

UJEDINJENE
NACIJE

Međunarodni sud za krivično gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije
od 1991. godine

Predmet br.

IT-09-92-T

Datum:

22. novembar 2017.

Original:

engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I

U sastavu:

sudija Alphons Orie, predsjedavajući
sudija Bakone Justice Moloto
sudija Christoph Flügge

Sekretar:

g. John Hocking

Presuda od:

22. novembra 2017.

TUŽILAC

protiv

RATKA MLADIĆA

JAVNO S POVJERLJIVIM DODATKOM

PRESUDA

TOM III OD V

Tužilaštvo

g. Peter McCloskey
g. Alan Tieger
g. Milbert Shin

Obrana Ratka Mladića

g. Branko Lukić
g. Dragan Ivetić
g. Miodrag Stojanović

Sadržaj

Opšte skraćenice	13
1. Uvod	17
2. Upravljanje republikom bosanskih Srba	22
2.1 Republičke političke strukture	22
2.1.1 Predsjedništvo i predsjednik bosanskih Srba	22
2.1.2 Skupština bosanskih Srba	29
2.1.3 Vlada bosanskih Srba	32
2.2 Regionalne i opštinske političke strukture	38
2.2.1 Regionalne političke strukture	38
2.2.2 Opštinske političke strukture	45
3. Vojne i policijske strukture bosanskih Srba	56
3.1 VRS	56
3.1.1 Osnivanje i struktura	56
3.1.2 Korpusi u sastavu VRS-a	65
3.1.3 Glavni štab	129
3.1.4 Položaj Ratka Mladića	140
3.2 JNA/VJ	144
3.3 Teritorijalna odbrana	152
3.4 Ministarstvo unutrašnjih poslova	160
3.5 Paravojne formacije	175
4. Preuzimanje vlasti i zločini počinjeni u opštinama	176
4.1 Opština Banjaluka	176
4.1.1 Ubistvo	176
4.1.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	194
4.1.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	242
4.1.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	244
4.1.5 Prisilni rad i živi štitovi	245
4.1.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	249
4.1.7 Prisilno premještanje i deportacija	251
4.2 Opština Bijeljina	263
4.2.1 Ubistvo	263

4.2.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	271
4.2.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	296
4.2.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	299
4.2.5 Prisilni rad i živi štitovi	301
4.2.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	305
4.2.7 Prisilno premještanje i deportacija	305
4.3 Opština Foča	312
4.3.1 Ubistvo	312
4.3.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	327
4.3.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	357
4.3.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	362
4.3.5 Prisilni rad i živi štitovi	362
4.3.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	364
4.3.7 Prisilno premještanje i deportacija	365
4.4 Opština Ilidža	373
4.4.1 Ubistvo	373
4.4.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	373
4.4.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	378
4.4.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	378
4.4.5 Prisilni rad i živi štitovi	378
4.4.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	381
4.4.7 Prisilno premještanje i deportacija	381
4.5 Opština Kalinovik	385
4.5.1 Ubistvo	385
4.5.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	389
4.5.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	400
4.5.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	402
4.5.5 Prisilni rad i živi štitovi	403
4.5.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	405
4.5.7 Prisilno premještanje i deportacija	405

4.6 Opština Ključ	407
4.6.1 Ubistvo	407
4.6.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	427
4.6.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	430
4.6.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	439
4.6.5 Prisilni rad i živi štitovi	442
4.6.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	442
4.6.7 Prisilno premještanje i deportacija	446
4.7 Opština Kotor Varoš	457
4.7.1 Ubistvo	457
4.7.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	463
4.7.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	470
4.7.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	475
4.7.5 Prisilni rad i živi štitovi	477
4.7.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	477
4.7.7 Prisilno premještanje i deportacija	480
4.8 Opština Novi Grad	489
4.8.1 Ubistvo	489
4.8.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	497
4.8.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	498
4.8.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	501
4.8.5 Prisilni rad i živi štitovi	501
4.8.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	501
4.8.7 Prisilno premještanje i deportacija	501
4.9 Opština Pale	505
4.9.1 Ubistvo	505
4.9.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	505
4.9.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	505
4.9.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	507
4.9.5 Prisilni rad i živi štitovi	509

4.9.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	509
4.9.7 Prisilno premještanje i deportacija	510
4.10 Opština Prijedor	530
4.10.1 Ubistvo	530
4.10.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	618
4.10.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	704
4.10.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	730
4.10.5 Prisilni rad i živi štitovi	740
4.10.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	743
4.10.7 Prisilno premještanje i deportacija	748
4.11 Opština Rogatica	760
4.11.1 Ubistvo	760
4.11.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	772
4.11.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	793
4.11.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	798
4.11.5 Prisilni rad i živi štitovi	800
4.11.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	805
4.11.7 Prisilno premještanje i deportacija	806
4.12 Opština Sanski Most	823
4.12.1 Ubistvo	823
4.12.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	848
4.12.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	848
4.12.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	867
4.12.5 Prisilni rad i živi štitovi	869
4.12.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	870
4.12.7 Prisilno premještanje i deportacija	874
4.13 Opština Sokolac	897
4.13.1 Ubistvo	897
4.13.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	899
4.13.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	899

4.13.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	901
4.13.5 Prisilni rad i živi štitovi	901
4.13.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	901
4.13.7 Prisilno premještanje i deportacija	902
4.14 Opština Vlasenica	906
4.14.1 Ubistvo	906
4.14.2 Protivpravno zatočenje i okrutno ili nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima	916
4.14.3 Uništavanje privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	934
4.14.4 Oduzimanje ili pljačka imovine	935
4.14.5 Prisilni rad i živi štitovi	937
4.14.6 Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije	939
4.14.7 Prisilno premještanje i deportacija	942
5. Sarajevo	955
5.1 Uvod	955
5.1.1 Uslovi u Sarajevu	955
5.1.2 Modifikovane avio-bombe	979
5.2 Snajperski incidenti	992
5.2.1 Incident 1 iz Priloga F Optužnici	992
5.2.2 Incident 3 iz Priloga F Optužnici	996
5.2.3 Incident 4 iz Priloga F Optužnici	998
5.2.4 Incident 5 iz Priloga F Optužnici	1001
5.2.5 Incident 9 iz Priloga F Optužnici	1005
5.2.6 Incident 11 iz Priloga F Optužnici	1007
5.2.7 Incident 12 iz Priloga F Optužnici	1012
5.2.8 Incident 13 iz Priloga F Optužnici	1015
5.2.9 Incident 15 iz Priloga F Optužnici	1019
5.2.10 Incident 16 iz Priloga F Optužnici	1021
5.2.11 Drugi snajperski incidenti	1024
5.3 Incidenti granatiranja	1042
5.3.1 Incident 1 iz Priloga G Optužnici	1042
5.3.2 Incident 2 iz Priloga G Optužnici	1048
5.3.3 Incident 4 iz Priloga G Optužnici	1054
5.3.4 Incident 6 iz Priloga G Optužnici	1059
5.3.5 Incident 7 iz Priloga G Optužnici	1065

5.3.6 Incident 8 iz Priloga G Optužnici	1069
5.3.7 Incident 10 iz Priloga G Optužnici	1093
5.3.8 Incident 13 iz Priloga G Optužnici	1098
5.3.9 Incident 15 iz Priloga G Optužnici	1101
5.3.10 Incident 18 iz Priloga G Optužnici	1104
5.3.11 Drugi incidenti granatiranja	1121
6. Uzimanje talaca	1157
6.1 Uvod	1157
6.2 Zatočenje vojnih posmatrača UN-a stacioniranih na Palama i na području Sarajeva	1164
6.3 Zatočenje ukrajinskih vojnika iz sastava UNPROFOR-a u Banjaluci	1185
6.4 Zatočenje vojnika iz sastava UNPROFOR-a u Sarajevu	1188
6.5 Zatočenje vojnika iz sastava UNPROFOR-a u Goraždu	1201
6.6 Puštanje na slobodu pripadnika UN-a koji su bili uzeti za taoce	1206
6.7 Zaključci Pretresnog vijeća	1217
7. Srebrenica	1220
7.1 Zauzimanje srebreničke enklave	1220
7.1.1 Period od 1992. do jula 1995.	1220
7.1.2 Direktive br. 7 i br. 7/1	1244
7.1.3 Pad Srebrenice i okupljanje ljudi u Potočarima	1253
7.1.4 Sastanci održani u hotelu "Fontana"	1288
7.1.5 Odvoženje iz Potočara	1299
7.1.6 Kolona	1345
7.2 Rijeka Jadar (incident 1.1 iz Priloga E Optužnici)	1394
7.3 Cerska dolina (incident 2.1 iz Priloga E Optužnici)	1403
7.4 Skladište u Kravici (incident 3.1 iz Priloga E Optužnici)	1408
7.5 Livada u Sandićima (incident 4.1 iz Priloga E Optužnici)	1426
7.6 Škola u Lukama kod Tišće (incident 5.1 iz Priloga E Optužnici)	1436
7.7 Škola u Orahovcu i obližnje polje (incidenti 6.1 i 6.2 iz Priloga E Optužnici)	1441
7.8 Petkovci (incident 7 iz Priloga E Optužnici)	1471
7.8.1 Škola u Petkovicima (incident 7.1 iz Priloga E Optužnici)	1471
7.8.2 Brana kod Petkovaca (incident 7.2 iz Priloga E Optužnici)	1476
7.9 Škola u Ročeviću i Kozluk (incidenti 8.1 i 8.2 iz Priloga E Optužnici)	1488
7.10 Škola u Kuli (incident 9.1 iz Priloga E Optužnici), vojna ekonomija Branjevo (incident 9.2 iz Priloga E Optužnici) i Dom kulture u Pilici (incident 10.1 iz Priloga E Optužnici)	1512

7.11 Bišina (incident 12.1 iz Priloga E Optužnici)	1535
7.12 Trnovo (incident 13.1 iz Priloga E Optužnici)	1543
7.13 Potočari (incident 14 iz Priloga E Optužnici)	1547
7.13.1 U blizini baze UN-a (incident 14.1 iz Priloga E Optužnici)	1547
7.13.2 U blizini 'bijeke kuće' (incident 14.2 iz Priloga E Optužnici)	1549
7.14 Grad Bratunac (incident 15 iz Priloga E Optužnici)	1553
7.14.1 U osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko te škole (incident 15.1 iz Priloga E Optužnici)	1553
7.14.2 Ispred osnovne škole "Vuk Karadžić" (incident 15.3 iz Priloga E Optužnici)	1566
7.15 Drugi incidenti ubijanja	1568
7.16 Incidenti zlostavljanja	1575
7.17 Prisilno premještanje i deportacija	1584
7.18 Operacije pokopavanja	1591
8. Pravni zaključci o krivičnim djelima	1602
8.1 Kršenje zakona i običaja ratovanja: opšta obilježja i uslovi za nadležnost	1602
8.1.1 Mjerodavno pravo	1602
8.1.2 Zaključci o oružanom sukobu	1606
8.2 Zločini protiv čovječnosti: opšta obilježja i uslov za nadležnost	1607
8.2.1 Mjerodavno pravo	1607
8.2.2 Pravni zaključci	1609
8.3 Ubistvo	1619
8.3.1 Mjerodavno pravo	1619
8.3.2 Pravni zaključci	1619
8.4 Istrebljivanje	1636
8.4.1 Mjerodavno pravo	1636
8.4.2 Pravni zaključci	1637
8.5 Deportacija i prisilno premještanje	1652
8.5.1 Mjerodavno pravo	1652
8.5.2 Pravni zaključci	1653
8.6 Djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom	1683
8.6.1 Mjerodavno pravo	1683
8.6.2 Pravni zaključci	1684
8.7 Protivpravni napadi na civile	1694
8.7.1 Mjerodavno pravo	1694
8.7.2 Pravni zaključci	1694

8.8 Uzimanje talaca	1696
8.8.1 Mjerodavno pravo	1696
8.8.2 Pravni zaključci	1697
8.9 Progon	1700
8.9.1 Mjerodavno pravo	1700
8.9.2 Pravni zaključci	1711
8.10 Genocid	1779
8.10.1 Mjerodavno pravo	1779
8.10.2 Pravni zaključci	1781
9. Odgovornost optuženog	1846
9.1 Mjerodavno pravo	1846
9.1.1 Udruženi zločinački poduhvat	1846
9.1.2 Planiranje, podsticanje, naređivanje i pomaganje i podržavanje	1850
9.1.3 Odgovornost nadređenog	1853
9.2 Prvi (sveobuhvatni) udruženi zločinački poduhvat	1856
9.2.1 Pregled optužbi	1856
9.2.2 Politička dešavanja i uloga SDS-a u periodu uoči sukoba, tokom 1991. i 1992. godine	1858
9.2.3 Uputstvo s varijantama A i B	1894
9.2.4 Šest strateških ciljeva	1901
9.2.5 Govori, izjave i riječi članova političkog rukovodstva bosanskih Srba	1908
9.2.6 Uloga VJ-a	1918
9.2.7 Uloga MUP-a	1938
9.2.8 Uloga paravojskih formacija	1957
9.2.9 Uloga regionalnih i opštinskih rukovodstava	1992
9.2.10 Nastojanja da se prikriju zločini	2014
9.2.11 Tomašica	2049
9.2.12 Istrage i krivično gonjenje u vezi sa zločinima	2061
9.2.13 Osveta i s njom povezani argumenti	2096
9.2.14 Zaključak	2105
9.3 Navodni doprinos Ratka Mladića prvom (sveobuhvatnom) udruženom zločinačkom poduhvatu	2112
9.3.1 Uvod	2112
9.3.2 Učešće u osnivanju, organizovanju i/ili održavanju VRS-a	2113
9.3.3 Rukovođenje i komandovanje VRS-om	2128

9.3.4 Rukovođenje i komandovanje elementima srpskih snaga integrisanih u VRS ili potčinjenih VRS-u	2159
9.3.5 Upravljanje, nadzor i/ili odobravanje saradnje i sadejstva VRS-a s drugim elementima srpskih snaga i s političkim i državnim organima bosanskih Srba	2164
9.3.6 Učešće u pribavljanju materijalne i vojne pomoći od VJ-a	2169
9.3.7 Učešće u formulisanju politike državnih organa bosanskih Srba	2182
9.3.8 Širenje, podsticanje i/ili omogućavanje širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata	2194
9.3.9 Učešće u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili da im se dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjeno zločina, ili podržavanje i/ili omogućavanje takvih pokušaja	2203
9.3.10 Omogućavanje i/ili podsticanje činjeno zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane pripadnika VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počiniocima takvih zločina usprkos tome što je na osnovu svog položaja bio dužan da to učini	2207
9.3.11 Nalaganje da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom VRS-a, TO-a, MUP-a i paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba, kao i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba, ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike tih enklava, i/ili provođenje i odobravanje takvog ograničavanja	2222
9.3.12 Pravni zaključci	2249
9.3.13 <i>Mens rea</i>	2251
9.4 Drugi udruženi zločinački poduhvat (Sarajevo)	2278
9.4.1 Pregled optužbi	2278
9.4.2 Postojanje udruženog zločinačkog poduhvata i učešće u njemu	2279
9.4.3 Zaključci Pretresnog vijeća	2298
9.5 Navodni doprinos Ratka Mladića drugom udruženom zločinačkom poduhvatu (Sarajevo)	2302
9.5.1 Uvod	2302
9.5.2 Učešće u osnivanju, organizovanju i/ili održavanju VRS-a	2302
9.5.3 Rukovođenje i komandovanje VRS-om	2303
9.5.4 Učešće u pribavljanju materijalne i vojne pomoći od VJ-a	2324
9.5.5 Učešće u formulisanju politike državnih organa bosanskih Srba	2330

9.5.6 Širenje, podsticanje i/ili omogućavanje širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata	2334
9.5.7 Učešće u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili da im se dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina, ili podržavanje i/ili omogućavanje takvih pokušaja	2335
9.5.8 Omogućavanje i/ili podsticanje činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane pripadnika VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina usprkos tome što je na osnovu svog položaja bio dužan da to učini	2338
9.5.9 Nalaganje da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom VRS-a, TO-a, MUP-a i paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba, kao i/ili političkih i državnih organa bosanskih Srba, ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike tih enklava, i/ili provođenje i odobravanje takvog ograničavanja	2341
9.5.10 Pravni zaključci	2367
9.5.11 <i>Mens rea</i>	2368
9.6 Treći udruženi zločinački poduhvat (Srebrenica)	2381
9.6.1 Pregled optužbi	2381
9.6.2 Izjave i sastanci iz vremena predmetnih događaja	2823
9.6.3 Nastojanja da se prikriju zločini i nepokretanje istraga o zločinima	2396
9.6.4 Zaključak	2401
9.7 Navodni doprinos Ratka Mladića trećem udruženom zločinačkom poduhvatu (Srebrenica)	2408
9.7.1 Uvod	2408
9.7.2 Rukovođenje i komandovanje VRS-om	2408
9.7.3 Rukovođenje i komandovanje elementima srpskih snaga integrisanih u VRS ili potčinjenih VRS-u	2434
9.7.4 Učešće u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili da im se dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina, ili podržavanje i/ili omogućavanje takvih pokušaja	2441
9.7.5 Omogućavanje i/ili podsticanje činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane pripadnika VRS-a i drugih	

elemenata srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počiniocima takvih zločina iako je na osnovu svog položaja bio dužan da to učini	2447
9.7.6 Pravni zaključci	2450
9.7.7 <i>Mens rea</i>	2452
9.8 Četvrti udruženi zločinački poduhvat (taoci)	2464
9.8.1 Pregled optužbi	2464
9.8.2 Zajednički cilj	2466
9.8.3 Zaključak	2468
9.9 Navodni doprinos Ratka Mladića četvrtom udruženom zločinačkom poduhvatu (taoci)	2470
9.9.1 Pregled optužbi	2470
9.9.2 Navodni doprinos optuženog	2471
9.9.3 <i>Mens rea</i>	2473
9.10 Drugi vidovi odgovornosti	2475
10. Kumulativne osuđujuće presude	2477
11. Odmjeravanje kazne	2482
11.1 Pravne odredbe o odmjerenju kazne	2482
11.2 Svrha kažnjavanja	2483
11.3 Faktori kod odmjerenja kazne	2484
11.3.1 Težina krivičnih djela i ukupnost kažnjivog ponašanja	2484
11.3.2 Lične prilike Ratka Mladića	2487
11.3.3 Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije	2491
11.3.4 Poređenje s drugim predmetima	2493
11.3.5 Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru	2493
11.4 Određivanje kazne	2494
12. Dispozitiv	2495
13. Djelimično suprotno mišljenje sudije Alphonsa Orića	2497
Dodaci	
A. Istorijat postupka	2499
B. Izvori i korištenje dokaza	2512
C. Tabela predmeta sa skraćenim nazivima	2543
D. Povjerljivi dodatak	2549

6. Uzimanje talaca

6.1 Uvod

2216. Prema Optužnici, u periodu od približno 26. maja 1995. do 19. juna 1995. godine, snage bosanskih Srba zatočile su više od dvije stotine pripadnika mirovnih snaga i vojnih posmatrača UN-a na raznim lokacijama, uključujući Pale, Sarajevo, Banjaluku i Goražde, i držale ih kao taoce na raznim lokacijama u republici bosanskih Srba, uključujući lokacije od strateškog ili vojnog značaja.⁹³⁹⁵ Svrha tog zatočenja bila je da se te lokacije osiguraju od vazdušnih napada NATO-a i da se spriječe daljnji vazdušni napadi na vojne ciljeve bosanskih Srba.⁹³⁹⁶ Tokom zatočenja, trećim stranama, uključujući komandante NATO-a i UN-a, upućivane su prijetnje da će daljnji vazdušni napadi NATO-a na vojne ciljeve bosanskih Srba dovesti do ranjavanja, smrti ili zadržavanja zatočenika u zatočeništvu.⁹³⁹⁷ Dio zatočenih je u zatočeništvu bio napadan i maltretiran.⁹³⁹⁸ Odbrana tvrdi da je zbog direktnog i aktivnog učestvovanja UN-a u sukobu, osoblje UN-a izgubilo status zaštićenih civila i da su, prema tome, bili zakonito zatočeni.⁹³⁹⁹ Nadalje, za svako eventualno loše postupanje prema osoblju UN-a bili su odgovorni pripadnici paravojnih grupa.⁹⁴⁰⁰ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno 1759 i 1760 u vezi s ovom optužbom.⁹⁴⁰¹ Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli vojni posmatrači UN-a **Patrick Rechner, Janusz Kalbarczyk i Griffiths Evans**, koji su 1995. bili stacionirani na Palama ;⁹⁴⁰² vojni posmatrači UN-a **Gunnar Westlund, Joseph Gelissen i Marcus Helgers**, koji su 1995. bili stacionirani u Sarajevu ;⁹⁴⁰³ **Aleksandr Višnjevski**, oficir UNPROFOR-a, koji je od februara do juna 1995. bio stacioniran u Sarajevu i od maja

⁹³⁹⁵ Optužnica, par. 24, 82, 85.

⁹³⁹⁶ Optužnica, par. 24, 83, 85.

⁹³⁹⁷ Optužnica, par. 85.

⁹³⁹⁸ Optužnica, par. 85.

⁹³⁹⁹ Završni podnesak odbrane, par. 3331-3346, 3308, 3310-3313; T. 44609, 44808-44809, 44812.

⁹⁴⁰⁰ Završni podnesak odbrane, par. 3308, 3350, 3352-3371.

⁹⁴⁰¹ Činjenice o kojima je presuđeno broj 1759 i 1760 razmotrene su u poglavlju 5.1.1.

⁹⁴⁰² **Patrick Rechner**: P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 1, 4-6, 8-9; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), str. 1; Patrick Rechner, T. 18461. **Janusz Kalbarczyk**: P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 1-2; Janusz Kalbarczyk, T. 19322, 19339. **Griffiths Evans**: P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), svečana izjava, str. 1, izjava svjedoka, str. 1.

⁹⁴⁰³ **Gunnar Westlund**: P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 1-2. **Joseph Gelissen**: P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 1-2. **Marcus Helgers**: P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 1-2; P3583 (Mapa s lokacijama u Bosni i Hercegovini na kojima su držani taoći, 28. maj 1995.).

1995. razmješten u 1. četu raspoređenu na kontrolni punkt u Krivoglavcima;⁹⁴⁰⁴ **Rupert Smith**, svjedok RM-120, svjedok RM-409, svjedok RM-403, svjedok RM-055, svjedok RM-401, koji su svi bili oficiri i vojnici UNPROFOR-a stacionirani 1995. u Sarajevu ;⁹⁴⁰⁵ **Jonathon Riley**, oficir, i **Hugh Nightingale**, vojnik, koji su 1995. bili stacionirani u Goraždu;⁹⁴⁰⁶ **David Harland**, službenik za civilne poslove UNPROFOR-a, koji je od maja 1993. bio raspoređen u Sarajevu;⁹⁴⁰⁷ **svjedok GRM-037**, obavještajni analitičar, koji je od novembra 1994. do jula 1995. radio u Bosni i Hercegovini;⁹⁴⁰⁸ **Anthony Banbury**, koji je od marta 1994. do maja 1995. bio službenik za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, a kasnije pomoćnik specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u Bosni i Hercegovini;⁹⁴⁰⁹ **Snježan Lalović**, koji je tokom rata bio novinar srpske radio-televizije na Palama;⁹⁴¹⁰ **Martin Bell**, inostrani ratni dopisnik BBC-ja, koji je približno od marta 1992. do potpisivanja i provođenja Daytonskog sporazuma izvještavao o događajima u Bosni i Hercegovini;⁹⁴¹¹ **Cornelis Hendrik Nicolai**, koji je od 28. februara do 2. septembra 1995. bio načelnik štaba UNPROFOR-a u Komandi za Bosnu i Hercegovinu;⁹⁴¹² **Milorad Batinić**, Srbin, koji je otprilike od 28. juna 1992. radio kao prevodilac za Igmansku brigadu, a zatim od 30. juna 1992. do 1995 za vojne posmatrače UN-a;⁹⁴¹³ **Milorad Šehovac**, koji je od 23. maja do 15. avgusta 1992. bio načelnik štaba 1. posavske brigade u Brčkom, a od 18. avgusta 1992. do sredine septembra 1995. komandant 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-a;⁹⁴¹⁴ **Milenko Indić**, koji je bio oficir za vezu VRS-a, zadužen za saradnju sa međunarodnim organizacijama i ustanovama;⁹⁴¹⁵ **Vladimir Radojčić**, koji

⁹⁴⁰⁴ P399 (Aleksandr Višnjovski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 1.

⁹⁴⁰⁵ **Rupert Smith**: P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287. **Svjedok RM-120**: P807 (Svjedok RM-120, izjava svjedoka, bez datuma), str. 3. **Svjedok RM-409**: P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 5-6. **Svjedok RM-403**: P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 1-4. **Svjedok RM-055**: P749 (Svjedok RM-055, izjava svjedoka, bez datuma), str. 3. **Svjedok RM-401**: P2537 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-401, 3. mart 1998.), par. 1, 4, 7, 9-10, 56; P2536 (List sa pseudonomom za svjedoka RM-401), str. 1.

⁹⁴⁰⁶ **Jonathon Riley**: P2543 (Jonathon Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), str. 1, par. 2-3. **Hugh Nightingale**: P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 1-2.

⁹⁴⁰⁷ P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), str. 1, par. 5; David Harland, T. 661.

⁹⁴⁰⁸ D1240 (Svjedok GRM-037, izjava svjedoka, 14. septembar 2012.), par. 3-5; D1239 (List sa pseudonomom za svjedoka GRM-037).

⁹⁴⁰⁹ P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 3.

⁹⁴¹⁰ D858 (Snježan Lalović, izjava svjedoka, 13. avgust 2014.), par. 1.

⁹⁴¹¹ P832 (Martin Bell, izjava svjedoka, 8. mart 2010.), par. 3; Martin Bell, T. 7811-7812.

⁹⁴¹² P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), str. 1, par. 1-4, 67.

⁹⁴¹³ Milorad Batinić, T. 22613, 22619-22621, 22685, 22696-22697, 22715-22716; P6593 (Kopija bilježaka koje je Milorad Batinić vodio tokom svog svjedočenja, 12. juni 2014.), str. 2.

⁹⁴¹⁴ D559 (Milorad Šehovac, izjava svjedoka, 13. maj 2014.), str. 1, par. 1-2; Milorad Šehovac, T. 24055.

⁹⁴¹⁵ D614 (Milenko Indić, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 1-2.

je od januara 1993. do kraja rata bio komandant Ilidžanske brigade VRS-a ;⁹⁴¹⁶ **John Hamill**, vojni posmatrač UN-a, koji je od maja do avgusta 1993. bio stacioniran na srpskoj strani linija sukoba kod Sarajeva;⁹⁴¹⁷ **Ratomir Maksimović**, koji je od 1. aprila 1993. do 1. septembra 1994. i od 30. aprila 1995. do 31. marta 1996. služio u Komandi SRK-a;⁹⁴¹⁸ i **Reynaud Theunens**, vojni obavještajni analitičar;⁹⁴¹⁹ kao i dokumentarni dokazi.

2217. **David Harland** je u svom svjedočenju izjavio da su 22. maja 1995. snage bosanskih Srba uklonile dva komada teškog naoružanja sa punktova za prikupljanje naoružanja u blizini Sarajeva, a bosanske snage su povukle svoje naoružanje.⁹⁴²⁰ General Smith, tadašnji komandant UNPROFOR-a u Sarajevu, izdao je ultimatum 24. maja 1995., koji Srbi nisu ispunili, i NATO je odgovorio bombardovanjem određenih vojnih ciljeva bosanskih Srba 25. maja 1995.⁹⁴²¹ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi sa konfiskovanjem teškog naoružanja od strane SRK-a sa punktova za prikupljanje naoružanja 25. i 26. maja 1995. i NATO-ovim bombardovanjem skladišta municije na Palama 26. maja 1995., koje su razmotrene u poglavlju 5.1.1. Prema dokumentu Glavnog štaba VRS-a od 26. maja 1995., NATO je identifikovao skladišta, raketne i radarske sisteme, vatrene položaje artiljerije i komandna mjesta kao potencijalne ciljeve bombardovanja.⁹⁴²² **Svjedok GRM-037** je u svom svjedočenju izjavio da su UNPROFOR, NATO i pripadnici nacionalnih oružanih snaga, uključujući grupu britanskih vojnika, "posmatračke Zajedničke komisije", imali zadatak da tajno lociraju i snimaju vojne položaje i objekte bosanskih Srba koji bi mogli biti potencijalni ciljevi za vazdušne udare i da te informacije podijele s NATO-om.⁹⁴²³ Takođe je vidio spiskove ciljeva za vazdušne udare NATO-a u Štabu UNPROFOR-a.⁹⁴²⁴ Osim toga, kanadska vlada i druge zemlje imale su kontrolore vazdušne podrške iz isturenih stanica za navođenje u Bosni Hercegovini.⁹⁴²⁵ Svjedok je vidio kako general

⁹⁴¹⁶ D535 (Vladimir Radojčić, izjava svjedoka, 11. maj 2014.), par. 1.

⁹⁴¹⁷ P537 (John Hamill, transkript iz predmeta *Galić*, 25. mart 2002.), str. 6060.

⁹⁴¹⁸ D686 (Ratomir Maksimović, izjava svjedoka, 15. decembar 2012.), par. 4-5; Ratomir Maksimović, T. 26741, 26800.

⁹⁴¹⁹ Reynaud Theunens, T.20230; P3093 (Biografija Reynauda Theunensa, 15. oktobar 2012.), str. 1-4.

⁹⁴²⁰ P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 183.

⁹⁴²¹ P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 183. Za funkciju generala Smitha, v. P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 28.

⁹⁴²² P3584 (Dokument Glavnog štaba VRS-a, 26. maj 1995.). V. takođe P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10759-10760.

⁹⁴²³ D1240 (Svjedok GRM-037, izjava svjedoka, 14. septembar 2012.), par. 16-17.

⁹⁴²⁴ D1240 (Svjedok GRM-037, izjava svjedoka, 14. septembar 2012.), par. 18; svjedok GRM-037, T. 39019.

⁹⁴²⁵ D1240 (Svjedok GRM-037, izjava svjedoka, 14. septembar 2012.), par. 20-21.

Smith ulazi u Ćeliju za vazdušne operacije u Štabu UNPROFOR-a u Zagrebu, gdje su se sastavljali spiskovi ciljeva za vazdušne udare NATO-a i iz toga je zaključio da je Smith morao biti svjestan prisustva tih kontrolora vazdušne podrške iz isturenih stanica za navođenje u Bosni i Hercegovini i činjenice da su oni pomagali NATO-u u izvođenju vazdušnih napada na Palama u maju 1995.⁹⁴²⁶ Prema riječima svjedoka, svi vojni posmatrači UN-a ponašali su se kao da prikupljaju obavještajne podatke i mnogi od njih su imali oružje, iako su trebali biti nenaoružani.⁹⁴²⁷ Koliko je svjedoku poznato, nijedan od vojnih posmatrača UN-a za koje je tvrdio da su bili naoružani i nijedan od kontrolora vazdušne podrške iz isturenih stanica za navođenje koji su bili prisutni u Bosni i Hercegovini nije bio dio grupe ljudi koji su uzeti za taoce u maju 1995.⁹⁴²⁸ Svjedok se sjećao izjava rukovodstva bosanskih Srba da su, nakon što je započelo bombardovanje, smatrali da je UN postao zaraćena strana u sukobu.⁹⁴²⁹ **Patrick Rechner** je u svom svjedočenju rekao da su svi vojni posmatrači UN-a u bivšoj Jugoslaviji bili nenaoružani.⁹⁴³⁰

2218. Prema **Harlandovim riječima**, nakon NATO-ovog bombardovanja 25. maja 1995., Srbi su u znak odmazde uzeli za "taoce" nekoliko stotina pripadnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a.⁹⁴³¹ **Cornelis Nicolai** je u svom svjedočenju rekao da je 25. maja 1995. ili približno tog datuma, VRS uzeo za "taoce" oko 347 pripadnika UN-a, ili ih je u izolovanim odredima opkolio.⁹⁴³² **Rupert Smith** je u svom svjedočenju konkretno rekao da je VRS 26. maja 1995., takođe kao odgovor na seriju vazdušnih udara NATO-a, uzeo oko 400 pripadnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a za "taoce", koristeći neke od njih kao živi štit ili ih vezujući za potencijalne ciljeve.⁹⁴³³ **Svjedok RM-120** je u svom svjedočenju rekao da je oko 26.-27. maja 1995., VRS uzeo približno 260 pripadnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a za

⁹⁴²⁶ D1240 (Svjedok GRM-037, izjava svjedoka, 14. septembar 2012.), par. 22; svjedok GRM-037, T. 39019-39020.

⁹⁴²⁷ D1240 (Svjedok GRM-037, izjava svjedoka, 14. septembar 2012.), par. 24, 26; svjedok GRM-037, T. 39022-39023.

⁹⁴²⁸ Svjedok GRM-037, T. 39039-39040.

⁹⁴²⁹ D1240 (Svjedok GRM-037, izjava svjedoka, 14. septembar 2012.), par. 29.

⁹⁴³⁰ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 8. V. takođe Janusz Kalbarczyk, T. 19326.

⁹⁴³¹ P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 183.

⁹⁴³² P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 32; Cornelis Nicolai, T. 10684; P1176 (Dopis komandanta UNPROFOR-a Sarajevo, general potpukovnika Ruperta Smitha u vezi s uputstvom nakon vazdušnih napada, 29. maj 1995.), par. 2. V. takođe D390 (UNPROFOR, direktiva, 29. maj 1995.), par. 1-2, 4, 10.

⁹⁴³³ P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 116-118, 120-122, 125; P791 (Transkript presretnutog razgovora Mladića i Smitha, 26. maj 1995.), str. 1.

"taoce", uključujući i ukrajinske i kanadske pripadnike raspoređene na raznim punktovima za prikupljanje naoružanja.⁹⁴³⁴ **Anthony Banbury** je u svom svjedočenju rekao da je prisustvovao referisanju 27. maja 1995. na kojem je rečeno da je VRS neke pripadnike UNPROFOR-a zatočio na mjestima gdje su bili na dužnosti, odnosno na punktovima za prikupljanje naoružanja.⁹⁴³⁵ Tokom referisanja 29. maja 1995., rečeno je da je u tom trenutku ukupno 320 pripadnika UN-a bilo zatočeno od strane VRS-a.⁹⁴³⁶ **Martin Bell** je izjavio da je među taocima, pripadnicima UN-a, na srpskoj strani bilo 199 vojnika, uglavnom Francuza, i 32 vojna posmatrača UN-a. Šesnaest vojnih posmatrača UN-a korišteno je za živi štit.⁹⁴³⁷

2219. **Vladimir Radojčić** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić 25. maja 1995. preko SRK-a naredio da Ilidžanska brigada blokira i razoruža pripadnike UNPROFOR-a i da ih stavi pod kontrolu kao ratne zarobljenike.⁹⁴³⁸ Dana 27. maja 1995., Manojlo Milovanović je naredio raznim korpusima i jedinicama VRS-a da izvrše razmjestaj zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a i razoružanih blokiranih snaga UNPROFOR-a na potencijalne ciljeve vazdušnih udara. Prema tom naređenju, prema pripadnicima UN-a trebalo je postupati vojnički korektno i tretirati ih kao ratne zarobljenike.⁹⁴³⁹ Primaoci tog naređenja su o njegovoj realizaciji trebali podnijeti izvještaj lično Milovanoviću u toku sljedećeg dana.⁹⁴⁴⁰ To naređenje odobrio je predsjednik bosanskih Srba.⁹⁴⁴¹

2220. **Milenko Indić** je u svom svjedočenju rekao da je jednom prilikom njegova kancelarija primila naređenje od Glavnog štaba VRS-a da stave pod kontrolu, razoružaju i oduzmu sredstva veze pripadnika UNPROFOR-a na teritoriji SRK-a, ali da im se ni na koji način ne naudi.⁹⁴⁴² Dana 27. maja 1995., Dragomir Milošević je obavijestio sve jedinice SRK-a da moraju izvijestiti, putem redovnih borbenih izvještaja, o broju zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a, UNHCR-a i drugih međunarodnih organizacija, o broju blokiranih pripadnika i o broju zarobljene tehnike.

⁹⁴³⁴ P807 (Svjedok RM-120, izjava svjedoka, bez datuma), str. 75.

⁹⁴³⁵ P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 164-165.

⁹⁴³⁶ P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 168.

⁹⁴³⁷ P1870 (Video-snimak Bella koji izvještava o napadu i uzimanju talaca koje je izvršila srpska strana, bez datuma).

⁹⁴³⁸ P6611 (Izjava Vladimira Radojčića iz predmeta *Karadžić*, 8. decembar 2012.), par. 68; Vladimir Radojčić, T. 23056-23057, 23069-23070.

⁹⁴³⁹ P789 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1-2. V. takođe P1849 (Saopštenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.).

⁹⁴⁴⁰ P789 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1-2.

⁹⁴⁴¹ P789 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 2.

⁹⁴⁴² D614 (Milenko Indić, izjava svjedoka, 31. juli 2014.), par. 27; Milenko Indić, T. 25112-25113.

Jedinicama je naređeno da ne zarobljavaju pripadnike UNPROFOR-a ruskog porijekla i da oslobode zarobljene Ruse.⁹⁴⁴³

2221. **Svjedok GRM-037** je u svom svjedočenju rekao da je on dobio obavještajne podatke iz neposrednih izvora da su naređenja da se uzmu "taoci" došla od visokih vojnih struktura.⁹⁴⁴⁴ Prema pismu UNPROFOR-a upućenom Dragomiru Miloševiću, snage bosanskih Srba su od 26. maja 1995. provodile sistematsku politiku uzimanja nenaoružanih vojnih posmatrača za taoce.⁹⁴⁴⁵

2222. Dana 28. maja 1995., na sastanku Vrhovne komande republike bosanskih Srba, kojem su prisustvovali Mladić i Karadžić, Karadžić je izdao naređenje za "zauzimanje enklava".⁹⁴⁴⁶ Na sastanku je zaključeno da zarobljene pripadnike UNPROFOR-a treba tretirati kao ratne zarobljenike i da odnose sa UN-om treba zamrznuti.⁹⁴⁴⁷

2223. Dana 30. maja 1995., Mladić je obavijestio razne komande korpusa i jedinice VRS-a da NATO priprema operaciju oslobađanja zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a.⁹⁴⁴⁸ Na osnovu odluke Vrhovne komande od 29. maja 1995., Mladić je naredio da sve jedinice procijene mogućnost helikopterskog desanta i da razmotre mogućnost otkrivanja neprijateljskih snaga i preduzimanja efikasnih borbenih radnji. Mladić je takođe naredio jedinicama da se spriječi bilo kakvo oticanje podataka o broju i rejonu razmještaja zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a i da se svim nenadležnim licima zabrani bilo kakva vrsta kontakta sa zarobljenicima bez odobrenja Glavnog štaba.⁹⁴⁴⁹ Komanda SRK-a trebala je u toku dana završiti sa razoružavanjem zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a i njihovim rasporedom na procijenjene objekte eventualnog dejstva avijacije NATO-a, a ostale pripadnike UNPROFOR-a izvući na bezbjedno mjesto, odakle će Glavni štab organizovati njihov prijevoz u ostale korpusse. Komanda SRK-a, HK-a i DK-a trebale su isplanirati i pripremiti vatru po rejonima razmještaja snaga UNPROFOR-a i eventualnog spuštanja helikopterskog desanta, oko enklava

⁹⁴⁴³ P2562 (Dokument VRS-a, koji je Dragomir Milošević uputio svim jedinicama VRS-a, 27. maj 1995.) V, takođe P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 129.

⁹⁴⁴⁴ Svjedok GRM-037, T. 39026, 39035-39037. Kad je riječ o tvrdnji da je uzimanje talaca podržavao, između ostalog, VRS, v. takođe P1165 (Cornelis Nicolai, izjava svjedoka, 18. novembar 1996.), par. 33.

⁹⁴⁴⁵ P826 (UNPROFOR, protestno pismo u vezi s taocima, 3. juni 1995.)

⁹⁴⁴⁶ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 148.

⁹⁴⁴⁷ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 149.

⁹⁴⁴⁸ P5230 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a za pripremu, organizovanje i izvođenje protivvazdušne odbrane, 30. maj 1995.), str. 1.

⁹⁴⁴⁹ P5230 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a za pripremu, organizovanje i izvođenje protivvazdušne odbrane, 30. maj 1995.), str. 2.

Sarajevo, Goražde, Srebrenica i Žepa.⁹⁴⁵⁰ U slučaju vazdušnog napada NATO-a ili spuštanja helikopterskog desanta, jedinice su trebale odmah i bez posebnog naređenja otvoriti vatru svim raspoloživim sredstvima po rejonu desantiranja i rejonu razmještaja snaga UNPROFOR-a. Od komandanata se očekivalo da izvještavaju Mladića o realizaciji naređenja kroz redovne borbene izvještaje.⁹⁴⁵¹

⁹⁴⁵⁰ P5230 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a za pripremu, organizovanje i izvođenje protivvazdušne odbrane, 30. maj 1995.), str. 3.

⁹⁴⁵¹ P5230 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a za pripremu, organizovanje i izvođenje protivvazdušne odbrane, 30. maj 1995.), str. 3.

6.2 Zatočenje vojnih posmatrača UN-a stacioniranih na Palama i na području Sarajeva

2224. **Gunnar Westlund** je izjavio da je 14. maja 1995. šest pripadnika njegovog tima, SS-1, bilo prisutno u njihovoj kancelariji u Kasindolu: jedan Nizozemac, Mark Helgers; jedan Nigerijac, Abdul Razak Bello; jedan Poljak, Wieslaw Wojtasiak; jedan Pakistanac, Ahmad Manzoor; jedan Čeh, Karel Kratky; i on sam.⁹⁴⁵² Toga dana, SS-1 je obišao kapetan Gavran, komandant bataljona VRS-a, koji je svjedoku rekao da njegovom timu više nije dozvoljeno da napuštaju svoj objekt, osim za odlazak u kupovinu, ali da svjedok, kao vođa tima i uz odobrenje VRS-a, može posjetiti Štab VRS-a i Štab vojnih posmatrača UN-a.⁹⁴⁵³

2225. **Janusz Kalbarczyk** je u svom svjedočenju rekao da su od aprila 1995. Sierra Echo 1 (SE-1) vodili jedan britanski oficir i njegov zamjenik, major Griffiths Evans.⁹⁴⁵⁴ Približno 21. maja 1995., Štab vojnih posmatrača UN-a u Sarajevu je, u skladu sa zahtjevom VRS-a, naredio timovima vojnih posmatrača UN-a stacioniranim na Palama, uključujući pripadnike tima SE-1, da obustave aktivnosti patroliranja i da ostanu u objektu u kojem su bili smješteni, osim ako ne moraju izaći da bi se opskrbili hranom.⁹⁴⁵⁵ **Westlund** je izjavio da je nakon prvog vazdušnog udara NATO-a 24. maja 1995., u približno 14:00 ili 15:00 sati, jedan uniformisani oficir za bezbjednost VRS-a došao u objekt SS-1 u Kasindolu i rekao ondje stacioniranim vojnim posmatračima UN-a da im nije dozvoljeno da odu i da će vani biti postavljeni ljudi s naredjenjem da pucaju u njih ako pokušaju otići.⁹⁴⁵⁶

2226. **Joseph Gelissen** je izjavio da je 25. maja 1995. isticao rok koji je postavio UN za povlačenje teškog naoružanja iz ZPI-a i da su vazdušni udari NATO-a započeli kasnije toga dana.⁹⁴⁵⁷ **Rechner** je u svom svjedočenju rekao da su istoga dana po prvi put bombardovani bunker na rubu Pala.⁹⁴⁵⁸

⁹⁴⁵² P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2. Za puna imena ovih pripadnika SS-1, v. P2559 (Šifrovani telegram UN-a o situaciji u Bosni i Hercegovini, 28. maj 1995.), str. 4.

⁹⁴⁵³ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2.

⁹⁴⁵⁴ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2; Janusz Kalbarczyk, T. 19360.

⁹⁴⁵⁵ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2; Janusz Kalbarczyk, T. 19340, 19344.

⁹⁴⁵⁶ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2.

⁹⁴⁵⁷ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 3.

⁹⁴⁵⁸ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 16; P2561 (Vojni posmatrači UN-a, izvještaj o vazdušnim udarima na Pale, 25. maj 1995.), str. 1; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 8.

2227. Takođe 25. maja 1995., nakon drugog vazdušnog udara NATO-a, **Westlund** je čuo na radio-vezi da neko, ko se predstavio kao pripadnik VRS-a, na engleskom prijeteći da će ubiti "tim sa Pala" vojnih posmatrača UN-a ako udari NATO-a ne prestanu. U 17:15 sati, dva naoružana vojnika u hlačama uniforme i zelenim majicama bez oznaka naredila su svjedoku i njegovom timu, SS-1, da odu iz objekta u kojem su bili smješteni.⁹⁴⁵⁹ Svjedok i njegov tim bili su prisiljeni da se odvezu do Grbavice.⁹⁴⁶⁰ Vojnici su rekli svjedoku da ide sporednom cestom i svjedok je pretpostavljao da žele da izbjegnu garnizon VRS-a na glavnoj cesti, zbog čega je mislio da to nisu vojnici VRS-a. Na Grbavici, svjedok je odveden, zajedno sa svojim timom, u podrum jedne civilne zgrade, u kojem je bilo civila i vojnika VRS-a. Činilo se, prema riječima svjedoka, da su dvojica vojnika koji su uhapsili svjedoka i njegov tim, pod komandom jednog čovjeka. Taj čovjek je imao dugu bradu i dugu crnu kosu i bio je obučen u crno. S njim su bila dvojica ljudi naoružana pištoljima i kalašnjikovima koji, prema riječima svjedoka, nisu bili vojnici VRS-a, ali su nosili dijelove uniforme VRS-a. Svjedoku i njegovom timu data je djelimično civilna, a djelimično vojna odjeća da se presvuku. Dozvolili su im da zadrže lične isprave, novčanike i cigarete. Vođa obučen u crno i još jedan čovjek, koji su obojica prema riječima svjedoka bili bosanski Srbi, vozili su svjedoka i njegov tim 45 do 50 minuta do Pala, preko kontrolnih punktova VRS-a. Stali su ispred policijske stanice, u koju je vođa u crnom ušao, dok su oni pod stražom ostali u autu. Zatim su odvezeni do jednog kafića, gdje su im naredili da izađu iz auta. Svjedok i njegov tim su postrojani na trotoaru i svjedok je vidio više pijanih vojnika, od kojih su mnogi nosili ponešto od opreme UN-a, na primjer kacige ili beretke. Tada im je naredeno da uđu u drugi auto, koji je vozio jedan oficir VRS-a. Jedan čovjek, star oko 25 godina, koji se predstavio svjedoku kao vojnik VRS-a, pridružio im se u autu, a kasnije je svjedoku rekao da je Kanadjanin. Zatim su ih odvezli na Jahorinu, gdje je taj isti čovjek naredio svjedoku da kontaktira Štab vojnih posmatrača UN-a i da kaže da će članovi tima biti ustrijeljeni jedan po jedan ako ne prestanu vazdušni udari NATO-a.⁹⁴⁶¹ Svjedokov tim je ukrcan u minibus i zatim su ih vozili uzbrdo na Jahorinu, a tokom puta jedan pijani vojnik VRS-a je tukao dvojicu vojnih posmatrača UN-a, Nigerijca i Pakistanca, udarajući ih kundakom puške.⁹⁴⁶²

⁹⁴⁵⁹ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2.

⁹⁴⁶⁰ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2-3.

⁹⁴⁶¹ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3-4.

⁹⁴⁶² P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 4.

2228. **Patrick Rechner**, vođa tima 7 Lima na Palama, u svom svjedočenju je rekao da su 26. maja 1995. oko 10:00 sati vazdušni udari ponovo započeli.⁹⁴⁶³ **Kalbarczyk**, iz tima SE-1, je u svom svjedočenju rekao da je 26. maja 1995., između 08:00 i 09:30 sati, čuo nekoliko jakih eksplozija i sirenu za uzbunu na Palama.⁹⁴⁶⁴ Oko 10:00 sati, general Smith je telefonom razgovarao s Mladićem, podsjećajući ga da bude umjereniji u svom djelovanju, da vrati na punktove za prikupljanje naoružanja oružje koje nedostaje, te da isprazni ZPI, nakon čega je Mladić tražio od Smitha da misli na ljude i vojnike pod svojom komandom i o posljedicama koje mogu proisteći iz takvih nerazumnih i "nepromišljenih" odluka.⁹⁴⁶⁵ **Kalbarczyk** je u svom svjedočenju rekao da je oko 40 minuta nakon posljednje eksplozije stigao policijski auto i da su u kancelariju vojnih posmatrača UN-a ušli naoružani komandir policije i dva naoružana policajca u ljubičastim uniformama.⁹⁴⁶⁶ Policajci su, za razliku od vojnika, nosili ljubičaste uniforme.⁹⁴⁶⁷ **Griffith Evans**, takođe iz tima SE-1, opisao je grupu koja je stigla na njihov punkt kao grupu koja se sastojala od četiri osobe u uniformama VRS-a i jedne osobe u civilnoj odjeći, za koju je svjedok mislio da im je nadređena.⁹⁴⁶⁸ Osobe u uniformi opisao je kao naoružane vojne policajce.⁹⁴⁶⁹ Svjedok, Jose Antonio Romero, Dmitri Batiouchenkov⁹⁴⁷⁰ i Zlatko Kozusnik, svi vojni posmatrači UN-a iz tima SE-1, držani su na nišanu i naređeno im je da dignu ruke uvis. Policajci su rekli pripadnicima tima SE-1 da imaju naređenje da pucaju u njih ako se bombardovanje nastavi.⁹⁴⁷¹ **Kalbarczyk** je taj postupak pripisao komandiru policije, dok je **Evans** izjavio da im je čovjek u civilnoj odjeći rekao da su uhapšeni, a da je jedan od naoružanih ljudi u

⁹⁴⁶³ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 19; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 8.

⁹⁴⁶⁴ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2; Janusz Kalbarczyk, T. 19345. V. takođe P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 3.

⁹⁴⁶⁵ P2557 (Šifrovani telegram UN-a s bilješkama iz telefonskih razgovora koje su general Smith i general Mladić vodili 26. maja 1995.), str. 2.

⁹⁴⁶⁶ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2; Janusz Kalbarczyk, T. 19346-19347.

⁹⁴⁶⁷ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2; Janusz Kalbarczyk, T. 19347, 19351.

⁹⁴⁶⁸ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 1. Za Evansovu pripadnost, v. P2559 (Šifrovani telegram UN-a o situaciji u Bosni i Hercegovini, 28. maj 1995.), str. 4.

⁹⁴⁶⁹ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 1-2.

⁹⁴⁷⁰ Pretresno vijeće smatra da je Dmitri Batiouchenkov ista osoba kao i Dimitri Batinsenko, za kojeg je u dokaznom predmetu P2559 navedeno da je ruski pripadnik tima SE-1 (Šifrovani telegram UN-a o situaciji u Bosni i Hercegovini, 28. maj 1995.), str. 4.

⁹⁴⁷¹ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2; Janusz Kalbarczyk, T. 19327-19328. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 1.

uniformi VRS-a u tim uperio, kako se Evansu činilo, pištolj.⁹⁴⁷² **Kalbarczyk** je u svom svjedočenju rekao da je komandir policije otišao nakon deset minuta i da su policajci naredili vojnim posmatračima UN-a da spuste ruke. Tokom narednih 40 minuta, vojnim posmatračima UN-a nije bilo dozvoljeno da odgovore na pozive iz svog Štaba.⁹⁴⁷³ Oko 11:20 sati, došli su vojnici VRS-a u dva auta i rekli policajcima da su vojni posmatrači UN-a sada pod njihovim nadzorom.⁹⁴⁷⁴ Prema **Evansovim** riječima, jedan od tih ljudi, koji je šepao i imao štap, očigledno je bio oficir nadređen vojnicima.⁹⁴⁷⁵ Vojnici su opljačkali objekt u kojem su vojni posmatrači UN-a bili smješteni i tražili su ključeve dva vozila UN-a.⁹⁴⁷⁶ Oficir VRS-a je zatim rekao vojnim posmatračima UN-a da spakuju svoju opremu i da izađu napolje.⁹⁴⁷⁷ Zatim su svi vojni posmatrači UN-a po dvojica vezani su lisicama jedan za drugog.⁹⁴⁷⁸

2229. U 11:30 sati, naoružani vojnici VRS-a odvezli su Kalbarczyka i Kozusnika na Pale i ostavili su auto otvoren i bez nadzora oko deset minuta, a tokom tog vremena vojnici i civili, koji su stajali oko auta, prijetili su svjedoku i njegovom kolegi te su na njih pljuvali i bacali kamenje.⁹⁴⁷⁹ Nakon toga su vojnici VRS-a odvezli sve zatočene pripadnike tima SE-1 u Jahorinski Potok, mjesto u blizini Pala koje je bilo cilj vazдушnih udara NATO-a.⁹⁴⁸⁰ **Evans** je izjavio da su se, prije nego što su stigli u Jahorinski Potok, zaustavili ispred lokalne policijske stanice na Palama, gdje je vojnici VRS-a s kanadskim državljanstvom ušao u auto kojim je prevožena ta grupa vojnih posmatrača UN-a. Taj vojnici je pomoću radio-veze obavijestio Štab vojnih posmatrača UN-a u Sarajevu da su Evans i njegov tim uhapšeni i da će njihovi životi biti u opasnosti ako se Štab ne sastane s generalom Smithom kako bi se zaustavili vazdušni napadi.⁹⁴⁸¹ **Smith** je u svom svjedočenju rekao da je čovjek koji je govorio engleski,

⁹⁴⁷² P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2; Janusz Kalbarczyk, T. 19327; P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 1.

⁹⁴⁷³ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2.

⁹⁴⁷⁴ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2; Janusz Kalbarczyk, T. 19347. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 1-2.

⁹⁴⁷⁵ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 2.

⁹⁴⁷⁶ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 2.

⁹⁴⁷⁷ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2-3. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 2.

⁹⁴⁷⁸ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 2.

⁹⁴⁷⁹ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str.3. Janusz Kalbarczyk, T. 19368-19369, 19375,.

⁹⁴⁸⁰ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3; Janusz Kalbarczyk, T. 19327-19328.

⁹⁴⁸¹ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 2.

koji ga je nazvao da ga obavijesti da je zarobio vojne posmatrače UN-a, pomenuo da su oni razmješteni na potencijalne ciljeve na području Pala.⁹⁴⁸² Te postupke je Smithu potvrdio Mladić u poruci poslanoj preko Indića, kao i u telefonskom razgovoru kada ga je Mladić nazvao.⁹⁴⁸³ Tokom drugog razgovora Mladića i Smitha, koji se odvijao oko 14:50 sati, Mladić je rekao da on ima informacije da su neki ljudi razmješteni na vrata i na krov ranijih ciljeva i da je sudbina tih ljudi u potpunosti u Smithovim rukama.⁹⁴⁸⁴ Prema Mladićevim riječima, Smith je bio odgovoran za smrt svih srpskih vojnika i civila koji su poginuli prethodnog dana.⁹⁴⁸⁵ **Evans** je izjavio da je Štab vojnih posmatrača UN-a preko radio-veze potvrdio da je upoznat sa prijetnjom i odgovorio da će pokušati izvršiti što se od njih traži.⁹⁴⁸⁶

2230. Ranije istog dana, oko 10:30 sati, **Rechner** je čuo galamu i zvuk dva hica pokraj objekta gdje je bio smješten tim 7 Lima na Palama.⁹⁴⁸⁷ Kroz stražnja vrata kancelarije vidio je u kancelariji tri osobe naoružane kalašnjikovima.⁹⁴⁸⁸ Nazvao je Karadžićevu kancelariju i njegova sekretarica Mira mu je rekla da su ti ljudi, ako su došli oko 10:30 sati, bili vojnici koji su tamo službeno poslani.⁹⁴⁸⁹ Nazvao je i Jovana Zameticu, Karadžićevog glasnogovornika i političkog savjetnika, koji mu je potvrdio da je čuo kako se vrše pripreme da se nekoliko vojnika pošalje u njihovu kancelariju i da je znao za to naređenje.⁹⁴⁹⁰ Gotovo odmah poslije toga, jedan od prevodilaca je pozvao svjedoka i rekao mu da treba doći u kancelariju.⁹⁴⁹¹ Kada je svjedok ušao u kancelariju, tamo je vidio dva naoružana muškarca: Nikolu Ribića, koji je bio u punoj uniformi

⁹⁴⁸² P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 121.

⁹⁴⁸³ P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 125, 127; P791 (Transkript presretnutog razgovora Mladića i Smitha, 26. maj 1995.), str. 1.

⁹⁴⁸⁴ P791 (Transkript presretnutog razgovora Mladića i Smitha, 26. maj 1995.), str. 1; P2557 (Šifrovani telegram UN-a s bilješkama iz telefonskih razgovora koje su general Smith i general Mladić vodili 26. maja 1995.), str. 4.

⁹⁴⁸⁵ P791 (Transkript presretnutog razgovora Mladića i Smitha, 26. maj 1995.), str. 2; P2557 (Šifrovani telegram UN-a s bilješkama iz telefonskih razgovora koje su general Smith i general Mladić vodili 26. maja 1995.), str. 4.

⁹⁴⁸⁶ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 2.

⁹⁴⁸⁷ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 20; Patrick Rechner, T. 18475; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 8.

⁹⁴⁸⁸ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 20; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 8.

⁹⁴⁸⁹ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 21; Patrick Rechner, T. 18487-18488.

⁹⁴⁹⁰ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 23, 47; Patrick Rechner, T. 18487-18488.

⁹⁴⁹¹ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 24; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 8.

VRS-a, i još jednog čovjeka obučenog u crvenu majicu i maskirne hlače.⁹⁴⁹² Ribić mu je rekao da sjedne i da pozove Štab vojnih posmatrača UN-a putem radio-veze, što je svjedok i učinio.⁹⁴⁹³ Ribić je uzeo radio-uređaj, predstavio se kao vojnik VRS -a i rekao da želi da bombardovanje smjesta prestane ili će svjedok i drugi vojni posmatrači UN-a biti pogubljeni.⁹⁴⁹⁴ Ribić je zatim rekao svjedoku da nazove generala Smitha.⁹⁴⁹⁵ Međutim, Smithov ađutant je rekao da Smith neće razgovarati s tim naoružanim ljudima, na što je Ribić uzeo slušalicu i rekao da zahtijeva da vazdušni napadi odmah prestanu i dodao: "Ako cijenite živote svojih vojnih posmatrača UN-a, smjesta ćete zaustaviti vazdušne napade. Od sad pa nadalje, za svaku bombu koja padne, biće ubijen jedan od vojnih posmatrača UN-a".⁹⁴⁹⁶ Dok su Rechner i njegove kolege kapetan Oldrich Zidlik i kapetan Pavel Teterevsky čekali Ribićevog komandanta, Ribić im je nekoliko puta naredio da nazovu Štab da im potvrde da su vazdušni napadi obustavljeni.⁹⁴⁹⁷

2231. Oko 11:00 sati, u kancelariju je došla grupa naoružanih vojnika VRS-a, na čelu s komandantom čije je ime zvučalo kao Srđan i koji je hodao sa štakom.⁹⁴⁹⁸ Dok su vazdušni napadi još trajali, svjedok, Zidlik i Teterevsky su vezani jedan za drugog liscama na zadnjem sjedištu auta, te su odvezeni u bunkere u kojima je bilo skladište municije u Jahorinskom Potoku, koje je 25. i 26. maja 1995. bilo cilj bombardovanja NATO-a.⁹⁴⁹⁹ Dok su čekali da se otvori kapija na ulazu u kompleks bunkera, sakupila se grupa ljutih ljudi, a jedna osoba je otvorila vrata auta, udarila svjedoka šakama i

⁹⁴⁹² P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 25-26; Patrick Rechner, T. 18474-18475.

⁹⁴⁹³ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 27; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 3-4.

⁹⁴⁹⁴ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 8, 27; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 3-5.

⁹⁴⁹⁵ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 28; Patrick Rechner, T. 18484; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 8.

⁹⁴⁹⁶ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 28; Patrick Rechner, T. 18484; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 8. V. takođe P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 3.

⁹⁴⁹⁷ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 8, 29.

⁹⁴⁹⁸ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 30; Patrick Rechner, T. 18477-18478.

⁹⁴⁹⁹ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 31; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 1; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 8. V. takođe P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 3.

nogama, te je izvukla pištolj i pokušala da ga uperi u vojne posmatrača UN-a.⁹⁵⁰⁰ Svjedok je saznao da je ime te osobe Šljivić ili Šljivo i on je kasnije nosio uniformu i bio je jedan od stražara.⁹⁵⁰¹

2232. Vojni posmatrači UN-a su odvedeni u skladište u kompleksu bunkera, gdje su izvedeni iz vozila i ponovo jedan za drugog zavezani liscama, a jedan je bio i vezan za vozilo.⁹⁵⁰² Dok su vojni posmatrači UN-a čekali kod magacina, jedan potpukovnik iz VRS-a koji je bio došao u njihov smještajni objekt sa drugom grupom vojnika i koji je bio oficir za štampu i informisanje u garnizonu na Palama, rekao im je da ih drže kod magacina kako bi se spriječili eventualni vazdušni napadi NATO-a, te je zaprijetio da će ih on ubiti ako ne poginu u vazdušnim napadima.⁹⁵⁰³ Taj oficir za štampu i informisanje snimio je događaje u skladištu.⁹⁵⁰⁴ Nakon što su bili natjerani da ponovo kontaktiraju Štab kako bi se potvrdilo da su vazdušni napadi obustavljeni, vojni posmatrači UN-a su ukrcani nazad u vozilo i odvezeni u bunkere s municijom, koji su bili u jednom vojnom objektu VRS-a.⁹⁵⁰⁵ Dok su išli tamo, potpukovnik je svjedoka prisilio da ponovo kontaktira Štab i da kaže da će, u slučaju da dođe do novih vazdušnih napada, oni "poginuti krivicom NATO-a", kako je rekao i Ribić.⁹⁵⁰⁶

2233. Do bunkera, koji su bili pogođeni u vazdušnom napadu, stigli su oko 11:30 sati. Kapetan Zidlik je bio liscama vezan za vrata jednog od bunkera i ostao je tako vezan približno devet sati.⁹⁵⁰⁷ Rechner je bio liscama vezan za gromobran oko deset metara ispred istog bunkera i ostao je vezan približno šest sati.⁹⁵⁰⁸ Kapetanu Teterevskom su

⁹⁵⁰⁰ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 32-33; Patrick Rechner, T. 18480; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 8.

⁹⁵⁰¹ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 34; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 6.

⁹⁵⁰² P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 36

⁹⁵⁰³ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 37, 39; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 5; Patrick Rechner, T. 18479, 18504; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 9.

⁹⁵⁰⁴ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 39; Patrick Rechner, T. 18455-18458, 18479; P2556 (Inserti s DVD-a pod naslovom "Memories of the Wolf").

⁹⁵⁰⁵ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 38; Patrick Rechner, T. 18481.

⁹⁵⁰⁶ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 38. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 1.

⁹⁵⁰⁷ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 42; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 9. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 2; P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3.

⁹⁵⁰⁸ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 42; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 15; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 9. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu

ruke konopom zavezane za drugi gromobran koji se nalazio oko deset metara od svjedoka.⁹⁵⁰⁹ Vojnici, bosanski Srbi, snimili su ih tako vezane i taj film je prikazan na SRT-u, lokalnoj televizijskoj stanici bosanskih Srba, a zatim i širom svijeta.⁹⁵¹⁰

2234. Od 13:00 do 14:00 sati, Rechner, Zidlik i Teterevsky vidjeli su kako petoricu pripadnika drugog tima vojnih posmatrača UN-a stacioniranog na Palama, SE-1, odvoze u vozilima vojnih posmatrača UN-a u kompleks bunkera, gdje ih je VRS razmjestio na razne lokacije po cijelom kompleksu.⁹⁵¹¹ **Evans** je izjavio da je Batiouchenkov bio lisicama vezan za vrata bunkera s municijom, a da su Kalbarczyk i Kozusnik, također iz svjedokovog tima, odvedeni unutra.⁹⁵¹² **Rechner** je u svom svjedočenju rekao da je Kalbarczyk stavljen na najopasnije mjesto, pokraj bunkera koji je bio bombardovan toga jutra i gdje je još uvijek bilo eksplozija municije.⁹⁵¹³ **Kalbarczyk** je u svom svjedočenju rekao da je oko podneva bio vezan za gromobran oko četiri sata i da ga je snimao jedan oficir VRS-a.⁹⁵¹⁴ Vojnici su svjedoku davali hranu, ali ne i vodu, usprkos tome što je bilo vruće.⁹⁵¹⁵ **Rechner** je u svom svjedočenju rekao da su oko 14:20 sati dva vojnika VRS-a došla da provjere da li u svi vojni posmatrači UN-a i dalje dobro vezani. Svjedok je čuo razgovor o tome da li ima dovoljno vremena da se do 14:30 sati, kada su prema najavi NATO-a trebali ponovo započeti vazdušni napadi, provjeri i Kalbarczyk, dalje uz cestu.⁹⁵¹⁶

2235. Istoga dana, 26. maja 1995. oko 16:00 sati, šest do osam vojnika VRS-a došlo je u objekt u kojem je bila smještena **Gelissenova** jedinica, SG-1, na Grbavici. Tamo su

pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 2; P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3.

⁹⁵⁰⁹ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 42; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 9. V. također P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 2; P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3.

⁹⁵¹⁰ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 42-43. V. također P832 (Martin Bell, izjava svjedoka, 8. mart 2010.), par. 108; P1869 (Izveštaj o vazdušnim napadima snaga NATO i uzimanju pripadnika UN-a za taoce); P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3.

⁹⁵¹¹ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 44.

⁹⁵¹² P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 1-2.

⁹⁵¹³ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 44. V. također P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3.

⁹⁵¹⁴ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3.

⁹⁵¹⁵ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3; Janusz Kalbarczyk, T. 19328.

⁹⁵¹⁶ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 45; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 15.

bili Gelissen; Sergej Golubjev, Rus; Harley Alves, Brazilac; prevodilac; i kuharica.⁹⁵¹⁷ Iako su nosili regularne maskirne uniforme, Gelissen je izjavio da ih nikad prije nije vidio i mislio je da nisu iz tog kraja. Oni su svjedoku stavili lisice i odveli ga na stepenište.⁹⁵¹⁸ Alves je uspio da pošalje poruku Štabu vojnih posmatrača UN-a da ih uzimaju za "taoce", a zatim su i njemu stavili lisice.⁹⁵¹⁹ Vojnici su uzeli svu njihovu opremu, uključujući kompjutere, motorole i baznu stanicu, kao i lične predmete. Vojnici su zatražili njihovo oružje, ali tim im je rekao da vojni posmatrači UN-a nisu naoružani.⁹⁵²⁰ Svjedok i Alves su izvedeni napolje i ukrcani u crno vozilo s pogonom na četiri točka, koje je, po svjedokovom mišljenju, vjerovatno bilo ukradeno UN-u.⁹⁵²¹ Došao je komandant 2. bataljona i pokušao da pregovara sa vojnicima koji su uhapsili vojne posmatrače UN-a, ali vojnici su rekli da su dobili naređenja od regularnog VRS-a. Njihov vođa bio je vojnik po imenu Ribić, koji je bio Kanadčanin i govorio je engleski, zajedno s još jednim komandantom koji je bio star oko 40 godina, imao je plavu prosijedu kosu i nosio je zelenu uniformu, kombinezon, te je imao pištolj. Svjedok i drugi vojni posmatrači UN-a odvedeni su u bolnicu na Palama, gdje ih je snimala TV Pale. Zatim su odvezeni u kasarnu na Palama.⁹⁵²²

2236. **Evans** je izjavio da su njega i Romera, takođe pripadnika tima SE-1, odvezli u Štab na Koranu, liscama vezali za dva jarbola za zastave ispred zgrade, dali im malo vode za piće i ostavili ih na suncu oko 20 minuta.⁹⁵²³ Kanadski Srbin se vratio kako bi obavijestio Štab UNPROFOR-a u Sarajevu preko radija, što je Evans mogao čuti, da su dva vojna posmatrača UN-a vezana za most koji vodi do Pala i da će poginuti ako NATO bude bombardovao most. Evans i Romero su zatim odvezeni na most i tu su ih vezali liscama za most držeći ih na nišanu.⁹⁵²⁴ Nakon što je pitao koji od njih dvojice bolje govori engleski, kanadski Srbin je rekao Evansu da zapamti sljedeću izjavu koju je trebao ponoviti kad mu novinari iz lokalne TV stanice postave pitanje: "Avioni NATO-a bombardirali su civilne ciljeve i ubili civile. Ovo je zločin protiv čovječnosti i general

⁹⁵¹⁷ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 2-3. U vezi s pripadnošću Alvea i Golubjeva, v. takođe P2559 (Šifrovani telegram UN-a o situaciji u Bosni i Hercegovini, 28. maj 1995.), str. 5.

⁹⁵¹⁸ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 3.

⁹⁵¹⁹ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 2-3.

⁹⁵²⁰ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 3.

⁹⁵²¹ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 2-4.

⁹⁵²² P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 4.

⁹⁵²³ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 1-3. V. takođe P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 4.

⁹⁵²⁴ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 2-3.

Smith treba reći NATO-u da prekine bombardovanje, u protivnom ćemo umrijeti".⁹⁵²⁵ Kanadski Srbin je takođe rekao Evansu da će se, ako odbije da ponovi tu izjavu, za njih pobrinuti okupljeni ljudi.⁹⁵²⁶ Prema reportaži Martina Bella, jedna osoba je govorila preko motorole, predstavila se kao vojnik VRS-a i rekla: "Tri posmatrača UN-a su sada na lokaciji skladišta. Ako bude još bombardovanja, oni će prvi poginuti. Jeste li razumjeli?"⁹⁵²⁷ **Snježan Lalović** je u svom svjedočenju rekao da ga je redakcija toga dana zadužila za "snimanje ratnih zarobljenika, pripadnika UNPROFORA na području opštine Pale".⁹⁵²⁸ Svrha tog zadatka bila je da se javnost informiše o događajima koji su uslijedili nakon bombardovanja u republici bosanskih Srba i da se spriječi daljnje NATO-ovo bombardovanje.⁹⁵²⁹ Dva uniformisana muškarca sa ličnim naoružanjem, od kojih je jedan nosio novu uniformu koja je izgledala kao kombinezon, dozvolili su Laloviću da snimi i intervjuiše dvojicu pripadnika UNPROFOR-a vezanih za ogradu mosta.⁹⁵³⁰ **Evans** je rekao da su nakon otprilike deset minuta on i Romero odvezeni nazad u kasarnu na Koranu u ponovo vezani za jarbole za zastave.⁹⁵³¹ Poslije 16:00 sati, dvojica vojnih posmatrača UN-a, Alves i Gelissen, dovedeni su kod njih i bili su zavezani za drugi jarbol za zastave oko četiri sata, nakon čega im je dozvoljeno da sjednu u hladovinu, pod strogom stražom.⁹⁵³² **Gelissen** je u svom svjedočenju rekao da je i Golubjev bio vezan za jarbol za zastave ispred kasarne.⁹⁵³³ **Lalović** je u svom svjedočenju rekao da mu je neki naoružani muškarac u uniformi rekao da treba da snimi i intervjuiše dvojicu pripadnika UNPROFOR-a, koji su, po svjedokovim riječima, bili Brazilac i Poljak, na radio-relejnem objektu na Jahorini, jer je prijetila opasnost da bi ga NATO mogao gađati.⁹⁵³⁴ Lalović je izvršio zahtjev tog naoružanog muškarca i predao pripadnike UNPROFOR-a uniformisanim ljudima na Palama nakon što je završio sa snimanjem na Jahorini.⁹⁵³⁵ Njegovo uredništvo je prilog sa pripadnicima UNPROFOR-a vezanim za stubove dalekovoda kod kasarne na Palama dobilo od nekih spoljnih

⁹⁵²⁵ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 3. V. takođe P1869 (Izveštaj o vazдушnim napadima snaga NATO i uzimanju pripadnika UN-a za taoce, bez datuma).

⁹⁵²⁶ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 3.

⁹⁵²⁷ P1869 (Vijesti BBC-ja o vazдушnim napadima snaga NATO i uzimanju pripadnika UN-a za taoce).

⁹⁵²⁸ D858 (Snježan Lalović, izjava svjedoka, 13. avgust 2014.), par. 7-8.

⁹⁵²⁹ D858 (Snježan Lalović, izjava svjedoka, 13. avgust 2014.), par. 9.

⁹⁵³⁰ D858 (Snježan Lalović, izjava svjedoka, 13. avgust 2014.), par. 11-12.

⁹⁵³¹ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 3.

⁹⁵³² P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 3.

⁹⁵³³ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 2-4.

⁹⁵³⁴ D858 (Snježan Lalović, izjava svjedoka, 13. avgust 2014.), par. 13.

⁹⁵³⁵ D858 (Snježan Lalović, izjava svjedoka, 13. avgust 2014.), par. 13-16.

saradnika.⁹⁵³⁶ **Gelissen** je izjavio da su tokom njihovog zatočenja, iznad njih nadlijetali avioni NATO-a.⁹⁵³⁷ Situacija je bila napeta i jedan vojnik VRS-a je pred vojnim posmatračima UN-a gestikulirao kao da gađa avion i reže vrat, dok su drugi vikali. Jedan komandant, kako je svjedok kasnije saznao, kapetan Vojvodić, otjerao je te vojnike.⁹⁵³⁸

2237. **Rechner** je u svom svjedočenju rekao da su u međuvremenu, takođe 26. maja 1995., u Jahorinskom Potoku oko 15:30 sati, dvije grupe viših vojnih oficira, uključujući dva pukovnika, došle da vide vojne posmatrače UN-a.⁹⁵³⁹ Nakon toga je došla politička delegacija, u kojoj je bio i Jovan Zametica, Karadžićev glasnogovornik i politički savjetnik. Svjedok je zamolio Zameticu da objasni postupanje prema vojnim posmatračima UN-a, na što je Zametica odgovorio: "Pa vremena su se promijenila." Dodao je: "Pitam se šta će general Smith sada uraditi."⁹⁵⁴⁰ Svjedok je izjavio da su vojni posmatrači UN-a, dok su bili vezani za stubove i bunkere, bili u opasnosti. Kada su ostali sami, svjedok se bojao da će se masa civila probiti do njih ili da će potpukovnik koji je zaprijetio da će ih ustrijeliti, doći da ih pogubi. Nadalje, dok su bili vezani ispred jednog bunkera punog municije koja još nije bila uništena, svaki potencijalni vazdušni napad mogao je izazvati eksploziju i on se bojao da će, ako ponovo počnu vazdušni udari, oni biti pogubljeni jedan po jedan kako bi se bombardovanje zaustavilo.⁹⁵⁴¹

2238. Oko 17:00 sati istoga dana, grupa vojnika VRS-a je došla u vozilu UN-a i odvela Kalbarczyk i Rechnera u lisicama, stavila im poveze preko očiju, i odvezla ih do radarske stanice na Jahorini.⁹⁵⁴² **Kalbarczyk** je u svom svjedočenju rekao da su dvojicu vojnih posmatrača UN-a odvezli vozač VRS-a, maskirani vojnik u uniformi, oficir koji je imao kameru, koji je, prema svjedokovim riječima, bio vojnik VRS-a, i jedan novinar.⁹⁵⁴³ **Rechner** je u svom svjedočenju rekao je na putu za Jahorinu čuo kako jedan vojnik VRS-a pita drugog zašto ih tamo voze, a drugi vojnik je odgovorio da im je

⁹⁵³⁶ D858 (Snježan Lalović, izjava svjedoka, 13. avgust 2014.), par. 17.

⁹⁵³⁷ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 2-4.

⁹⁵³⁸ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 4.

⁹⁵³⁹ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 46.

⁹⁵⁴⁰ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 47; Patrick Rechner, T. 18490.

⁹⁵⁴¹ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 48.

⁹⁵⁴² P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 51; Patrick Rechner, T. 18459-18460, 18485; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 9. V. takođe P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3.

⁹⁵⁴³ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3; Janusz Kalbarczyk, T. 19350-19352.

Mladić rekao da želi da ljudi iz UN-a budu snimljeni na toj lokaciji.⁹⁵⁴⁴ Po dolasku na radarsku stanicu na Jahorini, dva vojnika VRS-a izvadila su oružje i stavila na glavu crne fantomke, a zatim su Kalbarczyk lisicama vezali za kupolu radara i s njim obavili intervju.⁹⁵⁴⁵ Sve to su snimali potpukovnik VRS-a i Lalović.⁹⁵⁴⁶ Na kraju intervjua, Lalović je rekao da preživljavanje pripadnika UN-a ovisi o postupcima NATO-a.⁹⁵⁴⁷

2239. Negdje u isto vrijeme, **Kalbarczyk** je vidio kako su oko 20 metara od njih dvojicu vojnih posmatrača UN-a, jednog Čeha i još jednog koji je bio tamne puti, lisicama vezali jednog za drugog i posjeli ih na zemlju tako da su bili leđima naslonjeni jedan na drugog.⁹⁵⁴⁸ Kasnije je saznao da su dvojicu njegovih kolega iz tima SE-1 držali 20 metara od njih u skrivenim bunkerima u kojima je bila radarska stanica.⁹⁵⁴⁹ **Rechner** je u svom svjedočenju rekao da su nakon toga njemu i Kalbarczyk stavljen lisice i povezi za oči i da su zatim ponovo ukrcani u vozilo kojim su odvezeni u Hotel "Bistrica".⁹⁵⁵⁰ Tamo im je bilo dozvoljeno da se pridruže vojnicima i novinarima u hotelskom holu, što je svjedoku bilo čudno jer je atmosfera tamo bila potpuno opuštena.⁹⁵⁵¹ Nakon toga su obojica odvedeni nazad na Pale i prebačeni u kasarnu Koran, objekat bosanskih Srba za logistiku i održavanje vojne opreme.⁹⁵⁵² Drugi vojni posmatrači UN-a s područja Pala, kapetan Zidlik iz tima 7 Lima, četiri vojna posmatrača UN-a iz tima SE-1, i dva vojna posmatrača UN-a iz tima SG-1 s Grbavice,

⁹⁵⁴⁴ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 52; Patrick Rechner, T. 18494, 18528-18529.

⁹⁵⁴⁵ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 53; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 9. V. takođe P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3-4; Janusz Kalbarczyk, T. 19329-19332, 19353-19354, 19357; P2803 (Video-snimak razgovora s Januszom Kalbarczykom, 26. maj 1995.); P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3.

⁹⁵⁴⁶ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 53. V. takođe P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3-4; Janusz Kalbarczyk, T. 19329-19332, 19353-19354, 19357; P2803 (Video-snimak razgovora s Januszom Kalbarczykom, 26. maj 1995.); P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3.

⁹⁵⁴⁷ P2803 (Video-snimak razgovora s Januszom Kalbarczykom, 26. maj 1995.).

⁹⁵⁴⁸ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3; Janusz Kalbarczyk, T. 19356.

⁹⁵⁴⁹ Janusz Kalbarczyk, T. 19356, 19358.

⁹⁵⁵⁰ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 54; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 9. V. takođe P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 4; Janusz Kalbarczyk, T. 19353-19354, 19357.

⁹⁵⁵¹ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 54; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 9. V. takođe P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 4; Janusz Kalbarczyk, T. 19353-19354, 19357.

⁹⁵⁵² P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 55; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 12; Patrick Rechner, T. 18481. V. takođe P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 4-5.

Alves i Gelissen, bili su u kasarni, osim dva ruska vojna posmatrača UN-a smještena na drugoj lokaciji.⁹⁵⁵³ **Evans** je izjavio da su u kasarni dobivali hranu.⁹⁵⁵⁴

2240. **Kalbarczyk** je u svom svjedočenju rekao da je oko 21:00 sat istog dana, komandant bataljona VRS-a obišao vojne posmatrača UN-a i rekao im da neće imati problema ako vazdušni napadi UN-a prestanu, ali da će ako se nastave, oni biti vezani za strateška mjesta.⁹⁵⁵⁵ Kapetan Vojvodić je bio nadležan za kasarnu Koran, ali je svjedok kasnije saznao da je potpukovnik Inđić iz kasarne Lukavica bio nadležan za sve zatočene vojne posmatrača UN-a na području Sarajeva.⁹⁵⁵⁶ **Evans** je rekao da je Vojvodić kasnije predstavio vojne posmatrača UN-a majoru Batiniću i objasnio da on odgovara direktno Batiniću. Te noći, njihova grupa je spavala u zaključanoj sobi pod stražom.⁹⁵⁵⁷ Kozusnik je odabran da izađe i donese neke lične stvari za tim.⁹⁵⁵⁸ Na osnovu razgovora Zidlika, koji je bio pripadnik Rechnerovog tima, i Šljive Šljivića, **Rechner** je smatrao da je Šljivić, zvani Šljivo, bio pripadnik paravojne formacije, i pretpostavio je su Srđan i Ribić vjerovatno bili iz iste jedinice, mada je Ribić nosio regularnu uniformu VRS-a.⁹⁵⁵⁹

2241. **Marcus Helgers** je izjavio da je 26. maja 1995. oko 13:30 sati, vojne posmatrača UN-a iz tima SS-1, tj. njega, kapetana Manzoora, majora Bella, majora Kratkyja, majora Wojtasiaka i majora Westlunda, stavio u kućni pritvor u njihovom objektu na području Kasindola, u Donjim Mladicama, južno od Sarajeva, zamjenik komandanta lokalnog bataljona, čiji je nadimak bio Gabran ili Gavran.⁹⁵⁶⁰ Komandant im je rekao da je to zbog njihove bezbjednosti, jer je u NATO-ovim napadima pogođena jedna škola i jedna bolnica.⁹⁵⁶¹ Bili su nenaoružani, osim što je Helgers imao džepni nožić, koji mu je oduzet.⁹⁵⁶² Oko 15:00 sati, oficir bezbjednosti im je rekao da su izvršeni novi vazdušni napadi i da će biti ustrijeljeni ako ih još bude ili ako izađu napolje. Oko 16:00 sati, u

⁹⁵⁵³ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 55. V. takođe P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 4-5.

⁹⁵⁵⁴ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 3.

⁹⁵⁵⁵ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 4.

⁹⁵⁵⁶ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 55; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 22. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 3.

⁹⁵⁵⁷ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 3.

⁹⁵⁵⁸ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 4.

⁹⁵⁵⁹ Patrick Rechner, T. 18503, 18505-18506; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 6.

⁹⁵⁶⁰ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 1-2; P3583 (Mapa s lokacijama u Bosni i Hercegovini na kojima su držani taoci, 28. maj 1995.). V. takođe P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2, 4.

⁹⁵⁶¹ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 2.

⁹⁵⁶² P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10747, 10761-10762.

njihov objekat su došla dva naoružana vojnika i rekla grupi da utovare svoje lične stvari i vojnu opremu u automobile UN-a, a da ostave kompjutere i baznu stanicu za ručne odašiljače.⁹⁵⁶³ Ta dva vojnika su nosila dijelove uniforme, koji su bili dovoljni da ih svjedok identifikuje kao pripadnike VRS-a.⁹⁵⁶⁴ Naoružani vojnici su ih odvezli na stražarsko mjesto na Grbavici, gdje su obavljena najmanje tri telefonska razgovora, od kojih je jedan bio u vezi s uniformama.⁹⁵⁶⁵ Tamo je bilo najmanje deset vojnika, a neka vojna lica naoružana kalašnjikovima su došla da ih vide, a zatim su otišli. Morali su skinuti uniforme i presvući se u civilnu odjeću. Major Bello je morao nositi staru uniformu JNA jer nije sa sobom imao nikakvu civilnu odjeću.⁹⁵⁶⁶ Odvezeni su na Pale u policijskom autu s pogonom na četiri točka, a njihov auto UN-a, zajedno a svom njihovom opremom i odjećom, odveo je jedan od vojnika.⁹⁵⁶⁷ U policijskoj stanici na Palama su čekali 15 minuta u autu, pod stražom, a zatim je stigao crni auto s pogonom na četiri točka, na kojem je bila naljepnica s glavom jaguara ili tigra. Policijski auto je zatim slijedio crni auto i odvedeni su u kafić u kojem je bilo mnogo vojnika, od kojih su neki bili iz tima 7 Lima i uhapšeni su ranije. Jedan mladi vojnik, bosanski Srbin, je rekao svjedokovoj grupi da su oni taoci VRS-a i da će biti odvedeni do radarske stanice na Jahorini i korišteni kao "živi štit".⁹⁵⁶⁸

2242. Istoga dana, grupa je odvezena do radarske stanice na Jahorini, dio puta autom UN-a, a zatim vojnim autobusom u kojem su bila tri vojnika.⁹⁵⁶⁹ Jedan pijani vojnik je udario majora Bella u glavu i majora Westlunda u rame, u oba slučaja kundakom puške kalašnjikov.⁹⁵⁷⁰ Autobus se zaustavio u blizini radarske stanice i natjerali su ih da idu pješke 15 minuta do kasarne, gdje su odvedeni u neku prostoriju u kojoj su morali

⁹⁵⁶³ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 2; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10748.

⁹⁵⁶⁴ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 4; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10748-10749.

⁹⁵⁶⁵ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 2; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10758-10759; P3583 (Mapa s lokacijama u Bosni i Hercegovini na kojima su držani taoci, 28. maj 1995.).

⁹⁵⁶⁶ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 2; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10749.

⁹⁵⁶⁷ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 2; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10758-10759; P3583 (Mapa s lokacijama u Bosni i Hercegovini na kojima su držani taoci, 28. maj 1995.).

⁹⁵⁶⁸ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 2; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10750.

⁹⁵⁶⁹ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 2-3; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10751, 10758-10759; P3583 (Mapa s lokacijama u Bosni i Hercegovini na kojima su držani taoci, 28. maj 1995.). V. takođe P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2, 4.

⁹⁵⁷⁰ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10751.

napisati svoje ime, broj iskaznice i državljanstvo, i predati sve predmete koje su još imali kod sebe.⁹⁵⁷¹ Stražari na radarskoj stanici predstavili su se kao pripadnici VRS-a i jedan od njih je imao našivenu oznaku 22. mješovite brigade.⁹⁵⁷² Svjedokova grupa je kasnije odvedena u jednu prostoriju gdje su im dali hranu i gdje su im dozvolili da spavaju, a potporučnik koji je tamo komandovao, po imenu Trafković, upozorio ih je da ne pokušavaju bježati jer je područje oko stanice minirano.⁹⁵⁷³ Trafković je rekao da mu je žao zbog situacije i da se nada da će se ona riješiti i da će biti ubrzo pušteni. On im je rekao da su zarobljeni po naređenju bilo predsjednika bosanskih Srba bilo komande bosanskih Srba.⁹⁵⁷⁴

2243. **Westlund** i **Helgers** su izjavili da je njima i drugim zatočenicima rano ujutro naređeno da iz garnizona pješke odu do malog skloništa u radarskoj stanici.⁹⁵⁷⁵ Vojnici su naredili Kratkyju i Wojtasiaku da nekoliko sati sjede napolju ispred radarske stanice, bez lisica, ali pod stražom.⁹⁵⁷⁶ Vojnici su naredili Westlundu i Helgersu da sjede između dvije radarske antene dva sata i rekli im da ne bježe jer je to područje minirano.⁹⁵⁷⁷ **Helgers** je izjavio da bi ih svaka dva sata zamijenili drugi zatočeniци.⁹⁵⁷⁸ Prema Helgersovim riječima, to je bila lokacija komandnog mjesta ili radarskog kontrolnog punkta.⁹⁵⁷⁹ **Westlund** je rekao da je u 15:00 sati odvezen zajedno sa Manzoorom, ali su tokom vožnje razdvojeni jer mu je naređeno da izađe iz auta, dok je Manzoor njime odvezen dalje.⁹⁵⁸⁰ Rekao je da je bio odveden do objekta s velikom antenom i da je predstavljen potpukovniku VRS-a čije ime je bilo Milan, a njegov zamjenik se zvao

⁹⁵⁷¹ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10745, 10751-10752. V. također P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 2, 4.

⁹⁵⁷² P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 4.

⁹⁵⁷³ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10756-10757. V. također P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5; Janusz Kalbarczyk, T. 19356, 19358.

⁹⁵⁷⁴ P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10756-10757.

⁹⁵⁷⁵ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5; P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10760-10761.

⁹⁵⁷⁶ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5. Pretresno vijeće primjećuje da je Westlund izjavio da se ovaj događaj zbio 26. maja 1995. u 04:45 sati, a da je Helgers izjavio da je to bilo 27. maja 1995. u 04:30 sati. Mada prima na znanje odstupanje kad je riječ o tačnom datumu, Vijeće smatra da oba svjedoka govore o istom događaju.

⁹⁵⁷⁷ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 1-2, 5.

⁹⁵⁷⁸ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10752.

⁹⁵⁷⁹ P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10759-10760; P3584 (Dokument Glavnog štaba VRS-a, 26. maj 1995.).

⁹⁵⁸⁰ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5. V. također P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3.

Zoran.⁹⁵⁸¹ Kasnije je saznao da je taj potpukovnik bio komandant cijelog kompleksa protivvazdušne odbrane.⁹⁵⁸² Zoran je rekao Westlundu da ne bježi i da će svojim vojnicima narediti da pucaju u njega ako pokuša da pobjegne ili da dođe do oružja te ga je upozorio da je to područje minirano. Westlund je nadalje rekao da je zatočenicima naređeno da izađu napolje nekoliko puta tokom njihovog zatočeništva kada su tu lokaciju nadlijetali avioni NATO-a. Zoran mu je rekao da je dobio naređenje da drži zatočeničke napolju cijelo vrijeme, ali da ne izvršava uvijek naređenja zbog vremenskih uslova.⁹⁵⁸³ U jednom trenutku, mada se **Helgers** nije sjećao da li se radilo o Jahorini ili o Palama, Westlund je bio prisiljen da kontaktira Štab vojnih posmatrača UN-a u Sarajevu i rečeno mu je da kaže da ih odvođe u radarsku stanicu na Jahorini kako bi poslužili kao "živi štitovi".⁹⁵⁸⁴ Takođe im je morao reći da će za svaki vazdušni napad jedan od njih biti ustrijeljen, a da će ako radarska stanica bude napadnuta, svi oni biti ustrijeljeni.⁹⁵⁸⁵ **Westlund** je izjavio da su on, Helgers, Bello, Kratky i Wojtasiak držani u tom kompleksu do 13. juna 1995.⁹⁵⁸⁶

2244. **Rechner** je u svom svjedočenju rekao da mu je oko 09:00 sati 27. maja 1995. Ribić naredio da nazove Štab vojnih posmatrača UN-a i da ih obavijesti da će vojni posmatrači UN-a biti raspoređeni na ista mjesta kao i prethodnog dana, ispred bunkera, i da ih obavijesti o lokacijama na kojima se kao "taoci" drže drugi vojni posmatrači UN-a.⁹⁵⁸⁷ Međutim, tokom cijelog tog dana, regularni vojnici VRS-a su odvodili vojne posmatrače UN-a u stražarnicu na pola puta između skladišta i bunkera.⁹⁵⁸⁸ **Evans** je izjavio da su ih tamo držali bez lisica. Onaj kanadski Srbin je odveo Kalbarczyka i Alvesa i doveo ih nazad nekoliko sati kasnije.⁹⁵⁸⁹ **Kalbarczyk** je u svom svjedočenju rekao da je kapetan Vojvodić obišao zatočeničke i predstavio se kao oficir za vezu

⁹⁵⁸¹ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 1-2, 5. V. takođe P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3.

⁹⁵⁸² P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5.

⁹⁵⁸³ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 6.

⁹⁵⁸⁴ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 2-3; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10744-10745.

⁹⁵⁸⁵ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3.

⁹⁵⁸⁶ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5-6. V. takođe P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3.

⁹⁵⁸⁷ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 56; P2559 (Šifrovani telegram UN-a o situaciji u Bosni i Hercegovini, 28. maj 1995.), str. 1-2; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 10.

⁹⁵⁸⁸ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 56; Patrick Rechner, T. 18519-18520; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 10. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 3; P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 5.

⁹⁵⁸⁹ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 3.

Komande VRS-a sa zatočenicima. Zarobljeni vojni posmatrači UN-a su tada premješteni u drugu zgradu, nakon čega im je rečeno da su na tu lokaciju prebačeni kako bi mogli brže biti vezani za potencijalne ciljeve NATO-a.⁹⁵⁹⁰ U 11:00 sati, kameraman i novinar su njega i Alvesa iz tima SE-1, obojicu s povezima na očima, odvezli u istu radarsku stanicu za koju je svjedok bio vezan prethodnog dana, i snimali su tu dvojicu vojnih posmatrača UN-a oko 15 minuta dok su bili liscama vezani za dvije antene.⁹⁵⁹¹ Zatim su dvojica vojnih posmatrača UN-a odvezena nazad u kasarnu, a putem su se zaustavili na jednoj svadbi, gdje im je data hrana i piće i gdje su snimani.⁹⁵⁹²

2245. Dana 27. maja 1995. snage VRS-a zatočile su 35 vojnih posmatrača UN-a na nekoliko lokacija u Bosni i Hercegovini: trojicu iz tima 7 Lima i petoricu iz tima SE-1 na Jahorinskom Potoku; četvoricu iz tima SN-1 iz Vogošće i šestoricu iz tima SS-1 iz Kasindola, u njihovom smještaju, a kasnije, kad je riječ o timu iz Kasindola, u radarskoj stanici na Jahorini; dvojicu iz tima L iz Lukavice, na nepoznatoj lokaciji; trojicu iz tima SG-1 sa Grbavice, na nepoznatoj lokaciji; devetoricu iz tima SW-1 iz Blažuja, u njihovom smještaju; i trojicu iz tima Banja Luka, dvojicu na nepoznatoj lokaciji, a jednog u vazduhoplovnoj bazi Mahovljani pokraj Banjaluke.⁹⁵⁹³

2246. **Milorad Batinić** je u svom svjedočenju rekao da je nakon što je NATO bombardovao srpske položaje u proljeće ili ljeto 1995., komandant Cojić iz Igmanske brigade odredio oružanu stražu za tim SW-1, koji je vodio Olivier Mrowicki, i smjestio ga u nekadašnji kafić "Mediterrané" u Blažuju.⁹⁵⁹⁴ Prema svjedokovim riječima, stražar nije bio tamo da drži stražu nad vojnim posmatračima UN-a nego da njih zaštiti od lokalnog stanovništva.⁹⁵⁹⁵ Vojni posmatrači UN-a mogli su se kretati po kući i oko kuće.⁹⁵⁹⁶ Stražar je imao automatsku pušku, ali nosio ju je samo prvog dana, a poslije ju je ostavljao u kući kad je bio napolju, što znači da je oružje bilo svima dostupno.⁹⁵⁹⁷

⁹⁵⁹⁰ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 4; Janusz Kalbarczyk, T. 19361.

⁹⁵⁹¹ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 4; Janusz Kalbarczyk, T. 19332-19335; P2804 (Video-snimak razgovora s Harleyem i Januszom Kalbarczykom, 27. maj 1995). V. također P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 5.

⁹⁵⁹² P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 4.

⁹⁵⁹³ P2559 (Izveštaj o situaciji sa spiskom vojnih posmatrača UN-a koje su zarobile snage VRS-a, 27. maj 1995), str. 2, 4-6.

⁹⁵⁹⁴ Milorad Batinić, T. 22635-22637, 22642, 22711-22712.

⁹⁵⁹⁵ Milorad Batinić, T. 22643.

⁹⁵⁹⁶ Milorad Batinić, T. 22637-22638, 22640, 22643.

⁹⁵⁹⁷ Milorad Batinić, T. 22637, 22639; P6593 (Kopija bilježaka koje je Milorad Batinić vodio tokom svog svjedočenja, 12. juni 2014.), str. 3.

Prema riječima svjedoka, vojni posmatrači UN-a bili su u dobrim odnosima sa stražarom i zajedno bi popili piće.⁹⁵⁹⁸ Dok su vojni posmatrači UN-a tamo držani, komandant 1. bataljona Svetozar Guzina, svjedoku i Mrowickiju je dozvolio da napuste kuću nekoliko puta i oni su tada kupovali hranu i benzin, i na mjestima van teritorije pod kontrolom VRS-a, te su kontaktirali svoje porodice.⁹⁵⁹⁹ Prema izvještaju o situaciji, dana 27. maja 1995. VRS je rekao devetorici pripadnika tima SW-1 stacioniranih u Blažuju da ne smiju izlaziti iz smještaja. Oni tada nisu bili pod stražom VRS-a.⁹⁶⁰⁰

2247. **Rechner** i **Kalbarczyk** su u svom svjedočenju rekli da su oko 28. maja 1995. vojni posmatrači UN-a zatočeni u kasarni Koran premješteni iz velike spavaone u malu stražarnicu u istom kompleksu i da su tamo ostali dok nisu oslobođeni 18. juna 1995., s malom grupom stražara.⁹⁶⁰¹ **Evans** je izjavio da su zatočnici držani u jednoj prostoriji 24 sata dnevno, pod stalnom stražom. Nisu imali radio, a hranu su im donosili.⁹⁶⁰² Vojvodić ih je svaki dan obilazio i Evans i njegov tim su tražili da im omogući zdravstvenu njegu zbog nezadovoljavajućih higijenskih uslova.⁹⁶⁰³ Tim zahtjevima je udovoljeno tek kasnije.⁹⁶⁰⁴ Vojni posmatrači UN-a su zahtijevali da im se kaže kakav je njihov status i Vojvodić je odgovorio da su zatočeni kao ratni zarobljenici. Vojni posmatrači UN-a su tada zahtijevali da imaju ista prava kao ratni zarobljenici. Vojvodić je rekao da će kontaktirati majora Batinića, ali on se nikad nije javio vojnim posmatračima UN-a.⁹⁶⁰⁵ **Gelissen** je izjavio da su 28. maja 1995. dvojica ruskih vojnih posmatrača UN-a oslobođeni.⁹⁶⁰⁶ **Rechner** je u svom svjedočenju rekao da je toga dana, kad su vojnici VRS-a dozvolili vojnim posmatračima UN-a da iz kuće u kojoj su bili ranije smješteni uzmu odjeću kako bi se presvukli, vidio jednog prevodioca u kancelariji i rekao mu da faksom pošalje poruku Štabu kako bi ih obavijestio da su oni dobro. Vlasnik kuće, Danilo Savić, koji se u tom trenutku takođe zatekao u kancelariji, prekinuo ga je rekavši da mu je Momčilo Krajišnik, njegov stari prijatelj, dao upute da ne dozvoli vojnim posmatračima UN-a da bilo koga zovu ili da šalju poruke. Savić je

⁹⁵⁹⁸ Milorad Batinić, T. 22638.

⁹⁵⁹⁹ Milorad Batinić, T. 22637-22638, 22640-22643.

⁹⁶⁰⁰ P2559 (Šifrovani telegram UN-a o situaciji u Bosni i Hercegovini, 28. maj 1995.), str. 5.

⁹⁶⁰¹ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 57; Patrick Rechner, T. 18520; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 12; P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5; Janusz Kalbarczyk, T. 19360, 19362.

⁹⁶⁰² P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 4.

⁹⁶⁰³ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 4-5.

⁹⁶⁰⁴ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 5.

⁹⁶⁰⁵ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 4.

⁹⁶⁰⁶ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 5. V. takođe P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5.

rekao svjedoku da radi što mu se kaže i da će, ako sve bude teklo kako treba, oni biti pušteni za tri do četiri dana.⁹⁶⁰⁷

2248. Istoga dana, general Smith je telefonski razgovarao s Mladićem i Mladić je rekao Smithu da Srbi sve zatočene pripadnike UN-a tretiraju humano i korektno, iako su neki locirani na ključnim položajima, uključujući i njegov Štab, koji su potencijalni ciljevi NATO-a.⁹⁶⁰⁸ Mladić je dodao da je izdao naređenje da se zatočenicima ne stavljaju lisice, ali je priznao da zna da su u nekim slučajevima zatočenicima stavljane lisice.⁹⁶⁰⁹ Mladić je takođe rekao da bi Smith, ako bi poslao pisma saučešća porodicama poginulih srpskih vojnika, "dao šansu britanskim vojnicima u Goraždu da prežive".⁹⁶¹⁰ Kada ga je Smith pitao da li je spreman da razgovara o razmjeni zarobljenika i da prestane sa prijetnjama vojnicima UN-a, Mladić je rekao da ni on ni bosanski Srbi nisu uputili nikakve prijetnje.⁹⁶¹¹

2249. Dana 30. maja 1995., oficir koji je bio nadležan za zatočnike, potpukovnik Indić, zatražio je od **Rechnera** da bude njegov doušnik i da zapisuje informacije o ponašanju vojnih posmatrača UN-a u zamjenu za telefonski poziv kući, što je on odbio.⁹⁶¹² **Kalbarczyk** je u svom svjedočenju rekao da je zatočenicima, kada su bili zatočeni u maloj stražarnici, nakon sedmicu dana bilo dozvoljeno da izađu napolje. Prema riječima svjedoka, nije im bilo dozvoljeno da izlaze napolje iz bezbjednosnih razloga, zbog mogućih provokacija od strane vojnika VRS-a koji su prolazili pokraj zgrade u kojoj su bili zatočeni.⁹⁶¹³

2250. **Gelissen** je izjavio da ih je 31. maja 1995. obišao major Batinić, koji im je rekao da je on nadređen kapetanu Vojvodiću, koji je do tada bio nadležan za zatočnike u

⁹⁶⁰⁷ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 58.

⁹⁶⁰⁸ Patrick Rechner, T. 18526-18527; P790 (Transkript presretnutog razgovora Mladića i Smitha, 28. maj 1995.), str. 1; P2558 (Šifrovani telegram UN-a s bilješkama iz telefonskog razgovora koji su general Smith i general Mladić vodili 28. maja 1995.), par. 3, 7. V. takođe P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 131.

⁹⁶⁰⁹ P790 (Transkript presretnutog razgovora Mladića i Smitha, 28. maj 1995.), str. 1-3; P2558 (Šifrovani telegram UN-a s bilješkama iz telefonskog razgovora koji su general Smith i general Mladić vodili 28. maja 1995.), par. 3.

⁹⁶¹⁰ P2558 (Šifrovani telegram UN-a s bilješkama iz telefonskog razgovora koji su general Smith i general Mladić vodili 28. maja 1995.), par. 7.

⁹⁶¹¹ P790 (Transkript presretnutog razgovora Mladića i Smitha, 28. maj 1995.), str. 1-3; P2558 (Šifrovani telegram UN-a s bilješkama iz telefonskog razgovora koji su general Smith i general Mladić vodili 28. maja 1995.), par. 8-9.

⁹⁶¹² D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 19; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 11.

⁹⁶¹³ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5.

kasarni Koran.⁹⁶¹⁴ Oni su stoga napisali pismo majoru Batiniću, tražeći, između ostalog, pravo da ih posjeti MKCK i da im bude dostupan ljekar.⁹⁶¹⁵

2251. Dana 1. juna 1995., s **Evansom** je oko 30 minuta razgovarao jedan major iz Glavnog štaba, koji je došao da ih obiđe, i u tom razgovoru je postavio brojna pitanja o NATO-ovim ciljevima i bombardovanju, a između ostalog i o uključenosti vojnih posmatrača UN-a u bombardovanje.⁹⁶¹⁶ Evans je izjavio da je razgovor obavljen i sa Zidlikom, te da su i njemu postavljena slična pitanja.⁹⁶¹⁷ Major je ponudio da dozvoli Evansu nekoliko telefonskih razgovora ako bude sarađivao, ali Evans je odbio rekavši da ne raspolaze nikakvim informacijama.⁹⁶¹⁸

2252. Tokom zatočeništva, **Rechnera** su čuvali major Batinić iz Štaba u Sokocu, kapetan Radovan Vojvodić, u to vrijeme oficir bezbjednosti kasarne Koran, i vojni policajac po imenu Ogi, koji su svi nosili uniforme VRS-a.⁹⁶¹⁹

2253. **Milorad Šehovac** je u svom svjedočenju rekao da je nakon NATO-ovog bombardovanja 1995., kad su bili napadnuti, 2. sarajevska laka pješadijska brigada SRK-a proglasila pet do sedam vojnih posmatrača UN-a, razmještenih na području Sarajeva, ratnim zarobljenicima. Ta jedinica SRK-a zatočila je vojne posmatrače UN-a u kući inženjera šumarstva i direktora šumarije u Trnovu, na području Sarajeva.⁹⁶²⁰ Ta jedinica SRK-a djelovala je po naređenju SRK-a da zarobi "sve" u njihovoj zoni odbrane i s njima postupa kao s ratnim zarobljenicima. Prema riječima svjedoka, ta jedinica SRK nije maltretirala zatočenike i nije nad njima koristila nikakva sredstva za sputavanje ili silu. Vojnim posmatračima UN-a bilo je dozvoljeno da telefoniraju, dobivali su tri obroka dnevno i bio im je na raspolaganju ljekar.⁹⁶²¹ Prema riječima svjedoka, vojni policajci koji su ih čuvali, te ljude su razoružali i oduzeli im puške, ali

⁹⁶¹⁴ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 5-6.

⁹⁶¹⁵ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 6.

⁹⁶¹⁶ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 4. V. takođe P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 6; P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5; Janusz Kalbarczyk, T. 19363.

⁹⁶¹⁷ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 4. V. takođe P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 6; P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5; Janusz Kalbarczyk, T. 19363.

⁹⁶¹⁸ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 4.

⁹⁶¹⁹ D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 21.

⁹⁶²⁰ Milorad Šehovac, T. 24052.

⁹⁶²¹ Milorad Šehovac, T. 24052-24053.

ostavili su im, napunjeno, njihovo lično naoružanje i pištolje.⁹⁶²² Svjedok nikad nije dobio naređenje da vojni posmatrači UN-a trebaju na bilo koji način biti sputani.⁹⁶²³

⁹⁶²² Milorad Šehovac, T. 24052.
⁹⁶²³ Milorad Šehovac, T. 24053.

6.3 Zatočenje ukrajinskih vojnika iz sastava UNPROFOR-a u Banjaluci⁹⁶²⁴

2254. **Aleksandr Višnjevski** je izjavio da je 25. maja 1995., oko 11:00 sati, njega i potpukovnika Krjučkova, komandira 1. čete 240. bataljona UNPROFOR-a, i još jednog vojnika, koji su s njim putovali za Sarajevo, na Ilidži zaustavio vod srpske vojne policije u uniformama srpske policije i s crnim trakama oko rukava.⁹⁶²⁵ Vojni policajci su rekli Krjučkovu da je Sarajevo blokirano i uputili su ih na kontrolni punkt UNPROFOR-a Zaria na Ilidži. S tog kontrolnog punkta, Krjučkov je obavijestio komandanta 240. bataljona, Skliara, da vojnicima UNPROFOR-a nije dozvoljeno da nastave put u Sarajevo i komandant im je naredio da ostanu tamo.⁹⁶²⁶ **Vladimir Radojčić** je u svom svjedočenju rekao da on, po Mladićevom naređenju koje je primio istog dana (u vezi s tim, vidjeti svjedočenje tog svjedoka u poglavlju 6.1), nije dozvolio komandiru 1. čete i njegovoj jedinici da se vrate u svoju bazu u Sarajevu.⁹⁶²⁷ Vojnici UNPROFOR-a su se smjestili u kontejnerima, a svoj oklopni transporter su ostavili pored zgrade Vojne policije Ilidžanske brigade.⁹⁶²⁸

2255. **Višnjevski** je rekao da je 26. maja 1995., oko 09:00, vidio da je kontrolni punkt Zaria na Ilidži blokiran sa dvije strane i da mu se približavaju jedan tenk i jedan oklopni transporter. Na kontrolni punkt je stigla policija i njihov komandir je rekao kapetanu Movčanjuku, šefu kontrolnog punkta, da vojnici UNPROFOR-a treba da predaju oružje i da će zatim biti prebačeni na bezbjedno mjesto.⁹⁶²⁹ **Radojčić** je u svom svjedočenju rekao da su pripadnici 1. čete mogli zadržati lično naoružanje bez municije.⁹⁶³⁰ **Višnjevski** je u svom svjedočenju rekao da su prisutni pripadnici 1. čete na naređenje kapetana Movčanjuka na organizovan način predali svoje oružje.⁹⁶³¹ **Radojčić** je u svom svjedočenju rekao da je drugo oružje stavljeno u posebnu, zaključanu sobu i da je ključ dat komandiru 1. čete.⁹⁶³² **Višnjevski** je izjavio da je, dok je to trajalo, vidio na televiziji da francuske vojnike uzimaju za "taoce", da im se stavljaju lisice i da se s njima postupa nasilno. On je o tome obavijestio Krjučkova, koji im je naredio da prestanu predavati oružje. Ostalo im je osam ili devet automatskih pušaka. Policija je

⁹⁶²⁴ V. takođe relevantne dokaze iz P826 i P2559 u poglavljima 6.2 i 6.4.

⁹⁶²⁵ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 1-2.

⁹⁶²⁶ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 2-3.

⁹⁶²⁷ Vladimir Radojčić, T. 23057, 23073.

⁹⁶²⁸ Vladimir Radojčić, T. 23057.

⁹⁶²⁹ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 2.

⁹⁶³⁰ Vladimir Radojčić, T. 23057-23059.

⁹⁶³¹ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 2.

⁹⁶³² Vladimir Radojčić, T. 23057-23059.

opet zatražila da 1. četa preda preostalo naoružanje, a zatim je Veličko, komandir vojne policije koji im je komandovao i koji je na uniformi imao jednu zvjezdicu, zaprijetio Krjučkovu pištoljem, na što je Dvorovoj, pripadnik UNPROFOR-a i vozač, pojurio da pomogne komandiru i udario nekoliko Srba.⁹⁶³³ Policija je otvorila vatru u pravcu pripadnika 1. čete, iznad njihovih glava, i naredila im da legnu. Krjučkov i Dvorovoj nisu izvršili to naređenje, ali su bili prisiljeni da predaju preostalo naoružanje.⁹⁶³⁴ Krjučkov i Dvorovoj su izolovani.⁹⁶³⁵ Nakon toga, policija je odvela sve druge pripadnike 1. čete, njih 22, u policijsku stanicu Zaria, a zatim u jedan hotel, gdje su proveli nekoliko sati.⁹⁶³⁶ Oko podneva su policijskim autom vraćeni na kontrolni punkt Zaria, gdje su proveli ostatak dana i noć.⁹⁶³⁷

2256. Dana 27. maja 1995. u 04:00 sati, policija je probudila zatočenike i zatim su ih dva vojna policajca odvela do autobusa, kojim se odvezeni u pravcu kontrolnog punkta u Krivoglavcima. U pratnji autobusa su bila dva policijska vozila. Autobus se zaustavio na kontrolnom punktu Palub, gdje su se ukrkali kapetan Lukjanjenko, komandir kontrolnog punkta Palub, Krjučkov, Dvorovoj i četiri vojnika iz bataljona.⁹⁶³⁸ Jedan od zatočenika imao je radio-prijemnik skriven u ruksaku i zatočenici su obavijestili komandanta bataljona o tome šta se dešava. Autobus je pod pratnjom produžio za Bijeljину. Zatočenici su prebačeni u vojnu bazu odnosno vojnu školu u Banjaluci. Pripadnici srpske vojne policije rekli su zatočenicima da se postroje na jednom trgu, oduzeli su im pancirne prsluke, uprtače i vezice za cipele, proglasili ih ratnim zarobljenicima, i rekli im da moraju izvršavati njihova naređenja. Koristeći pse, vojna policija je prisilila zatočenike da se razdvoje u manje grupe. Svjedok je premješten u bazu u Banjaluci koja je izgledala kao kasarna, zajedno s još 13 vojnika 240. bataljona, uključujući Krjučkova, Lukjanjenka i Movčanjuka, a ostali vojnici su odvedeni na neko drugo mjesto. Uslovi u bazi u Banjaluci su bili loši: zatočenici jedva da su dobivali hranu, madraci su bili neupotrebljivi, nije bilo sapuna, posteljine ni tople vode. Jedan od komandira Vojne policije u Banjaluci objasnio je da su ih podijelili u manje grupe kako

⁹⁶³³ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 2-3.

⁹⁶³⁴ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 2.

⁹⁶³⁵ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 2-3.

⁹⁶³⁶ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 3.

⁹⁶³⁷ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 2.

⁹⁶³⁸ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 2-3.

bi zaustavili vazdušne napade NATO-a tako što će ih koristiti kao "živi štit" na posebno važnim objektima koji su potencijalni ciljevi napada NATO-a.⁹⁶³⁹

2257. U međuvremenu, 27. maja 1995., VRS je na više punktova za prikupljanje naoružanja zabranio ulazak i izlazak pripadnicima UN-a, uključujući jedanaest razoružanih ukrajinskih vojnika u Krivoglavcima i 21 razoružanog ukrajinskog vojnika na Ilidži.⁹⁶⁴⁰

2258. Dana 28. maja 1995., načelnik štaba VRS-a, Manojlo Milovanović, poslao je izvještaj predsjedniku bosanskih Srba u kojem kaže da je Krajiški korpus od IBK-a preuzeo 57 pripadnika UNPROFOR-a, uključujući 43 ukrajinska vojnika.⁹⁶⁴¹

⁹⁶³⁹ P399 (Aleksandr Višnjovski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 3.

⁹⁶⁴⁰ P2559 (Izvještaj o situaciji sa spiskom vojnih posmatrača UN-a koje su zarobile snage VRS-a, 27. maj 1995), str. 1, 3.

⁹⁶⁴¹ P2546 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o stanju, 28. maj 1995.), str. 6.

6.4 Zatočenje vojnika iz sastava UNPROFOR-a u Sarajevu

2259. Jedan pripadnik 4. francuskog bataljona UNPROFOR-a izjavio je da je 50 pripadnika njegovog bataljona bilo zarobljeno 26. i 27. maja 1995. i zatočeno na raznim područjima.⁹⁶⁴²

2260. **Svjedok RM-403** je izjavio da je 20 vojnika UNPROFOR-a koji su pripadali 4. pješadijskom bataljonu dobilo zadatak da izvrši smjenu na punktu za prikupljanje naoružanja u Poljinama, približno deset kilometara sjeverno od Sarajeva, na teritoriji pod kontrolom Srba, 13. maja 1995.⁹⁶⁴³ Približno 50 metara od punkta za prikupljanje naoružanja bilo je srpsko komandno mjesto sa dva do četiri srpska vojnika.⁹⁶⁴⁴ Komandir jedinice UNPROFOR-a sastajao se svaki dan dva do četiri puta s komandrom srpskog komandnog mjesta, kapetanom Dragom.⁹⁶⁴⁵ Kapetan Drago je imao komandu nad tri srpska položaja. On je bio pripadnik artiljerijskog bataljona, kojim je komandovao major Jovanovski.⁹⁶⁴⁶ Ta jedinica UNPROFOR-a je imala zadatak da vrši patrole na tri punkta za prikupljanje naoružanja u Poljinama, na kojima su bili srpski vojnici.⁹⁶⁴⁷ Poslije 22. maja 1992., kapetan Drago je zabranio toj jedinici da patrolira, nakon čega su ih fizički zaustavljali vojnici, bosanski Srbi, a kasnije su postavljene protivtenkovske mine.⁹⁶⁴⁸

2261. Dana 26. maja 1995., oko 14:15 sati, komandir jedinice UNPROFOR-a i još jedan pripadnik jedinice susreli su se s kapetanom Dragom na srpskom komandnom mjestu.⁹⁶⁴⁹ Kad su stigli, okružilo ih je šest do sedam vojnika VRS-a, koji su nosili oznake sa srpskom zastavom sa žutim krstom i četiri slova S, i oni su u njih uperili kalašnjikove i pištolje makarov.⁹⁶⁵⁰ Komandir Vlado Medić, u maskirnoj uniformi sa oznakama bosanskih Srba, naredio je dvojici pripadnika jedinice da se predaju i da predaju oružje.⁹⁶⁵¹ Medića je 27. maja 1992. komandant brigade Miroslav Krajišnik

⁹⁶⁴² P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1-2.

⁹⁶⁴³ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 5-7.

⁹⁶⁴⁴ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 7.

⁹⁶⁴⁵ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 8-9.

⁹⁶⁴⁶ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 3.

⁹⁶⁴⁷ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 7.

⁹⁶⁴⁸ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 11; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10721-10722.

⁹⁶⁴⁹ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 12.

⁹⁶⁵⁰ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 13, 15.

⁹⁶⁵¹ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 14.

unapredio u majora u Koševskoj brigadi, i on je bio nadređen kapetanu Dragi.⁹⁶⁵² Medić je rekao komandiru jedinice UNPROFOR-a da uzimaju taoce zato što su snage NATO-a bombardovale Pale i pogodivši civilnu bolnicu usmratile ljude, te kako bi povratile srpsko naoružanje pod kontrolom UNPROFOR-a radi sprečavanja bošnjačke ofanzive.⁹⁶⁵³ Dva sata kasnije, komandant 4. pješadijskog bataljona UNPROFOR-a rekao je komandiru jedinice UNPROFOR-a preko radio-veze da su u toku pregovori na visokom nivou i da treba pokušati da odugovlači i da istovremeno daje objašnjenja Srbima.⁹⁶⁵⁴ Komandir jedinice UNPROFOR-a je prenio tu informaciju Mediću na srpskom položaju. Medić je tada obavio telefonski razgovor i vratio se veoma iznerviran, te je komandiru jedinice UNPROFOR-a rekao da će im on pomoći da brže polože oružje. Medić je onda vojniku iz svoje jedinice naredio da otvori vatru iz raketnog bacača. Taj vojnik je uništio osmatračnicu na položaju UNPROFOR-a. Vojnici UNPROFOR-a bili su na borbenim položajima, i jedno od oklopnih vozila je pomaknuto kako bi se njegov top usmjerio ka Srbima. Ta situacija je potrajala deset minuta i za to vrijeme Medić je rekao komandiru jedinice UNPROFOR-a da će, ako oni ne polože oružje, narediti svojim ljudima da unište tenk UNPROFOR-a i njegovu tročlanu posadu.⁹⁶⁵⁵ Zatim je stigao kapetan Drago s pet do šest ljudi, stavio nož pod grlo komandira jedinice dok mu je jedan vojnik uperio kalašnjikov u leđa, a drugi vojnici su na sličan način zaprijetili drugom pripadniku jedinice. Drago je naredio komandiru jedinice UNPROFOR-a da položi oružje ili će i on i drugi pripadnik jedinice biti ustrijeljeni, a zatim je rekao da će uništiti položaj UNPROFOR-a.⁹⁶⁵⁶ Jednom od svojih vojnika naredio je da otvori vatru na tenk UNPROFOR-a, i tada je komandir jedinice UNPROFOR-a predao oružje i rekao svojim ljudima da se predaju.⁹⁶⁵⁷

2262. Položaj UNPROFOR-a okružilo je oko 50 srpskih vojnika, a još 50 ih je bilo u blizini. Neki od njih viđeni su ranije u Poljinama, dok su drugi, koje **svjedok RM-403** nije ranije vidio, bili bolje opremljeni kalašnjikovima i raketnim bacačima.⁹⁶⁵⁸ Ti

⁹⁶⁵² P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 21; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10728; P3579 (Naređenje komandanta Koševske brigade o postavljanju komandnog kadra u Koševskoj brigadi, 27. maj 1992.).

⁹⁶⁵³ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 16.

⁹⁶⁵⁴ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 16-17.

⁹⁶⁵⁵ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 17.

⁹⁶⁵⁶ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 18. V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

⁹⁶⁵⁷ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 19. Za situaciju uzimanja talaca u Poljinama, v. takođe P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 12; P2559 (Izveštaj o situaciji sa spiskom vojnih posmatrača UN-a koje su zarobile snage VRS-a, 27. maj 1995), str. 1, 3.

⁹⁶⁵⁸ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 20.

vojnici bili su pripadnici 3. pješadijske brigade VRS-a.⁹⁶⁵⁹ Bile su prisutne i "paravojne formacije" koje su pripadale bandi Vasilija Vidovića, zvanog Vasko.⁹⁶⁶⁰ **John Hamill** je u svom svjedočenju rekao da je čuo da su Vidovićeви ljudi pod komandom generala Josipovića, koji je, kako se čini, komandovao cijelim područjem sjevernog Sarajeva.⁹⁶⁶¹ **Svjedok RM-403** je izjavio da je vojnicima UNPROFOR-a oduzeto naoružanje i zaštitna oprema i da im nije bilo dozvoljeno da uzmu bilo kakve lične predmete. Komandir jedinice UNPROFOR-a rekao je kapetanu Dragi da je to protivno Ženevskim konvencijama, a kapetan Drago je odgovorio preko prevodioca da "[ga nije briga]". Nekoliko vojnika UNPROFOR-a srpski vojnici su udarili šakom ili nogom kako bi ubrzali njihovu predaju.⁹⁶⁶²

2263. Vojnici UNPROFOR-a odvezeni su srpskim vojnim kamionima u vojnu bolnicu u Jagomiru, u Sarajevu, gdje su odvedeni na ljekarski pregled i zadržani dva dana.⁹⁶⁶³ Viši vojni funkcioner bosanskih Srba rekao im je da će, ako ostanu mirni, sve biti u redu, ali da će ako pokušaju pobjeći, biti ustrijeljeni.⁹⁶⁶⁴

2264. Dana 28. maja 1995., odvezeni su u kasarnu u Bijeljini vojnim kamionom koji su čuvali vojnici, a putem su se ukrcali u civilne autobuse, u kojima je već bilo oko 40 vojnika 2. francuskog bataljona, 50 ukrajinskih vojnika i dva vojna posmatrača UN-a.⁹⁶⁶⁵ Kasarna je pripadala vojnoj policiji bosanskih Srba.⁹⁶⁶⁶ **Svjedok RM-403** je izjavio da su francuski i ukrajinski vojnici rekli komandiru jedinice UNPROFOR-a da su operacije uzimanja talaca izvedene na isti način i istovremeno. Kad su stigli u kasarnu, gdje je bilo još zatočenih vojnika, uključujući i nekoliko engleskih vojnika, podijeljeni su po nacionalnosti i zapisani su njihovi lični podaci, uključujući ime, čin i datum rođenja.⁹⁶⁶⁷ Vojnici su zatim podijeljeni u dvije grupe.⁹⁶⁶⁸ Komandir jedinice

⁹⁶⁵⁹ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1-2.

⁹⁶⁶⁰ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2. Pretresno vijeće smatra da je riječ o Vasiliju Vidoviću.

⁹⁶⁶¹ John Hamill, T. 5466-5467.

⁹⁶⁶² P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 22.

⁹⁶⁶³ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 23-24. V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

⁹⁶⁶⁴ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 24.

⁹⁶⁶⁵ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 25-26; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10728-10729; P3578 (Mapa Bosne i Hercegovine na kojoj je prikazan transport talaca iz UN-a 1995., 6. juni 2012.). V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1-2.

⁹⁶⁶⁶ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1-2.

⁹⁶⁶⁷ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 26; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10726-10727. V. takođe P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 3.

UNPROFOR-a i 13 vojnika prebačeni su kamionom za stoku u Doboju, borbenu zonu pod kontrolom bosanskih Srba, gdje su ih držali u jednoj maloj kući.⁹⁶⁶⁹ Tokom noći 28. na 29. maja 1995., vojna policija bosanskih Srba odvela ih je na druge lokacije.⁹⁶⁷⁰ Vojnici koji su prebačeni u Doboju zatim su držani na raznim mjestima i "vrlo vjerovatno" korišteni kao "živi štit" protiv eventualnih vazdušnih napada.⁹⁶⁷¹ Šest vojnika su u zatočenju bili sami, a trojica ih je imala lisice.⁹⁶⁷²

2265. **Svjedok RM-403** je izjavio da su tokom noći 28. maja 1995., oko 22:00 sata, komandir jedinice UNPROFOR-a i jedan vojnik po imenu Ferry odvedeni u skladište municije u Doboju, koje je služilo i kao komandno mjesto za to područje, gdje su držani oko sedmicu dana.⁹⁶⁷³ S njima su dobro postupali, jeli su isto što i srpski vojnici, jednom dnevno su se mogli tuširati i jednom dnevno izaći napolje.⁹⁶⁷⁴ Dok su bili zatočeni, komandir jedinice UNPROFOR-a susreo se s kapetanom, bosanskim Srbinom, koji je tamo komandovao, i jednim pukovnikom koji se predstavio kao glavni komandant na tom području i koji ih je pitao da li se s njima dobro postupa i da li im šta treba. Jedan od srpskih vojnika rekao je komandiru jedinice UNPROFOR-a da se boje odmazde NATO-a i da će oni biti vezani lisicama u skladištu oružja u slučaju vazdušnih napada.⁹⁶⁷⁵

2266. Druga grupa, koja se sastojala od vojnih posmatrača UN-a i pripadnika UNPROFOR-a, prebačena je u zgradu Vojne policije u Bijeljini, gdje su razdvojeni i zatočeni na raznim vojnim položajima.⁹⁶⁷⁶

2267. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o zarobljavanju i zatočenju još jednog kontingenta francuskih vojnika UNPROFOR-a stacioniranih u kasarni u Lukavici. **Svjedok RM-409** je izjavio da je 26. maja 1995., oko 12:30 sati, 19 pripadnika 4.

⁹⁶⁶⁸ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 27-31. V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

⁹⁶⁶⁹ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 27-31; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10728-10729; P3578 (Mapa na kojoj je prikazan transport talaca iz UN-a 1995. godine, 6. juni 2012.). V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

⁹⁶⁷⁰ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 27-31; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10728-10729; P3578 (Mapa na kojoj je prikazan transport talaca iz UN-a 1995. godine, 6. juni 2012.). V. takođe P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 3; P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

⁹⁶⁷¹ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1-2.

⁹⁶⁷² P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

⁹⁶⁷³ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 27-31; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10723.

⁹⁶⁷⁴ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 27-31.

⁹⁶⁷⁵ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 32-33.

⁹⁶⁷⁶ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

francuskog bataljona, stacioniranih u kasarni u Lukavici, okružilo oko 30 naoružanih ljudi, od kojih su neki nosili uniforme VRS-a, a drugi su pripadali "redovnim milicijskim snagama" sa Lukavice. Tom grupom naoružanih ljudi komandovao je neki čovjek s oznakama za čin kapetana.⁹⁶⁷⁷ Komandant 4. francuskog bataljona zatražio je da vidi poručnika Beauregarda, komandira oklopnog voda UNPROFOR-a, koji se toga dana nalazio na ulazu u kasarnu, i tamo je odvezen.⁹⁶⁷⁸ Beauregard je bio ispred svog položaja i razgovarao je s jednim srpskim majorom koji je nosio novu uniformu, francuski pancirni prsluk i oznake majora. Prema riječima svjedoka, taj major je komandovao svim vojnicima.⁹⁶⁷⁹ Beauregard je obavijestio komandanta 4. francuskog bataljona da su Pale bombardovane po drugi put i da Srbi žele da tamo odvedu nekoliko vojnika UNPROFOR-a stacioniranih u kasarni da procijene štetu.⁹⁶⁸⁰ Beauregard je odbio da ide na Pale i major je otišao.⁹⁶⁸¹ Dok je komandant 4. francuskog bataljona bio odsutan iz svog odjeljenja, major je rekao pripadnicima 4. francuskog bataljona da je dijelu bataljona odobreno da idu na Pale bez oružja i opreme. Komandant je odbio da se povinuje tom naređenju i rekao je majoru da ne želi više imati ništa s njim.⁹⁶⁸² Taj čovjek je otišao i on je naredio svojim vojnicima da zauzmu borbene položaje.⁹⁶⁸³ Oko 16:30 sati, začula se eksplozija. Svjedok je kasnije saznao da su uništena dva vozila na ulazu u kasarnu.⁹⁶⁸⁴ Kapetan koji je komandovao srpskom oklopnom grupom i major koji je komandovao Vojnom policijom u Lukavici učestvovali su u zarobljavanju i prijetili su pripadnicima 4. francuskog bataljona teškim naoružanjem.⁹⁶⁸⁵

2268. Takođe 26. maja 1995., oko 19:15 ili 19:30 sati, Indić se, u pratnji jednog civila koji je držao video-kameru, predstavio i rekao pripadnicima Francuskog bataljona i Beauregardu, koji je takođe bio prisutan, da su oni ratni zarobljenici VRS-a.⁹⁶⁸⁶ Prema članku Associated Pressa od 26. maja 1995., Indić je u prostorije UNPROFOR-a ušao nenaoružan, kako bi pregovarao. Nakon što je Beauregard rekao Indiću da je dobio

⁹⁶⁷⁷ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 8, 16, 18-20. V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1-2; P6717 (Članak agencije Associated Press pod naslovom "French UN Platoon Surrenders to Bosnian Serbs", 26. maj 1995.), str. 1.

⁹⁶⁷⁸ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 12, 21.

⁹⁶⁷⁹ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 22-23.

⁹⁶⁸⁰ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 12, 24.

⁹⁶⁸¹ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 24.

⁹⁶⁸² P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 25.

⁹⁶⁸³ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 26.

⁹⁶⁸⁴ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 27.

⁹⁶⁸⁵ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

⁹⁶⁸⁶ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 28, 30-31. V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

naređenje da se ne preda, Indiđ je naredio vojnoj policiji da otvori vatru prema zgradi u kojoj su bili francuski vojnici. Nakon nekog vremena, Francuzi su se predali.⁹⁶⁸⁷ **Indiđ** je drugađije opisao situaciju u kojoj je došlo do pucnjave i u svom svjedočenju je rekao da je, dobivši naređenje od deŹurnog oficira iz Komande korpusa da stavi pod kontrolu francuski kontingent i da im oduzme naoruŹanje i sredstva veze, postigao sporazum s francuskim komandujućim oficijom da će mu svjedok obezbijediti alibi kako bi se mogao predati. Prema Indiđevim riječima, pucnjava je unaprijed dogovorena s francuskim oficijom.⁹⁶⁸⁸

2269. **Svjedok RM-409** je izjavio da su dva kontingenta francuskih vojnika UNPROFOR-a bila preko noći zatočena u kasarni na svojim položajima.⁹⁶⁸⁹ Dva dana su bili zatočeni u kasarni 1. SRK-a.⁹⁶⁹⁰ U 20:00 sati, dva vojna posmatrača UN-a stacionirana u Lukavici, od kojih je jedan bio Danac, zarobljena su i predana vojnoj policiji u kasarni Lukavica, gdje su dijelili sobu, od 27. maja 1995., s jednim francuskim vojnim posmatračem UN-a.⁹⁶⁹¹ U trenutku zarobljavanja, dvojici vojnih posmatrača UN-a rečeno je da je nakon vazdušnog napada na Pale 26. maja 1995. VRS u ratu s UN-om i da su oni sada ratni zarobljenici.⁹⁶⁹² Danskom vojnom posmatraču UN-a nije se ni u jednom trenutku prijetilo, nije fizički napadnut niti maltretiran.⁹⁶⁹³ Hrana, uslovi za spavanje i higijenski uslovi bili su zadovoljavajući.⁹⁶⁹⁴ Danski vojni posmatrač UN-a je na toj lokaciji zadržan sedam dana.⁹⁶⁹⁵ Prema **Indiđevim** riječima, prema pripadnicima francuskog bataljona postupalo se profesionalno i nisu bili zlostavljani, mada im nije bilo dozvoljeno da izlaze iz prostorija u kojima su držani.⁹⁶⁹⁶

2270. **Svjedok RM-409** je izjavio da je 27. maja 1995. jedan čovjek traŹio adrese i brojeve telefona osoba za kontakt za vojnike kako bi ih informisao. Komandant Francuskog bataljona je odbio da mu da podatke i svojim ljudima je naredio da ostanu

⁹⁶⁸⁷ P6717 (Članak agencije Associated Press pod naslovom "French UN Platoon Surrenders to Bosnian Serbs", 26. maj 1995.), str. 1.

⁹⁶⁸⁸ Milenko Indiđ, T. 25205, 25215-25216.

⁹⁶⁸⁹ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 32. V. takođe P2559 (Izvjestaj o situaciji sa spiskom vojnih posmatrača UN-a koje su zarobile snage VRS-a, 27. maj 1995), str. 1, 3; Milenko Indiđ, T. 25110.

⁹⁶⁹⁰ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1-2.

⁹⁶⁹¹ D1591 (Jack Jorgensen, upitnik MKSJ-a za razgovor, bez datuma), str. 1-2, 5.

⁹⁶⁹² D1591 (Jack Jorgensen, upitnik MKSJ-a za razgovor, bez datuma), str. 2.

⁹⁶⁹³ D1591 (Jack Jorgensen, upitnik MKSJ-a za razgovor, bez datuma), str. 3.

⁹⁶⁹⁴ D1591 (Jack Jorgensen, upitnik MKSJ-a za razgovor, bez datuma), str. 6.

⁹⁶⁹⁵ D1591 (Jack Jorgensen, upitnik MKSJ-a za razgovor, bez datuma), str. 5, 8.

⁹⁶⁹⁶ Milenko Indiđ, T. 25110.

unutra kad stignu mediji da ih snimaju.⁹⁶⁹⁷ Pripadnici Francuskog bataljona su, bez opreme, ukrcani na dva kamiona, koja su potom krenula u pravcu područja na koje nisu imali pristupa.⁹⁶⁹⁸ Pripadnici Francuskog bataljona su potom prebačeni u Bileću, gdje su ih do 6. juna 1995. čuvali pripadnici vojne policije.⁹⁶⁹⁹ Izgledalo je da se kasarna koristi kao kamp za obuku, ali zatočenici su primijetili nekoliko topova i projektila.⁹⁷⁰⁰ **Svjedok RM-409** je izjavio da komandant Francuskog bataljona držan u zgradi Vojne policije Lukavica sa dva vojna posmatrača UN-a, jednim Šveđaninom i jednim Norvežaninom.⁹⁷⁰¹ Tokom zatočenja, komandanta Francuskog bataljona je ispitivao Indić, kapetan i major, i oni su ga pitali za lične podatke njegovih ljudi.⁹⁷⁰² Srpski vojnici prijetili su i tukli komandanta Francuskog bataljona tokom njegovog zatočenja.⁹⁷⁰³

2271. Prema UNPROFOR-ovom izvještaju o situaciji, drugi francuski vojnici UNPROFOR-a bili su opkoljeni na raznim punktovima za prikupljanje naoružanja. Konkretno, 27. maja 1995., pripadnici VRS-a zabranili su ulazak i izlazak dvadeset dvojici francuskih vojnika u Barama i dvadeset jednom francuskom vojniku u Osijeku.⁹⁷⁰⁴ Osim toga, VRS je zatočio nekoliko vojnika na više posmatračkih položaja u Sarajevu: devet francuskih vojnika u Krupacima i deset razoružanih francuskih vojnika u Rajlovcu.⁹⁷⁰⁵

2272. Nadalje, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o zatočenju još jedne grupe francuskih vojnika UNPROFOR-a, stacioniranih na posmatračkom položaju na Vrbanja mostu na području Sarajeva. **Svjedok RM-401** je u svom svjedočenju rekao da je 27. maja 1995. posmatrački položaj Sierra Victor, smješten na području Sarajeva, dobio zadatak da bosanske Srbe i bosanske Muslimane drži razdvojene, i naročito da spriječi

⁹⁶⁹⁷ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 33-34.

⁹⁶⁹⁸ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 37-39. V. takođe P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.).

⁹⁶⁹⁹ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1-2.

⁹⁷⁰⁰ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

⁹⁷⁰¹ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 37, 41. V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

⁹⁷⁰² P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 43-44.

⁹⁷⁰³ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

⁹⁷⁰⁴ P2559 (Izvještaj o situaciji sa spiskom vojnih posmatrača UN-a koje su zarobile snage VRS-a, 27. maj 1995), str. 1, 3.

⁹⁷⁰⁵ P2559 (Izvještaj o situaciji sa spiskom vojnih posmatrača UN-a koje su zarobile snage VRS-a, 27. maj 1995), str. 1.

da Srbi preuzmu kontrolu nad simbolima vlasti bosanskih Muslimana, kao što je zgrada bosanskog Predsjedništva.⁹⁷⁰⁶

2273. U 04:10 sati 27. maja 1995., grupa od oko približno 15 napadača, bosanskih Srba, koji su nosili kacige i zaštitnu opremu UN-a izveli su brzu operaciju diverzantskog tipa i komandira posmatračkog položaja i dvanaest njegovih vojnika uzeli za "taoce", a dvojicu su ostavili.⁹⁷⁰⁷ Iako je na posmatračkom položaju bio mrak, osim što je gorjela jedna svijeća pokraj radio-uređaja, moglo se vidjeti da su većina napadača bili pripadnici paravojne formacije pod komandom Slavka Aleksića, zvanog Vojvoda, dok su drugi bili pripadnici VRS-a.⁹⁷⁰⁸ Duvan Triković, zvani Tuba, bio je Aleksićev zamjenik, a Aleksićeви ljudi, njih oko 60 do 80, djelovali su u zoni odgovornosti 3. bataljona 1. motorizovane brigade VRS-a.⁹⁷⁰⁹ Prema riječima **Reynauda Theunensa**, dok više izvještaja SRK-a sugeriše da su dobrovoljačke grupe SRS-a djelovale nezavisno, drugi dokumenti su potvrdili da su te grupe bile podređene ili povezane s MUP-om bosanskih Srba.⁹⁷¹⁰ Dana 16. decembra 1993., Slavko Aleksić je poslao zahtjev za municiju Komandi 3. bataljona VRS-a.⁹⁷¹¹ **Ratomir Maksimović** je u svom svjedočenju rekao da Slavko Aleksić nije nikad izveo neku vojnu akciju bez znanja Komande SRK-a.⁹⁷¹²

2274. U Lukavici, vojnici UNPROFOR-a su bili pod kontrolom SRK-a sve dok nisu oslobođeni.⁹⁷¹³ **Svjedok RM-401** je u svom svjedočenju rekao da je u vrijeme napada pola francuskih vojnika bilo na dužnosti na raznim posmatračkim položajima, a pola vojnika se odmaralo, jer je u 04:00 sati bila izvršena smjena. Mada tokom operacije nije ispaljen nijedan hitac, komandir posmatračkog položaja je udaren u bradu kundakom puške.⁹⁷¹⁴ Komandir posmatračkog položaja je pokušao da upozori svoje pretpostavljene o situaciji radio-vezom, ali napadači su ga u tome spriječili tako što su

⁹⁷⁰⁶ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 5, 7, 9; svjedok RM-401, T. 18212, 18233-18235.

⁹⁷⁰⁷ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 5, 7, 16-17; svjedok RM-401, T. 18211-18212, 18235-18236, 18241, 18276-18277. V. takođe P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 128; P807 (Svjedok RM-120, izjava svjedoka, bez datuma), str. 75; P2559 (Izvještaj o situaciji sa spiskom vojnih posmatrača UN-a koje su zarobile snage VRS-a, 27. maj 1995), str. 1.

⁹⁷⁰⁸ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 16-17; svjedok RM-401, T. 18238-18239, 18241. V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

⁹⁷⁰⁹ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2-3.

⁹⁷¹⁰ P3029 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, septembar 2012.), Dio II, str. 395.

⁹⁷¹¹ P6820 (Zahtjev Slavka Aleksića za municiju, upućen Komandi 3. bataljona, 16. decembar 1993.).

⁹⁷¹² Ratomir Maksimović, T. 26813-26815.

⁹⁷¹³ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

⁹⁷¹⁴ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 16; svjedok RM-401, T. 18277.

potrgali sve radio-kablove.⁹⁷¹⁵ Nakon toga je morao, dok su ga držali na nišanu, okupiti svoje vojnike i kleknuti, te je korišten kao "živi štit" dok su se napadači probijali s drugim vojnicima prema jednoj srpskoj zgradi koju su Francuzi zvali "Prisunic", koja je bila udaljena 20 do 30 metara i do koje se moglo doći preko brisanog prostora izloženog bosanskoj vatri.⁹⁷¹⁶ Vojnike je čuvao jedan srpski vojnik, a zatim su u dva civilna automobila prebačeni u kasarnu Lukavica, udaljenu otprilike četiri kilometra.⁹⁷¹⁷ **Svjedok RM-055** je u svom svjedočenju rekao su zatočenim pripadnicima UNPROFOR-a koji su zarobljeni na Vrbanja mostu prijetili smrću i da su na Lukavici držani u samici.⁹⁷¹⁸

2275. **Svjedok RM-401** je u svom svjedočenju rekao da su Srbi zauzeli kasarnu.⁹⁷¹⁹ Drugi francuski zatočenici već su bili tamo, uključujući 30 do 40 pripadnika voda sa punkta za prikupljanje naoružanja u Lukavici, koje su sve Srbi bili zarobili prethodnog dana.⁹⁷²⁰ Dok su bili u kasarni, pripadnik VRS-a koji je doveo vojnike UNPROFOR-a u kasarnu Lukavica pitao je komandira posmatračkog položaja koja je njegova radio-frekvencija kako bi kontaktirao njegove pretpostavljene, ali on je odbio da mu kaže.⁹⁷²¹ Nakon što su oko tri sata držani u nekoj zgradi, vojnici UNPROFOR-a su dovedeni nazad u srpsku zgradu vojnim kombijem i stavljeni pod stražu vojnika koji su nosili različite stare uniforme koje su izgledale drukčije od uniformi vojnika koji su ih uzeli za "taoce".⁹⁷²² Zatim su morali staviti ruke na potiljak, ali dok je većini bilo dozvoljeno da spuste ruke, komandir posmatračkog položaja je morao ostati u tom položaju satima, i kad više nije mogao, dobio bi šamar. Tokom zatočenja, mnogi ljudi su ulazili u prostoriju i vrijeđali ih na srpskom.⁹⁷²³ U to vrijeme, komandir posmatračkog položaja nije znao da su francuske snage UNPROFOR-a ponovo preuzele kontrolu nad njegovim posmatračkim položajem ujutro 27. maja 1995.⁹⁷²⁴ Tokom popodneva, komandira posmatračkog položaja je posjetilo više srpskih vojnika čija starosna dob i ponašanje su

⁹⁷¹⁵ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 16; svjedok RM-401, T. 18236-18237, 18242-18243.

⁹⁷¹⁶ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 18-19; svjedok RM-401, T. 18212-18214. V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

⁹⁷¹⁷ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 21-22; svjedok RM-401, T. 18241. V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

⁹⁷¹⁸ P749 (Svjedok RM-055, izjava svjedoka, bez datuma), str. 9, 18.

⁹⁷¹⁹ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 23.

⁹⁷²⁰ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 23-24; svjedok RM-401, T. 18214.

⁹⁷²¹ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 26; svjedok RM-401, T. 18243-18244.

⁹⁷²² P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 25, 28.

⁹⁷²³ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 30.

⁹⁷²⁴ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 29.

pokazivali da su visoko pozicionirani, i u jednom trenutku je odveden u hodnik odakle je nakratko vidio nekoliko oficira na sastanku, što je ukazivalo na to da su u toku pregovori za razmjenu između srpskih vlasti i UNPROFOR-a.⁹⁷²⁵

2276. Dugo nakon što je oslobođen, komandir posmatračkog položaja je čuo od jednog francuskog vojnika da je u vrijeme njegovog zatočenja Mladić bio prisutan kod zgrade.⁹⁷²⁶ Tokom zatočenja, doveden je još jedan francuski "talac" sa radio-uređajem da prevodi i komandiru posmatračkog položaja je bilo dozvoljeno da kontaktira UNPROFOR.⁹⁷²⁷ Zatočeni vojnici UNPROFOR-a su morali nositi srpske uniforme.⁹⁷²⁸ U jednom trenutku, izdvojeno je pet vojnika UNPROFOR-a, koji su odvedeni u dvorište da budu razmijenjeni.⁹⁷²⁹ Dva Srbina izvela su komandira posmatračkog položaja i vozila vozilo oko zgrade kako bi ga mogli koristiti za razmjenu na mjestu van dometa bosanske vatre.⁹⁷³⁰ Srbi su se bojali da će Bošnjaci otvoriti vatru na vozilo i rekli su komandiru posmatračkog položaja da će njega smatrati odgovornim ako oklopno vozilo bude uništeno.⁹⁷³¹ Vozilo je odvezeno prema vojnicima UNPROFOR-a stacioniranim u Vrbanji.⁹⁷³² Oko kasarne Lukavica bilo je približno 100 ljudi, uključujući vojnike i civile, i svi su bili nervozni jer je pokušaj razmjene propao.⁹⁷³³ Kada se vojnik koji je imao ulogu prevodioca vratio s radio-uređajem, komandir posmatračkog položaja je imao priliku da kontaktira svoje pretpostavljene i da im objasni da je situacija vrlo napeta i da se njemu i drugim taocima prijeti smrću; nakon toga su ga dva srpska vojnika udarala šakama i koljenima.⁹⁷³⁴

2277. Srbi su poslali oklopno vozilo po tijela dva Srbina koji su poginuli prilikom ponovnog zauzimanja posmatračkog položaja od strane UNPROFOR-a, a komandiru posmatračkog položaja je zapriječeno da će ga, ako išta pođe po zlu tokom puta, pustiti prema bosanskim linijama u srpskoj uniformi.⁹⁷³⁵ Kad se oklopno vozilo vratilo, komandir posmatračkog položaja je odveden prema vozilu usred gomile ljudi i vidio je

⁹⁷²⁵ P2537 (Svjedok RM-401, izjava svjedoka, 3. mart 1998.), par. 29-32; svjedok RM-401, T. 18253-18254.

⁹⁷²⁶ Svjedok RM-401, T. 18214-18215.

⁹⁷²⁷ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 33.

⁹⁷²⁸ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 33-34; svjedok RM-401, T. 18207-18208.

⁹⁷²⁹ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 35.

⁹⁷³⁰ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 35-37.

⁹⁷³¹ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 36-37.

⁹⁷³² P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 37-38.

⁹⁷³³ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 38; svjedok RM-401, T. 18254-18256.

⁹⁷³⁴ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 39.

⁹⁷³⁵ Svjedok RM-401, T. 18217, 18256-18258.

kako iz vozila iznose dva tijela.⁹⁷³⁶ Dva srpska vojnika odvela su ga nazad u zgradu, gdje su ga vezali za drugog vojnika čeličnom žicom, a to je učinjeno i s drugim francuskim vojnicima.⁹⁷³⁷ Nakon toga su vraćeni na posmatrački položaj, gdje su morali klečati nasred ceste, licem okrenuti ka bosanskom sektoru.⁹⁷³⁸ Komandir posmatračkog položaja čuo je kako francuski prevodilac prevodi jednu poruku u kojoj se kaže da će, ako se ne povinuju zahtjevu Srba, njih dvojica biti pogubljeni zajedno s drugim zatočenicima.⁹⁷³⁹ Nakon deset minuta, vojnici UNPROFOR-a su odvođeni u razne zgrade tokom noći.⁹⁷⁴⁰ Tokom noći, svi zajedno su odvedeni u jedno srpsko skladište gdje su pojedinačno vezani i tu su ostali četiri do pet sati.⁹⁷⁴¹

2278. Dana 28. maja 1995., načelnik štaba VRS-a, Manojlo Milovanović, poslao je izvještaj predsjedniku bosanskih Srba u kojem kaže da je Krajiški korpus "preuzeo" od IBK-a 57 pripadnika UNPROFOR-a, uključujući francuske vojnike, i da je Komanda HK-a preuzela od SRK-a 18 francuskih pripadnika UNPROFOR-a.⁹⁷⁴²

2279. **Svjedok RM-401** je u svom svjedočenju rekao da su, u 07:00 ili 08:00 sati 29. maja 1995., komandir posmatračkog položaja i drugi vojnici UNPROFOR-a odvezani i da su ih posjetili neki ljudi, među kojima je bila i jedna mlada žena, obučena u civilnu odjeću, koja je govorila francuski.⁹⁷⁴³ Ona im je rekla da pregovori nisu dali rezultata i da komandir posmatračkog položaja i još jedan francuski vojnik trebaju biti ubijeni; takođe je rekla komandiru posmatračkog položaja da on treba da odredi dva francuska vojnika koji će biti ubijeni.⁹⁷⁴⁴ Ona je kasnije otišla i niko nije ubijen. Jedan čovjek, kojeg je svjedok opisao kao "civila" u tamnom kombinezonu s tamnoplavom mornarskom kapom, poznat kao "vojvoda Aleksis", došao je s grupom ljudi, ali u prostoriju je ušao sam, udario je komandira posmatračkog položaja nožem u sljepoočnicu, a drugog francuskog vojnika koji je bio u prostoriji udario je nogom u

⁹⁷³⁶ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 40; svjedok RM-401, T. 18217, 18256-18257.

⁹⁷³⁷ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 41; svjedok RM-401, T. 18221-18222; P2539 (Video-traka BBC-ja pod naslovom "UN Hostages in Bosnia").

⁹⁷³⁸ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 13, 41-42; svjedok RM-401, T. 18215-18219, 18223; P2538 (Crtež položaja UN-a, koji je nacrtao i označio svjedok RM-401), str. 1.

⁹⁷³⁹ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 42; svjedok RM-401, T. 18217.

⁹⁷⁴⁰ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 44.

⁹⁷⁴¹ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 43-44.

⁹⁷⁴² P2546 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o stanju, 28. maj 1995.), str. 6.

⁹⁷⁴³ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 45-46.

⁹⁷⁴⁴ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 46; svjedok RM-401, T. 18256-18257.

lice.⁹⁷⁴⁵ "Aleksis" je ubrzo izašao iz prostorije, a ušla su dva oficira VRS-a koji su komandira posmatračkog položaja uvjerali da će biti oni biti predani VRS-u.⁹⁷⁴⁶

2280. Vojnici UNPROFOR-a su kasnije prebačeni u Lukavicu, gdje ih je primio komandant koji im je čitao Ženevske konvencije, rekao im da će biti tretirani kao ratni zarobljenici i uvjeravao ih da će, ako ne bude vazdušnih napada NATO-a, biti bezbjedni.⁹⁷⁴⁷ Dana 29. maja 1995., dva francuska vojnika su odvedena, lisicama vezana na nekoliko minuta za vojnu opremu, i jedan srpski kameraman ih je snimio, a 30. maja 1995., isto je učinjeno s drugom dvojicom francuskih vojnika; tom drugom prilikom, komandir posmatračkog položaja je imao ulogu prevodioca, ali ga nisu snimali jer je imao modricu na oku.⁹⁷⁴⁸ Odvedeni su u fabriku u blizini kasarne Lukavica, gdje su svakom od njih postavljena tri pitanja: (1) Kako se osjećate?; (2) Da li se bojite?; i (3) Da li se s vama dobro postupaju?⁹⁷⁴⁹ Jedan pravoslavni svećenik, koji je rekao da predstavlja Crveni krst, posjetio je francuske vojnike tokom njihovog zatočeništva i donio im odjeću, higijenske potrepštine i poštu, uključujući pismo od njihovog pretpostavljenog; svećenik je takođe komandiru posmatračkog položaja rekao da ne priča o tome šta im se dešavalo 27. i 28. maja 1995.⁹⁷⁵⁰ U Lukavici su ostali zatočeni do 13. juna 1995. i s njima se dobro postupalo.⁹⁷⁵¹

2281. **Svjedok RM-055** je u svom svjedočenju rekao da je 27. maja 1995., Dragomir Milošević naredio da oficir za vezu UNPROFOR-a koji je došao u Lukavicu s porukom za njega bude zatvoren zajedno s ostalim "taocima".⁹⁷⁵² **Svjedok RM-120** je u svom svjedočenju rekao da su poslije 17:00 istoga dana, Dragomir Milošević i Indić nazvali Sektor Sarajevo i rekli: "Ukoliko nam predate četiri srpska zatvorenika, mogli bismo da

⁹⁷⁴⁵ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 47; svjedok RM-401, T. 18265.

⁹⁷⁴⁶ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 47-48.

⁹⁷⁴⁷ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 48; svjedok RM-401, T.18262-18263, 18276. U vezi s dolaskom desetak vojnika UNPROFOR-a u kasarnu Lukavica 28. maja 1995., v. takođe P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 45.

⁹⁷⁴⁸ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 50; svjedok RM-401, T. 18263-18264, 18266-18267, 18269-18270, 18273-18274.

⁹⁷⁴⁹ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 50; svjedok RM-401, T. 18264, 18266-18267, 18269-18271, 18273-18274.

⁹⁷⁵⁰ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 54; svjedok RM-401, T. 18220, 18270-18272.

⁹⁷⁵¹ P2537 (Svjedok RM-401, *Procès-verbal*, 3. mart 1998.), par. 49, 51; svjedok RM-401, T. 18222. V. takođe P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

⁹⁷⁵² P749 (Svjedok RM-055, izjava svjedoka, bez datuma), str. 9; P750 (Tabela objašnjenja uz izjavu svjedoka), str. 1.

razmotrimo mogućnost predavanja francuskih 'talaca' u Vrbanji".⁹⁷⁵³ Potom su se pravili da vrše pogubljenja zarobljenih vojnika.⁹⁷⁵⁴

2282. Dana 3. juna 1995., UNPROFOR je poslao protestno pismo Dragomiru Miloševiću u vezi s prijetnjama smrću koje su srpski vojnici upućivali francuskim vojnicima koje su držali u zatočenju od 27. maja 1995. Takođe se konkretno protestiralo zbog postupanja srpskih vojnika prema poručniku koji je natjeran da kleči na ulici dok su ga držali na nišanu i kojem su prijetili da će biti ubijen ako UNPROFOR odbije da se povuče sa svog položaja na Vrbanja mostu. U telefonskom razgovoru s jednim vojnikom UNPROFOR-a, Indić je rekao: "Ako odmah ne prekinete napad, ubiću jednog od francuskih [vojnika]".⁹⁷⁵⁵

⁹⁷⁵³ P807 (Svjedok RM-120, izjava svjedoka, bez datuma), str. 75-76.

⁹⁷⁵⁴ P807 (Svjedok RM-120, izjava svjedoka, bez datuma), str. 76.

⁹⁷⁵⁵ P830 (Protestno pismo u vezi s taocima, 3. juni 1995.).

6.5 Zatočenje vojnika iz sastava UNPROFOR-a u Goraždu

2283. **Jonathon Riley** je u svom svjedočenju rekao da je 27. maja 1995., na osnovu naredjenja Glavnog štaba VRS-a, komandant DK-a Milenko Živanović naredio Komandi 5. podrinjske lake pješadijske brigade da odmah zarobi i razoruža vojnike UN-a u rejonu Sjenokos.⁹⁷⁵⁶ Sjenokos je planina na zapadnoj obali Drine iznad Goražda i tamo su bila smještena tri posmatračka položaja.⁹⁷⁵⁷ Živanović je takođe naredio 5. bataljonu Vojne policije da preuzme zarobljene vojnike UN-a i da ih razmjesti na razne vojne lokacije u grupama od po jedan do četiri.⁹⁷⁵⁸ Živanović je naredio da se vojnici UN-a tretiraju kao ratni zarobljenici na korektan način sve vrijeme tokom zarobljavanja i zatočenja.⁹⁷⁵⁹ **Smith** je u svom svjedočenju rekao da su 27. maja 1995. vojnici VRS-a zarobili 30 vojnika UNPROFOR-a s područja Goražda.⁹⁷⁶⁰

2284. **Hugh Nightingale** je izjavio da je posmatrački položaj u Goraždu kojim je on komandovao bio lociran blizu položaja bosanskih Srba i da je upoznao neke vojnike, bosanske Srbe, uključujući njihovog oficira na liniji, kapetana Braneta. Poslije 22. maja 1995. odnosno, preciznije, oko 11:00 sati na dan poslije bombardovanja na Palama, tražili su od njega da se sastane s lokalnim komandantom bosanskih Srba u njihovom štabu.⁹⁷⁶¹ Kad je došao na sastanak, Nightingale je vidio je srpske vojnike, kojih je sad bilo više, i komandanta kojeg nikad prije nije sreo. Taj komandant je rekao Nightingaleu da on preuzima posmatrački položaj i da svjedok treba da se spakuje jer će on i njegovi vojnici biti odvedeni na bezbjedno područje. Kad je Nightingale odgovorio da će on odvesti svoje vojnike u njihov Štab u Goraždu, rečeno mu je: "Ne razumijete, vi idete s nama u Višegrad, a to možemo postići na dva načina. S pucnjavom ili bez nje." Nightingale je izjavio da se on zatim vratio na posmatrački položaj i izvijestio svog kaplara i ljude, a zatim je izvijestio stražara u Štabu radio-vezom, te je spakovao opremu. Potom su snage bosanskih Srba ušle na posmatrački položaj bez pristanka Nightingalea, a zatim su on i njegovi ljudi sprovedeni u dva njihova sopstvena oklopna vozila, i dalje niz cestu su se susreli s dva vozila s posmatračkog položaja 7.⁹⁷⁶²

⁹⁷⁵⁶ Jonathon Riley, T. 18308; P2545 (Komanda DK-a, 27. maj 1995.), par. 1.

⁹⁷⁵⁷ Jonathon Riley, T. 18308.

⁹⁷⁵⁸ P2545 (Komanda DK-a, 27. maj 1995.), par. 3.

⁹⁷⁵⁹ P2545 (Komanda DK-a, 27. maj 1995.), par. 5.

⁹⁷⁶⁰ P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 128.

⁹⁷⁶¹ P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 2.

⁹⁷⁶² P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 3.

2285. Nightingale je izjavio da je dalje niz cestu za Višegrad primijetio da su sve rute za bijeg blokirane i da su na njima vojnici i prepreke, zbog čega je pomislio da je ta operacija bila organizovana i planirana. Cesta je popustila pod vozilom u kojem su bili Nightingale i njegovi vojnici i ono se skotrljalo niz padinu. Petorica Nightingalovih ljudi i jedan vojnik, bosanski Srbin, bili su teško povrijeđeni.⁹⁷⁶³ Nakon tog incidenta, Nightingale i njegovi ljudi premješteni su u druga oklopna vozila. Kad su stigli do podnožja brda, Nightingaleu je predstavljen pukovnik Fortula, za kojeg je pretpostavljao da je glavni komandant lokalne brigade VRS-a na tom području. Pukovnik Fortula je ponudio da preveze povrijeđene u bolnicu u Sokocu, ali Nightingale je odbio.⁹⁷⁶⁴

2286. Nightingalea i njegove ljude su zatim odvezli u kasarnu u Višegradu, gdje su ih evidentirali, a pukovnik Fortula ih je obavijestio da su sada "taoci". Bila je prisutna snimateljska ekipa, koja je snimila ljude kako jedu. Poslije jela, njihovi lični predmeti, zaštitna oprema, oružje i drugi predmeti su im oduzeti. Brojevi njihovih identifikacionih kartica UN-a i njihova imena su zapisani i dobili su medicinsku pomoć. Svjedok je zatim otišao sa narednikom Warrenom da se vidi s Fortulom u njegovoj kancelariji. Fortula je od Nightingalea tražio da garantuje da će se njegovi vojnici dobro vladati i da im zauzvrat neće vezivati ruke lisicama, i Nightingale je pristao. Odgovarajući na Nightingaleovo pitanje šta će im se desiti, Fortula je samo rekao da je to van njegove kontrole. Nightingalea su zatim odveli u jednu prostoriju zajedno s drugim vojnicima i povrijeđenim ljudima. Na ulazu u zgradu su bili stražari, a u prostoriji je bilo sedam ili osam naoružanih bosanskih Srba. Bilo je prisutno više osoba s televizije bosanskih Srba s kamerama, a činilo se da su troje ili četvoro njih bili civili. Od Nightingalea su tražili da govori pred TV kamerama i on je odgovorio na pitanja.⁹⁷⁶⁵

2287. Oko 22:00 sata, on i njegovi ljudi ukrcani su na kamion. Oni koji su bili povrijeđeni odvezeni su u bolnicu u Sokocu, a ostali su razvrstani u parove. Grupu su zatim tokom noći vozili kamionom kroz Rogaticu i iskrcali ih dva po dva na područjima na kojima su bile koncentrirane snage bosanskih Srba. Nightingale je s još jednim od svojih vojnika iskrcan oko 08:00 sati i odveden u jednu zgradu koju su koristili kao zatvor za Srbe. Smjestili su ih u prostorije u kojima su bili smješteni stražari. Ograničili su im kretanje i samo jednom su izvedeni napolje na svjež vazduh. Ostali su u istoj

⁹⁷⁶³ P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 3. V. takode P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 31; Jonathon Riley, T. 18310-18313.

⁹⁷⁶⁴ P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 3.

⁹⁷⁶⁵ P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 4.

prostoriji s pristupom sanitarnom čvoru u kojem su na prozorima bile rešetke. Vanjska vrata su bila zaključana, a u sobi su bila najmanje dva stražara cijelo vrijeme. Četvorica stražara su radila u smjenama, a dvojica od njih su bila naoružana.⁹⁷⁶⁶ Nightingale i drugi koji su s njim bili zatočeni tu su držani šest dana, i za to vrijeme niko im nije prijetio niti ih napadao. Dobijali su istu hranu kao i stražari, po dva obroka dnevno.⁹⁷⁶⁷

2288. **Riley** je u svom svjedočenju rekao da je 1. bataljon Kraljevskih velških strijelaca bio razmješten na obje obale Drine u okviru misije UNPROFOR-a i da je imao posmatračke položaje i kontrolne punktove duž linije sukoba.⁹⁷⁶⁸ Nakon vazdušnih napada NATO-a na Pale 25. i 26. maja 1995., odnosi sa srpskom stranom u Goraždu su se pogoršali do te mjere da su kontakti gotovo sasvim prestali.⁹⁷⁶⁹ Oko podneva 26. maja 1995., svjedok je radio-vezom putem prevodioca od Fortule dobio poruku od Fortule, koji je, prema riječima svjedoka bio komandant Goraždansko-višegradske lake brdske brigade DK-a i odgovoran za održavanje veze s UNPROFOR-om.⁹⁷⁷⁰ Fortula je obavijestio svjedoka da mu je Mladić naredio da granatira logor svjedokovih vojnika ako bude novih napada NATO-a, jer je Ujedinjeno Kraljevstvo zemlja članica NATO-a.⁹⁷⁷¹ Kada je svjedok prenio tu poruku Štabu UNPROFOR-a u Sarajevu, rečeno mu je da su štabovi i komandanti UN-a u Srebrenici, Tuzli i Žepi dobili slične poruke.⁹⁷⁷² Mladić je imao oficira za vezu u Fortulinom štabu, Braneta Šuku.⁹⁷⁷³ Svjedok se s njim redovno sastajao.⁹⁷⁷⁴ Prema riječima svjedoka, moguće je da je Mladić izdavao naređenja direktno preko tog oficira za vezu.⁹⁷⁷⁵

2289. Oko 09:00 sati 28. maja 1995., svjedok je primio još jednu poruku radio-vezom od Fortule, preko istog prevodioca kao i dva dana ranije, u kojoj se od njega traži da u 14:00 sati dođe na kontrolni punkt 6 na važan sastanak, na kojem će se razgovarati o vezi, ali odlučio je da neće ići jer je u Sarajevu počelo uzimanje "talaca".⁹⁷⁷⁶ Oko 14:00 sati istoga dana, svjedok je saznao da je major Jones, komandir jedne od dvije čete

⁹⁷⁶⁶ P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 4.

⁹⁷⁶⁷ P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 5.

⁹⁷⁶⁸ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 3, 8.

⁹⁷⁶⁹ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 14; Jonathon Riley, T. 18320-18321, 18330.

⁹⁷⁷⁰ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 14-15, 17.

⁹⁷⁷¹ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 14-15.

⁹⁷⁷² P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 15; Jonathon Riley, T. 18336-18337.

⁹⁷⁷³ Jonathon Riley, T. 18334-18335; P2547 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a u vezi s medicinskom evakuacijom, 7. maj 1995.), str. 1-2.

⁹⁷⁷⁴ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 17.

⁹⁷⁷⁵ Jonathon Riley, T. 18334-18335.

⁹⁷⁷⁶ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 20.

bataljona, Čete A, dobio poruku da su posmatračke položaje 6A, 6, i 7 napali i okružili do zuba naoružani Srbi. Rileyju je postalo jasno da se ljudstvo na tim posmatračkim položajima zarobljava, zbog čega je naredio povlačenje s ostalih posmatračkih položaja. Prema riječima svjedoka, zatočenicima je dopušteno da pokupe svoje stvari i odvedeni su svojim vozilima u Višegrad, a odatle preko Rogatice u Zvornik.⁹⁷⁷⁷

2290. Ubrzo nakon napada na Četu A, Srbi su napali Četu B na istočnoj obali Drine. Posmatrački položaj 1 je napadnut i povukao se pod vatrom; posmatrački položaj 2 su bosanski Srbi svladali i ljude zatočili u kući iza posmatračkog položaja; posmatrački položaj 3 se povukao kad su se snage bosanskih Srba i snage bosanskih Muslimana počele boriti za kontrolu nad terenom na kojem je bio smješten; ostali posmatrački položaji smješteni na istočnoj obali su se povukli.⁹⁷⁷⁸ Snage svjedoka nisu se borile na strani snaga ABiH i nisu postale saveznici bosanske Vlade, ali su svoje položaje predale snagama ABiH budući da je, prema riječima svjedoka, napadom bosanskih Srba prekršen ZPI, a snage ABiH imale su pravo da brane svoju teritoriju.⁹⁷⁷⁹

2291. Sve zajedno, 33 od njegovih vojnika su uzeti za "taoce" toga dana, mada ih je šestorica koji su bili ranjeni kasnije puštena.⁹⁷⁸⁰ Svjedok je od svojih vojnika koji su uzeti za "taoce" saznao da su bili razvrstani u parove i iskrcani u vojnim objektima, u grupama čija veličina je varirala, na lokacijama na području između Bileće i Zvornika koje se proteže na oko 200 kilometara, te da se cijelo vrijeme tokom zarobljavanja i zatočenja prema njima korektno postupalo.⁹⁷⁸¹ Barem jedan od zarobljenih vojnika je rekao svjedoku da su ga naveli da povjeruje da je ratni zarobljenik i, koliko je svjedoku poznato, njegovi vojnici su tretirani kao takvi.⁹⁷⁸² Prema riječima svjedoka, ljudstvo posmatračkog položaja 2 zadržalo je oružje i radio-vezu dok nisu odvedeni u Bileću

⁹⁷⁷⁷ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 21; Jonathon Riley, T. 18306, 18337; P2544 (Mapa s lokacijama zatočenja).

⁹⁷⁷⁸ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 22, 27; Jonathon Riley, T. 18338-18340.

⁹⁷⁷⁹ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 22; Jonathon Riley, T. 18338, 18346, 18373; D390 (Direktiva UNPROFOR-a, 29. maj 1995.) par. 4b.

⁹⁷⁸⁰ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 31; Jonathon Riley, T. 18310-18313.

⁹⁷⁸¹ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 21-22; Jonathon Riley, T. 18306, 18308-18309, 18312; P2544 (Mapa s lokacijama zatočenja); P2545 (Komanda DK-a, 27. maj 1995.), par. 3, 5.

⁹⁷⁸² Jonathon Riley, T. 18362; P2545 (Komanda DK-a, 27. maj 1995.), par. 5.

ujutro 29. maja 1995.⁹⁷⁸³ Svjedok je smatrao da je "uzimanje talaca" taktika kojom se sprečavaju dalji vazdušni napadi NATO-a protiv bosanskih Srba.⁹⁷⁸⁴

2292. Takođe 28. maja 1995., Milovanović je poslao izvještaj predsjedniku bosanskih Srba u kojem kaže da je DK zarobio 27 engleskih pripadnika snaga UN-a i četiri vozila.⁹⁷⁸⁵

⁹⁷⁸³ P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 22; Jonathon Riley, T. 18305-18306; P2544 (Mapa s lokacijama zatočenja).

⁹⁷⁸⁴ Jonathon Riley, T. 18305, 18312.

⁹⁷⁸⁵ P2546 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o stanju, 28. maj 1995.), str. 6.

6.6 Puštanje na slobodu pripadnika UN-a koji su bili uzeti za taoce

2293. Dana 28. maja 1995., Milovanović je poslao izvještaj predsjedniku bosanskih Srba u kojem je pomenuo, između ostalog, da će se o razmjeni zatočenih pripadnika UNPROFOR-a za vojnike VRS-a razgovarati u okviru opšteg rješenja situacije.⁹⁷⁸⁶

2294. Dana 29. maja 1995., Mladić se susreo s generalom De la Presleom, koji se predstavio kao predstavnik francuske vlade u Vlasenici.⁹⁷⁸⁷ De la Presle je precizirao da on ne predstavlja međunarodnu zajednicu.⁹⁷⁸⁸ De la Presle je rekao da je francuska štampa objavila Karadžićeve izjave da su "ratni zarobljenici" "taoci i živi štit".⁹⁷⁸⁹ Dodao je da bi njihovo oslobađanje bilo politički gest koji bi se uzeo u obzir u razgovorima o stavu Francuske u vezi s prirodom novog mandata UNPROFOR-a, humanitarnom pomoći, vazдушnim napadima i zonama zabrane leta. De la Presle je dodao da je uloga NATO-a ograničena na ulogu podrške UNPROFOR-u.⁹⁷⁹⁰ De la Presle je pozvao Mladića da odmah oslobodi ratne zarobljenike.⁹⁷⁹¹

2295. Tokom sastanka održanog 1. juna 1995., Viktor Bezručenko i Andrej Demurenko susreli su se s Markom Lugonjom i Milenom Indićem, koji su obojica bili iz SRK-a. Lugonja i Indić su obojica naglasili da nisu ovlašteni da donose bilo kakve odluke u vezi s pitanjem "talaca" i zatočenika iz UN-a jer se o njima trebalo raspraviti na najvišoj političkoj razini. Lugonja je rekao da je moguće da će se situacija s taocima riješiti u idućih četiri do pet dana. Lugonja i Indić su bili mišljenja da su vazdušni udari NATO-a protiv bosanskih Srba *de facto* objava rata, da su Srbi generalno izgubili povjerenje u UNPROFOR nakon događaja u Slavoniji, i da je UNPROFOR faktički stao na stranu Hrvata i Bošnjaka.⁹⁷⁹²

2296. Dana 2. i 6. juna 1995., Karadžić je naredio Glavnom štabu VRS-a da izvrši nužne pripreme za oslobađanje zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a iz raznih jedinica.⁹⁷⁹³ Dana 2. juna, on je naredio oslobađanje njih 120. U tom naređenju se

⁹⁷⁸⁶ P2546 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a o stanju, 28. maj 1995.), str. 6.

⁹⁷⁸⁷ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 151.

⁹⁷⁸⁸ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 152.

⁹⁷⁸⁹ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 153.

⁹⁷⁹⁰ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 153-155.

⁹⁷⁹¹ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 164.

⁹⁷⁹² D1588 (Dopis Viktora Bezručenka o sastanku, u kojem se, između ostalog, govori i o situaciji s taocima, 1. juni 1995.), str. 1.

⁹⁷⁹³ P5231 (Naređenje Radovana Karadžića o oslobađanju zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a, 2. juni 1995.); P5232 (Naređenje Radovana Karadžića o oslobađanju zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a, 6. juni 1995.).

takođe tražilo da se zarobljeni pripadnici UNPROFOR-a sa ličnim naoružanjem prikupe u rejonu Pala. Dana 6. juna, on je naredio oslobađanje njih 95. U tom drugom naređenju zatražio je i da se zarobljeni pripadnici UNPROFOR-a prikupe s ličnim naoružanjem do 13:00 sati 7. juna u rejonu Bijeljine i Višegrada.⁹⁷⁹⁴ Trebalo je da budu predani MUP-u, koji je dobio zadatak da organizuje njihov prevoz u SRJ.⁹⁷⁹⁵ VRS je dobio naređenje da preduzme maksimalne mjere bezbjednosti i da podnese detaljan izvještaj predsjedniku bosanskih Srba po obavljenom zadatku.⁹⁷⁹⁶ Dana 2. i 6. juna 1995., u skladu s Karadžićevim naređenjima, Mladić je naredio komandama raznih korpusa VRS-a da oslobode ukupno 215 pripadnika UNPROFOR-a zatočenih u rejonu Pala, Zvornika, Vlasenice, Bijeljine i Višegrada.⁹⁷⁹⁷ Mladić je komandama SRK-a, DK-a i IBK-a takođe naredio da većinu zatočenika predaju raznim organima MUP-a republike bosanskih Srba.⁹⁷⁹⁸ Mladić je nadalje naredio da VRS ne otkrije nikakve informacije o statusu, broju i razmještanju preostalih zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a.⁹⁷⁹⁹

2297. Na sastanku održanom 4. juna 1995., general Janvier je rekao Mladiću da svi pripadnici UN-a koje je VRS uzeo za "taoce" treba da budu odmah oslobođeni i da njihova oprema treba da bude vraćena kako bi se izbjegao dolazak višenacionalne brigade sa zadatkom da poveća bezbjednost pripadnika UN-a.⁹⁸⁰⁰ Mladić je odgovorio da je oslobađanje ratnih zarobljenika direktno vezano za garancije da u budućnosti više neće biti vazdušnih napada. Mladić je zatražio da se odmah ratificira sporazum s UNPROFOR-om o sljedećem: (i) VRS više neće ugrožavati život i bezbjednost pripadnika UNPROFOR-a; (ii) UNPROFOR neće angažovati svoje snage ili izvoditi

⁹⁷⁹⁴ P5232 (Naređenje Radovana Karadžića o oslobađanju zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a, 6. juni 1995.).

⁹⁷⁹⁵ P5231 (Naređenje Radovana Karadžića o oslobađanju zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a, 2. juni 1995.); P5232 (Naređenje Radovana Karadžića o oslobađanju zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a, 6. juni 1995.).

⁹⁷⁹⁶ P5231 (Naređenje Radovana Karadžića o oslobađanju zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a, 2. juni 1995.).

⁹⁷⁹⁷ P2480 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Ratko Mladić, u vezi s oslobađanjem "ratnih zarobljenika" iz sastava UNPROFOR-a, 6. juni 1995.), str. 2-3; P2481 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Ratko Mladić, u vezi s oslobađanjem "ratnih zarobljenika" iz sastava UNPROFOR-a, 2. juni 1995.), str. 1-2.

⁹⁷⁹⁸ P2480 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Ratko Mladić, u vezi s oslobađanjem "ratnih zarobljenika" iz sastava UNPROFOR-a, 6. juni 1995.), str. 2; P2481 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Ratko Mladić, u vezi s oslobađanjem "ratnih zarobljenika" iz sastava UNPROFOR-a, 2. juni 1995.), str. 1-2.

⁹⁷⁹⁹ P2480 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, koje je izdao Ratko Mladić, u vezi s oslobađanjem "ratnih zarobljenika" iz sastava UNPROFOR-a, 6. juni 1995.), str. 3.

⁹⁸⁰⁰ P2196 (Rezime sastanka generala Janviera i Mladića, 4. juni 1995.), str. 1. V. takođe P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 166-167.

vazdušne napade na srpske ciljeve ili teritoriju; i (iii) po potpisivanju sporazuma svi ratni zarobljenici biće oslobođeni.⁹⁸⁰¹

2298. U izvještaju raznim jedinicama SRK-a od 8. juna 1995. pukovnik Marko Lugonja potvrdio je da je VRS zarobio 367 pripadnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a, uključujući i 37 Rusa, koji su oslobođeni dan nakon zarobljavanja. U izvještaju se navodi da je od 8. juna 1995., oslobođeno 230 pripadnika UNPROFOR-a. Zarobljavanje je izazvalo osudu "zapadnih zemalja". Velika Britanija i Francuska počele su slati pomorske i kopnene snage za podršku snagama UN-a u Bosni i Hercegovini i za preduzimanje potencijalne operacije oslobađanja zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a i deblokadu Sarajeva. Sumnjalo se da bi ciljevi operacije mogli biti oslobađanje zarobljenih pripadnika UN-a; zarobljavanje pripadnika VRS-a radi zamjene za taoce; zauzimanje aerodroma Butmir i nasilna deblokada Sarajeva pravcima Igman-Sarajevo i Kiseljak-Sarajevo.⁹⁸⁰² Deset do dvanaest hiljada vojnika se pripremalo da izvede operaciju, koja je trebala početi iznenada i odvijati se u više faza. Mnogi vojnici već su bili poslani na Jadran. U slučaju izvođenja operacije spašavanja "talaca" sa angažovanjem specijalnih snaga i helikopterskih desanata, borbena avijacija NATO-a bi izvršila dejstva u podršci koja bi obuhvatala zadatke izviđanja, "čišćenje i izmekšavanje" desantne prostorije i neposrednu vatrenu podršku snagama na terenu.⁹⁸⁰³ Prema Lugonjinim izvorima, oformljena je specijalna formacija od približno 5.000 ljudi za oslobađanje zarobljenih pripadnika UN-a. Mediji su demonizirali Srbe da opravdaju moguću vojnu intervenciju protiv njih.⁹⁸⁰⁴ Oslobođeni pripadnici UN-a trebalo je da budu prebačeni u Hrvatsku, Italiju i na brodove na Jadranu. UNPROFOR je trebao dobiti pojačanje snaga iz Francuske, Velike Britanije, SAD, Njemačke i Turske, neovisno o sudbini talaca.⁹⁸⁰⁵

2299. Tokom sastanka održanog na Palama 8. juna 1995., Karadžić je za oslobađanje "ratnih zarobljenika" rekao da je to "odlična stvar".⁹⁸⁰⁶ Dana 10. juna 1995., Mladić se susreo s Momčilom Perišićem, koji je Mladiću prenio riječi Slobodana Miloševića da on traži da se preostali dio "ratnih zarobljenika" oslobodi.⁹⁸⁰⁷

⁹⁸⁰¹ P2196 (Rezime sastanka generala Janviera i Mladića, 4. juni 1995.), str. 4. V. takode P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 166-167.

⁹⁸⁰² P5233 (Izveštaj SRK-a, koji je potpisao pukovnik Marko Lugonja, 8. juni 1995.), str. 1.

⁹⁸⁰³ P5233 (Izveštaj SRK-a, koji je potpisao pukovnik Marko Lugonja, 8. juni 1995.), str. 2.

⁹⁸⁰⁴ P5233 (Izveštaj SRK-a, koji je potpisao pukovnik Marko Lugonja, 8. juni 1995.), str. 3.

⁹⁸⁰⁵ P5233 (Izveštaj SRK-a, koji je potpisao pukovnik Marko Lugonja, 8. juni 1995.), str. 4.

⁹⁸⁰⁶ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 168, 174.

⁹⁸⁰⁷ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 178-179.

2300. U pismu od 12. juna 1995. upućenom generalu Janvieru, Mladić je zatražio oslobađanje četiri pripadnika VRS-a, budući da je VRS već oslobodio 231 pripadnika UN-a.⁹⁸⁰⁸

2301. Prema naređenju od 13. juna 1995., Karadžić je naredio oslobađanje svih zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a toga dana, predavanje zatočenika Jovici Stanišiću i vraćanje njihovih ličnih stvari i naoružanja, s izuzetkom 15 vojnih posmatrača UN-a, koji su trebali biti oslobođeni 18. juna 1995.⁹⁸⁰⁹ Takođe 13. juna 1995., ukupno 18 vojnika UNPROFOR-a i osam vojnih posmatrača UN-a koje je zatočio VRS oslobođeni su u Novom Sadu: 14 Francuza, šest Britanaca, dva Poljaka, jedan Rus, jedan Norvežanin, jedan Šveđanin i jedan Čeh.⁹⁸¹⁰ Prema jednom telegramu UNPROFOR-a, od 15 zatočenih vojnih posmatrača UN-a koji još nisu bili oslobođeni, njih devet je posljednji put viđeno na Palama 13. juna 1995., četvorica su bila na radarskoj stanici na Jahorini⁹⁸¹¹ 13. juna 1995., dok se za dva vojna posmatrača UN-a iz tima Banjaluka nije znalo gdje se nalaze.⁹⁸¹² Tokom 51. sjednice skupštine bosanskih Srba, održane 14.-15. juna 1995., Karadžić je, govoreći o zatočenju pripadnika UN-a izjavio: "Mi smo naredili hapšenje, nismo baš pojedinosti naredili kako će se vezivati, ali odrazilo se dobro, to je bilo šokantno za svijet [...]"⁹⁸¹³ U pogledu oslobađanja zatočenih pripadnika UN-a, dodao je sljedeće: "Nismo smjeli sve da ih puštamo odjednom, nego smo proporcijama, čak smo ostavili 15 do kraja ove nedelje da bismo mogli u Sarajevu zadržati oružje koje imamo, znajući za ofanzivu, a i namjeravajući da nešto uradimo u Sarajevu."⁹⁸¹⁴

2302. Dana 16. juna 1995., Savjet bezbjednosti UN-a je zatražio da snage bosanskih Srba odmah oslobode sve preostale zatočene pripadnike UNPROFOR-a.⁹⁸¹⁵ Tokom sastanka generala Janviera i Mladića održanog 17. juna 1995., Janvier je zatražio da se

⁹⁸⁰⁸ P2197 (Mladićevo pismo, upućeno generalu Janvieru, 12. juni 1995.).

⁹⁸⁰⁹ P2805 (Naređenje koje je potpisao Karadžić u vezi s oslobađanjem vojnih posmatrača UN-a, 13. juni 1995.), str. 1.

⁹⁸¹⁰ P2806 (Dnevni izvještaj Mirovnih snaga UN-a u Zagrebu, upućen Savjetu bezbjednosti UN-a, 14. juni 1995.); P2807 (Telegram UNPROFOR-a u vezi s taocima oslobođenim 13. juna 1995., 14. juni 1995.) str. 1, 3; P2808 (UNPROFOR, telegram o preuzimanju zarobljenih pripadnika UN-a, 14. juni 1995.), str. 1.

⁹⁸¹¹ Pretresno vijeće smatra da se ovdje radi o radarskoj stanici na Jahorini.

⁹⁸¹² P2808 (UNPROFOR, telegram o preuzimanju zarobljenih pripadnika UN-a, 14. juni 1995.), str. 2-3.

⁹⁸¹³ P2001 (Robert Donia, Bitni izvodi iz rasprava u skupštini bosanskih Srba, 18. februar 2013.), str. 101.

⁹⁸¹⁴ P2001 (Robert Donia, Bitni izvodi iz rasprava u skupštini bosanskih Srba, 18. februar 2013.), str. 102.

⁹⁸¹⁵ P26 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.), str. 2.

odmah oslobode preostali taoci, kao i njihova vozila i naoružanje.⁹⁸¹⁶ Dana 17. juna 1995., Karadžić je naredio Glavnom štabu VRS-a da u 14:00 sati 18. juna 1995. preda sve preostale zatočenike pripadnike UN-a Jovici Stanišiću na Palama.⁹⁸¹⁷ Dana 17. juna 1995., na osnovu naređenja predsjednika bosanskih Srba u vezi s oslobađanjem svih pripadnika UN-a, Mladić je naredio Komandi SRK-a da oslobodi 26 pripadnika UN-a do 14:00 sati 18. juna 1995. u zamjenu za oslobađanje četiri pripadnika VRS-a.⁹⁸¹⁸

2303. **Smith** je u svom svjedočenju rekao da su "taoci" pušteni u periodu od 2. do 18. juna 1995.⁹⁸¹⁹ **Svjedok RM-120** je u svom svjedočenju izjavio da su 2. juna 1995. oslobođena 63 "taoca".⁹⁸²⁰ **Harland** je u svom svjedočenju rekao da je 120 "talaca" pušteno do 3. juna 1995.⁹⁸²¹ Oko 3. juna 1995., nakon sastanka "Vrhovne komande VRS-a", izdano je saopštenje za štampu u kojem se "uzimanje za taoce" pripadnika UN-a predstavlja kao čin samoodbrane i gdje se navodi da će "taoci", kao i opkoljeni pripadnici UN-a ostati pod kontrolom VRS-a dok UN ne garantuje prestanak vazdušnih napada. Nekoliko dana kasnije, Karadžić je rekao da bi svaki pokušaj da se oslobode "taoci" doveo do krvoprolića.⁹⁸²² Dana 7. juna 1995., oslobođeno je još 111 zatočenih pripadnika UN-a, a njih još 150 je ostalo pod srpskom kontrolom.⁹⁸²³ Prema dnevnom izvještaju UNPROFOR-a Savjetu bezbjednosti UN-a, među oslobođenim zatočenicima bili su 58 Ukrajinaca, 17 Britanaca, dva Španca i jedan Brazilac.⁹⁸²⁴ **Banbury** je u svom svjedočenju rekao da je 7. juna 1995. na UN-ovom referisanju izviješteno da je prethodnog dana oslobođeno 108 "talaca".⁹⁸²⁵ Prema sedmičnom izvještaju o situaciji UNPROFOR-a, 11 "talaca", pripadnika Kanadskog bataljona i vojnih posmatrača UN-a koje su zatočili bosanski Srbi, oslobođeni su na Palama 18. juna 1995. u zamjenu za četiri vojnika, bosanska Srbina, koje je držao UNPROFOR.⁹⁸²⁶ Dana 17. i 18. juna 1995., Srbi su oslobodili posljednjih 26 "talaca" iz UNPROFOR-a.⁹⁸²⁷ **Harland** je u

⁹⁸¹⁶ P2198 (Rezime sastanka generala Janviera i Mladića, 17. juni 1995.), str. 3. V. takode P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 189-190.

⁹⁸¹⁷ D4 (Karadžićevo naređenje, 17. juni 1995).

⁹⁸¹⁸ P2560 (Naređenje VRS-a za oslobađanje zarobljenih pripadnika UN-a, 17. juni 1995.).

⁹⁸¹⁹ P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 136.

⁹⁸²⁰ P807 (Svjedok RM-120, izjava svjedoka, bez datuma), str. 77.

⁹⁸²¹ P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 186-187, 189.

⁹⁸²² P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 187.

⁹⁸²³ P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 191.

⁹⁸²⁴ D159 (UNPROFOR, dnevni izvještaj upućen generalnom sekretaru UN-a, 8 juni, 1995.).

⁹⁸²⁵ P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 173.

⁹⁸²⁶ D163 (UNPROFOR, sedmični izvještaj o situaciji, 18. juni 1995.), str. 2.

⁹⁸²⁷ P991 (UNPROFOR, sedmični izvještaj o situaciji, 24. juni 1995.), str. 2.

svom svjedočenju rekao da su posljednji "taoci" iz UNPROFOR-a oslobođeni do 24. juna 1995.⁹⁸²⁸

2304. **Nightingale** je svjedočio o oslobađanju britanskih vojnika UNPROFOR-a. Sedmog dana zatočenja vojnika, tenkovski oficir koji je bio nadležan za njihovo zarobljavanje rekao im je da skupe svoju opremu i pripreme se za odlazak.⁹⁸²⁹ Oficir se zatim vratio s četiri stražara te je Nightingaleu i drugim "taocima" stavio povež na oči i smjestio ih u stražnji dio transportera. Putem su u transporter ukrcani četvorica Nightingaleovih ljudi kao i ranjenici iz bolnice, a zatim je ta grupa ljudi odvedena u policijsku stanicu u gradu za koji Nightingale misli da je bio Višegrad.⁹⁸³⁰ Predani su srpskim vlastima i prevezeni preko granice, gdje su se susreli sa Stanišićem. Zatim su autobusom odvezeni u Novi Sad, gdje su se susreli sa otpravnikom poslova iz britanske ambasade u Beogradu, Ivorom Robertsom, a kasnije su avionom poslani u Ujedinjeno Kraljevstvo.⁹⁸³¹

2305. **Svjedok RM-403** je svjedočio o oslobađanju francuskih vojnika UNPROFOR-a. Dana 5. juna 1995., vojni policajac, bosanski Srbin, vratio je komandira jedinice UNPROFOR-a i još jednog vojnika po imenu Ferry, zatočene u skladištu municije u Doboju (u vezi s tim, vidjeti svjedokovo svjedočenje čiji je prikaz dat u poglavlju 6.4), u kuću u predgrađu Doboja.⁹⁸³² U toj kući su se ponovo susreli s još 13 vojnika UNPROFOR-a, koji su takođe s njima dovezeni u Dobj iz kasarne u Bijeljini.⁹⁸³³ Takođe su čuli da su svi oni bili držani u vojnim objektima, uključujući bolnice, komandna mjesta, artiljerijske vatrene položaje i skladišta municije.⁹⁸³⁴ Dana 6. juna, prevezeni su u Bijeljini vojnim autobusom bosanskih Srba, u kojem su bili i ukrajinski vojnici, a zatim prema granici sa Srbijom autobusom specijalnih snaga iz Srbije. Pridružio im se još jedan autobus sa vojnicima UNPROFOR-a iz 4. pješadijskog

⁹⁸²⁸ P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), par. 193.

⁹⁸²⁹ P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 2, 5.

⁹⁸³⁰ P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 5. V. takođe P2543 (Johnaton Riley, izjava svjedoka, 15. april 1996.), par. 31; Jonathon Riley, T. 18310-18313.

⁹⁸³¹ P398 (Hugh Nightingale, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 5.

⁹⁸³² P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 27-31, 34; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10728-10729; P3578 (Mapa na kojoj je prikazan transport talaca iz UN-a 1995. godine, 6. juni 2012.).

⁹⁸³³ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 27-31, 34; v. takođe P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 3; P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

⁹⁸³⁴ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 34; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10728-10729; P3578 (Mapa na kojoj je prikazan transport talaca iz UN-a 1995. godine, 6. juni 2012.). V. takođe P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 3; P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

bataljona čiji pripadnici su uzeti za taoce u Lukavici, i bili su pod stražom trojice ili četvorice pripadnika specijalnih snaga iz Srbije.⁹⁸³⁵ Komandir jedinice UNPROFOR-a je takođe saznao da je šest vojnika UNPROFOR-a koji su ostali u Bijeljini oslobođeno ranije.⁹⁸³⁶ Prešli su u Srbiju na mostu u Zvorniku i u Novom Sadu ih je primio pukovnik Philippe, glavni komandant specijalnih snaga iz Srbije, koji im je rekao da su slobodni i da su gosti Srbije.⁹⁸³⁷

2306. Druga grupa francuskih vojnika sa punkta za prikupljanje naoružanja u Poljinama dovedena je nazad u Bijeljinu 2. juna 1995. i odvedena u Zvornik, Novi Sad i Beograd, dok su pripadnici prve grupe svi dovedeni u Doboj 5. juna 1995.⁹⁸³⁸ Francuski vojnici s posmatračkog položaja Sierra Victor, zatočeni u kasarni Lukavica, oslobođeni su 13. juna 1995. Jedan pripadnik oslobođen je 27. maja 1995., jedan je pobjegao u noći 28. maja 1995., a preostalih deset je oslobođeno 14. juna 1995.⁹⁸³⁹

2307. Što se tiče oslobađanja komandanta Francuskog bataljona i dva vojna posmatrača UN-a, **svjedok RM-409** je izjavio da je 2. juna 1995. komandir Vojne policije rekao komandantu Francuskog bataljona i dvojici vojnih posmatrača UN-a koji su bili zatočeni u zgradi Vojne policije u Lukavici da skupe svoje stvari i da se ukrcaju u autobus u kojem su već bili pripadnici Beauregardovog voda. Indić i Brane su bili prisutni. Komandant Francuskog bataljona je odbio da se ukrca bez svojih ljudi i odveden je u jednu zgradu smještenu na ulazu u kasarnu, gdje je zatočen.⁹⁸⁴⁰ Dana 6. juna, jedan "Srbin, pripadnik redovnih snaga milicije" i jedan "civil" odvezli su komandanta Francuskog bataljona na Pale u civilnom vozilu, gdje je privremeno držan u "kontejneru" sa dva vojna posmatrača UN-a, od kojih je jedan bio Španac, a jedan Brazilac. Kasnije su njih trojica odvezeni malim vojnim kombijem na granicu sa Srbijom i na kraju su oslobođeni u Novom Sadu.⁹⁸⁴¹ Komandant Francuskog bataljona je ostao u Lukavici do 7. juna 1995.⁹⁸⁴²

⁹⁸³⁵ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 34-35; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10728-10729; P3578 (Mapa na kojoj je prikazan transport talaca iz UN-a 1995. godine, 6. juni 2012.).

⁹⁸³⁶ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 35.

⁹⁸³⁷ P3576 (*Procès-verbal* za svjedoka RM-403, 10. mart 1998.), par. 35-37; P3577 (Svjedok RM-403, transkript iz predmeta *Karadžić*, 25. januar 2011.), str. 10728-10729; P3578 (Mapa na kojoj je prikazan transport talaca iz UN-a 1995. godine, 6. juni 2012.).

⁹⁸³⁸ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 1.

⁹⁸³⁹ P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

⁹⁸⁴⁰ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 46-48.

⁹⁸⁴¹ P3586 (Svjedok RM-409, izjava svjedoka, 18. mart 1998.), par. 49-50.

⁹⁸⁴² P5234 (Upitnik UNPROFOR-a, 8. juli 1995.), str. 2.

2308. Kad je riječ o oslobađanju ukrajinskih vojnika UNPROFOR-a, **Višnjevski** je izjavio da su 6. juna 1995. svi vojnici koji su bili uzeti za "taoce" zajedno dovedeni nazad u Banjaluku i da su odatle prebačeni u Novi Sad, gdje su se ukrkali na avion za Zagreb.⁹⁸⁴³

2309. Konačno, kad je riječ o oslobađanju vojnih posmatrača UN-a, Pretresnom vijeću su predloženi dokazi više svjedoka. Prema **Kalbarczyk**ovim riječima, u periodu između 2. i 4. juna 1995., Mladić i više drugih osoba, svi u civilnoj odjeći, kratko su posjetili zatočene vojne posmatrače UN-a.⁹⁸⁴⁴ Zatočenike su snimili isti novinar i kamerman koji su ih i prije snimali tokom njihovog zatočeništva.⁹⁸⁴⁵ Kasnije je kapetan Vojvodić odveo zatočenike svakog u njegov smještaj i kancelariju kako bi uzeli neke svoje stvari i nazvali porodicu.⁹⁸⁴⁶ **Rechner** je u svom svjedočenju rekao da su u stražarnici u kasarni Koran zatočeni vojni posmatrači UN-a dobili hranu i vodu, ali im nije bilo dopušteno da odu ljekaru do 5. juna 1995.; 8. juna 1995. vojne posmatrače UN-a su konačno posjetili predstavnici MKCK-a, nakon čega su dobili odjeću i higijenske potrepštine, a 10. juna mogli su nazvati kući.⁹⁸⁴⁷ **Gelissen** je izjavio da su, nakon posjete MKCK-a, također mogli pisati poruke porodici, koje bi pregledali Vojvodićevi pretpostavljeni. Tokom ljekarske posjete, pokazalo se da je petoro zatočenika u lošem stanju.⁹⁸⁴⁸ **Rechner** je izjavio da je Bolajić, predsjednik Komisije bosanskih Srba za razmjenu, rekao da su oni zvanično ratni zarobljenici jer su borci, s čime se svjedok nije složio jer oni nisu bili uključeni u bilo kakva neprijateljstva.⁹⁸⁴⁹ Nekoliko svjedoka je u svom svjedočenju reklo da su vojni posmatrači UN-a Romero i Huelin pušteni početkom juna zbog lošeg zdravstvenog stanja.⁹⁸⁵⁰

⁹⁸⁴³ P399 (Aleksandr Višnjevski, izjava svjedoka, 5. februar 1996.), str. 3.

⁹⁸⁴⁴ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5-6; P2802 (Janusz Kalbarczyk, transkript iz predmeta *Karadžić*, 28. januar 2011.), str. 10860; Janusz Kalbarczyk, T. 19362-19365, 19371-19374.

⁹⁸⁴⁵ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 3-5.

⁹⁸⁴⁶ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5. V. također P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 6.

⁹⁸⁴⁷ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 56, 66-68; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 16; Patrick Rechner, T. 18492; D392 (Naredenje upućeno Komandi DK-a, Milenko Živanović, 27. maj 1995.), str. 2; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 13-14. V. također P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 5; P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 7; P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5.

⁹⁸⁴⁸ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 7.

⁹⁸⁴⁹ Patrick Rechner, T. 18514; D391 (Upitnik UN-a, koji je popunio Patrick Rechner), par. 20.

⁹⁸⁵⁰ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5; P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 5; P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 7.

2310. **Kalbarczyk** je u svom svjedočenju rekao da je 13. juna 1995. kapetan Vojvodić obavijestio zatočenike o tome da će biti oslobođeni.⁹⁸⁵¹ Kalbarczyk je posljednji put vidio Evansa, Rechnera i Zidlika u kasarni na Palama 13. juna.⁹⁸⁵² Kratko nakon toga, on je odveden u policijsku stanicu na Palama, a zatim je smješten u kontejner koji je bio u blizini i gdje su i drugi vojnici UN-a, uključujući Kozusnika i Wojtasiaka, takođe čekali da budu oslobođeni.⁹⁸⁵³ **Helgers** je izjavio da je Wojtasiak oslobođen 13. juna 1995.⁹⁸⁵⁴ **Gelissen** je izjavio da su 13. i 14. juna 1995. četiri vojna posmatrača UN-a, Mohamad Al Lawwama, Jotham Njagi, Jarmo Laine i Guy Schandeler, dovedeni u policijsku stanicu.⁹⁸⁵⁵ **Evans** je izjavio da su 15. juna 1995. stigla dva vojna posmatrača UN-a iz Tima Banjaluka.⁹⁸⁵⁶ **Helgers** je izjavio da su im se pridružili Westlund, Bello i Kratky, koji su ranije bili odvezeni iz radarske stanice na Jahorini u hotelski kompleks na planini, gdje su sreli majora Manzoora. Odvedeni su u stanicu Vojne policije na Palama, pokraj bolnice na Koranu, i date su im uniforme.⁹⁸⁵⁷ Svjedoku je data nizozemska uniforma, koja nije bila njegova.⁹⁸⁵⁸ **Kalbarczyk** je u svom svjedočenju rekao da mu je Wojtasiak rekao da su ga držali u radarskoj stanici na Jahorini tokom cijelog zatočeništva. Približno četiri sata kasnije autobusom su stigli pripadnici specijalnih snaga iz SRJ, koji su nosili crvene beretke. Oni su prozvali po imenu zatočenike koji su se mogli ukrcati u autobuse.⁹⁸⁵⁹ Autobusima su zatim odvezeni u Novi Sad i odvedeni u jedno izletišće.⁹⁸⁶⁰ Za vrijeme putovanja i smještaja tokom noći

⁹⁸⁵¹ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5; P2802 (Janusz Kalbarczyk, transkript iz predmeta *Karadžić*, 28. januar 2011.), str. 10861-10862.

⁹⁸⁵² P2802 (Janusz Kalbarczyk, transkript iz predmeta *Karadžić*, 28. januar 2011.), str. 10870 -10872; P2808 (UNPROFOR, telegram o preuzimanju zarobljenih pripadnika UN-a, 14. juni 1995.).

⁹⁸⁵³ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5-6; P2802 (Janusz Kalbarczyk, transkript iz predmeta *Karadžić*, 28. januar 2011.), str. 10861-10864, 10868-10869; P2806 (Telegram UNPROFOR-a, dnevni izvještaj, upućen generalnom sekretaru UN-a, 14. juni 1995.), par. 1. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 5.

⁹⁸⁵⁴ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3.

⁹⁸⁵⁵ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 7. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 5; P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3-4.

⁹⁸⁵⁶ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 5.

⁹⁸⁵⁷ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10758-10759; P3583 (Mapa s lokacijama u Bosni i Hercegovini na kojima su držani taoci, 28. maj 1995.).

⁹⁸⁵⁸ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 3.

⁹⁸⁵⁹ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 6; P2802 (Janusz Kalbarczyk, transkript iz predmeta *Karadžić*, 28. januar 2011.), str. 10863.

⁹⁸⁶⁰ P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 6; P2802 (Janusz Kalbarczyk, transkript iz predmeta *Karadžić*, 28. januar 2011.), str. 10862, 10868.

zatočenicima su bili pod nadzorom srpske vojske.⁹⁸⁶¹ Sljedeće jutro, zatočenicima su otišli iz Novog Sada za Beograd, a zatim su avionima UN-a otišli u Zagreb.⁹⁸⁶²

2311. **Westlund** je izjavio da su dva policajca, bosanska Srbina, 13. juna 1995. njega i Manzoora odveli u školu na Palama, gdje je oslobođeno još pet francuskih i britanskih vojnih posmatrača UN-a i jedan poljski vojni posmatrač UN-a iz njegovog tima.⁹⁸⁶³ Iz škole, svjedoka i druge "ratne zarobljenike" su prebacili u Beograd u pratnji jednog pukovnika, komandanta specijalnih snaga iz Srbije, i deset vojnika s crvenim beretkama, gdje su ga pustili na let za Zagreb.⁹⁸⁶⁴ **Evans** je izjavio da su Bello, Kratky, Laine, Al Lawwama, Njagi, Schandeler i Helgers takođe oslobođeni toga dana.⁹⁸⁶⁵

2312. Dana 15. juna 1995., **Rechner** se susreo s Koljevićem, koji mu je rekao da je izuzetno ozbiljna kriza do koje je dovelo bombardovanje opravdanje za odluku vlade bosanskih Srba da na to odgovori uzimanjem pripadnika mirovne misije UN-a za taoce.⁹⁸⁶⁶ Takođe je rekao da je plan bio da se svi zatočenicima evakušu u Beograd, ali da je njihovo oslobađanje kasnilo zbog nekih tehničkih poteškoća.⁹⁸⁶⁷

2313. Dana 17. juna 1995., **Evansa** i ostale zatočenicima Vojvodić je obavijestio o mogućnosti da će biti oslobođeni. Zajedno s jedanaest kanadskih vojnika UN-a, Evans i ostali zatočenicima odvedeni su u bolnicu na Koranu i tamo ih je posjetio Koljević. Dok ih je snimala ekipa lokalne TV, Koljević je potvrdio da će biti oslobođeni i izvinio se za ono što se desilo.⁹⁸⁶⁸ Zatim su odvedeni u Novi Sad i odatle avionom u Zagreb.⁹⁸⁶⁹

2314. **Gelissen** je izjavio da je 18. juna 1995. u 11:00 sati njemu, Rechneru i drugim zatočenicima rečeno da će biti oslobođeni. Odvedeni su u policijsku stanicu na Palama, gdje je Koljević održao govor na TV Pale i objasnio zašto su bosanski Srbi uzimali

⁹⁸⁶¹ P2802 (Janusz Kalbarczyk, transkript iz predmeta *Karadžić*, 28. januar 2011.), str. 10868.

⁹⁸⁶² P2801 (Janusz Kalbarczyk, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 6; P2802 (Janusz Kalbarczyk, transkript iz predmeta *Karadžić*, 28. januar 2011.), str. 10869.

⁹⁸⁶³ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 5-6. V. takođe P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 5; P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 4.

⁹⁸⁶⁴ P400 (Gunnar Westlund, izjava svjedoka, 22. novembar 1995.), str. 7.

⁹⁸⁶⁵ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 5. V. takođe P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 4.

⁹⁸⁶⁶ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 62; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 11.

⁹⁸⁶⁷ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 65.

⁹⁸⁶⁸ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 5.

⁹⁸⁶⁹ P396 (Griffiths Evans, materijal na osnovu pravila 92bis), izjava svjedoka, str. 6.

"taoce".⁹⁸⁷⁰ **Helgers** je izjavio da je Koljević objasnio da mu je jako žao što su bili na to prisiljeni, da će oni biti oslobođeni i predani srpskoj vladi, i da se on nada da neće biti potrebno da se nešto takvo ponovi.⁹⁸⁷¹ Kasnije je došao potpukovnik Indić koji ih je oslobodio; on i još jedan muškarac, pripadnik snaga bezbjednosti iz Srbije s crvenom beretkom, potpisali su jedan dokument i zatim su oni predani snagama bezbjednosti.⁹⁸⁷² To je snimala Televizija Pale.⁹⁸⁷³ **Gelissen** je izjavio su u 15:30 sati zatočenici zvanično predani i odvedeni u zgradu vlade bosanskih Srba na Palama. Zatočenici su odbili da razgovaraju sa okupljenim novinarima, ali Koljević je jednoga od njih, Rechnera, zamolio da izjavu. Bile su prisutne specijalne snage iz Srbije s crvenim beretkama.⁹⁸⁷⁴ Prije odlaska s Pala, **Rechner** je dao kratku izjavu za štampu u ime svih "talaca".⁹⁸⁷⁵ **Helgers** je izjavio da su autobusom odvedeni u zgradu Predsjedništva na Palama, gdje su ih predstavnici međunarodnih medija fotografirali, i susreli su se s Miloševićevim šefom bezbjednosti, koji im je rekao da je Milošević ishodio njihovo oslobađanje.⁹⁸⁷⁶ **Gelissen** je izjavio da su odvezeni u Novi Sad, u Srbiji, i da su sljedećeg dana odatle avionom otišli u Zagreb.⁹⁸⁷⁷ Sredinom juna 1995., **Lalović** je napravio prilog o pripadnicima UNPROFOR-a koji s Pala odlaze za Srbiju.⁹⁸⁷⁸

⁹⁸⁷⁰ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 8. V. takođe P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 69, 73; D393 (Dopis UN-a sa završnim izvještajima u vezi sa zarobljavanjem vojnih posmatrača UN-a, 30. juni 1995.), str. 16-17.

⁹⁸⁷¹ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 4; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10744.

⁹⁸⁷² P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 4; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10761.

⁹⁸⁷³ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 4.

⁹⁸⁷⁴ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 8. V. takođe Patrick Rechner, T. 18521-18522.

⁹⁸⁷⁵ P2554 (Patrick Rechner, izjava svjedoka, 31. januar 2011.), par. 73; D394 (Insert iz video-snimka na kojem se vidi Rechner koji daje izjavu 18. juna 1995.).

⁹⁸⁷⁶ P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 4.

⁹⁸⁷⁷ P397 (Joseph Gelissen, izjava svjedoka, 18. januar 1996.), str. 8. V. takođe P3581 (Marcus Helgers, izjava svjedoka, 3. avgust 1995.), str. 4; P3582 (Marcus Helgers, transkript iz predmeta *Karadžić*, 26. januar 2011.), str. 10758-10759; P3583 (Mapa s lokacijama u Bosni i Hercegovini na kojima su držani taoci, 28. maj 1995.).

⁹⁸⁷⁸ D858 (Snježan Lalović, izjava svjedoka, 13. avgust 2014.), par. 18-19.

6.7 Zaključci Pretresnog vijeća

2315. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su u periodu od 25. do 27. maja 1995. oficiri i vojnici VRS-a i, u jednom slučaju, komandir policije i policajci u ljubičastim uniformama opkolili, odnosno uhapsili nekoliko vojnih posmatrača UN-a koji su bili stacionirani na Palama i na području Sarajeva. Neka hapšenja naredila je Komanda VRS-a ili Predsjedništvo bosanskih Srba. Vojni posmatrači UN-a koje su uhapsili policajci bili su potom stavljeni pod nadzor VRS-a. VRS je držao u zatočenju vojne posmatrače UN-a do 18. juna 1995. i vezao ih lancima ili liscama, kao i, ponekad ih držeći na nišanu, za razne strateške lokacije koje su bile potencijalne mete vazdušnih udara NATO-a ili one koje su već bile pogođene u tim napadima. Bili su razmješteni u kasarni i oko kasarne Koran na Palama, na primjer u skladištu municije u kompleksu bunkera na Jahorinskom Potoku, te na radarskoj stanici na Jahorini i na mostu prema Palama.⁹⁸⁷⁹ Vojni posmatrači UN-a su tamo ostali dok su avioni NATO-a letjeli iznad njih i snimali su ih, između ostalog, vojnici i oficiri VRS-a. Vojnici i drugo ljudstvo VRS-a, kao i policajci, u više su prilika na razne načine zatočenicima prijetili smrću, uključujući vrijeme kad su uhapšeni i neposredno prije toga. Te prijetnje upućivane su direktno vojnim posmatračima UN-a, kao i Štabu vojnih posmatrača UN-a, kako bi se izvršio pritisak na NATO da obezbijedi prestanak vazdušnih napada. Potpukovnik Indić je bio nadležan za sve zatočene vojne posmatrače UN-a na području Sarajeva. Major Batinić i njemu potčinjeni kapetan Vojvodić, obojica oficiri VRS-a,⁹⁸⁸⁰ bili su nadležni za vojne posmatrače UN-a zatočene u kasarni Koran. Jednom prilikom, kapetan Vojvodić je otjerao vojnike koji su prijetili smrću vojnim posmatračima UN-a.

2316. Pretresno vijeće nadalje konstatuje da su u periodu od 25. do 28. maja 1995., pripadnici VRS-a, uključujući pripadnike vojne policije i, u nekim slučajevima, u prisustvu paravojnih snaga kao što su banda Vasilija Vidovića zvanog Vasko i ljudi pod kontrolom Slavka Aleksića zvanog Vojvoda, i pripadnici regularnih policijskih snaga, zarobljavali vojnike UNPROFOR-a. Među zarobljenim vojnicima bilo je približno 30 vojnika iz Ukrajinskog 240. bataljona, koji su bili, između ostalog, na kontrolnim

⁹⁸⁷⁹ Pretresno vijeće je razmotrilo Šehovčevu svjedočenje o tome da nisu korištena sredstva sputavanja. Pretresno vijeće smatra razumnom konstataciju da neki vojni posmatrači UN-a možda nisu bili sputani tokom zatočeništva. Međutim, s obzirom na veliku količinu pouzdanih dokaza o sputavanju nekih vojnih posmatrača UN-a tokom njihovog zatočeništva, Pretresno vijeće neće uzeti u obzir njegovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem.

⁹⁸⁸⁰ V. D1224 (Radoje Vojvodić, izjava svjedoka, 8. avgust 2014), par. 2; Radoje Vojvodić, T. 38806, 38843.

punktovima Zaria i Palub pokraj Ilidže, te francuski vojnici stacionirani na raznim posmatračkim položajima i punktovima za prikupljanje naoružanja oko Sarajeva, kao i vojnici stacionirani na raznim posmatračkim položajima u Goraždu. Glavni štab VRS-a je, konkretno, naredio zarobljavanje vojnika UNPROFOR-a na području Goražda. Ukrajinske vojnike UNPROFOR-a i vojnike stacionirane na području Goražda su osobe koje su ih zarobile razoružale i ponekad im prijetile oružjem kako bi ih prisilile da se povinuju naređenjima. Vojna policija bosanskih Srba je držala u zatočeništvu 14 ukrajinskih vojnika UNPROFOR-a u vojnom kompleksu u Banjaluci do 6. juna 1995. Francuski vojnici UNPROFOR-a stavljeni su pod nadzor VRS-a, uključujući i vojnu policiju, i do 24. juna 1995. su držani na raznim vojnim položajima, uključujući skladište municije u Doboju, te u Bileći, u kasarni Lukavica, i u zgradi Vojne policije u Lukavici. Snage VRS-a držale su u zatočeništvu vojnike UNPROFOR-a zarobljene na području Goražda oko sedmicu dana u raznim vojnim objektima u Višegradu i između Bileće i Zvornika. Živanović je naredio da se vojnici UNPROFOR-a, zarobljeni na području Goražda, tretiraju kao ratni zarobljenici. Vojna policija bosanskih Srba obavijestila je druge vojnike UNPROFOR-a da ih drži u zatočeništvu kao ratne zarobljenike, protiv njih je primjenjivala tehnike zastrašivanja, te im je tokom zatočenja prijetila smrću. Tokom zatočenja, neki od vojnika UNPROFOR-a su liscama vezani za vojnu opremu i, u nekim slučajevima, su snimani. Druge su koristili kao živi štit da se omogući VRS-u da prijeđe bošnjačke vatrene linije ili, nakon što su postavljeni na potencijalne ciljeve NATO-a, kako bi se izvršio pritisak na NATO da obustavi vazdušne udare. Vojnici i oficiri VRS-a, uključujući Indića, prijetili su smrću nekim zatočenim pripadnicima UNPROFOR-a u nekoliko prilika tokom njihovog zarobljavanja. Takođe su prijetili smrću nekima od tih zatočenika tokom njihovog zatočeništva, a i tokom pokušaja razmjene. Takođe, vojnici VRS-a su rekli zatočenicima da će biti ubijeni ako se vazdušni napadi NATO-a nastave. Pretresno vijeće nadalje konstatuje da su se Dragomir Milošević i Indić pravili da vrše pogubljenja zatočenika tokom razgovora sa funkcionerima UNPROFOR-a kako bi se postiglo da se oni povuku sa svog položaja te da se obezbijedi razmjena za srpske zarobljenike. Pretresno vijeće konstatuje da su neki od zatočenika iz UNPROFOR-a zarobljeni zbog NATO-ovog bombardovanja Pala, a da su drugi zarobljeni kako bi se povratilo srpsko naoružanje pod kontrolom UNPROFOR-a. Na osnovu svih dokaza o zarobljavanju i zatočenju pripadnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a u tom periodu i o okolnostima njihovog oslobađanja, Pretresno vijeće konstatuje da su vojnici UNPROFOR-a zarobljeni na području Goražda bili

zatočeni u skladu s naređenjem Glavnog štaba VRS-a od 27. maja 1995., i to da bi se spriječili daljnji vazdušni napadi NATO-a na bosanske Srbe.

2317. Pretresno vijeće će dalje razmotriti gore navedene incidente u vezi s tačkom 11 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

2318. Pretresno vijeće će razmotriti dokaze u vezi s navodima o četvrtom UZP-u i, konkretno, navodima u vezi s odgovornošću optuženog (od kojih su neki razmotreni gore u ovom poglavlju) u poglavlju 9.

7. Srebrenica

7.1 Zauzimanje srebreničke enklave

7.1.1 Period od 1992. do jula 1995.

2319. U ovom poglavlju, Pretresno vijeće će razmotriti dokaze i donijeti zaključke u vezi s događajima koji su prethodili padu srebreničke enklave. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s tim događajima. Vijeću su takođe predočeni dokazi koje su iznijeli **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;⁹⁸⁸¹ **Mujo Subašić**, bosanski Musliman iz Podžepnja, opština Han Pijesak, koji je od aprila 1993. do 11. jula 1995. radio kao medicinski tehničar u bolnici u Srebrenici;⁹⁸⁸² **Pyers Tucker**, oficir britanske vojske, koji je od oktobra 1992. do marta 1993. služio u UNPROFOR-u kao vojni pomoćnik generala Philippea Morillona;⁹⁸⁸³ **Ratko Nikolić**, iz srpskog sela Opravdići blizu Kravice;⁹⁸⁸⁴ **Momir Deurić**, pripadnik TO-a Vlasenica do početka rata 1992., koji je od aprila do septembra 1992. bio zadužen za obezbjeđenje jednog od objekata TO-a u Sušici;⁹⁸⁸⁵ **svjedok RM-306**, Srbin iz Bratunca;⁹⁸⁸⁶ **Robert Franken**, koji je od 15. januara do pred kraj jula 1995. bio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona u Potočarima;⁹⁸⁸⁷ **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;⁹⁸⁸⁸ **Pieter Boering**, bivši major Nizozemskog bataljona, koji je od 3. januara do jula 1995. bio oficir za vezu s VRS-om i ABiH u Srebrenici;⁹⁸⁸⁹ **Eelco Koster**, pripadnik Nizozemskog bataljona;⁹⁸⁹⁰ kao i dokumentarni dokazi; i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.⁹⁸⁹¹ Pretresnom vijeću su takođe

⁹⁸⁸¹ Richard Butler, T. 16108; P2094 (Biografija Richarda Butlera, 10. juni 2011.).

⁹⁸⁸² P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), str. 1, par. 3, 10-11, 29, 31.

⁹⁸⁸³ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 4, 6; Pyers Tucker, T. 3751.

⁹⁸⁸⁴ Ratko Nikolić, T. 34905, 34907.

⁹⁸⁸⁵ D797 (Momir Deurić, izjava svjedoka, 16. februar 2012.), par. 2, 15; Momir Deurić, T. 28702, 28725, 28733.

⁹⁸⁸⁶ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9357-9358; svjedok RM-306, T. 11446; D293 (Svjedok RM-306, izjava data MUP-u bosanskih Srba, 26. decembar 2005.), str. 1-2.

⁹⁸⁸⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 3-4, 109.

⁹⁸⁸⁸ Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

⁹⁸⁸⁹ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1867-1873; Pieter Boering, T. 10025.

⁹⁸⁹⁰ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 1-2; Eelco Koster, T. 1235; D25

(Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 1.

⁹⁸⁹¹ **Richard Butler**: P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 3.0-3.1. **Mujo Subašić**: P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.),

predočeni dokazi koje su iznijeli **Paul Groenewegen**, pripadnik Nizozemskog bataljona, koji je od januara do jula 1995. bio stacioniran u Potočarima;⁹⁸⁹² **svjedok RM-322**, koji je 1995. bio oficir u Zvorničkoj brigadi VRS-a;⁹⁸⁹³ **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac;⁹⁸⁹⁴ **Alma Gabeljić**, bosanska Muslimanka iz sela Bučinovići u opštini Srebrenica;⁹⁸⁹⁵ **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a;⁹⁸⁹⁶ **Lazar Ristić**, koji je u periodu od 1. do 18. jula 1995. bio vršilac dužnosti komandanta 4. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade;⁹⁸⁹⁷ **Razija Pašagić**, bosanska Muslimanka iz grada Srebrenice;⁹⁸⁹⁸ i **Evert Rave**, pripadnik Nizozemskog bataljona, koji je od januara do pred kraj jula 1995. služio kao oficir za bezbjednost i vezu u Srebrenici.⁹⁸⁹⁹

Opšte činjenice

2320. Grad Srebrenica nalazi se u jednoj dolini u istočnoj Bosni i Hercegovini, na udaljenosti od petnaestak kilometara od srpske granice.⁹⁹⁰⁰ Grad se prostire na površini

par. 6-7, 10, 20, 22-23. **Pyers Tucker**: P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 11, 133, 167, 173-181, 194-195, 201, 219-220, 222, 225, 228-232, 237, 254, 302; P318 (Ispravke Tuckerove izjave); Pyers Tucker, T. 3791-3792, 3807-3808, 3838, 3842-3843, 3846; P560 (Izvjestaj majora Dudleya u vezi sa Srebrenicom, uključujući Tuckerov izvještaj), str. 2; P557 (Rezime medicinskih uslova u Srebrenici od 22. februara 1993.); P559 (Izvod iz izvještaja vojnih posmatrača UN-a, Bosna i Hercegovina, Sektor Sjever). **Ratko Nikolić**: T. 34908-34913, 34915, 34917-34920, 34923, 34930, 34932. **Momir Deurić**: D797 (Momir Deurić, izjava svjedoka, 16. februar 2012.), par. 26; Momir Deurić, T. 28703, 28705; P6935 (Borbena naređenje Komande DK-a, 12. februar 1993.), par. 5.3. **Svjedok RM-306**: T. 11487. **Robert Franken**: P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 15-16, 31-33, 35; Robert Franken, T. 10768-10771, 10773-10775; D278 (Referisanje generala Frankena nizozemskim vlastima, 31. mart 1999.), par. 7, 41; D279 (Dopis Štaba UNPROFOR-a, upućen komandantu Glavnog štaba ABiH, 26. juni 1995.), str. 2. **Eelco Koster**: P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 2; Eelco Koster, T. 1242. **Momir Nikolić**: T. 11801-11802. **Pieter Boering**: P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1910-1911; Pieter Boering, T. 10036-10038. **Dokumentarni dokazi**: P2051 (Izvjestaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 5. D275 (Članak iz lista *Oslobođenje*, 23. avgust 1996.), str. 2-3.

⁹⁸⁹² P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 3-4, 6.

⁹⁸⁹³ Svjedok RM-322, T. 11621-11622, 11626-11627, 11667-11668; P1492 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-322).

⁹⁸⁹⁴ P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2.

⁹⁸⁹⁵ P3460 (Alma Gabeljić, izjava svjedoka, 24. maj 2004.), str. 1, par. 2.

⁹⁸⁹⁶ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.

⁹⁸⁹⁷ P3510 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. i 18. april 2007.), str. 10035, 10037.

⁹⁸⁹⁸ P1043 (Razija Pašagić, izjava svjedoka, 15. juni 2000.), str. 1-2; P1044 (Razija Pašagić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 15. juni 2000.), str. 1.

⁹⁸⁹⁹ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), str. 1, par. 1, 61-62; Evert Rave, T. 10255.

⁹⁹⁰⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1271.

od jednog kilometra u širinu i dva kilometra u dužinu.⁹⁹⁰¹ Prije rata mnogi stanovnici Srebrenice radili su u fabrikama u Potočarima, nekoliko kilometara sjeverno od Srebrenice, ili u rudnicima cinka i boksita južno i sjeveroistočno od grada.⁹⁹⁰² Godine 1991. opština Srebrenica imala je 37.000 stanovnika, od kojih su 73 posto činili Muslimani, a 25 posto Srbi.⁹⁹⁰³

2321. Tokom sukoba regija srednjeg Podrinja, u kojoj se Srebrenica nalazi, predstavljala je područje od znatne strateške važnosti.⁹⁹⁰⁴ Za bosanske Srbe kontrola nad tom regijom bila je nužna kako bi ostvarili svoj minimalni cilj stvaranja političkog entiteta u Bosni i Hercegovini.⁹⁹⁰⁵ Usprkos tome što je u Srebrenici stanovništvo bilo pretežno muslimansko, srpske paravojne snage sa tog područja i iz susjednih dijelova istočne Bosne i Hercegovine zadobile su na nekoliko sedmica početkom 1992. kontrolu nad gradom.⁹⁹⁰⁶ Dana 12. maja 1992., Momčilo Krajišnik, predsjednik skupštine bosanskih Srba, potpisao je "Odluku o strateškim ciljevima srpskog naroda", koja uključuje jedan cilj vezan za područje Srebrenice, odnosno, da se "ustpostavi koridor u dolini reke Drine, odnosno eliminisanje Drine kao granice između srpskih država".⁹⁹⁰⁷

Richard Butler je u svom svjedočenju rekao da je koridor koji su uspostavili bosanski Srbi povezivao teritoriju Srpske Krajine s teritorijom pod kontrolom Srba u istočnoj Bosni.⁹⁹⁰⁸

2322. U maju 1992. grupa boraca, bosanskih Muslimana, pod vođstvom Nasera Orića uspjela je ponovo osvojiti Srebrenicu.⁹⁹⁰⁹ Tokom nekoliko idućih mjeseci Orić i njegovi ljudi širili su područje serijom iznenadnih napada.⁹⁹¹⁰ Do septembra 1992. snage bosanskih Muslimana iz Srebrenice spojile su se sa snagama iz Žepe, grada pod muslimanskom kontrolom južno od Srebrenice.⁹⁹¹¹ **Mujo Subašić** je izjavio da je komandant Žepske brigade ABiH bio Avdo Palić.⁹⁹¹²

⁹⁹⁰¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1272.

⁹⁹⁰² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1273.

⁹⁹⁰³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1274.

⁹⁹⁰⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1275.

⁹⁹⁰⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1275.

⁹⁹⁰⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1276.

⁹⁹⁰⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1278.

⁹⁹⁰⁸ P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 3.1.

⁹⁹⁰⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1277.

⁹⁹¹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1277.

⁹⁹¹¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1279.

⁹⁹¹² P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 6.

2323. Dana 19. novembra 1992., Mladić je izdao Direktivu op. br. 4.⁹⁹¹³ Mladić je naveo da je muslimanskim snagama i HVO-u cilj "da potpuno unište Srbe" i izvrše "genoci[d] srpskog naroda".⁹⁹¹⁴ Da bi to spriječio, on je odlučio da preduzme ofanzivna dejstva i naveo je da je cilj svih jedinica VRS-a ofanzivnim dejstvima "razbiti veće grupacije HVO i Muslimana na teritoriji RS i prisiliti ih na bezuslovnu predaju oružja ili ih uništiti".⁹⁹¹⁵ Naredio je, između ostalog, da snage DK-a u širem prostoru Podrinja trebaju izmoriti neprijatelja, "nanositi mu što veće gubitke i prisiliti ga da sa muslimanskim stanovništvom napusti prostore Birača, Žepe i Goražda".⁹⁹¹⁶ Mladić je dalje naredio da jedinice trebaju "prethodno ponuditi razoružavanje borbeno sposobnih i naoružanih muškaraca, a ako ne pristaj[u] – uništiti ih".⁹⁹¹⁷ U skladu s odlukom od 24. novembra 1992., koju je potpisao Milenko Živanović iz DK-a i koja je poslata komandantu Zvorničke lake pješadijske brigade, raznim jedinicama je naređeno da izvrše napad s ciljem nanošenja što većih gubitaka neprijatelju i prisiljavanja "muslimansko[g] stanovništv[a] [...] da napusti prostor Cerska, Žepa, Srebrenica i Goražde".⁹⁹¹⁸ Bratunačka laka pješadijska brigada je dobila uputstvo da konsoliduje bataljon Fakovići i da mu zadatak da što dublje prodre na područje Srebrenice i izvrši napad na enklavu.⁹⁹¹⁹ Prije otpočinjanja bilo koje aktivnosti, pripadnike date jedinice trebalo je upoznati sa "značajnim ciljem" te aktivnosti u kontekstu "ostvarivanj[a] cilja srpskog naroda, a to jeste ostvarenje i stvaranje srpske države".⁹⁹²⁰

2324. Do januara 1993. srebrenička enklava je dodatno proširena, tako da je uključivala Cersku, enklavu pod kontrolom bosanskih Muslimana, koja se nalazila zapadno od Srebrenice.⁹⁹²¹ U to vrijeme enklava je dostigla svoj najveći opseg od 900 kvadratnih kilometara, no nikada se nije spojila s glavnim područjem pod bosanskom kontrolom na zapadu i ostala je ostrvo usred teritorije pod kontrolom Srba.⁹⁹²² **Pyers**

⁹⁹¹³ P1968 (Direktiva br. 4 Glavnog štaba VRS-a, sa štampanim potpisom Ratka Mladića, 19. novembar 1992.).

⁹⁹¹⁴ P1968 (Direktiva br. 4 Glavnog štaba VRS-a, sa štampanim potpisom Ratka Mladića, 19. novembar 1992.), str. 1-3.

⁹⁹¹⁵ P1968 (Direktiva br. 4 Glavnog štaba VRS-a, sa štampanim potpisom Ratka Mladića, 19. novembar 1992.), str. 3-4.

⁹⁹¹⁶ P1968 (Direktiva br. 4 Glavnog štaba VRS-a, sa štampanim potpisom Ratka Mladića, 19. novembar 1992.), str. 5.

⁹⁹¹⁷ P1968 (Direktiva br. 4 Glavnog štaba VRS-a, sa štampanim potpisom Ratka Mladića, 19. novembar 1992.), str. 5.

⁹⁹¹⁸ P2095 (Naređenje Komande DK-a, 24. novembar 1992.), par. 1.

⁹⁹¹⁹ P2095 (Naređenje Komande DK-a, 24. novembar 1992.), par. 2.2.

⁹⁹²⁰ P2095 (Naređenje Komande DK-a, 24. novembar 1992.), par. 2.3.c.

⁹⁹²¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1280.

⁹⁹²² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1280.

Tucker je u svom svjedočenju rekao da je, prilikom sastanka s majorom Pandurevićem 7. februara 1993., u njegovoj kancelariji na zidu vidio mape s detaljnim prikazom napredovanja VRS-a u istočnim enklavama.⁹⁹²³ Pomoću krugova, ucrtanih zajedno s pripadajućim datumima, od kojih je prvi bio 7. februar 1993., mape su prikazivale sve jače "stezanje" enklava.⁹⁹²⁴ Svjedok je "metodu bosanskih Srba" opisao kao sljedeći obrazac: najprije bi jedan manji broj sela bio granatiran, a onda dva-tri dana kasnije napadnut s nešto pješadije i nekoliko tenkova i oklopnih transportera; međutim, civilno stanovništvo bi zbog ranijeg granatiranja do vremena napada uglavnom već bilo otišlo.⁹⁹²⁵

2325. Svjedoku je pokazan dokument pod naslovom "Naredna dejstva Vojske Republike Srpske, direktiva" od 19. novembra 1992., koji je popisao Mladić, i on je u svom svjedočenju rekao da se taj dokument podudara s mapama koje je vidio u Pandurevićevoj kancelariji, s prikazom prve ofanzive koja je, čini se, izvedena 7. februara 1993.⁹⁹²⁶ Tucker je takođe objasnio da, iako su napadi bosanskih Muslimana na srpske civile bez sumnje razbjesnili bosanske Srbe, naređenja pokazuju da je VRS ofanzivu s ciljem zauzimanja i eliminisanja istočnih enklava predvidio i isplanirao mnogo prije februara 1993.⁹⁹²⁷

2326. Jedna druga grupa dokumenata pokazanih Tuckeru, vezanih za razne incidente granatiranja, podudarala se s njegovim zapažanjima o korištenju teške artiljerije protiv civila koji su bježali.⁹⁹²⁸ "Borbena naređenje za oslobađanje Kamenice, Cerske i Konjević Polja", koje je Komanda DK-a 1. februara 1993. izdala svojim brigadama, takođe govori u prilog zapažanjima o ofanzivi prikazanoj na mapama koje su visile u Pandurevićevoj kancelariji.⁹⁹²⁹ U tom naređenju se navodi da je "moral neprijatelja [...] dosta poljuljan iz sljedećih razloga: [...] nemogućnost[i] normalnog života i boravka zbog stalnog dejstva naše artiljerije", što se, po svjedokovom mišljenju, odnosi na korištenje artiljerije protiv civila.⁹⁹³⁰

⁹⁹²³ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 155.

⁹⁹²⁴ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 155.

⁹⁹²⁵ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 157; Pyers Tucker, T. 3789-3790.

⁹⁹²⁶ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 155, 264, 268.

⁹⁹²⁷ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 269.

⁹⁹²⁸ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 270, 272-274.

⁹⁹²⁹ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 155, 271; P556 (Borbena naređenje Komande DK-a od 1. februara 1993.).

⁹⁹³⁰ P556 (Borbena naređenje Komande DK-a od 1. februara 1993.), str. 2. V. takođe P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 271-272.

2327. U procjeni situacije u srebreničkoj enklavi, koju je Glavna komanda za BiH u Kiseljaku poslala "Štabu UNPROFOR-a u Zagrebu" i koja je sastavljena 15. marta 1993., kaže se da se sistematsko čišćenje srebreničke enklave "sprovodi [...] svim snagama" barem od početka marta 1993., a možda još i od januara te godine, i da je malo vjerovatno da će muslimanske snage moći da zaustave takav usklađeni napad.⁹⁹³¹ Tucker je objasnio da su on i Morillon tek kasnije saznali da je naređenje u vezi s planiranim zauzimanjem istočnih enklava bilo izdato još u novembru 1992.⁹⁹³²

2328. Dok je putovao po istočnoj Bosni, Tucker je vidio da su u nekim dijelovima enklava snage bosanskih Srba spalile kuće stanovništva koje je pobjeglo.⁹⁹³³ Konkretno, on je to vidio na području oko Srebrenice i u više sela u srebreničkom džepu.⁹⁹³⁴

2329. U januaru 1993., snage bosanskih Muslimana napale su selo bosanskih Srba Kravica.⁹⁹³⁵ Bosanski Srbi odgovorili su kontraofanzivom koja je trajala tokom nekoliko idućih mjeseci, osvojivši na kraju sela Konjević Polje i Cerska, prekinuvši vezu između Srebrenice i Žepe i smanjivši veličinu srebreničke enklave na 150 kvadratnih kilometara.⁹⁹³⁶ Bosanski Muslimani, stanovnici obližnjih područja, slili su se u grad Srebrenicu, tako da se broj njegovih stanovnika popeo na 50.000 do 60.000 ljudi.⁹⁹³⁷ Prema izvještaju Savjeta bezbjednosti UN-a od 30. aprila 1993. o njegovoj misiji u Srebrenici, grad Srebrenica je 25. aprila 1993. imao približno 20.000-28.000 stanovnika, od kojih su 8.000-10.000 činili mještani, a ostatak raseljena lica iz okolnih sela.⁹⁹³⁸ Čitava enklava je bila prenapučena i u njoj je bilo 70.000 ljudi.⁹⁹³⁹

Uslovi u gradu Srebrenici

2330. Do marta 1993. snage bosanskih Srba koje su napredovale uništile su gradski vodovod, tako da skoro uopšte nije bilo tekuće vode.⁹⁹⁴⁰ Ljudi su struju dobivali iz improviziranih generatora za električnu struju.⁹⁹⁴¹ Zalihe hrane, lijekova i drugih

⁹⁹³¹ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 201, 203.

⁹⁹³² Pyers Tucker, T. 3792.

⁹⁹³³ Pyers Tucker, T. 3772.

⁹⁹³⁴ Pyers Tucker, T. 3785.

⁹⁹³⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1281.

⁹⁹³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1281.

⁹⁹³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1282.

⁹⁹³⁸ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 4-5.

⁹⁹³⁹ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 5, 13.

⁹⁹⁴⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1283.

⁹⁹⁴¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1283.

osnovnih potrepština bile su krajnje oskudne.⁹⁹⁴² **Tucker** je u svom svjedočenju rekao da je na sastanku koji je Morillon 8. marta 1993. imao, između ostalog, s Gverom, šefom Karadžićevog kabineta Rakovićem, Kovačevićem i ministrom unutrašnjih poslova na Palama Ratkom Adžićem dogovoren prekid vatre na području oko Konjević Polja kako bi jedan vojni konvoj mogao da prođe i evakuiše civile koji su ranjeni prilikom pada Cerske početkom marta 1993.⁹⁹⁴³ Pored toga, Gvero je odobrio da jedan konvoj s humanitarnom pomoći 11. marta 1993. ode u Srebrenicu, pod uslovom da ABiH obustavi napade na nekim drugim područjima.⁹⁹⁴⁴ Tucker je iz Štaba Komande ABiH i od britanskih oficira koji su bili u pratnji tog vojnog konvoja saznao da su konvoj po dolasku u Konjević Polje u noći 11. marta 1993. okružili lokalni bosanski Muslimani koji su zahtijevali prekid vatre i onemogućili konvoju dalje kretanje.⁹⁹⁴⁵ Ujutro 12. marta 1993. gomila je i dalje bila okupljena oko konvoja kada su snage bosanskih Srba započele napad na selo, pucajući direktno u gomilu, pri čemu je poginulo i ranjeno mnogo ljudi.⁹⁹⁴⁶ Ostatak konvoja se sutradan pod pratnjom vratio u Zvornik.⁹⁹⁴⁷

2331. Kad je komandant UNPROFOR-a, francuski general Philippe Morillon, posjetio Srebrenicu u martu 1993., grad je već postao prenapučen i vladali su uslovi opsade.⁹⁹⁴⁸ Prije odlaska, general Morillon je na javnom skupu stanovnicima Srebrenice rekao da se grad nalazi pod zaštitom UN-a i da ih on nikada neće napustiti.⁹⁹⁴⁹ U toku marta i aprila 1993. iz Srebrenice je pod pokroviteljstvom UNHCR-a evakuisano otprilike 8.000 do 9.000 bosanskih Muslimana.⁹⁹⁵⁰ Evakuacijama su se, međutim, protivile vlasti bosanskih Muslimana u Sarajevu, smatrajući da se time doprinosi "etničkom čišćenju" teritorije.⁹⁹⁵¹

2332. **Tucker** je 18. marta 1993. izvijestio svoj Štab u Zagrebu da duž glavnih puteva kojima se kreću izbjeglice ima kratera, što potvrđuje tvrdnje da se na ljude dok bježe ispaljuju granate.⁹⁹⁵² Svjedok je 19. marta 1993. izvijestio da je u 14:45 sati Srebrenica

⁹⁹⁴² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1283.

⁹⁹⁴³ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 160, 163, 165.

⁹⁹⁴⁴ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 165-166.

⁹⁹⁴⁵ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 188, 190.

⁹⁹⁴⁶ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 189-190.

⁹⁹⁴⁷ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 189-190.

⁹⁹⁴⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1284.

⁹⁹⁴⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1284.

⁹⁹⁵⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1285.

⁹⁹⁵¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1285.

⁹⁹⁵² P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 204.

gađana i pogođena iz višecjevnog bacača raketa, pri čemu je poginulo dvoje ljudi i ranjeno troje djece, svi civili, bosanski Muslimani.⁹⁹⁵³ Dana 20. marta 1993., Morillon i svjedok bili su u pratnji konvoja u kom je 673 žena i djece i stotinjak ranjenika išlo iz Srebrenice u Bratunac.⁹⁹⁵⁴ Nakon što su vojnici, bosanski Srbi, pretražili konvoj i provjerili da li među ljudima u konvoju ima muškaraca, konvoj je nastavio prema Tuzli, a Morillon i svjedok su se vratili u Srebrenicu.⁹⁹⁵⁵

2333. Prema izvještaju Savjeta bezbjednosti UN-a od 30. aprila 1993. o njegovoj misiji u Srebrenici, u Srebrenici 25. aprila 1993. nije bilo osnovnih sanitarnih uslova ni osnovne medicinske pomoći.⁹⁹⁵⁶ Bosanski Srbi nisu dozvoljavali da hirurzi uđu u grad, iako je bilo mnogo ranjenika kojima je bila potrebna operacija.⁹⁹⁵⁷ Mnogi ljudi su spavali po ulicama, koje su korištene i za vršenje nužde.⁹⁹⁵⁸ Više od 50 posto kuća i javnih objekata u gradu bilo je oštećeno ili uništeno i u izvještaju se za situaciju kaže da je riskantna i da bi mogla dovesti do izbijanja epidemija.⁹⁹⁵⁹ Unakaženi posmrtni ostaci 15 djece, koja su početkom aprila 1993. ubijena minobacačkom vatrom dok su igrala fudbal u školi, dvije sedmice kasnije još uvijek su ležali uokolo.⁹⁹⁶⁰ Kako se navodi u izvještaju, bosanski Srbi su bili riješeni da pokažu da *de facto* imaju kontrolu nad gradom i da im je grad prepušten na milost i nemilost.⁹⁹⁶¹ Oni su stalno opstruirali konvoje s humanitarnom pomoći i helikoptere koji su odvozili ranjenike i bolesnike.⁹⁹⁶² Za Srebrenicu se u izvještaju kaže da je "isto što i zatvor na otvorenom, u kome ljudi mogu da se kreću okolo, ali su nadzirani i zlostavljani uslijed sve većeg prisustva srpskih tenkova i ostalog teškog oružja u svom neposrednom okruženju", a jedan predstavnik UNHCR-a opisao ju je kao "loš izbjeglički logor".⁹⁹⁶³ Bosanski Srbi su odlazak dozvoljavali samo bolesnicima, ranjenicima i o njima zavisnim ženama i djeci.⁹⁹⁶⁴

2334. **Subašić** je izjavio da u periodu od aprila 1993. do januara 1995. osnovnih potrepština, kao što su voda, hrana, deterdžent i sapun, nije bilo u dovoljnim

⁹⁹⁵³ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 209.

⁹⁹⁵⁴ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 212.

⁹⁹⁵⁵ P317 (Pyers Tucker, izjava svjedoka, 10. maj 2010.), par. 212.

⁹⁹⁵⁶ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 5.

⁹⁹⁵⁷ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 6.

⁹⁹⁵⁸ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 5.

⁹⁹⁵⁹ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 5.

⁹⁹⁶⁰ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 6-7, 13.

⁹⁹⁶¹ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 5.

⁹⁹⁶² P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 5.

⁹⁹⁶³ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 6.

⁹⁹⁶⁴ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 7.

količinama, zbog čega su izbijale epidemije i stanovništvo u gradu Srebrenici je gladovalo.⁹⁹⁶⁵ Konkretno, u aprilu 1993. osoblje bolnice u Srebrenici nije imalo lijekova, uključujući antibiotike, zavoje je moralo praviti od čaršafa, a gaze koristiti više puta.⁹⁹⁶⁶ Približno krajem 1993. ili početkom 1994., bolnica je od MSF-a i MKCK-a dobila osnovni sanitetski materijal i snabdijevala se strujom uz pomoć MKCK-ovih generatora.⁹⁹⁶⁷ U periodu od 1993. do 1995. konvoja s hranom i drugom robom nije bilo dovoljno.⁹⁹⁶⁸ **Razija Pašagić** je izjavila da su u tom periodu ljudi u Srebrenici gladovali.⁹⁹⁶⁹ Do hrane su došli tek kad su međunarodne organizacije počele da dostavljaju pakete s pomoći.⁹⁹⁷⁰ Neki ljudi su umrli od ozljeda zadobivenih u tučama oko paketa s hranom.⁹⁹⁷¹ Početkom 1995. do srebreničke enklave je uspijevalo stići sve manje konvoja sa zalihama.⁹⁹⁷² Ionako oskudni resursi civilnog stanovništva još su se više smanjili, pa su čak i rezerve snaga UN-a u hrani, lijekovima, gorivu i municiji postale male.⁹⁹⁷³ Na kraju su mirovne snage imale tako malo goriva da su bile prisiljene enklavom patrolirati pješice.⁹⁹⁷⁴ Od februara 1995. ograničavanje kretanja međunarodnih konvoja uticalo je na smjenu i borbenu gotovost pripadnika Nizozemskog bataljona i dodatno pogoršalo humanitarnu situaciju u srebreničkoj enklavi.⁹⁹⁷⁵ Vojnicima Nizozemskog bataljona koji su radi dopusta napustili to područje nije bilo dopušteno da se vrate i njihov broj je sa 600 spao na 400 ljudi.⁹⁹⁷⁶ VRS je slabio vojnu moć Nizozemskog bataljona odbijajući da odobri vojnicima da se nakon dopusta ponovo vrate u enklavu.⁹⁹⁷⁷

2335. **Pieter Boering** je procijenio da je u prvih nekoliko mjeseci 1995. u enklavi živjelo 30.000 ljudi.⁹⁹⁷⁸ Vode je bilo u ograničenim količinama, zbog čega su i sanitarni uslovi bili loši, a pristup zdravstvenoj zaštiti, kao i medicinska oprema kojom su

⁹⁹⁶⁵ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 19-20, 23.

⁹⁹⁶⁶ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 11, 13, 16.

⁹⁹⁶⁷ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 17.

⁹⁹⁶⁸ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 20.

⁹⁹⁶⁹ P1043 (Razija Pašagić, izjava svjedoka, 15. juni 2000.), str. 3.

⁹⁹⁷⁰ P1043 (Razija Pašagić, izjava svjedoka, 15. juni 2000.), str. 3.

⁹⁹⁷¹ P1043 (Razija Pašagić, izjava svjedoka, 15. juni 2000.), str. 3.

⁹⁹⁷² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1306.

⁹⁹⁷³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1303, 1307.

⁹⁹⁷⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1309.

⁹⁹⁷⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1310.

⁹⁹⁷⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1303, 1311.

⁹⁹⁷⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1312.

⁹⁹⁷⁸ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1891.

raspolagali zdravstveni radnici, bili su ograničeni.⁹⁹⁷⁹ U Srebrenici je postojala samo jedna bolnica, koja je radila uz podršku MSF-a, te nekoliko lokalnih ambulanti, tako da su ljudi na dodatno liječenje odlazili u Tuzlu.⁹⁹⁸⁰ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je MSF u jednom trenutku, približno u martu 1995., zbog sukoba s gradskim vlastima u Srebrenici prestao da pruža medicinske usluge, ali da je Nizozemski bataljon nastavio da pruža medicinske usluge sve dok zbog nestašice goriva više nije mogao koristiti svoje mobilne ambulante.⁹⁹⁸¹ **Subašić** je izjavio da su stanovnici Srebrenice imali jedva dovoljno da prežive, da su se osjećali bespomoćno, očajno i utučeno i da su željeli da odu.⁹⁹⁸² **Svjedokinja RM-311** je u svom svjedočenju rekla da su u periodu od maja do jula 1995. uslovi u kojima je njena porodica živjela u Srebrenici bili teški jer su imali jako malo hrane i odjeće.⁹⁹⁸³ **Momiru Nikoliću** su 1995. predstavnici MKCK-a i UNHCR-a rekli da je situacija u Srebrenici užasna jer ljudi u enklavi imaju zarazne bolesti i vaške.⁹⁹⁸⁴

2336. **Subašić** je izjavio da se 1995. broj konvoja smanjio, zbog čega se smanjila i količina sanitetskog materijala koji su obezbjeđivali MKCK i MSF.⁹⁹⁸⁵ Svjedok je od jednog člana bolničkog osoblja zaduženog za snabdijevanje hranom i, jednom drugom prilikom, od jedne žene iz MSF-a, čuo da su Srbi ponekad zaustavljali konvoje i onemogućavali njihov ulazak u Srebrenicu ili bi dozvolili da u Srebrenicu uđu samo kamioni s jednom vrstom robe, na primjer, sojom.⁹⁹⁸⁶ **Boering** je u svom svjedočenju rekao da su stanovnici Srebrenice htjeli da napuste enklavu još u maju ili junu 1995.⁹⁹⁸⁷ U periodu od maja do jula 1995. situacija se znatno pogoršala i količina pomoći koju je UNHCR dostavljao stanovništvu se smanjila zbog povećanih prijetnji VRS-a, između ostalog, zbog toga što se više pucalo, kao i zbog sve većeg broja "izbjeglica".⁹⁹⁸⁸

⁹⁹⁷⁹ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1891-1893.

⁹⁹⁸⁰ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1891-1892.

⁹⁹⁸¹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 27.

⁹⁹⁸² P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 23.

⁹⁹⁸³ P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3305-3306.

⁹⁹⁸⁴ Momir Nikolić, T. 11801-11802.

⁹⁹⁸⁵ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 22.

⁹⁹⁸⁶ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 20-22.

⁹⁹⁸⁷ Pieter Boering, T. 10057-10058.

⁹⁹⁸⁸ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1894-1895.

Zone pod zaštitom UN-a i demilitarizacija Srebrenice

2337. Savjet bezbjednosti UN-a je 16. aprila 1993. donio Rezoluciju 819 kojom je proglasio da "sve strane i drugi Srebrenicu i njenu okolinu trebaju smatrati 'zaštićenom zonom' koja se ne smije oružano napadati niti izlagati nekom drugom neprijateljskom činu".⁹⁹⁸⁹ Istovremeno je Savjet bezbjednosti UN-a Rezolucijom 824 još dvije enklave, Žepu i Goražde, stavio pod zaštitu UN-a.⁹⁹⁹⁰ Savjet bezbjednosti UN-a je u Rezoluciji 819 naveo da "osuđuje i odbacuje smišljene akcije bosanskih Srba da prisilno isele civilno stanovništvo iz Srebrenice i okoline [...] u okviru sveobuhvatne gnusne kampanje etničkog čišćenja".⁹⁹⁹¹ Rezolucija 819 dalje poziva "paravojne jedinice bosanskih Srba da odmah obustave oružane napade na Srebrenicu i da se odmah povuku iz njene okoline".⁹⁹⁹² Kada je uspostavljena "zaštićena zona" Srebrenica, Savjet bezbjednosti UN-a je pozvao generalnog sekretara da "odmah preduzme korake da se poveća prisustvo UNPROFOR-a u Srebrenici i okolini".⁹⁹⁹³

2338. Kako se navodi u izvještaju Savjeta bezbjednosti UN-a, Sefer Halilović i Mladić su 17. aprila 1993. sklopili Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice.⁹⁹⁹⁴ Strane su dogovorile, između ostalog, potpuni prekid vatre na području Srebrenice, koji će stupiti na snagu 18. aprila 1993. u 01:59 sati, demilitarizaciju Srebrenice u roku od 72 sata od dolaska UNPROFOR-a u Srebrenicu, otvaranje vazdušnog koridora između Tuzle i Srebrenice, preko Zvornika, radi evakuacije teških ranjenika i bolesnika, te slobodu kretanja, uključujući omogućavanje dostavljanja humanitarne pomoći u enklavu.⁹⁹⁹⁵ Strane su takođe dogovorile da će se osnovati radna grupa koja će odlučiti o detaljima demilitarizacije i dati preporuke o provođenju razmjene zatočenika.⁹⁹⁹⁶ Međutim, umjesto da se srpske paravojne snage povuku iz enklave, kako se zahtijevalo u Rezoluciji 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, iskopano je 47 novih rovova, a na udaljenosti od 900 metara od jednog posmatračkog položaja UNPROFOR-a mogli su se vidjeti tenkovi i teško naoružanje, zbog čega je pritisak na grad bio još veći.⁹⁹⁹⁷

⁹⁹⁸⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1286.

⁹⁹⁹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1286.

⁹⁹⁹¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1287.

⁹⁹⁹² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1288.

⁹⁹⁹³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1290.

⁹⁹⁹⁴ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 15-16.

⁹⁹⁹⁵ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 15-16.

⁹⁹⁹⁶ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 15-16.

⁹⁹⁹⁷ P2051 (Izvještaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 7.

2339. Prije nego što je sklopljen sporazum, grad Srebrenica je bio izložen žestokom granatiranju, i nalazio se u okruženju i potpunoj izolaciji.⁹⁹⁹⁸ Takva situacija prisilila je lokalne vlasti u Srebrenici da pristanu na sporazum po kojem su samo bosanski Muslimani trebali da se razoružaju, pod nadzorom UNPROFOR-a.⁹⁹⁹⁹ Kako se navodi u izvještaju Savjeta bezbjednosti UN-a, bosanski Muslimani su sporazum potpisali pod prinudom, nakon što su oficiri UNPROFOR-a obavijestili predsjednika i potpredsjednika Bosne i Hercegovine da neće dobiti pomoć izvana i da su bez odbrane.¹⁰⁰⁰⁰ U izvještaju se dalje kaže da "nema sumnje da bi se, da ovaj sporazum nije postignut, najvjerojatnije dogodio masakr".¹⁰⁰⁰¹

2340. Prva grupa vojnika UNPROFOR-a stigla je u Srebrenicu 18. aprila 1993.¹⁰⁰⁰² Nakon 18. aprila 1993., nova grupa vojnika stizala je po sistemu rotacije otprilike svakih šest mjeseci.¹⁰⁰⁰³ Mirovne snage su imale lako naoružanje i ni u kojem trenutku nisu brojile više od 600 ljudi, što je bilo mnogo manje od onog što je na početku traženo.¹⁰⁰⁰⁴ Postavljeni su mali komandni centar u samoj Srebrenici – baza čete Bravo – i veća glavna baza u Potočarima, oko pet kilometara sjeverno od grada.¹⁰⁰⁰⁵

2341. Dana 20. aprila 1993., Sefer Halilović je obavijestio komandanta 2. korpusa ABiH Naseru Orića da je 19. aprila 1993. "agresorska strana" insistirala da sve jedinice na odbrambenim linijama predaju oružje, što je u suprotnosti sa sporazumom o demilitarizaciji grada Srebrenice koji je Mladić potpisao.¹⁰⁰⁰⁶

2342. Kako se navodi u sporazumu o demilitarizaciji Srebrenice i Žepe sklopljenom 8. maja 1993., Mladić i Halilović su, u prisustvu Morillona, izjavili da će područja Srebrenice i Žepe biti demilitarizovana.¹⁰⁰⁰⁷ U okviru dogovorene demilitarizacije se, između ostalog, svaka vojna ili paravojna jedinica trebala povući ili predati oružje UNPROFOR-u.¹⁰⁰⁰⁸

⁹⁹⁹⁸ P2051 (Izveštaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 5.

⁹⁹⁹⁹ P2051 (Izveštaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 5-6.

¹⁰⁰⁰⁰ P2051 (Izveštaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 5-6, 15.

¹⁰⁰⁰¹ P2051 (Izveštaj misije Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. april 1993.), str. 6.

¹⁰⁰⁰² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1291.

¹⁰⁰⁰³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1292.

¹⁰⁰⁰⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1293.

¹⁰⁰⁰⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1294.

¹⁰⁰⁰⁶ D366 (Dokument o demilitarizaciji Srebrenice, koji je Sefer Halilović uputio komandantu 2. korpusa ABiH Naseru Oriću, 20. april 1993.), str. 1-2.

¹⁰⁰⁰⁷ P23 (Sporazum o demilitarizaciji, 8. maj 1993.), str. 1, 4.

¹⁰⁰⁰⁸ P23 (Sporazum o demilitarizaciji, 8. maj 1993.), str. 2.

2343. U januaru 1995., u enklavu je po sistemu rotacije stigao novi kontingent vojnika UNPROFOR-a, bataljon iz Nizozemske, koji se kolokvijalno nazivao Dutchbat.¹⁰⁰⁰⁹ Na početku je Nizozemski bataljon imao osam posmatračkih položaja na granicama enklave; u periodu od februara do jula 1995. dodata su još četiri posmatračka položaja.¹⁰⁰¹⁰ **Boering** je u svom svjedočenju rekao da je u aprilu 1995. uspostavljen posmatrački položaj u Lozinama, selu u južnom dijelu enklave, što je naišlo na otpor lokalnog muslimanskog civilnog i vojnog rukovodstva.¹⁰⁰¹¹ Posmatrački položaji su imali zadatak da izvještavaju o ljudima koji ulaze i izlaze iz enklave, registruju da li su ti ljudi srpske ili muslimanske nacionalnosti i da obezbjeđuju granicu.¹⁰⁰¹² Većinu vremena bosanski Srbi i bosanski Muslimani držali su grupe svojih vojnika na položajima u blizini posmatračkih položaja duž granice enklave kako bi ih pokrivali.¹⁰⁰¹³ Snage bosanskih Srba oko enklave, iz tri brigade DK-a, bile su opremljene tenkovima, oklopnim vozilima, artiljerijskim oruđem i minobacačima.¹⁰⁰¹⁴ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je, počevši od aprila i maja 1995., sve češće otvarana vatra na patrole i posmatračke položaje Nizozemskog bataljona, uglavnom s položaja bosanskih Srba.¹⁰⁰¹⁵ Pripadnici Nizozemskog bataljona su u nekoliko navrata prevezli ranjene civile u bolnicu u Srebrenici.¹⁰⁰¹⁶ Zbog okolnosti kao što je porast broja napada na patrole i položaje Nizozemskog bataljona, između Nizozemskog bataljona i načelnika štaba 28. divizije ABiH bilo je nekog razgovora o koordinisanoj odbrani u slučaju srpskog napada na enklavu, pri čemu bi se Nizozemski bataljon, u skladu sa svojim ovlaštenjima, ograničio na zaštitu svojih posmatračkih položaja, a ABiH bi branila prostor između posmatračkih položaja.¹⁰⁰¹⁷

Vojna aktivnost nakon sklapanja sporazuma o zaštićenju zoni

¹⁰⁰⁰⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1295.

¹⁰⁰¹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1296.

¹⁰⁰¹¹ Pieter Boering, T. 10044-10046; D272 (Uputstvo za dalje postupanje povodom namjere UNPROFOR-a da postavi posmatrački punkt u Srebrenici, upućeno Komandi 2. korpusa, 29. april 1995.).

¹⁰⁰¹² P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1872.

¹⁰⁰¹³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1297.

¹⁰⁰¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1298.

¹⁰⁰¹⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 32-33.

¹⁰⁰¹⁶ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 33.

¹⁰⁰¹⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 36-37; Robert Franken, T. 10760-10761.

2344. Obje strane u sukobu kršile su sporazum o "zaštićenoj zoni".¹⁰⁰¹⁸ Što se ABiH tiče, general Halilović je odmah po potpisivanju sporazuma o "zaštićenoj zoni" naredio pripadnicima ABiH u Srebrenici da iz novouspostavljene demilitarizovane zone izvuku svo naoružano ljudstvo i vojnu opremu.¹⁰⁰¹⁹ Takođe je naredio da se UNPROFOR-u ne predaje nikakvo upotrebljivo oružje ili municija.¹⁰⁰²⁰ Shodno tome, predato je samo staro i neispravno oružje, a zadržano je sve što je bilo ispravno.¹⁰⁰²¹ Helikopteri bosanskih Muslimana su letjeli, kršeći time odredbu o zoni zabrane letenja, ABiH je otvarala vatru prema linijama bosanskih Srba i kretala se kroz "zaštićenu zonu", 28. divizija se nastavila naoružavati, a ABiH je prisvajala barem jedan dio humanitarne pomoći koja je stizala u enklavu.¹⁰⁰²² Jedinica ABiH koja je ostala u enklavi, odnosno 28. divizija, nije imala čvrstu komandnu strukturu i sistem veze, a neki od vojnika ABiH imali su stare lovačke puške ili uopšte nisu imali oružja.¹⁰⁰²³

2345. **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je general Mladić početkom jula 1994. obišao Bratunačku brigadu.¹⁰⁰²⁴ Dana 4. jula 1994., potpukovnik Slavko Ognjenović iz Komande 1. bratunačke brigade dostavio je Informaciju 3. pješadijskom bataljonu.¹⁰⁰²⁵ Ognjenović je naveo da je komandant Glavnog štaba VRS-a, prilikom nedavne posjete Komandi korpusa, najavio da će uskoro obići neke od jedinica korpusa, uključujući Bratunačku brigadu.¹⁰⁰²⁶ Ognjenović je dalje naveo da su Srbi rat u Podrinju dobili, ali da nisu dotukli Muslimane.¹⁰⁰²⁷ Ognjenović je istakao da je konačni cilj da Podrinje bude u cijelosti srpsko i da enklave Srebrenica, Žepa i Goražde budu vojnički poražene.¹⁰⁰²⁸ Svjedok je u svom svjedočenju rekao da se pod Podrinjem misli na opštine u gornjem toku Drine: Foča, Goražde, Višegrad, Srebrenica, Bratunac, Zvornik i

¹⁰⁰¹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1302. Na osnovu konteksta u kom se pominje sporazum o "zaštićenoj zoni", Pretresno vijeće smatra da se to odnosi na sporazum o demilitarizaciji koji su Mladić i Sefer Halilović sklopili 8. maja 1993., u skladu s Rezolucijom 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, usvojenom 16. aprila 1993. Pretresno vijeće smatra da se pod "zaštićenom zonom" misli na Srebrenicu i okolna područja, za koje je Rezolucijom 819 Savjeta bezbjednosti UN-a utvrđeno da se ne smiju oružano napadati niti izlagati nekom drugom neprijateljskom činu.

¹⁰⁰¹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1304.

¹⁰⁰²⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1304.

¹⁰⁰²¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1304.

¹⁰⁰²² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1305.

¹⁰⁰²³ Činjenice o kojima je presuđeno V, činjenica br. 1.

¹⁰⁰²⁴ Momir Nikolić, T. 11786.

¹⁰⁰²⁵ Momir Nikolić, T. 11786, 11789-11790; P1505 (Informacija za pripadnike 3. pješadijskog bataljona Bratunačke brigade, Slavko Ognjenović, 4. juli 1994.).

¹⁰⁰²⁶ P1505 (Informacija za pripadnike 3. pješadijskog bataljona Bratunačke brigade, Slavko Ognjenović, 4. juli 1994.), str. 1.

¹⁰⁰²⁷ P1505 (Informacija za pripadnike 3. pješadijskog bataljona Bratunačke brigade, Slavko Ognjenović, 4. juli 1994.), str. 2-3.

¹⁰⁰²⁸ P1505 (Informacija za pripadnike 3. pješadijskog bataljona Bratunačke brigade, Slavko Ognjenović, 4. juli 1994.), str. 3.

Bijeljina.¹⁰⁰²⁹ Ognjenović je napisao da neprijatelju treba zagorčavati život i činiti njegov privremeni boravak u enklavi nemogućim kako bi shvatio da mu tamo nema opstanka i što prije masovno napustio enklavu.¹⁰⁰³⁰ Svjedok je rekao da se, po njegovom mišljenju, pod neprijateljem, kako je ta riječ upotrijebljena u ovom dijelu naređenja, misli na protivničke vojne snage.¹⁰⁰³¹ Ognjenović je dalje napisao da Srbi moraju da nastave s naoružavanjem, obučavanjem i pripremanjem VRS-a za odlučujući zadatak protjerivanja Muslimana iz srebreničke enklave.¹⁰⁰³² Svjedok je rekao da se, po njegovom mišljenju, pod protjerivanjem Muslimana pomenutih u ovom dijelu naređenja misli na to da se enklava isprazni od njenog cjelokupnog muslimanskog stanovništva (uključujući civile).¹⁰⁰³³ Svjedok je rekao da smatra da je to protjerivanje bilo usmjereno protiv civilnog stanovništva i da, kao takvo, nije predstavljalo vojni zadatak i nije trebalo biti uključeno u ovaj dokument.¹⁰⁰³⁴ Po svjedokovom mišljenju, tim uputstvima o zagorčavanju života muslimanskom stanovništvu pripadnici Bratunačke brigade dobili su dozvolu da slobodno otvaraju vatru na civile.¹⁰⁰³⁵ Broj snajperskih incidenata zbog toga je porastao.¹⁰⁰³⁶ Kad bi svjedok s tim u vezi prozvaio pripadnike brigade, oni bi mu odgovorili da su od komandanta dobili dozvolu da otvaraju vatru.¹⁰⁰³⁷ Svjedok je zahtijevao od komandanta da opozove tu dozvolu i preduzeo napore da takve incidente ograniči.¹⁰⁰³⁸ Dao je preporuku da se takvi nedisciplinovani pripadnici VRS-a kazne.¹⁰⁰³⁹

2346. **Paul Groenewegen** je tokom prvih mjeseci na zadatku, na koji je bio raspoređen od januara 1995. do jula 1995., primijetio da između dviju strana ima vojnih aktivnosti, uključujući razmjenu vatre, i povremeno bi čuo eksploziju.¹⁰⁰⁴⁰ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je 28. divizija imala štab u jednoj učionici u Potočarima i u jednoj

¹⁰⁰²⁹ Momir Nikolić, T. 11785-11786.

¹⁰⁰³⁰ P1505 (Informacija za pripadnike 3. pješadijskog bataljona Bratunačke brigade, Slavko Ognjenović, 4. juli 1994.), str. 3.

¹⁰⁰³¹ Momir Nikolić, T. 11787, 11995-11996.

¹⁰⁰³² P1505 (Informacija za pripadnike 3. pješadijskog bataljona Bratunačke brigade, Slavko Ognjenović, 4. juli 1994.), str. 3.

¹⁰⁰³³ Momir Nikolić, T. 11788, 11995-11996.

¹⁰⁰³⁴ Momir Nikolić, T. 11788.

¹⁰⁰³⁵ Momir Nikolić, T. 11790-11792.

¹⁰⁰³⁶ Momir Nikolić, T. 12001.

¹⁰⁰³⁷ Momir Nikolić, T. 11791-11792.

¹⁰⁰³⁸ Momir Nikolić, T. 11792, 12001-12002.

¹⁰⁰³⁹ Momir Nikolić, T. 11790-11791.

¹⁰⁰⁴⁰ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 4, 7, 9; Paul Groenewegen, T. 10541.

kući u selu Pale, kao i kancelarije u bivšoj pošti u gradu Srebrenici.¹⁰⁰⁴¹ **Groenewegen** je u svom svjedočenju rekao da su pripadnici ABiH koje je, dok je bio u patroli, u tri ili četiri prilike vidio u enklavi bili u grupama od po oko pet do deset ljudi i da su bili naoružani malokalibarskim oružjem.¹⁰⁰⁴² Iako su neki od njih nosili maskirne uniforme, svjedok je smatrao da su to grupe "civila" koji štite svoju enklavu.¹⁰⁰⁴³

2347. Kako se navodi u izvještaju koji je Naser Orić, komandant 8. OG-a Srebrenica, u januaru 1995. podnio Generalštabu ABiH, predstavnici UNPROFOR-a su bili svjesni da oružane formacije u Srebrenici raspolažu određenom količinom naoružanja i municije i nastojali su da sve takvo naoružanje prikupe, pa su često od pojedinaca koji su nosili oružje to oružje oduzimali.¹⁰⁰⁴⁴ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je Nizozemski bataljon išao u redovne patrole u enklavi, ali da demilitarizacija nije bila uspješna jer nije bio ovlašten da ulazi u privatne kuće i traži oružje, mada je znao da ABiH ima 4.000-4.500 komada lakog naoružanja i nešto minobacača.¹⁰⁰⁴⁵ **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je 1995. bio oficir za vezu u demilitarizovanoj zoni Srebrenica i da je bio u kontaktu s Nizozemskim bataljonom.¹⁰⁰⁴⁶ S Nizozemskim bataljonom je razgovarao o kršenjima sporazuma o demilitarizovanim zonama, na primjer, kršenjima od strane srpskih snaga, koje su postavljale nove položaje, ili onima od strane grupa bosanskih Muslimana, koje su na teritoriji pod kontrolom Srba postavljale zasjede ili izvodile diverzantske akcije.¹⁰⁰⁴⁷ Dana 11. januara 1995. Nikolić je obavijestio Komandu DK-a da je, u skladu s njenim naređenjem, 1. bratunačka laka pješadijska brigada VRS-a uložila zvaničan protest komandantu Nizozemskog bataljona i vojnim posmatračima u vezi s incidentom u rejonu Osoje-Kik Brdo.¹⁰⁰⁴⁸ Prva bratunačka laka pješadijska brigada je u izvještaju navela da je, u odgovor na protest, obaviještena da su bosanski Muslimani UNPROFOR-u zapriječili pristup putu koji vodi od Srebrenice ka rejonu Osoja, a uz to je navela da ponašanje bosanskih Muslimana,

¹⁰⁰⁴¹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 12.

¹⁰⁰⁴² P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 10-11; Paul Groenewegen, T. 10542-10544.

¹⁰⁰⁴³ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 10.

¹⁰⁰⁴⁴ D277 (Saopštenje Komande 8. OG ABiH, upućeno Generalštabu ABiH, 1. januar 1995.). V. takođe Robert Franken, T. 10766-10767.

¹⁰⁰⁴⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 15, 17, 19; Robert Franken, T. 10752, 10765-10766.

¹⁰⁰⁴⁶ Momir Nikolić, T. 11781.

¹⁰⁰⁴⁷ Momir Nikolić, T. 11783, 12003, 12006.

¹⁰⁰⁴⁸ D365 (Izvještaj 1. bratunačke lake pješadijske brigade, upućen Komandi DK-a, 11. januar 1995.), str. 1-2.

uključujući činjenicu da nisu proveli demilitarizaciju, ukazuje na to da oni ne žele mirno rješenje situacije u Srebrenici.¹⁰⁰⁴⁹

2348. U proljeće 1995. bilo je mnogo okršaja između pripadnika VRS-a i Armije BiH.¹⁰⁰⁵⁰ **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je s Nizozemskim bataljonom razgovarao o incidentima u kojima su pripadnici jedne brigade VRS-a otvarali vatru na civile.¹⁰⁰⁵¹ Prema svjedokovim riječima, neki nedisciplinovani vojnici iz njegove brigade, 1. bratunačke lake pješadijske brigade, s kojima je imao problema od ranije, sa svojih su položaja redovno otvarali vatru iz poluautomatskih pušaka na nenaoružane civile na udaljenosti od 200-300 metara.¹⁰⁰⁵² Svjedok je takve incidente prijavio nadređenima u komandnom lancu i o njima obavijestio organ za bezbjednosno-obavještajne poslove.¹⁰⁰⁵³ Tokom mjeseci koji su prethodili napadu na Srebrenicu elementi Bratunačke brigade granatirali su enklavu i na nju otvarali vatru iz snajpera.¹⁰⁰⁵⁴ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je Nizozemski bataljon identifikovao približno 16 artiljerijskih i minobacačkih položaja VRS-a u zoni odgovornosti Milićke brigade na zapadnoj strani enklave i nekoliko položaja sa samohotkama.¹⁰⁰⁵⁵

2349. **Eelco Koster** je u svom svjedočenju rekao da se približno 18. februara 1995. priključio patroli oko baze u kojoj je bio stacioniran.¹⁰⁰⁵⁶ Patrola je prošla kroz jedan dio Srebrenice, gdje je svjedok vidio da su neke od kuća pogođene granatama i spaljene.¹⁰⁰⁵⁷ Početkom marta 1995., svjedok je češće čuo da se iz pravca sjevera puca iz mitraljeza i pušaka, ali nije mogao da vidi ko puca.¹⁰⁰⁵⁸ **Miroslav Deronjić** je izjavio da mu je Karadžić, kao predsjedniku Kriznog štaba opštine Bratunac, kad su se sastali negdje u maju 1995., rekao da se sprema vojna operacija u vezi sa Srebrenicom i od njega tražio da bude spreman da izvrši pripreme kad to bude potrebno.¹⁰⁰⁵⁹ U maju 1995. **Koster** je primijetio da je intenzitet pucnjave iz mitraljeza i pušaka dodatno

¹⁰⁰⁴⁹ D365 (Izvjestaj 1. bratunačke lake pješadijske brigade, upućen Komandi DK-a, 11. januar 1995.), str. 1.

¹⁰⁰⁵⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1314.

¹⁰⁰⁵¹ Momir Nikolić, T. 11783, 11790-11791.

¹⁰⁰⁵² Momir Nikolić, T. 11783, 11790-11791.

¹⁰⁰⁵³ Momir Nikolić, T. 12002.

¹⁰⁰⁵⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1315.

¹⁰⁰⁵⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 19.

¹⁰⁰⁵⁶ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 3.

¹⁰⁰⁵⁷ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 3; Eelco Koster, T. 1238-1239; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 4.

¹⁰⁰⁵⁸ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 3.

¹⁰⁰⁵⁹ P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6382-6384.

porastao, a vatra je ponekad sa srpske strane, to jest, s položaja izvan srebreničke enklave, otvarana i na posmatračke položaje i patrole, ali oni nisu pogođeni.¹⁰⁰⁶⁰ Dana 25. maja 1995. Bratunačka brigada otvorila je vatru na Srebrenicu.¹⁰⁰⁶¹ **Alma Gabeljić** je izjavila da je 25. maja 1995. između 19:00 i 20:00 sati ispred njene kuće pala artiljerijska granata, uslijed čega se jedan od zidova srušio.¹⁰⁰⁶² Ona je taj zvuk mogla da razlikuje od zvuka tenkovskih projektila, jer je oba čula i prije tog incidenta.¹⁰⁰⁶³ Od udara te granate je poginula svjedokinjina sestra Jasna, a svjedokinja je teško ranjena u lijevu nadlakticu.¹⁰⁰⁶⁴

2350. **Subašić** je izjavio da je u junu 1995. čuo da je diverzantska grupa specijalnih snaga VRS-a, koja je bila na položaju u naselju Vidikovac u Srebrenici i imala jaku vatrenu podršku srpskih snaga na brdima, izvršila napad na Srebrenicu iz automatskih pušaka, mitraljeza i minobacača manjeg kalibra.¹⁰⁰⁶⁵ Napad je izazvao kaos i paniku u bolnici i u gradu.¹⁰⁰⁶⁶ **Boering** je u svom svjedočenju rekao da su krajem juna 1995. stanovnici Švedskog projekta skloništa, centra u južnom dijelu enklave u kom je bilo smješteno 4.000 "izbjeglica", morali da napuste centar zbog granatiranja.¹⁰⁰⁶⁷ **Milovan Milutinović** je u svom svjedočenju rekao da su 27. juna 1995. muslimanske snage iz zone pod zaštitom UN-a u Srebrenici ubile na desetine stanovnika sela Višnjica, pokrale stoku i spalile kuće.¹⁰⁰⁶⁸ Svjedok je sutradan obišao lice mjesta i vidio leševe oko kuća, koje su još uvijek gorjele.¹⁰⁰⁶⁹ Prema svjedokovim riječima, Glavni štab VRS-a je u vezi s takvim zločinima ABiH iz zaštićene zone Srebrenica više puta uputio proteste Komandi UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini.¹⁰⁰⁷⁰

2351. U junu i julu 1995. **Boering** je iz Štaba Nizozemskog bataljona u Potočarima mogao vidjeti da se kuće bosanskih Muslimana koje su gledale prema Štabu granatiraju

¹⁰⁰⁶⁰ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 4.

¹⁰⁰⁶¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1316.

¹⁰⁰⁶² P3460 (Alma Gabeljić, izjava svjedoka, 24. maj 2004.) par. 2-3.

¹⁰⁰⁶³ P3460 (Alma Gabeljić, izjava svjedoka, 24. maj 2004.) par. 3.

¹⁰⁰⁶⁴ P3460 (Alma Gabeljić, izjava svjedoka, 24. maj 2004.), par. 3-5; P3461 (Potvrda za Almu Gabeljić, koju je izdala opština Srebrenica sa sjedištem u Tuzli, 30. septembar 1998.); P3462 (Potvrda za Jasnu Gabeljić, koju je izdala opština Srebrenica sa sjedištem u Tuzli, 17. novembar 1996.).

¹⁰⁰⁶⁵ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 24.

¹⁰⁰⁶⁶ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 24.

¹⁰⁰⁶⁷ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1898.

¹⁰⁰⁶⁸ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 69-70.

¹⁰⁰⁶⁹ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 70-71.

¹⁰⁰⁷⁰ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 69, 72.

iz pravca položaja VRS-a u Bratuncu.¹⁰⁰⁷¹ Prema svjedokovim riječima, bosanski Muslimani koji su živjeli u tim kućama nakon granatiranja su pobjegli u pravcu Potočara i Srebrenice, a lokalne vlasti i bolnice izvijestili su Nizozemski bataljon da su mnogi bosanski Muslimani poginuli ili su ranjeni.¹⁰⁰⁷²

Operacija "Krivaja 95"

2352. **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je približno 15-20 dana prije zauzimanja Srebrenice general Živanović posjetio Bratunačku brigadu i njemu, majoru Trišiću i drugim oficirima rekao za plan da se izvrši napad na srebreničku enklavu.¹⁰⁰⁷³ Svjedok je u svom svjedočenju rekao da je prva, vojna namjera napada bila da se dvije enklave, Žepa i Srebrenica, fizički razdvoje, da se oslobodi komunikacija Zeleni Jadar-Jasenova-Milići i da se srebrenička enklava zatim svede na gradsko područje.¹⁰⁰⁷⁴ Prema svjedokovim riječima, cilj snaga VRS-a je od trenutka kad je enklava uspostavljena bio da ona nestane, da se isprazni i da postane srpska teritorija.¹⁰⁰⁷⁵ Odluka o prisilnom uklanjanju cjelokupnog stanovništva, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice bila je posljedica pada enklave.¹⁰⁰⁷⁶

2353. **Lazar Ristić** je izjavio da je 1. jula 1995. u Štabu Zvorničke brigade održan sastanak.¹⁰⁰⁷⁷ Komandant Zvorničke brigade potpukovnik Pandurević objasnio je kakvi im zadaci predstoje u narednom periodu i rekao da on s određenim brojem vojnika odlazi u Srebrenicu.¹⁰⁰⁷⁸ Pandurević je rekao da ostali vojnici ostaju i da će odgovorno lice biti major Obrenović, načelnik štaba i zamjenik komandanta Zvorničke brigade.¹⁰⁰⁷⁹ Interventnom vodu je naređeno da 4. jula 1995. bude spreman u Konjević Polju, gdje se

¹⁰⁰⁷¹ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1895-1897.

¹⁰⁰⁷² P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1896.

¹⁰⁰⁷³ Momir Nikolić, T. 12077-12078.

¹⁰⁰⁷⁴ Momir Nikolić, T. 12079, 12082-12085; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 1; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1.

¹⁰⁰⁷⁵ Momir Nikolić, T. 12084-12086; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 1; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1.

¹⁰⁰⁷⁶ Momir Nikolić, T. 12084-12086; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 1; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1.

¹⁰⁰⁷⁷ P3510 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. i 18. april 2007.), str. 10041-10042.

¹⁰⁰⁷⁸ P3510 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. i 18. april 2007.), str. 10040-10042.

¹⁰⁰⁷⁹ P3510 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. i 18. april 2007.), str. 10040-10041, 10044.

sastaju kako bi otišli u Srebrenicu.¹⁰⁰⁸⁰ Tadašnji komandant DK-a, general-major Milenko Živanović, potpisao je 2. jula 1995. dvije zapovijedi, u kojima se iznosi plan za napad na enklavu i raznim jedinicama DK-a izdaje naređenje da pređu u stanje borbene gotovosti.¹⁰⁰⁸¹ Operacija je dobila šifrovani naziv "Krivaja 95".¹⁰⁰⁸² DK je bio vojna formacija VRS-a sa zadatkom planiranja i izvođenja operacije "Krivaja 95", čiji je vrhunac predstavljalo zauzimanje grada Srebrenice 11. jula 1995.¹⁰⁰⁸³ Operacijom "Krivaja 95" trebao je komandovati general Krstić.¹⁰⁰⁸⁴ On je bio potpuno svjestan teritorijalnih ciljeva VRS-a u srebreničkoj enklavi, u koje je spadalo i etničko čišćenje područja od njegovih stanovnika, bosanskih Muslimana.¹⁰⁰⁸⁵ Inicijalni plan operacije "Krivaja 95" nije uključivao zauzimanje grada Srebrenice.¹⁰⁰⁸⁶ Komanda VRS-a procijenila je da u tom trenutku ne postoje pravi uslovi za zauzimanje grada Srebrenice.¹⁰⁰⁸⁷

2354. **Groenewegen** je u svom svjedočenju rekao da je prije 11. jula 1995. VRS bio na položajima izvan granica enklave.¹⁰⁰⁸⁸ U prvoj sedmici jula 1995., snage VRS-a su djelovale po posmatračkim položajima iz oružja malog i velikog kalibra, kao i minobacačkim granatama.¹⁰⁰⁸⁹ Prema svjedokovim riječima, pošto niko nije bio pogođen, radilo se o provokaciji koja je imala za cilj presijecanje puta prema Potočarima kako bi se stanovništvu onemogućio odlazak.¹⁰⁰⁹⁰

2355. **Svjedok RM-322** je u svom svjedočenju rekao da je Vinko Pandurević, zajedno s jedinicom od 420-450 ljudi iz Zvoničke brigade, uključujući elitni dio brigade i članove Komande, 4. jula 1995. napustio Štab kako bi učestvovao u operaciji "Krivaja 95" u Srebrenici.¹⁰⁰⁹¹ **Subašiću** su ljudi koji su došli iz Sućeske 4. jula 1995. rekli da se Srbi grupišu na granici enklave.¹⁰⁰⁹²

¹⁰⁰⁸⁰ P3510 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. i 18. april 2007.), str. 10041.

¹⁰⁰⁸¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1318.

¹⁰⁰⁸² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1318.

¹⁰⁰⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1326.

¹⁰⁰⁸⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1334.

¹⁰⁰⁸⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1335.

¹⁰⁰⁸⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1360.

¹⁰⁰⁸⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1360.

¹⁰⁰⁸⁸ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 9; Paul Groenewegen, T. 10544.

¹⁰⁰⁸⁹ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 14-15.

¹⁰⁰⁹⁰ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 15.

¹⁰⁰⁹¹ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 1; svjedok RM-322, T. 11627, 11686-11689.

¹⁰⁰⁹² P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 26.

2356. **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je 4. ili 5. jula 1995. komandant Blagojević njemu i članovima Komande Bratunačke brigade pokazao naređenje za aktivna borbena dejstva koje je Komanda DK-a izdala 2. jula 1995.¹⁰⁰⁹³ Kako se navodi u tom naređenju, njegovi primaoci su se u postupanju s ratnim zarobljenicima i civilnim stanovništvom morali u svemu pridržavati Ženevskih konvencija.¹⁰⁰⁹⁴ Dana 5. jula 1995., Blagojević je izdao naređenje na osnovu naređenja DK-a od 2. jula 1995. i u njemu ponovio uputstvo da se s ratnim zarobljenicima i stanovništvom mora postupati u skladu sa Ženevskim konvencijama.¹⁰⁰⁹⁵ Prisjećajući se da je u periodu od 4. do 11. jula 1995. porastao broj ranjenika koje je trebalo liječiti u bolnici u Srebrenici, **Subašić** je izjavio da su ljudi pogođeni šrapnelima uglavnom bili civili iz Srebrenice.¹⁰⁰⁹⁶ Srebrenica je granatirana sve do pada enklave pod punu kontrolu VRS-a 11. jula 1995.¹⁰⁰⁹⁷

2357. Dana 1. marta 1995., Akashi je obavijestio Annana da je Bosna i Hercegovina, usprkos tome što je 31. decembra 1994. prihvatila Sporazum o prekidu neprijateljstava, ometala pokušaje UNPROFOR-a da poboljša vezu i vrši posmatranje linija sukoba i da je, dapače, UNPROFOR-u nametnula ograničenja kretanja i prijetila smrću oficirima za vezu "vojske bosanskih Srba".¹⁰⁰⁹⁸ U januaru 1995., u znak protesta zbog prisustva "oficira za vezu vojske bosanskih Srba" u vazduhoplovnoj bazi u Tuzli, Bosna i Hercegovina je uvela blokadu u "Sektoru Sjeveroistok" i UNPROFOR-u ograničila kretanje u klinu Sapna i u zapadnom dijelu srebreničke enklave.¹⁰⁰⁹⁹ Dana 24. februara 1995., Bosna i Hercegovina je blokadu uvela i u "Sektoru Jug", u znak protesta zbog prisustva oficira za vezu "vojske bosanskih Srba" u Gornjem Vakufu, i zahtijevala je da izvrši pretres vozila UN-a i ograniči količinu zaliha goriva koje su transportovane na položaje UN-a.¹⁰¹⁰⁰ Dana 25. februara 1995., put je blokiran i širom "sektora" je na

¹⁰⁰⁹³ Momir Nikolić, T. 12128-12129, 12135; D302 (Naređenje za aktivna borbena dejstva, Komanda DK-a, general-major Milenko Živanović, 2. juli 1995.).

¹⁰⁰⁹⁴ D302 (Naređenje za aktivna borbena dejstva, Komanda DK-a, general-major Milenko Živanović, 2. juli 1995.), str. 5.

¹⁰⁰⁹⁵ Momir Nikolić, T. 12137, 12139, 12141; D303 (Naređenje za aktivna borbena dejstva, Komanda 1. bratunačke lake pješadijske brigade, pukovnik Vidoje Blagojević, 5. juli 1995.), str. 5.

¹⁰⁰⁹⁶ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 25.

¹⁰⁰⁹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1366.

¹⁰⁰⁹⁸ D368 (Šifrovani telegram "Stav bosanske vlade prema UNPROFOR-u", koji je Akashi uputio Annanu, 1. mart 1995.), str. 1-2.

¹⁰⁰⁹⁹ D368 (Šifrovani telegram "Stav bosanske vlade prema UNPROFOR-u", koji je Akashi uputio Annanu, 1. mart 1995.), str. 2.

¹⁰¹⁰⁰ D368 (Šifrovani telegram "Stav bosanske vlade prema UNPROFOR-u", koji je Akashi uputio Annanu, 1. mart 1995.), str. 2-3.

divlje postavljen 31 kontrolni punkt.¹⁰¹⁰¹ Po Akashijevom mišljenju, bilo je pokazatelja koji su ukazivali na to da Bosna i Hercegovina razmatra mogućnost preduzimanja ofanzive u skorijoj budućnosti, među kojima su njeno odbijanje da prihvati oficire za vezu "vojske bosanskih Srba", provođenje mobilizacije, stalno prebacivanje vojske unutar demilitarizovane zone i propagandu širenu putem radija da se određeni gradovi "moraju povratiti" od "vojske bosanskih Srba".¹⁰¹⁰² Akashi je obavijestio Annana da oficiri za vezu "vojske bosanskih Srba" imaju važnu ulogu u demarkaciji linija sukoba, intenziviranju posmatranja i veze, te u razdvajanju snaga, kada je to potrebno radi izbjegavanja novog izbijanja sukoba.¹⁰¹⁰³ Međutim, UNPROFOR nije imao pristup područjima pod kontrolom Srba.¹⁰¹⁰⁴ Pored toga, Srbi su ograničavali dostavu goriva u enklave.¹⁰¹⁰⁵

Zaključci Pretresnog vijeća

2358. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće zaključuje da je grad Srebrenica, koji se nalazi u opštini Srebrenica u istočnoj Bosni i Hercegovini, za bosanske Srbe bio od znatne strateške važnosti, jer je činio dio regije srednjeg Podrinja, nad kojom je bilo nužno uspostaviti kontrolu kako bi se stvorio politički entitet u Bosni i Hercegovini. Godine 1991., opština Srebrenica je imala 37.000 stanovnika, od kojih su 73 posto činili Muslimani, a 25 posto Srbi.

2359. U periodu od početka 1992. do početka jula 1995., VRS i ABiH izvodili su borbena dejstva u gradu Srebrenici i u enklavi. Dana 12. maja 1992., Momčilo Krajišnik, predsjednik skupštine bosanskih Srba, potpisao je "Odluku o strateškim ciljevima srpskog naroda", u kojoj je naveden jedan cilj koji se odnosi na područje Srebrenice, a to je eliminisanje Drine kao granice između srpskih država uspostavljanjem koridora u dolini rijeke Drine. Srebrenička enklava se sastojala od teritorije koja je, zahvaljujući seriji iznenadnih napada koje je Naser Orić izveo počevši

¹⁰¹⁰¹ D368 (Šifrovani telegram "Stav bosanske vlade prema UNPROFOR-u", koji je Akashi uputio Annanu, 1. mart 1995.), str. 3.

¹⁰¹⁰² D368 (Šifrovani telegram "Stav bosanske vlade prema UNPROFOR-u", koji je Akashi uputio Annanu, 1. mart 1995.), str. 2-4.

¹⁰¹⁰³ D368 (Šifrovani telegram "Stav bosanske vlade prema UNPROFOR-u", koji je Akashi uputio Annanu, 1. mart 1995.), str. 3.

¹⁰¹⁰⁴ D368 (Šifrovani telegram "Stav bosanske vlade prema UNPROFOR-u", koji je Akashi uputio Annanu, 1. mart 1995.), str. 5.

¹⁰¹⁰⁵ D368 (Šifrovani telegram "Stav bosanske vlade prema UNPROFOR-u", koji je Akashi uputio Annanu, 1. mart 1995.), str. 5.

od maja 1992., bila pod kontrolom ABiH. U geografskom smislu enklava je, s površinom od 900 kvadratnih kilometara, bila najveća u januaru 1993., kada se proširila tako da je uključivala Cersku, enklavu pod kontrolom bosanskih Muslimana, koja se nalazi zapadno od Srebrenice. Srebrenička enklava se nije spojila s glavnim područjem pod bosanskom kontrolom na zapadu i ostala je usred teritorije pod kontrolom Srba. Dana 19. novembra 1992., Mladić je izdao Direktivu br. 4, u kojoj je DK-u naredio da nanosi što veće gubitke ABiH i prisili je da s muslimanskim stanovništvom napusti prostor Birača, Žepe i Goražda. Dana 24. novembra 1992., Milenko Živanović iz DK-a poslao je odluku komandantu Zvorničke lake pješadijske brigade, u kojoj je raznim jedinicama naređeno da nanose što veće gubitke neprijatelju i prisile stanovništvo, bosanske Muslimane, da napusti prostor Cerske, Žepe, Srebrenice i Goražda. Bratunačka brigada je dobila uputstvo da konsoliduje bataljon Fakovići i da mu zadatak da što dublje prodre na područje Srebrenice i izvrši napad na enklavu. Prije bilo koje aktivnosti, pripadnike jedinica trebalo je upoznati s "ostvarivanje[m] cilja srpskog naroda, a to jeste ostvarenje i stvaranje srpske države". U februaru 1993. snage VRS-a su provele Direktivu br. 4. Kontraofanziva kojom su bosanski Srbi tokom prvih nekoliko mjeseci 1993. odgovorili na aktivnosti ABiH imala je za posljedicu smanjivanje srebreničke enklave na 150 kvadratnih kilometara. U aprilu 1993. u gradu Srebrenici živjelo je približno 20.000-28.000 ljudi, od kojih su dio činila raseljena lica iz okolnih sela, a 8.000-10.000 mještani, koji su uglavnom bili bosanski Muslimani. Broj stanovnika grada Srebrenice, bosanskih Muslimana, povremeno bi se zbog raseljavanja ljudi iz okolnih sela popeo na 50.000-60.000, a u čitavoj enklavi je u aprilu 1993. bilo 70.000 ljudi.

2360. Do marta 1993. u gradu Srebrenici skoro uopšte nije bilo tekuće vode jer su snage VRS-a uništile gradski vodovod. Zalihe hrane, lijekova i drugih osnovnih potrepština bili su krajnje oskudne. Medicinska pomoć nije bila dostupna i VRS nije dozvoljavao da hirurzi uđu u grad, iako je mnogima bila potrebna operacija. Grad je bio prenapučen i vladali su uslovi opsade. U toku marta i aprila 1993. iz Srebrenice je pod pokroviteljstvom UNHCR-a evakuisano otprilike 8.000-9.000 bosanskih Muslimana. VRS je bio riješen da pokaže da *de facto* ima kontrolu nad gradom i da mu je grad prepušten na milost i nemilost. VRS je ograničavao kretanje konvoja s humanitarnom pomoći tako da je početkom 1995. malo konvoja uspijevalo stići do srebreničke enklave.

2361. Dana 16. aprila 1993., Savjet bezbjednosti UN-a usvojio je Rezoluciju 819 kojom je Srebrenicu i njenu okolinu proglasio "zaštićenom zonom" koja se ne smije oružano napadati niti izlagati nekom drugom neprijateljskom činu. Dana 17. aprila 1993. VRS i ABiH sklopili su sporazum o demilitarizaciji, uključujući potpuni prekid vatre na području Srebrenice. Nakon usvajanja Rezolucije 819, u Srebrenicu su 18. aprila 1993. stigli vojnici UNPROFOR-a, a Nizozemski bataljon je stigao u enklavu u januaru 1995. Mladić i Halilović su 8. maja 1993. sklopili drugi sporazum o demilitarizaciji i u njemu izjavili da će područja Srebrenice i Žepe biti demilitarizovana. Obje strane u sukobu su kršile sporazum o demilitarizaciji i između njih je bilo vojnih aktivnosti. U julu 1994. potpukovnik Slavko Ognjenović iz Komande Bratunačke brigade izvijestio je 3. pješadijski bataljon da su rat u Podrinju dobili, ali da nisu dotukli bosanske Muslimane. Iznio je plan za ostvarivanje konačnog cilja da Podrinje bude u cijelosti srpsko i da enklave Srebrenica, Žepa i Goražde budu vojnički poražene. U okviru tog plana, uslove u enklavi je trebalo učiniti toliko nepodnošljivim da je ABiH masovno napusti. VRS je trebalo naoružavati, obučavati i pripremati za zadatak protjerivanja bosanskih Muslimana iz srebreničke enklave, s tim da je to protjerivanje bilo usmjereno protiv civilnog stanovništva. Broj snajperskih incidenata u kojima su učestvovali pripadnici Bratunačke brigade zbog toga je porastao, pa je Momir Nikolić zahtijevao od komandanta Bratunačke brigade da opozove dozvolu koju su, kako se činilo, oni za to imali. Momir Nikolić je preduzeo napore da ograniči takve incidente i dao je preporuku da se nedisciplinovani pripadnici VRS-a kazne. U maju 1995. Karadžić je rekao Miroslavu Deronjiću, predsjedniku Kriznog štaba opštine Bratunac, da se sprema vojna operacija u vezi sa Srebrenicom i od njega tražio da bude spreman da izvrši pripreme kad to bude potrebno.

2362. Približno 15-20 dana prije zauzimanja Srebrenice general Živanović je posjetio Bratunačku brigadu, gdje je Momiru Nikoliću, majoru Trišiću i drugim oficirima izložio plan napada na srebreničku enklavu. Napad je imao za cilj da se enklave Žepa i Srebrenica fizički razdvoje, da se oslobodi komunikacija Zeleni Jadar-Jasenova-Milići i da se srebrenička enklava zatim svede na gradsko područje. Namjera VRS-a bila je da enklava nestane, da se isprazni i da postane srpska teritorija, a odluka o prisilnom uklanjanju stanovništva, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice bila je posljedica pada enklave. Dana 1. jula 1995., u Štabu Zvorničke brigade održan je sastanak na kom je komandant Zvorničke brigade potpukovnik Pandurević iznio planove za operaciju u

Srebrenici. Dana 2. jula 1995., komandant DK-a general-major Milenko Živanović potpisao je dva naređenja u kojima se iznosi plan za napad na enklavu i raznim jedinicama DK-a izdaje naređenje da pređu u stanje borbene gotovosti. Operacija je dobila šifrovani naziv "Krivaja 95" i nije uključivala zauzimanje grada Srebrenice, jer je Komanda VRS-a procijenila da u tom trenutku ne postoje pravi uslovi za zauzimanje grada. Operacijom "Krivaja 95" trebao je komandovati general Krstić, a vojna formacija sa zadatkom planiranja i izvođenja operacije bio je DK. General Krstić je bio potpuno svjestan teritorijalnih ciljeva VRS-a u srebreničkoj enklavi, u koje je spadalo i etničko čišćenje tog područja od njegovih stanovnika, bosanskih Muslimana. U naređenju za aktivna borbena dejstva od 2. jula 1995. stajalo je da se njegovi primaoci u postupanju s ratnim zarobljenicima i civilnim stanovništvom moraju u svemu pridržavati Ženevskih konvencija. Dana 5. jula 1995., Blagojević je izdao naređenje na osnovu naređenja DK-a od 2. jula 1995., u kom je ponovio to uputstvo. Događaje koji su uslijedili nakon tog naređenja Pretresno vijeće će razmotriti u poglavlju 7.1.2.

2363. Pretresno vijeće će se dokazima u vezi s navodima o UZP-u vezanom za Srebrenicu i, konkretno, u vezi s navodima o odgovornosti optuženog (od kojih su neki razmotreni gore u ovom poglavlju) baviti u poglavlju 9.

7.1.2 Direktive br. 7 i br. 7/1

2364. U ovom poglavlju, Pretresno vijeće će razmotriti dokaze i donijeti zaključke u vezi s Direktivom br. 7, koju je 8. marta 1995. potpisao Karadžić, i Direktivom br. 7/1, koju je 31. marta 1995. potpisao Mladić.¹⁰¹⁰⁶ Tužilaštvo je tvrdilo da su u martu 1995. Radivoje Miletić i Glavni štab VRS-a izradili "Direktivu za dalja dejstva op. br. 7".¹⁰¹⁰⁷ Nakon što su uspostavljene zaštićene zone, Mladiću i Karadžiću je počelo ponestajati vremena za zauzimanje enklava, pa su izdali Direktivu br. 7 kako bi se "stvor[i] uslov[i] [...] nepodnošljivosti" zbog kojih muslimansko stanovništvo ne bi imalo drugog izbora nego da napusti to područje.¹⁰¹⁰⁸ Prema riječima tužilaštva, ionako teška humanitarna situacija u enklavama se zbog Direktive br. 7 pogoršala.¹⁰¹⁰⁹ Tužilaštvo je dalje tvrdilo da plan napada "Krivaja 95" od 2. jula 1995. predstavlja odraz strategije

¹⁰¹⁰⁶ P1469 (Memorandum Glavnog štaba kojim dostavlja Direktivu br. 7, 17. mart 1995.); P1470 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a za dalja dejstva op. br. 7/1, Ratko Mladić, 31. mart 1995.).

¹⁰¹⁰⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 426.

¹⁰¹⁰⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 428; T. 44328-44329, 44531.

¹⁰¹⁰⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 418, 429, 435-448.

izložene u Direktivi br. 7.¹⁰¹¹⁰ Ta strategija je ostala na snazi do 9. jula 1995., kada je promijenjena tako da uključuje zauzimanje srebreničke enklave.¹⁰¹¹¹ Mladić je Direktivu br. 7 odobrio i bio potpuno upoznat s njenim sadržajem prije nego što je ona poslata komandama korpusa VRS-a.¹⁰¹¹² On je prije izdavanja te direktive izgovorio riječi i izrazio namjere čiji odraz se vidi u formulacijama iz direktive.¹⁰¹¹³ U vezi s Direktivom br. 7/1, koju je Mladić izdao 31. marta 1995., tužilaštvo je tvrdilo da ona nije poništila protivpravne formulacije iz Direktive br. 7, nego je potvrdila njen sadržaj.¹⁰¹¹⁴ Prema riječima tužilaštva, da je Mladić namjeravao da poništi te formulacije, ne bi se u uputstvima koja su u Direktivi br. 7/1 data DK-u pozivao na Direktivu br. 7 niti bi na nju upućivao u svom naređenju DK-u od 26. marta 1995., u kom je korpusima naloženo da "nastav[e] sa izvršavanjem borbenih zadataka po Direktivi br. 7".¹⁰¹¹⁵

2365. Odbrana je tvrdila da je Direktiva br. 7 ilustrovala Mladićeva i Karadžićeva neslaganja zato što je: (i) Karadžić, u pokušaju da zaobiđe Mladića, naređenja poslao ne njemu, nego direktno Milovanoviću i korpusima VRS-a;¹⁰¹¹⁶ i (ii) Mladić Direktivu br. 7 na kraju izmijenio, kada je izdao Direktivu br. 7/1 koja nije sadržala naređenja o stvaranju "uslov[a] totalne nesigurnosti [i] nepodnošljivosti", odnosno "potpuno[m] fizičko[m] odvajanj[u]" enklave Srebrenica od enklave Žepa.¹⁰¹¹⁷

2366. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;¹⁰¹¹⁸ **Mitar Kovač**, istraživač u Institutu za strategijska istraživanja;¹⁰¹¹⁹ **Mirko Trivić**, koji je od avgusta 1994. bio komandant 2. romanijske motorizovane brigade;¹⁰¹²⁰ **Manojlo Milovanović**, koji je od 1992. do 1996. bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a;¹⁰¹²¹ **Ljubomir**

¹⁰¹¹⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 428; T. 44329.

¹⁰¹¹¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 428; T. 44329.

¹⁰¹¹² Završni podnesak tužilaštva, par. 430.

¹⁰¹¹³ Završni podnesak tužilaštva, par. 430-431, T. 44336.

¹⁰¹¹⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 432.

¹⁰¹¹⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 432.

¹⁰¹¹⁶ Završni podnesak odbrane, par. 570-571, 642.

¹⁰¹¹⁷ Završni podnesak odbrane, par. 571-572, 2859.

¹⁰¹¹⁸ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.28-7.30; Richard Butler, T. 16108.

¹⁰¹¹⁹ Mitar Kovač, T. 41295.

¹⁰¹²⁰ P1463 (Mirko Trivić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 18. i 21. maj 2007.), str. 11795.

¹⁰¹²¹ Manojlo Milovanović, T. 16889; P2211 (Potpisana biografija Manojla Milovanovića), 22. april 2010., str. 1-2; P2212 (Struktura Glavnog štaba VRS-a – organizaciona šema, juli 1995.).

Obradović, koji je od septembra 1994. nadalje bio zamjenik načelnika za operativno-nastavne poslove u Glavnom štabu VRS-a,¹⁰¹²² kao i dokumentarni dokazi.

Kontekst i sadržaj Direktive br. 7

2367. **Richard Butler** je u svom svjedočenju rekao da je početkom januara 1995. vlada bosanskih Srba odlučila da izvrši dodatni pritisak na "zaštićene zone" na istoku.¹⁰¹²³ Dio tog pritiska sastojao se u ograničavanju kretanja snaga UN-a u istočnoj Bosni, posebno konvoja koji su dopremali robu u tri "zaštićene zone".¹⁰¹²⁴ Dana 8. marta 1995., pukovnik Miletić je izradio Direktivu br. 7 Vrhovne komande bosanskih Srba u kojoj je, prema Butlerovim riječima, DK-u bila jasno izložena strategija republike bosanskih Srba u vezi s tim zonama.¹⁰¹²⁵ DK je trebao "stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici".¹⁰¹²⁶ Kako je naveo Butler, Direktiva br. 7 je bila izrađena u Mladićevo ime, a potpisao ju je vrhovni komandant Karadžić.¹⁰¹²⁷ Svjedok je u svom svjedočenju rekao da je, prilikom definisanja ciljeva izloženih u Direktivi br. 7, Glavni štab VRS-a imao znatnu kontrolu nad pitanjima koja su direktno uticala na borbenu sposobnost UNPROFOR-a, pogotovo onih snaga koje su bile stacionirane u istočnim enklavama.¹⁰¹²⁸ Već u martu 1995. politički i vojni čelnici republike bosanskih Srba shvatili su da moraju ili vojno okončati sukob ili do kraja godine pripremiti teren za sporazumno rješenje koje bi bilo povoljno za njih.¹⁰¹²⁹ Postojale su naznake da hrvatsko-muslimanski savez neće nastaviti da poštuje postojeći prekid vatre i da

¹⁰¹²² P1783 (Ljubomir Obradović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 29.-31. mart 2011.), str. 11929, 11931-11932; P1784 (Struktura Glavnog štaba VRS-a, juli 1995.).

¹⁰¹²³ P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 3.9.

¹⁰¹²⁴ P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 3.9.

¹⁰¹²⁵ P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 3.10.

¹⁰¹²⁶ P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 3.10.

¹⁰¹²⁷ P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 3.10.

¹⁰¹²⁸ P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 3.11.

¹⁰¹²⁹ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 1.30.

priprema niz velikih ofanziva protiv republike bosanskih Srba i RSK-a.¹⁰¹³⁰ Prema Butlerovim riječima, Direktiva br. 7 je bila odraz te ocjene.¹⁰¹³¹

2368. Butler je u svom svjedočenju dalje rekao da je u Direktivi br. 7 Vrhovna komanda VRS-a izložila četiri glavna prioriteta oružanih snaga u narednom periodu: (i) odlučnim ofanzivnim i odbrambenim vojnim dejstvima nametnuti vojnu situaciju koju će međunarodna zajednica biti prisiljena da prizna; (ii) popraviti operativno-strateški položaj VRS-a; (iii) skratiti liniju fronta i stvoriti uslove za oživljavanje privrede republike bosanskih Srba vraćanjem kući dijela vojnih obveznika; i (iv) obezbijediti uslove državno-političkom rukovodstvu za vođenje mirovnih pregovora i ostvarivanje strateških ratnih ciljeva.¹⁰¹³²

2369. **Mitar Kovač** je u svom svjedočenju rekao da je predsjednik bosanskih Srba s punim povjerenjem potpisivao "dokumenta" koja mu je predlagao Glavni štab VRS-a.¹⁰¹³³ Kovač je objasnio da direktiva nije izvršni dokument, već se na osnovu nje izrađuju izvršni dokumenti kao što su zapovijesti, naređenja i planovi, što je pružalo mogućnost da se ispravi ono što nije bilo dobro formulisano u direktivi.¹⁰¹³⁴

2370. U Direktivi br. 7 DK-u je naređeno da izvrši "što pre [...] potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe [i] [t]ime spreč[i] i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava", te da "svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvor[i] uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi".¹⁰¹³⁵ U direktivi se dalje navodi da, za slučaj da snage UNPROFOR-a odu iz Žepe i Srebrenice, Komanda DK-a treba "isplanirati operaciju pod nazivom 'Jadar' sa zadatkom razbijanja i uništenja muslimanskih snaga u ovim enklavama i definitivnog oslobađanja Podrinja".¹⁰¹³⁶

2371. Dana 17. marta 1995., Manojlo Milovanović, načelnik štaba VRS-a (v. poglavlje 3), proslijedio je Direktivu br. 7, koju je potpisao Karadžić, Komandi 1. KK-a.¹⁰¹³⁷

Manojlo Milovanović je u svom svjedočenju rekao da je 17. marta 1995. hitan dopis

¹⁰¹³⁰ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 1.30.

¹⁰¹³¹ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 1.30.

¹⁰¹³² P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 1.31.

¹⁰¹³³ D1661 (Mitar Kovač, Izvještaj o komandnoj nadležnosti Ratka Mladića, 2013.), par. 5.84.

¹⁰¹³⁴ D1661 (Mitar Kovač, Izvještaj o komandnoj nadležnosti Ratka Mladića, 2013.), par. 5.84.

¹⁰¹³⁵ P1469 (Memorandum Glavnog štaba VRS-a kojim dostavlja Direktivu br. 7, 17. mart 1995.), str. 10.

¹⁰¹³⁶ P1469 (Memorandum Glavnog štaba VRS-a kojim dostavlja Direktivu br. 7, 17. mart 1995.), str. 11.

¹⁰¹³⁷ P1469 (Memorandum Glavnog štaba VRS-a kojim dostavlja Direktivu br. 7, 17. mart 1995.).

kojim je Direktiva br. 7 prosljeđena 1. KK-u potpisao tek nakon što mu je Miletić, koji je izradio direktivu, rekao da je prilikom prvog slanja, 8. marta 1995., izostavljen jedan primjerak i da je direktiva poslata samo 2. KK-u.¹⁰¹³⁸ Milovanović nije mogao da se sjeti da li je provjerio s Mladićem da li je on odobrio tu direktivu.¹⁰¹³⁹ Milovanović je dodao da je direktiva predstavljala političku odluku i da on, čak i da je bio upoznat s njenim sadržajem, ne bi mogao ništa da uradi, pošto je direktivu potpisao Karadžić.¹⁰¹⁴⁰ Prema svjedokovim riječima, uputstva koja su u Direktivi br. 7 data u vezi sa stvaranjem "uslov[a] totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi" bila bi protivpravna da su kasnije preformulisana u borbeno naređjenje, budući da prema Ženevskim konvencijama civilno stanovništvo nikada nije legitimni cilj.¹⁰¹⁴¹ Milovanović je rekao da smatra da je bila greška što je direktiva poslata direktno komandama korpusa.¹⁰¹⁴² Ona je zapravo trebala doći samo do Mladića, pošto komandanti korpusa nisu mogli preduzimati nikakve mjere na osnovu Direktive br. 7, nego je Mladić na osnovu te direktive trebao izdati naređjenja.¹⁰¹⁴³

2372. **Ljubomir Obradović** je u svom svjedočenju rekao da je Direktiva br. 7, koju je izradio Miletić, izrađena primjenom potpunog metoda, što znači da su u njenoj izradi učestvovali svi štabni organi, to jest, sektori i uprave.¹⁰¹⁴⁴ Direktiva br. 7 bila je i vojni i politički dokument, pošto je u prvoj tački sadržala opis vojno-političke situacije.¹⁰¹⁴⁵ Obradović je u svom svjedočenju rekao da je, mada se radilo o direktivi Vrhovne komande, bilo neminovno da u njenom nastanku učestvuju sektori i uprave Glavnog štaba VRS-a, budući da Vrhovna komanda i civilno rukovodstvo nisu imali stručne organe za pokrivanje svih segmenata direktive.¹⁰¹⁴⁶

2373. Obradović je u svjedočenju takođe rekao da se u direktivama navodilo samo koju operaciju treba izvesti, dok se planiranje operacije ostavljalo komandama korpusa, pa tako i način na koji će se ostvariti cilj.¹⁰¹⁴⁷ Obradović je u tom kontekstu, u vezi s

¹⁰¹³⁸ Manojlo Milovanović, T. 16988-16989, 16995-16999, 17138; P2248 (Dopisi kojima se Direktiva br. 7 prosljeđuje DK-u, SRK-u i HK-u, 17. mart 1995.).

¹⁰¹³⁹ Manojlo Milovanović, T. 16992, 16999.

¹⁰¹⁴⁰ Manojlo Milovanović, T. 16992, 16999.

¹⁰¹⁴¹ Manojlo Milovanović, T. 16991-16992.

¹⁰¹⁴² Manojlo Milovanović, T. 16993, 17002.

¹⁰¹⁴³ Manojlo Milovanović, T. 16993, 16995.

¹⁰¹⁴⁴ Ljubomir Obradović, T. 14530-14532, 14585.

¹⁰¹⁴⁵ Ljubomir Obradović, T. 14559.

¹⁰¹⁴⁶ Ljubomir Obradović, T. 14532-14533.

¹⁰¹⁴⁷ Ljubomir Obradović, T. 14560.

dijelom Direktive br. 7 koji se odnosi na operacije u Srebrenici, potvrdio da, za razliku od onog što stoji u direktivi, SRK nije učestvovao u operaciji u Srebrenici, nego se zapravo radilo o operaciji DK-a.¹⁰¹⁴⁸ U jednom dijelu Direktive br. 7 pominje se operacija "Krivaja 95" koju treba izvesti HK, s planom izbijanja u dolinu Neretve.¹⁰¹⁴⁹ Svaka operacija je imala drugačiji šifrovani naziv, a u Direktivi br. 7 se naziv "Krivaja" ne pominje u vezi s DK-om niti je svjedok znao ko je u DK-u odabrao taj šifrovani naziv za operaciju u Srebrenici.¹⁰¹⁵⁰ U Direktivi br. 7 je DK-u bilo naređeno da izvede određenu operaciju pod određenim šifrovanim nazivom kada dođe vrijeme za izvršavanje tog zadatka.¹⁰¹⁵¹ Prema direktivi, DK je bio dužan da, prije izvođenja operacije, dokumentaciju na osnovu koje će izvesti operaciju podnese na odobrenje pretpostavljenoj komandi, dakle, Mladiću.¹⁰¹⁵² **Mirko Trivić** je u svom svjedočenju rekao da je Komanda DK-a 20. marta 1995. izdala naređenje komandama potčinjenih jedinica u kom ih je podsjetila na zadatke DK-a navedene u Direktivi br. 7.¹⁰¹⁵³

2374. Dana 26. marta 1995., Karadžić je naredio da se izvrši mobilizacija cjelokupnih ljudskih i materijalnih potencijala u cilju "konačnog slamanja i pobjede neprijatelja", a Mladić je, na osnovu tog naređenja, komandama korpusa i jedinicama VRS-a naredio da "nastav[e] sa izvršavanjem borbenih zadataka po Direktivi br. 7".¹⁰¹⁵⁴ Dana 27. marta 1995., komandant DK-a Milenko Živanović proslijedio je Mladićevo naređenje od 26. marta 1995. potčinjenim jedinicama.¹⁰¹⁵⁵

2375. Mladić je u svojoj bilježnici zapisao da je 30. marta 1995. održan sastanak "užeg dela" Komande Glavnog štaba VRS-a, na kom se razgovaralo o operaciji na osnovu Direktive br. 7.¹⁰¹⁵⁶ Mladić je takođe zapisao: "Operaciju Spreča realizovati tokom aprila tako da po rezultatima dobije razmere strategijske operacije".¹⁰¹⁵⁷

¹⁰¹⁴⁸ Ljubomir Obradović, T. 14560.

¹⁰¹⁴⁹ Ljubomir Obradović, T. 14564-14565.

¹⁰¹⁵⁰ Ljubomir Obradović, T. 14564-14565.

¹⁰¹⁵¹ Ljubomir Obradović, T. 14568.

¹⁰¹⁵² Ljubomir Obradović, T. 14565, 14567-14568.

¹⁰¹⁵³ Mirko Trivić, T. 11368; P1468 (Naređenje Komande DK-a, Radovan Karadžić, 20. mart 1995.), str. 6, 8; P1469 (Memorandum Glavnog štaba kojim dostavlja Direktivu br. 7, 17. mart 1995.), str. 10.

¹⁰¹⁵⁴ P802 (Karadžićevo naređenje za mobilizaciju, 26. mart 1995.); P803 (Mladićevo naređenje za mobilizaciju, 26. mart 1995.).

¹⁰¹⁵⁵ P804 (Naređenje DK-a za mobilizaciju, 27. mart 1995.). Naređenje je proslijeđeno: 1. zborničkoj pješadijskoj brigadi, 1. bihačkoj pješadijskoj brigadi, 1. vlaseničkoj lakoj pješadijskoj brigadi, 1. miličkoj lakoj pješadijskoj brigadi, 2. romanijskoj motorizovanoj brigadi, 1. bratunačkoj lakoj pješadijskoj brigadi, 1. i 5. podrinjskoj lakoj pješadijskoj brigadi, mješovitom artiljerijskom puku, Samostalnom pješadijskom bataljonu Skelani, 5. inženjerskom bataljonu, 5. bataljonu veze i 5. bataljonu Vojne policije.

¹⁰¹⁵⁶ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 71.

¹⁰¹⁵⁷ P345 (Mladićeva bilježnica, 27. januar - 5. septembar 1995.), str. 73.

Direktiva br. 7/1

2376. **Trivić** je u svom svjedočenju rekao da je 31. marta 1995. Glavni štab VRS-a izdao Direktivu br. 7/1, koju je potpisao Mladić.¹⁰¹⁵⁸ Prema **Milovanovićevim** riječima, direktivu je izradio Miletić.¹⁰¹⁵⁹ **Kovač** je u svom svjedočenju rekao da broj te direktive ukazuje na to da se radi o dokumentu koji se nastavlja na Direktivu br. 7.¹⁰¹⁶⁰ U toj direktivi, Mladić je ponovio većinu zadataka VRS-a izloženih u Direktivi br. 7 i naveo da je odlučio angažovanjem glavnih snaga VRS-a, uključujući 1. KK, IBK, DK i Ratno vazduhoplovstvo i protivvazдушnu odbranu, izvesti strategijsku operaciju pod nazivom "Sadejstvo 95". Ciljevi te operacije uključivali su nanošenje što većih gubitaka neprijatelju, vraćanje ugleda VRS-u, proširenje koridora u Posavini, te otklanjanje opasnosti od Doboja, prodora i spajanja snaga koalicije u rejonu Brčkog, čime bi se muslimansko rukovodstvo prisililo na prihvatanje prekida rata na dostignutim linijama.¹⁰¹⁶¹

2377. **Obradović** je u svom svjedočenju rekao da činjenica da je Mladić potpisao Direktivu br. 7/1 ukazuje na to da je on odobrio dijelove te direktive koje su izradili razni sektori.¹⁰¹⁶² Direktiva br. 7/1 bila je upućena 1. KK-u, IBK-u, DK-u i Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani. Ona je takođe bila upućena, na znanje, 2. KK-u, SRK-u i HK-u.¹⁰¹⁶³ Svjedok je u svom svjedočenju rekao da su zadaci DK-a izloženi u Direktivi br. 7/1 imali za cilj vezivanje neprijateljskih snaga oko enklava, a ne razdvajanje enklava ili njihovo zauzimanje.¹⁰¹⁶⁴ On je takođe rekao da, kad bi se izdala nova direktiva, prethodna direktiva više ne bi bila na snazi.¹⁰¹⁶⁵ Obradović je u tom kontekstu u svom svjedočenju rekao da je Direktiva br. 7 ostala na snazi u vezi sa 2. KK-om, SRK-om i HK-om, ali da je glavnina snaga, koja se sastojala od 1. KK-a, IBK-a i DK-a, sada imala zadatke koji su postavljeni u Direktivi br. 7/1.¹⁰¹⁶⁶

¹⁰¹⁵⁸ Mirko Trivić, T. 11261; P1470 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a za dalja dejstva br. 7/1, Ratko Mladić, 31. mart 1995.). V. takođe D1661 (Mitar Kovač, Izvještaj o komandnoj nadležnosti Ratka Mladića, 2013.), par. 5.84. Manojlo Milovanović, T. 16993-16994.

¹⁰¹⁵⁹ Manojlo Milovanović, T. 16994-16995.

¹⁰¹⁶⁰ D1661 (Mitar Kovač, Izvještaj o komandnoj nadležnosti Ratka Mladića, 2013.), par. 5.84.

¹⁰¹⁶¹ P1470 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a za dalja dejstva br. 7/1, 31. mart 1995.), str. 3-4.

¹⁰¹⁶² Ljubomir Obradović, T. 14533.

¹⁰¹⁶³ P1470 (Direktiva Glavnog štaba VRS-a za dalja dejstva br. 7/1, 31. mart 1995.).

¹⁰¹⁶⁴ Ljubomir Obradović, T. 14569-14570.

¹⁰¹⁶⁵ Ljubomir Obradović, T. 14560.

¹⁰¹⁶⁶ Ljubomir Obradović, T. 14571-14572, 14631-14632.

2378. Prema **Kovačevim** riječima, u Direktivi br. 7/1 izmijenjeno je nekoliko elemenata sadržanih u Direktivi br. 7, prije svega izostavljanjem inkriminisane rečenice o zadacima DK-a.¹⁰¹⁶⁷ To znači da nije postojala namjera ugrožavanja civila i da se formulacija iz Direktive br. 7 s tim u vezi može smatrati "nesmotrenim postupkom" operativca iz Glavnog štaba koji je pisao dokument.¹⁰¹⁶⁸ Taj "propust" je kasnije uočen i uklonjen iz Direktive br. 7/1.¹⁰¹⁶⁹ **Milovanović** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić izostavio dvije sporne rečenice iz Direktive br. 7 u kojima se govori o stvaranju uslova nepodnošljivosti i razdvajanju Srebrenice i Žepe primjenom sile.¹⁰¹⁷⁰ Svjedok je pretpostavio da je Mladić namjerno opozvao taj dio naređenja jer ga je smatrao protivpravnim.¹⁰¹⁷¹ Međutim, svjedok je izjavio da se u Direktivi br. 7/1 ti sporni dijelovi nigdje ne poništavaju eksplicitno i složio se da bi neko ko u toj direktivi čita dijelove u kojima se upućuje na Direktivu br. 7 morao pogledati Direktivu br. 7 kako bi mogao u potpunosti primijeniti Direktivu br. 7/1.¹⁰¹⁷²

Akcije VRS-a preduzete na osnovu Direktive br. 7 i Direktive br. 7/1

2379. **Butler** je u svjedočenju rekao da su 31. maja 1995. elementi DK-a izveli operaciju "Jadar 95", u smanjenom obimu u odnosu na operaciju predviđenu Direktivom br. 7. Zbog te operacije, pripadnici Nizozemskog bataljona bili su prisiljeni da napuste posmatrački položaj Echo, smješten južno od Srebrenice, što je na kraju dovelo do pada sela Zeleni Jadar.¹⁰¹⁷³

2380. Dana 3. avgusta 1995., Mladić je izdao direktivu koju je uputio komandi 1. i 2. KK-a, Glavnom štabu VRS-a i SVK-u i u kojoj je snagama VRS-a dao uputstvo da zaustave dalje prodore neprijatelja na svim pravcima, te da se zatim pregrupišu i pređu u protivudar na livanjskom pravcu.¹⁰¹⁷⁴ Kako se navodi u toj direktivi, cjelokupnom

¹⁰¹⁶⁷ D1661 (Mitar Kovač, Izvještaj o komandnoj nadležnosti Ratka Mladića, 2013.), par. 5.84; Mitar Kovač, T. 41867.

¹⁰¹⁶⁸ D1661 (Mitar Kovač, Izvještaj o komandnoj nadležnosti Ratka Mladića, 2013.), par. 5.84; Mitar Kovač, T. 41868.

¹⁰¹⁶⁹ D1661 (Mitar Kovač, Izvještaj o komandnoj nadležnosti Ratka Mladića, 2013.), par. 5.84.

¹⁰¹⁷⁰ Manojlo Milovanović, T. 16993-16996, 17002-17003, 17079.

¹⁰¹⁷¹ Manojlo Milovanović, T. 16996, 17000, 17003, 17020-17021.

¹⁰¹⁷² Manojlo Milovanović, T. 17000, 17002, 17126-17127, 17079-17081.

¹⁰¹⁷³ P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 3.14.

¹⁰¹⁷⁴ P5048 (Direktiva br. 8, koju je potpisao Ratko Mladić, 3. avgust 1995.), str. 2.

operacijom "Vaganj 95" trebao je rukovoditi Mladić lično, a operacija je trebala biti izvedena u duhu Direktive br. 7 i Direktive br. 7/1.¹⁰¹⁷⁵

2381. Dana 11. oktobra 1995., Mladić je izdao naređenje, između ostalog, komandama korpusa i MUP-u, da se obezbjeđenje borbenih dejstava vrši "kao u Direktivi br. 7".¹⁰¹⁷⁶

Zaključci Pretresnog vijeća

2382. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su u martu 1995. Radivoje Miletić (v. poglavlje 3) i Glavni štab VRS-a izradili Direktivu br. 7. Direktivu je potpisao vrhovni komandant VRS-a Karadžić (v. poglavlje 2.1.1) 8. marta 1995. Direktiva je bila upućena 1. KK-u, 2. KK-u, SRK-u, IBK-u, HK-u, DK-u, Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani i Centru vojnih škola VRS-a.

2383. U Direktivi br. 7 Karadžić je izložio četiri glavna prioriteta VRS-a: (i) odlučnim ofanzivnim i odbrambenim vojnim dejstvima nametnuti vojnu situaciju koju će međunarodna zajednica biti prisiljena da prizna; (ii) popraviti operativno-strateški položaj VRS-a; (iii) skratiti liniju fronta i stvoriti uslove za oživljavanje privrede republike bosanskih Srba vraćanjem kući dijela vojnih obveznika; i (iv) obezbijediti uslove državno-političkom rukovodstvu za vođenje mirovnih pregovora i ostvarivanje strateških ratnih ciljeva. DK je dobio zadatak da izvrši "što pre [...] potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe [i] [t]ime spreč[i] i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava", te da "planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvor[i] uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi".

2384. Dana 31. marta 1995., Glavni štab VRS-a izdao je Direktivu br. 7/1, koju je potpisao Mladić, a koja je bila upućena 1. KK-u, IBK-u, DK-u i Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani (te 2. KK-u, SRK-u i HK-u na znanje). U toj direktivi, Mladić je ponovio većinu zadataka VRS-a izloženih u Direktivi br. 7 i naveo da je odlučio angažovanjem glavnih snaga VRS-a, uključujući 1. KK, IBK, DK i Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu, izvesti strategijsku operaciju pod nazivom "Sadejstvo 95".

¹⁰¹⁷⁵ P5048 (Direktiva br. 8, koju je potpisao Ratko Mladić, 3. avgust 1995.), str. 6.

¹⁰¹⁷⁶ P4317 (Borbena naređenje koje je Mladić izdao komandama raznih korpusa i jedinica VRS-a, 11. oktobar 1995.).

2385. U vezi s pitanjem da li je Direktivom br. 7/1, koju je izdao Mladić, poništena, izmijenjena ili korigovana Direktiva br. 7, koju je izdao Karadžić, kao što je to tvrdila odbrana, Pretresno vijeće je uzelo u obzir Obradovićevo i Milovanovićevo svjedočenje, kao i dokumentarne dokaze.¹⁰¹⁷⁷ Pretresno vijeće ima u vidu da je Obradović u svom svjedočenju rekao da, kad bi se izdala nova direktiva, prethodna direktiva više ne bi bila na snazi. On je takođe rekao da je Direktiva br. 7 ostala na snazi u odnosu na 2. KK, SRK i HK, kako se navodi u Direktivi br. 7/1, ali da je glavna snaga, koja se sastojala od 1. KK-a, IBK-a i DK-a, imala zadatke koji su postavljeni u Direktivi br. 7/1. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir Milovanovićevo svjedočenje da se u Direktivi br. 7/1 nigdje eksplicitno ne poništavaju sporni dijelovi Direktive br. 7 i da se, da bi se u potpunosti primijenila Direktiva br. 7/1, mora vidjeti Direktiva br. 7. Pored toga, Pretresno vijeće je razmotrilo dokazne predmete P803, P345, P5048 i P4317, u kojima se navodi sljedeće: (i) dana 26. marta 1995., nakon što je Karadžić naredio da se izvrši mobilizacija, Mladić je komandama korpusa i jedinicama VRS-a naredio, između ostalog, da "nastav[e] sa izvršavanjem borbenih zadataka po Direktivi br. 7"; (ii) dana 30. marta 1995. Mladić je u svojoj bilježnici zapisao da je toga dana održan sastanak Komande Glavnog štaba VRS-a na kom se razgovaralo o operaciji na osnovu Direktive br. 7; (iii) dana 3. avgusta 1995., Mladić je izdao direktivu u kojoj je snagama VRS-a dao uputstvo da zaustave dalje prodore neprijatelja na svim pravcima, a ta operacija je trebala biti izvedena u duhu Direktive br. 7 i Direktive br. 7/1; i (iv) dana 11. oktobra 1995. Mladić je izdao naređenje, između ostalog, komandama korpusa i MUP-u, da se obezbjeđenje borbenih dejstava vrši "kao u Direktivi br. 7".

2386. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće zaključuje da Direktivom br. 7/1 sadržaj Direktive br. 7 nije poništen ili izmijenjen, već je preformulisano u operativne vojne zadatke. Pretresno vijeće stoga odbacuje argumente odbrane s tim u vezi.

2387. Pretresno vijeće će događaje na terenu u toku zauzimanja srebreničke enklave analizirati u poglavljima 7.1.1 i 7.1.3.

7.1.3 Pad Srebrenice i okupljanje ljudi u Potočarima

¹⁰¹⁷⁷ V. P803 (Mladićevo naređenje za mobilizaciju, 26. mart 1995.), P5048 (Direktiva br. 8, koju je potpisao Ratko Mladić, 3. avgust 1995.) i P4317 (Borbena naređenja koje je Mladić izdao komandama raznih korpusa i jedinica VRS-a, 11. oktobar 1995.).

2388. U ovom poglavlju, Pretresno vijeće će razmotriti dokaze i donijeti zaključke u vezi s padom Srebrenice i okupljanjem ljudi u Potočarima u julu 1995. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s događajima vezanim za pad Srebrenice i okupljanje ljudi u Potočarima. Vijeću su takođe predočeni dokazi koje su iznijeli **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;¹⁰¹⁷⁸ **svjedok RM-322**, koji je 1995. bio oficir u Zvorničkoj brigadi VRS-a;¹⁰¹⁷⁹ **Lazar Ristić**, koji je u periodu od 1. do 18. jula 1995. bio vršilac dužnosti komandanta 4. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade;¹⁰¹⁸⁰ **Robert Franken**, koji je od 15. januara do pred kraj jula 1995. bio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona u Potočarima;¹⁰¹⁸¹ **Pieter Boering**, bivši major Nizozemskog bataljona koji je od 3. januara do jula 1995. bio oficir za vezu s VRS-om i ABiH u Srebrenici;¹⁰¹⁸² **Eelco Koster**, pripadnik Nizozemskog bataljona;¹⁰¹⁸³ **Rupert Smith**, koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;¹⁰¹⁸⁴ **Anthony Banbury**, koji je od marta 1994. do maja 1995. bio službenik za civilne poslove UNPROFOR-a u Sarajevu, a kasnije pomoćnik specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u Bosni i Hercegovini;¹⁰¹⁸⁵ **Paul Groenewegen**, pripadnik Nizozemskog bataljona, koji je od januara do jula 1995. bio stacioniran u Potočarima;¹⁰¹⁸⁶ **svjedok RM-204**, bosanski Musliman iz Srebrenice;¹⁰¹⁸⁷ **Mujo Subašić**, bosanski Musliman iz Podžepnja, koji je od aprila 1993. do 11. jula 1995. radio kao medicinski tehničar u bolnici u Srebrenici;¹⁰¹⁸⁸ **Mevludin Orić, Behara Krdžić, svjedokinja RM-311, svjedok RM-249, svjedok RM-255, svjedok RM-362, Mirsada Gabeljić, Šifa Hafizović, svjedokinja RM-312, Nura Efendić, Samila Salčinović, Hana Mehmedović, Šehra Ibišević**, koji su svi bosanski Muslimani iz

¹⁰¹⁷⁸ Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

¹⁰¹⁷⁹ Svjedok RM-322, T. 11621-11622, 11626-11627, 11667-11668; P1492 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-322).

¹⁰¹⁸⁰ P3510 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. i 18. april 2007.), str. 10035, 10037.

¹⁰¹⁸¹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 3-4, 109.

¹⁰¹⁸² P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1867-1873; Pieter Boering, T. 10025.

¹⁰¹⁸³ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 1-2; Eelco Koster, T. 1235; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 1.

¹⁰¹⁸⁴ P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287.

¹⁰¹⁸⁵ P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 3.

¹⁰¹⁸⁶ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 3-4, 6.

¹⁰¹⁸⁷ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 2; P3358 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 19. avgust 1996.), str. 1.

¹⁰¹⁸⁸ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), str. 1, par. 3, 10-11, 29, 31.

opštine Srebrenica;¹⁰¹⁸⁹ **Evert Rave**, pripadnik Nizozemskog bataljona, koji je od januara do pred kraj jula 1995. služio kao oficir za bezbjednost i vezu u Srebrenici;¹⁰¹⁹⁰

Dražen Erdemović, bosanski Hrvat, koji je bio pripadnik 10. diverzantskog odreda VRS-a;¹⁰¹⁹¹ i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁰¹⁹² Vijeću su predloženi i dokazi koje su iznijeli **Mile Janjić**, koji je u julu

¹⁰¹⁸⁹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 861, 869. P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 1-2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 1. P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 1-2; P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3306. P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 1-2; svjedok RM-249, T. 15410-15411 (dokazi svjedoka RM-249 takođe su razmotreni u poglavlju 7.1.5). P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 1-2. P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17301-17302. P1029 (Mirsada Gabeljić, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 1-2; P1030 (Mirsada Gabeljić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), str. 1. P1045 (Šifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 1-2; P1046 (Šifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 1. P3488 (Svjedokinja RM-312, izjava svjedoka, 16. oktobar 2002.), str. 1-2; P3489 (Svjedokinja RM-312, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. novembar 2006.), str. 3594-3595, 3598. P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 1-2; P1028 (Nura Efendić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 1-2. P1016 (Samila Salčinović, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 1-2; P1017 (Samila Salčinović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), str. 1-2. P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 1-2; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2. P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 1-2; P1022 (Šehra Ibišević, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

¹⁰¹⁹⁰ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), str. 1, par. 1, 61-62; Evert Rave, T. 10255.

¹⁰¹⁹¹ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 832, 834-835.

¹⁰¹⁹² **Momir Nikolić**: Momir Nikolić, T. 11806. **Lazar Ristić**: P3510 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. i 18. april 2007.), str. 10042. **Svjedok RM-255**: P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1186-1187. **Paul Groenewegen**: P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 18-19, 21-22, 47; Paul Groenewegen, T. 10483-10484, 10538. **Evert Rave**: P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 16, 18; Evert Rave, T. 10167-10169, 10170, 10191, 10233-10234, 10285-10288, 10292-10293; P1152 (UNPROFOR, upozorenje VRS-u, 9. juli 1995.), str. 2. **Svjedok RM-204**: P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 2. **Mevludin Orić**: P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 869-870. **Robert Franken**: Robert Franken, T. 10731-10735, 10784-10785, 10791-10792; P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 48-51, 58, 60, 65; P1422 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio svjedok). **Rupert Smith**: P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 150-151. **Anthony Banbury**: P874 (Anthony Banbury, izjava svjedoka, 19. maj 2009.), par. 180. **Mirsada Gabeljić**: P1029 (Mirsada Gabeljić, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 1-2; P1030 (Mirsada Gabeljić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), str. 1-2. **Šifa Hafizović**: P1046 (Šifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 1-2. **Svjedokinja RM-312**: P3488 (Svjedokinja RM-312, izjava svjedoka, 16. oktobar 2002.), str. 2; P3489 (Svjedokinja RM-312, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. novembar 2006.), str. 3595, 3598-3600. **Nura Efendić**: P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2; P1028 (Nura Efendić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2. **Samila Salčinović**: P1016 (Samila Salčinović, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 2; P1017 (Samila Salčinović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), str. 2. **Svjedok RM-249**: P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 2, 18, 19; svjedok RM-249, T. 15410. **Svjedok RM-362**: P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17304-17306, 17307. **Svjedokinja RM-311**: P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 2 i str. 6-11 (verzija na b/h/s-u); P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3310-3311. **Mujo Subašić**: P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 28, 32. **Behara Krdžić**: P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2. **Eelco Koster**: Eelco Koster, T. 1211-1212, 1266-1267; P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 9, 14; P58 (Mapa

1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;¹⁰¹⁹³ **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a;¹⁰¹⁹⁴ **svjedok RM-257**, bosanski Musliman;¹⁰¹⁹⁵ **Joseph Kingori**, vojni posmatrač UN-a, koji se od marta 1995. do približno 20. jula 1995. nalazio u srebreničkoj enklavi;¹⁰¹⁹⁶ **Leendert van Duijn**, koji je od januara do jula 1995. bio komandant voda Nizozemskog bataljona stacioniranog u Potočarima;¹⁰¹⁹⁷ **svjedok RM-284**, bosanski Srbin;¹⁰¹⁹⁸ **Mendeljev Đurić**, zvani Mane, bosanski Srbin, koji je u julu 1995. bio komandir 1. čete Specijalne brigade policije u Centru za obuku na Jahorini;¹⁰¹⁹⁹ **Pero Andrić**, Srbin, koji je od 1994. do jula 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;¹⁰²⁰⁰ **Nenad Deronjić**, Srbin, koji je od 1991. do 1996. bio policajac u Bratuncu i Srebrenici;¹⁰²⁰¹ **Neđo Jovičić**, koji je tokom 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije kao vozač zamjenika komandanta brigade, Ljubomira Borovčanina;¹⁰²⁰² **Ljubodrag Gajić**, koji je bio pripadnik 1. čete MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini;¹⁰²⁰³ **Zoran Kovačević**, koji je od aprila 1992. bio komandir jedne čete Bratunačke brigade;¹⁰²⁰⁴ **Zlatan Čelanović**, koji je 1995. bio pripadnik Bratunačke lake pješadijske brigade VRS-a;¹⁰²⁰⁵ **svjedok RM-260**, koji je u

područja Srebrenica-Bratunac na kojoj je označeno gdje su se nalazili baza nizozemskih snaga UN-a u Potočarima i Žuti most). **Dražen Erdemović**: Dražen Erdemović, T. 13739-13740. **Pieter Boering**: P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1871-1872, 1920-1925, 1927-1929, 1931-1932, 1937-1939; Pieter Boering, T. 10034, 10058-10059, 10062-10063; D273 (Izveštaj o situaciji u Srebrenici upućen Štabu vojnih posmatrača UN-a, 11. juli 1995.). **Hana Mehmedović**: P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 2; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2. **Šehra Ibišević**: P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2; P1022 (Šehra Ibišević, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2. Dokazi koje je iznijela svjedokinja RM-311 takođe su razmotreni u poglavlju 7.1.6; dokazi Pietera Boeringa takođe su razmotreni u poglavlju 7.1.4; dokazi svjedoka RM-333 takođe su razmotreni u poglavlju 7.1.5.

¹⁰¹⁹³ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9756.

¹⁰¹⁹⁴ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.

¹⁰¹⁹⁵ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 1.

¹⁰¹⁹⁶ P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 3, 7.

¹⁰¹⁹⁷ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2256-2258, 2261.

¹⁰¹⁹⁸ P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14582-14583; svjedok RM-284, T. 11120, 11139.

¹⁰¹⁹⁹ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10790, 10793, 10796-10797.

¹⁰²⁰⁰ Pero Andrić, T. 34096-34097, 34130-34131; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), str. 1; P7297 (Spisak vojnih obveznika Bratunačke brigade, juli 1995.), str. 2.

¹⁰²⁰¹ D584 (Nenad Deronjić, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 1-4; Nenad Deronjić, T. 24428.

¹⁰²⁰² D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 2.

¹⁰²⁰³ Ljubodrag Gajić, T. 40268-40269, 40311.

¹⁰²⁰⁴ D594 (Zoran Kovačević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 2, 4-5, 7.

¹⁰²⁰⁵ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6626.

julu 1995. bio pripadnik štaba Civilne zaštite u opštini Bratunac;¹⁰²⁰⁶ **Dušan Mičić**, koji je od početka maja 1992. do marta 1993. bio vojni policajac u TO-u, a kasnije komandir PJP-a u Bratuncu;¹⁰²⁰⁷ **svjedok RM-268**, koji je 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije;¹⁰²⁰⁸ **Tomislav Savkić**, bivši komandant 1. pješadijskog bataljona u Milićima, koji je od 1. novembra 1993. bio predsjednik Skupštine opštine Milići;¹⁰²⁰⁹ **svjedok RM-333**, koji je 1995. bio pripadnik združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i republike bosanskih Srba;¹⁰²¹⁰ **Saliha Osmanović** i **Hanifa Hafizović**, obje bosanske Muslimanke iz opštine Srebrenica;¹⁰²¹¹ **András Riedlmayer**, bibliograf i stručnjak za dokumentiranje umjetničke građe,¹⁰²¹² kao i dokumentarni dokazi.¹⁰²¹³

Napad na enklavu

2389. Ofanziva VRS-a na Srebrenicu započela je 6. jula 1995.¹⁰²¹⁴ **Robert Franken** je u svom svjedočenju rekao da je VRS izveo napad na enklavu otvarajući vatru, između ostalog, iz tenkova i teških mitraljeza.¹⁰²¹⁵ U izvještaju Komande 28. divizije ABiH od 6. jula 1995. govori se o "izuzetno teškoj" humanitarnoj situaciji: konvoj najavljen za 6. juli nije stigao, starije i iznemogle osobe bile su u izuzetno teškoj situaciji zbog izgladnelosti, a toga dana registrovane su i prve žrtve gladi na području Srebrenice. U izvještaju se takođe pominju brojni žestoki artiljerijsko-tenkovski napadi "agresora" na sve linije odbrane u zoni odgovornosti 28. divizije.¹⁰²¹⁶ Konkretno, približno u 14:00

¹⁰²⁰⁶ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7861-7862.

¹⁰²⁰⁷ D977 (Dušan Mičić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 2, 14-16; Dušan Mičić, T. 33758.

¹⁰²⁰⁸ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8565, 8567.

¹⁰²⁰⁹ D699 (Tomislav Savkić, izjava svjedoka, 11. avgust 2014.), par. 2.

¹⁰²¹⁰ Svjedok RM-333, T. 6759, 6792-6793; P724 (Izvještaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin), str. 1; D129 (Naređenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.), str. 1.

¹⁰²¹¹ P1461 (Saliha Osmanović, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 1, par. 1; Saliha Osmanović, T. 11177-11178. P1008 (Hanifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 1, 3; P1009 (Hanifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 1.

¹⁰²¹² P2503 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera, decembar 2012.), par. 75; András Riedlmayer, T. 17888; P2504 (Biografija Andrása Riedlmayera), str. 1. Za pristup Pretresnog vijeća u vezi s Riedlmayerovim svjedočenjem, v. Dodatak B.

¹⁰²¹³ To uključuje dokaze predložene posredstvom svjedoka koji su ovdje uzeti u obzir, kao i P6862 i P1147.

¹⁰²¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1363.

¹⁰²¹⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 45-46.

¹⁰²¹⁶ P6862 (Borbeni izvještaj Komande 28. divizije ABiH, upućen Komandi 2. korpusa u Tuzli, 6. juli 1995.), str. 1-2.

sati granatiran je širi rejon Sućeske.¹⁰²¹⁷ Toga dana je na grad palo više od 20 granata, a u zoni odgovornosti 28. divizije poginulo je ili ranjeno više "civila".¹⁰²¹⁸

2390. **Svjedok RM-257** je izjavio da je granatiranje trajalo bez prestanka do 10. jula 1995.¹⁰²¹⁹ Zbog loših vremenskih uslova, 7. i 8. jula 1995. je bilo relativno mirno, ali se granatiranje pojačalo oko 9. jula 1995.¹⁰²²⁰ **Svjedok RM-204** je izjavio da je 8. ili 9. jula 1995. na srebreničko naselje Slapovići pala prva granata iz pravca "četničkih" borbenih linija.¹⁰²²¹ Granatiranje se nastavilo dva ili tri dana.¹⁰²²²

2391. Ciljevi su uključivali grad Srebrenicu, Potočare i položaje Nizozemskog bataljona.¹⁰²²³ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je na početku napada četa Bravo izvijestila da se vrši nasumično granatiranje grada Srebrenice i da u bolnicu dopremaju "civile", a vatra je otvarana i na bazu UN-a u Potočarima i okolno područje.¹⁰²²⁴ Rano ujutro 6. jula 1995., pet raketa eksplodiralo je blizu Štaba Nizozemskog bataljona u Potočarima.¹⁰²²⁵ **Svjedok RM-255** je u svom svjedočenju rekao da je tokom sedam dana prije 11. jula 1995. enklava granatirana bez prestanka i da su granate dolazile iz pravca Zelenog Jadra, Zvijezde i Čauša.¹⁰²²⁶ **Evert Rave** je u svom svjedočenju rekao da je 7. jula 1995. VRS nastavio s napadom na enklavu, pri čemu je otvarao vatru na zaštićenu zonu, gađao objekte UN-a i prouzrokovao smrt nekoliko civila.¹⁰²²⁷ Dana 8. jula 1995., pripadnici Nizozemskog bataljona bili su prisiljeni na povlačenje.¹⁰²²⁸ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da su, u toku povlačenja, pripadnici 28. divizije ABiH na njih otvorili vatru, pri čemu je jedan vojnik poginuo.¹⁰²²⁹ Prema zaključku Nizozemskog bataljona, pripadnici ABiH su otvarali vatru i na posmatračke položaje Delta, Sierra i Mike.¹⁰²³⁰ Dana 8. jula 1995., jedan

¹⁰²¹⁷ P6862 (Borbeni izvještaj Komande 28. divizije ABiH, upućen Komandi 2. korpusa u Tuzli, 6. juli 1995.), str. 1.

¹⁰²¹⁸ P6862 (Borbeni izvještaj Komande 28. divizije ABiH, upućen Komandi 2. korpusa u Tuzli, 6. juli 1995.), str. 1-2.

¹⁰²¹⁹ P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3502-3504.

¹⁰²²⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1365.

¹⁰²²¹ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 2.

¹⁰²²² P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 2.

¹⁰²²³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1365.

¹⁰²²⁴ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 46.

¹⁰²²⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1364.

¹⁰²²⁶ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1186-1187.

¹⁰²²⁷ Evert Rave, T. 10285-10288; P1152 (UNPROFOR, upozorenje VRS-u, 9. juli 1995.), str. 2.

¹⁰²²⁸ P1152 (UNPROFOR, upozorenje VRS-u, 9. juli 1995.), str. 2.

¹⁰²²⁹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 47; Robert Franken, T. 10784, 10788-10790.

¹⁰²³⁰ Robert Franken, T. 10785-10787; D280 (Referisanje generala Frankena nizozemskom Ministarstvu odbrane, 22. juli 1995.), str. 2.

pripadnik mirovnih snaga je smrtno ranjen, a VRS je zauzeo dva posmatračka položaja UN-a.¹⁰²³¹ Vojnici na posmatračkim položajima su morali predati svoju opremu, što je u jednom slučaju bio oklopni transporter, a potom su zatočeni.¹⁰²³² Neki od nizozemskih vojnika povukli su se u enklavu nakon što su njihovi položaji bili napadnuti, dok su se posade drugih posmatračkih položaja predale bosanskim Srbima.¹⁰²³³ Vojnici Nizozemskog bataljona koji su lišeni slobode odvedeni su u Bratunac i Miliće.¹⁰²³⁴

2392. **Svjedok RM-204** je izjavio da su, kad je 8. ili 9. jula 1995. na srebreničko naselje Slapovići pala prva granata iz pravca "četničkih" borbenih linija, neki ljudi odlučili da napuste naselje i krenu u pravcu Sućeske. Kad su stigli do sela Vijogor, većina žena i djece je krenula prema Potočarima, dok su muškarci i neke od žena ostali u Vijogoru jednu noć.¹⁰²³⁵

2393. U danima nakon 6. jula 1995. pet posmatračkih položaja UNPROFOR-a u južnom dijelu enklave pali su jedan za drugim uslijed napredovanja snaga bosanskih Srba.¹⁰²³⁶ Do večeri 9. jula 1995., DK VRS-a prodro je četiri kilometra u dubinu enklave, zaustavivši se samo jedan kilometar ispred grada Srebrenice.¹⁰²³⁷ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je Komanda UNPROFOR-a naredila Nizozemskom bataljonu da brani grad Srebrenicu svim raspoloživim vojnim sredstvima, premda je vojna efikasnost tog bataljona bila u znatnoj mjeri smanjena, toliko da se oslanjao samo na mitraljeze i puške.¹⁰²³⁸ Kad je dobio naređenje da brani grad, Nizozemski bataljon je zaključio da se njegov mandat promijenio.¹⁰²³⁹ Franken je te večeri četi Bravo Nizozemskog bataljona, ojačanoj snagama za brzo reagovanje, izdao naređenje da postavi zaprečne položaje na južnom rubu Srebrenice kako bi spriječila Srbe da uđu u grad, uz napomenu da se radi o "ozbiljno [namjeravanom zelenom] zadatku".¹⁰²⁴⁰ Franken je u svom svjedočenju rekao da su "zelena" naređenja značila normalne operacije vojnog tipa, dok su "plava" naređenja bila ona koja su se odnosila na manje agresivne policijske operacije, te da je zeleni zadatak pomenuo zato da bude jasno da je

¹⁰²³¹ P1152 (UNPROFOR, upozorenje VRS-u, 9. juli 1995.), str. 2.

¹⁰²³² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1368.

¹⁰²³³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1369.

¹⁰²³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1370.

¹⁰²³⁵ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 2.

¹⁰²³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1367.

¹⁰²³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1374.

¹⁰²³⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 52; Robert Franken, T. 10725-10729, 10752-10754; P1421 (Naređenje generala Frankena, upućeno kapetanu Groenu, 9. juli 1995.).

¹⁰²³⁹ Robert Franken, T. 10752-10753.

¹⁰²⁴⁰ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 52; Robert Franken, T. 10725-10729, 10752-10754; P1421 (Naređenje generala Frankena, upućeno kapetanu Groenu, 9. juli 1995.).

predviđeno da odbrana Srebrenice bude vojna akcija.¹⁰²⁴¹ **Rave** je u svom svjedočenju rekao da je Frankenovo naređenje izdato 9. jula 1995. ili približno tog datuma i da je zbog tog naređenja Nizozemski bataljon postao manje vidljiv i prešao u "stanje sličnije vojnom"; sada su, u slučaju otvaranja vatre na bataljon, smjeli uzvraćati vatru, ali su pucali samo iznad glava.¹⁰²⁴²

2394. Takođe 9. jula 1995., Rupert Smith je obavijestio VRS da su napadi koji su 7. i 8. jula izvršeni na posmatračke položaje UN-a i zonu koju je UN proglasio zaštićenom neprihvatljivi.¹⁰²⁴³ UNPROFOR je zahtijevao da se VRS povuče na granicu demilitarizovane zone i da nizozemski pripadnici mirovnih snaga budu pušteni na slobodu. VRS-u je takođe dato do znanja da Nizozemski bataljon ima naređenje da postavi zaprečni položaj južno od grada i da će, u slučaju napada na taj položaj, biti angažovane snage NATO-a za blisku vazдушnu podršku. VRS-u je skrenuta pažnja na ozbiljne posljedice ignorisanja tog upozorenja.¹⁰²⁴⁴ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je VRS na taj ultimatum odgovorio uputivši preko radio-veze svoj ultimatum, koji je pročitao jedan zatočeni pripadnik Nizozemskog bataljona, da će, ako Nizozemski bataljon obustavi sve neprijateljske aktivnosti i pristane da ostavi svoju opremu i naoružanje, pripadnicima bataljona i civilnom stanovništvu biti dozvoljeno da napuste enklavu.¹⁰²⁴⁵

2395. Zaprečni položaji na južnom rubu grada Srebrenice postavljeni su, generalno govoreći, u ranim jutarnjim satima 10. jula 1995.¹⁰²⁴⁶ Bosanski Srbi su tog dana otvorili tenkovsku i artiljerijsku vatru na zaprečne položaje Nizozemskog bataljona, a grad Srebrenica i baza Nizozemskog bataljona bili su izloženi "žestokom" granatiranju, u kom je s približno 32 artiljerijska ili minobacačka položaja i iz približno šest glavnih borbenih tenkova ispaljeno više od 160 projektila, zbog čega je bilo ranjenih, koji su prebačeni u civilnu bolnicu u Srebrenici.¹⁰²⁴⁷ **Pieter Boering** je u svom svjedočenju rekao da je jedna minobacačka granata pala nedaleko od baze UNPROFOR-ove čete Bravo, pri čemu je ranjen jedan dječak.¹⁰²⁴⁸ Istog jutra stanovnici Srebrenice, od kojih

¹⁰²⁴¹ Robert Franken, T. 10727-10729; P1421 (Naređenje generala Frankena, upućeno kapetanu Groenu, 9. juli 1995.), str. 1.

¹⁰²⁴² Evert Rave, T. 10207-10210, 10212-10216.

¹⁰²⁴³ P1152 (UNPROFOR, upozorenje VRS-u, 9. juli 1995.).

¹⁰²⁴⁴ P1152 (UNPROFOR, upozorenje VRS-u, 9. juli 1995), str. 2.

¹⁰²⁴⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 56.

¹⁰²⁴⁶ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 52, 54.

¹⁰²⁴⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 53, 55.

¹⁰²⁴⁸ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1932, 1938.

su neki bili naoružani, preplavili su ulice grada.¹⁰²⁴⁹ Istovremeno su se odbrambene snage ABiH našle pod jakom vatrom i bile potisnute natrag prema gradu.¹⁰²⁵⁰ Kako je počela padati južna odbrambena linija, oko 4.000 stanovnika, bosanskih Muslimana, koji su živjeli u obližnjem švedskom izbjegličkom naselju, pobjeglo je na sjever, u grad Srebrenicu.¹⁰²⁵¹ **Rave** je u svom svjedočenju rekao da su istog dana ljudi počeli postavljati balvane na cesti koja je vodila do baze UN-a i okupljati se ispred baze. Prema svjedokovim riječima, oni su se plašili da će UN otići iz Srebrenice.¹⁰²⁵²

2396. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je u jednom trenutku u toku napada na enklavu Nizozemski bataljon dozvolio pripadnicima 28. divizije ABiH da uzmu naoružanje koje se čuvalo na punktu za prikupljanje naoružanja u bazi UN-a.¹⁰²⁵³ Tokom večeri ili noći 10. jula pripadnici 28. divizije zaustavili su kolonu "civila", bosanskih Muslimana, na putu Srebrenica-Potočari i tražili da se vrate u Srebrenicu. Pripadnici 28. divizije posljednji put su viđeni u Srebrenici kasno naveče 10. jula, kada ih je pukovnik Karremans izgleda vidio na pijaci u gradu. Do jutra 11. jula 1995. 28. divizija je napustila to područje.¹⁰²⁵⁴ VRS je toga dana nastavio sa zauzimanjem posmatračkih položaja Nizozemskog bataljona a, kad bi ih zauzeo, pripadnici Nizozemskog bataljona su u većini slučajeva morali predati lako naoružanje i VRS ih je na kraju sve zatočio i odveo u Bratunac, izuzev posade posmatračkog položaja Alpha, kojoj je rečeno da se vrati u Potočare.¹⁰²⁵⁵

2397. **Mujo Subašić** je izjavio da je, dok je radio u bolnici, čuo da je ABiH 10. jula 1995. izvršila protivnapad na srpske snage, koje su bile grupisane na granici enklave.¹⁰²⁵⁶ Srpske snage su sutradan zauzele sela Ljubisavići i Pasmulići i palile kuće.¹⁰²⁵⁷ Pošto su stanovnici tog područja počeli da odlaze, svjedok je odlučio da svoju porodicu, koja je živjela u susjednom selu Bajramovići, odvede u fabriku "Vezionica" u Srebrenici, koju je tada koristio UNPROFOR.¹⁰²⁵⁸

¹⁰²⁴⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1375.

¹⁰²⁵⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1371.

¹⁰²⁵¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1373.

¹⁰²⁵² Evert Rave, T. 10166-10167.

¹⁰²⁵³ Robert Franken, T. 10761.

¹⁰²⁵⁴ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 57.

¹⁰²⁵⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 58-59.

¹⁰²⁵⁶ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 26-27.

¹⁰²⁵⁷ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 28.

¹⁰²⁵⁸ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 28.

2398. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je 13. jula 1995. pismeno obavijestio komandira čete Bravo o ultimatumu VRS-a i o UN-ovom odgovoru da se VRS mora povući ili će na njegove položaje u enklavi i oko nje biti izvršeni vazdušni napadi.¹⁰²⁵⁹

Snage koje su učestvovalе u napadu na Srebrenicu

2399. U vezi sa snagama koje su učestvovalе u napadu, **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da se 6. jula 1995., kad je počeo napad na Srebrenicu, IKM Bratunačke brigade nalazio u Pribićevcu.¹⁰²⁶⁰ Nekoliko dana nakon početka borbi Mladić je posjetio brigadu.¹⁰²⁶¹ Svjedoka je 8. ili 9. jula 1995. posjetio Radoslav Janković iz Uprave za obavještajne poslove Glavnog štaba i rekao mu da je došao u Bratunačku brigadu po naređenju Glavnog štaba VRS-a kako bi mu pomogao.¹⁰²⁶² Janković i svjedok su od tog trenutka dijelili kancelariju u Štabu Bratunačke brigade u Bratuncu.¹⁰²⁶³ Janković je preuzeo vezu s pripadnicima Nizozemskog bataljona i međunarodnim organizacijama i svjedok je zajedno s njim izrađivao obavještajno-bezbjednosne izvještaje.¹⁰²⁶⁴ U danima prije 11. jula 1995. svjedok je u Štabu Bratunačke brigade u Bratuncu vidio više oficira iz Glavnog štaba VRS-a, uključujući Mladića i Jankovića, i mnogo oficira iz Komande DK-a, uključujući generala Krstića, potpukovnika Popovića, potpukovnika Kosorića i Vinka Pandurevića.¹⁰²⁶⁵ **Svjedok RM-284** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić 9. i 10. jula 1995. gotovo stalno bio na IKM-u Bratunačke brigade.¹⁰²⁶⁶ Mladić je od Krstića i Živanovića dobijao informacije o tome kako napreduje napad na Srebrenicu.¹⁰²⁶⁷

2400. **Dražen Erdemović** je u svom svjedočenju rekao da su on i drugi pripadnici bijeljinskog voda 10. diverzantskog odreda 10. jula 1995. poslijepodne krenuli u Bratunac po naređenju svog komandira Pelemiša.¹⁰²⁶⁸ U Bratuncu im se priključio

¹⁰²⁵⁹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 56; P1427 (Naređenje generala Frankena, upućeno kapetanu Groenu, 13. juli 1995.).

¹⁰²⁶⁰ Momir Nikolić, T. 12143.

¹⁰²⁶¹ Momir Nikolić, T. 12143-12144.

¹⁰²⁶² Momir Nikolić, T. 11805.

¹⁰²⁶³ Momir Nikolić, T. 11804, 11806, 11812, 11959.

¹⁰²⁶⁴ Momir Nikolić, T. 11805, 11812-11814.

¹⁰²⁶⁵ Momir Nikolić, T. 11804.

¹⁰²⁶⁶ Svjedok RM-284, T. 11120-11121.

¹⁰²⁶⁷ Svjedok RM-284, T. 11121.

¹⁰²⁶⁸ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 836; Dražen Erdemović, T. 13726-13727; D320 (Naređenje 10. diverzantskog odreda VRS-a br. 123-2/95, 10. juli 1995.), str. 1-2.

vlasenički vod 10. diverzantskog odreda.¹⁰²⁶⁹ Pripadnici ta dva voda su se zatim ukrcali u vojna vozila i krenuli prema Srebrenici kako bi učestvovali u napadu na enklavu.¹⁰²⁷⁰ Pripadnici 10. diverzantskog odreda su to veče stigli nadomak Srebrenice i prenoćili su na jednoj uzvisini iznad grada.¹⁰²⁷¹

2401. **Svjedok RM-333** je u svom svjedočenju rekao da je 10. jula 1995. Tomislav Kovač, komandant štaba u Kabinetu ministra unutrašnjih poslova, na osnovu naređenja vrhovnog komandanta VRS-a, a u cilju slamanja neprijateljske ofanzive iz zaštićene zone Srebrenica, naredio da jedna četa iz MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini, u opštini Pale, 2. specijalni odred policije iz Šekovića, pod komandom Miloša Stupara i Radeta Čturića, 1. četa Posebne jedinice policije CSB-a Zvornik, jedna četa združenih snaga MUP-a RSK-a, MUP-a Srbije i MUP-a bosanskih Srba i jedna četa iz policijskog Centra za obuku na Jahorini uđu u sastav samostalne jedinice snaga MUP-a koja će 11. jula 1995. biti upućena u rejon Srebrenice radi učešća u operaciji "Srebrenica 95".¹⁰²⁷² Kovač je u istom naređenju za komandanta te jedinice MUP-a odredio Ljubišu Borovčanina, zamjenika komandanta Specijalne brigade policije.¹⁰²⁷³ Kovač je, osim toga, Borovčaninu naredio da po dolasku na odredište stupi u vezu s generalom Krstićem.¹⁰²⁷⁴ Borovčanin je stigao u Bratunac 11. jula 1995. oko podneva i stupio je u vezu s Mladićem, koji je, kako se navodi u Borovčaninovom izvještaju, neposredno rukovodio operacijom. Mladić mu je naredio da s raspoloživim snagama i opremom krene ka Potočarima i Milačevićima. Borovčanin je u svom izvještaju naveo da taj zadatak smatra nerealnim, budući da niko od predviđenih snaga MUP-a još nije bio stigao. Mladić je Borovčaninu naredio da u ranim jutarnjim satima 12. jula 1995. krene u napad. Oko 03:00 sata u Bratunac je stigao 2. specijalni odred policije iz Šekovića.¹⁰²⁷⁵

¹⁰²⁶⁹ Dražen Erdemović, T. 13726-13727.

¹⁰²⁷⁰ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 836; Dražen Erdemović, T. 13726-13727.

¹⁰²⁷¹ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 836; Dražen Erdemović, T. 13727, 13739.

¹⁰²⁷² Svjedok RM-333, T. 6759, 6762-6763; P724 (Izvještaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 1, 6; D129 (Naređenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.), str. 1.

¹⁰²⁷³ Svjedok RM-333, T. 6790; P724 (Izvještaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 1; D129 (Naređenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.), str. 1.

¹⁰²⁷⁴ D129 (Naređenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.), str. 2.

¹⁰²⁷⁵ P724 (Izvještaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 2.

2402. **Svjedok RM-333** je u svom svjedočenju rekao da su približno 11. jula 1995. Duško Jević i jedan oficir koji je, po njegovom mišljenju, bio višeg čina naredili svim vojnim obveznicima iz policijskog Centra za obuku na Jahorini da idu u Potočare.¹⁰²⁷⁶ Prva četa je otišla s Jahorine prije 2. čete, koja je sutradan otišla u Trnovo.¹⁰²⁷⁷ Kasno poslijepodne 1. četa je stigla u školu u Bjelovcu, opština Bratunac, koja se nalazila blizu Drine.¹⁰²⁷⁸ Kad su oni stigli 11. jula 1995., tamo nije bilo drugih policijskih ili vojnih jedinica.¹⁰²⁷⁹

2403. **András Riedlmayer** je u svom svjedočenju rekao da su Čaršijska džamija, Petrička džamija i džamija na Vidikovcu, koje su se nalazile u gradu Srebrenici, uništene eksplozivom.¹⁰²⁸⁰ Čaršijska džamija je uništena nekoliko dana nakon 14. jula 1995., Petrička džamija u nekom trenutku poslije 14. jula 1995., a džamija na Vidikovcu u nekom trenutku između 14. jula 1995. i kraja rata.¹⁰²⁸¹ Kako se navodi u članku koji je u julu 1995. objavljen u jednom srpskom časopisu, a prenesen je u Riedlmayerovom izvještaju, vojnici su, nakon što je minaret Čaršijske džamije dignut u vazduh, u tu džamiju postavili još eksploziva.¹⁰²⁸² Ruševine Čaršijske džamije su poslije ljeta 1996. srušene sa zemljom, šuta je uklonjena, a teren zaravnat.¹⁰²⁸³ Petrička džamija je poslije prve polovine 1996. srušena sa zemljom, a šuta je zaravnata buldožerom.¹⁰²⁸⁴

¹⁰²⁷⁶ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14800-14802, 14869-14870, 14904.

¹⁰²⁷⁷ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14801-14802, 14871; svjedok RM-333, T. 6774-6775.

¹⁰²⁷⁸ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14801-14802, 14871; svjedok RM-333, T. 6749, 6774-6775. V. takođe P724 (Izvještaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.), str. 2.

¹⁰²⁷⁹ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14802.

¹⁰²⁸⁰ P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 218-219, 222-223, 250, 265-267; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera); P2513 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása Riedlmayera, 30. septembar 2013.), str. 35-36, 38-39; P2514 (Tabela u programu *Excel* dostavljena kako bi se ažurirao izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera, 27. septembar 2013.).

¹⁰²⁸¹ P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 218-219, 222-223, 250-251, 265-267; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera); P2513 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása Riedlmayera, 30. septembar 2013.), str. 35-36, 38-39; András Riedlmayer, T. 17950-17951.

¹⁰²⁸² P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 218-219, 223; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera).

¹⁰²⁸³ P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 218-219, 224-227; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera); P2513 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása Riedlmayera, 30. septembar 2013.), str. 35.

¹⁰²⁸⁴ P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 250, 253; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera); P2513 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása Riedlmayera, 30. septembar 2013.), str. 36-37.

Prema Riedlmayeru, zgrade pored Čaršijske džamije zadobile su lakša oštećenja, a zgrade pored Petričke džamije i džamije na Vidikovcu bile su u dobrom stanju.¹⁰²⁸⁵

2404. Dva vjerska objekta u gradu Srebrenici su spaljena: Bijela džamija, u nekom trenutku između 19. jula 1995. i kraja rata, i zgrada u kojoj su bili smješteni arhiva i biblioteka Medžlisa Islamske zajednice Srebrenica, u nekom trenutku između 11. jula 1995. i kraja rata.¹⁰²⁸⁶ Ruševine Bijele džamije su prije kraja rata dignute u vazduh.¹⁰²⁸⁷ U januaru 1993. nedaleko od džamije u Crvenoj Rijeci, koja je stajala pored zgrade u kojoj su tokom rata bili smješteni arhiva i biblioteka, bačena je bomba iz aviona koji je dolazio iz pravca Srbije, pri čemu je džamija zadobila oštećenja, koja su stanovnici te četvrti kasnije popravili. Džamija je u nekom trenutku poslije 11. jula 1995. uništena, njene ruševine su srušene sa zemljom, a teren je zaravnat.¹⁰²⁸⁸ Prema Riedlmayeru, zgrade pored Bijele džamije zadobile su lakša oštećenja, one pored džamije u Crvenoj Rijeci teška oštećenja, a one pored arhive i biblioteke Medžlisa Islamske zajednice Srebrenica bile su potpuno uništene.¹⁰²⁸⁹

2405. Krov i unutrašnjost katoličke crkve u gradu Srebrenici oštećeni su u granatiranju tokom opsade Srebrenice.¹⁰²⁹⁰ Prema Riedlmayeru, zgrade pored crkve bile su u dobrom stanju.¹⁰²⁹¹ Džamija u Slapovićima, u opštini Srebrenica, spaljena je u nekom trenutku između 11. jula 1995. i kraja rata.¹⁰²⁹² Džamija u Sućeskoj, u opštini Srebrenica, koju su srpske snage granatirale 1992. i 1993., ponovo je žestoko granatirana u julu 1995.¹⁰²⁹³

¹⁰²⁸⁵ P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 218, 250; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera).

¹⁰²⁸⁶ P2503 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera, decembar 2012.), par. 40, 42, 62; P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 254, 256, 263; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera); P2513 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása Riedlmayera, 30. septembar 2013.), str. 33-34, 37-38; P2514 (Tabela u programu *Excel* dostavljena kako bi se ažurirao izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera, 27. septembar 2013.).

¹⁰²⁸⁷ P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 254; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera); P2513 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása Riedlmayera, 30. septembar 2013.), str. 37.

¹⁰²⁸⁸ P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 259, 263; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera); P2513 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása Riedlmayera, 30. septembar 2013.), str. 33-34, 37-38.

¹⁰²⁸⁹ P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera).

¹⁰²⁹⁰ P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 269; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera); P2514 (Tabela u programu *Excel* dostavljena kako bi se ažurirao izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera, 27. septembar 2013.).

¹⁰²⁹¹ P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 269; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera).

¹⁰²⁹² P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 275-276; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera).

¹⁰²⁹³ P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 229-230; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera); P2513 (Dodatak izvještaju

2406. Kad je riječ o Riedlmayerovim dokazima u vezi s uništavanjem drugih vjerskih objekata,¹⁰²⁹⁴ Pretresno vijeće se, kao što je ranije objašnjeno,¹⁰²⁹⁵ neće oslanjati na dokaze koje je on iznio u vezi s datumom i počiniocima tih incidenata uništavanja. Shodno tome, u odsustvu daljih dokaza o datumu i počiniocima tih incidenata uništavanja, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi ni sa kojom od tačaka Optužnice.

Pad Srebrenice

2407. **Svjedokinja RM-311** je u svom svjedočenju rekla da su u julu 1995., neposredno prije pada Srebrenice, ona i njena porodica pobjegli iz svojih domova, zajedno s mnogim drugim stanovnicima okolnih sela, koji su pokušavali da pobjegnu jer se "pucalo [...] sa svih strana".¹⁰²⁹⁶ Svjedokinja i njena porodica su prenočili u kući jedne rođake u gradu Srebrenici. Sutradan ujutro su u žestokom granatiranju razbijeni neki od prozora na kući.¹⁰²⁹⁷

2408. **Erdemović** je u svom svjedočenju rekao da se 10. diverzantski odred u jutarnjim satima 11. jula 1995., po Pelemiševom naređenju, spustio u grad Srebrenicu.¹⁰²⁹⁸ Prije polaska u Srebrenicu, Pelemiš je pripadnicima jedinice naredio da ne pucaju na civilno stanovništvo i ne diraju ga.¹⁰²⁹⁹ Vojnicima je takođe naredio da sve civile pošalju u pravcu fudbalskog stadiona u gradu.¹⁰³⁰⁰ Kad su se svjedok i njegova jedinica približili

vještaka Andrása Riedlmayera, 30. septembar 2013.), str. 39; P2514 (Tabela u programu *Excel* dostavljena kako bi se ažurirao izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera, 27. septembar 2013.).

¹⁰²⁹⁴ Ti drugi vjerski objekti su: džamija u Dobraku, džamija u Osmačama, džamija u Osatu, Nova džamija u Tokoljacima, Stara džamija u Tokoljacima, džamija u Liješću, Stara džamija u Pećima, Nova džamija u Pećima, džamija u Sasama i džamija u Gornjim Potočarima. P2503 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera, decembar 2012.), par. 47; P2510 (Formatirani zapisi uz izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera), str. 232-238, 240-244, 246-249, 272-274; P2511 (Baza podataka iz katastarske evidencije za izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera); P2513 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása Riedlmayera, 30. septembar 2013.), str. 34-35, 39; P2514 (Tabela u programu *Excel* dostavljena kako bi se ažurirao izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera, 27. septembar 2013.).

¹⁰²⁹⁵ V. Dodatak B.

¹⁰²⁹⁶ P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 2; P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3306-3307.

¹⁰²⁹⁷ P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 2; P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3307.

¹⁰²⁹⁸ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 837; Dražen Erdemović, T. 13739.

¹⁰²⁹⁹ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 837-838; Dražen Erdemović, T. 13739, 13741-13742.

¹⁰³⁰⁰ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 837; Dražen Erdemović, T. 13739.

prvim kućama u Srebrenici, nedaleko od njih eksplodirale su dvije avionske bombe.¹⁰³⁰¹ Prema svjedokovim riječima, bombe su bile bačene iz NATO-ovih borbenih aviona.¹⁰³⁰² S izuzetkom tog incidenta, jedinica prilikom ulaska u Srebrenicu nije naišla na otpor i nije vidjela nijednog naoružanog bosanskog Muslimana.¹⁰³⁰³ Po dolasku u Srebrenicu, pripadnici 10. diverzantskog odreda pozivali su ono malo preostalih ljudi da napuste svoje kuće.¹⁰³⁰⁴ Na poziv jedinice stanovnicima grada da napuste svoje kuće i upute se ka fudbalskom stadionu, odazvalo se svega 100-200 ljudi, uglavnom starijih.¹⁰³⁰⁵ Kad su pripadnici jedinice stigli do centra grada, predao im se jedan bosanski Musliman, star približno 30 godina.¹⁰³⁰⁶ Međutim, Pelemiš je, suprotno svom ranijem naređenju, naložio jednom čovjeku koji se zvao Zoran da tog bosanskog Muslimana ubije.¹⁰³⁰⁷ Prema svjedokovim riječima, on je to naređenje izvršio tako što je tom čovjeku prerezao grkljan.¹⁰³⁰⁸ Tijelo žrtve je ostavljeno da leži tako da su svi mogli da ga vide.¹⁰³⁰⁹ Nakon tog ubijanja, Pelemiš je naredio Erdemoviću i dvojici ili trojici drugih pripadnika odreda da se vrate na ulaz u Srebrenicu, uspostave kontrolni punkt i jave mu čim prođe Mladić.¹⁰³¹⁰ Grupa se stoga vratila u predgrađe i uspostavila kontrolni punkt.¹⁰³¹¹ Približno sat-dva kasnije svjedok je vidio Mladića kako u vojnom vozilu bivše JNA prolazi njegov kontrolni punkt.¹⁰³¹² Erdemović je o tome izvijestio Pelemiša.¹⁰³¹³

2409. Komandant Nizozemskog bataljona, pukovnik Thomas Karremans, slao je hitne zahtjeve kojima je tražio vazдушnu podršku NATO-a za odbranu grada, no nikakva pomoć nije stigla do otprilike 14:30 sati 11. jula 1995., kada je NATO bombardovao

¹⁰³⁰¹ Dražen Erdemović, T. 13739-13740.

¹⁰³⁰² Dražen Erdemović, T. 13740.

¹⁰³⁰³ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 852.

¹⁰³⁰⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1386.

¹⁰³⁰⁵ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 837; Dražen Erdemović, T. 13743.

¹⁰³⁰⁶ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 837-838;

Dražen Erdemović, T. 13711.

¹⁰³⁰⁷ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 838; Dražen Erdemović, T. 13710-13711, 13741-13742.

¹⁰³⁰⁸ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 838, 852;

Dražen Erdemović, T. 13711.

¹⁰³⁰⁹ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 839; Dražen Erdemović, T. 13710-13711; P1148 (Stop-fotografije iz video-snimka prikazanog na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 53.

¹⁰³¹⁰ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 839; Dražen Erdemović, T. 13741-13742.

¹⁰³¹¹ Dražen Erdemović, T. 13741-13742.

¹⁰³¹² P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 839, 853;

Dražen Erdemović, T. 13741-13742, 13780-13781.

¹⁰³¹³ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 839; Dražen Erdemović, T. 13742.

tenkove VRS-a koji su se primicali gradu.¹⁰³¹⁴ Avioni NATO-a pokušali su bombardovati artiljerijske položaje VRS-a iznad grada, no tu su operaciju morali prekinuti zbog slabe vidljivosti.¹⁰³¹⁵

2410. Srebrenica je granatirana sve do pada enklave 11. jula 1995., kada je VRS ušao u grad.¹⁰³¹⁶ **Svjedok RM-284** je u svom svjedočenju rekao da je bio prisutan kad su toga dana oko 11:00 sati ili oko podneva Mladić, Krstić i VRS ušli u Srebrenicu.¹⁰³¹⁷ Po dolasku u Srebrenicu, Mladić je rekao: "Evo nas, 11. jula 1995. godine, u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog velikoga praznika srpskoga, poklanjamo srpskome narodu ovaj grad. I napokon, došao je trenutak da se posle bune protiv dahija Turcima osvetimo na ovom prostoru."¹⁰³¹⁸ Tokom pobjedničkog prolaska VRS-a kroz Srebrenicu 11. jula 1995. na jednom kontrolnom punktu bili su vojnici iz 10. diverzantskog odreda, a komandir te jedinice, Mišo Pelemiš,¹⁰³¹⁹ toga dana je bio u centru grada Srebrenice.¹⁰³²⁰

2411. Dana 11. jula 1995., predsjednik Karadžić imenovao je Miroslava Deronjića za civilnog komesara za "opštinu Srpska Srebrenica".¹⁰³²¹ Pretresno vijeće je uzelo u obzir i dokaze o padu Srebrenice koje je iznio svjedok RM-260, koji su uvršteni u povjerljivi prilog u Dodatku D.

2412. **Svjedok RM-362**, koji je živio u opštini Srebrenica, u svom svjedočenju je rekao da su mu 11. jula 1995., nakon pada Srebrenice, komšije rekle da je došao neko iz "civilne zaštite" i rekao im da stari i nemoćni treba da idu u bazu UNPROFOR-a u Potočarima, dok vojno sposobni muškarci treba da "idu preko šume".¹⁰³²² Svjedok se sa ženskim članovima svoje porodice priključio koloni ljudi koja je išla prema Potočarima, gdje su stigli približno u 21:00 sat. Noć su proveli u krugu obližnje fabrike, približno 500 metara od baze UNPROFOR-a, pošto im je rečeno da u bazu ne mogu da uđu.¹⁰³²³ **Šehra Ibišević** je izjavila da su, nakon što je 11. jula 1995. Srebrenica pala, ona i članovi njene porodice pješice iz Kutlića otišli u bazu UNPROFOR-a u Potočarima.

¹⁰³¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1383.

¹⁰³¹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1384.

¹⁰³¹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1366, 1377.

¹⁰³¹⁷ P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14583-14584.

¹⁰³¹⁸ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 11.

¹⁰³¹⁹ Pretresno vijeće smatra da se to odnosi na Milorada Pelemiša (v. poglavlje 3.1.2).

¹⁰³²⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1387.

¹⁰³²¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1388.

¹⁰³²² P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17304-17305.

¹⁰³²³ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17304-17306, 17307.

Prema svjedokinjinim riječima, "vojno rukovodstvo sa područja Srebrenice" je reklo majkama s djecom da idu u pravcu baze UNPROFOR-a.¹⁰³²⁴

2413. VRS je započeo s akcijom paljenja kuća bosanskih Muslimana.¹⁰³²⁵ Rano ujutro 12. jula 1995. vojnici VRS-a s njemačkim ovčarima bacali su ručne bombe na civilne kuće u Potočarima u sjevernom dijelu enklave.¹⁰³²⁶ Zbog toga su stanovnici bili prisiljeni da bježe iz svojih kuća u bazu UN-a.¹⁰³²⁷ Izbjeglice u bazi vidjele su srpske vojnike kako pale kuće i stogove sijena.¹⁰³²⁸

2414. **Paul Groenewegen** je u svom svjedočenju rekao da je 12. jula u toku dana vidio do zuba naoružane pješadijske snage VRS-a kako prilaze Potočarima sa sjevera, iz pravca Bratunca.¹⁰³²⁹ Prema svjedokovim riječima, ti prvi vojnici su nosili razne vrste maskirnih uniformi, između ostalog, u nijansama ljubičaste i zelene boje, a neki su bili obučeni u dijelove maskirnih uniformi i crne pantalone.¹⁰³³⁰ Ta grupa je imala razne oznake.¹⁰³³¹ Dok su te snage prilazile, preko brda su dolazili i drugi vojnici.¹⁰³³² Svjedok je, najprije iz pravca sjevera, prema posmatračkom položaju Papa, a onda sve bliže i bliže Potočarima, čuo eksplozije granata i vidio kako kuće zahvata plamen.¹⁰³³³ Nekih 20-30 minuta kasnije došle su i druge grupe, koje su se, kako se činilo, sastojale od novinara i oficira. Kako je svjedok naveo, činilo se da te grupe djeluju u koordinaciji s grupom vojnika VRS-a koji su stigli ranije.¹⁰³³⁴

Okupljanje bosanskih Muslimana u gradu Srebrenici i u Potočarima

2415. Dana 11. jula 1995., hiljade stanovnika okupile su se oko baze UNPROFOR-ove čete Bravo u Srebrenici, da bi na kraju provalili unutra.¹⁰³³⁵ Otprilike u podne istog dana

¹⁰³²⁴ P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2; P1022 (Šehra Ibišević, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

¹⁰³²⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1381.

¹⁰³²⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1397.

¹⁰³²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1398.

¹⁰³²⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1396.

¹⁰³²⁹ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 25-26.

¹⁰³³⁰ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 25; Paul Groenewegen, T. 10519.

¹⁰³³¹ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 25; Paul Groenewegen, T. 10519.

¹⁰³³² P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 26.

¹⁰³³³ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 26.

¹⁰³³⁴ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 26.

¹⁰³³⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1378.

minobacačke granate pale su u krug baze, ranivši nekoliko ljudi.¹⁰³³⁶ Nakon granatiranja čete Bravo i na poticaj vojnika Nizozemskog bataljona, bosanski Muslimani, stanovnici Srebrenice, počeli su kretati na sjever, prema Potočarima.¹⁰³³⁷

2416. Kad je Srebrenica pala pod kontrolu snaga bosanskih Srba, na hiljade bosanskih Muslimana, stanovnika Srebrenice pobjeglo je u Potočare, kako bi potražili zaštitu u bazi UN-a.¹⁰³³⁸ **Eelco Koster** je u svom svjedočenju rekao da je primljena poruka da treba osloboditi prilaz bazi radi dolaska muslimanskog stanovništva koje bježi.¹⁰³³⁹ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je četi Bravo izdao naređenje da se povuče iz Srebrenice, pošto je grad bio prazan, i da ide na začelju kolone koja se kretala prema sjeveru, u pravcu Potočara, kako bi bila između kolone i srpskih snaga koje su napredovale.¹⁰³⁴⁰ Franken je primio izvještaje da se na kolonu otvara vatra, uglavnom iz minobacača i artiljerijskog oruđa, a pripadnici Nizozemskog bataljona su ljude iz kolone koji su bili ranjeni prevezli u Potočare.¹⁰³⁴¹ **Rave** je u svom svjedočenju rekao da je vatra dolazila iz pravca položaja VRS-a.¹⁰³⁴² Prema svjedočkovim riječima, to je bio namjerni pokušaj da se "izbjeglice" "usmjere" prema Potočarima.¹⁰³⁴³

2417. **Šifa Hafizović** je izjavila da su među stanovništvom koje se kretalo prema Potočarima bili žene, djeca i stariji muškarci.¹⁰³⁴⁴ **Rave** je u svjedočenju rekao da ne može isključiti mogućnost da je među muškarcima koji su išli u Potočare bilo pripadnika ABiH.¹⁰³⁴⁵ Svjedok je približno u 17:00 sati stigao u Potočare, gdje je obaviješten da se granatira put od Potočara za Bratunac, što je, po njegovom mišljenju, moglo značiti da su Srbi htjeli da muslimanske "izbjeglice" ostanu u Potočarima.¹⁰³⁴⁶ Svjedoka je istog dana poručnik Versteeg iz izviđačkog voda obavijestio da je vidio da se vrši "čišćenje" kuća u južnom dijelu enklave.¹⁰³⁴⁷ **Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je u poslijepodnevnim satima 11. jula 1995. sa osmatračnice 2. pješadijskog

¹⁰³³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1379.

¹⁰³³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1380. Pretresno vijeće smatra da se ova činjenica o kojoj je presuđeno odnosi na granatiranje baze te čete.

¹⁰³³⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1390.

¹⁰³³⁹ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 8.

¹⁰³⁴⁰ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 60-61; Robert Franken, T. 10731-10735; P1422 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio svjedok).

¹⁰³⁴¹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 61. V. takođe P1149 Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 18, Evert Rave, T. 10234-10235.

¹⁰³⁴²

¹⁰³⁴³ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 18; Evert Rave, T. 10171, 10234-10236.

¹⁰³⁴⁴ P1046 (Šifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 1-2. V. takođe P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 10.

¹⁰³⁴⁵ Evert Rave, T. 10191-10199, 10235-10238.

¹⁰³⁴⁶ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.) par. 19; Evert Rave, T. 10235-10236.

¹⁰³⁴⁷ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.) par. 17.

bataljona u Borićima, u rejonu Kokarde, vidio masovno kretanje civila iz rejona Srebrenice ka rejonu Potočara.¹⁰³⁴⁸ S obzirom na veličinu te grupe i na osnovu informacija kojima su raspolagali, Komanda 2. pješadijskog bataljona i svjedok su ocijenili da se među gomilom u Potočarima nalazi 1.000-2.000 vojno sposobnih muškaraca u dobi za vojsku.¹⁰³⁴⁹ Prema svjedokovoj procjeni, jedan broj tih vojno sposobnih muškaraca, mada ne svi oni, bio je aktivno angažovan u srebreničkoj muslimanskoj brigadi, 28. diviziji.¹⁰³⁵⁰ Svjedok i Janković su sastavili izvještaje za Komandu DK-a i Glavni štab VRS-a s informacijama koje su im bile dostupne.¹⁰³⁵¹ Izvještaji su sadržali informacije o vojno sposobnim muškarcima u Potočarima i bili su poslani prije sastanaka koji su održani u hotelu "Fontana" (v. poglavlje 7.1.4).¹⁰³⁵²

2418. **Subašić** je izjavio da je 11. jula 1995. osoblje bolnice u Srebrenici odlučilo da ranjenike iz bolnice prebaci u bazu UNPROFOR-a u Potočarima.¹⁰³⁵³ Neke od svjedokovih kolega odlučile su da potraže utočište u Potočarima, nadajući se da će, kao medicinsko osoblje, dobiti zaštitu. Kako je naveo svjedok, njegove kolege su odvedene s drugim muškarcima i nikada se nisu vratile.¹⁰³⁵⁴

2419. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je Nizozemski bataljon prvi i jedini put dobio blisku vazдушnu podršku približno u 14:00 sati i da je nakon toga preko jednog od oklopnih transportera koje je VRS zarobio i odvezao u Bratunac primio poruku na engleskom jeziku kojom je upozoren da će, ako vazдушna podrška odmah ne prestane, VRS granatirati bazu Nizozemskog bataljona, uključujući mjesta gdje se nalaze bosanski Muslimani, i ubiti pripadnike Nizozemskog bataljona, "[ratne zarobljenike]", kojih je bilo 55.¹⁰³⁵⁵ On je prijetnju VRS-a o granatiranju baze shvatio veoma ozbiljno, jer je VRS i ranije gađao "izbjeglice" svim raspoloživim sredstvima. Konkretno, VRS je nedugo nakon što je primljena ta prijetnja granatirao zonu autobuske stanice, pri čemu su ranjeni neki civili.¹⁰³⁵⁶

¹⁰³⁴⁸ Momir Nikolić, T. 11806, 11809.

¹⁰³⁴⁹ Momir Nikolić, T. 11807-11808; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 2.

¹⁰³⁵⁰ Momir Nikolić, T. 11807-11808, 12003, 12088-12089.

¹⁰³⁵¹ Momir Nikolić, T. 11812-11813; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 2.

¹⁰³⁵² Momir Nikolić, T. 11812-11813; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 1; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 2.

¹⁰³⁵³ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 29, 32.

¹⁰³⁵⁴ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 2.-3. oktobar 2012.), par. 30.

¹⁰³⁵⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 65; Robert Franken, T. 10791-10792.

¹⁰³⁵⁶ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 65.

2420. Svjedok je u svom svjedočenju takođe rekao da je odlučio da se ljudi koji dolaze iz Srebrenice smjeste u jednu zgradu, kako bi Nizozemski bataljon mogao da funkcioniše u vojnom smislu, a takođe radi zaklona, kako VRS ne bi mogao da ih vidi i kako ne bi bili na liniji artiljerijske i tenkovske vatre. Kad je zgrada bila puna, ljudi su počeli da se okupljaju u zoni autobuske stanice i fabrika, kao i sa zapadne strane ceste.¹⁰³⁵⁷ **Koster** je u svom svjedočenju rekao da su prve, manje grupe "izbjeglica", koje su se sastojale od iznurenih i uplakanih žena i djece, bile smještene u obližnjem autobuskom depou.¹⁰³⁵⁸ Nedugo zatim, pješice su počele da pristižu na hiljade Muslimana, a došla su i tri ili četiri kamiona UN-a s ranjenim Muslimanima, koja su išla ispred njih.¹⁰³⁵⁹ Rijeka "izbjeglica" sve je više rasla i nekim "izbjeglicama" je dozvoljeno da uđu u bazu, uključujući ranjenike ili žene pred porodom.¹⁰³⁶⁰ Ostatak je zadržan uz pomoć crveno-bijele trake koja je postavljena preko ceste.¹⁰³⁶¹ **Groenewegen** je od jednog kolege čuo da je jedan čovjek, koji je ranije pokušao da uđe u bazu, sam sebe udario kamenom u glavu kako bi ga pustili unutra.¹⁰³⁶² Predveče je započelo granatiranje iz pravca sjevera, ali su granate pale pored ceste i niko nije pogođen.¹⁰³⁶³ Granate su pogodile kuće i razorile ih.¹⁰³⁶⁴ To je trajalo petnaestak minuta, a zatim su se iz istog pravca čuli pucnji iz pušaka, pa su ljudi u panici počeli da trče u pravcu fabričkih zgrada.¹⁰³⁶⁵

2421. Do večeri 11. jula 1995. bosanski Muslimani su se okupili u Potočarima.¹⁰³⁶⁶ Njih nekoliko hiljada nahrupilo je u samu bazu UN-a, dok su se drugi smjestili po obližnjim fabrikama i poljima.¹⁰³⁶⁷ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da se do večeri 11. jula 1995. u Potočarima okupila jako velika gomila ljudi, koji su bili potpuno iznureni i letargični, i da se, prema procjenama Nizozemskog bataljona, u bazi nalazilo

¹⁰³⁵⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 64.

¹⁰³⁵⁸ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 9; Eelco Koster, T.1212-1214; P59 (Vazdušni snimak Potočara od 13. jula 1995., pod naslovom "Pregled", s oznakama koje je unio Eelco Koster). V. takođe P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰³⁵⁹ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 9-10.

¹⁰³⁶⁰ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 10.

¹⁰³⁶¹ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 11; Eelco Koster, T. 1220-1221, 1223-1225, 1230-1231; P61 (Vazdušni snimak Potočara od 12. jula 1995.); P62 (Vazdušni snimak Potočara od 13. jula 1995., pod naslovom "Red autobusa i kamiona", s oznakama koje je unio Eelco Koster).

¹⁰³⁶² Paul Groenewegen, T. 10484.

¹⁰³⁶³ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 10. V. takođe P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰³⁶⁴ Eelco Koster, T. 1239.

¹⁰³⁶⁵ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 10.

¹⁰³⁶⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1391.

¹⁰³⁶⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1391.

300 muškaraca, bosanskih Muslimana.¹⁰³⁶⁸ **Boering** je u svom svjedočenju rekao da je Nizozemski bataljon imao hrane za svega nekoliko dana i da je "izbjeglicama" mogao da obezbijedi jedino vodu.¹⁰³⁶⁹ Količina vode nije bila dovoljna za izbjeglice okupljene ispred baze UNPROFOR-a.¹⁰³⁷⁰ Mnoge izbjeglice koje su se sklonile u Štab UNPROFOR-a bile su povrijeđene i vladala je nestašica sanitetskog materijala.¹⁰³⁷¹ **Boering** je u svom svjedočenju rekao da je medicinsku pomoć obezbjeđivao samo MSF, što nije bilo dovoljno za sve ranjenike.¹⁰³⁷² Prisustvo naoružanih pripadnika Bratunačke brigade u Potočarima doprinijelo je zastrašivanju izbjeglica, bosanskih Muslimana, koje su bile tamo.¹⁰³⁷³ **Groenewegen** je u svom svjedočenju rekao da su tokom noći između 11. i 12. jula 1995. pripadnici Nizozemskog bataljona pomagali majkama, djeci i starijim muškarcima ispred baze UN-a, uključujući ljude koji su bili prisiljeni da noć provedu na otvorenom.¹⁰³⁷⁴

2422. **Svjedok RM-268** je izjavio da je 11. jula 1995. Borovčanin naložio 1. četi odreda s Jahorine da ode u Bratunac.¹⁰³⁷⁵ Borovčanin je imao naređenje Tomislava Kovača od prethodnog dana, kojim je određen za "komandanta jedinice MUP-a".¹⁰³⁷⁶ Pripadnici 1. čete i njen komandir Mendeljev Đurić u Bratunac su stigli u poslijepodnevnim satima.¹⁰³⁷⁷ **Mendeljev Đurić** je izjavio da se četa smjestila u obližnjoj seoskoj školi.¹⁰³⁷⁸ **Svjedok RM-268** je izjavio da je Borovčanin, nakon toga, naredio Specijalnoj brigadi policije MUP-a da izvrši izviđanje na području Potočara, baze UNPROFOR-a i prilaza Srebrenici i da mu zatim podnese izvještaj. Jedan broj pripadnika Specijalne brigade policije MUP-a do mraka je, uz pomoć pripadnika lokalne policije, izvršio izviđanje i izvijestio Borovčanina da se na "području baze

¹⁰³⁶⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 66-67.

¹⁰³⁶⁹ Pieter Boering, T. 10058-10059, 10062-10063; D273 (Izveštaj o situaciji u Srebrenici upućen Štabu vojnih posmatrača UN-a, 11. juli 1995.).

¹⁰³⁷⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1393.

¹⁰³⁷¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1394.

¹⁰³⁷² Pieter Boering, T. 10058-10059, 10062-10063; D273 (Izveštaj o situaciji u Srebrenici upućen Štabu vojnih posmatrača UN-a, 11. juli 1995.).

¹⁰³⁷³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1407.

¹⁰³⁷⁴ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 23-24.

¹⁰³⁷⁵ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8573-8574. V. takođe P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10797-10800.

¹⁰³⁷⁶ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8573-8575. V. takođe P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10797-10800.

¹⁰³⁷⁷ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8573-8574, 8576. V. takođe P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10799.

¹⁰³⁷⁸ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10797, 10799.

UNPROFOR-a" okupio velik broj ljudi.¹⁰³⁷⁹ Na sastanku održanom u hotelu u Bratuncu donesena je odluka da će civili biti evakuisani s područja Potočara.¹⁰³⁸⁰ Borovčanin je nakon tog sastanka saopštio Specijalnoj brigadi policije MUP-a da je njen zadatak za sutradan da ode u Potočare i vrši obezbjeđenje UNPROFOR-a i muslimanskog stanovništva do početka evakuacije.¹⁰³⁸¹ Đurić je izjavio da je od Jevića dobio naređenje da svoju četu sutradan odvede u Potočare radi pružanja zaštite velikoj grupi civila koji iz Srebrenice stižu u Potočare.¹⁰³⁸² Svjedok je takođe dobio uputstvo da spriječi svaki kontakt između civila i bilo kog drugog.¹⁰³⁸³ Jević je svjedoku u povjerenju rekao da će civile vjerovatno prevesti na područje Tuzle.¹⁰³⁸⁴

2423. Rave je u svom svjedočenju rekao da su 12. jula 1995. u 09:03 sati tenkovi VRS-a ispalili prvu granatu, nakon čega su ispaljene još dvije granate u 09:04 i 09:07 sati. Granate su preletjele svjedoku iznad glave i pale u blizini baze.¹⁰³⁸⁵ To je bilo u suprotnosti s informacijama koje je UNPROFOR dobio od Mladića na sastanku održanom prethodne noći u hotelu "Fontana" da će prekid vatre biti na snazi do 10:00 sati 12. jula 1992.¹⁰³⁸⁶ U 09:07 sati srpska pješadija je iz pravca sjevera napredovala prema Potočarima; mogli su se vidjeti kako dolaze s brda.¹⁰³⁸⁷

2424. Svjedok RM-268 je izjavio da su u ranim jutarnjim satima 12. jula 1995. pripadnici 1. čete odreda s Jahorine Specijalne brigade policije otišli u Potočare.¹⁰³⁸⁸ PJP Zvornik je takođe krenuo prema Potočarima.¹⁰³⁸⁹ Približno u 09:00 ili 10:00 sati Borovčanin je došao u Potočare i naredio da se dva voda iz 1. čete odreda s Jahorine pošalju da vrše obezbjeđenje komunikacije Konjević Polje-Bratunac, a da se jedan vod ostavi u Potočarima zbog planirane evakuacije.¹⁰³⁹⁰ Nakon toga su Borovčanin i jedan pripadnik Nizozemskog bataljona ušli u bazu UNPROFOR-a da provjere da li tamo ima civila. U zgradi koju je svjedok opisao kao hangar bilo je civila, od kojih su neki bili

¹⁰³⁷⁹ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8579.

¹⁰³⁸⁰ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8580.

¹⁰³⁸¹ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8580.

¹⁰³⁸² P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10797, 10804.

¹⁰³⁸³ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10804.

¹⁰³⁸⁴ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10797, 10804.

¹⁰³⁸⁵ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 36.

¹⁰³⁸⁶ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 23, 26, 36.

¹⁰³⁸⁷ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 36; Evert Rave, T. 10174.

¹⁰³⁸⁸ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8567, 8576, 8580-8581.

¹⁰³⁸⁹ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8580-8581.

¹⁰³⁹⁰ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8581.

ranjeni.¹⁰³⁹¹ Svjedok je izjavio da je prilikom podjele hrane stanovništvu u Potočarima bio prisutan Vaso Mijović, koji je 1993. bio pripadnik MUP-a Srbije.¹⁰³⁹² Dana 12. jula 1995. u Potočarima je bilo mnogo vojske, uključujući razne jedinice VRS-a, između ostalog, jedna jedinica Vojne policije Bratunačke brigade i više jedinica policije, između ostalog, jedna četa PJP-a Zvornik.¹⁰³⁹³

2425. Kako se navodi u dokumentu Specijalne brigade policije od 13. jula 1995., borbena jedinica Specijalne brigade policije MUP-a, sastavljena od 2. specijalnog odreda policije, čete MUP-a Posebne jedinice policije Zvornik i mješovite čete MUP-a Janja, izvijestila je 12. jula 1995. da je ovladala Potočarima, te objektima Budak i Milačevići. U izvještaju se navodi da nije bilo "jačeg" oružanog otpora od strane Muslimana. Borbena jedinica MUP-a je blokirala glavnu bazu UN-a u Potočarima, gdje je bila okupljena masa od 25.000-30.000 "civila", među kojima je bilo oko pet posto vojno sposobnih muškaraca.¹⁰³⁹⁴

2426. **Hana Mehmedović** je izjavila da je oko 09:00 sati 12. jula u Potočarima čula "četnike" kako viču s okolnih brda, što je izazvalo paniku među "izbjeglicama".¹⁰³⁹⁵ **Groenewegen** je u svom svjedočenju rekao da su, kad su snage VRS-a došle u Potočare, "izbjeglice" koje su bile tamo okupljene pokušale da ponovo krenu u suprotnom pravcu, nazad prema Srebrenici, ali su na kraju ostale, nakon što je "sa njima razgovarano".¹⁰³⁹⁶

2427. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je VRS malo iza 10:00 sati 12. jula u borbenom poretku krenuo prema bazi Nizozemskog bataljona.¹⁰³⁹⁷ Kad su stigli, Franken je nekima od njih dozvolio da, pod pratnjom pripadnika Nizozemskog bataljona, provjere da li u bazi ima elemenata 28. divizije. Pripadnici VRS-a su izgledali kao milicija u nekoliko vrsti uniformi, koje su bile mješavina civilne i vojničke odjeće, i činilo se da su iz različitih jedinica.¹⁰³⁹⁸ Na snimku koji prikazuje ulazak snaga MUP-a i

¹⁰³⁹¹ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8583-8585.

¹⁰³⁹² P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8581-8584.

¹⁰³⁹³ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8592-8593.

¹⁰³⁹⁴ P2117 (Dokument Specijalne brigade policije upućen Štabu policije Pale i SBP-u Janja, 13. juli 1995.), str. 1.

¹⁰³⁹⁵ P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 2; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2.

¹⁰³⁹⁶ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 25, 27.

¹⁰³⁹⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 69.

¹⁰³⁹⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 70.

oklopnih vozila u Potočare 12. jula 1995. Duško Jević, Lalović i Pantić preko ograde razgovaraju s jednim pripadnikom Nizozemskog bataljona o tome koliko civila ima u bazi.¹⁰³⁹⁹ Taj pripadnik Nizozemskog bataljona kaže Jeviću da u bazi ima približno 4.000 civila, uglavnom žena i djece, te nekoliko muškaraca, ali ne i vojnika.¹⁰⁴⁰⁰ Preko radio-veze se čuje muški glas, koji pita da li Pantić ima neku vezu da obezbijedi vozila koja bi došla da prevezu civile.¹⁰⁴⁰¹ Pantić preko radio-veze odgovara da dolazi i da svi civili treba da budu dolje na putu, spremni da ih prevezu dalje.¹⁰⁴⁰² Muški glas traži od Pantića da kaže da niko ne smije da ih dira, da je sve u redu i da nastavljaju po planu.¹⁰⁴⁰³ U međuvremenu, Lalović zahtijeva od pripadnika Nizozemskog bataljona da mu preda svoju pušku.¹⁰⁴⁰⁴ Jedan drugi pripadnik Nizozemskog bataljona odgovara da oni to neće uraditi, ali da će puške položiti na zemlju i da ih neće koristiti.¹⁰⁴⁰⁵ **Ljubodrag Gajić** je opisao isti događaj. On je u svom svjedočenju rekao da je u jutarnjim satima 12. jula 1995. 1. četa iz Centra za obuku na Jahorini krenula prema Srebrenici.¹⁰⁴⁰⁶ Kad su, po dolasku u Srebrenicu, naišli na nizozemske vojnike, Gajić je bio Jevićev prevodilac.¹⁰⁴⁰⁷ Jević i Borovčanin su htjeli da uđu u fabriku kako bi provjerili da li su ljudi koji se nalaze unutra civili ili vojnici.¹⁰⁴⁰⁸ U jednom trenutku, Borovčanin, Jević, Goran Marković i svjedok ušli su u objekat i tamo zatekli između 350 i 500 ljudi, uključujući muslimanske "civile".¹⁰⁴⁰⁹

2428. **Groenewegen** je u svom svjedočenju rekao da je Nizozemski bataljon napravio tampon zonu ispred baze UN-a kako bi spriječio kontakt između "izbjeglica" i VRS-a, zbog toga što su pripadnici VRS-a bili agresivni u ophođenju sa stanovništvom.¹⁰⁴¹⁰ Nizozemski bataljon na kraju nije bio u stanju da drži te dvije grupe odvojene.¹⁰⁴¹¹

¹⁰³⁹⁹ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 44-46.

¹⁰⁴⁰⁰ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 44-45.

¹⁰⁴⁰¹ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 45.

¹⁰⁴⁰² P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 46.

¹⁰⁴⁰³ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 46.

¹⁰⁴⁰⁴ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 46.

¹⁰⁴⁰⁵ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 46.

¹⁰⁴⁰⁶ Ljubodrag Gajić, T. 40270-40271.

¹⁰⁴⁰⁷ Ljubodrag Gajić, T. 40271, 40274.

¹⁰⁴⁰⁸ Ljubodrag Gajić, T. 40274-40275.

¹⁰⁴⁰⁹ Ljubodrag Gajić, T. 40277-40278.

¹⁰⁴¹⁰ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 28-30; Paul Groenewegen, T. 10489, 10493, 10502-10504, 10521-10522; P1158 (Vazdušni snimak s oznakama koje je unio Paul Groenewegen, 13. juli 1995.); P1160 (Vazdušni snimak s oznakama koje je unio Paul Groenewegen, 13. juli 1995.); P1164 (Insert iz video-snimka Nizozemskog bataljona, VRS-a i ljudi okupljenih u Potočarima, 12. juli 1995.).

¹⁰⁴¹¹ Paul Groenewegen, T. 10523.

2429. **Svjedok RM-362** je u svom svjedočenju rekao da su u jutarnjim satima 12. jula 1995. ljudi otišli u bazu UNPROFOR-a da pitaju šta će biti s njima i da su mu, kad su se vratili, rekli da će se organizovati prijevoz u Tuzlu. Približno u 14:00 sati svjedoku je rečeno da je stigao konvoj vozila da preveze ljude.¹⁰⁴¹² Svjedok je otišao do ceste i vidio da se niz cestu, prema nizu kamiona i autobusa, do fabrike akumulatora poredalo desetak srpskih vojnika u tamnozelenim maskirnim uniformama.¹⁰⁴¹³ Neki drugi vojnici su samo stajali uokolo.¹⁰⁴¹⁴ Kad je svjedok prilazeći autobusima prošao pored barikade, jedan srpski vojnik ga je uhvatio za rame i poslao na drugi kraj ceste, gdje je već stajalo približno 20 starijih muškaraca.¹⁰⁴¹⁵ Svjedok je tog srpskog vojnika pitao zašto ga odvaja od njegove porodice i rečeno mu je da žene i djeca trebaju biti prevezeni prvi. Svjedok je vidio da je njegova porodica stigla do autobusa.¹⁰⁴¹⁶

2430. **Hana Mehmedović** je izjavila da su se "četnici" pomiješali s pripadnicima mirovnih snaga UNPROFOR-a i odmah počeli da izdvajaju muškarce iz grupe, koje su vodili pored željezne ograde, pa preko jednog žitnog polja na čijem kraju je bio potok. Izjavila je da su neke žene pričale da su čule viku, a neke su čule da "četnici" muškarce kod potoka ubijaju. Svjedokinja je vidjela kako "četnici" odvođe muškarce preko polja, ali nije vidjela ubijanje.¹⁰⁴¹⁷ **Šehra Ibišević** je izjavila da su "četnici" koristili pse da bi ljude premještali po bazi.¹⁰⁴¹⁸ "Četnici" su preuzeli kontrolu nad bazom, oduzimali oružje i odjeću pripadnicima UNPROFOR-a i odvodili muškarce, dječake i djevojke.¹⁰⁴¹⁹ **Hana Mehmedović** je izjavila da su "četnici" nastavili da odvođe muškarce tokom cijelog dana i cijele noći i da se oni koji su odvedeni na potok nisu vratili.¹⁰⁴²⁰ Čula je da "četnici" odvođe i mlade žene iz grupe i da ih siluju.¹⁰⁴²¹ **Behara Krdžić** je ta lica identifikovala kao "srpske vojnike".¹⁰⁴²²

¹⁰⁴¹² P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17307.

¹⁰⁴¹³ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17307-17309.

¹⁰⁴¹⁴ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17309.

¹⁰⁴¹⁵ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17309-17310.

¹⁰⁴¹⁶ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17310.

¹⁰⁴¹⁷ P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 2; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁴¹⁸ P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁴¹⁹ P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2-3; P1022 (Šehra Ibišević, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 3.

¹⁰⁴²⁰ P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 2; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2. V. takođe P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 3; P1022 (Šehra Ibišević, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 3; P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1191.

2431. **Zlatan Čelanović** je u svom svjedočenju rekao da je 12. jula 1995. odveo dr Vesnu Ivanović i jednu neidentifikovanu medicinsku sestru iz Bratunca u Potočare kako bi one tamo ljudima pružile medicinsku pomoć.¹⁰⁴²³ Kad su stigli u Potočare, Čelanović je vidio veliki broj autobusa koji su čekali da se ljudi ukrcaju. Na približno 100 metara od zgrade u vlasništvu elektrodistribucijskog preduzeća nalazila se manja grupa pripadnika Nizozemskog bataljona koji su formirali kordon.¹⁰⁴²⁴ **Svjedok RM-255** je u svom svjedočenju rekao da nije pokušao da se ukrca u autobuse, jer je ispred njega bilo previše ljudi.¹⁰⁴²⁵ Zgrada fabrike je ispražnjena i "četnici" nisu puštali nikoga unutra.¹⁰⁴²⁶

2432. Krici, puščana paljba i drugi zvuci mogli su se čuti tokom cijele noći između 12. i 13. jula 1995., i niko nije mogao da spava.¹⁰⁴²⁷ Vojnici su izvlačili ljude iz gomile i odvodili ih. Neki bi se vratili, a neki ne.¹⁰⁴²⁸ Zbog takve zastrašujuće atmosfere, nekoliko izbjeglica je izvršilo ili je pokušalo izvršiti samoubistvo.¹⁰⁴²⁹ **Hanifa Hafizović** je u svom svjedočenju rekla da su tokom druge noći njihovog boravka u bazi UNPROFOR-a u Potočarima nakon napada na Srebrenicu "četnički" vojnici počeli da tuku, ubijaju i siluju.¹⁰⁴³⁰ Takođe su odvodili muškarce i ubijali ih.¹⁰⁴³¹ U Donjim Potočarima je s druge strane ceste bila jedna kuća svijetle boje, koja je pripadala izvjesnom Ibrahimu Husanoviću. Svjedokinja je izjavila da su "četnici" dovodili muškarce u tu kuću i tamo ih ubijali i da je vidjela kako ispod vrata te kuće teče krv.¹⁰⁴³²

2433. **Robert Franken** je u svom svjedočenju rekao da su se s 12. na 13. jula, zbog vrućina i nedostatka hrane, vode i zahoda, uslovi boravka u bazi Nizozemskog bataljona za 5.000 bosanskih Muslimana koji su tamo potražili zaklon u zgradi fabrike počeli rapidno pogoršavati. Ljudi su se plašili da izađu napolje, pa su fabričku halu koristili za obavljanje nužde i za spavanje i do tog vremena je jedna osoba već umrla od

¹⁰⁴²¹ P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 2; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2. V. takođe P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁴²² P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁴²³ Zlatan Čelanović, T. 11097.

¹⁰⁴²⁴ Zlatan Čelanović, T. 11108.

¹⁰⁴²⁵ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1170, 1190-1191.

¹⁰⁴²⁶ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2.

¹⁰⁴²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1399.

¹⁰⁴²⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1399.

¹⁰⁴²⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1400.

¹⁰⁴³⁰ P1008 (Hanifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁴³¹ P1008 (Hanifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2; P1009 (Hanifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁴³² P1008 (Hanifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2.

dehidracije. Franken je rekao da ne zna koliko je tačno ljudi umrlo u tom periodu, ali da su pripadnici Nizozemskog bataljona u stražnjem dijelu baze pokopali 11 tijela, uključujući tijela djece koja su vjerovatno umrla od iznemoglosti ili dehidracije, dvoje starijih ljudi koji su umrli od iznemoglosti i dvoje starijih ljudi koji su podlegli ranama.¹⁰⁴³³

2434. **Zoran Kovačević** je u svom svjedočenju rekao da nije vidio nikakvo zlostavljanje tamo okupljenog muslimanskog stanovništva niti je vidio da muškarce odvajaju od žena i djece ili da se muslimansko stanovništvo ukrcava u autobuse.¹⁰⁴³⁴

2435. **Tomislav Savkić** je u svom svjedočenju rekao da je 11. jula 1995. ili približno tog datuma primio informaciju da su "naše snage" ušle u Srebrenicu, te da je 12.000-14.000 muslimanskih vojnika krenulo u proboj prema Tuzli, dok su muslimanski civili otišli u pravcu Potočara, prema bazi UN-a.¹⁰⁴³⁵

Mladićeva posjeta Potočarima 12. jula 1995.

2436. **Koster** je u svom svjedočenju rekao da je 12. jula 1995. poslijepodne preko voki-tokija čuo da se prema bazi UN-a u Potočarima vozi srpska delegacija. U njoj je bilo približno 40 srpskih vojnika, s oko četiri putnička automobila i šest njemačkih ovčara.¹⁰⁴³⁶ **Kovačević** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić bio u Potočarima i da mu je rekao neka "id[e] napred prema Milačevićima".¹⁰⁴³⁷

2437. **Mile Janjić** je u svom svjedočenju rekao da je toga dana u Potočarima vidio oficire iz Glavnog štaba VRS-a i Mladića.¹⁰⁴³⁸ Vidio je da je Mladić neko vrijeme stajao na rampi pored civila koji su čekali da se ukrcaju u autobuse.¹⁰⁴³⁹ **Koster** je vidio da stiže mnogo srpskih vojnika, a zatim je vidio da stiže jedan čovjek, za koga mu je njegov prevodilac rekao da je to Mladić.¹⁰⁴⁴⁰ Svjedok ga je kasnije prepoznao na

¹⁰⁴³³ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 96.

¹⁰⁴³⁴ D594 (Zoran Kovačević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 20.

¹⁰⁴³⁵ D699 (Tomislav Savkić, izjava svjedoka, 11. avgust 2014.), par. 72.

¹⁰⁴³⁶ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 11.

¹⁰⁴³⁷ D594 (Zoran Kovačević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 18; Zoran Kovačević, T. 24589.

¹⁰⁴³⁸ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9770-9771;

Mile Janjić, T. 11001. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 89.

¹⁰⁴³⁹ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9771-9772;

Mile Janjić, T. 11029.

¹⁰⁴⁴⁰ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 12; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 3.

televiziji.¹⁰⁴⁴¹ Koster je pitao Mladića šta želi, a onda je vidio da stižu dva ili tri stara gradska autobusa i Mladić mu je rekao da želi da evakuiše izbjeglice.¹⁰⁴⁴² Mladić je šetao između izbjeglica i gladio djecu po glavi, a kad je svjedok dobio naređenje da protestira protiv Mladićeve želje da evakuiše "izbjeglice", Mladić je postao nervozan i razdražljiv.¹⁰⁴⁴³ Rekao je svjedoku da ga boli briga za UN, da će uraditi šta želi i da će sada početi s evakuacijom.¹⁰⁴⁴⁴ Takođe mu je rekao: "Ako mi se suprotstaviš, neće biti dobro po tebe."¹⁰⁴⁴⁵ Mladić se zatim obratio gomili "okupljenih izbjeglica", rekavši im da će svi koji to žele biti prevezeni, bilo da su veliki ili mali, mladi ili stari. Gomila mu je zahvalila. Mladić im je rekao da se ne boje i ne paniče i da im niko neće ništa uraditi. Dodao je da treba da puste da prvo idu žene i djeca i da će doći 30 autobusa da ih preveze u Kladanj, odakle će ići na teritoriju koju kontrolišu "Alijine" snage. Jedan novinar ga je pitao šta će biti s nekoliko stotina muslimanskih civila koji se nalaze u novooslobođenoj Srebrenici. Mladić je odgovorio da ga je "jedn[a] delegacij[a] ove populacije" zamolila da pomogne da se "civilima" koji žele da napuste Srebrenicu omogući da odu na teritoriju pod kontrolom Muslimana i Hrvata. Rekao je da su za njih obezbijeđena prevozna sredstva, kao i hrana, voda i lijekovi, i da VRS-u nikada nije bio cilj dejstvo protiv "civila" i UNPROFOR-a. Kazao je da će žene, djeca i stariji biti evakuisani u prvoj turi u toku dana, bez ikakve prinude, zajedno sa svima drugima koji žele da odu.¹⁰⁴⁴⁶ Nekoliko svjedoka je u svojim svjedočenjima govorilo o tome da se Mladić obratio grupi bosanskih Muslimana. **Nedo Jovičić** je rekao da se Mladić obratio velikoj grupi koja se okupila u Potočarima, u kojoj je bilo žena i djece.¹⁰⁴⁴⁷ **Janjić** je kasnije od ljudi koji su u tom trenutku stajali blizu Mladića čuo da je on civilima rekao da će uskoro stići autobusi i odvesti ih u Kladanj ili gdje god žele da ih odvezu, i da su bezbjedni, ali da žene i djeca treba da idu prvi, jer su oni prioritet, dok muškarci treba

¹⁰⁴⁴¹ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 12.

¹⁰⁴⁴² P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 12; Eelco Koster, T. 1221; P61 (Vazdušni snimak Potočara od 12. jula 1995.). V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 55.

¹⁰⁴⁴³ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 12; Eelco Koster, T. 1230.

¹⁰⁴⁴⁴ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 12; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 3. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 55.

¹⁰⁴⁴⁵ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 12; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 3.

¹⁰⁴⁴⁶ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 55.

¹⁰⁴⁴⁷ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 15, 21. V. takođe P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 11-12; Eelco Koster, T. 1230. P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2008.

još da pričekaju i da budu strpljivi.¹⁰⁴⁴⁸ **Groenewegen** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić rekao "izbjeglicama" da mogu da ostanu ili da će ih, ako žele da odu, prevesti u Kladanj.¹⁰⁴⁴⁹ **Milovan Milutinović** je u svom svjedočenju rekao da se Mladić predstavio okupljenim ljudima i rekao im da nema razloga da se plaše i da će svi biti prevezeni u Federaciju Bosne i Hercegovine.¹⁰⁴⁵⁰ Prema svjedokovim riječima, Mladić je rekao da svi moraju u Federaciju Bosne i Hercegovine stići živi i da će se s njima postupiti čovječno.¹⁰⁴⁵¹ Kako je navela **Saliha Osmanović**, Mladić je ženama i djeci, bosanskim Muslimanima, naredio da krenu prema autobusima i kamionima i da ostave sve svoje stvari.¹⁰⁴⁵² **Ljubodrag Gajić** je u svom svjedočenju rekao da je to bilo približno u 10:30 ili 11:00 sati.¹⁰⁴⁵³ Mladić je pomenuo da je civilnim vlastima u Bratuncu izdao naređenje da obezbijede konvoj za prevoz stanovništva na tom području.¹⁰⁴⁵⁴

2438. **Svjedok RM-255** je u svom svjedočenju rekao da su "četnici" počeli da dijele hljeb, vodu i čokoladu.¹⁰⁴⁵⁵ **Kosteru** su prevodioci rekli da su vojnici, dok su dijelili stvari "izbjeglicama", govorili stvari kao što su "evo vam, svinje prljave".¹⁰⁴⁵⁶ Svjedok je razgovarao s dva čovjeka: jednim koji je služio kao glasnogovornik i koga svjedok nije poznao i jednim drugim, koji se predstavio kao major Nikolić.¹⁰⁴⁵⁷ Obojica su rekla da hoće da pogledaju po bazi i dozvoljeno im je da uđu.¹⁰⁴⁵⁸ S brda Čauš su se čuli pucnji, ali niko nije pogođen; svjedok je vidio da na brdu stoji osam srpskih vojnika.¹⁰⁴⁵⁹ **Svjedok RM-255** je čuo jednog "četnika" kako jednom vojniku UN-a kaže da je srebrenička enklava "gotova" i da Žepu i Goražde čeka isto.¹⁰⁴⁶⁰ Nekoliko svjedoka je u svojim svjedočenjima govorilo o tome da je Mladić učestvovao u podjeli hrane. **Saliha Osmanović** je rekla da su Mladić i pripadnici VRS-a raseljenim ljudima u

¹⁰⁴⁴⁸ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9772.

¹⁰⁴⁴⁹ P1164 (Insert iz video-snimka Nizozemskog bataljona, VRS-a i ljudi okupljenih u Potočarima, 12. juli 1995.).

¹⁰⁴⁵⁰ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 83. V. takođe Joseph Kingori, T. 1049.

¹⁰⁴⁵¹ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 83.

¹⁰⁴⁵² P1461 (Saliha Osmanović, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), par. 10; Saliha Osmanović, T. 11178, 11181, 11193, 11199-11201.

¹⁰⁴⁵³ Ljubodrag Gajić, T. 40278-40279.

¹⁰⁴⁵⁴ Ljubodrag Gajić, T. 40280-40281.

¹⁰⁴⁵⁵ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1188-1190; D24 (Insert iz video-snimka raspodjele kruha u Potočarima).

¹⁰⁴⁵⁶ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 12.

¹⁰⁴⁵⁷ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 11; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 3.

¹⁰⁴⁵⁸ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 11.

¹⁰⁴⁵⁹ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 11-12.

¹⁰⁴⁶⁰ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1172.

Potočarima dijelili čokoladu, vodu i hljeb.¹⁰⁴⁶¹ **Milovan Milutinović** je vidio Mladića kako djeci dijeli slatkiše. Mladić je slatkiše kupio u nekoj prodavnici na putu za Potočare i rekao je prodavcu da račun dostavi Glavnom štabu VRS-a. Prema svjedokovim riječima, Mladić nije dijelio slatkiše radi snimanja, nego zato što je "on bio takav čovek".¹⁰⁴⁶² **Pero Andrić** je u svom svjedočenju rekao da je vidio Mladića kako baca sokove u gomilu izbjeglica i čuo ga kako im kaže da će ih odvesti gdje žele da idu.¹⁰⁴⁶³ **Dušan Mičić** je u svom svjedočenju rekao da je vidio da Mladić ljudima dijeli hranu i cigarete, ali da pored ljudi nije vidio ni vojsku ni policiju. Blizu Mladića je vidio i Borovčanina. Kasnije je vidio i policajce kako dijele hranu i vodu okupljenim ljudima.¹⁰⁴⁶⁴ Nekoliko svjedoka je u svojim svjedočenjima reklo da je podjelu hrane snimala jedna srpska TV ekipa.¹⁰⁴⁶⁵ **Milutinović** je u svom svjedočenju rekao da mu je Mladić naredio da snimke proda stranim agencijama i da se ta sredstva uplate Finansijskoj službi Glavnog štaba VRS-a.¹⁰⁴⁶⁶ **Koster** je u svom svjedočenju rekao da je, kad je kameraman prestao da snima, prestalo i dijeljenje tih stvari izbjeglicama.¹⁰⁴⁶⁷ **Joseph Kingori** je u svom svjedočenju rekao da je u nekoliko prilika vidio kako pripadnici VRS-a, a ponekad i sam general Mladić, pred vojnim posmatračima UN-a ili pred TV kamerama dijele slatkiše i piće raseljenim ljudima, a onda ih, kad posmatrači odu ili kad se kamere ugase, oduzimaju.¹⁰⁴⁶⁸

2439. **Jovičić** je u svom svjedočenju rekao da je vidio da je nekoliko oficira iz vojske počelo da uzima sokove i čokoladu, zbog čega ih je Mladić ukorio, opsovavši i gurnuvši nekoga, pa naredio svjedoku i drugima da pomognu s podjelom.¹⁰⁴⁶⁹ **Janjić** je vidio

¹⁰⁴⁶¹ Saliha Osmanović, T. 11178-11181, 11193-11195. U vezi s Mladićevom ulogom u podjeli, v. takođe P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2277, 2280; Evert Rave, T. 10177-10179, 10252-10253.

¹⁰⁴⁶² D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 82.

¹⁰⁴⁶³ Pero Andrić, T. 34101.

¹⁰⁴⁶⁴ D977 (Dušan Mičić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 23.

¹⁰⁴⁶⁵ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 22; Nedo Jovičić, T. 33699. V. takođe D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 82. P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2008-2009. P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 31; Paul Groenewegen, T. 10517. P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 11-12; Eelco Koster, T. 1230. P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1188-1190; D24 (Insert iz video-snimka raspodjele kruha u Potočarima).

¹⁰⁴⁶⁶ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 84.

¹⁰⁴⁶⁷ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 12.

¹⁰⁴⁶⁸ P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 148-150, 154; Joseph Kingori, T. 1046; P50 (Vojni posmatrači UN-a u Srebrenici, izvještaj o situaciji, koji je prosljedio Štab UNPROFOR-a Sektora Sjeveroistok, 12. juli 1995.), str. 4-5; D15 (Referisanje vojnih posmatrača UN-a iz srebreničke enklave, 24. juli 1995.), par. 27.

¹⁰⁴⁶⁹ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 22; Nedo Jovičić, T. 33699.

Mladića kako viče na pripadnike pozadinskog bataljona.¹⁰⁴⁷⁰ On je u svom svjedočenju rekao da je, nakon što je Mladić otišao, vidio da pripadnici pozadinskog bataljona dijele vodu i hranu ljudima na cesti i u autobusima.¹⁰⁴⁷¹ Pripadnici pozadinskog bataljona su mu kasnije rekli da je Mladić naredio da se sva hrana mora podijeliti ljudima koji odlaze, a ne vojnoj policiji ili pripadnicima specijalne policije.¹⁰⁴⁷²

2440. Svjedok je u svom svjedočenju takođe rekao da su toga dana pripadnici UNPROFOR-a i neke žene iz Ljubovije, koje su stigle s vozilima koja su vozila hranu, dijelili hranu, uključujući konzerve, hljeb, čokoladu i sokove.¹⁰⁴⁷³

2441. Krstić i drugi pripadnici VRS-a su 12. jula 1995. u Potočarima dali i intervju za novine. Krstić je jednom novinaru rekao da je DK uspješno izveo oslobađanje Srebrenice, ali da operacija neće biti gotova dok se uspješno ne oslobodi čitava teritorija opštine Srebrenica. Krstić je garantovao sigurnost civilnog stanovništva i rekao da će ono biti bezbjedno prevezeno gdje god želi. Rekao je da ga čude dejstva avijacije NATO-a, budući da je NATO tražio od VRS-a da garantuje bezbjednost Nizozemskog bataljona na svojoj teritoriji.¹⁰⁴⁷⁴

2442. **Andrić** je u svom svjedočenju rekao da je 13. jula 1995. s grupom od pet ili šest pripadnika vojne policije pratio Mladića u konvoju koji je išao za Srebrenicu, preko Potočara, zatim u pravcu naselja Suseca i sela Vijogor i onda nazad u Bratunac.¹⁰⁴⁷⁵ Pripadnici policije su pratili Mladićevo vozilo u vojnom vozilu marke pinzgauer.¹⁰⁴⁷⁶ Blizu benzinske stanice u Srebrenici, Mladić im je naredio da povezu neke starije Muslimanke i iskrcaju ih blizu baze UN-a u Potočarima, što su oni i učinili.¹⁰⁴⁷⁷ Konvoj je poslijepodne nastavio prema Konjević Polju i Vlasenici.¹⁰⁴⁷⁸

Zaključci Pretresnog vijeća

Pad Srebrenice

¹⁰⁴⁷⁰ Mile Janjić, T. 11029-11031.

¹⁰⁴⁷¹ Mile Janjić, T. 11029-11031, 11047.

¹⁰⁴⁷² Mile Janjić, T. 11029-11031.

¹⁰⁴⁷³ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 22; Nedo Jovičić, T. 33698-33699.

¹⁰⁴⁷⁴ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 57.

¹⁰⁴⁷⁵ Pero Andrić, T. 34101, 34103-34105, 34107, 34148; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), par. 21.

¹⁰⁴⁷⁶ Pero Andrić, T. 34104; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), par. 20.

¹⁰⁴⁷⁷ Pero Andrić, T. 34105; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), par. 21.

¹⁰⁴⁷⁸ Pero Andrić, T. 34107-34108.

2443. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je napad VRS-a na srebreničku enklavu započeo 6. jula 1995. U napadu su učestvovali pripadnici 10. diverzantskog odreda VRS-a. Dana 10. jula 1995., na osnovu naređenja vrhovnog komandanta VRS-a, MUP bosanskih Srba je izdao naređenje raznim jedinicama MUP-a, uključujući jednu četu iz MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini, 2. specijalni odred policije iz Šekovića, 1. četu Posebne jedinice policije CSB-a Zvornik i jednu četu združenih snaga MUP-a RSK-a, MUP-a Srbije i MUP-a, da formiraju mješovitu jedinicu snaga MUP-a. Toj jedinici, kojom je komandovao Ljubiša Borovčanin, u naređenju je dat i zadatak da učestvuje u operaciji "Krivaja 95".

2444. Dana 10. jula 1995., UN je VRS-u uputio ultimatum u kom je zahtijevao njegovo povlačenje iz enklave, na što je VRS odgovorio svojim ultimatumom da će, ako Nizozemski bataljon obustavi sve neprijateljske aktivnosti i pristane da ostavi svoju opremu i naoružanje, pripadnicima bataljona i civilnom stanovništvu biti dozvoljeno da napuste enklavu. U toku napada na enklavu, odbrambene snage ABiH našle su se pod jakom vatrom i bile potisnute natrag prema gradu Srebrenici. Grad, baza UNPROFOR-a u Potočarima, položaji Nizozemskog bataljona u opštini i sela bosanskih Muslimana u enklavi gađani su projektilima, granatama i mitraljezima.

2445. Oko 4.000 stanovnika enklave, bosanskih Muslimana koji su živjeli u obližnjem švedskom izbjegličkom naselju, u toku napada je pobjeglo na sjever, u grad Srebrenicu. Drugi su, uključujući civile, napustili svoja sela u opštini bježeći pred pucnjavom i otišli prema gradu Srebrenici. Dana 10. jula 1995., jedna minobacačka granata pala je nedaleko od baze UNPROFOR-ove čete Bravo, pri čemu je ranjen jedan dječak. Dana 11. jula 1995., izvršavajući Pelemiševo naređenje, pripadnici 10. diverzantskog odreda koji su se približavali gradu Srebrenici pozivali su stanovnike da napuste svoje kuće i upute se ka fudbalskom stadionu u gradu. Na poziv se odazvalo približno 100-200 ljudi, uglavnom starijih. Toga dana VRS je ušao u grad Srebrenicu. Hiljade stanovnika okupile su se oko baze UNPROFOR-ove čete Bravo u gradu, da bi na kraju provalili unutra. Otprilike u podne, minobacačke granate pale su u krug baze, ranivši nekoliko ljudi. Neki bosanski Muslimani napustili su grad Srebrenicu nakon što su čuli pucnje.

2446. Još uvijek 11. jula 1995., vojno rukovodstvo sa područja Srebrenice reklo je majkama s djecom da idu u pravcu baze UNPROFOR-a u Potočarima. Jedan pripadnik civilne zaštite takođe je rekao bosanskim Muslimanima u gradu Srebrenici da stari i nemoćni treba da idu u bazu UNPROFOR-a u Potočarima. Isto tako, kada je VRS ušao

u neka sela u opštini, naredio je seljanima da odu u bazu UNPROFOR-a u Potočarima. Nakon granatiranja baze UNPROFOR-ove čete Bravo u gradu Srebrenici i na poticaj vojnika Nizozemskog bataljona, kojima je Komanda UNPROFOR-a naredila da se povuku, bosanski Muslimani iz Srebrenice počeli su da se kreću ka Potočarima. Na hiljade bosanskih Muslimana, uglavnom žena, djece i starijih, te približno 1.000-2.000 vojno sposobnih muškaraca, pobjeglo je u Potočare kako bi potražili zaštitu u bazi UNPROFOR-a. Neki od tih vojno sposobnih muškaraca bili su pripadnici 28. divizije ABiH. VRS je ispaljivao minobacačke granate blizu puta kojim su bosanski Muslimani bježali ka Potočarima. Granatiranje je prestalo kad su stigli avioni NATO-a. Na putu su pronađeni leševi i ljudi koji su zvali upomoć.

2447. U napadu na enklavu neki civili su izgubili život. Konkretno, kada je 10. diverzantski odred 11. jula 1995. stigao u grad Srebrenicu, Pelemiš je naredio Zoranu Goronji da ubije jednog muškarca, bosanskog Muslimana, koji im se predao. Izvršavajući Pelemiševo naređenje, Goronja je tom čovjeku prerezao grkljan. Srebrenica je granatirana sve do pada enklave pod punu kontrolu VRS-a 11. jula 1995.

2448. VRS je tokom napada započeo s akcijom paljenja kuća bosanskih Muslimana u enklavi, između ostalog, u Potočarima, Ljubisavićima i Pusmulićima. U toku napada na Sućesku 6. jula 1995. snage bosanskih Srba¹⁰⁴⁷⁹ žestoko su granatirale džamiju u Sućeski. Dana 8. ili 9. jula 1995., vojnici identifikovani kao "četnici" zapalili su džamiju u Slapovićima u toku napada na to naselje. Približno 11. jula 1995., VRS je eksplozivom uništio Čaršijsku džamiju, Petričku džamiju i džamiju na Vidikovcu, zapalio Bijelu džamiju i zgradu u kojoj su bile smještene arhiva i biblioteka Medžlisa Islamske zajednice Srebrenica, uništio džamiju u Crvenoj Rijeci i granatirao katoličku crkvu u gradu Srebrenici. Rano ujutro 12. jula 1995., vojnici VRS-a s njemačkim ovčarima bacali su ručne bombe na kuće civila u Potočarima u sjevernom dijelu enklave. Zbog toga su stanovnici bili prisiljeni da bježe iz svojih kuća u bazu UNPROFOR-a.

Okupljanje ljudi i uslovi boravka u Potočarima

2449. Do večeri 11. jula 1995. bosanski Muslimani iz opštine, uglavnom žene, djeca, stariji muškarci i ranjenici, okupili su se u Potočarima: njih nekoliko hiljada nahrupilo je

¹⁰⁴⁷⁹ Pretresno vijeće smatra da se izraz "agresor" u P6862 odnosi na snage bosanskih Srba.

u bazu UNPROFOR-a, dok su se drugi, koji su zadržani uz pomoć crveno-bijele trake postavljene preko ceste, smjestili po obližnjim fabrikama i poljima, te u autobuskom depou. Istog dana, VRS je granatirao zonu autobuske stanice, pri čemu su neki bosanski Muslimani ranjeni, i prijetio je da će granatirati bazu UNPROFOR-a ako vazдушna podrška koja je bila pružena Nizozemskom bataljonu ne prestane. Jedan čovjek, koji je ranije pokušao da uđe u bazu, sam je sebe udario kamenom u glavu kako bi ga pustili unutra. Čulo se kako "četnici" viču s brda, što je među bosanskim Muslimanima izazvalo paniku.

2450. Zalihe vode nisu bile dovoljne za bosanske Muslimane koji su se okupili ispred baze, a Nizozemski bataljon je imao hrane za svega nekoliko dana. Mnogi ljudi su bili povrijeđeni i vladala je nestašica sanitetskog materijala. Ljudi su bili iznureni, letargični i uplašeni. Prisustvo naoružanih pripadnika Bratunačke brigade u Potočarima doprinijelo je zastrašivanju okupljenih bosanskih Muslimana.

2451. Predveče 11. jula, započelo je granatiranje iz pravca sjevera, ali su granate pale pored ceste i niko nije pogođen. Iz istog pravca su se čuli i pucnji iz pušaka, pa su ljudi u panici počeli da trče u pravcu fabričkih zgrada. Neki bosanski Muslimani su 11. i 12. jula 1995. bili prisiljeni da noć provedu na otvorenom.

2452. Dana 11. i 12. jula 1995., u Potočarima su bile prisutne razne jedinice VRS-a, uključujući jednu jedinicu Vojne policije Bratunačke brigade, kao i policijske jedinice, i to pripadnici 1. čete odreda s Jahorine Specijalne brigade policije i jedne čete PJP-a Zvornik. Dva voda iz 1. čete dobila su naređenje da vrše obezbjeđenje komunikacije Konjević Polje-Bratunac, a jedan vod da ostane Potočarima zbog planirane evakuacije. Dana 12. jula 1995. u Potočarima je bila prisutna borbena jedinica Specijalne brigade policije MUP-a, sastavljena od 2. specijalnog odreda policije, čete MUP-a Posebne jedinice policije Zvornik i mješovite čete MUP-a Janja, i ona je blokirala bazu.

2453. Do 12. jula 1995., u Potočarima se okupilo 25.000-30.000 civila, od kojih su pet posto činili vojno sposobni muškarci. Istog dana, VRS je ispalio minobacačke granate koje su pale u blizini baze, a srpska pješadija je iz pravca sjevera s brda napredovala prema Potočarima. Krici, puščana paljba i drugi zvuci, uključujući one koji su dolazili od žena i djece, mogli su se čuti tokom cijele noći između 12. i 13. jula 1995., i niko nije mogao da spava. Vojnici su izvlačili ljude iz gomile i odvodili ih. Neki bi se vratili, a neki ne. Konkretno, neki muškarci su ubijeni u jednoj kući prekoputa baze. Zbog takve zastrašujuće atmosfere, nekoliko bosanskih Muslimana je izvršilo ili je pokušalo

izvršiti samoubistvo. Pripadnici jedinica prisutnih u Potočarima koristili su pse da bi ljude premještali po bazi, oduzimali su oružje i odjeću pripadnicima UNPROFOR-a i odvodili muškarce, dječake i djevojke. Takođe 12. jula 1995., pripadnici jedinica prisutnih u Potočarima silovali su ljude u krugu baze. Istog dana Nizozemski bataljon je pokušao da napravi tampon zonu ispred baze UNPROFOR-a kako bi spriječio kontakt između bosanskih Muslimana i VRS-a, zbog toga što su pripadnici VRS-a bili agresivni u ophođenju sa stanovništvom. Nizozemski bataljon nije bio u stanju da drži te grupe odvojene.

2454. S 12. na 13. jula, zbog vrućina, nedostatka hrane, vode i zahoda, uslovi boravka u Potočarima su se pogoršali, posebno za one bosanske Muslimane koji su se smjestili u zgradi fabrike u bazi. Ljudi su se plašili da izađu napolje, pa su fabričku halu koristili za obavljanje nužde i za spavanje. Toga dana je tamo bila prisutna jedna medicinska sestra. U bazi je pokopano jedanaest tijela, uključujući tijela djece, dvoje starijih ljudi koji su navodno umrli od dehidracije i još dvoje koji su podlegli ranama. Srpske žene i vojnici dijelili su hranu i piće bosanskim Muslimanima. Neki vojnici su im govorili stvari kao što su "evo vam, svinje prljave" i ta podjela je snimana. U podjeli su učestvovali i pripadnici policije i VRS-a. Neki vojnici su čokoladu i cigarete dijelili samo dok je kameraman snimao i oduzimali ih kad je snimanje prestalo.

2455. Pretresno vijeće će dalje razmotriti te zaključke u vezi s tačkama 2, 3, 7 i 8 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

2456. Pretresno vijeće će se dokazima u vezi s navodima o UZP-u vezanom za Srebrenicu i, konkretno, u vezi s navodima o doprinosu optuženog tom UZP-u (od kojih su neki razmotreni gore u ovom poglavlju, kao što su uloga koju je optuženi imao i mjesta gdje se nalazio u toku napada na Srebrenicu i odvoženja bosanskih Muslimana iz Potočara) baviti u poglavlju 9.

7.1.4 Sastanci održani u hotelu "Fontana"

2457. Tužilaštvo tvrdi da su 11. i 12. jula 1995. održana tri sastanka u hotelu "Fontana" u Bratuncu, kojima su prisustvovali optuženi, njegovi potčinjeni, pripadnici Nizozemskog bataljona i, kad je riječ o drugom i trećem sastanku, predstavnici bosanskih Muslimana iz Srebrenice.¹⁰⁴⁸⁰ Pretresnom vijeću su u vezi s tim sastankom predloženi dokazi koje su iznijeli **Pieter Boering**, bivši major Nizozemskog bataljona koji je od 3. januara do jula 1995. bio oficir za vezu s VRS-om i ABiH u Srebrenici;¹⁰⁴⁸¹ **Evert Rave**, pripadnik Nizozemskog bataljona, koji je od januara do pred kraj jula 1995. služio kao oficir za bezbjednost i vezu u Srebrenici;¹⁰⁴⁸² **svjedok RM-294**, bosanski Musliman iz opštine Srebrenica;¹⁰⁴⁸³ **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;¹⁰⁴⁸⁴ **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac;¹⁰⁴⁸⁵ **Milovan Milutinović**, koji je od 1992. do 1994. bio načelnik Pres centra i Informativne službe 1. KK-a, a od 1994. do 1996. načelnik Informativne službe i Centra za informativno-propagandne djelatnosti Glavnog štaba VRS-a¹⁰⁴⁸⁶ **Robert Franken**, koji je od 15. januara do pred kraj jula 1995. bio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona u Potočarima;¹⁰⁴⁸⁷ **Mile Janjić**, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;¹⁰⁴⁸⁸ **svjedok RM-284**, bosanski Srbin;¹⁰⁴⁸⁹ kao i dokumentarni dokazi.

¹⁰⁴⁸⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1159-1183.

¹⁰⁴⁸¹ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1867-1873; Pieter Boering, T. 10025.

¹⁰⁴⁸² P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), str. 1, par. 1, 61-62; Evert Rave, T. 10255.

¹⁰⁴⁸³ Svjedok RM-294, T. 70069838, 9840; P1136 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-294, 16. april 2013.).

¹⁰⁴⁸⁴ Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

¹⁰⁴⁸⁵ P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2.

¹⁰⁴⁸⁶ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 3, 5, 51, 54, 140; Milovan Milutinović, T. 30038.

¹⁰⁴⁸⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 3-4, 109.

¹⁰⁴⁸⁸ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9756.

¹⁰⁴⁸⁹ P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14582-14583; svjedok RM-284, T. 11120, 11139.

Prvi sastanak u hotelu "Fontana"

2458. **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da ga je pukovnik Radoslav Janković iz Glavnog štaba obavijestio da su se pripadnici Nizozemskog bataljona predali u hotelu "Fontana" i da su zatražili sastanak Mladića i pukovnika Karremansa iz Nizozemskog bataljona.¹⁰⁴⁹⁰ Svjedok je dobio zadatak da pripremi hotel i da se pobrine za obezbjeđenje za taj sastanak.¹⁰⁴⁹¹ **Mile Janjić** je u svom svjedočenju rekao da je 11. jula 1995. godine Nikolić njemu i deseterici-petnaestorici drugih vojnih policajaca naredio da odu u hotel.¹⁰⁴⁹² Ispred hotela, vojne policajce su dočekala tri muškarca u uniformama VRS-a koji su rekli da su zaduženi za Mladićevo lično obezbjeđenje i dali im zadatke za obezbjeđenje.¹⁰⁴⁹³ **Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da su se Mladić i Karremans sastali u konferencijskoj sali hotela u 20:00 sati.¹⁰⁴⁹⁴ Milenko Živanović i Radislav Janković su takođe prisustvovali sastanku.¹⁰⁴⁹⁵

2459. **Pieter Boering** i **Evert Rave** opisali su sastanak. **Boering** je u svom svjedočenju rekao da je on prisustvovao sastanku na kojem su bili Karremans i Rave iz Nizozemskog bataljona, te Mladić, Janković, Momir Nikolić, možda Krstić, osoba po imenu Kosorić, UN-ov prevodilac po imenu Petar, kao i neki pripadnici VRS-a.¹⁰⁴⁹⁶ **Rave** je naveo da je bio prisutan i Živanović, uz još desetak Srba u vojnim uniformama, kao i jedan muškarac za kojeg su rekli da je Mladićev advokat, nekoliko srpskih civila i jedna snimateljska ekipa koja je snimala cijeli događaj.¹⁰⁴⁹⁷ Kad je svjedok ušao,

¹⁰⁴⁹⁰ Momir Nikolić, T. 11804, 11809-11810.

¹⁰⁴⁹¹ Momir Nikolić, T. 11810-12086; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 2.

¹⁰⁴⁹² P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9759-9760.

¹⁰⁴⁹³ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9759-9760; Mile Janjić, T. 11002.

¹⁰⁴⁹⁴ Momir Nikolić, T. 11810-11811; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 3. V. takođe P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 20-21, 23-24, 26.

¹⁰⁴⁹⁵ D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 3.

¹⁰⁴⁹⁶ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1941-1944, 1947-1948; Pieter Boering, T. 10007-10009; P1142 (Kompilacija video-snimaka u vezi sa Srebrenicom); P1143 (Izveštaj pukovnika Karremansa o sastancima s Mladićem, upućen Glavnom štabu UNPROFOR-a, 12. juli 1995.), str. 1; P1146 (Transkript uz kompilaciju video-snimaka, 10. ili 11. juli 1995.), str. 14-15. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), 33:33-35:53, str. 44-46. Boering je u svom svjedočenju rekao da se ne sjeća da li se oficir VRS-a prezivao Kosorić ili Kosović. Nakon što je razmotrilo dodatne dokaze u vezi s tim, Pretresno vijeće konstatuje da je Boering govorio o pukovniku Svetozaru Kosoriću (v. Momir Nikolić, T. 11779, 11819-11820; P1138 (Izjava predstavnika civilnih vlasti enklave Srebrenica, 17. juli 1995.), str. 1).

¹⁰⁴⁹⁷ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 20-21, 23-24, 26. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), 33:33-35:53, str. 44-46.

primijetio je da u zasebnoj prostoriji srpski vojnici drže pod stražom neke nizozemske vojnike.¹⁰⁴⁹⁸ Prema **Boeringovim** riječima, vojnici Nizozemskog bataljona nisu bili slobodni da odu i izgledalo je da im prijeti opasnost.¹⁰⁴⁹⁹

2460. Mladić je na sastanku rekao da cilj operacija nisu ni snage UNPROFOR-a ni muslimansko stanovništvo, i da on želi pomoći muslimanskom civilnom stanovništvu jer ono nije odgovorno za to što se desilo.¹⁰⁵⁰⁰ Mladić je ponudio da se razgovara o mirnom rješenju kako bi se riješili problemi s kojima se suočavaju civilno stanovništvo, Nizozemski bataljon i ABiH.¹⁰⁵⁰¹ Takođe je ponudio da "prim[i]" ranjene Muslimane.¹⁰⁵⁰²

2461. Prema **Boeringovim** riječima, Mladić je, između ostalog, rekao da on ima kontrolu i dodao: "Možemo s vama da radimo šta hoćemo."¹⁰⁵⁰³ Čak je upozorio da će, ako se nastave vazdušni udari, biti u opasnosti vojnici Nizozemskog bataljona koji su uzeti za taoce, kompleks u Potočarima i izbjeglice, i da je moguće da će se koristiti bombe.¹⁰⁵⁰⁴ Mladić je rekao da svaki vojnik Nizozemskog bataljona ima samo jedan život, što je svjedok shvatio kao otvorenu prijetnju.¹⁰⁵⁰⁵ Tokom sastanka, svjedok se osjećao zastrašenim i rekao je da je Mladić upućivao prijetnje i ponašao se arogantno.¹⁰⁵⁰⁶ **Robert Franken** je u svom svjedočenju rekao da smatra da su Mladićeve izjave na sastanku o tome da bosanski Muslimani i Nizozemski bataljon mogu da odu, ostanu ili umru, kao i Mladićeve komentari o tome da "ratni zarobljenici" iz Nizozemskog bataljona neće više biti tretirani kao gosti, implicitne prijetnje.¹⁰⁵⁰⁷

¹⁰⁴⁹⁸ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 23. V. takođe P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1942; Pieter Boering, T. 10014-10015, 10053.

¹⁰⁴⁹⁹ Pieter Boering, T. 10014-10015, 10053.

¹⁰⁵⁰⁰ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 13, 25-26, 29;

¹⁰⁵⁰¹ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 26-27.

¹⁰⁵⁰² P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 29.

¹⁰⁵⁰³ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1946.

¹⁰⁵⁰⁴ Pieter Boering, T. 10011; P1142 (Kompilacija video-snimaka u vezi sa Srebrenicom); P1146 (Transkript uz kompilaciju video-snimaka, 10. ili 11. juli 1995.), str. 21; P1143 (Izvještaj pukovnika Karremansa o sastancima s Mladićem, upućen Glavnom štabu UNPROFOR-a, 12. juli 1995.), str. 1.

¹⁰⁵⁰⁵ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1946; Pieter Boering, T. 10012; P1142 (Kompilacija video-snimaka u vezi sa Srebrenicom); P1146 (Transkript uz kompilaciju video-snimaka, 10. ili 11. juli 1995.), str. 29. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), 59:13-01:02:10.

¹⁰⁵⁰⁶ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1945-1946; Pieter Boering, T. 10010-10011. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), 47:13-48:53.

¹⁰⁵⁰⁷ Robert Franken, T. 10801-10804. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 00:59:10-01:03:25, str. 13-32.

2462. Prema **Raveovim** riječima, Mladić je bio veoma uzrujan zbog vazdušnih napada na njegove snage ranije toga dana, za koje je krivio Nizozemski bataljon.¹⁰⁵⁰⁸ Mladić je prijetio da će, ako se vazdušni napadi nastave, izvršiti odmazdu tako što će granatirati bazu u Potočarima i pobiti taoce iz Nizozemskog bataljona koje drži VRS.¹⁰⁵⁰⁹ Na početku sastanka Mladić je prijetio nizozemskim predstavnicima, govoreći da će gađati bazu UN-a, da imaju samo jedan život, i pitajući ih da li žele da ponovo vide svoje porodice. Svjedok je čak pomislio da je moguće da će ih izvesti napolje i ustrijeliti.¹⁰⁵¹⁰ Mladić je rekao svjedoku i drugima da će prekid vatre ostati na snazi i da će trajati do 10:00 sati sljedećeg dana, te im je rekao da se naveče vrate s civilnim i vojnim predstavnicima Muslimana. Mladić je rekao da želi da se muslimanske snage razoružaju.¹⁰⁵¹¹ Mladić je dopustio Karremansu da vidi svoje vojnike koje su držali u jednoj sobi hotela kao taoce, ali tek kad on i Karremans zajedno popiju po čašu pića "kao pravi ratnici".¹⁰⁵¹² Dok se posluživalo vino, snimljene su fotografije.¹⁰⁵¹³

2463. **Milovan Milutinović** je u svom svjedočenju rekao da je Karremans tražio prekid borbenih dejstava i prenio zahtjev muslimanskog stanovništva da ono želi napustiti Srebrenicu.¹⁰⁵¹⁴ Mladić je prihvatio prijedlog i zatražio da sljedećeg dana na razgovore dođe delegacija muslimanskih predstavnika.¹⁰⁵¹⁵

2464. **Boering** je u svom svjedočenju rekao da su se nakon sastanka on i Karremans odvezli nazad u Potočare i pronašli Nesiba Mandžića, bivšeg učitelja, kojeg je Boering poznavao, koji se složio da bude predstavnik stanovništva na drugom sastanku u hotelu "Fontana".¹⁰⁵¹⁶ Tokom priprema za drugi sastanak, svjedok i Karremans su razgovarali o raznim organizacijama koje bi mogle pomoći u prevozu stanovništva iz enklave, primjećujući da najprije trebaju biti evakuisani ranjenici, a zatim starije osobe i nakon toga ostatak stanovništva.¹⁰⁵¹⁷

¹⁰⁵⁰⁸ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 25; Evert Rave, T. 10171-10172, 10239-10240.

¹⁰⁵⁰⁹ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 25.

¹⁰⁵¹⁰ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 25; Evert Rave, T. 10172, 10240-10241.

¹⁰⁵¹¹ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 26.

¹⁰⁵¹² P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 27.

¹⁰⁵¹³ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 27-28.

¹⁰⁵¹⁴ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 77.

¹⁰⁵¹⁵ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 77.

¹⁰⁵¹⁶ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1950-1952.

¹⁰⁵¹⁷ Pieter Boering, T. 10067-10068. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 1:26:45-1:29:13.

Drugi sastanak u hotelu "Fontana"

2465. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je on, nakon prvog sastanka u hotelu "Fontana" naveče 11. jula 1995., po naređenju Karremansa, pronašao predstavnika muslimanskog stanovništva za drugi sastanak. Mandžić je bio taj predstavnik na drugom sastanku u hotelu "Fontana" i bio je veoma nervozan te ga je poslije gotovo obuzela panika zbog odgovornosti koja mu je stavljena na leđa.¹⁰⁵¹⁸ **Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je pripremio hotel "Fontana" i organizovao obezbjeđenje za drugi sastanak.¹⁰⁵¹⁹

2466. **Boering** je u svom svjedočenju rekao da su u 23:00 sata 11. jula 1995. on i Karremans prisustvovali tom sastanku, koji je trajao oko 30 minuta, a bili su prisutni i sljedeći: Rave iz Nizozemskog bataljona; Mladić, Nikolić, Krstić, Janković i osoba koja se prezivala Kosorić iz VRS-a; Mladićev tjelohranitelj, prevodilac po imenu Petar, Nesib Mandžić i još nekoliko civila.¹⁰⁵²⁰ **Rave** je u svom svjedočenju rekao da su bili prisutni i Ljubisav Simić, gradonačelnik Bratunca, i snimateljska ekipa.¹⁰⁵²¹ Ubrzo nakon početka sastanka, vojnik VRS-a koji je stajao pokraj prozora povukao je zavjesu i otvorio prozor.¹⁰⁵²² Začulo se skvičanje svinje koju su klali pod prozorom.¹⁰⁵²³ Prozor je kasnije zatvoren i svjedok je mislio da je klanje svinje bilo namješteno kako bi se uznemirili pripadnici Nizozemskog bataljona i zastrašio muslimanski predstavnik.¹⁰⁵²⁴ **Boering** je u svom svjedočenju rekao je na stol pred Mandžića stavljen polomljeni komad table sa zgrade Skupštine opštine Srebrenica, što je po svjedokovom tumačenju trebalo značiti da VRS sada ima kontrolu nad Srebrenicom.¹⁰⁵²⁵

¹⁰⁵¹⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 68.

¹⁰⁵¹⁹ Momir Nikolić, T. 11810-11811, 11819; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 2.

¹⁰⁵²⁰ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1951-1957, 1959; Pieter Boering, T. 10015; P1142 (Kompilacija video-snimaka u vezi sa Srebrenicom), 1:16:09-1:42:31; P1143 (Izveštaj pukovnika Karremansa o sastancima s Mladićem, upućen Glavnom štabu UNPROFOR-a, 12. juli 1995.), str. 1; P1146 (Transkript uz kompilaciju video-snimaka), str. 38. V. takođe svjedok RM-294, T. 9863, 9864-9866, 9870; Momir Nikolić, T. 11819; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 3.

¹⁰⁵²¹ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 29, 31, 34; Evert Rave, T. 10172-10174.

¹⁰⁵²² Evert Rave, T. 10173.

¹⁰⁵²³ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 30; Evert Rave, T. 10173-10174, 10241-10242, 10248-10250. V. takođe svjedok RM-294, T. 9866.

¹⁰⁵²⁴ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 30; Evert Rave, T. 10173-10174, 10248-10250. V. takođe svjedok RM-294, T. 9866.

¹⁰⁵²⁵ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1959-1960; P1145 (Stop-fotografija ploče s natpisom iz video-snimka drugog sastanka u hotelu "Fontana"). V. takođe P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 32; svjedok RM-294, T. 9870-9871, 9960.

2467. Tokom sastanka, Mladić je ponavljao da "nedužno muslimansko stanovništvo" nije cilj dejstava VRS-a.¹⁰⁵²⁶ Ponudio je da obezbijedi autobuse za njihov prevoz iz Potočara, ako drugi obezbijede gorivo.¹⁰⁵²⁷ **Boering** je u svom svjedočenju rekao da je Karremans izjavio da su oni koji su ostali u Potočarima bili uglavnom žene, djeca i starije osobe.¹⁰⁵²⁸ Mladić je pristao na prekid vatre do 10:00 sati 12. jula i zatražio povlačenje ABiH iz enklave, kao i predaju njihovog oružja u zamjenu za liječenje ranjenih "izbjeglica".¹⁰⁵²⁹ Mladić je rekao da će u slučaju nepovinoanja opet početi granatiranje.¹⁰⁵³⁰ **Svjedok RM-294** je u svom svjedočenju rekao da je Karremans takođe Mladiću opisao izuzetno loše humanitarne uslove u Potočarima i rekao mu da stanovništvo treba biti evakuisano, te je Mladića uputio na Mandžića kako bi se dogovorili kuda stanovništvo želi ići.¹⁰⁵³¹ Mandžić je rekao Mladiću da misli da u Potočarima ima više od 25.000, ako ne i 30.000 ljudi, da on nije službeni predstavnik i da nije spreman da kaže kuda stanovništvo želi ići.¹⁰⁵³² Mandžić je počeo govoriti kako bi međunarodne organizacije trebale biti uključene u evakuaciju, a Mladić ga je prekinuo rekavši mu da će njegov narod opstati ili nestati i da je njihova sudbina, ne samo u Srebrenici nego i drugdje, u Mandžićevim rukama.¹⁰⁵³³ **Rave** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić rekao Mandžiću da civilno stanovništvo može slobodno da ide ili da ostane i da će Srbi za njih obezbijediti prevoz.¹⁰⁵³⁴

2468. **Boering** je u svom svjedočenju rekao da je, po povratku u Potočare, Mandžić izrazio zabrinutost i rekao da će trebati više predstavnika koji će ga podržati na sljedećem sastanku, a zatim je otišao da traži druge koji će se pridružiti delegaciji.¹⁰⁵³⁵

¹⁰⁵²⁶ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 33, 41.

¹⁰⁵²⁷ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 41. V. takođe P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 72.

¹⁰⁵²⁸ Pieter Boering, T. 10064-10066; P1142 (Kompilacija video-snimaka u vezi sa Srebrenicom); P1146 (Transkript uz kompilaciju video-snimaka, 10. ili 11. juli 1995.), str. 39. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 1:16:08-1:16:30.

¹⁰⁵²⁹ P1143 (Izveštaj pukovnika Karremansa o sastancima s Mladićem, upućen Glavnom štabu UNPROFOR-a, 12. juli 1995.), str. 2. V. takođe P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 68.

¹⁰⁵³⁰ P1143 (Izveštaj pukovnika Karremansa o sastancima s Mladićem, upućen Glavnom štabu UNPROFOR-a, 12. juli 1995.), str. 1; P1142 (Kompilacija video-snimaka u vezi sa Srebrenicom); P1146 (Transkript uz kompilaciju video-snimaka, 10. ili 11. juli 1995.), str. 47-48.

¹⁰⁵³¹ Svjedok RM-294, T. 9869, 9872.

¹⁰⁵³² Svjedok RM-294, T. 9873-9874. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 01:32:40-01:32:58.

¹⁰⁵³³ Svjedok RM-294, T. 9874-9875, 9902, 9904. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 01:35:12, 01:36:52-01:36:59; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 3.

¹⁰⁵³⁴ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 33.

¹⁰⁵³⁵ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1962.

U pismu Štabu UNPROFOR-a, Karremans je naveo da on nije u poziciji da brani "izbjeglice" i svoj bataljon, da pronade prikladne predstavnike i da zadovolji Mladićeve zahtjeve.¹⁰⁵³⁶

Treći sastanak u hotelu "Fontana"

2469. **Miroslav Deronjić** je izjavio da se sastao s Mladićem u hotelu "Fontana" ujutro 12. jula 1995.¹⁰⁵³⁷ Na tom sastanku, Deronjić je Mladiću prenio Karadžićev stav u vezi s civilima, kao i s ulogom koju je on, Deronjić, u tome trebao imati.¹⁰⁵³⁸ Deronjić je taj razgovor opisao kao "neprijatan", jer je Mladić "bez poštovanja" pitao gdje su on i Karadžić bili kad je pala Srebrenica.¹⁰⁵³⁹

2470. **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je on 12. jula 1995. pripremio hotel "Fontana" i organizovao obezbjeđenje za još jedan sastanak u 10:00 sati¹⁰⁵⁴⁰ **Boering** je u svom svjedočenju rekao da je on prisustvovao tom sastanku, koji je trajao oko 30 minuta, a prisutni su bili sljedeći: komandant Nizozemskog bataljona Karremans; Mladić, Nikolić, Krstić, Janković, osoba koja se prezivala Kosorić, koja je bila odgovorna za prevoz izbjeglica - svi iz VRS-a; Mladićev tjelohranitelj, prevodilac po imenu Petar, Nesib Mandžić i još dvije osobe koje su izabrane kao predstavnici enklave: Čamila Omanović i Ibro Nuhanović.¹⁰⁵⁴¹ Na sastanku se pokušalo pronaći rješenje za evakuaciju izbjeglica; međutim, neka pitanja, na primjer ko će biti odgovoran za transport i dobrobit civilnog stanovništva, te za obezbjeđivanje goriva,

¹⁰⁵³⁶ P1143 (Izveštaj pukovnika Karremansa o sastancima s Mladićem, upućen Glavnom štabu UNPROFOR-a, 12. juli 1995.), str. 2.

¹⁰⁵³⁷ P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6195, 6286.

¹⁰⁵³⁸ P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6195-6196.

¹⁰⁵³⁹ P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6196.

¹⁰⁵⁴⁰ Momir Nikolić, T. 11819-11820, 11828; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 4.

¹⁰⁵⁴¹ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1949-1951, 1962, 1968-1972, 1974; Pieter Boering, T. 10016-10017, 10019-10021; P1142 (Kompilacija video-snimaka u vezi sa Srebrenicom), 01:41:37-01:42:42, 01:42:45-01:42:50, 01:43:13, 01:44:55, 01:45:07; P1146 (Transkript uz kompilaciju video-snimaka, 10. ili 11. juli 1995.), str. 48-53. V. takođe svjedok RM-294, T. 9847, 9876, 9878-9880, 9883-9984, 9896; P1135 (Stop-fotografija Pietera Boeringa iz video-snimka drugog sastanka u hotelu "Fontana", 11. juli 1995.); P1148 (Zbirka stop-fotografija iz ažuriranog video-snimka prikazanog na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 64-66. Boering je u svom svjedočenju rekao da nije siguran kako su se tačno zvala druga dva predstavnika. Nakon što je razmotrilo dodatne dokaze u vezi s tim, Pretresno vijeće konstatuje da je Boering govorio o Čamili Omanović i Ibro Nuhanoviću (v. svjedok RM-294, T. 9876, 9941; Momir Nikolić, T. 11972; P1146 (Transkript uz kompilaciju video-snimaka, 10. ili 11. juli 1995.), str. 49; P1148 (Zbirka stop-fotografija iz ažuriranog video-snimka prikazanog na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 64).

ostala su neriješena.¹⁰⁵⁴² Na sastanku se takođe razgovaralo o provjeri muškaraca starosne dobi od 16 do 60 godina zbog mogućih ratnih zločina ili drugog kriminalnog ponašanja.¹⁰⁵⁴³ Nakon što su u sobu ušla dva vojnika, Krstić je izašao, a kasnije je i druge ljude pozvao da izađu.¹⁰⁵⁴⁴ Prema riječima svjedoka, Mladić je rekao da će, ako se muslimanski vojnici ne predaju, njegove snage napasti i bombardovati enklavu.¹⁰⁵⁴⁵

2471. **Svjedok RM-294** je u svom svjedočenju rekao da je tokom sastanka Mladić podsjetio bošnjačku delegaciju na ono što im je rekao veče prije, odnosno da mogu ili opstati ili nestati, kao i da je tražio da, ako žele da opstanu, svi njihovi naoružani ljudi, čak i oni koji su počinili zločine protiv njegovog naroda, predaju oružje VRS-u.¹⁰⁵⁴⁶ Mladić je dodao da, nakon što predaju oružje, mogu izabrati da li će ostati na teritoriji, ako to žele, ili otići kuda žele i da će on sve pustiti da odu bez obzira na to što su neki možda učestvovali u zločinima.¹⁰⁵⁴⁷ Prema riječima ovog svjedoka, ljudi koji su se okupili u Potočarima nisu ništa imali kod sebe, a kamoli oružje, a bošnjačka delegacija kojoj je Mladić uputio svoje zahtjeve nije mogla uticati na bosanske vojne vlasti da predaju oružje.¹⁰⁵⁴⁸

2472. **Milovan Milutinović** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić dao muslimanskoj delegaciji svoju riječ da svi oni koji su se okupili u Potočarima koji su predali oružje mogu da izaberu da li će otići u "u Jugoslaviju, u Federaciju" ili ostati u republici bosanskih Srba, te im je garantovao sva prava i slobode.¹⁰⁵⁴⁹ Mladić je izjavio da svi vojnici mogu da odu osim onih koji su počinili zločine protiv Srba jer će protiv njih biti pokrenut postupak.¹⁰⁵⁵⁰ On je svojim potčinjenima naredio da obezbijede

¹⁰⁵⁴² P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1974-1975; Pieter Boering, T. 10072-10073; P1146 (Transkript uz kompilaciju video-snimaka, 10. ili 11. juli 1995.), str. 53. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 13:00-14:17.

¹⁰⁵⁴³ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1969, 1974-1975; Pieter Boering, T. 10018-10019.

¹⁰⁵⁴⁴ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1975.

¹⁰⁵⁴⁵ Pieter Boering, T. 10017-10018.

¹⁰⁵⁴⁶ Svjedok RM-294, T. 9891.

¹⁰⁵⁴⁷ Svjedok RM-294, T. 9891, 9943. V. takođe P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6237-6238.

¹⁰⁵⁴⁸ Svjedok RM-294, T. 9891-9892.

¹⁰⁵⁴⁹ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 78-79; Milovan Milutinović, T. 30120-30121. Mada postoje odstupanja u datumima i slijedu sastanaka koje je opisao Milutinović, Pretresno vijeće smatra da se njegovo svjedočenje odnosi na dva sastanka 11. jula, nakon kojih je uslijedio treći sastanak 12. jula.

¹⁰⁵⁵⁰ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 80; Milovan Milutinović, T. 30120-30122.

prevoz, hranu i gorivo za to stanovništvo.¹⁰⁵⁵¹ Predstavnicima UNPROFOR-a obavijestili su prisutne da muslimanske snage otvaraju vatru iz minobacača sa položaja oko Srebrenice po "kolonama sunarodnika", koji su se kretali ka bazi UN-a u Potočarima. Prema riječima svjedoka, htjeli su da spriječe njihovo okupljanje u Potočarima i njihov odlazak iz Srebrenice.¹⁰⁵⁵² Kada se razgovaralo o tome koliko vozila će biti potrebno za prevoz, muslimanski predstavnici su rekli prisutnima da je broj ljudi u Srebrenici znatno uvećan od strane vlasti Srebrenice, kako bi se dobila veća humanitarna pomoć.¹⁰⁵⁵³ Nakon razgovora s muslimanskom delegacijom, Mladić je rekao Krstiću da oni treba da se "ponašaj[u] kao vitezovi", da je on dao svoju generalsku riječ i da nikome ne smije ništa da se desi.¹⁰⁵⁵⁴ Kada se svjedok vratio u hotel "Fontana" sljedećeg jutra, rečeno mu je da Muslimani žele otići iz Srebrenice i uputiti se u Tuzlu.¹⁰⁵⁵⁵

2473. **Boering** je u svom svjedočenju rekao da se poslije sastanka vratio u Potočare s Karremansom i s njim razgovarao o dogovorenim; budući da u nekim dijelovima nije bilo jasno što je dogovoreno, Karremans je poslao svjedoka nazad u hotel "Fontana". U hotelu "Fontana", svjedok je naišao na Momira Nikolića koji mu je rekao da su se o svemu sporazumjeli, da Boering nema šta tamo da traži i da se "gubi", da su stvari već počele da se dešavaju i da treba odmah otići.¹⁰⁵⁵⁶

2474. U dokumentu koji su potpisali zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona major Franken, Miroslav Deronjić i Nesib Mandžić 17. jula 1995. stoji da su na sastanku 12. jula 1995. srpsku stranu predstavljali komesar za civilna pitanja u Srebrenici Miroslav Deronjić, Mladić, predsjednik opštine Bratunac Ljubisav Simić, predsjednik Izvršnog odbora opštine Bratunac Srbislav Davidović, načelnik policije u Zvorniku koji se prezivao Vasić, Krstić, Popović i Kosorić.¹⁰⁵⁵⁷ U njemu se navodi da su se učesnici dogovorili da svaki civil može "ostati u enklavi ili [se] iseliti"; bošnjački predstavnici su odlučili da svi stanovnici koji žele da budu "evakuisani" treba da budu evakuisani na teritoriju opštine Kladanj i da evakuaciju treba da izvrše VRS i policija republike bosanskih Srba pod nadzorom i u pratnji UNPROFOR-a.¹⁰⁵⁵⁸

¹⁰⁵⁵¹ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 80.

¹⁰⁵⁵² D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 88.

¹⁰⁵⁵³ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 89.

¹⁰⁵⁵⁴ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 79.

¹⁰⁵⁵⁵ D862 (Milovan Milutinović, izjava svjedoka, 11. juli 2014.), par. 81.

¹⁰⁵⁵⁶ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1976.

¹⁰⁵⁵⁷ P1138 (Izjava predstavnika civilnih vlasti enklave Srebrenica, 17. juli 1995.), str. 1-2.

¹⁰⁵⁵⁸ Svjedok RM-294, T. 9895; P1138 (Izjava predstavnika civilnih vlasti enklave Srebrenica, 17. juli 1995.), str. 1-3.

Zaključci Pretresnog vijeća

2475. Odbrana tvrdi da iskaz Momira Nikolića u vezi s hotelom "Fontana" nije vjerodostojan jer je on, između ostalog, umanjio svoju ulogu na sastanku, što je u suprotnosti sa svjedočenjem Boeringa, koji je rekao da je Nikolić "u tom trenutku bio nadležan za sve".¹⁰⁵⁵⁹ Pretresno vijeće, međutim, konstatuje da se Boeringovo svjedočenje na koje upućuje odbrana odnosi na druge sastanke s Nikolićem, a ne one u hotelu "Fontana", za koje se navodi da su održani 11. i 12. jula 1995.¹⁰⁵⁶⁰ Pretresno vijeće stoga konstatuje da tvrdnje odbrane u vezi s tim nisu uvjerljive.

2476. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su 11. i 12. jula 1995. u hotelu "Fontana" u Bratuncu održana tri sastanka. Prvi je bio sastanak pripadnika VRS-a i oficira Nizozemskog bataljona. Na sljedeća dva sastanka, bili su prisutni i jedan ili više imenovanih predstavnika bosanskih Muslimana u Potočarima. Te predstavnike je imenovala srpska strana.¹⁰⁵⁶¹ Na tim sastancima razgovaralo se o sudbini onih koji su se okupili u Potočarima. Sastanke je snimala je snimateljska ekipa. Prvi sastanak održan je u približno 20:00 sati 11. jula i prisustvovali su mu, između ostalih, Mladić, Živanović, Janković, Nikolić, Krstić, Kosorić i još neki pripadnici VRS-a, kao i predstavnici Nizozemskog bataljona. Bila je prisutna i snimateljska ekipa i UN-ov prevodilac. Tokom sastanka VRS je u susjednoj sobi držao zatočene nenaoružane vojnike Nizozemskog bataljona. Mladić je vodio sastanak u atmosferi zastrašivanja i iznosio prijetnje. Bio je uzrujan zbog vazdušnih napada NATO-a ranije toga dana i upozorio je da će, ako se oni nastave, zatočeni vojnici Nizozemskog bataljona biti ubijeni. Takođe je prijetio da će gađati bazu UN-a, rekavši da svaki vojnik i oficir Nizozemskog bataljona ima samo jedan život i da pretpostavlja da ne žele da ga tu izgube. Rekao je i da ni UNPROFOR ni muslimansko civilno stanovništvo nisu cilj VRS-a. Mladić je ponudio da se razgovara o mirnom rješenju kako bi se riješila situacija s kojom se suočava civilno stanovništvo, Nizozemski bataljon i ABiH, i izrazio je spremnost da primi ranjene Muslimane. Dopustio je Karremansu da vidi svoje vojnike koji su bili zatočeni, ali tek pošto skupa popiju po čašu pića. Dok se posluživalo vino, snimljene su fotografije. Mladić je oficirima Nizozemskog bataljona rekao da

¹⁰⁵⁵⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2567.

¹⁰⁵⁶⁰ V. P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1878-1879.

¹⁰⁵⁶¹ Pretresno vijeće u cijeloj Presudi te osobe naziva "imenovanim predstavnicima" ili "predstavnicima".

treba da se vrate na još jedan sastanak koji je bio zakazan za to isto veče, zajedno s muslimanskim civilnim i vojnim predstavnicima.

2477. Isto veče, oko 22:00 ili 23:00 sata, održan je drugi sastanak. Na njemu su bili isti učesnici, a prisustvovali su i Ljubisav Simić, gradonačelnik Bratunca, i Nesib Mandžić, kojeg su Karremans i Boering zamolili da bude predstavnik muslimanskog stanovništva koje se okupilo u Potočarima. Ubrzo nakon početka sastanka, jedan vojnik VRS-a je povukao zavjesu i otvorio prozor. Začulo se skvičanje svinje koju su klali pod prozorom, nakon čega je prozor zatvoren. Tokom sastanka, na stol je pred Mandžića stavljen polomljeni komad table sa zgrade Skupštine opštine Srebrenica. Ponovo se govorilo o evakuaciji civilnog stanovništva iz Potočara i Mladić je ponovio da oni nisu cilj VRS-a i da su slobodni da odu ili ostanu. Ponudio je da obezbijedi autobuse za prevoz, ako drugi obezbijede gorivo. Kada je Mandžić predložio da u evakuaciji učestvuju međunarodne organizacije, Mladić je rekao da će njegov narod opstati ili nestati i da je njihova sudbina u Mandžićevim rukama. Mladić se složio da prekid vatre ostane na snazi do 10:00 sati idućeg dana, zatraživši povlačenje vojnika ABiH iz enklave i predaju sveg naoružanja, te je prijetio daljim granatiranjem u slučaju da se ne povinuju.

2478. Sljedećeg jutra, 12. jula 1995., oko 10:00 sati, održan je treći sastanak, kojem su prisustvovali Mladić, nekoliko oficira VRS-a, uključujući Krstića, kao i Miroslav Deronjić, dva oficira Nizozemskog bataljona Karremans i Boering, te troje bosanskih Muslimana kao predstavnici civilnog stanovništva u Potočarima, Nesib Mandžić, Ibro Nuhanović i Čamila Omanović. Mladić je ponovio svoj zahtjev za predaju svih naoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, i oružja, te je izjavio da oni mogu "opstati ili nestati". Mladić je izjavio da civili mogu ostaniti ili otići kuda žele i da će on sve pustiti da odu bez obzira na to što su neki od njih možda učestvovali u zločinima. Dana 17. jula 1995., Franken, Deronjić i Mandžić su potpisali dokument u kojem stoji da je postignut sporazum da VRS i policijske snage republike bosanskih Srba trebaju "evakuisati" civile u opštinu Kladanj pod nadzorom i pratnjom UNPROFOR-a. Govorilo se i o provjeri muškaraca starosne dobi od 16 do 60 godina. Boering je smatrao da su neka pitanja, na primjer ko ima krajnju odgovornost za prevoz ili obezbjeđivanje goriva, ostala neriješena nakon sastanka; međutim, kad je tražio objašnjenje, Nikolić mu je rekao da je sve dogovoreno, da su stvari već počele dešavati i neka se "gubi", te da treba odmah da ode.

7.1.5 Odvoženje iz Potočara

2479. U ovom poglavlju, Pretresno vijeće će razmotriti dokaze i donijeti zaključke u vezi s odvoženjem ljudi iz Potočara, uključujući organizaciju prevoza bosanskih Muslimana iz enklave i odvajanje muškaraca, bosanskih Muslimana, od ostalog stanovništva u Potočarima. Pretresno vijeće je u vezi s tim formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno.¹⁰⁵⁶² Pretresnom vijeću su takođe predloženi dokazi koje je iznio **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;¹⁰⁵⁶³ **Miladin Mladenović**, koji je tokom operacije u Srebrenici bio portir u voznom parku preduzeća "Vihor" u Borkovcu;¹⁰⁵⁶⁴ **Mile Janjić**, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;¹⁰⁵⁶⁵ **Mendeljev Đurić**, zvani Mane, bosanski Srbin, koji je u julu 1995. bio komandir 1. čete Specijalne brigade policije u Centru za obuku na Jahorini;¹⁰⁵⁶⁶ **svjedok RM-306**, Srbin iz Bratunca;¹⁰⁵⁶⁷ **Nedo Jovičić**, koji je tokom 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije kao vozač zamjenika komandanta Specijalne brigade policije, Ljubomira Borovčanina;¹⁰⁵⁶⁸ **Ljubodrag Gajić**, koji je bio pripadnik 1. čete MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini;¹⁰⁵⁶⁹ **Dušan Mičić**, koji je od početka maja 1992. do marta 1993. bio vojni policajac u TO-u, a kasnije komandir PJP-a u Bratuncu;¹⁰⁵⁷⁰ **svjedok RM-333**, koji je 1995. bio pripadnik združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i republike bosanskih Srba;¹⁰⁵⁷¹ **Nebojša Jeremić**, koji je od aprila 1993. do kraja jula 1995. bio pripadnik Vojne policije Zvorničke brigade;¹⁰⁵⁷² **svjedok RM-265**, pripadnik Bratunačke

¹⁰⁵⁶² Činjenice o kojima je presuđeno br. 1558, 1560, 1561 i 1564 razmotrene su u poglavlju 7.6.

¹⁰⁵⁶³ Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

¹⁰⁵⁶⁴ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 2, 4.

¹⁰⁵⁶⁵ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9756.

¹⁰⁵⁶⁶ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10790, 10793, 10796;

¹⁰⁵⁶⁷ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9357-9358; svjedok RM-306, T. 11446; D293 (Svjedok RM-306, izjava data MUP-u bosanskih Srba, 26. decembar 2005.), str. 1-2.

¹⁰⁵⁶⁸ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 2.

¹⁰⁵⁶⁹ Ljubodrag Gajić, T. 40268-40269, 40311.

¹⁰⁵⁷⁰ D977 (Dušan Mičić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 2, 14-16; Dušan Mičić, T. 33758.

¹⁰⁵⁷¹ Svjedok RM-333, T. 6759, 6792-6793; P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin) str. 1; D129 (Naredenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.), str. 1.

¹⁰⁵⁷² Nebojša Jeremić, T. 34273, 34299.

brigade;¹⁰⁵⁷³ **Pieter Boering**, major Nizozemskog bataljona, koji je od 3. januara do jula 1995. bio oficir za vezu s VRS-om i ABiH u Srebrenici;¹⁰⁵⁷⁴ **Paul Groenewegen**, pripadnik Nizozemskog bataljona, koji je od januara do jula 1995. bio stacioniran u Potočarima;¹⁰⁵⁷⁵ **Robert Franken**, koji je od 15. januara do pred kraj jula 1995. bio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona u Potočarima;¹⁰⁵⁷⁶ **Eelco Koster**, pripadnik Nizozemskog bataljona;¹⁰⁵⁷⁷ **svjedok RM-372**, pripadnik UNPROFOR-a, koji je od januara 1995. bio stacioniran u Bosni i Hercegovini;¹⁰⁵⁷⁸ **Rupert Smith**, koji je od 23. januara do decembra 1995. bio komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu;¹⁰⁵⁷⁹ **svjedok RM-314**, bosanski Musliman, pripadnik TO-a, koji je radio u Srebrenici tokom rata;¹⁰⁵⁸⁰ **Saliha Osmanović, Mirsada Gabeljić, Šifa Hafizović, svjedokinja RM-311, svjedokinja RM-312, Nura Efendić, svjedok RM-249, Samila Salčinović, Razija Pašagić, Hanifa Hafizović, svjedok RM-255, Hana Mehmedović, Šehra Ibišević, Behara Krdžić, svjedok RM-362**, svi bosanski Muslimani iz opštine Srebrenica;¹⁰⁵⁸¹ **Evert Rave**, pripadnik Nizozemskog bataljona, koji je od januara do

¹⁰⁵⁷³ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3793, 3796, 3800; P2541 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Tolimir*, 15. mart 2011.), str. 11274, 11282.

¹⁰⁵⁷⁴ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1867-1873; Pieter Boering, T. 10025.

¹⁰⁵⁷⁵ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 3-4, 6.

¹⁰⁵⁷⁶ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 3-4, 109.

¹⁰⁵⁷⁷ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 1-2; Eelco Koster, T. 1235; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 1.

¹⁰⁵⁷⁸ P3499 (Svjedok RM-372, izjava svjedoka, 6. oktobar 2013.), par. 3.

¹⁰⁵⁷⁹ P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 4, 6; Rupert Smith, T. 7287.

¹⁰⁵⁸⁰ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 1-2; P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 1; P1437 (Izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 1; svjedok RM-314, T. 10849-10850, 10869-10872, 10896, 10912; P1434 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-134). Dokazi svjedoka RM-314 razmotreni su u poglavlju 7.2.

¹⁰⁵⁸¹ P1029 (Mirsada Gabeljić, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 1-2; P1030 (Mirsada Gabeljić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), str. 1. P1045 (Šifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 1-2; P1046 (Šifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 1. P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 1-2; P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3306. P3488 (Svjedokinja RM-312, izjava svjedoka, 16. oktobar 2002.), str. 1-2; P3489 (Svjedokinja RM-312, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. novembar 2006.), str. 3594-3595, 3598. P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 1-2; P1028 (Nura Efendić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 1-2. P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 1-2; svjedok RM-249, T. 15410-15411. P1016 (Samila Salčinović, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 1-2; P1017 (Samila Salčinović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), str. 1-2. P1043 (Razija Pašagić, izjava svjedoka, 15. juni 2000.), str. 1-2; P1044 (Razija Pašagić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 15. juni 2000.), str. 1. P1008 (Hanifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 1, 3; P1009 (Hanifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 1. P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 1-2. Dokazi svjedoka RM-255 takođe su razmotreni u poglavlju 7.1.3. P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 1-2; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2. P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 1-2; P1022 (Šehra Ibišević, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2. P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 1-2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli,

pred kraj jula 1995. služio kao oficir za bezbjednost i vezu u Srebrenici;¹⁰⁵⁸² **svjedok RM-268**, koji je 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije;¹⁰⁵⁸³ kao i dokumentarni dokazi i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁰⁵⁸⁴ Vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **Vincentius Egbers**,

16. juni 2000.), str. 1. P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17301-17302.

¹⁰⁵⁸² P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), str. 1, par. 1, 61-62; Evert Rave, T. 10255.

¹⁰⁵⁸³ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8565, 8567.

¹⁰⁵⁸⁴ **Momir Nikolić**: Momir Nikolić, T. 11834, 11836, 11840-11841; P1510 (Izveštaj Isturenog komandnog mjesta DK-a u Bratuncu, Vujadin Popović, 12. juli 1995.), str. 2; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 6, 9; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 3. **Miladin Mladenović**: D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5; Miladin Mladenović, T. 27239-27240; 27242, 27245-27246, 27248-27251; P6844 (Vazдушna fotografija Bratunca na kojoj se vide preduzeće "Vihor", put za Potočare i Tišća, s oznakama koje je unio Miladin Mladenović). **Mile Janjić**: P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9770-9771, 9784-9785; P1446 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20. novembar 2007.), str. 17941-17942, 17944; Mile Janjić, T. 11001, 11005. **Mendeljev Đurić**: P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10790, 10793, 10796, 10806, 10808, 10811-10812, 10822, 10833-10834, 10836-10837, 10870-10871. **Svjedok RM-306**: P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9493-9494, 9512-9513; svjedok RM-306, T. 11440; P1477 (Izvod iz knjige pacijenata Doma zdravlja u Bratuncu). **Nedo Jovičić**: D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 25-26. **Ljubodrag Gajić**: T. 40295-40296, 40305. **Dušan Mičić**: D977 (Dušan Mičić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 24, 31. **Svjedok RM-333**: P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14812-14816, 14818-14819, 14876; svjedok RM-333, T. 6752, 6787-6788. **Nebojša Jeremić**: Nebojša Jeremić, T. 34279-34280, 34351. **Svjedok RM-265**: P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3809. **Pieter Boering**: P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 1976, 2008-2009-2010, 2015-2025; Pieter Boering, T. 10074-10076, 10082-10083; P1141 (Fotografija "bijeke kuće"). **Paul Groenewegen**: P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 32, 38, 41, 43-45, 48-49, 56; Paul Groenewegen, T. 10485, 10490-10494, 10511-10513, 10516, 10538; P1159 (Vazdušni snimak s oznakama koje je unio Paul Groenewegen, 13. juli 1995.); P1160 (Vazdušni snimak s oznakama koje je unio Paul Groenewegen, 13. juli 1995.). **Robert Franken**: P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 79, 82-84, 86-88, 100; Robert Franken, T. 10731-10732, 10735-10737; P1422 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio svjedok); P1423 (Fotografija na kojoj se vidi paljenje ličnih stvari, bez datuma); P1428 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unijelo tužilaštvo, bez datuma); P1429 (Vazdušni snimak Potočara od 13. jula 1995. s oznakama koje je unio svjedok); P1432 (Vojni posmatrač UN-a, izvještaj o situaciji, 12. juli 1995.). **Eelco Koster**: P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 11-13, 15; Eelco Koster, T. 1214-1216, 1231, 1233-1234, 1276; P60 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio Eelco Koster). **Svjedok RM-372**: P3499 (Svjedok RM-372, izjava svjedoka, 6. oktobar 2013.), par. 4-5, 7. **Rupert Smith**: P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 151. **Svjedok RM-314**: P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 4. **Saliha Osmanović**: P1461 (Saliha Osmanović, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), par. 8-10, 12; Saliha Osmanović, T. 11179, 11193-11194. **Mirsada Gabeljić**: P1029 (Mirsada Gabeljić, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 2; P1030 (Mirsada Gabeljić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), str. 2. **Šifa Hafizović**: P1045 (Šifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. P1046 (Šifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2. Svjedokinja **RM-311**: P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 2; P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3110, 3312-3313. **Svjedokinja RM-312**: P3488 (Svjedokinja RM-312, izjava svjedoka, 16. oktobar 2002.), str. 2-3; P3489 (Svjedokinja RM-312, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. novembar 2006.), str. 3611, 3620. **Nura Efendić**: P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2-3; P1028 (Nura Efendić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2. Svjedok **RM-249**: P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 2-4, 11-12, 14; P1991 (Svjedok RM-249, prethodno svjedočenje, 18. mart 2010.), T. 670-671, 723-724; svjedok RM-249, T.

pripadnik Nizozemskog bataljona i komandir 3. voda, koji je u periodu od januara 1995. do 21. jula 1995. bio na posmatračkom položaju Alpha na zapadu srebreničke enklave;¹⁰⁵⁸⁵ **svjedok RM-294**, bosanski Musliman iz opštine Srebrenica;¹⁰⁵⁸⁶ **Leendert van Duijn**, koji je od januara do jula 1995. bio komandant voda Nizozemskog bataljona stacioniranog u Potočarima;¹⁰⁵⁸⁷ **svjedok RM-284**, bosanski Srbin;¹⁰⁵⁸⁸ **Petar Škrbić**, koji je u julu 1995. bio pomoćnik komandanta za organizaciju, mobilizaciju i personalne poslove Glavnog štaba VRS-a;¹⁰⁵⁸⁹ **svjedok RM-374**, bosanski Srbin iz Zvornika;¹⁰⁵⁹⁰ **Ljubomir Bojanović**, koji je 1995. bio pripadnik Zvorničke brigade;¹⁰⁵⁹¹ **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac;¹⁰⁵⁹² **Zoran Petrović**, novinar iz Beograda, koji je od 13. do 15. jula 1995. sa Borovčaninom obilazio područje oko Bratunca;¹⁰⁵⁹³ **Zlatan Čelanović**, koji je 1995. bio pripadnik Bratunačke lake pješadijske brigade VRS-a;¹⁰⁵⁹⁴ i **Zoran Kovačević**, koji je od aprila 1992. bio komandir više četa 2. bataljona Bratunačke brigade.¹⁰⁵⁹⁵

15454-15456, 15458. **Samila Salčinović**: P1016 (Samila Salčinović, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 2; P1017 (Samila Salčinović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), str. 2. **Razija Pašagić**: P1043 (Razija Pašagić, izjava svjedoka, 15. juni 2000.), str. 2-3; P1044 (Razija Pašagić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 15. juni 2000.), str. 1-2. **Hanifa Hafizović**: P1008 (Hanifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2, -3; P1009 (Hanifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 1-2. **Svjedok RM-255**: P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1170-1173, 1187, 1193, 1196-1197. **Hana Mehmedović**: P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 2-3; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2-3. **Šehra Ibišević**: P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2-3; P1022 (Šehra Ibišević, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2-3. **Behara Krdžić**: P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2. **Evert Rave**: P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998), par. 36, 39-40, 45-46, 50; Evert Rave, T. 10175-10179. **Svjedok RM-268**: P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8569, 8586-8588-8592, 8619. Dokazi svjedoka RM-314 razmotreni su u poglavlju 7.2.
¹⁰⁵⁸⁵ P1629 (Vincentius Egbers, transkript iz predmeta *Krstić*, 5.-6. april 2000.), str. 2201-2203; D307 (Upitnik MKSJ-a za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, bez datuma), str. 1.
¹⁰⁵⁸⁶ Svjedok RM-294, T. 9838, 9840; P1136 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-294, 16. april 2013.).
¹⁰⁵⁸⁷ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2256-2258, 2261.
¹⁰⁵⁸⁸ P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14582-14583; svjedok RM-284, T. 11120, 11139.
¹⁰⁵⁸⁹ Petar Škrbić, T. 13981.
¹⁰⁵⁹⁰ P1576 (Svjedok RM-374, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. februar i 1. mart 2007.), str. 7935.
¹⁰⁵⁹¹ P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11673, 11676.
¹⁰⁵⁹² P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2.
¹⁰⁵⁹³ P3347 (Zoran Petrović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 4. decembar 2007.), str. 18738, 18764-18765, 18830.
¹⁰⁵⁹⁴ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6626. Dokazi Zlatana Čelanovića razmotreni su u poglavlju 7.1.3.
¹⁰⁵⁹⁵ D594 (Zoran Kovačević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 2, 4-5, 7.

Organizacija prevoza bosanskih Muslimana iz enklave

2480. **Robert Franken** je u svom svjedočenju rekao da o prevozu bosanskih Muslimana iz Potočara u Kladanj nisu odlučili imenovani predstavnici bosanskih Muslimana koji su bili prisutni, nego je to naredio Mladić.¹⁰⁵⁹⁶ U presretnutom razgovoru Mladića i jedne neidentifikovane osobe 12. jula 1995., Mladić se raspitivao o polasku autobusa i kamiona i rekao je da su se oni svi predali i da ih treba evakuisati, uključujući i one koji ne žele otići. Mladić je neidentifikovanoj osobi rekao da će se prolaz prema Kladnju otvoriti za evakuaciju. Takođe je toj osobi naredio da povede patrolu da se uklone mine i prepreke.¹⁰⁵⁹⁷ **Franken** je nadalje u svom svjedočenju rekao da je taj razgovor odgovarao stvarnosti koju je on u to vrijeme vidio na terenu.¹⁰⁵⁹⁸

2481. **Petar Škrbić** je u svom svjedočenju rekao da je neko iz operativnog centra u Crnoj Rijeci kasno uveče 11. jula 1995. preko telefona od njega tražio da mobilise autobuse.¹⁰⁵⁹⁹ Svjedok je znao da je taj zahtjev došao od Mladića.¹⁰⁶⁰⁰

2482. Dana 12. jula 1995. oko 04:30 sati, 1. četa Posebne jedinice policije iz Zvornika i četa MUP-a s Jahorine zauzele su polazne položaje s obje strane Žutog mosta kod Potočara. Čete MUP-a preuzele su kontrolu nad kontrolnim punktom UN-a na mostu bez incidenata i bez otpora vojnika Nizozemskog bataljona. Borovčanin je procijenio da se u Potočarima toga dana okupilo 25.000 do 28.000 "civila".¹⁰⁶⁰¹

2483. Takođe 12. jula 1995., Dragomir Vasić, načelnik SJB-a Zvornik, izvijestio je da su se tog jutra u 08:00 sati Mladić i general Krstić sastali u Komandi Bratunačke brigade i podijelili zadatke svim učesnicima sastanka.¹⁰⁶⁰² **Momir Nikolić** je potvrdio da su Mladić, Vasić i druge više starješine iz policije i vojske prisustvovali sastanku ujutro 12. jula 1995.¹⁰⁶⁰³ Prema Vasićevom izvještaju, vojne operacije su se odvijale po planu: "Turci" bježe prema Sućeskoj, dok se 15.000 "civila" okupilo u Potočarima. Vasić je izvijestio da će se u 10:00 sati toga jutra održati sastanak sa predstavnicima UNPROFOR-a, Međunarodnog Crvenog krsta i Muslimana iz Srebrenice, na kojem će

¹⁰⁵⁹⁶ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 105.

¹⁰⁵⁹⁷ P1235 (Presretnuti razgovor Mladića i neidentifikovane osobe, 12. juli 1995.).

¹⁰⁵⁹⁸ Robert Franken, T. 10746-10747; P1235 (Presretnuti razgovor Mladića i neidentifikovane osobe, 12. juli 1995.).

¹⁰⁵⁹⁹ Petar Škrbić, T. 13981, 13984.

¹⁰⁶⁰⁰ Petar Škrbić, T. 13984-13985, 14020.

¹⁰⁶⁰¹ P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 2.

¹⁰⁶⁰² P1509 (Izveštaj Centra javne bezbjednosti Zvornik, koji je sastavio Dragomir Vasić, o sastanku u Bratuncu, 12. juli 1995.); v. takođe Momir Nikolić, T. 11814-11815.

¹⁰⁶⁰³ Momir Nikolić, T. 11814-11815

biti postignut dogovor o evakuaciji civilnog stanovništva iz Potočara za Kladanj, te je dodao: "da bi tamo imali više problema". Za prevoz je obezbijeđeno sto šlepera. Združene snage policije napredovale su ka Potočarima u cilju zarobljavanja pripadnika UNPROFOR-a, okruženja sveg civilnog stanovništva, te čišćenja terena od neprijateljskih grupa.¹⁰⁶⁰⁴

2484. Takođe rano ujutro 12. jula, general Živanović je potpisao naređenje upućeno svim potčinjenim jedinicama DK-a po kojem je trebalo "sve raspoložive autobuse i minibusove koji su vlasništvo jedinica VRS-a, staviti na raspolaganje DK-a", tako da najkasnije do 16:30 sati dođu na stadion u Bratuncu i pridržavaju se uputstava u vezi s lokacijama za distribuciju goriva.¹⁰⁶⁰⁵ U tom naređenju dalje je navedeno da je Komanda DK-a uputila zahtjev Ministarstvu odbrane bosanskih Srba da se mobilišu privatni autobusi.¹⁰⁶⁰⁶ Istog jutra Ministarstvo odbrane bosanskih Srba poslalo je tri naredbe svojim lokalnim sekretarijatima u kojem se od njih traži da obezbijede autobuse i pošalju ih u Bratunac.¹⁰⁶⁰⁷ Škrbić je u svom svjedočenju rekao da je toga dana poslao hitni pismeni zahtjev Ministarstvu odbrane da mobiliše sve autobuse u opštinama Pale, Sokolac, Rogatica, Višegrad, Han Pijesak, Vlasenica, Milići, Bratunac i Zvornik.¹⁰⁶⁰⁸ Najmanje 50 autobusa trebalo je da bude mobilisano i poslano na stadion u Bratuncu do 14:30 sati.¹⁰⁶⁰⁹ Prema jednom dokumentu od 12. jula 1995., Komanda DK-a je poslala zahtjev Glavnom štabu VRS-a da dodatno odobri 10.000 litara dizel goriva i 2.000 litara benzina, pozivajući se na naređenje u vezi s obezbjeđenjem 50 autobusa za "evakuaciju iz enklave Srebrenica".¹⁰⁶¹⁰ Saobraćajna policija i Vojna policija 65. zaštitnog motorizovanog puka dobile su zadatak da nadziru kretanje autobusa s područja DK-a na područje SRK-a.¹⁰⁶¹¹ Komandant 65. zaštitnog motorizovanog puka bio je Milomir Savčić, čiji komandant je bio Mladić.¹⁰⁶¹²

¹⁰⁶⁰⁴ P1509 (Izveštaj Centra javne bezbjednosti Zvornik, koji je sastavio Dragomir Vasić, o sastanku u Bratuncu, 12. juli 1995.).

¹⁰⁶⁰⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1411.

¹⁰⁶⁰⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1412.

¹⁰⁶⁰⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1413.

¹⁰⁶⁰⁸ P1710 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a 09/31/12-3/154, upućeno Ministarstvu odbrane, 12. juli 1995.). V. takođe P1714 (Zahtjev Komande DK-a 21/6-686, upućen Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.).

¹⁰⁶⁰⁹ P1710 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a 09/31/12-3/154, upućeno Ministarstvu odbrane, 12. juli 1995.).

¹⁰⁶¹⁰ P1714 (Zahtjev Komande DK-a 21/6-686, upućen Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.).

¹⁰⁶¹¹ Petar Škrbić, T. 13987-13988, 14022.

¹⁰⁶¹² Petar Škrbić, T. 13988.

2485. General Krstić je naredio da se nabave autobusi za prevoz muslimanskog stanovništva iz Potočara 12. i 13. jula 1995. On je svojim podređenima naredio da se obezbijedi cesta kojom će autobusi ići u Kladanj i nadzirao je, uopšteno govoreći, cjelokupni tok operacije prevoza.¹⁰⁶¹³ **Svjedok RM-284** je u svom svjedočenju rekao da je čuo kad je Krstić ujutro 12. jula 1995. naredio da se obezbijede autobusi iz Zvornika i drugih opština.¹⁰⁶¹⁴ On je tog istog dana čuo i razgovor Krstića i Popovića ispred hotela "Fontana", u kojem je Krstić pitao Popovića kako da organizuje kolonu autobusa kako bi se obezbijedio siguran prolaz za "civilno" muslimansko stanovništvo koje se okupljalo u Potočarima kod Srebrenice na muslimansku stranu.¹⁰⁶¹⁵ Ispred hotela "Fontana", svjedok je takođe čuo kako Mladić pita Krstića kako se stvari odvijaju. Krstić je odgovorio da misli da sve ide po planu ali da će on "provjeriti". Krstić je zatim ušao u hotel "Fontana".¹⁰⁶¹⁶ Dana 12. jula 1995., desetine autobusa i kamiona stigle su u Potočare kako bi pokupili žene, djecu i starije ljude, bosanske Muslimane.¹⁰⁶¹⁷

2486. **Miladin Mladenović** je u svom svjedočenju rekao da su između 13:00 i 14:00 sati 12. jula u njegovu kuću došla dva radnika preduzeća "Vihor" – vozač i električar po imenu Milenko Jovanović iz Bratunca.¹⁰⁶¹⁸ Oni su mu rekli da je njegov šef u preduzeću "Vihor", čovjek koji se prezivao Stević i koji je bio šef transporta, naredio da svjedok zaduži autobus i da vozi Muslimane za Kladanj.¹⁰⁶¹⁹ Direktor preduzeća "Vihor" bio je Dragan Jovanović.¹⁰⁶²⁰ Svjedok se javio poslovođi u preduzeću "Vihor" koji mu je izdao gorivo i bijeli autobus marke TAM s plavom prugom po dužini i natpisom "Vihor".¹⁰⁶²¹ Svjedoku je rečeno da ide u Potočare da prevozi Muslimane.¹⁰⁶²² Vozeći za Potočare, svjedok je vidio približno 50 autobusa i teretnih vozila, kao što su kamioni,

¹⁰⁶¹³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1405.

¹⁰⁶¹⁴ P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14589; svjedok RM-284, T. 11126-11127.

¹⁰⁶¹⁵ P1460 (Svjedok RM-284, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. avgust 2007.), str. 14589-14591; svjedok RM-284, T. 11126-11128.

¹⁰⁶¹⁶ Svjedok RM-284, T. 11128.

¹⁰⁶¹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1409.

¹⁰⁶¹⁸ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 4; Miladin Mladenović, T. 27245.

¹⁰⁶¹⁹ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 2-4.

¹⁰⁶²⁰ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 3.

¹⁰⁶²¹ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 4; Miladin Mladenović, T. 27245-27248; P6844 (Vazdušna fotografija Bratunca na kojoj se vide preduzeće "Vihor", put za Potočare i Tišća, s oznakama koje je unio Miladin Mladenović).

¹⁰⁶²² D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 4.

koja su se kretala u pravcu Bratunca prema Kladnju.¹⁰⁶²³ Kad je stigao u Potočare, jedan vojnik VRS-a mu je rekao da parkira svoj autobus unutar kruga "bijeke kuće".¹⁰⁶²⁴

2487. Dana 12. jula 1995., u 17:30 sati, potpukovnik Vujadin Popović iz IKM-a DK-a poslao je izvještaj, između ostalih, Komandi DK-a i Glavnom štabu VRS-a.¹⁰⁶²⁵ Popović je izvijestio da nije bilo težih okršaja sa "balijama" toga dana, i da su snage MUP-a ušle u Potočare bez borbe.¹⁰⁶²⁶ Popović je nadalje izvijestio da se oko 30.000 do 35.000 žena, djece, starijih, iznemoglih i bolesnih osoba nalazi u blizini baze UNPROFOR-a, na cesti i u bivšim fabrikama.¹⁰⁶²⁷ Vojnici UNPROFOR-a su pomagali pri ukrcavanju žena i djece u vozila.¹⁰⁶²⁸ **Nikolić** i Janković su takođe procijenili da je u Potočarima oko 30.000 do 40.000 ljudi.¹⁰⁶²⁹ Na kraju dana, Nikolić je sastavio izvještaj sa svim obavještajnim podacima koji su mu bili na raspolaganju i poslao ga Komandi DK-a.¹⁰⁶³⁰ Te večeri, Nikolić je takođe usmeno podnio izvještaj svom komandantu Blagojeviću i tom prilikom su razgovarali o operaciji u kojoj bi se žene i djeca prevezli u Kladanj, a vojno sposobni muškarci u Potočarima odvojili, zatočili i pogubili.¹⁰⁶³¹ Svjedok je generalno obavještavao pukovnika Blagojevića o svemu što se dešavalo u zoni odgovornosti Bratunačke brigade u danima oko 12. jula 1995.¹⁰⁶³²

2488. Dana 12. jula 1995., dio snaga MUP-a takođe je bio uključen u organizovanje evakuacije "civila" iz Srebrenice u Kladanj.¹⁰⁶³³ Dana 13. jula 1995., u 09:30 sati, Mladić, pukovnik Vasić, potpukovnik Popović i general Krstić sastali su se u Štabu Bratunačke brigade.¹⁰⁶³⁴ Mladić je obavijestio Vasića, načelnika SJB-a Zvornik, da je dijelu snaga MUP-a prepušten zadatak organizovanja evakuacije približno 15.000 civila

¹⁰⁶²³ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5; Miladin Mladenović, T. 27241-27242, 27248-27250; P6844 (Vazdušna fotografija Bratunca na kojoj se vide preduzeće "Vihor", put za Potočare i Tišća, s oznakama koje je unio Miladin Mladenović); P6845 (Vazdušna fotografija Bratunca snimljena 12. jula 1995. u otprilike 14:00 sati).

¹⁰⁶²⁴ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5; Miladin Mladenović, T. 27251.

¹⁰⁶²⁵ P1510 (Izvještaj Isturenog komandnog mjesta DK-a u Bratuncu, koji je sačinio Vujadin Popović, 12. juli 1995.).

¹⁰⁶²⁶ P1510 (Izvještaj Isturenog komandnog mjesta DK-a u Bratuncu, koji je sačinio Vujadin Popović, 12. juli 1995.), str. 1.

¹⁰⁶²⁷ P1510 (Izvještaj Isturenog komandnog mjesta DK-a u Bratuncu, koji je sačinio Vujadin Popović, 12. juli 1995.), str. 2.

¹⁰⁶²⁸ P1510 (Izvještaj Isturenog komandnog mjesta DK-a u Bratuncu, koji je sačinio Vujadin Popović, 12. juli 1995.), str. 2.

¹⁰⁶²⁹ Momir Nikolić, T. 11835.

¹⁰⁶³⁰ Momir Nikolić, T. 11840.

¹⁰⁶³¹ Momir Nikolić, T. 11840; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 6.

¹⁰⁶³² Momir Nikolić, T. 12108.

¹⁰⁶³³ P2117 (Dokument Specijalne brigade policije, upućen Štabu policije Pale i SBP-u Janja, 13. juli 1995.), str. 1.

¹⁰⁶³⁴ D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 8.

iz Srebrenice autobusima za Kladanj.¹⁰⁶³⁵ Poslije tog sastanka, Blagojević je Nikoliću dao zadatak da nastavi operaciju u Potočarima u kojoj su žene i djeca Muslimani prevoženi u Kladanj, a vojno sposobni muškarci izdvajani i pritvarani.¹⁰⁶³⁶

2489. Kada je evakuacija započela, Nikolić je u Potočarima vidio sljedeće osobe: Mladića; Ljubišu Borovčanina; pukovnika Jankovića; Popovića i Kosorića, koji su obojica bili iz odjeljenja za obavještajno-bezbjednosne poslove DK-a; Aćamovića, pomoćnika komandanta za logistiku; Krsmanovića, načelnika saobraćajne službe u Potočarima, i više starješina iz brigada koje su učestvovala u napadu na enklavu.¹⁰⁶³⁷ Svjedok je identifikovao nekoliko jedinica koje su bile "angažovane" u Potočarima oko tog datuma i to su sljedeće jedinice: dio Vojne policije Bratunačke brigade, pripadnici 65. zaštitnog puka iz Nove Kasabe i dio bataljona Vojne policije DK-a, koje je svjedok poznao i mogao prepoznati; 2. pješadijski bataljon; jedinica koja je izvela napad sa područja Pribićevca; Vukovi sa Drine, koji su bili pripadnici Zvorničke brigade; policijske jedinice, uključujući pripadnike SJB-a Bratunac, Specijalna brigada MUP-a pod komandom Ljubiše Borovčanina i četa PJP-a; kao i dijelovi 10. diverzantskog odreda pod komandom Glavnog štaba VRS-a.¹⁰⁶³⁸ Jedinice DK-a prisutne u Potočarima 12. jula 1995. bile su pod komandom Vujadina Popovića i Kosorića.¹⁰⁶³⁹ Prema riječima svjedoka, svim jedinicama koje su učestvovala u operaciji "Krivaja" komandovao je general Krstić, dok nije došao Mladić i preuzeo komandu nad svim jedinicama angažovanim u borbenim operacijama, koje su okončane 11. jula 1995.¹⁰⁶⁴⁰ Prema riječima svjedoka, od 12. jula 1995., sve jedinice prisutne u Potočarima bile su pod direktnom komandom svojih komandanata.¹⁰⁶⁴¹ Kada su se provodili zajednički zadaci s vojskom, policija bi zadržala komandovanje i rukovođenje nad svojim jedinicama koje su učestvovala u zajedničkoj operaciji.¹⁰⁶⁴² Prije toga, angažovanje jedinica MUP-a razmatrano je na nivou Ministarstva unutrašnjih poslova i viših starješina VRS-a.¹⁰⁶⁴³

¹⁰⁶³⁵ P2118 (Izveštaj SJB-a Zvornik, 13. juli 1995.).

¹⁰⁶³⁶ D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 8.

¹⁰⁶³⁷ Momir Nikolić, T. 11832-11833

¹⁰⁶³⁸ Momir Nikolić, T. 11831-11832, 12089-12090, 12092-12096; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 6.

¹⁰⁶³⁹ Momir Nikolić, T. 12092.

¹⁰⁶⁴⁰ Momir Nikolić, T. 12090-12091

¹⁰⁶⁴¹ Momir Nikolić, T. 12091-12092

¹⁰⁶⁴² Momir Nikolić, T. 12093-12096

¹⁰⁶⁴³ Momir Nikolić, T. 12095-12096

2490. **Mendeljev Đurić** je izjavio da je on 12. jula 1995. rasporedio 1. četu Specijalne brigade policije uglavnom oko civila u blizini baze UN-a.¹⁰⁶⁴⁴ Pripadnici te čete takođe su dobili zadatak da obezbjeđuju civile u Potočarima 13. jula 1995.¹⁰⁶⁴⁵ Pripadnici te čete su, zajedno sa Nizozemskim bataljonom, pod vođstvom poručnika Van Duijna, usmjeravali "civile" do kasno popodne 12. jula 1995.¹⁰⁶⁴⁶ **Svjedok RM-333** je u svom svjedočenju rekao da je oko 12. jula 1995. Đurić naredio četi iz policijskog Centra za obuku na Jahorini da ode u Potočare da obezbijedi ivice ceste kod baze UN-a, odakle se očekivalo da će "civili" biti poslani u Tuzlu ili razmijenjeni sa bosanskom vladom.¹⁰⁶⁴⁷ Pripadnici čete dobili su zadatak da štite "civile" od napada od strane ABiH i da osiguraju bezbjednu evakuaciju "civila".¹⁰⁶⁴⁸ Pripadnici čete su oko 09:00 sati pješke krenuli iz škole u Bjelovcu, u kojoj su bili stacionirani, za Potočare i stigli su u bazu UN-a dva do tri sata kasnije.¹⁰⁶⁴⁹ Četa je bez incidenata prošla pokraj posmatračkog položaja Papa, na kojem su bili nizozemski pripadnici UN-a.¹⁰⁶⁵⁰ U bazi UN-a je bilo puno "civila", uključujući žene i djecu: oni su bili uplašeni i djeca su plakala.¹⁰⁶⁵¹ Tamo su bili pripadnici Vukova sa Drine i osobe koje su nosile zelene maskirne kombinezone sa oznakama na kojima je bio bijeli orao.¹⁰⁶⁵² Ta četa iz policijskog Centra za obuku na Jahorini bila je raspoređena oko baze UN-a, i bila je uglavnom raštrkana i dezorganizovana, a svaki pripadnik je pokrivaio područje od oko 15 do 100 metara.¹⁰⁶⁵³ Četa je ostala na istoj lokaciji od približno 16:30 do 17:00 sati.¹⁰⁶⁵⁴

2491. **Leendert van Duijn** je u svom svjedočenju rekao da su mu se 12. jula 1995. obratili jedan srpski oficir i njegov prevodilac Miki, u fabrici pokraj baze UN-a u

¹⁰⁶⁴⁴ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10805-10808.

¹⁰⁶⁴⁵ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10811, 10822, 10870-10871.

¹⁰⁶⁴⁶ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10790, 10793, 10796, 10808, 10811-10812, 10836-10837.

¹⁰⁶⁴⁷ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14802-14804, 14807, 14904; svjedok RM-333, T. 6751.

¹⁰⁶⁴⁸ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14802-14805, 14807; svjedok RM-333, T. 6749-6751, 6796.

¹⁰⁶⁴⁹ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14808-14809; svjedok RM-333, T. 6774, 6795.

¹⁰⁶⁵⁰ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14873.

¹⁰⁶⁵¹ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14809-14810, 14820.

¹⁰⁶⁵² P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14810-14812; svjedok RM-333, T. 6751.

¹⁰⁶⁵³ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14812, 14874, 14900; svjedok RM-333, T. 6737-6739, 6752; P723 (Vazдушna fotografija Potočara, 13. juli 1994.).

¹⁰⁶⁵⁴ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14813-14814; svjedok RM-333, T. 6752.

Potočarima.¹⁰⁶⁵⁵ Srpski oficir se preko svog prevodioca predstavio kao Mane¹⁰⁶⁵⁶ i rekao je Van Duijnu da je on kapetan u jedinici vojne policije i lokalni komandant srpskih snaga na tom području.¹⁰⁶⁵⁷ Mane je takođe rekao svjedoku da je njegov pretpostavljeni osoba s kodnim imenom Staljin.¹⁰⁶⁵⁸ Mane je zatim opisao Staljina kao niskog muškarca s velikim Ray-Ban naočalama, a kasnije ga je i pokazao svjedoku.¹⁰⁶⁵⁹ U toku razgovora, Mane je Van Duijnu rekao da je on povezan sa Vukovima sa Drine, ali da nije pripadnik te jedinice.¹⁰⁶⁶⁰ Mane je zatim rekao da će 200 autobusa doći po bosanske Muslimane u Potočarima i odvesti ih iz srebreničke enklave.¹⁰⁶⁶¹ On je svjedoka pitao da li će snage UN-a ostati ili će se povući iz baze UN-a. Svjedok je smatrao da je u okviru zadatka Nizozemskog bataljona da ostane i pruži humanitarnu pomoć bosanskim Muslimanima u Potočarima.¹⁰⁶⁶² Shodno tome, on i drugi pripadnici Nizozemskog bataljona su ostali na mjestu događaja kako bi pokušali umiriti bosanske Muslimane; bilo je vruće i ljudi su se onesvješćivali zbog dehidracije.¹⁰⁶⁶³ Ubrzo nakon toga počeo je stizati veliki broj autobusa.¹⁰⁶⁶⁴ Negdje u isto vrijeme, Van Duijn je bio u kontaktu sa svojim pretpostavljenim, majorom Frankenom, koji je svjedoku rekao da je on čuo za planove za evakuaciju bosanskih Muslimana iz enklave, ali činilo se da je iznenađen da je to već počelo.¹⁰⁶⁶⁵ Što se tiče postupka ukrcavanja bosanskih Muslimana u autobuse i kamione, svjedok je izjavio da bi mu Mane govorio koliko ljudi se može ukrcati.¹⁰⁶⁶⁶ Svjedok bi tada izdavao naređenje vojnicima Nizozemskog bataljona da propuste ljude u malim grupama kako bi se osiguralo da porodice ostanu zajedno te da se spriječi da

¹⁰⁶⁵⁵ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2272, 2277-2278; Leendert van Duijn, T. 10406.

¹⁰⁶⁵⁶ Pretresno vijeće smatra da se ovdje govori od Mendeljevu Đuriću i u ovom poglavlju će koristiti i njegovo puno ime i nadimak.

¹⁰⁶⁵⁷ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2277-2278, 2282; Leendert van Duijn, T. 10313; P1155 (Zbirka fotografija bosanskih Srba), str. 60-61.

¹⁰⁶⁵⁸ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2278. Leendert van Duijn, T. 10314.

¹⁰⁶⁵⁹ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2278-2279, 2282-2283; P1155 (Zbirka fotografija bosanskih Srba), str. 41.

¹⁰⁶⁶⁰ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2278.

¹⁰⁶⁶¹ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2284-2285.

¹⁰⁶⁶² P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2285.

¹⁰⁶⁶³ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2285-2286; Leendert van Duijn, T. 10312.

¹⁰⁶⁶⁴ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2285.

¹⁰⁶⁶⁵ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2285; Leendert van Duijn, T. 10378-10379.

¹⁰⁶⁶⁶ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2286; Leendert van Duijn, T. 10313.

ljudi gaze jedni po drugima.¹⁰⁶⁶⁷ Svjedok i Mane su se dogovorili da se odrede posebna područja: jedno za srpske vojnike a drugo za nizozemske vojnike i "izbjeglice".¹⁰⁶⁶⁸ Obojica su se složili da srpski vojnici neće prelaziti na područje određeno za nizozemske vojnike i "izbjeglice" i obratno.¹⁰⁶⁶⁹

2492. **Boering** je u svom svjedočenju rekao da je on 12. jula 1995. obavijestio Karremansa o Mladićevom prisustvu i da ga je Karremans poslao Mladiću sa zahtjevom da se najprije prevezu povrijeđene osobe, stariji ljudi i žene.¹⁰⁶⁷⁰ Mladić je razmotrio zahtjev, ali nije po njemu postupio; autobusi i kamioni su punjeni ljudima bez ikakve selekcije.¹⁰⁶⁷¹ Svjedok je, međutim, u prvim konvojima vidio uglavnom žene, djecu, starije i nekoliko muškaraca starosne dobi od 16 do 60 godina.¹⁰⁶⁷² Nije vidio da vozila dovoze hljeb za stanovništvo.¹⁰⁶⁷³ U barem jednom slučaju, vidio je da nekom muškarcu nisu dozvolili da uđe u autobus.¹⁰⁶⁷⁴ Vojni posmatrači UN-a i pripadnici UNPROFOR-a bili su prisutni tokom te selekcije.¹⁰⁶⁷⁵

2493. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da su ljudi iz mase, kad su stigli prvi konvoji autobusa, željeli da se ukrcaju, ali misli da je to bilo samo zato što su se bojali i nisu imali izbora.¹⁰⁶⁷⁶ Kasnije su vojnici, bosanski Srbi, donekle koristili silu da ukrcaju velik broj ljudi u autobuse, zbog čega je Nizozemski bataljon počeo da priprema grupe ljudi koje su mogle da stanu u autobuse.¹⁰⁶⁷⁷

2494. **DK** je odigrao značajnu ulogu prilikom obezbjeđivanja autobusa i drugih vozila koja su korištena za prevoz žena, djece i starih ljudi, bosanskih Muslimana, iz baze u Potočarima 12. i 13. jula 1995., kao i u nabavci goriva potrebnog za provođenje tog zadatka.¹⁰⁶⁷⁸ Oficiri Komande i jedinice DK-a su 12. i 13. jula 1995. bili prisutni u

¹⁰⁶⁶⁷ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2286.

¹⁰⁶⁶⁸ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2291; Leendert van Duijn, T. 10313-10314, 10318.

¹⁰⁶⁶⁹ Leendert van Duijn, T. 10318.

¹⁰⁶⁷⁰ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2008-2009.

¹⁰⁶⁷¹ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2009-2010; Pieter Boering, T. 10074.

¹⁰⁶⁷² P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2010.

¹⁰⁶⁷³ Pieter Boering, T. 10075.

¹⁰⁶⁷⁴ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2015.

¹⁰⁶⁷⁵ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2010; Pieter Boering, T. 10074-10076, 10080.

¹⁰⁶⁷⁶ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 80.

¹⁰⁶⁷⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 81.

¹⁰⁶⁷⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1419.

Potočarima i nadgledali odvoženje civila, bosanskih Muslimana, sa tog područja.¹⁰⁶⁷⁹ General Krstić je bio prisutan na području bivše srebreničke enklave bar do 13. jula uveče, kada su prva masovna pogubljenja već bila izvršena.¹⁰⁶⁸⁰ Bratunačka brigada je nadgledala raspodjelu goriva autobusima i kamionima 12. i 13. jula.¹⁰⁶⁸¹ Ona je takođe učestvovala u toj operaciji tako što je obezbijedila dva autobusa i gorivo, i regulisala saobraćaj dok su autobusi prolazili kroz Bratunac na putu za Konjević Polje.¹⁰⁶⁸²

2495. **Groenewegen** je u svom svjedočenju rekao da je vidio Mladića u Potočarima i 12. i 13. jula 1995.¹⁰⁶⁸³ **Eelco Koster** je u svom svjedočenju rekao da je 13. jula 1995., kao što je bio slučaj i prethodnog dana, došla srpska snimateljska ekipa. On je takođe vidio kako prolaze dva kamiona s vojskom i Mladić u vojnom džipu, i kako idu u pravcu Srebrenice.¹⁰⁶⁸⁴ Vratili su se kasnije toga dana, ali Mladić nije izlazio iz vozila. Bazu su obišli i pripadnici srpskih vazdušno-desantnih snaga, koji su nosili jarko crvene beretke i imali su oznake.¹⁰⁶⁸⁵ Bilo ih je četiri do pet i došli su u dva džipa, ostali oko 15 minuta, malo razgledali okolo i porazgovarali s dva srpska komandanta, Mickeyjem i Manetom.¹⁰⁶⁸⁶ Džipovi UN-a bili su u pratnji većine autobusa i kamiona kojima su odvožene izbjeglice. Ranjenike su kasnije preuzeli ljudi iz Crvenog krsta.¹⁰⁶⁸⁷

Odvajanje muškaraca, bosanskih Muslimana, od ostalog stanovništva u Potočarima

2496. Nakon što je u prethodnom odjeljku razmotrilo dokaze o organizaciji prevoza bosanskih Muslimana iz enklave, Pretresno vijeće će sada razmotriti dokaze o odvajanju muškaraca, bosanskih Muslimana, od ostatka stanovništva u Potočarima.

2497. **Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je popodne 12. jula 1995. otišao u Potočare.¹⁰⁶⁸⁸ U Potočarima je bio prisutan u više navrata toga dana.¹⁰⁶⁸⁹ Nizozemski

¹⁰⁶⁷⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1420.

¹⁰⁶⁸⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1406.

¹⁰⁶⁸¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1414.

¹⁰⁶⁸² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1416.

¹⁰⁶⁸³ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 57; Paul Groenewegen, T. 10487, 10540.

¹⁰⁶⁸⁴ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 15; Eelco Koster, T. 1234, 1277.

¹⁰⁶⁸⁵ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 15.

¹⁰⁶⁸⁶ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 13, 15; Eelco Koster, T. 1232-1233, 1274-1275. Vijeće smatra da je ovdje pomenuti Mickey zapravo osoba identifikovana kao Miki i poznata kao prevodilac Mendeljeva Đurića.

¹⁰⁶⁸⁷ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 15.

¹⁰⁶⁸⁸ Momir Nikolić, T. 11828, 11831; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 6.

bataljon, policija i snage prisutne u Potočarima održavale su red dok su autobusi pristizali.¹⁰⁶⁹⁰ Prilikom ukrcavanja u autobuse u prvom konvoju, muškarci nisu odvajani od žena.¹⁰⁶⁹¹ Taj prvi konvoj je sniman i taj video-snimak je emitovao Pres centar Komande DK-a.¹⁰⁶⁹² Svjedok je zaključio da su ti snimci prvog konvoja (u kojem su bili i muškarci) iskorišteni za propagandne svrhe, kako bi se pokazalo da se nije dešavalo ništa neuobičajeno ili loše.¹⁰⁶⁹³ Prema riječima svjedoka, muškarci iz prvog konvoja odvojeni su na kontrolnim punktovima prije Kladnja.¹⁰⁶⁹⁴ **Boering** je u svom svjedočenju rekao da je konvoj stao u Tišći, gdje su ljudi izašli iz vozila.¹⁰⁶⁹⁵ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno broj 1560, 1561 i 1564, u vezi s prisustvom ljudstva DK-a, po naređenju Komande DK-a, na kontrolnom punktu Tišća toga dana, koje su razmotrene u poglavlju 7.6. Konkretno, major Sarkić, načelnik štaba Miličke brigade, i njegovi vojnici bili su prisutni po naređenju Komande DK-a, uključujući generala Krstića. **Boering** je u svom svjedočenju rekao da su pripadnici VRS-a pod komandom majora Sarkića, oficira za vezu Miličke brigade, izdvojili grupu od približno deset vojno sposobnih muškaraca i odveli ih u pravcu šume.¹⁰⁶⁹⁶ Kada se svjedok raspitivao o izdvajanju tih ljudi iz grupe, Sarkić je rekao da on dobiva naređenja da djeluje i da mora izvršiti naređenja, te da nema kompletnu sliku o tome šta se dešava.¹⁰⁶⁹⁷ Svjedok je pokušao da slijedi tu grupu u šumu, ali su ga zaustavili vojnici VRS-a.¹⁰⁶⁹⁸ Konvoj je nastavio put i došao na ničiju zemlju, gdje su od ljudi tražili da se iskrcaju i da nastave put pješke do Kladnja na teritoriji pod kontrolom Muslimana.¹⁰⁶⁹⁹

¹⁰⁶⁸⁹ Momir Nikolić, T. 11831-11832, 11839; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 2.

¹⁰⁶⁹⁰ Momir Nikolić, T. 11833.

¹⁰⁶⁹¹ Momir Nikolić, T. 11833-11834; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 6.

¹⁰⁶⁹² Momir Nikolić, T. 11836-11837

¹⁰⁶⁹³ Momir Nikolić, T. 11837; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 6.

¹⁰⁶⁹⁴ D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 6.

¹⁰⁶⁹⁵ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2021-2022.

¹⁰⁶⁹⁶ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2022-2023.

¹⁰⁶⁹⁷ Pieter Boering, T. 10021-10022.

¹⁰⁶⁹⁸ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2022-2024.

¹⁰⁶⁹⁹ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2024-2025.

2498. **Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da su, nakon prvog konvoja, žene i djeca odvajani od muškaraca.¹⁰⁷⁰⁰ Kada su se muslimanske izbjeglice počele ukravati u autobuse, vojnici, bosanski Srbi, sistematski su izdvajali vojno sposobne muškarce koji su se u gužvi pokušavali ukrcati. Gdjekad bi zadržali i mlađe i starije muškarce.¹⁰⁷⁰¹ **Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je odvajanje naređeno pod izgovorom da žene i djeca trebaju imati prednost prilikom ukrcavanja u autobuse, a da će muškarce pustiti kasnije.¹⁰⁷⁰² **Mile Janjić** je u svom svjedočenju rekao da je, kada se dvorište "bijeke kuće" napunilo ljudima, zavladao nemir i svjedok je čuo kako pukovnik Janković govori ljudima da nema razloga za brigu i da će se oni moći pridružiti svojim porodicama kasnije.¹⁰⁷⁰³

2499. **Svjedok RM-374** je u svom svjedočenju rekao da je "Drinatrans" preduzeće koje je učestvovalo u prevozu "ratnih zarobljenika" iz Bratunca, Kravice i s drugih lokacija koje su mu nepoznate, u Zvornik.¹⁰⁷⁰⁴ Jedan vozač "Drinatransa" mu je rekao da su zatočeni muškarci, bosanski Muslimani, koji su prevoženi u opštini Bratunac oduzeli oružje dvojici srpskih policajaca ili vojnika koji su bili u pratnji autobusa i počeli pucati.¹⁰⁷⁰⁵ Nakon toga je počela opšta razmjena vatre između zatočenika Muslimana i srpskih policajaca ili vojnika, i u autobusu i izvan autobusa.¹⁰⁷⁰⁶ Svjedok je rekao da vozaču s kojim je razgovarao nije bilo poznato koliko Muslimana i Srba je poginulo.¹⁰⁷⁰⁷

2500. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je, dok je trajalo prevoženje, saznao na referisanju da je na jednom od sastanaka pripadnika Nizozemskog bataljona, Mladića i osoba koje su imenovane kao predstavnici bosanskih Muslimana, Mladić rekao da želi ispitati muškarce starosne dobi od 16 do 60 godina jer su oni potencijalno vojnici pa želi provjeriti da li su ratni zločinci.¹⁰⁷⁰⁸ Odvajanje muškaraca, bosanskih Muslimana, od žena u Potočarima počelo je oko 14:00 sati 12. jula, negdje u isto vrijeme kada je drugi

¹⁰⁷⁰⁰ Momir Nikolić, T. 11834.

¹⁰⁷⁰¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1487.

¹⁰⁷⁰² Momir Nikolić, T. 11834.

¹⁰⁷⁰³ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9786-9787; Mile Janjić, T. 11039. V. takođe P1016 (Samila Salčinović, izjava svjedoka, 18. juni 2000.), str. 2; P1017 (Samila Salčinović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷⁰⁴ Svjedok RM-374, T. 12775-12777, 12779.

¹⁰⁷⁰⁵ Svjedok RM-374, T. 12776-12779.

¹⁰⁷⁰⁶ Svjedok RM-374, T. 12777-12778.

¹⁰⁷⁰⁷ Svjedok RM-374, T. 12778.

¹⁰⁷⁰⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 86; Robert Franken, T. 10808-10809.

konvoj autobusa bio gotovo pun.¹⁰⁷⁰⁹ Franken se usprotivio Jankoviću u vezi s odvajanjem vojno sposobnih muškaraca, a Janković mu je odgovorio obećanjem da će prema vojnicima, bosanskim Muslimanima, postupati u skladu sa Ženevskim konvencijama.¹⁰⁷¹⁰ Prema svjedokovom tumačenju, za postupak s velikom grupom ljudi u ratu normalno je da se grupa podijeli na civile i vojnike, kao i da se grupa podijeli na muškarce, žene, djecu i starije osobe.¹⁰⁷¹¹ Prema riječima svjedoka, "postojanje ratnih zločina" nema ulogu u tom postupku.¹⁰⁷¹²

2501. **Rave** je u svom svjedočenju rekao da je 12. jula 1995. vidio kako muškarce i dječake Muslimane trpaju u autobuse.¹⁰⁷¹³ Srpski vojnici su ih ponekad tukli i naređivali im da glavu drže pognutu.¹⁰⁷¹⁴ Mladić i Janković su bili prisutni kada se odvijalo odvajanje.¹⁰⁷¹⁵ Prema riječima svjedoka, oko 300 do 500 ljudi je tom prilikom odvojeno od porodice.¹⁰⁷¹⁶ Za vrijeme tog odvajanja, svjedok je stalno čuo vatru iz malokalibarskog oružja, mada u to vrijeme neprijateljstva nisu bila u toku.¹⁰⁷¹⁷ **Groenewegen** je u svom svjedočenju rekao da su mu neki ljudi među stanovništvom rekli da su mlađi ljudi ostali iza brda jer su smatrali da je bolje ostati i boriti se nego se dobrovoljno pokoriti.¹⁰⁷¹⁸ Prema riječima svjedoka, velika većina ljudi u Potočarima nije htjela otići, a oni koji su otišli, to su učinili iz straha.¹⁰⁷¹⁹ U početku je ljudima bilo dopušteno da se sami ukrcavaju u autobuse, ali nakon nekog vremena, srpski vojnici su one koji nisu htjeli otići prisiljavali da idu.¹⁰⁷²⁰ Srbi su najprije vikali na ljude i vrijeđali ih kako bi se oni ukrcali u autobuse i koristili su oružje kako bi ih prisilili da uđu u autobuse.¹⁰⁷²¹ Tokom noći 12. do 13. jula 1995., ljudi koji su ostali u bazi UN-a u Potočarima i oko nje, bili su oni koji nisu željeli otići autobusom. Svjedok u to vrijeme

¹⁰⁷⁰⁹ Robert Franken, T. 10812.

¹⁰⁷¹⁰ Robert Franken, T. 10823-10825, 10829-10830; D278 (Referisanje generala Frankena nizozemskim vlastima, 31. mart 1999.), par. 30.

¹⁰⁷¹¹ Robert Franken, T. 10823-10825.

¹⁰⁷¹² Robert Franken, T. 10824.

¹⁰⁷¹³ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 40; Evert Rave, T. 10178-10179.

¹⁰⁷¹⁴ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 40.

¹⁰⁷¹⁵ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 42-43; Evert Rave, T. 10176, 10179.

¹⁰⁷¹⁶ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 40.

¹⁰⁷¹⁷ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 41-42.

¹⁰⁷¹⁸ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 42; Paul Groenewegen, T. 10501-10502.

¹⁰⁷¹⁹ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 38-39; Paul Groenewegen, T. 10484-10485, 10520-10521.

¹⁰⁷²⁰ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 32, 34-35; Paul Groenewegen, T. 10515.

¹⁰⁷²¹ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 32, 35-36.

nije vidio vojnike VRS-a.¹⁰⁷²² Ljudi koji su se okupili u Potočarima imali su veoma malo stvari sa sobom i stoga je veoma malo stvari ostalo u bazi nakon što su otišli.¹⁰⁷²³ **Koster** je u svom svjedočenju rekao da su autobusi stigli u 07:00 sati 13. jula 1995.; srpski vojnici su u njih ukricali izbjeglice i nastao je haos. Toga dana je bilo jako vruće i ljudi su se onesvješćivali, djeca su odvajana od majki, a bebe majki koje su se razboljele bile su prepuštene sudbini.¹⁰⁷²⁴

2502. Pretresnom vijeću su predloženi obimni dokazi koje su iznijeli ljudi koji su bili razdvojeni i odvezeni iz Potočara 12. i 13. jula 1995. **Šifa Hafizović** je izjavila da su u nekom trenutku vojnici počeli odvajati žene od muškaraca.¹⁰⁷²⁵ Vojnici su njoj i njejoj komšinici Timi Klempić, kao i mnogim drugim ženama i maloj djeci, naredili da se ukrcaju u autobuse i kamione, a zatim su ih odvezli. Tima Klempić je pokušala da se ukrca u kamion sa svoja tri sina, ali su dvojicu od njih, starosne dobi 12 i 14 godina, vojnici odveli i nikad ih više nije vidjela.¹⁰⁷²⁶ Svjedokinja je rekla da se nije mogla vratiti u Potočare jer je njihova porodična kuća bila spaljena.¹⁰⁷²⁷

2503. **Nura Efendić** je izjavila da je, nakon što je srpska vojska ušla u njeno selo u julu 1995., otišla u bazu UNPROFOR-a sa svojim mužem, gdje su ostali jednu noć, i bili su među posljednjima koji su otišli sljedećeg dana.¹⁰⁷²⁸ Toga dana, svjedokinja i drugi postrojeni su na cesti, a zatim su žene i djeca odvojeni od muškaraca i dječaka starijih od dvanaest godina.¹⁰⁷²⁹ Žene su ukrcane na kamione.¹⁰⁷³⁰ Jedna od svjedokinjinih komšunica popela se na kamion sa svojim dvanaestogodišnjim blizancima, ali Srbi su razdvojili dječake od majke i odveli ih.¹⁰⁷³¹ Svjedokinja je vidjela kako ih neki muškarci snimaju dok se penjala na kamion.¹⁰⁷³² Svjedokinja je stigla u Kladanj i živjela je na nekoliko različitih mjesta dok se nije preselila u Sarajevo nekoliko godina kasnije.

¹⁰⁷²² P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 46.

¹⁰⁷²³ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 68; Paul Groenewegen, T. 10517-10518.

¹⁰⁷²⁴ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 14.

¹⁰⁷²⁵ P1045 (Šifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. P1046 (Šifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷²⁶ P1045 (Šifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2; P1046 (Šifa Hafizović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷²⁷ P1045 (Šifa Hafizović, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 3.

¹⁰⁷²⁸ P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2; P1028 (Nura Efendić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷²⁹ P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2-3; P1028 (Nura Efendić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷³⁰ P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 3; P1028 (Nura Efendić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷³¹ P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷³² P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 3.

Svjedokinja nije vidjela svog muža otkad su razdvojeni i nije vidjela svoje sinove Mehu i Asima otkad su otišli u šumu.¹⁰⁷³³ Svjedokinja je izjavila da su joj komšije rekle da su vidjeli film na televiziji, koji je, kako se čini, snimljen u Potočarima, na kojem su prepoznali svjedokinjinog muža i rođake, Kasima i Senaida Hafizovića.¹⁰⁷³⁴

2504. **Svjedok RM-255** je ujutro 13. jula 1995. vidio približno sedam "četnika" sa psima kako prolaze kroz masu ljudi u Potočarima.¹⁰⁷³⁵ Oko 09:00, kad su svjedok i njegova porodica krenuli prema autobusima, svjedok je primijetio dvije barikade.¹⁰⁷³⁶ Svjedok nije bio siguran da li su na prvoj barikadi bili pripadnici UNPROFOR-a ili "srpska vojska".¹⁰⁷³⁷ Samo oko 200 do 250 ljudi je pušteno da prođe kroz tu barikadu.¹⁰⁷³⁸ Druga barikada je bila 50 metara dalje niz put i na njoj su bili vojnici "srpske vojske", koji su nosili maskirnu šarenu odjeću.¹⁰⁷³⁹ Svjedok je čuo kako ljudima govore da će biti ispitani i zatim poslani u Tuzlu.¹⁰⁷⁴⁰

2505. **Svjedokinja RM-311** je u svom svjedočenju rekla da su 13. jula 1995. ona i neki od članova njene porodice odlučili da odu iz Potočara.¹⁰⁷⁴¹ Kad su došli do područja određenog za vozila, svjedokinja je čula kako su Srbi rekli Sabhudinu Šečiću da treba da stane sa strane i nije mu bilo dozvoljeno da se ukrca.¹⁰⁷⁴² Više nikad nije vidjela Sabhudina Šečića i njegovo tijelo je kasnije pronađeno u masovnoj grobnici u Pilici.¹⁰⁷⁴³ U septembru 2003. otišla je u mrtvačnicu u Visokom, gdje je vidjela posmrtnu ostatku Sakiba Muhića, koji su nađeni u Cerskoj i identifikovani testiranjem DNK.¹⁰⁷⁴⁴

2506. **Hana Mehmedović** je izjavila da je cesta bila blokirana žutom trakom ili konopcem i da su na tom mjestu muškarce usmjeravali prema autobusima, a žene prema kamionima. Svjedokinja je izjavila da je svog muža zadnji put vidjela kad se ukrcao u

¹⁰⁷³³ P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 3; P1028 (Nura Efendić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷³⁴ P1027 (Nura Efendić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 3-5.

¹⁰⁷³⁵ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2.

¹⁰⁷³⁶ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1170-1171, 1191.

¹⁰⁷³⁷ Svjedok RM-255, T. 1196-1197.

¹⁰⁷³⁸ Svjedok RM-255, T. 1170.

¹⁰⁷³⁹ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1170-1171, 1196-1197.

¹⁰⁷⁴⁰ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2; svjedok RM-255, T. 1170-1171, 1187, 1193.

¹⁰⁷⁴¹ P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3110, 3312.

¹⁰⁷⁴² P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 2; P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3312.

¹⁰⁷⁴³ P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 2; P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3312-3314.

¹⁰⁷⁴⁴ P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 2-3. P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3313-3314.

autobus, a nosio je bijeli pulover i ruksak.¹⁰⁷⁴⁵ Svjedokinja je izjavila da je u blizini Konjević-Polja vidjela kako su srpske snage opkolile i držale na nišanu veliku grupu zarobljenih bosanskih vojnika, koji su sjedili u polju, bez košulja, pokraj svojih torbi i ruksaka. Dalje niz put, jedan "četnik" je zaustavio kamion, zatražio je da mu žene daju novac i prijetio da će ih zaklati nožem ako se ne povinuju.¹⁰⁷⁴⁶

2507. **Behara Krdžić** je izjavila da je 13. jula 1995., njoj i njenom mužu Nazifu rečeno da u koloni idu do kamiona i autobusa.¹⁰⁷⁴⁷ Njen muž je išao prvi, a svjedokinja je išla za njim s nekim članovima njegove porodice.¹⁰⁷⁴⁸ Kad su se približavali kamionu, njenog muža je od nje razdvojio vojnik VRS-a u uniformi.¹⁰⁷⁴⁹ Vojnik je zgrabio njenog muža i rekao mu da ide s njim.¹⁰⁷⁵⁰ Kada je zamolila da ostane s mužem, vojnik je odgovorio: "Možete ostati, ali i vas će zadesiti ista sudbina kao i njega!" Njen muž je ostao u Srebrenici i ona ga nikad više nije vidjela, kao ni nikoga drugog ko je toga dana ostao u Potočarima.¹⁰⁷⁵¹

2508. **Miroslav Deronjić** je izjavio da je, kada je 12. jula 1995. saznao za razdvajanje koje se vršilo u Potočarima, rekao Vasiću da kontaktira Mladića i kaže mu da to treba prestati.¹⁰⁷⁵² Vasić je kasnije potvrdio Deronjiću da je prenio poruku Mladiću.¹⁰⁷⁵³

2509. Odvajanje je često bilo agresivno. Pripadnici Nizozemskog bataljona su protestovali, naročito kada su muškarci bili premladi ili prestari da bi bilo realno provjeravati da li su ratni zločinci ili ih smatrati pripadnicima vojske, te kada su vojnici bili nasilni.¹⁰⁷⁵⁴ Prema **Janjićevim** riječima, on nije vidio da se stanovništvo maltretira ili zlostavlja jer je zbog Mladićevog prisustva nivo discipline bio veoma visok.¹⁰⁷⁵⁵ **Miladin Mladenović** nije vidio zlostavljanje ili maltretiranje, kao ni da se neko odvaja od porodice, uključujući i područje oko "bijeke kuće", kada je 12. jula 1995. poslat na

¹⁰⁷⁴⁵ P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 3; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷⁴⁶ P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 4.

¹⁰⁷⁴⁷ P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷⁴⁸ P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷⁴⁹ P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷⁵⁰ P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷⁵¹ P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁷⁵² P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6273, 6412.

¹⁰⁷⁵³ P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6274, 6412.

¹⁰⁷⁵⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 1402.

¹⁰⁷⁵⁵ Mile Janjić, T. 11034.

zadatak u Potočare da vozi Muslimane u pravcu Bratunca.¹⁰⁷⁵⁶ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da mu je 12. ili 13. jula prijavljeno da je jedan vojnik iz čete C vidio kako su dva srpska vojnika pogubila jednog muškarca, Muslimana, u neposrednoj blizini autobuske stanice, s istočne strane.¹⁰⁷⁵⁷ **Svjedok RM-372** je izjavio da je jedan muškarac, koji je nosio dvoje male djece i upravo trebao da uđe u autobus, udaljen iz reda, napadnut i svrstan sa ostalim izdvojenim muškarcima.¹⁰⁷⁵⁸

2510. **Zoran Kovačević** je u svom svjedočenju rekao da je 12. jula 1995. godine 4. četa 2. bataljona Bratunačke brigade došla na kontrolni punkt UN-a u Likarima i kotu 707 prema Potočarima.¹⁰⁷⁵⁹ Mladić je bio u Potočarima i rekao im je "da id[u] napred prema Milačevićima".¹⁰⁷⁶⁰ Kovačević je rekao da nije vidio nikakvo maltretiranje tamo okupljenog muslimanskog stanovništva, niti je vidio da muškarce razdvajaju od žena i djece ili da se muslimansko stanovništvo ukrcava u autobuse.¹⁰⁷⁶¹

2511. **Svjedok RM-333** je u svom svjedočenju rekao da je jedan pripadnik združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i republike bosanskih Srba iz daljine vidio vozila na glavnoj cesti ispred baze UN-a, kao i prazne autobuse i kamione koji su pristizali iz pravca Bratunca i vraćali se prepuni ljudi za Bratunac, ali nije vidio razvrstavanje u grupe, razdvajanje ili ukrcavanje "civila" u autobuse.¹⁰⁷⁶² Toj osobi je jedan od kolega rekao da je 500 ljudi iz baze UN-a i približno 5.000 ljudi iz Potočara evakuisano, te da su neki vojnici i policajci odvajali "civile" prije nego što su se ukrcali u autobuse.¹⁰⁷⁶³ Četa se okupila ispred baze UN-a između 19:00 i 22:00 sata, kada je evakuacija "civila" već završena, a zatim su se autobusom vratili u školu u Bratuncu oko 21:00 ili 22: sata.¹⁰⁷⁶⁴

¹⁰⁷⁵⁶ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 4-5; Miladin Mladenović, T. 27240-27242, 27248-27250; P6844 (Vazдушna fotografija Bratunca na kojoj se vide preduzeće "Vihor", put za Potočare i Tišća, s oznakama koje je unio Miladin Mladenović); P6845 (Vazдушna fotografija Bratunca snimljena 12. jula 1995. u otprilike 14:00 sati).

¹⁰⁷⁵⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 95; Robert Franken, T. 10738-10739; P1422 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio svjedok, bez datuma).

¹⁰⁷⁵⁸ P3499 (Svjedok RM-372, izjava svjedoka, 6. oktobar 2013.), par. 6.

¹⁰⁷⁵⁹ D594 (Zoran Kovačević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 13-14.

¹⁰⁷⁶⁰ D594 (Zoran Kovačević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 18; Zoran Kovačević, T. 24589.

¹⁰⁷⁶¹ D594 (Zoran Kovačević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 20.

¹⁰⁷⁶² P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14812-14815, 14876; svjedok RM-333, T. 6752.

¹⁰⁷⁶³ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14816, 14818-14819; svjedok RM-333, T. 6787-6788.

¹⁰⁷⁶⁴ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14820-14821, 14876, 14878; svjedok RM-333, T. 6754, 6788.

2512. **Svjedokinja RM-312** je izjavila da su oko 10:00 sati 12. jula 1995. srpski vojnici počeli pristizati iz raznih pravaca, uključujući Pećišta i Budak, i opkolili Potočare.¹⁰⁷⁶⁵ Svjedokinjin brat je izdvojen i kad mu je ona htjela odnijeti torbu, vojnici su joj rekli da mu neće više trebati.¹⁰⁷⁶⁶ Kad je pokušala ići za svojim bratom, jedan vojnik ju je povukao za kosu, bacio je na zemlju i udario je nogama na kojima je imao vojničke čizme.¹⁰⁷⁶⁷ Vidjela je da njen brat ide prema nekoj kući i pošla je za njim u tu kuću da ga potraži, ali on nije više bio tamo.¹⁰⁷⁶⁸ Ta kuća je bila od crvenih cigala i unutra su bili muškarci obučeni u civilnu odjeću, koje su čuvali stražari.¹⁰⁷⁶⁹ Kad se vraćala iz te kuće, svjedokinja je vidjela kamione parkirane na cesti.¹⁰⁷⁷⁰ Muškarce su silom ukrcavali u te kamione vojnici koji su ih udarali nogama i kundacima pušaka.¹⁰⁷⁷¹

2513. Elementi Bratunačke brigade učestvovali u su odvajanju muškaraca, bosanskih Muslimana, od bosanskih žena, djece i starih ljudi u Potočarima. Pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade učestvovali su u odvajanju time što su aktivno odvajali muškarce od njihovih porodica i pružali obezbjeđenje drugim jedinicama koje su vršile odvajanje.¹⁰⁷⁷² Pomoćnik komandanta za bezbjednost i obavještajne poslove, kapetan Nikolić, učestvovao je u odvajanju muškaraca, bosanskih Muslimana, od ostalih bosanskih Muslimana u Potočarima.¹⁰⁷⁷³ **Janjić** je u svom svjedočenju rekao da je vidio pripadnike posebnih jedinica policije MUP-a, uključujući njihovog komandira Maneta odnosno Manića, kako usmjeravaju žene i djecu prema autobusima, dok su muškarce izdvajali i odvodili ih ka dvorištu "bijeke kuće", s druge strane puta Srebrenica-

¹⁰⁷⁶⁵ P3488 (Svjedokinja RM-312, izjava svjedoka, 16. oktobar 2002.), str. 2.

¹⁰⁷⁶⁶ P3488 (Svjedokinja RM-312, izjava svjedoka, 16. oktobar 2002.) str. 2-3; P3489 (Svjedokinja RM-312, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. novembar 2006.), str. 3611. Pretresno vijeće primjećuje da postoje razlike u načinu na koji je svjedokinja RM-312 opisala ovaj događaj u dokaznim predmetima P3488 i P3489. Shodno tome, Pretresno vijeće je uzelo u obzir najdetaljniji prikaz događaja iz dokaznog predmeta P3489.

¹⁰⁷⁶⁷ P3489 (Svjedokinja RM-312, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. novembar 2006.), str. 3611.

¹⁰⁷⁶⁸ P3488 (Svjedokinja RM-312, izjava svjedoka, 16. oktobar 2002.), str. 3; P3489 (Svjedokinja RM-312, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. novembar 2006.), str. 3612-3613, 3617; P3490 (Vazdušni snimak Potočara, 13. juli 1995.).

¹⁰⁷⁶⁹ P3488 (Svjedokinja RM-312, izjava svjedoka, 16. oktobar 2002.) str. 3; P3489 (Svjedokinja RM-312, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. novembar 2006.), str. 3612-3613.

¹⁰⁷⁷⁰ P3489 (Svjedokinja RM-312, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. novembar 2006.), str. 3617, 3619; P3490 (Vazdušni snimak Potočara, 13. juli 1995.).

¹⁰⁷⁷¹ P3489 (Svjedokinja RM-312, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. novembar 2006.), str. 3617-3618.

¹⁰⁷⁷² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1401.

¹⁰⁷⁷³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1403.

Bratunac.¹⁰⁷⁷⁴ On je pripadnike jedinica posebne policije pitao koji je razlog za taj postupak, a oni su mu rekli da postupaju po Mladićevom naređenju.¹⁰⁷⁷⁵

2514. **Van Duijn** je u svom svjedočenju rekao da mu je Mane, kad ga je pitao o tom odvajanju, odgovorio da srpske snage imaju spisak ratnih zločinaca Muslimana koje namjeravaju krivično goniti zbog njihovih radnji ranije tokom rata, i da muškarce odvajaju kako bi utvrdili da li je neko od njih na tom spisku.¹⁰⁷⁷⁶ To objašnjenje se svjedoku tada činilo vjerodostojnim, jer je smatrao da je takav postupak provjere normalna vojna procedura u vrijeme oružanog sukoba.¹⁰⁷⁷⁷ Međutim, kasnije je Van Duijn primijetio da su i osobe koje su bile ili premlade ili prestare da bi učestvovala u borbenim dejstvima takođe odvođene. On je to pomenuo Manetu, koji se tada pobrinuo da te osobe mogu da prođu i da se zajedno sa svojim porodicama ukrcaju na autobuse ili kamione.¹⁰⁷⁷⁸ Jednom drugom prilikom, vidio je kako je srpski vojnik obučen u crni kombinezon zgrabio za vrat jednog dječaka kako bi ga spriječio da se pridruži grupi koja se ukrcavala u autobuse.¹⁰⁷⁷⁹ Nakon Van Duijnove intervencije, Mane je naredio tom srpskom vojniku da pusti dječaka i na kraju je tog vojnika odveo s lokacije.¹⁰⁷⁸⁰ Prema riječima Van Duijna, on je intervenisao 12. i 13. jula i uspio je da spriječi odvajanje dječaka i starijih muškaraca približno 50 do 100 puta dnevno.¹⁰⁷⁸¹ **Svjedok RM-372** je izjavio da je vojnicima koji su ukrcavali ljude na autobuse komandovao jedan major VRS-a, za kojeg je svjedok znao da je iz lokalne vojne baze u Bratuncu.¹⁰⁷⁸²

2515. Ti ljudi koji su odvojeni odvođeni su u zgradu u Potočarima poznatu kao "bijela kuća".¹⁰⁷⁸³ **Van Duijn** je u svom svjedočenju rekao da su 13. jula srpske snage kojima

¹⁰⁷⁷⁴ P1145 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9779-9782; P1446 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20. novembar 2007.), str. 17938; Mile Janjić, T. 11003-11004.

¹⁰⁷⁷⁵ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9780-9781; Mile Janjić, T. 11067-11068.

¹⁰⁷⁷⁶ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2287, 2289.

¹⁰⁷⁷⁷ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2287, 2289; Leendert van Duijn, T. 10383.

¹⁰⁷⁷⁸ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2289; Leendert van Duijn, T. 10312.

¹⁰⁷⁷⁹ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2291; Leendert van Duijn, T. 10394, 10396.

¹⁰⁷⁸⁰ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2291; Leendert van Duijn, T. 10393.

¹⁰⁷⁸¹ Leendert van Duijn, T. 10312-10313.

¹⁰⁷⁸² P3499 (Svjedok RM-372, izjava svjedoka, 6. oktobar 2013.), par. 5.

¹⁰⁷⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1488.

je komandovao Mane takođe učestvovala u odvajanju muškaraca od žena i djece.¹⁰⁷⁸⁴ Kada su ljudi odvedeni u "bijelu kuću", morali su prije ulaska ostaviti svoje stvari, uključujući novčanike i lične dokumente, na velikoj gomili ispred zgrade.¹⁰⁷⁸⁵ **Nikolić** je u svom svjedočenju rekao su vojnici koji su odvodili ljude, te ljude vrijeđali, tukli i na njih pljuvali.¹⁰⁷⁸⁶ **Franken** je vidio kolone od ukupno 30 do 40 nenaoružanih ljudi, od kojih je njih deset do petnaest nosilo dijelove vojne uniforme, koje su bosanski Srbi u uniformama vodili ka "bijeloj kući", udaljenoj oko 80 do 90 metara od puta Srebrenica-Bratunac, a kasnije i gomile njihovih stvari duž tog puta.¹⁰⁷⁸⁷ Franken je naredio vojnim posmatračima UN-a da odu u "bijelu kuću" da nadziru situaciju.¹⁰⁷⁸⁸ Oficiri DK-a viđeni su u blizini "bijeke kuće" u vrijeme kada su tamo bili zatočeni izdvojeni muškarci.¹⁰⁷⁸⁹ Patrole Nizozemskog bataljona pokušavale su nadzirati situaciju, ali im pripadnici VRS-a nisu dozvoljavali da uđu u "bijelu kuću".¹⁰⁷⁹⁰ Jedan nizozemski oficir udaljen je iz te kuće pod prijetnjom vatrenim oružjem.¹⁰⁷⁹¹ **Groenewegen** je u svom svjedočenju rekao da su srpski vojnici izdvajali muškarce starosne dobi od 16 do 60 godina iz mase i odvodili ih u jednu kuću.¹⁰⁷⁹² To odvajanje je izazvalo strah kod porodica.¹⁰⁷⁹³ **Van Duijn** je u svjedočenju rekao da je on pitao Maneta zašto su ljudi zatočeni u "bijeloj kući" morali predati pasoše budući da im ti dokumenti trebaju kako bi dokazali da nisu na spisku navodnih ratnih zločinaca.¹⁰⁷⁹⁴ Mane se nasmijao i preko prevodioca rekao svjedoku da ljudi koji su u toj kući više neće trebati pasoše.¹⁰⁷⁹⁵ Zbog tih riječi svjedok se uplašio za sudbinu ljudi koje su držali u "bijeloj kući".¹⁰⁷⁹⁶ **Đurić** je

¹⁰⁷⁸⁴ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2297-2298, 2300-2301.

¹⁰⁷⁸⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1489.

¹⁰⁷⁸⁶ Momir Nikolić, T. 11834; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 6; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 3.

¹⁰⁷⁸⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 86-87; Robert Franken, T. 10731-10732, 10735-10736; P1422 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio svjedok); P1428 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unijelo tužilaštvo, bez datuma); P1429 (Vazdušni snimak Potočara od 13. jula 1995., s oznakama koje je unio svjedok).

¹⁰⁷⁸⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 87.

¹⁰⁷⁸⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1491.

¹⁰⁷⁹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1492.

¹⁰⁷⁹¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1493.

¹⁰⁷⁹² P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 43-45; Paul Groenewegen, T. 10485, 10493, 10538, 10548-10550; P1160 (Vazdušni snimak s oznakama koje je unio Paul Groenewegen, 13. juli 1995.).

¹⁰⁷⁹³ Paul Groenewegen, T. 10485.

¹⁰⁷⁹⁴ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2304; Leendert van Duijn, T. 10321.

¹⁰⁷⁹⁵ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2304; Leendert van Duijn, T. 10321, 10388-10389.

¹⁰⁷⁹⁶ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2304; Leendert van Duijn, T. 10389.

izjavio da on nijednom pripadniku Nizozemskog bataljona nije rekao da ljudi u "bijeloj kući" više neće trebati pasoše.¹⁰⁷⁹⁷

2516. **Boering** je u svom svjedočenju rekao da je vidio grupu vojnika VRS-a koje je Mladićev tjelohranitelj vodio iza zgrade, i koji mu je rekao da "[o]brati pažnju na to šta rade", ali svjedok ih nije mogao slijediti jer su mu vojnici VRS-a sa psima prepriječili put.¹⁰⁷⁹⁸ Nakon toga je čuo hlice koji su ispaljeni iza "bijeke kuće".¹⁰⁷⁹⁹

2517. **Svjedok RM-362** je u svom svjedočenju rekao da su neki od vojnika koji su čuvali ljude u toj kući u noći 12. jula 1995. prijetili da će ljudima prerezati grkljan. Nisu se svi vojnici koji su čuvali ljude ponašali jednako; jedan vojnik je rekao drugome da ne dira ljude.¹⁰⁸⁰⁰ Sve više ljudi je stizalo u kuću dok nije bila sasvim puna i tada su morali sjediti napolju.¹⁰⁸⁰¹ Niko od ljudi koji su bili u toj kući nije bio mlad; neki su bili čak i stariji od svjedoka i hodali su sa štapom.¹⁰⁸⁰² Nisu dobili hranu ni vodu i vojnici im nisu rekli nikakav razlog zbog kojeg su odvojeni.¹⁰⁸⁰³ U jednom trenutku, u kuću je došao jedan oficir u maskirnoj uniformi, kojeg je svjedok opisao kao "gologlavog", u pratnji tri ili četiri vojnika, i on je ljude pitao zašto nisu ostali s Fikretom Abdićem i Alijom, te im je rekao da će ih razmijeniti za 180 Srba koji su bili zarobljeni i zatočeni u Tuzli.¹⁰⁸⁰⁴

2518. **Franken** je rekao da mu je 13. jula na osnovu izvještaja koji je primio bilo jasno da je postupanje prema muškarcima koji su držani u "bijeloj kući" sve gore, pa je pokušao zaštititi muškarce, bosanske Muslimane, tako što je najprije dao da se napravi što je više moguće identifikacionih kartica UN-a kako bi pokazali da su osoblje UN-a, a potom da se popišu njihova imena kako bi se spisak poslao višim ešalonima komande UN-a i kako bi se obznanio, u nadi da će to mobilisati javnost.¹⁰⁸⁰⁵ Franken je zamolio imenovane predstavnike Muslimana da preuzmu postupak popisivanja i oni su počeli popisivati muškarce u bazi Nizozemskog bataljona i van nje, a na kraju je oko 60 do 70

¹⁰⁷⁹⁷ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10887.

¹⁰⁷⁹⁸ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2012-2013, 2015-2016.

¹⁰⁷⁹⁹ P1139 (Pieter Boering, transkript iz predmeta *Popović*, 19., 21. i 22. septembar 2006.), str. 2012-2013, 2016.

¹⁰⁸⁰⁰ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17311.

¹⁰⁸⁰¹ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17312.

¹⁰⁸⁰² P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17313.

¹⁰⁸⁰³ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17311-17312.

¹⁰⁸⁰⁴ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17312-17313.

¹⁰⁸⁰⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 90; Robert Franken, T. 10741-10742.

muškaraca odbilo da budu popisani.¹⁰⁸⁰⁶ "Predstavnici" su prestali popisivati jer su ih srpske snage toliko zastrašivale da je jedna žena iz grupe dobila slom živaca i morali su je odvesti u bolnicu.¹⁰⁸⁰⁷ Popisan je ukupno 251 muškarac, i Franken je poslao spisak lancem komande u Štab UN-a za Sektor Sjeveroistok u Tuzli, Komandi za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu, i Kriznom štabu u Hagu, dajući Jankoviću do znanja da je sa spiskom upoznat ne samo UN nego i nizozemska vlada, ali Janković nije reagovao.¹⁰⁸⁰⁸ Franken nije pokazao spisak Jankoviću niti bilo kojem drugom oficiru VRS-a, ali ponio je originalni spisak kad se Nizozemski bataljon povukao iz enklave.¹⁰⁸⁰⁹ Franken je u svom svjedočenju rekao da on ne zna da li je spisak ikad došao do Tuzle ili do Komande za Bosnu i Hercegovinu, budući da nije dobio potvrdu o primitku ni od jednog od ta dva tijela.¹⁰⁸¹⁰

2519. **Janjić** je u svom svjedočenju rekao da mu je ujutro 13. jula 1995., nakon što je tokom noći pružio obezbjeđenje u hotelu "Fontana", Momir Nikolić naredio da ide nazad u Potočare.¹⁰⁸¹¹ Kad je stigao u Potočare, Janjić je vidio da je dvorište "bijeke kuće" u koju su muškarci bili dovedeni dan ranije, prazno.¹⁰⁸¹² Pripadnici MUP-ove posebne jedinice policije nastavili su da odvajaju muškarce od žena i djece, vodeći žene i djecu u kamione i autobuse, dok su muškarci odvođeni preko ceste Srebrenica-Bratunac u dvorište "bijeke kuće".¹⁰⁸¹³ Kada je dvorište bilo puno, muškarci su odvedeni na livadu u blizini te kuće.¹⁰⁸¹⁴ Po svjedokovoj procjeni, broj muškaraca oko "bijeke kuće" koji su bili odvojeni bio je dva do tri puta veći nego 12. jula 1995.¹⁰⁸¹⁵ Ispred dvorišta, muškarci su ukrcavani u autobuse.¹⁰⁸¹⁶ Janjić je primijetio da su se i vojni policajci ukrcavali u autobuse i zatim se vraćali, vrlo brzo nakon toga, praznim

¹⁰⁸⁰⁶ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 91; Robert Franken, T. 10810-10811.

¹⁰⁸⁰⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 91; Robert Franken, T. 10810-10812.

¹⁰⁸⁰⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 91, 112; Robert Franken, T. 10742, 10825-10826. Pretresno vijeće primjećuje da je Franken u svom svjedočenju dao dva različita broja, ali on je objasnio da je u to vrijeme pogrešno izbrojao, a da je tačan broj 251, P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 91.

¹⁰⁸⁰⁹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 91.

¹⁰⁸¹⁰ Robert Franken, T. 10825-10826.

¹⁰⁸¹¹ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9793-9794.

¹⁰⁸¹² P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9796.

¹⁰⁸¹³ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9797; P1446 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20. novembar 2007.), str. 17945; Mile Janjić, T. 11003-11004, 11006.

¹⁰⁸¹⁴ Mile Janjić, T. 11006.

¹⁰⁸¹⁵ P1446 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20. novembar 2007.), str. 17945.

¹⁰⁸¹⁶ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9797-9798, 9805; Mile Janjić, T. 11003-11004.

autobusima.¹⁰⁸¹⁷ Neki od vojnih policajaca rekli su Janjiću da imaju naređenje da odvedu muškarce u Bratunac i da ih iskrcaju u jednoj školi, gdje će biti pod stražom.¹⁰⁸¹⁸ Na kraju dana, kad su otišli svi autobusi, svjedok se po naređenju pukovnika Jankovića odvezao u pravcu Srebrenice da obavijesti civile na koje eventualno naiđe na putu da treba da idu u Potočare i tamo čekaju da budu odvezeni narednog dana.¹⁰⁸¹⁹

2520. **Svjedok RM-372** je izjavio da je čuo od kolege da su u "bijeloj kući" ljude ispitivali i provjeravali kako bi se pronašli "oni koje su Srbi konkretno tražili". Svjedok je takođe čuo od tog kolege da muškarci, Muslimani, nude novac pripadnicima UNPROFOR-a, ne kao mito, nego zbog toga što im više neće trebati.¹⁰⁸²⁰ **Zoran Petrović** je izjavio da je u Potočarima 13. i 14. jula 1995. vidio gomile torbi, ćebadi, odjeće i veliki broj ljudi koji su bježali iz Srebrenice.¹⁰⁸²¹

2521. Od poslijepodneva 12. jula 1995., pa tokom cijelog 13. jula 1995., muškarci koji su bili zatočeni u "bijeloj kući" ukrcavani su u zasebne autobuse, a ne u one u kojima su bile žene, djeca i starci, i iz baze u Potočarima odvođeni su na mjesta zatočenja u Bratuncu.¹⁰⁸²² **Svjedok RM-362** je u svom svjedočenju rekao da su, oko četiri sata nakon što je došao u tu kuću 12. jula 1995., kad se smračivalo, srpski vojnici rekli muškarcima da se ukrcavaju u dva autobusa koja su stigla; autobusi su bili toliko puni da su neki muškarci morali stajati.¹⁰⁸²³ U autobusu u koji se ukrcao svjedok, pokraj vozača je stajao vojnik s automatskom puškom i autobus je krenuo, slijedeći jedan crveni automobil koji je bio parkiran ispred autobusa.¹⁰⁸²⁴ **Janjić** je u svom svjedočenju rekao da mu je pukovnik Janković, koji je njemu i drugima dao zadatak da prebroje ljude koji se ukrcavaju u autobuse, naredio da u brojanje uključi i muškarce koji su se ukrcavali u zasebne autobuse.¹⁰⁸²⁵ Janjić je procijenio da je 10 do 15 autobusa, u svaki od kojih je

¹⁰⁸¹⁷ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9804-9805.

¹⁰⁸¹⁸ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9805.

¹⁰⁸¹⁹ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9799; Mile Janjić, T. 11011, 11051-11052.

¹⁰⁸²⁰ P3499 (Svjedok RM-372, izjava svjedoka, 6. oktobar 2013.), par. 6.

¹⁰⁸²¹ P3347 (Zoran Petrović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 4. decembar 2007.), str. 18764, 18830, 18847.

¹⁰⁸²² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1495.

¹⁰⁸²³ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17313-17314.

¹⁰⁸²⁴ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17314-17315.

¹⁰⁸²⁵ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9784-9786; P1446 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20. novembar 2007.), str. 17942, 17944.

ukrcano 50 do 70 muškaraca, napustilo Potočare tog istog dana.¹⁰⁸²⁶ Svjedok je procijenio da je sveukupno više od 9.000 muškaraca, žena i djece, bosanskih Muslimana, odvedeno iz Potočara 12. jula 1995.¹⁰⁸²⁷ Jedan pripadnik civilne policije, Milisav Ilić, takođe je brojao autobuse.¹⁰⁸²⁸

2522. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je Štab UN-a najprije tražio od Nizozemskog bataljona da organizuje prevoz bosanskih Muslimana iz Potočara, ali to nije bilo moguće zbog nedostatka resursa, a nakon toga mu je naređeno da pruži pomoć VRS-u prilikom prevoza kako bi osigurao da se prevoz obavi na humanitaran način.¹⁰⁸²⁹ Franken je kasnije saznao za pismeni sporazum između generala Smitha i Mladića, ali primijetio je da taj sporazum nije uključivao uputstva u vezi s prevozom niti kako da se pruži pomoć. General Nicolai je rekao da bi Nizozemski bataljon sam trebao obaviti prevoz civila, ali Franken je objasnio da je to, kako se izrazio, apsolutno nemoguće.¹⁰⁸³⁰ Franken je od komandira "zone u kojoj su bile izbjeglice" saznao da je Mladić došao do mjesta u blizini baze i obratio se tamo okupljenoj masi ljudi, te je svojim vojnicima naredio da dijele hljeb i budu dobri prema djeci dok je tamo bila srpska televizija.¹⁰⁸³¹ Karremans se susreo s Mladićem neposredno ispred baze i Mladić mu je rekao da će pukovnik Aćamović biti odgovoran za prevoz stanovništva iz Potočara, a Frankenu je Karremans naredio da koordinira moguću podršku Srbima.¹⁰⁸³² U oko 14:00 ili 15:00 sati, Aćamović se predstavio Frankenu i zamolio ga za podršku, posebno u vezi s prevozom i gorivom.¹⁰⁸³³ Franken je u svom svjedočenju rekao da je VRS itekako bio svjestan da Nizozemski bataljon nije imao dizel i on je odbio tu molbu.¹⁰⁸³⁴ Kad se Franken susreo s Aćamovićem, general Krstić, kojeg je kasnije identifikovao na stop-fotografiji, stajao je u grupi oficira koji su diskutovali.¹⁰⁸³⁵ Takođe 12. jula, Franken se susreo s pukovnikom Jankovićem, kojeg je identifikovao na fotografiji, i koji se

¹⁰⁸²⁶ P1446 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20. novembar 2007.), str. 17941-17942, 17944; Mile Janjić, T. 11005.

¹⁰⁸²⁷ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24. maj 2004.), str. 9770, 9775-9776.

¹⁰⁸²⁸ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24. maj 2004.), str. 9776.

¹⁰⁸²⁹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 72; Robert Franken, T. 10815-10818.

¹⁰⁸³⁰ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 72.

¹⁰⁸³¹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 73.

¹⁰⁸³² P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 74.

¹⁰⁸³³ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 75.

¹⁰⁸³⁴ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 75.

¹⁰⁸³⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 77; P1431 (Stop-fotografija Radislava Krstića iz video-snimka drugog sastanka u hotelu "Fontana").

predstavio kao oficir Glavnog štaba iz Vrhovne komande.¹⁰⁸³⁶ Janković je dodao da on ima zadatak da koordinira povlačenje Nizozemskog bataljona iz enklave, ali da nije uključen u evakuaciju.¹⁰⁸³⁷

2523. Nizozemski bataljon je na osnovu broja autobusa procijenio da je u masi ljudi u Potočarima bilo približno 30.000 ljudi, i da je među njima bilo 600 do 700 muškaraca.¹⁰⁸³⁸ Uveče 12. jula 1995., Ibro Nuhanović, jedan od "predstavnik" bosanskih Muslimana, došao je Frankenu i tražio da se prevoz iz Potočara zaustavi jer se bojao za sudbinu muškaraca, bosanskih Muslimana. Franken mu je objasnio da mora izabrati između 800 do 1.000 muškaraca i 25.000 do 35.000 žena i djece, i on se opredijelio za ovo drugo.¹⁰⁸³⁹

2524. Dana 13. jula 1995., Franken je otpratio Ibru Nuhanovića kad je odlazio iz baze i vidio je da se ukrcao u autobus zajedno sa svojom porodicom.¹⁰⁸⁴⁰ Nizozemski bataljon je procijenio da je približno 1.000 vojno sposobnih muškaraca odvojeno od bosanskih Muslimana okupljenih u Potočarima, oko 300 njih u bazi Nizozemskog bataljona i oko 700 izvan nje.¹⁰⁸⁴¹ Franken je smatrao da je prevoz tako velikog broja ljudi u tako kratkom vremenu morao biti koordinisan na razini korpusa ili još višoj razini jer je sigurno bio velik izazov organizovati sva civilna vozila za prevoz, a VRS je taj zadatak obavio veoma efikasno.¹⁰⁸⁴²

2525. Autobusi koje je nabavio DK korišteni su za prevoz zarobljenih bosanskih Muslimana na mjesta zatočenja i pogubljenja.¹⁰⁸⁴³ **Mladenović** je u svom svjedočenju rekao da su mu 13. jula 1995. rukovodioci u "Vihoru" naredili da ode u Potočare oko 09:00 sati.¹⁰⁸⁴⁴ Kad je parkirao autobus u krugu "bijeke kuće", tamo nije vidio nikakav

¹⁰⁸³⁶ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 76; Robert Franken, T. 10829-10830; P1430 (Fotografija pukovnika Jankovića, bez datuma); D278 (Referisanje generala Frankena nizozemskim vlastima, 31. mart 1999.), par. 28.

¹⁰⁸³⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 76; Robert Franken, T. 10829-10830; D278 (Referisanje generala Frankena nizozemskim vlastima, 31. mart 1999.), par. 28.

¹⁰⁸³⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 86; Robert Franken, T. 10826-10828.

¹⁰⁸³⁹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 92.

¹⁰⁸⁴⁰ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 93.

¹⁰⁸⁴¹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 112; Robert Franken, T. 10826-10828.

¹⁰⁸⁴² P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 78.

¹⁰⁸⁴³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1415.

¹⁰⁸⁴⁴ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 6; Miladin Mladenović, T. 27252-27254; P6846 (Vazdušna fotografija Potočara, snimljena 13. jula 1995. oko 14:00 sati, na kojoj se vidi "bijela kuća", s oznakama koje je unio Miladin Mladenović).

prtljag niti druge lične predmete.¹⁰⁸⁴⁵ Na osnovu naređenja dobivenih od vojnika VRS-a u Potočarima, svjedok je odvezao približno deset autobusa vojno sposobnih muškaraca, Muslimana, iz "bijeke kuće" u fiskulturnu salu osnovne škole u Bratuncu.¹⁰⁸⁴⁶ Po svjedokovoj procjeni, on je odvezao oko 450 do 500 muškaraca, Muslimana, a do tog broja došao je tako što je u autobusu bilo otprilike 45 sjedišta a niko nije stajao.¹⁰⁸⁴⁷ Sve vrijeme sa svjedokom u autobusu bio je barem jedan, a ponekad dva vojna policajca iz Bratunačke brigade, u maskirnoj uniformi VRS-a.¹⁰⁸⁴⁸

2526. Muškarci, bosanski Muslimani, koji su u Potočarima odvojeni od žena, djece i starijih ljudi (čiji broj je iznosio otprilike 1.000), prebačeni su u Bratunac, gdje su kasnije dovedeni muškarci, bosanski Muslimani, zarobljeni iz kolone.¹⁰⁸⁴⁹ Na kraju su odvezeni na područje odgovornosti Zvorničke brigade.¹⁰⁸⁵⁰ Od 13. jula 1995., Zvornička brigada je znala za planove da se zarobljeni bosanski Muslimani dovedu u njenu zonu odgovornosti, te je počela pripremati lokacije za njihovo zatočenje.¹⁰⁸⁵¹ Nije učinjen nikakav vidljiv napor da se zarobljenici iz Potočara drže odvojeno od zarobljenih muškaraca iz kolone. Ti muškarci držani su na raznim mjestima, kao što je jedno napušteno skladište, stara škola, pa čak i autobusi i kamioni kojima su ih do tamo dovezli.¹⁰⁸⁵² Isprave i lični predmeti oduzeti su kako muškarcima, bosanskim Muslimanima iz Potočara, tako i muškarcima zarobljenim iz kolone. Njihove isprave i lični predmeti stavljeni su na gomilu i na kraju su spaljeni.¹⁰⁸⁵³ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da ih je spalio VRS.¹⁰⁸⁵⁴ Muškarci, bosanski Muslimani iz Potočara, kao i iz Sandića i Nove Kasabe, koji su noć 13. jula proveli u Bratuncu, odvezeni su sljedeći dan u dugačkoj koloni autobusa u razne privremene zatočeničke objekte i na stratišta u opštinama Bratunac i Zvornik.¹⁰⁸⁵⁵

2527. **Svjedok RM-372** je rekao da je u Potočarima, uz autobuse u koje su ukrcavani žene i djeca, bio jedan autobus u koji su ukrcani samo muškarci iz "bijeke kuće". Dva

¹⁰⁸⁴⁵ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 6; Miladin Mladenović, T. 27243-27244, 27255, 27262-27263.

¹⁰⁸⁴⁶ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 6; Miladin Mladenović, T. 27261.

¹⁰⁸⁴⁷ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 6.

¹⁰⁸⁴⁸ Miladin Mladenović, T. 27243-27244, 27260-27261.

¹⁰⁸⁴⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1496.

¹⁰⁸⁵⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1498.

¹⁰⁸⁵¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1566.

¹⁰⁸⁵² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1497.

¹⁰⁸⁵³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1499.

¹⁰⁸⁵⁴ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 100; Robert Franken, T. 10736-10737; P1423 (Fotografija na kojoj se vidi paljenje ličnih stvari, bez datuma).

¹⁰⁸⁵⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1565.

pripadnika Nizozemskog bataljona slijedila su taj autobus do škole u Bratuncu. Prišlo im je nekoliko "srpskih vojnika" i oni su im savjetovali da se vrate u Potočare govoreći da se "ništa ne dešava". Odbili su da idu. Tada je došlo šest muškaraca u vojnim uniformama u dva civilna vozila, koji su razoružali tu dvojicu pripadnika Nizozemskog bataljona, uzeli ključeve njihovog vozila i odveli ih u policijsku stanicu u Bratuncu. Nakon što su odvezeni do sjevernog kontrolnog punkta i tamo ostavljeni, neko ih je prevezao do Potočara.¹⁰⁸⁵⁶ Kasnije istoga dana, nakon što su oslobođeni, ta dvojica pripadnika Nizozemskog bataljona pratila su drugi konvoj, ali putem su ih zaustavile tri naoružane osobe u vojnim uniformama, koje su ih istjerale iz vozila i odvezle ga.¹⁰⁸⁵⁷

2528. **Neđo Jovičić** je u svom svjedočenju rekao da je 13. jula 1995. vidio kako se u Potočarima ljudi ukrcavaju u autobuse u prisustvu Borovčanina i nekoliko policajaca.¹⁰⁸⁵⁸ Po njegovom mišljenju, oni su prevoženi u Kladanj ili u Tuzlu.¹⁰⁸⁵⁹

Dušan Mičić je u svom svjedočenju rekao da je ujutro 14. jula 1995. vidio kako autobusi i kamioni prolaze jednom sporednom ulicom u Bratuncu prema Konjević Polju.¹⁰⁸⁶⁰

2529. **Ljubodrag Gajić** je u svom svjedočenju rekao da je 13. jula, kao pripadnik 1. čete MUP-a iz Centra za obuku na Jahorini, dobio konkretan zadatak da autobusima i kamionima evakuiše stanovništvo prisutno na tom području.¹⁰⁸⁶¹ Ljudi su dobrovoljno željeli otići budući da je to područje bilo zahvaćeno ratom.¹⁰⁸⁶² Bile su prisutne snage UNPROFOR-a.¹⁰⁸⁶³ Dijelila se hrana i voda.¹⁰⁸⁶⁴ Nizozemski bataljon je pomogao prilikom evakuacije ljudi kako bi se obezbijedilo brže prevoženje.¹⁰⁸⁶⁵ Evakuacija se završila između 15:00 i 16:00 sati i svjedok je otišao iz Potočara oko 18:00 sati.¹⁰⁸⁶⁶

2530. **Rave** je u svom svjedočenju rekao da je u nekom trenutku 13. jula 1995. razgovarao s Mladićem, koji je od njega zatražio da kaže vlastima Bosne i Hercegovine da se predaju.¹⁰⁸⁶⁷ On je rekao da su muškarci iz Srebrenice odvedeni u logor u

¹⁰⁸⁵⁶ P3499 (Svjedok RM-372, izjava svjedoka, 6. oktobar 2013.), par. 8.

¹⁰⁸⁵⁷ P3499 (Svjedok RM-372, izjava svjedoka, 6. oktobar 2013.), par. 8-9.

¹⁰⁸⁵⁸ D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 25-26. V. takođe P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 76.

¹⁰⁸⁵⁹ D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 26.

¹⁰⁸⁶⁰ D977 (Dušan Mičić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 32, 34.

¹⁰⁸⁶¹ Ljubodrag Gajić, T. 40268-40269, 40294, 40311.

¹⁰⁸⁶² Ljubodrag Gajić, T. 40281, 40294.

¹⁰⁸⁶³ Ljubodrag Gajić, T. 40294-40295.

¹⁰⁸⁶⁴ Ljubodrag Gajić, T. 40295.

¹⁰⁸⁶⁵ Ljubodrag Gajić, T. 40303-40304.

¹⁰⁸⁶⁶ Ljubodrag Gajić, T. 40306.

¹⁰⁸⁶⁷ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 46, 48.

Bijeljini.¹⁰⁸⁶⁸ Dana 14. jula 1995., kad se vraćao sa srpskog kontrolnog punkta JOVO, vojnici VRS-a su mu oduzeli vozilo prijeteći mu oružjem.¹⁰⁸⁶⁹

2531. **Franken** je u svom svjedočenju izjavio da mu je, negdje poslije 13. jula, Janković rekao da je 28. divizija pokušala izvršiti proboj iz enklave i da je VRS zarobio 6.000 "ratnih zarobljenika".¹⁰⁸⁷⁰ Franken je u svom svjedočenju rekao da se, ako se tih 6.000 doda broju od 300 muškaraca, bosanskih Muslimana, koliko ih je prema procjeni Nizozemskog bataljona bilo u bazi 11. jula, i 600 do 800 izvan baze, izgleda radilo o broju od blizu 7.000 muškaraca, bosanskih Muslimana.¹⁰⁸⁷¹

2532. **Ljubomir Bojanović** je izjavio da je noć s 14. na 15. jula proveo u kasarni Zvorničke brigade, ali tamo nije vidio autobus sa zatočenicima, čije prisustvo je zabilježeno u dnevniku dežurnog oficira Zvorničke brigade.¹⁰⁸⁷² Prema riječima ovog svjedoka, zapis je u dnevnik unio dežurni oficir kasarne koji je radio na glavnom ulazu, a ni on ni dežurni operativni oficir koji je radio u Komandi nisu mogli znati za prisustvo autobusa.¹⁰⁸⁷³

2533. Već 14. jula 1995., u međunarodnim medijima počeli su se pojavljivati izvještaji o nestalim muškarcima, bosanskim Muslimanima, iz Srebrenice.¹⁰⁸⁷⁴ Toga dana, Savjet bezbjednosti UN-a izrazio je zabrinutost zbog prisilnog preseljenja civila iz srebreničke "zaštićene zone" koje su provodili bosanski Srbi, tvrdeći da je tu riječ o jasnom kršenju njihovih ljudskih prava.¹⁰⁸⁷⁵

Odvoženje bosanskih Muslimana iz enklave

2534. Nakon što je razmotrilo dokaze o odvajanju muškaraca, bosanskih Muslimana, od ostalog stanovništva u Potočarima, Pretresno vijeće će sada razmotriti dokaze o odvoženju bosanskih Muslimana iz enklave.

¹⁰⁸⁶⁸ Evert Rave, T. 10178.

¹⁰⁸⁶⁹ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 8, 52.

¹⁰⁸⁷⁰ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 112; Robert Franken, T. 10743, 10834-10835.

¹⁰⁸⁷¹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 113.

¹⁰⁸⁷² P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11758-11759; P3574 (Izvod iz dnevnika dežurnog oficira u kasarni Zvorničke brigade, od 9./10. jula do 16./17. jula 1995.), str. 6.

¹⁰⁸⁷³ P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11759.

¹⁰⁸⁷⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1650.

¹⁰⁸⁷⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1437.

2535. Dana 12. i 13. jula 1995., oko 25.000 civila, bosanskih Muslimana, autobusima je odvezeno iz srebreničke enklave na teritoriju pod kontrolom Bosne i Hercegovine.¹⁰⁸⁷⁶ Pretresno vijeće je takođe formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno broj 1558 u vezi s odvoženjem žena, djece i starijih ljudi, bosanskih Muslimana, iz Potočara u Kladanj 13. i 14. jula 1995., koja je razmotrena u poglavlju 7.6. VRS je premjestio hiljade civila, bosanskih Muslimana, iz srebreničke enklave.¹⁰⁸⁷⁷ Žene, djeca i stari ljudi odvezeni su autobusima iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana u blizini Kladnja.¹⁰⁸⁷⁸ DK je učestvovao u odvoženju civila, bosanskih Muslimana, iz Potočara nakon zauzimanja Srebrenice.¹⁰⁸⁷⁹ Oni su koordinisali ukrcavanje izbjeglica, bosanskih Muslimana, u autobuse.¹⁰⁸⁸⁰ Neki vojnici su udarali i vrijeđali izbjeglice dok su se ukrcavale u autobuse.¹⁰⁸⁸¹ **Svjedok RM-268** je vidio da su u više navrata prema civilima grubo postupali, a jednom prilikom je vidio kako je Nedeljko Milodragović, instruktor odreda s Jahorine, nekoga udario.¹⁰⁸⁸² Uz put su se neki seljani rugali putnicima pokazujući srpski pozdrav s tri uzdignuta prsta.¹⁰⁸⁸³ Drugi su na autobuse u prolazu bacali kamenje.¹⁰⁸⁸⁴ **Van Duijn** je u svom svjedočenju izjavio da mu je uveče 12. jula 1995. Mane rekao da će se srpske snage prisutne u Potočarima vratiti u Bratunac radi proslave u hotelu "Fontana".¹⁰⁸⁸⁵ Mane mu je rekao da očisti asfaltni put koji vodi sa sjevera na jug jer će srpske snage trebati taj put za prevoz snaga na jug.¹⁰⁸⁸⁶ Mane mu je takođe rekao da će narednog dana, 13. jula, nastaviti s prevozom "izbjeglica" oko 08:30 sati.¹⁰⁸⁸⁷

2536. Vojnici Nizozemskog bataljona pokušali su pratiti autobuse iz Potočara, u kojima su se nalazili civili, bosanski Muslimani. Uspjeli su da budu u pratnji prvog konvoja izbjeglica 12. jula, no nakon toga ih je na putu zaustavio VRS, koji je od Nizozemskog bataljona oteo 16 do 18 džipova i stotinjak komada malokalibarskog naoružanja, što je pripadnicima Nizozemskog bataljona potpuno onemogućilo da

¹⁰⁸⁷⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1424.

¹⁰⁸⁷⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1421, 1438.

¹⁰⁸⁷⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1421.

¹⁰⁸⁷⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1410.

¹⁰⁸⁸⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1428.

¹⁰⁸⁸¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1423.

¹⁰⁸⁸² P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8569, 8589-8590.

¹⁰⁸⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1431.

¹⁰⁸⁸⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1431.

¹⁰⁸⁸⁵ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2295.

¹⁰⁸⁸⁶ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2295-2296.

¹⁰⁸⁸⁷ P1154 (Leendert van Duijn, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 27. septembar 2006.), str. 2296.

organizuju pratnju.¹⁰⁸⁸⁸ **Vincentius Egbers** je u svom svjedočenju rekao da je 12. jula 1995. Franken naredio trinaestorici vojnika Nizozemskog bataljona, uključujući i svjedoka, da prate autobuse sa ženama i djecom, da uzmu hranu, vodu i vreće za spavanje i da radio-vezom pošalju sve informacije koje budu mogli prikupiti o tim autobusima.¹⁰⁸⁸⁹ U svakom autobusu bilo je oko šezdeset osoba.¹⁰⁸⁹⁰ Autobusi su išli iz Potočara za Bratunac, Konjević Polje, Novu Kasabu, Miliće, Lazenicu i Kladanj.¹⁰⁸⁹¹ Dok su pratili prvi konvoj iz Potočara, svjedok je vidio kako u Bratuncu stotine "bosanskih Srba" slave, viču i bacaju predmete na autobus.¹⁰⁸⁹² Tokom puta, svjedok je vidio kako pješadija VRS-a puca prema šumi oko enklave.¹⁰⁸⁹³ On je u svom svjedočenju rekao da je pješadija VRS-a zaustavila konvoj i rekla mu da oni pucaju na muslimanske borce u šumi i da će konvoj moći proći nakon što iz protivavionskih topova ispale rakete GRAD.¹⁰⁸⁹⁴ Svjedok nije čuo nikakvu uzvratnu vatru iz šume. Svjedok je između Sandića, Nove Kasabe i Milića, u grupama od po pet ili šest, vidio stotine pripadnika pješadije VRS-a, odjevene u zeleno, naoružane puškama AK-47 i drugim vrstama mitraljeza, koji su imali vozila s četvorocijevnim protivavionskim topovima i bili raspoređeni na svakih 20 metara, okrenuti prema šumi.¹⁰⁸⁹⁵ Žene, djeca i stariji ljudi su se iskricali iz autobusa u šumi nedaleko od linije sukoba i morali su ići pješke za Kladanj.¹⁰⁸⁹⁶ Žene i djeca bili su prestravljeni i gestikulirajući su pokazivali da će biti zaklani.¹⁰⁸⁹⁷

2537. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je od tima Nizozemskog bataljona koji je bio u pratnji dobio izvještaje da je u prvom konvoju sve prošlo dobro u smislu da su muškarci i žene bezbjedno prevezeni na područje u blizini Kladnja, i misli da se i drugi konvoj kretao po planu, i da se to vidi iz izvještaja vojnih posmatrača UN-a od 12.

¹⁰⁸⁸⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1426.

¹⁰⁸⁸⁹ P1629 (Vincentius Egbers, transkript iz predmeta *Krstić*, 5.-6. april 2000.), str. 2221; Vincentius Egbers, T. 13426.

¹⁰⁸⁹⁰ Vincentius Egbers, T. 13375.

¹⁰⁸⁹¹ P1629 (Vincentius Egbers, transkript iz predmeta *Krstić*, 5.-6. april 2000.), str. 2224; Vincentius Egbers, T. 13426.

¹⁰⁸⁹² P1629 (Vincentius Egbers, transkript iz predmeta *Krstić*, 5.-6. april 2000.), str. 2221-2222; Vincentius Egbers, T. 13426-12427.

¹⁰⁸⁹³ P1629 (Vincentius Egbers, transkript iz predmeta *Krstić*, 5.-6. april 2000.), str. 2224; Vincentius Egbers, T. 13448.

¹⁰⁸⁹⁴ P1629 (Vincentius Egbers, transkript iz predmeta *Krstić*, 5.-6. april 2000.), str. 2224-2225. Pretresno vijeće primjećuje da se u svjedočenju koristi izraz "*great rockets*", ali smatra da se misli na rakete GRAD.

¹⁰⁸⁹⁵ P1629 (Vincentius Egbers, transkript iz predmeta *Krstić*, 5.-6. april 2000.), str. 2225.

¹⁰⁸⁹⁶ P1629 (Vincentius Egbers, transkript iz predmeta *Krstić*, 5.-6. april 2000.), str. 2227-2229;

Vincentius Egbers, T. 13374, 13427.

¹⁰⁸⁹⁷ P1629 (Vincentius Egbers, transkript iz predmeta *Krstić*, 5.-6. april 2000.), str. 2228; Vincentius Egbers, T. 13374-13375.

jula.¹⁰⁸⁹⁸ Nakon drugog konvoja, srpske snage su maltretirale timove Nizozemskog bataljona koji su bili u pratnji i oteli su im 16 vozila, oružje, pancirne prsluke, municiju, i/ili opremu iz džipova. Franken je smatrao da su maltretiranje i pljačka timova Nizozemskog bataljona koji su bili u pratnji organizovani da bi se Nizozemski bataljon odvratio od toga da i dalje prati konvoje i da njegovi pripadnici eventualno budu svjedoci bilo čega što se desi.¹⁰⁸⁹⁹ Franken se potužio Jankoviću i, mada je Janković rekao da će to ispitati, Franken nije primijetio da je išta preduzeto.¹⁰⁹⁰⁰

2538. Većina žena, djece i starijih osoba koji su autobusima odvezeni iz Potočara stigla je u Tišću.¹⁰⁹⁰¹ Nakon izlaska iz autobusa, ljudi su bili prisiljeni da prema Kladnju nastave pješice nekoliko kilometara kroz "ničiju zemlju", između linija bosanskih Srba i bosanskih Muslimana.¹⁰⁹⁰² Odvoženje muslimanskog civilnog stanovništva iz Potočara dovršeno je uvečer 13. jula 1995. do 20:00 sati.¹⁰⁹⁰³ **Svjedok RM-268** je izjavio da se prevoz bosanskih Muslimana iz Potočara nastavio do 22:00 ili 23:00 sata.¹⁰⁹⁰⁴ Svjedok i oni pripadnici odreda s Jahorine koji su bili u Potočarima otišli su za Bjelovac.¹⁰⁹⁰⁵ Svjedok je nadalje izjavio su 13. jula 1995., nakon što se susreo s Borovčaninom u Bratuncu, pripadnici odreda s Jahorine Specijalne brigade policije učestvovali u evakuaciji "civila" iz Potočara.¹⁰⁹⁰⁶

2539. **Šehra Ibišević** je izjavila da su 12. jula 1995. organizovani autobusi i kamioni da prevoze "izbjeglice".¹⁰⁹⁰⁷ Ona je nadalje izjavila da su "četnici" često zaustavljali autobuse da iz njih izvedu ljude ili da traže zlato ili novac, i konkretno se sjeća kako je jedan srpski vojnik zaustavio autobus u Kravici i incidenta kad su "četnici" odveli dvije djevojke za koje se poslije više nije čulo.¹⁰⁹⁰⁸ Osam muških članova porodice Ibišević

¹⁰⁸⁹⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 82-83; P1432 (Vojni posmatrači UN-a, izvještaj o situaciji, 12. juli 1995.).

¹⁰⁸⁹⁹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 84.

¹⁰⁹⁰⁰ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 85.

¹⁰⁹⁰¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1432.

¹⁰⁹⁰² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1433.

¹⁰⁹⁰³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1435.

¹⁰⁹⁰⁴ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8586, 8607.

¹⁰⁹⁰⁵ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8607-8608, 8618.

¹⁰⁹⁰⁶ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8608, 8619.

¹⁰⁹⁰⁷ P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁹⁰⁸ P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 3; P1022 (Šehra Ibišević, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

nije preživjelo pad Srebrenice.¹⁰⁹⁰⁹ Kuće dvoje njenih rođaka u Kutlićima spaljene su i razorene eksplozivom.¹⁰⁹¹⁰

2540. **Svjedok RM-249** je izjavio da su vojnici Nizozemskog bataljona i "četničke" snage bili prisutni ujutro 13. jula 1995. i da su "četnici" nosili plave UN-ove pancirne prsluke i oružje nizozemskih vojnika.¹⁰⁹¹¹ Svjedok je uspio da se krišom provuče pokraj "četničkog kontrolnog punkta" i ukrao se u autobus.¹⁰⁹¹² U autobusu je bilo približno 60 žena i djece, jedan stariji muškarac i svjedok sa svojom kćeri.¹⁰⁹¹³ Autobus je išao iz Potočara za Luke, nedaleko od linije razdvajanja preko Bratunca, Kravice, Konjević Polja, Milića i Vlasenice.¹⁰⁹¹⁴ U selu Magašići autobus se zaustavio i neko je pitao da li u autobusu ima muškaraca.¹⁰⁹¹⁵ Dvojica muškaraca u autobusu nisu primijećena i autobusu je dozvoljeno da produži. Autobus je zaustavljen približno devet ili deset puta prije nego što je stigao u Luke. Dok je prolazio kroz Kravicu, žene u autobusu počele su vrištati kada su vani prepoznale neke od muškaraca.¹⁰⁹¹⁶ Svjedok je vidio grupe od 10 do 15 tijela u civilnoj odjeći koja su ležala na livadi s obje strane puta.¹⁰⁹¹⁷ Vidio je i grupe muškaraca koji su pješke išli prema centru Kravice, pod pratnjom "četnika", koji su bili u maskirnim uniformama i nosili automatsko oružje.¹⁰⁹¹⁸ Svjedok je u svom svjedočenju rekao da se prevoz civila iz Potočara odvijao protiv volje muslimanskog stanovništva.¹⁰⁹¹⁹

2541. **Behara Krdžić** je izjavila da se, nakon što je razdvojena od svog muža 13. jula 1995., onesvijestila i da su je njeni rođaci odnijeli na kamion.¹⁰⁹²⁰ Kamion je vozio za Kladanj, a zatim za Dubrave, gdje joj je doktor dao injekciju i tada se probudila.¹⁰⁹²¹

¹⁰⁹⁰⁹ P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 3; P1022 (Šehra Ibišević, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 3.

¹⁰⁹¹⁰ P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 4.

¹⁰⁹¹¹ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 3.

¹⁰⁹¹² Svjedok RM-249, T. 15455-15456.

¹⁰⁹¹³ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 3; svjedok RM-249, T. 15456

¹⁰⁹¹⁴ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 3; P1991 (Svjedok RM-249, prethodno svjedočenje, 18. mart 2010.), T. 672; P1997 (Mapa s oznakama koje je unio svjedok, koja pokazuje put kojim je išao od Potočara do Luke).

¹⁰⁹¹⁵ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 3; P1997 (Mapa s oznakama koje je unio svjedok, koja pokazuje put kojim je išao od Potočara do Luke).

¹⁰⁹¹⁶ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 3.

¹⁰⁹¹⁷ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 3-4, 13.

¹⁰⁹¹⁸ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4.

¹⁰⁹¹⁹ P1991 (Svjedok RM-249, prethodno svjedočenje, 18. mart 2010.), T. 723-724.

¹⁰⁹²⁰ P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 2.

¹⁰⁹²¹ P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 2.

2542. **Svjedok RM-265** je izjavio da je Mladić naredio da ljudi iz njegovog ličnog obezbjeđenja i iz vojne policije vrše obezbjeđenje u Potočarima.¹⁰⁹²² Prema riječima svjedoka, vojna policija je osiguravala prolaz za autobuse koji su odlazili isključivo iz predostrožnosti, kako bi se izbjegli eventualni problemi s ogorčenim lokalnim stanovništvom.¹⁰⁹²³ Dana 13. jula 1995., po naređenju Momira Nikolića, sam Nikolić, Mirko Janković i Mile Petrović, zamjenik komandanta Vojne policije, odvezli su se u Konjević Polje bijelim oklopnim transporterom Nizozemskog bataljona na kojem je pisalo UN.¹⁰⁹²⁴ Neposredno prije no što je oklopni transporter otišao, Mladić je prišao Popoviću i počeo vikati.¹⁰⁹²⁵ Po dolasku u Konjević Polje, oklopni transporter je parkiran na raskršću puteva za Bratunac i Kravicu.¹⁰⁹²⁶ Dva naoružana vojnika Nizozemskog bataljona pojavila su se iz šume i pitala ih da li im se mogu pridružiti.¹⁰⁹²⁷ Dozvoljeno im je da se ukrcaju u oklopni transporter, koji je nakon toga počeo voziti vrlo sporo prema Bratuncu, slijedeći plavobijeli policijski auto iz kojeg se čuo muški glas na razglasu.¹⁰⁹²⁸ U oklopnom transporteru su u tom trenutku bili Janković, Nikolić, Petrović i dva vojnika Nizozemskog bataljona.¹⁰⁹²⁹ Nakon što je konvoj prešao tri kilometra po putu Bratunac-Konjević Polje, okrenuli su se i vratili se u Konjević Polje.¹⁰⁹³⁰ Putem su se dva "civila", za koje je svjedok pretpostavljao da su Muslimani, ukrkala u oklopni transporter i njime se vratila u Konjević Polje.¹⁰⁹³¹ Po povratku u Konjević Polje, oklopni transporter se ponovo parkirao na raskršću.¹⁰⁹³² Dva vojnika Nizozemskog bataljona ukrkala su se u jedno vozilo u pristiglom konvoju sa ženama i djecom, na čijem čelu je bio bijeli UN-ov džip, i otišla u pravcu Milića.¹⁰⁹³³ Kasno popodne, Janković, Nikolić i Petrović vratili su se u Bratunac u oklopnom

¹⁰⁹²² P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3806-3807, 3869.

¹⁰⁹²³ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3810-3811, 3856, 3868.

¹⁰⁹²⁴ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3812-3818, 3822.

¹⁰⁹²⁵ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3813.

¹⁰⁹²⁶ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3818.

¹⁰⁹²⁷ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3819-3821.

¹⁰⁹²⁸ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3818-3819, 3821, 3823.

¹⁰⁹²⁹ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3819.

¹⁰⁹³⁰ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3821-3823.

¹⁰⁹³¹ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3822-3823.

¹⁰⁹³² P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3824.

¹⁰⁹³³ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3826.

transporteru.¹⁰⁹³⁴ Svjedok je vidio od 500 do 1.000 Muslimana koje je pratilo oko deset srpskih vojnika, kako u koloni idu prema Konjević Polju.¹⁰⁹³⁵

2543. Svjedok RM-306 je u svom svjedočenju rekao da je popodne 13. jula 1995. vidio autobuse pune odraslih osoba, starijih ljudi, žena i djece, koji su išli iz Bratunca prema Konjević Polju.¹⁰⁹³⁶ Nebojša Jeremić je u svom svjedočenju rekao da je u nekom trenutku između podneva i 13:00 sati jednoga dana sredinom jula 1995. vidio mnogo autobusa sa zatočenicima, kamiona sa ženama i djecom i borbenih vozila koji su prolazili pokraj kasarne Zvorničke brigade.¹⁰⁹³⁷ Vojnici VRS-a u maskirnim uniformama su čuvali zatočeničke u autobusima.¹⁰⁹³⁸ Zatočenički su ruke držali spojene na potiljku, a glave su im bile sagnute.¹⁰⁹³⁹ Išli su glavnim putem iz Zvornika za Bijeljinu.¹⁰⁹⁴⁰

2544. Prema Dodatku Dnevnom izvještaju UN-a od 13. jula 1995., koji je Akashi uputio Annanu, vojni posmatrači UN-a vidjeli su 34 do 46 punih autobusa koji su išli iz Kladnja za Tuzlu.¹⁰⁹⁴¹ U Kladnju nije viđen nijedan muškarac stariji od 12 godina, s izuzetkom nekoliko njih starijih od 60 godina.¹⁰⁹⁴² "Izbjeglice" koje su bile u Kladnju 13. jula 1995. rekle su vojnim posmatračima UN-a da su vidjele kako su muškarci odvajani od ostalih i kako su teško premlaćivani, kamenovani i ponekad bodeni nožem.¹⁰⁹⁴³ Do 17:15 sati 13. jula 1995., prevoz svih izbjeglica koje su bile izvan baze bio je dovršen i započeo je prevoz onih koji su bili unutar baze.¹⁰⁹⁴⁴ Do 21:50 sati sve izbjeglice su napustile bazu, s izuzetkom nekolicine pacijenata iz bolnice unutar baze.¹⁰⁹⁴⁵ Prema Dnevnom izvještaju UN-a od 13. jula 1995. koji je Akashi uputio Annanu, 15.000 raseljenih osoba je do jutra 14. jula 1995. stiglo u Tuzlu, 3.000 njih bilo je na putu u autobusima VRS-a, a još 3.000 je trebalo napustiti bazu Nizozemskog bataljona u Srebrenici.¹⁰⁹⁴⁶

¹⁰⁹³⁴ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3829.

¹⁰⁹³⁵ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3831.

¹⁰⁹³⁶ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9358-9359.

¹⁰⁹³⁷ Nebojša Jeremić, T. 34279-34280, 34351.

¹⁰⁹³⁸ Nebojša Jeremić, T. 34280.

¹⁰⁹³⁹ Nebojša Jeremić, T. 34340.

¹⁰⁹⁴⁰ Nebojša Jeremić, T. 34280, 34340.

¹⁰⁹⁴¹ P793 (Dnevni izvještaj UN-a koji je Akashi uputio Annanu, s dodacima, 14. juli 1995.), str. 5.

¹⁰⁹⁴² P793 (Dnevni izvještaj UN-a koji je Akashi uputio Annanu, s dodacima, 14. juli 1995.), str. 5-7.

¹⁰⁹⁴³ P793 (Dnevni izvještaj UN-a koji je Akashi uputio Annanu, s dodacima, 14. juli 1995.), str. 5, 8.

¹⁰⁹⁴⁴ P793 (Dnevni izvještaj UN-a koji je Akashi uputio Annanu, s dodacima, 14. juli 1995.), str. 6.

¹⁰⁹⁴⁵ P793 (Dnevni izvještaj UN-a koji je Akashi uputio Annanu, s dodacima, 14. juli 1995.), str. 6-7.

¹⁰⁹⁴⁶ P793 (Dnevni izvještaj UN-a koji je Akashi uputio Annanu, s dodacima, 14. juli 1995.), str. 1.

2545. **Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da su 18. jula 1995. on i Janković pisali Sektoru za obavještajne poslove Glavnog štaba VRS-a i Odjeljenju za obavještajne poslove Komande DK-a.¹⁰⁹⁴⁷ Pitali su da li treba da odobre evakuaciju lokalnog osoblja MSF-a, prevodilaca vojnih posmatrača UN-a i osoblja UNPROFOR-a. Naveli su da su obaviješteni o stavu Resora državne bezbjednosti da je Karadžić navodno "abolirao" sve lokalno osoblje UNPROFOR-a.¹⁰⁹⁴⁸ **Nikolić** je objasnio da riječ abolirao znači da je Karadžić pomilovao, odnosno amnestirao te osobe.¹⁰⁹⁴⁹ Predložili su da lokalno osoblje ne treba zadržavati.¹⁰⁹⁵⁰ Svjedok je objasnio da je to značilo da bi lokalnom osoblju trebalo dozvoliti da ode iz Potočara zajedno sa svojim poslodavcima i da ide gdje god želi.¹⁰⁹⁵¹ Janković je rekao svjedoku da je lokalnom osoblju dozvoljeno da ode iz Potočara zajedno s konvojem Nizozemskog bataljona.¹⁰⁹⁵²

2546. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da su jedini ljudi koji su ostali u bazi Nizozemskog bataljona bili osoblje MSF-a sa svojim pacijentima, Mandžić, osoblje UNHCR-a, prevodioci, Nizozemski bataljon i njegovo lokalno osoblje te vojni posmatrači UN-a. Pripadnici Nizozemskog bataljona koji su držani u Bratuncu poslani su kući direktno iz Bratunca i nisu se vraćali u bazu.¹⁰⁹⁵³ Bilo je tu i 59 ranjenih osoba koje je Nizozemski bataljon pokušao evakuisati tokom transporta "civila" iz Potočara, ali su oni poslani nazad s područja Kladnja u bolnicu u Bratuncu.¹⁰⁹⁵⁴ Franken je pokušao da evakuiše ranjene uz pomoć norveške čete za medicinsku evakuaciju koja je bila stacionirana u Tuzli, ali ta četa nije uspjela doći do enklave. Bosanski Srbi su rekli Frankenu da može njima predati ranjenike, ali Franken je odlučio da preko MSF-a organizuje da evakuaciju obavi MKCK.¹⁰⁹⁵⁵

2547. Dana 17. jula, VRS i srpski civilni zvaničnici došli su na sastanak da se koordinišu detalji evakuacije ranjenika iz Potočara i Bratunca.¹⁰⁹⁵⁶ Delegaciju je predvodio Janković, a u njoj su još bili major Nikolić i njegov tjelohranitelj, štabni

¹⁰⁹⁴⁷ Momir Nikolić, T. 11958-11960; P1515 (Izveštaj o stanju u regionu Srebrenice, Momir Nikolić, 18. juli 1995.), str. 1.

¹⁰⁹⁴⁸ P1515 (Izveštaj o stanju u regionu Srebrenice, Momir Nikolić, 18. juli 1995.), str. 1.

¹⁰⁹⁴⁹ Momir Nikolić, T. 11958-11959, 11970-11974.

¹⁰⁹⁵⁰ Momir Nikolić, T. 11958-11959; P1515 (Izveštaj o stanju u regionu Srebrenice, Momir Nikolić, 18. juli 1995.), str. 1.

¹⁰⁹⁵¹ Momir Nikolić, T. 11959, 11971.

¹⁰⁹⁵² Momir Nikolić, T. 11972-11973

¹⁰⁹⁵³ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 101.

¹⁰⁹⁵⁴ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 101; P1433 (Rukom pisani spisak 59 ljudi koji su navodno ranjeni u Potočarima, bez datuma).

¹⁰⁹⁵⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 102.

¹⁰⁹⁵⁶ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 102.

oficir iz Bratunačke brigade, jedan potpukovnik koji je rekao da je pravnik, jedan civil za kojeg se kasnije ispostavilo da je navodno novi gradonačelnik Srebrenice, i neko za koga je Franken rekao da liči na Mladića.¹⁰⁹⁵⁷

2548. Tokom sastanka Janković je od Mandžića i Frankena tražio da potpišu deklaraciju u kojoj je stajalo da je prevoz bosanskih Muslimana iz Potočara bio izvršen na propisan i humanitaran način, u skladu s međunarodnim pravom.¹⁰⁹⁵⁸ Franken je dodao jednu rečenicu u kojoj je stajalo da je prevoz izvršen u skladu sa zakonom samo "što se tiče konvoja koje su stvarno pratile snage UN-a", zato što Nizozemski bataljon nije bio u mogućnosti da potvrdi da je to bio slučaj sa bilo kojim od drugih konvoja.¹⁰⁹⁵⁹

Svjedok RM-294 je u svom svjedočenju rekao da su se Mandžić i major Franken složili da evakuacija nije obavljena onako kako je opisano u deklaraciji, i zbog toga je rukopisom dodano da ta tvrdnja vrijedi samo za konvoje koje su pratile snage UN-a.¹⁰⁹⁶⁰

Svjedok je potvrdio da se to odnosilo samo na nekoliko desetaka ljudi koje su vojnici i vozila UNPROFOR-a pratili na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana, i da se nije odnosilo na ostatak evakuacije.¹⁰⁹⁶¹ **Franken** je u svom svjedočenju rekao da se

Janković nasmiješio kad je pročitao ono što je dopisao Franken, ali da se pukovnik pravnik razljutio.¹⁰⁹⁶² Franken je potpisao i bio svjedok potpisivanja dokumenta od

strane druga dva potpisnika, zajedno s njegovim dodatkom, jer je Janković objasnio da će potpisivanje pozitivno uticati na evakuaciju ranjenika iz baze Nizozemskog bataljona i iz Bratunca.¹⁰⁹⁶³ Dio sporazuma u kojem se navodi da evakuaciju bosanskih

Muslimana i, konkretnije, nadzor i pratnju, treba da obave VRS i MUP bio je teoretski tačan. Međutim, ta saradnja se nije ostvarivala tokom cijelog postupka, kao što pokazuju poteškoće na koje su nailazili pripadnici pratnje iz Nizozemskog bataljona.¹⁰⁹⁶⁴ Franken je nadalje u svom svjedočenju rekao da je dio dokumenta u

kojem se navodi da stanovništvo može ostati u enklavi ili se evakuisati besmislen jer stanovništvo nije imalo izbora da li će ostati ili krenuti u bilo kom pravcu, budući da su

¹⁰⁹⁵⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 103.

¹⁰⁹⁵⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 104. V. takođe svjedok RM-294, T. 9896, 9698; P1138 (Izjava predstavnika civilnih vlasti enklave Srebrenica, 17. juli 1995.), str. 1-3.

¹⁰⁹⁵⁹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 106; Robert Franken, T. 10744-10745, 10841.

¹⁰⁹⁶⁰ Svjedok RM-294, T. 9897; P1138 (Izjava predstavnika civilnih vlasti enklave Srebrenica, 17. juli 1995.), str. 1, 3.

¹⁰⁹⁶¹ Svjedok RM-294, T. 9897-9899.

¹⁰⁹⁶² P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 106.

¹⁰⁹⁶³ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 106-107; Robert Franken, T. 10745-10746.

¹⁰⁹⁶⁴ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 105.

bili umorni, preplašeni i okruženi Srbima, te nisu imali pristupa medicinskoj pomoći niti sredstava za preživljavanje.¹⁰⁹⁶⁵ Franken je u svom svjedočenju rekao da je njihov jedini izbor bio između polagane smrti i odlaska.¹⁰⁹⁶⁶

2549. **Svjedok RM-294** je u svom svjedočenju rekao da deklaracija nije odražavala stvarnu situaciju, tj. da niko nije imao mogućnost izbora da ostane ili bude evakuisan; naprotiv, ljude su ubijali nedaleko od baze Nizozemskog bataljona tako da su ljudi bili preplašeni i deportacija je zbog toga bila brža; o uslovima evakuacije nikad se nije razgovaralo nego je ona bila nametnuta, a dokument koji su unaprijed pripremile vojne ili civilne vlasti dat je Mandžiću da ga potpiše 17. jula 1995. u okolnostima u kojima je vrlo malo ljudi ostalo u bazi, i oni su bili u strahu od VRS-a.¹⁰⁹⁶⁷ Ubijanje koje se odvijalo nedaleko od baze Nizozemskog bataljona imalo je efekt zastrašivanja i izazivanja straha kod preostalih ljudi u bazi i Čamila Osmanović, članica bosanske "delegacije" je pokušala da se ubije.¹⁰⁹⁶⁸ Poslije 13. jula, samo oko 25 ljudi ostalo je u bazi Nizozemskog bataljona i njima je komandant VRS-a naredio da nikuda ne idu, nego da ostanu tamo "do kraja".¹⁰⁹⁶⁹ Vojnici VRS-a su dolazili u bazu Nizozemskog bataljona da ih zastrašuju.¹⁰⁹⁷⁰

2550. **Deronjić** je izjavio da neki dijelovi deklaracije nisu tačno odražavali situaciju na terenu u periodu od 12. do 17. jula 1995.¹⁰⁹⁷¹ Po njegovom mišljenju, bilo je nemoguće da ijedan Musliman, stanovnik Srebrenice, ostane u Srebrenici čak i ako je izrazio želju da to učini; okolnosti u to vrijeme, a naročito nakon što je VRS zauzeo Srebrenicu, naprosto nisu ostavljale takvu mogućnost.¹⁰⁹⁷² Prema Deronjićevim riječima, bilo je nemoguće pružiti objezbjeđenje Muslimanima koji su željeli ostati u Srebrenici tokom tog perioda.¹⁰⁹⁷³

2551. **Rave** je u svom svjedočenju rekao da su 17. jula 1995. Janković i Nikolić došli s prevodiocem u bazu UN-a u Potočarima, i izabrali sedam ranjenih muškaraca koji su

¹⁰⁹⁶⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 105; Robert Franken, T. 10743-10744,

¹⁰⁹⁶⁶ Robert Franken, T. 10744.

¹⁰⁹⁶⁷ Svjedok RM-294, T. 9897, 9899, 9901-9903, 9962, 9965.

¹⁰⁹⁶⁸ Svjedok RM-294, T. 9899-9890, 9901-9903.

¹⁰⁹⁶⁹ Svjedok RM-294, T. 9899, 9891.

¹⁰⁹⁷⁰ Svjedok RM-294, T. 9899.

¹⁰⁹⁷¹ P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6216-6217, 6219.

¹⁰⁹⁷² P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6218.

¹⁰⁹⁷³ P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6219-6220.

trebali biti prebačeni u bolnicu u Bratuncu i liječeni odvojeno. Ti ljudi trebali su biti tretirani kao "ratni zarobljenici".¹⁰⁹⁷⁴ Istoga dana stigli su ljudi iz MKCK-a da evakuišu preostale ranjene osobe u bolnicu u Bratuncu.¹⁰⁹⁷⁵ U Bratuncu se jedan nizozemski ljekar koji se prezivao Schouten brinuo za ranjenike. Schouten je kasnije rekao svjedoku da je, dok je on bio na ručku ili večeri, nekoliko ranjenih osoba nestalo iz bolnice u Bratuncu.¹⁰⁹⁷⁶

2552. **Franken** je u svom svjedočenju rekao da je on 17. jula 1995. predao ranjenike MKCK-u i da je Nikolić insistirao da se ranjenici provjere, tako da je MKCK otišao u bolnicu zajedno sa Nikolićem i odjeljenjem za obezbjeđenje Nizozemskog bataljona.¹⁰⁹⁷⁷ Nikolić je identifikovao sedam ranjenih muškaraca kao vojnike i složio se sa MKCK-om da treba da budu tretirani kao ratni zarobljenici i prebačeni bosanskim Srbima. Tih sedam muškaraca je prebačeno u bolnicu u Bratuncu i MKCK je rekao Frankenu da će ih nadzirati, a Franken je poslao jednog hirurga iz Nizozemskog bataljona da bude s njima i da osigura da se oni tretiraju kao ranjenici. Hirurg je pozvan da nešto obavli i javio je da, kad se vratio, ranjenika nije bilo.¹⁰⁹⁷⁸ Preostali ranjenici su otišli iz baze UNPROFOR-a istoga dana.¹⁰⁹⁷⁹

2553. Tokom događaja povezanih s potpisivanjem dokumenta i prevozom ranjenika, Frankenu je izgledalo da je pukovnik Janković taj koji komanduje: on je jedini razgovarao sa Frankenom i u jednom trenutku je rekao Nikoliću da se udalji. Janković je takođe u kratkom telefonskom razgovoru sa, kako je Franken zaključio, pripadnicima srpskih pograničnih snaga, postigao da se kamion MKCK-a sa hitnim potrebštinama pusti na granici sa Srbijom.¹⁰⁹⁸⁰ U periodu od 13. jula do 21. jula, kada se Nizozemski bataljon povlačio iz baze, oni nisu imali nikakvu slobodu kretanja i Janković je bio jasan u pogledu toga da treba da ostanu u bazi.¹⁰⁹⁸¹

2554. **Rave** je u svom svjedočenju rekao da su se 21. jula 1995. ujutro Karremans i svjedok sastali s Mladićem kako bi se završila evakuacija bataljona.¹⁰⁹⁸² General Nicolai

¹⁰⁹⁷⁴ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 57-58.

¹⁰⁹⁷⁵ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 60.

¹⁰⁹⁷⁶ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 58.

¹⁰⁹⁷⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 103, 107.

¹⁰⁹⁷⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 103.

¹⁰⁹⁷⁹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 107.

¹⁰⁹⁸⁰ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 108.

¹⁰⁹⁸¹ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 109.

¹⁰⁹⁸² P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 61.

i pukovnik De Ruiten su takođe bili prisutni.¹⁰⁹⁸³ Kada su Karremans i Nicolai insistirali da UN-ova oprema koju je oduzeo VRS bude vraćena, Mladić je objasnio da oprema nije dostupna i da će, ako budu dalje insistirali, cijeli bataljon pješke ići iz enklave samo u svojim uniformama.¹⁰⁹⁸⁴ Oko podneva, Nizozemski bataljon je otišao iz enklave, a Mladić je bio na čelu konvoja.¹⁰⁹⁸⁵ Konvoj se kratko zaustavio na Željeznom mostu, gdje su snimljene fotografije, između ostalog, Mladića i Jankovića, prije nego što je prešao preko granice u Srbiju.¹⁰⁹⁸⁶

Zaključci Pretresnog vijeća

2555. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli Mladenović, Janjić, Đurić, Kovačević i svjedok RM-333 da bosanski Muslimani nisu zlostavljani i maltretirani, kao i da nisu bili odvajani 12. jula 1995. u Potočarima. Pretresno vijeće smatra da to može biti u skladu s onim što su ti svjedoci zapazili. Međutim, budući da oni nisu sve vrijeme bili u Potočarima, Pretresno vijeće smatra da ti dokazi nisu u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno broj 1401, 1402 i 1403 o postupanju prema bosanskim Muslimanima i njihovom razdvajanju u Potočarima toga dana.

Prevoz bosanskih Muslimana iz enklave

2556. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je od 12. do 14. jula 1995., VRS, a konkretnije DK, uz pomoć pripadnika Vojne policije Bratunačke brigade i Specijalne brigade policije MUP-a, uključujući odred s Jahorine, premjestio autobusima i kamionima približno 25.000 bosanskih Muslimana, uglavnom žena, djece i starijih osoba, iz srebreničke enklave na teritoriju koja je bila pod kontrolom ABiH.

2557. Ljudima koji su se priključivali konvojima rečeno je da će muškarci ići za njima kasnije. U početku im je bilo dopušteno da se sami ukrcavaju u autobuse, ali nakon nekog vremena, srpski vojnici su prisiljavali da se popunu u autobuse one koji nisu htjeli otići. Neki vojnici, kao i jedan pripadnik odreda s Jahorine Specijalne brigade

¹⁰⁹⁸³ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 61. Pretresno vijeće primjećuje da je njegovo ime u P1149 napisano "Nikolai", ali da Vijeće koristi ispravan način pisanja, kao što stoji u P1417.

¹⁰⁹⁸⁴ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 61.

¹⁰⁹⁸⁵ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 62; Evert Rave, T. 10179-10182..

¹⁰⁹⁸⁶ P1149 (Evert Rave, izjava svjedoka, 17. februar 1998.), par. 62; Evert Rave. T. 10180-10182; P1150 (Fotografija s oznakama koje je unio Evert Rave); P1151 (Fotografija s oznakama koje je unio Evert Rave).

policije, udarali su i zlostavljali bosanske Muslimane dok su se oni ukrcavali u autobuse, te ih nazivali pogrđnim imenima. Bosanski Muslimani su bili uznemireni, djelimično zbog odvajanja majki od djece. Mnogo ljudi se razboljelo i bebe čije su se majke razboljele bile su napuštene. Vojnici UNPROFOR-a su pomagali pri ukrcavanju žena i djece u vozila. Pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade koordinisali su ukrcavanje bosanskih Muslimana u autobuse. Pripadnici Specijalne brigade policije MUP-a bosanskih Srba, uključujući i pripadnike odreda s Jahorine, pomagali su prilikom ukrcavanja po naređenju Borovčanina. Dana 12. jula 1995., vozača autobusa iz jednog privatnog preduzeća njegov šef je poslao da prevozi bosanske Muslimane iz Potočara. U Potočarima su bili prisutni oficiri iz Komande i jedinice DK-a. Oni su nadgledali prevoz bosanskih Muslimana s tog područja 12. i 13. jula 1995. Oni su obezbjeđivali cestu kojom će autobusi ići u Kladanj i nadzirali operaciju prevoza. Vojnici Nizozemskog bataljona pokušali su da krenu kao pratnja autobusa. Uspjeli su biti u pratnji prvih konvoja 12. jula, no nakon toga ih je na putu zaustavio VRS, koji je od Nizozemskog bataljona oteo 16 do 18 džipova, kao i stotinjak komada malokalibarskog naoružanja i opremu, što je pripadnicima Nizozemskog bataljona potpuno onemogućilo da organizuju daljnju pratnju.

2558. Većina žena, djece i starijih osoba koji su autobusima odvezeni iz Potočara stigla je u Tišću. Nakon izlaska iz autobusa, ti ljudi su bili prisiljeni da prema Klادنju nastave pješice nekoliko kilometara kroz "ničiju zemlju", između linija bosanskih Srba i bosanskih Muslimana. Oko 14. jula 1995., u Klادنju nije viđen nijedan muškarac stariji od 12 godina, s izuzetkom nekoliko njih starijih od 60 godina.

2559. Odvoženje muslimanskog civilnog stanovništva iz Potočara dovršeno je uvečer 13. jula 1995. Potkraj dana, pukovnik Janković je naredio jednom pripadniku voda Vojne policije Bratunačke brigade da se odveze prema gradu Srebrenici i bosanske Muslimane na koje usput naiđe obavijesti da treba da idu u Potočare i tamo čekaju na prevoz kojim će ih sljedećeg dana odande odvesti. Do jutarnjih sati 14. jula 1995., u Tuzlu je stiglo 15.000 ljudi, a 3.000 ih je još bilo na putu u autobusima VRS-a. Janković je 17. jula 1995. od Mandžića i Frankena tražio da potpišu deklaraciju u kojoj je stajalo da je prevoz bosanskih Muslimana iz Potočara izvršen na korektan i humanitaran način, u skladu s međunarodnim pravom. Franken je dodao jednu rečenicu u kojoj je stajalo da je prevoz izvršen u skladu sa zakonom samo "što se tiče konvoja koje su stvarno pratile snage UN-a", zato što Nizozemski bataljon nije bio u mogućnosti da potvrdi da je to bio

slučaj sa bilo kojim od drugih konvoja. Ranjenici koji su ostali u bazi UNPROFOR-a predati su MKCK-u 17. jula 1995., u dogovoru s Jankovićem, i evakuisani u bolnicu u Bratuncu. Neki od ranjenika kasnije su nestali iz bolnice.

Organizacija odvoženja bosanskih Muslimana iz enklave

2560. DK je obezbijedio autobuse i druga vozila koja su onda korištena za prevoz bosanskih Muslimana, žena, djece i staraca, iz baze Nizozemskog bataljona u Potočarima 12. i 13. jula 1995., kao i gorivo potrebno za provođenje tog zadatka. Dana 12. jula 1995., odgovarajući na zahtjev DK-a, Ministarstvo odbrane bosanskih Srba poslalo je tri naređenja svojim lokalnim sekretarijatima kojima od njih traži da obezbijede autobuse i pošalju ih u Bratunac. Istog dana, u Potočare su stigli deseci autobusa i kamiona. Bratunačka brigada je nadgledala raspodjelu goriva autobusima i kamionima 12. i 13. jula. Ona je takođe obezbijedila dva autobusa i gorivo, i regulisala saobraćaj dok su autobusi prolazili kroz Bratunac na putu za Konjević Polje.

2561. Dana 12. jula 1995., pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade, 2. pješadijskog bataljona, Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka iz Nove Kasabe, jedne jedinice koja je izvela napad sa područja Pribićevca, Vukova sa Drine iz sastava Zvorničke brigade, 10. diverzantskog odreda, kao i jedinice policije, uključujući pripadnike SJB-a Bratunac, 1. četu Specijalne brigade policije i jednu četu PJP-a, bili su prisutni u Potočarima i pomagali u evakuaciji bosanskih Muslimana. Dana 12. i 13. jula 1995., 1. četa Specijalne brigade policije dobila je zadatak da obezbijedi put u blizini baze UN-a i da osigura bezbjedan prevoz civila. Saobraćajna policija i Vojna policija 65. zaštitnog motorizovanog puka dobile su zadatak da nadziru kretanje autobusa s područja DK-a na područje SRK-a.

Odvajanje muškaraca, bosanskih Muslimana, od ostalog stanovništva u Potočarima

2562. U popodnevrim satima 12. jula 1995., prvi konvoj, u kojem je bilo muškaraca, krenuo je iz Potočara. Taj prvi konvoj je sniman i kasnije je taj video-snimak emitovao Pres centar Komande DK-a. Muškarci u prvom konvoju su odvojeni na kontrolnim punktovima, uključujući kontrolni punkt u Tišći, prije dolaska u Kladanj, i vojnici VRS-a su ih odveli izvršavajući naređenje majora Sarkića, načelnika štaba Milićke brigade. Sarkić i njegovi vojnici bili su toga dana prisutni na kontrolnom punktu u Tišći na

osnovu naređenja iz Komande DK-a. General Krstić je, konkretno, izdavao naređenja jedinicama DK-a u vezi s obezbjeđenjem dijela puta od Vlasenice do Tišće, gdje su se civili iskrcavali.

2563. Kada su se bosanski Muslimani kasnije počeli ukrcavati u autobuse u Potočarima, vojnici, bosanski Srbi, sistematski su izdvajali vojno sposobne muškarce koji su se pokušavali ukrcati. Neki od odvojenih muškaraca imali su samo 12 godina, a neki su imali više od 60 godina. Neki od muškaraca nisu bili naoružani, a neki su nosili vojne uniforme. Odvajanje je često bilo agresivno. Neki muškarci su bili udarani, kamenovani, vrijeđani i pljuvani, a ponekad i bodeni nožem. Pripadnici Nizozemskog bataljona su protestovali, naročito kada su muškarci bili premladi ili prestari da bi bilo realno provjeravati da li su ratni zločinci ili ih smatrati pripadnicima vojske, te kada su vojnici bili nasilni. To odvajanje je izazvalo strah kod porodica. Kada je jedna žena, bosanska Muslimanka, rekla vojniku da želi ostati sa svojim mužem kad su ga od nje razdvajali 13. jula 1995., vojnik je odgovorio: "Možete ostati, ali i vas će zadesiti ista sudbina kao i njega!". Ta žena se zatim onesvijestila i rođaci su je odnijeli na kamion.

2564. Pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove, Momir Nikolić, i dijelovi Bratunačke brigade, uključujući pripadnike Vojne policije te brigade, učestvovali su u odvajanju muškaraca, bosanskih Muslimana. Pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade takođe su vršili obezbjeđenje drugih jedinica koje su učestvovala u odvajanju.

2565. Izdvojeni muškarci odvođeni su u zgradu u Potočarima poznatu kao "bijela kuća". Pripadnici posebnih jedinica policije MUP-a dovodili su muškarce u "bijelu kuću". Za vrijeme dok su izdvojeni muškarci tamo bili zatočeni, u blizini "bijele kuće" su viđeni oficiri DK-a, a jedan pripadnik civilne policije je viđen kako broji autobuse. Kada se dvorište "bijele kuće" napunilo ljudima, zavladao je nemir i pukovnik Janković je govorio muškarcima, bosanskim Muslimanima, da nema razloga za brigu i da će se oni pridružiti svojim porodicama kasnije. Patrole Nizozemskog bataljona pokušavale su nadzirati situaciju, ali im pripadnici VRS-a nisu dozvoljavali da uđu u "bijelu kuću". Jednog nizozemskog oficira su udaljili iz te kuće prijeteći mu oružjem.

2566. Od poslijepodneva 12. jula, pa tokom cijelog 13. jula 1995., muškarci koji su bili zatočeni u "bijeloj kući", njih otprilike 1.000, ukrcavani su u zasebne autobuse, a ne u one u kojima su bile žene, i većina djece i starijih osoba, i iz baze Nizozemskog bataljona u Potočarima odvođeni su na mjesta zatočenja u Bratuncu, po naređenju VRS-

a. Autobuse su pratili vojni policajci iz Bratunačke brigade. Vojnici su te muškarce udarali nogama i kundacima pušaka dok su ih ukrcavali u autobuse, te su im naredili da drže glave pognute. Nizozemski bataljon je naredio da jedan od džipova prati autobuse, ali VRS je zaustavio tu pratnju. Autobusi su se ubrzo vratili prazni. Muškarcima su se kasnije priključili muškarci, bosanski Muslimani, zarobljeni iz kolone. Nije učinjen nikakav vidljiv napor da se zarobljenici iz Potočara drže odvojeno od muškaraca zarobljenih iz kolone. Na kraju su svi odvedeni u zonu odgovornosti Zvorničke brigade. Ti muškarci držani su na raznim mjestima, kao što je jedno napušteno skladište, stara škola, pa čak i autobusi i kamioni koji su ih do tamo dovezli. Muškarci, bosanski Muslimani iz Potočara, kao i iz Sandića i Nove Kasabe, koji su noć 13. jula proveli u Bratuncu, odvezeni su sljedeći dan u dugačkoj koloni autobusa u razne privremene zatočeničke objekte i na stratišta u opštinama Bratunac i Zvornik. Isprave i lični predmeti, uključujući novac, oduzeti su muškarcima, bosanskim Muslimanima, prije ulaska u "bijelu kuću" u Potočarima, kao i muškarcima zarobljenim iz kolone; njihove dokumente i lične predmete VRS je na kraju bacio na gomilu i spalio. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio Miladin Mladenović, koji je rekao da 13. jula 1995. nije vidio nikakve lične stvari ili prtljag u krugu "bijeke kuće". Budući da to može odražavati svjedokova lična zapažanja u trenutku kad je bio prisutan u Potočarima, Pretresno vijeće smatra da njegovi dokazi nisu u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno broj 1489 i 1499 u vezi s oduzimanjem i uništavanjem ličnih stvari bosanskih Muslimana. Dana 12. jula 1995. jedan vojnik je u Potočarima rekao jednoj bosanskoj Muslimanki, koja je razdvojena od svog brata, da ne treba bratu odnijeti njegovu torbu jer mu više neće trebati. Kad je pokušala ići za svojim bratom, jedan vojnik ju je povukao za kosu, bacio je na zemlju i udario je nogama na kojima je imao vojničke čizme. Uveče 12. jula 1995., jedan od "predstavnik" bosanskih Muslimana zatražio je od Frankena da se prevoz obustavi jer se bojao za sudbinu muškaraca, bosanskih Muslimana. Dana 13. jula 1995., "predstavnic" bosanskih Muslimana u Potočarima prestali su popisivati muškarce, bosanske Muslimane, za UN jer su ih srpske snage toliko zastrašivale da je jedna žena iz grupe dobila slom živaca i morali su je odvesti u bolnicu.

2567. Muškarci, bosanski Muslimani, prebačeni su na mjesta zatočenja i pogubljenja autobusima koje je obezbijedio DK. Autobusi prihvatnih preduzeća vozili su muškarce,

bosanske Muslimane, u Bratunac i na druge lokacije. Od 13. jula 1995., Zvornička brigada je počela identifikovati mjesta zatočenja za muškarce, bosanske Muslimane.

2568. Već 14. jula 1995., u međunarodnim medijima počeli su se pojavljivati izvještaji o nestalim muškarcima, bosanskim Muslimanima, iz Srebrenice. Toga dana, Savjet bezbjednosti UN-a izrazio je zabrinutost zbog prisilnog preseljenja civila iz srebreničke "zaštićene zone" koje su provodili bosanski Srbi, tvrdeći da je tu riječ o jasnom kršenju njihovih ljudskih prava.

2569. Dokazi o sudbini izdvojenih muškaraca, bosanskih Muslimana, biće razmotreni, zajedno s dodatnim dokazima, u poglavljima 7.2-7.14.

2570. Pretresno vijeće će razmotriti dokaze i donijeti zaključke o incidentima ubijanja, zlostavljanja i prisilnog premještanja i deportacije u poglavljima 7.2-7.17.

2571. Pretresno vijeće će razmotriti dokaze i donijeti zaključke u vezi s navodima o UZP-u vezanom za Srebrenicu i, konkretno, o navodima u vezi s odgovornošću optuženog (od kojih su neki razmotreni gore u ovom poglavlju) u poglavlju 9.

7.1.6 Kolona

2572. U ovom poglavlju, Pretresno vijeće će razmotriti dokaze i donijeti zaključke u vezi s kolonom ljudi koji su pokušali da odu iz grada Srebrenice i srebreničke enklave poslije napada na enklavu i njenog zauzimanja od strane VRS-a u periodu od 6. do 12. jula 1995. (o čemu se govori u poglavlju 7.1.3). Odbrana tvrdi da civilni status žrtava nije utvrđen i da su eventualne smrti posljedica borbi, minskih polja, samoubistava ili međusobnih sukoba ljudi iz kolone.¹⁰⁹⁸⁷ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s tim događajima. Pretresnom vijeću su takođe predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-336**, Srbin, policajac iz SJB-a Ugljevik u opštini Bijeljina;¹⁰⁹⁸⁸ **svjedok RM-253**, **svjedok RM-256**, **svjedok RM-346** i **Reif Mehmedović**, svi bosanski Muslimani, vojnici ABiH iz opštine Srebrenica;¹⁰⁹⁸⁹ **svjedok RM-301**, vojnik, bosanski Musliman iz opštine

¹⁰⁹⁸⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2689-2693, 2706-2716 i 2738-2751.

¹⁰⁹⁸⁸ P3455 (Svjedok RM-336, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. novembar 2006.), str. 4076-4079; P3458 (Izjava svjedoka RM-336 data SJB-u u Bijeljini, 23. septembar 2004.), str. 3.

¹⁰⁹⁸⁹ **Svjedok RM-253**: P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 1, par. 1; **svjedok RM-253**, T. 12485; P1546 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-253). **Svjedok RM-256**: P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), str. 1, par. 1-2; **svjedok RM-256**, T. 13187. **Svjedok RM-346**: P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3016; P1117 (List sa

Srebrenica;¹⁰⁹⁹⁰ **svjedok RM-257**, **svjedok RM-204**, **Mevludin Orić**, **Salih Mehmedović** i **Sulejman Buljubašić**, svi bosanski Muslimani iz opštine Srebrenica;¹⁰⁹⁹¹ **Ramiz Husić**, bosanski Musliman iz Brezovice, koji se 1993. preselio u Srebrenicu i koji je u julu 1995. imao 18 godina;¹⁰⁹⁹² **Mujo Subašić**, bosanski Musliman iz Podžepnja, opština Han Pijesak, koji je od aprila 1993. do 11. jula 1995. radio kao bolničar u bolnici u Srebrenici;¹⁰⁹⁹³ **svjedok RM-314**, bosanski Musliman, pripadnik TO-a, koji je radio u Srebrenici tokom rata;¹⁰⁹⁹⁴ **svjedok RM-358**, bosanski Musliman iz opštine Srebrenica, koji je u aprilu 1992. postao pripadnik TO-a;¹⁰⁹⁹⁵ **svjedok RM-297**, bosanski Musliman iz Zvornika;¹⁰⁹⁹⁶ **Miloš Mitrović**, koji je od decembra 1992. bio pripadnik voda za transport i utvrđivanje inženjerske čete Zvorničke brigade;¹⁰⁹⁹⁷ **Milenko Pepić**, Srbin, koji je bio pripadnik 2. voda Šekovići 2. odreda Specijalne brigade policije iz Šekovića (u sastavu Specijalne brigade policije VRS-a);¹⁰⁹⁹⁸ **Nedo Jovičić**, koji je 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije i vozač zamjenika komandanta Specijalne brigade policije, Ljubomira Borovčanina;¹⁰⁹⁹⁹ **Dušan Mičić**, koji je bio komandir 3. voda 1. čete PJM-a;¹¹⁰⁰⁰ **svjedok RM-268**, koji je 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije MUP-a bosanskih Srba;¹¹⁰⁰¹ **Bojan Subotić**, koji je u julu 1995. bio komandir voda u bataljonu Vojne policije 65. zaštitnog

pseudonimom za svjedoka RM-346); svjedok RM-346, T. 9576. **Reif Mehmedović**: P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 2.

¹⁰⁹⁹⁰ P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 1-2.

¹⁰⁹⁹¹ **Svjedok RM-257**: P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 1. **Svjedok RM-204**: P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 2; P3358 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 19. avgust 1996.), str. 1. **Mevludin Orić**: P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 861, 869. **Salih Mehmedović**: P1034 (Salih Mehmedović, izjava svjedoka, 15. juni 2000.), str. 1; P1035 (Salih Mehmedović, zapisnik razgovora sa svjedokom, 15. juni 2000.), str. 1. **Sulejman Buljubašić**: P3450 (Sulejman Buljubašić, izjava svjedoka, 13. juli 1999.), str. 1.

¹⁰⁹⁹² P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 1-2.

¹⁰⁹⁹³ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), str. 1, par. 3, 10-11, 29, 31.

¹⁰⁹⁹⁴ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 1-2; P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 1; P1437 (Izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 1; svjedok RM-314, T. 10849-10850, 10869-10872, 10896, 10912; P1434 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-134).

Relevantni dokazi svjedoka RM-314 takođe su razmotreni u poglavlju 7.2 *Incident 1.1 iz Priloga E Optužnici*.

¹⁰⁹⁹⁵ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., str. 1, par. 1, izjava svjedoka od 2. oktobra 2013., str. 1, par. 1.

¹⁰⁹⁹⁶ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 1-2; P1442 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-297).

¹⁰⁹⁹⁷ P3645 (Miloš Mitrović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 3.-4. decembar 2003.), str. 5589, 5590, 5594.

¹⁰⁹⁹⁸ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 2, 5; Milenko Pepić, T. 12406-12407, 12433.

¹⁰⁹⁹⁹ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 2.

¹¹⁰⁰⁰ D977 (Dušan Mičić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 2, 14-16; Dušan Mičić, T. 33758.

¹¹⁰⁰¹ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8565, 8567.

motorizovanog puka i komandir obezbjeđenja Komande bataljona;¹¹⁰⁰² **svjedok RM-333**, koji je 1995. bio pripadnik združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i republike bosanskih Srba;¹¹⁰⁰³ **Miće Gavrić**, koji je bio načelnik artiljerije Bratunačke brigade;¹¹⁰⁰⁴ kao i dokumentarni dokazi i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹¹⁰⁰⁵ Pretresnom vijeću su predloženi i dokazi koje je iznio **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;¹¹⁰⁰⁶ **Mendeljev Đurić** zvani Mane, bosanski Srbin, koji je u julu 1995. bio komandir 1. čete Specijalne brigade

¹¹⁰⁰² D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 2, 4.

¹¹⁰⁰³ Svjedok RM-333, T. 6759, 6792-6793; P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin) str. 1; D129 (Naređenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.), str. 1.

¹¹⁰⁰⁴ Miće Gavrić, T. 13899.

¹¹⁰⁰⁵ **Svjedok RM-336**: P3455 (Svjedok RM-336, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. novembar 2006.), str. 4093, 4099-4101. **Svjedok RM-253**: P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 2-6, 10-11, 16, 18; svjedok RM-253, T. 12516-12520, 12522-12523, 12526; P1548 (Svjedok RM-253, pojašnjenja izjave svjedoka). **Svjedok RM-256**: P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 3-7, 9; svjedok RM-256, T. 13188-13191. **Svjedok RM-301**: P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 2-3. **Svjedok RM-257**: P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 2-3; P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3507-3510, 3512. **Svjedok RM-346**: P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3016-3021; svjedok RM-346, T. 9560-9561, 9578-9581. **Svjedok RM-204**: P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 2, 4-5. **Mevludin Orić**: P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 871, 872-873, 875-877, 880-881, 883-889, 902. **Ramiz Husić**: P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 2-3. **Mujo Subašić**: P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 33-35, 37-38, 42, 44-45, 54. **Svjedok RM-358**: P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 3, 5-6, 7. **Svjedok RM-297**: P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2; svjedok RM-297, T. 10971-10972. **Salih Mehmedović**: P1035 (Salih Mehmedović, zapisnik razgovora sa svjedokom, 15. juni 2000.), str. 2. **Reif Mehmedović**: P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 2. **Svjedok RM-314**: Svjedok RM-314, T. 10911 **Miloš Mitrović**: P3645 (Miloš Mitrović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 3.-4. decembar 2003.), str. 5598. **Milenko Pepić**: P1543 (Izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005), str. 10; Milenko Pepić, T. 12457, 12459, 12462, 12465; **Nedo Jovičić**: D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 38; Nedo Jovičić, T. 33700-33701. **Sulejman Buljubašić**: P3450 (Sulejman Buljubašić, izjava svjedoka, 13. juli 1999.), str. 1-2. **Svjedok RM-204**: P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 3. **Svjedok RM-268**: P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8634. **Svjedok RM-333**: P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14822, 14836, 14882-14883, 14899; svjedok RM-333, T. 6757-6758, 6760, 6771, 6773, 6790, 6799; P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 2, 4; D129 (Naređenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.). **Dušan Mičić**: D977 (Dušan Mičić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 32-33, 37; Dušan Mičić, T. 33756-33757. **Bojan Subotić**: D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 24. **Miće Gavrić**: Miće Gavrić, T. 13952-13953. **Dokumentarni dokazi**: P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 3. P3572 (Dnevni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 14. juli 1995.), par. 1-2. P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 3-4, 6. P2117 (Dokument Specijalne brigade policije upućen Štabu policije Pale i SBP-u Janja, 13. juli 1995.), str. 2. P7304 (Izjava Emina Mustafića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.), str. 1. P7305 (Izjava Almira Halilovića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.), str. 1. P7306 (Izjava Sakiba Kivirića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.), str. 1. P7307 (Izjava Fuada Dozića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 26. juli 1995.), str. 1.

¹¹⁰⁰⁶ Richard Butler, T. 16108; P2094 (Biografija Richarda Butlera, 10. juni 2011.).

policije u Centru za obuku na Jahorini.;¹¹⁰⁰⁷ **Nebojša Jeremić**, koji je od aprila 1993. do kraja jula 1995. bio pripadnik Vojne policije Zvorničke brigade ;¹¹⁰⁰⁸ **Mirko Perić**, rezervni policajac, koji je od 1992. do 1995. bio mobilisan u bratunačku policiju;¹¹⁰⁰⁹ **Zoran Malinić**, koji je bio komandant bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka;¹¹⁰¹⁰ **Mile Petrović**, **Pero Andrić** i **Mladen Blagojević**, koji su u julu 1995. svi bili pripadnici voda Vojne policije Bratunačke brigade;¹¹⁰¹¹ **Dragomir Keserović**, koji je od 17. juna 1992. do 2004. bio pripadnik VRS-a, a od februara 1995. referent za vojnu policiju u Upravi za bezbjednost Glavnog štaba VRS-a;¹¹⁰¹² **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;¹¹⁰¹³ **Bruce Bursik**, koji je od 1. septembra 1999. bio istražitelj Tužilaštva;¹¹⁰¹⁴ **Zoran Durmić**, koji je od 22. septembra 1991. bio pripadnik rezervnog sastava SJB-a Vlasenica;¹¹⁰¹⁵ **Ljubodrag Gajić**, koji je bio pripadnik 1. čete MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini;¹¹⁰¹⁶ **Milenko Todorović**, koji je od 16. novembra 1993. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove IBK-a;¹¹⁰¹⁷ **Tomislav Savkić**, bivši komandant 1. pješadijskog bataljona u Milićima, koji je od 1. novembra 1993. bio predsjednik Skupštine opštine Milići;¹¹⁰¹⁸ **Ljubomir Bojanović**, koji je 1995. bio pripadnik Zvorničke brigade;¹¹⁰¹⁹ i **Vincentius Egbers**, pripadnik Nizozemskog bataljona.¹¹⁰²⁰

¹¹⁰⁰⁷ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10790, 10793, 10796-10797.

¹¹⁰⁰⁸ Nebojša Jeremić, T. 34273, 34299.

¹¹⁰⁰⁹ Mirko Perić, T. 34228-34229, 34233.

¹¹⁰¹⁰ P1574 (Zoran Malinić, izjava svjedoka, 14. decembar 2005.), str. 41.

¹¹⁰¹¹ **Mile Petrović**: D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 1. **Pero Andrić**: Pero Andrić, T. 34096-34097, 34130-34131; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), str. 1; P7297 (Spisak vojnih obveznika Bratunačke brigade, juli 1995.), str. 2. **Mladen Blagojević**: D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), str. 1, par. 3; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 2, 4.

¹¹⁰¹² Dragomir Keserović, T. 12802, 12805-12807.

¹¹⁰¹³ Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777, 11981-11983; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

¹¹⁰¹⁴ Bruce Bursik, T. 38860.

¹¹⁰¹⁵ D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 1-3, 5-6, 13, 18, 29; Zoran Durmić, T. 26314; D663 (Potvrda MUP-a Bosne i Hercegovina za: Zorana Durmića, pripadnika rezervnog sastava milicije), str. 1-2.

¹¹⁰¹⁶ Ljubodrag Gajić, T. 40268-40269, 40311.

¹¹⁰¹⁷ Milenko Todorović, T. 19835, 19837.

¹¹⁰¹⁸ D699 (Tomislav Savkić, izjava svjedoka, 11. avgust 2014.), par. 2.

¹¹⁰¹⁹ P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11673, 11676.

¹¹⁰²⁰ P1629 (Vincentius Egbers, transkript iz predmeta *Krstić*, 5.-6. april 2000.), str. 2201-2203; D307 (Nedatirani upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a), str. 1.

Formiranje kolone

2573. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u vezi s padom Srebrenice u poglavlju 7.1.3. **Svjedok RM-297** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić Srebrenicu nazvao "srpska Srebrenica [...] i rekao da će se osvetiti Turcima [...] i janjičarima".¹¹⁰²¹ Dana 11. jula 1995. oko 22:00 sata, "komanda divizije", zajedno s opštinskim vlastima bosanskih Muslimana u Srebrenici, odlučila je da formira kolonu.¹¹⁰²² Mlađi muškarci bojali su se da će ih ubiti ako padnu u ruke bosanskih Srba u Potočarima i vjerovali su da su im šanse da prežive veće ako kroz šume pokušaju pobjeći do Tuzle.¹¹⁰²³ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da je svim "vojnim obveznicima i drugima koji su mogli na nogama izići [iz sela]" naređeno da odu u Šušnjare, a sve žene i djeca trebali su otići u bazu UNPROFOR-a u Potočarima.¹¹⁰²⁴ **Svjedok RM-256** je u svom svjedočenju rekao da je to naređenje prenio kurir komandanta ABiH Zulfe Tursunovića i da je, osim ženama i djeci, i starijim i ranjenim ljudima takođe bilo naređeno da odu u Potočare.¹¹⁰²⁵ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da su muškarci, uključujući njega, formirali kolonu jer su pretpostavljali da su šume minirane i krenuli za Šušnjare.¹¹⁰²⁶ **Svjedok RM-297** je u svom svjedočenju rekao da "evakuaciju" vojno sposobnih muškaraca iz Srebrenice nije niko organizovao.¹¹⁰²⁷ **Svjedok RM-314** je u svom svjedočenju rekao da je kolona podijeljena u manje grupe, bez mnogo organizacije i da je niko nije vodio niti bio za nju odgovoran.¹¹⁰²⁸ Kolona se okupila u blizini sela Jagličići i Šušnjari i počela se kretati prema sjeveru.¹¹⁰²⁹ Otprilike u ponoć 11. jula kolona je krenula pravcem između Konjević Polja i Bratunca;¹¹⁰³⁰ Dana 12. jula

¹¹⁰²¹ Svjedok RM-297, T. 10943.

¹¹⁰²² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1440. Pretresno vijeće smatra da se riječi "komanda divizije" odnose na Komandu 28. divizije ABiH.

¹¹⁰²³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1441.

¹¹⁰²⁴ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 2; svjedok RM-253, T. 12516-12517; P1548 (Svjedok RM-253, pojašnjenja izjave svjedoka).

¹¹⁰²⁵ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 3; svjedok RM-256, T. 13188. V. takođe P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3507-3510; P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 2; P3378 (Svjedok RM-358, izjava svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 2-3.

¹¹⁰²⁶ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 3; svjedok RM-253, T. 12518.

¹¹⁰²⁷ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2.

¹¹⁰²⁸ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 2; svjedok RM-314, T. 10872.

¹¹⁰²⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1443.

¹¹⁰³⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1451.

1995., MUP je dobio informacije da su svi vojno sposobni Muslimani iz Srebrenice "krenuli u proboj" ka Konjević Polju i dalje, ka Tuzli.¹¹⁰³¹

Sastav kolone

2574. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi više svjedoka u vezi s procjenama broja ljudi u koloni, kao i vezi sa sastavom kolone. Te procjene kreću se od 10.000 do 15.000 ljudi.¹¹⁰³² **Svjedok RM-358** je dao nešto veći broj, tvrdeći da su se 11. jula 1995. on i njegova jedinica pridružili koloni od 17.000 do 18.000 ljudi.¹¹⁰³³

2575. Grupa se sastojala pretežno od dječaka i muškaraca starosne dobi od 16 do 65 godina.¹¹⁰³⁴ **Mevludin Orić** je izjavio da se starosna dob ljudi kretala od 14 do 70 godina.¹¹⁰³⁵ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da su od 15.000 ljudi njih 13.000 bili vojno sposobni muškarci, a 2.000 stariji muškarci i dječaci, i da je među njima bio i manji broj mladih žena.¹¹⁰³⁶ Manji broj žena, djece i staraca kretao se kroz šume zajedno sa kolonom.¹¹⁰³⁷ **Svjedok RM-297** je izjavio da su neki muškarci u koloni bili ranjeni.¹¹⁰³⁸

2576. Oko trećine muškaraca u koloni bili su vojnici iz 28. divizije, bosanski Muslimani, iako nisu svi vojnici bili naoružani.¹¹⁰³⁹ Čelo kolone činile su jedinice 28. divizije, nakon njih su išli civili pomiješani sa vojnicima, a na začelju kolone nalazio se Samostalni bataljon 28. divizije.¹¹⁰⁴⁰ Pretresnom vijeću su predložena svjedočenja

¹¹⁰³¹ P2117 (Dokument Specijalne brigade policije upućen Štabu policije Pale i SBP-u Janja, 13. juli 1995.), str. 1-2.

¹¹⁰³² P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 3; svjedok RM-253, T. 12518-12519; P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 2 i P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2. V. takođe P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3017; svjedok RM-346, T. 9579; P1035 (Salih Mehmedović, zapisnik razgovora sa svjedokom, 15. juni 2000.), str. 2; P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 872-873; P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 33; P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 2; svjedok RM-314, T. 10910; P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 2; Nebojša Jeremić, T. 34279-34280, 34298; P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2.

¹¹⁰³³ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 2-3.

¹¹⁰³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1444.

¹¹⁰³⁵ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 871, 872-873, 875-876.

¹¹⁰³⁶ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 3; svjedok RM-253, T. 12518-12519.

¹¹⁰³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1445.

¹¹⁰³⁸ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2; svjedok RM-297, T. 10971-10972.

¹¹⁰³⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1450.

¹¹⁰⁴⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1450.

izvjesnog broja svjedoka o vrsti oružja koje su nosili neki od ljudi u koloni, a to su bile, između ostalog, lovačke puške koje su imali od prije rata, ručne bombe i pištolji.¹¹⁰⁴¹ **Svjedok RM-257** je izjavio da, kad je otišao, nije vidio da iko nosi oružje.¹¹⁰⁴² **Svjedok RM-314** je u svom svjedočenju rekao da je on nosio civilnu odjeću i da su mnogi u koloni koji su imali oružje bili u civilnoj odjeći.¹¹⁰⁴³

2577. **Mujo Subašić** je izjavio da je kolona bila duga 10 kilometara i da je krenula 12. jula 1995. u 02:00 sata, dok su ljudi na začelju krenuli u 07:00 sati.¹¹⁰⁴⁴ **Svjedok RM-358** je izjavio da je kolona krenula oko ponoći 11. jula 1995., a da su ljudi na začelju krenuli tek u 02:00 sata 12. jula 1995.¹¹⁰⁴⁵

Vojna operacija u vezi s kolonom

2578. Popodne 12. jula 1995., Ljubiša Borovčanin je dobio informacije od radnika državne bezbjednosti da se približno 12.000 do 15.000 vojno sposobnih, uglavnom naoružanih bosanskih Muslimana kreće iz pravca Srebrenice prema Konjević Polju, Cerskoj i Tuzli.¹¹⁰⁴⁶ Istoga dana, Borovčanin je od Mladića dobio naredbu da pošalje polovinu svojih ljudi i raspoloživu tehniku na pravac Konjević Polje-Cerska radi blokiranja terena i borbe s tom formacijom.¹¹⁰⁴⁷ Drugi specijalni odred policije i 1. četa PJP-a Zvornik raspoređeni su na potezu Kravica-Sandići-Pervani-Hričići, s lanserom za rakete maljutka, samohodnim protivavionskim topom praga, i jednim minobacačkim vodom.¹¹⁰⁴⁸ Istovremeno je 2. četa PJP-a Zvornik poslana u Srebrenicu kako bi se formirao SJB i postavili kontrolni punktovi radi obezbjeđenja grada.¹¹⁰⁴⁹ **Richard Butler** je u svom svjedočenju rekao da su, 12. jula 1995. ili približno tog datuma,

¹¹⁰⁴¹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 874, 888; P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 2; P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 3; svjedok RM-314, T. 10908.

¹¹⁰⁴² P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3510.

¹¹⁰⁴³ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 2; svjedok RM-314, T. 10908.

¹¹⁰⁴⁴ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 34-35. V. takođe P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 3-4; svjedok RM-253, T. 12518-12520.

¹¹⁰⁴⁵ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 4.

¹¹⁰⁴⁶ P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 3; D129 (Naređenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.).

¹¹⁰⁴⁷ P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 3.

¹¹⁰⁴⁸ P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 3.

¹¹⁰⁴⁹ P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 3-4.

Zvornička i Birčanska pješadijska brigada i 2. romanijska motorizovana brigada vršile čišćenje terena zapadno od Srebrenice.¹¹⁰⁵⁰

2579. Nastojeći se probiti iz enklave, kolona bosanskih Muslimana prvo se kretala kroz zonu odgovornosti Bratunačke brigade.¹¹⁰⁵¹ Napuštajući zonu Bratunačke brigade, kolona je napredovala prema zoni odgovornosti Zvorničke brigade.¹¹⁰⁵² Brigade potčinjene DK-u, naročito Bratunačka i Zvornička brigada, angažovale su se u borbenim dejstvima protiv kolone koja se nastojala probiti na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.¹¹⁰⁵³ U danima nakon sastanaka u hotelu "Fontana" 11. i 12. jula, jedinice VRS-a, uključujući jedinice DK-a koje nisu bile angažovane u pohodu na Žepu, raspoređene su na zadatak da blokiraju kolonu.¹¹⁰⁵⁴ Osim ovih jedinica DK-a, u akciji blokiranja kolone dejstvovala su i jedinice van sastava DK-a, uključujući jedinice Specijalne brigade policije MUP-a, elemente bataljona Vojne policije 65. zaštitnog puka, a kasnije i elemente opštinske policije.¹¹⁰⁵⁵

2580. **Mirko Perić** je u svom svjedočenju rekao da je negdje između 10. i 13. jula 1995. grupa vojnika, bosanskih Srba, došla na policijski kontrolni punkt u Konjević Polju i dovela četiri do sedam muškaraca, uključujući Rešida Sinanovića, Muslimana, bivšeg načelnika policijske stanice Bratunac, koji je držao štap na kojem je bila bijela majica.¹¹⁰⁵⁶ Svjedoku je rečeno da kontaktira policijsku stanicu ako se preda neko koga poznaju.¹¹⁰⁵⁷ **Miloš Mitrović** je u svom svjedočenju rekao da mu je 13. jula 1995. oko 10:00 ili 11:00 sati, Dragan Jevtić (prvi put pomenut u poglavlju 3.1.2) naredio da ide u kasarnu u preduzeću "Standard", da pristupi logističkoj jedinici i da zatim ode u Snagovo.¹¹⁰⁵⁸

2581. **Milenko Pepić** je u svom svjedočenju rekao da ga je 14. jula 1995. njegov komandant Rade Čuturić, zvani Oficir, iz 2. odreda Šekovići Specijalne brigade policije (prvi put pomenut u poglavlju 3.4), poslao iz Konjević Polja u Zvornik i zatim u sektor

¹¹⁰⁵⁰ P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 4.4-4.5.

¹¹⁰⁵¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1447.

¹¹⁰⁵² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1448.

¹¹⁰⁵³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1449.

¹¹⁰⁵⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1452.

¹¹⁰⁵⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1453.

¹¹⁰⁵⁶ Mirko Perić, T. 34233-34236.

¹¹⁰⁵⁷ Mirko Perić, T. 34236.

¹¹⁰⁵⁸ P3645 (Miloš Mitrović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 3.-4. decembar 2003.), str. 5595, 5597-5598.

Baljkovica.¹¹⁰⁵⁹ Svjedokova grupa, u kojoj su osim njega, pripadnika 2. voda Šekovići 2. specijalnog odreda policije Šekovići, koji je bio podređen Specijalnoj brigadi policije VRS-a, bili pripadnici 1. i 2. odreda policije, došla je u Baljkovicu 15. jula 1995.¹¹⁰⁶⁰ Na toj lokaciji, dobili su naređenje da obustave sva borbena dejstva i da se povuku da bi se napravio prolaz za muslimanske civile i vojnike kako bi oni mogli proći.¹¹⁰⁶¹

2582. **Nedo Jovičić** je u svom svjedočenju rekao da je 15. jula 1995., nakon sastanka "načelnika Vasića" i Borovčanina (prvi put pomenut u poglavlju 3.4) u Zvorniku, veliki dio policijskih snaga poslat u Baljkovicu da blokira to područje i zaštiti Zvornik od napada 28. divizije ABiH, koja se probijala prema Tuzli iz pravca Srebrenice.¹¹⁰⁶² Toga dana, jedna ofanzivna borbena grupa MUP-a, sastavljena od 2. i 4. specijalne jedinice policije, od kojih je ovom drugom komandovao Miodrag Vikić, s jednim tenkom i jednom pragom, kao i jedan minobacački vod i 1. četa PJP-a Zvornik, poslani su u pravcu Donje Baljkovice i Crnog Vrhla da spriječe proboj prema Zvorniku jake neprijateljske kolone koja se kretala iz pravca Cerske, a sastojala se od oko 3.500 do 4.000 muškaraca.¹¹⁰⁶³

Napadi na kolonu 12.-13. jula 1995. godine

2583. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predloženi su mu dokazi u vezi s više zasjeda koje su postavljene koloni 12. i 13. jula 1995. Dana 12. jula 1995. snage bosanskih Srba pokrenule su artiljerijski napad na kolonu koja je prelazila asfaltnu cestu na području između Konjević Polja i Nove Kasabe, na putu prema Tuzli.¹¹⁰⁶⁴ Samo otprilike jedna trećina muškarca uspješno je prešla asfaltnu cestu i kolona je razbijena u dva dijela.¹¹⁰⁶⁵ Cijeli dan i noć ostatak kolone bio je izložen jakoj vatri i granatiranju.¹¹⁰⁶⁶ **Svjedok RM-257, Sulejman Buljubašić, svjedok RM-301 i svjedok RM-358** izjavili su da se na kolonu pucalo iz

¹¹⁰⁵⁹ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 6, 10; Milenko Pepić, T. 12457, 12459, 12465.

¹¹⁰⁶⁰ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 2, 5, 10; Milenko Pepić, T. 12406-12407, 12433, 12457, 12459, 12465-12466.

¹¹⁰⁶¹ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 10; Milenko Pepić, T. 12467.

¹¹⁰⁶² D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 38; Nedo Jovičić, T. 33700-33701.

¹¹⁰⁶³ P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 3-4, 6.

¹¹⁰⁶⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1456.

¹¹⁰⁶⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1457.

¹¹⁰⁶⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1458.

praga, tenkova, minobacača, granatama, kao i iz ručnih raketnih bacača, mitraljeza, protivavionskih mitraljeza i mitraljeza M-53.¹¹⁰⁶⁷ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da bi granatiranje trajalo 15 minuta, nakratko se prekinulo i zatim ponovo počelo.¹¹⁰⁶⁸

2584. **Svjedok RM-358** je izjavio da je nakon napada na kolonu dim od eksplozije bio veoma gust i svjedok se bojao da bi mogao sadržati neku vrstu otrova.¹¹⁰⁶⁹ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da je na njegovu grupu, s ranjenicima na čelu kolone, sporadično otvarana vatra i da su ljude počele peći oči, za što je svjedok pretpostavljao da je prouzrokovao suzavac ili neki drugi hemijski gas.¹¹⁰⁷⁰ Još jedan svjedok, **svjedok RM-254**, je u svom svjedočenju rekao da je u noći 13. jula 1995., vidio helikopter koji je bacao "[agens]" u vidu plavog praha na dio kolone u kojem je on bio nekoliko puta u raznim dijelovima kolone.¹¹⁰⁷¹ Ljudi koji su time bili zahvaćeni gušili bi se i padali, oči bi im pocrvenile, lica poplavila, a noge se trzale.¹¹⁰⁷² **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da je odmah zatim uslijedilo žestoko granatiranje i svjedok je čuo snažnu eksploziju i zvukove protivavionske vatre i haubica.¹¹⁰⁷³ **Svjedok RM-314, svjedok RM-257, Ramiz Husić, svjedok RM-204, Subašić, svjedok RM-358, Orić, svjedok RM-256, svjedok RM-253, svjedok RM-297, svjedok RM-301, Buljubašić i svjedok RM-346**, koji su opisali zasjede i otvaranje vatre na kolonu, vidjeli su mnogo mrtvih i ranjenih ljudi nakon napada na kolonu 12.-13. jula 1995.¹¹⁰⁷⁴ **Buljubašić** je izjavio da su nedugo nakon zasjede kod Pobučke

¹¹⁰⁶⁷ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 2; P3450 (Sulejman Buljubašić, izjava svjedoka, 13. juli 1999.), str. 2; P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 2-3; P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 5.

¹¹⁰⁶⁸ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 5.

¹¹⁰⁶⁹ P3378 (Svjedok RM-358, izjava svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 6.

¹¹⁰⁷⁰ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 7.

¹¹⁰⁷¹ P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), par. 3.

¹¹⁰⁷² P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), par. 3.

¹¹⁰⁷³ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 7.

¹¹⁰⁷⁴ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 2; P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 1-3; P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 2; P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 2-4; P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 35; P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 5; P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 35; P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 5-8; P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 876; P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 7; P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 6-8, 10, 12-13; svjedok RM-253, T. 12521-12524; P1548 (Svjedok RM-253, pojašnjenja izjave svjedoka); P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2; svjedok RM-297, T. 10965-10970; P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 876-877, 879-880; P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 2-4; P3450 (Sulejman Buljubašić, izjava svjedoka, 13. juli 1999.), str. 1; P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3017; svjedok RM-346, T. 9579-9580.

Kamenice, kolonu okružili "četnici" u civilnoj odjeći koji su rekli da ljudi iz kolone treba da se postroje po brigadama i da nose ranjenike prema asfaltu. Tada je grupa od pet do šest ljudi sa ranjenicima krenula prema asfaltu i svjedok je vidio da na te grupe ljudi pucaju kad su došle do ruba šume, nedaleko od mjesta na kojem je on bio. Jedan od "četnika" je rekao da je on "četnički vojvoda iz Mostara".¹¹⁰⁷⁵ Oko 04:00 sata, svjedok i još neki ljudi uspjeli su pobjeći sa čistine na kojoj su ih "četnici" opkolili i on se popeo na drvo i tu se sakrio.¹¹⁰⁷⁶ S udaljenosti od otprilike 50 metara vidio je kako "četnici" naređuju Sabi Aliću da siđe s drugog drveta na kojem se skrivao i, kad je Alić odbio, svjedok je čuo jedan pucanj.¹¹⁰⁷⁷

2585. **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da su tokom jedne zasede neki ljudi dovikivali "četnicima" da prestanu pucati i da s njima pregovaraju, kao i da na potezu od Jaglića do brda Kamenica nije čuo da je iko iz kolone uzvratio vatru.¹¹⁰⁷⁸ **Subašić** je izjavio da je kod asfaltnog puta Nova Kasaba-Konjević Polje čuo snažnu vatru iz raznih vrsta oružja i artiljerije i kako ljudi zapomažu i viču: "Ne pucajte, predajemo se!"¹¹⁰⁷⁹ **Svjedok RM-257** je izjavio da za vrijeme dok je bio u šumi nije vidio da je ijedan vojnik ABiH uzvraćao vatru u pravcu Srba.¹¹⁰⁸⁰ **Svjedok RM-301** je u svom svjedočenju rekao da je nakon što su upali u zasjedu slušao pozive upomoć i zapomaganje tokom otprilike 15 minuta prije nego što su ljudi iz kolone počeli uzvraćati vatru.¹¹⁰⁸¹ Svjedok je putem vidio ljude u panici koji su pucali na sopstvenu grupu i vikali nesuvisle stvari.¹¹⁰⁸² Svjedok je vidio kako su ljudi koji nisu mogli hodati počinili samoubistvo ručnom bombom ili su pucali u sebe.¹¹⁰⁸³ **Bojan Subotić** je u svom svjedočenju rekao da su mu neki od ljudi koji su se predali rekli da se Muslimani koji se kriju u šumi svađaju i međusobno ubijaju jer su neki za predaju, a neki su protiv toga.¹¹⁰⁸⁴ Na molbu nekih muslimanskih vojnika koji su se predali, svjedok je ušao u šumu gdje su bili Muslimani i vidio je 500 mrtvih ljudi, od kojih su neki bili obješeni, ranjeni ručnim bombama ili granatama, ili bombama koje su navodno na one koji su se

¹¹⁰⁷⁵ P3450 (Sulejman Buljubašić, izjava svjedoka, 13. juli 1999.), str. 2.

¹¹⁰⁷⁶ P3450 (Sulejman Buljubašić, izjava svjedoka, 13. juli 1999.), str. 2-3.

¹¹⁰⁷⁷ P3450 (Sulejman Buljubašić, izjava svjedoka, 13. juli 1999.), str. 3.

¹¹⁰⁷⁸ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 8; svjedok RM-253, T. 12520.

¹¹⁰⁷⁹ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 40-42.

¹¹⁰⁸⁰ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3.

¹¹⁰⁸¹ P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 3.

¹¹⁰⁸² P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 3.

¹¹⁰⁸³ P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 4.

¹¹⁰⁸⁴ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 13; Bojan Subotić, T. 32902.

htjeli predati bacali oni koji su se tome protivili.¹¹⁰⁸⁵ Svjedok je stavljao zavoje petorici ili šestorici preživjelih, kada je preko radio-veze čuo da se grupa od 200 muslimanskih vojnika predala dvojici svjedokovih vojnika.¹¹⁰⁸⁶ Još jedna grupa od 200 muslimanskih vojnika koja se predala otišla je sa svjedokom na fudbalsko igralište u Novoj Kasabi.¹¹⁰⁸⁷ Teško ranjeni Muslimani odvedeni su u bolnicu u Milićima pod nadzorom civilne policije.¹¹⁰⁸⁸ **Svjedoci RM-358, Subašić, svjedok RM-297 i svjedok RM-253** takođe su izjavili da su ljudi iz kolone počinili samoubistva i međusobno se ubijali.¹¹⁰⁸⁹ **Husić** je rekao da su trojica neidentifikovanih muškaraca, od kojih su dvojica bili u novim maskirnim uniformama, a jedan u civilnoj odjeći, rekli njemu i još otprilike pedesetorici drugih da se predaju Srbima.¹¹⁰⁹⁰ Jedan neidentifikovani mladić iz grupe rekao je da su ta trojica "četnici", te je otvorio vatru i ubio dvojicu muškaraca u uniformi, a onoga u civilnoj odjeći ranio. Svjedok je, naoružan puškom koju mu je dao mladić koji je otvorio vatru na te tri neidentifikovane osobe, otišao iz grupe da vidi da li u blizini ima Srba. On je susreo grupu ljudi koji su mu rekli da su trojica muškaraca koji su bili ustrijeljeni pripadnici brdskog bataljona ABiH.¹¹⁰⁹¹

2586. **Orić** je izjavio da su "četnici", nakon pregovora s ljudima iz kolone, pristali da dozvole prolaz kolone i da ranjenici idu prvi.¹¹⁰⁹² Nakon što su sakupili ranjenike i krenuli preko livade, na kolonu je otvorena vatra sa svih strana, što je dovelo do brojnih gubitaka, a ranjenici su ostavljeni.¹¹⁰⁹³ Jednom drugom prilikom, nakon što im je rečeno da se predaju i da ne bježe, "četnici" su na svjedokovu grupu otvorili vatru iz artiljerijskog oruđa i protivavionskih topova.¹¹⁰⁹⁴

Zarobljavanje muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone

¹¹⁰⁸⁵ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 16, 18-19; Bojan Subotić, T. 32822-32824.

¹¹⁰⁸⁶ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 20; Bojan Subotić, T. 32824, 32976-32977.

¹¹⁰⁸⁷ Bojan Subotić, T. 32824-32825, 32828.

¹¹⁰⁸⁸ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 21, 32; Bojan Subotić, T. 32976-32978.

¹¹⁰⁸⁹ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 6; P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 43; P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 12; svjedok RM-253, T. 12521-12522, 12525; P1548 (Svjedok RM-253, pojašnjenja izjave svjedoka); svjedok RM-297, T. 10975.

¹¹⁰⁹⁰ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 2.

¹¹⁰⁹¹ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 3.

¹¹⁰⁹² P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 880.

¹¹⁰⁹³ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 880-881.

¹¹⁰⁹⁴ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 882.

2587. **Mendeljev Đurić** je izjavio da mu je 12. jula 1995. Duško Jević naredio da rasporedi svoju četvu, 1. četvu Specijalne brigade policije Centra za obuku na Jahorini, duž komunikacije Konjević Polje-Bratunac da bi se spriječili upadi muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, koji nisu bili u Potočarima, u grad Srebrenicu.¹¹⁰⁹⁵ Svjedok je potvrdio raspoređivanje svoje čete do Glogove, na komunikaciji Konjević Polje-Bratunac tokom noći 12. jula 1995.¹¹⁰⁹⁶ Prema depeši Specijalne brigade policije MUP-a, tokom borbi u pravcu Konjević Polja u noći 12. jula 1995., poginulo je 200 muslimanskih vojnika, 1.500 ih je zarobljeno ili su se predali, a taj broj se povećavao iz sata u sat.¹¹⁰⁹⁷ **Svjedok RM-268** je u svom svjedočenju rekao da je čuo da je u noći 12. jula 1995., zarobljen određeni broj naoružanih Muslimana u blizini puta Bratunac-Konjević Polje.¹¹⁰⁹⁸ **Đurić** je izjavio da mu je Duško Jević naredio da svoju četvu rasporedi duž komunikacije Konjević Polje-Bratunac drugu noć za redom, zajedno sa 2. četom Specijalne brigade policije, kojom je komandovao Neđo Ikonić.¹¹⁰⁹⁹ Svjedok nije vidio niti je dobio bilo kakve informacije o tome da se bosanski Muslimani zarobljavaju ili da se predaju duž komunikacije Konjević Polje-Bratunac, koju je njegova četa obezbjeđivala tokom noći 12. i 13. jula 1995.¹¹¹⁰⁰ Svjedokova četa nije na komunikaciji Konjević Polje-Bratunac bila raspoređena tokom dana 12. i 13. jula 1995. i svjedok nije dobio informacije o tome da su bosanski Muslimani zarobljavani ili da su se predavali u toku tih dana.¹¹¹⁰¹ Prema riječima **svjedoka RM-268**, 13. jula 1995., jedna "jedinica [ili odred] dezertera s Jahorine" je obezbjeđivala put oko Bratunca.¹¹¹⁰²

2588. Grupa od otprilike 2.000 do 3.000 ljudi iz kolone stigla je na područje između Konjević Polja i Nove Kasabe do jutra 13. jula.¹¹¹⁰³ Snage MUP-a su se 13. jula 1995. razmjestile duž poteza ceste između Konjević Polja i Bratunca, gdje je glavnina zarobljenika, bosanskih Muslimana iz kolone, i bila uhvaćena.¹¹¹⁰⁴ **Butler** je u svom svjedočenju rekao da je 13. jula 1995. zarobljeno oko 1.000 bosanskih Muslimana na

¹¹⁰⁹⁵ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10793, 10796-10797, 10812-10813.

¹¹⁰⁹⁶ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10813.

¹¹⁰⁹⁷ P2117 (Dokument Specijalne brigade policije upućen Štabu policije Pale i SBP-u Janja, 13. juli 1995.).

¹¹⁰⁹⁸ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8620.

¹¹⁰⁹⁹ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10796, 10812-10814.

¹¹¹⁰⁰ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10826.

¹¹¹⁰¹ P2174 (Mendeljev Đurić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-3. maj 2007.), str. 10826, 10828.

¹¹¹⁰² P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8627-8628.

¹¹¹⁰³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1461.

¹¹¹⁰⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1462.

potezu Nova Kasaba-Sandići i stavljeno pod kontrolu bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka u Kasabi.¹¹¹⁰⁵ **Subotić** je u svom svjedočenju rekao da je 13. jula 1995., prilikom patroliranja u blizini rijeke Zeleni Jadar zajedno s drugim vojnicima iz Komande bataljona Vojne policije, vidio približno 1.000 muslimanskih vojnika, naoružanih mitraljezima, pješadijskim oružjem i minobacačem kalibra 60 milimetara, koji su otvarali vatru na njega i njegove ljude dok su se muslimanski vojnici povlačili prema šumi.¹¹¹⁰⁶ Svjedokovi ljudi su uzvratili vatru.¹¹¹⁰⁷ Tokom razmjene vatre, više muslimanskih vojnika se predalo, a zatim se predala još jedna grupa od 10-15 vojnika nakon što je svjedok ispalio šest suzavaca u šumu.¹¹¹⁰⁸ Druga grupa je razoružana i dovedena u Komandu bataljona.¹¹¹⁰⁹ Neki Muslimani su rekli da se njihov komandant preziva Tursunović.¹¹¹¹⁰

2589. DK je bio itekako svjestan prisustva jedinica MUP-a unutar svoje zone odgovornosti, kao i dejstava jedinica MUP-a na blokiranju i zarobljavanju muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone.¹¹¹¹¹ Komanda DK-a je znala da je 13. jula 1995. na cesti Bratunac-Konjević Polje zarobljeno na hiljade bosanskih Muslimana.¹¹¹¹²

2590. Na nekim mjestima snage bosanskih Srba pucale su po šumi protivavionskim topovima i drugim oruđima ili su koristile ukradenu opremu UN-a kako bi zavarale bosanske Muslimane i navele ih da povjeruju da je UN prisutan kako bi pratio kako će se postupati prema njima nakon zarobljavanja.¹¹¹¹³

2591. **Mile Petrović** je u svom svjedočenju rekao da je, u nekom trenutku poslije 12:00 ili 13:00 sati 13. jula 1995., Momir Nikolić naredio Mirku Jankoviću da vozi ukradeni oklopni transporter UN-a, u kojem su bili Nikolić, Janković i svjedok, iz Bratunca u Konjević Polje.¹¹¹¹⁴ Putem je svjedok s obje strane puta vidio 50 do 100 muškaraca, Muslimana, koji su se predali i išli iz pravca Bratunca prema Konjević Polju, kao i

¹¹¹⁰⁵ P2210 (Richard Butler, Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a, 9. juni 2006.), par. 4.8.

¹¹¹⁰⁶ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 6-8, 12; Bojan Subotić, T. 32808-32809, 32988.

¹¹¹⁰⁷ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 7, 12; Bojan Subotić, T. 32808.

¹¹¹⁰⁸ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 12; Bojan Subotić, T. 32803, 32811-32813.

¹¹¹⁰⁹ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 12.

¹¹¹¹⁰ Bojan Subotić, T. 32814-32815, 32818.

¹¹¹¹¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1463.

¹¹¹¹² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1469.

¹¹¹¹³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1460.

¹¹¹¹⁴ D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 4-5; Mile Petrović, T. 31314-31315, 31324-31325.

civilne policajce koji su govorili preko megafona.¹¹¹⁵ U Konjević Polju, Nikolić je naredio svjedoku da odveze dva vojnika UN-a, koji su bili tamo, kuda oni žele.¹¹¹⁶ Nakon nekoliko kilometara, na zahtjev vojnika, svjedok ih je odveo nazad u Konjević Polje.¹¹¹⁷ **Husić** je rekao da su oko 10:00 sati 13. jula 1995. Srbi pozvali grupu s kojom je bio da se preda i rekli im da UNPROFOR čeka da ih odveze u Tuzlu, gdje će biti razmijenjeni za srpske vojnike.¹¹¹⁸ On je kasnije shvatio da UNPROFOR nije bio tamo, nego da su srpski vojnici nosili kacige UN-a, i svjedok je pretpostavio da je to bilo smišljeno da se zavaraju Muslimani kako bi se predali.¹¹¹⁹

2592. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi više svjedoka o porukama koje su upućene bosanskim Muslimanima iz kolone koji su se skrivali u šumi u periodu od 12. do 15. jula 1995., i onome što im je rečeno kako bi se naveli da se predaju. Ljudi koji su koristili megafone, koji su često bili na asfaltnom putu, bili su, prema riječima svjedoka, Srbi, bosanski Srbi, srpski vojnici, "četnici", "agresori", pripadnici specijalnih policijskih snaga, i muškarac s nadimkom Zijo.¹¹²⁰ Poruke koje su im upućene bile su da se predaju ili će započeti garantiranje i pucnjava; da im se, ako se predaju, neće nauditi i biće autobusom prevezeni u Tuzlu, a da će, ako se ne predaju, nastradati žene i djeca u Potočarima; obavještavani su da će biti razmijenjeni; da su mnogi iz njihove grupe ubijeni tokom noći; da se nikome neće nauditi i da će se s njima postupati prema "Ženevskim konvencijama"; da bi se trebali predati jer će "sutra biti prekasno"; da će oni, ako se ne predaju, otvoriti vatru i pustiti otrove; da će ih ostaviti u životu; govorili su "siđite Turci i predajte se" i da će oni koji se predaju biti bezbjedni; govorili su im da se predaju ili će početi pucati po njima; i da je MKCK tamo da im pomogne.¹¹²¹ Neki

¹¹¹⁵ Mile Petrović, T. 31325-31326, 31343.

¹¹¹⁶ D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 8; Mile Petrović, T. 31325-31326, 31328-31329, 31343, 31348, 31354-31355, 31361-31363.

¹¹¹⁷ D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 9; Mile Petrović, T. 31328-31329, 31344-31345, 31361-31362.

¹¹¹⁸ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 3.

¹¹¹⁹ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 5.

¹¹²⁰ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 3; P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 7; P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14823, 14827; svjedok RM-333, T. 6758; P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 3; P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2; P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 8; P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3; P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 3; P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 2-3; P3455 (Svjedok RM-336, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. novembar 2006.), str. 4093-4097, 4106-4110.

¹¹²¹ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 3; P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 7; P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14823, 14827; svjedok RM-333, T. 6758; P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 9-11; svjedok RM-253, T. 12526-12519; P1443 (Svjedok

svjedoci su izjavili da je za to vrijeme bilo sporadične pucnjave.¹¹¹²² Svjedoci su izjavili da su se stotine vojnika i civila, bosanskih Muslimana iz kolone, predale.¹¹¹²³

2593. Kad je riječ o okolnostima predaje, **svjedok RM-358** je izjavio da je jednoj grupi koja se predala naređeno da skinu košulje, da ih stave na gomilu i da se postroje u redove. "Četnici" su tada otvorili vatru na njih iz automatskog oružja, uključujući protivavionske mitraljeze. Tokom noći svjedokova grupa je prešla asfaltni put na kojem je bilo oko 35 tijela, koja su izgledala kao da su pregažena.¹¹¹²⁴ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da je jedna mala grupa naoružanih vojnika u svijetlozelenim maskirnim uniformama čekala one koji su se predali uslijed ultimatumata.¹¹¹²⁵ Vojnici su počeli tući ljude iz svjedokove grupe čim se grupa predala.¹¹¹²⁶ Neki od vojnika su rekli da su civilna policija i pretresli su zarobljenike, naredili im da predaju novac, nakit i oružje, a neke ljude su pretukli.¹¹¹²⁷ Svi u grupi bili su u civilnoj odjeći i većina ih je bila nenaoružana.¹¹¹²⁸ Civilna policija je naredila zarobljenicima da hodaju s rukama iznad glave u pravcu Konjević Polja. Nakon otprilike jednog kilometra preuzela ih je druga grupa vojnika u tamnozelenim maskirnim uniformama, koji su, prema riječima civilne policije, bili vojni policajci. Vojni policajci su psovali, vrijeđali i prijetili zatočenicima, i rekli im da nose svoje ranjenike.¹¹¹²⁹ **Svjedok RM-297** je izjavio da je njegova grupa odlučila da se preda te je sišla do položaja bosanskih Srba i vidjela vojnike VRS-a u maskirnim uniformama, tenkove, oklopne transportere i haubice koji su bili parkirani zajedno.¹¹¹³⁰ Jedan vojnik VRS-a je nosio "šajkaču" s "kokardom", a kasnije je jedinicu koja ih je čuvala zamijenila nova jedinica za koju su im stražari rekli da su to arkanovci; oni su nosili nove maskirne uniforme i imali su istu vrstu opreme

RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 1995.), str. 2; P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 8; P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 3; P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3; P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 3; P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 2.

¹¹¹²² P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3; P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 11;

¹¹¹²³ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 13; Bojan Subotić, T. 32814; P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 7; P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14825-14826, 14840; P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 14; svjedok RM-253, T. 12527-12528; P1548 (Svjedok RM-253, pojašnjenja izjave svjedoka); P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 2.

¹¹¹²⁴ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 7.

¹¹¹²⁵ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 14.

¹¹¹²⁶ Svjedok RM-253, T. 12528.

¹¹¹²⁷ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 14; svjedok RM-253, T. 12528-12529.

¹¹¹²⁸ Svjedok RM-253, T. 12526, 12528-12529.

¹¹¹²⁹ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 15.

¹¹¹³⁰ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2.

kao i vojnici VRS-a.¹¹¹³¹ Vojnici su od muškaraca tražili da im predaju novac i prijetili su da će ubiti svakog kod koga kasnije pronađu novac.¹¹¹³² **Svjedok RM-256** je u svom svjedočenju rekao da je 13. jula 1995., nakon što su pozvani da se predaju, na njega i druge otvorena vatra i oni su se raspršili i potrčali prema jednoj poljani.¹¹¹³³ Svjedok je vidio da su dvojica pogođena.¹¹¹³⁴ Kako su "četnici" prilazili bliže, neki muškarci su skinuli bijele majice i stavili ih na štapove, a zatim su vikali da se žele predati.¹¹¹³⁵ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da je grupi u kojoj je on bio rečeno da formiraju kolonu, sakupe svoje ranjenike – kojima je navodno trebala biti pružena njega – i da krenu prema putu.¹¹¹³⁶ "Agresori" su onda na njih otvorili vatru.¹¹¹³⁷

2594. **Svjedok RM-204** je izjavio da je ujutro 13. jula 1995. prepoznao selo Kamenicu i vidio jedan tenk i druga vozila "sa montiranim [*sic*]" naoružanjem u blizini ceste, iza mosta.¹¹¹³⁸ Svjedok je rekao da misli da je tenk bio sivomaslinaste boje, a druga vozila su bila maskirna.¹¹¹³⁹ Bilo je pet ili šest "četnika" na mostu i jedan pored tenka, koji su bili naoružani automatskim puškama, sličnim onima kakve je svjedok vidio da ih nose vojnici ABiH. "Četnici" su im rekli da ostave sve oružje i novac ili će ih pobiti. Oni koji su se predali postrojeni su u redove i vojnici koji su stigli u jednom policijskom i jednom civilnom vozilu, a od kojih su neki nosili plave uniforme s maskirnim uzorkom, uperili su oružje u one koji su bili postrojeni uz cestu. Neki od vojnika su im rekli: "Balije, dignite ruke visoko. Sad ćemo vam pokazati." Svjedok je vidio da na tenku piše "Kraljica smrti". Vojnici su im naredili da dignu ruke uvis i da trče pored puta jedan do drugog sa podignuta tri prsta. Nastavili su trčati oko jedan kilometar prema Kravici i prošli pored kolone "četnika" koji su ispalili nekoliko metaka u vazduh.¹¹¹⁴⁰

2595. **Svjedok RM-333** je u svom svjedočenju rekao da je oko 13. jula 1995. kasno popodne, jedna četa iz Centra za obuku na Jahorini dobila naređenje od jednog neidentifikovanog oficira MUP-a da izvrši smjenu policijskih snaga raspoređenih na

¹¹¹³¹ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2; svjedok RM-297, T. 10972.

¹¹¹³² P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 3; svjedok RM-297, T. 10972.

¹¹¹³³ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 8-9.

¹¹¹³⁴ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 9.

¹¹¹³⁵ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 9.

¹¹¹³⁶ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 13.

¹¹¹³⁷ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 13; svjedok RM-253, T. 12500.

¹¹¹³⁸ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 3.

¹¹¹³⁹ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 3.

¹¹¹⁴⁰ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 4.

potezu između Konjević Polja i Kravice, nekoliko kilometara od Kravice.¹¹¹⁴¹ Tamo su bili stacionirani jedan tenk i jedno vozilo s protivavionskim oruđem.¹¹¹⁴² Nova četa je raspoređena na jednom potezu puta, nekoliko stotina metara od livade, i imala je zadatak da sakupi naoružane pripadnike ABiH koji su se predali i da ih preda vođi voda.¹¹¹⁴³ Jedan Musliman je bacio ručnu bombu na pripadnika te čete kad se predavao.¹¹¹⁴⁴ On je ustrijeljen u samoodbrani.¹¹¹⁴⁵ Prema riječima svjedoka, zatočenici koji su bili nenaoružani prebačeni su u Tuzlu da budu razmijenjeni.¹¹¹⁴⁶ Ta četa je tamo bila raspoređena tri do pet dana.¹¹¹⁴⁷

2596. **Dušan Mičić** je u svom svjedočenju rekao da je oko 13. jula 1995. njegov PJM bio poslan u Baljkovicu, koja se nalazi na udaljenosti od približno 20 kilometara od Zvornika u pravcu Tuzle, kako bi pružili podršku jednoj vojnoj jedinici koju su opkolili Muslimani iz kolone.¹¹¹⁴⁸

2597. **Reif Mehmedović** je izjavio da je 15. jula 1995. popodne vidio kako je na jednu grupu iz kolone otvorena vatra kad su pokušavali prijeći cestu, nakon što je čuo kako neki "srpski vojnici" s motorolama govore: "Pokušavaju prijeći cestu." I grupa s kojom je bio svjedok je pokušala prijeći cestu i na njih je takođe otvorena vatra. Srpski vojnici su pretraživali teren i svjedok je vidio kako je jedan od njih zakopao protivpješadijsku minu u zemlju na obali rijeke. Kad je svjedokova grupa stigla u selo Pobuđe, rečeno mu je da su "srpski vojnici" blokirali asfaltnu cestu od Nove Kasabe prema Kušlatu. Svjedok je oko kilometar dalje vidio vojnike raspoređene duž puta i helikopter koji je patrolirao tri puta dnevno. Svjedok je vidio i kako je otvarana vatra iz jedne prage, negdje u pravcu brda.¹¹¹⁴⁹

¹¹¹⁴¹ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14821-14822; svjedok RM-333, T. 6757-6758.

¹¹¹⁴² Svjedok RM-333, T. 6760; P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14821-14822.

¹¹¹⁴³ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14824-14825; svjedok RM-333, T. 6755, 6771-6772.

¹¹¹⁴⁴ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14839, 14887-14888; P725 (Izvod iz knjige pacijenata Doma zdravlja u Bratuncu, bez datuma).

¹¹¹⁴⁵ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14839, 14887-14888.

¹¹¹⁴⁶ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14825-14826; svjedok RM-333, T. 6763.

¹¹¹⁴⁷ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14836, 14882; svjedok RM-333, T. 6773, 6799.

¹¹¹⁴⁸ D977 (Dušan Mičić, izjava svjedoka, 24. mart 2013.), par. 32-33, 37; Dušan Mičić, T. 33756-33757.

¹¹¹⁴⁹ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 3.

2598. **Husić** je rekao da je idući prema Kravici vidio i mrtve i ranjene ljude.¹¹¹⁵⁰ Takođe je vidio kako je nekoliko ljudi iz kolone počinilo samoubistvo i kako je neko ubio četvero drugih ručnom bombom.¹¹¹⁵¹

2599. **Svjedok RM-336** je izjavio da je, kad je bio raspoređen u Snagovu negdje sredinom juna radi čišćenja terena, čuo kako preko megafona zovu bosanske Muslimane da se predaju, kao i pucnje u daljini.¹¹¹⁵² Dok je tamo bio raspoređen, svjedok je vidio tijela muškaraca i djece, kao i tragove krvi na odjeći.¹¹¹⁵³

2600. **Nebojša Jeremić** je u svom svjedočenju rekao da je od vojnih policajaca koji su bili na terenu u julu 1995. saznao da su neki muškarci, bosanski Muslimani, iz kolone zarobljeni i potom zatočeni u kasarni Zvorničke brigade; svjedok je procijenio da se radilo o broju od 80 do 100 muškaraca.¹¹¹⁵⁴ Zatočnici su kasnije stavljeni na kamione i odvezeni iz kasarne; pričalo se da su bili odvezeni u Batković radi razmjene.¹¹¹⁵⁵ Svjedok je takođe u svom svjedočenju rekao da je nekoliko dana nakon pada Srebrenice načelnik bezbjednosti u Zvorničkoj brigadi, Drago Nikolić, došao u njegovu kancelariju u kasarni u preduzeću "Standard" i obavijestio ga da će dovesti dva Srbina i četiri bosanska Muslimana.¹¹¹⁵⁶ Srbi su bili osumnjičeni da su pomagali muslimanskim vojnicima da pređu liniju fronta.¹¹¹⁵⁷ Svjedoku i njegovim kolegama naređeno je da ispituju svih šest ljudi.¹¹¹⁵⁸ Prema izjavama datim Vojnoj policiji u Zvorniku u julu 1995. u vezi s predajom i zarobljavanjem šest osoba, zarobljeni ljudi su u trenutku kad je došlo do sukoba s VRS-om bili u koloni civila i vojnika.¹¹¹⁵⁹ Kolona je razbijena u više malih grupa, nakon čega su se oni izgubili i predali se u jednom srpskom selu, a zatim su odvedeni u Komandu Zvorničke brigade.¹¹¹⁶⁰

¹¹¹⁵⁰ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 4.

¹¹¹⁵¹ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 4.

¹¹¹⁵² P3455 (Svjedok RM-336, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. novembar 2006.), str. 4093-4097, 4106-4110.

¹¹¹⁵³ P3455 (Svjedok RM-336, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. novembar 2006.), str. 4110-4111; P3458 (Izjava svjedoka RM-336 data SJB-u u Bijeljini, 23. septembar 2004.), str. 7.

¹¹¹⁵⁴ Nebojša Jeremić, T. 34298, 34300.

¹¹¹⁵⁵ Nebojša Jeremić, T. 34298-34299.

¹¹¹⁵⁶ Nebojša Jeremić, T. 34274, 34289.

¹¹¹⁵⁷ Nebojša Jeremić, T. 34289; P7308 (Zapisnik Vojne policije u Zvorniku, 25. juli 1995.), str. 1.

¹¹¹⁵⁸ Nebojša Jeremić, T. 34289.

¹¹¹⁵⁹ P7304 (Izjava Emina Mustafića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.), str. 1; P7305 (Izjava Almira Halilovića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.), str. 1-2; P7306 (Izjava Sakiba Kivirića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.), str. 1; P7307 (Izjava Fuada Dozića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 26. juli 1995.), str. 1-2; P7302 (Izjava Neška Docića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 25. juli 1995.), str. 1; P7303 (Izjava Slobodana Docića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 26. juli 1995.), str. 1.

¹¹¹⁶⁰ P7304 (Izjava Emina Mustafića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.), str. 1; P7305 (Izjava Almira Halilovića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.), str. 1-2; P7306 (Izjava Sakiba Kivirića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.), str. 1; P7307 (Izjava Fuada Dozića data Vojnoj policiji u

Okupljanje bosanskih Muslimana na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi

2601. Nekoliko hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone, koji su bili zarobljeni 13. jula 1995., okupljeni su na livadi u Sandićima ili u njenoj blizini i na fudbalskom terenu u Novoj Kasabi. (v. poglavlje 7.5 *Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici*).¹¹¹⁶¹ Vojnici koji su čuvali muškarce na tim lokacijama prisilili su ih da im predaju vrijedne predmete i ostave sve što su imali sa sobom.¹¹¹⁶² Pretresno vijeće je razmotrilo dodatne dokaze u vezi sa zarobljenim muškarcima na livadi u Sandićima u poglavlju 7.5, *Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici*. U ovom odjeljku Pretresno vijeće će se usredotočiti na okupljanje bosanskih Muslimana na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi.

2602. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje je iznijelo nekoliko svjedoka koji su bili prisutni na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi 13. jula 1995. u vezi s dolaskom bosanskih Muslimana, njihovim brojem i prisutnim jedinicama. **Svjedok RM-346** je u svom svjedočenju rekao da je zarobljen ujutro 13. jula 1995.,¹¹¹⁶³ da mu je naređeno da ide pješke s drugim zatočenicima prema fudbalskom igralištu kod Nove Kasabe.¹¹¹⁶⁴ **Dragomir Keserović** je u svom svjedočenju rekao da mu je 12. ili 13. jula 1995. pukovnik Malinić rekao da je oko 2.500 razoružanih i zarobljenih Muslimana, boraca i "civila" iz Srebrenice, došlo putem između Kasabe i Konjević Polja.¹¹¹⁶⁵ Izvršavajući naređenje pukovnika Beare, Malinić ih je okupio na fudbalskom igralištu.¹¹¹⁶⁶

2603. U vezi s brojem zatočenika u Novoj Kasabi, Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje je iznio **svjedok RM-253**, koji je procijenio da je 1.500 do 2.000 muškaraca, mnogi od njih iz Srebrenice, bilo okupljeno na stadionu u tom trenutku, pri čemu su neki već bili tamo kad je svjedok došao.¹¹¹⁶⁷ Stadion su obezbjeđivali naoružani srpski vojnici, a njih deseterica su bili na ulazu.¹¹¹⁶⁸ **Svjedok RM-346** je u svom svjedočenju rekao da je oko 1.500 do 2.000 bosanskih Muslimana već sjedilo na

Zvorniku, 26. juli 1995.), str. 1-2; P7302 (Izjava Neška Docića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 25. juli 1995.), str. 1; P7303 (Izjava Slobodana Docića data Vojnoj policiji u Zvorniku, 26. juli 1995.), str. 1.

¹¹¹⁶¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1464.

¹¹¹⁶² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1465.

¹¹¹⁶³ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3017-3018; svjedok RM-346, T. 9559, 9581.

¹¹¹⁶⁴ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3020-3021; svjedok RM-346, T. 9560-9561.

¹¹¹⁶⁵ Dragomir Keserović, T. 12863-12865, 12867, 12887-12889, 12938-12940.

¹¹¹⁶⁶ Dragomir Keserović, T. 12867-12868.

¹¹¹⁶⁷ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 18; svjedok RM-253, T. 12485-12486, 12530; P1549 (Slika fudbalskog stadiona u Novoj Kasabi s oznakama).

¹¹¹⁶⁸ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 18; svjedok RM-253, T. 12485-12486; P1549 (Slika fudbalskog stadiona u Novoj Kasabi s oznakama).

fudbalskom igralištu, okruženo naoružanim srpskim vojnicima.¹¹¹⁶⁹ Vidio je i jedno vozilo UN-a.¹¹¹⁷⁰ Muškarci, bosanski Muslimani, i dalje su stizali pješke iz Konjević Polja, a neki su dovođeni iz šume.¹¹¹⁷¹ Broj ljudi je narastao na oko 2.000 do 4.000.¹¹¹⁷² **Mladen Blagojević** je u svom svjedočenju rekao da je 13. jula 1995. na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi bilo oko 1.000 Muslimana iz kolone, a čuvali su ih VRS i civilna policija.¹¹¹⁷³ **Pero Andrić** je u svom svjedočenju rekao da ih je u trenutku kada se Mladić obratio ljudima bilo između 300 i 500, a čuvali su ih muškarci u maskirnim uniformama.¹¹¹⁷⁴ **Subotić** je u svom svjedočenju rekao da 13. jula 1995. broj Muslimana na stadionu nije prelazio 1.200.¹¹¹⁷⁵ Prema transkriptu presretnutog telefonskog razgovora na liniji čiji broj je odgovarao lokalnu komandanta 65. zaštitnog motorizovanog puka i zabilježen je 13. jula 1995., potvrđeno je da je na stadionu bilo 1.500 muškaraca, i da je bila prisutna Malinićeva jedinica.¹¹¹⁷⁶ Nadalje, na fudbalskom igralištu su bili prisutni i vod vojne policije, četiri čete vojne policije, uključujući protivterorističku četu i oklopnu četu, takođe Vojne policije 65. zaštitnog puka.¹¹¹⁷⁷ Tokom dana, nekoliko novinskih i snimateljskih ekipa, uključujući i one iz novinske agencije republike bosanskih Srba i Pres centra VRS-a, snimilo je Muslimane okupljene na fudbalskom igralištu i razgovaralo sa svjedokom.¹¹¹⁷⁸ Malinić je naredio Subotiću da ne ometa njihov rad.¹¹¹⁷⁹

2604. Kad je riječ o uslovima u Novoj Kasabi u toku tog dana, **svjedok RM-346, Subotić i Zoran Durmić** su u svojim svjedočenjima rekli da su srpski vojnici pružali prvu pomoć ranjenim bosanskim Muslimanima.¹¹¹⁸⁰ **Subotić** je dao vodu dvojici

¹¹¹⁶⁹ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3022-3023; svjedok RM-346, T. 9561, 9581; D269 (Fotografija, "Ljudi na fudbalskom terenu, Nova Kasaba, Bosna i Hercegovina", 13. juli 1995., s oznakama koje je unio svjedok RM-346).

¹¹¹⁷⁰ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3023; svjedok RM-346, T. 9589.

¹¹¹⁷¹ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3023-3024.

¹¹¹⁷² Svjedok RM-346, T. 9582-9584.

¹¹¹⁷³ D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5, 12; Mladen Blagojević, T. 32616-32622, 32624; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izveštaj o istrazi), str. 19; P7187 (Video-snimak razgovora koji je Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD obavilo s Mladenom Blagojevićem, 15. oktobar 2004.), str. 63-65.

¹¹¹⁷⁴ Pero Andrić, T. 34109; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), par. 10.

¹¹¹⁷⁵ Bojan Subotić, T. 32904-32905, 32911.

¹¹¹⁷⁶ P1280 (Presretnuti razgovor od 16:02 sati između neidentifikovanih sagovornika X i Y, 13. juli 1995.); P7201 (Izvod iz telefonskog imenika Glavnog štaba VRS-a, avgust 1995.).

¹¹¹⁷⁷ Bojan Subotić, T. 32914, 32916-32917.

¹¹¹⁷⁸ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 28; Bojan Subotić, T. 32917. Snimci nikad nisu pronađeni pa ih nisu vidjeli ni Tužilaštvo ni svjedok, Bojan Subotić, T. 32917-32918.

¹¹¹⁷⁹ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 28.

¹¹¹⁸⁰ Svjedok RM-346, T. 9592; D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 15; D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 37-39; Zoran Durmić, T. 26304-26312.

vojnika i pozvao druge da donesu vodu s potoka nedaleko od stadiona.¹¹¹⁸¹ Po naređenju Milomira Savčića, komandanta 65. zaštitnog motorizovanog puka, on je donio 100 do 150 vekni hljeba Muslimanima okupljenim na fudbalskom stadionu, kao i dnevna sljedovanja svog puka.¹¹¹⁸² Na igralište su došli srpski civili, koji su psovali i bacali cigle i kamenje na Muslimane.¹¹¹⁸³ **Durmić** je u svom svjedočenju rekao da je čuo kad je jedan Musliman rekao da su ga ranili Zulfo Tursunović i njegova jedinica i da su ubili mnoge druge koji su se htjeli predati.¹¹¹⁸⁴ Taj muškarac, Musliman, rekao je da se mnogo tijela ljudi koje je pobio Zulfo Tursunović nalazilo u potoku Bokčin.¹¹¹⁸⁵ Svjedok je u svom svjedočenju rekao da je Zulfo Tursunović bio jedan od muslimanskih komandanata u Srebrenici.¹¹¹⁸⁶

2605. **Andrić, Blagojević, svjedok RM-253 i Subotić** u svojim svjedočenjima su rekli da je 13. jula 1995. Mladić došao u Novu Kasabu.¹¹¹⁸⁷ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da se Mladić predstavio i rekao zatočenicima da oni nemaju "ovdje" države i da treba da drugdje traže državu.¹¹¹⁸⁸ Mladić je nadalje optužio zatočenike za ubijanje srpskih vojnika i ustvrdio da oni neće moći otići iz enklave jer su srpski vojnici, sa psima, oko njih ispleli gustu mrežu.¹¹¹⁸⁹ Mladić je rekao zatočenicima da će oni biti prevezeni u Bratunac ili Kravicu, gdje će prenočiti i dobiti hranu, a zatim će biti razmijenjeni pa će se moći priključiti svojim porodicama u Tuzli.¹¹¹⁹⁰ Nekoliko svjedoka je potvrdilo da je Mladić rekao zatočenicima da će biti odvezeni u Bratunac.¹¹¹⁹¹ **Andrić** je u svjedočenju rekao da je Mladić rekao zatočenicima da su ih

¹¹¹⁸¹ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 17, 23; Bojan Subotić, T. 32828.

¹¹¹⁸² D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 3, 4, 22-23; Bojan Subotić, T. 32819-32820.

¹¹¹⁸³ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 23; Bojan Subotić, T. 32820-32821.

¹¹¹⁸⁴ D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 37-39; Zoran Durmić, T. 26304-26312.

¹¹¹⁸⁵ D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 39; Zoran Durmić, T. 26306-26308.

¹¹¹⁸⁶ D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 39.

¹¹¹⁸⁷ Pero Andrić, T. 34101, 34103-34105, 34107-34110; D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5, 12; Mladen Blagojević, T. 32616-32622, 32624; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 19; P7187 (Video-snimak razgovora koji je Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD obavilo s Mladenom Blagojevićem, 15. oktobar 2004.), str. 63-65; P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 19; svjedok RM-253, T. 12531-12532; D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 5, 11, 29; Bojan Subotić, T. 32825-32826, 32976.

¹¹¹⁸⁸ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 20; svjedok RM-253, T. 12486-12487, 12531-12533, 12543-12544; P1549 (Slika fudbalskog stadiona u Novoj Kasabi s oznakama).

¹¹¹⁸⁹ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 20; svjedok RM-253, T. 12532-12534, 12536.

¹¹¹⁹⁰ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 20; svjedok RM-253, T. 12487, 12532-12533, 12543-12544.

¹¹¹⁹¹ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 29-30; Bojan Subotić, T. 32826; P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3024; svjedok RM-346, T. 9590.

njihova vlada i komandant Naser Orić izdali i da će im on obezbijediti autobuse kojima će biti odvezeni tamo gdje žele da odu.¹¹¹⁹² Rekao im je da se ne boje jer će biti razmijenjeni za zarobljene Srbe.¹¹¹⁹³ **Subotić** je u svom svjedočenju rekao da su muslimanski vojnici aplaudirali Mladiću i da su neki s njim pojedinačno razgovarali.¹¹¹⁹⁴ **Svjedok RM-346** je u svom svjedočenju rekao da je Mladić održao govor dok je kamera snimala njega i zatočenike.¹¹¹⁹⁵ Mladić je rekao da će organizovati grupe koje će sakupiti ranjenike iz šuma i pokopati mrtve, i naredio je vojnicima da sačine spisak zarobljenih ljudi.¹¹¹⁹⁶ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da je, dok je Mladić govorio, vidio nekoliko autobusa sa ženama i djecom koji su prolazili pokraj stadiona prema Kladnju, za koje je Mladić potvrdio da prevoze žene i djecu.¹¹¹⁹⁷

2606. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje je više svjedoka iznijelo o događajima povezanim s Mladićevim prisustvom u Novoj Kasabi. **Svjedok RM-346** je u svom svjedočenju rekao da je jedan od zatočenika ustao i da su ga srpski vojnici tukli kundacima pušaka, a nakon toga ga je jedan vojnik ubio iz pištolja dok je Mladić bio prisutan.¹¹¹⁹⁸ Vojnici su rekli zatočenicima da će svako ko se bude tako ponašao biti ubijen.¹¹¹⁹⁹ Mladić na to ni na kakav način nije reagovao.¹¹²⁰⁰ **Zoran Malinić** je u svom svjedočenju rekao da je čuo da je na stadionu neko bio ubijen: pripadnika bataljona vojne policije je napao jedan zatočenik i on ga je ubio u samoodbrani.¹¹²⁰¹ Svjedok je dalje u svom svjedočenju rekao da, koliko je njemu poznato, "u Novoj Kasabi [...] nije bilo nijednog ubistva", "bilo kakvih pogubljenja, [...] bilo kakvog streljanja [...] nad zarobljenicima, toga nije bilo".¹¹²⁰² **Andrić, svjedok RM-253 i Blagojević** su u svojim

¹¹¹⁹² Pero Andrić, T. 34109-34110; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), par. 11.

¹¹¹⁹³ D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5, 8-9, 12; Mladen Blagojević, T. 32616-32622, 32624, 32629-32634; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 19; P7187 (Video-snimak razgovora koji je Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD obavilo s Mladenom Blagojevićem, 15. oktobar 2004.), str. 63-65.

¹¹¹⁹⁴ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 29-30; Bojan Subotić, T. 32826.

¹¹¹⁹⁵ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3024-3025; svjedok RM-346, T. 9561, 9587; D269 (Fotografija, "Ljudi na fudbalskom terenu, Nova Kasaba, Bosna i Hercegovina", 13. juli 1995., s oznakama koje je unio svjedok RM-346).

¹¹¹⁹⁶ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3024; svjedok RM-346, T. 9569, 9591-9593.

¹¹¹⁹⁷ Svjedok RM-253, T. 12487.

¹¹¹⁹⁸ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3024; svjedok RM-346, T. 9562, 9567, 9596, 9601; D269 (Fotografija, "Ljudi na fudbalskom terenu, Nova Kasaba, Bosna i Hercegovina", 13. juli 1995., s oznakama koje je unio svjedok RM-346).

¹¹¹⁹⁹ Svjedok RM-346, T. 9567, 9597.

¹¹²⁰⁰ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3024-3025; svjedok RM-346, T. 9603.

¹¹²⁰¹ P1555 (Zoran Malinić, transkript iz predmeta *Tolimir*, 8.-9. juni 2011.), str. 15382-15383.

¹¹²⁰² P1574 (Zoran Malinić, izjava svjedoka, 14. decembar 2005.), str. 31.

svjedočenjima rekli da oni nisu vidjeli nikakvo maltretiranje ni ubijanje u Novoj Kasabi, uključujući i tokom Mladićevog govora.¹¹²⁰³

2607. U vezi s popisivanjem zatočenika u Novoj Kasabi, **Keserović** je u svom svjedočenju rekao da je on započeo s postupkom popisivanja kad su zatočenici okupljeni na fudbalskom terenu.¹¹²⁰⁴ Kad je došao na fudbalski teren, Mladić je naredio Maliniću da obustavi popisivanje i rekao je zatočenicima da će biti prebačeni u Tuzlu.¹¹²⁰⁵ Zatočenici su ukrcani u autobuse i odvezeni u Bratunac pod pratnjom vojne policije.¹¹²⁰⁶ **Svjedok RM-346** je u svom svjedočenju rekao da je, kad je spisak zarobljenih ljudi dovršen, Mladić otišao prema Konjević Polju.¹¹²⁰⁷ **Subotić** je u svom svjedočenju rekao da je jedan pripadnik voda uzeo lične podatke Muslimana.¹¹²⁰⁸ Oko 10:00 ili 11:00 sati, autobusi s civilnim registarskim tablicama puni žena, djece i starijih ljudi iz Srebrenice prošli su pored fudbalskog igrališta i zaustavili se.¹¹²⁰⁹ Neki ljudi okupljeni na fudbalskom igralištu prepoznali su članove porodice u autobusima i uspjeli su da u njih uđu.¹¹²¹⁰

2608. Muškarci, bosanski Muslimani, koji su se predali ili su zarobljeni bili su zatočeni i u autobusima i kamionima.¹¹²¹¹ Kad su **svjedok RM-253** i drugi zatočenici odlazili sa stadiona da bi se ukrcali u kamione, čuo je jednog srpskog vojnika kako govori jednom zatočeniku da mu neće vratiti njegovu torbu jer mu ona više neće biti potrebna.¹¹²¹² Svjedok je iz toga zaključio da će zatočenici biti pogubljeni.¹¹²¹³ Dana 13. jula se kod supermarketa u Kravici zaustavilo nekoliko kamiona.¹¹²¹⁴ Otprilike 119 muškaraca bilo je zatočeno u jednom kamionu.¹¹²¹⁵ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da su srpski vojnici ukrcali zatočenike na pet ili šest vojnih kamiona, pri čemu je u svjedokovom kamionu bilo oko 100 muškaraca, i zatim su krenuli prema Kravici, gdje

¹¹²⁰³ Pero Andrić, T. 34110; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), par. 10; svjedok RM-253, T. 12487, 12543; Mladen Blagojević, T. 32620-32622, 32624-32625; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 19.

¹¹²⁰⁴ Dragomir Keserović, T. 12863-12864.

¹¹²⁰⁵ Dragomir Keserović, T. 12864-12865, 12942-12943.

¹¹²⁰⁶ Dragomir Keserović, T. 12865-12866.

¹¹²⁰⁷ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3024-3025; svjedok RM-346, T. 9603.

¹¹²⁰⁸ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 25.

¹¹²⁰⁹ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 32; Bojan Subotić, T. 32978.

¹¹²¹⁰ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 32; Bojan Subotić, T. 32978-32979.

¹¹²¹¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1466.

¹¹²¹² P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 21; svjedok RM-253, T. 12487, 12543.

¹¹²¹³ Svjedok RM-253, T. 12487-12488, 12543-12544.

¹¹²¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1466.

¹¹²¹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1466.

su stigli oko 17:00 sati toga dana.¹¹²¹⁶ Ljudi su bili zatočeni u kamionima preko noći kod supermarketa u Kravici, bez hrane i vode – i neki su se onesvješćivali, a neki zapomagali tražeći vodu.¹¹²¹⁷ Tokom noći 13. jula i ujutro 14. jula 1995. naoružani vojnici u maskirnim uniformama dolazili su da pitaju da li su ljudi na kamionima iz nekih određenih sela, uključujući Glogovu, Osmaće, Kamenicu i Zedensko, i one koji su se javili skidali su s kamiona, a odmah nakon toga se čula pucnjava i krici.¹¹²¹⁸ Vojnici su maltretirali zatočenike i prijetili da će ih ustrijeliti ako budu pravili buku.¹¹²¹⁹ Svjedok je vidio oko deset vojnika u blizini stražnje strane kamiona i vidio je da su vojnici odveli najmanje 15 ljudi iz drugih kamiona, prijetili im, tukli ih i pucali u njih.¹¹²²⁰

2609. **Durmić** je u svom svjedočenju rekao da se on vratio na fudbalsko igralište kasnije toga dana, 13. jula 1995., oko 20:30 ili 21:00 sat.¹¹²²¹ Tamo su mu njegove kolege rekly da su zarobljeni Muslimani odvezeni autobusima u Bratunac ili Zvornik.¹¹²²²

Mladićev navodni susret s Momikom Nikolićem nakon što je obišao fudbalsko igralište u Novoj Kasabi

2610. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli Momir Nikolić i Bruce Bursik o susretu Nikolića s Mladićem. **Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da se popodne 13. jula 1995. susreo s Mladićem na raskrsnici u Konjević Polju.¹¹²²³ Nikolić je izvjestio Mladića da je put bezbjedan.¹¹²²⁴ U Konjević Polju su se to popodne mogli vidjeti zarobljenici u vrijeme kad je Mladić bio tamo prisutan.¹¹²²⁵ Mladić je izašao iz

¹¹²¹⁶ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 22; svjedok RM-253, T. 12490, 12544; P1548 (Svjedok RM-253, pojašnjenja izjave svjedoka).

¹¹²¹⁷ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 22-23; svjedok RM-253, T. 12489-12490.

¹¹²¹⁸ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 23; svjedok RM-253, T. 12545-12549.

¹¹²¹⁹ Svjedok RM-253, T. 12489.

¹¹²²⁰ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 24; svjedok RM-253, T. 12488-12490, 12545-12549.

¹¹²²¹ D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 38-40; Zoran Durmić, T.26300, 26308-26309.

¹¹²²² D659 (Zoran Durmić, izjava svjedoka, 12. februar 2013.), par. 40; Zoran Durmić, T. 26300.

¹¹²²³ Momir Nikolić, T. 11937, 12119-12120; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹²²⁴ Momir Nikolić, T. 11937-11938, 12123-12124, 12153, 12155-12156; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹²²⁵ Momir Nikolić, T. 11937-11938, 12155; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

svog vozila, prišao grupi zatočenika i obratio im se rekavši da će sve biti dobro, da ne treba da brinu i da će uskoro biti odvedeni kud god žele.¹¹²²⁶ Prilikom povratka prema vozilu, svjedok je pitao Mladić šta će se stvarno desiti zatočenicima.¹¹²²⁷ Mladić je odgovorio tako što je, sa smiješkom, napravio širok pokret desnom rukom s lijeva na desno približno na nivou sredine svog tijela.¹¹²²⁸ Mladić se zatim nasmijao i ušao u vozilo, koje je otišlo za Vlasenicu.¹¹²²⁹

2611. Nikolić je 2003. godine **Bruceu Bursiku**, istražitelju Tužilaštva, opisao svoj susret s Mladićem u Konjević Polju 13. jula 1995., prilikom kojeg se Mladić okrenuo i napravio vodoravan širok pokret rukom iz kojeg je Nikolić shvatio da zatočenici treba da budu ubijeni.¹¹²³⁰ Nikolić je bio u Konjević Polju jer je njegova dužnost bila da provjeri da li je put kojim je Mladić trebao proći u funkciji, da li se njime može proći i da li je bezbjedan.¹¹²³¹ **Bursik** je u svom svjedočenju rekao da je u vezi sa ubijanjem 12. i 13. jula 1995. Nikolić izjavio da on nikad nije dao naređenje za ubijanje, ali da je znao da vojnici "ubijaju [ljude] bez ovlaštenja".¹¹²³²

2612. U dopunskoj izjavi od 16. aprila 2009., Nikolić je unio izmjene u 12 od 15 paragrafa svoje prvobitne izjave o činjenicama i prihvatanju krivice.¹¹²³³ Dana 28. i 29. aprila i 1. maja 2003., Bursik je obavio razgovore s Nikolićem, nakon što se dogovorio sa zastupnikom Tužilaštva da se razgovori ne snimaju.¹¹²³⁴

2613. **Blagojević** je u svom svjedočenju rekao da on nije vidio Momira Nikolića u Konjević Polju 13. jula 1995.¹¹²³⁵ On je u svom svjedočenju rekao da je Nikolić izmislio priču da se susreo s Mladićem na raskrsnici u Konjević Polju toga dana i da mu je Mladić "pokretom ruke" pokazao da će Muslimani biti likvidirani.¹¹²³⁶

¹¹²²⁶ Momir Nikolić, T. 11938, 12153; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹²²⁷ Momir Nikolić, T. 11939-11940.

¹¹²²⁸ Momir Nikolić, T. 11939-11940, 12148 -12149, 12156, 12160.

¹¹²²⁹ Momir Nikolić, T. 11940.

¹¹²³⁰ Bruce Bursik, T. 38884, 38900-38901; D1323 (Transkript suđenja na Državnom sudu Bosne i Hercegovine, 6. februar 2008.) str. 2.

¹¹²³¹ Bruce Bursik, T. 38859; D1323 (Transkript suđenja na Državnom sudu Bosne i Hercegovine, 6. februar 2008.) str. 2.

¹¹²³² D1228 (Informativni izvještaj, 23. juni 2003.), str. 10.

¹¹²³³ Bruce Bursik, T. 38866.

¹¹²³⁴ Bruce Bursik, T. 38874-38875.

¹¹²³⁵ D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5, 11-12; Mladen Blagojević, T. 32615.

¹¹²³⁶ D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 11-12.

2614. **Petrović** je u svom svjedočenju rekao da se on nije susreo s Mladićem na kontrolnom punktu u Konjević Polju ili na putu Bratunac-Konjević Polje 13. jula 1995.¹¹²³⁷

¹¹²³⁷ D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 10-11; Mile Petrović, T. 31364.

Vojna akcija preduzeta da se zarobe oni koji su se odvojili od kolone

2615. U periodu između 12. i 17. jula 1995., DK je pretražio područje kako bi zarobio muškarce iz kolone.¹¹²³⁸ **Svjedok RM-336** je izjavio da je on bio raspoređen na područje Snagova kako bi izvršio čišćenje terena sredinom jula 1995., po naređenju komandanta Kulića, i da je još jedna policijska jedinica iz SJB-a Ugljevik bila na zadatku u Konjević Polju od 13. do 21. jula 1995.¹¹²³⁹

2616. Dana 13. jula 1995., Milan Gvero je izdao niz naređenja da se u zonama odgovornosti angažuje sve raspoloživo vojno sposobno ljudstvo u otkrivanju, blokiranju, razoružavanju i zarobljavanju grupa Muslimana, kao i sprečavanju njihovog prelaska na muslimansku teritoriju ka Tuzli i Kladnju. Gvero je naveo da su naređenja izdata kako bi se zaštitilo srpsko stanovništvo od grupa bosanskih Muslimana iz srebreničke enklave, među kojima se nalaze "okoreli kriminalci i zlikovci, koji neće prezati ni od čega da bi izbegli zarobljavanje i izvukli se na teritoriju pod kontrolom Muslimana". On je naredio komandama korpusa i brigada da zatoče zarobljene i razoružane bosanske Muslimane u prostorije koje se mogu obezbijediti manjim snagama. Takođe je naredio MUP-u da organizuje sadejstvo u realizaciji tih zadataka, a komandama DK-a, Zvorničke pješadijske brigade, Birčanske pješadijske brigade i Vlaseničke lake pješadijske brigade, kao i drugim nadležnim organima vlasti, da obezbijede angažovanje sveg raspoloživog ljudstva.¹¹²⁴⁰ Istoga dana, Zdravko Tolimir je obavijestio Gveru da je uređen smještaj za 800 "ratnih zarobljenika" u objektima 1. podrinjske lake pješadijske brigade na Sjemeču. Tolimir je naveo da će se "ratni zarobljenici" smješteni u Sjemeču koristiti za poljoprivredne radove, tj. za održavanje farme konja, svinja i ovaca. On je naveo da se transport tih "ratnih zarobljenika" treba obaviti noću, koristeći 1. podrinjsku laku pješadijsku brigadu.¹¹²⁴¹ Nadalje, smatrao je da je najpovoljnije da to bude nova grupa, koja nije bila u kontaktu s drugim "ratnim zarobljenicima".¹¹²⁴² Prema naređenju Glavnog štaba VRS-a od 13. jula 1995., poslatom DK-u, 65. zaštitnom motorizovanom puku i drugim jedinicama, Mladić je naredio

¹¹²³⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1454.

¹¹²³⁹ P3455 (Svjedok RM-336, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. novembar 2006.), str. 4093-4097, 4104-4110; P3456 (Spisak policajaca koji su sredinom jula 1995. bili na izvršenju zadatka u CSB-u Zvornik, koji je izdao CSB Bijeljina).

¹¹²⁴⁰ P2119 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, upućeno komandama DK-a, 13. juli 1995.), str. 1-2.

¹¹²⁴¹ P2121 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, upućen Glavnom štabu VRS-a, 13. juli 1995.), str. 1.

¹¹²⁴² P2121 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, upućen Glavnom štabu VRS-a, 13. juli 1995.), str. 1-2.

zabranu davanja informacija sredstvima javnog informisanja o toku, stanju i rezultatima borbenih dejstava i ukupnim aktivnostima na tom području, posebno o "ratnim zarobljenicima", evakuisanim civilnim licima i prebjecima.¹¹²⁴³ Mladić je konkretno naredio sprečavanje ulaska svih nepozvanih lica u zonu izvođenja borbenih dejstava u širem rejonu Srebrenice i Žepe, a posebno ulaska domaćih i stranih novinara, osim novinara Pres centra Glavnog štaba VRS-a.¹¹²⁴⁴

2617. Na osnovu naređenja od 14. jula koje je izdao Vidoje Blagojević (prvi put pomenut u poglavlju 3.1.2 kao komandant 1. bratunačke lake pješadijske brigade), na osnovu naređenja Komande DK-a od 13. jula 1995., u periodu od 14. do 16. jula 1995. četiri pješadijska bataljona Bratunačke brigade dobila su zadatak da izvrše pretres terena enklave Srebrenica, uključujući Sandiće, pravac Bratunac-Konjević Polje-Kasaba i desnu obalu rijeke Zeleni Jadar.¹¹²⁴⁵ **Miće Gavrić** je u svom svjedočenju rekao da je tokom noći između 14. i 15. jula 1995. Blagojević, na osnovu naređenja pretpostavljene komande, naredio da mješovita artiljerijska jedinica Bratunačke brigade pruži podršku Zvorničkoj brigadi protiv velike koncentracije muslimanskih snaga na tom području.¹¹²⁴⁶ Ta jedinica je otišla u Komandu Zvorničke brigade, gdje je ostala do sljedećeg dana kad su smjenu izvršili major Eskić i Zoran Kovačević, komandir 1. čete 2. bataljona, kao i približno 80 vojnika iz Bratunačke brigade.¹¹²⁴⁷ Negdje prije podneva, svjedok je vidio policajce i pripadnike Bratunačke brigade koji su obezbjeđivali komunikaciju Konjević Polje-Bratunac kod Sandića brda.¹¹²⁴⁸ **Svjedok RM-268** je u svom svjedočenju rekao da je 15. jula 1995. Borovčanin naredio Specijalnoj brigadi policije MUP-a da i dalje obezbjeđuje put Bratunac-Konjević Polje.¹¹²⁴⁹

2618. **Ljubodrag Gajić** je u svom svjedočenju rekao da je njegova jedinica, 1. četa MUP-a iz Centra za obuku na Jahorini, čistila teren između Kravice i Konjević Polja s

¹¹²⁴³ P2120 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.), str. 1-2.

¹¹²⁴⁴ P2120 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.), str. 1-2.

¹¹²⁴⁵ P1693 (Naređenje o pretresu terena koje je Komanda 1. bratunačke lake pješadijske brigade uputila svojim pješadijskim bataljonima, 14. juli 1995.); P1694 (Prijedlog pukovnika Ignjata Milanovića, upućen, između ostalog, Komandi DK-a, 15. juli 1995.); P1695 (Dnevni borbeni izvještaj 1. bratunačke lake pješadijske brigade, upućen Komandi DK-a, 15. juli 1995.); P1696 (Dnevni borbeni izvještaj 1. bratunačke lake pješadijske brigade, upućen Komandi DK-a, 16. juli 1995.).

¹¹²⁴⁶ Miće Gavrić, T. 13899, 13922-13924.

¹¹²⁴⁷ Miće Gavrić, T. 13924-13928; P1695 (Dnevni borbeni izvještaj 1. bratunačke lake pješadijske brigade, upućen Komandi DK-a, 15. juli 1995.).

¹¹²⁴⁸ Miće Gavrić, T. 13928.

¹¹²⁴⁹ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8565, 8567, 8629-8631.

Bratunačkom brigadom 15. jula 1995.¹¹²⁵⁰ Naišla je na tijela pripadnika ABiH, i nešto oružja i opreme, na primjer ručne raketne bacače, automatske puške, kao i na obješena tijela.¹¹²⁵¹

2619. Na sastanku održanom 16. jula u Štabu Bratunačke brigade, dio snaga MUP-a angažovan je radi pretresa terena između Srebrenice i Konjević Polja.¹¹²⁵² Toga dana, pukovnik Blagojević je izvijestio da je obišao sve jedinice uključene u blokiranje neprijatelja, uključujući MUP, i da je "precizirao zadatke i organizovao sadejstvo i vezu".¹¹²⁵³

2620. Navečer 16. jula 1995., Borovčanin, zamjenik komandanta Specijalne brigade policije, (koji je prvi put pomenut u poglavlju 3.4) ili Sarić, komandant Specijalne brigade policije, (koji je prvi put pomenut u poglavlju 3.4) naredio je pomoćniku komandanta za operativno-nastavne poslove da se javi Momiru Nikoliću u Štab Bratunačke brigade.¹¹²⁵⁴ Ujutro 17. jula 1995., održano je referisanje u Štabu Bratunačke brigade, kojem je prisustvovao i Nikolić.¹¹²⁵⁵ Tokom referisanja, vojne i policijske jedinice, uključujući Miličku brigadu i specijalne policijske snage MUP-a, dobile su zadatak da traže pripadnike snaga bosanskih Muslimana na tom području i da razminiraju područje.¹¹²⁵⁶ Operaciju pretresa terena vodila je osoba po imenu Gavrić iz Bratunačke brigade preko koje su slati svi izvještaji u Štab Bratunačke brigade.¹¹²⁵⁷ **Gavrić** je u svom svjedočenju rekao da je Blagojević komandovao i organizovao sadejstvo jedinica raspoređenih istočno od komunikacije Kasaba-Drnjača 16. jula 1995., u skladu s prijedlogom pukovnika Ignjata Milanovića Komandi DK-a.¹¹²⁵⁸ Prema dnevnom borbenom izvještaju Bratunačke brigade i izvještaju pukovnika Ignjata Milanovića, 15. i 16. jula 1995., velike grupe "neprijateljskih vojnika" bile su prisutne

¹¹²⁵⁰ Ljubodrag Gajić, T. 40268-40269, 40311, 40328, 40332.

¹¹²⁵¹ Ljubodrag Gajić, T. 40333.

¹¹²⁵² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1470.

¹¹²⁵³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1471.

¹¹²⁵⁴ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8631-8632.

¹¹²⁵⁵ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8567, 8631-8635.

¹¹²⁵⁶ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8631, 8633-8634, 8703.

¹¹²⁵⁷ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9., 12.-13. mart 2007.), str. 8631, 8699, 8705.

¹¹²⁵⁸ P1691 (Mičo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26520-26522; Mičo Gavrić, T. 13931; P1694 (Prijedlog pukovnika Ignjata Milanovića, upućen, između ostalog, Komandi DK-a, 15. juli 1995.); P1696 (Dnevni borbeni izvještaj 1. bratunačke pješađijske brigade, upućen Komandi DK-a, 16. juli 1995.).

na komunikaciji Milići-Konjević Polje-Bratunac, konkretno njih 2.000 na području Pobođa.¹¹²⁵⁹

2621. Ujutro 17. jula počeo je pretres terena u Kravici i nastavio se prema Konjević Polju.¹¹²⁶⁰ Do večeri se predalo otprilike 200 bosanskih Muslimana, među kojima četvoro djece.¹¹²⁶¹ Peti specijalni odred policije, pod vođstvom Stjepana Pepića, u sadejstvu sa interventnim jedinicama Zvorničke brigade, izvršio je pretres ka Crnom Vrh.¹¹²⁶² **Gavrić** je u svom svjedočenju rekao da je on, prema Blagojevićevom naređenju od 17. jula 1995., dobio zadatak da pruži podršku 3. pješadijskom bataljonu Bratunačke brigade, pod komandom Dragana Zekića, i Specijalnom odredu policije, pod komandom Duška Jevića, u pretresu terena radi pronalaženja neprijateljskih vojnika lijevo od komunikacije Sandići-Kamenica-Gornji Bratunac-Konjević Polje i da organizuje sadejstvo jedinica.¹¹²⁶³ Postojao je organizovan sistem komunikacije među komandantima.¹¹²⁶⁴ Jedinice iz Miličke brigade, kojom je komandovao Nastić, raspoređene su na lijevom boku.¹¹²⁶⁵ U Kamenici, svjedok je vidio nekoliko stotina tijela uz cestu, od kojih je veliki broj bio u vojnim uniformama, dok su druga bila u civilnoj odjeći.¹¹²⁶⁶ Prema riječima svjedoka, mnogi od njih su počinili samoubistvo aktiviranjem ručnih bombi, sopstvenim oružjem ili vješanjem.¹¹²⁶⁷ Oko 17:00 sati, Zekić je rekao svjedoku da je on dobio informaciju preko radio-veze da su naišli na otpor.¹¹²⁶⁸ Po sugestiji svjedoka, Zekić je svojim potčinjenima rekao da, umjesto da žure, trebaju ići polako i pozivati ljude da se predaju.¹¹²⁶⁹ Pucnjava je prestala i jedno dijete, koje je diglo u vazduh bijelu majicu, išlo je prema njima.¹¹²⁷⁰ Vojnici 3.

¹¹²⁵⁹ P1694 (Prijedlog pukovnika Ignjata Milanovića, upućen, između ostalog, Komandi DK-a, 15. juli 1995.); P1695 (Dnevni borbeni izvještaj 1. bratunačke lake pješadijske brigade, upućen Komandi DK-a, 15. juli 1995.); P1696 (Dnevni borbeni izvještaj 1. bratunačke lake pješadijske brigade, upućen Komandi DK-a, 16. juli 1995.).

¹¹²⁶⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1472.

¹¹²⁶¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1473.

¹¹²⁶² P724 (Izvještaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 5-6.

¹¹²⁶³ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26488-26490, 26512-26515, 26596; Mićo Gavrić, T. 13894-13895, 13899-13900, 13929, 13937-13938, 13941.

¹¹²⁶⁴ Mićo Gavrić, T. 13942.

¹¹²⁶⁵ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26513-26515, 26520; Mićo Gavrić, T. 13895-13896, 13933-13934.

¹¹²⁶⁶ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26490-26491; Mićo Gavrić, T. 13942.

¹¹²⁶⁷ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26491-26492; Mićo Gavrić, T. 13942-13944.

¹¹²⁶⁸ Mićo Gavrić, T. 13947.

¹¹²⁶⁹ Mićo Gavrić, T. 13947.

¹¹²⁷⁰ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26626; Mićo Gavrić, T. 13947.

pješadijskog bataljona zarobili su muškarce, bosanske Muslimane, koji su se predali na području sela Burnice.¹¹²⁷¹ Svjedok je pobrojao ljude i naredio da im se ruke vežu konopcem.¹¹²⁷² Svjedok je doveo djecu u objekt Vojne policije Bratunačke brigade i naredio da im se da hrana i da se s njima dobro postupa.¹¹²⁷³ Djeca su svjedoku ispričala kako su ljudi iz kolone vršili samoubistva i ubijali jedni druge, kao i da su neki nagazili na mine, te da je na njih otvarana vatra iz artiljerije.¹¹²⁷⁴ Između 18:00 i 19:00 sati, Momir Nikolić je naredio svjedoku da preda sve zarobljene Jeviću, zvanom Staljin, tako da ih može odvesti u Konjević Polje.¹¹²⁷⁵ Oni su odvedeni do puta, nedaleko od raskrsnice u Konjević Polju, gdje ih je Jević predao trojici viših oficira iz svoje jedinice.¹¹²⁷⁶ Svjedok je kasnije dobio informaciju da su oni odvedeni u logor Batković, da budu razmijenjeni za Srbe iz Tuzle i Sarajeva.¹¹²⁷⁷ Istoga dana kada su ti zarobljenici odvedeni na raskrsnicu u Konjević Polju, Ljubiša Borovčanin je zatražio od svjedoka da organizuje razmjenu djece.¹¹²⁷⁸ Svjedok je predao djecu čovjeku kojeg je poslao Borovčanin i ona su razmijenjena za devet policajaca zarobljenih kod Zvornika.¹¹²⁷⁹ Godine 2001. ili 2002. svjedok se susreo s nekom od te djece u Tuzli, a taj susret je omogućio Naser Orić.¹¹²⁸⁰

2622. **Ljubomir Bojanović**, pripadnik Zvorničke brigade, izjavio je da su između 17. i 19. jula 1995. on i major Dragutinović predvodili jedinicu iz Banjaluke koja je vršila pretres terena i da nisu naišli na "neprijateljske" vojnike.¹¹²⁸¹

¹¹²⁷¹ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26493, 26595-26598, 26626; Mićo Gavrić, T. 13894, 13901-13903, 13910, 13948-13952, 13956-13957; P1698 (Izvjestaj 1. bratunačke lake pješadijske brigade, upućen Komandi Drinskog korpusa, 17. juli 1995.).

¹¹²⁷² P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26594, 26599, 26611-26612; Mićo Gavrić, T. 13948.

¹¹²⁷³ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26493, 26594, 26599, 26610-26611; Mićo Gavrić, T. 13903, 13905, 13954.

¹¹²⁷⁴ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26494-26495; Mićo Gavrić, T. 13960; P1698 (Izvjestaj 1. bratunačke lake pješadijske brigade upućen Komandi Drinskog korpusa, 17. juli 1995.).

¹¹²⁷⁵ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26516, 26593-26594; Mićo Gavrić, T. 13950, 13953-13954.

¹¹²⁷⁶ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26493, 26516, 26594-26595; Mićo Gavrić, T. 13901, 13948-13949.

¹¹²⁷⁷ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 29596-26597; Mićo Gavrić, T. 13910, 13918.

¹¹²⁷⁸ Mićo Gavrić, T. 13911.

¹¹²⁷⁹ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 26494; Mićo Gavrić, T. 13911.

¹¹²⁸⁰ P1691 (Mićo Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1.-2. oktobar 2008.), str. 24694, 26596, 26618.

¹¹²⁸¹ P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11734-11735.

2623. Dana 18. jula 1995., Centar javne bezbjednosti Zvornik izvijestio je MUP depešom da su Specijalni odred policije i PJP MUP-a republike bosanskih Srba "vrlo uspješno" izvršili pretres desne strane komunikacije Milići-Drinjača, uključujući područje Cerske i Udriča, radi likvidacije ostatka ubačenih grupa iz Srebrenice.¹¹²⁸²

2624. Između 12. i 18. jula 1995., Zvornička brigada i Bratunačka brigada su Komandi Drinskog korpusa stalno dostavljale izvještaje o događajima u vezi s kolonom.¹¹²⁸³

Zasjede postavljene ostatku kolone i dolazak kolone do teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana

2625. Dana 13. jula, ljudi s čela kolone nastavili su cestom Kalesija-Zvornik, gdje su isto tako upadali u zasjede i gdje su pretrpjeli daljnje žrtve.¹¹²⁸⁴ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predloženi su mu dokazi koje je više svjedoka iznijelo u vezi sa dodatnim zasjedama koje su postavljene koloni između 14. i 17. jula 1995. **Subašić** je izjavio da je 14. jula 1995. koloni zasjeda postavljena dvaput, prvi put popraćena žestokom vatrom.¹¹²⁸⁵ Nakon te zasjede, svjedok je vidio kako je jedan muškarac aktivirao ručnu bombu, uslijed čega je on poginuo, a nekoliko drugih je ranjeno.¹¹²⁸⁶ Druga zasjeda se završila tako da su ljudi iz kolone zarobili srpske vojnike.¹¹²⁸⁷ Kolona je naveče uspostavila radio-vezu sa Srbima i zatražili su da prođu na slobodnu teritoriju te su izjavili da će, u protivnom, probiti srpske linije.¹¹²⁸⁸ Grupa je nastavila put ka Baljkovici, gdje se susrela sa oko 1.000 ljudi iz kolone, većina kojih je krenula nazad prema Žepi, govoreći da je nemoguće proći dalje.¹¹²⁸⁹

2626. Dana 15. i 16. jula 1995. na području Zvornika su bile prisutne razne jedinice VRS-a i MUP-a. **Milenko Todorović** je u svom svjedočenju rekao da je, prema bilješki u Operativnom dnevniku Komande IBK-a, Glavni štab VRS-a 15. jula 1995. naredio IBK-u da treba "prikupiti ljude i poslati Pandureviću u Drinski korpus" na osnovu

¹¹²⁸² P1699 (Depeša Centra javne bezbjednosti Zvornik o aktivnostima snaga MUP-a, 18. juli 1995.).

¹¹²⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1455.

¹¹²⁸⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1467.

¹¹²⁸⁵ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 50-51.

¹¹²⁸⁶ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 50.

¹¹²⁸⁷ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 51.

¹¹²⁸⁸ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 52.

¹¹²⁸⁹ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 9; P3379 (Svjedok RM-358, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6.-7. novembar 2006.), str. 3674.

naređenja generala Miletića.¹¹²⁹⁰ General Simić je poslao poruku Miletiću da to ne može učiniti, ali kasnije istoga dana, general Gavrić, zamjenik komandanta i načelnik štaba IBK-a, naredio je kapetanu Dragiši Vulinu, komandiru jedinice, da pripremi 50 pripadnika vojne policije i pošalje ih u Zvornik 16. jula 1995.¹¹²⁹¹ Ti ljudi su se trebali javiti komandantu Zvorničke brigade i djelovati kao redovna borbena jedinica koja će izvoditi operacije za brigadu.¹¹²⁹² Prema bilježnici dežurnog oficira Zvorničke brigade, 16. jula 1995. je 35 vojnih policajaca iz IBK-a stiglo u Zvornik.¹¹²⁹³ Prema izvještaju Radislava Krstića od 18. jula 1995. i izvještaju o stanju borbene gotovosti iz novembra 1995., ti ljudi su učestvovali u aktivnim borbenim dejstvima sa 1. zvorničkom pješadijskom brigadom, četom iz 16. krajiške brigade i vodom iz 1. vlaseničke lake pješadijske brigade 16. jula 1995. u rejonima Planinci, Crni Vrh, Kamenica i Križevići, i pomogli da se obezbijedi komunikacija Zvornik-Tuzla u Zvorniku, mada je svjedok negirao da mu je to poznato i te informacije je pripisao greškama osoblja nižeg ranga prilikom sastavljanja izvještaja.¹¹²⁹⁴ Prema izvještaju o borbenom angažovanju policijskih snaga, 16. jula 1995. bilo je žestokih borbi s muslimanskim snagama u rejonima Križevići, Tisova kosa i Baljkovica, u kojima su se interventne jedinice DK-a, kao što su Vukovi sa Drine i pripadnici vojne policije, borili zajedno s MUP-om protiv muslimanskih snaga.¹¹²⁹⁵

2627. Nakon neuspješnog pokušaja 15. jula 1995. da se domognu linija fronta koje su držali bosanski Muslimani, čelo kolone uspjelo se konačno 16. jula 1995. probiti do teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana.¹¹²⁹⁶ Snage ABiH u napadu iz pravca Tuzle pritekale su u pomoć nadolazećoj koloni probivši liniju u širini od oko kilometar i po.¹¹²⁹⁷ **Subašić** je izjavio da su toga dana Srbi napali kolonu na području Baljkovice,

¹¹²⁹⁰ P2915 (Milenko Todorović, svjedočenje u predmetu *Tolimir*, 18.-20. april 2011.), str. 13169; P2921 (Operativni dnevnik Komande IBK-a, od 5. marta 1995. do 12. juna 1996.), str. 2.

¹¹²⁹¹ P2915 (Milenko Todorović, svjedočenje u predmetu *Tolimir*, 18.-20. april 2011.), str. 12929-12930, 13170-13172, 13180-13181; P2921 (Operativni dnevnik Komande IBK-a, od 5. marta 1995. do 12. juna 1996.), str. 3.

¹¹²⁹² P2915 (Milenko Todorović, svjedočenje u predmetu *Tolimir*, 18.-20. april 2011.), str. 13172-13173, 13175, 13185.

¹¹²⁹³ P2915 (Milenko Todorović, svjedočenje u predmetu *Tolimir*, 18.-20. april 2011.), str. 13182-13183.

¹¹²⁹⁴ P2914 (Milenko Todorović, razgovor, 2. februar 2010.), str. 16-17; P2915 (Milenko Todorović, svjedočenje u predmetu *Tolimir*, 18.-20. april 2011.), str. 13025-13026, 13162-13164, 13173-13177, 13207-13209; Milenko Todorović, T. 19847-19849; P2916 (Borbene izvještaj 1. zvorničke pješadijske brigade, 18. juli 1995.), str. 1-2; P2920 (Izvještaj o stanju borbene gotovosti u 3. bataljonu Vojne policije, 29. novembar 1995.), str. 1, 3.

¹¹²⁹⁵ P724 (Izvještaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 4.

¹¹²⁹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1467.

¹¹²⁹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1468.

žestokom vatrom iz minobacača.¹¹²⁹⁸ U tom napadu trideset muškaraca je ubijeno, uključujući jednog komandanta ABiH, a mnogi su ranjeni.¹¹²⁹⁹

2628. U 13:00 sati 16. jula 1995., sklopljen je sporazum između Pandurevića i Šemse Muminovića, komandanta muslimanskih snaga, da koridor širine jedan kilometar bude otvoren 48 sati u rejonu Parloga i Baljkovice i da kroz njega izađu muslimanski vojnici.¹¹³⁰⁰ Nakon toga, pripadnici VRS-a su trebali ponovo zauzeti svoje položaje.¹¹³⁰¹

2629. Preživjeli iz kolone su snimljeni po dolasku u Nezuk 16. jula 1995.¹¹³⁰² Jedan od preživjelih je rekao da je to bio veoma težak put; nisu jeli hljeb šest dana.¹¹³⁰³ Pripadnici Brdskog bataljona, prištapske brigade i 284. brigade ABiH bili su blizu čela kolone ili na čelu kolone.¹¹³⁰⁴ Drugi pripadnici kolone, kao što je **Salih Mehmedović**, na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana stigli su 19. jula 1995.¹¹³⁰⁵

2630. **Reif Mehmedović** je izjavio da je 15. jula 1995. popodne vidio kako je na grupu iz kolone otvorena vatra kad su pokušavali prijeći cestu, nakon što je čuo kako neki "srpski vojnici" s motorolama govore: "Pokušavaju prijeći cestu." I grupa s kojom je bio svjedok pokušala je prijeći cestu i na njih je otvorena vatra. Srpski vojnici su pretraživali teren i svjedok je vidio kako je jedan od njih zakopao protivpješadijsku minu u zemlju na obali rijeke. Kad je svjedokova grupa stigla u selo Pobude, rečeno mu je da su "srpski vojnici" blokirali asfaltni put od Nove Kasabe prema Kušlatu. Svjedok je oko kilometar dalje vidio vojnike raspoređene duž puta i helikopter koji je patrolirao tri puta dnevno. Svjedok je vidio i kako je otvarana vatra iz jedne prage, negdje u pravcu brda.¹¹³⁰⁶

2631. Prema riječima **svjedoka RM-301**, 17. jula 1995., kod Baljkovice, grupu iz kolone s kojom je bio svjedok zarobili su "Srbi" u maskirnoj odjeći.¹¹³⁰⁷ "Srbi" su te ljude tukli kad su ih vodili na drugu lokaciju. Svjedok je izjavio da su njega tukli više nego druge jer je nosio zelenu košulju. Dok su ga tukli "Srbi" su vikali da je on pravi

¹¹²⁹⁸ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 53.

¹¹²⁹⁹ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 53.

¹¹³⁰⁰ P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 5.

¹¹³⁰¹ P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 5.

¹¹³⁰² P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 89.

¹¹³⁰³ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 90.

¹¹³⁰⁴ P1147 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom, sa transkriptom), str. 91.

¹¹³⁰⁵ P1034 (Salih Mehmedović, izjava svjedoka, 15. juni 2000.), str. 2.

¹¹³⁰⁶ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 3.

¹¹³⁰⁷ P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 2, 4.

"alinovac", pripadnik Alijine vojske. Motorolom su s druge lokacije pozvali čovjeka kojeg su "Srbi" zvali Stari, i izgledalo je da on komanduje tom grupom. Svjedok je izjavio da je Stari nosio maskirnu odjeću sa žutom oznakom na rukavu lijeve ruke na kojoj je pisalo "KRAJIŠNICI". Velaga i Faro Zukić, koji su bili na čelu te male grupe kad je na nju otvorena vatra, nisu bili prisutni. "Srbi" su rekli Starom da su njih dvojica počinili samoubistvo da bi izbjegli da budu zarobljeni.¹¹³⁰⁸ Svjedok se kasnije uspio probiti na slobodnu teritoriju, kamo je stigao 20. jula 1995.¹¹³⁰⁹ Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dodatne dokaze koje je iznio svjedok RM-301, koji su uvršteni u povjerljivi prilog u Dodatku D.

2632. **Svjedok RM-358** je izjavio da je na njegov dio kolone otvorena vatra kad je pokušavao prijeći rezervne linije popodne 17. jula 1995., ali da niko nije ubijen.¹¹³¹⁰ Idućeg dana, "četnici" su od njih tražili da se predaju i više puta su otvorili vatru s udaljenosti od 20 metara.¹¹³¹¹ Svjedok je čuo da vojnici tu lokaciju, kad su koristili radio-vezu, zovu Tisova kosa.¹¹³¹² Svjedok i još njih petoro su se predali, a na one koji su ostali u travi, otvorena je vatra.¹¹³¹³ Svjedoka su pretražili i tukli, i kad ga je komandir pitao da li je on vojnik, odgovorio je da jeste.¹¹³¹⁴ Dok je taj komandir ispitivao svjedoka RM-358, jedan od vojnika je prišao komandiru i pitao ga može li bajonetom ubiti jednog zarobljenika. Komandir je rekao da može odabrati koga hoće. Vojnik je zatim izabrao svjedoka.¹¹³¹⁵ Ti vojnici su nosili maskirne uniforme s oznakama na kojima je bila srpska zastava i raskriljeni orao, četiri ćirilična slova S i naziv VRS-a.¹¹³¹⁶ Bili su naoružani mitraljezima M-84, automatskim puškama i snajperskim puškama.¹¹³¹⁷ Jedan od njih je svjedoku rekao da su oni "Krajišnici".¹¹³¹⁸ Oni su natjerali zarobljenike da legnu na zemlju, a zatim je komandir naredio svojim vojnicima da ih jednog po jednog ustrijele u leđa.¹¹³¹⁹ Petorica drugih koji su se predali ustrijeljeni su jedan po jedan, ali kad je došao red na svjedoka da bude pogubljen,

¹¹³⁰⁸ P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 4.

¹¹³⁰⁹ P3377 (Svjedok RM-301, izjava svjedoka, 26. avgust 1995.), str. 6.

¹¹³¹⁰ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 10.

¹¹³¹¹ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 10.

¹¹³¹² P3379 (Svjedok RM-358, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6.-7. novembar 2006.), str. 3673-3674.

¹¹³¹³ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 10.

¹¹³¹⁴ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 10-11.

¹¹³¹⁵ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 11.

¹¹³¹⁶ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 11; P3379 (Svjedok RM-358, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6.-7. novembar 2006.), str. 3719.

¹¹³¹⁷ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 11.

¹¹³¹⁸ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 11.

¹¹³¹⁹ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 11.

komandir je radio-vezom razgovarao s drugim komandantom i naredio da se svjedok odvede u Zvornik kako bi bio razmijenjen za zarobljene srpske vojnike.¹¹³²⁰ Vojnik koji je htio ubiti svjedoka nije bio zadovoljan, ali komandir je objasnio da se svjedok, budući da je vojnik, može iskoristiti za razmjenu.¹¹³²¹ Svjedok je čuo u razgovoru preko radio-veze da je drugi komandant oslovljen prezimenom "Vukašinović".¹¹³²²

2633. Dana 18. jula 1995., dvije čete MUP-a s Jahorine izvršile su pretres duž pravca Pobuđe-Nova Kasaba, a borbena grupa MUP-a, koju su činili 2., 4. i 5. specijalni odred policije, izvršili su pretres područja Cerske i Udrča.¹¹³²³ Oko tog datuma, četi MUP-a iz Centra za obuku na Jahorini naređeno je da pretrese brdsko područje od Kravice prema Konjević Polju zajedno s redovnim jedinicama VRS-a, kako bi se pronašli oni koji su eventualno preživjeli.¹¹³²⁴ Ta četa nije došla u oružani sukob sa snagama ABiH tokom pretresa terena i nije nikoga zarobila.¹¹³²⁵ Međutim, naišla je na nekoliko leševa visoko u brdima i, nakon što se spustila s brda, jedan pripadnik te čete je vidio ljude u uniformama koji su se spuštali niz brdo sa 100 do 150 zarobljenih bosanskih Muslimana.¹¹³²⁶ Ta četa je ostala na toj lokaciji jedan dan i zatim se vratila na Jahorinu.¹¹³²⁷ Ni od regruta ni od redovnih pripadnika Specijalne brigade policije oficiri u Centru za obuku na Jahorini nisu tražili da izvještavaju o svojim aktivnostima u Potočarima ili na putu Kravica-Konjević Polje u julu 1995.¹¹³²⁸ Duško Jević je upozorio pripadnike čete da, ako budu govorili o događajima na tim lokacijama, mogu biti gonjeni za krivična djela u Haagu.¹¹³²⁹ Dana 19. jula 1995., sve raspoložive snage MUP-a su vršile pretres područja Kamenice, Jošanice, Liplja, Đafinog Kamena, Crnog

¹¹³²⁰ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 11.

¹¹³²¹ P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 11.

¹¹³²² P3378 (Svjedok RM-358, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 28. maja 2000., par. 11, izjava svjedoka od 2. oktobra 2013., par. 3.

¹¹³²³ P724 (Izvještaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 5.

¹¹³²⁴ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14836-14837, 14904; svjedok RM-333, T. 6771-6772, 6797-6799.

¹¹³²⁵ Svjedok RM-333, T. 6772.

¹¹³²⁶ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14837-14838; svjedok RM-333, T. 6772, 6800, 6805.

¹¹³²⁷ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14840.

¹¹³²⁸ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14844-14845.

¹¹³²⁹ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14845.

Vrha i Snagova.¹¹³³⁰ Dana 20. jula 1995., 2., 4. i 5. specijalna jedinica policije u centrima Zvornik i Bijeljina preuzele su pretres Crnog Vrha i Snagova.¹¹³³¹

2634. Pripadnik VRS-a, **Tomislav Savkić**, je u svom svjedočenju rekao da je nekoliko dana poslije 13. jula 1995., dok se kretao putem kojim je išla kolona muslimanskih vojnika, od groblja u Gornjim Mratinjcima, vidio "stotine" tijela Muslimana na području Bokićin Potoka.¹¹³³² Dok je prolazio kroz Gornje Mratinjce, Bokićin Potok, prema Pervanima i Sandićima, vidio je više od 2.000 tijela Muslimana duž puta, od kojih su neka bila raznesena ručnom bombom.¹¹³³³ Većina tijela su bila u vojnim uniformama, neka su bila u plavim uniformama civilne zaštite, a neka u civilnoj odjeći.¹¹³³⁴

2635. Pretresno vijeće podsjeća na svoje razmatranje Nikolićevog svjedočenja o podnošenju izvještaja MUP-u o vojnim operacijama u enklavi Srebrenica 12. jula 1995. u poglavlju 7.1.5. Pretresno vijeće nadalje podsjeća na svoje razmatranje Frankenovog svjedočenja o zarobljavanju "ratnih zarobljenika" od strane VRS-a oko 13. jula 1995. u poglavlju 7.1.5. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoje razmatranje Egbersovog svjedočenja o napadima VRS-a na šume oko enklave 12. jula 1995. u poglavlju 7.1.5. Pretresno vijeće takođe podsjeća na svoje razmatranje dokaznog predmeta P3518 u poglavlju 7.4 *Incident 3.1 iz Priloga E Optužnici*.

2636. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje je iznio Mendeljev Đurić, za koje se činilo da su u suprotnosti s činjenicom o kojoj je presuđeno 1462. U činjenici o kojoj je presuđeno 1462 stoji da su se snage MUP-a 13. jula 1995. razmjestile duž ceste na potezu između Konjević Polja i Bratunca, gdje je glavčina zarobljenika, bosanskih Muslimana iz kolone, i bila uhvaćena. Đurić je izjavio da, mada je njegova četa, 1. četa Specijalne brigade policije u Centru za obuku na Jahorini, bila razmještena duž puta Konjević Polje-Bratunac u noći 12. i 13. jula 1995., on nije vidio niti se sjećao da je dobio bilo kakvu informaciju da su se bosanski Muslimani predavali ili da su bili zarobljavani na tom putu tokom dana ili noći 12. i 13. jula 1995. Pretresno vijeće primjećuje da se svjedočenje ovog svjedoka odnosi samo na ono što je on vidio na tom

¹¹³³⁰ P724 (Izvjestaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 5.

¹¹³³¹ P724 (Izvjestaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 5. septembar 1995.) str. 5.

¹¹³³² D699 (Tomislav Savkić, izjava svjedoka, 11. avgust 2014.), par. 78; Tomislav Savkić, T. 27165.

¹¹³³³ D699 (Tomislav Savkić, izjava svjedoka, 11. avgust 2014.), par. 79.

¹¹³³⁴ D699 (Tomislav Savkić, izjava svjedoka, 11. avgust 2014.), par. 79.

potezu puta na koji je bio raspoređen tokom noći 12. i 13. jula. To što je on u svom svjedočenju iznio da se ne sjeća da je primio bilo kakvu informaciju o tome da su se bosanski Muslimani predavali na putu tokom 12. i 13. jula 1995. ne znači da se bosanski Muslimani tamo nisu predavali ili da nisu bili zarobljeni. Shodno tome, Pretresno vijeće smatra da to svjedočenje nije u protivrječnosti s činjenicom o kojoj je presuđeno br. 1462.

Zaključci Pretresnog vijeća

Formiranje i sastav kolone

2637. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje u vezi s formiranjem kolone da su 11. jula 1995., nakon što je VRS zauzeo grad Srebrenicu, Komanda 28. divizije ABiH i opštinske vlasti bosanskih Muslimana odlučile da formiraju kolonu.¹¹³³⁵ Vojno sposobnim muškarcima i muškarcima koji su bili u stanju da hodaju naredeno je da idu u Šušnjare. Muškarci, bosanski Muslimani iz enklave, bojali su se da će ih bosanski Srbi ubiti ako odu u bazu UNPROFOR-a u Potočarima, i mislili su da imaju više šanse da prežive ako pokušaju da pobjegnu kroz šumu u pravcu Tuzle. Kolona se sakupila kod sela Jaglići i Šušnjari i krenula prema sjeveru, duž pravca Konjević Polje-Bratunac, oko ponoći 11. jula 1995.

2638. Kad je riječ o sastavu kolone, Pretresno vijeće konstatuje da se ona sastojala od približno 15.000 ljudi, većinom dječaka i muškaraca, bosanskih Muslimana, starosti od 16 do 65 godina.¹¹³³⁶ Manji broj žena, djece i starijih takođe je išao s kolonom. Kada je krenula, kolona je bila dugačka oko deset kilometara.

¹¹³³⁵ Svjedok RM-297 je u svom svjedočenju rekao da niko nije organizovao odlazak kolone iz Srebrenice. Mada Pretresno vijeće primjećuje da je to, kako se čini, u suprotnosti sa činjenicom o kojoj je presuđeno 1440, u kojoj stoji da je donijeta odluka da se formira kolona, Pretresno vijeće konstatuje da odluka da se formira kolona ne znači nužno da je odlazak kolone bio organizovan. Nadalje, s obzirom na veličinu kolone, svjedok je opisao svoja iskustva u samo jednom dijelu kolone. Prema tome, Pretresno vijeće se uvjerilo da svjedočenje svjedoka RM-297 nije u suprotnosti s činjenicom o kojoj je presuđeno 1440.

¹¹³³⁶ Pretresno vijeće primjećuje da, usprkos procjenama koje ukazuju na jednu nešto manju brojku, od 10.000-12.000 ljudi, i jednu nešto veću brojku, od 17.000-18.000 ljudi, najviše predočenih dokaza ukazuje na brojku od 15.000 ljudi u koloni i zbog toga se Pretresno vijeće oslonilo na tu procjenu da bi utvrdilo broj ljudi u koloni. Nadalje, Pretresno vijeće primjećuje da je Mevludin Orić u svom svjedočenju rekao da je u koloni bilo i onih koji su imali samo 14 godina, a i onih od čak 70 godina, što je, kako se čini, u suprotnosti s činjenicom o kojoj je presuđeno 1444. Međutim, Pretresno vijeće konstatuje da to što činjenica o kojoj je presuđeno govori o dječacima i muškarcima starosne dobi u rasponu od 16 do 65 godina, ne isključuje mogućnost da je u koloni bilo i muškaraca mlađih od 16 i starijih od 65 godina i da nema protivrječnosti s činjenicom o kojoj je presuđeno 1444.

2639. Oko trećina muškaraca u koloni bili su vojnici iz 28. divizije, bosanski Muslimani, iako svi vojnici nisu bili naoružani. Čelo kolone činile su jedinice 28. divizije, nakon njih su išli civili pomiješani sa vojnicima, a na začelju kolone nalazio se Samostalni bataljon 28. divizije. Neki muškarci su imali sopstvene lovačke puške, a neki ručne bombe. Neki muškarci su nosili pištolje. Mnogi od naoružanih muškaraca bili su u civilnoj odjeći.

2640. Odbrana je u svom Završnom podnesku tvrdila da svjedočenje svjedoka RM-314 nije vjerodostojno iz više razloga.¹¹³³⁷ U vezi s tim, Pretresno vijeće podsjeća na svoju ocjenu pouzdanosti i vjerodostojnosti nekih dijelova svjedočenja tog svjedoka u poglavlju 7.2 *Incident 1.1 iz Priloga E Optužnici*. Pretresno vijeće će sada razmotriti argumente odbrane relevantne za ovo poglavlje. Što se tiče argumenta odbrane da je svjedok iznio nedosljedne tvrdnje u vezi s tim da li je Osman Suljić, čovjek koji je predvodio dijelove kolone, nosio uniformu i bio naoružan, Pretresno vijeće napominje da ono nije uzelo u obzir svjedočenje svjedoka RM-314 u vezi s tim i da se ocjena Pretresnog vijeća u vezi s pripadnošću muškaraca koji su predvodili kolonu i sastavom kolone zasniva na svjedočenjima drugih svjedoka i na činjenicama o kojima je presuđeno.¹¹³³⁸ Odbrana nadalje tvrdi da je svjedok RM-314 više puta negirao svoj status borca i "izbjegavao da iskreno svjedoči" o karakteru kolone.¹¹³³⁹ Pretresno vijeće ne smatra da je svjedočenje svjedoka RM-314 dvosmisleno kad je riječ o njegovom statusu u TO-u. Osim toga, prisustvo nekih naoružanih pripadnika ljudstva ABiH u koloni nije sporno i formalno je primljeno na znanje u vidu činjenice o kojoj je presuđeno 1450. Shodno tome, Vijeće odbacuje argumente odbrane u tom pogledu.

Vojna operacija u vezi s kolonom

2641. U vezi s razmještanjem snaga VRS-a duž puta kojim je išla kolona u periodu od 12. do 19. jula 1995., Pretresno vijeće konstatuje da se kolona, kako je pokušavala da se probije iz enklave, kretala najprije kroz zonu odgovornosti Bratunačke brigade, a zatim dalje, prema zoni odgovornosti Zvorničke brigade. U danima nakon sastanaka u hotelu "Fontana" 11. i 12. jula, jedinice VRS-a, uključujući i jedinice DK-a, raspoređene su na zadatak da blokiraju kolonu. Milan Gvero, Vidoje Blagojević, komandant 1. bratunačke

¹¹³³⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2979-3002.

¹¹³³⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2980.

¹¹³³⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2987, 2989-2990.

lake pješadijske brigade (prvi put pomenut u poglavlju 3.1.2), Rade Čuturić, zvani Oficir, komandant 2. odreda Specijalne brigade policije Šekovići (prvi put pomenut u poglavlju 3.4) i Dragan Jevtić, komandant inžinjerijske jedinice Zvorničke brigade (prvi put pomenut u poglavlju 3.1.2), izdali su naređenja o razmještanju. Dana 13. jula 1995., Gvero je izdao naređenja s ciljem sprečavanja prelaska bosanskih Muslimana na muslimansku teritoriju ka Tuzli i Kladnju kako bi se zaštitilo srpsko stanovništvo od bosanskih Muslimana, među kojima su i "okoreli kriminalci i zlikovci". On je takođe naredio da se zarobljeni i razoružani bosanski Muslimani zatoče u prostorije koje se mogu obezbijediti manjim snagama. On je nadalje naredio MUP-u da koordiniše te zadatke, i da komande DK-a i drugih jedinica VRS-a stave na raspolaganje ljudstvo. Blagojević je komandovao i organizovao sadejstvo jedinica raspoređenih istočno od komunikacije Kasaba-Drnjača 16. jula 1995. Četiri pješadijska bataljona Bratunačke brigade dobila su zadatak da u periodu od 14. do 17. jula 1995. vrše pretres područja Sandića, pravca Bratunac-Konjević Polje-Kasaba i desne obale rijeke Zeleni Jadar. Dana 17. jula 1995., Momir Nikolić je, zajedno s jednim pripadnikom Specijalne brigade policije MUP-a, prisustvovao referisanju u Štabu Bratunačke brigade, tokom kojeg su vojnim i policijskim jedinicama, uključujući Milićku brigadu i specijalne policijske snage MUP-a, dodijeljeni zadaci pretresa terena radi pronalaženja snaga bosanskih Muslimana na tom području i razminiranja terena. U periodu od 12. do 17. jula 1995., DK i jedinice iz Milićke brigade, kojom je komandovao Nastić, izvršili su pretres terena kako bi se zarobili muškarci iz kolone. Bratunačka i Zvornička brigada angažovale su se u borbenim dejstvima protiv kolone koja se nastojala probiti na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana u periodu od 10. do 15. jula 1995. Pripadnici Zvorničke brigade čistili su teren 18. i 19. jula 1995.

2642. Pretresno vijeće konstatuje da su u periodu od 12. do 17. jula 1995., osim ovih jedinica DK-a, u akciji blokiranja kolone dejstvovale i druge jedinice, uključujući Specijalnu brigadu policije MUP-a, elemente bataljona Vojne policije 65. zaštitnog puka, a kasnije i elemente opštinske policije. Dana 12. jula 1995., Borovčanin (prvi put pomenut u poglavlju 3.4) je od Mladića dobio naredbu da pošalje polovicu svojih ljudi i raspoloživu tehniku na pravac Konjević Polje-Cerska radi blokiranja terena i borbe s kolonom. Drugi specijalni odred policije i 1. četa PJP-a Zvornik raspoređeni su na potezu Kravica-Sandići-Pervani-Hričići, s lanserom za rakete maljutka, samohodnim protivavionskim topom praga, i minobacačkim vodom. Dana 15. jula 1995. Borovčanin

je naredio Specijalnoj brigadi policije MUP-a da i dalje obezbjeđuje put Bratunac-Konjević Polje. Toga dana, 1. četa MUP-a iz Centra za obuku na Jahorini čistila je teren između Kravice i Konjević Polja s Bratunačkom brigadom.

2643. Dana 15. jula 1995., nakon sastanka načelnika Vasića i Borovčanina, veliki dio policijskih snaga je poslat u Baljkovicu kod Zvornika da blokira kolonu. Oko 15. ili 17. jula 1995., jedna jedinica PJP-a je takođe poslata u Baljkovicu kao podrška vojnoj jedinici koju su opkolili bosanski Muslimani iz kolone. Dana 16. jula 1995., 35 vojnih policajaca iz IBK-a je razmješteno u Zvornik i oni su učestvovali u aktivnim borbenim dejstvima sa 1. zvorničkom pješadijskom brigadom, četom iz 16. krajiške brigade i vodom iz 1. vlaseničke lake pješadijske brigade u rejonima Planinci, Crni Vrh, Kamenica i Križevići, i pomogli da se obezbijedi komunikacija Zvornik-Tuzla u Zvorniku. Tokom napada na kolonu na području Baljkovica 15. jula, Srbi su otvarali žestoku vatru iz minobacača.

2644. Na sastanku održanom 16. jula u Štabu Bratunačke brigade, dio snaga MUP-a angažovan je radi pretresa terena između Srebrenice i Konjević Polja. Istoga dana, Borovčanin je naredio Specijalnoj brigadi policije MUP-a da se javi Momiru Nikoliću u Štab Bratunačke brigade, gdje je ta brigada, zajedno sa Milićkom brigadom, dobila zadatak da vrši pretres terena kako bi se pronašli bosanski Muslimani. Operacijom je komandovao Gavrić iz Bratunačke brigade. Oko 16. jula, policajci i pripadnici Bratunačke brigade obezbjeđivali su komunikaciju Konjević Polje-Bratunac kod Sandića brda. Dana 17. jula 1995., 5. specijalni odred policije, pod vođstvom Stjepana Pepića, u sadejstvu sa interventnim jedinicama Zvorničke brigade, izvršio je pretres terena ka Crnom Vrh. Dana 17. jula 1995., prema Blagojevićevom naređenju, načelnik artiljerije Bratunačke brigade je dobio zadatak da pruži podršku 3. pješadijskom bataljonu Bratunačke brigade, pod komandom Dragana Zekića, i Specijalnom odredu policije, pod komandom Duška Jevića, u pretresu terena radi pronalaženja neprijateljskih vojnika lijevo od komunikacije Sandići-Kamenica-Gornji Bratunac-Konjević Polje i da organizuje sadejstvo jedinica. Policijske jedinice iz SJB-a Ugljevik takođe su bile raspoređene na područje Snagova kako bi izvršile čišćenje terena sredinom jula 1995., po naređenju komandanta Kulića, i bile su na zadatku u Konjević Polju u periodu od 13. do 21. jula 1995.

2645. Kad je riječ o izvještavanju, Pretresno vijeće konstatuje da su u periodu od 12. do 18. jula 1995., Zvornička i Bratunačka brigada stalno izvještavale Komandu DK-a o

pitanjima vezanim za kolonu. Dana 12. i 18. jula 1995., Vasić, načelnik Centra javne bezbjednosti Zvornik, izvijestio je MUP da se vojne operacije odvijaju po planu: "Turci" bježe prema Sućeskoj i da su jedinice Specijalnog odreda policije i PJP-a uspješno izvršile pretres terena. Nadalje, 16. jula 1995., pukovnik Blagojević je izvijestio da je obišao sve jedinice uključene u blokiranje neprijatelja, uključujući i MUP, i da je "precizirao zadatke i organizovao sadejstvo i vezu".

Okolnosti predaje i zarobljavanja bosanskih Muslimana iz kolone u periodu od 12. do 17. jula 1995.

2646. Pretresno vijeće konstatuje da su u periodu od 12. do 15. jula 1995. duž puta Konjević Polje-Bratunac raspoređeni tenkovi, kamioni, jedan oklopni transporter UNPROFOR-a, prage, oklopni transporteri slični onima koje je koristila bivša JNA, jedan protivavionski tenk, oklopni transporter i haubice.

2647. Grupa od otprilike 2.000 do 3.000 bosanskih Muslimana iz kolone, od kojih su neki bili pripadnici ABiH, stigla je na područje između Konjević Polja i Nove Kasabe do jutra 13. jula. Toga dana, snage MUP-a, uključujući jednu četvu iz Centra za obuku na Jahorini, razmještene su duž poteza ceste između Konjević Polja i Bratunca, gdje je glavčina zarobljenika, bosanskih Muslimana iz kolone, i bila uhvaćena. Malinić, komandant bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka, naredio je pripadnicima voda bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka da patroliraju dijelom tog puta, i došlo je do razmjene vatre između njih i oko 1.000 bosanskih Muslimana iz 28. divizije, te su ispalili suzavac u šumu.

2648. U periodu od 12. do 15. jula 1995., vojnici VRS-a i pripadnici Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka, kao i pripadnici civilne policije, koristili su razglas i megafone da bi pozvali bosanske Muslimane koji su se skrivali u šumi na predaju. Oni koji su koristili razglas i megafone prijetili su muškarcima da će se, ako se ne predaju, nastradati žene i djeca u Potočarima. Objavljivali su i da je tamo MKCK, koji će im pomoći, i obećavali da se nikome neće ništa desiti, da će svi preživjeti, da će biti bezbjedni i da će biti razmijenjeni kao zarobljenici, te da će se prema njima postupati u skladu sa Ženevskim konvencijama. Srpski vojnici su nekim bosanskim Muslimanima ponudili prevoz autobusom u Tuzlu ako se predaju, a jednom drugom prilikom su rekli

da će ih UNPROFOR prevesti u Tuzlu da budu razmijenjeni za srpske vojnike. Davana su im upozorenja i ultimatum, i bilo je sporadične pucnjave.

2649. Dana 14. i 15. jula 1995. došlo je do daljih napada Srba, koji su rezultirali ljudskim gubicima. Na nekim mjestima snage bosanskih Srba pucale su po šumi protivavionskim topovima i drugim oruđima ili su koristile ukradenu opremu UN-a kako bi zavarale bosanske Muslimane i navele ih da povjeruju da je prisutan UN ili Crveni krst. Neki od bosanskih Muslimana koji su se predali ostavili su oružje, dok su drugi još uvijek bili naoružani. Neki su se predali nakon što su bili pozvani da se predaju preko razglasa, dok su se drugi predali kad su naišli na vojnu policiju nakon što su ušli u šumu. Dana 13. jula 1995., Momir Nikolić, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio komandant za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi (prvi put pomenut u poglavlju 3.1.2), naredio je Mirku Jankoviću, komandiru voda Vojne policije Bratunačke brigade od aprila 1995. (prvi put pomenut u poglavlju 3.1.2), da odveze ukradenu oklopni transporter UN-a, u kojem su bili i Nikolić, Janković i Mile Petrović, zamjenik komandanta voda Vojne policije Bratunačke brigade (prvi put pomenut u poglavlju 3.1.2), iz Bratunca u Konjević Polje. Istoga dana, grupa od 200 ljudi se predala, i nakon što im je naređeno da skinu košulje i postroje se u redove, na njih je otvorena vatra iz automatskog oružja, uključujući i protivavionske mitraljeze. Neki od onih koji su se predali stavili su bijelu majicu na štap i vikali da se žele predati. Srbi, opisani kao "četnici", rekli su jednoj grupi ljudi iz kolone da ostave svo oružje i novac ili će ih ubiti, te da se postroje na asfaltnoj cesti u pet redova dužine približno 100 metara, tako da su ranjenici ležali na cesti između onih koji su stajali. Neki od vojnika su uperili oružje u njih i rekli im: "Balije, dignite ruke visoko. Sad ćemo vam pokazati". Natjerali su ih da trče cestom dignutih ruku, s podignuta tri prsta. Ljudi sa čela kolone nastavili su cestom Kalesija-Zvornik, gdje su isto tako upadali u zasjede i gdje su pretrpjeli daljnje gubitke. Neki zatočenici su prevezeni u Tuzlu da bi bili razmijenjeni. Pripadnici civilne policije pretresli su neke zarobljenike, naredili im da predaju novac, nakit i oružje, a neke ljude su pretukli.

2650. S obzirom na gore opisane okolnosti u kojima su se predali, u periodu od 13. do 17. jula 1995., više bosanskih Muslimana iz kolone počinilo je samoubistvo. Civilna policija, vojna policija i vojnici VRS-a čuvali su neke od onih koji su se predali. Dana 12. jula 1995., vojnici VRS-a su tražili novac od nekih bosanskih Muslimana koji su se predali, i prijetili su da će ih ubiti ako kasnije kod njih nađu novac. Dana 13. jula 1995.,

vojni policajci su psovali, vrijeđali i prijetili nekima od onih koji su se predali i rekli su zarobljenicima da nose svoje ranjenike. Istoga dana, približno 1.000 zatočenika stavljeno je pod kontrolu bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka u Novoj Kasabi.

Napadi na kolonu 12.-13. jula 1995.

2651. U vezi s napadima na kolonu, Pretresno vijeće konstatuje da su 12. jula 1995. jedinice Specijalne brigade policije MUP-a pokrenule artiljerijski napad na kolonu koja je prelazila asfaltni put između područja Konjević Polja i Nove Kasabe. Samo otprilike jedna trećina muškarca uspješno je prešla asfaltnu cestu i kolona je razbijena u dva dijela. Cijeli dan i noć ostatak kolone bio je izložen jakoj vatri i granatiranju. Granatiranje bi trajalo 15 minuta, nakratko bi se prekinulo i zatim bi ponovo počelo. Više dijelova kolone upalo je u zasjedu i napadnuto artiljerijom, uključujući protivavionske topove. Jedna grupa je bila izložena nečemu za što su mislili da je neka vrsta suzavca. Druga grupa je bila izložena veoma gustom dimu koji je izazvala eksplozija, za koji su mislili da je možda sadržavao neku vrstu otrova. Drugom prilikom viđen je helikopter koji je izbacivao plavi prah po jednom dijelu kolone od kojeg su se ljudi počeli gušiti i oči su im pocrvenile, lica poplavila, a noge se trzale.

2652. Tokom napada u blizini asfaltnog puta Nova Kasaba-Konjević Polje čulo se kako ljudi zapomažu i viču: "Ne pucajte, predajemo se!" Tokom jednog drugog napada na potezu između Jaglića i brda Kamenica, nije se čulo da je iko iz kolone uzvratio vatru. Prilikom tih napada neki iz kolone su počinili samoubistvo aktiviranjem ručnih bombi, sopstvenim vatrenim oružjem ili vješanjem, a viđeno je i da su pucali jedni u druge.

Okupljanje bosanskih Muslimana na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi

2653. Nekoliko hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone, koji su bili zarobljeni 13. jula 1995., okupljeni su na livadi u Sandićima ili u blizini te livade i na fudbalskom terenu u Novoj Kasabi. Vojnici VRS-a i pripadnici civilne policije koji su čuvali muškarce na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi prisilili su ih da predaju vrijedne predmete i da ostave sve što su imali sa sobom. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznijelo više svjedoka o raznim rasponima broja bosanskih Muslimana na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi: ti brojevi kretali su se u rasponu od 300 do 4.000.

Pretno vijeće primjećuje da je moguće da se broj bosanskih Muslimana mijenjao tokom dana, i s obzirom na okolnosti, moguće je da je bilo teško procijeniti tačan broj. Pretno vijeće nadalje primjećuje da je nekoliko svjedoka u svom svjedočenju reklo da je oko 1.500 bosanskih Muslimana bilo zatočeno na stadionu. Pretno vijeće se uvjerilo da je barem u jednom trenutku 13. jula 1995., 1.500 muškaraca, bosanskih Muslimana, držano na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi. Na fudbalskom igralištu su bili prisutni vojnici VRS-a, uključujući bataljon Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka pod komandom Malinića, četiri čete vojne policije uključujući protivterorističku četvu i četvu oklopnih vozila, kao i civilna policija. Prije nego što su ušli na igralište, nekim bosanskim Muslimanima je bilo naređeno da bace oružje na jednu stranu ceste i oni su se tome povinivali. Srpski vojnici su pružili prvu pomoć ranjenim bosanskim Muslimanima. Tokom dana, nekoliko novinskih i snimateljskih ekipa, uključujući one iz novinske agencije republike bosanskih Srba i Pres centra VRS-a, snimale su bosanske Muslimane okupljene na igralištu. Istoga dana, Malinić je naredio komandiru voda vojne policije iz bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka da se ne ometa rad novinskih i snimateljskih ekipa, uključujući one iz novinske agencije republike bosanskih Srba i Pres centra VRS-a. Srpski civili su došli na igralište, psovali i bacali cigle i kamenje na bosanske Muslimane.

2654. Pretno vijeće primjećuje da su mu predočeni dokazi više svjedoka u vezi s navodima o ubijanju jednog zatočenika na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi 13. jula 1995. Pero Andrić i Mladen Blagojević, obojica pripadnici voda Vojne policije Bratunačke brigade koji je bio u Mladićevoj pratnji toga dana, u svojim svjedočenjima su rekli da nije bilo zlostavljanja zatočenika i da niko nije ubijen. Zoran Malinić je iznio dokaz iz druge ruke o tom ubijanju. Nadalje, dva svjedoka, svjedok RM-346 i svjedok RM-253, bili su prisutni na igralištu, u neposrednoj blizini Mladića. Svjedok RM-346 je u svom svjedočenju rekao da su vojnici VRS-a i pripadnici civilne policije prisutni na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi tukli jednog muškog zatočenika, bosanskog Muslimana, kundacima pušaka, a zatim ga ubili iz pištolja u Mladićevom prisustvu zbog toga što je ustao. Svjedok RM-253 je u svom svjedočenju rekao da on nije vidio da je iko maltretiran ili da je iko ubijen na toj lokaciji. Oba svjedoka bila su dovoljno blizu Mladiću da čuju njegov govor pred zatočenicima. Pretno vijeće je razmotrilo argument odbrane da je svjedočenje svjedoka RM-346 nepouzđano zbog, između ostalog, nedosljednosti između njegovog iskaza i ranije izjave koju je dao bosanskim

vlastima.¹¹³⁴⁰ Pretresno vijeće primjećuje da svjedočenje tog svjedoka o ovom događaju sadrži neke manje nedosljednosti, na primjer, u vezi s tim da li je zatočenik ubijen pištoljem ili puškom.¹¹³⁴¹ Pretresno vijeće nije pronašlo nedosljednosti u svjedočenju svjedoka RM-253 u vezi s ovim incidentom. Pretresno vijeće je uzelo u obzir argument tužilaštva da svjedočenje Zorana Malinića potkrepljuje svjedočenje svjedoka RM-346.¹¹³⁴² Međutim, Pretresno vijeće primjećuje da su postojale nedosljednosti u Malinićevom svjedočenju, koji je u svom iskazu u predmetu *Tolimir* 2011. godine rekao da je čuo za to ubistvo, a u izjavi za tužilaštvo 2005. godine rekao je da niko nije ubijen na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi. Pretresno vijeće smatra da te nedosljednosti u svjedočenju, u kombinaciji s činjenicom da je ono što je Malinić rekao u svom iskazu dokaz iz druge ruke, čine njegovo svjedočenje nepouzdanim u tom pogledu i stoga se neće osloniti na njegovo svjedočenje kad je riječ o tom navodnom incidentu. Na osnovu svega toga, Pretresno vijeće konstatuje da nije pokazano van svake razumne sumnje da se taj incident desio i stoga ga neće dalje razmatrati.

Prevoz bosanskih Muslimana sa fudbalskog igrališta u Novoj Kasabi na razne lokacije, uključujući Kravicu

2655. Kad je riječ o prevozu bosanskih Muslimana na razne lokacije, Pretresno vijeće konstatuje da su muškarci, bosanski Muslimani, koji su se predali ili su bili zarobljeni, bili zatočeni i u autobusima i kamionima. Autobusi kojima su odvoženi zatočeni, bosanski Muslimani, krenuli su sa fudbalskog igrališta i uputili se prema Bratuncu i Zvorniku. U Kravici, neki autobusi su stali kod jednog supermarketa 13. jula oko 17:00 sati i muškarci su držani u kamionima preko noći bez hrane i vode. Otprilike 119 muškaraca bilo je zatočeno u jednom kamionu. Tokom noći 13. jula 1995. i jutarnjih sati 14. jula 1995., vojnici VRS-a, među kojima je bio i čovjek iz Orahovice, u opštini Srebrenica, koji se zvao Radovan Grujičić, ubili su iz vatrenog oružja najmanje 15 zatočenih bosanskih Muslimana koji su bili držani u kamionima pod pratnjom pripadnika bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka ispred supermarketa u Kravici. Vojnici su izdvojili neke ljude među zatočenicima nakon što su

¹¹³⁴⁰ Završni podnesak odbrane, par. 3183.

¹¹³⁴¹ Pretresno vijeće primjećuje da je svjedok RM-346 u svom ranijem svjedočenju govorio o zatočeniku koji je ubijen iz pištolja, P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3024. Tokom svjedočenja pred ovim Pretresnim vijećem svjedok je govorio o pištolju, T. 9596 i T. 9622, i o tome da je hitac ispaljen iz puške, T. 9567.

¹¹³⁴² Završni podnesak tužilaštva, par. 1260.

ih pitali da li su iz nekih određenih sela, a zatim su im prijetili, pretukli ih i ubili iz vatrenog oružja. Prije nego što se svjedok RM-253 ukrao u kamion, čuo je jednog srpskog vojnika kako govori jednom drugom zatočeniku da mu neće vratiti njegovu torbu jer mu ona više neće biti potrebna.

2656. Dokazi o tome gdje se nalaze neki od muškaraca koje su odvezli u pravcu Bratunca i Zvornika, a neke od njih, prema navodima, na mjesta pogubljenja, biće razmotreni, zajedno sa dodatnim dokazima, u poglavljima 7.2 do 7.15.

Sporazum o slobodnom prolazu i dolazak kolone na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana

2657. Kad je riječ o sporazumu o slobodnom prolazu i dolasku kolone na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana, Pretresno vijeće konstatuje da je, nakon jednog neuspješnog pokušaja da se probije prema linijama fronta bosanskih Muslimana 15. jula 1995., čelo kolone konačno uspjelo da se probije do teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana 16. jula 1995. Preživjeli iz kolone su rekli da je to bio veoma težak put i da nisu jeli hljeb šest dana. Snage ABiH koje su napadale iz pravca Tuzle pomogle su probijanjem linije od oko jedan i po kilometar za kolonu koja je pristizala, a pripadnici 284. brigade ABiH, Brdskog bataljona i prištapske brigade bili su blizu čela ili na čelu kolone. Prema sporazumu između Vinka Pandurevića, komandanta Zvorničke brigade, i Šemse Muminovića, komandanta muslimanskih snaga, koridor širine jedan kilometar bio je otvoren tokom 48 sati u rejonu Parloga i Baljkovice da kroz njega izađu bosanski Muslimani. Istoga dana, neki odredi policije razmješteni u Baljkovici, dobili su naređenje da obustave sva borbena dejstva i da se povuku u obližnja brda da bi se napravio prolaz kako bi muslimanski civili i vojnici mogli proći.

Pretresi terena i zarobljavanje bosanskih Muslimana iz kolone 17.-20. jula 1995.

2658. Kad je riječ o pretresu terena i zarobljavanju bosanskih Muslimana koje je uslijedilo, Pretresno vijeće konstatuje da je 17. jula 1995. operacija pretresa terena kojom je komandovao Mićo Gavrić iz Bratunačke brigade započela u Kravici i kretala se u pravcu Konjević Polja. Svi izvještaji Štaba Bratunačke brigade slati su preko Gavrića. Do večeri se predalo otprilike 200 bosanskih Muslimana, među kojima i četvoro djece. Prije no što je zarobljen, jedan od dječaka je išao prema Zekiću i Gavriću

s bijelom majicom u rukama. Gavrić je naredio da se ruke zarobljenih vežu konopcem. Djeca su povjerena Gavriću i odvedena u Štab Bratunačke brigade, gdje je on naredio da ih nahrane i da prema njima dobro postupaju. Dana 18. jula 1995., Ljubiša Borovčanin je zatražio od Gavrića da organizuje razmjenu djece, koja su potom predana muškarcu kojeg je poslao Borovčanin i razmijenjena za devet policajaca zarobljenih kod Zvornika. Dana 17. jula 1995., Momir Nikolić, načelnik za bezbjednost u Komandi Bratunačke brigade, naredio je Gavriću da preda preostale zarobljenike Jeviću, zvanom Staljin, da ih on može odvesti u Konjević Polje.

Ubijanje osoba zarobljenih iz kolone oko 18. jula 1995.

2659. Kad je riječ o ubijanju ljudi koji su zarobljeni iz kolone oko 18. jula 1995., Pretresno vijeće konstatuje da su 18. jula 1995. ili približno tog datuma, vojnici VRS-a iz vatrenog oružja ubili četiri bosanska Muslimana, uključujući jednog petnaestogodišnjeg dječaka, koje su zarobili kod Tisove kose. Oni su tukli te bosanske Muslimane i jednog od njih nazvali "alinovcem" (pripadnikom Alijine vojske) i "balijom". Oni su natjerali bosanske Muslimane da legnu na zemlju, a zatim je Stari, koji je komandovao tom grupom vojnika, naredio svojim vojnicima da ih jednog po jednog ustrijele u leđa. Dok je taj komandir ispitivao svjedoka RM-358, jedan od vojnika mu je prišao i pitao ga može li jednog od zarobljenika da ubije svojim bajonetom. Komandir je odgovorio da može da izabere bilo kojeg zarobljenika, na šta je taj vojnik izabrao svjedoka. Taj vojnik koji je htio da upotrijebi svoj bajonet nije bio zadovoljan kada je komandir naredio svojim ljudima da ne smiju ubiti svjedoka zato što je on, kao vojnik, mogao biti iskorišten u svrhu razmjene.

2660. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi više svjedoka u vezi s mrtvim tijelima viđenim duž puta kojim je prošla kolona. Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi više svjedoka da su ljudi iz kolone počinili samoubistvo i ubijali jedni druge. Zbog nedovoljne preciznosti u pogledu statusa žrtava i načina na koji su ti ljudi umrli, Pretresno vijeće nije te incidente uzelo u obzir u kontekstu ubijanja za koje se tereti u Optužnici.

2661. Pretresno vijeće će se gore navedenim zaključcima i dokazima u vezi s navodima o UZP-u vezanom za Srebrenicu i, konkretno, o navodima u vezi s odgovornošću

optuženog (od kojih su neki razmotreni gore u ovom poglavlju) baviti u poglavljima 7.15, 7.16, 7.17, 9.3.4 i 9.7.

7.2 Rijeka Jadar (incident 1.1 iz Priloga E Optužnici)

2662. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje oko 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu na osami, na obali rijeke Jadar 13. jula 1995. u 11:00 sati.¹¹³⁴³ Odbrana je iznijela argument da dokazi svjedoka RM-314 nisu vjerodostojni, da medicinska evidencija pokazuje da je njegova rana bila prouzrokovana gelerom, a ne metkom, te da nema dovoljnih dokaza za zaključak da su počinioci tog navedenog incidenta bili pripadnici VRS-a.¹¹³⁴⁴ Pretresno vijeće je u vezi s ovim incidentom formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno 1357. Pored toga, Vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-314**, bosanski Musliman, pripadnik TO-a, koji je radio u Srebrenici tokom rata;¹¹³⁴⁵ **Mujo Subašić**, bosanski Musliman iz Podžepnja, opština Han Pijesak, koji je od aprila 1993. do 11. jula 1995. radio kao medicinski tehničar u bolnici u Srebrenici;¹¹³⁴⁶ **Mirko Perić**, rezervni policajac, koji je od 1992. do 1995. bio mobilisan u bratunačku policiju;¹¹³⁴⁷ **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;¹¹³⁴⁸ **Nenad Deronjić**, Srbin, koji je od 1991. do 1996. bio policajac u Bratuncu i Srebrenici;¹¹³⁴⁹ **Slavoljub Mladenović**, Srbin, koji je od sredine 1994. bio komandir 2. čete CSB-a Zvornik;¹¹³⁵⁰ **Mile Petrović**, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;¹¹³⁵¹ **Zoran Stanković**, specijalista sudske medicine;¹¹³⁵² i **Milan Pejić**, koji je od približno 8. maja 1992. do najranije 14. oktobra 1993. bio direktor Vojne bolnice u Blažuju,¹¹³⁵³ kao i dokumentarni dokazi.

¹¹³⁴³ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 1.1 iz Priloga E Optužnici.

¹¹³⁴⁴ Završni podnesak odbrane, par. 2978-3002.

¹¹³⁴⁵ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 1-2; P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 1; P1437 (Izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 1; svjedok RM-314, T. 10849-10850, 10869-10872, 10896, 10912; P1434 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-314).

¹¹³⁴⁶ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), str. 1, par. 3, 10-11, 29, 31.

¹¹³⁴⁷ Mirko Perić, T. 34228-34229, 34233.

¹¹³⁴⁸ Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

¹¹³⁴⁹ D584 (Nenad Deronjić, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 1-4; Nenad Deronjić, T. 24428.

¹¹³⁵⁰ Slavoljub Mladenović, T. 34154-34155, 34161-34162.

¹¹³⁵¹ D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 1. Petrovićeви dokazi razmotreni su u poglavlju 7.1.6.

¹¹³⁵² Zoran Stanković, T. 43246.

¹¹³⁵³ D589 (Milan Pejić, izjava svjedoka, 29. maj 2014.), str. 1, par. 1, 3; Milan Pejić, T. 24547, 24564.

2663. **Svjedok RM-314** je u svom svjedočenju izjavio da ga je 13. jula 1995. oko 5:00 sati otkrilo pet ili šest ljudi u plavim uniformama policije bosanskih Srba na raskrsnici zvanj Konjević Polje.¹¹³⁵⁴ Svjedoka su predali bivšem policijskom inspektor u Srebrenici kojeg je svjedok poznao od prije rata.¹¹³⁵⁵ Taj bivši policijski inspektor odveo je svjedoka do stražarske kuće koja se nalazila pored škole i rekao vojnicima da ga ne zlostavljaju.¹¹³⁵⁶ U kući su bila još dva zatočenika: Hamed Omerović iz Glogove u opštini Bratunac, koji je bio u civilnoj odjeći, i Azem Mujić iz Rijeke u opštini Han-Pijesak, koji je na sebi imao jedan dio uniforme.¹¹³⁵⁷ Nekih 20 minuta kasnije, bivši policijski inspektor odveo je trojicu zatočenika u obližnju kuću na ispitivanje.¹¹³⁵⁸

2664. Kasnije je bivši policijski inspektor odveo zatočenike u drugu kuću, gdje su im se pridružila još četiri zatočenika: jedan dječak iz Sućeske star oko 14 godina; Hasan Salihović iz Potočara, koji je nekad bio policajac i koji je dobro poznao bivšeg policijskog inspektora; Rešid Sinanović, bivši načelnik SUP-a u Bratuncu, koji je napustio Srebrenicu u istoj grupi kao i svjedok; i izvjesni Hamdija iz Konjević Polja koji je poznao jednog od policajaca i kojeg su odveli ubrzo nakon što je bio doveden.¹¹³⁵⁹

2665. Jedan Srbin u civilnoj odjeći koji se zvao Mirko, koji je prije rata radio u policiji, ali je bio otpušten, naredio je Salihoviću i Sinanoviću da ostanu u kući, a svjedoka, Omerovića, Mujića i onog 14-godišnjeg dječaka odveo u jednu zgradu u blizini raskrsnice Konjević Polje.¹¹³⁶⁰ Kada su zatočenici stigli u zgradu, neki mladi policajac je obavijestio jednog čovjeka, kojeg je svjedok kasnije identifikovao kao Nenada Deronjića, da se na gornjem spratu nalazi jedan od njegovih kolega. Svjedok nije bio siguran da je dotični čovjek bio Deronjić sve do oktobra 1995., kada ga je posjetila Salihovićeva majka i opisala Deronjića. Salihovićeva majka je znala kako je

¹¹³⁵⁴ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 2-3; svjedok RM-314, T. 10857-10858; P1438 (Fotografija raskrsnice i skladišta u Konjević Polju).

¹¹³⁵⁵ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 3.

¹¹³⁵⁶ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 3; svjedok RM-314, T.10855-10856.

¹¹³⁵⁷ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 3.

¹¹³⁵⁸ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 3; P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 2.

¹¹³⁵⁹ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 4-5; P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 2; P1437 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 2; svjedok RM-314, T. 10920

¹¹³⁶⁰ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 5; P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 2; svjedok RM-314, T. 10856-10857; P1438 (Fotografija raskrsnice i skladišta u Konjević Polju).

izgledao Deronjić, koji je bio kolega njenog sina, zato što je on ranije dolazio kod nje kući.¹¹³⁶¹ Svjedok je Deronjića u svojoj izjavi od 14. juna 1999. identifikovao kao čovjeka visine 170 do 180 centimetara, kovrdžave kose, a kasnije je u svom svjedočenju izjavio da je Deronjić visok 185 centimetara i da ima ravnu kosu.¹¹³⁶² Deronjić se ne pominje u izjavama svjedoka od 16. avgusta 1995. ni od 8. juna 1999., premda je svjedok u svom svjedočenju izjavio da je pomenuo Deronjića u izjavi iz 1995. godine.¹¹³⁶³

2666. U zgradi, zatočenike su odveli u prostoriju u kojoj je bilo dvanaest muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su od odjeće na sebi imali samo donji veš.¹¹³⁶⁴ Njih su čuvala četiri vojnika, među kojima je bio i čovjek kojeg je svjedok kasnije identifikovao kao Deronjića, i svi su oni nosili zelene maskirne uniforme bez oznaka i imali su automatske puške.¹¹³⁶⁵ Vojnici su naredili četvorici novopridošlih zatočenika da se svuku i stanu u vrstu zajedno s ostalih dvanaest zatočenika. Vojnici su zatim bacili zatočenike na pod i tukli ih pesnicama i udarali ih u glavu čizmama.¹¹³⁶⁶ Svjedoka su tukla sva četiri vojnika.¹¹³⁶⁷ Nakon izvjesnog vremena, ušao je jedan mladić u plavoj uniformi s beretkom i pitao zbog čega su zatočenici bez odjeće. Rekao je zatočenicima da treba da budu razmijenjeni zajedno s drugima i da se ranije predala velika grupa od približno 1.000 ljudi. Jedan od uniformisanih muškaraca rekao je tom mladiću u plavoj uniformi da neće biti nikakve razmjene zatočenika i da mladić vrlo dobro zna koga je on pokopao 45 dana ranije. Dodao je nešto što je svjedok shvatio da znači da želi da pobije zatočenike.¹¹³⁶⁸ Taj mladić je odgovorio da, ako neko treba da pobije zatočenike, onda je to on, i to zbog osobe koju je on sam morao da pokopa.¹¹³⁶⁹ Njih dvojica su izašla napolje i, ubrzo poslije toga, došao je neki drugi čovjek u uniformi i naredio zatočenicima da se obuku. Odveli su ih u jednu veću prostoriju gdje su ih ona četiri vojnika ponovo tukla; svjedoka su udarili u potiljak kundakom puške.¹¹³⁷⁰

¹¹³⁶¹ Svjedok RM-314, T. 10919.

¹¹³⁶² P1437 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 2); svjedok RM-314, T. 10915-10916.

¹¹³⁶³ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.); P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.); svjedok RM-314, T. 10912, 10914-10915.

¹¹³⁶⁴ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 5.

¹¹³⁶⁵ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 5; P1437 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 2; svjedok RM-314, T.10889, 10912-10916, 10918-10920.

¹¹³⁶⁶ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 5.

¹¹³⁶⁷ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 5; P1437 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 2.

¹¹³⁶⁸ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 5.

¹¹³⁶⁹ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 5-6.

¹¹³⁷⁰ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 6.

2667. Svjedoku RM-314 i petnaestorici drugih Muslimana koji su bili zatočeni u toj zgradi u blizini raskrsnice Konjević Polje naredili su da se ukrcaju u autobus koji je vozila plavokosa žena u civilnoj odjeći.¹¹³⁷¹ U autobus su se ukrcala i ona četiri vojnika koji su sa zatočenicima bili u zgradi, uključujući i čovjeka kojeg je svjedok kasnije identifikovao kao Nenada Deronjića.¹¹³⁷² Poslije kratke vožnje od oko tri kilometra, autobus se zaustavio na malom parkingu u Podkušlatu, kanjonu koji se nalazi između Konjević Polja i Drinjače.¹¹³⁷³ Vojnici su naredili zatočenicima da se iskrcaju iz autobusa, da odu pješke do obale rijeke Jadar i postroje se u vrstu, što su oni i učinili.¹¹³⁷⁴ Svjedok je bio treći u vrsti.¹¹³⁷⁵ Dva vojnika su stala na nekih tri i po metra udaljenosti od jednog i drugog kraja vrste, a druga dvojica, od kojih je jedan bio čovjek kojeg je svjedok kasnije identifikovao kao Deronjića, stala su iza njih.¹¹³⁷⁶ U približno 10:00 ili 11:00 sati, ta četiri vojnika su iz pušaka otvorila vatru po zatočenicima.¹¹³⁷⁷ Čovjek koji se nalazio pored svjedoka srušio se ispred njega, a svjedok je pogođen u bok i zatim je pao u vodu.¹¹³⁷⁸ Čuo je kako meci pogađaju vodu oko njega, ali je uspio da se odvuče prema matici. Struja ga je odnijela nekih 10 do 15 metara nizvodno i on se okrenuo na leđa, nakon čega su vojnici ponovo počeli pucati. Nakon izvjesnog vremena, vidio je kako vojnici odlaze nazad prema autobusu.¹¹³⁷⁹ Prošao je jednu riječnu okuku, izašao iz vode i čekao da se pojave drugi preživjeli, ali niko se nije pojavio.¹¹³⁸⁰ Pješačeći je prošao kroz napuštena muslimanska sela, a sljedećeg dana je naišao na druge Muslimane iz Srebrenice, među kojima je bio Mujo Subašić, s kojima je tri dana išao pješke dok nisu stigli u Nezuk, na teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana.¹¹³⁸¹ **Subašić** je izjavio da je oko podneva 14. jula 1995. pružio prvu pomoć

¹¹³⁷¹ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 2-6; P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 2; svjedok RM-314, T. 10856-10859, 10888; P1438 (Fotografija raskrsnice i skladišta u Konjević Polju).

¹¹³⁷² P1437 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 2; svjedok RM-314, T. 10858

¹¹³⁷³ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 6-7; P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 2; svjedok RM-314, T. 10860; P1439 (Mapa koja prikazuje mjesto pogubljenja).

¹¹³⁷⁴ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 6; P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 2; svjedok RM-314, T. 10858-10859, 10888.

¹¹³⁷⁵ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 6.

¹¹³⁷⁶ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 6; P1437 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 2.

¹¹³⁷⁷ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 6; P1437 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 2; svjedok RM-314, T. 10859, 10889, 10928.

¹¹³⁷⁸ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 6; svjedok RM-314, T. 10860-10862, 10928; P1440 (Fotografija ulazne i izlazne rane na svjedoku RM-314).

¹¹³⁷⁹ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 6.

¹¹³⁸⁰ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 6-7.

¹¹³⁸¹ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 7; svjedok RM-314, T. 10863

jednom ranjeniku koji se pridružio koloni na području između Liplja i Kamenice.¹¹³⁸² Taj čovjek mu je rekao da je preživio pogubljenje koje je izvršeno 13. jula 1995. na obali rijeke u blizini Kušlata.¹¹³⁸³ **Svjedok RM-314** je primljen u ambulantu ABiH 16. jula 1995. i u njegovoj otpusnoj listi se navodi da mu je ukazana pomoć zbog eksplozivne povrede u području kuka, pelvisa i gluteusa.¹¹³⁸⁴ **Zoran Stanković** je u svom svjedočenju izjavio da eksplozivne povrede ne mogu biti nanesene vatrenim oružjem, ali je prihvatio da je ljekar koji je liječio svjedoka RM-314 kasnije objasnio da je izraz "eksplozivna" bio "uobičajeni izraz koji se tokom ratnog perioda koristio za povrede uzrokovane ratnim dejstvima" i da je on taj izraz koristio "u mehaničkom smislu".¹¹³⁸⁵ **Milan Pejić** je u svom svjedočenju izjavio da eksplozivne povrede mogu bili izazvane gelerima ili mecima.¹¹³⁸⁶

2668. U vezi s jedinicama koje su se nalazile na kontrolnom punktu u Konjević Polju i u njegovoj blizini, Pretresno vijeće napominje da su jedinice MUP-a bile razmještene duž puta Bratunac-Konjević Polje, gdje su 13. jula 1995. bile angažovane na blokiranju kolone bosanskih Muslimana i zarobljavanju velikog broja muškaraca iz nje.¹¹³⁸⁷ **Mirko Perić** je u svom svjedočenju izjavio da je bio na dužnosti na jedinom kontrolnom punktu u Konjević Polju tri ili četiri dana od oko 10. do 13. jula 1995., zajedno s drugim policajcima iz Bratunca koji su nosili maskirne policijske uniforme s punom opremom, uključujući opasače, lisice, pendreke i naoružanje, kao i s pripadnicima Vojne policije.¹¹³⁸⁸ Svjedok se sjetio da je na kontrolnom punktu vidio Momira Nikolića u dva navrata i u svom svjedočenju je izjavio da u Konjević Polju nikad nije vidio Nenada Deronjića, koji je bio jedan od njegovih kolega.¹¹³⁸⁹ Cijelo vrijeme dok je bio na dužnosti na kontrolnom punktu, svjedok je otišao iz Konjević Polja samo jedanput i bio je odsutan nekih pet ili šest sati jer je prisustvovao sahrani.¹¹³⁹⁰ **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju izjavio da je u Konjević Polje stigao 13. jula 1995. oko 12:30 sati i da se na raskrsnici u Konjević Polju nalazio kontrolni punkt civilne policije na kojem su na dužnosti bili pripadnici SJB-a Bratunac. Svjedok je tog dana vidio i Nenada Deronjića i

¹¹³⁸² P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 46.

¹¹³⁸³ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 46-47.

¹¹³⁸⁴ Zoran Stanković, T. 43295; D283 (Samostalni sanitetski bataljon 2. korpusa ABiH – Otpusna lista garnizona Tuzla, 11. avgust 1995.).

¹¹³⁸⁵ Zoran Stanković, T. 43489-43500.

¹¹³⁸⁶ Milan Pejić, T. 24560.

¹¹³⁸⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1357.

¹¹³⁸⁸ Mirko Perić, T. 34233-34234, 34241-34242, 34265.

¹¹³⁸⁹ Mirko Perić, T. 34239-34241, 34263-34265, 34267-34268.

¹¹³⁹⁰ Mirko Perić, T. 34234-34235.

Mirka Perića, koji su obojica bili pripadnici SJB-a Bratunac, na dužnosti na kontrolnom punktu.¹¹³⁹¹

2669. **Mile Petrović** je u svom svjedočenju izjavio da je na putu za Konjević Polje 13. jula 1995. vidio dva muškarca, Muslimana, koji su bili u civilnoj odjeći, kako mašu prema oklopnom transporteru i traže da se zaustavi.¹¹³⁹² Nikolić, koji je takođe bio u vozilu, zadužio je Petrovića da ih dovede u oklopni transporter. Nakon što su ušli u vozilo, Nikolić je jednog od tih ljudi udario kundakom puške u glavu.¹¹³⁹³ U Konjević Polju, Nikolić je ispitivao ta dva čovjeka u jednoj nedovršenoj kući.¹¹³⁹⁴ Poslije ispitivanja, Nikolić je naredio svjedoku da odvede ta dva čovjeka u zgradu preko puta, u kojoj su držani drugi zarobljenici. Međutim, prije nego što je svjedok uspio da to učini, prišao mu je jedan vojnik koji mu je rekao da nema potrebe da ih vodi i da će on tu dvojicu ljudi odvesti u jednu drugu kuću, zajedno s još nekim ljudima.¹¹³⁹⁵

2670. **Nenad Deronjić** je u svom svjedočenju izjavio da je bio pripadnik 2. čete policije iz Bratunca, koja je bila u sastavu posebne jedinice policije CSB-a Zvornik, počev od 12. jula 1995.¹¹³⁹⁶ Od početka jula 1995. pa do 8:00 sati 12. jula 1995., radio je na kontrolnom punktu u Konjević Polju, na kojem su bili policajci iz Bratunca.¹¹³⁹⁷ On i drugi pripadnici 2. čete, uključujući komandira Slavoljuba Mladenovića, otišli su u Srebrenicu u popodnevnim satima 12. jula 1995.¹¹³⁹⁸ Svjedok je tamo bio raspoređen na obavljanje vojnih dužnosti i ostao je u policijskoj stanici u Srebrenici sljedećih sedam ili osam dana.¹¹³⁹⁹ Oni su patrolirali gradom i pokušavali da zaštite imovinu od pojedinaca koji su dolazili da pljačkaju.¹¹⁴⁰⁰ Svjedok je negirao da je bio prisutan na kontrolnom punktu u Konjević Polju 13. jula 1995. i da je tog dana učestvovao u ubijanju na obali

¹¹³⁹¹ D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9; Momir Nikolić, T. 11946-11947.

¹¹³⁹² D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 6; Mile Petrović, T. 31324.

¹¹³⁹³ D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 7.

¹¹³⁹⁴ D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 8; Mile Petrović, T. 31311.

¹¹³⁹⁵ D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 8.

¹¹³⁹⁶ D584 (Nenad Deronjić, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5-6; Nenad Deronjić, T. 24440.

¹¹³⁹⁷ D584 (Nenad Deronjić, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5-6, 12; Nenad Deronjić, T. 24429, 24440.

¹¹³⁹⁸ D584 (Nenad Deronjić, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 15, 20; Nenad Deronjić, T. 24480, 24487; D585 (Raspored dežurstva SJB-a Bratunac), str. 2; D586 (Odluka o raspoređivanju Nenada Deronjića u policijsku stanicu Srebrenica, 18. juni 1996.); D587 (Naređenje kojim se Nenad Deronjić i drugi raspoređuju u policijske stanice u Srebrenici, 18. juli 1995.).

¹¹³⁹⁹ D584 (Nenad Deronjić, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 17, 20; Nenad Deronjić, T. 24428, 24430, 24440-24441, 24453-24454, 24456-24459, 24470-24471, 24496; D585 (Raspored dežurstva SJB-a Bratunac), str. 2; D586 (Odluka o raspoređivanju Nenada Deronjića u policijsku stanicu Srebrenica, 18. juni 1996.); D587 (Naređenje kojim se Nenad Deronjić i drugi raspoređuju u policijske stanice u Srebrenici, 18. juli 1995.).

¹¹⁴⁰⁰ D584 (Nenad Deronjić, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 17; Nenad Deronjić, T. 24441-24445.

rijeke Jadar.¹¹⁴⁰¹ Prema biltenu CSB-a Zvornik od 14. jula 1995., dana 13. i 14. jula 1995., 1., 2., 5. i 6. četa CSB-a Zvornik su tokom prethodna 24 sata bile angažovane na području Konjević Polja, Cerske, Han-Pogleda, Džafinog Kamena, Snagova i Marčića zbog "ubacivanja neprijateljskih vojnih formacija iz Srebrenice".¹¹⁴⁰²

2671. **Slavoljub Mladenović** je u svom svjedočenju izjavio da su on i drugi pripadnici 2. i 3. čete PJP-a Zvornik, među kojima je bio i Nenad Deronjić, postupili u skladu s naredjenjem da se 12. jula 1995. jave u Srebrenicu kako bi tamo vršili poslove obezbjeđenja.¹¹⁴⁰³ Svjedok je bio na dužnosti od 07:00 sati 13. jula do 07:00 sati 14. jula 1995., ali je 13. jula otišao u opštinu Bratunac da izrazi saučešće porodici jednog policajca koji je poginuo.¹¹⁴⁰⁴ Svjedok je bio fizički prisutan u policijskoj stanici u Srebrenici "[p]o potrebi, [da se] informi[še]" tokom svoje smjene i nikad nije odsustvovao iz policijske stanice duže od pet sati.¹¹⁴⁰⁵ Svaki put kada je tog dana bio u policijskoj stanici u Srebrenici, svjedok je vidio Deronjića.¹¹⁴⁰⁶ Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da se Ravni Buljim nalazi između Jaglića i Konjević Polja i da "nema šanse da je iko iz mojih vodova bio na tom području" oko 12. jula 1995.¹¹⁴⁰⁷ Prema riječima svjedoka, 2. četa je 13. jula 1995. bila u Srebrenici.¹¹⁴⁰⁸

2672. Kako se navodi u izvještaju koji je CSB Zvornik 12. jula 1995. uputio Štabu MUP-a u Bijeljini, 2. četa PJP-a Zvornik (60 ljudi) je, u skladu s Karadžićevom naredbom, upućena u Srebrenicu sa zadatkom da obezbijedi sve vitalne objekte u tom gradu i zaštititi ih od pljačke.¹¹⁴⁰⁹ Jedan vod te čete dobio je zadatak da ostane u zasjedi na Ravnom Buljimu, gdje su uočene muslimanske grupe u bijegu.¹¹⁴¹⁰ Taj vod je trebao da izvršava svoje zadatke bez saradnje s Vojnom policijom.¹¹⁴¹¹

2673. U vezi s iskazom svjedoka RM-314 da je Deronjić bio prisutan na mjestu ubijanja 13. jula 1995., Pretresno vijeće napominje da taj svjedok jeste imenovao Deronjića kao jednog od počinitelja u svom svjedočenju pred Pretresnim vijećem, ali da

¹¹⁴⁰¹ D584 (Nenad Deronjić, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 5, 21-23; Nenad Deronjić, T. 24441, 24461.

¹¹⁴⁰² P6687 (Bilten CJB-a Zvornik br. 195/95, 14. juli 1995.), str. 2.

¹¹⁴⁰³ Slavoljub Mladenović, T. 34163-34166, 34178, 34202.

¹¹⁴⁰⁴ Slavoljub Mladenović, T. 34204, 34209-34210

¹¹⁴⁰⁵ Slavoljub Mladenović, T. 34204-34205.

¹¹⁴⁰⁶ Slavoljub Mladenović, T. 34203, 34205-34206, 34208.

¹¹⁴⁰⁷ Slavoljub Mladenović, T. 34210-34211.

¹¹⁴⁰⁸ Slavoljub Mladenović, T. 34211-34212.

¹¹⁴⁰⁹ P2111 (Depeša CSB-a Zvornik, upućena Štabu policijskih snaga u Bijeljini, 12. juli 1995.), str. 1-2.

¹¹⁴¹⁰ P2111 (Depeša CJB-a Zvornik, upućena Štabu policijskih snaga u Bijeljini, 12. juli 1995.), str. 2.

¹¹⁴¹¹ P2111 (Depeša CJB-a Zvornik, upućena Štabu policijskih snaga u Bijeljini, 12. juli 1995.), str. 2.

je precizirao da nije mogao da ga identifikuje u vrijeme kad je ubijanje izvršeno. Svjedok u svojim prvim dvjema izjavama, koje je dao 16. avgusta 1995. i 8. juna 1999., nije imenovao Deronjića kao jednog od počinitelja. Deronjić je po prvi put identifikovan kao počinitelj u izjavi svjedoka od 14. juna 1999., premda je svjedok u svom svjedočenju izjavio da je pomenuo Deronjića kada je 1995. prvi put dao izjavu. Na kraju, svjedok je identifikovao Deronjića na osnovu usmenog opisa Deronjića koji je čuo približno tri mjeseca poslije tog incidenta. Taj opis je dala Salihovićeva majka, koja je poznavala Deronjića, ali nema nikakvih dokaza o tome šta je taj opis sadržao ni u kojoj je mjeri bio detaljan. U svjetlu tih faktora, Pretresno vijeće se neće osloniti na dokaze koje je ovaj svjedok iznio u vezi s tim pitanjem.

2674. Što se tiče tvrdnje odbrane da svjedok RM-314 nije vjerodostojan, odbrana, konkretno, tvrdi da je svjedok "porekao/opovrgao" dijelove svojih izjava svjedoka i "ispravio/izmijenio" dijelove svog svjedočenja u prethodnom postupku pred Međunarodnim sudom.¹¹⁴¹² Pretresno vijeće napominje da medicinska evidencija svjedoka potkrepljuje njegovo svjedočenje da je bio ranjen. Pretresno vijeće dalje napominje da se nijedan slučaj na koji ukazuje odbrana ne odnosi na svjedočenje svjedoka u vezi s navodima o incidentu ubijanja na rijeci Jadar 13. jula 1995., te da u iskazu svjedoka RM-314 nema nedosljednosti, kao i da je dosljedan iskazu koji je dao Subašić. U vezi s tvrdnjom odbrane da je povreda svjedoka RM-314 bila izazvana gelerom, a ne hicem iz vatrenog oružja, Pretresno vijeće se uvjerilo da se to što je u medicinskoj evidenciji svjedoka upotrijebljen izraz "eksplozivna" ne kosi s tim da je on zadobio povredu hicem iz vatrenog oružja. Pretresno vijeće stoga konstatuje da su dokazi koje je iznio svjedok RM-314 pouzdani.

2675. Pretresno vijeće ima u vidu tvrdnju odbrane da je svjedok RM-314 dao protivrječan iskaz u vezi sa sadržajem izjave koju je 27. jula 1995. dao nekoj osobi s oznakama ABiH.¹¹⁴¹³ Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da ga je ta osoba posjetila dok je bio "pod psihičkim stanjem" u bolnici, da je vršila pritisak na njega kako bi lažno izjavio da je ranjen u Karakaju, te da ga je prisilila na davanje izjave pod prinudom.¹¹⁴¹⁴ Odbrana tvrdi da je svjedok dao iskaz i da jeste i da nije popustio pod pritiskom te osobe da izjavi da je bio ranjen u Karakaju.¹¹⁴¹⁵ S obzirom na to da je svjedok dosljedno

¹¹⁴¹² Završni podnesak odbrane, par. 2979-2983.

¹¹⁴¹³ Završni podnesak odbrane, par. 2991-2992.

¹¹⁴¹⁴ Svjedok RM-314, T. 10879-10882, 10923-10925.

¹¹⁴¹⁵ Završni podnesak odbrane, par. 2991-2992.

svjedočio da je ta izjava uzeta pod prinudom, te da je svjedok dosljedno svjedočio da je bio ranjen na rijeci Jadar, Pretresno vijeće smatra da ovo pitanje ne umanjuje vjerodostojnost svjedoka.

2676. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su, u jutarnjim satima 13. jula 1995., četvorica ljudi u zelenim maskirnim uniformama ubila iz vatrenog oružja 15 zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana, među kojima su bili jedan 14-godišnji dječak, jedan čovjek u civilnoj odjeći i jedan čovjek koji je nosio dio vojne uniforme, nakon što su ih postrojili na obali rijeke Jadar. Prije nego što su ubijeni, ti ljudi su bili zatočeni u zgradi u blizini raskrsnice u Konjević Polju. Što se tiče počinitelaca, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno 1357 i predočeni su mu dokazi o jedinicama koje su u relevantno vrijeme bile prisutne na kontrolnom punktu i oko kontrolnog punkta u Konjević Polju, koji se nalazio u neposrednoj blizini zgrade iz koje su prije ubijanja otišli počiniooci i njihove žrtve. Na osnovu toga, Pretresno vijeće konstatuje da su počiniooci bili pripadnici policije ili Vojne policije VRS-a.¹¹⁴¹⁶ Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

¹¹⁴¹⁶ U vezi s tvrdnjom odbrane da to što je svjedok RM-314 opisao da su počiniooci nosili maskirne uniforme bez oznaka nije dovoljno da bi se utvrdila njihova pripadnost (Završni podnesak odbrane, par. 2997), Pretresno vijeće napominje da se njegov zaključak o pripadnosti počinitelaca temelji na činjenici o kojoj je presuđeno 1357 i na pouzdanim dokazima koje su iznijeli svjedok RM-314, Perić, Nikolić i Deronjić, te, shodno tome, odbacuje tu tvrdnju odbrane.

7.3 Cerska dolina (incident 2.1 iz Priloga E Optužnici)

2677. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje i kasnije pokopavanje približno 150 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu pored zemljanog puta u Cerskoj dolini, na oko tri kilometra od Konjević Polja, između 13. i 17. jula 1995.¹¹⁴¹⁷ Odbrana je iznijela argument da je VRS izvodio legitimna vojna dejstva na području Cerske doline, uključujući prikupljanje podataka o borcima ABiH koji su 17. jula 1995. i dalje bili na tom području.¹¹⁴¹⁸ Odbrana je takođe ustvrdila da su žrtve tog navedenog incidenta mogle poginuti u borbama, u unutrašnjim čarkama ABiH, ili počinuti samoubistvo.¹¹⁴¹⁹ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ovim incidentom. Vijeću su predloženi i dokazi koje su iznijeli **William Haglund**, forenzički antropolog;¹¹⁴²⁰ i **Dušan Janc**, istražitelj,¹¹⁴²¹ i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹¹⁴²² Vijeću su predloženi i dokazi koje su iznijeli **Reif Mehmedović**, bosanski Musliman koji je u julu 1995. bio vojnik 284. brigade ABiH;¹¹⁴²³ **Sulejman Buljubašić**, bosanski Musliman iz Ljeskovika u opštini Srebrenica;¹¹⁴²⁴ **Miće Gavrić**, koji je od 14. novembra 1992. do kraja rata bio načelnik artiljerije Bratunačke brigade;¹¹⁴²⁵ **svjedok RM-336**, Srbin, policajac iz SJB-a Ugljevik;¹¹⁴²⁶ i **Dragomir Keserović**, koji je od 1995. bio referent za vojnu policiju u Upravi za bezbjednost Glavnog štaba VRS-a i komandant jedne oklopne brigade u 1. KK-u;¹¹⁴²⁷ kao i dokumentarni dokazi.

¹¹⁴¹⁷ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 2.1 iz Priloga E Optužnici.

¹¹⁴¹⁸ Završni podnesak odbrane, par. 3008-3023.

¹¹⁴¹⁹ Završni podnesak odbrane, par. 3037.

¹¹⁴²⁰ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3724; William Haglund, T. 14974.

¹¹⁴²¹ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 1; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom).

¹¹⁴²² **William Haglund**: P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3733-3734, 3737, 3745; P1831 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Cerska dolina, 15. juni 1998.), str. 8-10, 12, 15, 21, 38, 53, 60-61; William Haglund, T. 14911, 14933. **Dušan Janc**: P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 3, Dodatak A, str. 2.

¹¹⁴²³ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 2.

¹¹⁴²⁴ P3450 (Sulejman Buljubašić, izjava svjedoka, 13. juli 1999.), str. 1.

¹¹⁴²⁵ Miće Gavrić, T. 13899. Dokazi Miće Gavrića takođe su razmotreni u poglavlju 7.1.6.

¹¹⁴²⁶ P3455 (Svjedok RM-336, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. novembar 2006.), str. 4076-4079; P3458 (Izjava svjedoka RM-336 data SJB-u u Bijeljini, 23. septembar 2004.), str. 3. Dokazi svjedoka RM-336 razmotreni su u poglavlju 7.1.6.

¹¹⁴²⁷ Dragomir Keserović, T. 12802, 12805-12807. Dokazi Dragomira Keserovića takođe su razmotreni u poglavlju 9.7.2.

2678. **Reif Mehmedović** je izjavio da se 16. jula 1995. oko 16:00 sati skrivao s Abdulahom Mehmedovićem, zvanim Cipi, u blizini Pobuđa, kada je vidio neka vozila na asfaltnom putu na udaljenosti od nekih kilometar i po.¹¹⁴²⁸ Ta vozila su dolazila iz pravca Konjević Polja i skrenula su desno na makadamski put koji je vodio ka Cerskoj.¹¹⁴²⁹ Ukupno je bilo osam vozila: prvo maslinastozeleni oklopni transporter, zatim tri kamiona prekrivena ceradom, iza kojih su išla tri autobusa od kojih je treći izgledao pretrpan jer je bio bliži zemlji i vozio je sporije od ostalih, i na kraju žuti rovokopač.¹¹⁴³⁰ Svjedok je kasnije čuo detonaciju iz područja prema kojem je konvoj otišao, a poslije toga se začula pucnjava iz pješadijskog naoružanja koja je trajala tri do četiri minuta. Oko 19:00 sati, svjedok vidio rovokopač i autobus kako dolaze s makadamskog puta i skreću na asfaltni put prema Konjević Polju.¹¹⁴³¹ **Sulejman Buljubašić** se takođe u to vrijeme nalazio na tom području. On je izjavio da se 17. ili 18. jula 1995., na putu ka Cerskoj, zaustavio u Kaldrmicama. Tamo je, oko 09:30 sati, vidio "četnike" kako dolaze iz pravca Nove Kasabe u konvoju u kojem su bila tri autobusa sa zatočenicima, dva kamiona, jedan putnički automobil i dva transportera, i sva ta vozila su išla u pravcu Cerske.¹¹⁴³² Vidio je kako "četnici" izlaze iz jednog od kamiona i razvijaju se u strelce, krećući se prema Cerskoj. Kasnije je čuo pucnjavu iz pravca u kojem je otišao konvoj. Nešto kasnije, vidio je kako se vozila iz konvoja vraćaju i kako u pravcu Cerske odlaze rovokopač, Lada niva i još jedan putnički automobil. Rovokopač i putnički automobil su se tamo zadržali oko sat vremena. Oko 15:30 sati, svjedok se uputio prema Kamenici.¹¹⁴³³

2679. **Mehmedović** je izjavio da su u jutarnjim satima 17. jula 1995., dan nakon što je vidio vozila kako idu prema Cerskoj, on i još dva čovjeka prišli bliže putu.¹¹⁴³⁴ Oko 20:00 sati, svjedok i druga dva čovjeka prešli su preko puta koji vodi od Nove Kasabe ka Konjević Polju i zatim su prešli most na rijeci Jadar u blizini mlina, gdje je otišao konvoj. Oni su se uputili putem prema Cerskoj i tri kilometra dalje naišli na mjesto na kojem je zemlja bila prekopana, a koje se nalazilo na manje od metar od lijevog ruba

¹¹⁴²⁸ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 3.

¹¹⁴²⁹ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 3; P3453 (Crtež Reifa Mehmedovića koji prikazuje lokaciju i smjer kretanja vozila).

¹¹⁴³⁰ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 3-4.

¹¹⁴³¹ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 4.

¹¹⁴³² P3450 (Sulejman Buljubašić, izjava svjedoka, 13. juli 1999.), str. 3-4.

¹¹⁴³³ P3450 (Sulejman Buljubašić, izjava svjedoka, 13. juli 1999.), str. 4.

¹¹⁴³⁴ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 2, 4.

puta.¹¹⁴³⁵ Površina na kojoj je zemlja bila prekopana bila je dužine oko 15 metara duž puta, a širine približno deset metara.¹¹⁴³⁶ Svjedok je osjetio da odatle dopire smrad.¹¹⁴³⁷

2680. **Keserović** je u svom svjedočenju izjavio da je sljedećeg jutra, dok je išao za Bratunac, vidio majora Malinića na cesti u Novoj Kasabi.¹¹⁴³⁸ Malinić mu je rekao da je najveći dio bataljona Vojne policije zaštitnog puka angažovan na liniji fronta oko Sarajeva i da je četa koja je bila na obuci u Novoj Kasabi razmještena duž puta u zoni blokade od Kasabe do Konjević Polja.¹¹⁴³⁹ Svjedok se oko 11:00 sati sastao s pukovnikom Blagojevićem na njegovom komandnom mjestu.¹¹⁴⁴⁰ Blagojević ga je obavijestio da je nastavljeno izvođenje zadatka čišćenja i da su jedinice MUP-a iz Bratunca i Srebrenice na putu da se pridruže operaciji.¹¹⁴⁴¹ Prema riječima svjedoka, presretnuti razgovor od 17. jula 1995. između Mičića i Badema, što je bio šifrovani naziv za Komandu Bratunačke brigade, u kojem se pominje da je četiri stotine krenulo u sedam autobusa u 11:30 sati, na čelu s Blagojevićem, odnosio se na jednu jedinicu iz sastava Bratunačke brigade koja se uputila u pravcu Žepe.¹¹⁴⁴²

2681. Istog dana, svjedok je u SJB-u Bratunac vidio Ljubišu Borovčanina, načelnika štaba i zamjenika komandanta Specijalne brigade MUP-a bosanskih Srba, na čijem je čelu bio Goran Šarić.¹¹⁴⁴³ Svjedok je saznao da su jedinice MUP-a, uključujući pripadnike te brigade, dobile zadatak da vrše pretres terena na desnoj strani puta prema Milićima.¹¹⁴⁴⁴ U naredbi od 17. jula 1995., Goran Šarić je Borovčaninu dao zadatak da rukovodi i komanduje dvjema borbenim grupama, uključujući onu koja je bila zadužena za pretres terena u rejonu puta Milići-Drinjača.¹¹⁴⁴⁵ Duško Jevrić je postavljen za komandanta 2. borbene grupe, koju su činili Specijalni odred policije Doboj, dvije

¹¹⁴³⁵ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 4.

¹¹⁴³⁶ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 4; P3454 (Crtež Reifa Mehmedovića koji prikazuje mjesto na kojem je izvršeno strijeljanje).

¹¹⁴³⁷ P3452 (Reif Mehmedović, izjava svjedoka, 16. avgust 1996.), str. 4.

¹¹⁴³⁸ Dragomir Keserović, T. 12863, 12940; P1580 (Saopštenje MKCK-a za štampu o evakuaciji ranjenih iz Bratunca i Potočara, 18. juli 1995.).

¹¹⁴³⁹ Dragomir Keserović, T. 12863.

¹¹⁴⁴⁰ Dragomir Keserović, T. 12870-12871, 12973-12974.

¹¹⁴⁴¹ Dragomir Keserović, T. 12862, 12933.

¹¹⁴⁴² Dragomir Keserović, T. 12975-12978; P1581 (Presretnuti razgovor Badema i Mičića, koji je presrela Komanda 2. korpusa, 17. juli 1995.) str. 1-2.

¹¹⁴⁴³ Dragomir Keserović, T. 12873, 12958.

¹¹⁴⁴⁴ Dragomir Keserović, T. 12873, 12982; P1582 (Naredba komandanta Specijalne brigade policije, upućena, između ostalih, Lj. Borovčaninu, u vezi s formiranjem bataljona za pretres terena, 17. juli 1995.), par. 1, 3.

¹¹⁴⁴⁵ Dragomir Keserović, T. 12981-12982; P1582 (Naredba komandanta Specijalne brigade policije, upućena, između ostalih, Lj. Borovčaninu, u vezi s formiranjem bataljona za pretres terena, 17. juli 1995.), par. 4, 7.

posebne jedinice policije i još dvije čete, i dobio je zadatak da koncentriše snage sa prvom borbenom grupom za pretres Cerske.¹¹⁴⁴⁶

2682. U periodu od 7. do 18. jula 1996., istražitelji tužilaštva, u saradnji s timom organizacije Ljekari za ljudska prava, ekshumirali su masovnu grobnicu jugozapadno od dijela glavne ceste Konjević Polje – Nova Kasaba koja vodi kroz Cersku dolinu.¹¹⁴⁴⁷ Sto pedeset tijela izvađeno je iz masovne grobnice blizu Cerske, a za njih 149 je utvrđeno da su uzrok smrti povrede od vatrenog oružja.¹¹⁴⁴⁸ Sva ekshumirana tijela bila su tijela muškaraca prosječne starosti od 14 do 50 godina.¹¹⁴⁴⁹ Od ekshumiranih tijela, 147 je nosilo civilnu odjeću.¹¹⁴⁵⁰ Četrdeset osam žičanih ligatura izvađeno je iz grobnice, pri čemu ih je oko polovina još bila na rukama žrtava vezanim iza leđa.¹¹⁴⁵¹ Istraga o čahurama otkrivenim na lokaciji grobnice otkrila je da su čahure pronađene u samoj grobnici odgovarale onima koje su pronađene duž puta na lokaciji grobnice, što ukazuje na to da je na žrtve u grobnici pucano na lokaciji grobnice.¹¹⁴⁵² **Haglund** je u svom svjedočenju izjavio da su, zajedno sa zemljom, u grobnicu dospjele i čahure kada je zemlja prenesena s one strane ceste na kojoj je izvršeno ubijanje.¹¹⁴⁵³ Tijela žrtava su pokrivena zemljom koja je skidana duž puta preko puta mjesta ukopa, pri čemu se koristila mehanizacija za zemljane radove.¹¹⁴⁵⁴ **Haglund** je u svom svjedočenju izjavio da su kod devet leševa pronađeni muslimanski vjerski predmeti, uključujući službene dokumente Islamske zajednice Sarajevo i tespihe.¹¹⁴⁵⁵ Pronađeni su i lični podaci za neke od žrtava. Prema MKCK-u, neke od tih osoba posljednji su put viđene žive u julu 1995.¹¹⁴⁵⁶

2683. U vezi s tvrdnjom odbrane da je VRS izvodio legitimne vojne operacije u Cerskoj dolini, Pretresno vijeće napominje da se dokazi u osnovi tvrdnje na koje upućuje odbrana uglavnom odnose na 1992. i 1993. godinu i da, shodno tome, nisu

¹¹⁴⁴⁶ Dragomir Keserović, T. 12921, -12923; P1582 (Naredba komandanta Specijalne brigade policije, upućena, između ostalih, Lj. Borovčaninu, u vezi s formiranjem bataljona za pretres terena, 17. juli 1995.), par. 1-2.

¹¹⁴⁴⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1522.

¹¹⁴⁴⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1524.

¹¹⁴⁴⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1525. Pretresno vijeće smatra da se ova činjenica o kojoj je presuđeno odnosi na raspon starosti žrtava.

¹¹⁴⁵⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1526.

¹¹⁴⁵¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1527.

¹¹⁴⁵² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1528.

¹¹⁴⁵³ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3733-3734, 3736-3737; P1831 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Cerska dolina, 15. juni 1998.), str. 8-9, 12, 15, 21, 38, 53; William Haglund, T. 14933.

¹¹⁴⁵⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1529.

¹¹⁴⁵⁵ P1831 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Cerska dolina, 15. juni 1998.), str. 9, 63.

¹¹⁴⁵⁶ P1831 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Cerska dolina, 15. juni 1998.), str. 66-67.

relevantni za ovaj incident. Što se tiče argumenta odbrane u vezi s operacijama VRS-a na tom području 17. jula 1995., Pretresno vijeće napominje da su aktivnosti VRS-a koje se pominju u dokazima koje je iznio Gavrić prevazilazile puko prikupljanje podataka o prisustvu preostalih pripadnika ABiH na području Cerske i da su obuhvatale zarobljavanje bosanskih Muslimana. Međutim, Pretresno vijeće napominje da legitimnost operacije u okviru koje je vršeno zarobljavanje nije relevantna za analizu ovog incidenta koji se navodi u Optužnici.

2684. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su 17. jula 1995. ili oko tog datuma "četnici" ubili 150 nesrba muškog pola, od kojih je najmanje 149 njih ubijeno iz vatrenog oružja, te da je među njima bilo i maloljetnika, od kojih su neki imali samo 14 godina, na prostoru duž ceste koja vodi iz Nove Kasabe za Konjević Polje, u blizini Cerske.¹¹⁴⁵⁷ Uzevši u obzir gore razmotrene dokaze koje je iznio Keserović, kao i dokaze koji su razmotreni u poglavljima 7.1.6 i 9.7, Pretresno vijeće konstatuje da su među tim počiniocima bili pripadnici Specijalnog odreda policije i Posebne jedinice policije iz sastava MUP-a. Počinioci su kasnije pokopali žrtve u masovnu grobnicu jugozapadno od ceste. Na svim žrtvama, osim njih tri, pronađena je civilna odjeća, a neke od njih su pronađene s rukama vezanim iza leđa.¹¹⁴⁵⁸ Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

¹¹⁴⁵⁷ Pretresno vijeće je uočilo neznatne razlike u prikazu ovog incidenta u dokazima koje su iznijeli Reif Mehmedović i Sulejman Buljubašić. Konkretno, Vijeće je uočilo razlike u vezi s tačnim datumom kad se desio taj incident, te sastava konvoja i pravca kojim se on kretao. Međutim, Pretresno vijeće smatra da te razlike nisu tako velike da bi uticale na ishod njegovog zaključka.

¹¹⁴⁵⁸ S tim u vezi, Pretresno vijeće se uvjerilo da činjenica o kojoj je presuđeno 1527, a posebno navod o ligaturama koje su pronađene na rukama žrtava, dokazuje da je 150 muškaraca, bosanskih Muslimana, pogubljeno i odbacuje argument odbrane da su žrtve možda poginule u borbi ili počinile samoubistvo. U vezi s drugim uzrokom smrti koji predlaže odbrana, to jest međusobnim čarkama u ABiH, Pretresnom vijeću nisu predloženi nikakvi dokazi u vezi s tim i ono se na osnovu razmotrenih dokaza, uključujući dokaze koje je iznio Buljubašić, uvjerilo da su "četnici" ubili tih 150 muškaraca, bosanskih Muslimana.

7.4 Skladište u Kravici (incident 3.1 iz Priloga E Optužnici)

2685. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje više od 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, 13. jula 1995. u velikom skladištu u selu Kravica.¹¹⁴⁵⁹ Tijela žrtava su 14. jula 1995. prevezena do dvije velike masovne grobnice koje su se nalazile u obližnjim selima Glogova i Ravnice.¹¹⁴⁶⁰ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ovim incidentom. Takođe su mu predloženi dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-274**, koji je u julu 1995. bio pripadnik ABiH;¹¹⁴⁶¹ **svjedok RM-254**, bosanski Musliman iz opštine Srebrenica;¹¹⁴⁶² **svjedok RM-256** i **svjedok RM-346**, bosanski Muslimani iz Srebrenice koji su bili pripadnici ABiH;¹¹⁴⁶³ **Zoran Petrović**, novinar iz Beograda, koji je od 13. do 15. jula 1995. s Ljubišom Borovčaninom obilazio područje oko Bratunca;¹¹⁴⁶⁴ **Milenko Pepić** i **Predrag Čelić**, bosanski Srbi koji su bili pripadnici 2. odreda Specijalne brigade policije Šekovići;¹¹⁴⁶⁵ **Bojan Subotić**, koji je u julu 1995. bio komandir voda u bataljonu Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka;¹¹⁴⁶⁶ **svjedok RM-268**, koji je 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije;¹¹⁴⁶⁷ **svjedok RM-306**, Srbin iz Bratunca;¹¹⁴⁶⁸ **Neđo Jovičić**, koji je 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije kao vozač zamjenika komandanta brigade, Ljubomira Borovčanina;¹¹⁴⁶⁹ **svjedok RM-260**, koji je u julu 1995. bio član štaba Civilne zaštite u opštini Bratunac;¹¹⁴⁷⁰ **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik

¹¹⁴⁵⁹ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 3 iz Priloga E Optužnici.

¹¹⁴⁶⁰ Optužnica, incident 3 iz Priloga E Optužnici.

¹¹⁴⁶¹ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6972.

¹¹⁴⁶² P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), str. 1, par. 1. Dokazi svjedoka RM-254 takođe su razmotreni u poglavlju 7.14.1.

¹¹⁴⁶³ **Svjedok RM-256**: P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), str. 1, par. 1-2; svjedok RM-256, T. 13187. **Svjedok RM-346**: P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3016; P1117 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-346); svjedok RM-346, T. 9576.

¹¹⁴⁶⁴ P3347 (Zoran Petrović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 4. decembar 2007.), str. 18738, 18741, 18764-18765, 18830.

¹¹⁴⁶⁵ **Milenko Pepić**: P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 2, 5; Milenko Pepić, T. 12406-12407, 12433. **Predrag Čelić**: P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13456-13458, 13462. Pretresno vijeće smatra da se nazivi Šekovići i Šehovici odnose na isto mjesto i koriste ih kao međusobno zamjenjive u ovoj Presudi.

¹¹⁴⁶⁶ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 2, 4.

¹¹⁴⁶⁷ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8565, 8567.

¹¹⁴⁶⁸ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9357-9358; svjedok RM-306, T. 11446; D293 (Svjedok RM-306, izjava data MUP-u bosanskih Srba, 26. decembar 2005.), str. 1-2.

¹¹⁴⁶⁹ D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 2.

¹¹⁴⁷⁰ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7861-7862.

komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;¹¹⁴⁷¹ **David Harland**, službenik za civilne poslove UNPROFOR-a, koji je od maja 1993. bio raspoređen u Sarajevo;¹¹⁴⁷² **svjedok RM-333**, koji je 1995. bio pripadnik združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i republike bosanskih Srba;¹¹⁴⁷³ **Rahima Malkić**, bosanska Muslimanka iz opštine Srebrenica;¹¹⁴⁷⁴ **John Clark**, forenzički patolog;¹¹⁴⁷⁵ i **Dušan Janc**, istražitelj;¹¹⁴⁷⁶ kao i dokumentarni dokazi, i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹¹⁴⁷⁷ Pretresnom vijeću su predloženi i dokazi koje su

¹¹⁴⁷¹ Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

¹¹⁴⁷² P1 (David Harland, izjava svjedoka, 4. septembar 2009.), str. 1, par. 5; David Harland, T. 661.

¹¹⁴⁷³ Svjedok RM-333, T. 6759, 6792-6793; P724 (Izveštaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin) str. 1; D129 (Naređenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.), str. 1.

¹¹⁴⁷⁴ P1005 (Rahima Malkić, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 1-2; P1006 (Rahima Malkić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2.

¹¹⁴⁷⁵ John Clark, T. 17185; P2236 (Biografija Johna Clarka); P2257 (John Clark, transkript iz predmeta *Krstić*, 30. i 31. maj 2000.), str. 3897-3899; P2258 (John Clark, transkript iz predmeta *Karadžić*, 10. januar 2012.), str. 22692-22693. Dokazi Johna Clarka takođe su razmotreni u poglavljima 7.3 i 7.7.

¹¹⁴⁷⁶ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 1; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom).

¹¹⁴⁷⁷ **Svjedok RM-274**: P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6989-6990, 6999-7000. **Svjedok RM-256**: P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 8, 18; 20-23, P1593 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 21. septembar 1995.), str. 4; svjedok RM-256, T. 13181-13182, 13195-13197. **Svjedok RM-254**: P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), par. 5; svjedok RM-254, T. 13837-13838; D321 (Izjava svjedoka RM-254, 5. juni 1997.), str. 1-2; D322 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom, 16. april 2009.), str. 5; D323 (Interni memorandum, razgovor sa svjedokom RM-254, 13. novembar 2003.), str. 1; D324 (Sudski dokumenti), str. 12-13, 35-57; D325 (Sudski dokumenti), str. 6-7, 27-28, 37. **Svjedok RM-346**: P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3025-3027; P1119 (Svjedok RM-346, transkript iz predmeta *Karadžić*, 2. februar 2012.), str. 24123; svjedok RM-346, T. 9568; P1120 (Panoramska fotografija skladišta u Kravici); P1124 (Fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio svjedok RM-346 u predmetu *Karadžić*, 2. februar 2012.). **Zoran Petrović**: P3347 (Zoran Petrović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 4. decembar 2007.), str. 18802, 18807-18808; P3350 (Panoramska slika skladišta u Kravici, sastavljena od više stop-fotografija iz video-snimka prikazanog na suđenju vezi sa Srebrenicom, zaustavljena na 02:56:16). **Milenko Pepić**: P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 9; Milenko Pepić, T. 12418-12419, 12447, 13477; P1545 (Stop-fotografija vazdušnog video-snimka skladišta u Kravici, s oznakama koje je unio Milenko Pepić). **Bojan Subotić**: D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 6, 29, 31, 34-35; Bojan Subotić, T. 32971-32974, 32988. **Svjedok RM-268**: P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8621-8624. **Svjedok RM-306**: P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9362-9363, 9365-9370, 9372, 9392; svjedok RM-306, T. 11428-11429, 11431, 11443, 11465-11466, 11473, 11475, 11495, 11511. **Svjedok RM-260**: P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7879-7880, 7882; P3622 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19. novembar 2007.), str. 17851; P3623 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Karadžić*, 7. februar 2012.), str. 24221. **Nedo Jovičić**: D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 30-33; Nedo Jovičić, T. 33724-33727, 33729-33733, 33735-33738. **Momir Nikolić**: D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9; Momir Nikolić, T. 12098. Pretresno vijeće napominje da je ovaj svjedok tokom cijelog svog svjedočenja pominjao zemljoradničku zadrugu u Kravici i smatra da pod tim podrazumijeva skladište u Kravici. **David Harland**: David Harland, T. 904; svjedok **RM-333**: P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14835, 14888; **John Clark**: P2260 (John Clark, Izveštaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 1, 6-8, 10-11, 14, 16, 25-27; P2261 (John Clark, Izveštaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s

iznijeli **Ljubodrag Gajić**, koji je bio pripadnik 1. čete MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini;¹¹⁴⁷⁸ **Mevludin Orić**, bosanski Musliman iz Lehovića u opštini Srebrenica;¹¹⁴⁷⁹ **Mile Simanić**, koji je bio pripadnik TO-a Vlasenica, a 1995. zamjenik komandanta inženjerskog bataljona DK-a;¹¹⁴⁸⁰ **Miroslav Deronjić**, koji je od aprila 1992. bio predsjednik Kriznog štaba opštine Bratunac, a od ljeta 1993. član Glavnog odbora SDS-a;¹¹⁴⁸¹ **Mladen Blagojević**, Srbin, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke lake pješadijske brigade;¹¹⁴⁸² **Jose Baraybar**, forenzički antropolog;¹¹⁴⁸³ **Vesna Ivanović**, ljekar, koja je radila u Domu zdravlja u Bratuncu od 1986.;¹¹⁴⁸⁴ i **Christopher Lawrence**, forenzički patolog.¹¹⁴⁸⁵

Zatočenje i ubijanje bosanskih Muslimana u skladištu u Kravici

2686. **Predrag Čelić** je izjavio da je 2. odred Specijalne brigade policije Šekovići 12. jula 1995. dobio naređenje da se razmjesti duž puta koji vodi iz Sandića prema Kravici, sa zadatkom da obezbijedi putnu komunikaciju Bratunac-Konjević Polje i da zaštiti okolna sela od ljudi koji su otišli iz Srebrenice.¹¹⁴⁸⁶ U to vrijeme, komandant odreda je bio Rade Čuturić, koji je 12. i 13. jula 1995. bio prisutan na terenu s jedinicom.¹¹⁴⁸⁷ Komandant Specijalne brigade policije bio je Goran Sarić, a zamjenik komandanta Ljubiša Borovčanin.¹¹⁴⁸⁸ Pripadnici jedinice ovog svjedoka nosili su maskirne uniforme,

lokaliteta Ravnice, Glogova, Zeleni Jadar, 2001.), str. 6-7, 9-11. **Dušan Janc**: P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), Dodatak A, str. 5-8. **Predrag Čelić**: P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13477, 13479-13480. **Rahima Malkić**: P1005 (Rahima Malkić, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 2; P1006 (Rahima Malkić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2. **Dokumentarni dokazi**: P2795 (Izveštaj vještaka s ažuriranim podacima MKNL-a u vezi sa Srebrenicom, 21. juli 2013.); P5588 (Obavještenje MKNL-a o izvještajima o DNK, decembar 2007. Dokazi Mevludina Orića razmotreni su u poglavlju 7.14.1.

¹¹⁴⁷⁸ Ljubodrag Gajić, T. 40268-40269, 40311.

¹¹⁴⁷⁹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 861, 869.

¹¹⁴⁸⁰ P3517 (Mile Simanić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 3. septembar 2007.), str. 14619, 14621-14622.

¹¹⁴⁸¹ P3566 (Miroslav Deronjić, izjava svjedoka, 25. novembar 2003.), par. 2.

¹¹⁴⁸² D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), str. 1, par. 3; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izveštaj o istrazi), str. 2, 4.

¹¹⁴⁸³ Jose Baraybar, T. 16002; P2071 (Biografija Josea Baraybara, bez datuma), str. 1. Dokazi Josea Baraybara takođe su razmotreni u poglavlju 7.10.

¹¹⁴⁸⁴ P3154 (Vesna Ivanović, izjava svjedoka, 26. avgust 2013.), str. 1, 5, par. 1.

¹¹⁴⁸⁵ Christopher Lawrence, T. 14695; P1803 (Biografija Christophera Lawrencea, bez datuma), str. 1-2.

¹¹⁴⁸⁶ P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13465-13469. V.

V. takođe P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 7; Milenko Pepić, T. 12408, 12411, 12434-12435; D305 (Fotografija u boji s oznakama koje je unio Milenko Pepić).

¹¹⁴⁸⁷ P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13458, 13461, 13473.

¹¹⁴⁸⁸ P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13459.

s amblemom na lijevom ramenu na kojem je pisalo "Specijalna brigada" i "policije" i na kojem je takođe bio broj i zastava s grbom, dvoglavim orlom.¹¹⁴⁸⁹ Odred kojem je pripadao svjedok, 2. odred Šekovići, bio je razmješten duž ceste, u grupama od po dva ili tri čovjeka.¹¹⁴⁹⁰ Svjedok je s Branom Džinićem, Zoranom Tomićem i Slobodanom Stjepanovićem stajao u jednoj kući koja se nalazila na oko 600 metara od skladišta u Kravici.¹¹⁴⁹¹ Na području između Sandića i Konjević Polja bila je stacionirana i 1. četa SJB-a Zvornik.¹¹⁴⁹² **Milenko Pepić**, koji je takođe bio pripadnik 2. odreda Šekovići, u svom svjedočenju je izjavio da su on i drugi bili razmješteni na lijevoj strani ceste, gledano iz Konjević Polja prema Kravici, te da je na taj položaj stigao u popodnevnom satima 13. jula 1995.¹¹⁴⁹³ Rade Čturić je došao tog dana i rekao mu da će se uskoro predati velika grupa Muslimana koja se nalazila u Sandićima i da ih treba odvesti pod pratnjom u skladište u Kravici.¹¹⁴⁹⁴ Svjedok se odvezao sa Čturićem na most u blizini centra Kravice.¹¹⁴⁹⁵ Čturić je svjedoku dao motorolu i dao mu uputstvo da zaustavi vozila sa ženama i djecom koja budu dolazila iz Srebrenice, nakon što ga Čturić bude pozvao. To je bilo neophodno kako bi se omogućilo da se zatočenici pod pratnjom odvedu u skladište u Kravici bez zakrčavanja saobraćaja.¹¹⁴⁹⁶ Čturić je pozvao svjedoka oko sat kasnije i on je zaustavio kolonu autobusa koji su odvozili žene i djecu iz Srebrenice, obustavivši tako saobraćaj na približno sat vremena.¹¹⁴⁹⁷ Svjedok je vidio autobuse koji su prevozili izbjeglice na putu od Sandića za Kravicu, ali nije vidio nikakva vojna vozila ni vojnike.¹¹⁴⁹⁸ **Predrag Čelić** je izjavio da je u popodnevnom satima 12. jula i 13. jula 1995. vidio autobuse i kamione s civilima, koji su dolazili s područja Srebrenice i Potočara, kako prolaze tim putem.¹¹⁴⁹⁹

¹¹⁴⁸⁹ P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13462.

¹¹⁴⁹⁰ P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13459-13450, 13470.

¹¹⁴⁹¹ P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13470-13471.

¹¹⁴⁹² P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13470-13472.

¹¹⁴⁹³ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 7; Milenko Pepić, T. 12429.

¹¹⁴⁹⁴ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 8.

¹¹⁴⁹⁵ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 8; Milenko Pepić, T. 12415-12417, 12436; P1544 (Mapa istočne Bosne od Zelenog Jadra do Konjević Polja, s oznakama koje je unio Milenko Pepić); D305 (Fotografija u boji, s oznakama koje je unio Milenko Pepić).

¹¹⁴⁹⁶ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 8; Milenko Pepić, T. 12437-12438.

¹¹⁴⁹⁷ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 8; Milenko Pepić, T. 12438.

¹¹⁴⁹⁸ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 8.

¹¹⁴⁹⁹ P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13474.

2687. Između 1.000 i 1.500 muškaraca, bosanskih Muslimana iz kolone (v. poglavlje 7.1.6), koji su bježali kroz šumu i bili zarobljeni i zatočeni na livadi u Sandićima (v. poglavlje 7.5) u popodnevnim satima 13. jula 1995., autobusima ili pješice je odvedeno u skladište u Kravici, kod Glogove.¹¹⁵⁰⁰ **Svjedok RM-274** je procijenio da je istog dana, dva sata po njegovom dolasku u skladište, tu stiglo još 2.500 do 3.000 ljudi, kojima su naredili da sjednu u isti dio tog objekta u kojem je on sjedio. Bili su tako stiješnjeni da su se skoro gušili.¹¹⁵⁰¹ Nekolicina stražara je povremeno ulazila u skladište i izlazila iz njega, a vojnici, Srbi, koji su bili tu nosili su nove, šarene i zelene maskirne uniforme.¹¹⁵⁰² Jedan od vojnika nosio je i plavi šljem UN-a.¹¹⁵⁰³ Stražari su naredili ljudima da predaju sav svoj novac, nakit ili druge dragocjenosti i rekli su im da će im ti predmeti na kraju biti vraćeni.¹¹⁵⁰⁴ Kada su stražari u skladište unijeli kofu vode, među iscrpljenim ljudima koji su pokušavali da je se domognu skoro je izbila tuča.¹¹⁵⁰⁵ U jednom trenutku, jedan uplašeni čovjek je istrčao iz skladišta i stražari su ga ubili pred ulazom. Rekli su ljudima da će svakog ko pokuša da pobjegne ustrijeliti kao što su ustrijelili tog čovjeka.¹¹⁵⁰⁶ Ubrzo poslije toga, srpski vojnici su postali uznemireni i gnjevni i svjedok je izvana čuo pucnjavu iz tenkova, automatskih pušaka i drugog oružja, kao i detonacije ručnih bombi.¹¹⁵⁰⁷

2688. **Svjedok RM-306** je u svom svjedočenju izjavio da je u popodnevnim satima 13. jula 1995., dok je iz Bratunca išao za Konjević Polje, u blizini skladišta u Kravici vidio jednog čovjeka u zelenoj maskirnoj uniformi kako naređuje petorici ljudi da legnu potrbuške, a zatim im puca u leđa.¹¹⁵⁰⁸ Ispred skladišta je bilo još 10 do 20 ljudi u maskirnim uniformama, kao i hrpa na kojoj je bilo 40 do 50 leševa.¹¹⁵⁰⁹

2689. **Svjedok RM-254** je u svom svjedočenju izjavio da ga je u skladište dovelo pet ili šest srpskih vojnika s automatskim puškama, koji su nosili sivomaslinaste uniforme i

¹¹⁵⁰⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1530.

¹¹⁵⁰¹ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6990.

¹¹⁵⁰² P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6990-6992.

¹¹⁵⁰³ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6992.

¹¹⁵⁰⁴ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6990-6991.

¹¹⁵⁰⁵ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6992.

¹¹⁵⁰⁶ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7001.

¹¹⁵⁰⁷ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6992-6993, 6996.

¹¹⁵⁰⁸ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9360-9361, 9365; svjedok RM-306, T. 11438-11439, 11470-11471; P1480 (Fotografija s oznakama koje je unio svjedok RM-306).

¹¹⁵⁰⁹ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9360-9361, 9365; svjedok RM-306, T. 11438-11439; P1480 (Fotografija s oznakama koje je unio svjedok RM-306).

crvene trake na rukavima na kojima je pisalo "Jugoslavija".¹¹⁵¹⁰ Psovali su svjedoku "balijsku majku" i pitali ga gdje je sada Naser Orić da ih brani. Kako je skladište već bilo puno, svjedoku su naredili da ostane vani.¹¹⁵¹¹ Ispred skladišta je već bilo deset zatočenika, a "četnici" su i dalje dovodili nove grupe zarobljenih muškaraca.¹¹⁵¹² Srpski vojnici u tamnozelenim maskirnim i crnim uniformama, postrojili su grupu od sedam do deset ljudi u civilnoj odjeći i pogubili ih hicima iz automatskih pušaka.¹¹⁵¹³ Jedan srpski vojnik koji je nosio crnu uniformu pucao je u noge dječaku koji je imao 15 ili 16 godina i zvaio se Nermin Nukić.¹¹⁵¹⁴ Jedan od vojnika je rekao da Nukiću treba ukazati prvu pomoć i dva vojnika su ga odnijela iza skladišta. Svjedoku nije poznato da li je Nukić preživio, ali njegova majka se kasnije raspitivala kako bi saznala gdje se on nalazi.¹¹⁵¹⁵ Srpski vojnici su grupi u kojoj je bio svjedok rekli da će se to desiti i njima ukoliko pokušaju da pobjegnu i da "isto vas ovo čeka, samo dok dođete na red jer imamo pun magacin još toga da poubijamo".¹¹⁵¹⁶ Nakon što je prva grupa pogubljena, iz hangara su izveli još ljudi, u grupama od po približno deset ljudi, koje bi zatim postrojili ispred zida i postrijeljali.¹¹⁵¹⁷ Svjedok se nije mogao sjetiti koliko je grupa ljudi bilo izvedeno iz hangara.¹¹⁵¹⁸

2690. Oko 18:00 sati, kad se skladište napunilo, vojnici su počeli da unutra ubacuju ručne bombe i pucaju direktno u ljude nagurane u skladištu.¹¹⁵¹⁹ **Svjedok RM-256** je u svom svjedočenju izjavio da su stražari ispaljivali protivoklopne rakete na

¹¹⁵¹⁰ P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), par. 5; svjedok RM-254, T. 13837-13838; D321 (Izjava svjedoka RM-254, 5. juni 1997.), str. 1-2; D322 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom, 16. april 2009.), str. 5; D323 (Interni memorandum, razgovor sa svjedokom RM-254, 13. novembar 2003.), str. 1; D324 (Sudski dokumenti), str. 12-13, 35 57; D325 (Sudski dokumenti), str. 6-7, 27-28, 37.

¹¹⁵¹¹ D321 (Izjava svjedoka RM-254, 5. juni 1997.), str. 2.

¹¹⁵¹² P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), par. 5; D321 (Izjava svjedoka RM-254, 5. juni 1997.), str. 2.

¹¹⁵¹³ P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), par. 5; svjedok RM-254, T. 13866-13867; D321 (Izjava svjedoka RM-254, 5. juni 1997.), str. 2; D324 (Sudski dokumenti), str. 12, 15-16; D325 (Sudski dokumenti), str. 8, 19.

¹¹⁵¹⁴ P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), par. 5; svjedok RM-254, T. 13810-13812, 13838-13839, 13841; D321 (Izjava svjedoka RM-254, 5. juni 1997.), str. 2; D322 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom, 16. april 2009.), str. 5; D324 (Sudski dokumenti), str. 14-15, 36-37, 40-41, 52-53, 57-58; D325 (Sudski dokumenti), str. 4, 9, 18, 34-35.

¹¹⁵¹⁵ P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), par. 5; svjedok RM-254, T. 13810-13812, 13839-13840; D321 (Izjava svjedoka RM-254, 5. juni 1997.), str. 2; D324 (Sudski dokumenti), str. 14, 18; D325 (Sudski dokumenti), str. 9-10.

¹¹⁵¹⁶ P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), par. 5; D324 (Sudski dokumenti), str. 16; D325 (Sudski dokumenti), str. 9.

¹¹⁵¹⁷ Svjedok RM-254, T. 13867; D322 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom, 16. april 2009.), str. 5; D324 (Sudski dokumenti), str. 14; D325 (Sudski dokumenti), str. 10, 36-37.

¹¹⁵¹⁸ Svjedok RM-254, T. 13867-13868; D324 (Sudski dokumenti), str. 47; D325 (Sudski dokumenti), str. 10.

¹¹⁵¹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1531.

zatočenike.¹¹⁵²⁰ **Svjedok RM-274** je opisao kako je vojnik s tamnim naočalama, pancirnim prslukom i crnom kovrdžavom kosom koja mu je dosegala do ramena bio prvi koji je otvorio vatru, a zatim je to učinio vojnik koji je nosio plavi šljem UN-a.¹¹⁵²¹ Stražari koji su bili oko zgrade ubijali su zatočenike koji su pokušavali pobjeći kroz prozore.¹¹⁵²² Vojnici su po ljudima pucali cijelu noć, praveći samo kraće pauze.¹¹⁵²³ Svjedok je cijelu noć proveo ležeći potrbuške i bio je pogođen u desnu nogu i ranjen je gelerom u leđa.¹¹⁵²⁴ Cijelu noć je slušao jauke i krike ljudi koji su dozivali svoje voljene.¹¹⁵²⁵ Tokom pauza u pucnjavi, pužući preko leševa pokušavao je da dođe do kontejnera koji je vidio pored jednog od prozora.¹¹⁵²⁶ Nakon nekoliko pokušaja i sav bio natopljen vrelom krvlju, uspio je da dođe kontejnera i iskoči kroz vrlo uzak prozor.¹¹⁵²⁷ Kada je udario o zemlju čuo je neki glas kako govori "[e]no ga iskoči još jedan", pa je ostao da leži na zemlji čekajući da ga neko ubije.¹¹⁵²⁸ Jedan vojnik je došao kroz njivu kukuruza, uperio baterijsku lampu u njega, a zatim ispalio metak u njega s udaljenosti od par metara, pogodivši ga u desno rame, i pitao: "Hoćeš li još jedan?". Svjedok je ćutao pretvarajući se da je mrtav i vojnik je otišao.¹¹⁵²⁹

2691. Svjedok je i dalje bio nepomičan i ujutro je kroz kukuruzište do njega došao još jedan vojnik. Svjedok je bio sav prekriven krvlju i muhama i usporio je disanje kako bi vojnik pomislio da je mrtav. Minut kasnije, vojnik je otišao nazad u kukuruze.¹¹⁵³⁰ Dok je ležao pod prozorom čuo je kako strijeljaju još ljudi i kako vojnici govore o ranjenima: "Ovaj je, meni se čini, još malo živ. Treba ga upucati". O leševima koje je trebalo pokupiti rekli su: "Nećemo te sad, daj da riješimo ove unutra".¹¹⁵³¹ Svjedok je otpuzao kroz kukuruzište i vidio dva mrtva muškarca koji su, po njegovom mišljenju, takođe pokušali da pobjegnu prije njega.¹¹⁵³² Prešao je preko rijeke i uspio da dođe na drugu

¹¹⁵²⁰ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 20-21; svjedok RM-256, T. 13181-13182, 13196-13197.

¹¹⁵²¹ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6999.

¹¹⁵²² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1532.

¹¹⁵²³ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6999-7000.

¹¹⁵²⁴ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7000, 7006-7007.

¹¹⁵²⁵ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7000.

¹¹⁵²⁶ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7001.

¹¹⁵²⁷ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7001; P4208 (Fotografija prozora na skladištu, s oznakama koje je unio svjedok RM-274); P4209 (Stop-fotografija vazdušnog video-snimka skladišta u Kravici, s oznakama koje je unio svjedok RM-274).

¹¹⁵²⁸ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7003.

¹¹⁵²⁹ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7005.

¹¹⁵³⁰ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7005.

¹¹⁵³¹ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7006.

¹¹⁵³² P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7007.

obalu. Zatim je pobjegao u šumu i na kraju odlučio da se uputi ka Žepi zajedno s grupom od oko dvanaest ljudi na koje je naišao u šumi.¹¹⁵³³

2692. **Svjedok RM-256** je opisao kako je, kada je pucnjava počela, otrčao u stražarsku kućicu koja je bila puna drugih zatočenika, a zatim se pucnjava koncentrisala na tu kućicu. Svjedok je bio natopljen krvlju drugih zatočenika i zgrabio je jedan leš i stavio ga preko sebe.¹¹⁵³⁴ Kad je pucnjava prestala, skladište je bilo puno leševa.¹¹⁵³⁵ Te večeri, u skladištu je pogubljeno približno 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana.¹¹⁵³⁶

2693. U večernjim satima 13. jula 1995., dok je prolazio pored skladišta u Kravici, **Milenko Pepić** je primijetio da je ispred ulaza u skladište bilo razbacano sijeno.¹¹⁵³⁷ Pretpostavio je da je ono bilo upotrijebljeno da se prekriju leševi ubijenih Muslimana, kako ih žene i djeca koji su prolazili tom komunikacijom u autobusima ne bi vidjeli.¹¹⁵³⁸ Svjedok i drugi ljudi proveli su noć u napuštenim kućama koje su se nalazile između Konjević Polja i Zvornika.¹¹⁵³⁹

2694. **Mladen Blagojević** je u svom svjedočenju izjavio da je čuo da je Ilija Nikolić, koji je bio pripadnik Bratunačke brigade, učestvovao u pogubljenjima u skladištu u Kravici.¹¹⁵⁴⁰ **Ljubodrag Gajić** je u svom svjedočenju izjavio da su oko 01:00 do 02:00 sata 14. jula 1995., on i njegova jedinica, 1. četa Centra za obuku na Jahorini iz sastava MUP-a, otišli na jednu lokaciju u blizini skladišta u Kravici.¹¹⁵⁴¹ Ljude su u skladište dovozili u dva tipa kamiona: u kamion 110 moglo je da stane šest do sedam ljudi, dok je u kamion 150 moglo da stane 25 do 30 ljudi.¹¹⁵⁴² Kamioni su obavili osam do deset vožnji, ali nisu uvijek bili sasvim puni.¹¹⁵⁴³ Svjedok je vidio kako na ljude u skladištu pucaju dva policajca iz Specijalnog odreda policije Šekovići.¹¹⁵⁴⁴ **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju izjavio da mu je Komanda DK-a naredila da istraži ko su bili počinioci ubijanja u skladištu u Kravici i utvrdi da li su u tome učestvovali pripadnici

¹¹⁵³³ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 7007, 7011.

¹¹⁵³⁴ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 21.

¹¹⁵³⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1533.

¹¹⁵³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1534.

¹¹⁵³⁷ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 9; Milenko Pepić, T. 12418-12419, 12447; P1545 (Stop-fotografija vazdušnog video-snimka skladišta u Kravici, s oznakama koje je unio Milenko Pepić).

¹¹⁵³⁸ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 9.

¹¹⁵³⁹ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 9-10.

¹¹⁵⁴⁰ P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 9.

¹¹⁵⁴¹ Ljubodrag Gajić, T. 40311, 40314-40315.

¹¹⁵⁴² Ljubodrag Gajić, T. 40321-40322.

¹¹⁵⁴³ Ljubodrag Gajić, T. 40322.

¹¹⁵⁴⁴ Ljubodrag Gajić, T. 40317-40318, 40336.

VRS-a.¹¹⁵⁴⁵ Svjedok je otišao na teren i "ustanovio" da su ubijanje počinili pripadnici policijskih snaga. Prema Nikolićevim riječima, Milovan Matić i Ilija Nikolić, pripadnici 1. pješadijskog bataljona Bratunačke brigade, i Nikola Popović, pripadnik Vojne policije Bratunačke brigade, učestvovali su u pogubljenju, ali nisu bili poslani tamo po naređenju VRS-a.¹¹⁵⁴⁶ Ti pripadnici Bratunačke brigade bili su nekadašnji stanovnici Kravice koji su žudili za osvetom.¹¹⁵⁴⁷ Poslije rata, pripadnici jedinica policije obavijestili su svjedoka da se prije ubijanja u Kravici desio incident u kojem je jedan policajac ubijen, a jedan ranjen, i da su reagujući na taj incident počinio pobiti svakog koga su zatekli na toj lokaciji.¹¹⁵⁴⁸ Svjedok je saznao da su 13. jula 1995. iz Zvornika i Bratunca dovezene mašine da pokopaju leševe.¹¹⁵⁴⁹ Dan ili dva poslije tih događaja, on je o nalazima svoje istrage izvjestio pukovnika Blagojevića.¹¹⁵⁵⁰

2695. Sljedećeg jutra, vojnici su pozivali ljude kako bi ustanovili da li je iko od ranjenih muškaraca još uvijek u životu.¹¹⁵⁵¹ **Svjedok RM-256** je u svom svjedočenju izjavio da je čuo kako jedan vojnik obećava da će one koji se jave automobilom odvesti u bolnicu.¹¹⁵⁵² Nakon što su otkrili neke ranjene zatočenike, stražari su ih tjerali da pjevaju srpske pjesme, a zatim su ih ubili.¹¹⁵⁵³ **Svjedok RM-256** je čuo kako "četnici" jednog čovjeka psuju: "Pička ti materina turska!"¹¹⁵⁵⁴ Kasnije ih je čuo kako nekom drugom čovjeku psuju "islamsko pleme".¹¹⁵⁵⁵ Nakon što je i posljednji ubijen, ekskavator je počeo s iznošenjem tijela iz skladišta.¹¹⁵⁵⁶ Voda iz cisterne korištena je za pranje krvi s asfalta¹¹⁵⁵⁷ **Svjedok RM-256** je čuo glas kako nekome naređuje da prekrije leševe sijenom i to naređenje je izvršeno.¹¹⁵⁵⁸ Sljedeće večeri, 14. jula 1995., svjedok je pronašao još dvojicu preživjelih i zajedno s jednim od njih uspio je da pobjegne i skriva

¹¹⁵⁴⁵ Momir Nikolić, T. 12098.

¹¹⁵⁴⁶ Momir Nikolić, T. 12098; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹⁵⁴⁷ Momir Nikolić, T. 12098.

¹¹⁵⁴⁸ Momir Nikolić, T. 12106; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹⁵⁴⁹ D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹⁵⁵⁰ D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹⁵⁵¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1535.

¹¹⁵⁵² P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 22.

¹¹⁵⁵³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1535.

¹¹⁵⁵⁴ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 22.

¹¹⁵⁵⁵ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 22.

¹¹⁵⁵⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1536.

¹¹⁵⁵⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1536.

¹¹⁵⁵⁸ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 23.

se pet dana u kukuružištu i obližnjoj šumi.¹¹⁵⁵⁹ Svjedok je na kraju, 17. septembra 1995. uspio da dođe u Kladanj.¹¹⁵⁶⁰

¹¹⁵⁵⁹ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 24-26; svjedok RM-256, T. 13198-13200.

¹¹⁵⁶⁰ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 27-32; svjedok RM-256, T. 13200.

Incident opečenih ruku

2696. **Milenko Pepić** je u svom svjedočenju izjavio da je, nakon što je dobio naređenje da zaustavi saobraćaj, čuo pucnjavu i detonacije bombi iz pravca skladišta u Kravici koji su trajali oko sat vremena, pri čemu je pucnjava bila glasnija, intenzivnija i češća od pucnjave koju je ranije tog dana čuo iz šume.¹¹⁵⁶¹ Svjedok je dodao da se činilo da zvuk pucnjave dolazi samo s jedne strane, bez uzvratne vatre.¹¹⁵⁶² Svjedok je kasnije čuo Čturića kako preko sredstava veze govori, a moguće je da se obraćao Borovčaninu, da je jedan pripadnik 3. voda Skelani koji se zvao Krsto, zvani Krle, ubijen.¹¹⁵⁶³ Deset minuta kasnije, Čturić se odvezao do mosta i rekao svjedoku da su Muslimani oteli Krletu pušku iz ruku i ubili ga njome, te da u tom trenutku pucaju po Muslimanima.¹¹⁵⁶⁴ Čturić, koji je zgrabio pušku za cijev, imao je zavoje na rukama zbog opekotina koje je tom prilikom zadobio i upravo se vozio u ambulantu.¹¹⁵⁶⁵ **Nedo Jovičić** je u svjedočenju izjavio da je 13. jula 1995., dok je s Ljubišom Borovčaninom bio na putu iz Sandića ka Konjević Polju, Borovčanina pozvao Mišo Stupar i tražio da odmah dođe u skladište u Kravici zato što je jedan njihov pripadnik poginuo, a jedan je ranjen.¹¹⁵⁶⁶ U razgovoru koji su vodili radio-vezom 13. jula 1995. u 16:48 sati, između ostalih, Ljubiša Borovčanin i jedan neidentifikovani muškarac koji se navodi kao "oficir", Borovčanin je naredio oficiru da zaustavi saobraćaj iza njega.¹¹⁵⁶⁷ Oficir je odgovorio da je čovjek koji se preziva Kovač rekao da će on to učiniti.¹¹⁵⁶⁸ U skladištu su zatekli ranjenog čovjeka kojeg su zvali "oficir", stavili ga u automobil i odvezli u

¹¹⁵⁶¹ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 8-9; Milenko Pepić, T. 12412-12414, 12438.

¹¹⁵⁶² Milenko Pepić, T. 12413-12414.

¹¹⁵⁶³ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 8-9; Milenko Pepić, T. 12419-12420, 12438-12440, 12451.

¹¹⁵⁶⁴ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 9; Milenko Pepić, T. 12396-12398, 12457. V. takođe P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 10; Milenko Pepić, T. 12451-12452; P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13460, 13480-13482. Momir Nikolić, T. 12106; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹⁵⁶⁵ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 9; Milenko Pepić, T. 12445-12446, 12454. V. takođe P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 10; Milenko Pepić, T. 12452, 12459; P2173 (Predrag Čelić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28. juni 2007.), str. 13482; P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8622, 8624-8626.

¹¹⁵⁶⁶ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 25, 30-31. Pretresno vijeće napominje da je svjedok tokom cijelog svog svjedočenja pominjao "zemljoradničku zadrugu u Kravici" i smatra da je pod tim podrazumijevao skladište u Kravici.

¹¹⁵⁶⁷ P1541 (Video-snimak od 13.-14. jula 1995.), str. 10-11. Glas Ljubiše Borovčanina u ovom razgovoru putem radio-veze identifikovao je njegov vozač Nedo Jovičić, v. T. 33711-33712.

¹¹⁵⁶⁸ P1541 (Video-snimak od 13.-14. jula 1995.), str. 11.

Dom zdravlja u Bratuncu.¹¹⁵⁶⁹ Kada se vratio u Bratunac, Borovčanin je naredio svjedoku da se vrati u skladište i vidi šta se desilo.¹¹⁵⁷⁰ Svjedok je u skladištu vidio kako dva muškarca istrčavaju iz zatvorenog dijela zgrade, gdje se pucalo. Jedan od naoružanih ljudi koji je pucao kroz vrata skladišta otvorio je vatru na njih. Svjedok se bacio na zemlju da ne bi bio pogođen, ali je vidio da su dva muškarca koja su istrčala iz skladišta na kraju pogođena mecima i pala na zemlju.¹¹⁵⁷¹ Odmah poslije toga, odveo se nazad u Bratunac i izvjestio Borovčanina o incidentu.¹¹⁵⁷² Njih dvojica su zajedno otišli u prostorije SDS-a i izvjestili Deronjića o incidentu, zatraživši od njega da nešto preduzme.¹¹⁵⁷³ Sljedećeg dana, 14. jula 1995., svjedok je otišao na Pale s Deronjićem, koji je imao sastanak s Karadžićem.¹¹⁵⁷⁴

2697. **Pepić** je u svom svjedočenju izjavio da se sat kasnije Čturić vratio iz ambulante i da mu je ruka i dalje bila u zavojima, te da se odmah odveo ka skladištu u Kravici.¹¹⁵⁷⁵ U izvodu iz knjige pacijenata Doma zdravlja navodi se da je Rade Čturić bio primljen u 17:40 sati 13. jula 1995.¹¹⁵⁷⁶ Pucnjava iz pravca skladišta prestala je ubrzo poslije toga, neposredno prije nego što je pala noć, i Čturić je naredio svjedoku da propusti saobraćaj.¹¹⁵⁷⁷ **Svjedok RM-260** je izjavio da je 13. jula 1995. saznao za incident s puškom u skladištu u Kravici, koji je doveo do haosa i smrti mnogih "ratnih zarobljenika".¹¹⁵⁷⁸

Operacije pokopavanja i ponovnog pokopavanja

2698. U večernjim satima 13. jula, pukovnik Beara je, zajedno s Miroslavom Deronjićem i drugima, počeo organizovati pokopavanja muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u skladištu u Kravici.¹¹⁵⁷⁹ **Miroslav Deronjić** je izjavio da mu je

¹¹⁵⁶⁹ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 30-31.

¹¹⁵⁷⁰ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 31, 33; Nedo Jovičić, T. 33733.

¹¹⁵⁷¹ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 33.

¹¹⁵⁷² D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 33-34.

¹¹⁵⁷³ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 34.

¹¹⁵⁷⁴ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 36-37.

¹¹⁵⁷⁵ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 9.

¹¹⁵⁷⁶ P1477 (Izvod iz knjige pacijenata Doma zdravlja u Bratuncu, 13.-15. juli 1995.), str. 2. V. takođe P3154 (Vesna Ivanović, izjava svjedoka, 26. avgust 2013.), par. 2-3.

¹¹⁵⁷⁷ P1543 (Milenko Pepić, izjava data u Bosni i Hercegovini, 26. oktobar 2005.), str. 9; Milenko Pepić, T. 12447.

¹¹⁵⁷⁸ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7873.

Pretno vijeće napominje da svjedok pominje "zemljoradničku zadrugu u Kravici" i smatra da je pod tim podrazumijeva skladište u Kravici.

¹¹⁵⁷⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1537.

Ljubiša Borovčanin 16. jula 1995. ispričao o pokolju u skladištu u Kravici i šta ga je izazvalo.¹¹⁵⁸⁰

2699. **Mile Simanić** je izjavio da je negdje oko 11. do 13. jula 1995., tokom odsustva komandanta njegove jedinice, 5. inženjerijskog bataljona DK-a, najveći dio vremena proveo na gradilištima oko Konjević Polja i Vlasenice kako bi osigurao da se radovi izvode u skladu s rokovima koje su postavili njihovi pretpostavljeni.¹¹⁵⁸¹ Poslije pada Srebrenice, svjedok je od vojnika koji su se vraćali s odsustva čuo da se muslimanski vojnici kreću na području Konjević Polja.¹¹⁵⁸² Kako se navodi u borbenom izvještaju 5. inženjerijskog bataljona od 14. jula 1995., jedna veća grupa "neprijatelja" ubačena je iz pravca Srebrenice u rejon Pobuđe-Konjević Polje.¹¹⁵⁸³ U izvještaju se dalje pominje organizovanje zasjeda za borbu protiv neprijatelja s ciljem da se "uništi neprijatelj" na brdu Pobuđe.¹¹⁵⁸⁴ U izvještaju se ukazuje na učešće 1. pionirske čete, putno-mosne čete, pozadinskog voda i čete policije MUP-a u organizovanju i vođenju borbenih dejstava protiv "neprijatelja".¹¹⁵⁸⁵ Kako se navodi u tom izvještaju, uhapšeno je i ubijeno oko 1.000 do 1.500 "neprijateljskih civila i vojnika".¹¹⁵⁸⁶ Pored toga, u izvještaju se pominje da je potrebno izvršiti pripremne aktivnosti za rad utovarivača koji će biti angažovan na zakopavanju ubijenih neprijateljskih vojnika i da se za taj zadatak dodjeljuje 50 litara nafte.¹¹⁵⁸⁷ Prema riječima svjedoka, 5. inženjerijski bataljon nikad nije nikog zarobio i učestvovao je samo u odbrambenim dejstvima na području kasarne.¹¹⁵⁸⁸ Pozadinski vod nije imao nikakvu organizacionu funkciju i mogao je samo da izvršava zadatke.¹¹⁵⁸⁹ Pod opremom koja je bila potrebna za izvršenje pripremnih aktivnosti za zakopavanje

¹¹⁵⁸⁰ P3567 (Miroslav Deronjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 19.-22. januar 2004.), str. 6226-6228.

¹¹⁵⁸¹ P3517 (Mile Simanić, transkript iz predmeta *Popović*, 3. septembar 2007.), str. 14622, 14631-14632, 14634, 14638-14639.

¹¹⁵⁸² P3517 (Mile Simanić, transkript iz predmeta *Popović*, 3. septembar 2007.), str. 14633.

¹¹⁵⁸³ P3518 (Redovni borbeni izvještaj 5. inženjerijskog bataljona, koji je potpisao Mile Simanić, 14. juli 1995.), str. 1-3.

¹¹⁵⁸⁴ P3518 (Redovni borbeni izvještaj 5. inženjerijskog bataljona, koji je potpisao Mile Simanić, 14. juli 1995.), str. 3-4.

¹¹⁵⁸⁵ P3518 (Redovni borbeni izvještaj 5. inženjerijskog bataljona, koji je potpisao Mile Simanić, 14. juli 1995.), str. 1-2.

¹¹⁵⁸⁶ P3518 (Redovni borbeni izvještaj 5. inženjerijskog bataljona, koji je potpisao Mile Simanić, 14. juli 1995.), str. 1.

¹¹⁵⁸⁷ P3518 (Redovni borbeni izvještaj 5. inženjerijskog bataljona, koji je potpisao Mile Simanić, 14. juli 1995.), str. 3-4.

¹¹⁵⁸⁸ P3517 (Mile Simanić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 3. septembar 2007.), str. 14643, 14649; P3518 (Redovni borbeni izvještaj 5. inženjerijskog bataljona, koji je potpisao Mile Simanić, 14. juli 1995.), str. 3.

¹¹⁵⁸⁹ P3517 (Mile Simanić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 3. septembar 2007.), str. 14645; P3518 (Redovni borbeni izvještaj 5. inženjerijskog bataljona, koji je potpisao Mile Simanić, 14. juli 1995.), str. 2.

ubijenih "neprijateljskih" vojnika najvjerojatnije se upućivalo na mali traktor koji je sprijeda i straga imao utovarivačke kašike i koji je bio vraćen bataljonu.¹¹⁵⁹⁰

2700. U periodu od 14. do 16. jula, tijela muškaraca, bosanskih Muslimana, odvožena su kamionima iz skladišta kako bi bila pokopana na lokalitetima grobnica u selima Glogova i Ravnice.¹¹⁵⁹¹ **Svjedok RM-306** je u svom svjedočenju izjavio da su 14. jula 1995. radnici komunalnog preduzeća iskopali grobnicu u Glogovi uz pomoć utovarivača iz fabrike cigli u Bratuncu.¹¹⁵⁹² Kasnije tog dana, došao je rovokopač kašikar i tokom sljedeća tri dana iskopane su još tri jame, i u tim grobnicama u Glogovi pokopano je ukupno između 400 i 500 tijela, koja su sva bila tijela Muslimana.¹¹⁵⁹³ Dana 14. jula 1995., pripadnici Bratunačke brigade učestvovali su u pokopavanju žrtava.¹¹⁵⁹⁴ Za utovarivanje tijela u kamione korišten je utovarivač Komunalnog preduzeća "Rad". Njime su rukovala dva pripadnika Bratunačke brigade.¹¹⁵⁹⁵ **Svjedok RM-260** je izjavio da su oči radnika bile zakrvavljene i da su izgledali veoma umorno.¹¹⁵⁹⁶ Svjedok je prepoznao vozača Radomira Đurkovića i čovjeka koji se prezivao Simić.¹¹⁵⁹⁷ On je, pored toga, prepoznao Dragana Mirkovića i Momira Nikolića, i vidio je 20 do 30 vojnika s automatskim puškama.¹¹⁵⁹⁸ Dana 15. jula 1995., pripadnici inženjerijske čete Zvorničke brigade učestvovali su operaciji pokopavanja u Glogovi poslije masovnih pogubljenja.¹¹⁵⁹⁹

2701. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dodatne dokaze o operacijama pokopavanja i ponovnog pokopavanja koje je iznio svjedok RM-260, koji su uvršteni u povjerljivi prilog u Dodatku D.

2702. Tužilaštvo je 30. septembra 1996. uputilo tim eksperata da ispita skladište u Kravici. Eksperti su utvrdili prisustvo tragova pogodaka metaka, ostataka eksploziva,

¹¹⁵⁹⁰ P3517 (Mile Simanić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 3. septembar 2007.), str. 14648; P3518 (Redovni borbeni izvještaj 5. inženjerijskog bataljona, koji je potpisao Mile Simanić, 14. juli 1995.), str. 1.

¹¹⁵⁹¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1538.

¹¹⁵⁹² P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9371-9372, 9387-9388; svjedok RM-306, T. 11464-11465.

¹¹⁵⁹³ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9371-9372, 9387-9389, 9392; svjedok RM-306, T. 11434, 11440, 11442, 11475 11512-11513, 11517; P1478 (Vazдушna fotografija masovne grobnice Glogova, s oznakama koje je unio svjedok RM-306); P1481 (Masovne grobnice u Srebrenici, vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica), str. 10-15.

¹¹⁵⁹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1539.

¹¹⁵⁹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1540.

¹¹⁵⁹⁶ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7880.

¹¹⁵⁹⁷ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7881-7882, 7909.

¹¹⁵⁹⁸ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7881-7882.

¹¹⁵⁹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1541.

metaka i čauhura, kao i ljudske krvi, kostiju i tkiva po zidovima i podovima zgrade.¹¹⁶⁰⁰

Dušan Janc je u svom svjedočenju izjavio da su, na osnovu analize DNK, žrtve ovog incidenta iz priloga Optužnici, bile pokopane u primarnim masovnim grobnicama Glogova 1 i 2 i Ravnice 1 i 2.¹¹⁶⁰¹ Tijela iz primarnih masovnih grobnica Glogova 1 i 2 kasnije su ponovno pokopana u sekundarne masovne grobnice Zeleni Jadar 1A, 1B, 2, 3, 4, 5 i 6; Blječeva 1, 2 i 3; Zalazje 1 i 2; i Budak 1 i 2.¹¹⁶⁰²

2703. Tužilaštvo je ekshumiralo grobnicu Glogova 2 u periodu od 11. septembra do 22. oktobra 1999.¹¹⁶⁰³ Većina žrtava umrla je od rana zadatih vatrenim oružjem, u 22 slučaja bilo je dokaza o paljenju tijela. Nisu otkrivene ligature ni povezi za oči.¹¹⁶⁰⁴ Ekshumacije su provedene na lokalitetu Glogova 1 u periodu od 7. avgusta do 20. oktobra 2000.¹¹⁶⁰⁵ Lokalitet primarne grobnice Glogova 1 nalazi se na manje od 400 metara od Komandnog mjesta 1. pješadijskog bataljona Bratunačke brigade.¹¹⁶⁰⁶ Komadi građevinskog materijala, okviri za vrata i drugi artefakti pronađeni na lokalitetu primarne grobnice Glogova 1 ukazali su na podudarnost s mjestom pogubljenja u skladištu Kravica.¹¹⁶⁰⁷ Primarne grobnice u Glogovi sadržale su tijela žrtava koje su imale povrede uzrokovane eksplozijom bombi i šrapnelima.¹¹⁶⁰⁸ Tokom operacije ponovnog pokopavanja, koja je trajala dvije noći, pripadnici civilne zaštite izvršili su ekshumacije na grobnom lokalitetu Glogova uz pomoć najmanje jednog utovarivača i jednog rovokopača.¹¹⁶⁰⁹ Prema izvještaju čiji je autor **John Clark**, mnoštvo čahura, kao i tri mala uzorka ljudskih ostataka pronađeni su u skladištu u Kravici tokom ekshumacije grobnica na lokalitetu Glogova, ali pregled tih uzoraka nije pružio definitivne zaključke.¹¹⁶¹⁰

2704. Prema izvještaju čiji je autor forenzički patolog John Clark, 2000. godine ekshumirano je 478 tijela ili dijelova tijela iz tri primarne masovne grobnice, i to

¹¹⁶⁰⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1542.

¹¹⁶⁰¹ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), Dodatak A, str. 5-8.

¹¹⁶⁰² P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), Dodatak A, str. 19-26, Dodatak C.

¹¹⁶⁰³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1544.

¹¹⁶⁰⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1546.

¹¹⁶⁰⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1549.

¹¹⁶⁰⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1550.

¹¹⁶⁰⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1547.

¹¹⁶⁰⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1548.

¹¹⁶⁰⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1551.

¹¹⁶¹⁰ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 24.

Glogova 1 i Ravnice, kao i dva uzorka ljudskih ostataka iz skladišta u Kravici.¹¹⁶¹¹ Ukupni broj tijela ne predstavlja nužno tačan broj osoba o čijim se tijelima radi zato što je moguće da neki dijelovi tijela potiču od drugih osoba.¹¹⁶¹² U izvještaju se navodi uzrok smrti za svako tijelo i svaki dio tijela.¹¹⁶¹³ Zbog uznapredovalog stepena raspadnutosti tijela i oštećenja do kojih je moglo doći poslije smrti, u izvještaju se ističu neka ograničenja u obdukcijama, kao što su bile teškoće da se razlikuju povrede zadobijene za života od onih do kojih je došlo nakon smrti.¹¹⁶¹⁴ Međutim, izvještaj je sastavljen uz pretpostavku da je velika većina ustanovljenih povreda bila zadobijena za života i da su te povrede uzrokovale smrt ili su doprinijele uzroku smrti.¹¹⁶¹⁵

2705. Kako navodi Clark, u periodu od 1999. do 2001., iz dviju primarnih masovnih grobnica, Glogova i Ravnice, kao i iz jedne sekundarne grobnice, Zeleni Jadar, ekshumirano je 1757 tijela ili dijelova tijela.¹¹⁶¹⁶ Osobe čija su tijela pronađena u grobnici Ravnice, kod kojih je bilo moguće utvrditi pol, bila su muškog pola i, u vrijeme kad je nastupila smrt, imale su između osam i 90 godina.¹¹⁶¹⁷ Što se tiče 148 dijelova tijela pronađenih u grobnici Ravnice, većina osoba kojima su pripadali bile su odrasle osobe, a neke od njih su bile mlađe od 17 godina.¹¹⁶¹⁸ U vrijeme kad je nastupila smrt, tijela su bila stara između osam i 90 godina, pri čemu je najmanje 36 tijela bilo staro 25 ili manje godina, a 14 tijela 17 ili manje godina.¹¹⁶¹⁹ Na većini tijela je bilo odjeće, ali nijedno od njih nije bilo u vojnoj uniformi. Ni kod jednog tijela nije pronađeno nikakvo naoružanje.¹¹⁶²⁰ U vezi s 324 dijela tijela, utvrđeno je da su 124 pripadala osobama muškog pola, dok su dva možda pripadala osobama ženskog pola. Kod ostalih dijelova tijela nije bilo moguće utvrditi pol. Većina dijelova tijela poticala

¹¹⁶¹¹ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 1, 7, 14.

¹¹⁶¹² P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 1.

¹¹⁶¹³ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 1, 3.

¹¹⁶¹⁴ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 3-4.

¹¹⁶¹⁵ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 3-5.

¹¹⁶¹⁶ P2261 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Ravnice, Glogova, Zeleni Jadar, 2001.), str. 1, 6, 11, 13, 19, 22-23, 27.

¹¹⁶¹⁷ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 25-26.

¹¹⁶¹⁸ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 26.

¹¹⁶¹⁹ P2261 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Ravnice, Glogova, Zeleni Jadar, 2001.), str. 6, 11.

¹¹⁶²⁰ P2261 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Ravnice, Glogova, Zeleni Jadar, 2001.), str. 6, 28.

je od odraslih osoba, ali za 59 dijelova tijela procijenjena starost je bila 17 ili manje godina, uključujući jedan dio tijela starosti između sedam i 12 godina.¹¹⁶²¹

Zaključci Pretresnog vijeća

2706. Pretresno vijeće napominje da je Janc utvrdio da je jedna od sekundarnih grobnica koje se dovode u vezu s ovim incidentom iz priloga Optužnici, Blječeva 1, sadržala i ostatke tijela koja nisu povezana s padom Srebrenice.¹¹⁶²² Pored toga, Janc je utvrdio da je jedna od primarnih masovnih grobnica, Glogova 1, također sadržala ostatke žrtava koje nisu povezane s padom Srebrenice, kao i žrtava koje se dovode u vezu s drugim navedenim incidentima ubijanja iz priloga Optužnici.¹¹⁶²³ Janc je u svom svjedočenju dalje izjavio da najveći dio od 1.385 osoba koje su identifikovane u primarnim i sekundarnim grobnicama koje se dovode u vezu sa skladištem u Kravici mora biti direktno povezan s tim incidentom iz priloga Optužnici, ali da je nemoguće dati tačan broj žrtava.¹¹⁶²⁴ Pored toga, Pretresnom vijeću su predloženi forenzički dokazi koje su iznijeli Clark, Baraybar i Lawrence, kao i dokumentarni dokazi koji se odnose na tijela ekshumirana iz nekih od primarnih i sekundarnih masovnih grobnica koje se dovode u vezu s ubijanjem u skladištu u Kravici. Predloženi dokazi odnose se na sljedeće masovne grobnice: Glogova 2-9, Blječeva 1, kao i Zeleni Jadar 5 i 6.¹¹⁶²⁵ Međutim, Pretresno vijeće smatra da nijedan od gore pomenutih forenzičkih dokaza ne pruža dodatni novo preciznosti u pogledu broja žrtava koji je utvrđen u činjenici o kojoj je presuđeno 1534 i stoga te dokaze neće dalje razmatrati.

2707. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su 13. i 14. jula 1995. pripadnici 2. odreda Šekovići Specijalne brigade policije ubili približno 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, među kojima je bilo i maloljetnika i staraca, koji su

¹¹⁶²¹ P2261 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Ravnice, Glogova, Zeleni Jadar, 2001.), str. 10.

¹¹⁶²² P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), Dodatak A, str. 23-25, 33.

¹¹⁶²³ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), Dodatak A, str. 33-34; D342 (*Corrigendum* izvještaja Dušana Janca o istrazi u vezi sa Srebrenicom, 9. april 2009.).

¹¹⁶²⁴ D342 (*Corrigendum* izvještaja Dušana Janca o istrazi u vezi sa Srebrenicom, 9. april 2009.).

¹¹⁶²⁵ P1983 (MKNL, Sažeti izvještaj o lokalitetu Blječeva 1, Bosna i Hercegovina, 25. mart 2008.), par. 3-5, 7-8, 34-37, 39-49, 54; P2089 (Jose Baraybar, Izvještaj o iskopavanju na lokaciji Glogova 2, Bosna i Hercegovina 1999.-2001.); P2090 (Jose Baraybar, Izvještaj o iskopavanju na lokaciji Zeleni Jadar 6, Bosna i Hercegovina 2001.); P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.); P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.); P2261 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Ravnice, Glogova, Zeleni Jadar, 2001.).

bili zatočeni u skladištu u Kravici. Na osnovu dokaza koje su iznijeli Momir Nikolić i Blagojević, kao i činjenice o kojoj je presuđeno 1539 u kojoj se konkretno navodi da su pripadnici Bratunačke brigade učestvovali u operaciji pokopavanja (v. poglavlje 7.18), Pretresno vijeće konstatuje da su u ubijanju u tom skladištu učestvovala barem tri pripadnika Bratunačke brigade. Neki zatočeni su bili u civilnoj odjeći, dok su drugi bili pripadnici ABiH; svi su bili nenaoružani. Prije nego što su započeli s ubijanjem u skladištu, pripadnici 2. odreda Šekovići Specijalne brigade policije pogubili su neke zatočenike ispred skladišta i rekli drugima: "Isto vas ovo čeka, samo dok dođete na red jer imamo pun magacin još toga da poubijamo". Nakon što je skladište napunjeno, u njega su bacane ručne bombe i ispaljivane protivoklopne rakete, a po masi zatočenika je otvarana vatra iz streljačkog naoružanja. Krsto Dragičević, koji je bio pripadnik 3. voda Skelani, ubijen je u skladištu iz sopstvene puške nakon što su mu je oteli neki zatočeni, Muslimani. Rade Čuturić, komandant 2. odreda Šekovići Specijalne brigade policije, koji je zgrabio pušku za cijev, opekao je ruke u tom incidentu. Pripadnici 2. odreda Šekovići Specijalne brigade policije pobili su zatočenike koji su preživjeli strijeljanja, uključujući one koji su pokušali da pobjegnu iz skladišta. Nakon što su ustrijelili jednog zatočenika koji je pokušao da pobjegne, pripadnici 2. odreda Šekovići Specijalne brigade policije upozorili su ostale zatočenike da će i njih ubiti ukoliko pokušaju da pobjegnu. Jedan pripadnik 2. odreda Šekovići Specijalne brigade policije ustrijelio je jednog ranjenog zatočenika i pitao ga: "Hoćeš li još jedan?", a drugi pripadnik tog odreda, koji je provjeravao druge ranjene zatočenike, rekao je: "Ovaj je, meni se čini, još malo živ. Treba ga upucati", na šta je jedan drugi pripadnik odreda odgovorio: "Nećemo te sad, daj da riješimo ove unutra". Prije i za vrijeme tog ubijanja, pripadnici 2. odreda Šekovići Specijalne brigade policije su i vrijeđali zatočenike i psovali ih i nazivali ih "balijama", "islamskim plemenom" i "Turcima". Zatočenike su tjerali da pjevaju srpske pjesme i pitali ih gdje im je Naser Orić da ih brani.

2708. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.5 Livada u Sandićima (incident 4.1 iz Priloga E Optužnici)

2709. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za pogubljenje po kratkom postupku približno 15 bosanskih Muslimana koji su bili držani na livadi u Sandićima, dana 13. jula 1995., kada je pao mrak.¹¹⁶²⁶ U vezi s dokazima o ekshumaciji tijela iz grobnice u blizini livade u Sandićima, odbrana je iznijela argument da nema pouzdanih dokaza koji ta tijela dovode u vezu s ovim incidentom ili na osnovu kojih se utvrđuje uzrok smrti ili način na koji je ona nastupila.¹¹⁶²⁷ Odbrana je dalje ustvrdila da su pripadnici MUP-a bili jedine jedinice koje su u to vrijeme bile prisutne oko livade u Sandićima i da jedinice s Jahorine u vrijeme navodnog ubijanja nisu bile angažovane u borbenim dejstvima; zadaci MUP-a dolazili su iz strukture MUP-a, tako da "nije bilo kontakta s VRS-om".¹¹⁶²⁸ U vezi s argumentom odbrane da su svjedoci RM-333 i RM-358 dali nepomirljive verzije događaja u Sandićima, koje podrivaju jedna drugu, Pretresno vijeće podsjeća na svoju odluku od 18. jula 2013. u kojoj je, pored ostalog, utvrdilo da je svjedok RM-358 osoba koja je preživjela incident ubijanja u Nezuku u julu 1995. godine koji se ne navodi u prilogima Optužnici.¹¹⁶²⁹ Shodno tome, budući da se dokazi koje je iznio svjedok RM-358 odnose na jedan drugi incident, Pretresno vijeće smatra da njegovi dokazi ne podrivaju dokaze koje je svjedok RM-333 iznio o događajima na livadi u Sandićima. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ovom optužbom.¹¹⁶³⁰ Vijeću su takođe predloženi dokazi koje su iznijeli **Ramiz Husić**, Musliman iz Brezovice, koji se 1993. preselio u Srebrenicu i koji je u julu 1995. imao 18 godina;¹¹⁶³¹ **svjedok RM-297**, bosanski Musliman iz Zvornika;¹¹⁶³² **svjedok RM-306**, Srbin iz Bratunca;¹¹⁶³³ **svjedok RM-260**, koji je u julu 1995. bio pripadnik štaba Civilne zaštite u opštini Bratunac;¹¹⁶³⁴ **Zoran Petrović**, novinar iz Beograda, koji je od 13. do 15. jula 1995. s Borovčaninom

¹¹⁶²⁶ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 4 iz Priloga E Optužnici.

¹¹⁶²⁷ Završni podnesak odbrane, par. 3071.

¹¹⁶²⁸ Završni podnesak odbrane, par. 3066, 3068.

¹¹⁶²⁹ Završni podnesak odbrane, par. 3061-3065; Odluka po osmom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92 bis: Preživjeli iz Srebrenice, 18. juli 2013., par. 26.

¹¹⁶³⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1465, 1554-1557.

¹¹⁶³¹ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 1-2.

¹¹⁶³² P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 1-2; P1442 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-297).

¹¹⁶³³ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9357-9358; svjedok RM-306, T. 11446; D293 (Svjedok RM-306, izjava data MUP-u bosanskih Srba, 26. decembar 2005.), str. 1-2.

¹¹⁶³⁴ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7861-7862.

obilazio područje oko Bratunca;¹¹⁶³⁵ **svjedok RM-274**, koji je u julu 1995. bio pripadnik ABiH;¹¹⁶³⁶ **svjedok RM-256**, bosanski Musliman iz Srebrenice koji je 1995. bio pripadnik ABiH;¹¹⁶³⁷ i **Robert Franken**, koji je od 15. januara do pred kraj jula 1995. bio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona u Potočarima,¹¹⁶³⁸ i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹¹⁶³⁹ Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-257**, bosanski Musliman koji je u julu 1995. bio maloljetan;¹¹⁶⁴⁰ **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;¹¹⁶⁴¹ **Pero Andrić**, Srbin, koji je od 1994. do jula 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;¹¹⁶⁴² **Mladen Blagojević**, Srbin, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke lake pješadijske brigade;¹¹⁶⁴³ **Nedo Jovičić**, koji je 1995. bio pripadnik Specijalne brigade policije i vozač zamjenika komandanta brigade, Ljubomira Borovčanina;¹¹⁶⁴⁴ **svjedok RM-333**, koji je u 1995. bio pripadnik združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i republike bosanskih Srba;¹¹⁶⁴⁵ i **Dušan Janc**, istražitelj.

2710. Nekoliko hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone (v. poglavlje 7.1.6), zarobljenih 13. jula 1995., okupljeno je na livadi u Sandićima ili u njoj blizini i

¹¹⁶³⁵ P3347 (Zoran Petrović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 4. decembar 2007.), str. 18738, 18764-18765, 18830.

¹¹⁶³⁶ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6972.

¹¹⁶³⁷ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), str. 1, par. 1-2; svjedok RM-256, T. 13187.

¹¹⁶³⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 3-4, 109.

¹¹⁶³⁹ **Ramiz Husić**: P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 3-5, 9. **Svjedok RM-297**: svjedok RM-297, T. 10973-10974. **Svjedok RM-306**: T. 11454-11459. **Svjedok RM-260**: P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7871; P3622 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19. novembar 2007.), str. 17889-17890; P3630 (Vazдушna fotografija Sandića, s oznakama koje je unio svjedok RM-260 II). **Svjedok RM-274**: P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6972-6976, 6980. **Zoran Petrović**: P3348 (Zoran Petrović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 24. maj 2011.), str. 14568, 14577. **Svjedok RM-256**: P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 14. **Robert Franken**: P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 99; Robert Franken, T. 10739-10741, 10837.

¹¹⁶⁴⁰ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 1.

¹¹⁶⁴¹ Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

¹¹⁶⁴² Pero Andrić, T. 34096-34097, 34130-34131; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), str. 1; P7297 (Spisak vojnih obveznika Bratunačke brigade, juli 1995.), str. 2. Dokazi Pere Andrića razmotreni su i u poglavlju 7.1.3.

¹¹⁶⁴³ D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), p.1, par. 3; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 2, 4.

¹¹⁶⁴⁴ D976 (Nedo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 2.

¹¹⁶⁴⁵ Svjedok RM-333, T. 6759, 6792-6793; P724 (Izvjestaj o borbenom angažovanju policijskih snaga u operaciji "Srebrenica 95", koji je potpisao Ljubiša Borovčanin) str. 1; D129 (Naređenje MUP-a, koje je potpisao Tomislav Kovač, 10. juli 1995.), str. 1. Dokazi svjedokinje RM-033 razmotreni su i u poglavlju 7.1.6.

na fudbalskom terenu u Novoj Kasabi.¹¹⁶⁴⁶ Nekoliko svjedoka koji su se tog dana predali na toj livadi svjedočilo je pred Pretresnim vijećem. **Robert Franken** je u svom svjedočenju izjavio da su negdje od večernjih do ranih jutarnjih sati 14. jula, pripadnici Nizozemskog bataljona s posmatračkog položaja Alfa bili vraćeni u enklavu cestom koja je vodila iz Milića za Bratunac, te da su izvijestili Frankena da su usput vidjeli veliku grupu muškaraca koji u redovima, s rukama na vratu, kleče na fudbalskom igralištu pored ceste.¹¹⁶⁴⁷ **Svjedok RM-297** je u svom svjedočenju rekao da se grupa bosanskih Muslimana iz kolone s kojom se on predao sastojala od oko 1.000 ljudi, od kojih su najveći dio činili civili, a bilo je i nekoliko vojnika.¹¹⁶⁴⁸ U grupi je bilo i ranjenika.¹¹⁶⁴⁹ **Svjedok RM-274** je izjavio da je na livadi bilo 1.500 do 2.000 ljudi.¹¹⁶⁵⁰ **Svjedok RM-256** je izjavio da su svi zatočenici koji su se nalazili na livadi nosili civilnu odjeću i da je načuo jedan razgovor, prema kojem se tu nalazilo njih oko 2.000.¹¹⁶⁵¹ **Svjedok RM-257** je izjavio da je snimatelj kamerom snimao ljude iz kolone kad su se pojavili iz šume.¹¹⁶⁵² **Svjedok RM-274** je izjavio da su novinari nakratko došli, snimili fotografije i napravili video-snimke ljudi na toj livadi.¹¹⁶⁵³

2711. Svjedoci su opisali vojnike i oružane snage koje su se nalazile na toj livadi. **Svjedok RM-256** je u svom svjedočenju izjavio da su tu bili jedan oklopni transporter i dva tenka i da su vojnici koji su ih čuvali bili mladi i da na svojim maskirnim uniformama nisu imali nikakve oznake.¹¹⁶⁵⁴ **Svjedok RM-257** je izjavio da se predao vojnicima, Srbima, i da je jedan crni srpski tenk bio parkiran na lijevoj strani livade, kao i da su se tu nalazili i bijeli oklopni transporter UNPROFOR-a i vojnici koji su nosili kompletne uniforme UNPROFOR-a.¹¹⁶⁵⁵ Srpski vojnici su nosili maskirne uniforme s

¹¹⁶⁴⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1464.

¹¹⁶⁴⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 99; Robert Franken, T. 10739-10741, 10837.

¹¹⁶⁴⁸ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2-3; svjedok RM-297, T. 10973. V. takođe P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 2, 4, 7, 9, 16; P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3.

¹¹⁶⁴⁹ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2.

¹¹⁶⁵⁰ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6972-6973, 6975.

¹¹⁶⁵¹ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 11.

¹¹⁶⁵² P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3; P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3520-3521, 3527; P3372 (Stop-fotografija iz vazdušnog video-snimka livade u Sandićima); P3374 (Izvod iz kompilacije video-snimaka Srebrenice 1995.).

¹¹⁶⁵³ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6978.

¹¹⁶⁵⁴ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 12-13.

¹¹⁶⁵⁵ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3; P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3527, 3533, 3539-3540, 3542-3543; P3372 (Stop-

crvenim oznakama na kojima su bila četiri slova S, a neki su nosili i crvene marame.¹¹⁶⁵⁶ **Svjedok RM-274** je izjavio da su stražari na livadi nosili maskirne, šarene uniforme, a da je jedan čovjek, za kojeg su mislili da je bio oficir, nosio bijelu majicu kratkih rukava. Taj oficir je u ruci držao nož i povremeno bi iz svoje poluautomatske puške pucao u vazduh kako bi utišao gomilu.¹¹⁶⁵⁷ **Pero Andrić** je u svom svjedočenju rekao da su vojnici imali maskirne uniforme kakve su nosili Panteri i neke jedinice iz sastava Zvorničke brigade.¹¹⁶⁵⁸ **Ramiz Husić** je izjavio da su tu bile i dvije žene, Srkinje, koje su nosile uniforme i bile naoružane pištoljima Škorpion.¹¹⁶⁵⁹ **Mladen Blagojević** je u svom svjedočenju izjavio da su muslimanske zatočenike čuvali vojnici VRS-a, kao i, po njegovom mišljenju, specijalne jedinice policije. On je izjavio da je njihov komandant bio "Ljubiša Boroč".¹¹⁶⁶⁰

2712. Vojnici koji su čuvali muškarce prisilili su ih da im predaju vrijedne predmete i ostave sve što su imali sa sobom.¹¹⁶⁶¹ **Svjedok RM-257** je izjavio da su srpski vojnici pretresli muškarce, tražili novac od njih i ispitivali ih o položajima i naoružanju koje je posjedovala ABiH.¹¹⁶⁶² Muškarci su morali ležati potrbuške, čak i duže vrijeme, pozdravljati srpskim pozdravom i pjevati srpske pjesme, kao što je "Živeo kralj, živela Srbija".¹¹⁶⁶³ Jedan čovjek je morao dovikivati muškarcima, bosanskim Muslimanima, iz kolone da dođu "slobodno kod Srba".¹¹⁶⁶⁴

2713. Dok su bili na livadi, zarobljenici su dobili jako malo hrane i nešto vode.¹¹⁶⁶⁵ **Svjedok RM-274** je opisao kako su ljudi padali u nesvijest od vrućine i kako su stražari

fotografija iz vazdušnog video-snimka livade u Sandićima); P3374 (Izvod iz kompilacije video-snimaka Srebrenice 1995.); P3375 (Crtež livade u Sandićima).

¹¹⁶⁵⁶ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3.

¹¹⁶⁵⁷ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6974.

¹¹⁶⁵⁸ Pero Andrić, T. 34119-34120; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), par. 3; P7296 (Fotografija Borovčanina i još dvije osobe u maskirnim uniformama, bez datuma).

¹¹⁶⁵⁹ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 2, 4, 7, 9, 16. V. takođe P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3; P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3529-3530, 3541; P3372 (Stop-fotografija iz vazdušnog video-snimka livade u Sandićima); P3373 (Fotografija spaljene kuće); P3374 (Izvod iz kompilacije video-snimaka Srebrenice 1995.); P3375 (Crtež livade u Sandićima).

¹¹⁶⁶⁰ P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 19. Pretresno vijeće napominje da je ime "Ljubisa Boroč", kako je bilo napisano u originalnoj verziji (na engleskom jeziku) dokaznog predmeta P7186, str. 19, prevedeno kao "Ljubiša Boroč" u prijevodu na b/h/s dokaznog predmeta P7186, str. 19, te stoga smatra da se ono možda odnosi na Ljubišu Borovčanina.

¹¹⁶⁶¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1465.

¹¹⁶⁶² P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3; P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3545-3546; P3374 (Izvod iz kompilacije video-snimaka Srebrenice 1995.).

¹¹⁶⁶³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1554.

¹¹⁶⁶⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1555.

¹¹⁶⁶⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1554.

slali ljude po vodu kako bi ih rashladili.¹¹⁶⁶⁶ Izjavio je da se nalazio pored tenka. Vozač tenka je stalno ulazio i izlazio iz tenka, a drugi vojnici su sjedili na tenku i oko njega.¹¹⁶⁶⁷ **Svjedok RM-257** je izjavio da je jedan srpski vojnik koji je sjedio na tenku rekao: "Jebem ti balijsku mater. Ti, ustani, dođi ovamo!"¹¹⁶⁶⁸ **Svjedok RM-274** je izjavio da je jednog od ljudi koji su odveli ranjenike do obližnje kuće neki srpski vojnik doveo nazad na livadu i rekao da je taj čovjek pokušao da pobjegne. Vojnik koji je bio na tenku udario je čovjeka u lice i on je pao na leđa na nekih deset metara od svjedoka. Došla je druga grupa vojnika u crnim uniformama koje su se sastojale od hlača, majice kratkih rukava i čizama. Jedan od tih vojnika je uzeo automatsku pušku stao iznad čovjeka koji je ležao na zemlji i pucao mu u grudi. Zatim je naredio Muslimanima da odnesu čovjeka nekih 20 do 30 metara dalje i da tamo bace njegovo tijelo, što su oni i učinili.¹¹⁶⁶⁹ **Svjedok RM-256** je u svom svjedočenju izjavio da se jedan zatočenik požalio da nije dobio nimalo vode, dok su drugi imali priliku da se dvaput napiju. Jedan vojnik ga je šutnuo u lice s jedne strane, a drugi je učinio to isto s druge strane. Čovjeku je potekla krv iz usta. Vojnici su ga zgrabili, bacili ga nekoliko metara dalje i zatim ga ustrijelili pred svim zatočenicima. Njegov leš su ostavili na istom mjestu na kojem su ga ubili.¹¹⁶⁷⁰

2714. **Svjedok RM-257** je opisao kako je uspio da pobjegne s livade. Neki vojnik mu je dao dva kanistera i rekao mu, uz psovke i prijetnje oružjem, da donese vode za zatočnike.¹¹⁶⁷¹ Vojnici su stajali oko jedne kuće i on je čuo jauke i zvuke udaraca koji su dolazili iz kuće.¹¹⁶⁷² Oko 17:00 sati, iz pravca na kojem se nalazila česma, prema toj kući i livadi došla su dva crna automobila u kojima su bili oficiri.¹¹⁶⁷³ Ubrzo poslije toga, iz istog pravca je došao jedan autobus pun žena i zaustavio se pored česme da uzme vode. Svjedok se ušunjavao u autobus, sakrio se između sjedišta i stavio preko sebe neke torbe. Autobus je otišao s livade i zaustavio se u blizini Kladnja, a ljudi koji su njim prevoženi prešli su pješice na slobodnu teritoriju bez uplitanja od strane srpskih

¹¹⁶⁶⁶ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6974.

¹¹⁶⁶⁷ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6975-6976.

¹¹⁶⁶⁸ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3; P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3533.

¹¹⁶⁶⁹ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6976.

¹¹⁶⁷⁰ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 14.

¹¹⁶⁷¹ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3; P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3533.

¹¹⁶⁷² P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3534.

¹¹⁶⁷³ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 4; P3375 (Crtež livade u Sandićima).

vojnika koji su se tu nalazili.¹¹⁶⁷⁴ Svjedok nije znao šta se desilo s muškarcima na livadi i više nikad nije čuo za njih, a među njima su bili njegov otac, braća Tabaković, Ramo Kabilović, Almir iz Pusuljića, Mehmedalija Husić, Mehmed Husić i Sead Krdžić.¹¹⁶⁷⁵ Svjedokovog brata, koji je takođe bio na livadi, srpski vojnici su ukrcali u autobus, nakon što im se prijavio kad su pitali ima li među zatočenicima "mlađeg svijeta", i on je odvezen u Kladanj.¹¹⁶⁷⁶

2715. Snage bosanskih Srba koje su se nalazile na licu mjesta počele su da odvođe ljude s livade. Neke su ukrcali u autobuse i odvezli prema obližnjem skladištu u Kravici, a neke su tamo odveli pješice. Neke su ukrcali u autobuse i kamione i zatim odvezli u Bratunac i na neka druga mjesta u blizini.¹¹⁶⁷⁷ **Svjedok RM-297** je u svom svjedočenju izjavio da je komandant jedinice koja je čuvala muškarce koji su se predali nosio crni šal na glavi i da ih je on obavijestio da je Mladić rekao da bosanska vlada i vlada bosanskih Srba razgovaraju o razmjeni svih zatočenika. Vojnici su rekli toj grupi muškaraca da je to srpska zemlja i da niko ne može potući srpske vojnike.¹¹⁶⁷⁸ **Svjedok RM-274** je takođe izjavio da su jedino djeci mlađoj od 18 godina i ženama dozvolili da odu s livade.¹¹⁶⁷⁹ **Husić** je izjavio da je na livadi čuo jednog srpskog vojnika, koji je rekao da je iz Tuzle i nosio crveni povež oko glave, kako poziva da se jave zatočenci rođeni 1979. i 1980. godine.¹¹⁶⁸⁰ Husić se javio, usprkos tome što je bio stariji, i dozvolili su mu da se, zajedno s još približno deset osoba, ukrcu u jedan civilni plavi kamion u kojem je već bilo približno 20 žena iz Potočara.¹¹⁶⁸¹ Kad se iskrcu iz kamiona u Tišči, Husiću su rekli da krene pješke prema Kladnju, poslije čega je stigao na posljednji kontrolni punkt.¹¹⁶⁸² Na tom kontrolnom punktu je čovjek koji se predstavio kao Željko Živkić i za kojeg je svjedok rekao da je komandant, dozvolio Husiću da pređe na teritoriju koja je bila pod kontrolom Muslimana.¹¹⁶⁸³ **Svjedok RM-274** je izjavio da su žene i djecu odvezli u Tuzlu u konvoju autobusa i kamiona kojim su

¹¹⁶⁷⁴ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 4.

¹¹⁶⁷⁵ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 3-4; P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3540, 3542, 3544, 3546-3547; P3374 (Izvod iz kompilacije video-snimaka Srebrenice 1995.).

¹¹⁶⁷⁶ P3370 (Svjedok RM-257, izjava svjedoka, 8. mart 1999.), str. 4; P3371 (Svjedok RM-257, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 2. novembar 2006.), str. 3547.

¹¹⁶⁷⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1557.

¹¹⁶⁷⁸ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 3.

¹¹⁶⁷⁹ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6976-6977.

V, takođe svjedok RM-297, T. 10973-10974.

¹¹⁶⁸⁰ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 2, 4-5.

¹¹⁶⁸¹ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 5.

¹¹⁶⁸² P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 5.

¹¹⁶⁸³ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 6.

takođe evakuisani civili iz Potočara.¹¹⁶⁸⁴ Pored tog ranijeg konvoja, oklopni transporteri UN-a su bili u pratnji autobusa i kamiona kojima su žene i djeca odvezeni iz Potočara prema Tuzli.¹¹⁶⁸⁵

2716. Onima koji su ostali na livadi rečeno je da će ih odvesti u Tuzlu i razmijeniti za Srbe.¹¹⁶⁸⁶ **Husić** je izjavio da je, prije nego što je on otišao s livade, jedan srpski vojnik rekao toj grupi ljudi da će biti zatočeni u skladištu zemljoradničke zadruge u Kravici, a zatim razmijenjeni. Taj srpski vojnik je rekao da će Mladić i komandant DK-a doći u 20:00 sati da obavijeste grupu šta će se desiti s ljudima iz nje. Na tom prostoru je bilo približno 15 do 20 naoružanih srpskih vojnika.¹¹⁶⁸⁷ Husić je primijetio kako je vojnik s nadimkom Krle koji je nosio maskirnu majicu kratkih rukava zgrabio Dulana Tabakovića, koji je imao povredu glave, i odveo ga na jednu njivu s kukuruzima.¹¹⁶⁸⁸ Poslije približno 20 minuta, Krle se vratio bez Dulana.¹¹⁶⁸⁹ Tokom dana, ranjeni i povrijeđeni su poslani u jednu kuću u blizini livade i kasnije pogubljeni.¹¹⁶⁹⁰

2717. **Svjedok RM-297** je izjavio da su u približno 19:00 sati 13. jula 1995. zatočenicima dozvolili da sjednu, neposredno prije nego što je tu pješice došao čovjek za kojeg su drugi zatočeni rekli da je Mladić, a svjedok je i sam kasnije prepoznao da se radilo o Mladiću.¹¹⁶⁹¹ **Svjedok RM-256** je u svom svjedočenju rekao da se Mladić pojavio na livadi zajedno s četiri ili pet vojnika i da se predstavio.¹¹⁶⁹² **Pero Andrić** je u svom svjedočenju izjavio da su ti vojnici bili pripadnici Vojne policije i da se Mladić na livadi zadržao približno 20 minuta.¹¹⁶⁹³ **Svjedok RM-256** je u svom svjedočenju izjavio da je čuo kako Mladić, koji je stajao na 15 metara od tijela zatočenika koji je bio ubijen, govori sljedeće:¹¹⁶⁹⁴

¹¹⁶⁸⁴ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6976-6977.

¹¹⁶⁸⁵ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6978.

¹¹⁶⁸⁶ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 6979.

¹¹⁶⁸⁷ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 4.

¹¹⁶⁸⁸ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 5-6, 14.

¹¹⁶⁸⁹ P3376 (Ramiz Husić, izjava svjedoka, 9. juni 1999.), str. 5.

¹¹⁶⁹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1556.

¹¹⁶⁹¹ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 3; svjedok RM-297, T. 10974-10975.

¹¹⁶⁹² P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 16-17; svjedok RM-256, T. 13193-13194. V. takođe D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 29.

¹¹⁶⁹³ Pero Andrić, T. 34101, 34103-34105, 34107-34108, 34148; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), par. 2. V. takođe D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 8; Mladen Blagojević, T. 32621; D976 (Neđo Jovičić, izjava svjedoka, 3. avgust 2014.), par. 29.

¹¹⁶⁹⁴ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 17.

Zar nije bolje ovako, mogli ste biti pobijeni u šumi. Naser vas je ostavio i pobjegao. Ovce ne mogu pobjeći iz tora osim ako neko otvori vrata. Nije lako boriti se sa Srbima. Skoro da smo završili s evakuacijom vaših porodica. Poslate su uglavnom prema Živinicama i Tuzli. Najvjerovatnije za dan-dva svi ćete biti razmijenjeni i pridružićete se svojim porodicama. Niko vas neće tući, maltretirati ni provocirati. Daćemo vam hranu i pronaći hladnije mjesto jer je ovdje u polju pretoplo.¹¹⁶⁹⁵

2718. Kako je izjavio **svjedok RM-297**, Mladić je zatočenicima rekao da vlade vode pregovore; da će sljedećeg dana biti razmijenjeni; i da im te večeri neće dati ništa da jedu, ali da će im dati vode, što su i učinili.¹¹⁶⁹⁶ **Blagojević** je u svom svjedočenju izjavio da im je Mladić rekao da ne treba da se plaše, jer će biti razmijenjeni za zarobljene Srbe, i da ih je pitao treba li im ljekar da ih pregleda.¹¹⁶⁹⁷ **Svjedok RM-297** je u svom svjedočenju izjavio da su poslije Mladićevog odlaska stigli autobusi i kamioni i da su zatočenicima naredili da uđu u ta vozila.¹¹⁶⁹⁸ Dok su ih ukrcavali u kamione, razdvojili su svjedoka od njegovog brata i svjedok je kasnije saznao da su neki od posmrtnih ostataka njegovog brata u međuvremenu identifikovani.¹¹⁶⁹⁹ Kamioni su zatočeničke odvezli u Bratunac.¹¹⁷⁰⁰

2719. **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju izjavio da je oko podneva 13. jula 1995., u Sandićima vidio oficire Specijalne brigade MUP-a, uključujući njenog zamjenika komandanta Ljubišu Borovčanina.¹¹⁷⁰¹ U to vrijeme, na toj lokaciji je bilo 80 do 100 muškaraca, Muslimana, koji su se predali ili bili zarobljeni.¹¹⁷⁰² Svjedok je pripadnike Specijalne brigade i jedinice s Jahorine, koji su bili angažovani između Sandića i Konjević Polja, prepoznao po njihovom teškom naoružanju i oklopnim transporterima, kao i po tome što je tu bio Borovčanin.¹¹⁷⁰³ Kasnije tog dana, dok se vozio nazad u

¹¹⁶⁹⁵ P1592 (Svjedok RM-256, izjava svjedoka, 16. januar 1996.), par. 16; svjedok RM-256, T. 13194-13195. V. takođe Pero Andrić, T. 34108-34109; P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), par. 2.

¹¹⁶⁹⁶ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 3; svjedok RM-297, T. 10947-10948, 10974-10975.

¹¹⁶⁹⁷ D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 8-9; Mladen Blagojević, T. 32629-32634; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 19.

¹¹⁶⁹⁸ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 3; svjedok RM-297, T. 10975

¹¹⁶⁹⁹ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 3; svjedok RM-297, T. 10937-10938.

¹¹⁷⁰⁰ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 3.

¹¹⁷⁰¹ Momir Nikolić, T. 11936-11937; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹⁷⁰² Momir Nikolić, T. 11936; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹⁷⁰³ Momir Nikolić, T. 11936-11937.

Bratunac, Nikolić je u Sandićima vidio oko 10 do 15 leševa i veliku masu zatočenika na livadi.¹¹⁷⁰⁴

2720. **Svjedok RM-333** je u svom svjedočenju izjavio da mu je oko 13. jula 1995., negdje u kasnim popodnevrim ili ranim večernjim satima, jedan pripadnik 1. čete Centra za obuku policije na Jahorini rekao da 10 do 15 zatočenika čeka na prevoz na livadi pored ceste između Konjević Polja i Kravice, na par kilometara udaljenosti od Kravice, gdje je njegova četa tog dana bila angažovana u kasnim popodnevrim satima.¹¹⁷⁰⁵ Čovjek koji se zvao Aleksa rekao je četvorici ili petorici pripadnika čete da više neće doći nijedan autobus da pokupi zatočenike i naredio im da preostale zatočenike pobiju.¹¹⁷⁰⁶ Aleksa je bio zamjenik Gorana, jednog od četiri komandira vodova iz Centra za obuku na Jahorini.¹¹⁷⁰⁷ Tri pripadnika čete odbila su da izvrše naređenje i kažnjena su tako što su im na jedan dan uskratili sljedovanje hrane i zabranili svaki kontakt s ostalim pripadnicima čete.¹¹⁷⁰⁸ Dva pripadnika čete, od kojih se jedan zvao Crnogorac, povinovala su se naređenju i otišla uz cestu prema zatočenicima, s još tri ili četiri čovjeka koji su se dobrovoljno prijavili za zadatak.¹¹⁷⁰⁹ Jedan pripadnik čete koji je odbio da izvrši o naređenje čuo je rafalnu paljbu, a zatim je vidio dobrovoljce kako se vraćaju s Aleksom.¹¹⁷¹⁰ Kada je taj pripadnik čete pitao Crnogorca kako je mogao da ubije zatočenike, ovaj mu je odgovorio da je to bila osveta za to što mu je porodica "bila likvidirana".¹¹⁷¹¹ Crnogorac mu je takođe rekao da su neki zatočenici ustrijeljeni u glavu, dok su drugi pogubljeni rafalnom vatrom.¹¹⁷¹² Prema riječima svjedoka, strijeljanje je morao narediti neko ko je imao viši čin, budući da je Aleksa bio nisko rangirani pripadnik čete koji ne bi rizikovao da bez odobrenja izvrši

¹¹⁷⁰⁴ D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 9.

¹¹⁷⁰⁵ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14822, 14824, 14830; svjedok RM-333, T. 6758, 6764-6765, 6775-6777. Pretresno vijeće se uvjerilo da je livada o kojoj je govorio svjedok RM-333 livada u Sandićima.

¹¹⁷⁰⁶ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14830-14832, 14883-14884; svjedok RM-333, T. 6764-6766.

¹¹⁷⁰⁷ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14831; svjedok RM-333, T. 6769-6770.

¹¹⁷⁰⁸ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14833-14834; svjedok RM-333, T. 6765-6766.

¹¹⁷⁰⁹ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14832-14833, 14884-14885, 14904-14905; svjedok RM-333, T. 6765, 6784.

¹¹⁷¹⁰ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14832, 14885-14886; svjedok RM-333, T. 6742-6743.

¹¹⁷¹¹ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14833.

¹¹⁷¹² P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14834.

pogubljenje.¹¹⁷¹³ Aleksa je, kao i drugi pripadnici čete koji su predvodili male jedinice, imao radio primopredajnik.¹¹⁷¹⁴

2721. **Dušan Janc** je u svom svjedočenju izjavio da su iz primarne masovne grobnice na području livade u Sandićima u periodu od 14. do 21. juna 2004. ekshumirana tijela i da je analizom DNK identifikovano 17 osoba.¹¹⁷¹⁵

2722. Što se tiče forenzičkih dokaza, konkretno izvještaja čiji je autor Janc i koji su uvršteni u spis kao P1982 i P1987, Pretresno vijeće napominje da se ti dokazni predmeti odnose na otkriće jedne masovne grobnice koja se nalazila na području livade u Sandićima i sadržala 17 tijela. Vijeće dalje napominje da je broj tijela koja su ekshumirana iz ove masovne grobnice blizak broju tijela za koja su svjedok RM-333 i Momir Nikolić u svojim svjedočenjima izjavili da su ih vidjeli na livadi u Sandićima 13. jula 1995. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće smatra da je veoma vjerovatno da se ti forenzički dokazi odnose na incident 4.1 iz Priloga E Optužnici. Međutim, u nedostatku konkretnih dokaza na osnovu kojih bi se moglo utvrditi da su tijela za koja su čuli i koja su vidjeli svjedok RM-333 i Momir Nikolić ista ona tijela koja su ekshumirana iz masovne grobnice koja se nalazi na području livade u Sandićima, te uzimajući u obzir broj incidenata ubijanja koji su se na tom području desili otprilike u to vrijeme, Pretresno vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da posmrtni ostaci koji su identifikovani u toj masovnoj grobnici predstavljaju ostatke tijela koja su pomenuli svjedok RM-333 i Nikolić. Pretresno vijeće se, shodno tome, neće oslanjati na gore pomenute forenzičke dokaze prilikom donošenja zaključka o broju žrtava u ovom incidentu iz priloga Optužnici.

2723. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su 13. jula 1995.,¹¹⁷¹⁶ pripadnici 1. čete Centra za obuku policije na Jahorini ubili iz vatrenog

¹¹⁷¹³ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14833, 14884, 14907; svjedok RM-333, T. 6740-6742.

¹¹⁷¹⁴ P722 (Svjedok RM-333, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. septembar 2007.), str. 14826, 14831; svjedok RM-333, T. 6769.

¹¹⁷¹⁵ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 33. V. takođe P1982 (Spisak imena žrtava, Dodatak D), str. 307-308.

¹¹⁷¹⁶ Pretresno vijeće napominje da se iskazi u vezi s tim događajima koje su dali svjedok RM-333 i Momir Nikolić malo razlikuju. Svjedok RM-333 je u svom svjedočenju izjavio da je 10 do 15 zatočenika ubijeno u kasnim popodnevним ili ranim večernjim satima 13. jula 1995., nakon odlaska ostalih zatočenika. Nikolić je u svom svjedočenju izjavio da je u popodnevним satima na livadi vidio 10 do 15 tijela i veliki broj zatočenika. Međutim, Pretresno vijeće napominje da su oba svjedoka svjedočila o ubijanju koje je izvršeno istog dana i koje je za posljedicu imalo isti broj žrtava. Pretresno vijeće takođe napominje da svjedok RM-333 nije bio očevidac ubijanja i da njegov iskaz ne pruža jasan i nedvosmislen vremenski okvir. Međutim, Pretresno vijeće smatra da su razlike u njihovim iskazima o tim događajima

oružja 10-15 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana,¹¹⁷¹⁷ koji su se predali iz kolone u blizini livade u Sandićima. Ti ljudi su ubijeni po naređenju čovjeka koji se zvao Aleksa. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je jedan srpski vojnik, koji je nosio crnu uniformu, istog dana ubio iz vatrenog oružja jednog ranjenog muškarca, bosanskog Muslimana, nakon što je on navodno pokušao da pobjegne. Dok su muškarci, nakon što su se predali, bili na livadi pod stražom vojnika VRS-a, tjerali su ih da leže potrbuške, pozdravljaju srpskim pozdravom i pjevaju srpske pjesme. Pored toga, vojnici koji su čuvali te muškarce prisilili su ih da im predaju vrijedne predmete i ostave sve što su imali sa sobom. Jedan od vojnika koji su bili na toj livadi takođe je vrijeđao te ljude, koristeći pogrdne izraze: "Jebem ti balijsku mater. Ti, ustani, dođi ovamo!" Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.6 Škola u Lukama kod Tišće (incident 5.1 iz Priloga E Optužnici)

2724. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za zatočenje 25 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Lukama i za njihovo pogubljenje po kratkom postupku na obližnjem pašnjaku, na osami, 13. ili 14. jula 1995. ili približno tog datuma.¹¹⁷¹⁸ Odbrana tvrdi da su dokazi koje je iznio svjedok RM-249 nepouzdana i nepotkrijepljeni i da nema dovoljnih dokaza za zaključak da su počiniooci tog incidenta koji se navodi u Optužnici bili pripadnici VRS-a i da su zapravo to bili pojedinci koji su djelovali neovlašteno i u znak osvete Muslimanima zbog djela počinjenih nad Srbima.¹¹⁷¹⁹ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ovim incidentom. Vijeću su takođe predočeni dokazi koje je iznio **svjedok RM-249**, bosanski Musliman iz Srebrenice,¹¹⁷²⁰ i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹¹⁷²¹ Vijeću su predočeni i dokazi koje je iznio **Dušan Janc**, istražitelj.¹¹⁷²²

minimalne i nebitne.

¹¹⁷¹⁷ U vezi sa zatočenicima koje je svjedok RM-257 identifikovao kao ljude koji su bili na livadi, a koje otad više nikad nije vidio niti je za njih čuo, u nedostatku bilo kakvih daljnjih informacija o tome gdje se oni nalaze, Pretresno vijeće konstatuje da ne može smatrati da su oni ubijeni na livadi.

¹¹⁷¹⁸ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 5.1 iz Priloga E Optužnici.

¹¹⁷¹⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2588-2596.

¹¹⁷²⁰ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 1-2; svjedok RM-249, T. 15410-15411.

¹¹⁷²¹ Svjedok RM-249: P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 1-4; svjedok RM-249, T. 15410-15411, 15415.

¹¹⁷²² P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 1.

2725. Dana 13. i 14. jula 1995., autobusi natrpani ženama, djecom i starcima, bosanskim Muslimanima, na putu iz Potočara u Kladanj bili su zaustavljeni u Tišći i pretraženi, a muškarci, bosanski Muslimani, koji su u njima nađeni iskrčani su iz autobusa.¹¹⁷²³ Snage bosanskih Srba su u Tišći sistematski zaustavljale autobuse koji su prevozili žene, djecu i starije i provjeravale da li se u njima kriju muškarci.¹¹⁷²⁴ Muškarce, bosanske Muslimane, koji su autobusom uspjeli stići do Luka, odvojili su vojnici VRS-a i zatočili u obližnjoj osnovnoj školi.¹¹⁷²⁵ Ljudstvo DK-a bilo je prisutno u Tišći 12. jula 1995. Jedan oficir Nizozemskog bataljona koji je bio u pratnji jednog od prvih konvoja autobusa i kamiona, na kontrolnom punktu u Tišći sreo je majora Sarkića, načelnika štaba Milićke brigade.¹¹⁷²⁶ Načelnik štaba Milićke brigade i vojnici iz njegove jedinice su na lokalitetu u Tišći na kojem su vršeni pretresi bili prisutni shodno naređenju koje je izdala Komanda DK-a.¹¹⁷²⁷ General Krstić je učestvovao u izdavanju naređenja jedinicama DK-a u vezi s obezbjeđenjem dijela puta od Vlasenice ka Tišći, gdje su se civili iskrčavali.¹¹⁷²⁸

2726. **Svjedok RM-249** je u svom svjedočenju izjavio da mu je 13. jula 1995., nakon što se u Lukama iskrcao iz autobusa, jedan "četnički" vojnik rekao da preda svoju kóerku supruzi; svjedoka je zatim taj isti vojnik odveo u jednu školu koja se nalazila na nekih 250 metara udaljenosti od autobusa.¹¹⁷²⁹ Ruke su mu bile vezane i morao je da sjedi na livadi ispred škole i cijeli dan je posmatrao kako dolazi još autobusa i kamiona i dovozi zatočenike.¹¹⁷³⁰ Do večernjih sati, 22 muškarca u civilnoj odjeći odvojili su od njihovih porodica i doveli ih u školu.¹¹⁷³¹ Svjedok se sjetio jednog "četničkog" vojnika kojeg su zvali Željko i koji je na školskom stepeništu odgovarao na telefonske pozive.¹¹⁷³² Vojnici su imali automatsko oružje i nosili su tri različite vrste uniformi: maskirne uniforme, zatim drugačije uniforme boljeg kvaliteta i treću vrstu uniformi,

¹¹⁷²³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1558.

¹¹⁷²⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1559.

¹¹⁷²⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1562.

¹¹⁷²⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1561.

¹¹⁷²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1560.

¹¹⁷²⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1564.

¹¹⁷²⁹ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 3-4; svjedok RM-249, T. 15415-15416.

¹¹⁷³⁰ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4; P1991 (Svjedok RM-249, prethodno svjedočenje, 18. mart 2010.), str. 674; P1994 (Fotografija livade ispred škole u Lukama).

¹¹⁷³¹ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4; P1991 (Svjedok RM-249, prethodno svjedočenje, 18. mart 2010.), str. 674; P1992 (Fotografija škole u Lukama).

¹¹⁷³² P1991 (Svjedok RM-249, prethodno svjedočenje, 18. mart 2010.), str. 675; P1994 (Fotografija livade ispred škole u Lukama).

koja je bila lošeg kvaliteta.¹¹⁷³³ On je, pored toga, bio u mogućnosti da prepozna neke od srpskih vojnika koji su se tu nalazili: Savu Ristanovića, zvanog Žučo;¹¹⁷³⁴ i vojnika koji se zvao Stanimir i bio iz Vlasenice.¹¹⁷³⁵ Svjedok se sjetio imena nekoliko ljudi koji su bili zatočeni zajedno s njim: Abdul Kadir, medicinski tehničar iz ratne bolnice;¹¹⁷³⁶ Hasan, medicinski tehničar iz Đogaza koji je radio u laboratoriji u Srebrenici;¹¹⁷³⁷ Zajko iz Jagonije; braća Fuad i Alija, koji su bili ranjeni;¹¹⁷³⁸ Rizo Mustafić, električar koji je radio za Nizozemski bataljon u Potočarima; Azem Bečić, koji je bio ranjen u jednoj šumi u blizini Srebrenice;¹¹⁷³⁹ i Hamed iz Višegrada.¹¹⁷⁴⁰

2727. Sve te muškarce su zatim, jednog po jednog, odveli u školu, gdje su ih pretresli i oduzeli im dragocjenosti, uključujući novac, i prijetili da će ih ubiti.¹¹⁷⁴¹ Zatočenike su stavili u jednu praznu učionicu i naredili svima da sjednu u jedan ugao prostorije.¹¹⁷⁴² Svjedok je vidio kako dolazi džip UNPROFOR-a, ali umjesto da to vozilo vozi neki pripadnik UNPROFOR-a, iz njega je izašao "četnički" vojnik.¹¹⁷⁴³ Srpski vojnik koji se zvao Stanimir rekao je svjedoku da je Spomenko Garić, koji je bio komandir specijalnog interventnog voda i za kojeg je svjedok znao da je prije rata bio pripadnik rezervnih snaga, tog dana bio u Kravici i da se očekivalo da dođe u školu u Lukama.¹¹⁷⁴⁴ Nekih 30 minuta kasnije, Garić je došao sa svojim ljudima. U učionicu je ušlo deset do petnaest Garićevih ljudi. Ti ljudi su nosili marame na glavama i ručne bombe na opasačima, a odjeća im je mirisala na krv. "Četnički" vojnik koji je stražario ispred vrata učionice pitao je te ljude šta se tog dana desilo u Kravici. Oni su odgovorili da su "balije" poražene. Jedan od vojnika je pomenuo da je jednom "baliji" odsjekao glavu i da je taj čovjek još neko vrijeme bio živ bez glave. Zatim su Garićevi ljudi počeli da zlostavljaju i tuku zatočenike, uključujući i svjedoka, kojeg su tukli dok se nije onesvijestio. Poslije

¹¹⁷³³ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4.

¹¹⁷³⁴ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4; svjedok RM-249, T. 15465

¹¹⁷³⁵ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 5.

¹¹⁷³⁶ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4; svjedok RM-249, T. 15480

¹¹⁷³⁷ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4; svjedok RM-249, T. 15478-15479.

¹¹⁷³⁸ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4; svjedok RM-249, T. 15413

¹¹⁷³⁹ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4; svjedok RM-249, T. 15414

¹¹⁷⁴⁰ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 6; svjedok RM-249, T. 15478

¹¹⁷⁴¹ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 5.

¹¹⁷⁴² P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 6; P1991 (Svjedok RM-249, prethodno svjedočenje, 18. mart 2010.), str. 676; P1995 (Fotografija učionice u školi u Lukama).

¹¹⁷⁴³ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 6.

¹¹⁷⁴⁴ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 6; svjedok RM-249, T. 15467-15468.

premlaćivanja, u prostoriju je ušao jedan drugi vojnik koji je tokom tog dana stražario u školi i rekao da "je vrijeme", poslije čega su Garićevi ljudi otišli.¹¹⁷⁴⁵

2728. Oko 00:30 sati 14. jula 1995., svjedoka i još 21 zatočenika iz škole koji su bili u civilnoj odjeći ukrkali su u kamion.¹¹⁷⁴⁶ One koji nisu bili u stanju da se ukrcaju u kamion zbog povreda koje su zadobili uslijed surovog premlaćivanja u školi, u kamion su ubacili "četnički" vojnici. U kamionu su još bili vozač i pet naoružanih vojnika, od kojih je jedan bio albino, kao i jedan čovjek koji se predstavio kao "komandir" i rekao da je došlo vrijeme da se "naplati" za ono što mu se desilo dok ga je u zatočeništvu držala ABiH.¹¹⁷⁴⁷

2729. Kamion je krenuo i vozio nekih 40 minuta u pravcu Vlasenice, da bi se na kraju zaustavio na nekih 100 metara udaljenosti od ceste, na prostoru na kojem se nalazio pašnjak.¹¹⁷⁴⁸ "Četnički" vojnici su se iskrkali iz kamiona, izvukli ljude koji su ležali na podu kamiona i pucali na ih dok su ovi ležali na zemlji. Dvojica zatočenika čije su ruke bile vezane iza leđa pokušala su da pobjegnu i bili su odmah ubijeni. Svjedok je uspio da presiječe materijal kojim su mu ruke bile vezane, koji je, po njegovom mišljenju, bio telefonski kabel, iskočio je iz kamiona i pobjegao vojnicima dok su oni neprestano pucali na njega. Iscrpljen od trčanja, sakrio se iza jedne stijene i tu ostao do zore. Nakon što se sakrio iza stijene, čuo je pucnjavu s pašnjaka koja je trajala približno deset minuta i zaključio da su "četnici" vjerovatno pobili ostale muškarce koji su zajedno s njim bili u kamionu.¹¹⁷⁴⁹ Dana 27. jula 1995., svjedoka je MKCK odveo u Kladanj.¹¹⁷⁵⁰

2730. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor Janc, posmrtni ostaci 16 tijela, među kojima su bila tijela Azema Bečića, Rize Mustafića, Abdulkadira Kadića, Hasana Smajića, Fuada Mustafića i Alije Mustafića, koje je svjedok RM-249 naveo kao ljude s kojima je bio zajedno zatočen u školi u Lukama,¹¹⁷⁵¹ i devet ligatura, pronađeni su u masovnoj grobnici u Mršićima kod Vlasenice u periodu od 25. do 29. maja 2009.¹¹⁷⁵²

¹¹⁷⁴⁵ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 6.

¹¹⁷⁴⁶ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4, 6-7, 16.

¹¹⁷⁴⁷ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 7.

¹¹⁷⁴⁸ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 7, 15, 17.

¹¹⁷⁴⁹ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 7.

¹¹⁷⁵⁰ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 8.

¹¹⁷⁵¹ P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 4, 6; svjedok RM-249, T. 15413-15414, 15478-15480.

¹¹⁷⁵² P1982 (Spisak imena žrtava, Dodatak D), str. 311-312; P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 34.

2731. Što se tiče tvrdnje odbrane u vezi s pouzdanošću dokaza koje je iznio svjedok RM-249, Pretresno vijeće je bilo mišljenja da je on pružio detaljan prikaz tog incidenta ubijanja i da su njegovi dokazi dosljedni i da ih potkrepljuje Jančev izvještaj o tom incidentu. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su dokazi koje je iznio svjedok RM-249 pouzdani.

2732. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je 14. jula 1995. približno 21 muškarac, bosanski Musliman, u civilnoj odjeći i vezanih ruku, ubijen iz vatrenog oružja na pašnjaku na osami u blizini škole u Lukama. Nakon što je jedan vojnik koji je čuvao zatočenike u školi prije nego što je ubijanje počelo rekao da "je vrijeme", zatočenike su ukrcali u kamion i odvezli na pašnjak. U kamionu je čovjek koji se predstavio kao "komandir" rekao da je došlo vrijeme da se "naplati" za ono što mu se desilo dok ga je u zatočeništvu držala ABiH. Što se tiče počinitelja, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno 1560-1562 i 1564 o jedinicama koje su se nalazile na području Tišće i u školi u Lukama tokom dana koji su neposredno prethodili ovom incidentu. Na osnovu toga, Pretresno vijeće konstatuje da su počiniooci u ovom incidentu bili pripadnici VRS-a. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.7 Škola u Orahovcu i obližnje polje (incidenti 6.1 i 6.2 iz Priloga E Optužnici)

2733. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje dvojice zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu, izvršeno 14. jula 1995. ili približno tog datuma.¹¹⁷⁵³ Ta dvojica zatočenika su izvedena iz škole i po kratkom postupku pogubljena puščanom paljbom.¹¹⁷⁵⁴ Optuženi je takođe odgovoran za ubijanje približno 1.000 zatočenika, bosanskih Muslimana, koje je započelo u popodnevnom satima 14. jula 1995.¹¹⁷⁵⁵ Tim ljudima su stavili poveze preko očiju, odvezli ih kamionom na obližnje polje i pogubili ih po kratkom postupku na tom polju. Tijela žrtava pokopana su u masovne grobnice na mjestu pogubljenja 14. i 15. jula 1995.¹¹⁷⁵⁶ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ovim incidentima. Vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **Mevludin Orić**, bosanski Musliman iz Lehovića u opštini Srebrenica;¹¹⁷⁵⁷ **svjedok RM-297**, bosanski Musliman iz Zvornika;¹¹⁷⁵⁸ **svjedok RM-362**, koji je do 11. jula 1995. stanovao u opštini Srebrenica;¹¹⁷⁵⁹ **Damjan Lazarević**, Srbin, koji je u julu 1995. bio pripadnik inženjerske jedinice Zvorničke brigade;¹¹⁷⁶⁰ **Cvijetin Ristanović**, Srbin, koji je od jula 1992. do marta 1996. bio pripadnik inženjerske jedinice u sastavu Zvorničke brigade;¹¹⁷⁶¹ **Milorad Birčaković**, koji je 1995. bio pripadnik Vojne policije Zvorničke brigade VRS-a;¹¹⁷⁶² **Nebojša Jeremić**, koji je od aprila 1993. do kraja jula 1995. bio pripadnik Vojne policije Zvorničke brigade;¹¹⁷⁶³ **Miloš Mitrović**, koji je od decembra 1992. bio pripadnik voda za transport i utvrđivanje inženjerske čete Zvorničke brigade¹¹⁷⁶⁴ **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;¹¹⁷⁶⁵ **Dragoje Ivanović** i **Stanoje Birčaković**, koji su obojica od 1993. do kraja rata bili

¹¹⁷⁵³ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 6.1 iz Priloga E Optužnici.

¹¹⁷⁵⁴ Optužnica, incident 6.1 iz Priloga E Optužnici.

¹¹⁷⁵⁵ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 6.2 iz Priloga E Optužnici.

¹¹⁷⁵⁶ Optužnica, incident 6.2 iz Priloga E Optužnici.

¹¹⁷⁵⁷ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 861, 869.

¹¹⁷⁵⁸ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 1-2; P1442 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-297).

¹¹⁷⁵⁹ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17301-17302.

¹¹⁷⁶⁰ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14431-14432.

¹¹⁷⁶¹ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5359-5360.

¹¹⁷⁶² P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11010-11011.

¹¹⁷⁶³ Nebojša Jeremić, T. 34273, 34299.

¹¹⁷⁶⁴ P3645 (Miloš Mitrović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 3.-4. decembar 2003.), str. 5589, 5590, 5594.

¹¹⁷⁶⁵ Richard Butler, T. 16108.

pripadnici Vojne policije u sastavu Zvorničke brigade;¹¹⁷⁶⁶ **svjedok RM-269**, koji je od 1993. bio pripadnik Vukova sa Drine, a u junu i julu 1995. pripadnik Vojne policije Zvorničke brigade;¹¹⁷⁶⁷ i **Lazar Ristić**, koji je u periodu od 1. do 18. jula 1995. bio vršilac dužnosti komandanta 4. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade,¹¹⁷⁶⁸ i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹¹⁷⁶⁹ Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-265**, pripadnik Bratunačke brigade,¹¹⁷⁷⁰ **William Haglund**, forenzički antropolog;¹¹⁷⁷¹ **Dean Manning**, istražitelj;¹¹⁷⁷² **Dušan Janc**, istražitelj; **Christopher Lawrence**, forenzički patolog;¹¹⁷⁷³ **Jose Baraybar**, forenzički antropolog;¹¹⁷⁷⁴ **Richard Wright**, koji je od juna 1997. do

¹¹⁷⁶⁶ **Dragoje Ivanović**: P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14537-14538. **Stanoje Birčaković**: P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10740-10741.

¹¹⁷⁶⁷ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6437-6438.

¹¹⁷⁶⁸ P3510 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 16. i 18. april 2007.), str. 10035, 10037.

¹¹⁷⁶⁹ **Mevludin Orić**: P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 937-939, 944, 947, 950-951. **Svjedok RM-297**: P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 5-8. **Damjan Lazarević**: P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14439-14444, 14445-14451, 14453, 14469-14471, 14476-14477; P3638 (Fotografija utovarivača tipa ULT-220); P3639 (Vazdušni snimak livade u Orahovcu, s oznakama koje je unio Damjan Lazarević); P3642 (Zvornička brigada, putni radni list za rovokopač Torpedo, juli 1995.), str. 3; P3643 (Putni radni list inženjerijske jedinice), str. 15. **Cvijetin Ristanović**: P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5361-5362, 5365, 5367-5370, 5375-5388, 5406-5407; P3646 (Crtež rovokopača), str. 2; P3648 (Evidencija prisustva ljudstva inženjerijske čete Zvorničke brigade za juli 1995.); P3649 (Priručnik za bager BGH-600); P3650 (Crtež), str. 2. **Milorad Birčaković**: P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11041. **Nebojša Jeremić**: Nebojša Jeremić, T. 34342-34345. **Miloš Mitrović**: P3645 (Miloš Mitrović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 3.-4. decembar 2003.), str. 5599, 5600-5602. **Richard Butler**: P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.6, 7.10-7.11, 7.13-7.14, 7.18, 7.20, 7.22-7.23, 7.25-7.26. **Dragoje Ivanović**: P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14538, 14541-14545, 14550-14551, 14572. **Stanoje Birčaković**: P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10741-10744, 10754-10759, 10747. **Svjedok RM-362**: P3381 (Svjedok-362, transkript iz predmeta *Tolimir*, 22. mart 2010), str. 743-745, 749; P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17328-17329, 17330-17332, 17334-17336; P3382 (Fotografija fiskulturne sale); P3383 (Fotografija fiskulturne sale); P3384 (Fotografija fiskulturne sale). **Svjedok RM-269**: P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6441, 6443-6446, 6449, 6466; svjedok RM-269, T. 12711-12712, 12731-12732; P1562 (Fotografija škole). **Lazar Ristić**: P3511 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Tolimir*, 1. februar 2011.), str. 9250-9254; P3512 (Fotografija fiskulturne sale u školi u Orahovcu izvana, s oznakama koje je unio Lazar Ristić); P3513 (Fotografija fiskulturne sale u školi u Orahovcu izvana, s oznakama koje je unio Lazar Ristić); P3514 (Fotografija unutrašnjosti fiskulturne sale u školi u Orahovcu, s oznakama koje je unio Lazar Ristić)

¹¹⁷⁷⁰ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3793, 3796, 3800; P2541 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Tolimir*, 15. mart 2011.), str. 11274, 11282.

¹¹⁷⁷¹ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3724; William Haglund, T. 14974.

¹¹⁷⁷² P1730 (Dean Manning, transkript iz predmeta *Karadžić*, 6. mart 2012.), str. 25801.

¹¹⁷⁷³ Christopher Lawrence, T. 14695; P1803 (Biografija Christophera Lawrencea, bez datuma), str. 1-2.

¹¹⁷⁷⁴ Jose Baraybar, T. 16002; P2071 (Biografija Josea Baraybara, bez datuma), str. 1. Dokazi Josea Baraybara takođe su razmotreni u poglavlju 7.10.

2001. radio za tužilaštvo kao forenzički arheolog;¹¹⁷⁷⁵ **John Clark**, forenzički patolog;¹¹⁷⁷⁶ i **Fredy Peccerelli**, forenzički antropolog.¹¹⁷⁷⁷

2734. Pripadnici Zvorničke brigade učestvovali su u zatočenju, pogubljenju i pokopavanju muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Grbavcima i na obližnjem polju u Orahovcu.¹¹⁷⁷⁸ Ljudstvo 4. bataljona Zvorničke brigade nalazilo se u Orahovcu tokom pogubljenja, pomažući u njegovom počinjenju.¹¹⁷⁷⁹ Pripadnici čete Vojne policije Zvorničke brigade nalazili su se tamo neposredno prije pogubljenja, vjerojatno u svrhu čuvanja zarobljenika, a zatim radi pomaganja pri njihovom transportu na mjesta pogubljenja.¹¹⁷⁸⁰ Vojnici iz Komande Zvorničke brigade i 4. bataljona te brigade pomagali su u čuvanju zatvorenika u školi u Grbavcima u selu Orahovac.¹¹⁷⁸¹ Pripadnici Vojne policije Zvorničke brigade pomagali su u zatočenju zatvorenika, uz saglasnost Dragana Obrenovića, zamjenika komandanta Zvorničke brigade, koji je znao za operaciju ubijanja u trenutku kad je pripadnicima Vojne policije dozvolio da pomognu Dragi Nikoliću, načelniku bezbjednosti Zvorničke brigade, koji je bio zadužen za zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana, u Orahovcu.¹¹⁷⁸²

Transport u školu u Grbavcima u selu Orahovac i zatočenje u toj školi

2735. **Svjedok RM-265** je izjavio da je u jutarnjim satima 13. ili 14. jula 1995. pukovnik Popović naredio Mirku Jankoviću, pripadniku Bratunačke brigade VRS-a, da odveze oklopni transporter na raskrsnicu u blizini autobusne stanice u Zvorniku.¹¹⁷⁸³ Mile Petrović i Nikola Popović, koji je bio pripadnik Vojne policije, takođe su bili u oklopnom transporteru.¹¹⁷⁸⁴ Kasnije, Janković je odveo oklopni transporter na okretište ispred Štaba Bratunačke brigade, poslije čega se iza oklopnog transportera

¹¹⁷⁷⁵ Richard Wright, T. 14413; P1760 (Biografija Richarda Wrighta, 11. novembar 2011.), str. 1-3.

¹¹⁷⁷⁶ John Clark, T. 17185; P2236 (Biografija Johna Clarka); P2257 (John Clark, transkript iz predmeta *Krstić*, 30. i 31. maj 2000.), str. 3897-3899; P2258 (John Clark, transkript iz predmeta *Karadžić*, 10. januar 2012.), str. 22692-22693.

¹¹⁷⁷⁷ P2548 (Biografija Fredyja Peccerellija), str. 1-2.

¹¹⁷⁷⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1571.

¹¹⁷⁷⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1572.

¹¹⁷⁸⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1577.

¹¹⁷⁸¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1569.

¹¹⁷⁸² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1570.

¹¹⁷⁸³ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3793, 3796, 3800, 3837-3839, 3841-3842, 3858-3859; P2541 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Tolimir*, 15. mart 2011.), str. 11274, 11282.

¹¹⁷⁸⁴ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3839, 3841-3842.

počela formirati kolona kamiona i autobusa.¹¹⁷⁸⁵ U svakom autobusu bio je po jedan vojnik VRS-a. U kamione i autobuse ukrcani su vojno sposobni muškarci, Muslimani, iz okolnih školskih zgrada.¹¹⁷⁸⁶ Zatim se pojavio pukovnik Popović u civilnom automobilu i odveo kolonu do škole u Grbavcima u selu Orahovac, gdje su sve muškarce, Muslimane, iskricali iz vozila i premjestili ih u školsku fiskulturnu salu.¹¹⁷⁸⁷ **Milorad Birčaković** je izjavio da je u jutarnjim satima 14. jula 1995., po naređenju koje je dobio od Milorada Trbića, odveo Dragu Nikolića iz Jerkića u Karakaj na sastanak s Ljubišom Bearom, koji je bio načelnik za bezbjednost Glavnog štaba VRS-a, i Vujadinom Popovićem, koji je bio načelnik za bezbjednost DK-a.¹¹⁷⁸⁸ Zatim je odveo Nikolića u hotel "Vidikovac", gdje je svjedok vidio kako je između 08:30 i 09:00 sati došlo približno pet do deset autobusa.¹¹⁷⁸⁹ Kako je naveo svjedok, u autobusima su bili stražari i zatočeni muškarci, Muslimani.¹¹⁷⁹⁰ Svjedok je ušao u prvi autobus, a Nikolić je uzeo automobil.¹¹⁷⁹¹ Autobusi su otišli u osnovnu školu u Orahovcu, gdje je približno 200 zatočenika premješteno u školsku fiskulturnu salu.¹¹⁷⁹² Oko 11:00 sati, u školu je došao Nikolić.¹¹⁷⁹³ Tu je bio i Trbić.¹¹⁷⁹⁴ **Lazar Ristić** je izjavio da je vidio komandanta Jasikovca u blizini fiskulturne sale škole u Orahovcu.¹¹⁷⁹⁵ Vidio je i Trbića, Čedu Jovića

¹¹⁷⁸⁵ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3839-3842, 3851.

¹¹⁷⁸⁶ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3842.

¹¹⁷⁸⁷ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3838, 3840, 3843-3844, 3849, 3851; P2542 (Fotografija škole u Grbavcima, Orahovac).

¹¹⁷⁸⁸ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11011, 11012-11014.

¹¹⁷⁸⁹ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11017-11018.

¹¹⁷⁹⁰ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11019.

¹¹⁷⁹¹ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11018-11019.

¹¹⁷⁹² P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11019-11020, 11022.

¹¹⁷⁹³ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11022. V. takođe P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6451-6452, 6484; P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10748-10750; P2167 (Fotografija škole u Grbavcima, s oznakama koje je unio Stanoje Birčaković); P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14538, 14544-15545, 14551.

¹¹⁷⁹⁴ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11027.

¹¹⁷⁹⁵ P3511 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Tolimir*, 1. februar 2011.), str. 9250-9251; P3512 (Fotografija fiskulturne sale u školi u Orahovcu izvana, s oznakama koje je unio Lazar Ristić); P3513 (Fotografija fiskulturne sale u školi u Orahovcu izvana, s oznakama koje je unio Lazar Ristić). V. takođe P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6451; P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10748-10750; P2167 (Fotografija škole u Grbavcima, s oznakama koje je unio Stanoje Birčaković); P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14538, 14544-15545.

¹ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11027.

i Gorana Bogdanovića na približno 50 metara udaljenosti od te škole.¹¹⁷⁹⁶ **Svjedok RM-269** je u svom svjedočenju izjavio da je vidio kako se u školu dovozi oko desetak civilnih autobusa, pod pratnjom civilne policije u plavim uniformama, te kako se iz autobusa iskrcava od 700 do 800 zatočenika i ulazi u školsku fiskulturnu salu.¹¹⁷⁹⁷ Svjedok je u to vrijeme imao zadatak da vrši obezbjeđenje objekta i da osigura da gomila ne može prići zatočenicima.¹¹⁷⁹⁸ Stotinjak mještana koji su se okupili ispred škole bili su agresivni prema zatočenicima, a jedan od tih mještana rekao je svjedoku da sve zatočenike treba pobiti.¹¹⁷⁹⁹ **Stanoje Birčaković** je izjavio da su zatočenici prevezeni u školu u Orahovcu u konvoju od oko 15 do 20 autobusa na čijem je čelu bio oklopni transporter UN-a.¹¹⁸⁰⁰ U oklopnom transporteru nije bilo nijednog vojnika UN-a.¹¹⁸⁰¹ Zatočenici su bili muškarci u dobi od 20 do 60 godina, od kojih su mnogi bili u civilnoj odjeći, a neki su nosili vojne uniforme.¹¹⁸⁰² **Dragoje Ivanović** je izjavio da je približno 350 civila došlo u školu u Orahovcu u autobusima koje je pratilo nekoliko vozila UN-a i jedan ili dva vojna džipa. Ti civili bili su pod pratnjom vojnika VRS-a i odvedeni su u školsku fiskulturnu salu.¹¹⁸⁰³

2736. **Mevludin Orić** je izjavio da su 14. jula 1995. njega i druge zatočenike iz škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu prevezli autobusom u školu u jednom zaseoku u pravcu Karakaja-Kalesije.¹¹⁸⁰⁴ Po dolasku na odredište, ljudima koji su bili u autobusu naredili su da trče preko betoniranog fudbalskog terena prema školi, dok su s obje strane tog terena stajali vojnici u vrsti.¹¹⁸⁰⁵ **Svjedok RM-297** je u svom svjedočenju rekao da su njega i druge zatočenike kamionima prevezli sa livade u Sandićima u fiskulturnu salu škole u Grbavcima u Orahovcu, koja se nalazi na oko pet do deset minuta vožnje od

¹¹⁷⁹⁶ P3511 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Tolimir*, 1. februar 2011.), str. 9251, 9254; P3515 (Fotografija fiskulturne sale u školi u Orahovcu izvana, s oznakama koje je unio Lazar Ristić).

¹¹⁷⁹⁷ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6446, 6450, 6449, 6478-6479; svjedok RM-269, T. 12721-12722, 12725.

¹¹⁷⁹⁸ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6451; svjedok RM-269, T. 12734

¹¹⁷⁹⁹ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6448, 6450-6451, 6461; svjedok RM-269, T. 12722-12723.

¹¹⁸⁰⁰ P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10745-10746.

¹¹⁸⁰¹ P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10745.

¹¹⁸⁰² P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10745-10746.

¹¹⁸⁰³ P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14541-14543, 14572.

¹¹⁸⁰⁴ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 889-892, 908, 933-937, 944.

¹¹⁸⁰⁵ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 937-938. V. takođe P3381 (Svjedok-362, transkript iz predmeta *Tolimir*, 22. mart 2010.), str. 749; P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17325, 17327-17328.

Karakaja.¹¹⁸⁰⁶ Zatočenicima su naredili da se iskrcaju i svu svoju odjeću, osim košulja i hlača koje su nosili na sebi, stave na veliku gomilu neposredno prije ulaska u fiskulturnu salu.¹¹⁸⁰⁷

2737. U trenutku kada je **svjedok RM-297** ušao u fiskulturnu salu, koja je bila približno 15 metara dugačka i 12 metara široka, više od pola sale je već bilo puno i zatočenicima su naredili da sjede u dugačkim redovima.¹¹⁸⁰⁸ On je procijenio da je u fiskulturnoj sali bilo smješteno približno 1.000 zatočenika.¹¹⁸⁰⁹ Četiri dječaka, za koje je svjedok procijenio da imaju između 10 i 14 godina, sjedila su u zasebnoj grupi. Svjedok je kasnije saznao da su ti dječaci pušteni i da su još uvijek živi.¹¹⁸¹⁰ **Svjedok RM-362** je izjavio da su ljudi i dalje dolazili u kamionima i autobusima, te da su posljednji stigli oko 10:00 sati, sve dok se fiskulturna sala nije napunila.¹¹⁸¹¹ On je procijenio da je u fiskulturnoj sali bilo oko 2.500 ljudi.¹¹⁸¹² Ljudi nisu dobili ni hrane ni vode.¹¹⁸¹³ **Orić** je procijenio da je u tu fiskulturnu salu bilo natrpano oko 2.000 ljudi, uključujući i barem četiri dječaka, i da su mnogi bili iscrpljeni od vrućine i žeđi. Mnogi od njih, posebno oni stariji, padali su u nesvijest i nije im pružana nikakva medicinska pomoć niti su im dali hranu. Zatočnici su bili prisiljeni da sjede tako da im koljena dodiruju bradu, uslijed čega im je disanje bilo otežano. Onoj četvorici dječaka su dozvolili da donose kofe s vodom ljudima u fiskulturnoj sali, ali vode nije bilo dovoljno za sve.¹¹⁸¹⁴ **Ristić** je izjavio da je vidio pripadnicu Vojne policije Nadu Stojanović kako nosi vodu zatočenicima.¹¹⁸¹⁵

¹¹⁸⁰⁶ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 2-4; svjedok RM-297, T. 10949-10950, 10977; P1132 (Fotografije, mape i vazdušne fotografije, koje je prikupio Jean-René Ruez), str. 129-133.

¹¹⁸⁰⁷ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 4; svjedok RM-297, T. 10949-10950; P1132 (Fotografije, mape i vazdušne fotografije, koje je prikupio Jean-René Ruez), str. 131. V. takođe P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 938-939.

¹¹⁸⁰⁸ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 4-5; svjedok RM-297, T. 10949-10950, 10978; P1132 (Fotografije, mape i vazdušne fotografije, koje je prikupio Jean-René Ruez), str. 133.

¹¹⁸⁰⁹ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 5.

¹¹⁸¹⁰ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 5; svjedok RM-297, T. 10978.

¹¹⁸¹¹ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17332-17333.

¹¹⁸¹² P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17337-17338.

¹¹⁸¹³ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17333.

¹¹⁸¹⁴ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 944-945.

¹¹⁸¹⁵ P3511 (Lazar Ristić, transkript iz predmeta *Tolimir*, 1. februar 2011.), str. 9252-9254; P3512 (Fotografija fiskulturne sale u školi u Orahovcu izvana, s oznakama koje je unio Lazar Ristić); P3514 (Fotografija unutrašnjosti fiskulturne sale u školi u Orahovcu, s oznakama koje je unio Lazar Ristić).

Incident 6.1 iz Priloga E Optužnici

2738. Tri svjedoka su dala iskaze o ubijanju u školi koje se navodi u Optužnici. **Svjedok RM-297** je u svom svjedočenju izjavio da je u jednom trenutku tokom svog zatočeništva u školi tog dana došlo do nekog komešanja među zatočenicima zato što je bilo veoma vruće i nije bilo dovoljno vazduha, te da su stražari s vrata fiskulturne sale pucali iznad glava zatočenika u znak upozorenja.¹¹⁸¹⁶ Jedan od zatočenika rekao je stražarima da se "[o]vi ljudi ne smiju ubijati", a jedan stražar je odgovorio: "Sad ćemo vidjeti mogu li se ovi ljudi ubijati ili ne." Ubrzo poslije toga, tog zatočenika su izveli napolje; svjedok je čuo pucnje i jauk tog zatočenika, a zatim još pucnjeva, nakon čega se zatočenik više nikad nije vratio.¹¹⁸¹⁷ **Orić** je takođe izjavio da je jedan čovjek ustao iz gomile i povikao: "Nemojte se, ljudi, bojat'. Ima nas dosta."¹¹⁸¹⁸ Reagujući na to, jedan čovjek, za kojeg je svjedok smatrao da je komandant na osnovu toga što ga je vidio kako izdaje naređenja i instrukcije, rekao je toj masi ljudi da čovjeka koji je vikao gurne prema izlazu, zaprijetivši da će ih sve pobiti ako odbiju.¹¹⁸¹⁹ Kada je gomila izgurala tog čovjeka napolje, stražari su ga ubili iz vatrenog oružja na izlazu iz fiskulturne sale.¹¹⁸²⁰ Na kraju, **svjedok RM-362** takođe je opisao kako je jedan čovjek ustao i žalio se na uslove u školi, rekavši da se guši i da više ne želi da bude tu, te upitavši zbog čega ga vojnici "muče". Vojnici su mu rekli da izađe i "malo se rashladi".¹¹⁸²¹ Kada je čovjek izašao iz fiskulturne sale, svjedok je začuo rafal i čovjek se više nikad nije vratio.¹¹⁸²² **Svjedok RM-362** je izjavio da iz fiskulturne sale više nije izašao nijedan zatočenik.¹¹⁸²³ Prema riječima **svjedoka RM-297**, poslije ubijanja prvog zatočenika, stražari su, iz razloga koji svjedoku nisu poznati, izveli još jednog zatočenika i svjedok je ponovo začuo pucnje poslije kojih je nastupila tišina. Taj drugi zatočenik se više nije vratio.¹¹⁸²⁴

Incident 6.2 iz Priloga E Optužnici

¹¹⁸¹⁶ Svjedok RM-297, T. 10950; P1132 (Fotografije, mape i vazdušne fotografije, koje je prikupio Jean-René Ruez), str. 131-134.

¹¹⁸¹⁷ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 5.

¹¹⁸¹⁸ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 945-946.

¹¹⁸¹⁹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 946-947, 950-951.

¹¹⁸²⁰ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 946-947, 951.

¹¹⁸²¹ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17333.

¹¹⁸²² P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17733-17334.

¹¹⁸²³ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17334.

¹¹⁸²⁴ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 5.

2739. U vezi s navodima o daljnjem ubijanju zatočenika iz škole u Grbavcima na obližnjim poljima, **Orić** je izjavio da je, dok je bio zatočen u školi, jedan čovjek za kojeg je taj svjedok smatrao da je komandant obavijestio zatočenike da će biti premješteni u logor Batković.¹¹⁸²⁵ Komandant je usmjeravao ljude ka svlačionici.¹¹⁸²⁶ Jedan čovjek, kojeg je svjedok identifikovao kao Mezira Gusića i kojeg je poznavao kao mještanina iz Križevaca u opštini Srebrenica, plakao je dok je stavljao ljudima poveze preko očiju u svlačionici.¹¹⁸²⁷ Svjedok je pitao Gusića gdje će biti odvedeni, na šta je Gusić odgovorio da ne zna.¹¹⁸²⁸ Dok su zatočenicima stavljali poveze preko očiju, oni su među sobom razgovarali, pitajući se da li će stvarno biti razmijenjeni ili ubijeni.¹¹⁸²⁹ Povez preko svjedokovih očiju bio je labav i on je mogao da vidi ispod njega. Takođe je mogao da čuje šta se dešava u blizini.¹¹⁸³⁰ Iz svlačionice koja je imala izlaz koji je vodio napolje, po 12 ili 13 ljudi ukrcavano je u kamione koji su došli do škole.¹¹⁸³¹ Svjedok je izjavio da su blizu njega u kamionu u koji su njega smjestili bili sljedeći ljudi, među kojima je bilo njegovih rođaka i susjeda: Nurif Hodžić, Ehrem Hasanović, Haris Hasanović, Hakija Malić i Eso ili Esad Malić.¹¹⁸³² **Svjedok RM-297** je u svom svjedočenju izjavio da su neki zatočenici pitali gdje ih vode, na šta su stražari odgovorili da ih vode u logor u Bijeljini. Jedan od vojnika nosio je crvenu beretku na čijem je prednjem dijelu bila značka sa četiri slova S.¹¹⁸³³ Nakon što su se ukrcali u kamione, zatočenici su mogli da skinu poveze za oči.¹¹⁸³⁴

2740. **Svjedok RM-269** je u svom svjedočenju izjavio da je stigao kamion i da su pripadnici Vojne policije i vojnici u njega ukrcali zatočenike, kojima su ruke bile

¹¹⁸²⁵ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 933, 937, 947. V. takođe P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17334-17335. Pretresno vijeće smatra da se Orićevo svjedočenje odnosi na školu u Grbavcima u selu Orahovac.

¹¹⁸²⁶ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 947, 950, 951.

¹¹⁸²⁷ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 951-953, 954. V. takođe P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.11; P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 5-6.

¹¹⁸²⁸ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 953.

¹¹⁸²⁹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 952-953.

¹¹⁸³⁰ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 953.

¹¹⁸³¹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 947, 952-953, 954. V. takođe P3381 (Svjedok-362, transkript iz predmeta *Tolimir*, 22. mart 2010.), str. 746-747; P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17332, 17334-17335; P3382 (Fotografija fiskulturne sale); P3383 (Fotografija fiskulturne sale); P3384 (Fotografija fiskulturne sale).

¹¹⁸³² P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 947, 952-953, 954.

¹¹⁸³³ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 5.

¹¹⁸³⁴ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 6.

vezane.¹¹⁸³⁵ Kamion je zatim otišao u pravcu Tuzle. Ubrzo poslije toga, kamion se vratio prazan i u njega su ponovo ukrcani zatočenici koje su zatim odvezli; to se ponavljalo sve dok školska fiskulturna sala nije bila ispražnjena. Svjedok je čuo rafalnu paljbu koja je dopirala iz pravca u kojem su odvezli zatočenike.¹¹⁸³⁶ U kamionu su bila dva vojnika u uniformama i jedan ili dva pripadnika Vojne policije Zvorničke brigade. Oni su prilikom povratka u školu popunjavali municiju i svjedok je čuo neke od njih kako govore da su zatočenici pobijeni.¹¹⁸³⁷ **Stanoje Birčaković** je izjavio da je iz dvorišta okolnih kuća, koje su se nalazile na približno 100 metara udaljenosti od škole, vidio kako zatočenike ukrcavaju u kamione i zatim odvoze, te da je to trajalo cijeli dan.¹¹⁸³⁸ Osim uobičajene pucnjave koja se čula oko njih, svjedok je cijeli dan čuo i jednu posebnu vrstu pucnjave u intervalima od po 15 do 20 minuta koja je trajala sve do sumraka, što ga je navelo na pomisao da zatočenici možda nisu razmijenjeni, nego pogubljeni.¹¹⁸³⁹ Sljedećeg dana je saznao da su zatočenici vjerovatno pobijeni.¹¹⁸⁴⁰ **Milorad Birčaković** je izjavio da je vidio kako zatočenike, čije su ruke bile vezane, ukrcavaju u kamione TAM.¹¹⁸⁴¹ Kasnije su im stavljeni povezi preko očiju.¹¹⁸⁴² Zatim je vidio kako se dva kamiona TAM, u kojima je bilo približno po 20 do 30 zatočenika, odvoze makadamskom cestom prema Križevićima.¹¹⁸⁴³ Svjedok je jednog od vozača prepoznao kao pripadnika 4. bataljona Zvorničke brigade.¹¹⁸⁴⁴ Kamioni su prošli pored česme, a zatim skrenuli lijevo ka željezničkoj pruzi.¹¹⁸⁴⁵ Kamioni su napravili ukupno šest do devet takvih vožnji. Svjedok je dijelom bio u pratnji tokom četiri do šest tih vožnji, po naređenju Miomira Jasikovca.¹¹⁸⁴⁶ **Ivanović** je takođe vidio kako civile iz školske zgrade u više navrata ukrcavaju u oko pet vojnih kamiona i odvoze ih prema

¹¹⁸³⁵ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6454, 6458; svjedok RM-269, T. 12718; P1566 (Fotografija s oznakama koje je unio svjedok RM-269).

¹¹⁸³⁶ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6455.

¹¹⁸³⁷ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6455-6456; svjedok RM-269, T. 12739-12741.

¹¹⁸³⁸ P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10748, 10753-10754.

¹¹⁸³⁹ P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10754-10758.

¹¹⁸⁴⁰ P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10759.

¹¹⁸⁴¹ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11025-11026.

¹¹⁸⁴² P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11026.

¹¹⁸⁴³ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11025-11027, 11038, 11041; P2163 (Fotografija s oznakama koje je unio Milorad Birčaković); P2164 (Fotografija s oznakama koje je unio Milorad Birčaković).

¹¹⁸⁴⁴ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11038.

¹¹⁸⁴⁵ P2162 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Tolimir*, 1. februar 2011.), str. 9190; P2163 (Fotografija s oznakama koje je unio Milorad Birčaković).

¹¹⁸⁴⁶ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11026-11027, 11037.

liniji razdvajanja.¹¹⁸⁴⁷ Kad su se vratili u kasarnu, Jasikovac je rekao Ivanoviću i drugim vojnicima da su neki civili razmijenjeni, a drugi likvidirani.¹¹⁸⁴⁸

2741. **Orić** je izjavio da je u jednom trenutku dok je bio u kamionu podigao povez za oči kako bi uzeo cigaretu koju mu je ponudio jedan od njegovih rođaka i da je tada vidio da jedan crveni automobil prati kamion u kojem je on bio; srpski vojnik, koji je gledao kroz prozor automobila i držao pušku, rekao mu je da ponovo navuče povez preko očiju.¹¹⁸⁴⁹ Kamion je na odredište stigao pet minuta kasnije, što je svjedoka navelo na pomisao da ih ne voze za Bijeljину, jer bi u tom slučaju putovanje trajalo duže.¹¹⁸⁵⁰ Srpski vojnici naredili su svjedoku i drugim ljudima koji su bili u kamionu da iskoče na livadu i postroje se, a zatim su ih postrijeljali po kratkom postupku.¹¹⁸⁵¹ Svi ljudi koji su bili u svjedokovoj grupi su ubijeni, ali svjedok se bacio na zemlju nakon što je jedan od njegovih rođaka pogođen; pretvarao se da je mrtav, a njegov rođak je izdahnuo dok je on ležao ispod njega.¹¹⁸⁵² Svjedok je čuo kamione kako dolaze svakih pet minuta i misli da su bili puni ljudi, zato što je čuo kako se ljudi postrojavaju ili kako mole da ih ne ubiju dok su ih izvodili iz kamiona, i oni su bili ubijeni na isti način.¹¹⁸⁵³ Vojnici su ubijali one koji su prvim hicima bili samo ranjeni, i ponekad su pri tom govorili: "Neka, pati se još, majku ti ustašku" ili "balijsku".¹¹⁸⁵⁴ Tokom ubijanja, vojnici su te muškarce nazivali "Turcima" i govorili im da im "jebu [njihovu] majku tursku", kao i "da su najsigurniji kad [su oni] mrtvi".¹¹⁸⁵⁵ Svjedok je objasnio da je slušao ubijanje koje je trajalo najmanje sat vremena sve dok se u popodnevnim satima nije onesvijestio.¹¹⁸⁵⁶ Tokom ubijanja, svjedok je u blizini čuo zvuk za koji je pomislio da potiče od nekih

¹¹⁸⁴⁷ P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14545-15546, 14549, 14552.

¹¹⁸⁴⁸ P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14550-14551.

¹¹⁸⁴⁹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 954-955. V. takođe P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17335-17336.

¹¹⁸⁵⁰ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 953, 955. V. takođe P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 6; svjedok RM-297, T. 10950.

¹¹⁸⁵¹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 955-956. V. takođe P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 6; P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17336; P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.12.

¹¹⁸⁵² P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 956.

¹¹⁸⁵³ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 956, 959, 961-962.

¹¹⁸⁵⁴ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 957.

¹¹⁸⁵⁵ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 961.

¹¹⁸⁵⁶ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 958.

velikih mašina koje su u blizini izvodile radove.¹¹⁸⁵⁷ Kada se svjedok osvijestio, već se bilo smračilo i ubijanje je vršeno još nekih sat vremena, sve dok neko nije rekao da su završili i da će sljedećeg dana pobacati leševe u grobnicu. Velike mašine su ugasile motore i vojnici su otišli odatle.¹¹⁸⁵⁸ Poslije tih pogubljenja, vojnici su mrtve nazivali pogrđnim izrazima i rekli: "Jebeš im mater...Svi su mrtvi. Nema potrebe da ostajemo".¹¹⁸⁵⁹

2742. **Svjedok RM-297**, koji je takođe preživio strijeljanje, izjavio je da je, nakon strijeljanja zatočenika u njegovoj grupi, pao na zemlju i da su ga prekrila tijela drugih zatočenika. Nakon što su svi popadali, ponovo su pucali na njih, ali svjedok je zadobio samo manju povredu. Jedan čovjek je preklinjao vojnike da ga ubiju, a jedan vojnik mu je odgovorio: "Polako, polako."¹¹⁸⁶⁰ Nekih deset minuta kasnije, stigao je još jedan kamion i cijeli proces je ponavljan sve do večernjih sati, kada je svjedok zaključio da je mjesto na kojem su vršena pogubljenja promijenjeno zato što više nije čuo kamione kako dolaze, ali je i dalje čuo pucnjavu koja je dopirala s udaljenosti od oko 300 metara, s prostora za koji je svjedok kasnije otkrio da se nalazio s druge strane željezničke pruge.¹¹⁸⁶¹ Svjedok je na kraju uspio da skine povez sa očiju i vidio je žuti rovokopač i grupu od sedam do osam vojnika u maskirnim uniformama, za koje je svjedok zaključio da su izvršili strijeljanja.¹¹⁸⁶² Svjedok je među tim vojnicima prepoznao Gojka Simića koji je bio iz sela Orahovac, koje se nalazi na području na kojem su vršena strijeljanja.¹¹⁸⁶³ Svjedok je načuo vojnike kako govore o tome da se lokacija pogubljenja promijeni i da se ono vrši na pokošenoj livadi. Simić je naredio trojici vojnika da ostanu kod rovokopača, a ostalima da odnesu municiju na livadu.¹¹⁸⁶⁴ **Richard Butler** je u svom svjedočenju izjavio da se jedan od očevidaca prisjetio da su dvojica od tih vojnika jedan drugog nazivali imenima Risto i Vojo.¹¹⁸⁶⁵

¹¹⁸⁵⁷ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 957, 960.

¹¹⁸⁵⁸ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 959-960.

¹¹⁸⁵⁹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 957, 961.

¹¹⁸⁶⁰ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 6.

¹¹⁸⁶¹ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 6-7.

¹¹⁸⁶² P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 6.

¹¹⁸⁶³ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 6; svjedok RM-297, T. 10951-10952; P1444 (Potvrda o smrti za Gojka Simića, koju je izdala Zvornička brigada), str. 1. V. takođe P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.13.

¹¹⁸⁶⁴ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 7.

¹¹⁸⁶⁵ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.13.

2743. **Svjedok RM-362**, treći preživjeli, izjavio je da je, poslije strijeljanja, čovjek koji je stajao iza njega pao na njega, uslijed čega je on pao potrbuške. Svjedok je ležao nepomično iz straha da ne otkriju da je živ. Kada je stigao još jedan kamion s ljudima, svjedok je malo pomjerio glavu i vidio je kako se ljudi postrojavaju u četiri vrste.¹¹⁸⁶⁶ Čim je kamion otišao, "oni" su počeli da pucaju po grupi ljudi koja je tek došla.¹¹⁸⁶⁷ Dva kamiona TAM naizmjenično su dovozila ljude na livadu, a pratio ih je crveni automobil u kojem je bio naoružani vojnik koji bi ostajao na mjestu pogubljenja dok svi ne bi bili postrijeljeni.¹¹⁸⁶⁸ **Svjedok RM-297** je izjavio da je jedan od zatočenika koji je takođe preživio strijeljanje otrčao u obližnju šumu i da su vojnici počeli da pucaju u tom pravcu.¹¹⁸⁶⁹ Žuti utovarivač je uperio svjetla prema šumi, a rukovalac utovarivača je vidio da se svjedok pomjera, pa je doviknuo vojnicima da još jedan bježi.¹¹⁸⁷⁰ Vojnici su otvorili vatru na svjedoka, koji je uspio da pobjegne trčeći kroz kukuruzište.¹¹⁸⁷¹ Svjedok je još neko vrijeme čuo pucnjavu koja je dopirala s livade na kojoj je kasnije vidio leševa i čuo jauke neke osobe koja je bila u agoniji.¹¹⁸⁷² Svjedok je pobjegao s tog područja i na kraju je uspio da se dođe do teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana.¹¹⁸⁷³ **Svjedok RM-362** je izjavio da je, dok je ubijanje trajalo, žuti rovokopač iza njega kopao grobnicu. Prema riječima svjedoka, ubijanje je trajalo do večernjih sati.¹¹⁸⁷⁴ U jednom trenutku nakon što se smračilo, svjedok se izvukao ispod tijela koja su pala na njega i otpuzao nekih deset metara do grmlja i rastinja iza kojeg se sakrio, posmatrajući vojnike koji su bili na toj lokaciji.¹¹⁸⁷⁵ Svjedok je stigao na "slobodnu teritoriju" 19. jula 1995.¹¹⁸⁷⁶

2744. **Orić** je u svom svjedočenju izjavio da je negdje kasno iza ponoći, nakon što se uvjerio da je ubijanje prestalo i da su vojnici otišli, uspio da bez povrede pobjegne sa te livade u šumu, prešavši preko hrpe leševa zajedno s još jednom osobom koja je preživjela strijeljanje.¹¹⁸⁷⁷ Prije nego što je otišao s livade, vidio je da je ona prekrivena

¹¹⁸⁶⁶ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17336.

¹¹⁸⁶⁷ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17336-17337.

¹¹⁸⁶⁸ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17337.

¹¹⁸⁶⁹ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 7.

¹¹⁸⁷⁰ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 6-7. V. takođe P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17337.

¹¹⁸⁷¹ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 7.

¹¹⁸⁷² P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 7-8.

¹¹⁸⁷³ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 8-9.

¹¹⁸⁷⁴ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17337.

¹¹⁸⁷⁵ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17338.

¹¹⁸⁷⁶ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17341.

¹¹⁸⁷⁷ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 963-964.

leševima i da je rovokopač iskopao jamu duboku pet, a dugačku deset metara.¹¹⁸⁷⁸ Njih dvojica otkrila su još dva muškarca, bosanske Muslimane, koji su preživjeli strijeljanje, ali kojima nisu mogli pomoći; u blizini više nisu vidjeli nijednu drugu osobu koja je preživjela strijeljanje.¹¹⁸⁷⁹ Dok su išli kroz šumu, njih dvojica su se sakrila u žbunju u blizini jedne spaljene kuće i tu zaspala i probudila se narednog dana kad je svanulo.¹¹⁸⁸⁰ Naišli su na još jednog čovjeka koji je preživio drugo strijeljanje na tom području i svi su zajedno 21. jula 1995. došli u Nezuk, na slobodnu teritoriju.¹¹⁸⁸¹

2745. Pripadnici inženjerijske čete Zvorničke brigade učestvovali su u pokopavanju počev od noćnih sati 14. jula 1995. pa do jutarnjih sati 15. jula 1995. i pritom su koristili opremu koja je pripadala toj četi.¹¹⁸⁸² Mehanizacija i oprema inženjerijske čete Zvorničke brigade bila je angažovana na zadacima vezanim za pokopavanje žrtava iz Orahovca između 14. i 16. jula 1995.¹¹⁸⁸³ Evidencija inženjerijske čete Zvorničke brigade pokazuje da se tu od 14. do 16. jula 1995. nalazilo više vozila: jedan TAM 75 (manje teretno vozilo), koji je obavio dvije povratne vožnje između baze i Orahovca; jedan mercedes 2626 koji je odšlepao jedan rovokopač u selo Križeviči, udaljeno od Orahovca jedan kilometar; jedan rovokopač, koji je u Orahovac došao iz baze, radio šest sati na kopanju, a zatim se vratio u bazu; i jedan rovokopač-utovarivač, koji je otišao iz baze u Orahovac i tamo radio pet sati.¹¹⁸⁸⁴ U knjizi dnevnih zapovijesti inženjerijske čete i za 15. i za 16. juli navode se sljedeće stavke: BGH-700 (bager) na radu u Orahovcu; ULT 220 (utovarivač) na radu u Orahovcu.¹¹⁸⁸⁵ Dokumentacija Zvorničke brigade o korišćenju vozila takođe pokazuje da je 15. i 16. jula 1995. jedan ULT 220 (utovarivač) pet sati radio u Orahovcu, te da je kamion TAM 75 obavio tri ili četiri vožnje između baze i Orahovca. Takođe, dana 15. jula 1995., pozadinskom bataljonu koji je djelovao iz Orahovca izdano je 40 litara dizel-goriva, a 16. jula 1995. kamion marke Mercedes šlepao je utovarivač između baze i Orahovca, a kamion TAM 75 obavio je dvije vožnje u Kozluk.¹¹⁸⁸⁶ **Cvijetin Ristanović** je precizirao da mu je negdje u priepodnevnom satima 14. jula 1995. načelnik inženjerije, major Dragan Jokić, naredio da uzme

¹¹⁸⁷⁸ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 964, 967.

¹¹⁸⁷⁹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 963, 968.

¹¹⁸⁸⁰ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 969.

¹¹⁸⁸¹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 969-970.

¹¹⁸⁸² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1578.

¹¹⁸⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1573.

¹¹⁸⁸⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1574.

¹¹⁸⁸⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1575.

¹¹⁸⁸⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1576.

rovokopač i uputi se na lokaciju u blizini škole u Orahovcu.¹¹⁸⁸⁷ Svjedok je otišao u školu i odatle produžio još približno jedan kilometar, te stigao do česme na cesti između Orahovca i Križevića, gdje se zaustavio.¹¹⁸⁸⁸ Zatim je Slavko Bogičević, koji je bio član štaba inženjerske jedinice, zatražio od njega da odveze rovokopač kroz obližnji podvožnjak ispod željezničke pruge Živinice-Zvornik.¹¹⁸⁸⁹ Svjedok je postupio po uputstvu. Kada je izbio na drugu stranu podvožnjaka, svjedok je naišao na livadu iza koje je bila šuma. Na livadi je vidio više civila i vojnika.¹¹⁸⁹⁰ Bogičević je svjedoku zatim dao uputstvo da iskopa jamu dubine približno metar i po do dva na površini koja je bila označena sa četiri drvena koca i čija je širina bila približno dva do tri metra, a dužina približno 15 metara.¹¹⁸⁹¹ Svjedok je postupio u skladu s tim uputstvom.¹¹⁸⁹² Nakon što je svjedok neko vrijeme kopao jamu, jedna nepoznata osoba mu je rekla da prekine rad, ode natrag prema podvožnjaku ispod željezničke pruge i tamo sačeka s leđima okrenutim ka mjestu iskopavanja.¹¹⁸⁹³ Svjedok je, u skladu s tim, otišao pješke do željezničke pruge. Dok je stajao kod željezničke pruge, čuo je kako se približava kamion.¹¹⁸⁹⁴ Ubrzo poslije toga, čuo je povike "[i]zlazi napolje", a nakon njih rafalnu paljbu.¹¹⁸⁹⁵ Poslije tog incidenta, svjedoku je prišla neka nepoznata osoba i rekla mu da se vrati i nastavi s radom. Svjedok je to i učinio, a kada se približio mjestu iskopavanja naišao je na više leševa.¹¹⁸⁹⁶ Prema svjedokovim riječima, žrtve su preko očiju imale poveze od bijele tkanine i bile su u civilnoj odjeći.¹¹⁸⁹⁷ Svjedok je nastavio da radi, ali nakon kraćeg vremena, cijeli taj slijed događaja se ponovio.¹¹⁸⁹⁸

¹¹⁸⁸⁷ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5363-5364, 5406.

¹¹⁸⁸⁸ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5365-5369.

¹¹⁸⁸⁹ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5365, 5370-5371, 5407.

¹¹⁸⁹⁰ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5371.

¹¹⁸⁹¹ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5371-5372, 5378-5379; P3650 (Crtež), str. 2.

¹¹⁸⁹² P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5371-5372.

¹¹⁸⁹³ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5372-5373.

¹¹⁸⁹⁴ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5373.

¹¹⁸⁹⁵ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5373-5374.

¹¹⁸⁹⁶ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5374; P3650 (Crtež), str. 2.

¹¹⁸⁹⁷ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5374-5375.

¹¹⁸⁹⁸ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5375.

2746. U jutarnjim satima 15. jula 1995., svjedok se vratio do česme i preko puta podvožnjaka je vidio još leševa, četiri do šest osoba u civilnoj ili radnoj odjeći, kao i jedan broj vojnika.¹¹⁸⁹⁹ Odvezao se ispod podvožnjaka prema livadi i vidio je da je kočevima bila označena druga površina.¹¹⁹⁰⁰ Svjedok je počeo da kopa na tom mjestu, ali je morao da obustavi kopanje kada je nehotično probio podzemnu vodovodnu cijev, uslijed čega se nedovršena jama napunila vodom.¹¹⁹⁰¹ Poslije tog incidenta, svjedok je nastavio da kopa na drugom mjestu.¹¹⁹⁰² **Damjan Lazarević** je izjavio da je 15. jula 1995. pješke otišao od škole u Orahovcu, prateći put ka Križevićima, do obližnje česme koja se nalazila na livadi.¹¹⁹⁰³ Kod te česme je vidio između 20 i 30 leševa, od kojih su neki bili u maskirnim uniformama, a neki u civilnoj odjeći.¹¹⁹⁰⁴ Na oko 150 do 200 metara od česme nalazio se nadvožnjak na kojem je željeznička pruga za Tuzlu.¹¹⁹⁰⁵ Svjedok je prešao preko nadvožnjaka i ugledao još veću grupu leševa na svojoj desnoj strani, nekih 20 do 30 metara dalje na livadi, koji su takođe bili odjeveni u uniforme, kao i u civilnu odjeću.¹¹⁹⁰⁶ Svjedok je vidio razne mašine koje su radile na tom mjestu, među kojima je bio žuti rovokopač koji je dan ranije bio tu upućen iz njegove jedinice.¹¹⁹⁰⁷ Njime je rukovao Cvijetin Ristanović iz inženjerske jedinice.¹¹⁹⁰⁸ Nakon što je na lokaciji proveo tri do četiri sata i dok je mašina još uvijek utovarala tijela, svjedok se pješice vratio u školu u Orahovcu.¹¹⁹⁰⁹ Sljedećeg dana je saznao da je operacija pokopavanja trajala do 18:00 ili 19:00 sati.¹¹⁹¹⁰

2747. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli forenzički antropolog Fredy Peccerelli i forenzički patolog John Clark u vezi s tijelima koja su ekshumirana iz masovne grobnice Lažete 1. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor forenzički

¹¹⁸⁹⁹ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5365, 5381-5384; P3650 (Crtež), str. 2.

¹¹⁹⁰⁰ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5384-5385; P3650 (Crtež), str. 2.

¹¹⁹⁰¹ P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5385.

¹¹⁹⁰² P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5385-5386; P3650 (Crtež), str. 2.

¹¹⁹⁰³ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14439-14442, 14469-14471; P3643 (Putni list Zvorničke brigade za mercedes 2626), str. 15.

¹¹⁹⁰⁴ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14443-14444, 14453; P3639 (Vazdušni snimak livade u Orahovcu, s oznakama koje je unio Damjan Lazarević).

¹¹⁹⁰⁵ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14444.

¹¹⁹⁰⁶ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14444-14445, 14448, 14453; P3639 (Vazdušni snimak livade u Orahovcu, s oznakama koje je unio svjedok).

¹¹⁹⁰⁷ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14445-14447; P3637 (Fotografija rovokopača BGH-500).

¹¹⁹⁰⁸ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14451, 14473-14475; P3642 (Putni list Zvorničke brigade za rovokopač Torpedo, juli 1995.), str. 1, 3.

¹¹⁹⁰⁹ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14452.

¹¹⁹¹⁰ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14452.

antropolog **Fredy Peccerelli**, lokalitet Lažete 1 nalazio se duž asfaltirane ceste između Lažeta i Križevića i sastojao se od polja koje se nalazilo odmah istočno od lokaliteta Lažete 2.¹¹⁹¹¹ U jugoistočnom kvadrantu polja nalazio se prostor grobnice u kojoj je pronađeno ukupno 129 tijela; njih 127 je pronađeno u grobnici, a dva su pronađena u jarku.¹¹⁹¹² U izvještaju čiji je autor forenzički patolog **John Clark** potvrđuje se da je na lokalitetu Lažete 1 ekshumirano 129 tijela i više dijelova tijela.¹¹⁹¹³ Na tih 129 tijela izvršene su obdukcije i u izvještaju se, u vezi s uzrokom smrti koji je utvrđen oslanjanjem na najsmrtonosniju povredu koja je pronađena na tijelima, navodi kako slijedi: 54 tijela su imala povrede od vatrenog oružja na trupu; 37 tijela je imalo višestruke povrede od vatrenog oružja; 32 tijela su imala povrede od vatrenog oružja na glavi; dva su imala povrede od vatrenog oružja na nogama; i kod četiri tijela uzrok smrti nije utvrđen.¹¹⁹¹⁴ U tih 129 osoba ukupno je ispaljeno 549 hitaca iz vatrenog oružja, što iznosi četiri hica iz vatrenog oružja po osobi.¹¹⁹¹⁵ U vrijeme kad je nastupila njihova smrt, osobe čija su tijela pronađena na lokalitetu Lažete 1 bile su muškog pola i starosti od 15 do 85 godina, pri čemu ih je većina imala između 30 i 60 godina.¹¹⁹¹⁶ Premda su na skoro svim tijelima iz grobnice Lažete 1 pronađeni neki odjevni predmeti, čini se da nijedna pregledana osoba nije nosila vojnu odjeću i kod nijedne nije pronađeno nikakvo oružje ni municija.¹¹⁹¹⁷ Uz tijela su pronađeni lični predmeti kao što su lične karte, nakit i jedan Kur'an.¹¹⁹¹⁸ U grobnici Lažete 1, na lokalitetu je pronađeno 89 definitivnih i 5 vjerovatnih poveza za oči, koji su bili izrađeni od raznih materijala, pri čemu ih je najviše bilo izrađeno od neke ružičaste tkanine, i oni su obično bili navučeni preko očiju žrtava, ali su neki isto tako bili povučeni nadolje ili nagore.¹¹⁹¹⁹ Na nekoliko poveza za

¹¹⁹¹¹ P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 4. Pretresno vijeće napominje da se u Peccerellijevom izvještaju masovna grobnica Lažete 1 pominje i kao LZ01.

¹¹⁹¹² P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2-4, 17, 21.

¹¹⁹¹³ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 1, 7.

¹¹⁹¹⁴ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 13.

¹¹⁹¹⁵ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 9, 16.

¹¹⁹¹⁶ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 7, 16.

¹¹⁹¹⁷ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 8, 27.

¹¹⁹¹⁸ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 8.

¹¹⁹¹⁹ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 8-9, 27. V. također P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 3, 22.

oči nalazile su se očigledne rupe od metaka.¹¹⁹²⁰ Kod malog broja osoba ruke su oko zglobova bile vezane iza leđa, ligaturom izrađenom od električnog kabla i deblje žice, a kod jedne osobe su noge bile omotane povezanim omčama od tkanine.¹¹⁹²¹ Što se tiče dijelova tijela pronađenih u grobnici Lažete 1, oni su svi pripadali odraslim osobama čiji se pol nije mogao utvrditi.¹¹⁹²² Povezi za oči bili su prisutni oko dijelova dviju lobanja. Povrede od vatrenog oružja ustanovljene su u pet slučajeva, uključujući dvije povrede glave koje su kod tih osoba predstavljale potencijalne uzroke smrti.¹¹⁹²³

2748. Prema **Peccerellijevom** izvještaju, u grobnici Lažete 1 nisu pronađeni nikakvi tragovi pogrebnih predmeta ili poštivanja vjerskih ili običajnih pogrebnih obreda.¹¹⁹²⁴ Kod 70 od 129 tijela ustanovljene su frakture, od kojih se u 36 slučajeva radilo o frakturama lobanje.¹¹⁹²⁵ U grobnici je bilo 127 tijela koja su bez reda ukopana u neprekopavanu žutosmeđu ilovaču i prekrivena prekopanom zemljom.¹¹⁹²⁶ Ovo ukazuje na to da je mehanizacija, dok je gurala tijela u grobnicu, zahvatala površinski sloj zemljišta i gurala ga u grobnicu zajedno s iskopanom zemljom.¹¹⁹²⁷ Odsustvo reda među tijelima u jarku ukazuje na to da su ona premještena iz primarne grobnice tokom neovlaštenog prekopavanja.¹¹⁹²⁸ Materijal kojim su bila zatrpana dva tijela u jarku bio je mješovitog sastava; vjerovatno prekrivka iz masovne grobnice i zemljani materijal koji je uklonjen s prostora grobnice prilikom neovlaštenog prekopavanja.¹¹⁹²⁹ U primarnoj grobnici pronađeno je osam nepotpunih tijela, kojima su dijelovi vjerovatno otkinuti prilikom neovlaštenog prekopavanja.¹¹⁹³⁰ Zemljani materijal koji je prekrivao mjesta

¹¹⁹²⁰ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 8, 11, 16.

¹¹⁹²¹ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 9, 16. V. također P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 3, 23.

¹¹⁹²² P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 13, 16.

¹¹⁹²³ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 13.

¹¹⁹²⁴ P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2, 13, 17.

¹¹⁹²⁵ P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 21.

¹¹⁹²⁶ P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2, 13.

¹¹⁹²⁷ P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2-3, 13, 21.

¹¹⁹²⁸ P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2-3, 15, 17.

¹¹⁹²⁹ P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 17.

¹¹⁹³⁰ P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2-3, 16-17, 21.

koja su neovlašteno prekopana razlikovao se po teksturi, konsistenciji i boji od ostatka grobnice, što upućuje na to da se radilo o materijalu koji je donesen na lokalitet Lažete 1.¹¹⁹³¹ Na mjestima neovlaštenog prekopavanja nije pronađeno nijedno cijelo tijelo, već samo devet dijelova tijela.¹¹⁹³²

2749. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli Fredy Peccerelli, William Haglund i John Clark u vezi s tijelima ekshumiranim iz masovnih grobnica Lažete 2 A, B i C. Kako se navodi u **Peccerellijevom** izvještaju, lokalitet Lažete 2 nalazio se duž asfaltirane ceste između Lažeta i Križevića i sastojao se od polja koje se nalazilo odmah zapadno od lokaliteta Lažete 1.¹¹⁹³³ Kako se navodi u **Clarkovom** izvještaju, iz primarne grobnice Lažete 2 ekshumirano je 17 tijela i 25 dijelova tijela, dok je prema **Peccerellijevom** izvještaju, u masovnoj grobnici pronađeno ukupno 16 tijela, 26 dijelova tijela i jedan kanal u kojem se nalazila vodovodna cijev, koji je tu postojao otprije.¹¹⁹³⁴ Prema **Clarkovom** izvještaju, na 17 tijela su izvršene obdukcije i u izvještaju se, u vezi s uzrokom smrti koji je utvrđen oslanjanjem na najsmrtonosniju povredu koja je pronađena na tijelima, navodi kako slijedi: deset tijela je imalo povrede od hitaca iz vatrenog oružja na glavi; tri su imala povrede od hitaca iz vatrenog oružja na trupu; dva su imala višestruke povrede od hitaca iz vatrenog oružja; a kod dva tijela uzrok smrti nije utvrđen.¹¹⁹³⁵ Na tijelima je identifikovano 68 hitaca, što u prosjeku iznosi četiri hica po osobi, pri čemu je najmanji broj hitaca iznosio jedan, a najveći devet.¹¹⁹³⁶ Meci i fragmenti metaka koji su izvađeni iz tijela ukazuju na to da su korištene puške s velikom izlaznom brzinom zrna.¹¹⁹³⁷ U vrijeme kad je nastupila njihova smrt, osobe čija su tijela pronađena na lokalitetu Lažete 2 bile su muškog pola i

¹¹⁹³¹ P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 15.

¹¹⁹³² P2552 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 1, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 3, 16.

¹¹⁹³³ P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 4. Pretresno vijeće napominje da se u Peccerellijevom izvještaju masovna grobnica Lažete 2 pominje i kao LZ02.

¹¹⁹³⁴ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 1, 14; P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2-3, 13, 17-19, 22. Pretresno vijeće napominje da je masovna grobnica na koju upućuje John Clark označena kao LZ02C. Shodno tome, Pretresno vijeće smatra da se dokazi koje su iznijeli Clark i Peccerelli u vezi s masovnom grobnicom Lažete 2 odnose na istu masovnu grobnicu, to jest grobnicu Lažete 2 C.

¹¹⁹³⁵ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 15-16.

¹¹⁹³⁶ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 14, 16.

¹¹⁹³⁷ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 14.

starosti potencijalno od 17 do 85 godina.¹¹⁹³⁸ Premda su na svim tijelima iz grobnice Lažete 2 osim na jednom pronađeni neki odjevni predmeti, čini se da nijedna pregledana osoba nije nosila vojnu odjeću i kod njih nije pronađeno nikakvo oružje ni municija.¹¹⁹³⁹ Uz tijela su pronađeni lični predmeti kao što su ručni sat i tespih.¹¹⁹⁴⁰ Povezi za oči, načinjeni od iste vrste materijala kao i oni koji su pronađeni u grobnici Lažete 1, pronađeni su na osam od 17 tijela.¹¹⁹⁴¹ Što se tiče 25 dijelova tijela koji su pronađeni u grobnici Lažete 2, svi su pripadali odraslim osobama, osim jednog koji je pripadao osobi mlađoj od 17 godina.¹¹⁹⁴² Povrede nanesene vatrenim oružjem identifikovane su u dva slučaja, u jednom se radilo o povredi glave, a u drugom o povredi dijela pelvisa i za njih je konstatovano da predstavljaju potencijalni uzrok smrti.¹¹⁹⁴³

2750. Prema **Peccerellijevom** izvještaju, u grobnici Lažete 2 nisu pronađeni nikakvi tragovi pogrebnih predmeta ili poštivanja vjerskih ili običajnih pogrebnih obreda. Tijela su bila bez reda ukopana u neprekopavanu žutu ilovaču, a ispod i preko njih bio je neprekopani zemljani materijal koji je sadržao veće komade busenja, površinskog sloja tla i ilovače.¹¹⁹⁴⁴ Ovo ukazuje na to da je mehanizacija, dok je gurala tijela u grobnicu, zahvatala površinski sloj zemljišta i gurala ga u grobnicu zajedno s iskopanom zemljom.¹¹⁹⁴⁵ Neovlaštenim prekopavanjem grobnica je narušena na dva odvojena dijela te grobnice.¹¹⁹⁴⁶ Iz tih dijelova je uklonjen neutvrđen broj tijela.¹¹⁹⁴⁷ Na rubovima ta dva mjesta gdje je izvršeno neovlašteno prekopavanje, ali ipak unutar primarne grobnice, pronađeno je šest nepotpunih tijela, što ukazuje na to da su raskomadana prilikom

¹¹⁹³⁸ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 14, 16, 27. V. bilješku o dokazima koje je iznio John Clark u Dodatku B.

¹¹⁹³⁹ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 14, 27.

¹¹⁹⁴⁰ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 14.

¹¹⁹⁴¹ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 14, 16. V. također P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 3, 22-25.

¹¹⁹⁴² P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 15-16.

¹¹⁹⁴³ P2260 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Lažete 1-2, Glogova 1, Kravica i Ravnice, 2000.), str. 15.

¹¹⁹⁴⁴ P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2, 13.

¹¹⁹⁴⁵ P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2-3, 13, 22.

¹¹⁹⁴⁶ P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2-3, 16-17.

¹¹⁹⁴⁷ P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 3, 17.

neovlaštenog prekopavanja.¹¹⁹⁴⁸ Na mjestima neovlaštenog prekopavanja pronađeni su dijelovi tijela; u njima nije pronađeno nijedno cijelo tijelo.¹¹⁹⁴⁹ Zemljani materijal koji je prekrivao mjesta neovlaštenog prekopavanja razlikovao se po teksturi, konsistenciji i boji od ostatka grobnice, što upućuje na to da se radilo o materijalu koji je donesen na lokalitet Lažete 2.¹¹⁹⁵⁰ Pronađeno je ukupno 671 čahura, 20 čitavih metaka i 46 zrna metaka.¹¹⁹⁵¹

2751. **William Haglund** je u svom svjedočenju izjavio da je iz primarne masovne grobnice Lažete 2A ekshumirano 112 tijela muškog pola.¹¹⁹⁵² Lažete 2B je takođe bila primarna masovna grobnica, ali je uočeno da je "promijenjeno prvobitno stanje" te grobnice, što znači da su iz nje uklanjana tijela.¹¹⁹⁵³ Grobnica Lažete 2B sadržala je posmrtno ostatke najmanje 52 osobe muškog pola.¹¹⁹⁵⁴ Većina osoba čija su tijela pronađena u masovnim grobnicama Lažete 2A i 2B bila je stara od 16 do 45 godina.¹¹⁹⁵⁵ Tokom ekshumacije pronađena su 104 poveza za oči načinjena od tkanine.¹¹⁹⁵⁶ Što se tiče uzroka smrti, kod 158 od 165 tijela uzrok smrti su bile strijelne rane.¹¹⁹⁵⁷ Sve žrtve su bile odjevene u civilnu odjeću.¹¹⁹⁵⁸ Kod 12 osoba su pronađeni muslimanski vjerski predmeti.¹¹⁹⁵⁹ Prema navodima MKCK-a, neke od tih osoba posljednji su put viđene žive između 11. i 13. jula 1995.¹¹⁹⁶⁰

2752. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koji povezuju primarne masovne grobnice Lažete 1 i 2 sa sekundarnim masovnim grobnicama na cesti za Hodžiće. **Dean Manning** je u svom svjedočenju izjavio da se grobnica Lažete 1 nalazi na travnatom i

¹¹⁹⁴⁸ P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 2-3, 13, 17-19, 22.

¹¹⁹⁴⁹ P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 3, 17, 19.

¹¹⁹⁵⁰ P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 17.

¹¹⁹⁵¹ P2553 (Fredy Peccerelli, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji, Lažete 2, Bosna i Hercegovina, 2000.), str. 3, 10.

¹¹⁹⁵² P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3746-3747, 3750; P1832 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Lažete 2, 15. juni 1998.), str. 10-11.

¹¹⁹⁵³ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3747-3748; P1832 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Lažete 2, 15. juni 1998.), str. 10, 19, 65, 76.

¹¹⁹⁵⁴ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3750; P1832 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Lažete 2, 15. juni 1998.), str. 10-11.

¹¹⁹⁵⁵ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3750; P1832 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Lažete 2, 15. juni 1998.), str. 54.

¹¹⁹⁵⁶ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3750; P1832 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Lažete 2, 15. juni 1998.), str. 11, 61.

¹¹⁹⁵⁷ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3750-3751; P1832 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Lažete 2, 15. juni 1998.), str. 10-11, 62.

¹¹⁹⁵⁸ P1832 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Lažete 2, 15. juni 1998.), str. 11, 54.

¹¹⁹⁵⁹ P1832 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Lažete 2, 15. juni 1998.), str. 11, 77.

¹¹⁹⁶⁰ P1832 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Lažete 2, 15. juni 1998.), str. 11.

pretežno plavnom polju, odmah pored ceste koja vodi iz škole u Grbavcima i duž kolskog puta koji vodi prema željezničkoj pruzi i masovnoj grobnici Lažete 2.¹¹⁹⁶¹ Snimci iz vazduha pokazuju da je na prostoru gdje se nalaze masovne grobnice Lažete 1 i 2 zemljište bilo prekopano negdje u periodu od 5. do 27. jula 1995.¹¹⁹⁶² Pored toga, snimci iz vazduha načinjeni 7. septembra 1995. pokazuju da su do tog datuma masovne grobnice Lažete 1 i 2 već bile prekrivene rastinjem i da od 27. jula 1995. nisu bile prekopavane, dok snimci snimljeni 27. septembra 1995. pokazuju da su do tada izvršena znatna prekopavanja na ta dva lokaliteta.¹¹⁹⁶³ Daljnji snimci iz vazduha pokazuju da se 7. septembra 1995. nisu mogla vidjeti nikakva prekopavanja zemljišta na prostoru gdje se nalaze masovne grobnice na cesti za Hodžiće, ali se vidi da su do 2. oktobra 1995. napravljene masovne grobnice Put za Hodžiće 4 i 5.¹¹⁹⁶⁴ Svjedok je u svom svjedočenju dalje izjavio da uzorci tla i polena, kao i identične čahure metaka, ukazuju na to da sekundarne masovne grobnice Put za Hodžiće 3, 4 i 5 potiču od primarnih masovnih grobnica Lažete 1 i 2.¹¹⁹⁶⁵ Pronađene su i podudarnosti između poveza za oči koji su pronađeni u školi u Grbavcima u selu Orahovac i u sekundarnoj masovnoj grobnici Put za Hodžiće 4, kao i između poveza za oči koji su pronađeni u masovnoj grobnici Lažete 2 i u masovnim grobnicama Cesta za Hodžiće 3, 4 i 5.¹¹⁹⁶⁶ Takođe je utvrđena povezanost između poveza za oči i ligatura pronađenih u masovnim grobnicama Put za Hodžiće 4 i Liplje 2.¹¹⁹⁶⁷ Pored toga, ekshumacija masovne grobnice Lažete 1 dodatno je potkrijepila veze između dviju primarnih masovnih grobnica u Lažetama i njihovih pripadajućih sekundarnih grobnica Put za Hodžiće 3, 4 i 5. Od posebnog je značaja bila crna plastična vodovodna cijev koja je prvobitno bila položena duž polja na kojem se nalazi grobnica Lažete 1 i koja je presječena prilikom prvobitnog iskopavanja grobnice,

¹¹⁹⁶¹ P1735 (Dean Manning, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Masovne grobnice ekshumirane tokom 2000., februar 2001.), str. 4.

¹¹⁹⁶² Dean Manning, str. 14167-14168; P1481 (Masovne grobnice u Srebrenici, vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica), str. 17.

¹¹⁹⁶³ Dean Manning, str. 14168-14169; P1481 (Masovne grobnice u Srebrenici, vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica), str. 18-19 17.

¹¹⁹⁶⁴ Dean Manning, str. 14169-14170; P1481 (Masovne grobnice u Srebrenici, vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica), str. 44, 49-50.

¹¹⁹⁶⁵ P1736 (Dean Manning, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice, 16. maj 2000.), str. 16, 51, 55, 60, 63.

¹¹⁹⁶⁶ P1736 (Dean Manning, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice, 16. maj 2000.), str. 17, 52.

¹¹⁹⁶⁷ P1736 (Dean Manning, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice, 16. maj 2000.), str. 17.

a komad cijevi identične dužine pronađen je u sekundarnoj grobnici Put za Hodžiće 5.¹¹⁹⁶⁸

2753. **Richard Wright** je u svom svjedočenju izjavio da je grobnica u Hodžićima bila dugačka 13 metara, široka 3 metra i duboka 1,5 do 2 metra, te da je bila iskopana pomoću utovarivača točkaša s prednjom nazubljenom kašikom.¹¹⁹⁶⁹ U masovnim grobnicama Put za Hodžiće 3, 4 i 5, svjedok i njegov tim otkrili su 40, 81, odnosno 57 tijela.¹¹⁹⁷⁰ Svjedok je utvrdio da su grobnice Put za Hodžiće 3, 4 i 5 bile sekundarne grobnice.¹¹⁹⁷¹ Na osnovu komada oljuštenog krečnjaka i crne glatke stijene i nekoliko komada crne plastične cijevi koji su pronađeni na lokalitetima na cesti za Hodžiće, svjedok i dr Brown su zaključili da su grobnice u blizini Lažeta bile primarne grobnice za lokalitete Put za Hodžiće 3, 4 i 5.¹¹⁹⁷²

2754. Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje je iznio Christopher Lawrence u vezi s tijelima koja su ekshumirana iz masovnih grobnica na lokalitetima Put za Hodžiće 3, 4 i 5. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor **Lawrence**, u periodu od 1. do 3. jula 1998. na lokalitetu Put za Hodžiće 3 ekshumirani su posmrtni ostaci najmanje 40 osoba.¹¹⁹⁷³ Posmrtni ostaci su sakupljeni u 83 vreće za posmrtne ostatke, od kojih su samo njih 47 bili predmet obdukcioni izvještaja.¹¹⁹⁷⁴ Obdukcije su izvršene na ostacima koji su činili sadržaj 47 vreća za posmrtne ostatke i u izvještaju se navodi sljedeće: 32 posmrtne ostatka su imala rane nanesene vatrenim oružjem koje su bile dovoljno teške da prouzrokuju smrt; kod 12 ostataka nije utvrđen uzrok smrti; i tri su imala rane nanesene vatrenim oružjem koje su vjerovatno mogle da prouzrokuju smrt.¹¹⁹⁷⁵ Od 25 kompletnih tijela, 20 ih je imalo rane nanesene vatrenim oružjem koje su bile dovoljno teške da prouzrokuju smrt; dva su imala rane nanesene vatrenim oružjem koje su mogle da prouzrokuju smrt, a samo kod tri tijela uzrok smrti nije

¹¹⁹⁶⁸ P1735 (Dean Manning, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Masovne grobnice ekshumirane tokom 2000., februar 2001.), str. 4.

¹¹⁹⁶⁹ P1762 (Izvještaj o ekshumacijama u istočnoj Bosni tokom 1998., Richard Wright, 12. maj 1999.), str. 23-24; P1768 (Richard Wright, transkript iz predmeta *Krstić*, 26., 29. maj 2000.), str. 3660-3661.

¹¹⁹⁷⁰ P1768 (Richard Wright, transkript iz predmeta *Krstić*, 26., 29. maj 2000.), str. 3661.

¹¹⁹⁷¹ P1762 (Izvještaj o ekshumacijama u istočnoj Bosni tokom 1998., Richard Wright, 12. maj 1999.), str. 23-25.

¹¹⁹⁷² Richard Wright, T. 14418-14419; P1762 (Izvještaj o ekshumacijama u istočnoj Bosni tokom 1998., Richard Wright, 12. maj 1999.), str. 22-23, 167, 169-171.

¹¹⁹⁷³ P1809 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2-3.

¹¹⁹⁷⁴ P1809 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 7, 18.

¹¹⁹⁷⁵ P1809 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2-3.

utvrđen.¹¹⁹⁷⁶ U slučajevima kod kojih je bilo moguće utvrditi pol, za 39 osoba je utvrđeno da su bile muškog pola. U vrijeme kad je nastupila njihova smrt, tri osobe su imale između 13 i 18 godina; deset osoba je imalo između 18 i 24 godine; a 27 osoba je bilo starije od 25 godina.¹¹⁹⁷⁷ Premda su neki od odjevnih predmeta koji su pronađeni na tijelima mogli biti vojnog porijekla, nije izgledalo da je ijedna od pregledanih osoba bila u vojnoj ili policijskoj uniformi niti se činilo da je bila naoružana.¹¹⁹⁷⁸ Na dva tijela bile su prisutne zaliječene povrede glave, a na jednom tijelu je davno bila izvršena traheotomija.¹¹⁹⁷⁹ Na lokalitetu je pronađeno šesnaest poveza za oči, od kojih je pet nađeno zavezano oko glava osoba.¹¹⁹⁸⁰

2755. Kako se navodi u drugom izvještaju čiji je autor Lawrence, u periodu od 22. do 30. jula 1998., na lokalitetu Put za Hodžiće 4 ekshumirani su posmrtni ostaci najmanje 81 osobe.¹¹⁹⁸¹ Ostaci su sakupljeni u 138 vreća za posmrtne ostatke.¹¹⁹⁸² Obdukcije su izvršene na ostacima koji su činili sadržaj 138 vreća za posmrtne ostatke i u izvještaju se navodi sljedeće: kod 72 posmrtna ostatka uzrok smrti nije utvrđen; kod jednog posmrtnog ostatka uzrok smrti je bilo nasilje koje je za posljedicu imalo lišavanje života, uključujući rane nanesene vatrenim oružjem; 54 posmrtna ostatka imala su rane nanesene vatrenim oružjem koje su bile dovoljno teške da prouzrokuju smrt; sedam ih je imalo rane nanesene vatrenim oružjem koje su vjerovatno prouzrokovale smrt; a kod četiri posmrtna ostatka bile su prisutne rane nanesene vatrenim oružjem koje su mogle da prouzrokuju smrt.¹¹⁹⁸³ Od 49 skoro kompletnih tijela, 37 ih je imalo rane nanesene vatrenim oružjem koje su bile dovoljno teške da prouzrokuju smrt osobe, kod njih devet uzrok smrti nije utvrđen, dva tijela su imala rane nanesene vatrenim oružjem koje su vjerovatno prouzrokovale smrt osobe, a kod jednog tijela uzrok smrti je bilo nasilje koje

¹¹⁹⁷⁶ P1809 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 3, 18.

¹¹⁹⁷⁷ P1809 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 8.

¹¹⁹⁷⁸ P1809 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 18.

¹¹⁹⁷⁹ P1809 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 19.

¹¹⁹⁸⁰ P1809 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 15.

¹¹⁹⁸¹ P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2-3, 10, 21.

¹¹⁹⁸² P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 6, 10.

¹¹⁹⁸³ P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2-3, 22-29.

je za posljedicu imalo lišavanje života, uključujući rane nanese vatrenim oružjem.¹¹⁹⁸⁴ Od devet skoro kompletnih tijela kod kojih uzrok smrti nije utvrđen, kod njih pet su bili prisutni meci ili dijelovi metaka, četiri su imala ekstenzivne frakture lobanje, a četiri očigledne rane od metaka na dijelovima tijela koji nisu vitalni.¹¹⁹⁸⁵ U slučajevima kod kojih je bilo moguće utvrditi pol, za 66 osoba je utvrđeno da su bile muškog pola. U vrijeme kad je nastupila smrt, jedna osoba je imala između 8 i 13 godina; tri osobe su imale između 13 i 18 godina; 11 osoba je imalo između 18 i 25 godina; a 66 osoba je bilo starije od 25 godina.¹¹⁹⁸⁶ Premda su neki od odjevnih predmeta koji su pronađeni na tijelima mogli biti vojnog porijekla, nije izgledalo da je ijedna od pregledanih osoba bila u vojnoj ili policijskoj uniformi niti se činilo da je bila naoružana.¹¹⁹⁸⁷ Na lokalitetu je pronađen 41 povez za oči, od kojih je njih 13 pronađeno na licu žrtava, sedam ih je bilo povezano s drugim dijelovima tijela, a 21 povez pronađen je u grobnici.¹¹⁹⁸⁸ Tkanina je bila slična tkanini od koje su bili izrađeni povezi pronađeni na drugim lokalitetima na cesti za Hodžiće, a posebno na lokalitetu Put za Hodžiće 5.¹¹⁹⁸⁹ Jedan od poveza za oči poticao je od istog para pantalona, kao i povez za oči koji je pronađen na lokalitetu Put za Hodžiće 5.¹¹⁹⁹⁰ Jedna moguća ligatura, crna pertla za cipele, pronađena je povezana s tijelom jedne maloljetne osobe.¹¹⁹⁹¹

2756. Kako se navodi u trećem izvještaju čiji je autor Lawrence, na lokalitetu Put za Hodžiće 5 ekshumirani su posmrtni ostaci najmanje 57 osoba u periodu od 12. do 20. jula 1998.¹¹⁹⁹² Posmrtni ostaci su sakupljeni u 93 vreće za posmrtne ostatke, od kojih su samo njih 69 bile predmet obdukcionih izvještaja.¹¹⁹⁹³ Obdukcije su izvršene na posmrtnim ostacima koji su činili sadržaj 69 vreća za posmrtne ostatke i u izvještaju se

¹¹⁹⁸⁴ P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 3, 10, 23.

¹¹⁹⁸⁵ P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 3, 23.

¹¹⁹⁸⁶ P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 10.

¹¹⁹⁸⁷ P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 23.

¹¹⁹⁸⁸ P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 17-21.

¹¹⁹⁸⁹ P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 17, 20-21.

¹¹⁹⁹⁰ P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 17, 20-21.

¹¹⁹⁹¹ P1810 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 17.

¹¹⁹⁹² P1811 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 5 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2-3, 7-8, 20-21.

¹¹⁹⁹³ P1811 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 5 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2-3, 21.

navodi sljedeće: na posmrtnim ostacima iz 53 vreće nalazile su se strijelne povrede koje su bile dovoljno teške da uzrokuju smrt; kod posmrtnih ostataka iz 10 vreća uzrok smrti nije utvrđen; na posmrtnim ostacima iz tri vreće nalazile su se strijelne povrede koje su mogle prouzrokovati smrt; na posmrtnim ostacima iz dvije vreće nalazile su se strijelne povrede koje su vjerovatno mogle prouzrokovati smrt; na posmrtnim ostacima iz dvije vreće nalazile su se strijelne povrede koje su bile dovoljno teške da uzrokuju smrt; kod jednog tijela uzrok smrti je moglo biti gušenje.¹¹⁹⁹⁴ Od 51 kompletnog tijela, 45 ih je imalo rane nanesene vatrenim oružjem koje su bile dovoljno teške da prouzrokuju smrt; dva su imala rane nanesene vatrenim oružjem koje su vjerovatno mogle da prouzrokuju smrt, dok samo kod tri tijela uzrok smrti nije utvrđen, a kod jednog tijela uzrok smrti je moglo biti gušenje.¹¹⁹⁹⁵ U slučajevima kod kojih je bilo moguće utvrditi pol, za 54 osobe je utvrđeno da su bile muškog pola. U vrijeme kad je nastupila smrt, najmanje sedam osoba je imalo 55 do 65 godina, a jedna osoba je bila starija od 65 godina. Nijedna od žrtava nije bila mlađa od 25 godina.¹¹⁹⁹⁶ Premda su neki od odjernih predmeta koji su pronađeni na tijelima mogli biti vojnog porijekla, nije izgledalo da je ijedna od pregledanih osoba bila u vojnoj ili policijskoj uniformi niti se činilo da je bila naoružana.¹¹⁹⁹⁷ Na lokalitetu je pronađen trideset i jedan povez za oči: 19 ih je bilo pronađeno oko glava žrtava, četiri su bila povezana s drugim dijelovima tijela, a dva su nađena u grobnici.¹¹⁹⁹⁸ Tkanina je bila slična tkanini od koje su bile načinjeni povezi pronađeni na drugim lokalitetima na cesti za Hodžiće, a posebno na lokalitetu 3 i lokalitetu 4.¹¹⁹⁹⁹ Jedan od poveza za oči poticao je od istog para pantalona kao i povez za oči koji je pronađen na lokalitetu Put za Hodžiće 4.¹²⁰⁰⁰ Jednoj osobi muškog pola ruke su bile vezane iza leđa ligaturom od užeta.¹²⁰⁰¹

¹¹⁹⁹⁴ P1811 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 5 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 3, 21, 23-29.

¹¹⁹⁹⁵ P1811 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 5 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 8, 21.

¹¹⁹⁹⁶ P1811 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 5 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 8.

¹¹⁹⁹⁷ P1811 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 5 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 21.

¹¹⁹⁹⁸ P1811 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 5 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 15, 17, 19.

¹¹⁹⁹⁹ P1811 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 5 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 15, 19.

¹²⁰⁰⁰ P1811 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 5 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 19.

¹²⁰⁰¹ P1811 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 5 na cesti prema Hodžićima, oktobar 1998.), str. 2, 15-16.

2757. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor **Dušan Janc**, do aprila 2013. su analizom DNK identifikovani su posmrtni ostaci 848 osoba iz raznih masovnih grobnica: 120 osoba iz masovne grobnice Lažete 1, 188 osoba iz masovne grobnice Lažete 2, 90 osoba iz masovne grobnice Put za Hodžiće 1, 103 osobe iz masovne grobnice Put za Hodžiće 2, 40 osoba iz masovne grobnice Put za Hodžiće 3, 71 osoba iz masovne grobnice Put za Hodžiće 4, 55 osoba iz masovne grobnice Put za Hodžiće 5, 70 osoba iz masovne grobnice Put za Hodžiće 6 i 111 osoba iz masovne grobnice Put za Hodžiće 7.¹²⁰⁰² Janc je identifikovao dvanaest DNK veza između posmrtnih ostataka identifikovanih u primarnoj masovnoj grobnici Lažete 1 i posmrtnih ostataka identifikovanih u sekundarnoj masovnoj grobnici Put za Hodžiće 5.¹²⁰⁰³ Pored toga, pronađeno je deset DNK veza između grobnice Lažete 2 i primarne masovne grobnice Put za Hodžiće 1, sedam između grobnica Lažete 2 i Put za Hodžiće 2, četiri između grobnica Lažete 2 i Put za Hodžiće 3, dvije između grobnica Lažete 2 i Put za Hodžiće 4, pet između grobnica Lažete 2 i Put za Hodžiće 6 i dvadeset između grobnica Lažete 2 i Put za Hodžiće 7. Takođe je pronađeno sedam DNK veza između sekundarnih masovnih grobnica Put za Hodžiće 1 i Put za Hodžiće 2, dvije veze između grobnica Put za Hodžiće 1 i Put za Hodžiće 7, osam između grobnica Put za Hodžiće 2 i Put za Hodžiće 3, tri između grobnica Put za Hodžiće 4 i Put za Hodžiće 6 i dvije između grobnica Put za Hodžiće 6 i Put za Hodžiće 7. Janc je dalje identifikovao jednu DNK vezu između posmrtnih ostataka identifikovanih u sekundarnoj masovnoj grobnici Put za Hodžiće 5 i grobnici Liplje 2, sekundarnoj masovnoj grobnici povezanoj s jednom primarnom masovnom grobnicom koja se nije nalazila na lokalitetima Lažete 1 i 2.¹²⁰⁰⁴

2758. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor **Jose Baraybar**, tijela koja su izvađena iz sekundarnih grobnica na lokalitetima Put za Hodžiće 3, 4 i 5, prvobitno su bila stavljena u primarne grobnice na lokalitetu Lažete.¹²⁰⁰⁵

Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s incidentom 6.1 iz Priloga E Optužnici

¹²⁰⁰² P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 3-4, Prilog A, str. 3-4, 14-17, 34-35; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 18-32, 179-210.

¹²⁰⁰³ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), Prilog C, str. 2, 29, 31. U vezi s metodologijom koju je primijenio Janc, v. Prilog B.

¹²⁰⁰⁴ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), Prilog C, str. 2, 29, 31.

¹²⁰⁰⁵ P2083 (Jose Baraybar, Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne, 8. decembar 1999.), str. 3, 8.

2759. U vezi s incidentom 6.1 iz Priloga E Optužnici, a na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su pripadnici Zvorničke brigade 14. jula 1995. ubili iz vatrenog oružja dva muškarca, bosanska Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Grbavcima u selu Orahovac, nakon što su zatočenicima rekli da će ih ubiti ako ne budu sjedili mirno. Jedan od stražara rekao je tim zatočenicima: "Sad ćemo vidjeti mogu li se ovi ljudi ubijati ili ne". Svjedok RM-297, svjedok RM-362 i Mevludin Orić su svi izjavili da je jedan zatočenik ubijen nakon što je nešto rekao. Premda se iskazi tih svjedoka neznatno razlikuju, u njima se dosljedno navodi da se jedan zatočenik obratio stražarima u školi u Grbavcima i da je poslije toga ustrijeljen. Pretresno vijeće se uvjerilo da se ti iskazi odnose na isti incident. Pretresno vijeće napominje da je samo svjedok RM-297 rekao da je iz fiskulturne sale izveden i ubijen još jedan zatočenik, kao i da je svjedok RM-362 izjavio da, nakon što je prvi zatočenik ubijen, iz fiskulturne sale više nije izašao nijedan zatočenik. Pretresno vijeće konstatuje da je svjedočenje svjedoka RM-297 u vezi s tim drugim ubistvom podrobno i uvjerljivo. Vijeće smatra da je svjedok RM-297 vidio jedan incident koji svjedok RM-362 nije. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da njihovi iskazi nisu međusobno nedosljedni, budući da svjedok RM-362 nije nužno morao vidjeti drugi incident, s obzirom na to da je fiskulturna sala bila velika i pretrpana – dimenzije su joj bile približno 15 sa 20 metara i u njoj je bilo najmanje 1.000 zatočenika. Mnogi od njih su padali u nesvijest i nije im pružana nikakva medicinska pomoć niti su im davali hranu. Premda su Pretresnom vijeću predočeni dokazi da su neki od zatočenika u školi u Grbavcima nosili civilnu odjeću, a da su neki bili u vojnim uniformama, Vijeću nije predočen nijedan dokazi koji bi mu omogućio da utvrdi koju su vrstu odjeće nosile konkretne žrtve u tom incidentu. Pretresno vijeće će razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s incidentom 6.2 iz Priloga E Optužnici

2760. U vezi s incidentom 6.2 iz Priloga E Optužnici, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli Mevludin Orić, svjedok RM-297 i svjedok RM-362 u vezi s brojem ljudi koji su 14. jula 1995. bili zatočeni u školi u Grbavcima u selu Orahovac. Brojke koje su navela ta tri svjedoka kreću se u rasponu od 1.000 do 2.500

zatočenika.¹²⁰⁰⁶ Nadalje, Pretresnom vijeću su predočeni protivrječni dokazi koje su iznijeli Orić, svjedok RM-297 i Milorad Birčaković u vezi s učestalošću kojom je vršen transport zatočenika od škole do obližnjih polja na kojima su oni kasnije ubijeni. U ovim okolnostima, Pretresno vijeće će se prevashodno osloniti na relevantne forenzičke dokaze kako bi izračunalo broj žrtava u incidentu 6.2 iz Priloga E Optužnici.

2761. Pretresnom vijeću su predočeni obimni forenzički dokazi u vezi s tijelima koja su ekshumirana iz masovnih grobnica na lokalitetima Lažete 1 i 2 i Put za Hodžiće 1 do 7. Pretresno vijeće je uzelo u obzir činjenicu o kojoj je presuđeno 1571, prema kojoj su muškarci, bosanski Muslimani, koji su bili zatočeni u školi u Grbavcima, pogubljeni i pokopani na obližnjem polju. Vijeće je razmotrilo i dokaze koje su iznijeli Dean Manning, Fredy Peccerelli, Milorad Birčaković, Cvijetin Ristanović, Damjan Lazarević, Mevludin Orić i svjedok RM-297 u vezi s lokacijom masovnih grobnica Lažete 1 i 2; opis mjesta na koje su prevezeni zatočeni iz škole u Grbavcima u selu Orahovac, koji odgovara opisu lokacije masovnih grobnica Lažete 1 i 2; prisustvo žutog rovokopača na toj lokaciji, koji je upotrijebljen da bi se iskopala jama; te činjenicu da su na toj lokaciji leševi bili pokopani u grobnice. Pretresno vijeće je razmotrilo i dokaze koje su iznijeli Dean Manning, Jose Baraybar i Richard Wright, kojima su masovne grobnice Lažete 1 i 2 povezane s masovnim grobnicama Put za Hodžiće 1 do 7.

2762. Pretresno vijeće prvo upućuje na svoj pregled metodologije koju je primijenio Janc, kako je izložena u Prilogu B. Kao drugo, Pretresno vijeće napominje da je grobnica na lokalitetu Put za Hodžiće povezana samo s primarnom masovnom grobnicom Lažete 1.

2763. Sve druge sekundarne grobnice, to jest Put za Hodžiće 1, 2, 3, 4, 6 i 7, bile su povezane s primarnom masovnom grobnicom Lažete 2, kao i jedna s drugom. Pretresno vijeće napominje da je Janc identifikovao jedan slučaj podudaranja DNK između grobnice Put za Hodžiće 5 i grobnice Liplje 2, sekundarne masovne grobnice povezane s jednom primarnom masovnom grobnicom koja se dovodi u vezu s jednim drugim incidentom iz priloga Optužnici. U skladu s gore navedenim, Pretresno vijeće je potom razmotrilo učestalost DNK veza.

¹²⁰⁰⁶ Pretresno vijeće napominje da su Milorad Birčaković, svjedok RM-269 i Dragoje Ivanović govorili o broju zatočenika koje su lično vidjeli kako dolaze u školu u Grbavcima u selu Orahovac, ali da nijedan od tih svjedoka nije iznio dokaze u vezi s ukupnim brojem ljudi koji su bili zatočeni u toj školi.

2764. Veliki broj DNK veza između grobnice Put za Hodžiće 5 i primarne masovne grobnice Lažete 1, u poređenju s veoma malim brojem "vanjskih" DNK veza s masovnom grobnicom Liplje 2, naveo je Pretresno vijeće na zaključak da se većina tijela iz masovne grobnice Put za Hodžiće 5 mora uračunati kao dio incidenta 6.2 iz Priloga E Optužnici.

2765. Na osnovu tih dokaza, Pretresno vijeće je usvojilo konzervativan pristup, kao što je objašnjeno u Prilogu B, i konstatuje da su žrtve incidenta 6.2 iz Priloga E Optužnici pokopane u masovnim grobnicama Lažete 1 i 2 i da su tijela iz primarnih masovnih grobnica Lažete 1 i 2 kasnije ponovno pokopana u sekundarne masovne grobnice Put za Hodžiće 1 do 7, te će se, shodno tome, osloniti na broj DNK profila identifikovanih u masovnim grobnicama Lažete 1 i 2 i Put za Hodžiće 1, 2, 3, 4, 6 i 7, kao i na većinu DNK profila identifikovanih u sekundarnoj masovnoj grobnici Put za Hodžiće 5, kako bi izračunalo broj žrtava ovog incidenta iz priloga Optužnici (to jest, 120 osoba iz grobnice Lažete 1, 188 osoba iz grobnice Lažete 2, 90 osoba iz grobnice Put za Hodžiće 1, 103 osobe iz grobnice Put za Hodžiće 2, 40 osoba iz grobnice Put za Hodžiće 3, 71 osobu iz grobnice Put za Hodžiće 4, većinu od 55 osoba iz grobnice Put za Hodžiće 5, 70 osoba iz grobnice Put za Hodžiće 6 i 111 osoba iz grobnice Put za Hodžiće 7). Vijeće će od ovog broja oduzeti dvije osobe koje su ubijene kod škole u Grbavcima u selu Orahovac i koje se dovode u vezu s incidentom 6.1 iz Priloga E Optužnici, budući da su njihovi posmrtni ostaci takođe mogli biti u masovnim grobnicama Lažete 1 ili 2 ili Put za Hodžiće 1 do 7.

2766. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su 14. jula 1995., na dvije livade u blizini Orahovca, pripadnici Zvorničke brigade, među kojima su bili pripadnici 4. bataljona i čete Vojne policije Zvorničke brigade, čovjek po imenu Gojko Simić, te dva vojnika koji su se zvali Risto i Vojo, ubili iz vatrenog oružja najmanje 819 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su prethodno bili zatočeni u školi u Grbavcima u selu Orahovac. Mnoge od žrtava bile su u civilnoj odjeći, a neke su nosile vojne uniforme. Neke su bile mlađe od 18 godina, a neke starije od 60 godina. Nekima od njih su stavljeni povezi preko očiju prije nego što su ubijeni, a nekima su bile vezane ruke ili noge. Tokom tog ubijanja, vojnici su bosanskim Muslimanima govorili "da [im] jebu majku tursku", "pati se još [majku ti ustašku]", kao i "da su najsigurniji kad [su bosanski Muslimani] mrtvi". Dragan Obrenović, zamjenik komandanta Zvorničke brigade, znao je za to ubijanje kada je dozvolio pripadnicima čete Vojne policije Zvorničke brigade da

pomognu prilikom zatočenja muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Grbavcima u selu Orahovac. Pretresno vijeće će razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.8 Petkovci (incident 7 iz Priloga E Optužnici)

7.8.1 Škola u Petkovcima (incident 7.1 iz Priloga E Optužnici)

2767. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje nekih od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Petkovcima 14. jula 1995. ili približno tog datuma.¹²⁰⁰⁷ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ovim incidentom. Vijeću su takođe predočeni dokazi koje je iznio **svjedok RM-253**, bosanski Musliman iz opštine Srebrenica koji je bio vojnik ABiH,¹²⁰⁰⁸ i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹²⁰⁰⁹ Vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-204**, bosanski Musliman iz Srebrenice;¹²⁰¹⁰ **Marko Milošević**, koji je od početka aprila 1995. bio zamjenik komandanta 6. bataljona Zvorničke brigade;¹²⁰¹¹ **svjedok RM-322**, koji je 1995. godine bio oficir u Zvorničkoj brigadi VRS-a,¹²⁰¹² i **Ljubomir Bojanović**, koji je 1995. godine bio pripadnik Zvorničke brigade.¹²⁰¹³

2768. Dana 14. jula 1995., približno 1.000 muškaraca prevezeno je sa mjesta na kojima držani u Bratuncu i okolini do škole u Petkovcima.¹²⁰¹⁴ U toj školi je bilo veoma vruće i pretrpano, ljudi nisu dobili ni hranu ni vodu, a neki su zarobljenici bili toliko žedni da su čak pili vlastiti urin.¹²⁰¹⁵ S vremena na vrijeme, vojnici bi ulazili i tukli zarobljenike ili bi ih prozivali napolje i ubijali.¹²⁰¹⁶

2769. Dva svjedoka iznijela su dodatne detalje o ubijanju u školi.. **Svjedok RM-204**, kojeg su prethodno držali na livadi u Sandićima, i **svjedok RM-253**, koji je prethodno bio zatočen u Kravici, premješteni su zajedno s drugim zatočenicima (za daljnje

¹²⁰⁰⁷ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 7.1 iz Priloga E Optužnici.

¹²⁰⁰⁸ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 1, par. 1; svjedok RM-253, T. 12485; P1546 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-253).

¹²⁰⁰⁹ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 25-28, 30, 32, 35; svjedok RM-253, T. 12490, 12553; P1548 (Svjedok RM-253, pojašnjenja izjave svjedoka); P1550 (Stop-fotografija iz video-snimka škole u Petkovcima, s oznakama).

¹²⁰¹⁰ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 2; P3358 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 19. avgust 1996.), str. 1.

¹²⁰¹¹ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13299.

¹²⁰¹² Svjedok RM-322, T. 11621-11622, 11626-11627, 11667-11668; P1492 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-322).

¹²⁰¹³ P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11673, 11676. Dokazi Ljubomira Bojanovića takođe su razmotreni u poglavlju 9.6.3.

¹²⁰¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1579.

¹²⁰¹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1580.

¹²⁰¹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1581.

pojednosti, *vidi* poglavlje 7.1.6) u školu u Petkovcima 14. jula 1995.¹²⁰¹⁷ **Svjedok RM-253** je izjavio da su po njihovom dolasku naoružani srpski vojnici u maskirnim uniformama, nasrnuli na zatočenike i natjerali ih da trče prema zgradi škole vičući nešto u smislu: "Živjela Srbija, Srebrenica je srpska".¹²⁰¹⁸ U zgradi škole, zatočenici su držani u nekoliko učionica i morali su da sjede savijenih nogu.¹²⁰¹⁹ **Svjedok RM-253** je izjavio da su vojnici prijetili da će ubiti zatočenike ukoliko se približe prozorima ili ukoliko budu pravili buku.¹²⁰²⁰ Zatočenici nisu mogli da otvore prozore.¹²⁰²¹ Zatočenici koji su se nalazili u istoj prostoriji kao i svjedok čuli su pucanj i krike koji su dopirali odnekud izvan te učionice. Jednog zatočenika koji je otišao do prozora da pogleda vani je neko izvana pogodio hicem u grudi.¹²⁰²² **Svjedok RM-204** je izjavio da su neki zatočenici u učionici u kojoj su ga držali pokušali da otvore prozore kako bi došli do vazduha, ali da je na njih odozdo pucano i da je četvoro ili petoro ljudi ranjeno.¹²⁰²³

2770. **Svjedok RM-253** je izjavio da je u školi vidio Razima Buhica i još jednog čovjeka kako leže na podu i da su im lica i odjeća bili krvavi.¹²⁰²⁴ Svjedok je u učionicama u zgradi škole takođe vidio Ramu Fejzica, Fuada Pilava i Pilavljevog oca.¹²⁰²⁵ Posmrtni ostaci tih ljudi kasnije su pronađeni u masovnim grobnicama.¹²⁰²⁶

2771. **Svjedok RM-204** je izjavio da je, kad je pala noć, jedan naoružani vojnik tražio da se jave ljudi iz Cerske, Glogove, Sućeske, Osmača i drugih sela kojih se svjedok nije mogao sjetiti. Javila su se dva zatočenika i, nakon što su ih izveli iz prostorije, svjedok je iz hodnika ispred učionice čuo jauke i zvuke batinanja. Ti zatočenici se više nikad nisu vratili. Svjedok je iz drugih prostorija čuo glasove kako govore: "Hajde, balija, izlazi!" Govorili su i: "Trojica balija, hajde napolje; petorica balija, dvojica balija, napolje!" Prema riječima svjedoka, nakon što bi prošlo onoliko vremena koliko je potrebno da se iz učionica pješke stigne ispred ulaza u školu, začula bi se pucnjava.

¹²⁰¹⁷ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 25, 28; P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 3-5.

¹²⁰¹⁸ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 25, 27-29; svjedok RM-253, T. 12490-12491.

¹²⁰¹⁹ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 7; P3358 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 19. avgust 1996.), str. 2. V. takođe, P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 30; svjedok RM-253, T. 12491; P1548 (Svjedok RM-253, pojašnjenja izjave svjedoka); P1551 (Fotografija unutrašnjosti škole u Petkovcima, s oznakama).

¹²⁰²⁰ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 31.

¹²⁰²¹ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 32.

¹²⁰²² P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 31.

¹²⁰²³ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 7.

¹²⁰²⁴ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 30; svjedok RM-253, T. 12493-12494.

¹²⁰²⁵ Svjedok RM-253, T. 12493-12494.

¹²⁰²⁶ Svjedok RM-253, T. 12493-12494.

Zvučalo je kao da pucnjava dolazi s nekog mjesta u blizini ulaza u zgradu. To je potrajalo do ponoći.¹²⁰²⁷

2772. **Svjedok RM-253** je izjavio da je, nakon što je pala noć, u učionicu u kojoj su ga držali ušao jedan vojnik i rekao zatočenicima da predaju novac, nakit, dokumente i sve drugo što su posjedovali, i naredio da svakih pet do deset minuta u grupama od dvojice do četvorice izađu iz učionice na hodnik.¹²⁰²⁸ Ubrzo poslije toga, došla su dva čovjeka koje je svjedok prepoznao kao zatočeničke i rekla svjedoku i ostalim zatočenicima da moraju da prikupe još novca od njih, jer će u protivnom svi biti pobijeni.¹²⁰²⁹ Svjedok je čuo pucnjavu, a kada je zatočenik Salih Mehmedović tražio vode, izveli su ga napolje i svjedok je čuo rafalnu pucnjavu i nešto što je zvučalo kao premlaćivanje. Svjedok više nikad nije vidio Mehmedovića.¹²⁰³⁰ Poslije izvjesnog vremena, svjedok je izgubio svijest ili je zaspao. Kada se probudio, u prostoriji je ostalo samo 10 do 15 ljudi. Svjedok je čuo kako neko naređuje dvojici ljudi da izađu u hodnik.¹²⁰³¹ Kada je svjedok, zajedno s još jednim čovjekom koji se zvao Kadrija Bećirović, izašao na hodnik, ispred učionice je vidio četiri ili pet vojnika i, kako mu se činilo, mnogo krvi na podu.¹²⁰³² Jedan vojnik im je naredio da skinu košulje i cipele i da isprazne džepove, nakon čega je jedan drugi vojnik konopcem vezao svjedoku ruke iza leđa, vrijeđao ga i nasrnuo na njega, a zatim ga ugurao u drugu učionicu.¹²⁰³³ Oko 20 minuta kasnije, vojnici su prozvali grupe od po pet do deset ljudi da otrče iz učionica u kamione koji su bili parkirani u blizini ulaza u zgradu. Vojnici su udarali zatočeničke dok su trčali, a tukli bi i one koji bi pali pokušavajući da se popnu u kamion.¹²⁰³⁴ Dok je trčao iz zgrade, svjedok je vidio oko 20 tijela, od kojih je većina bila oblijena krvlju po grudima i pretpostavio da su ti ljudi bili ustrijeljeni.¹²⁰³⁵ **Svjedok RM-204** je izjavio da je pri izlasku iz zgrade vidio mnogo tijela.¹²⁰³⁶ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju

¹²⁰²⁷ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 7.

¹²⁰²⁸ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 33, 36; svjedok RM-253, T. 12492. V. takođe P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 7.

¹²⁰²⁹ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 33.

¹²⁰³⁰ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 35.

¹²⁰³¹ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 36. V. takođe P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 7.

¹²⁰³² P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 37; svjedok RM-153, T. 12492; P1551 (Fotografija unutrašnjosti škole u Petkovicima, s oznakama).

¹²⁰³³ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 37; svjedok RM-253, T. 12492-12493, 12551-12552; P1551 (Fotografija unutrašnjosti škole u Petkovicima, s oznakama). V. takođe P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 7-8.

¹²⁰³⁴ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 38-39.

¹²⁰³⁵ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 38.

¹²⁰³⁶ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 8.

izjavio da je kamion u koji su ga ukrcali bio pretrpan. Nakon što je stražnji dio kamiona zatvoren, neko je ispalio rafal po nogama zatočenika, ranivši neke od njih.¹²⁰³⁷

2773. **Marko Milošević** je izjavio da je, dok je bio na dužnosti u Komandi 6. bataljona u Petkovicima, između 10:00 sati i podneva 14. jula 1995., odgovorio na telefonski poziv od strane dežurnog operativnog oficira Zvorničke brigade koji je bio upućen komandantu bataljona, Ostoji Stanišiću. Budući da Stanišić nije bio tu, svjedok je odgovorio na poziv, koji je bio upućen preko zaštićene, žičane vojne veze.¹²⁰³⁸ Dežurni oficir Zvorničke brigade rekao je svjedoku da će za oko dva sata u školu u Petkovicima pod obezbjeđenjem dovesti neke zatvorene Muslimane.¹²⁰³⁹ Škola u Petkovicima bila je udaljena oko 700 do 800 metara od Komande 6. bataljona, koja je bila stacionirana u staroj školi u Petkovicima.¹²⁰⁴⁰ Kada se, dva sata nakon tog poziva, Ostoja Stanišić vratio u Komandu bataljona, svjedok mu je prenio tu informaciju.¹²⁰⁴¹

2774. Oko 16:00 ili 17:00 sati u Komandi 6. bataljona Zvorničke brigade, Stanišić je rekao svjedoku da je primio poruku od Komande Zvorničke brigade i dao je svjedoku instrukciju da potraži Bearu u školi u Petkovicima i obavijesti ga da treba da se javi u Komandu Zvorničke brigade.¹²⁰⁴² Svjedok se uputio ka školi.¹²⁰⁴³ Na približno 70 do 80 metara od škole, na raskrsnici na glavnoj cesti koja vodi ka Petkovicima, gdje se cesta račva i jedan njen krak vodi ka školi, svjedok je naišao na Dragu Nikolića, kojeg je poznao zato što je 1994. godine radio kao njegov pomoćnik.¹²⁰⁴⁴ Svjedok je pitao Nikolića zna li on da li je tu neki čovjek koji se preziva Beara i Nikolić mu je pokazao Bearu – kojeg je svjedok opisao kao sjedokosog čovjeka starog oko 60 godina.¹²⁰⁴⁵ Svjedok je Beari prenio Stanišićevu poruku.¹²⁰⁴⁶ Na raskrsnici je s Bearom i Nikolićem bilo četiri ili pet pripadnika Vojne policije; oni su nosili maskirne uniforme s bijelim uprtačima, koji su bili karakteristični za vojnu policiju. Svjedok nije prepoznao nijednog od tih vojnih policajaca, pa je smatrao da oni nisu iz Zvorničke brigade. Svjedok je

¹²⁰³⁷ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 40.

¹²⁰³⁸ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13300, 13341-13342.

¹²⁰³⁹ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13301, 13342.

¹²⁰⁴⁰ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13318.

¹²⁰⁴¹ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13301.

¹²⁰⁴² P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13302-13303.

¹²⁰⁴³ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13303.

¹²⁰⁴⁴ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13299-13300, 13303-13304, 13347; P3505 (Vazдушna fotografija Petkovaca, s oznakama koje je unio Marko Milošević); P3506 (Vazдушna fotografija Petkovaca, s oznakama koje je unio Marko Milošević).

¹²⁰⁴⁵ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13303, 13319.

¹²⁰⁴⁶ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13303.

takođe vidio vojnike oko škole, od kojih su neki nosili maskirne uniforme, a neki sivomaslinaste uniforme.¹²⁰⁴⁷ Ti vojnici su bili predaleko da bi svjedok mogao da prepozna ijednog od njih.¹²⁰⁴⁸ Dalje niz cestu, svjedok je vidio parkirane autobuse i kamione, kao i jedan plavi golf.¹²⁰⁴⁹ Kad se vratio u Komandu 6. bataljona, svjedok je izvijestio Stanišića da je izvršio zadatak, što je Stanišić onda prenio Komandi Zvorničke brigade.¹²⁰⁵⁰ Istog dana u kasnim popodnevnim satima, svjedok je čuo pojedinačne pucnje i rafalnu paljbu koja je dolazila iz pravca škole u Petkocima.¹²⁰⁵¹ Svjedoku je ta paljba zvučala drugačije od paljbe koja je dolazila s borbenih linija i iz zone koju su pokrivala čete iz sastava 6. bataljona.¹²⁰⁵² Dana 16. jula 1995., svjedok je ranjen u Parlogu i odveden u bolnicu u Zvorniku, gdje je na oporavku ostao nekih 10 dana. Tokom svog boravka u bolnici, 20. jula 1995. ili poslije tog datuma, svjedoku su rekli da su Muslimani, koji su 14. jula 1995. bili dovedeni u školu u Petkocima, pobijeni.¹²⁰⁵³ Stanišić je takođe posjetio svjedoka u bolnici i rekao mu da je poslao vojnike iz njegovog bataljona da očiste školu zato što su lokalni seljani navodno tražili da se to učini.¹²⁰⁵⁴

2775. U vezi s ovim incidentom iz priloga Optužnici, Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze koje je iznio svjedok RM-322, koji su stavljeni u povjerljivi prilog u Dodatku D. **Svjedok RM-322** je u svom svjedočenju dalje izjavio da je oko 19:00 sati 13. jula 1995., potporučnik Drago Nikolić, koji je tada bio dežurni oficir na Isturenom komandom mjestu brigade u Kitovnici, nazvao Štab Zvorničke brigade koji se nalazio u fabrici cipela "Standard" u naselju Karakaj, udaljenom nekoliko kilometara od centra Zvornika.¹²⁰⁵⁵ Nikolić je izvijestio da je Popović nazvao i zatražio da se pripreme za dolazak velikog broja zatočenika, Muslimana, iz Bratunca u Zvornik.¹²⁰⁵⁶ Na osnovu obavještajnih podataka o broju Muslimana koji su bili zarobljeni na području Konjević Polja, svjedok je očekivao da će biti dovedene hiljade zatočenika.¹²⁰⁵⁷ Nikolić je dalje

¹²⁰⁴⁷ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13304-13305.

¹²⁰⁴⁸ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13304.

¹²⁰⁴⁹ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13305.

¹²⁰⁵⁰ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13303, 13306.

¹²⁰⁵¹ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13307.

¹²⁰⁵² P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13307.

¹²⁰⁵³ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13308-13309.

¹²⁰⁵⁴ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13333-13334.

¹²⁰⁵⁵ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 1; svjedok RM-322, T. 11630-11631, 11634-11638, 11726-11727; P1495 (Izvodi iz Dnevnika operativnog dežurstva Isturenog komandnog mjesta Kitovnica, 7. juli - 10. avgust 1995.), str. 6.

¹²⁰⁵⁶ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 1; svjedok RM-322, T. 11631-11632, 11729-11731.

¹²⁰⁵⁷ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 1.

objasnio da zatočenike ne mogu poslati u logor Batković zato što je svako, uključujući Crveni krst, znao za Batković, i rekao je da u narednjima stoji da se zatočenici dovedu u Zvornik i da se izvrši njihovo pogubljenje strijeljanjem.¹²⁰⁵⁸ Nikoliću su rekli da neće biti u mogućnosti da prihvate taj zadatak a da o tome ne obavijeste Komandu Glavnog štaba, ali Nikolić je rekao da je naređenje došlo od Mladića, da će operaciju organizovati Popović i Beara, načelnik za bezbjednost Glavnog štaba, te da su svi, uključujući Vinka Pandurevića, upoznati s tim.¹²⁰⁵⁹ Oko 14:00 sati 14. jula 1995., major Zoran Jovanović stigao je u rejon Snagova s pojačanjem iz Zvornika i obavijestio Zvorničku brigadu VRS-a da je Beara autobusima dovezao veliki broj zatočenika na područje Zvornika.¹²⁰⁶⁰ Oko 11:00 sati 15. jula 1995., svjedok je saznao da ima velikih problema s pokopavanjem pogubljenih zatočenika, kao i sa čuvanjem onih zatočenika koji su tek trebali da budu pogubljeni, da vlada opšti haos i da je stvorena opasna situacija.¹²⁰⁶¹ Svjedok je takođe saznao da su Beara, Nikolić i Popović odvodili ljude "gdje oni hoće" i da je Popović izdao uputstvo Draganu Jokiću da ne evidentira aktivnosti vezane za operacije ubijanja i da o tome ne govori preko radio-veze.¹²⁰⁶²

2776. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su 14. jula 1995. pripadnici VRS-a, među kojima i pripadnici Vojne policije, ubili, pored ostalog i iz vatrenog oružja, oko 20 od približno 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Petkovcima.¹²⁰⁶³ Zatočenike su prozivali i ubijali, i barem jedan zatočenik je ustrijeljen u grudi dok je gledao vani kroz prozor jedne od učionica.¹²⁰⁶⁴ Vojnici su zatočenike nazivali "balijama" dok su ih izvodili iz učionica. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.8.2 Brana kod Petkovaca (incident 7.2 iz Priloga E Optužnici)

¹²⁰⁵⁸ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 1; svjedok RM-322, T. 11631, 11735; D295 (Transkript razgovora koji je tužilaštvo obavilo sa svjedokom RM-322).

¹²⁰⁵⁹ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 1; svjedok RM-322, T. 11631, 11730-11732, 11735.

¹²⁰⁶⁰ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 2; svjedok RM-322, T. 11639-11640.

¹²⁰⁶¹ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 3; svjedok RM-322, T. 11647-11648, 11877.

¹²⁰⁶² P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 3; svjedok RM-322, T. 11648.

¹²⁰⁶³ Ljubomir Bojanović je u svom svjedočenju rekao da bi masovno pogubljenje zatočenika u zoni odgovornosti Zvorničke brigade bilo zabilježeno u redovnom borbenom izvještaju, ali on nije učestvovao u sastavljanju tog izvještaja i njegovi komentari o tom izvještaju predstavljaju puko nagađanje. Shodno tome, Pretresno vijeće se nije oslonilo na taj aspekt dokaza koje je iznio Bojanović.

¹²⁰⁶⁴ U vezi sa Salihom Mehmedovićem, v. poglavlje 7.8.2.

2777. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje preostalog dijela¹²⁰⁶⁵ grupe od približno 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Petkovcima od 14. jula 1995. uveče do 15. jula 1995. ili približno tih datuma.¹²⁰⁶⁶ Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu ispod brane kod Petkovaca.¹²⁰⁶⁷ Pogubljenja su nastavljena 15. jula, dok su žrtve zakopavane uz pomoć bagera i druge teške mehanizacije.¹²⁰⁶⁸ Odbrana je iznijela argument da svjedoci tužilaštva nisu uspjeli da identifikuju počiniocce tog ubijanja.¹²⁰⁶⁹ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ovim incidentom. Vijeću su takođe predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-253**, bosanski Musliman iz opštine Srebrenica koji je bio vojnik ABiH;¹²⁰⁷⁰ **svjedok RM-204**, bosanski Musliman iz Srebrenice;¹²⁰⁷¹ i **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;¹²⁰⁷² i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹²⁰⁷³ Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijeli **Ljubomir Bojanović**, koji je 1995. godine bio pripadnik Zvorničke brigade;¹²⁰⁷⁴ **Dušan Janc**, istražitelj;¹²⁰⁷⁵ **Marko Milošević**, koji je od početka aprila 1995. bio zamjenik komandanta 6. bataljona Zvorničke brigade;¹²⁰⁷⁶ **svjedok RM-322**, koji je 1995. godine bio oficir u Zvorničkoj brigadi VRS-a;¹²⁰⁷⁷ i **Christopher Lawrence**, forenzički patolog.¹²⁰⁷⁸

¹²⁰⁶⁵ V. poglavlje 7.8.1.

¹²⁰⁶⁶ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 7.2 iz Priloga E Optužnici.

¹²⁰⁶⁷ Optužnica, incident 7.2 iz Priloga E Optužnici.

¹²⁰⁶⁸ Optužnica, incident 7.2 iz Priloga E Optužnici.

¹²⁰⁶⁹ Završni podnesak odbrane, par. 3114-3119.

¹²⁰⁷⁰ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.); svjedok RM-253, T. 12485; P1546 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-253). Dokazi svjedoka RM-253 takođe su razmotreni u poglavlju 7.8.1.

¹²⁰⁷¹ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.); P3358 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 19. avgust 1996.). Dokazi svjedoka RM-204 takođe su razmotreni u poglavlju 7.8.1.

¹²⁰⁷² Richard Butler, T. 16108

¹²⁰⁷³ **Svjedok RM-253**: P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 37, 40-41, 50, 54; T. 12494-12495, 12498-12499; P1552 (Fotografija brane u Petkovcima); P1554 (Crtež brane u Petkovcima po danu). **Svjedok RM-204**: P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 8, 10. **Richard Butler**: P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.28, 7.31-7.35.

¹²⁰⁷⁴ P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.).

¹²⁰⁷⁵ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 1; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom).

¹²⁰⁷⁶ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13299. Dokazi Marka Miloševića takođe su razmotreni u poglavlju 7.8.1.

¹²⁰⁷⁷ Svjedok RM-322, T. 11621-11622, 11626-11627, 11667-11668; P1492 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-322). Dokazi svjedoka RM-322 razmotreni su i u poglavlju 7.8.1.

¹²⁰⁷⁸ Christopher Lawrence, T. 14695; P1803 (Biografija Christophera Lawrencea, bez datuma), str. 1-2.

2778. **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju rekao da se 14. jula, negdje između 23:00 sata i ponoći, kamion u koji su srpski vojnici ukrcali svjedoka i još najmanje 60 zatočenika, kojima su svima bile vezane ruke, odvezao iz škole u Petkovcima.¹²⁰⁷⁹ **Svjedok RM-204** je izjavio da je, kad je izašao iz škole, morao da uđe u jedan kamion s još oko 100 do 200 ljudi.¹²⁰⁸⁰ Svjedok je čuo pucanj i neko u stražnjem dijelu kamiona je počeo da jauče.¹²⁰⁸¹ **Svjedok RM-253** je opisao kako se kamion u koji su njega ukrcali kratko vozio asfaltnom cestom, a zatim oko dva do tri kilometra šljunčanom cestom do jedne šljunkovite površine koja je, kako je svjedok kasnije vidio, bila zaravan ispod brane.¹²⁰⁸² Vozači i kamioni 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade korišteni su za prevoz zatočenika s mjesta zatočenja na mjesto pogubljenja kod brane u Petkovcima 15. jula 1995.¹²⁰⁸³ **Butler** je u svom svjedočenju izjavio da se brana nalazila u zoni odgovornosti Zvorničke brigade i da je bila u sektoru 6. pješadijskog bataljona, na manje od dva kilometra udaljenosti od Komandnog mjesta 6. bataljona u Baljkovici.¹²⁰⁸⁴

2779. **Svjedok RM-204** i **svjedok RM-253** opisali su šta se desilo zatočenicima kada je kamion stigao na branu. Kada se kamion zaustavio, **svjedok RM-204** je čuo veoma glasnu pucnjavu, a nakon toga nešto što je zvučalo kao da kamenje pada po ceradi kamiona. Zatočnici su neko vrijeme ostali u kamionu i često su čuli rafale iz vatrenog oružja. Neko je otvorio stražnji dio kamiona i svjedok je vidio dva ili tri vojnika koji su stajali napolju. Čuo je nekoga kako govori: "Petorica balija, izlazite napolje!"¹²⁰⁸⁵ Skoro odmah nakon što su ljudi izašli iz kamiona, svjedok je začuo rafalnu paljbu. Prema riječima svjedoka, ljude su neprestano prozivali i svaki put kad bi neka grupa izašla iz kamiona, on bi začuo pucnjavu.¹²⁰⁸⁶ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju izjavio da

¹²⁰⁷⁹ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 37, 40-41.

¹²⁰⁸⁰ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 8.

¹²⁰⁸¹ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 8.

¹²⁰⁸² P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 41; svjedok RM-253, T. 12494-12495; P1552 (Fotografija brane u Petkovcima). V. takođe P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 8.

¹²⁰⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1584. Pretresno vijeće smatra da se "mjesto zatočenja" koja se pominje u ovoj činjenici o kojoj je presuđeno odnosi na školu u Petkovcima.

¹²⁰⁸⁴ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.28.

¹²⁰⁸⁵ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 8. V. takođe P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 42; P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.31.

¹²⁰⁸⁶ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 8.

se to nastavilo cijelu noć.¹²⁰⁸⁷ **Svjedok RM-204** je izašao iz kamiona s još četvoricom zatočenika i vidio je vojnike naoružane automatskim puškama.¹²⁰⁸⁸ Svjedok je vidio redove leševa, duge približno 20 metara, i čuo je ljude kako jauču.¹²⁰⁸⁹ Svjedok je vidio dva svjetla koja su gorjela iz pravca stražarske kućice koja se nalazila na brani.¹²⁰⁹⁰ Jedan vojnik je naredio svjedoku i drugoj četvorici zatočenika da legnu, ali oni su pali na zemlju jer su im ruke bile vezane.¹²⁰⁹¹ Kako su pali, neko je počeo da puca.¹²⁰⁹² Svjedok je osjetio bol u desnoj ruci i boku i osjetio je nešto kao miris izgorjelog baruta.¹²⁰⁹³ **Svjedok RM-253** je pao pored tijela koje je već ležalo na zemlji i uspio je da preživi.¹²⁰⁹⁴ **Svjedok RM-204** je čuo nekoga kako naređuje jednom od zatočenika da kaže "Allahu ekber", nakon čega je uslijedio rafal. Takođe je čuo nekoga kako govori: "Haris Silajdžić će razmijeniti vaše leševe". Svjedok je čuo kako dovode još ljudi dolje iza njih i zatim još pucnjave.¹²⁰⁹⁵ Osjetio je žestok bol u lijevom stopalu, koji je bio jači od bola u ruci i boku.¹²⁰⁹⁶ Ljudi su jaukali, a "četnici" su se smijali. Čuo je jednog od njih kako govori: "Ovaj lov je bio uspješan i zečevi su jako dobri".¹²⁰⁹⁷ **Svjedok RM-253** je čuo kako neko vojnicima naređuje da provjere ima li preživjelih među redovima tijela i da ustrijele sve koji su još živi.¹²⁰⁹⁸ **Svjedok RM-204** je čuo nekoga kako govori: "Jovo, haj'mo, svako nek' uzme po jedan red i provjeri ko je hladan. Ako je hladan, onda je mrtav; ukoliko su topli, onda su još živi, a onda metak u glavu." Neko je odgovorio:

¹²⁰⁸⁷ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 44-45. V. takođe P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.31.

¹²⁰⁸⁸ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 8.

¹²⁰⁸⁹ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9. V. takođe P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 36, 43; svjedok RM-253, T. 12497; P1553 (Crtež brane u Petkovicima po noći).

¹²⁰⁹⁰ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9; P3360 (Fotografija stražarske kućice na vrhu brane i odvodnog kanala); P3363 (Fotografija mjesta pogubljenja); P3364 (Fotografija mjesta pogubljenja).

¹²⁰⁹¹ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9. V. takođe P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 43-44; P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.31.

¹²⁰⁹² P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9. V. takođe P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 43-44; P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.31.

¹²⁰⁹³ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9; P3359 (Svjedok RM-204, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 21. juli 2003.), str. 1424-1425; P3367 (Fotografija rana na ramenu i grudima svjedoka RM-204); P3368 (Fotografija rana na grudima svjedoka RM-204); P3369 (Fotografija tabana svjedoka RM-204).

¹²⁰⁹⁴ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 43-47.

¹²⁰⁹⁵ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9.

¹²⁰⁹⁶ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9; P3359 (Svjedok RM-204, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 21. juli 2003.), str. 1424-1425; P3367 (Fotografija povreda na ramenu i grudima svjedoka RM-204); P3368 (Fotografija rana na grudima svjedoka RM-204); P3369 (Fotografija tabana svjedoka RM-204).

¹²⁰⁹⁷ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9.

¹²⁰⁹⁸ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 45.

"Jebi im mater, mrtvi su." Svjedok je vidio kako jedan čovjek dolazi niz njegov red i zatim prelazi preko njega da bi došao do jednog čovjeka koji je bio sa svjedokove desne strane i još uvijek je jaukao. Čuo je kako je taj čovjek ustrijeljen. Svjedok je osjećao bol u cijeloj desnoj ruci i vratu, a kasnije je vidio da je na desnoj ruci i vratu imao više posjekotina.¹²⁰⁹⁹ Svjedoku su u ranama bili komadići šljunka, prašina i krhotine metaka, za koje je svjedok izjavio da se još uvijek nalaze u njegovom tijelu.¹²¹⁰⁰ Dok su provjeravali ima li preživjelih, **svjedok RM-253** se pretvarao da je mrtav, a zatim je izgubio svijest.¹²¹⁰¹ **Svjedok RM-204** je ostao nepomičan, a nakon što je čuo kako vozila odlaze s tog mjesta, ustao je i pomogao jednom drugom čovjeku da ustane.¹²¹⁰²

2780. Kada se **svjedok RM-253** osvijestio, pucnjava je bila prestala i na njemu su ležala dva ili tri čovjeka.¹²¹⁰³ Svjedok je čuo zvuke koje su pravili drugi ljudi koji su još bili živi i uspio je da odveže jednog preživjelog, koji je svjedoku pomogao da ustane, da se udalji s površine prekrivene šljunkom i sakrije se u obližnjem kanalu, gdje su obojica ostala do jutra.¹²¹⁰⁴ **Butler** je u svom svjedočenju izjavio da su preživjeli cijelu noć čuli pucnjavu i buku mehanizacije.¹²¹⁰⁵ On je u svom svjedočenju izjavio da su ljudi koji su pogubljeni bili muškarci muslimanske nacionalnosti.¹²¹⁰⁶

2781. Oko 09:00 do 09:30 sati 15. jula 1995., **svjedok RM-253** i onaj drugi preživjeli uputili su se ka jednom spaljenom selu na vrhu brda koje se nalazilo desno od mjesta pogubljenja.¹²¹⁰⁷ Odatle su mogli da vide mjesto pogubljenja i svjedok je vidio vojnike kako hodaju među tijelima i pucaju na neka od njih, na osnovu čega je zaključio da su neki od njih još uvijek bili živi.¹²¹⁰⁸ Njih dvojica su nastavili pješice kroz šumu četiri dana i 18. jula 1995. došli su na slobodnu teritoriju u Vitinici.¹²¹⁰⁹

¹²⁰⁹⁹ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9.

¹²¹⁰⁰ P3359 (Svjedok RM-204, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 21. juli 2003.), str. 1425.

¹²¹⁰¹ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 45-47.

¹²¹⁰² P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9-10.

¹²¹⁰³ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 47.

¹²¹⁰⁴ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 47-49, 51; svjedok RM-253, T. 12496-12497; P1553 (Crtež brane u Petkovicima po noći); P1554 (Crtež brane u Petkovicima po danu). V. takođe P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.32.

¹²¹⁰⁵ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.32.

¹²¹⁰⁶ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.28.

¹²¹⁰⁷ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 52-53. V. takođe P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 10; P3358 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 19. avgust 1996.), str. 2; P3360 (Fotografija stražarske kućice na vrhu brane i odvodnog kanala); P3361 (Fotografija odvodnog kanala); P3362 (Fotografija odvodnog kanala).

¹²¹⁰⁸ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 54, 56. V. takođe P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 9-10; P3358 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 19.

2782. Inženjerska četa Zvorničke brigade sa svojom mehanizacijom za zemljane radove bila je raspoređena da pomogne u pokopavanju žrtava s brane u Petkovcima.¹²¹¹⁰ U knjizi dnevnih zapovijesti Zvorničke brigade vidi se da je inženjerska četa Zvorničke brigade 15. jula 1995., s jednim ULT-om i jednim rovokopačem, bila raspoređena na radni zadatak u Petkovce.¹²¹¹¹ Dokumentacija vozila 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade pokazuje da su dva kamiona 15. jula 1995. obavila ukupno 10 povratnih vožnji između Petkovaca i brane, pri čemu su za vozače raspoređena dva pripadnika 6. pješadijskog bataljona.¹²¹¹² **Butler** je u svom svjedočenju rekao da se iz putnih listova vozila inženjerske čete ne vidi da je bilo koja mašina za zemljane radove ove jedinice bila na mjestu pogubljenja.¹²¹¹³ **Svjedok RM-253** je u svom svjedočenju izjavio da se utovarjanje leševa nastavilo i nakon što se smračilo, a na osnovu njegovog izračunatog broja zatočenika koji su se nalazili u školi, veličine površine koja je bila prekrivena leševima, te broja vožnji koje je napravio traktor s prikolicom, on je procijenio da je na toj zaravni bilo 1.500 do 2.000 leševa.¹²¹¹⁴ Svjedok i onaj drugi preživjeli su, kad se smračilo, otišli s brda i pješice krenuli prema slobodnoj teritoriji.¹²¹¹⁵ Prešli su preko linije fronta i 18. jula 1995. došli u muslimansko selo Vitinica.¹²¹¹⁶

2783. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor forenzički patolog **Christopher Lawrence**, na lokalitetu brane kod Petkovaca ekshumirani su posmrtni ostaci najmanje 46 osoba u periodu od 15. aprila 1998. do 13. maja 1998.¹²¹¹⁷ Posmrtni ostaci sakupljeni su u 91 vreću za posmrtne ostatke.¹²¹¹⁸ Sadržaj 91 vreće za posmrtne ostatke dat je na obdukciju, a uzrok smrti ispitan je za dijelove tijela u svakoj od vreća, ali ne i za svaku

avgust 1996.), str. 2; P3360 (Fotografija stražarske kućice na vrhu brane i odvodnog kanala); P3363 (Fotografija mjesta pogubljenja); P3364 (Fotografija mjesta pogubljenja).

¹²¹⁰⁹ P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 11. P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 57-59.

¹²¹¹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1584.

¹²¹¹¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1585.

¹²¹¹² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1583.

¹²¹¹³ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.33-7.34.

¹²¹¹⁴ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 54; svjedok RM-253, T. 12499, 12553-12555, 12559-12560.

¹²¹¹⁵ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 57-59.

¹²¹¹⁶ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), par. 58-59; svjedok RM-253, T. 12499.

V. takođe P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 11.

¹²¹¹⁷ P1806 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Brana, juni 1998.), str. 2-3, 8.

¹²¹¹⁸ P1806 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Brana, juni 1998.), str. 2, 22.

osobu.¹²¹¹⁹ U izvještaju se navodi da uzrok smrti za sadržaj 81 vreće za posmrtno ostatke nije utvrđen; na dijelovima tijela u četiri vreće nalazile su se rane od vatrenog oružja koje su bile dovoljne da uzrokuju smrt; u druge četiri vreće nalazile su se rane od vatrenog oružja koje su vjerovatno bile dovoljne da uzrokuju smrt; u dvije vreće bile su prisutne nesmrtonosne rane od vatrenog oružja, ali bez jasnog uzroka smrti; na sadržaju jedne vreće bile su prisutne povrede koje su odgovarale smrtonosnoj rani od vatrenog oružja; a u jednoj vreći je ustanovljena trauma glave koja se nije mogla klasifikovati.¹²¹²⁰ Ni u jednom od tih slučajeva lobanja nije bila neoštećena; na lokalitetu su prikupljena 464 fragmenta lobanje i 211 čahura metaka, što, kako se navodi u izvještaju, odgovara jednom broju osoba ustreljenih u glavu.¹²¹²¹ U slučajevima kod kojih je bilo moguće utvrditi pol, za 15 osoba je utvrđeno da su bile muškog pola. U vrijeme kad je nastupila njihova smrt, jedna osoba je bila stara između 13 i 18 godina; tri osobe su imale između 18 i 25 godina; a 42 osobe su bile starije od 25 godina.¹²¹²² Na lokalitetu brane kod Petkovaca pronađene su ligature od konopa i jedan mogući povež za oči.¹²¹²³

2784. Kako se navodi u drugom izvještaju čiji je autor **Lawrence**, na lokalitetu Liplje 2 ekshumirani su ostaci najmanje 192 osobe u periodu od 7. avgusta 1998. do 25. avgusta 1998.¹²¹²⁴ Posmrtni ostaci su sakupljeni u 807 vreća za posmrtno ostatke, od kojih su njih 610 bile predmet obdukcioni izvještaja.¹²¹²⁵ Obdukcije su izvršene na posmrtnim ostacima koji su činili sadržaj 610 vreća za posmrtno ostatke i u izvještaju se navodi sljedeće: kod dijelova tijela koji su se nalazili u 543 vreće i koji su se uglavnom sastojali od manjih dijelova tijela, uzrok smrti nije utvrđen; na dijelovima tijela u 33 vreće bile su prisutne rane dovoljne da uzrokuju smrt; na dijelovima tijela u 26 vreća nalazile su se rane od vatrenog oružja koje su mogle uzrokovati smrt; na dijelovima tijela u pet vreća nalazile su se rane od vatrenog oružja koje su bile dovoljne da

¹²¹¹⁹ P1806 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Brana, juni 1998.), str. 2.

¹²¹²⁰ P1806 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Brana, juni 1998.), str. 2, 4, 22.

¹²¹²¹ P1806 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Brana, juni 1998.), str. 2, 9, 22.

¹²¹²² P1806 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Brana, juni 1998.), str. 2, 8.

¹²¹²³ P1806 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Brana, juni 1998.), str. 2, 20.

¹²¹²⁴ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 2-3, 8, 21-40.

¹²¹²⁵ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 2, 8, 21-40.

vjerovatno uzrokuju smrt; a na dijelovima tijela u dvije vreće nalazile su se rane koje su imale karakteristike povreda koje ukazuju na nasilje koje je za posljedicu imalo lišavanje života, uključujući rane nanesene vatrenim oružjem.¹²¹²⁶ U izvještaju se navodi da je moguće da su neovlašteno premetanje i raspadanje tijela prikrili dosta povreda od vatrenog oružja.¹²¹²⁷ Pored toga, ispitivanjem odjeće koja je pronađena na lokalitetu otkriveno je veliko neovlašteno premetanje tijela i, u nekim slučajevima, veliki broj rupa od metaka, više nego što ih je bilo zapaženo pri pregledu tijela.¹²¹²⁸ Dijelovi tijela na kojima su najčešće zapažene rane od vatrenog oružja, po redu učestalosti, bili su: noge, torzo, glava i vrat, kao i ruke.¹²¹²⁹ Kod dva od četiri relativno cjelovita tijela uzrok smrti nije utvrđen, kod jednog su bile prisutne rane od vatrenog oružja koje su bile dovoljne da uzrokuju smrt, a na jednom su se nalazile moguće rane od vatrenog oružja koje su bile dovoljne da uzrokuju smrt.¹²¹³⁰ U sva 122 slučaja kod kojih je bilo moguće utvrditi pol, utvrđeno je da su to bile osobe muškog pola. U vrijeme kad je nastupila njihova smrt, jedna osoba je imala između 8 i 13 godina; 14 osoba je imalo između 13 i 18 godina; 22 osobe su imale između 18 i 25 godina; a 155 osoba je bilo starije od 25 godina.¹²¹³¹ Čini se da nije preovladavao nikakav značajniji pravac gađanja.¹²¹³² Nijedna od osoba čija su tijela pregledana nije bila u vojnoj ili policijskoj uniformi niti je uz sebe imala oružje; u dvije jakne su pronađeni neispaljeni meci koji nisu odgovarali oružju koje je u to vrijeme korišteno.¹²¹³³ Jedna od tih jakni je opisana kao jakna u vojnom stilu, ali druga dva odjevna predmeta koja su pronađena na tom tijelu nisu izgledala kao odjeća vojnog porijekla. Pronađena su i dva para kaki hlača nalik na maskirne hlače i jedna jakna maslinaste boje, koji su mogli biti vojnog porijekla.¹²¹³⁴ Kod jednog tijela na lokalitetu pronađeni su lični dokumenti, a u grobnici

¹²¹²⁶ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 2-3, 20-40.

¹²¹²⁷ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 3, 21.

¹²¹²⁸ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 16, 21.

¹²¹²⁹ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 2, 12-13.

¹²¹³⁰ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 2, 21.

¹²¹³¹ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 2, 10.

¹²¹³² P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 14.

¹²¹³³ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 2, 14-15, 21.

¹²¹³⁴ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 21.

su pronađena tri čitljiva lična dokumenta.¹²¹³⁵ Na lokalitetu su pronađene 23 ligature, od kojih je 14 bilo povezano s dijelovima šake ili podlaktice.¹²¹³⁶ Ligature od bijelog sintetičkog konopca pronađene su i na lokalitetu Brana, lokalitetu Čančarski put 3 i lokalitetu Čančarski put 12.¹²¹³⁷ Lawrence je identifikovao još tri sličnosti između lokaliteta Liplje 2 i lokaliteta Brana: (1) sličan stepen raspadnutosti, promjene izazvane atmosferskim uticajima i *post mortem* oštećenja na posmrtnim ostacima; (2) uglasto kamenje uglavljeno među kosti; i (3) relativno mali broj prepoznatljivih rana od vatrenog oružja.¹²¹³⁸

2785. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor **Dušan Janc**, analizom DNK identifikovani su posmrtni ostaci više osoba, uključujući 45 maloljetnih osoba, iz raznih masovnih grobnica: 19 osoba iz masovne grobnice Brana kod Petkovaca; 159 osoba iz grobnice Liplje 1; 172 osobe iz grobnice Liplje 2; 57 osoba iz grobnice Liplje 3; 292 osobe iz grobnice Liplje 4 i 116 osoba iz grobnice Liplje 7.¹²¹³⁹ Konkretno, u grobnicama Liplje 1, 2, 4 i 7 identifikovani su posmrtni ostaci Fuada Pilava, Zaima Pilava, Rame Fejzića, Razima Buhića, Kadrije Bećirovića i Saliha Mehmedovića.¹²¹⁴⁰ Janc je u svom izvještaju ukazao na to da su DNK veze prijavljivane onda kada su posmrtni ostaci jedne osobe bili pronađeni u najmanje dvije različite grobnice.¹²¹⁴¹ Janc je identifikovao 37 DNK veza između posmrtnih ostataka identifikovanih na lokalitetu Brana kod Petkovaca, koji se naziva primarnom masovnom grobnicom, i posmrtnih ostataka identifikovanih u sekundarnim masovnim grobnicama poznatim pod nazivima Liplje 1, 2, 3, 4 i 7. Pronađene su i 52 DNK veze između posmrtnih ostataka identifikovanih u sekundarnim grobnicama. Janc je, pored toga, pronašao jednu DNK

¹²¹³⁵ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 3, 21-22.

¹²¹³⁶ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998., oktobar 1998.), str. 2, 21-22.

¹²¹³⁷ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 2-3, 16-17.

¹²¹³⁸ P1813 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Liplje 2, oktobar 1998.), str. 2-3, 16-18.

¹²¹³⁹ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 3-4, 10-11, 24-25, 41; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 39-40, 211-251.

¹²¹⁴⁰ P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 214-215, 224, 240, 249. V. takođe, P2795 (Izvještaj vještaka s ažuriranim podacima MKNL-a u vezi sa Srebrenicom, 21. juli 2013.); P5588 (Obavještenje MKNL-a o izvještajima o DNK, decembar 2007.).

¹²¹⁴¹ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 48.

vezu između posmrtnih ostataka identifikovanih u jednoj od sekundarnih grobnica, grobnici Liplje 2, i posmrtnih ostataka pronađenih na lokalitetu Čančarski put.¹²¹⁴²

2786. Pretresnom vijeću su predočeni obimni forenzički dokazi u vezi s tijelima koja su ekshumirana iz masovnih grobnica na lokalitetima Brana kod Petkovaca i Liplje 1, 2, 3, 4 i 7. Pretresno vijeće je uzelo u obzir činjenice o kojima je presuđeno 1583 i 1584, te dokaze koje su iznijeli svjedok RM-253, svjedok RM-204 i Butler, prema kojima su muškarci koji su bili zatočeni u školi u Petkovcima prevezeni na jedno područje u blizini brane kod Petkovaca, gdje su zatim pogubljeni i pokopani. Vijeće je razmotrilo i dokaze koje su iznijeli Lawrence i Janc, koji su primarnu masovnu grobnicu na brani kod Petkovaca doveli u vezu sa sekundarnim masovnim grobnicama na lokalitetima Liplje 1, 2, 3, 4 i 7.

2787. Pretresno vijeće prvo upućuje na svoj pregled metodologije koju je primijenio Janc, kako je izloženo u Prilogu B. Kao drugo, Pretresno vijeće napominje da nijedna od sekundarnih grobnica nije bila isključivo povezana s primarnom grobnicom Brana kod Petkovaca ili sa sekundarnim grobnicama koje nisu bile povezane s nekom drugom primarnom grobnicom.

2788. Sve sekundarne grobnice su bile povezane s primarnom grobnicom Brana kod Petkovaca, kao i jedna s drugom. Međutim, Pretresno vijeće napominje da je kod jedne od sekundarnih masovnih grobnica, grobnice Liplje 2, Janc identifikovao dva slučaja podudaranja DNK, od kojih je svaki bio povezan s jednom zasebnom sekundarnom masovnom grobnicom, i to grobnicom Čančarski put 3 i grobnicom Put za Hodžiće 5. Pretresno vijeće dalje napominje da je Janc obje te masovne grobnice povezo s drugim dvjema primarnim grobnicama, koje se odnose na druge incidente iz priloga Optužnici. U skladu s gore navedenim, Pretresno vijeće je potom razmotrilo učestalost DNK veza.

2789. Veliki broj DNK veza između grobnica Liplje 1, 2, 3, 4 i 7, kao i između tih grobnica i primarne grobnice Brana kod Petkovaca, u poređenju s veoma malim brojem "vanjskih" DNK veza s grobnicama Čančarski put 3 i Put za Hodžiće 5, naveo je Pretresno vijeće na zaključak da se većina tijela iz sekundarnih grobnica Liplje 1, 2, 3, 4 i 7 mora uračunati kao dio incidenta 7.2 iz Priloga E Optužnici.

¹²¹⁴² P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 49.

2790. Na osnovu tih dokaza, Pretresno vijeće je, kao što je objašnjeno u Prilogu B, usvojilo konzervativan pristup i konstatuje da su žrtve ovog incidenta iz priloga Optužnici pokopane u masovnoj grobnici Brana kod Petkovaca i da su tijela iz primarne masovne grobnice Brana kod Petkovaca kasnije ponovo pokopana u sekundarne masovne grobnice Liplje 1, 2, 3, 4 i 7, te će se, shodno tome, osloniti na broj DNK profila koji su identifikovani na lokalitetu Brana kod Petkovaca, kao i na većinu tijela koja su pronađena na lokalitetima Liplje 1, 2, 3, 4 i 7 da bi izračunalo broj žrtava u ovom incidentu iz priloga Optužnici (to jest, 19 osoba iz masovne grobnice brana kod Petkovaca, većina od 159 osoba iz grobnice Liplje 1, većina od 172 osobe iz grobnice Liplje 2, većina od 57 osoba iz grobnice Liplje 3, većina od 292 osobe iz grobnice Liplje 4 i većina od 116 osoba iz grobnice Liplje 7). Pretresno vijeće će od tog broja oduzeti 20 osoba koje su ubijene u *Incidentu 7.1 iz Priloga E Optužnici* (v. poglavlje 7.8.1), s obzirom na to da su njihovi ostaci možda takođe pokopani u masovnim grobnicama Brana kod Petkovaca ili Liplje 1, 2, 3, 4 i 7.¹²¹⁴³

2791. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je 14. i 15. jula 1995. na brani kod Petkovaca iz vatrenog oružja ubijen najmanje 401 bosanski Musliman muškog pola, uključujući i maloljetnike.¹²¹⁴⁴ U vezi s argumentom odbrane da svjedoci tužilaštva nisu uspjeli da pruže dokaze koji identifikuju počiniocce, Pretresno vijeće napominje da se ono nije oslanjalo na iskaze tih svjedoka da bi identifikovalo počiniocce ovog incidenta iz priloga Optužnici. Umjesto toga, Pretresno vijeće je uzelo u obzir činjenice o kojima je presuđeno broj 1583 i 1584, koje ukazuju na to da je 6. pješadijski bataljon Zvorničke brigade prevezao zatočenike iz škole u Petkovcima na mjesto pogubljenja. Pored toga, Butler je u svom svjedočenju izjavio da se mjesto pogubljenja nalazilo u zoni odgovornosti Zvorničke brigade. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su pripadnici 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade ubili te bosanske Muslimane. Ljudima su, prije nego što su ih ubili, vezali ruke. Među odjećom koja je pronađena na nekim od tijela ekshumiranih iz masovnih grobnica nije identifikovana nijedna vojna ili policijska uniforma. Jedan srpski vojnik nazivao je zatočenike "balijama" dok ih je prozivao da izađu da ih ubiju. Jedan vojnik je naredio jednom od zatočenika da kaže "Allahu ekber", da bi ga odmah

¹²¹⁴³ Pretresno vijeće napominje da je šest žrtava čiji su posmrtni ostaci identifikovani u grobnicama Liplje 1, 2, 4 i 7 uključeno u ukupan broj žrtava po masovnoj grobnici koji se pominje u Jancovom izvještaju.

¹²¹⁴⁴ U pogledu ocjene Pretresnog vijeća koja se odnosi na dokaze koje je iznio Ljubomir Bojanović u vezi s masovnim pogubljenjem zatočenika u zoni odgovornosti Zvorničke brigade, v. poglavlje 7.8.1.

poslije toga ubio. Dok su zatočenike strijeljali, neko je takođe rekao sljedeće: "Haris Silajdžić će razmijeniti vaše leševe". Nakon što su vojnici strijeljali određeni broj zatočenika, neko ih je čuo kako govore: "Ovaj lov je bio uspješan i zečevi su jako dobri". Jedan od vojnika je zatim rekao ostalima da provjere ima li među redovima leševa još preživjelih i da svakog zatočenika koji je još živ treba ubiti metkom u glavu. Pretresno vijeće će razmotriti gore pomenute incidente u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.9 Škola u Roćeviću i Kozluk (incidenti 8.1 i 8.2 iz Priloga E Optužnici)

2792. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje nekih od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Roćeviću 14. ili 15. jula 1995. ili približno tog datuma (incident 8.1 iz Priloga E Optužnici) i ubijanje preživjelih iz te grupe muškaraca, bosanskih Muslimana, 15. jula 1995. (incident 8.2 iz Priloga E Optužnici).¹²¹⁴⁵ Kad je u pitanju taj drugi incident, muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu na obali Drine, kod Kozluka, i pokopani su u masovnu grobnicu nedaleko od mjesta pogubljenja.¹²¹⁴⁶ Nakon što je uzelo u obzir: (i) da su događaji koji se navode u incidentu 8.1 iz Priloga E Optužnici neposredno prethodili onima koji se navode u incidentu 8.2 iz Priloga E Optužnici; (ii) da se ubijanje koje se navodi u incidentu 8.2 iz Priloga E Optužnici odnosi na muškarce, bosanske Muslimane, koji su prethodno bili zatočeni u školi u Roćeviću; i (iii) da je više svjedoka svjedočilo o oba incidenta, Pretresno vijeće smatra da su oba incidenta suštinski povezana i analiziraće i jedan i drugi dolje u tekstu. U vezi s incidentom 8.1 iz Priloga E Optužnici, odbrana je iznijela argument da dokazi ne pokazuju da su to ubijanje izvršili pripadnici VRS-a.¹²¹⁴⁷ Nadalje, kako tvrdi odbrana, tužilaštvo nije iznijelo dovoljne dokaze da bi dokazalo navode o broju žrtava i načinu njihove smrti u incidentima 8.1 i 8.2 iz Priloga E Optužnici.¹²¹⁴⁸ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s incidentom 8.2 iz Priloga E Optužnici.¹²¹⁴⁹ Pored toga, Vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-269**, koji je 1995. bio pripadnik Vojne policije Zvorničke brigade;¹²¹⁵⁰ **svjedok RM-281**, bosanski Srbin iz opštine Zvornik;¹²¹⁵¹ **Damjan Lazarević**, Srbin, koji je u julu 1995. bio pripadnik inženjerske jedinice Zvorničke brigade;¹²¹⁵² **Miloš Mitrović**, koji je od decembra 1992. bio pripadnik vođa za transport i utvrđivanje inženjerske čete Zvorničke brigade;¹²¹⁵³ **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;¹²¹⁵⁴ i

¹²¹⁴⁵ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), incident 8.1 iz Priloga E i incident 8.2 iz Priloga E Optužnici.

¹²¹⁴⁶ Optužnica, incident 8.2 iz Priloga E Optužnici.

¹²¹⁴⁷ Završni podnesak odbrane, par. 3149-3177.

¹²¹⁴⁸ Završni podnesak odbrane, par. 3177.

¹²¹⁴⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 1576 razmotrena je u poglavlju 7.7.

¹²¹⁵⁰ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6437-6438.

¹²¹⁵¹ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8785, 8789-8790.

¹²¹⁵² P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14431-14432.

¹²¹⁵³ P3645 (Miloš Mitrović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 3.-4. decembar 2003.), str. 5589-5590, 5594. Premda u imenu svjedoka u dokaznom predmetu P3645 nema dijakritičkih znakova,

ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹²¹⁵⁵ Nadalje, Vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Srećko Aćimović**, bosanski Srbin iz Ročevića u opštini Zvornik, koji je od novembra 1992. do 1995. komandant 2./3. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade;¹²¹⁵⁶ **Dragoje Ivanović** i **Milorad Birčaković**, koji su obojica bili pripadnici Vojne policije Zvorničke brigade od 1993. do kraja rata 1995. godine;¹²¹⁵⁷ **Stanoje Birčaković**, bosanski Srbin koji je od 1993. godine do kraja rata bio pripadnik Vojne policije Zvorničke brigade;¹²¹⁵⁸ **Mile Janjić**, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;¹²¹⁵⁹ **Mitar Lazarević**, koji je u julu 1995. bio oficir u 2. bataljonu Zvorničke brigade VRS-a;¹²¹⁶⁰ **Dragan Jović**, koji je bio vozač komandanta 2. bataljona Zvorničke brigade VRS-a, Srećka Aćimovića;¹²¹⁶¹ **Mladen Blagojević**, Srbin, koji je bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke lake pješadijske brigade;¹²¹⁶² **Veljko Ivanović**, koji je od 23. januara 1995. bio vozač u 4. bataljonu VRS-a u Malešiću, Zvornik, pod komandom Srećka Aćimovića;¹²¹⁶³ **svjedok RM-266**, Srbin iz opštine Zvornik;¹²¹⁶⁴ **John Clark**, forenzički patolog;¹²¹⁶⁵ **Jose Baraybar**, forenzički antropolog;¹²¹⁶⁶ **Christopher**

Pretno vijeće smatra da se radi o istoj osobi koja se pominje i u P1486 i P3462, u kojima dijakritički znakovi postoje, pa će stoga ovako pisati ime tog svjedoka.

¹²¹⁵⁴ Richard Butler, T. 16108.

¹²¹⁵⁵ **Svjedok RM-281**: P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8790, 8800-8801. **Svjedok RM-269**: P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6464; svjedok RM-269, T. 12735. **Damjan Lazarević**: P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14433, 14438, 14454-14459, 14474-14475; P3642 (Zvornička brigada, putni radni list za rovokopač Torpedo, juli 1995.), str. 1, 3. **Miloš Mitrović**: P3645 (Miloš Mitrović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 3.-4. decembar 2003.), str. 5592-5596, 5603-560-5611, 5615, 5620-5622, 5634-5635; P3646 (Crtež rovokopača). **Richard Butler**: P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.55, 7.57.

¹²¹⁵⁶ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12930-12931; Srećko Aćimović, T. 13230.

¹²¹⁵⁷ P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14537-14538 ; P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11010-11011.

¹²¹⁵⁸ P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10740-10741.

¹²¹⁵⁹ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9756.

¹²¹⁶⁰ P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13358-13359, 13362; P3503 (Evidencija prisustva ljudstva Štaba Komande 2. bataljona Zvorničke brigade).

¹²¹⁶¹ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18048.

¹²¹⁶² D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), str.1, par. 3; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 2, 4.

¹²¹⁶³ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18173-18174.

¹²¹⁶⁴ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21003; P79 (List sa pseudonomom za svjedoka RM-266 i sažeta biografija).

¹²¹⁶⁵ John Clark, T. 17185; P2236 (Biografija Johna Clarka); P2257 (John Clark, transkript iz predmeta *Krstić*, 30. i 31. maj 2000.), str. 3897-3899; P2258 (John Clark, transkript iz predmeta *Karadžić*, 10. januar 2012.), str. 22692-22693.

Lawrence, forenzički patolog;¹²¹⁶⁷ i **Dušan Janc**, istražitelj,¹²¹⁶⁸ kao i dokumentarni dokazi.

Dolazak zatočenih bosanskih Muslimana u školu u Ročeviću

2793. **Mladen Blagojević** je u svom svjedočenju izjavio da je 14. jula 1995. bio u pratnji kolone autobusa kojima su muslimanski zatočenici iz Osnovne škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu prevezeni u Ročević u opštini Zvornik, gdje su predati pod nadzor vojnih lica iz Zvornika i zatočeni u fiskulturnoj sali škole u Ročeviću.¹²¹⁶⁹ **Mile Janjić** je u svom svjedočenju izjavio da se u kasnim popodnevnim satima 14. ili 15. jula 1995. u vojnom vozilu s još šest ili sedam pripadnika Vojne policije odveo u školu u Ročeviću.¹²¹⁷⁰ Ispred škole je vidio oklopni transporter UN-a, kao i komandira voda Vojne policije iz Bratunca Mirka Jankovića i pripadnika Vojne policije koji se zvao Zoran Živanović.¹²¹⁷¹ Svjedok je, pored toga, na jednoj livadi pored škole vidio grupu od 10 do 15 vojnika, koje je prepoznao kao pripadnike Bratunačke brigade iz Zenice.¹²¹⁷² Od Živanovića je saznao da su u školi bili muškarci, Muslimani, koje je trebalo negdje odvesti.¹²¹⁷³

Događaji u školi u Ročeviću 14. jula 1995.

2794. **Srećko Aćimović** je u svom svjedočenju izjavio da su mu 14. jula 1995. i sveštenik i predsjednik mjesne zajednice Ročević rekli da zatočenike drže i ubijaju u fiskulturnoj sali škole u Ročeviću.¹²¹⁷⁴ Rekli su mu i da su ljudi koji su čuvali zatočenike slučajno iz vatrenog oružja ranili jednu ženu u blizini škole i da je među

¹²¹⁶⁶ Jose Baraybar, T. 16002; P2071 (Biografija Josea Baraybara, bez datuma), str. 1. Dokazi Josea Baraybara (P2083) razmotreni su u poglavlju 7.10.

¹²¹⁶⁷ Christopher Lawrence, T. 14695; P1803 (Biografija Christophera Lawrencea, bez datuma), str. 1-2.

¹²¹⁶⁸ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 1; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom).

¹²¹⁶⁹ Mladen Blagojević, T. 32659-32661; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 4. V. takođe Srećko Aćimović, T. 13234-13235.

¹²¹⁷⁰ P1446 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20. novembar 2007.), str. 17948-17951; Mile Janjić, T. 11011-11014, 11059; P1148 (Fotografija škole u Ročeviću).

¹²¹⁷¹ P1446 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20. novembar 2007.), str. 17951; Mile Janjić, T. 11011-11013.

¹²¹⁷² P1446 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20. novembar 2007.), str. 17951; Mile Janjić, T. 11011-11013.

¹²¹⁷³ Mile Janjić, T. 11012-11013.

¹²¹⁷⁴ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12934-12935, 12941, 12943; Srećko Aćimović, T. 13220-13221, 13263-13265.

mještanima bilo dosta panike.¹²¹⁷⁵ Između 20:00 i 21:00 sati, svjedok je ušao u školsko dvorište, gdje je grupa nepoznatih, neurednih vojnika, koji su likovali zbog pobjede i ponašali se arogantno, odbila da mu da bilo kakve informacije o tome šta se dešava ili gdje su njihovi pretpostavljeni oficiri.¹²¹⁷⁶ Svjedok je bio mišljenja da ti vojnici nisu bili iz Zvorničke brigade i kasnije je čuo da su neki od njih možda bili iz Bratunca, a neki iz Višegrada.¹²¹⁷⁷ Objasnio je da je ponašanje vojnika impliciralo da "im je neko nadređen iznad Zvorničke brigade" i da je "neko drugi komandovao i rukovodio sa njima, a ne neko iz Zvorničke brigade".¹²¹⁷⁸ Kada je jedan od vojnika uperio pušku u njega, on je pretpostavio da su ti ljudi bili pod uticajem alkohola ili narkotika.¹²¹⁷⁹ Iz školskog dvorišta je čuo kako zatočenici traže vode i da idu u zahod.¹²¹⁸⁰ Nekih pola sata kasnije, otišao je iz škole da bi se pridružio svojoj jedinici.¹²¹⁸¹ **Mitar Lazarević** je izjavio da je, na osnovu onoga što mu je Aćimović rekao, smatrao da su zatočenici u školi bili civili.¹²¹⁸² **Dragoje Ivanović** je u svom svjedočenju rekao da su mu vojnici rekli da su u školi držani "civili" iz Srebrenice.¹²¹⁸³

2795. **Aćimović** je u svom svjedočenju izjavio da je zatim otišao u kancelariju svoje bivše pozadinske jedinice u Kozluku u opštini Zvornik, odakle je oko 20:30 ili 21:30 nazvao dežurnog operativnog oficira u Komandi Zvorničke brigade.¹²¹⁸⁴ Dežurni operativni oficir rekao je da ne zna ništa o ljudima u fiskulturnoj sali škole u Roćeвиću,

¹²¹⁷⁵ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12934-12935, 12941; Srećko Aćimović, T. 13220-13221. V. takođe P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13367; P3501 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6. decembar 2010.), str. 8520-8521.

¹²¹⁷⁶ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12934-12936, 13033; Srećko Aćimović, T. 13235, 13270-13271. V. takođe P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13362, 13364-13367, 13372; P3501 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6. decembar 2010.), str. 8518-8519, 8521; P3503 (Evidencija prisustva ljudstva Štaba Komande 2. bataljona Zvorničke brigade).

¹²¹⁷⁷ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 13033; Srećko Aćimović, T. 13231, 13269-13271. V. takođe P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13366-13367.

¹²¹⁷⁸ Srećko Aćimović, T. 13270.

¹²¹⁷⁹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12936; Srećko Aćimović, T. 13231-13232. V. takođe P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13362, 13364-13367, 13372; P3501 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6. decembar 2010.), str. 8518-8519, 8521; P3503 (Evidencija prisustva ljudstva Štaba Komande 2. bataljona Zvorničke brigade).

¹²¹⁸⁰ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12936-12937.

¹²¹⁸¹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12937.

¹²¹⁸² P3501 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6. decembar 2010.), str. 8519.

¹²¹⁸³ P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14554-14555.

¹²¹⁸⁴ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12937-12938; Srećko Aćimović, T. 13221, 13262, 13295-13296, 13297.

na šta je svjedok odgovorio da veliki broj vojnika čuva zatočenike u školi u Roćeвиću i da se ti vojnici ponašaju hirovito, te da su ranili jednu ženu.¹²¹⁸⁵ Kada je svjedok zatražio da razgovara s komandantom brigade, rečeno mu je da se Vinko Pandurević, komandant brigade, nije vratio u Zvorničku brigadu i da Dragan Obrenović, načelnik štaba, nije tu, tako da je on od dežurnog operativnog oficira zatražio da im prenese informacije o situaciji i da im kaže da nazovu svjedoka.¹²¹⁸⁶ Svjedok je zatim telefonom razgovarao s Vujadinom Popovićem, pomoćnikom komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u DK-u, i obavijestio ga da vojnici ubijaju zatočenike u školi u Roćeвиću, da ne drže situaciju pod kontrolom i da bi moglo da dođe do "opšte katastrofe i tragedije".¹²¹⁸⁷ Popović je rekao svjedoku da se smiri i uvjerio ga da će zatočenici sljedećeg jutra biti razmijenjeni.¹²¹⁸⁸

2796. Poslije tog telefonskog razgovora, Aćimović je otišao nazad u školu u Roćeвиću i rekao vojnicima koji su čuvali zatočenike da će zatočenici sljedećeg dana biti razmijenjeni i sugerisao im da zatočenicima daju vode i dozvole im da izađu i koriste zahod ili da im daju neke posude koje su se mogle koristiti u tu svrhu.¹²¹⁸⁹ Vojnici su pristali na to.¹²¹⁹⁰ Kad se vratio u Komandu svog bataljona, svjedok je o situaciji razgovarao s Vujom Lazarevićem, pomoćnikom komandanta bataljona za moral i vjerske poslove, i Mitrom Lazarevićem.¹²¹⁹¹ Zatim je ponovo bezuspješno pokušao da stupi u vezu sa komandantom ili načelnikom štaba u Komandi brigade.¹²¹⁹²

Događaji tokom noći sa 14. na 15. juli 1995.

¹²¹⁸⁵ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12938.

¹²¹⁸⁶ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12938-12939; Srećko Aćimović, T. 13241.

¹²¹⁸⁷ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12939-12940; Srećko Aćimović, T. 13221-13222, 13232, 13242.

¹²¹⁸⁸ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12940-12941; Srećko Aćimović, T. 13232, 13303. V. takođe P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13372-13373; P3501 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6. decembar 2010.), str. 8521-8523.

¹²¹⁸⁹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12941-12942; Srećko Aćimović, T. 13222, 13232-13233.

¹²¹⁹⁰ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12942; Srećko Aćimović, T. 13233.

¹²¹⁹¹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12943; Srećko Aćimović, T. 13235.

¹²¹⁹² P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12943-12944; Srećko Aćimović, T. 13241, 13297.

2797. **Mitar Lazarević** je izjavio da je Zvornička brigada tokom noći sa 14. na 15. juli 1995. telegramom izdala naređenje 2. bataljonu da pošalje grupu ljudi u Roćević radi pogubljenja zatočenika.¹²¹⁹³ **Aćimović** je u svom svjedočenju rekao da mu je 15. jula 1995., između 01:00 i 02:00 sati, čovjek koji je tada bio dežurni oficir u Komandi bataljona, a za kojeg je svjedok mislio da je Mitar Lazarević, rekao da je primio šifrovani telegram koji je sadržao naređenje Komande Zvorničke brigade da se izdvoji jedan vod vojnika radi pogubljenja zatočenika u školi u Roćeviću.¹²¹⁹⁴ U naređenju je dalje stajalo da se komandiri četa upoznaju sa sadržajem telegrama.¹²¹⁹⁵ Prema riječima svjedoka, on i ljudi koji su se nalazili u Komandi bataljona bili su šokirani činjenicom da je izdato takvo naređenje.¹²¹⁹⁶ Svjedok, Vujo Lazarević i Mitar Lazarević odlučili su da ne pošalju svoje ljude na izvršenje tog zadatka i odgovorili su Komandi brigade da nemaju ljudstva za tu namjenu.¹²¹⁹⁷ **Lazarević** je izjavio da je Aćimović odgovorio putem telegrama, i da je odbio da izvrši to naređenje.¹²¹⁹⁸ **Aćimović** je u svom svjedočenju izjavio da je oko 45 minuta kasnije, Komanda bataljona primila još jedan telegram od Komande brigade, u kojem je istaknuto da se naređenje mora izvršiti, a svjedoku izdato uputstvo da lično obavijesti komandire četa i Komandu bataljona o naređenju, što je Aćimović i učinio.¹²¹⁹⁹ Svjedok, Vujo Lazarević i Mitar Lazarević su Komandi brigade ponovili svoj stav da neće izdvojiti nijednog od svojih ljudi za tu namjenu.¹²²⁰⁰

2798. Deset minuta nakon ponovnog odbijanja da izvrše naređenje, Drago Nikolić je nazvao Aćimovića u Komandu bataljona, negdje između 01:00 i 02:30 sati.¹²²⁰¹ **Lazarević** je izjavio da je Aćimović primio telefonski poziv iz brigade i da je tom

¹²¹⁹³ P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13373-13376, 13379; P3501 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6. decembar 2010.), str. 8525.

¹²¹⁹⁴ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12944-12948; Srećko Aćimović, T. 13223-13226, 13230-13231, 13237-13238, 13261, 13263-13265.

¹²¹⁹⁵ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12946.

¹²¹⁹⁶ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12946; Srećko Aćimović, T. 13239.

¹²¹⁹⁷ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12946-12947; Srećko Aćimović, T. 13223-13224, 13235, 13239-13240, 13242.

¹²¹⁹⁸ P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13375-13377; P3501 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6. decembar 2010.), str. 8525.

¹²¹⁹⁹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12944, 12947-12949; Srećko Aćimović, T. 13223-13224, 13226-13227, 13231, 13238, 13243, 13246, 13251-13253, 13257.

¹²²⁰⁰ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12944, 12948-12949.

¹²²⁰¹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12949-12951; Srećko Aćimović, T. 13224, 13231, 13242-13243, 13264-13265.

prilikom na njega izvršen pritisak da se povinuje tom naređenju.¹²²⁰² **Aćimović** je protestovao kada je Nikolić insistirao da se naređenje mora izvršiti zato što je "došlo odozgo", što je svjedok shvatio da znači da je ono došlo iz Komande Glavnog štaba.¹²²⁰³ Kada je svjedok rekao Nikoliću da nema dovoljno ljudstva, Nikolić je odgovorio da svjedokov bataljon mora da učini sve što je moguće da do 07:00 sati izdvoji vojnike za namjenu na koju se odnosi naređenje, te da će Nikolić ponovo nazvati da provjeri šta je učinjeno po tom pitanju.¹²²⁰⁴ Nikolić je nazvao u 07:00 ili 08:00 sati da provjeri da li je naređenje izvršeno, i svjedok ga je ponovo obavijestio da oni to nisu učinili i da ne planiraju da izvrše naređenje.¹²²⁰⁵ Nikolić, koji je govorio "povišenim tonom" i psovao, rekao je svjedoku da, ukoliko svjedok nije sposoban da okupi ljude za tu namjenu, onda on treba lično da izvrši ta pogubljenja, koristeći svoj bataljon.¹²²⁰⁶ Nikolić je svjedoku dalje rekao da ga oko 09:00 ili 10:00 sati sačeka u školi.¹²²⁰⁷ Svjedok je tada ponovo nazvao dežurnog operativnog oficira, obavijestio ga o razvoju događaja i zatražio da po svaku cijenu razgovara s načelnikom štaba, zahtijevajući da dežurni operativni oficir i sam razgovara s načelnikom štaba ako mu se ukaže prilika.¹²²⁰⁸

Događaji u školi u Roćeвиću 15. jula 1995.

2799. **Lazarević** je izjavio da je Aćimović rekao ljudima da će otići u Roćeвиć da kaže da ne da ljude za pogubljenja i da je zatim otišao.¹²²⁰⁹ **Aćimović** je negdje oko naznačenog vremena otišao da se sastane s Nikolićem u školi.¹²²¹⁰ Kada je **Dragan Jović** ušao u školsko dvorište s Aćimovićem, na lijevoj strani se nalazio bijeli oklopni

¹²²⁰² P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13377-13378; P3501 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6. decembar 2010.), str. 8529-8530.

¹²²⁰³ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12950-12951; Srećko Aćimović, T. 13224-13225, 13265-13267, 13286, 13298.

¹²²⁰⁴ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12950-12951; Srećko Aćimović, T. 13286, 13298.

¹²²⁰⁵ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12951-12952, 13066.

¹²²⁰⁶ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12952-12956; Srećko Aćimović, T. 13286, 13298.

¹²²⁰⁷ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12953-12954.

¹²²⁰⁸ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12957; Srećko Aćimović, T. 13262-13263, 13297.

¹²²⁰⁹ P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13379; P3501 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6. decembar 2010.), str. 8530-8531.

¹²²¹⁰ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12957. V. takođe P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18051-18052.

transporter UNPROFOR-a.¹²²¹¹ Svjedok je tu vidio približno 15 do 20 pripadnika Vojne policije i Aćimović ili neko drugi mu je rekao da su oni iz Bratunačke brigade.¹²²¹² Kada je pogledao u fiskulturnu salu škole, vidio je da je tri četvrtine sale bilo ispunjeno zatočenicima, među kojima je bilo i vojnika i "civila", koji su sjedili na podu.¹²²¹³ **Aćimović** je u svom svjedočenju izjavio da je do tada u školi zavladao još veći metež; u školskom dvorištu je vidio dosta vojnika i nepoznatih lica, kao i najmanje desetak leševa koji su ležali na travi ispred školskog zahoda.¹²²¹⁴ **Lazarević** je izjavio da mu je Aćimović kasnije ispričao da je obišao školu i rekao mu da su stražari ubili nekoliko zatočenika.¹²²¹⁵ Ta tijela su ležala u na travnatoj površini iza školske fiskulturne sale.¹²²¹⁶ **Stanoje Birčaković** je čuo da su ljudi koji su bili držani u zgradi škole u Roćeвиću pogubljeni i pokopani na istom mjestu, ali da su njihova tijela kasnije premještena.¹²²¹⁷ **Jović** je izjavio da je uoči pogubljenja, ispred komandnog centra, čuo jednog vojnika 2. bataljona kako govori da muslimanske zatočnike drže u školi u Roćeвиću, da među zatočenicima ima mrtvih i da je Joco Stojanović došao da ih odveze traktorom.¹²²¹⁸

2800. **Aćimović** se ispred škole susreo s Popovićem, ali Nikolić je bio odsutan.¹²²¹⁹ Popović i svjedok su otišli u kancelariju koja se nalazila na prvom spratu otvorene školske zgrade.¹²²²⁰ Popović je zahtijevao da mu svjedok odgovori zbog čega nije doveo nijednog od svojih ljudi i prijetio mu da će biti pozvan na odgovornost zbog neizvršavanja naređenja.¹²²²¹ Tokom tog razgovora, Popović je često izlazio iz kancelarije da bi izdao uputstva nekim od svojih vojnika.¹²²²² Popović je sve vrijeme psovao i rekao svjedoku da je nemoguće da nijedan od njegovih ljudi neće da učestvuje

¹²²¹¹ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18052-18053.

¹²²¹² P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18053.

¹²²¹³ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18054-18055.

¹²²¹⁴ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12958, 12960.

¹²²¹⁵ P3500 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26.-27. juni 2007.), str. 13366-13367.

¹²²¹⁶ P3501 (Mitar Lazarević, transkript iz predmeta *Tolimir*, 6. decembar 2010.), str. 8518-8519; P3502 (Dvije fotografije osnovne škole u Roćeвиću), str. 1.

¹²²¹⁷ P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10763.

¹²²¹⁸ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18049-18050.

¹²²¹⁹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12957-12958, 12986; Srećko Aćimović, T. 13287.

¹²²²⁰ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12958.

¹²²²¹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12958-12959.

¹²²²² P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12959, 12964.

u pogubljenjima.¹²²²³ Popović je pokušao da ubijedi svjedoka da siđe u školsko dvorište i pita bilo kojeg od vojnika da li bi bio voljan da učestvuje u pogubljenjima.¹²²²⁴

2801. Svjedok je tražio od Popovića da evakuiše zatočenike iz škole i da ih vrati odakle su došli ili da ih premjesti u kasarnu u preduzeću "Standard" u blizini Kozluka, gdje su bili bolji uslovi za njihov smještaj.¹²²²⁵ Popović, koji je, prema svjedokovim riječima, tražio potencijalne lokacije za pogubljenje, odbio je da razgovara o svjedokovom prijedlogu, već je od svjedoka zatražio da mu navede nazive mogućih lokacija.¹²²²⁶ Popović je nazvao dežurnog operativnog oficira u Komandi brigade i rekao mu da se kamioni hitno moraju poslati u Roćević.¹²²²⁷ Nekih 40 minuta poslije tog poziva, u školsko dvorište se dovezao jedan jedini kamion koji je poslala Komanda brigade.¹²²²⁸ Vozač kamiona, Veljko Ivanović, bio je pripadnik svjedokove jedinice.¹²²²⁹ Dok je svjedok razgovarao s Popovićem u kancelariji, drugi pripadnik svjedokove jedinice, Dragan Jović, stajao je ispred kancelarije i slušao njihov razgovor. Kada je stigao kamion, Popović je psovao jer je bio razočaran što ih nije bilo više.¹²²³⁰ Popović je rekao jednom od vojnika koji su čuvali zatočenike da se pogubljenja moraju izvršiti u Roćeviću u blizini škole.¹²²³¹ Jović im je upao u riječ i rekao da bataljon ima šest ili sedam kamiona koji bi se mogli upotrijebiti za odvoženje zatočenika.¹²²³² Kada je Jović naveo imena vozača, Popović je rekao Aćimoviću da ih nazove i kaže im da dođu u školu sa svojim vozilima.¹²²³³

2802. Popović je otišao iz kancelarije, a za to vrijeme svjedok je namjerno "učinio neku manipulaciju" kako bi osigurao da ne kontaktira nijednog od vozača i izvijestio je

¹²²²³ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12960, 12965; Srećko Aćimović, T. 13286.

¹²²²⁴ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12960; Srećko Aćimović, T. 13286.

¹²²²⁵ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12965-12966, 13117; Srećko Aćimović, T. 13227-13228, 13291-13292, 13295, 13301-13304.

¹²²²⁶ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 13117; Srećko Aćimović, T. 13286.

¹²²²⁷ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12965-12967.

¹²²²⁸ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12967.

¹²²²⁹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12967-12968, 12981-12983.

¹²²³⁰ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12968.

¹²²³¹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12968-12969; Srećko Aćimović, T. 13286, 13303.

¹²²³² Srećko Aćimović, T. 13288; P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12969.

¹²²³³ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12969; Srećko Aćimović, T. 13286, 13288-13289.

Popovića da vozači nisu dostupni.¹²²³⁴ Popović je naredio svjedoku da se lično ode do kuća tih vozača i provjeri. Aćimović je u svom svjedočenju rekao da nije siguran da li je otišao do kuće Miće Lazarevića, Đoke Nikolića i Radivoja Jekića da bi ih upozorio da ih Popović traži kako bi izvršili prevoz zatočenika. U svakom slučaju, on im je jasno stavio do znanja da treba da se sakriju, što su Lazarević i Jekić i učinili, ali Nikolić je bio previše uplašen za to.¹²²³⁵ Poslije nekih 15 ili 20 minuta, Nikolić je došao malim civilnim kamionom u koji je moglo da stane oko 15 ljudi.¹²²³⁶ Popović je bio razočaran veličinom kamiona.¹²²³⁷ Jović je zatim otišao da obezbijedi vozilo od jednog drugog vozača, Miće Stanojevića, i vratio se drugim kamionom.¹²²³⁸ Popović je od Komande brigade zatražio da pošalje "jednog od one dvojice" koji se nalaze u Petkovcima ili Orahovcu u opštini Zvornik da prevoze zatočenike i naredio je svjedoku da ne odlazi dok se jedan od te dvojice na pojavi.¹²²³⁹

2803. **Jović** je izjavio da mu je Aćimović dao uputstvo da se sastane s Draškovićem, čiji je brat poginuo u ranoj fazi rata, i da ga pita hoće li da "ide da strelja".¹²²⁴⁰ Kada je Aćimović pomenuo pogubljenje, strijeljanje i njegove razmjere, svjedok mu se suprotstavio i pitao ga: "Srećo, da li je to normalno? Šta je to, čoveče?"¹²²⁴¹ Aćimović je odgovorio: "To mora [...] To je naređenje [...] takvo, naređenje se mora izvršiti".¹²²⁴² Kad se svjedok vratio nakon što je razgovarao s Draškovićem, koji je odbio da učestvuje u pogubljenjima, Aćimović je naredio svjedoku da s Veljkom Ivanovićem u kamionu bataljona ode u Kozluk, zato što će tamo biti izvršeno pogubljenje zatočenika.¹²²⁴³ Svjedok je trebao da pokaže Ivanoviću gdje se to mjesto nalazi, jer je poznao to područje.¹²²⁴⁴

¹²²³⁴ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12969, 13105; Srećko Aćimović, T. 13288-13290.

¹²²³⁵ Srećko Aćimović, T. 13289.

¹²²³⁶ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12970-12972, 12981, 13288; Srećko Aćimović, T. 13285, 13288-13289.

¹²²³⁷ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12972.

¹²²³⁸ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12972; Srećko Aćimović, T. 13287, 13295.

¹²²³⁹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12986, 12988; Srećko Aćimović, T. 13301-13304.

¹²²⁴⁰ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18056-18057, 18080.

¹²²⁴¹ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18056-18057, 18080.

¹²²⁴² P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18057, 18081.

¹²²⁴³ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18057-18058, 18082.

¹²²⁴⁴ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18058-18059.

2804. **Aćimović** je otišao iz škole, a na izlasku je prošao pokraj vozača Dragana Jovića, Veljka Ivanovića i Đorđa Nikolića i rekao im da njegova jedinica nema ništa s tom operacijom i da on ide u Malešić u opštini Zvornik.¹²²⁴⁵ On je u svom svjedočenju rekao da su ta tri čovjeka učestvovala u prevozu zatočenika.¹²²⁴⁶ U Komandi bataljona, svjedok je obavijestio Vuju Lazarevića i Mitra Lazarevića o situaciji u školi.¹²²⁴⁷ Onda je nazvao Komandu brigade i izvijestio dežurnog operativnog oficira o situaciji i o tome šta je on preduzeo.¹²²⁴⁸ Kao i prethodnog dana, dežurni operativni oficir je obavijestio svjedoka da ni komandant ni načelnik štaba brigade nisu dostupni.¹²²⁴⁹

2805. **Svjedok RM-269** je u svom svjedočenju izjavio da je Mimir Jasikovac 15. jula 1995. naredio pripadnicima Vojne policije Zvorničke brigade da vrše obezbjeđenje objekta i zatočenika u školi u Roćeвиću.¹²²⁵⁰ **Milorad Birčaković** je izjavio da je 15. jula 1995. odveo Jasikovca u Roćeвиć.¹²²⁵¹ U školi u Roćeвиću su već bili vojnici koji su čuvali zatočenike.¹²²⁵² **Svjedok RM-269** je u svjedočenju rekao da su pripadnici Vojne policije stigli u školu oko 10:00 ili 11:00 sati i vidjeli da su zatočenici već bili u školi, u fiskulturnoj sali.¹²²⁵³ Vidio je nekoliko leševa muslimanskih zatočenika, koji su ležali unaokolo.¹²²⁵⁴ Neki su bili u civilnoj odjeći, osim jednog koji je možda nosio maskirne kratke ili dugačke hlače.¹²²⁵⁵ Svjedok je čuo da je jedan mještatin koji je izgubio svog sina odveo par tih zatočenika iz fiskulturne sale i ubio ih.¹²²⁵⁶ Zatočenike

¹²²⁴⁵ P1595 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Tolimir*, 8. februar 2011.), str. 9548-9549; Srećko Aćimović, T. 13285-13286. Pretresno vijeće smatra da bi Đoko Nikolić na T. 13289: (kojeg Aćimović pominje na T. 13289) mogao biti ista osoba kao Đorđe Nikolić (kojeg Srećko Aćimović pominje na T. 13285-13286).

¹²²⁴⁶ Srećko Aćimović, T. 13285-13286.

¹²²⁴⁷ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12989-12990.

¹²²⁴⁸ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12990; Srećko Aćimović, T. 13263, 13297.

¹²²⁴⁹ P1594 (Srećko Aćimović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 20.-22. juni 2007.), str. 12990.

¹²²⁵⁰ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6460-6461; svjedok RM-269, T. 12711-12712, 12733-12734.

¹²²⁵¹ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11045, 11047. V. takođe P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14538-14539, 14553-14554.

¹²²⁵² P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11047. V. takođe P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10761.

¹²²⁵³ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6461; svjedok RM-269, T. 12733-12734. V. takođe P2166 (Stanoje Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. maj 2007.), str. 10741, 10743, 10760; P2169 (Dragoje Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 30. avgust 2007.), str. 14538-14539, 14553-14554.

¹²²⁵⁴ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6461-6462; svjedok RM-269, T. 12733-12734.

¹²²⁵⁵ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6461-6464.

¹²²⁵⁶ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6461-6462; svjedok RM-269, T. 12733-12735.

su čuvali pripadnici Vojne policije Zvorničke brigade, kao i drugi vojnici u uniformama VRS-a.¹²²⁵⁷ Zadatak Vojne policije bio je da vrši obezbjeđenje objekta i da osigura da zatočnici ostanu tamo gdje su bili, kao i da spriječi lokalno stanovništvo da priđe ili da se približi zatočnicima.¹²²⁵⁸

2806. **Veljko Ivanović** je izjavio da mu je rečeno da mu je Aćimović naredio da utovari municiju i odveze je u školu u Roćeveću.¹²²⁵⁹ Kada je stigao u školu, vojnici su istovarili kamion i postavili daske kako bi napravili rampu za ukrcavanje u kamion.¹²²⁶⁰ Ljude iz škole, kojima su ruke bile vezane i koji su preko očiju su imali poveze, počeli su da ukrcavaju u kamion.¹²²⁶¹ Kad su počeli da ukrcavaju ljude, svjedok je pitao Aćimovića: "[Š]ta je ovo? Ja ovo ne mogu raditi. Odbijam." Aćimović je na to slegnuo ramenima i rekao da se to mora učiniti.¹²²⁶² Budući da su mnogi od tih ljudi pali prilikom ukrcavanja u kamion, odlučeno je da im se presijeku konopci kojima su im bile vezane ruke i da im se skinu povezi s očiju.¹²²⁶³ **Svjedok RM-281** se sjeća da je vidio zatočnike vezanih ruku na kamionima koji su se nalazili u blizini škole.¹²²⁶⁴ **Svjedok RM-269** je u svom svjedočenju rekao da su ljudi u uniformama VRS-a natjerali zatočnike da se ukrcaju u kamione i svjedok je čuo da su zatočnike odvezli na neku deponiju u Kozluku, na približno 20 minuta udaljenosti, i da su ih tamo postrijeljali.¹²²⁶⁵ **Svjedok RM-266** je izjavio da je sredinom jula 1995. posjetio Roćeveć, nakon što je od jedne žene saznao za ubijanje u školi u Roćeveću.¹²²⁶⁶ U Roćeveću je vidio do 50 žena i djece ispred školskog igrališta, koje je bilo puno autobusa i vojnika.¹²²⁶⁷ Svjedok je razgovarao s mještanima koji su mu rekli da "tu ubijaju ljude iz Srebrenice i [da su se] čuli [...] često rafali, rafalni pucnjevi". On je i sam čuo pucnjavu koja je dopirala s nekih

¹²²⁵⁷ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6462; svjedok RM-269, T. 12735, 12737-12738.

¹²²⁵⁸ Svjedok RM-269, T. 12733-12734.

¹²²⁵⁹ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18175, 18177-18179.

¹²²⁶⁰ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18177.

¹²²⁶¹ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18177, 18182.

¹²²⁶² P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18177.

¹²²⁶³ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18182.

¹²²⁶⁴ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8790, 8795-8796.

¹²²⁶⁵ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6464;

svjedok RM-269, T. 12735. V. takođe Srećko Aćimović, T. 13227-13228, 13302-13304.

¹²²⁶⁶ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21040, 21043, 21091, 21096.

¹²²⁶⁷ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21040, 21043-21044.

100 metara od ceste.¹²²⁶⁸ Mještani su protestovali zbog onoga što se dešavalo i rekli da su vojnici tu dovezli nekoliko autobusa punih ljudi i da ubijaju ljude iza škole.¹²²⁶⁹

2807. **Jović** je izjavio da se prvi kamion koji je prevozio zatočenike zaustavio na šljunkari, oko tri kilometra udaljenosti od Kozluka.¹²²⁷⁰ U pratnji kamiona su bila dva do četiri pripadnika Vojne policije Bratunačke brigade.¹²²⁷¹ Pripadnici Vojne policije su iskrcali zatočenike i odveli ih. Svjedok se vratio u Ročević i Aćimović mu je naredio da uzme kamion od Miće Stanojevića.¹²²⁷² Stanojevićeva majka i supruga odbile su da mu daju kamion.¹²²⁷³ Aćimović se zatim pridružio svjedoku i strogo im naredio da predaju ključeve kamiona. Svjedok je zatim, shodno Aćimovićevom naređenju, nastavio da prevozi tim kamionom vojnike i zatočenike iz Ročevića u Kozluk. U kamion je moglo su da stane približno deset zatočenika i vojnici koji su ih čuvali.¹²²⁷⁴ Kada se svjedok vratio na šljunkaru, tu je bilo dosta vojske, ali ti vojnici nisu bili iz 2. bataljona.¹²²⁷⁵ Svjedok je obavio dvije ili tri vožnje.¹²²⁷⁶ Vidio je i Milivoja Lazarevića kako vozi kamion zatočenika.¹²²⁷⁷ Cijela operacija je započela u 14:00 ili 15:00 sati i još uvijek je bila u toku kada je svjedok oko 17:00 ili 18:00 sati otišao odatle zato što je dobio drugi zadatak. Poslije toga, Mićo Stanojević je preuzeo kamion od svjedoka.¹²²⁷⁸

2808. **Svjedok RM-281** je izjavio da je u popodnevnim satima jedne subote u julu 1995.¹²²⁷⁹ vidio jamu koja je bila iskopana u Kozluku i u kojoj su bili leševi.¹²²⁸⁰ Tu je bio i kamion u kojem su bili zatočenici.¹²²⁸¹ Svjedok je procijenio da je tu bilo oko 50 vojnika, otprilike polovina s jedne a polovina s druge strane kamiona, a između njih je bila jama duboka pet ili šest metara.¹²²⁸² Kada su zatočenici silazili s iz kamiona, padali su u jamu i zatim je na njih otvorena vatra s obje strane.¹²²⁸³ Zatočenici nisu mogli da

¹²²⁶⁸ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21040.

¹²²⁶⁹ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21042.

¹²²⁷⁰ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18059.

¹²²⁷¹ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18059,

18083.

¹²²⁷² P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18060.

¹²²⁷³ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18060-18061.

¹²²⁷⁴ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18061.

¹²²⁷⁵ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18065.

¹²²⁷⁶ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18061.

¹²²⁷⁷ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18063.

¹²²⁷⁸ P3633 (Dragan Jović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. novembar 2007.), str. 18063-18064.

¹²²⁷⁹ Pretresno vijeće napominje da je u julu 1995. godine subota padala na sljedeće datume: 1., 8., 15., 22. i 29. juli.

¹²²⁸⁰ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8790, 8800-8801.

¹²²⁸¹ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8790-8791, 8796.

¹²²⁸² P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8791, 8801-8804, 8809.

¹²²⁸³ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8812-8813.

odu nigdje drugdje nego u jamu, zato što su vojnici stajali s njihove desne i lijeve strane, a ispred njih je bila jama.¹²²⁸⁴ Svjedok je vidio i jednog naoružanog čovjeka, koji je, kako mu se činilo, nosio bijele ukrštene uprtače, kako plače.¹²²⁸⁵

2809. **Ivanović** je izjavio da su zatočenici bili iskrcani iz kamiona kada je on stigao u Kozluk.¹²²⁸⁶ Svjedok je vidio približno osam muškaraca kako iz vatrenog oružja ubijaju zatočenike.¹²²⁸⁷ Svjedok se sjetio jednog dječaka, starog 12 do 14 godina, koji je bio među zatočenicima i koji je preklinjao da mu poštede život. Ivanović je kasnije čuo da je taj dječak ubijen.¹²²⁸⁸ Svjedok je vidio zatočenike koji su pokušali da pobjegnu, ali su bili uhvaćeni, premlaćeni i ubijeni iz vatrenog oružja.¹²²⁸⁹ Kada se svjedok vratio da preveze drugu grupu zatočenika, školska fiskulturna sala je bila otvorena i vidio je zatočenike kako u njoj sjede prekrštenih nogu, jedan do drugog.¹²²⁹⁰ Tog dana je vozio zatočenike iz škole u Roćeveću u Kozluk tri ili četiri puta.¹²²⁹¹ Drugi vozači tog dana bili su Radivoje Jekić, Mićo Stanić, Đoko Nikolić i Dragan Jović.¹²²⁹² **Svjedok RM-281** je u kamionima koji su prevozili zatočenike u Kozluk vidio Milana Tomića i Vukašina Draškovića, koji su bili naoružani.¹²²⁹³ **Svjedok RM-269** je u svom svjedočenju izjavio da su do sumraka svi zatočenici bili odvedeni iz škole i da su pripadnici Vojne policije vraćeni u kasarnu.¹²²⁹⁴

2810. **Ivanović** je kasnije od drugih ljudi saznao da su među osam muškaraca koji su izvršili strijeljanje bili Milan Ostojić, Zoran Simanić, Zuzi Drašković, Beco Ristanović i jedan maloljetnik koji se prezivao Kosović.¹²²⁹⁵ **Aćimović** je u svom svjedočenju rekao da je kasnije saznao da su zatočenici pogubljeni u Kozluku na obali rijeke Drine i da su

¹²²⁸⁴ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8809, 8812-8813.

¹²²⁸⁵ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8804-8805, 8813.

¹²²⁸⁶ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18189.

¹²²⁸⁷ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18189-18190.

¹²²⁸⁸ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18190.

¹²²⁸⁹ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18189-18190, 18223-18224.

¹²²⁹⁰ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18182-18183.

¹²²⁹¹ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18188, 18191.

¹²²⁹² P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18181-18182; v. takođe P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8790, 8797-8798.

¹²²⁹³ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8790, 8797-8798.

¹²²⁹⁴ P1561 (Svjedok RM-269, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29. januar 2007.), str. 6465.

¹²²⁹⁵ P3632 (Veljko Ivanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. novembar 2007.), str. 18192-18193, 18209-18210. V. takođe P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8790.

u tome učestvovali neki ljudi iz njegove jedinice, ali ne i cijeli njegov bataljon.¹²²⁹⁶ **Svjedok RM-281** je izjavio da su svi vojnici nosili šarene uniforme i da su neki od njih imali bijele ukrštene uprtače, te da su, prema riječima svjedoka, bili pripadnici Vojne policije.¹²²⁹⁷ Svjedok je prepoznao Milana Stjepanovića i Zorana Simenića,¹²²⁹⁸ koji su obojica bili naoružani, ali nije mogao da se sjeti da li su oni pucali.¹²²⁹⁹ Simenić je nosio šarenu uniformu.¹²³⁰⁰ Svjedok je bio mišljenja da je on bio u jedinici Srećka Aćimovića.¹²³⁰¹ Svjedok je takođe prepoznao jednog naoružanog čovjeka u šarenoj uniformi s bijelim uprtačima čiji je nadimak bio Cigo, za kojeg je smatrao da je bio pripadnik zvrničke Vojne policije.¹²³⁰²

2811. U Kozluku je između 15. i 16. jula 1995. izvršena operacija masovnog pogubljenja i pokopavanja.¹²³⁰³ Dana 16. jula, žrtve su pokopane u masovne grobnice u blizini mjesta na kom su pogubljene.¹²³⁰⁴ Mjesto pogubljenja u Kozluku nalazilo se u zoni odgovornosti Zvrničke brigade.¹²³⁰⁵

2812. Iz škole u Roćeviću, **svjedok RM-266** je otišao u Komandu VRS-a u Zvorniku da razgovara sa načelnikom štaba brigade, Draganom Obrenovićem, kojeg je dobro poznao, "mислеći da ni oni ne znaju šta se događa na terenu".¹²³⁰⁶ Ratko Vidović, načelnik SUP-a u Malom Zvorniku, bio je prisutan u Komandi VRS-a u Zvorniku.¹²³⁰⁷ Malo kasnije, pojavio se jedan "niži oficir" u vojničkoj košulji prekriven crnom gareži, koji je psovao rekavši da je lično morao da uzme oružje i puca zato što su Srbi odbili da ubijaju.¹²³⁰⁸ Svjedok ga je upitao kako se zove i oficir mu je rekao da se zove Drago.¹²³⁰⁹ Svjedok je kasnije saznao da se oficir prezivao Nikolić.¹²³¹⁰ Oficir je rekao

¹²²⁹⁶ Srećko Aćimović, T. 13227-13228, 13296, 13302-13304.

¹²²⁹⁷ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8802.

¹²²⁹⁸ Pretresno vijeće smatra da je "Zoran Šimanić" kojeg pominje Ivanović ista osoba kao "Zoran Simenić" kojeg pominje svjedok RM-281.

¹²²⁹⁹ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8806, 8809-8811.

¹²³⁰⁰ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8809.

¹²³⁰¹ P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8809-8810.

¹²³⁰² P3451 (Svjedok RM-281, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. decembar 2010.), str. 8806-8808.

¹²³⁰³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1586.

¹²³⁰⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1587.

¹²³⁰⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1588.

¹²³⁰⁶ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21040-21042, 21094, 21096, 21106.

¹²³⁰⁷ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21040-21041, 21093-21096.

¹²³⁰⁸ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21041.

¹²³⁰⁹ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21041, 21092.

¹²³¹⁰ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21041, 21092.

da dolazi s mjesta pogubljenja na kojem su ubijali ljude i da je "Beara naredio da za pet dana ima da nestane 6.900 ljudi, od Zvornika pa naniže prema Bijeljini".¹²³¹¹ Svjedok je kasnije saznao da je Beara bio zamjenik načelnika za bezbjednost Glavnog štaba VRS-a.¹²³¹² Oficir je svjedoku rekao i da su "oni [...] razvozili žive ljude po selima", gdje su ih ubijali.¹²³¹³

Pokopavanje u Kozluku

2813. Pripadnici inženjerske čete Zvorničke brigade, koji su koristili rovokopače i buldožere Zvorničke brigade, učestvovali su u pokopavanju leševa muškaraca, bosanskih Muslimana, u masovne grobnice u Kozluku 16. jula.¹²³¹⁴ Tog dana je jedan rovokopač-utovarivač brigade proveo osam sati na radu u Kozluku.¹²³¹⁵ Jedan buldožer je 18. jula proveo sat i po na radu u Kozluku, te još sat vremena 19. jula.¹²³¹⁶ Na jednom broju tijela ekshumiranih u Kozluku vidjeli su se tragovi ranijeg invaliditeta ili hroničnih bolesti, od artritisa do amputacija.¹²³¹⁷ U grobnici u Kozluku pronađeno je 55 poveza za oči i 168 ligatura.¹²³¹⁸ Istragom uzoraka bilja pronađenog u grobnicama utvrđeno je da su žrtve pogubljene sredinom jula.¹²³¹⁹ **Damjan Lazarević** je izjavio da mu je 16. jula 1995. "major" naredio da ode u Kozluk i pokopa leševe ljudi koji su pogubljeni.¹²³²⁰ On je dalje izjavio da je, kada je došao na nekih 20 metara udaljenosti od jame sa šljunkom vidio leševe u vojnoj i civilnoj odjeći koji su bili u stadiju raspadanja i ležali jedan do drugog, pri čemu ih je većina bila u jami, a nekoliko ih je bilo na površini.¹²³²¹ Svjedok je primijetio i tri do četiri uniformisana mladića s bojom na licu i maskama, koji su se nalazili nešto dalje od njega.¹²³²² **Miloš Mitrović** je izjavio da su leševi bili odjeveni u civilnu odjeću.¹²³²³

¹²³¹¹ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21041, 21043, 21092, 21096.

¹²³¹² P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21092.

¹²³¹³ P78 (Svjedok RM-266, transkript iz predmeta *Slobodan Milošević*, 22.-23. maj 2003.), str. 21042.

¹²³¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1589-1590, 2883.

¹²³¹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1591.

¹²³¹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1592.

¹²³¹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1593.

¹²³¹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1594.

¹²³¹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1595.

¹²³²⁰ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14433, 14454-14455.

¹²³²¹ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14456-14457.

¹²³²² P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14457.

¹²³²³ P3645 (Miloš Mitrović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 3.-4. decembar 2003.), str. 5606.

2814. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor **John Clark**, tokom 1999. iz primarnih masovnih grobnica na četiri lokaliteta ekshumirano je 838 tijela: 292 tijela i 233 dijela tijela ekshumirano je u Kozluku.¹²³²⁴ U tom izvještaju navodi se uzrok smrti za svako tijelo i svaki dio tijela.¹²³²⁵ Zbog uznapređovalog stepena raspadnutosti tijela i oštećenja do kojih je moglo doći *post mortem*, u izvještaju se ističu neka ograničenja u obdukcijama, kao što su teškoće da se razlikuju povrede zadobijene za života od onih do kojih je došlo nakon smrti.¹²³²⁶ Obdukcije su vršene na osnovu dvije pretpostavke: (i) velika većina povreda koje su ukazivale na oštećenje od vatrenog oružja nanosena je za života i bila je smrtonosna; i (ii) sve povrede koje nisu prouzrokovane vatrenim oružjem nanosene su *post mortem*, ukoliko se ne dokaže drugačije.¹²³²⁷ Prema tome, u tom se izvještaju dopušta da su neke stvarne povrede izazvane udarcima tupim predmetom, kao kod batinanja, možda pogrešno protumačene kao *post mortem* oštećenja.¹²³²⁸ Pomenutih 292 tijela i 233 dijelova tijela pronađeno je na dvije glavne lokacije, pri čemu su tri odvojena tijela pronađena u blizini tih dviju lokacija, dok su neki fragmenti kostiju pronađeni na površini lokaliteta u Kozluku.¹²³²⁹ Ta tijela, dijelovi tijela i fragmenti kostiju činili su najmanje 340 osoba.¹²³³⁰

2815. Obdukcije koje su na tim tijelima izvršene 1999. godine pokazale su sljedeće uzroke smrti: 83 osobe su umrle od povreda glave nanesenih vatrenim oružjem; 76 osoba je umrlo od povreda trupa nanesenih vatrenim oružjem; 72 osobe su umrle od višestrukih povreda nanesenih vatrenim oružjem; pet ih je umrlo od povreda nogu nanesenih vatrenim oružjem; i jedna je umrla od povreda ruku nanesenih vatrenim oružjem.¹²³³¹ Uzrok smrti za 55 tijela nije utvrđen.¹²³³² Na 260 osoba pronađeno je najmanje 600 povreda nanesenih vatrenim oružjem. Većina ih je bila pogođena jednom

¹²³²⁴ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 1, 6, 13, 16-17, 19, 20, 24.

¹²³²⁵ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 3.

¹²³²⁶ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 3.

¹²³²⁷ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 3-4.

¹²³²⁸ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 3.

¹²³²⁹ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 1, 6.

¹²³³⁰ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 6.

¹²³³¹ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 8, 11-12.

¹²³³² P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 11-12.

ili dvaput, ali neke su bile pogođene s čak sedam hitaca.¹²³³³ Dijelovi tijela na kojima su najčešće identifikovane povrede od vatrenog oružja, po redu učestalosti, bili su slijedeći: trup, noge, glava i ruke.¹²³³⁴ U nekim slučajevima bilo je moguće utvrditi pravac iz kojeg je hitac ispaljen; te osobe su najčešće bile ustrijeljene s leđa, ali kod velikog broja hitaca nije se mogao utvrditi pravac iz kojeg su bili ispaljeni.¹²³³⁵ U odsustvu mekog tkiva kod većine tijela, nije bilo moguće utvrditi s koje su razdaljine hici bili ispaljeni. Međutim, "čisti" pogoci plasirani u potiljak ukazuju na to da su neki od njih bili ispaljeni iz blizine. Struktura fragmentacije povreda kostiju, kao i činjenica da su pronađena zrna sa zaoštrenim vrhom i bakarnom košuljicom kalibra 7,62 milimetra, ukazuju na to da su korištene puške s velikom izlaznom brzinom zrna.¹²³³⁶ S obzirom na to da je bilo teško utvrditi da li su dodatni dijelovi tijela koji su pronađeni poticali od cijelih tijela, izvještaj ne sadrži analizu njihovog uzroka smrti.¹²³³⁷ Pored toga, najveći dio dijelova tijela bio je potpuno skeletoniziran.¹²³³⁸ Međutim, premda na većini dijelova tijela nije bilo nikakvih povreda, na 19 dijelova tijela uočene su povrede koje ukazuju na oštećenja prouzrokovana vatrenim oružjem.¹²³³⁹

2816. U vrijeme kad je nastupila njihova smrt, osobe čija su tijela pronađena na lokalitetu Kozluk bile su starosti od osam do 85 godina, pri čemu ih je većina imala više od 25 godina. U slučajevima kod kojih je bilo moguće utvrditi pol, sve osobe su bile muškog pola.¹²³⁴⁰ Premda su na skoro svim tijelima pronađeni odjevni predmeti, u izvještaju se ne navodi da se radilo o vojnoj odjeći. Uz tijela su pronađeni lični predmeti kao što su lične karte, nakit i novac.¹²³⁴¹ Na lokalitetu pronađena su 44 definitivna i dva vjerovatna poveza za oči, koji su bili izrađeni od komada raznih tkanina. Kod 140 osoba, kao i potencijalno kod još tri osobe, ruke su ligaturama bile vezane iza leđa,

¹²³³³ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 8.

¹²³³⁴ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 8-9, 12.

¹²³³⁵ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 9.

¹²³³⁶ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 10.

¹²³³⁷ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 6.

¹²³³⁸ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 6.

¹²³³⁹ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 6, 11.

¹²³⁴⁰ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 6, 12.

¹²³⁴¹ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 7.

izuzev kod jedne osobe, čije su ruke bile vezane sprijeda. Ligature su bile prisutne i na 13 dijelova tijela.¹²³⁴² Ligature su bile izrađene od uzanih traka tkanine, većinom od materijala s istim uzorkom, dok su druge bile izrađene od najlonskog kanapa. Traka tkanine, koja je bila dugačka nekoliko stopa i izrađena od istog materijala kao i mnoge od ligatura, pronađena je u džepu jedne osobe čije ruke nisu bile vezane. Šest osoba je imalo dvostruke ligature, a 21 osoba je imala i ligature i poveze za oči.¹²³⁴³ Kako se navodi u drugom izvještaju čiji je autor **Clark**, 26. jula 1999. izvršena je obdukcija na jednom kompletnom tijelu koje je izvađeno iz masovne grobnice u Kozluku.¹²³⁴⁴ U izvještaju se navodi da je ta osoba umrla od strijelne rane na grudnom košu.¹²³⁴⁵ Utvrđeno je da se radi o osobi muškog pola koja je u vrijeme kad je nastupila smrt bila stara između 35 i 60 godina.¹²³⁴⁶ Premda su odjevni predmeti koji su pronađeni na tom tijelu – to jest zelena karirana košulja dugih rukava, tamnosmeđe hlače, svijetlosmeđe cipele – mogli biti vojnog porijekla, nije se činilo da pregledana osoba nosi vojnu ili policijsku uniformu, niti je utvrđeno da je uz sebe imala ikakvo oružje.¹²³⁴⁷ Osoba je nađena s rukama vezanim iza leđa ligaturom koja je bila izrađena od tkanine.¹²³⁴⁸

2817. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor **Christopher Lawrence**, u periodu od 29. maja 1998. do 10. juna 1998., na lokalitetu Čančarski put 3 ekshumirani su posmrtni ostaci najmanje 159 osoba.¹²³⁴⁹ Posmrtni ostaci su sakupljeni u 383 vreće za posmrtne ostatke.¹²³⁵⁰ Sadržaj tih vreća varirao je od pojedinačnih kostiju do kompletnih tijela, uslijed čega se u izvještaju navodi uzrok smrti za dijelove tijela u svakoj od vreća, a ne za svaku pojedinu osobu.¹²³⁵¹ Autor je naglasio da je zbog toga moguće da je za jednu osobu navedeno više od jednog uzroka smrti.¹²³⁵² Obdukcije su izvršene na posmrtnim ostacima koji su činili sadržaj 383 vreća za posmrtne ostatke i u izvještaju se navodi

¹²³⁴² P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 7, 12.

¹²³⁴³ P2259 (John Clark, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Kozluk, Nova Kasaba, Konjević Polje, Glogova, 1999.), str. 7.

¹²³⁴⁴ P2339 (John Clark, Izvještaj o obdukciji posmrtnih ostataka iz Kozluka, 1999.), str. 1-2, 4, 8, 13.

¹²³⁴⁵ P2339 (John Clark, Izvještaj o obdukciji posmrtnih ostataka iz Kozluka, 1999.), str. 1-4, 6-7, 10, 12-14.

¹²³⁴⁶ P2339 (John Clark, Izvještaj o obdukciji posmrtnih ostataka iz Kozluka, 1999.), str. 1-2, 6-7, 13.

¹²³⁴⁷ P2339 (John Clark, Izvještaj o obdukciji posmrtnih ostataka iz Kozluka, 1999.), str. 1-2, 4-5, 13.

¹²³⁴⁸ P2339 (John Clark, Izvještaj o obdukciji posmrtnih ostataka iz Kozluka, 1999.), str. 1-2, 4, 13.

¹²³⁴⁹ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2-3, 9, 33.

¹²³⁵⁰ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2, 9, 33.

¹²³⁵¹ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2-3, 9, 33.

¹²³⁵² P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2, 33.

sljedeće: kod dijelova tijela koji su se nalazili u 254 vreće i koji su uglavnom bili manji dijelovi tijela, uzrok smrti nije utvrđen; na dijelovima tijela u 103 vreće bile su prisutne povrede koje su bile dovoljne da uzrokuju smrt; na dijelovima tijela u 15 vreća nalazile su se povrede od vatrenog oružja koje su mogle uzrokovati smrt; na dijelovima tijela u 13 vreća nalazile su se povrede od vatrenog oružja koje bi vjerovatno uzrokovale smrt te osobe; i na dijelovima tijela u dvije vreće nalazile su se povrede koje odgovaraju vatrenom oružju kao uzroku smrti.¹²³⁵³ Dijelovi tijela na kojima su najčešće zapažene povrede od vatrenog oružja, po redu učestalosti, bili su sljedeći: torzo, noge, glava i vrat, i ruke.¹²³⁵⁴ Od 35 u osnovi cijelih tijela, 29 ih je imalo rane od vatrenog oružja koje su bile dovoljno teške da prouzrokuju smrt, a samo kod šest tijela uzrok smrti nije utvrđen.¹²³⁵⁵ U svih 126 slučajeva kod kojih je bilo moguće utvrditi pol, utvrđeno je da su to bile osobe muškog pola. Na tijelu jedne osobe pronađena je ženska odjeća, ali s obzirom da se radilo o neodrasloj osobi, nije bilo moguće utvrditi pol. U jednom broju vreća sa posmrtnim ostacima nalazili su se naizgled ženski odjevni predmeti, što, u odsustvu ženskih skeletnih ostataka, upućuje na to da su te odjevne predmete sa sobom ili na sebi nosili muškarci ili, alternativno, da su se oni nalazili među otpacima na tom lokalitetu.¹²³⁵⁶ Procijenjeno je da je od 159 osoba, u trenutku kad je nastupila njihova smrt, jedna osoba imala između osam i 13 godina, šest osoba su imale između 13 i 18 godina, tri su imale između 18 i 25 godina, 150 ih je bilo starije od 25 godina, a najmanje sedam ih je bilo starije od 65 godina.¹²³⁵⁷ Osim jedne osobe koja je u džepu imala neispaljen metak, čini se da nijedna druga osoba nije imala oružje. Osim jedne jakne JNA koja je pronađena na tom lokalitetu, nema nikakvih dokaza da je bilo koja od tih osoba nosila armijsku ili vojničku uniformu.¹²³⁵⁸ Lična dokumenta pronađena su kod

¹²³⁵³ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2-3, 6, 9, 33, 36-46. Pretresno vijeće napominje da je Lawrence dao prikaz uzroka smrti za svaku vreću s posmrtnim ostacima. Međutim, Pretresno vijeće napominje da postoji nesklad između ukupnog broja vreća s posmrtnim ostacima (383) i ukupnog broja uzroka smrti za svaku vreću sa posmrtnim ostacima (387).

¹²³⁵⁴ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2, 12-16.

¹²³⁵⁵ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 3, 33.

¹²³⁵⁶ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2, 10.

¹²³⁵⁷ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2, 9.

¹²³⁵⁸ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2, 34.

12 tijela ili u njihovoj blizini.¹²³⁵⁹ Na lokalitetu pronađeno je 37 ligatura: 25 ih je bilo povezano sa šakama ili rukama; osam ih je bilo povezano s drugim dijelovima tijela; a četiri nisu bile povezane s dijelovima tijela.¹²³⁶⁰ Materijal od kojeg su bile izrađene neke od tih ligatura, bijela vezena tkanina s krugom i pupoljcima, sličan je materijalu od kojeg su bile izrađene ligature pronađene na lokalitetu Čančarski put 12.¹²³⁶¹ Na lokalitetu pronađeno je osam poveza za oči, od kojih su četiri bila preko lica.¹²³⁶²

2818. Kako se navodi u drugom izvještaju čiji je autor Lawrence, na lokalitetu Čančarski put 3 u blizini Kozluka 1998. godine su ekshumirana dva dijela tijela.¹²³⁶³ Poslije obdukcije koja je izvršena na sadržaju vreća za posmrtno ostatke, utvrđeno je da su uzrok smrti za sadržaj jedne od tih vreća – skeletonizovanu donju polovinu muškog tijela – bile moguće rane od vatrenog oružja, dok je uzrok smrti za sadržaj druge vreće nepoznat.¹²³⁶⁴

2819. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor **Dušan Janc**, do aprila 2013. su analizom DNK identifikovani posmrtni ostaci 825 osoba iz raznih masovnih grobnica: 341 osoba iz masovne grobnice Kozluk; 53 osobe iz grobnice Čančarski put 1; 120 osoba iz grobnice Čančarski put 2; 140 osoba iz grobnice Čančarski put 3; 110 osoba iz grobnice Čančarski put 7 i 61 osoba iz grobnice Čančarski put 13.¹²³⁶⁵ Konkretno, posmrtni ostaci Kasima Hafizovića i Senahida Hafizovića ekshumirani su i identifikovani na lokalitetu Kozluk odnosno Čančarski put 3.¹²³⁶⁶ Janc je identifikovao 113 DNK veza između posmrtnih ostataka identifikovanih na lokalitetu Kozluk, koji se navodi kao primarna masovna grobnica, i posmrtnih ostataka identifikovanih u

¹²³⁵⁹ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 3, 34-35.

¹²³⁶⁰ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2, 20-28

¹²³⁶¹ P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2, 20-21, 28; P1815 (Christopher Lawrence, Izvještaj o ligaturama nađenim na lokalitetu Čančarski put 3), str. 1-4.

¹²³⁶² P1808 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, avgust-septembar 1998.), str. 2, 28-31.

¹²³⁶³ P1805 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, juni 1999.).

¹²³⁶⁴ P1805 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 3, juni 1999.); P1809 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta br. 3 na putu prema Hodžićima, 3 oktobar 1998.), str. 5.

¹²³⁶⁵ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 2-4, 11, 14-18, 20, 41; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 41-54, 89-104, 129-134, 175-178.

¹²³⁶⁶ P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 49, 102. V. takođe P2795 (Izvještaj vještaka s ažuriranim podacima MKNL-a u vezi sa Srebrenicom, 21. juli 2013.); P5588 (Obavještenje MKNL-a o izvještajima o DNK, decembar 2007.).

sekundarnim masovnim grobnicama, poznatim kao Čančarski put 1, 2, 3, 7 i 13: tri veze s posmrtnim ostacima sa lokaliteta Čančarski put 1; deset s lokalitetom Čančarski put 2; 67 s lokalitetom Čančarski put 3; 20 s lokalitetom Čančarski put 7; i 13 s lokalitetom Čančarski put 13.¹²³⁶⁷ Između posmrtnih ostataka identifikovanih u sekundarnim masovnim grobnicama Čančarski put takođe je identifikovano 29 DNK veza: pet veza između posmrtnih ostataka na lokalitetima Čančarski put 1 i 2; četiri između posmrtnih ostataka na lokalitetima Čančarski put 1 i 13; 15 između posmrtnih ostataka na lokalitetima Čančarski put 2 i 7; i pet između posmrtnih ostataka na lokalitetima Čančarski put 3 i 13.¹²³⁶⁸ Janc je, nadalje, utvrdio dvije DNK veze između posmrtnih ostataka identifikovanih u dvije od sekundarnih masovnih grobnica koje se dovode u vezu s lokalitetom Kozluk i dvije druge sekundarne masovne grobnice koje se dovode u vezu s dvjema zasebnim primarnim masovnim grobnicama: jedna od tih veza je veza između grobnica Čančarski put 3 i Liplje 2, a druga između grobnica Čančarski put 7 i Čančarski put 11.¹²³⁶⁹

Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s incidentom 8.1 iz Priloga E Optužnici

2820. U vezi s incidentom 8.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće napominje da su mu predočeni pouzdani dokazi koji opisuju okolnosti dešavanja u školi u Roćeвиću, koje su iznijeli Aćimović, Mitar Lazarević, Stanoje Birčaković i Ivanović i ti dokazi se kose s neodređenim dokazima čiji je izvor nepoznat, a koje je iznio svjedok RM-269, prema kojima je neke od bosanskih Muslimana zatočenih u školi u Roćeвиću ubio neki mještаниn, te se stoga neće oslanjati na iskaz svjedoka RM-269 s tim u vezi. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su 14. ili 15. jula 1995. pripadnici 2. pješadijskog bataljona ili pripadnici Vojne policije Zvorničke brigade¹²³⁷⁰ iza škole u Roćeвиću u opštini Zvornik ubili najmanje 12 bosanskih Muslimana koji su, prije nego što su ubijeni, bili zatočeni u toj školi u grupi zatočenika koju su činili isključivo bosanski

¹²³⁶⁷ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 48-49, 75-76. U vezi s metodologijom koju je primijenio Janc, v. Prilog B.

¹²³⁶⁸ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 49, 75-76.

¹²³⁶⁹ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 49, 75-77.

¹²³⁷⁰ Srećko Aćimović, Mile Janjić, Mladen Blagojević i Dragan Jović su u svojim svjedočenjima izjavili da su pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade bili prisutni tokom transporta bosanskih Muslimana iz Osnovne škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu u školu u Roćeвиću, kao i prije njihovog transporta iz škole u Roćeвиću. Međutim, Pretresnom vijeću nisu predočeni nikakvi dokazi o tome da su pripadnici te jedinice učestvovali u ubijanju u školi u Roćeвиću.

Muslimani.¹²³⁷¹ Neka od tijela ubijenih ljudi bila su u civilnoj odjeći. Pretresno vijeće će razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

Zaključci Pretresnog vijeća u vezi s incidentom 8.2 iz Priloga E Optužnici

2821. U vezi s incidentom 8.2 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće prvo upućuje na svoj pregled metodologije koju je primijenio Janc, kako je izloženo u Prilogu B. Kao drugo, Pretresno vijeće napominje da nijedna od sekundarnih grobnica nije bila isključivo povezana s primarnom grobnicom Kozluk ili sa sekundarnim grobnicama koje nisu bile povezane s nekom drugom primarnom grobnicom.

2822. Sve sekundarne grobnice bile su povezane s primarnom grobnicom Kozluk, kao i jedna s drugom. Međutim, postoje i dvije DNK veze u grobnicama Čančarski put 3 i 7 koje su također bile povezane sa sekundarnim grobnicama koje se dovode u vezu s drugim primarnim grobnicama. U skladu s gore navedenim, Pretresno vijeće je potom razmotrilo učestalost DNK veza.

2823. Veliki broj DNK veza između grobnica Čančarski put 1, 2, 3, 7 i 13 i primarne grobnice Kozluk, kao i međusobno, u poređenju s veoma malim brojem "vanjskih" DNK veza s grobnicama Liplje 2 i Čančarski put 11, naveo je Pretresno vijeće na zaključak da se većina tijela iz sekundarnih grobnica Čančarski put 1, 2, 3, 7 i 13 mora uračunati kao dio incidenta 8.2 iz Priloga E Optužnici.

2824. Na osnovu tih dokaza, Pretresno vijeće je zauzelo konzervativan pristup, kao što je objašnjeno u Prilogu B, i konstatuje da su žrtve ovog incidenta iz priloga Optužnici pokopane u masovnoj grobnici Kozluk i da su tijela iz primarne masovne grobnice Kozluk kasnije ponovo pokopana u sekundarne masovne grobnice Čančarski put 1, 2, 3, 7 i 13, te će se stoga osloniti na broj DNK profila koji su identifikovani na lokalitetu Kozluk, kao i na većinu tijela koja su pronađena na lokalitetima Čančarski put 1, 2, 3, 7 i 13 da bi izračunalo broj žrtava u ovom incidentu iz priloga Optužnici (to jest, 341 osoba iz masovne grobnice Kozluk, većina od 53 osobe iz grobnice Čančarski put 1, većina od 120 osoba iz grobnice Čančarski put 2, većina od 140 osoba iz grobnice

¹²³⁷¹ U vezi s argumentom odbrane da tužilaštvo nije iznijelo dovoljne dokaze o broju žrtava, Pretresno vijeće napominje da su mu predloženi pouzdani dokazi koji pokazuju da je 15. jula 1995. u školi u Ročeviću i oko nje viđeno najmanje dvanaest leševa. U vezi s argumentom odbrane o načinu smrti, Pretresno vijeće smatra da je njegov zaključak da su ti zatočenici ubijeni dovoljan da se izvede nepobitan činjenični zaključak o ovom incidentu iz priloga Optužnici, tako da "način" smrti na koji upućuje odbrana u kontekstu tog zaključka nije relevantan.

Čančarski put 3, većina od 110 osoba iz grobnice Čančarski put 7 i većina od 61 osobe iz grobnice Čančarski put 13). Pretresno vijeće će od tog broja oduzeti 12 osoba koje su ubijene u školi u Roćeviću ili oko nje, koje se dovode u vezu s *Incidentom 8.1 iz Priloga E Optužnici* (v. poglavlje 7.9), budući da su njihovi posmrtni ostaci možda takođe pokopani u sekundarnim masovnim grobnicama Kozluk i Čančarski put 1, 2, 3, 7 ili 13.

2825. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su 15. jula 1995., pripadnici Zvorničke i Bratunačke brigade, uključujući pripadnike Vojne policije tih brigada, ubili iz vatrenog oružja najmanje 575 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su, prije nego što su ubijeni, bili zatočeni u školi u Roćeviću u grupi zatočenika koju su činili isključivo bosanski Muslimani. Žrtve su, dok su slazile s kamiona, gađane s obje strane i padale u jamu. Među žrtvama je bilo maloljetnika i starijih ljudi. Neka od tijela bila su u civilnoj odjeći, a neka su bila odjevena u vojnu odjeću. Kod nekih tijela ruke su bile vezane iza leđa i preko očiju su im bili stavljeni povezi. Pretresno vijeće će dalje razmotriti gore navedeno u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.10 Škola u Kuli (incident 9.1 iz Priloga E Optužnici), vojna ekonomija Branjevo (incident 9.2 iz Priloga E Optužnici) i Dom kulture u Pilici (incident 10.1 iz Priloga E Optužnici)

2826. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje nekih od približno 1.200 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Kuli kod Pilice 14. ili 15. jula 1995. ili približno tog datuma;¹²³⁷² zatim, 16. jula 1995., za prevoz preživjelih iz škole u Kuli na vojnu ekonomiju Branjevo i njihovo ubijanje na toj lokaciji;¹²³⁷³ a potom za ubijanje približno 500 muškaraca, bosanskih Muslimana, u Domu kulture u Pilici.¹²³⁷⁴ Budući da je mišljenja da su događaji koji se navode u incidentima 9.1 i 9.2 iz Priloga E Optužnici neposredno prethodili onima koji se navode u incidentu 10.1 iz Priloga E Optužnici, te da se ubijanje koje se navodi u incidentu 9.2 iz Priloga E Optužnici odnosi na muškarce, bosanske Muslimane, koji su prethodno bili zatočeni u školi u Kuli, Pretresno vijeće smatra da su ti incidenti blisko povezani i analiziraće ih zajedno dolje u tekstu. Glavni argument koji je odbrana u vezi s incidentima 9.1 i 9.2 iz Priloga E Optužnici iznijela u svom Završnom pretresnom podnesku bio je taj da je tužilaštvo svoje navode zasnovalo na svjedocima koji nisu pouzdani, a to su Dražen Erdemović, svjedok RM-255 i svjedok RM-346.¹²³⁷⁵ U vezi s incidentom 10.1 iz Priloga E Optužnici, odbrana je iznijela argument da je tužilaštvo izvelo "ograničene dokaze", koji su nedovoljni i nepouzdana da bi se na osnovu njih utvrdili počinioci i okolnosti u kojima je nastupila smrt.¹²³⁷⁶

2827. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ovim incidentima.¹²³⁷⁷ Pored toga, Vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli **Slavko Perić**, koji je bio pomoćnik komandanta za bezbjednosno-obavještajne poslove 1. bataljona Zvorničke brigade;¹²³⁷⁸ **Jevto Bogdanović**, bosanski Srbin koji je bio pripadnik radnog voda Zvorničke brigade;¹²³⁷⁹ **svjedok RM-255**, bosanski Musliman iz opštine Srebrenica;¹²³⁸⁰ **svjedok RM-346**, bosanski Musliman iz

¹²³⁷² Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 9.1 iz Priloga E Optužnici.

¹²³⁷³ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 9.2 iz Priloga E Optužnici.

¹²³⁷⁴ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 10.1 iz Priloga E Optužnici.

¹²³⁷⁵ Završni podnesak odbrane, par. 3179-3183.

¹²³⁷⁶ Završni podnesak odbrane, par. 3203-3204.

¹²³⁷⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno br. 1349 razmotrena je u poglavlju 3.1.2.

¹²³⁷⁸ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11367, 11369, 11371.

¹²³⁷⁹ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11313-11314.

¹²³⁸⁰ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 1-2.

Srebrenice koji je služio u ABiH;¹²³⁸¹ **Dražen Erdemović**, bosanski Hrvat, koji je bio pripadnik 10. diverzantskog odreda VRS-a;¹²³⁸² **Damjan Lazarević** i **Cvijetin Ristanović**, Srbi, koji su bili pripadnici inženjerske jedinice Zvorničke brigade;¹²³⁸³ **William Haglund**, forenzički antropolog;¹²³⁸⁴ **Christopher Lawrence**, forenzički patolog;¹²³⁸⁵ i **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;¹²³⁸⁶ i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹²³⁸⁷ Pretresnom vijeću su predloženi i dokazi koje su iznijeli **Milorad Birčaković**, koji je bio pripadnik Vojne policije Zvorničke brigade VRS-a;¹²³⁸⁸ **Husein Delić**, bosanski Musliman iz Srebrenice,¹²³⁸⁹ čiji su dokazi razmotreni u poglavlju 7.13.1; i **Milenko Tomić**, bosanski Srbin, koji je radio kao vozač kamiona u preduzeću "Metalno" sa sjedištem u

¹²³⁸¹ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3016; P1117 (List sa pseudonomom za svjedoka RM-346); svjedok RM-346, T. 9576.

¹²³⁸² P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 832, 834-835.

¹²³⁸³ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14431-14432; P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5359-5360.

¹²³⁸⁴ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3724; William Haglund, T. 14974.

¹²³⁸⁵ Christopher Lawrence, T. 14695; P1803 (Biografija Christophera Lawrencea, bez datuma), str. 1-2.

¹²³⁸⁶ Richard Butler, T. 16108; P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.28-7.30.

¹²³⁸⁷ **Slavko Perić**: P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11367, 11369, 11371, 11407-11418. **Jevto Bogdanović**: P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11313-11314, 11330-11333. **Svjedok RM-255**: P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 1-5; svjedok RM-255, T. 1199-1200. **Svjedok RM-346**: P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3016, 3029, 3031, 3039-3045; P1119 (Svjedok RM-346, transkript iz predmeta *Karadžić*, 2. februar 2012.), str. 24127; svjedok RM-346, T. 9576, 9617; P1122 (Fotografija vojne ekonomije Branjevo snimljena iz helikoptera, s mjestom na kojem su stajali počinioci pogubljenja, s oznakama koje je unio svjedok RM-346); P1127 (Vazдушna fotografija vojne ekonomije Branjevo, s oznakama koje je unio svjedok RM-346 u predmetu *Karadžić*, 2. februar 2012.). **Dražen Erdemović**: P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 839-841, 843-847, 849; Dražen Erdemović, T. 13744-13746, 13756, 13760-13761, 13765-13766; P1686 (Fotografija Štaba Zvorničke brigade, koju je označio i parafirao Dražen Erdemović 4. maja 2007.); P1674 (Dražen Erdemović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 4. maj 2007.), str. 10964-10967, 10978-10979; P1675 (Sporazum o izjašnjanju o krivici Dražena Erdemovića, 8. januar 1998.), str. 4; P1685 (Vazдушna fotografija vojne ekonomije Branjevo, 17. juli 1995.). **Damjan Lazarević**: P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14459-14465, 14472, 14480; P3641 (Vazdušni snimak vojne ekonomije Branjevo, s oznakama koje je unio Damjan Lazarević); P3644 (Vazdušni snimak vojne ekonomije Branjevo, s oznakama koje je unio Damjan Lazarević); **Cvijetin Ristanović**: P3647 (Cvijetin Ristanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 1. decembar 2003.), str. 5363, 5389-5395; P3643 (Putni list Zvorničke brigade za mercedes 2626); P3650 (Crtež), str. 1; P1489 (Priručnik za utovarivač ULT-200); **William Haglund**: P1828 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Pilica, 15. juni 1998.), str. 11, 56-60, 62-63; **Christopher Lawrence**: P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 33; **Richard Butler**: P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.36-7.37, 7.39, 7.40-7.41, 7.43-7.48.

¹²³⁸⁸ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11010-11011.

¹²³⁸⁹ P1013 (Husein Delić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 1-2; P1014 (Husein Delić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 1-2.

Zvorniku i bio raspoređen u bataljon koji je on zvao "R bataljon";¹²³⁹⁰ **Jose Baraybar**, forenzički antropolog;¹²³⁹¹ i **Dušan Janc**, bivši istražitelj tužilaštva.¹²³⁹²

Škola u Kuli (incident 9.1 iz Priloga E Optužnici)

2828. **Rajko Babić** je izjavio da je 14. jula 1995., između 08:00 i 09:00 sati, pročitao zabilješku u knjizi dežurnog oficira Zvorničke brigade u kojoj je stajalo da grupa od 100 do 200 ljudi iz Srebrenice treba da dođe u školu u Pilici, gdje treba da prenoći, da bi sljedećeg dana bila razmijenjena.¹²³⁹³ Poruka je bila poslana iz Komande Zvorničke brigade.¹²³⁹⁴

2829. **Slavko Perić** je izjavio da su se 14. jula 1995. svi članovi Štaba 1. bataljona Zvorničke brigade nalazili u Komandi bataljona u selu Manojlovići, osim komandanta bataljona Milana Stanojevića, koji je bio u Srebrenici.¹²³⁹⁵ Momir Pelemiš, zamjenik komandanta bataljona, bio je zadužen da tog dana vodi bataljon.¹²³⁹⁶ Pelemiš je ljudima koji su bili prisutni u Komandi rekao da ga je neko iz brigade obavijestio da treba da stigne oko 200 muslimanskih zatočenika i da će oni biti smješteni u zgradu škole u blizini Kule, gdje će prenoćiti da bi sljedećeg dana bili razmijenjeni.¹²³⁹⁷ Škola u Pilici takođe se nazivala škola u Kuli.¹²³⁹⁸ Poslije vijesti koje je saopštio Pelemiš uslijedio je i telegram, a oko sat kasnije, svjedoka je nazvao Drago Nikolić, pomoćnik komandanta Zvorničke brigade za bezbjednosno-obavještajne poslove, koji je manje ili više ponovio sadržaj telegrama. Nikolić je rekao svjedoku da bi, bez obzira na to koga Pelemiš odredi da ode u školu u Kuli, i svjedok trebao da ode tamo kako bi spriječio eventualne probleme s mještanima.¹²³⁹⁹

¹²³⁹⁰ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 20997-20999.

¹²³⁹¹ Jose Baraybar, T. 16002; P2071 (Biografija Josea Baraybara, bez datuma), str. 1.

¹²³⁹² P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 1; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom).

¹²³⁹³ P3459 (Rajko Babić, izjava svjedoka, 14. septembar 2005.), par. 3.

¹²³⁹⁴ P3459 (Rajko Babić, izjava svjedoka, 14. septembar 2005.), par. 3.

¹²³⁹⁵ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11371, 11373-11374.

¹²³⁹⁶ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11371, 11373-11375.

¹²³⁹⁷ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11371, 11374-11377, 11391.

¹²³⁹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1599.

¹²³⁹⁹ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11370, 11376-11379.

2830. Svjedok je pristao da ode u školu u Kuli i otišao je tamo s referentom za opšte poslove 1. bataljona Zvorničke brigade Rajkom Babićem i pomoćnikom komandanta bataljona za moral i informisanje Draganom Pantićem.¹²⁴⁰⁰ Negdje u popodnevним satima, svjedok i dvojica njegovih kolega stigli su u školu, ali tamo nije bilo nikoga, pa je svjedok na nekih 20 minuta otišao kući da vidi svoju porodicu.¹²⁴⁰¹ Kada se vratio u školu, tu je bio konvoj od desetak vozila, uglavnom autobusa, u kojem su u pratnji svakog vozila bila po tri ili četiri čovjeka, a fiskulturna sala škole već je bila puna zatočenika.¹²⁴⁰² **Svjedok RM-255** je u svom svjedočenju izjavio da je bilo sedam autobusa i da je u svakom autobusu bilo po oko 50 zatočenika.¹²⁴⁰³ Prema **Perićevim** riječima, u školi nije bilo dovoljno mjesta za sve zatočenike i oni su ostali u vozilima koja su bila parkirana ispred škole.¹²⁴⁰⁴

2831. Muškarce su držali u školi dvije noći.¹²⁴⁰⁵ Nije bilo hrane ni vode i nekoliko muškaraca u fiskulturnoj sali škole je umrlo od vrućine i dehidracije.¹²⁴⁰⁶ Zatvorenicima nije uvijek dopuštano da idu na zahod. Kada im je to dopuštano, neke od njih bi tukli puškama.¹²⁴⁰⁷ Četiri svjedoka su pružila dodatne pojedinosti o uslovima koji su vladali u toj školi: svjedok RM-346, svjedok RM-255, Perić i Jevto Bogdanović.

2832. **Svjedok RM-346** je u svom svjedočenju izjavio da su, kada je 14. juna 1995. stigao u školu, muškarci, Muslimani, bili ispunili manje od polovine škole, ali da se ona kasnije napunila i da je postalo pretrpano.¹²⁴⁰⁸ **Svjedok RM-255** je u svom svjedočenju izjavio da su ga stavili u jednu prostoriju u školi zajedno s još približno 200 do 300 ljudi.¹²⁴⁰⁹ S vremena na vrijeme tokom noći, vojnici koji su nosili maskirne uniforme bez policijskih oznaka ulazili su i odvodili po jednog ili dva čovjeka.¹²⁴¹⁰ Poslije toga, svjedok je čuo viku, jauke i pucnjavu, što ga je navelo na pomisao da su ljudi koje su

¹²⁴⁰⁰ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11371, 11379-11380.

¹²⁴⁰¹ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11381.

¹²⁴⁰² P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11381-11383.

¹²⁴⁰³ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 3; svjedok RM-255, T. 1199.

¹²⁴⁰⁴ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11393.

¹²⁴⁰⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1598.

¹²⁴⁰⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1597.

¹²⁴⁰⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1601.

¹²⁴⁰⁸ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3031-3032, 3035; svjedok RM-346, T.9568, 9606, 9609.

¹²⁴⁰⁹ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 3-4.

¹²⁴¹⁰ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 4. Pretresno vijeće smatra da se pod navodom "policijske oznake" u P55 upućuje na oznake vojne policije koje je svjedok RM-255 prethodno vidio na uniformama ljudi koji su izvodili zatočenike u Bratuncu.

izveli bili ubijeni.¹²⁴¹¹ **Svjedok RM-346** je u svom svjedočenju izjavio da je čuo kako dolazi autobus, poslije čega je uslijedila pucnjava i zapomaganje ljudi iza škole.¹²⁴¹² Ljudima u školi nije pružena nikakva medicinska pomoć.¹²⁴¹³ Dana 15. jula 1995., vojnici su oduzeli zarobljenicima nakit, satove i novac.¹²⁴¹⁴ Prema riječima **svjedoka RM-346**, vojnici su došli i tražili od zatočenika 10.000 DEM i rekli im da će svi biti ubijeni ako ne plate, ali zatočenici uopšte nisu imali novca.¹²⁴¹⁵ Tokom noći 15. jula 1995., ljude su odvodili iz fiskulturne sale i samo su se neki od njih vratili.¹²⁴¹⁶ Kad su ljude odveli iz fiskulturne sale, nisu se čuli nikakvi zvuci.¹²⁴¹⁷ **Svjedok RM-255** je u svom svjedočenju izjavio da su oko 16. jula 1995., dva "četnika" u uniformama ušla u prostoriju u kojoj su ga držali i izvela oko 12 zatočenika starih 15 i 16 godina iz te prostorije i rekla im da će ih poslati Fikretu Abdiću, te dodala "kome su potrebni momci kao vi".¹²⁴¹⁸ Kasnije je ponovo počelo premlaćivanje i ubijanje.¹²⁴¹⁹ U jednom trenutku, u prostoriju je ušao jedan vojnik i objavio da će zatočenike koji mogu da plate 20 DEM moći da pošalju u Sarajevo. Oko 20 zatočenika je željelo da plati i te zatočenike su izveli iz prostorije. Svjedok je kasnije čuo autobuse kako odlaze. Zatočenici koji su ostali morali su jedni drugima da vežu ruke iza leđa i zatim su im svima naredili da izađu iz prostorije. Zatočenici su sišli u prizemlje, gdje je svjedok vidio kako na podu leži jedan leš. Zatočenike su zatim ukrcali u autobuse koji su otišli iz škole.¹²⁴²⁰

2833. Zatvorenike su čuvali pripadnici VRS-a koji su se smjenjivali.¹²⁴²¹ **Perić** je izjavio da je jedna grupa od oko 10 do 15 ljudi, koje je poslao Pelemiš, došla da zaštititi zatočenike od lokalnog stanovništva.¹²⁴²² **Bogdanović** je izjavio da je komandir njegovog radnog voda iz sastava Zvorničke brigade, kapetan Radivoje Lakić, svakodnevno vršio prozivke na vojnoj ekonomiji Branjevo, gdje je njegov radni vod bio stacioniran.¹²⁴²³ Nekoliko dana poslije 12. jula 1995., Lakić je poslao dva čovjeka iz

¹²⁴¹¹ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 4.

¹²⁴¹² P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3033; P1119 (Svjedok RM-346, transkript iz predmeta *Karadžić*, 2. februar 2012.), str. 24126; P1121 (Fotografija područja snimljena iz helikoptera).

¹²⁴¹³ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3036-3037.

¹²⁴¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1602.

¹²⁴¹⁵ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3037-3038.

¹²⁴¹⁶ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3038.

¹²⁴¹⁷ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3039.

¹²⁴¹⁸ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 4; svjedok RM-255, T. 1199.

¹²⁴¹⁹ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 4.

¹²⁴²⁰ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 4.

¹²⁴²¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1600.

¹²⁴²² P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11381, 11383, 11385.

¹²⁴²³ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11314-11316.

voda, Stevu Ostojića i Raju Juroševića, u svjedokovu kuću, gdje su mu oni prenijeli Lakićevo naređenje da se javi u školu u Kuli, koja je inače bila poznata pod nazivom škola "Nikola Tesla", zato što su tamo "neki ljudi dovučeni".¹²⁴²⁴ Kada je svjedok stigao u školu, vidio je Lakića i neke vojnike koje nije mogao da identifikuje. Svjedoku su vojnici koji su se nalazili u školi naredili da čuva stražu na ulazu koji je bio okrenut ka cesti kako ljudi koji su bili držani unutra ne bi mogli da pobjegnu i kako bi ih mogli ukrcati u autobuse i odvesti odatle.¹²⁴²⁵ S mjesta na kojem je stajao, svjedok je mogao da vidi ljude koji su bili u školi i primijetio je da su svi bili u civilnoj odjeći.¹²⁴²⁶ Svjedok nije bio siguran koliko je ljudi bilo u školi, ali je rekao da su autobusi koji su odlazili iz škole bili "natrpan[i]" i da je u školi bila "gužva".¹²⁴²⁷ Svjedok je vidio devet leševa koji su ležali na približno 50 metara od škole.¹²⁴²⁸ Dok su zatočenike izvodili iz škole i ukrcavali u autobuse kojima će ih prevesti u Dom u Pilici, svjedoka i još neke ljude iz njegovog radnog voda su natjerali da natovare leševe u prikolicu traktora, nakon čega je neki čovjek negdje odveo traktor.¹²⁴²⁹ **Milorad Birčaković** je izjavio da je 15. jula 1995. odveo Miomira Jasikovca, komandira čete Vojne policije, da izvrši obilazak bataljona u Pilici i Lokanju, i da su se tom prilikom zaustavili u školi u Pilici.¹²⁴³⁰ Svjedok je ispred škole vidio jedan leš i od jednog mještana je čuo da je taj čovjek poginuo pokušavajući da iskoči kroz prozor.¹²⁴³¹ Svjedok je kasnije na televiziji vidio da su zatočenici na kraju pobijeni.¹²⁴³²

2834. **Perić** je pružio dodatne pojedinosti u vezi sa svojim pokušajima da se zatočenici uklone iz škole. Izjavio je da su autobusi, u kojima su neki zatočenici prenoćili dok su bili parkirani ispred škole, u jutarnjim satima 15. jula otišli.¹²⁴³³ Pelemiš je telefonom razgovarao sa svjedokom i obojica su shvatila da zatočenici koji su ostali u školi ne odlaze, kao što je svjedoku i Pelemišu bilo rečeno ranije. Pelemiš je rekao svjedoku da je razgovarao s nekim iz Komande Zvorničke brigade i da je zatražio

¹²⁴²⁴ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11318-11320.

¹²⁴²⁵ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11320 -11321.

¹²⁴²⁶ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11321-11322.

¹²⁴²⁷ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11322.

¹²⁴²⁸ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11323-11324.

¹²⁴²⁹ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11322-11324.

¹²⁴³⁰ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11012, 11045-11046.

¹²⁴³¹ P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11045-11046.

¹²⁴³² P2161 (Milorad Birčaković, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 7.-8. maj 2007.), str. 11046.

¹²⁴³³ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11393, 11430.

da se zatočenicima odvezu.¹²⁴³⁴ Međutim, budući da taj zahtjev "nije naišao na razumijevanje", složili su se da svjedok ode u Komandu Zvorničke brigade i sastane se s oficirima koji je obavljao dužnost komandanta kako bi mu iznio isti zahtjev.¹²⁴³⁵

2835. Oko 10:00 ili 11:00 sati, svjedok je zajedno s vozačem, Milanom Jovanovićem, otišao u Komandu brigade kod dežurnog starješine¹²⁴³⁶ Svjedok je s četvoricom ili petoricom uniformisanih starješina iz sastava brigade neformalno razgovarao o zatočenicima i iznenadilo ga je što njih ta situacija ne brine i što ih ne zanima njegov zahtjev da se zatočenicima što je prije moguće odvezu iz škole u Kuli.¹²⁴³⁷ U jednom trenutku jedan od tih oficira je pitao svjedoka nešto u smislu "imate li vi negdje blizu šumu" ili "što ih ne ubijate". Svjedok je odgovorio da on i njegovi ljudi ne mogu nikoga ubijati, na šta misli da mu je jedan oficir odgovorio nešto u smislu "ako nećemo da ih ubijamo, neka oni nas podave sve dole u selu".¹²⁴³⁸ Tokom razgovora, jedan od oficira je izašao iz kancelarije i vratio se s informacijom da majora Obrenovića ne zanima taj problem.¹²⁴³⁹ Na osnovu neobičnih reakcija tih oficira i činjenice da niko nije odgovorio na njegov zahtjev za pomoć, svjedok je zaključio da se operacijama koje su se ticale zatočenika rukovodi s nivoa koji je bio mnogo viši od nivoa brigade.¹²⁴⁴⁰ Poslije razgovora s oficirima u Komandi brigade, a prije nego što su se vratili u školu u Kuli, svjedok i njegov vozač nakratko su se zaustavili u Domu kulture u Pilici, gdje svjedok misli da je ponovo razgovarao s Pelemišem putem radio-veze i ispričao mu kakvi su bili rezultati njegove posjete Komandi brigade.¹²⁴⁴¹ Tokom tog razgovora, Pelemiš i svjedok su se složili da se izvrši smjena 15 vojnika koji su bili stacionirani u školi, što je, po mišljenju svjedoka, učinjeno te večeri.¹²⁴⁴² Babić i Pantić su izvijestili svjedoka da u školi nije bilo incidenata i Perić je ostao u školi do približno 22:00 sata, kada je otišao kući.¹²⁴⁴³

2836. U jutarnjim satima 16. jula 1995., Babić i Pantić su ponovo izvijestili svjedoka da u školi nije bilo incidenata, a oko 08:00 ili 09:00 sati, Pelemiš je nazvao svjedoka i rekao mu da je zvao neko iz Komande Zvorničke brigade i rekao da ne treba da se brinu

¹²⁴³⁴ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11392.

¹²⁴³⁵ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11392, 11395.

¹²⁴³⁶ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11395.

¹²⁴³⁷ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11397-11401.

¹²⁴³⁸ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11399.

¹²⁴³⁹ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11400-11402.

¹²⁴⁴⁰ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11397, 11402.

¹²⁴⁴¹ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11404-11406.

¹²⁴⁴² P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11405.

¹²⁴⁴³ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11406-11407.

jer će zatočenici biti odvedeni.¹²⁴⁴⁴ Oko podneva su došla dva oficira, koje je pratio jedan kombi s deset do dvanaest vojnika, a zatim i jedan prazan autobus.¹²⁴⁴⁵ Svjedok tada nije prepoznao te oficire, ali znao je da oni nisu bili starješine iz Zvorničke brigade.¹²⁴⁴⁶ Svjedok je naćuo jednog od vojnika kako zove jednog od oficira nadimkom "Pop". Objasnio je da je kasnije primijetio da ta dvojica oficira liće na Bearu i Popovića kada je u sredstvima javnog informisanja vidio njihove fotografije.¹²⁴⁴⁷ Ti vojnici i oficiri su se neprijateljski ponašali prema pripadnicima svjedokovog bataljona i smjesta su poćeli da ukrcavaju zatoćenike u autobus.¹²⁴⁴⁸

2837. Dok je autobus odlazio pod pratnjom vojnika koji su prethodno ćuvali zatoćenike u školi, prošao je pored svjedoka koji misli da je vidio da su zatoćenici imali poveze preko oćiju.¹²⁴⁴⁹ Isti autobus se vraćao i odlazio oko ćetiri ili pet puta da bi odvezao sve zatoćenike, pri ćemu je svaka povratna voćnja trajala oko dva sata.¹²⁴⁵⁰ Kada je autobus otišao po drugi ili treći put, svjedok je ćuo pucnjavu, pa su on i drugi pripadnici njegovog bataljona pretpostavili da se nedaleko odatle vrši pogubljenje zatoćenika.¹²⁴⁵¹ **Babić** je izjavio da je 16. jula 1995. oćtkrio da je zabilješka u knjizi dežurnog oficira u vezi s dolaskom zatoćenika u školu u Pilici bila uklonjena.¹²⁴⁵²

2838. **Husein Delić** je izjavio da je 17. aprila 1992. otišao iz Srebrenice za Tuzlu, zajedno s većinom ćlanova svoje porodice.¹²⁴⁵³ Njegov brat Bajazit Delić, ćiji su ćlanovi porodice takoćde pobjegli sa svjedokom, ostao je u Srebrenici.¹²⁴⁵⁴ Svjedok je ćuo da je njegov brat, kad su Srbi u julu 1995. napali Srebrenicu, otišao u Potoćare i da su ga tamo Srbi zarobili.¹²⁴⁵⁵ Svjedok je ćuo i da mu je brat posljednji put vićen u Pilici.¹²⁴⁵⁶ Svjedok otad viće nikad nije vidio svog brata i smatra da je on ubijen.¹²⁴⁵⁷ Svjedok je

¹²⁴⁴⁴ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11407-11408.

¹²⁴⁴⁵ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11409-11410.

¹²⁴⁴⁶ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11411-11413.

¹²⁴⁴⁷ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11414-11415.

¹²⁴⁴⁸ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11410, 11415.

¹²⁴⁴⁹ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11415-11416.

¹²⁴⁵⁰ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11416, 11418.

¹²⁴⁵¹ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11416-11417.

¹²⁴⁵² P3459 (Rajko Babić, izjava svjedoka, 14. septembar 2005.), par. 9.

¹²⁴⁵³ P1013 (Husein Delić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2; P1014 (Husein Delić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

¹²⁴⁵⁴ P1013 (Husein Delić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2; P1014 (Husein Delić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

¹²⁴⁵⁵ P1013 (Husein Delić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 2-3; P1014 (Husein Delić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2; P1015 (Fotografija na kojoj se vide Bajazit Delić, Salćin Halilović i Ahmo Gurdić).

¹²⁴⁵⁶ P1014 (Husein Delić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

¹²⁴⁵⁷ P1014 (Husein Delić, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2.

dalje izjavio da su brat njegove supruge, Salčin Halilović, i njegov rođak, Ahmo Gurdić, nestali.¹²⁴⁵⁸

¹²⁴⁵⁸ P1013 (Husein Delić, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 3; P1015 (Fotografija na kojoj se vide Bajazit Delić, Salčin Halilović i Ahmo Gurdić).

Vojna ekonomija Branjevo (incident 9.2 iz Priloga E Optužnici)

2839. Dana 16. jula 1995., muškarci, bosanski Muslimani, koji su bili dva dana zatočeni u školi u Pilici, odvezeni su autobusom na obližnju vojnu ekonomiju Branjevo i pogubljeni.¹²⁴⁵⁹ Vojna ekonomija Branjevo bila je pod neposrednom nadležnošću i kontrolom 1. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade.¹²⁴⁶⁰ **Svjedok RM-346** je zatočenike opisao kao mlade muškarce.¹²⁴⁶¹ Prozvali su ih da izađu iz škole i ukrcali ih u autobuse.¹²⁴⁶² **Svjedok RM-346** je u svom svjedočenju izjavio da su, kada su izvodili njegovu grupu, pitali ima li iko rodbinu u inostranstvu koja bi mogla poslati novac i da su one koji su odgovorili potvrdno izdvojili iz te grupe.¹²⁴⁶³

2840. **Erdemović** je u svom svjedočenju izjavio da su, u međuvremenu, u jutarnjim satima 16. jula 1995., shodno naređenju koje je izdao njegov pretpostavljeni Pelemiš, on, Brano Gojković, Marko Boškić, Franc Kos, Aleksandar Cvetković, Vlastimir Golijanin, Stanko Savanović i Zoran Goronja otišli iz svoje baze u Dragaševcu u Štab Zvorničke brigade, te da je Gojković vršio dužnost komandira voda.¹²⁴⁶⁴ Prema Erdemovićevim riječima, naređenje je pripadnicima 10. diverzantskog odreda prenio Gojković, koji je naveo da je ono došlo od Pelemiša.¹²⁴⁶⁵ Nakon što je kombi u kojem su se vozili parkirao ispred Štaba Zvorničke brigade, Gojković je ušao u zgradu štaba i ubrzo se vratio s jednim potpukovnikom u uniformi VRS-a i dvojicom pripadnika Vojne policije DK-a.¹²⁴⁶⁶ Svjedok je zaključio da je taj potpukovnik takođe bio iz DK-a, budući da se nalazio u Zvorniku.¹²⁴⁶⁷ Potpukovnik i dvojica pripadnika vojne policije zatim su se ukrcali u drugo vozilo i vodili pripadnike voda do vojne ekonomije Branjevo, u blizini mjesta Pilica.¹²⁴⁶⁸ Kad su stigli na ekonomiju, potpukovnik je

¹²⁴⁵⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1604.

¹²⁴⁶⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1603.

¹²⁴⁶¹ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3039-3040.

¹²⁴⁶² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1605.

¹²⁴⁶³ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3041.

¹²⁴⁶⁴ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 839-840, 843;

Dražen Erdemović, T. 13744-13746, 13756, 13760, 13765.

¹²⁴⁶⁵ Dražen Erdemović, T. 13745-13746, 13756.

¹²⁴⁶⁶ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 840-841;

P1674 (Dražen Erdemović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 4. maj 2007.), str. 10964-10967;

Dražen Erdemović, T. 13760-13761; P1686 (Fotografija Štaba Zvorničke brigade, koju je označio i parafirao Dražen Erdemović 4. maja 2007.).

¹²⁴⁶⁷ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 840.

¹²⁴⁶⁸ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 840-841;

P1674 (Dražen Erdemović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 4. maj 2007.), str. 10966-10967;

Dražen Erdemović, T. 13760-13761.

razgovarao samo s Gojkovićem i Cvetkovićem.¹²⁴⁶⁹ Erdemović je našuo kako potpukovnik govori Gojkoviću da će na ekonomiju doći autobusi.¹²⁴⁷⁰ Kada je potpukovnik otišao, Gojković je pripadnicima voda saopštio da će na ekonomiju početi da dolaze autobusi koji prevoze zatočenike iz Srebrenice i da su pripadnici voda dobili naređenje da izvrše pogubljenje tih zatočenika strijeljanjem.¹²⁴⁷¹ Kada je Erdemović prigovorio, Gojković mu je rekao da može da preda pušku, stane zajedno sa zatočenicima i bude ubijen zajedno s njima.¹²⁴⁷² Negdje između 10:00 i 11:00 sati, prije nego što je potpukovnik otišao s ekonomije, stigao je prvi autobus.¹²⁴⁷³ **Richard Butler** je u svom svjedočenju rekao da je Erdemovićeva jedinica djelovala pod neposrednom komandom komandanta 1. pješadijskog bataljona, poručnika Milana Stanojevića.¹²⁴⁷⁴

2841. Na vojnu ekonomiju Branjevo počeli su stizati autobusi s muškarcima, bosanskim Muslimanima, od kojih su neki imali poveze na očima i vezane ruke.¹²⁴⁷⁵ Pukovnik Popović je bio uključen u organizovanje nabavke goriva za prevoz zarobljenih bosanskih Muslimana na mjesto pogubljenja na ekonomiji, a izdavanje goriva koordinisala je Komanda DK-a.¹²⁴⁷⁶ Po dolasku na ekonomiju, pripadnici Vojne policije DK-a, koji su pratili autobuse sa zatočenicima, počeli su iskrcavati muškarce, bosanske Muslimane, u grupama od po deset ljudi koje su odvodili na pogubljenje.¹²⁴⁷⁷ **Svjedok RM-255** je u svom svjedočenju izjavio da su, kada su autobusi stigli, "četnici" stajali pored vrata autobusa i psovali zatočenike, govoreći im: "Alija vas neće, izađite!"¹²⁴⁷⁸ Zarobljenike su doveli na livadu. Postrojeni vojnici su tim ljudima rekli da im okrenu leđa i otvorili na zarobljenike vatru iz automatskih pušaka i mitraljeza.¹²⁴⁷⁹ **Erdemović** je opisao kako su Gojković i Golijanin doveli neke zatočenike na livadu i kako su zatočenicima, po Gojkovićevom naređenju, svjedok i njegove kolege, vojnici iz

¹²⁴⁶⁹ Dražen Erdemović, T. 13761.

¹²⁴⁷⁰ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 842; Dražen Erdemović, T. 13762, 13764.

¹²⁴⁷¹ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 842-843; Dražen Erdemović, T. 13761-13762, 13764; P1675 (Sporazum o izjašnjanju o krivici Dražena Erdemovića, 8. januar 1998.), str. 4.

¹²⁴⁷² P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 845; Dražen Erdemović, T. 13764; P1675 (Sporazum o izjašnjanju o krivici Dražena Erdemovića, 8. januar 1998.), str. 4.

¹²⁴⁷³ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 843; Dražen Erdemović, T. 13762-13764.

¹²⁴⁷⁴ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.36, 7.39, 7.46.

¹²⁴⁷⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1606.

¹²⁴⁷⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1608.

¹²⁴⁷⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1609, 1613.

¹²⁴⁷⁸ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 4.

¹²⁴⁷⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1610.

10. diverzantskog odreda, pucali u leđa.¹²⁴⁸⁰ Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je jedan stariji zatočenik, bosanski Musliman, dok su ga iskrcavali iz autobusa rekao da je spasio mnogo Srba i da bi mu trebali poštediti život. Kada je Erdemović zamolio Gojkovića da tog čovjeka ne ubiju, Gojković je odgovorio da ne želi da bude ikakvih svjedoka tog zločina. Poslije toga, Golijanin je tog čovjeka odveo na mjesto na kojem je pogubljen.¹²⁴⁸¹ **Svjedok RM-346** se bacio na zemlju čim je počela pucnjava i preko njega je pala neka druga osoba.¹²⁴⁸² Nakon pogubljenja svake grupe muškaraca, bosanskih Muslimana, vojnici su pitali ima li živih. Potom su ubijeni i oni koji bi se javili.¹²⁴⁸³ **Svjedok RM-346** je čuo neki glas kako govori da treba da gađaju žrtve u leđa a ne u glavu, kako im ne bi prosuli mozak.¹²⁴⁸⁴ Vojnici su svjedoku pucali u leđa, ali metak mu je prošao ispod pazuha i samo ga ogrebao.¹²⁴⁸⁵ Ostao je da leži na tom mjestu približno četiri sata dok se strijeljanje nastavilo.¹²⁴⁸⁶ **Svjedok RM-255** je opisao kako je, nakon što su ga izveli iz autobusa, jedan "četnik" od njega tražio novac i kako ga je, kada je odgovorio da nema novca, taj "četnik" šutnuo u stomak. Taj svjedok je čuo jednog drugog "četnika" kako govori onom prvom: "Ne čini genocid. Ako hoćeš da ubijaš, uzmi pušku i čini to na vojnički način". "Četnik" koji je ranije šutnuo svjedoka pitao je zatočenike želi li ijedan od njih da se izjasni kao Srbin, rekavši da će takve pustiti. Dvojica ljudi su rekli da su Srbi, ali ih nisu izdvojili iz stroja. Svjedok je čuo vojnike koji su ih pratili kako se udaljavaju nekoliko metara unazad. Jedan od vojnika naredio je zatočenicima da legnu, a vojnici su odmah otvorili vatru.¹²⁴⁸⁷ Svjedok je pao na zemlju, a tijelo Behaije Malkića, koji je u Pilici bio u istoj prostoriji kao i svjedok, palo je preko svjedoka.¹²⁴⁸⁸

2842. **Erdemović** je u svom svjedočenju izjavio da je kasnije, u ranim popodnevним satima, na ekonomiju došla grupa od oko deset vojnika u uniformama VRS-a.¹²⁴⁸⁹ Ti vojnici, koji su po Erdemovićevom mišljenju bili iz Bratunca, počeli su da tuku i

¹²⁴⁸⁰ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 844-847; P1674 (Dražen Erdemović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 4. maj 2007.), str. 10978-10979; P1675 (Sporazum o izjašnjanju o krivici Dražena Erdemovića, 8. januar 1998.), str. 4; P1685 (Vazдушna fotografija vojne ekonomije Branjevo, 17. juli 1995.).

¹²⁴⁸¹ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 847.

¹²⁴⁸² P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3041.

¹²⁴⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1611.

¹²⁴⁸⁴ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3041.

¹²⁴⁸⁵ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3041-3042; svjedok RM-346, T. 9617.

¹²⁴⁸⁶ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3042.

¹²⁴⁸⁷ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 4.

¹²⁴⁸⁸ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 4, 6.

¹²⁴⁸⁹ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 846; Dražen Erdemović, T. 13769.

ponižavaju zatočnike, tako što su ih, na primjer, prisiljavali da se "mole na muslimanski način" neposredno prije nego što bi ih pogubili.¹²⁴⁹⁰ Svjedok je dalje rekao da je Gojković ušao u svaki autobus i dao vozaču automatsku pušku, te svakom od vozača naredio da ubije barem jednog bosanskog Muslimana. Prema Erdemovićevim riječima, Gojković je to učinio kako vozači ne bi mogli da svjedoče.¹²⁴⁹¹

2843. Erdemović je u svom svjedočenju izjavio da se Stanko Savanović hvalisao da je ubio 250 bosanskih Muslimana iz Srebrenice u znak osvete za, kako je naveo, ubistvo njegovog brata.¹²⁴⁹² Dok su vršena pogubljenja posljednjih grupa muškaraca, bosanskih Muslimana, onaj potpukovnik se vratio na ekonomiju i vidio je leševa na livadi. Približno u isto vrijeme, Erdemovića je jedan stražar koji je bio zadužen da stražari na vojnoj ekonomiji Branjevo obavijestio da će tu na kraju dovesti rovokopače da pokopaju žrtve.¹²⁴⁹³ Tokom tog dana, na tom mjestu pogubljenja ubijeno je između 1.000 i 1.200 ljudi.¹²⁴⁹⁴ Erdemović je u svom svjedočenju rekao da su ti ljudi bili stari od 17 do 70 godina.¹²⁴⁹⁵

2844. **Svjedok RM-255** je u svom svjedočenju izjavio da je kasnije, kada je čuo zvuk mehanizacije i iz straha da bi to mogli biti buldožeri, pobjegao u žbunje.¹²⁴⁹⁶ Kad se sastao s još četvoricom preživjelih, vidio je vojnike kako pretražuju teren; neko je pokušao da pobjegne i vojnici su počeli da viču i pucaju.¹²⁴⁹⁷ Dok se skrivao, svjedok je načuo razgovor dvojice vojnika, iz kojeg je shvatio da još uvijek pokušavaju da uhvate jednog preživjelog kojeg su vidjeli kako bježi. Svjedok je čuo kako jedan vojnik govori drugom: "Počinili smo genocid kao 1941. u Jasenovcu".¹²⁴⁹⁸ Tokom noći, druga četvorica preživjelih su ostavila svjedoka samog.¹²⁴⁹⁹ Sljedećeg dana, dok je išao nekim putem, svjedok je vidio kamion koji je prošao pored njega, a karoserija mu je bila natovarena gomilom leševa. Svjedok je čuo kako neko u tom kamionu viče da je on čovjek koji je prethodnog dana pobjegao, ali budući da svjedok nije pokušao da

¹²⁴⁹⁰ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 846.

¹²⁴⁹¹ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 848.

¹²⁴⁹² P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 848, 852.

¹²⁴⁹³ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 849.

¹²⁴⁹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1612.

¹²⁴⁹⁵ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 843, 845, 849.

¹²⁴⁹⁶ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 5.

¹²⁴⁹⁷ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 5; svjedok RM-255, T. 1175.

¹²⁴⁹⁸ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 5.

¹²⁴⁹⁹ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 5; svjedok RM-255, T. 1175-1176.

pobjegne, vozač kamiona je nastavio da vozi. Prema riječima svjedoka, vozač kamiona nije nosio vojnu bluzu, ali je možda imao maskirne pantalone.¹²⁵⁰⁰

2845. Oprema Zvorničke brigade je upotrijebljena za aktivnosti vezane za pokopavanje žrtava na vojnoj ekonomiji Branjevo.¹²⁵⁰¹ Dana 16. jula 1995. prvi bataljon Zvorničke brigade zatražio je da se sljedećeg dana na vojnu ekonomiju Branjevo dovezu utovarivač, rovokopač i kiper.¹²⁵⁰² Dokumentacija vozila Zvorničke brigade pokazuje da je jedan ULT 220 17. jula 1995. proveo 8,5 sati na zadatku na Branjevu i da je jedan kamion toga dana šlepao vozilo s oznakom BGH-700.¹²⁵⁰³ Dana 17. jula 1995., inženjerska četa Zvorničke brigade obezbijedila je rovokopač kojim je iskopana masovna grobnica. Pripadnici čete učestvovali su u kopanju masovnih grobnica.¹²⁵⁰⁴ Iz evidencije o izdavanju goriva vidi se da je za vozilo BGH-700 17. jula 1995. izdano 100 litara dizela.¹²⁵⁰⁵ U knjizi dnevnih zapovijesti inženjerske čete Zvorničke brigade 17. jula 1995. zabilježeni su radni zadaci vozila ULT-220 na Branjevu, te transport vozila BGH-700 na Branjevo.¹²⁵⁰⁶ **Damjan Lazarević** je izjavio da operacija pokopavanja nije bila tajna ni za koga iz njegove jedinice, budući da su svi znali za nju i da su vojnici među sobom otvoreno razgovarali o toj operaciji.¹²⁵⁰⁷

2846. **William Haglund** je u svom svjedočenju izjavio da je grobnica u Pilici, poznata i pod nazivom grobnica na vojnoj ekonomiji Branjevo, sadržala posmrtno ostatke najmanje 132 muškarca.¹²⁵⁰⁸ Prosječna starost u vrijeme kad je nastupila smrt kretala se od 15 do 61 godine za 125 osoba i sva tijela na kojima je pronađena odjeća bila su u civilnoj odjeći, osim jednog (na kojem su bile "vojne" pantalone).¹²⁵⁰⁹ Kod 77 tijela ruke su bile vezane iza leđa.¹²⁵¹⁰ Kod pet osoba su pronađeni muslimanski vjerski predmeti.¹²⁵¹¹ Osam od tih osoba, koje su identifikovane pomoću dokumenata s njihovim imenima koji su pronađeni kod njih, prema podacima MKCK-a, posljednji put

¹²⁵⁰⁰ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 5.

¹²⁵⁰¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1614.

¹²⁵⁰² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1615.

¹²⁵⁰³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1616.

¹²⁵⁰⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1617.

¹²⁵⁰⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1618.

¹²⁵⁰⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1619.

¹²⁵⁰⁷ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14450, 14465-14466.

¹²⁵⁰⁸ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3751-3752, 3754; P1833 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Pilica, 15. juni 1998.), str. 10-11, 17, 55.

¹²⁵⁰⁹ P1833 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Pilica, 15. juni 1998.), str. 11, 61.

¹²⁵¹⁰ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3754; P1833 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Pilica, 15. juni 1998.), str. 11, 61.

¹²⁵¹¹ P1833 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Pilica, 15. juni 1998.), str. 11, 64.

su viđene 11. i 13. jula 1995.¹²⁵¹² Haglund nije mogao da utvrdi da li je grobnica na lokalitetu Pilica bila neovlašteno prekopavana primarna grobnica ili neprekopavana sekundarna grobnica.¹²⁵¹³

2847. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor **Jose Baraybar**, u periodu od 1996. do 1999. godine, tim forenzičkih antropologa ispitao je posmrtno ostatke najmanje 1.866 osoba, koji su bili ekshumirani iz 29 primarnih i sekundarnih grobnica u Bosni i Hercegovini.¹²⁵¹⁴ Utvrđeno je da je njih 1.656 bilo muškog pola, dok je jedna identifikovana kao osoba ženskog pola.¹²⁵¹⁵ U vrijeme kad je nastupila njihova smrt, sedam od tih osoba imale su između 8 i 12 godina, 329 ih je imalo između 13 i 24 godine, a daljnjih 1.547 osoba je bilo starije od 25 godina.¹²⁵¹⁶ Analiza uzoraka tla i polena pokazala je da su tijela koja su izvađena iz sekundarnih grobnica bila prvobitno pokopana na lokalitetima koji su identifikovani kao primarne grobnice. Tijela koja su izvađena iz sekundarne grobnice na lokalitetu Čančarski put 12 prvobitno su bila pokopana u primarnu grobnicu na lokalitetu vojna ekonomija Branjevo.¹²⁵¹⁷ Podudaranje uzoraka potkrijepljeno je arheološkim nalazima i pokazuje da su neki lokaliteti primarnih grobnica bili "opljačkani" tako što je njihov sadržaj na silu izvađen kako bi se one prikrijele ili uništile prije nego što MKSJ izvrši ekshumaciju, te tako što je taj sadržaj pokopan u sekundarne grobnice.¹²⁵¹⁸

2848. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor **Christopher Lawrence**, u periodu od aprila 1998. do 25. maja 1998., na lokalitetu Čančarski put 12 ekshumirani su posmrtni ostaci najmanje 177 osoba.¹²⁵¹⁹ Ti ostaci su prikupljeni u 313 vreća za posmrtno ostatke i zbog toga se u tom izvještaju uzrok smrti navodi za dijelove tijela u svakoj od vreća za

¹²⁵¹² P1833 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Pilica, 15. juni 1998.), str. 11, 81.

¹²⁵¹³ P1828 (William Haglund, transkript iz predmeta *Krstić*, 29. maj 2000.), str. 3758-3759; P1833 (William Haglund, izvještaj u vezi s lokalitetom Pilica, 15. juni 1998.), str. 10-11, 77-79; William Haglund, T. 14966.

¹²⁵¹⁴ P2083 (Jose Baraybar, Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne, 8. decembar 1999.), str. 1, 3, 5, 9.

¹²⁵¹⁵ P2083 (Jose Baraybar, Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne, 8. decembar 1999.), str. 3, 11.

¹²⁵¹⁶ P2083 (Jose Baraybar, Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne, 8. decembar 1999.), str. 3, 6-7, 9-10.

¹²⁵¹⁷ P2083 (Jose Baraybar, Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne, 8. decembar 1999.), str. 3, 8.

¹²⁵¹⁸ P2083 (Jose Baraybar, Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne, 8. decembar 1999.), str. 3-5.

¹²⁵¹⁹ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2-3, 11, 14, 44.

posmrtno ostataka, umjesto za svaku pojedinu osobu.¹²⁵²⁰ Autor izvještaja je istakao mogućnost da je za neku osobu čije je tijelo bilo u dijelovima navedeno više od jednog uzroka smrti.¹²⁵²¹ Obdukcija je izvršena na sadržaju približno 313 vreća za posmrtno ostataka i u izvještaju se navodi da kod posmrtnih ostataka u 145 vreća uzrok smrti nije utvrđen, kod posmrtnih ostataka u 145 vreća uzrok smrti su bile povrede nanosene vatrenim oružjem koje su bile dovoljne da uzrokuju smrt, kod posmrtnih ostataka u 15 vreća bile su prisutne rane nanosene vatrenim oružjem koje su mogle uzrokovati smrt, kod posmrtnih ostataka u osam vreća bile su prisutne rane nanosene vatrenim oružjem koje su vjerovatno mogle uzrokovati smrt, a kod sadržaja dviju vreća bile su prisutne rane nanosene vatrenim oružjem koje su imale karakteristike smrtonosnih povreda.¹²⁵²² Dijelovi tijela na kojima su najčešće bile rane od vatrene oružja, po redu učestalosti, bili su sljedeći: torzo, noge, glava i vrat, i ruka.¹²⁵²³ Od 43 tijela koja su bila skoro kompletna, 39 ih je imalo rane od vatrene oružja koje su bile dovoljno teške da prouzrokuju smrt, a kod četiri tijela uzrok smrti nije utvrđen.¹²⁵²⁴ U izvještaju se navodi da su ta četiri tijela vjerovatno zadobila prostore rane u mekom tkivu koje se više nisu mogle raspoznati zbog gubitka mekog tkiva i odsustva oštećenja kostiju.¹²⁵²⁵ Na jednoj grupi od 22 tijela bile su prisutne rane od vatrene oružja na tjemenu, koje se mogu objasniti na jedan ili više sljedećih načina: glave tih osoba su bile pognute unaprijed, strijelac (ili strijelci) se nalazio iznad žrtava ili su te osobe ležale na zemlji u trenutku kad su hici ispaljeni.¹²⁵²⁶ Veliki broj perifernih rana od vatrene oružja, posebno u predjelu koljena, ukazuje na mogućnost da su te rane možda bile nanosene namjerno u cilju onesposobljavanja i nanošenja boli.¹²⁵²⁷ U sva 144 slučaja kod kojih je bilo moguće utvrditi pol, utvrđeno je da su to bile osobe muškog pola.¹²⁵²⁸ U vrijeme kad je

¹²⁵²⁰ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 3, 33, 44.

¹²⁵²¹ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 3.

¹²⁵²² P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 3, 11, 15-17, 44-52.

¹²⁵²³ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 15-17, 45-52.

¹²⁵²⁴ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 3, 11, 44.

¹²⁵²⁵ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 3.

¹²⁵²⁶ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 20.

¹²⁵²⁷ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2.

¹²⁵²⁸ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 14.

nastupila njihova smrt, pet osoba je imalo između 8 i 13 godina, 11 ih je imalo između 13 i 18 godina, 23 osobe su imale između 18 i 25 godina i 138 osoba je bilo starije od 25 godina.¹²⁵²⁹ Najmanje pet osoba je imalo 55 do 64 godine, a jedna osoba je bila starija od 65 godina.¹²⁵³⁰ Premda su neki od odjevnih predmeta koji su pronađeni na tijelima mogli biti vojnog porijekla, nijedna od pregledanih osoba nije izgledala kao da je bila u vojnoj ili policijskoj uniformi niti se činilo da je bila naoružana ili nosila municiju.¹²⁵³¹ Među tim tijelima bilo je i osoba s većim invaliditetom, kao što su vještački kukovi i loše zarasle frakture, što isključuje mogućnost da su te osobe obavljale vojnu službu.¹²⁵³² Pored ili kod 14 tijela pronađeni su lični dokumenti.¹²⁵³³ Na lokalitetu je pronađeno 18 ligatura: 12 ligatura se nalazilo na rukama, četiri nisu bile povezane s dijelovima tijela, a dvije su se nalazile na drugim dijelovima tijela.¹²⁵³⁴ Dvije ligature su bile izrađene od iste bijele tkanine s izvezenim krugovima i cvjetovima kao i ligature koje su pronađene na lokalitetu Čančarski put 3.¹²⁵³⁵ Pronađeno je i šest poveza za oči, od kojih su se tri nalazila preko lica žrtava.¹²⁵³⁶ U izvještaju se navodi da je na jednom od poveza za oči uočena rupa od metka.¹²⁵³⁷

2849. Kako se navodi u izvještaju čiji je autor **Dušan Janc**, do aprila 2013. putem analize DNK identifikovani su posmrtni ostaci 1.751 osoba iz raznih masovnih grobnica: 140 osoba na lokalitetu vojna ekonomija Branjevo; 186 osoba na lokalitetu Čančarski put 4; 290 osoba na lokalitetu Čančarski put 5; 185 osoba na lokalitetu Čančarski put 6; 51 osoba na lokalitetu Čančarski put 8; 210 osoba na lokalitetu Čančarski put 9; 382 osobe na lokalitetu Čančarski put 10; 140 osoba na lokalitetu

¹²⁵²⁹ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 14.

¹²⁵³⁰ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 14.

¹²⁵³¹ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 44.

¹²⁵³² P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2.

¹²⁵³³ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 3, 34-35.

¹²⁵³⁴ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 25.

¹²⁵³⁵ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 28; P1814 (Christopher Lawrence, Izvještaj o ligaturama nađenim na lokalitetu Čančarski put 12), str. 1-3.

¹²⁵³⁶ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 33.

¹²⁵³⁷ P1807 (Christopher Lawrence, Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka s lokaliteta Čančarski put 12, avgust 1998.), str. 2, 33.

Čančarski put 11; i 167 osoba na lokalitetu Čančarski put 12.¹²⁵³⁸ Putem DNK veza, Janc je utvrdio da su sekundarne grobnice na lokalitetima Čančarski put povezane ili s primarnom grobnicom na lokalitetu vojna ekonomija Branjevo ili s primarnom grobnicom na lokalitetu Kozluk.¹²⁵³⁹ Janc je identifikovao 43 DNK veze između posmrtnih ostataka identifikovanih na lokalitetu vojna ekonomija Branjevo koji se navodi kao primarna masovna grobnica, i posmrtnih ostataka identifikovanih u sekundarnim masovnim grobnicama Čančarski put 4, 8, 9, 11 i 12: jednu vezu s posmrtnim ostacima s lokaliteta Čančarski put 4; dvije s lokalitetom Čančarski put 8; 30 s lokalitetom Čančarski put 9; šest s lokalitetom Čančarski put 11 i četiri s lokalitetom Čančarski put 12.¹²⁵⁴⁰ Pored toga, 110 DNK veza utvrđeno je između posmrtnih ostataka identifikovanih u sekundarnim grobnicama.¹²⁵⁴¹

Dom kulture u Pilici (incident 10.1 iz Priloga E Optužnici)

2850. **Erdemović** je u svom svjedočenju izjavio da se 16. jula 1995., dok su vršena pogubljenja posljednjih grupa muškaraca, bosanskih Muslimana, na vojnoj ekonomiji Branjevo, jedan potpukovnik VRS-a vratio na ekonomiju i obavijestio pripadnike 10. diverzantskog odreda da se u Domu kulture u Pilici nalazi nekih 500 bosanskih Muslimana koji moraju biti pogubljeni.¹²⁵⁴² Dom kulture u Pilici nalazi se u zoni odgovornosti DK-a.¹²⁵⁴³ **Butler** je precizirao da se taj objekat nalazio u zoni 1. bataljona Zvorničke brigade.¹²⁵⁴⁴ **Erdemović** i drugi pripadnici 10. diverzantskog odreda, to jest Franc Kos, Marko Boškić i Zoran Goronja, odbili su da se izvrše to naređenje.¹²⁵⁴⁵ Umjesto njih, s tim potpukovnikom su s ekonomije otišli vojnici iz Bratunca.¹²⁵⁴⁶ Ubrzo poslije toga, Brano Gojković, koji je bio komandir odjeljenja u Vlaseničkom vodu 10.

¹²⁵³⁸ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 3, 4, 10, 16-17, 18-20, 39-41; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 105-128, 135-174.

¹²⁵³⁹ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 38-39.

¹²⁵⁴⁰ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 48.

¹²⁵⁴¹ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 49.

¹²⁵⁴² P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 850; Dražen Erdemović, T. 13745, 13760, 13780. Pretresno vijeće smatra da se izraz "dom" u P1673 odnosi na Dom kulture u Pilici.

¹²⁵⁴³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1621.

¹²⁵⁴⁴ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.47.

¹²⁵⁴⁵ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 850.

¹²⁵⁴⁶ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 846, 850.

diverzantskog odreda VRS-a, rekao je Erdemoviću da je od potpukovnika dobio naređenje da ode u Pilicu na neki sastanak, kako bi svjedok i ostatak njegovog odjeljenja otišli u Pilicu.¹²⁵⁴⁷ Kada je došao u Pilicu s pripadnicima svoje jedinice, Erdemović je čuo zvuke pucnjave i eksplozija ručnih bombi koji su dopirali iz Doma kulture u Pilici.¹²⁵⁴⁸ Tog dana, vojnici VRS-a ubili su oko 500 muškaraca, bosanskih Muslimana, u Domu kulture u Pilici.¹²⁵⁴⁹ **Butler** je u svom svjedočenju rekao da, koliko je poznato, nije bilo preživjelih.¹²⁵⁵⁰

2851. **Butler** je u svom svjedočenju dalje izjavio da je pregledom presretnutih razgovora utvrđeno da je 16. jula 1995. Komandi DK-a dodijeljeno 500 litara dizel goriva kako bi potpukovnik Vujadin Popović, pomoćnik komandanta DK-a za bezbjednost, mogao da nastavi svoj "pos'o".¹²⁵⁵¹ Kasnije istog dana, Popović je rekao Rašiću da je "završio pos'o" i da će se vratiti sljedećeg dana da izvijesti generala Krstića.¹²⁵⁵² Svjedok je u svom svjedočenju takođe rekao da jedan od pregledanih presretnutih razgovora dokazuje da je pukovnik Slobodan Cerović, pomoćnik komandanta DK-a za moral, pravne i vjerske poslove, u jutarnjim satima 16. jula 1995. rekao pukovniku Beari da je dobio uputstva odozgo i da se mora izvršiti "trijaž" zatočenika.¹²⁵⁵³

2852. **Bogdanović** je izjavio da mu je, nekoliko dana poslije 12. jula 1995., komandir radnog voda Zvorničke brigade, kapetan Radivoje Lakić, naredio da zajedno s drugim ljudima iz njegovog radnog voda, ode u Pilicu jer "imaju neki ljudi dovučeni".¹²⁵⁵⁴ Svjedok je s Lakićem i drugim pripadnicima svog radnog voda od vojne ekonomije Branjevo otišao pješke do Doma kulture u Pilici i na tom putu je vidio približno deset leševa, odjevenih u civilnu odjeću, koji su bili ubijeni iz vatrenog oružja.¹²⁵⁵⁵ Po dolasku u Dom kulture u Pilici, koji je svjedok opisao kao salu za omladinu koja se sastojala od samo jedne prostorije nalik na sportsku salu, primijetio je da obezbjeđenje

¹²⁵⁴⁷ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 834, 840, 850.

¹²⁵⁴⁸ P1673 (Dražen Erdemović, transkript pretresa na osnovu pravila 61, 5. juli 1996.), str. 850-851.

¹²⁵⁴⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1622.

¹²⁵⁵⁰ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.47.

¹²⁵⁵¹ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 10.41-10.42.

¹²⁵⁵² P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 10.44.

¹²⁵⁵³ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 10.40.

¹²⁵⁵⁴ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11314, 11319, 11326-11327.

¹²⁵⁵⁵ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11326-11327.

tog prostora vrše neki vojnici koji nisu bili pripadnici njegovog radnog voda.¹²⁵⁵⁶ U Domu kulture u Pilici vidio je tijela muškaraca i dviju žena, koja su sva bila u civilnoj odjeći, jedno preko drugog i razbacana okolo.¹²⁵⁵⁷

2853. **Milenko Tomić** je izjavio da mu je Radislav Pantić, načelnik transportne službe, 17. jula 1995. dao putni nalog da se javi u Pilicu, a zatim u Kulu kako bi vršio prevoz vojnika.¹²⁵⁵⁸ Svjedok je nosio staru uniformu JNA.¹²⁵⁵⁹ Njegov kamion je bio teretno vozilo i on je bio jedini vozač kamiona kojeg su tog dana poslali u Pilicu.¹²⁵⁶⁰ Dok je odlazio iz Pilice, na nekih 100 metara od centra tog sela, svjedoka je zaustavio jedan vojnik, odjeven u staru uniformu JNA bez činova i oznaka, koji mu je rekao da se javi ispred Doma kulture u Pilici i da parkira kamion pored bočnih vrata.¹²⁵⁶¹ Taj vojnik mu je rekao da sačeka u obližnjoj kući i da se vrati nekih pola sata kasnije.¹²⁵⁶² Tomić je primijetio da je cerada kamiona bila spuštена, ali ne i zavezana, a kada se raspitao o tome šta će prevoziti kamionom, vojnik mu je rekao da će odvesti leševe u Branjevo.¹²⁵⁶³

2854. **Bogdanović** je izjavio da su, po naređenju komandira Lakića, 12 pripadnika radnog voda, među kojima je bio i on, utovarili tijela u dva kamiona za šljunak, nakon što su ih izvukli iz Doma kulture u Pilici.¹²⁵⁶⁴ Lakić je bio prisutan dok se taj proces odvijao.¹²⁵⁶⁵

2855. **Tomić** je izjavio da je, kada je došao u Branjevo, vidio neke osobe odjevene u civilnu odjeću i da mu je vojnik rekao da sačeka u štali.¹²⁵⁶⁶ Kasnije mu je vojnik rekao da se odveze natrag u Dom kulture u Pilici i sačeka u istoj kući kao i ranije.¹²⁵⁶⁷ Vojnik se vratio pola sata kasnije i rekao svjedoku da ponovo treba da idu.¹²⁵⁶⁸ Kad se vratio u

¹²⁵⁵⁶ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11327-11328.

¹²⁵⁵⁷ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11330-11332.

¹²⁵⁵⁸ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21000-21001, 21003, 21012-21013, 21023; P3655 (Izvod iz transportne evidencije Zvorničke brigade).

¹²⁵⁵⁹ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21004.

¹²⁵⁶⁰ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21006-21007, 21009-21010, 21023; P3655 (Izvod iz transportne evidencije Zvorničke brigade).

¹²⁵⁶¹ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21001, 21003.

¹²⁵⁶² P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21001, 21008; P3653 (Crtež Doma u Pilici i mjesto gdje se nalazio svjedokov kamion, nacrtao Milenko Tomić).

¹²⁵⁶³ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21001.

¹²⁵⁶⁴ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11328-11329, 11332.

¹²⁵⁶⁵ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11332.

¹²⁵⁶⁶ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21002.

¹²⁵⁶⁷ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21002; P3653 (Crtež Doma u Pilici i mjesto gdje se nalazio svjedokov kamion, nacrtao Milenko Tomić).

¹²⁵⁶⁸ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21002.

Branjevo, Tomić je vidio pet ili šest tijela koja su ležala na zemlji pored stražnjeg dijela štale, kao i nekoliko civila koji su jeli u blizini.¹²⁵⁶⁹ Parkirao je kamion i sačekao pola sata u štali.¹²⁵⁷⁰ Na putu nazad u Dom kulture u Pilici, Tomića je jedan vojnik upozorio da jedna strana karoserije njegovog kamiona nije spuštена i on je vidio da je stražnji dio kamiona blatnjav i krvav.¹²⁵⁷¹ Tomić je zatim otišao u Zvornik, gdje je kamion, zajedno s ključevima i putnim nalogom, ostavio na parkingu kasarne.¹²⁵⁷² **Butler** je u svom svjedočenju izjavio da je zabilježeno da je 17. jula 1995., jedan kamion TAM 130, registrovan na preduzeće "Metalno" iz Zvornika, napravio ukupno pet vožnji između Zvornika, Pilice i Kule.¹²⁵⁷³

2856. Tužilaštvo je poslalo tim vještaka da provede forenzičko ispitivanje Doma kulture u Pilici u periodu od 27. do 29. septembra 1996., te ponovo 2. oktobra 1998.¹²⁵⁷⁴ Vještaci su na zidovima, podu i plafonu utvrdili prisustvo tragova udara metaka, ostatke eksplozivnog materijala, metke i čahure, kao i ljudsku krv, kosti i tkivo.¹²⁵⁷⁵ Analizom DNA iz krvi i uzoraka tkiva sakupljenih u Domu kulture u Pilici utvrđeno je da su uzorci ljudskog porijekla.¹²⁵⁷⁶

2857. **Richard Butler** je u svom svjedočenju izjavio da je potpukovnik Vinko Pandurević 16. jula 1995. izvijestio DK da se njegove snage sastoje od Zvorničke pješadijske brigade, jedne čete MUP-a od 100 ljudi, dva voda iz Bratunačke pješadijske brigade i dijela voda Vojne policije iz sastava IBK-a.¹²⁵⁷⁷

Zaključci Pretresnog vijeća

2858. Što se tiče argumenata odbrane u vezi s pouzdanošću svjedoka za ta tri incidenta, Pretresno vijeće napominje da se ono za ključne aspekte svojih zaključaka, uključujući identifikaciju počinitelaca i broj žrtava, oslanja na nepobijene činjenice o

¹²⁵⁶⁹ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21002, 21005.

¹²⁵⁷⁰ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21002; P3653 (Crtež Doma u Pilici i mjesto gdje se nalazio svjedokov kamion, nacrtao Milenko Tomić).

¹²⁵⁷¹ P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21002-21003, 21005-21006.

¹²⁵⁷² P3652 (Milenko Tomić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 5. februar 2008.), str. 21003, 21005.

¹²⁵⁷³ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.52.

¹²⁵⁷⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1626. Pretresno vijeće smatra da se izraz "Dom u Pilici" koji se navodi u činjenici o kojoj je presuđeno br. 1626 odnosi na Dom kulture u Pilici.

¹²⁵⁷⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1627.

¹²⁵⁷⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1624.

¹²⁵⁷⁷ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 7.49.

kojima je presuđeno. Što se drugih aspekata tiče, Pretresno vijeće se, pored ostalih, oslonilo na dokaze koje su iznijeli Dražen Erdemović, svjedok RM-255 i svjedok RM-346. Kako bi ocijenilo pouzdanost dokaza koje su iznijeli svjedoci, Vijeće je posmatralo njihovo ponašanje tokom svjedočenja, uzelo u obzir da su njihovi iskazi bili dosljedni, te uzelo u obzir i da su ti iskazi generalno bili međusobno dosljedni. Iz tih razloga, Pretresno vijeće smatra da su dokazi koje su oni iznijeli pouzdani.

2859. U vezi s incidentom 9.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće konstatuje da su pripadnici 1. bataljona Zvorničke brigade VRS-a 14. ili 15. jula 1995. ili približno tog datuma ubili najmanje osam muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Kuli kod Pilice.¹²⁵⁷⁸ Vojnici VRS-a su neke od tih muškaraca ubili tako što su ih ispred škole ubili iz vatrenog oružja, a druge tako što su ih držali u vrelim, pretrpanim prostorijama bez hrane ili vode. Žrtve su bile u civilnoj odjeći.

2860. U vezi s incidentom 9.2 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće napominje da su mu predloženi obimni forenzički dokazi u vezi s tijelima koja su ekshumirana iz masovnih grobnica vojna ekonomija Branjevo i Čančarski put 4, 8, 9, 11 i 12. Pretresno vijeće je uzelo u obzir činjenicu o kojoj je presuđeno 1604, te dokaze koje su iznijeli svjedok RM-346, svjedok RM-255 i Richard Butler, prema kojima su muškarci koji su bili zatočeni u školi u Kuli prevezeni na vojnu ekonomiju Branjevo, gdje su pogubljeni i pokopani. Vijeće je razmotrilo i dokaze koje su iznijeli Haglund, Baraybar i Janc u pogledu veza između primarne masovne grobnice na vojnoj ekonomiji Branjevo i sekundarnih masovnih grobnica na Čančarskom putu. S obzirom na to da su masovne grobnice na vojnoj ekonomiji Branjevo i na Čančarskom putu sadržale tijela žrtava iz više incidenata, Pretresno vijeće smatra da dokazima koje su s tim u vezi iznijeli Haglund, Baraybar i Janc nije utvrđen ukupan broj žrtava u incidentu na vojnoj ekonomiji Branjevo. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da ti dokazi ne protivrječe činjenici o kojoj je presuđeno 1612 u pogledu ukupnog broja žrtava.

2861. Pretresno vijeće konstatuje da su vojnici VRS-a, uključujući pripadnike 10. diverzantskog odreda i jednu grupu vojnika iz Bratunca, 16. jula 1995. po kratkom postupku pogubili između 1.000 i 1.200 zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz škole u Kuli kod Pilice, tako što su ih strijeljali na vojnoj ekonomiji Branjevo. Žrtve su

¹²⁵⁷⁸ Prilikom utvrđivanja ukupnog broja žrtava, Pretresno vijeće je uzelo u obzir, između ostalog, dokaze da je jedna osoba možda izvršila samoubistvo u školi u Kuli. Pored toga, nije dovoljno jasno da li je tijelo koje je vidio svjedok RM-255 uključeno u devet tijela koja je vidio Bogdanović. Pretresno vijeće je, shodno tome, napravilo konzervativnu procjenu da je bilo najmanje osam žrtava.

prevezene na ekonomiju autobusom, a zatim su u grupama od po oko deset ljudi odvedene na mjesto pogubljenja. Jedan od počinilaca rekao je da treba da gađaju žrtve u leđa umjesto u glavu, kako im ne bi prosuli mozak. Počinioci su naredili žrtvama da im okrenu leđa ili da legnu na zemlju prije nego što su na njih pucali. Žrtve su bile muškog pola, starosti od 17 do 70 godina, a nekim od njih su ruke bile vezane i preko očiju su im bili stavljeni povezi. Neposredno prije nego što su pobili zatočenike, vojnici iz Bratunca su neke zatočenike tukli i ponižavali, natjeravši ih da se "mole na muslimanski način". Počinioci su psovali zatočenike i govorili im: "Alija vas neće, izađite!" Počinioci su jedan drugom govorili: "Ne čini genocid. Ako hoćeš da ubijaš, uzmi pušku i čini to na vojnički način", kao i "Počinili smo genocid kao 1941. u Jasenovcu". Pretresno vijeće takođe konstatuje da su žrtve ovog incidenta pokopane u masovnu grobnicu vojna ekonomija Branjevo, te da su tijela iz te masovne grobnice kasnije ponovo pokopana u masovne grobnice Čančarski put 4, 8, 9, 11 i 12.

2862. U vezi s incidentom 10.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće je razmotrilo argument odbrane da je tužilaštvo izvelo samo "ograničene dokaze" koji nisu dovoljni da bi se utvrdili počinioci i okolnosti u kojima je nastupila smrt. Međutim, Pretresno vijeće napominje da je tužilaštvo izvelo dokaze koje je iznijelo više svjedoka, kao što je navedeno gore, za koje je Pretresno vijeće utvrdilo da su relevantni i da imaju dokaznu vrijednost u pogledu utvrđivanja navodnih počinilaca i okolnosti u kojima je nastupila smrt žrtava. Nakon što je razmotrilo te dokaze, kao i relevantne činjenice o kojima je presuđeno, Pretresno vijeće konstatuje da su vojnici VRS-a, među kojima su bili vojnici iz Bratunca, 16. jula 1995. ubili približno 500 muškaraca, bosanskih Muslimana, kao i dvije žene, u Domu kulture u Pilici. Vojnici su ubili žrtve tako što su na njih pucali i bacali ručne bombe. Neke od žrtava su bile u civilnoj odjeći. Potpukovnik Vujadin Popović je nadzirao proces pogubljenja.

2863. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.11 Bišina (incident 12.1 iz Priloga E Optužnici)

2864. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje više od 30 muškaraca, bosanskih Muslimana, u Bišini u opštini Šekovići 23. jula 1995., pri čemu su neki od tih muškaraca prethodno bili zatočeni u zatvoru u Sušici.¹²⁵⁷⁹ Odbrana je iznijela argumente (i) da svjedok RM-318 nije dao odgovarajuće objašnjenje kada je suočen s dokazima koji isključuju Popovićevo prisustvo u Bišini 23. jula 1995. i (ii) da su kriminalne aktivnosti za koje se tereti u Optužnici počinili pojedinci koji su bili zvan komandnog lanca VRS-a.¹²⁵⁸⁰ Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli **Svetozar Andrić**, koji je od 19. maja 1992. do 6. avgusta 1995. bio komandant Birčanske brigade VRS-a u Šekovićima, a potom do marta 1996. načelnik štaba DK-a;¹²⁵⁸¹ **svjedok RM-318**, bosanski Srbin koji je u julu 1995. bio pripadnik Vojne policije VRS-a;¹²⁵⁸² **svjedok RM-285**, koji je bio pripadnik DK-a;¹²⁵⁸³ **Dragan Todorović**, bosanski Srbin koji je služio kao pozadinski oficir u 10. diverzantskom odredu VRS-a;¹²⁵⁸⁴ **Ljubomir Bojanović**, koji je 1995. bio pripadnik Zvorničke brigade;¹²⁵⁸⁵ **Nikodin Jovičić**, koji je u julu 1995. bio zamjenik komandanta uniformirane policije u SJB-u Han Pijesak;¹²⁵⁸⁶ **Dušan Janc**, istražitelj;¹²⁵⁸⁷ i **Helge Brunborg**, demograf koji je analizirao smrtne slučajeve u Srebrenici,¹²⁵⁸⁸ kao i dokumentarni dokazi.

2865. Prema riječima **Svetozara Andrića**, Birčanska pješadijska brigada je osnovana 19. maja 1992., a komandno mjesto joj je bilo u Šekovićima.¹²⁵⁸⁹ Počev od kraja januara 1993., zona odgovornosti brigade sastojala se od opština Šekovići i Kalesija, kao i

¹²⁵⁷⁹ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iii), 65(a), incident 12.1 iz Priloga E Optužnici.

¹²⁵⁸⁰ Završni podnesak odbrane, par. 3214.

¹²⁵⁸¹ D1033 (Svetozar Andrić, izjava svjedoka, 16. juli 2013.), par. 1; Svetozar Andrić, T. 34737; D1034 (Zapisnik o primopredaji dužnosti komandanta 1. birčanske pješadijske brigade između pukovnika Andrića i potpukovnika Ljubomira Vlačića, 6. avgust 1995.)

¹²⁵⁸² P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32566-32567; svjedok RM-318, T. 14874; P1820 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-318).

¹²⁵⁸³ P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32781; P3635 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-285).

¹²⁵⁸⁴ Dragan Todorović, T. 35356, 35365-35367, 35411.

¹²⁵⁸⁵ P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11673, 11676.

¹²⁵⁸⁶ P2170 (Nikodin Jovičić, izjava svjedoka, 17. mart 2008.), str. 1, par. 4-7; P2171 (Nikodin Jovičić, transkript iz predmeta *Tolimir*, 13. maj 2010.), str. 1706.

¹²⁵⁸⁷ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 1; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom).

¹²⁵⁸⁸ P1900 (Objedinjeni izvještaj iz 2009. o nestalim osobama iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku identifikacije na osnovu DNK, 9. april 2009.); P1890 (Biografija Helge Brunborga), str. 1.

¹²⁵⁸⁹ D1033 (Svetozar Andrić, izjava svjedoka, 16. juli 2013.), par. 1-2; P7352 (Izveštaj 1. birčanske pješadijske brigade povodom formiranja DK, 30. oktobar 1993.), str. 1.

jednog dijela opštine Kladanj.¹²⁵⁹⁰ Počev od 30. oktobra 1993., njena zona odgovornosti rasprostirala se od sela Memići na istoku, dužinom od oko 62 kilometra ka zapadu i obuhvatala je područje Bišine.¹²⁵⁹¹ Brigada je su svom sastavu imala pet pješadijskih bataljona.¹²⁵⁹² Borbeni položaji 3. bataljona Bišina nalazili su se duž linije odbrane između Makalića i Zaboja.¹²⁵⁹³

2866. **Svjedok RM-318** je u svom svjedočenju izjavio da su približno deset dana poslije pada Srebrenice, oko 08:00 ili 09:00 sati, njemu i još dvojici vojnika naredili da se odvezu u obližnji zatvor Sušica u opštini Vlasenica, koji je, po njegovom mišljenju, u to vrijeme bio pod kontrolom VRS-a, te da pokupe zatočenike i odvedu ih na razmjenu.¹²⁵⁹⁴ U putnom radnom listu naznačeno je da je 23. jula 1995. kamion TAM-110 koji je prevozio 15 ljudi vozio na relaciji Vlasenica-Bišina-Vlasenica.¹²⁵⁹⁵ Kad su stigli u zatvor Sušica, tamo je već bio jedan drugi kamion.¹²⁵⁹⁶ Nakon što su pripadnici obezbjeđenja u zatvoru ukrkali zatočenike u svjedokov kamion, konvoj, koji se sastojao dva kamiona i jednog automobila, krenuo je u pravcu Šekovića i zaustavio se u restoranu "Lovac", neposredno prije Šekovića.¹²⁵⁹⁷ U restoranu je ukrcano još zatočenika u ona dva kamiona.¹²⁵⁹⁸ Konvoj se zatim uputio u pravcu Bišine.¹²⁵⁹⁹

2867. **Svjedok RM-285** je izjavio da mu je u međuvremenu, 23. jula 1995., njegov komandant "Momo" Amović naredio da pokupi ljude pored ceste u blizini Dragaševca.¹²⁶⁰⁰ Vlasenička baza 10. diverzantskog odreda nalazila se u Dragaševcu.¹²⁶⁰¹ Kada je stigao tamo, u automobil je ušlo pet ili šest maskiranih ljudi u

¹²⁵⁹⁰ P7352 (Izveštaj 1. birčanske pješadijske brigade povodom formiranja DK, 30. oktobar 1993.), str. 2-3; v. takođe P1087 (Sudski registrator s mapama Srebrenice), str. 7.

¹²⁵⁹¹ P7352 (Izveštaj 1. birčanske pješadijske brigade povodom formiranja DK, 30. oktobar 1993.), str. 1, 10.

¹²⁵⁹² P7352 (Izveštaj 1. birčanske pješadijske brigade povodom formiranja DK, 30. oktobar 1993.), str. 1, 10.

¹²⁵⁹³ P7352 (Izveštaj 1. birčanske pješadijske brigade povodom formiranja DK, 30. oktobar 1993.), str. 10.

¹²⁵⁹⁴ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 3257032575; svjedok RM-318, T. 14877-14879.

¹²⁵⁹⁵ P1822 (Putni radni list za TAM 110 T7, 1.-31. juli 1995.), str. 1-2.

¹²⁵⁹⁶ Svjedok RM-318, T. 14878.

¹²⁵⁹⁷ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32570-32571; svjedok RM-318, T. 14879-14881.

¹²⁵⁹⁸ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32571-32572; svjedok RM-318, T. 14881.

¹²⁵⁹⁹ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32571-32572; svjedok RM-318, T. 14881-14882.

¹²⁶⁰⁰ P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32782-32783.

¹²⁶⁰¹ Dragan Todorović, T. 35366-35367, 35384.

maskirnim uniformama različitih boja, s kapama navučenim preko glava.¹²⁶⁰² Slušajući te ljude kako međusobno razgovaraju, zaključio je da je među njima bilo Muslimana i Hrvata.¹²⁶⁰³ U vezi s mješovitim sastavom 10. diverzantskog odreda, Pretresno vijeće upućuje na poglavlje 3.1.2. Oko podneva, svjedok je odvezao ljude u 4. bataljon Šekovičke brigade u Bišini, zaustavivši se na nekih 200 do 300 metara od Štaba 4. bataljona, na makadamskom putu.¹²⁶⁰⁴ Svjedok je izjavio da mu je Amović prvobitno rekao da odvede ljude u Šekovičku brigadu, ali da mu je na putu jedan od ljudi koji su ušli u automobil rekao da ih odveze direktno u 4. bataljon.¹²⁶⁰⁵

2868. **Svjedok RM-318** je u svom svjedočenju izjavio da je, kada su se zaustavili na seoskom putu u Bišini, primijetio da se konvoju pridružio drugi automobil, Golf D-2, koji je prepoznao kao automobil Vujadina Popovića.¹²⁶⁰⁶ Zatim je iz prvog automobila izašlo pet vojnika.¹²⁶⁰⁷ Među njima su bili vojnici koji su na nadlaktici lijevog rukava nosili oznaku 10. diverzantskog odreda, vojnici koji su nosili maskirne uniforme i vojnici u civilnim majicama.¹²⁶⁰⁸ Svjedok nije mogao da im vidi lica zato što su nosili kape i naočale za sunce.¹²⁶⁰⁹ **Svjedok RM-285** je zapazio da su svi oni nosili automatske puške.¹²⁶¹⁰ On je zapazio i tri ili četiri čovjeka u uniformama koja su stajala u blizini štaba 4. bataljona i nosili opasače koji su bili žute ili bijele boje, kao i dva vozila, od kojih je jedno bilo kamion TAM-110.¹²⁶¹¹ Svjedok je dobio uputstvo da čeka u blizini baraka koje su se gradile na udaljenosti od oko jednog kilometra.¹²⁶¹²

2869. **Svjedok RM-318** je u svom svjedočenju izjavio da je onih a pet vojnika otvorilo stražnju stranicu jednog od kamiona i izvelo pet zatočenika.¹²⁶¹³ Odveli su

¹²⁶⁰² P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32784-32785.

¹²⁶⁰³ P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32784.

¹²⁶⁰⁴ P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32783, 32785-32787, 32789.

¹²⁶⁰⁵ P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32783, 32785-32786, 32789.

¹²⁶⁰⁶ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32572; svjedok RM-318, T. 14880, 14894-14895.

¹²⁶⁰⁷ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32572-32573; svjedok RM-318, T. 14882.

¹²⁶⁰⁸ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32575, 32588; svjedok RM-318, T. 14883.

¹²⁶⁰⁹ Svjedok RM-318, T. 14883, 14889.

¹²⁶¹⁰ P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32788.

¹²⁶¹¹ P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32787-32789.

¹²⁶¹² P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32787-32788.

¹²⁶¹³ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32572-32573; svjedok RM-318, T. 14884.

zatočenike na nekih 30 metara udaljenosti od kamiona i svjedok je onda čuo pucnje.¹²⁶¹⁴ Taj proces se nastavio istim tempom sve dok iz kamiona nisu izvedeni svi zatočenici.¹²⁶¹⁵ Svjedoku nije poznato koliko je zatočenika bilo u ta dva kamiona, ali je u svom svjedočenju izjavio da je u takve kamione normalno moglo da stane deset ljudi s opremom.¹²⁶¹⁶ Onih pet vojnika brzo je završilo svoj zadatak, vratilo se u automobil i otišlo.¹²⁶¹⁷ Na pitanje šta se upravo dogodilo, Popović nije odgovorio, a u očima su mu bile suze.¹²⁶¹⁸ Popović je bio prisutan sve vrijeme dok je trajao taj incident, ali svjedok nije vidio da je on toj petorici vojnika izdao bilo kakva naređenja.¹²⁶¹⁹ Poslije izvjesnog vremena, stigla je velika građevinska mašina i iskopala jamu.¹²⁶²⁰ Popović je zatim rekao dvojici vojnika da pokopaju tijela, što su oni i učinili.¹²⁶²¹ Prema podacima iz putnog radnog lista, golf D-2 koji je koristio Popović 23. jula 1995. kretao se na relaciji Vlasenica-Zvornik-Vlasenica.¹²⁶²² Prema riječima svjedoka RM-318, Bišina se ne nalazi na tom putnom pravcu.¹²⁶²³ **Svjedok RM-285** je izjavio da su tri do pet sati kasnije, ljudi koje je odvezao prišli njegovom automobilu i rekli mu da ih odveze natrag na cestu u blizini Dragaševca.¹²⁶²⁴

2870. Kako se navodi u putnom radnom listu vozila, vozilo koje je vozio svjedok RM-285 prevezlo je 23. jula 1995. osam ljudi na relaciji Vlasenica-Šekovići-Bišina-Šekovići.¹²⁶²⁵ Prema riječima svjedoka, putni radni listovi su trebali da se potpišu odmah po završetku vožnje, ali njegov putni radni list tom prilikom nije potpisan. Poslije obavljene vožnje, njemu je rečeno da ostavi putni radni list na stolu i izađe. Dva ili tri dana kasnije, na tom putnom radnom listu stajao je potpis i njegov "šef" ga je pitao čiji je to potpis.¹²⁶²⁶ Svjedok nije mogao da razzna o čijem se potpisu radilo, ali mu je

¹²⁶¹⁴ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32573; svjedok RM-318, T. 14884-14885.

¹²⁶¹⁵ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32573; svjedok RM-318, T.14884.

¹²⁶¹⁶ Svjedok RM-318, T. 14884.

¹²⁶¹⁷ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32573; svjedok RM-318, T. 14885.

¹²⁶¹⁸ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32574.

¹²⁶¹⁹ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32575; svjedok RM-318, T. 14885.

¹²⁶²⁰ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32573; svjedok RM-318, T. 14885.

¹²⁶²¹ P1821 (Svjedok RM-318, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. mart 2009.), str. 32574; svjedok RM-318, T. 14885-14888, 14890, 14902.

¹²⁶²² D341 (Putni radni list za vozilo model "Golf D-2", 1.-31. juli 1995.), str. 1, 4.

¹²⁶²³ Svjedok RM-318, T. 14895.

¹²⁶²⁴ P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32789-32790.

¹²⁶²⁵ P1823 (Putni radni list za minibus, 18.-31. juli 1995.), str. 1-2.

¹²⁶²⁶ P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32795.

"šef" rekao da je za to vjerovatno bio zadužen Popović, pa je svjedok pored potpisa upisao Popovićevo ime.¹²⁶²⁷ Dana 23. jula 1995., **Ljubomir Bojanović** je, u skladu sa svojim dužnostima dežurnog operativnog oficira, unio u bilježnicu dežurnog operativnog oficira da je u 08:30 sati potpukovnik Cerović prenio poruku za komandanta da će Popović tog dana do 17:00 sati doći u Komandu Zvorničke brigade.¹²⁶²⁸

2871. Jedan svjedok je iznio dokaze u vezi s jednom od žrtava u ovom incidentu. **Nikodin Jovičić** je izjavio da je Himzo Mujić, bosanski Musliman iz muslimanskog sela Rijeke, bio jedan od njegovih operativnih kontakata, ali da je sredinom 1992. izgubio vezu s njim.¹²⁶²⁹ Prema transkriptu presretnutog telefonskog razgovora od 24. jula 1995. koji su vodili Kane i jedna nepoznata osoba, Mujić je bio zatočenik koji je, pokušavajući da izdejstvuje da bude razmijenjen, pomenuo ime svjedoka.¹²⁶³⁰ Svjedok je izjavio da je Goran Kanostrevac, zvani Kane, bio načelnik SJB-a Han- Pijesak.¹²⁶³¹ U presretnutom razgovoru dalje se precizira da je izvjesni Dragić bio upravnik zatvora u kojem je Mujić bio zatočen.¹²⁶³² Prema transkriptu jednog drugog presretnutog telefonskog razgovora kojeg su dvije neidentifikovane osobe vodile istog dana, Mujić više nije bio u zatvoru i Popović je bio jedini koji je znao gdje je Mujić otišao i šta se s njim desilo.¹²⁶³³

2872. **Dušan Janc** je u svom svjedočenju izjavio da su iz jedne primarne masovne grobnice na području Bišine iznad Šekovića u periodu od 20. maja do 7. juna 2006. ekshumirana tijela i da je analizom DNK identifikovano 39 osoba, od kojih su dvije bile mlađe od 18 godina.¹²⁶³⁴ U toj grobnici je pronađeno i 18 ligatura i četiri poveza za

¹²⁶²⁷ P3634 (Svjedok RM-285, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 25. mart 2009.), str. 32795, 32796-32797.

¹²⁶²⁸ P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11695-11696, 11698, 11701, 11703-11704, 11742, 11760; P1501 (Dnevnik dežurnog operativnog oficira Zvorničke brigade, Teacher's edition, 11.-23. juli 1995.), str. 143. U vezi s lokacijom na kojoj se nalazila Komanda Zvorničke brigade, v. P1087 (Sudski registrator s mapama Srebrenice), str. 7.

¹²⁶²⁹ P2170 (Nikodin Jovičić, izjava svjedoka, 17. mart 2008.), par. 8.

¹²⁶³⁰ P2170 (Nikodin Jovičić, izjava svjedoka, 17. mart 2008.), par. 10; P2172 (Transkript presretnutog razgovora, 24. juli 1995.), str. 1-2.

¹²⁶³¹ P2170 (Nikodin Jovičić, izjava svjedoka, 17. mart 2008.), par. 6.

¹²⁶³² P2172 (Transkript presretnutog razgovora, 24. juli 1995.), str. 1-2.

¹²⁶³³ P1390 (Transkript presretnutog telefonskog razgovora), str. 1-2; P1391 (Telefonski razgovor koji je presrela ABiH, 24. juli 1995.), str. 1-2.

¹²⁶³⁴ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), Dodatak A, str. 26-27; P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 302-304; P1984 (Objašnjenje foto-dokumentacije, ekshumacija na lokalitetu Bišina, Kantonalno tužilaštvo Tuzla, 3. februar 2008.), str. 6; Dušan Janc, T. 15262-15263.

oči.¹²⁶³⁵ Među identifikovanima je naveden i Himzo Mujić.¹²⁶³⁶ Pored toga, tijela su ekshumirana i iz primarne masovne grobnice koja se nalazila u pećini na području Bišine iznad Šekovića u periodu od 6. do 27. oktobra 2009. i analizom DNK identifikovano je 16 osoba.¹²⁶³⁷ U izvještaju o ekshumaciji, koji je 2008. godine sačinilo Kantonalno tužilaštvo Tuzla, navodi se da je 39 tijela ekshumirano iz primarne masovne grobnice u Bišini, koja se nalazila pored lokalnog puta za naselje Sajtovići.¹²⁶³⁸ Kod 27 tijela ruke su bile povezane ligaturama izrađenim od žice.¹²⁶³⁹ Izvještaj iz 2009. godine o osobama koje su prijavljene kao nestale i preminule nakon zauzimanja Srebrenice sadrži imena svih 39 osoba koje su kasnije identifikovane iz grobnice u Bišini, i tu se navodi da je njih 38 bilo muškog pola, a za jednu osobu, koja se zvala Mirsad, nije naveden pol.¹²⁶⁴⁰ Prema tom izvještaju, od 7.663 osobe koje se vode kao nestale i preminule u Srebrenici, njih 85,8 do 99,1 posto bile su muslimanske nacionalnosti, što je utvrđeno poređenjem s podacima iz popisa stanovništva iz 1991. godine.¹²⁶⁴¹ Kako se navodi u drugom izvještaju iz 2009. godine o nestalim osobama iz Srebrenice, 27 žrtava od tijela ekshumiranih iz masovne grobnice u Bišini identifikovano je na osnovu vojne evidencije ABiH o mrtvim i nestalim vojnicima i drugom vojnom osoblju.¹²⁶⁴²

¹²⁶³⁵ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), Dodatak A, str. 26-27; Dušan Janc, T. 15373.

¹²⁶³⁶ P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 302-304.

¹²⁶³⁷ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), Dodatak A, str. 27; v. takođe P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 305-306.

¹²⁶³⁸ P1984 (Objašnjenje foto-dokumentacije, ekshumacija na lokalitetu Bišina, Kantonalno tužilaštvo Tuzla, 3. februar 2008.), str. 1-6.

¹²⁶³⁹ P1984 (Objašnjenje foto-dokumentacije, ekshumacija na lokalitetu Bišina, Kantonalno tužilaštvo Tuzla, 3. februar 2008.), str. 1-6.

¹²⁶⁴⁰ P1901 (Izvještaj tužilaštva iz 2009. o napretku identifikacije na osnovu DNK koju je proveo MKNL, 9. april 2009.), str. 8, 11-12, 22-23, 35, 45, 53, 55, 59, 66, 72-73, 78, 88, 90, 93, 102-103, 107, 129, 132, 137, 139, 141, 147, 150, 155, 166, 172, 193, 204, 216, 232; v. takođe P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom, 28. juni 2013.), str. 302-304.

¹²⁶⁴¹ P1901 (Izvještaj tužilaštva iz 2009. o napretku identifikacije na osnovu DNK koju je proveo MKNL, 9. april 2009.), str. 3. Spisak od 7.663 osobe koje su prijavljene kao nestale i mrtve sadrži evidenciju o 1.032 nestale osobe koje se nisu mogle dovesti u vezu s Popisom stanovništva iz 1991. godine. U izvještaju se navodi da nacionalnost tih nepovezanih osoba nije poznata, ali da se sa sigurnošću može pretpostaviti da je udio Muslimana među njima bio približno isti kao i kod osoba koje su bile povezane, što bi značilo da je ukupan broj nestalih Muslimana iznosio 7.619, ili 99,1 posto. Pored toga, Pretresno vijeće napominje da se u izvještaju daje spisak dodatnih 213 osoba koje su u evidenciji MKNL-a prijavljene kao nestale. Te osobe nisu bile obuhvaćene analizom nacionalne pripadnosti i među njima se nalazi jedna od osoba koje su identifikovane iz grobnice u Bišini.

¹²⁶⁴² P1900 (Objedinjeni izvještaj iz 2009. o nestalim osobama iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku identifikacije na osnovu DNK, 9. april 2009.), str. 56, 96. Pretresno vijeće napominje da se u izvještaju navodi da vojni izvještaji ABiH mogu sadržati i nevojno osoblje, kao i da je vještak ocijenio da je učinak toga vjerovatno mali, ali da bi bila potrebna daljnja istraga, v. *ibid.* str. 94-95.

2873. Pretresno vijeće ne vidi nikakvu osnovu za argument odbrane da svjedok RM-318 nije dao adekvatno objašnjenje kada je suočen s dokazima koji isključuju mogućnost da je Popović bio prisutan u Bišini 23. jula 1995.¹²⁶⁴³ Pretresno vijeće napominje da su svjedoku RM-318 predloženi putni radni list za Popovićev automobil i bilježnica dežurnog operativnog oficira Zvorničke brigade i da mu je postavljeno pitanje da li bi na osnovu tih dokaza promijenio svoju tvrdnju u vezi s Popovićevim prisustvom u Bišini tokom ubijanja koje se navodi u Optužnici, te da je svjedok odgovorio da je ne bi mijenjao.¹²⁶⁴⁴ Pretresno vijeće konstatuje da je taj svjedok, kao očevidac, dao pouzdan i dosljedan prikaz događaja koji su se tog dana odvijali u Bišini i da, s obzirom na to da nikad nije vidio dokaze koji su mu tada predloženi, nije bio u poziciji da ih odvagane naspram svog sopstvenog svjedočenja. Pretresno vijeće stoga odbija tvrdnju odbrane da svjedok nije dao adekvatan odgovor. Pored toga, Pretresno vijeće napominje da bilježnica dežurnog operativnog oficira koja je predložena svjedoku ne isključuje Popovićovo prisustvo u Bišini prilikom ubijanja koje se navodi u Optužnici.¹²⁶⁴⁵ Što se tiče putnog radnog lista vozila, Pretresno vijeće napominje da je bilješka koja se odnosi na broj sati tokom kojih je vozilo korišteno 23. jula nepotpuna, da se čini da je datum 23. juli izmijenjen, te da se bilješka koja se odnosi na ukupnu pređenu kilometražu vozila na dan 28. jula ne slaže s odgovarajućom bilješkom koja se odnosi na broj pređenih kilometara za taj dan.¹²⁶⁴⁶ Shodno tome, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da su bilješke u putnom radnom listu vozila tačne. S obzirom na gore navedeno, Pretresno vijeće odbija ovaj argument odbrane u cijelosti.

2874. Pretresno vijeće napominje da se forenzički dokazi, a posebno izvještaj čiji je autor Janc, odnose na otkrivanje dviju masovnih grobnica, od kojih je jedna grobnica u Bišini u blizini naselja Sajtovići, a druga pećina na području Bišine. S tim u vezi, Pretresno vijeće napominje da je svjedok RM-318 u svom svjedočenju izjavio da je bio prisutan tokom ubijanja, kopanja grobnice i pokopavanja tijela, ali da nije svjedočio da

¹²⁶⁴³ Pretresno vijeće napominje da su svjedoku RM-318 predloženi putni radni list za Popovićev automobil, to jest D341, i bilježnica dežurnog operativnog oficira Zvorničke brigade, to jest P1501, i da mu je postavljeno pitanje da li bi na osnovu tih dokaza promijenio svoju tvrdnju u vezi s Popovićevim prisustvom u Bišini prilikom ubijanja koje se navodi u Optužnici, te da je svjedok odgovorio da je ne bi mijenjao. Svjedok RM-318, T. 14895-14900.

¹²⁶⁴⁴ Svjedok RM-318, T. 14895-14900

¹²⁶⁴⁵ Pretresno vijeće napominje da je ubijanje koje se navodi u Optužnici izvršeno oko podneva, te s obzirom na činjenicu da se Komanda Zvorničke brigade nalazila na oko 35 kilometara udaljenosti od Bišine, to što je Popović došao u Zvorničku brigadu najkasnije u 17:00 sati ne isključuje mogućnost da je oko podneva bio prisutan na mjestu na kojem je navedeno ubijanje u Bišini izvršeno.

¹²⁶⁴⁶ Što se tiče putnog radnog lista vozila, Pretresno vijeće se oslanja na originalni putni radni list vozila, a ne na njegov prijevod.

se na lokalitetu grobnice nalazila pećina. U svjetlu toga, te s obzirom na to da je broj tijela koja su ekshumirana iz grobnice u Bišini, u blizini naselja Sajtovići, sličan broju žrtava koji je naveo svjedok RM-318, Pretresno vijeće se uvjerilo da se forenzički dokazi u vezi s tom grobnicom odnose na incident 12.1 iz Priloga E Optužnici. Shodno tome, Pretresno vijeće neće u vezi s ovim incidentom dalje razmatrati forenzičke dokaze koji se odnose na pećinu na području Bišine.

2875. Pretresno vijeće takođe napominje da mu nisu predloženi direktni dokazi o nacionalnoj pripadnosti osoba čija su tijela pronađena u grobnici u Bišini. Međutim, Pretresnom vijeću su predloženi dokazi da su 27 od 39 osoba čija su tijela ekshumirana iz masovne grobnice u Bišini bile pripadnici A BiH. Pored toga, 39 osoba koje su identifikovane iz grobnice u Bišini bile su uključene u izvještaj iz 2009. godine o mrtvim i nestalim osobama poslije zauzimanja Srebrenice. Od 7.663 osobe koje su prijavljene kao mrtve i nestale osobe iz Srebrenice, potvrđeno je da su njih 85,8 posto bili bosanski Muslimani, a procjenjuje se da je među njima bilo do 99,1 posto bosanskih Muslimana. S obzirom na gore navedeno, Pretresno vijeće se uvjerilo da su skoro sve osobe čija su tijela pronađena u grobnici u Bišini, ako ne i sve, bile bosanski Muslimani.

2876. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su pripadnici 10. diverzantskog odreda VRS-a 23. jula 1995. u Bišini ubili iz vatrenog oružja 39 muškaraca i dječaka, od kojih su skoro svi bili bosanski Muslimani.¹²⁶⁴⁷ U vezi s argumentom odbrane da nema dovoljnih dokaza da bi se utvrdilo da su bili umiješani neka cijela jedinica VRS-a ili 10. diverzantski odred, te da dokazi, zapravo, pokazuju da su kriminalne radnje vršene izvan komandnog lanca VRS-a, Pretresno vijeće napominje da mu nije predloženo nijedan dokazi u prilog toj tvrdnji. Naprotiv, svjedok RM-318 je neke od vojnika identifikovao kao pripadnike 10. diverzantskog odreda. Pored toga, svjedok RM-285 je pokupio vojnike u blizini baze 10. diverzantskog odreda. Među ubijenima su bili Himzo Mujić, bosanski Musliman, i dvojica maloljetnika. Na rukama nekoliko tijela ekshumiranih iz grobnice u Bišini nalazile su se ligature, a nekoliko njih je imao poveze preko očiju. Pretresno vijeće će dalje razmotriti gore navedeno u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

¹²⁶⁴⁷ Kao što se navodi gore, u izvještaju tužilaštva iz 2009. o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK od strane MKNL-a nije naznačen pol za jednu žrtvu koja se zvala Mirsad. S obzirom na činjenicu da je Mirsad često muško ime u Bosni i Hercegovini, Pretresno vijeće konstatuje da je dotična osoba takođe bila muškog pola.

7.12 Trnovo (incident 13.1 iz Priloga E Optužnici)

2877. Kako se navodi u Optužnici, negdje krajem jula ili početkom avgusta 1995., pripadnici srpskih snaga i članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba (kako su definisani u Optužnici) ubili su šest muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice, u blizini grada Trnova. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje su u vezi s tim incidentom iznijeli **svjedok RM-280**, Srbin iz Hrvatske;¹²⁶⁴⁸ **Mujo Subašić**, bosanski Musliman iz Podžepnja, opština Han Pijesak, koji je od aprila 1993. do 11. jula 1995. radio kao medicinski tehničar u bolnici u Srebrenici;¹²⁶⁴⁹ **svjedokinja RM-311**, Muslimanka iz opštine Srebrenica;¹²⁶⁵⁰ i Dušan Janc, bivši istražitelj tužilaštva MKSJ-a;¹²⁶⁵¹ kao i dokumentarni dokazi.

2878. **Svjedok RM-280** je u svom svjedočenju izjavio da je u nekom trenutku 1995., poslije operacije u Velikoj Kladaši, pomoćnik ministra za policiju RSK-a, Milan Milanović zvani Mrgud, rekao Škorpionima da će biti upućeni u Trnovo u Bosni i Hercegovini radi operacije.¹²⁶⁵² Mrgud je jedinici obezbijedio nove značke MUP-a Srbije.¹²⁶⁵³ Negdje početkom jula 1995., jedinica, koju je činilo približno 150 ljudi, otišla je iz Đeletovaca u Trnovo.¹²⁶⁵⁴ Dva dana po dolasku u Trnovo, jedinica je upućena na linije odbrane na planini Treskavici.¹²⁶⁵⁵ Škorpioni su na tom području zamijenili jednu jedinicu VRS-a ili policije.¹²⁶⁵⁶ Svjedoku je rečeno da se vrši pregrupisanje jedinica oko Srebrenice i da je svrha operacije da se simulira napad na Sarajevo.¹²⁶⁵⁷ Simulirani napad izvršen je istovremeno kad i srpska ofanziva u Srebrenici.¹²⁶⁵⁸ Tokom operacije, Škorpioni su radili u sadejstvu s jedinicama VRS-a na

¹²⁶⁴⁸ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 1-2, 6; svjedok RM-280, T. 18687; P2576 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-280). Dokazi svjedoka RM-280 takođe su razmotreni u poglavlju 9.2.8.

¹²⁶⁴⁹ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), str. 1, par. 3, 10-11, 29, 31.

¹²⁶⁵⁰ P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 1-2; P3521 (Svjedokinja RM-311, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. oktobar 2006.), str. 3306.

¹²⁶⁵¹ P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 1.

¹²⁶⁵² P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 7, 9; svjedok RM-280, T. 18711, 18718.

¹²⁶⁵³ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 7, 10; svjedok RM-280, T. 18712.

¹²⁶⁵⁴ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 9-11; P2580 (Svjedok RM-280, transkript iz predmeta *Tolimir*, 20. juni 2011.), str. 15666-15672, 15676; svjedok RM-280, T. 18718; P2584 (Označena mapa putnog pravca od Đeletovaca do Trnova).

¹²⁶⁵⁵ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 10; P2580 (Svjedok RM-280, transkript iz predmeta *Tolimir*, 20. juni 2011.), str. 15676; svjedok RM-280, T. 18728.

¹²⁶⁵⁶ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 10; svjedok RM-280, T. 18717-18718, 18742.

¹²⁶⁵⁷ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 10.

¹²⁶⁵⁸ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 10.

području koje se nalazilo u zoni odgovornosti SRK-a.¹²⁶⁵⁹ Svjedok je dalje precizirao da su tokom operacije Medić i čovjek poznat pod nadimkom Asteriks dobijali naređenja od Mrguda, koji je, opet, svoja naređenja dobijao od SDB-a Srbije.¹²⁶⁶⁰ Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da su pripadnici jedinice u svojim kontaktima s VRS-om izbjegavali da se nazivaju Škorpionima i da su, umjesto toga, tvrdili da su iz policije RSK-a.¹²⁶⁶¹ Operacija je trajala približno 21 dan i Škorpioni su se vratili u Đeletovce krajem jula ili početkom avgusta 1995.¹²⁶⁶²

2879. Svjedok RM-280 je za ubijanje, koje se prema navodima desilo, saznao tako što je gledao video-snimak operacije Škorpiona u Trnovu i što je o njemu čuo od pripadnika Škorpiona koji su učestvovali u operaciji.¹²⁶⁶³ Negdje oko sredine jula 1995., potkraj operacije Škorpiona u Trnovu, neko iz komandnog lanca je naredio Mediću da u Srebrenicu pošalje autobus i kamion, kao i dva vozača, od kojih je jedan imao nadimak Braco, a drugi se zvao Đuro Meleusić.¹²⁶⁶⁴ Vozači su se vratili u logor Škorpiona kod Trnova sa šest muškaraca, Muslimana.¹²⁶⁶⁵ Medić je izdao naređenje da se ti ljudi odvedu i ubiju.¹²⁶⁶⁶ Odabrao je ljude koji će ubiti te zarobljenike: vozača Branislava Medića, svoje tjelohranitelje Aleksandra Medića, Peru Petraševića i Milorada Momića, kao i čovjeka koji je bio zadužen za kuhinju, Slobodana Davidovića.¹²⁶⁶⁷ Slobodan Stojković, zvani Bugar, bio je poslat s njima da snimi pogubljenje video-kamerom.¹²⁶⁶⁸

¹²⁶⁵⁹ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 6, 10-11; P2580 (Svjedok RM-280, transkript iz predmeta *Tolimir*, 20. juni 2011.), str. 15677; svjedok RM-280, T. 18715-18717.

¹²⁶⁶⁰ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 11; svjedok RM-280, T. 18713-18714, 18718.

¹²⁶⁶¹ Svjedok RM-280, T. 18727.

¹²⁶⁶² P2578 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 25. maj 2005.), par. 6; P2580 (Svjedok RM-280, transkript iz predmeta *Tolimir*, 20. juni 2011.), str. 15677, 15680, 15718-15719; svjedok RM-280, T. 18728.

¹²⁶⁶³ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 12; P2578 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 25. maj 2005.), par. 8-10; P2580 (Svjedok RM-280, transkript iz predmeta *Tolimir*, 20. juni 2011.), str. 15680; P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), 1'38''59-1'57''17.

¹²⁶⁶⁴ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 11; P2580 (Svjedok RM-280, transkript iz predmeta *Tolimir*, 20. juni 2011.), str. 15693-15694, 15713, 15718-15719; svjedok RM-280, T. 18691-18692, 18728.

¹²⁶⁶⁵ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 11; P2580 (Svjedok RM-280, transkript iz predmeta *Tolimir*, 20. juni 2011.), str. 15693-15694, 15701-15702, 15715; svjedok RM-280, T. 18691-18692.

¹²⁶⁶⁶ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 11; svjedok RM-280, T. 18731-18733, 18744.

¹²⁶⁶⁷ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 11; svjedok RM-280, T. 18729-18733, 18733-18735; P2582 (Fotografija Aleksandra Medića, Slobodana Medića, Slobodana Davidovića, Miroslava Grkinića i Nikole Koljevića u hotelu na Jahorini).

¹²⁶⁶⁸ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 11; P2578 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 25. maj 2005.), par. 7; P2580 (Svjedok RM-280, transkript iz predmeta *Tolimir*, 20. juni 2011.), str. 15669-15670, 15681-15682.

2880. Svjedok je identifikovao sljedeće pripadnike te jedinice koji se na video-snimku vide kako sprovode šest zarobljenih muškaraca, Muslimana, duž puta: Peru Petraševića, Branislava Medića, Milorada Momića, Aleksandra Medića, Slobodana Davidovića, Slobodana Stojkovića, čovjeka s nadimkom Šiptar, čovjeka koji se zvao Saša s nadimkom Vuk, te dvojicu pripadnika izviđačkog voda.¹²⁶⁶⁹ Svi zatočeni, Muslimani, nosili su civilnu odjeću.¹²⁶⁷⁰ Prije nego što su ih ubili, jedan pripadnik jedinice Škorpioni rekao je: "Jeb'o te Alija što ti dao debele čarape da u njima ratuješ".¹²⁶⁷¹ Petrašević, Branislav Medić, Momić, Aleksander Medić, Davidović i Šiptar otišli su pješice su s puta i ušli na travnati prostor pored jedne napuštene vikendice, gdje su neke od zarobljenika natjerali da hodaju na koljenima.¹²⁶⁷² Dva zarobljenika su morala da legnu na travu.¹²⁶⁷³ Petrašević je ubio prva tri zarobljenika, a Branislav Medić je ubio četvrtog.¹²⁶⁷⁴ Zatim su dvojici preostalih zarobljenika naredili da ustanu i Šiptar im je odvezao ruke.¹²⁶⁷⁵ Davidović je pucao u glavu četvorici mrtvih ljudi.¹²⁶⁷⁶ Dvojicu preostalih zarobljenika su onda natjerali da odnesu leševe iza obližnjeg drveća.¹²⁶⁷⁷ Branislav Medić je ubio ta dva preostala zarobljenika u napuštenoj vikendici, a drugi su pucali u njihove leševe.¹²⁶⁷⁸ Kopije video-snimka načinjene su nakon što se jedinica vratila iz Bosne i Hercegovine.¹²⁶⁷⁹ Nekoliko dana nakon što su se vratili, pripadnici jedinice su gledali i taj video-snimak u komandnoj sobi u logoru.¹²⁶⁸⁰

2881. **Mujo Subašić** je izjavio da je na snimku pogubljenja u Trnovu šest ljudi koji su pobjegli iz Srebrenice, koji je emitovan na televiziji, prepoznao Sidika Salkića iz

¹²⁶⁶⁹ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 15; P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), 1'48''10-1'49''07.

¹²⁶⁷⁰ P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), od 1'38''59 nadalje.

¹²⁶⁷¹ P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), transkript, str. 91.

¹²⁶⁷² P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 15; P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), 1'49''07-1'49''46.

¹²⁶⁷³ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 15; P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), transkript, str. 95.

¹²⁶⁷⁴ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 15; P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), 1'49''52-1'50''28.

¹²⁶⁷⁵ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 15; P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), 1'50''56-1'51''48.

¹²⁶⁷⁶ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 15; P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), 1'51''50-1'51''55.

¹²⁶⁷⁷ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 15; P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), 1'52''01-1'55''16.

¹²⁶⁷⁸ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 15; P2581 (Video-snimak Škorpiona koji prikazuje operaciju u Trnovu), 1'55''50-1'57''17.

¹²⁶⁷⁹ P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 12; P2578 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 25. maj 2005.), par. 9.

¹²⁶⁸⁰ P2578 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 25. maj 2005.), par. 10.

Joševa kao jednu od žrtava.¹²⁶⁸¹ **Svjedokinja RM-311** je na stop-fotografijama s video-snimka koje joj je pokazao istražitelj tužilaštva identifikovala Safeta Fejzića.¹²⁶⁸² Fejzić nije bio pripadnik vojske, nego je bio maloljetnik star 17 godina i nosio je civilnu odjeću kada je pobjegao iz Srebrenice s kolonom muškaraca, i to je bio posljednji put da ga je svjedokinja vidjela živog.¹²⁶⁸³ Kako se navodi u izvještaju čiji je autor Janc, posmrtni ostaci šest tijela, među kojima su bila tijela trojice maloljetnika, od kojih su dvojica imala 16, a jedan 17 godina kad su ubijeni, pronađeni su 28. aprila 1999. na Godinjskim barama kod Trnova i kasnije su identifikovani.¹²⁶⁸⁴ Sve te osobe su prijavljene kao nestale 11. ili 12. jula 1995. poslije zauzimanja srebreničke enklave od strane VRS-a.¹²⁶⁸⁵

2882. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su negdje između sredine jula i sredine avgusta 1995. na jednoj lokaciji u blizini Trnova, pripadnici jedinice Škorpioni, kojima je komandovao Slobodan Medić, ubili šest zarobljenih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili odjeveni u civilnu odjeću. Prije nego što su ih ubili, jedan pripadnik jedinice Škorpioni rekao je žrtvama: "Jeb'o te Alija što ti dao debele čarape da u njima ratuješ". Žrtve, od kojih su dvije imale 16, a jedna 17 godina, prijavljene su kao nestale 11. ili 12. jula poslije pada Srebrenice. Škorpioni su u to vrijeme djelovali u sadejstvu s jedinicama VRS-a na području koje se nalazilo u zoni odgovornosti SRK-a. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

¹²⁶⁸¹ P3306 (Mujo Subašić, izjava svjedoka, 3. oktobar 2012.), par. 35.

¹²⁶⁸² P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 3 i str. 6-11 (verzija na b/h/s-u); P3522 (Stop-fotografija).

¹²⁶⁸³ P3520 (Svjedokinja RM-311, izjava svjedoka, 5. decembar 2004.), str. 2.

¹²⁶⁸⁴ P1982 (Dušan Janc, Spisak imena žrtava, Dodatak D), str. 336-337; P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 39; P2795 (Ewa Tabeau, Dodaci MKNL-a Ažuriranom izvještaju u vezi sa Srebrenicom iz 2013.). Sljedeće osobe identifikovane su na lokalitetu Godinjske bare: Safet Fejzić (1978.), Azmir Alispahić (1978.), Sidik Salkić (1959.), Juso Delić (1970.), Dino Salihović (1979.) i Smajil Ibrahimović (1960.).

¹²⁶⁸⁵ P1901 (Nestali iz Srebrenice, Izvještaj iz 2009. o napretku identifikacije na osnovu DNK koju je proveo MKNL, 9. april 2009.), str. 21, 46, 95, 176, 183; P1982 (Dušan Janc, Spisak imena žrtava, Dodatak D), str. 336-337; P1987 (Dušan Janc, Ažurirani rezime forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 39; P2795 (Ewa Tabeau, Dodaci MKNL-a Ažuriranom izvještaju u vezi sa Srebrenicom iz 2013.).

7.13 Potočari (incident 14 iz Priloga E Optužnici)

7.13.1 U blizini baze UN-a (incident 14.1 iz Priloga E Optužnici)

2883. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje devet muškaraca, bosanskih Muslimana, kod baze UN-a, na strani glavnog puta u Potočarima na kojoj se nalazi selo Budak, 12. jula 1995. ili približno tog datuma.¹²⁶⁸⁶ Odbrana je iznijela argument da to što nema očevidaca tog ubijanja, kao ni dokaza o prisustvu MUP-a u bijeloj kući u vrijeme kad se incident desio, ukazuje na to da se ne može zaključiti van razumne sumnje da su ovo navodno ubijanje počinili vojnici VRS-a.¹²⁶⁸⁷ Pretresno vijeće je u vezi s ovim incidentom formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno 1486. Pored toga, Vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli **Hana Mehmedović**, bosanska Muslimanka iz Bostahovine u opštini Srebrenica;¹²⁶⁸⁸ **Eelco Koster**, pripadnik Nizozemskog bataljona;¹²⁶⁸⁹ i **Robert Franken**, koji je od 15. januara do pred kraj jula 1995. bio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona u Potočarima,¹²⁶⁹⁰ i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicom o kojoj je presuđeno.¹²⁶⁹¹ Pored toga, Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje je iznijela **Behara Krdžić**, bosanska Muslimanka iz sela Sase u opštini Srebrenica.¹²⁶⁹²

2884. U danima neposredno poslije pada srebreničke enklave, na području Potočara otkriveno je više leševa.¹²⁶⁹³ Tijela devet ubijenih muškaraca otkrili su 13. jula pripadnici Nizozemskog bataljona na jednom polju pored rijeke, nekih 500 metara od baze UN-a.¹²⁶⁹⁴ Svi ti mrtvi muškarci su na sebi imali civilnu odjeću i bili su ustrijeljeni

¹²⁶⁸⁶ Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iv), 65(b), incident 14.1 iz Priloga E Optužnici.

¹²⁶⁸⁷ Završni podnesak odbrane, par. 3249.

¹²⁶⁸⁸ P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 1-2; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2. Dokazi koje je iznijela ova svjedokinja razmotreni su u poglavlju 7.1.3.

¹²⁶⁸⁹ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 1-2; Eelco Koster, T. 1235; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 1.

¹²⁶⁹⁰ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 3-4, 109.

¹²⁶⁹¹ **Hana Mehmedović**: P1038 (Hana Mehmedović, izjava svjedoka, 17. juni 2000.), str. 2; P1039 (Hana Mehmedović, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), str. 2. **Eelco Koster**: P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 15; P59 (Vazdušni snimak Potočara od 13. jula 1995., pod naslovom "Pregled", s oznakama koje je unio Eelco Koster); P60 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio Eelco Koster); Eelco Koster, T. 1213-1214, 1217, 1219, 1258, 1272-1273; D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 4; **Robert Franken**: P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 94; Robert Franken, T. 10738; P1422 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio svjedok, bez datuma); P1429 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio svjedok, 13. Juli 1995.).

¹²⁶⁹² P1024 (Behara Krdžić, izjava svjedoka, 16. juni 2000.), str. 1-2; P1025 (Behara Krdžić, izjava data Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), str. 1-2.

¹²⁶⁹³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1486.

¹²⁶⁹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1486.

s leđa.¹²⁶⁹⁵ Jedan od vojnika Nizozemskog bataljona, **Eelco Koster**, u svom je svjedočenju rekao da je, istog dana, vidio devet ljudi kako ugrubo poredani u vrstu leže potrbuške s pognutim glavama.¹²⁶⁹⁶ Svjedok je pretpostavio da su oni nedavno ubijeni zato što se krv još uvijek nije zgrušala, ali nije mogao tačno da kaže koliko dugo su ta tijela ležala na tom mjestu.¹²⁶⁹⁷ Ta tijela su pronađena zapadno od glavnog puta.¹²⁶⁹⁸ Budak se nalazi na zapadnoj strani glavnog puta.¹²⁶⁹⁹ **Robert Franken** je precizirao da je dobio izvještaj da su tijela pronađena na livadi pored jednog potoka, 80 do 100 metara južno – jugozapadno od bijele kuće.¹²⁷⁰⁰ Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje su iznijele Hana Mehmedović i Behara Krdžić u vezi s ljudima koji su se okupili u bazi UN-a i oko nje, kao i prisustvom "četnika" prilikom tog ubijanja koje se navodi u Optužnici, i ti dokazi razmotreni su u poglavlju 7.1.3.

2885. Što se tiče argumenta odbrane u vezi s tim da nije bilo očevidaca ubijanja, Pretresno vijeće napominje da, s obzirom na pouzdane posredne dokaze koje je razmotrilo u vezi s ovim incidentom, puka činjenica da mu nisu predočeni dokazi očevidaca tog navedenog ubijanja nije dovoljna da bi uticala na njegov zaključak da se incident ubijanja desio.

2886. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su 12. jula 1995. pripadnici VRS-a¹²⁷⁰¹ neke muškarce, bosanske Muslimane, koji su se okupili u bazi UN-a u Potočarima i oko nje, odveli prema rijeci u blizini Budaka, na oko 500 metara udaljenosti od baze. Pripadnici VRS-a su na jednom polju u blizini rijeke postrojili devet tih muškaraca i ubili ih pucajući im u leđa. Muškarci su bili u civilnoj odjeći. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

¹²⁶⁹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1486.

¹²⁶⁹⁶ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 15; Eelco Koster, T. 1217-1219, 1271-1272; P60 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio Eelco Koster); D25 (Upitnik za razgovor s pripadnicima mirovnih snaga UN-a, koji je popunio Eelco Koster), str. 4.

¹²⁶⁹⁷ P57 (Eelco Koster, izjava svjedoka, 26. septembar 1995.), str. 15; Eelco Koster, T. 1219.

¹²⁶⁹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1486.

¹²⁶⁹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1486.

¹²⁷⁰⁰ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 94; Robert Franken, T. 10738; P1422 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio svjedok, bez datuma); P1429 (Vazdušni snimak Potočara s oznakama koje je unio svjedok, 13. juli 1995.).

¹²⁷⁰¹ U vezi s argumentom odbrane koji se odnosi na počinioc ubijanja, Pretresno vijeće se uvjerilo da su za ovaj incident ubijanja odgovorne vlasti koje su u vrijeme ubijanja, 12. jula 1995., bile zadužene za bosanske Muslimane u Potočarima, i upućuje na svoj zaključak u poglavljima 7.1.3 i 7.1.5.

7.13.2 U blizini "bijele kuće" (incident 14.2 iz Priloga E Optužnici)

2887. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje jednog muškarca, bosanskog Muslimana, iza jedne zgrade u blizini "bijele kuće" u Potočarima, 13. jula 1995. ili približno tog datuma.¹²⁷⁰² Odbrana je osporila vjerodostojnost Paula Groenewegena i ustvrdila da svjedok nije mogao da identifikuje počinioca, te da je stoga nemoguće utvrditi da je počinilac tog zločina koji se navodi u Optužnici bio pripadnik VRS-a.¹²⁷⁰³ Odbrana je takođe ustvrdila da se evakuacija odvijala bez zlostavljanja i da je stoga ubijanje jednog čovjeka moglo biti djelo nekolicine pojedinaca koji su postupali bez naređenja svojih pretpostavljenih.¹²⁷⁰⁴ Pored toga, odbrana je ustvrdila da je Groenewegen u svom svjedočenju izjavio da su počinioci tog navodnog zločina oklijevali u donošenju odluke ko će ispaliti hitac i da to nije način na koji bi profesionalni vojnik izvršio naređenje.¹²⁷⁰⁵ Shodno tome, nije dokazano van razumne sumnje da je ubijanje izvršeno po naređenju.¹²⁷⁰⁶ Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje su iznijeli **Paul Groenewegen**, pripadnik Nizozemskog bataljona, koji je od januara do jula 1995. bio stacioniran u Potočarima;¹²⁷⁰⁷ **Robert Franken**, koji je od 15. januara do pred kraj jula 1995. bio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona u Potočarima,¹²⁷⁰⁸ **svjedok RM-268**, koji je 1995. godine bio pripadnik Specijalne brigade policije;¹²⁷⁰⁹ **Joseph Kingori**, vojni posmatrač UN-a, koji se od marta 1995. do približno 20. jula 1995. nalazio u srebreničkoj enklavi;¹²⁷¹⁰ **Ljubodrag Gajić**, koji je bio pripadnik 1. čete MUP-ovog Centra za obuku na Jahorini,¹²⁷¹¹ **svjedok RM-362**, koji je do 11. jula 1995. živio u opštini Srebrenica;¹²⁷¹² i **Miladin Mladenović**, koji je tokom operacije u Srebrenici bio portir u voznom parku preduzeća "Vihor" u Borkovcu.¹²⁷¹³

¹²⁷⁰² Optužnica, par. 11-12, 21-22, 46(a), 59(a)(iv), 65(b), incident 14.2 iz Priloga E Optužnici.

¹²⁷⁰³ Završni podnesak odbrane, par. 3252, 3257.

¹²⁷⁰⁴ Završni podnesak odbrane, par. 3256.

¹²⁷⁰⁵ Završni podnesak odbrane, par. 3256.

¹²⁷⁰⁶ Završni podnesak odbrane, par. 3256.

¹²⁷⁰⁷ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 3-4, 6.

¹²⁷⁰⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 3-4, 109.

¹²⁷⁰⁹ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8565, 8567. Dokazi Svjedoka RM-268 takođe su razmotreni u poglavlju 7.1.5.

¹²⁷¹⁰ P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 3, 7.

¹²⁷¹¹ Ljubodrag Gajić, T. 40268-40269, 40311.

¹²⁷¹² P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17301-17302. Dokazi svjedoka RM-362 razmotreni su u poglavlju 7.1.5.

¹²⁷¹³ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 2, 4. Dokazi Miladina Mladenovića razmotreni su u poglavlju 7.1.5.

2888. **Robert Franken** je u svom svjedočenju izjavio da je oko 12. jula 1995. bio izviješten o tome da se s muškarcima u "bijeloj kući" loše postupa.¹²⁷¹⁴ Franken je u popodnevnim satima poslao patrole Nizozemskog bataljona u "bijelu kuću", ali njih su blokirale srpske snage.¹²⁷¹⁵ Franken je obavijestio pukovnika Jankovića o zlostavljanju muškaraca i Janković mu je rekao da su ti ljudi ratni zarobljenici i da će, u slučaju da postupci srpskih vojnika budu previše agresivni, preduzeti korake da to spriječi.¹²⁷¹⁶ Međutim, Janković je takođe izjavio da on nema nikakve veze s evakuacijom zato što je njegovo prisustvo bilo vezano isključivo za povlačenje Nizozemskog bataljona.¹²⁷¹⁷ Frankenu nije bilo poznato da li je Janković preduzeo ikakve korake da spriječi agresiju, ali on nije vidio nikakve rezultate.¹²⁷¹⁸

2889. **Paul Groenewegen** je u svom svjedočenju izjavio da su 13. jula 1995., tri srpska vojnika, koja su nosila maskirne uniforme raznih boja i nijansi, silom odvojila jednog čovjeka od ostalih "izbjeglica" koje su se okupile u Potočarima.¹²⁷¹⁹ Taj čovjek je nosio farmerice i plavozelenu majicu i nije bio naoružan; svjedok smatra da je on bio civil, star oko 30 ili 40 godina.¹²⁷²⁰ Maskirne uniforme koje su nosili vojnici bile su identične onima koje je nosila velika većina vojnika prisutnih na tom mjestu.¹²⁷²¹ Na osnovu svojih zapažanja o ponašanju tih vojnika i njihovim interakcijama s drugim vojnicima koji su se tu nalazili, svjedok je zaključio da su ti vojnici morali biti pripadnici VRS-a.¹²⁷²² Svjedok je zašao dalje od puta na kojem se okupila gomila i, nekih 10 do 15 minuta nakon što je vidio kako odvođe čovjeka, vidio je kako su srpski vojnici okrenuli čovjeka licem prema zidu kuće i kako mu je jedan od tih vojnika pucao u glavu s udaljenosti od oko tri metra.¹²⁷²³ Pogođeni čovjek pao je čim ga je pogodio metak.¹²⁷²⁴ Svjedok je posmatrao taj incident sa udaljenosti od oko 30 metara, pri čemu

¹²⁷¹⁴ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 89.

¹²⁷¹⁵ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 89.

¹²⁷¹⁶ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 89; Robert Franken, T. 10733-10734.

¹²⁷¹⁷ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 89; Robert Franken, T. 10733-10734.

¹²⁷¹⁸ P1417 (Robert Franken, izjava svjedoka, 15. januar 2012.), par. 89; Robert Franken, T. 10734.

¹²⁷¹⁹ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 58-62, 67; Paul Groenewegen, T. 10489-10490, 10519, 10525, 10528-10531; P1158 (Vazdušni snimak s oznakama koje je unio Paul Groenewegen, 13. juli 1995.).

¹²⁷²⁰ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 61-63.

¹²⁷²¹ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 59.

¹²⁷²² P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 59-60.

¹²⁷²³ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 61, 64-65, 67; Paul Groenewegen, T. 10485-10486, 10488-10490, 10493, 10532; P1158 (Vazdušni snimak s oznakama koje je unio Paul Groenewegen, 13. juli 1995.); P1160 (Vazdušni snimak s oznakama koje je unio Paul Groenewegen, 13. juli 1995.).

¹²⁷²⁴ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 65.

mu ništa nije zaklanjalo pogled osim ugla kuće, od kojeg nije mogao da vidi lice čovjeka koji je bio pogođen.¹²⁷²⁵ Smaknuće je izvršeno na udaljenosti od 100 do 150 metara od ostalih "izbjeglica".¹²⁷²⁶ Drugi srpski vojnici koji su bili u blizini vidjeli su taj incident, ali nisu reagovali i nastavili su s aktivnostima koje su dotad obavljali.¹²⁷²⁷ Svjedok je te večeri neslužbeno izvijestio svog narednika o tom incidentu, a sljedećeg jutra je dao službenu izjavu poručniku Schotmanu.¹²⁷²⁸

2890. **Joseph Kingori** je u svom svjedočenju izjavio da su, 13. jula, muškarci koji su bili odvojeni od žena neprekidno držani u "bijeloj kući" u izuzetno nezadovoljavajućim uslovima, pri čemu u toj kući nije bilo vode, hrane ni sanitarnih instalacija.¹²⁷²⁹

Ljubodrag Gajić je u svom svjedočenju izjavio da su pripadnici Nizozemskog bataljona protestovali zbog loših uslova u "bijeloj kući" i činjenice da su muškarci, bosanski Muslimani koji su tamo držani, unutra bili tako stiješnjeni da su morali da sjede jedan na drugom.¹²⁷³⁰

2891. **Svjedok RM-268** je izjavio da se ne sjeća da su 13. jula civili bili zlostavljani, udarani, štirani ili gurani prema autobusima ili u bilo kojem od njih, te da ga niko nije izvijestio o tome.¹²⁷³¹

2892. Pretresno vijeće napominje da je odbrana izrazila zabrinutost u pogledu vjerodostojnosti Groenewegena.¹²⁷³² Pretresno vijeće je tu zabrinutost primilo na znanje, ali usprkos tome smatra da su dokazi koje je on iznio u vezi s ovim incidentom vjerodostojni i pouzdani. Groenewegen je dao detaljan prikaz tog incidenta ubijanja. Premda je ukazao na to da mu nisu poznati određeni detalji incidenta, Pretresno vijeće smatra da su ti detalji od manjeg značaja i konstatuje da to nema negativnog uticaja na njegovo svjedočenje u vezi s ovim incidentom.

2893. Pretresno vijeće je gore i u poglavlju 7.1.5 razmotrilo dokaze koje su iznijeli svjedok RM-268 i Mladenović o tome da tokom evakuacije u Potočarima nije bilo

¹²⁷²⁵ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 65; Paul Groenewegen, T. 10532-10534.

¹²⁷²⁶ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 65.

¹²⁷²⁷ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 65.

¹²⁷²⁸ P1157 (Paul Groenewegen, izjava svjedoka, 11. novembar 2011.), par. 66; Paul Groenewegen, T. 10526-10528.

¹²⁷²⁹ P34 (Joseph Kingori, izjava svjedoka, 8. januar 2012.), par. 191; Joseph Kingori, T. 1058-1059.

¹²⁷³⁰ Ljubodrag Gajić, T. 40298-40300.

¹²⁷³¹ P2176 (Svjedok RM-268, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 9. 12.-13. mart 2007.), str. 8619.

¹²⁷³² Završni podnesak odbrane, par. 3252.

nikakvog zlostavljanja i takođe napominje da ni jedan ni drugi u svojim svjedočenjima nisu konkretno izjavili da u Potočarima nije bilo nikakvog ubijanja.

2894. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su tri ili četiri vojnika VRS-a 13. jula 1995. od ljudi koji su se okupili u Potočarima odvojila nenaoružanog muškarca, bosanskog Muslimana, koji je bio u civilnoj odjeći, i odvela ga do kuće koja se nalazila u blizini "bijeke kuće". Jedan od vojnika VRS-a pucao je tom čovjeku u glavu dok je on bio okrenut licem ka zidu kuće i tako ga ubio. Pretresno vijeće takođe konstatuje da su muškarci, bosanski Muslimani, u "bijeloj kući" držani u nezadovoljavajućim uslovima, da je kuća bila pretrpana i da u njoj nije bilo vode ni sanitarnih instalacija (v. takođe poglavlje 7.1.3). Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.14 Grad Bratunac (incident 15 iz Priloga E Optužnici)

7.14.1 U osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko te škole (incident 15.1 iz Priloga E Optužnici)

2895. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za ubijanje 50 ili više muškaraca, bosanskih Muslimana, u osnovnoj školi "Vuk Karadžić", kao i ispred škole i u njenoj okolini, u periodu od 12. do 15. jula 1995.¹²⁷³³ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ovim incidentom. Vijeću su takođe predočeni dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-255, Mevludin Orić** i **svjedok RM-362**, koji su svi bosanski Muslimani iz opštine Srebrenica;¹²⁷³⁴ **Mile Janjić, Mladen Blagojević** i **Pero Andrić**, koji su svi bili pripadnici voda Vojne policije Bratunačke brigade;¹²⁷³⁵ **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;¹²⁷³⁶ **svjedok RM-260**, koji je bio pripadnik štaba Civilne zaštite u opštini Bratunac;¹²⁷³⁷ **Zlatan Čelanović**, koji je 1995. bio pripadnik 1. bratunačke lake pješadijske brigade VRS-a;¹²⁷³⁸ **svjedok RM-306**, Srbin iz Bratunca;¹²⁷³⁹ **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje,¹²⁷⁴⁰ i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹²⁷⁴¹ Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi koje

¹²⁷³³ Optužnica, par. 11-12, 46 (a), 59 (a) (iv), 65 (b), incident 15.1 iz Priloga E Optužnici. Pretresno vijeće primjećuje da navodi iz Optužnice i neki svjedoci upućuju na "osnovnu školu 'Vuk Karadžić'", dok činjenice o kojima je presuđeno i neki drugi svjedoci pominju tu školu kao "školu 'Vuk Karadžić'". Vijeće smatra da se radi o jednoj te istoj školi i odlučilo je da u cijeloj ovoj Presudi koristi onaj naziv škole koji je korišten u Optužnici.

¹²⁷³⁴ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 1-2; P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 861, 869; P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17301-17302.

¹²⁷³⁵ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9756; D922 (Mladen Blagojević, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 3, P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 2, 4; Pero Andrić, T. 34096-34097, 34130-34131, P7295 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o razgovoru, 29. juni 2006.), str. 1, P7297 (Spisak vojnih obveznika Bratunačke brigade), str. 2.

¹²⁷³⁶ Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

¹²⁷³⁷ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7861-7862.

¹²⁷³⁸ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6626.

¹²⁷³⁹ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9357-9358; svjedok RM-306, T. 11446; D293 (Svjedok RM-306, izjava data MUP-u bosanskih Srba, 26. decembar 2005.), str. 1-2.

¹²⁷⁴⁰ Richard Butler, T. 16108.

¹²⁷⁴¹ **Svjedok RM-255**: P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 3. **Mevludin Orić**: P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 908-909, 915-919.933. **Svjedok RM-362**: P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17315-17317, 17319-17322, 17324; P3381 (Svjedok-362, transkript iz predmeta *Tolimir*, 22. mart 2010.), str. 748-751. **Mile Janjić**: P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9799, 9804-9805, 9811-9812; Mile Janjić, T. 11052-11055, 11058.

su iznijeli **Bojan Subotić**, koji je u julu 1995. bio komandir voda u bataljonu Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka;¹²⁷⁴² **Miladin Mladenović**, koji je tokom operacije u Srebrenici bio portir u voznom parku preduzeća "Vihor" u Borkovcu;¹²⁷⁴³ **svjedok RM-372**, pripadnik UNPROFOR-a, koji je od januara 1995. bio stacioniran u Bosni i Hercegovini;¹²⁷⁴⁴ **svjedok RM-346**, bosanski Musliman iz Srebrenice koji je služio u ABiH;¹²⁷⁴⁵ i **svjedok RM-265**, koji je bio pripadnik Bratunačke brigade.¹²⁷⁴⁶

2896. **Bojan Subotić** je u svom svjedočenju izjavio da je 13. jula 1995. na fudbalskom terenu u Novoj Kasabi, nakon što se obratio Muslimanima iz kolone koji su se predali i koje su tu držali pod stražom, Mladić naredio komandantu bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka, majoru Zoranu Maliniću, i svjedoku da obezbijede transfer zatočenika u Bratunac, rekavši da će autobusi i kamioni doći za sat ili sat i po (v. takođe poglavlje 7.1.6).¹²⁷⁴⁷ Shodno Mladićevom naređenju, svjedok je bio zadužen za to da se muškarci živi i zdravi ukrcaju u autobuse, pod pratnjom odvezu u osnovnu školu "Vuk Karadžić" u Bratuncu, te predaju civilnoj policiji.¹²⁷⁴⁸ Poslije izvjesnog vremena, iz pravca Zvornika i Milića stiglo je šest ili sedam autobusa i isto toliko kamiona i svjedok je muslimanskim vojnicima poručio da se napiju vode prije nego što se ukrcaju u autobuse i kamione.¹²⁷⁴⁹ Oko 19:00 sati, kolona autobusa i kamiona krenula je ka Bratuncu, a na njenom čelu je bio svjedok u borbenom oklopnom

Mladen Blagojević: Mladen Blagojević, T. 32625-32627, 32636-32642, 32646; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 4, 9, 11, 18, 20. **Pero Andrić:** P7298 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o saslušanju svjedoka, 28. februar 2007.), par. 3-6, str. 9; Pero Andrić, T. 34144. **Momir Nikolić:** D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 11; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 4. **Svjedok RM-260:** P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7883, 7917, 7920; P3622 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 19. novembar 2007.), str. 17864, 17866-17867; **Zlatan Čelanović:** P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6638-6642, 6646, 6650-6653; Zlatan Čelanović, T. 11082. **Svjedok RM-306:** P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9372, 9388-9389; svjedok RM-306, T. 11440, 11468-11469. **Richard Butler:** P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 6.2, 6.3, 6.5.

¹²⁷⁴² D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 2, 4.

¹²⁷⁴³ D707 (Miladin Mladenović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 2, 4. Dokazi Miladina Mladenovića razmotreni su u poglavlju 7.1.5.

¹²⁷⁴⁴ P3499 (Svjedok RM-372, izjava svjedoka, 6. oktobar 2013.), par. 3. Dokazi svjedoka RM-377 razmotreni su u poglavlju 7.1.5.

¹²⁷⁴⁵ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3016; P1117 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-346); svjedok RM-346, T. 9576.

¹²⁷⁴⁶ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3793, 3796, 3800; P2541 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Tolimir*, 15. mart 2011.), str. 11274, 11282.

¹²⁷⁴⁷ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 3, 5, 11, 29-30, 33; Bojan Subotić, T. 32825-32826, 32911-32914, 32976.

¹²⁷⁴⁸ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 31, 34; Bojan Subotić, T. 32911.

¹²⁷⁴⁹ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 31-34; Bojan Subotić, T. 32828.

vozilu (BOV-7) s još približno tri vojnika iz puka, dok ju je na začelju pratila praga.¹²⁷⁵⁰ Kada je kolona u 21:15 ili 21:30 sati stigla u Bratunac, svjedok je obavijestio pripadnika civilne policije koji je bio prisutan u osnovnoj školi da sprovi zatočenike, na šta je civilni policajac odgovorio da je sve u redu.¹²⁷⁵¹ Svjedok je vidio pripadnike Vojne policije na kontrolnom punktu na ulazu u Bratunac i u gradu. Iako nije zapazio pripadnike Vojne policije u školi, svjedok je u svom svjedočenju izjavio da nije ulazio u osnovnu školu "Vuk Karadžić" ni u školsko dvorište, te da stoga ne zna ko je učestvovao u obezbjeđenju škole.¹²⁷⁵² Zbog veličine školskog dvorišta, u njega su ušli samo neki od autobusa, a nakon toga je pripadnik civilne policije preuzeo zatočenike, a svjedok se zajedno s vojnicima vratio u Komandu.¹²⁷⁵³

2897. **Richard Butler** je u svom svjedočenju izjavio da su, prema iskazu jednog svjedoka, 13. jula 1995. u Potočarima muškarci, Muslimani, odvojeni od žena, djece i starih ljudi i premješteni u bijelu kuću preko puta baze UN-a.¹²⁷⁵⁴ Kad se kuća napunila, muškarce su ukrcali u tri ili četiri autobusa i odvezli u Bratunac, u staru školu koja se nalazi iza osnovne škole "Vuk Karadžić".¹²⁷⁵⁵ Drugi zatočeni Muslimani su tokom tog dana pristizali u školu i tu su svi držani do popodnevni sati 15. jula 1995., kada su ih odvezli u Pilicu.¹²⁷⁵⁶

2898. **Mevludin Orić** je izjavio da su oko 21:00 do 22:00 sata 13. jula 1995. njega i još devet ljudi autobusom prevezli iz Konjević Polja u osnovnu školu "Vuk Karadžić", gdje su stigli u kasnim večernjim satima.¹²⁷⁵⁷ Uz njih su u autobusu bila tri pripadnika Vojne policije koje je svjedok identifikovao na osnovu oznake koju su nosili na rukavima, na kojoj su bila slova "VP". Svjedok je zapazio da su nosili i plave pancirne prsluke koje je on povezivao s UNPROFOR-om.¹²⁷⁵⁸ Na putu za Bratunac, autobus se zaustavio u Kravici, gdje je oko 400 do 500 zatočenika sjedilo na livadi pored skladišta,

¹²⁷⁵⁰ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 35; Bojan Subotić, T. 32969-32970.

¹²⁷⁵¹ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 36.

¹²⁷⁵² Bojan Subotić, T. 32975-32976.

¹²⁷⁵³ D926 (Bojan Subotić, izjava svjedoka, 15. juni 2014.), par. 37.

¹²⁷⁵⁴ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 6.4.

¹²⁷⁵⁵ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 6.4, 7.37.

¹²⁷⁵⁶ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 6.4, 6.5, 7.37.

¹²⁷⁵⁷ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 887, 889-891, 908.

¹²⁷⁵⁸ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 890-892, 908-909.

pod stražom vojnika.¹²⁷⁵⁹ Neki od njih su prebačeni u dva autobusa u svjedokovom konvoju, dok se autobusi nisu napunili.¹²⁷⁶⁰ Svjedok je po dolasku u Bratunac primijetio da su ispred škole bila parkirana još dva autobusa, koja su čuvali vojnici.¹²⁷⁶¹ Od 12. do 14. jula 1995., nekoliko hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, bilo je zatočeno u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko te škole, kao i u 80 do 120 autobusa na ulicama grada Bratunca.¹²⁷⁶² Grupe tih muškaraca izvođene su iz autobusa u školu tokom čitave noći i nisu se vraćale.¹²⁷⁶³ Zarobljenicima su bile uskraćene dovoljne količine hrane i vode, kao i medicinska pomoć.¹²⁷⁶⁴ **Orić** je izjavio da je, u noći 13. jula 1995., jedan "vojniki" koji je nosio maskirnu majicu i koji je izgledao pijan, ušao u autobus koji je bio parkiran ispred škole, prepoznao jednog od ljudi koji su bili zatočeni u autobusu i pretukao ga drvenim kundakom automatske puške. Dok je tukao tog čovjeka, "vojniki" ga je pitao ko je pobio Srbe u zasjedi u Jadru. Čovjek je odgovorio da ne zna, a "vojniki" je nastavio da ga udara kundakom puške i da ga šutira. Premlaćivanje je trajalo sve dok se pripadnici Vojne policije, koji su bili u pratnji autobusa na putu do škole, nisu vratili i otjerali tog "vojnika".¹²⁷⁶⁵

2899. Osnovnu školu "Vuk Karadžić" i razne okolne objekte čuvali su pripadnici više jedinica Oružanih snaga republike bosanskih Srba, među kojima i pripadnici voda Vojne policije Bratunačke brigade, specijalne policije, civilne policije MUP-a, kao i pripadnici Vukova sa Drine i paravojnih formacija.¹²⁷⁶⁶ Pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade su, između ostalih, držali pod stražom stotine muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u autobusima parkiranim po gradu Bratuncu u noći 12. i 13. jula.¹²⁷⁶⁷ **Mile Janjić** je u svom svjedočenju rekao da je u večernjim satima 13. jula 1995. otišao u zgradu Vojne policije u blizini Štaba Bratunačke brigade, gdje je Momir Nikolić izdao naređenje da se svi pripadnici policije koji su bili prisutni u tom trenutku angažuju na zaštiti muškaraca, Muslimana, koji su dovedeni iz Potočara i smješteni u školu i u autobuse.¹²⁷⁶⁸ U vezi s autobusima, Momir Nikolić je naredio policajcima da ne otvaraju vrata autobusa i ne puštaju nikoga da izađe ili uđe u njih, te da drže civile

¹²⁷⁵⁹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 898.

¹²⁷⁶⁰ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 898, 907.

¹²⁷⁶¹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 908-909.

¹²⁷⁶² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1503.

¹²⁷⁶³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1518.

¹²⁷⁶⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1503, 1508.

¹²⁷⁶⁵ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 914.

¹²⁷⁶⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1506.

¹²⁷⁶⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1502, 1506, 1517.

¹²⁷⁶⁸ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9799, 9804-9805; Mile Janjić, T. 11052-11055.

podalje od autobusa kako bi se spriječili eventualni incidenti.¹²⁷⁶⁹ **Blagojević** je u svom svjedočenju izjavio da su, 13. jula 1995., on i još osam pripadnika Vojne policije, među kojima su bili Milovan Mitrović, Slobodan Mijatović, Borivoje Jakovljević i Pero Andrić, pomogli u obezbjeđenju zarobljenih Muslimana koji su držani u školi, budući da im je pretpostavljeni oficir naredio da to učine.¹²⁷⁷⁰

2900. U večernjim satima 12. jula 1995., zarobljenici su bili zatočeni u zgradi koja je izgledala kao skladište i koju su zvali hangar,¹²⁷⁷¹ a koja se nalazila iza osnovne škole "Vuk Karadžić".¹²⁷⁷² **Svjedok RM-362** je izjavio da su zatočnici bili stariji i/ili nemoćni ljudi.¹²⁷⁷³ Hangar je postao toliko pretrpan da više nije bilo dovoljno mjesta da svi sjednu.¹²⁷⁷⁴ Svjedok je procijenio da je u hangaru bilo najmanje 400 ljudi.¹²⁷⁷⁵ Zatočeni ljudi su se žalili da će se ugušiti zbog nedostatka prostora i vazduha. Vojnici su prijetili da će ih ubiti ako ne budu šutjeli.¹²⁷⁷⁶ Svjedok je izjavio da su, kada su se zatočnici žalili na uslove, stražari pucali iznad njihovih glava.¹²⁷⁷⁷ Jednog čovjeka su odveli iz hangara i zarobljenici su potom čuli tupe udarce i njegove krike i jauke. Kad su krici prestali, vojnici su se vratili s baterijskim lampama i ponovo pozvali ljude iz raznih gradova da se jave.¹²⁷⁷⁸ Prema svjedokovim riječima, vojnici bi uperili lampe u one koji bi se javili i rekli im da ustanu i izađu iz hangara.¹²⁷⁷⁹ Kada se nijedan zatvorenik ne bi odazvao, vojnici su nasumično birali ljude pod snopom svjetlosti iz baterijske lampe.¹²⁷⁸⁰ Svjedok je imao utisak da su vojnici, dok je bio mrak, nasumično lampama osvjetljavali ljude, a da su sljedećeg jutra birali ljude koji su bili fizički spremniji od drugih. Ljudi koji bi ustali pitali bi trebaju li da ponesu išta sa sobom, na šta bi vojnici odgovarali da im više ništa neće trebati.¹²⁷⁸¹ Nakon što su ljudi koji su bili

¹²⁷⁶⁹ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9807, 9811.

¹²⁷⁷⁰ Svjedok je u svojoj izjavi ukazao na to da je Momir Nikolić bio taj koji je izdao naređenje. U sudnici, svjedok je u svom svjedočenju izjavio da ne može da se sjeti da li je naređenje izdao komandant Vojne policije Bratunačke brigade Mirko Janković ili Momir Nikolić. Mladen Blagojević, T. 32611, 32625-32627, 32636-32637, 32641; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 4, 11, 18, 20.

¹²⁷⁷¹ Nekoliko svjedoka je taj hangar nazvalo "magacinom"; Pretresno vijeće smatra da su oni u svojim svjedočenjima takođe upućivali na hangar, te je njihove dokaze opisalo s tim u skladu.

¹²⁷⁷² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1511.

¹²⁷⁷³ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17315-17317.

¹²⁷⁷⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1512.

¹²⁷⁷⁵ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17316.

¹²⁷⁷⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1512.

¹²⁷⁷⁷ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17319.

¹²⁷⁷⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1513.

¹²⁷⁷⁹ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17319.

¹²⁷⁸⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1513.

¹²⁷⁸¹ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17320.

odabrani izašli iz hangara, svjedok je čuo glasove vojnika kako naređuju tim ljudima da stanu pred njih, a zatim su se čuli tupi udarci i potom krici, jauci i pad, te neki glas kako govori nešto u smislu: "'Ajd', gotov je. Vucite ga dalje tamo."¹²⁷⁸² Prema svjedokovim riječima, te večeri iz hangara su izveli jednog čovjeka koji se zvao Hamed Efendić i ubili ga iz vatrenog oružja.¹²⁷⁸³

2901. U nekoliko navrata vojnici su dovodili pretučene zatvorenike u hangar.¹²⁷⁸⁴ Neki ljudi morali su da pridržavaju teško pretučene zarobljenike zbog nedostatka prostora, a neki od povrijeđenih su umrli preko noći.¹²⁷⁸⁵ Dana 13. jula 1995., vojnici su dozvolili zarobljenicima da iznesu leševe iz hangara.¹²⁷⁸⁶ Kada su se ljudi koji su odabrani vratili u hangar, bili su uplakani i rekli su da su vidjeli hrpu leševa iza hangara. Svjedok RM-362 je čuo zvuk motora, koji je opisao kao zvuk autobusa i kamiona koji su dolazili. Zatim je jedan vojnik ušao u hangar i rekao da mu treba deset ljudi "nešto da rade".¹²⁷⁸⁷ Izabrano je deset muškaraca da utovare tijela u vozila i ti se ljudi nikad više nisu vratili.¹²⁷⁸⁸ Svjedok RM-362 je izjavio da je oko sat vremena nakon što su ti ljudi otišli iz hangara ponovo čuo zvuk vozila kako odlaze.¹²⁷⁸⁹

2902. Jednog po jednog zarobljenika prozivali su da "usta[nu]", a zatim bi im ili dozvolili da koriste prostoriju koja se nalazila pored hangara i bila korištena kao zahod ili bi ih, uhvativši ih za rame, izgurali da ih ubiju. Svjedoka su odveli u prostoriju koja je korištena kao zahod, odakle je vidio kako jednog čovjeka izvode držeći ga za rame i kako mu jedan vojnik s automatskom puškom govori da ide prema njemu, tako da je morao da prođe pored druga tri ili četiri stražara koji su stajali s njegove lijeve i desne strane.¹²⁷⁹⁰ Dok je čovjek prilazio naoružanom stražaru, jedan od stražara s njegove lijeve strane udario ga je željeznom šipkom po glavi. Čovjek je pao na zemlju, a drugi vojnik, s njegove desne strane, počeo je da ga udara sjekirom po kičmi. Svjedoka su zatim vratili u hangar.¹²⁷⁹¹ Jedan visoki, tamnokosi čovjek koji je nosio maskirnu

¹²⁷⁸² P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17320-17323.

¹²⁷⁸³ P3381 (Svjedok-RM-362, transkript iz predmeta *Tolimir*, 22. mart 2010), str. 748; P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17321.

¹²⁷⁸⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1514.

¹²⁷⁸⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1515.

¹²⁷⁸⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1516.

¹²⁷⁸⁷ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17322.

¹²⁷⁸⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1516.

¹²⁷⁸⁹ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17322.

¹²⁷⁹⁰ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17322-17323.

¹²⁷⁹¹ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17323.

uniformu tražio je da mu ljudi predaju svoje stvari, uključujući lične karte, novac i ručne satove, i sve je to ubacio u jednu vreću, te im zaprijetio da će otkriti svaki pokušaj bilo kojeg od njih da sakrije novac i dovesti pse.¹²⁷⁹² Ljude su nastavili da izvode iz hangara do popodnevni sati 13. jula, dok nisu stigla dva kamiona. U tom trenutku ponovljeno je ono što se događalo u jutarnjim satima, počevši od toga da je ponovo izdvojeno deset ljudi iz hangara i raspoređeno da "nešto rade".¹²⁷⁹³

2903. **Butler** je u svom svjedočenju izjavio da je, prema riječima jednog svjedoka, u 18:00 sati 13. jula 1995. jedan od zatočenika za potrebe transporta prebrojao muškarce koji su se nalazili u hangaru i da ih je bilo ukupno 296.¹²⁷⁹⁴ **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju izjavio da mu je jedan pripadnik jedinice civilne zaštite koji je bio zadužen za asanaciju tog prostora rekao da je u večernjim satima 13. jula 1995. u hangaru ubijeno 80 do 100 Muslimana.¹²⁷⁹⁵ Poslije ubistva, njihova tijela su bačena na jednu padinu i zatrpana zemljom.¹²⁷⁹⁶ **Butler** je u svom svjedočenju izjavio da su ljudi koji su preživjeli zatočeništvo u hangaru u večernjim satima 13. jula 1995. prevezeni u šest autobusa u školu u Grbavcima, gdje su stigli u ranim jutarnjim satima 14. jula.¹²⁷⁹⁷

2904. Vojnici VRS-a u maskirnim uniformama i policajci u plavim uniformama su često izvodili zarobljenike iz osnovne škole "Vuk Karadžić".¹²⁷⁹⁸ Tokom noći prozivani su pojedini zarobljenici iz Bratunca i mogli su se čuti bolni krici i puščana paljba.¹²⁷⁹⁹ Tokom noći vršena su oportunistička pogubljenja ljudi koji su od 12. do 14. jula 1995. bili zatočeni u Bratuncu.¹²⁸⁰⁰

2905. **Janjić** je u svom svjedočenju izjavio da je oko ponoći 13. jula 1995. čuo neki muški glas iz pravca osnovne škole "Vuk Karadžić" kako viče nešto kao: "Glogovci, gdje ste? Šta čekamo? Zar ne vidite, pobiće nas sve?".¹²⁸⁰¹ Poslije toga, svjedok je iz

¹²⁷⁹² P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17326.

¹²⁷⁹³ P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17323.

¹²⁷⁹⁴ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 6.3.

¹²⁷⁹⁵ D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 11; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 4.

¹²⁷⁹⁶ D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 11.

¹²⁷⁹⁷ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 6.3.

¹²⁷⁹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1509.

¹²⁷⁹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1507.

¹²⁸⁰⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1505.

¹²⁸⁰¹ P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9812; Mile Janjić, T. 11057-11058.

istog pravca čuo pucnjavu i vika je prestala.¹²⁸⁰² **Blagojević** je u svom svjedočenju izjavio da je čuo da su neki Muslimani pokušali da pobjegnu.¹²⁸⁰³ Kasnije je čuo da su naoružani bosanski Srbi izveli Muslimane iz autobusa i pobili ih iza škole.¹²⁸⁰⁴

2906. **Svjedok RM-255** je u svom svjedočenju izjavio da je 13. jula 1995., ubrzo nakon što su on i drugi zatočeni muškarci stigli u staru školu u Bratuncu, u učionicu u kojoj su držali svjedoka došla Vojna policija u maskirnim uniformama s okruglim oznakama na rukavima na kojima je pisalo "POLICIJA".¹²⁸⁰⁵ Jedan vojni policajac počeo je da udara jednog zatočenika bičem i puškom. Kada su vojni policajci otišli iz učionice s dvojicom zatočenika, svjedok je čuo jauke i zapomaganje koji su dolazili izvana. Vojna policija je kasnije ponovo došla i izvela čovjeka koji je bio pretučen i on se više nije vratio. Zatočeni su bili prisiljeni da ostanu u sjedećem položaju i nije im bilo dopušteno da koriste zahod, tako da su morali da mokre po sebi. Izvana je otvarana vatra kako bi se zatočeni spriječili da ustanu ili da gledaju kroz prozor. Preostali zatočeni ostali su u učionici do 15. jula 1995.¹²⁸⁰⁶

2907. **Zlatan Čelanović** je u svom svjedočenju izjavio da se u večernjim satima 12. jula 1995. ili u jutarnjim satima 13. jula 1995. sastao s Ljubišom Bearom u dvorištu ispred zgrade Vojne policije u Bratuncu, koja se nalazila pored Štaba Bratunačke brigade.¹²⁸⁰⁷ Beara je htio da zna da li je svjedok imao ikakvih podataka o ljudima koji

¹²⁸⁰² P1445 (Mile Janjić, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 24.-25. maj 2004.), str. 9811-9812; Mile Janjić, T. 11058.

¹²⁸⁰³ Mladen Blagojević, T. 32640-32642; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 4, 20.

¹²⁸⁰⁴ Mladen Blagojević, T. 32638-32639. U presudi od 6. novembra 2008. koju je izrekao Sud Bosne i Hercegovine u predmetu protiv Mladena Blagojevića, Sud je zaključio da je tokom noći s 13. na 14. juli 1995. u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" bilo zatočeno nekoliko stotina muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bli civili. Jedan od muškaraca, bosanskih Muslimana, pojavio se na prozoru jedne prostorije u školi, na šta se Mladen Blagojević popeo na "pinzgauer" (vojno vozilo), uperio mitraljez "Browning" u prozor na kojem pojavio se taj bosanski Musliman i otvorio vatru iz mitraljeza, gađajući i tog čovjeka i druge ljude koji su bili u istoj prostoriji, pri čemu su meci pogađali taj prozor i zid oko prozora. P1517 (Presuda Suda Bosne i Hercegovine, 6. novembar 2008.), str. 2. Blagojević je u sudnici potvrdio da je presuda koja mu je izrečena potvrđena u drugostepenom postupku, T. 32610-32611. Kada je u sudnici bio suočen s tom presudom, Blagojević je priznao da mu je bilo naređeno da rukuje mitraljezom "Browning", ali je negirao da je pucao po zarobljenicima koji su se nalazili u školi. Blagojević je, nasuprot tome, ustvrdio da se u jednom trenutku te večeri udaljio od "pinzgauera" na koji je bio postavljen mitraljez "Browning", poslije čega su, po njegovom mišljenju "ovi vojni policajci i vojska koja je bila tu" pucali iz mitraljeza po zarobljenicima u školi. Svjedok je u svom svjedočenju rekao da je izdaleka primijetio da je iz mitraljeza pucano, Mladen Blagojević, T. 32610-32611, 32641-32645.

¹²⁸⁰⁵ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 2-3; svjedok RM-255, T. 1172.

¹²⁸⁰⁶ P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 3.

¹²⁸⁰⁷ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6627-6631, 6649; P1456 (Vazdušni snimak grada Bratunca, s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović); P1458 (Vazdušni snimak grada Bratunca, s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović).

su se "ogrešili" o srpski narod i tražio je od svjedoka da ispituje ljude.¹²⁸⁰⁸ Dana 13. jula 1995. u približno 10:00 ili 11:00 sati, svjedok je vidio da su vojnici - koji su za sebe rekli da su "specijalci" – došli pred zgradu, kao pratnja petorici zatočenih Muslimana.¹²⁸⁰⁹ Ti pripadnici specijalnih snaga, odjeveni u nove uniforme koje su se sastojale od crnih, tamnoplavih i šarenih maskirnih kombinezona i modernih opasača, rekli su da su dobili uputstva da prevezu zatočenike u školu i pitali kako da stignu do osnovne škole "Vuk Karadžić".¹²⁸¹⁰ Svjedok im je rekao da će, prije nego što zarobljenici budu prevezeni u školu, prvo morati da utvrdi njihov identitet i da ih ispita, u skladu s Bearinim instrukcijama.¹²⁸¹¹ U jednom trenutku poslije tog razgovora, Momir Nikolić je sproveo Rešida Sinanovića u svjedokovu kancelariju i zamolio svjedoka da ispita Sinanovića u vezi sa sumnjama da je učestvovao u napadu na jedno srpsko selo.¹²⁸¹² Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je ispitivanje koje je obavio otkrilo da Sinanović nije učestvovao u napadu i da su od petorice zarobljenih Muslimana koje su pripadnici specijalnih snaga doveli, većina bili civili.¹²⁸¹³ Usprkos tome, poslije ispitivanja, "specijalci" su sproveli svih šest ljudi u osnovnu školu "Vuk Karadžić".¹²⁸¹⁴

¹²⁸⁰⁸ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6631-6632.

¹²⁸⁰⁹ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6627-6628, 6632, 6647, 6655, 6658-6659; P1452 (Zlatan Čelanović, bilješke Bratunačke brigade s ispitivanja); P1454 (Zlatan Čelanović, bilješke Bratunačke brigade s ispitivanja); P1457 (Zlatan Čelanović, bilješke Bratunačke brigade s ispitivanja).

¹²⁸¹⁰ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6632, 6639, 6645, 6670-6671.

¹²⁸¹¹ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6631-6632.

¹²⁸¹² P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6627, 6629, 6633-6634.

¹²⁸¹³ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6634, 6636-6637, 6639, 6644-6645, 6657-6658.

¹²⁸¹⁴ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6639, 6645-6646; Zlatan Čelanović, T. 11091. Čelanović je, na osnovu ljekarskog izvještaja iz Banje Koviljače od 15. jula 1995., zaključio da je Sinanović preživio rat i da je živ. Zlatan Čelanović, T. 11091; P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6660-6661; P1455 (Dopis upućen Veselinu Londroviću, uz koji je priložena fotokopija knjige ljekarskog protokola iz Banje Koviljače, koji je potpisao dr Zoran Jović, 5. mart 2003.). Međutim, Nikolić je u svom svjedočenju izjavio da je Sinanović prevezen u osnovu školu "Vuk Karadžić" kako bi bio pogubljen, ali da je nekako preživio pogubljenje s teškim povredama. Kada su pripadnici zborničke policije kasnije saznali da je Sinanović preživio i da je u bolnici, pokupili su ga iz bolnice i likvidirali ga na jednom mostu u zborničkom sektoru. Momir Nikolić, T. 11941-11944. Pretresno vijeće napominje da se Rešid Šinanović 2009. godine još uvijek vodio kao osoba nestala iz Srebrenice i da je zabilježeno da je posljednji put viđen 12. jula 1995. P1901 (Izvjestaj tužilaštva iz 2009. o napretku identifikacije na osnovu DNK koju je proveo MKNL, 9. april 2009.), str. 190. V. takođe Richard Butler, T. 16271-16272; Milovan Milutinović, T. 30112; P7027 (Novinski članak od 25. jula 1995.), str. 1-2.

2908. U večernjim satima 13. jula 1995., oko sumraka, Čelanović se sastao s Bearom ispred zgrade Vojne policije.¹²⁸¹⁵ Približno u isto vrijeme, brojni kamioni i autobusi u kojima su bili muškarci, Muslimani, bili su parkirani na ulici koja je vodila ka osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i na stadionu.¹²⁸¹⁶ Svjedok je rekao Beari da je zabrinut za bezbjednost grada, s obzirom na veliki broj zatočenih bosanskih Muslimana naspram broja srpskih vojnika, na što je Beara odgovorio: "Valjda će izdržati oni i mi jednu noć, svakako idu sutra za Kladanj."¹²⁸¹⁷ Zatim su se pješke uputili ka školi; Beara je usput posmatrao vozila i stražare, ali se nije obratio nijednom od zatočenika.¹²⁸¹⁸ Kada je svjedok upitao zbog čega zatočenici u vozilima nisu odmah prevezeni izvan Bratunca, Beara je odgovorio da nema dovoljno vozila za njihov prevoz.¹²⁸¹⁹ Prvo su morala da se vrate vozila koja su prevozila žene i djecu, pa je prevoz trebao da bude ponovo organizovan, te su zatočenici sljedećeg jutra trebali da budu prevezeni u Kladanj. Kada su svjedok i Beara došli do ulice koja je vodila prema školi, Beara je nastavio da ide još nekih 10 do 15 metara, a kad se vratio, rekao je svjedoku da nije sasvim bezbjedno, ali da neće biti nikakvih problema.¹²⁸²⁰ Kroz prozore škole, svjedok je vidio zatočene Muslimane kako viču tražeći da im se da vode i pitaju kada će ih pustiti.¹²⁸²¹ Nije primijetio da je ijedan od stražara reagovao na to što su tražili.¹²⁸²² U blizini škole i stadiona zapazio je i vojnike, ali nije mogao da prepozna da li su ti vojnici bili pripadnici Bratunačke brigade ili ne.¹²⁸²³ Zatim su otišli na stadion, gdje je svjedok, pored kapije ispred stadiona, vidio približno dva ili tri vozila i, budući da mu je kapija zaklanjala pogled, samo dijelove autobusa i kamiona koji su bili parkirani unutar stadiona.¹²⁸²⁴ Moguće je da je vidio Muslimane u prvom vozilu i ljude u vozilima unutar

¹²⁸¹⁵ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6638, 6641; P1456 (Vazdušni snimak grada Bratunca, s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović); P1458 (Vazdušni snimak grada Bratunca, s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović).

¹²⁸¹⁶ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6638-6642, 6650-6652; P1456 (Vazdušni snimak grada Bratunca, s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović); P1458 (Vazdušni snimak grada Bratunca, s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović).

¹²⁸¹⁷ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6640-6641.

¹²⁸¹⁸ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6640-6641, 6650; P1456 (Vazdušni snimak grada Bratunca, s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović); P1458 (Vazdušni snimak grada Bratunca, s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović).

¹²⁸¹⁹ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6641.

¹²⁸²⁰ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6640-6641.

¹²⁸²¹ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6646, 6653; Zlatan Čelanović, T. 11082.

¹²⁸²² Zlatan Čelanović, T. 11082.

¹²⁸²³ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6690-6691.

¹²⁸²⁴ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6641-6643, 6652-6653; P1456 (Vazdušni snimak grada Bratunca, s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović); P1458 (Vazdušni snimak grada Bratunca, s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović).

stadiona.¹²⁸²⁵ Beara i svjedok su se zatim vratili u zgradu Vojne policije putem koji je vodio pored škole i svjedok je, zajedno s Bearom, u blizini škole uočio dvadesetak vozila s Muslimanima, kao i neke prazne autobuse i kamione u sporednim ulicama.¹²⁸²⁶

2909. U periodu od 12. do 14. jula 1995., u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje, po kratkom postupku pogubljeni su više od 50 muškaraca, bosanskih Muslimana.¹²⁸²⁷ Dana 15. jula 1995. ili nakon tog datuma, u učionicama škole u Bratuncu pronađeno je 40 do 50 tijela.¹²⁸²⁸ **Blagojević** je u svom svjedočenju izjavio da je u jutarnjim satima 14. jula vidio tijela 10 do 15 Muslimana u hodniku na drugom spratu škole, kao i četiri ili pet tijela izvan škole.¹²⁸²⁹ Svjedok nije prijavio ubijanja svojim pretpostavljenima.¹²⁸³⁰ Zatočenike su izveli iz škole i ukrkali u autobuse u prisustvu civilne policije i vojske.¹²⁸³¹ Jedan od policajaca, Sreten Micić, gurao je i tjerao ljude da se brže ukrcavaju u autobus.¹²⁸³² Svjedok je vidio kako su ljudi u uniformama izveli neke ljude iz autobusa i odveli ih iza škole, a zatim je čuo pucnje.¹²⁸³³

2910. **Pero Andrić** je u svom svjedočenju izjavio da je 14. jula 1995., između 11:00 sati i podneva, prošao pored škole, gdje su neki stariji ljudi, među kojima je bio i njegov otac, koji su bili mobilisani u radni vod "po osnovu radne obaveze", dobili naređenje da utovare leševe bosanskih Muslimana u žuti kamion.¹²⁸³⁴ Svjedok je kasnije obaviješten da su autobusi i kamioni otišli za Zvornik pod pratnjom Vojne policije.¹²⁸³⁵

2911. Predstavnik Odsjeka za odbranu Bratunca organizovao je kamion za odvoženje leševa iz škole u Glogovu, gdje je već bila iskopana grobnica.¹²⁸³⁶ Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze o operaciji pokopavanja koje je iznio **svjedok RM-260**, a koji su uvršteni u povjerljivi prilog u Dodatku D.

¹²⁸²⁵ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6626.

¹²⁸²⁶ P1451 (Zlatan Čelanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 31. januar 2007.), str. 6641, 6643, 6651-6652; Zlatan Čelanović, T. 11083-11084, 11105.

¹²⁸²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1519.

¹²⁸²⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1520.

¹²⁸²⁹ Mladen Blagojević, T. 32639; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 4.

¹²⁸³⁰ Mladen Blagojević, T. 32642.

¹²⁸³¹ Mladen Blagojević, T. 32654.

¹²⁸³² Mladen Blagojević, T. 32654-32655; P7186 (Mladen Blagojević, Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD, Izvještaj o istrazi), str. 9.

¹²⁸³³ Mladen Blagojević, T. 32655-32658, 32670-32672; P7187 (Video-snimak razgovora koji je Ministarstvo domovinske bezbjednosti SAD obavilo s Mladenom Blagojevićem, 15. oktobar 2004.), str. 82.

¹²⁸³⁴ P7298 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o saslušanju svjedoka, 28. februar 2007.), par. 9-10, str. 9.

¹²⁸³⁵ P7298 (Zapisnik Tužilaštva Bosne i Hercegovine o saslušanju svjedoka, 28. februar 2007.), par. 11.

¹²⁸³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1521.

2912. **Svjedok RM-306** je u svom svjedočenju izjavio da su u Glogovi 14. jula 1995., u skladu s naredjenjem pukovnika Beare, radnici Komunalnog preduzeća iz Bratunca iskopali grobnice i da je izvršena operacija pokopavanja.¹²⁸³⁷ Svjedok je pretpostavio da su tijela bila iz Kravice, međutim, jedna grupa radnika pokupila je 10 do 15 tijela iz Konjević Polja.¹²⁸³⁸ Oni su pokupili i jedan vojni autobus koji je bio pun tijela na cesti između Konjević Polja i Bratunca, kao i pet do šest tijela iz osnovne škole "Vuk Karadžić".¹²⁸³⁹ Sva ta tijela su pokopana u grobnice u Glogovi.¹²⁸⁴⁰ Istog dana, svjedok je vidio tih pet ili šest tijela ispred osnovne škole "Vuk Karadžić" i jedan od vozača mu je ispričao da se u blizini škole nalazi mnogo više tijela.¹²⁸⁴¹

2913. **Svjedok RM-346** je u svom svjedočenju izjavio da su 13. jula 1995., približno sat vremena prije nego što je pala noć, njemu i drugim zarobljenicima naredili da se ukrcaju u autobuse koji su vozili za Bratunac i da su zatočenicima morali da provedu noć u autobusima.¹²⁸⁴² Tokom noći čuo je pucjavu i iz autobusa je odvedeno četiri ili pet ljudi koji se više nisu vratili.¹²⁸⁴³ U jutarnjim satima 14. jula 1995., vozač je upalio motor i uključio grijanje, a onda izašao iz autobusa.¹²⁸⁴⁴ Zatočenicima nisu dali vode i tokom popodneva neki od njih su se onesvijestili od vrućine.¹²⁸⁴⁵ Autobusi su kasnije otišli ka sjeveru, kroz Zvornik, prema području Pilice.¹²⁸⁴⁶

2914. **Svjedok RM-265** je izjavio da su se 13. jula 1995. muškarci, Muslimani, počeli okupljati na raskrsnici; zatim su im vojnici naredili da odu u zgradu benzinske stanice koja se nalazila na desnoj strani ceste.¹²⁸⁴⁷ Kada je zgrada bila puna, preostale muškarce, Muslimane, njih oko 30, odveli su u drugu zgradu koja se nalazila u

¹²⁸³⁷ Svjedok RM-306, T. 11440-11441, 11464-11465.

¹²⁸³⁸ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9372, 9388-9389; svjedok RM-306, T. 11435-11436, 11442; P1479 (Fotografija s oznakama koje je unio svjedok RM-306).

¹²⁸³⁹ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9372, 9388-9389; svjedok RM-306, T. 11468-11469.

¹²⁸⁴⁰ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9372, 9388-9389; svjedok RM-306, T. 11440.

¹²⁸⁴¹ P1474 (Svjedok RM-306, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 23., 26.-27. mart 2007.), str. 9372, 9389-9391; svjedok RM-306, T. 11468-11469; P1475 (Fotografija: Vazdušni snimak na kojem su označene razne ključne lokacije); P1476 (Vazdušni snimak Bratunca, s oznakama koje je unio svjedok RM-306).

¹²⁸⁴² P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3025-3028; svjedok RM-346, T. 9568, 9594, 9604.

¹²⁸⁴³ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3029; svjedok RM-346, T. 9605.

¹²⁸⁴⁴ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3029-3030.

¹²⁸⁴⁵ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3030.

¹²⁸⁴⁶ P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3030, 3032; svjedok RM-346, T. 9568.

¹²⁸⁴⁷ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3824-3825.

blizini.¹²⁸⁴⁸ Koliko je svjedoku poznato, obje grupe ljudi su prebačene u Bratunac.¹²⁸⁴⁹ Svjedok je kasnije čuo da su ljudi bili zatočeni u osnovnoj školi "Vuk Karadžić", građevinskoj tehničkoj školi, kao i u hangaru koji se nalazio između te dvije škole.¹²⁸⁵⁰ Shodno naređenju koje je izdao Nikolić, Vojna policija je dobila zadatak da pomogne jednoj drugoj jedinici u čuvanju tih zatočenika u Bratuncu.¹²⁸⁵¹

2915. Pretresnom vijeću su predloženi forenzički dokazi u vezi s primarnim grobnicama u Glogovi i s njima povezanim sekundarnim grobnicama u Zelenom Jadru, Blječevi, Zalazju i Budaku, koje je ono razmotrilo u poglavlju 7.4, i konstatovalo da su posmrtni ostaci Hameda Efendića identifikovani pomoću analize DNK u sekundarnoj grobnici na lokalitetu Zeleni Jadar 5.¹²⁸⁵² Vijeće je bilo mišljenja da su osobe čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnicama u Glogovi ubijene u raznim incidentima i da su neke od njih ponovo pokopane u sekundarne grobnice. Pretresno vijeće primjećuje da je, u vezi s ubijanjem u osnovnoj školi "Vuk Karadžić", iz gore navedenih grobnica identifikovalo samo Hameda Efendića. Iz tih razloga, Pretresno vijeće nije moglo da se osloni na te forenzičke dokaze da bi utvrdilo broj žrtava u tom incidentu iz priloga Optužnici.

2916. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koje je iznio Bojan Subotić, koji je u svom svjedočenju rekao da je u večernjim satima 13. jula 1995. vidio Vojnu policiju samo na kontrolnom punktu na ulazu u Bratunac i u gradu, ali ne u blizini osnovne škole "Vuk Karadžić". Čini se da se to kosi sa činjenicom o kojoj je presuđeno 1506, prema kojoj su obezbjeđenje u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i raznim objektima u okolini te škole vršili, između ostalih, pripadnici voda Vojne policije Bratunačke brigade. Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je u Bratunac stigao 13. jula oko 21:15 ili 21:30 sati i da je ubrzo poslije toga otišao iz Bratunca. On je u svom svjedočenju takođe rekao da nije ulazio u školu ni u školsko dvorište i da nije znao ko je u školi vršio obezbjeđenje. S obzirom na ograničeno vrijeme koje je svjedok proveo u Bratuncu, te u svjetlu činjenice da tog dana nije prilazio školi niti ulazio u nju, kao i

¹²⁸⁴⁸ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3824-3825.

¹²⁸⁴⁹ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3824-3825.

¹²⁸⁵⁰ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3833.

¹²⁸⁵¹ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3834-3836.

¹²⁸⁵² P1982 (Dušan Janc, Dodatak D Ažuriranom rezimeu forenzičkih dokaza, istraga u vezi sa Srebrenicom), str. 268.

činjenice da to što svjedok nije vidio pripadnike Vojne policije ne znači nužno da njih tamo nije bilo, Pretresno vijeće konstatuje da ti dokazi ne protivrječe činjenici o kojoj je presuđeno 1506 u vezi s prisustvom pripadnika Vojne policije u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje dana 13. jula 1995.

2917. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su u periodu od 12. do 14. jula 1995. pripadnici voda Vojne policije Bratunačke brigade VRS-a, pripadnici specijalne policije, pripadnici civilne policije MUP-a bosanskih Srba, pripadnici Vukova sa Drine i paravojnih formacija držali nekoliko hiljada bosanskih Muslimana, civila i vojnika, u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje, kao i u autobusima koji su bili parkirani izvan te škole. Pripadnici gore pomenutih grupa ubili su više od 50 muškaraca, bosanskih Muslimana,¹²⁸⁵³ u školi i na prostoru oko škole. Prvo od tih ubijanja počelo je tokom noći sa 12. na 13. juli. Pretresno vijeće će dalje razmotriti gore navedene incidente u vezi s tačkama 2 do 6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.14.2 Ispred osnovne škole "Vuk Karadžić" (incident 15.3 iz Priloga E Optužnici)

2918. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za pogubljenje jednog "mentalno zaostalog" muškarca, bosanskog Muslimana, koji je skinut s autobusa parkiranog ispred osnovne škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu, u večernjim satima 13. jula 1995.¹²⁸⁵⁴ Odbrana je iznijela argument da dokazi koje je iznio Mevludin Orić nisu dovoljni da bi se van razumne sumnje dokazao identitet jednog ili više počinitelaca ili da li je ta osoba ubijena iz vatrenog oružja jer se opirala hapšenju ili u samoodbrani.¹²⁸⁵⁵ Pretresnom vijeću su u vezi s ovim incidentom predočeni dokazi koje je iznio **Mevludin Orić**, bosanski Musliman iz Lehovića u opštini Srebrenica.¹²⁸⁵⁶ Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir sljedeće činjenice o kojima je presuđeno, izložene u poglavlju 7.14.1: 1502-1503, 1505-1506 i 1517-1519.

2919. **Mevludin Orić** je izjavio da je u noćnim satima 13. jula 1995. jedan čovjek, za kojeg je svjedok čuo da je bio mentalno labilan, zaspao u autobusu koji je bio parkiran

¹²⁸⁵³ Pretresno vijeće primjećuje da je Momir Nikolić dao iskaz koji sugeriše da je broj žrtava bio znatno veći od 50 osoba. S obzirom na to da Nikolićev iskaz s tim u vezi predstavlja dokaz iz druge ruke, a da pritom izvor na koji se on oslonio nije potkrijepio taj podatak, Pretresno vijeće se nije oslonilo na Nikolićevo svjedočenje prilikom utvrđivanja broja žrtava u tom incidentu iz priloga Optužnici.

¹²⁸⁵⁴ Optužnica, par. 11-12, 46 (a), 59 (a) (iv), 65 (b), incident 15.3 iz Priloga E Optužnici.

¹²⁸⁵⁵ Završni pretresni podnesak odbrane, par. 3265.

¹²⁸⁵⁶ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 861, 869. Dokazi Mevludina Orića takođe su razmotreni u poglavlju 7.14.1.

ispred škole "Vuk Karadžić", usprkos tome što su im vojni policajci rekli da te noći ne smiju da spavaju.¹²⁸⁵⁷ Tog čovjeka je jedan vojni policajac udario u rame i svjedok je od drugih zatočenika čuo da je čovjek uzvratio udarac vojnom policajcu.¹²⁸⁵⁸ U autobus su onda ušla druga dva vojna policajca, izvela čovjeka napolje i odvukla ga prema školi.¹²⁸⁵⁹ Svjedok je čuo jedan rafal i krik tog čovjeka, ali nije vidio ko je pucao.¹²⁸⁶⁰ Zatim je čuo nekoga kako govori: "Vucite ga u školu".¹²⁸⁶¹

2920. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su u noći 13. jula 1995. pripadnici Vojne policije VRS-a silom izveli jednog muškarca, bosanskog Muslimana, iz autobusa koji je bio parkiran ispred osnovne škole "Vuk Karadžić" u gradu Bratuncu i odvukli ga prema školi. Orić nije vidio ubijanje, ali je čuo pucanj i krik tog čovjeka, a zatim nekoga kako govori: "Vucite ga u školu". U vezi s tvrdnjom odbrane da ti dokazi nisu dovoljni da bi se van razumne sumnje utvrdio identitet počinioca, Pretresno vijeće napominje da za donošenje pozitivnog zaključka nije neophodno da se počinioci identifikuju; dovoljno je da Pretresnom vijeću bude poznata pripadnost počinitelja. Vijeće takođe konstatuje da dokazi ne idu u prilog tvrdnji odbrane da je taj muškarac, bosanski Musliman, možda ubijen dok se opirao hapšenju ili da su počinioci djelovali u samoodbrani. To što je taj čovjek ubijen iz vatrenog oružja ne predstavlja srazmjernu i opravdanu reakciju na njegovo navodno opiranje hapšenju. Štaviše, s obzirom na okolnosti, to jest da je jedan nenaoružan, mentalno labilan čovjek navodno uzvratio udarac vojnom policajcu nakon što ga je taj vojni policajac udario, te da su ga poslije toga najmanje dva vojna policajca izvukla iz autobusa i odvela, Pretresno vijeće takođe konstatuje da počinioci koji su ustrijelili tog čovjeka nisu to učinili u samoodbrani.

2921. Na osnovu toga, Pretresno vijeće je uvjeren da su tog čovjeka ubili pripadnici Vojne policije koji su ga silom odveli iz autobusa. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2-6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

¹²⁸⁵⁷ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 908-909, 911-912.

¹²⁸⁵⁸ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 911-912.

¹²⁸⁵⁹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 911-913.

¹²⁸⁶⁰ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 911-914.

¹²⁸⁶¹ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 911-913.

7.15 Drugi incidenti ubijanja

2922. Pored incidenata iz priloga Optužnici o kojima je bilo riječi gore, u Optužnici se dalje navodi da je optuženi odgovoran za drugo ubijanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, u Srebrenici.¹²⁸⁶²

Ubijanje izvršeno 13. i 14. jula 1995. ispred supermarketa u Kravici

2923. Tužilaštvo tvrdi da su 13. jula 1995., najmanje četiri ili pet kamiona pod pratnjom pripadnika bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka otišla iz Nove Kasabe u Kravicu i zaustavila se u blizini jednog supermarketa, gdje su tokom noći "snage koje su učestvovalе u napadu na Srebrenicu" odvele pet zatočenika iz jednog kamiona, poslije čega su se čuli pucnji, a kasnije je u blizini istog kamiona približno deset zatočenika premlaćeno i ubijeno iz vatrenog oružja.¹²⁸⁶³

2924. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.6, gdje je konstatovalo da su tokom noći 13. jula 1995. i u jutarnjim satima 14. jula 1995., vojnici VRS-a, među kojima je bio i čovjek iz Orahovice u opštini Srebrenica koji se zvao Radovan Grujičić, ubili iz vatrenog oružja najmanje 15 zatočenih bosanskih Muslimana koji su bili držani u kamionima pod pratnjom pripadnika bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka ispred supermarketa u Kravici. Vojnici su izabrali neke ljude među zatočenicima nakon što su ih pitali da li su iz nekih određenih sela, a zatim su im prijetili, premlatili ih i ubili iz vatrenog oružja. Prije nego što se svjedok RM-253 ukrcao u kamion, čuo je jednog srpskog vojnika kako govori jednom drugom zatočeniku da mu neće vratiti torbu jer mu ona više neće biti potrebna. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2-6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

Ubijanje izvršeno 18. jula 1995. ili približno tog datuma

2925. Tužilaštvo tvrdi da su 19. jula 1995. ili približno tog datuma, vojnici VRS-a iz 16. krajiške motorizovane brigade ubili najmanje četvoricu bosanskih Muslimana koje su zarobili na Tisovoj kosi.¹²⁸⁶⁴

2926. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.6, gdje je konstatovalo da su 18. jula 1995. ili približno tog datuma, vojnici VRS-a iz vatrenog

¹²⁸⁶² Optužnica par. 20-22, 46(a), 47-48, 57, 59(a), 60, 65.

¹²⁸⁶³ Završni podnesak tužilaštva, par. 1262, 1424-1425.

¹²⁸⁶⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1546-1551.

oružja ubili četvoricu bosanskih Muslimana, među kojima je bio i jedan petnaestogodišnji dječak, koje su zarobili na Tisovoj kosi. Oni su tukli bosanske Muslimane i jednog od njih nazvali "alinovcem" (pripadnikom Alijine vojske) i "balijom". Natjerali su bosanske Muslimane da legnu na zemlju, a zatim je Stari, koji je komandovao tom grupom vojnika, naredio svojim vojnicima da im jednom po jednom pucaju u leđa. Dok je komandir ispitivao svjedoka RM-358, jedan od vojnika mu je prišao i pitao ga može li jednog od zarobljenika da ubije svojim bajonetom. Komandir je odgovorio da može da izabere bilo kojeg zarobljenika, na šta je taj vojnik izabrao svjedoka. Vojnik koji je htio da upotrijebi bajonet nije bio zadovoljan kada je komandir naredio svojim ljudima da ne smiju ubiti svjedoka zato što je on, kao vojnik, mogao biti iskorišten u svrhu razmjene. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2-6 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

Ubijanje zatočenika koji su držani u kasarni Zvorničke brigade u preduzeću "Standard", izvršeno 23. jula 1995. ili približno tog datuma

2927. Tužilaštvo tvrdi da su pripadnici Vojne policije Zvorničke brigade 23. jula 1995. ili približno tog datuma odveli deset ranjenih pacijenata muslimanske nacionalnosti iz kasarne u Zvorniku i pogubili ih.¹²⁸⁶⁵ Odbrana je iznijela argument da svjedok RM-322, koji je svjedočio o tom navedenom ubijanju, nije lično vidio taj incident i da njegovo svjedočenje nije pouzdano.¹²⁸⁶⁶ U vezi s ovim incidentom, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi koje su iznijeli **Jugoslav Gavrić**, koji je u julu 1995. bio direktor bolnice u Zvorniku;¹²⁸⁶⁷ **svjedok RM-322**, koji je 1995. bio oficir u Zvorničkoj brigadi VRS-a;¹²⁸⁶⁸ i **Nebojša Jeremić**, koji je od aprila 1993. do kraja jula 1995. bio pripadnik Vojne policije u Zvorničkoj brigadi,¹²⁸⁶⁹ kao i dokumentarni dokazi. Dijelovi dokumentarnih dokaza razmotreni su u poglavlju 7.11.¹²⁸⁷⁰

¹²⁸⁶⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 1376-1378.

¹²⁸⁶⁶ Završni podnesak odbrane, par. 3217-3220.

¹²⁸⁶⁷ P3338 (Jugoslav Gavrić, izjava svjedoka, 20. mart 2007.), str. 1; P3339 (Informativni izvještaj MKSJ-a u vezi s razgovorom sa svjedokom Jugoslavom Gavrićem, 30. januar 2003.), str. 1.

¹²⁸⁶⁸ Svjedok RM-322, T. 11621-11622, 11626-11627, 11667-11668; P1492 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-322).

¹²⁸⁶⁹ Nebojša Jeremić, T. 34273, 34299.

¹²⁸⁷⁰ P3570 (Ljubomir Bojanović, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 8.-9. juli 2004.), str. 11695-11696, 11698, 11701, 11703-11704, 11742, 11760; P1501 (Dnevnik dežurnog operativnog oficira Zvorničke brigade, *Teacher's edition*, 11.-23. juli 1995.), str. 143.

2928. Prema kartonima pacijenata i knjizi evidencije pacijenata, 13. jula 1995. u bolnicu "Sveti Nikola" u Milićima primljeno je jedanaest muškaraca, koji su u toj bolnici liječeni 13. i 14. jula 1995. zbog raznih povreda.¹²⁸⁷¹ Dana 20. jula 1995., direktor bolnice u Milićima izvijestio je da će, prema naredbi načelnika saniteta VRS-a, načelnika opštine i načelnika SJB-a Milići, povrijeđene osobe biti premještene u zborničku bolnicu i da ih je preuzeo dr Gavrić.¹²⁸⁷² **Jugoslav Gavrić** je izjavio da mu je general Rokvić, načelnik saniteta VRS-a, naredio da ode u Miliće i prebaci svih 10 do 15 ranjenih muškaraca, Muslimana, u zborničku bolnicu radi hirurškog liječenja.¹²⁸⁷³ Neki od njih su bili teško ranjeni.¹²⁸⁷⁴ Svjedok, medicinska sestra, policajac i vozač transportnog vozila koje je pripadalo preduzeću "Drina transport" stigli su u Miliće oko podneva i ukrkali su pacijente u vozilo.¹²⁸⁷⁵ Svjedok je izjavio da je vjerovatno u Milićima potpisao spisak pacijenata.¹²⁸⁷⁶ U zborničku bolnicu su stigli u predvečerje i svjedok je pacijente predao dr Zoranu Lazareviću.¹²⁸⁷⁷ Prema kartonima pacijenata bolnice u Milićima, svi pacijenti su otpušteni 14. jula 1995. i prebačeni u zborničku bolnicu radi daljnjeg liječenja, prema naredbi načelnika Sanitetske službe VRS-a.¹²⁸⁷⁸ **Gavrić** je izjavio da su neki civili i neki pacijenti oštro protestovali zbog toga što su Muslimani primljeni u bolnicu, tako da je on zatražio da im se pruži obezbjeđenje, a bolnica se postarala za to da ranjeni Muslimani budu odvojeni od drugih ranjenika u zborničkoj bolnici.¹²⁸⁷⁹ Sljedećeg dana, svjedok je čuo da su svi ranjenici preživjeli tu

¹²⁸⁷¹ P2137 (Izvod iz bolničke knjige evidencije pacijenata, 13. juli 1995.); P2138 (Kartoni pacijenata bolnice "Sveti Nikola" u Milićima, 13.-14. juli 1995.), str. 1-2, 4-5, 7-10, 12-13, 15-18, 20-22, 24-25, 27-29, 31-38, 40-42.

¹²⁸⁷² P1512 (Pismo direktora bolnice u Milićima, 20. juli 1995.). V. takođe svjedok RM-322, T. 11919-11922; P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 7.

¹²⁸⁷³ P3339 (Informativni izvještaj MKSJ-a u vezi s razgovorom sa svjedokom Jugoslavom Gavrićem, 30. januar 2003.), str. 2; P3340 (Jugoslav Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. mart 2007.), str. 9114; P3341 (Jugoslav Gavrić, transkript iz predmeta *Tolimir*, 2. decembar 2010.), str. 8400.

¹²⁸⁷⁴ P3338 (Jugoslav Gavrić, izjava svjedoka, 20. mart 2007.), str. 2; P3339 (Informativni izvještaj MKSJ-a u vezi s razgovorom sa svjedokom Jugoslavom Gavrićem, 30. januar 2003.), str. 2.

¹²⁸⁷⁵ P3339 (Informativni izvještaj MKSJ-a u vezi s razgovorom sa svjedokom Jugoslavom Gavrićem, 30. januar 2003.), str. 2; P3340 (Jugoslav Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. mart 2007.), str. 9115.

¹²⁸⁷⁶ P3339 (Informativni izvještaj MKSJ-a u vezi s razgovorom sa svjedokom Jugoslavom Gavrićem, 30. januar 2003.), str. 3.

¹²⁸⁷⁷ P3339 (Informativni izvještaj MKSJ-a u vezi s razgovorom sa svjedokom Jugoslavom Gavrićem, 30. januar 2003.), str. 2; P3340 (Jugoslav Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. mart 2007.), str. 9115.

¹²⁸⁷⁸ P2138 (Kartoni pacijenata bolnice "Sveti Nikola" u Milićima, 13.-14. juli 1995.), str. 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39, 43.

¹²⁸⁷⁹ P3339 (Informativni izvještaj MKSJ-a u vezi s razgovorom sa svjedokom Jugoslavom Gavrićem, 30. januar 2003.), str. 3; P3340 (Jugoslav Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. mart 2007.), str. 9118-9119.

noć i da su evakuisani za Tuzlu kako bi bili razmijenjeni.¹²⁸⁸⁰ Premda je u zborničkoj bolnici standardna praksa bila da se pacijenti koji budu dopremljeni tokom noći kao hitni slučajevi evidentiraju u Službi za hitnu pomoć, svjedok je potvrdio da tih 10 do 15 muškaraca, Muslimana, nije bilo evidentirano u knjizi evidencije zborničke bolnice.¹²⁸⁸¹ Prema bilješkama iz dnevnika dežurnog oficira Zborničke brigade, jedan pacijent je 16. jula umro u zborničkoj bolnici.¹²⁸⁸² U izvještaju od 24. jula 1995. koji je direktor bolnice u Milićima poslao Komandi DK-a navodi se da je ukazana hirurška pomoć za 18 ranjenika, "neprijatelj[skih]" vojnika i da su oni, po naredbi Glavnog štaba, prevezeni u zborničku bolnicu.¹²⁸⁸³

2929. **Svjedok RM-322** je u svom svjedočenju izjavio da je negdje poslije 20. jula 1995., Pandurević naredio Obrenoviću da ode u stacionar u kasarni u preduzeću "Standard", gdje je liječeno najviše deset ranjenih zatočenika, koji su u stacionar došli shodno pismenim instrukcijama jednog pukovnika iz Sanitetske službe.¹²⁸⁸⁴ Zbog bojazni vezanih za činjenicu da su vojnici, bosanski Srbi, bili liječeni u susjednoj sobi, Obrenović je trebao da obavijesti osoblje stacionara i osigura da ne bude nikakvih bezbjednosnih problema u vezi s "ranjenicima neprijateljske strane".¹²⁸⁸⁵ Obrenović je rekao osoblju da ne pušta nikoga u sobu i da će zatočenici, kako se budu oporavljali, biti prebacivani u logor Batković.¹²⁸⁸⁶ Pandurević je tokom referisanja stalno pominjao te zatočenike i rekao je DK-u da oni moraju biti odvedeni.¹²⁸⁸⁷ U borbenom izvještaju 1. zborničke pješadijske brigade od 22. jula 1995., upućenom Komandi DK-a, Pandurević je zatražio uputstva šta da radi sa zatočenicima, gdje da ih smjesti i kome da ih preda.¹²⁸⁸⁸ Dana 23. jula 1995. ili približno tog datuma, oko 08:00 sati, Pandurević je

¹²⁸⁸⁰ P3339 (Informativni izvještaj MKSJ-a u vezi s razgovorom sa svjedokom Jugoslavom Gavrićem, 30. januar 2003.), str. 3; P3340 (Jugoslav Gavrić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 21. mart 2007.), str. 9116.

¹²⁸⁸¹ P3341 (Jugoslav Gavrić, transkript iz predmeta *Tolimir*, 2. decembar 2010.), str. 8411-8412; P3342 (Knjiga evidencije pacijenata bolnice u Zvorniku, juli 1995.).

¹²⁸⁸² P1501 (Dnevnik dežurnog oficira Zborničke brigade, 11.-17. juli 1995.), str. 77. Ovaj pacijent je bio među jedanaest pacijenata koji su primljeni u bolnicu u Milićima 13. jula 1995. i premješteni u zborničku bolnicu 14. jula 1995.

¹²⁸⁸³ P2136 (Izvještaj Ratne bolnice u Milićima, 24. juli 1995.).

¹²⁸⁸⁴ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 7; svjedok RM-322, T. 11906, 11910, 11913-11914.

¹²⁸⁸⁵ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 7; svjedok RM-322, T. 11908, 11914.

¹²⁸⁸⁶ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 7; svjedok RM-322, T. 11907-11909.

¹²⁸⁸⁷ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 8.

¹²⁸⁸⁸ P2130 (Borbeni izvještaj 1. zborničke pješadijske brigade, upućen Komandi DK-a, koji je potpisao Vinko Pandurević, 22. juli 1995.).

nazvao DK kako bi riješio pitanje zatočenika.¹²⁸⁸⁹ Kasnije su dobili informaciju da će doći pukovnik Popović da riješi pitanje zatočenika.¹²⁸⁹⁰ Svjedok je tada znao da zatočenici vjerovatno neće biti odvedeni u Bijeljину, kao što je ranije rečeno.¹²⁸⁹¹ Svjedok je saznao da su jednog dana u ranim jutarnjim satima pripadnici Vojne policije iz Zvorničke brigade ili DK-a odveli te zatočenike iz stacionara i ubili ih vatrenim oružjem.¹²⁸⁹² Kada su ga pitali za zarobljenike na dan kada su nestali, Pandurević je rekao da je Popović, u svojstvu kurira, prenio Mladićevo naređenje Dragi Nikoliću da izvrši pogubljenje tih zatočenika.¹²⁸⁹³

2930. **Nebojša Jeremić** je u svom svjedočenju izjavio da je vidio ranjene muslimanske zatočenike u stacionaru u kasarni u preduzeću "Standard" u Zvorniku, kao i da je kasnije vidio kako ih vojnici VRS-a ukrcavaju u dva kamiona ispred kasarne i odvoze.¹²⁸⁹⁴ Svjedok je u svom svjedočenju rekao da mu je nezvanično rečeno da su muslimanski zatočenici odvedeni u Batković.¹²⁸⁹⁵

2931. Prema borbenom izvještaju 1. zvorničke pješadijske brigade upućenom Komandi DK-a, dana 22. jula 1995., dvije čete iz sastava 1. zvorničke pješadijske brigade i jedna četa iz sastava MUP-a vršile su "pretres" terena na pravcu Planinci-Perunika-selo Brezik.¹²⁸⁹⁶ Tokom tih borbenih dejstava, likvidirano je 10 neprijateljskih vojnika, a zarobljena su 23 muslimanska vojnika.¹²⁸⁹⁷

2932. Pretresnom vijeću su takođe predočeni dokazi u vidu transkripata više presretnutih razgovora koji su relevantni za ovaj incident. Dana 23. jula 1995. u 08:00 sati, Vinko Pandurević je rekao jednoj neidentifikovanoj osobi da još uvijek hvataju "Turke", da ima ranjenih zatočenika i da ne zna šta da radi s njima niti gdje da ih šalje.¹²⁸⁹⁸ Pandurević je pitao da li ta osoba zna da li je bilo ikakvog razgovora o

¹²⁸⁸⁹ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 8.

¹²⁸⁹⁰ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 8; svjedok RM-322, T. 11910.

¹²⁸⁹¹ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 8.

¹²⁸⁹² P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 8; svjedok RM-322, T. 11906-11907.

¹²⁸⁹³ P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 8; svjedok RM-322, T. 11906-11907, 11910.

¹²⁸⁹⁴ Nebojša Jeremić, T. 34335-34338.

¹²⁸⁹⁵ Nebojša Jeremić, T. 34336-34337.

¹²⁸⁹⁶ P2130 (Borbeni izvještaj 1. zvorničke pješadijske brigade, upućen Komandi DK-a, koji je potpisao Vinko Pandurević, 22. juli 1995.).

¹²⁸⁹⁷ P2130 (Borbeni izvještaj 1. zvorničke pješadijske brigade, upućen Komandi DK-a, koji je potpisao Vinko Pandurević, 22. juli 1995.).

¹²⁸⁹⁸ P2139 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe u 08:00 sati), str. 1; P4213 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe, 23. juli 1995. u 08:00 sati), str. 1; P4214 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe, 23. juli 1995. u 08:05 sati).

razmjeni za "one" s Lisače i kome treba da prebaci "ove".¹²⁸⁹⁹ Ta osoba je odgovorila da je Begović rekao da on nema.¹²⁹⁰⁰ Pandurević se raspitivao o "Matkoviću" i potvrdio da ima tamo "nekih" u tom logoru.¹²⁹⁰¹ Pandurević je pomenuo jedan dopis koji je stigao i u kojem je stajalo da se ranjenici trebaju poslati u zborničku bolnicu, ali je rekao da u vezi s tim postoji neki problem i da se tog dana mora pronaći rješenje.¹²⁹⁰² U 08:05 sati, neidentifikovana osoba koja je zvala ranije ponovo je tražila da razgovara s Vinkom, ali je na taj poziv odgovorio Ljubo.¹²⁹⁰³ Ta osoba je rekla Ljubi da prenese Vinku da "ovo" o čemu su Vinko i ta osoba ranije razgovarali treba da dođe kod Vinka do 17:00 sati.¹²⁹⁰⁴ Rekla je da će "šef", to jest potpukovnik Popović, doći i reći šta treba uraditi u vezi s "poslom" o kojem su razgovarali.¹²⁹⁰⁵

2933. Kako se navodi u Izvještaju o napretku identifikacije na osnovu DNK iz 2009. koju je proveo MKNL, jedanaest bivših pacijenata bolnice u Milićima vode se kao nestale osobe od jula 1995.¹²⁹⁰⁶

2934. Što se tiče tvrdnje odbrane u vezi sa svjedokom RM-322, Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze koje je taj svjedok iznio u vezi s ovim incidentom i smatra da je njegov prikaz slijeda događaja generalno vjerodostojan i pouzdan, osim dokaza iz druge ruke koje je iznio bez navođenja izvora, a koji se odnose na ubijanje zatočenika iz kasarne u preduzeću "Standard", na koje se Pretresno vijeće neće oslanjati.

2935. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su 23. jula 1995. ili približno tog datuma vojnici VRS-a kamionima odvezli deset ranjenih zatočenika, bosanskih Muslimana, iz kasarne Zvorničke brigade u preduzeću "Standard" i da su ti

¹²⁸⁹⁹ P2139 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe u 08:00 sati), str. 1; P4213 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe, 23. juli 1995. u 08:00 sati), str. 1; P4214 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe, 23. juli 1995. u 08:05 sati).

¹²⁹⁰⁰ P2139 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe u 08:00 sati), str. 1; P4213 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe, 23. juli 1995. u 08:00 sati), str. 1; P4214 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe, 23. juli 1995. u 08:05 sati).

¹²⁹⁰¹ P2139 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe u 08:00 sati), str. 1; P4213 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe, 23. juli 1995. u 08:00 sati), str. 1; P4214 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe, 23. juli 1995. u 08:05 sati).

¹²⁹⁰² P2139 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe u 08:00 sati), str. 1; P4213 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe, 23. juli 1995. u 08:00 sati), str. 1; P4214 (Presretnuti razgovor Pandurevića i nepoznate osobe, 23. juli 1995. u 08:05 sati).

¹²⁹⁰³ P2140 (Presretnuti razgovor Ljube i nepoznate osobe, u 08:05 sati).

¹²⁹⁰⁴ P2140 (Presretnuti razgovor Ljube i nepoznate osobe, u 08:05 sati).

¹²⁹⁰⁵ P2140 (Presretnuti razgovor Ljube i nepoznate osobe, u 08:05 sati).

¹²⁹⁰⁶ P1901 (Nestali iz Srebrenice, Izvještaj iz 2009. o napretku identifikacije na osnovu DNK koju je proveo MKNL, 9. april 2009.), str. 29, 33, 66, 68, 92, 113, 115, 177, 182, 202.

zatočenicima nestali.¹²⁹⁰⁷ Pretresnom vijeću su predloženi dokazi koji se razlikuju u pogledu odredišta i sudbine tih zatočenika: dok je Gavrić izjavio da je čuo da su ti ljudi poslani u Tuzlu na razmjenu, Jeremić je izjavio da su poslani u Batković. S obzirom na to da su oba svjedoka iznijela dokaze iz druge ruke bez navođenja izvora, Pretresno vijeće se neće oslanjati na dokaze koje su u vezi s tim pitanjem iznijeli Gavrić i Jeremić. Pretresno vijeće, na osnovu pouzdanih dokaza koje je iznio svjedok RM-322 u vezi sa zatočenjem deset bosanskih Muslimana u kasarni u preduzeću "Standard" i njihovim kasnijim nestankom, kao i P1901 i P2139, konstatuje da su vojnici Zvorničke brigade VRS-a 23. jula 1995. ili približno tog datuma ubili tih deset zatočenika dok su oni bili u zatočeništvu Zvorničke brigade. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 2-6 Optužnice niže u poglavlju 8.

¹²⁹⁰⁷ Pretresnom vijeću su predloženi dokazi u kojima se navode različiti brojevi nestalih pacijenata, bosanskih Muslimana. Međutim, na osnovu najkonzervativnije kalkulacije, kao i dokaznih predmeta P2137, P2138, P1901 i P1501, Pretresno vijeće smatra da ih je bilo najmanje deset.

7.16 Incidenti zlostavljanja

2936. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima i prelaćivanje srebreničkih muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja u periodu od 11. jula 1995. do 1. novembra 1995.¹²⁹⁰⁸ Pored toga, optuženi je, prema navodima, u istom periodu odgovoran za nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice muškog i ženskog pola, uključujući, između ostalog, odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.¹²⁹⁰⁹ Odbrana je ustvrdila da je stanovništvo koje se nalazilo u Potočarima evakuisano iz humanitarnih razloga i da tokom te evakuacije nije bilo nikakvog zlostavljanja.¹²⁹¹⁰ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ovim incidentima.¹²⁹¹¹ Vijeću su takođe predloženi dokazi koje su iznijeli **Šehra Ibišević, svjedok RM-255, svjedok RM-362, svjedok RM-249, svjedok RM-254 i svjedok RM-204**, koji su svi bosanski Muslimani iz opštine Srebrenica;¹²⁹¹² **svjedok RM-274**, koji je u julu 1995. bio pripadnik ABiH;¹²⁹¹³ **svjedok RM-253 i svjedok RM-346**, obojica bosanski Muslimani iz opštine Srebrenica koji su služili u ABiH;¹²⁹¹⁴ **Slavko Perić**, koji je bio pomoćnik komandanta za obavještajno-

¹²⁹⁰⁸ Optužnica, par. 19, 21-22, 50-52, 57-58, 59(e). Pretresno vijeće smatra da se izrazi "bosanski Muslimani iz Srebrenice" i "srebrenički muškarci i dječaci" odnose na stanovnike srebreničke enklave. Pored toga, Vijeće smatra da prelaćivanje srebreničkih muškaraca i dječaka "prije njihovog pogubljenja" obuhvata i prelaćivanje muškaraca i dječaka koji su preživjeli masovna pogubljenja.

¹²⁹⁰⁹ Optužnica, par. 46(b).

¹²⁹¹⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2912-2931, 3243-3244, 3256.

¹²⁹¹¹ Činjenice o kojima je presuđeno 1558-1559 razmotrene su u poglavlju 7.6. Činjenice o kojima je presuđeno 1570-1571 razmotrene su u poglavlju 7.7. Činjenice o kojima je presuđeno 1579-1581 razmotrene su u poglavlju 7.8.1. Činjenice o kojima je presuđeno 1597-1598 i 1600-1601 razmotrene su u poglavlju 7.10. Činjenice o kojima je presuđeno 1503, 1505, 1507-1509, 1511-1515 i 1518 razmotrene su u poglavlju 7.14.1. Činjenice o kojima je presuđeno 1484-1485 razmotrene su u poglavlju 8.2.2.

¹²⁹¹² **Šehra Ibišević**: P1021 (Šehra Ibišević, izjava svjedoka, 21. juni 2000.), str. 1-2; P1022 (Šehra Ibišević, izjava data Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), str. 2. **Svjedok RM-255**: P55 (Svjedok RM-255, izjava svjedoka, 25. maj 1996.), str. 1-2. **Svjedok RM-362**: P3525 (Svjedok RM-362, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 1. novembar 2007.), str. 17301-17302. **Svjedok RM-249**: P1990 (Svjedok RM-249, izjava svjedoka, 24. januar 1996.), str. 1-2; svjedok RM-249, T. 15410-15411. **Svjedok RM-254**: P1690 (Svjedok RM-254, izjava svjedoka, 18. avgust 1996.), str. 1, par. 1. **Svjedok RM-204**: P3357 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 13. avgust 1995.), str. 2; P3358 (Svjedok RM-204, izjava svjedoka, 19. avgust 1996.), str. 1. Dokazi koje je iznijela Šehra Ibišević razmotreni su takođe u poglavlju 7.1.5. Dokazi svjedoka RM-255 razmotreni su u poglavljljima 7.10 i 7.14.1. Dokazi svjedoka RM-362 razmotreni su u poglavlju 7.7. Dokazi svjedoka RM-249 razmotreni su u poglavljljima 7.1.4 i 7.6. Dokazi svjedoka RM-254 razmotreni su u poglavlju 7.4. Dokazi svjedoka RM-204 razmotreni su u poglavlju 7.8.1.

¹²⁹¹³ P3098 (Svjedok RM-274, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 6. februar 2007.), str. 69.

¹²⁹¹⁴ P1547 (Svjedok RM-253, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 1, par. 1; svjedok RM-253, T. 12485; P1546 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-253). P1118 (Svjedok RM-346, prethodno svjedočenje), str. 3016; P1117 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-346); svjedok RM-346, T. 9576.

bezbjednosne poslove 1. bataljona Zvorničke brigade;¹²⁹¹⁵ **Mevludin Orić**, bosanski Musliman iz opštine Srebrenica;¹²⁹¹⁶ **Jevto Bogdanović**, bosanski Srbin koji je bio pripadnik radnog voda Zvorničke brigade;¹²⁹¹⁷ **svjedok RM-297**, bosanski Musliman iz Zvornika;¹²⁹¹⁸ **Mile Petrović**, koji je u julu 1995. bio pripadnik voda Vojne policije Bratunačke brigade;¹²⁹¹⁹ **svjedok RM-314**, pripadnik TO-a bosanskih Muslimana koji je tokom rata radio u Srebrenici;¹²⁹²⁰ **Marko Milošević**, koji je od početka aprila 1995. bio zamjenik komandanta 6. bataljona Zvorničke brigade;¹²⁹²¹ i **svjedok RM-280**, Srbin iz Hrvatske.¹²⁹²²

Terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima

2937. U vezi s navodima o terorisanju i zlostavljanju bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.3 da su bosanski Muslimani iz Srebrenice 11. jula 1995. pobjegli u Potočare kako bi potražili zaštitu u bazi UNPROFOR-a. Dana 11. i 12. jula 1995., VRS je granatirao područje u blizini baze UNPROFOR-a, područje autobusne stanice, te područje u blizini puteva u Potočarima, i tom prilikom su ranjeni neki od bosanskih Muslimana. U ranim jutarnjim satima 12. jula 1995., vojnici VRS-a su bacali ručne bombe u kuće civila u Potočarima, tjerajući stanovnike da bježe iz svojih kuća u bazu UNPROFOR-a. "Četnici" su koristili pse da bi premještali ljude po bazi, oduzimali oružje i odjeću od vojnika UNPROFOR-a i odvodili muškarce, dječake i djevojke. Neki ljudi su bili

Dokazi svjedoka RM-253 razmotreni su u poglavlju 7.8.1. Dokazi svjedoka RM-346 razmotreni su u poglavlju 7.10.

¹²⁹¹⁵ P3508 (Slavko Perić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 11. maj 2007.), str. 11367, 11369, 11371. Dokazi Slavka Perića razmotreni su u poglavlju 7.10.

¹²⁹¹⁶ P1757 (Mevludin Orić, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 28.-29. avgust 2006.), str. 861, 869. Dokazi Melvudina Orića razmotreni su u poglavljima 7.7 i 7.14.1.

¹²⁹¹⁷ P2940 (Jevto Bogdanović, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 10. maj 2007.), str. 11313-11314.

Dokazi Jevte Bogdanovića razmotreni su u poglavlju 7.10.

¹²⁹¹⁸ P1443 (Svjedok RM-297, izjava svjedoka, 14. avgust 2013.), str. 1-2; P1442 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-297). Dokazi svjedok aRM-297 razmotreni su u poglavlju 7.7.

¹²⁹¹⁹ D894 (Mile Petrović, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 1. Dokazi Mileta Petrovića razmotreni su u poglavlju 7.2.

¹²⁹²⁰ P1435 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 16. avgust 1995.), str. 1-2; P1436 (Svjedok RM-314, izjava svjedoka, 8. juni 1999.), str. 1; P1437 (Izjava svjedoka, 14. juni 1999.), str. 1; svjedok RM-314, T. 10849-10850, 10869-10872, 10896, 10912; P1434 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-134). Dokazi svjedoka RM-314 razmotreni su u poglavlju 7.2.

¹²⁹²¹ P3504 (Marko Milošević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 26. juni 2007.), str. 13299. Dokazi Marka Miloševića razmotreni su u poglavlju 7.8.1.

¹²⁹²² P2577 (Svjedok RM-280, izjava svjedoka, 17. februar 2005.), str. 1-2, 6; svjedok RM-280, T. 18687; P2576 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-280). Dokazi svjedoka RM-280 razmotreni su u poglavlju 7.12.

silovani. Krici, puščana paljba i drugi zvuci, uključujući i one koji su poticali od žena i djece, čuli su se tokom cijele noći između 12. i 13. jula 1995. i niko nije mogao da spava. Zbog takve zastrašujuće atmosfere, nekoliko bosanskih Muslimana je izvršilo ili je pokušalo izvršiti samoubistvo.

2938. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke iz istog poglavlja da su 11. i 12. jula 1995. razne jedinice VRS-a, uključujući jedinicu Vojne policije Bratunačke brigade, jedinice policije, pripadnike 1. čete odreda s Jahorine Specijalne brigade policije i četu PJP-a iz Zvornika, bile prisutne u Potočarima. Dana 12. jula 1995., borbena jedinica Specijalne brigade policije MUP-a, koja se sastojala od 2. specijalnog odreda policije, čete MUP-a iz sastava specijalne jedinice policije Zvornik i mješovite čete MUP-a iz Janje, bila je prisutna u Potočarima i potpuno je blokirala tamošnju bazu. Shodno tome, Pretresno vijeće stoga konstatuje da su pripadnici tih jedinica stvorili zastrašujuću atmosferu u bazi.

2939. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 7.1.5 da su od 12. do 14. jula 1995. pripadnici VRS-a, a konkretnije DK-a, među kojima su bili pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade, kao i pripadnici Specijalne brigade policije MUP-a, uključujući odred s Jahorine, premještali bosanske Muslimane koji su se nalazili u Potočarima izvan srebreničke enklave. Konkretno, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su ljude koji nisu htjeli da idu vojnici tjerali da se ukrcaju u autobuse i, zajedno s jednim pripadnikom odreda Specijalne brigade policije s Jahorine, udarali i zlostavljali bosanske Muslimane i nazivali ih pogrđnim imenima dok su se oni ukrcavali u autobuse. Bosanski Muslimani su bili uznemireni, djelimično zbog odvajanja majki od njihove djece. Mnogo ljudi se razboljelo, a bebe čije su se majke razboljele su napuštene. Pored toga, kada su se bosanski Muslimani 12. jula 1992. počeli ukrcavati u autobuse, vojnici, bosanski Srbi, sistematski su odvajali vojno sposobne muškarce koji su se pokušavali ukrcati. Pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove, kapetan Momir Nikolić, i dijelovi Bratunačke brigade, uključujući pripadnike Vojne policije brigade, učestvovali su u tom odvajanju. Pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade takođe su vršili obezbjeđenje drugih jedinica koje su učestvovale u odvajanju. Odvajanje je često vršeno na agresivan način i izazivalo je strah među porodicama. Neki muškarci su udarani, kamenovani, vrijeđani i pljuvani, a ponekad i ubodeni nožem. Pripadnici jedinica specijalne policije MUP-a odvodili su muškarce koji su bili odvojeni u "bijelu kuću". Od muškaraca koji su bili odvojeni i zatočeni u bijeloj kući oduzete su

lične isprave i lične stvari, uključujući novac; njihovi dokumenti i stvari nabacani su na gomilu i na kraju ih je VRS spalio. Pored toga, vojnici su šutirali i udarali muškarce kundacima pušaka dok su ih ukrcavali u autobuse kojima će ih odvesti u zatočeničke centre u Bratuncu. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.13.2 da su muškarci, bosanski Muslimani, držani u nezadovoljavajućim uslovima u "bijeloj kući", koja je bila pretrpana i u kojoj nije bilo vode ni sanitarnih prostorija.

2940. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ove incidente u vezi s tačkama 2 i 3 Optužnice niže u poglavlju 8 dolje.

Premlaćivanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja

2941. U vezi s premlaćivanjem muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 7.2, 7.5, 7.6, 7.8.1, 7.10 i 7.14.1 o ubijanju bosanskih Muslimana iz Srebrenice.

2942. U vezi s tim incidentima ubijanja, a na osnovu dokaza koji su razmotreni u istim poglavljima, Pretresno vijeće konstatuje da je u periodu od 12. do približno 16. jula 1995., nekolicina počinitelja premlaćivala muškarce i dječake, bosanske Muslimane, iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja.¹²⁹²³ Premlaćivanje na cesti za Konjević Polje i u blizini raskrsnice u Konjević Polju (*Incident 1.1 iz Priloga E Optužnici*) počinili su Momir Nikolić i četiri pripadnika policije ili Vojne policije VRS-

¹²⁹²³ Ta premlaćivanja su sljedeća: dana 13. jula 1995., premlaćivanje jednog čovjeka koji je nosio civilnu odjeću na cesti za Konjević Polje; i premlaćivanje 16 zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana, među kojima je bio i jedan 14-godišnji dječak, u blizini raskrsnice u Konjević Polju, kao što se navodi u poglavlju 7.2. Što se tiče ovog posljednjeg incidenta premlaćivanja, četiri pripadnika policije ili Vojne policije VRS-a naredili su zatočenicima da se svuku, a zatim su ih bacili na pod i šutirali ih u glavu čizmama. Dana 13. jula 1995., premlaćivanje jednog ranjenog muškarca, bosanskog Muslimana, koji je pokušao da pobjegne i koji je u tom premlaćivanju udaran u lice, kao što se navodi u poglavlju 7.5. Dana 13. jula 1995., premlaćivanje 22 muškarca, bosanska Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Lukama i koji su takođe bili šikanirani, a jednog od njih su tukli sve dok se nije onesvijestio, kao što se navodi u poglavlju 7.6. Dana 14. jula 1995., redovno premlaćivanje muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Petkovicima, uključujući jednog bosanskog Muslimana iz opštine Srebrenica koji je bio vojnik ABiH, kao što se navodi u poglavlju 7.8.1. U periodu od 14. do 16. jula 1995., redovna premlaćivanja zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana, u civilnoj odjeći u školi u Kuli, kao što se navodi u poglavlju 7.10. U periodu od 12. do 14. jula 1995., redovna premlaćivanja civila i vojnika, bosanskih Muslimana, u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje, kao što se navodi u poglavlju 7.14.1. U jednom slučaju, jedan vojnik koji je nosio maskirnu majicu kratkih rukava šutirao je jednog čovjeka, bosanskog Muslimana, i tukao ga drvenim kundakom automatske puške, u drugom slučaju, jedan pripadnik Vojne policije je pretukao jednog čovjeka, bosanskog Muslimana, bičem i puškom, dok su u trećem slučaju vojnici udarali jednog čovjeka željeznom šipkom po glavi i sjekirom po kičmi.

a;¹²⁹²⁴ premlaćivanje na livadi u Sandićima (*Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici*) počinio je jedan vojnik VRS-a;¹²⁹²⁵ a ono u školi u Lukama (*Incident 5.1 iz Priloga E Optužnici*) počinilo je 10 do 15 pripadnika specijalnog interventnog voda VRS-a kojim je komandovao Spomenko Garić.¹²⁹²⁶ U vezi sa školom u Lukama, Pretresno vijeće konstatuje da su pripadnici specijalnog interventnog voda u prisustvu zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana, rekli da su "balije" poražene i da su jednom "baliji" odsjekli glavu. U vezi s premlaćivanjima u školi u Petkovicima (*Incident 7 iz Priloga E Optužnici*), školi u Kuli (*Incident 9.1 iz Priloga E Optužnici*) i u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje (*Incident 15.1 iz Priloga E Optužnici*), Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci tih premlaćivanja bile iste osobe koje su kasnije ubijale na tim lokacijama, kao što je detaljnije izloženo u poglavljima 7.8.1, 7.10 i 7.14.1.

2943. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavljima 7.5 i 7.8.1 da su zatočenici na livadi u Sandićima i u školi u Petkovicima bili izloženi pogrđnim komentarima.

2944. Pored toga, Pretresno vijeće je u poglavlju 7.1.6 konstatovalo da su pripadnici civilne policije 13. jula 1995. na livadi u Sandićima pretukli nekoliko muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zarobljeni iz kolone. Tokom noći 13. jula, kao i u jutarnjim satima 14. jula, vojnici VRS-a su izdvojili neke muškarce, bosanske Muslimane, koji su bili zatočeni u kamionima kod supermarketa u Kravici, nakon što su ih pitali da li su iz nekih određenih sela, a zatim su im prijetili, pretukli ih i ubili iz vatrenog oružja. Dana 18. jula ili približno tog datuma, vojnici VRS-a su pretukli četvoricu zarobljenih bosanskih Muslimana, uključujući jednog 15-godišnjeg dječaka, a jednog od njih nazvali "alinovcem" (pripadnikom Alijine vojske) i "balijom". Pored toga, Pretresno vijeće je u poglavlju 7.10 konstatovalo da su vojnici VRS-a iz Bratunca 16. jula 1995. pretukli zatočenike na vojnoj ekonomiji Branjevo prije nego što su ih ubili. Isti počinioci su i ponižavali zatočenike tako što su ih tjerali da se "mole na muslimanski način" i izlagali ih pogrđnim komentarima.

2945. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ove incidente u vezi s tačkama 2 i 3 Optužnice niže u poglavlju 8 dolje.

¹²⁹²⁴ V. poglavlje 7.2.

¹²⁹²⁵ V. poglavlje 7.5.

¹²⁹²⁶ V. poglavlje 7.6.

Druge vrste zlostavljanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice

2946. U vezi s drugim vrstama zlostavljanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice koje se navode u Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na dokaze koji su razmotreni u poglavljima 7.1.5 i 7.6 i konstatuje da je zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice trajalo sve vrijeme njihovog odvoženja iz Potočara. Konkretno, Pretresno vijeće konstatuje da su snage bosanskih Srba 13. i 14. jula 1995. često zaustavljale autobuse, pretraživale ih i uklanjale muškarce i dječake, bosanske Muslimane, koje su pronašle u njima.¹²⁹²⁷ U jednom slučaju, iz jednog autobusa koji je išao za Tuzlu odveli su dvije djevojke. Ni za jednu od tih djevojaka se više nikad nije ništa čulo.

2947. U vezi s kolonom, Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 7.1.6 da su pripadnici Vojne policije 13. jula 1995. psovali, vrijeđali i prijetili nekima od onih koji su se predali i rekli zarobljenicima da nose svoje ranjenike. Dana 12. jula, vojnici VRS-a su od nekih bosanskih Muslimana koji su se predali tražili novac, prijeteci im da će ih ubiti ako kasnije kod njih pronađu novac. Srbi, opisani kao "četnici", rekli su jednoj grupi ljudi iz kolone da ostave svo oružje i novac ili će ih ubiti i da se postroje na asfaltnoj cesti u pet redova dužine približno 100 metara, tako da su ranjenici ležali na cesti između onih koji su stajali. Neki od vojnika su uperili oružje u njih i rekli im: "Balije, dignite ruke visoko. Sad ćemo vam pokazati". Natjerali su ih da trče cestom dignutih ruku, s podignuta tri prsta. Od 13. do 14. jula, neki muškarci, bosanski Muslimani, koji su bili zatočeni u autobusima i kamionima kod supermarketa u Kravici držani su bez vode. U jednom kamionu bilo je zatočeno približno 119 muškaraca.

2948. U vezi sa skladištem u Kravici (*Incident 3.1 iz Priloga E Optužnici*), Pretresno vijeće, na osnovu dokaza koji su razmotreni u poglavlju 7.4, konstatuje da su pripadnici 2. odreda Šekovići Specijalne brigade policije 13. jula 1995. smjestili muškarce, bosanske Muslimane, u pretrpani dio skladišta u Kravici, tako da su se skoro ugušili. Pored toga, počinioci ubijanja u skladištu u Kravici¹²⁹²⁸ i jedan srpski vojnik koji je nosio crnu uniformu pucali su u noge najmanje jednom čovjeku i jednom dječaku starom 15 ili 16 godina, koji su obojica bili bosanski Muslimani. Jedan od počinitelja ubijanja u skladištu u Kravici je iz vatrenog oružja ranio jednog muškarca, bosanskog

¹²⁹²⁷ V. poglavlja 7.1.5 i 7.6..

¹²⁹²⁸ V. poglavlje 7.4.

Muslimana, koji je pokušao da pobjegne. Taj muškarac se kasnije satima pretvarao da je mrtav, dok je ležao obliven krvlju i prekriven muhama.

2949. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 7.4 da su pripadnici 2. odreda Specijalne brigade policije Šekovići vrijeđali i psovali zatočenike, upozorili ih da će ih ubiti ukoliko pokušaju da pobjegnu, te da su, nakon što su pogubili neke od zatočenika ispred skladišta, rekli drugima: "Isto vas ovo čeka samo dok dođete na red jer imamo pun magacin toga još da poubijamo". Pretresno vijeće je u istom poglavlju konstatovalo da su zatočenici bili prisiljeni da pjevaju srpske pjesme.

2950. U vezi s livadom u Sandićima (*Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici*), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.5 da je srpski vojnik koji je nosio crnu uniformu 13. jula 1995. ubio iz vatrenog oružja jednog muškarca, bosanskog Muslimana, te dalje konstatuje da je taj vojnik zatim naredio bosanskim Muslimanima da tijelo tog čovjeka odnesu i bace na jedno mjesto udaljeno 20 do 30 metara od mjesta na kojem je ga je ubio.

2951. Pretresno vijeće je u poglavlju 7.5 takođe konstatovalo da su ljudi, koji su se pod obezbjeđenjem vojnika VRS-a nalazili na livadi nakon što su se predali, prisiljeni da legnu potrbuške, pozdravljaju srpskim pozdravom i pjevaju srpske pjesme; i da ih je jedan od vojnika koji su se nalazili na toj livadi vrijeđao koristeći pogrdne izraze.

2952. U vezi sa školom u Lukama kod Tišće (*Incident 5.1 iz Priloga E Optužnici*), Pretresno vijeće, na osnovu dokaza koji su razmotreni u poglavlju 7.6, konstatuje da su 13. jula 1995. počinio ubijanja u školi u Lukama¹²⁹²⁹ od muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su tamo bili zatočeni takođe oduzeli lične stvari, uključujući novac, i prijetili im smrću.

2953. U vezi sa školom u Orahovcu (*Incident 6.1 iz Priloga E Optužnici*), Pretresno vijeće, na osnovu dokaza koji su razmotreni u poglavlju 7.7, konstatuje da su pripadnici Zvorničke brigade, među kojima su bili pripadnici Vojne policije Zvorničke brigade i Drago Nikolić, načelnik bezbjednosti Zvorničke brigade, 14. jula 1995. smjestili muškarce, bosanske Muslimane, u pretrpane prostorije u školi u Grbavcima u selu Orahovac i da im nisu obezbijedili dovoljno vode. Zatočenici su bili žedni i iscrpljeni od vrućine.

¹²⁹²⁹ V. poglavlje 7.6.

2954. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 7.7 da su se mnogi zatočenici u školi u Grbavcima onesvijestili i da su ih pripadnici Zvorničke brigade nazivali pogrđnim izrazima i vrijeđali ih.

2955. U vezi sa školom u Petkovicima (*Incident 7.1 iz Priloga E Optužnici*), Pretresno vijeće, na osnovu dokaza koji su razmotreni u poglavlju 7.8.1, konstatuje da su 14. jula 1995. počinio ubijanja u školi u Petkovicima¹²⁹³⁰ natjerali muškarce, bosanske Muslimane, da trče do škole u Petkovicima i viču nešto u smislu: "Živjela Srbija! Srebrenica je srpska!" U školi u Petkovicima, isti počinio su ih smjestili u jednu pretrpanu prostoriju u kojoj je bilo izuzetno vruće, ne dajući im pritom vode, tako da su neki zatočenici pili vlastitu mokraću. Ti počinio su takođe prijetili da će ubiti zatočenike ako se približe prozorima ili ako budu pravili buku, a neke zatočenike, koji su pokušali da otvore prozore da bi došli do vazduha, ranili su pucajući iz vatrenog oružja. Jedan od počinilaca rekao je zatočenicima da predaju svoje lične stvari, uključujući novac, nakit i dokumente, a počinio su im zaprijetili da će ih sve pobiti ako ne prikupe još novca. Pored toga, počinio su ispalili rafal u noge nekih zatočenika koji su bili ukrcani u kamion i ranili neke od njih.

2956. Uz to, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 7.8.1 da su pripadnici VRS-a, među kojima su bili i pripadnici Vojne policije, nazivali zatočenike "balijama".

2957. Što se tiče škole u Kuli (*Incident 9.1 iz Priloga E Optužnici*) i vojne ekonomije Branjevo (*Incident 9.2 iz Priloga E Optužnici*), Pretresno vijeće, na osnovu dokaza koji su razmotreni u poglavlju 7.10, konstatuje da su vojnici VRS-a u periodu od 14. do 16. jula 1995. držali muškarce, bosanske Muslimane, u pretoplom, pretrpanim prostorijama u školi u Kuli i da im pritom nisu obezbijedili vodu ni pristup medicinskoj pomoći, tako da su zatočenici bili dehidrirani i iscrpljeni od vrućine. Dana 15. jula, vojnici VRS-a u školi u Kuli takođe su od zatočenika uzeli nakit, ručne satove i novac, i prijetili im da će ih sve pobiti ako ne budu imali novca.

2958. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.10 da su počinio ubijanja na vojnoj ekonomiji Branjevo psovali zatočenike.

2959. U vezi s Trnovom (*Incident 13.1 iz Priloga E Optužnici*), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.12 da su pripadnici jedinice Škorpioni, kojima

¹²⁹³⁰ V. poglavlje 7.8.1.

je komandovao Slobodan Medić, negdje od sredine jula do sredine avgusta 1995., ubili šest zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su na sebi imali civilnu odjeću, te, pored toga, konstatuje da su isti počinioci prvo ustrijelili četvoricu njih, zatim natjerali preostalu dvojicu da odnesu njihove leševe da bi zatim ustrijelili i tu dvojicu. Pretresno vijeće je u istom poglavlju konstatovalo da je jedan pripadnik jedinice Škorpioni rekao žrtvama: "Jeb'o te Alija što ti dao debele čarape da u njima ratuješ".

2960. Najzad, u vezi s onim što se dešavalo u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje (*Incident 15.1 iz Priloga E Optužnici*), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.14.1 da su od 12. do 14. jula 1995. pripadnici voda Vojne policije Bratunačke brigade VRS-a, pripadnici specijalne policije, pripadnici civilne policije MUP-a bosanskih Srba, pripadnici Vukova sa Drine i paravojnih formacija držali nekoliko hiljada bosanskih Muslimana, civila i vojnika, u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje.

2961. Na osnovu dokaza koji se navode u istom poglavlju, Pretresno vijeće dalje konstatuje da su ti počinioci držali zatočenike u pretrpanim prostorijama bez dovoljno vazduha, da su ih tjerali da sve vrijeme budu u sjedećem položaju i da im nisu dopuštali da koriste zahode tako da su morali da mokre po sebi. Kada su se zatočenici žalili na uslove, ti počinioci su im pucali iznad glava i prijetili da će ih ubiti ako ne učute. Pored toga, isti ti počinioci su neprestano birali zatočenike i naređivali im da izađu iz hangara, govoreći da tim zatočenicima više ništa neće trebati.

2962. Pretresno vijeće podsjeća na činjenice o kojima je presuđeno navedene u poglavlju 8.2.2.¹²⁹³¹ i konstatuje da su neke od žrtava bile osobe s teškim invaliditetom.

2963. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ove incidente u vezi s tačkom 2 Optužnice niže u poglavlju 8 dolje.

¹²⁹³¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1484-1485.

7.17 Prisilno premještanje i deportacija

2964. Prema Optužnici, optuženi je odgovoran za prisilno premještanje i deportaciju bosanskih Muslimana iz Srebrenice, počevši od dana koji su neposredno prethodili 11. julu 1995. pa do 1. novembra 1995.¹²⁹³² Odbrana je iznijela argument da je iseljavanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice bilo prirodna posljedica oružanog sukoba koji je bio u toku, kao i nestabilnosti i nasilja na tom području.¹²⁹³³ Odbrana je iznijela i sljedeće argumente: (i) legitimni humanitarni ciljevi opravdavali su evakuaciju iz Potočara; (ii) UN je zatražio evakuaciju iz humanitarnih razloga; (iii) odgovornost za zaštitu civila pala je na organe policije i UNPROFOR, i (iv) svrha odvajanja muškaraca od žena bila je legitimna.¹²⁹³⁴ Pretresno vijeće će razmotriti ove argumente u poglavlju 8.

2965. Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predočeni su mu dokazi u vezi s navodima o prisilnom premještanju i deportaciji bosanskih Muslimana iz opštine Srebrenica u periodu od približno 11. jula 1995. do 1. novembra 1995. Pretresno vijeće je te dokaze razmotrilo u raznim poglavljima i u paragrafima koji slijede podsjetiće na svoje zaključke iz prethodnih poglavlja.

2966. Godine 1991. opština Srebrenica imala je 37.000 stanovnika, od kojih su 73 posto činili Muslimani, a 25 posto Srbi. U februaru 1993., stanovnici, bosanski Muslimani, okupili su se u gradu Srebrenici zbog ofanzive koju je VRS izvršio na opštinu, što je dovelo do toga da se početkom 1993. broj stanovnika grada Srebrenice povećao na 50.000 do 60.000 ljudi.

2967. VRS je tokom opsade 1993. stanovništvu grada Srebrenice nametnuo teške uslove života, kao i ograničenja u pristupu enklavi konvojima sa humanitarnom pomoći do početka 1995. godine.

2968. Napad VRS-a na srebreničku enklavu, u kojem su učestvovala i združene snage MUP-a RSK, MUP-a Srbije i MUP-a, počeo je 6. jula 1995. Tokom napada na enklavu, VRS je uništavao džamije i vjerske objekte i granatirao kuće bosanskih Muslimana. Nakon pada enklave, vojnici VRS-a koji su sa sobom vodili pse, njemačke ovčare, bacali su ručne bombe u kuće civila u Potočarima, tjerajući stanovnike da bježe iz svojih kuća u bazu UNPROFOR-a.

¹²⁹³² Optužnica, par. 19, 21-22, 50-52, 55-57, 59(f), 67-70, 72-74.

¹²⁹³³ Završni podnesak odbrane, par. 137.

¹²⁹³⁴ Završni podnesak odbrane, par. 142, 2909-2941; T. 44607.

2969. Tokom pada enklave, pripadnici VRS-a, među kojima su bili i pripadnici 10. diverzantskog odreda, pozivali su stanovnike enklave da napuste svoje kuće i naređivali im da idu ka fudbalskom stadionu u gradu Srebrenici ili ka bazi UNPROFOR-a u Potočarima. Oko 100 do 200 ljudi, većinom starije dobi, odazvalo se Pelemiševom pozivu da napuste domove i uputilo se ka. Dana 11. jula 1995., VRS je ispalio granate na bazu čete Bravo UNPROFOR-a i na cestu kojom su bosanski Muslimani bježali prema Potočarima.

2970. Do 12. jula 1995., u Potočarima se okupilo 25.000 do 30.000 bosanskih Muslimana, civila iz opštine Srebrenica, uglavnom žena, djece, starijih muškaraca i povrijeđenih osoba; pet posto njih bili su vojno sposobni muškarci. Dana 11. i 12. jula, VRS je granatirao i otvarao vatru po prostoru na kojem se nalazila baza UNPROFOR-a u Potočarima i ranio neke od bosanskih Muslimana.

2971. Poslije pada enklave, uslovi života u Potočarima bili su loši i još su se pogoršali. Dana 11. i 12. jula 1995., pripadnici VRS-a ispoljavali su agresivnost prema bosanskim Muslimanima, koje su vrijeđali i prijetili im.

2972. Dana 12. jula 1995., oficiri VRS-a, među kojima je bio Mladić, pripadnici UNPROFOR-a i "predstavnici" stanovnika, bosanskih Muslimana, postigli su "dogovor" da se civili, bosanski Muslimani, koji su se okupili u Potočarima, evakušu u opštinu Kladanj. Prema tom dogovoru, tu evakuaciju trebale su da organizuju snage VRS-a i policije bosanskih Srba, pod nadzorom i pratnjom UNPROFOR-a.

2973. Dana 12. i 13. jula 1995., VRS, a konkretnije DK je, uz pomoć pripadnika Vojne policije Bratunačke brigade i Specijalne brigade policije MUP-a, uključujući odred s Jahorine, autobusima i kamionima premjestio približno 25.000 bosanskih Muslimana, uglavnom žena, djece i starijih osoba, iz srebreničke enklave na teritoriju pod kontrolom ABiH. DK je obezbijedio autobuse, vozila i gorivo za odvoženje bosanskih Muslimana iz baze Nizozemskog bataljona u Potočarima 12. i 13. jula 1995. Dana 13. jula 1995., pukovnik Janković je naredio pripadnicima Vojne policije Bratunačke brigade da se odvezu prema gradu Srebrenici i bosanske Muslimane na koje naiđu obavijeste da treba da idu u Potočare i tamo čekaju na prevoz kojim će ih sljedećeg dana odvesti odatle.

2974. Pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade vršili su koordinaciju procesa ukrcavanja bosanskih Muslimana u autobuse i kamione. Pripadnici Specijalne brigade

policije MUP-a bosanskih Srba, u skladu s naređenjem koje je izdao Borovčanin, i pripadnici odreda s Jahorine, pomagali su u procesu ukrcavanja. Komandni kadar i jedinice DK-a nadzirali su proces transporta. Dana 12. jula 1995., pripadnici 2. pješadijskog bataljona, Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka iz Nove Kasabe, jedinice koja je izvela napad s područja Pribićevca, Vukova sa Drine iz sastava Zvorničke brigade, 10. diverzantskog odreda, kao i jedinice policije, uključujući pripadnike SJB-a Bratunac i jednu četu PJP-a, takođe su bili prisutni u Potočarima i pomagali u evakuaciji bosanskih Muslimana. Ispočetka su ženama, djeci i starijim osobama dopuštali da se sami ukrcaju u autobuse, ali nakon izvjesnog vremena su oni koji nisu htjeli da odu silom ukrcavani u autobuse. Vojnici, kao i jedan pripadnik odreda Specijalne brigade policije s Jahorine, udarali su i zlostavljali bosanske Muslimane dok su se oni ukrcavali u autobuse, i nazivali ih pogrđnim imenima. Bosanski Muslimani su bili uznemireni, djelimično zbog odvajanja ljudi, uključujući odvajanje majki od njihove djece. Mnogo ljudi se razboljelo, a bebe čije su se majke razboljele bile su napuštene. U bazi u Potočarima bila je prisutna ekipa snimatelja iz Srbije koja je snimala bosanske Muslimane. U popodnevnim satima 12. jula 1995., prvi konvoj, u kojem je bilo muškaraca, krenuo je iz Potočara. Konvoj je snimljen i Pres centar Komande DK-a je kasnije prikazao taj snimljeni materijal.

2975. Žene, djeca i stariji ljudi, bosanski Muslimani, bili su prisiljeni da posljednju etapu svog putovanja iz Tišće do Kladjna pređu pješke i oni su oko 14. jula 1995. stigli na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.

2976. Dana 17. jula 1995., Janković je od Mandžića, koji je bio određen kao predstavnik stanovništva, bosanskih Muslimana, i majora Frankena iz Nizozemskog bataljona tražio da potpišu deklaraciju u kojoj je stajalo da je prevoz bosanskih Muslimana iz Potočara bio izvršen na pravilan i humanitaran način, u skladu s međunarodnim pravom. Franken je dodao rečenicu koja kaže da je prevoz izvršen u skladu s pravom samo "što se tiče konvoja koje su stvarno pratile snage UN-a", zato što Nizozemski bataljon nije bio u mogućnosti da potvrdi da je to bio slučaj sa bilo kojim od drugih konvoja.

Zaključci Pretresnog vijeća

Postupanje VRS-a u opštini Srebrenica prije i za vrijeme pada enklave

2977. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su početkom 1993., uslijed dejstava koje je VRS izvodio u opštini Srebrenica, bosanski Muslimani napuštali svoja sela i okupili se u gradu Srebrenici, u kojoj se broj stanovnika povećao na 50.000 do 60.000 ljudi. Tokom opsade 1993. godine, uslovi života u gradu Srebrenici bili su teški. Početkom 1995., VRS je nametnuo ograničenja pristupa enklavi za konvoje s humanitarnom pomoći.

2978. Pretresno vijeće takođe konstatuje da su, kao što je opisano u poglavlju 7.1.2, tokom napada VRS-a na enklavu, uključujući i grad Srebrenicu, u periodu od 6. do 11. jula 1995. neki bosanski Muslimani otišli iz opštine, dok su se drugi, koji su bili ostali u svojim selima, okupili u gradu Srebrenici. Postupanje jedinica VRS-a koje su djelovale u enklavi i oko nje obuhvatalo je granatiranje i prijetnje, kao i uništavanje vjerskih i privatnih objekata koji su pripadali bosanskim Muslimanima. Konkretno, dana 11. jula 1995., izvršavajući Pelemiševo naređenje, pripadnici 10. diverzantskog odreda koji su prilazili gradu Srebrenici pozivali su stanovnike da napuste svoje domove i naredili im da idu ka fudbalskom stadionu u gradu Srebrenici ili ka bazi UNPROFOR-a u Potočarima. Isto tako, kada je VRS ušao u neka sela u opštini, naredio je seljanima da idu u bazu UNPROFOR-a u Potočarima. Oko 100 do 200 ljudi, većinom starije dobi, odazvalo se Pelemiševom pozivu da napuste svoje domove i otišlo ka stadionu. Hiljade stanovnika okupile su se oko baze čete Bravo UNPROFOR-a, u gradu Srebrenici. Istog dana, ABiH je rekla majkama i djeci koji su se okupili u gradu da se upute ka bazi UNPROFOR-a u Potočarima.

2979. Dana 11. jula 1995., VRS je ispalio granate na bazu čete Bravo UNPROFOR-a u gradu Srebrenici i ranio nekoliko ljudi. Poslije granatiranja baze, te podstaknuti od strane vojnika Nizozemskog bataljona, koji su i sami dobili naređenje od svoje komande da se povuku iz Srebrenice, bosanski Muslimani su krenuli ka Potočarima. VRS je nastavio da ispaljuje minobacačke granate duž puta kojim su bosanski Muslimani bježali ka Potočarima.

2980. Do 12. jula 1995., u bazi UNPROFOR-a u Potočarima i oko nje okupilo se 25.000 do 30.000 bosanskih Muslimana, civila iz opštine, uglavnom žena, djece, starijih muškaraca i povrijeđenih osoba. Dana 11. i 12. jula, VRS, koji je napredovao ka Potočarima, granatirao je i otvarao vatru po prostoru oko baze i ranio neke od bosanskih Muslimana. Krici, puščana paljba i drugi zvuci, uključujući i one koji su poticali od

žena i djece, čuli su se tokom cijele noći između 12. i 13. jula 1995. i niko nije mogao da spava.

2981. Uslovi života u Potočarima bili su teški: bilo je malo vode i hrane, i nedostajalo je sanitetskog materijala. Ljudi su se plašili da izađu napolje i koristili su fabričku halu i kao zahod i kao prostor za spavanje. Ljudi su bili iscrpljeni, letargični i uplašeni. Bosanski Muslimani su bili zastrašeni prisustvom pripadnika Bratunačke brigade. Vojnici su koristili pse da bi premještali ljude po bazi, oduzimali oružje i odjeću od vojnika UNPROFOR-a i odvodili muškarce, dječake i djevojke. Dana 12. jula 1995., Nizozemski bataljon je napravio tampon zonu ispred baze kako bi spriječio kontakt između bosanskih Muslimana i VRS-a, zbog toga što su se vojnici agresivno odnosili prema stanovništvu. Nizozemski bataljon nije bio u stanju da te dvije grupe drži odvojene.

Sporazum i logistička organizacija u vezi s odvoženjem civila, bosanskih Muslimana, iz Potočara

2982. Pretresno vijeće konstatuje da su se 12. jula 1995. oficiri VRS-a, uključujući Krstića i Mladića; Miroslav Deronjić, predstavnik srpskog civilnog rukovodstva u Srebrenici; pripadnici UNPROFOR-a i "predstavnici" stanovnika, bosanskih Muslimana, "dogovorili" da snage VRS-a i policije bosanskih Srba organizuju evakuaciju civila, bosanskih Muslimana, u opštinu Kladanj, te da se evakuacija izvrši pod nadzorom i pratnjom UNPROFOR-a.

2983. Dana 12. i 13. jula 1995., VRS je kamionima i autobusima iz Potočara odveo oko 25.000 bosanskih Muslimana, uglavnom žena, djece i starijih osoba. Negdje potkraj dana 13. jula 1995., pukovnik Janković je naredio jednom pripadniku voda Vojne policije Bratunačke brigade da obavijesti bosanske Muslimane na koje naiđe na putu da treba da idu u Potočare i tamo čekaju prevoz kojim će ih sljedećeg dana odvesti. DK je, uz pomoć Ministarstva odbrane bosanskih Srba, obezbijedio autobuse, vozila i gorivo. Bratunačka brigada je nadzirala dodjelu goriva, obezbijedila autobuse i gorivo, i regulisala saobraćaj dok su autobusi prolazili kroz Bratunac. Pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade vršili su koordinaciju procesa ukrcavanja bosanskih Muslimana u autobuse i kamione. Pripadnici Specijalne brigade policije MUP-a, u skladu s naredjenjem koje je izdao Borovčanin, i pripadnici odreda s Jahorine, pomagali su u

procesu ukrcavanja. Oficiri Komande DK-a nadzirali su proces odvoženja ljudi. Druge jedinice VRS-a, uključujući jedinice Vojne policije i pripadnike civilne policije, bile su prisutne u Potočarima 12. jula 1995.: pripadnici 2. pješadijskog bataljona, Vojna policija 65. zaštitnog motorizovanog puka iz Nove Kasabe, jedinica koja je izvela napad sa područja Pribićevca, Vukovi sa Drine iz sastava Zvorničke brigade, 10. diverzantski odred, kao i jedinice policije, uključujući pripadnike SJB-a Bratunac i jednu četu PJP-a. I oni su pomagali u odvoženju bosanskih Muslimana. Konkretno, dana 12. jula 1995., 1. četa Brigade specijalne policije bila je zadužena za obezbjeđenje putne komunikacije u blizini baze UN-a, kao i za to da osigura bezbjednu evakuaciju civila, dok je Vojna policija 65. zaštitnog motorizovanog puka bila zadužena za nadzor kretanja autobusa iz zone DK-a u zonu SRK-a.

2984. Ispočetka su ženama, djeci i starijim osobama dopuštali da se sami ukrcaju u autobuse, ali su ih nakon izvjesnog vremena silom ukrcavali u autobuse. Rekli su im i da će muškarci ići poslije njih. Vojnici, kao i jedan pripadnik odreda Specijalne brigade policije s Jahorine, udarali su, zlostavljali i vrijeđali bosanske Muslimane dok su se oni ukrcavali u autobuse. Bosanski Muslimani su bili uznemireni, djelimično zbog odvajanja ljudi, mnogo ljudi se razboljelo, a bebe čije su se majke razboljele bile su napuštene. I vojnici UNPROFOR-a su pomagali pri ukrcavanju žena i djece u vozila. Vojnici Nizozemskog bataljona išli su u pratnji prvih konvoja 12. jula 1995., ali ih je u jednom trenutku u tome spriječio VRS, čiji su pripadnici ukrali terenska vozila Nizozemskog bataljona, kao i oružje i opremu, uslijed čega je svaka daljnja pratnja konvoja od strane Nizozemskog bataljona postala nemoguća. Prvi konvoj, u kojem je bilo i muškaraca i koji je krenuo 12. jula 1995. je sniman i kasnije je taj video-snimak emitovao Pres centar Komande DK-a. Muškarce iz prvog konvoja su na kontrolnim punktovima, prije nego što su stigli u Kladanj, odvojili i odveli vojnici VRS-a.

2985. Većina žena, djece i starijih osoba, bosanskih Muslimana, koji su autobusima odvezeni iz Potočara stigla je u Tišću. Oni su zatim bili prisiljeni da posljednju etapu svog putovanja pređu pješke preko "ničije zemlje" između linija koje su držali bosanski Srbi i bosanski Muslimani i oni su stigli na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana negdje 14. jula 1995. Do jutarnjih sati 14. jula 1995., u Tuzlu je stiglo 15.000 ljudi, a 3.000 ih je još bilo na putu u autobusima VRS-a.

2986. Pretresno vijeće takođe konstatuje da je Janković 17. jula 1995. od Mandžića i majora Frankena tražio da potpišu deklaraciju u kojoj je stajalo da je prevoz bosanskih

Muslimana iz Potočara izvršen na pravilan i humanitaran način, u skladu s međunarodnim pravom. Franken je dodao rečenicu koja kaže da je prevoz izvršen u skladu s pravom samo "što se tiče konvoja koje su stvarno pratile snage UN-a", zato što Nizozemski bataljon nije bio u mogućnosti da potvrdi da je to bio slučaj sa bilo kojim od drugih konvoja.

2987. Pretresno vijeće će dokaze u vezi s navodima o UZP-u vezanom za Srebrenicu i, konkretno, u vezi s navodima o doprinosu optuženog tom UZP-u (na neke od kojih se podsjeća gore u ovom poglavlju) razmotriti u poglavlju 9.

2988. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ove incidente u vezi s tačkama 3, 7 i 8 Optužnice u poglavlju 8 dolje.

7.18 Operacije pokopavanja

2989. Kako navodi tužilaštvo, počev približno od avgusta pa do novembra 1995., pripadnici VRS-a i MUP-a su, na osnovu naredjenja koja je izdao Glavni štab VRS-a, bili angažovani na tajnoj operaciji koja je obuhvatala ekshumaciju, prevoz i ponovno pokopavanje posmrtnih ostataka žrtava incidenata o kojima se govori gore, u poglavljima od 7.2 do 7.15, čime su se nastojala prikriti ubistva tih žrtava.¹²⁹³⁵ Odbrana je iznijela argument da su ta ponovna pokopavanja bila ili legitimni projekti sanacije terena poslije borbenih dejstava ili da se može razumno zaključiti da su ih izvršili "odmetnuti elementi službe bezbjednosti" VRS-a kako bi prikrili sopstvene zločine, te da ih optuženi nije naredio niti je znao za njih.¹²⁹³⁶ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ponovnim pokopavanjima. Vijeću su takođe predloženi dokazi koje su iznijeli **Momir Nikolić**, koji je od novembra 1992. do najranije oktobra 1995. bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove u Bratunačkoj brigadi;¹²⁹³⁷ **svjedok RM-265**, koji je bio pripadnik Bratunačke brigade;¹²⁹³⁸ **Dragoslav Trišić**, koji je od novembra 1992. bio pomoćnik komandanta Bratunačke brigade za pozadinu;¹²⁹³⁹ **Richard Butler**, stručnjak za obavještajno istraživanje;¹²⁹⁴⁰ i **Suzanna Maljaars**, forenzički vještak;¹²⁹⁴¹ i ono smatra da su ti dokazi u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno.¹²⁹⁴² Pored toga, predloženi su mu dokazi koje su iznijeli **svjedok RM-260**, koji je u julu 1995. bio pripadnik štaba Civilne zaštite u opštini Bratunac;¹²⁹⁴³ **Damjan Lazarević**, Srbin, koji je u julu 1995. bio pripadnik inženjerske jedinice Zvorničke brigade;¹²⁹⁴⁴ i **svjedok**

¹²⁹³⁵ Optužnica, par. 45; Završni podnesak tužilaštva, par. 1383-1409, 1595-1603.

¹²⁹³⁶ Završni podnesak odbrane, par. 3293-3304.

¹²⁹³⁷ Momir Nikolić, T. 11768-11771, 11776-11777; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 1, 13-14.

¹²⁹³⁸ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3793, 3796, 3800; P2541 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Tolimir*, 15. mart 2011.), str. 11274, 11282.

¹²⁹³⁹ D937 (Dragoslav Trišić, izjava svjedoka, 6. juni 2014.), par. 3-4.

¹²⁹⁴⁰ Richard Butler, T. 16108.

¹²⁹⁴¹ Suzanna Maljaars, T. 14481-14483; P1770 (Biografija Suzanne Maljaars).

¹²⁹⁴² **Momir Nikolić:** Momir Nikolić, T. 11964. **Svjedok RM-265:** P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3863-3865. **Dragoslav Trišić:** Dragoslav Trišić, T. 33289-33301, 33311-33314, 33316. **Richard Butler:** Richard Butler, T. 16437-16438. **Suzanna Maljaars:** Suzanna Maljaars, T. 14482-14486, 14497, 14502; P1771 (Izveštaj Suzanne Maljaars, 11. februar 2000.), str. 2-24, Dodatak VI.

¹²⁹⁴³ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7861-7862.

¹²⁹⁴⁴ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14431-14432.

RM-322, koji je 1995. godine bio oficir u Zvorničkoj brigadi VRS-a;¹²⁹⁴⁵ kao i dokumentarni dokazi.

2990. Postoje dva tipa masovnih grobnica: "primarne grobnice", u koje su osobe stavljane neposredno nakon smrti, i "sekundarne grobnice", u koje su te iste osobe kasnije ponovno pokopavane.¹²⁹⁴⁶ Tokom razdoblja od nekoliko sedmica u septembru i početkom oktobra 1995., snage bosanskih Srba su otkopale mnoge od primarnih masovnih grobnica i tijela ponovo pokopale na još zabačenijim lokacijama.¹²⁹⁴⁷ Vođena je usaglašena kampanja da se sakriju tijela muškaraca iz tih primarnih grobnica.¹²⁹⁴⁸

Richard Butler je u svom svjedočenju izjavio da su, prema njegovim istraživanjima, primarne masovne grobnice iz kojih su tijela bila ekshumirana sredinom septembra 1995. bile one koje je međunarodna zajednica identifikovala u avgustu te godine.¹²⁹⁴⁹

2991. Masovne grobnice na brani kod Petkovaca, u Kozluku, Glogovi, Orahovcu i na vojnoj ekonomiji Branjevo prekopane su i tijela iz njih su ekshumirana.¹²⁹⁵⁰ Operaciju ponovnog pokopavanja su na terenu izvršile Bratunačka i Zvornička brigada.¹²⁹⁵¹ U Bratunačkoj brigadi, za organizaciju operacije bio je zadužen kapetan Nikolić, načelnik bezbjednosno-obavještajne službe.¹²⁹⁵² Tokom operacije ponovnog pokopavanja, koja je trajala dvije noći, pripadnici civilne zaštite izvršili su ekshumacije na grobnom lokalitetu Glogova uz pomoć najmanje jednog utovarivača i jednog rovokopača.¹²⁹⁵³ U Zvorničkoj brigadi, za operaciju je bio zadužen pomoćnik komandanta za bezbjednosne poslove poručnik Drago Nikolić.¹²⁹⁵⁴ **Butler** je u svom svjedočenju rekao da je u periodu od 7. septembra do 2. oktobra 1995., ponovno prekopan primarni grobni lokalitet poznat pod nazivom Petkovci i posmrtni ostaci su ponovno pokopani u grobnicu na jednom sekundarnom lokalitetu u blizini Liplja. U periodu počev od jednog neodređenog datuma prije 27. septembra do 2. oktobra 1995., ponovno je prekopan primarni grobni lokalitet poznat pod nazivom Lažete 2 (Orahovac) i posmrtni ostaci su

¹²⁹⁴⁵ Svjedok RM-322, T. 11621-11622, 11626-11627, 11667-11668; P1492 (List sa pseudonimom za svjedoka RM-322).

¹²⁹⁴⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1643.

¹²⁹⁴⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1636.

¹²⁹⁴⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1641.

¹²⁹⁴⁹ Richard Butler, T. 16437-16438.

¹²⁹⁵⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1642.

¹²⁹⁵¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1637.

¹²⁹⁵² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1639.

¹²⁹⁵³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1551.

¹²⁹⁵⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1640.

ponovno pokopani u grobnice na sekundarnim lokalitetima u blizini Hodžića.¹²⁹⁵⁵ U periodu počev od jednog neutvrđenog datuma prije 27. septembra do 2. oktobra 1995., ponovno je prekopan primarni grobni lokalitet poznat pod nazivom Kozluk i posmrtni ostaci su ponovno pokopani u grobnice na jednom sekundarnom lokalitetu u blizini Čančara.¹²⁹⁵⁶

2992. Dana 14. septembra 1995., Glavni štab VRS-a je odobrio da se pet tona dizel goriva isporuči kapetanu Miloradu Trbiću¹²⁹⁵⁷ u kasarni u preduzeću "Standard" u Zvorniku za izvođenje inženjerskih radova.¹²⁹⁵⁸ Naređenje je bilo naslovljeno na Komandu DK-a i Sektor Glavnog štaba VRS-a.¹²⁹⁵⁹ Jedna kopija je proslijeđena Zvorničkoj brigadi na znanje.¹²⁹⁶⁰ U naređenju se konkretno navodi da je Trbić odgovoran za precizno vođenje evidencije o broju moto-časova rada mašina i utrošku goriva.¹²⁹⁶¹ **Butler** je u svom svjedočenju izjavio da su te mašine morale biti rovokopači i kamioni, kao i druga oprema potrebna za operaciju ponovnog pokopavanja.¹²⁹⁶² Takođe 14. septembra 1995., Komandi DK-a je odmah izdato 5.000 litara dizel goriva na osnovu naređenja Glavnog štaba VRS-a od istog dana.¹²⁹⁶³ Gorivo je bilo izdato za inženjerske radove u zoni odgovornosti DK-a.¹²⁹⁶⁴ Naređenje je odobrio načelnik

¹²⁹⁵⁵ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.1.

¹²⁹⁵⁶ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.1.

¹²⁹⁵⁷ Butler je, temeljeći svoje dokaze na popisu kadrova Zvorničke brigade za september 1995., u svom svjedočenju izjavio da u toj jedinici nije bilo kapetana Milorada Trpića. Međutim, izvjesni kapetan Milorad Trbić jeste bio raspoređen u Odjeljenje za obavještajno-bezbjednosne poslove Zvorničke brigade. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da prezime "Trpić" koje se navodi u ovom naređenju predstavlja grešku u pisanju ili kucanju i da se ono trebalo odnositi na "Trbića". V. P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.3. V. takođe, P1494 (Svjedok RM-322, izjava o činjenicama, 20. maj 2003.), str. 8; P4222 (Presretnuti razgovor Popovića i Mihalića, u 18:44 sati); P4223 (Presretnuti razgovor Popovića i Mihalića, 22. septembar 1995. u 18:44 sati); i P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14488-14491, 14508.

¹²⁹⁵⁸ P1500 (Odobrenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.). V. takođe svjedok RM-322, T. 11660-11661; P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.2.

¹²⁹⁵⁹ P1500 (Odobrenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.). V. takođe P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.2.

¹²⁹⁶⁰ P1500 (Odobrenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.). V. takođe P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.2.

¹²⁹⁶¹ P1500 (Odobrenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.). V. takođe P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.2; Richard Butler, T. 16437-16438.

¹²⁹⁶² Richard Butler, T. 16437-163438.

¹²⁹⁶³ P2131 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.). V. takođe P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.2;

Richard Butler, T. 16437-16438.

¹²⁹⁶⁴ P2131 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.).

Sektora za pozadinu Glavnog štaba, a potpisao ga je pukovnik Žarko Ljuboječić.¹²⁹⁶⁵ Prema Butlerovim riječima, svo gorivo koje je bilo potrebno za redovne inženjerske radove izdavalo se uobičajenom operativnom procedurom po ovlaštenju nekoga kao što je bio major Jokić, komandir inženjerske čete.¹²⁹⁶⁶ Međutim, Mladić, koji se obično ne bi bavio pojedinostima vezanim za izdavanje goriva, izdao je naređenje za izdavanje goriva i za njegovu raspodjelu zadužio oficira za bezbjednosne poslove, a ne nekog oficira iz tehničke službe.¹²⁹⁶⁷

2993. U vezi s isporukom goriva, Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze koje su iznijeli **svjedok RM-322** i **Butler**, koji su uvršteni u povjerljivi prilog u Dodatku D.

2994. **Momir Nikolić** je u svom svjedočenju izjavio da su ljudi koji su ubijeni u Kravici, na cesti Bratunac-Konjević Polje i u opštinama Bratunac i Srebrenica u julu 1995., pokopani u masovnim grobnicama u Glogovi, u opštini Bratunac.¹²⁹⁶⁸ U septembru 1995., potpukovnik Vujadin Popović, načelnik za bezbjednosne poslove DK-a, došao je u Komandu Bratunačke brigade.¹²⁹⁶⁹ Popović je rekao svjedokovom komandantu, pukovniku Vidoju Blagojeviću, a zatim i svjedoku, da je Glavni štab VRS-a donio odluku da se dvije masovne grobnice u blizini Glogove trebaju premjestiti na šire područje Srebrenice.¹²⁹⁷⁰ Prema svjedokovim riječima, inicijativa za premještanje masovnih grobnica došla je od predstavnika civilnih vlasti, to jest od Srblava Davidovića, predsjednika Izvršnog odbora opštine Bratunac, Ljubisava Simića, predsjednika opštine Bratunac, i Miroslava Deronjića, predsjednika bratunačkog SDS-a.¹²⁹⁷¹ S tim u vezi, **svjedok RM-260** je izjavio da je Miroslav Deronjić u septembru ili oktobru 1995. naredio da se radnici dovedu u Komandu Bratunačke brigade u 21:00 ili 22:00 sata, gdje je trebalo da se jave Momiru Nikoliću.¹²⁹⁷² Svjedoku su rekli da će radovi trajati nekoliko dana i da će biti isti kao i u prethodnim zadacima.¹²⁹⁷³ Svjedok je kasnije saznao da su radnici radili do kasnih jutarnjih sati i da su radovi potrajali

¹²⁹⁶⁵ P2131 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.).

¹²⁹⁶⁶ Richard Butler, T. 16438.

¹²⁹⁶⁷ Richard Butler, T. 16439-16440.

¹²⁹⁶⁸ Momir Nikolić, T. 11961-11963; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 13.

¹²⁹⁶⁹ Momir Nikolić, T. 11961, 12168.

¹²⁹⁷⁰ Momir Nikolić, T. 11778-11779, 11961, 11963, 11969-11970, 12167-12168; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 13.

¹²⁹⁷¹ Momir Nikolić, T. 11963, 12167-12169.

¹²⁹⁷² P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7886-7888.

¹²⁹⁷³ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7886-7887.

nekoliko dana.¹²⁹⁷⁴ **Nikolić** je u svom svjedočenju izjavio da su u operaciji premještanja grobnica putem ekshumacije, prebacivanja i ponovnog pokopavanja tijela učestvovali Vojna policija Bratunačke brigade, civilna policija SJB-a Bratunac i 5. inženjerski bataljon DK-a.¹²⁹⁷⁵ Pozadinska služba Komande DK-a je tokom te operacije u dva navrata obezbijedila gorivo za Bratunačku brigadu (prvi put pet tona, a drugi put dvije tone).¹²⁹⁷⁶ **Svjedok RM-265** je izjavio da je obezbjeđenje u toj operaciji ponovnog pokopavanja vršila Vojna policija Bratunačke brigade.¹²⁹⁷⁷ Koliko je svjedoku poznato, za ovu operaciju koja je trajala nekoliko dana bio je zadužen Glavni štab VRS-a, konkretno Beara.¹²⁹⁷⁸

2995. **Nikolić** je u svom svjedočenju rekao da je svakodnevno izvještavao svog komandanta Popovića o operaciji ponovnog pokopavanja koja je bila u toku.¹²⁹⁷⁹ Izvršni organi vlasti opštine Bratunac planirali su i organizovali premještanje i obezbijedili opremu, kao što su bile mašine za zemljane radove.¹²⁹⁸⁰ Predsjednik Izvršnog odbora je pružio pozadinsku podršku u vidu rovokopača i drugih mašina iz bratunačkog komunalnog preduzeća.¹²⁹⁸¹ Preduzeća iz opštine Srebrenica, uključujući rudnik Sase, transportno preduzeće i građevinsko preduzeće "Radnik", obezbijedila su mašine, kamione i mašine za zemljane radove.¹²⁹⁸² Premda je to prvobitno trebala da bude tajna operacija, s obzirom na njeno trajanje i broj učesnika, ubrzo je postala opšte poznata stvar.¹²⁹⁸³

2996. Dana 22. septembra 1995., Nidžo Mihalić je obavijestio Popovića da mu je nestalo goriva.¹²⁹⁸⁴ Popović ga je pitao zna li Trbić za to, a Mihalić mu je rekao da Trbić

¹²⁹⁷⁴ P3621 (Svjedok RM-260, transkript iz predmeta *Blagojević i Jokić*, 20. april 2004.), str. 7886-7887.

¹²⁹⁷⁵ Momir Nikolić, T. 11963-11964; D301 (Momir Nikolić, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice, 6. maj 2003.), par. 13.

¹²⁹⁷⁶ Momir Nikolić, T. 11964-11965.

¹²⁹⁷⁷ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3863-3865.

¹²⁹⁷⁸ P2540 (Svjedok RM-265, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 8.-9. novembar 2006.), str. 3864-3868.

¹²⁹⁷⁹ Momir Nikolić, T. 11965, 11779; D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 4.

¹²⁹⁸⁰ Momir Nikolić, T. 11963-11964.

¹²⁹⁸¹ Momir Nikolić, T. 11964-11965.

¹²⁹⁸² Momir Nikolić, T. 11964.

¹²⁹⁸³ Momir Nikolić, T. 11964.

¹²⁹⁸⁴ P4222 (Presretnuti razgovor Popovića i Mihalića u 18:44 sati); P4223 (Presretnuti razgovor Popovića i Mihalića, 22. septembar 1995. u 18:44 sati).

radi na tome, ali da mu je rekao da će se tog dana slabo šta raditi.¹²⁹⁸⁵ Popović je uputio Mihalića da nazove benzinsku stanicu i raspita se da li je stiglo gorivo.¹²⁹⁸⁶

2997. **Nikolić** je u svom svjedočenju izjavio da se 16. oktobra 1995. sastao s pukovnikom Blagojevićem, članovima Komande brigade i komandantima bataljona iz njenog sastava.¹²⁹⁸⁷ Svjedok je izvijestio da je brigada u tom trenutku bila angažovana na zadacima vezanim za higijenu i sanaciju koje je izdao Glavni štab VRS-a.¹²⁹⁸⁸ Svjedok je objasnio da je operacija ponovnog pokopavanja izvođena pod nazivom "asanacija".¹²⁹⁸⁹ Po mišljenju svjedoka, razlog za operaciju ponovnog pokopavanja bio da se prikrije veliki broj ubistava.¹²⁹⁹⁰ U zabilješci u bilježnici Bratunačke brigade od 16. oktobra 1995. koja se pripisuje Momiru Nikoliću, za taj dan se navodi sljedeće: "Trenutno radimo na obavezama od strane Glavnog štaba Vojske Republike Srpske (asanacija)".¹²⁹⁹¹ U originalnom zapisniku s tog sastanka na b/h/s-u stoji izraz "asanacija".¹²⁹⁹² Ponovna pokopavanja bila su tema o kojoj se raspravljalo na sastanku Komande kojem su prisustvovali pripadnici VRS-a, među kojima su bili ključni pomoćnici komandanta, načelnik za operativne poslove i komandanti bataljona ili njihovi zamjenici.¹²⁹⁹³ Prema **Butlerovim** riječima, istrage o zločinima u zoni odgovornosti Bratunačke brigade koji se navode u Optužnici upućuju na to da je u periodu od nekog neodređenog datuma do 18. oktobra 1995. lokalitet primarne grobnice poznate pod nazivom Glogova 2 prekopan i da su posmrtni ostaci ponovo pokopani u blizini Zelenog Jadra.¹²⁹⁹⁴

¹²⁹⁸⁵ P4222 (Presretnuti razgovor Popovića i Mihalića u 18:44 sati); P4223 (Presretnuti razgovor Popovića i Mihalića, 22. septembar 1995. u 18:44 sati).

¹²⁹⁸⁶ P4222 (Presretnuti razgovor Popovića i Mihalića, u 18:44 sati); P4223 (Presretnuti razgovor Popovića i Mihalića, 22. septembar 1995. u 18:44 sati).

¹²⁹⁸⁷ Momir Nikolić, T. 11965-11966; P1516 (Zapisnik sa sastanka 1. bratunačke lake pješadijske brigade, 16. oktobar 1995.). V. takođe Dragoslav Trišić, T.33289-33301, 33311-33314, 33316.

¹²⁹⁸⁸ Momir Nikolić, T. 11966-11967, 12168; P1516 (Zapisnik sa sastanka 1. bratunačke lake pješadijske brigade, 16. oktobar 1995.). V. takođe Dragoslav Trišić, T.33289-33301, 33311-33314, 33316.

¹²⁹⁸⁹ Momir Nikolić, T. 11966-11967; P1516 (Zapisnik sa sastanka 1. bratunačke lake pješadijske brigade, 16. oktobar 1995.); D300 (Momir Nikolić, izjava svjedoka iz predmeta *Popović i drugi*, 16. april 2009.), str. 4.

¹²⁹⁹⁰ Momir Nikolić, T. 11969-11970.

¹²⁹⁹¹ P1516 (Zapisnik sa sastanka 1. bratunačke lake pješadijske brigade, 16. oktobar 1995.). V. takođe, P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.5.

¹²⁹⁹² P1516 (Zapisnik sa sastanka 1. bratunačke lake pješadijske brigade, 16. oktobar 1995.).

¹²⁹⁹³ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.6-11.7.

¹²⁹⁹⁴ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.4.

2998. **Damjan Lazarević** je izjavio da mu je, izvjesno vrijeme nakon početnih operacija pokopavanja u okolini Zvornika, Slavko Bogićević hitno naredio da, u skladu s naređenjem koje je izdao major Jokić, vrši nadzor nad ekshumacijama zajedno s tri pripadnika njegove jedinice, inženjerijskom četom Zvorničke brigade, te vojnicima iz drugih jedinica Zvorničke brigade, čija su imena sva navedena na spisku koji mu je pokazan.¹²⁹⁹⁵ Slično kao i u prethodnim operacijama pokopavanja, Lazarević je bio zadužen da kontroliše svoje ljude tokom kopanja a, koliko mu je poznato, ni pripadnici njegove čete ni njena oprema nisu bili angažovani na prevozu ili ponovnom pokopavanju posmrtnih ostataka u sekundarne grobnice.¹²⁹⁹⁶ Za prevoz tijela poslije ekshumacije korišteni su veliki, teški kamioni transportnog preduzeća iz Karakaja.¹²⁹⁹⁷ Ekshumacije su prvo izvršene u Orahovcu, zatim u Kozluku, a na kraju na vojnoj ekonomiji Branjevo.¹²⁹⁹⁸ Rovokopači su na lokalitete dolazili u večernjim satima i ekshumacije su započinjane tek nakon što bi se smračilo.¹²⁹⁹⁹ Cjelokupna operacija ponovnog pokopavanja u kojoj je učestvovala njegova jedinica trajala je oko pet do šest dana.¹³⁰⁰⁰ Major Trbić iz Zvorničke brigade, čiji je pretpostavljeni bio Drago Nikolić, komandovao je operacijom ponovnog pokopavanja u okolini Zvornika, uključujući prebacivanje tijela, i poslije svakog obavljenog posla pozivao bi vojnike, među kojima i Lazarevića, da ih pita kako napreduju.¹³⁰⁰¹ Svo gorivo za operaciju ponovnog pokopavanja dolazilo je iz Zvorničke brigade.¹³⁰⁰²

2999. **Svjedok RM-322** je u svom svjedočenju izjavio da je 20. oktobra 1995. čuo da su Drago Nikolić, pripadnici inženjerijske jedinice Zvorničke brigade i neki pripadnici Vojne policije učestvovali u ponovnom pokopavanju zatočenika koji su bili pogubljeni u julu 1995. I Popović je sa sobom doveo ljude za tu operaciju, od kojih su neki bili pripadnici Vojne policije DK-a koji su vršili obezbjeđenje prostora i regulisali saobraćaj

¹²⁹⁹⁵ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14467-14469, 14484, 14523.

¹²⁹⁹⁶ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14469, 14485-14486, 14507-14508.

¹²⁹⁹⁷ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14527-14528.

¹²⁹⁹⁸ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14529, 14532-14533; P3641 (Vazdušni snimak vojne ekonomije Branjevo, s oznakama koje je unio Damjan Lazarević).

¹²⁹⁹⁹ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14485, 14510.

¹³⁰⁰⁰ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14486-14487.

¹³⁰⁰¹ P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14488-14491, 14508.

¹³⁰⁰² P3636 (Damjan Lazarević, transkript iz predmeta *Popović i drugi*, 29.-30. avgust 2007.), str. 14487.

u zoni u kojoj je vršeno ponovno pokopavanje. Svjedok je čuo da su neke mašine za zemljane radove Zvorničke brigade, kao i ljudstvo te brigade korišteni u prvobitnim pokopavanjima i ekshumacijama, te da su neki pripadnici inženjerije Zvorničke brigade učestvovali u utovaru tijela iz primarnih grobnica. Svjedok je takođe čuo da su Popović i Beara tokom operacije ponovnog pokopavanja obilazili mjesta pokopavanja u civilnoj odjeći, te da su Popović i Drago Nikolić u redovnim intervalima mijenjali vozače kamiona tokom operacije ponovnog pokopavanja. Pretresno vijeće je razmotrilo dodatne dokaze koje je iznio svjedok RM-322, koji su uvršteni u povjerljivi prilog u Dodatku D.

3000. **Butler** je u svom svjedočenju izjavio da je, za razliku od obrasca normalnih vojnih procedura u pogledu odgovornosti kojeg su se DK i njegove potčinjene jedinice pridržavali prilikom činjenja zločina koji su se, prema navodima, desili u julu 1995., pokušaj prikrivanja ovih zločina putem operacije ponovnog pokopavanja bio daleko tajnovitiji. Iz tog razloga, postoji vrlo malo naređenja koja se odnose na operaciju ponovnog pokopavanja.¹³⁰⁰³ Putni radni listovi vozila i operativni dnevници iz jula 1995. pokazuju da su rukovaoci vozila slijedili normalnu proceduru bilježenja pređenih kilometara, sati rada vozila i količine utrošenog goriva. Međutim, za avgust i septembar 1995., ta ista evidencija inženjerskih mašina i vozila nije sadržala takve bilješke, a utrošak goriva nije prijavljivan na uobičajen način. Lokacije na kojima su vršeni radovi nisu bilježene, a broj sati tokom kojih su, kako se navodi, vozila bila korištena ne odgovara nivou aktivnosti koje su vršene u to vrijeme.¹³⁰⁰⁴

3001. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o vezama između primarnih i sekundarnih grobnica o kojima se govori u poglavljima 7.4, 7.7, 7.8.2, 7.9 i 7.10.2.

3002. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su tokom nekoliko sedmica u septembru i početkom oktobra 1995., pripadnici VRS-a i MUP-a, među kojima su bili članovi Glavnog štaba VRS-a, pripadnici DK-a, Bratunačke brigade, uključujući pripadnike Vojne policije te brigade, kao i pripadnici Zvorničke brigade, bili angažovani na operaciji koja je trebala da bude tajna i koja je obuhvatala ekshumaciju ljudskih posmrtnih ostataka iz nekoliko primarnih masovnih grobnica, a zatim ponovno pokopavanje tih posmrtnih ostataka u udaljene sekundarne grobnice u opštinama

¹³⁰⁰³ P2203 (Richard Butler, Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici - Operacija "Krivaja 95", 1. novembar 2002.), par. 11.0.

¹³⁰⁰⁴ Richard Butler, T. 16440.

Zvornik i Bratunac, u nastojanju da se oni sakriju. Međunarodna zajednica je identifikovala te primarne masovne grobnice prije nego što je operacija ponovnog pokopavanja započela. Gorivo za operaciju ponovnog pokopavanja organizovao je 14. septembra 1995. Glavni štab VRS-a, koji je odobrio isporuku goriva za izvođenje inženjerskih radova u zoni odgovornosti DK-a, i naredio Sektoru za pozadinu Glavnog štaba da izvrši isporuku tog goriva. Istog dana, Tehnička služba Glavnog štaba izdala je naređenje da se odobrena količina goriva izda DK-u.

3003. Tokom operacije ponovnog pokopavanja, ljudski posmrtni ostaci su ekshumirani iz Glogove i ponovno pokopani u grobnice na području Srebrenice, uključujući Zeleni Jadar; posmrtni ostaci iz grobnice na brani kod Petkovaca ponovno su pokopani u grobnice na lokalitetima kod Liplja; posmrtni ostaci iz Orahovca u grobnice duž puta za Hodžiće; a ostaci iz Kozluka i vojne ekonomije Branjevo u grobnice duž Čančarskog puta.

3004. U vezi s operacijom ponovnog pokopavanja na području Bratunca, Pretresno vijeće konstatuje da je Popović u septembru 1995. došao u Komandu Bratunačke brigade, gdje je rekao Beari i Momiru Nikoliću da je Glavni štab VRS-a donio odluku da se dvije primarne grobnice u blizini Glogove, u kojima su, pored ostalih, bili posmrtni ostaci žrtava ubijenih u skladištu u Kravici, trebaju premjestiti na šire područje Srebrenice. U Bratunačkoj brigadi, za organizaciju operacije ponovnog pokopavanja bio je zadužen kapetan Nikolić, načelnik bezbjednosno-obavještajne službe. Civilne vlasti, to jest predsjednici Izvršnog odbora opštine Bratunac (Srbislav Davidović), opštine Bratunac (Ljubisav Simić) i bratunačkog SDS-a (Miroslav Deronjić), planirali su, organizovali i pružili pozadinsku podršku i opremu bratunačkog komunalnog preduzeća za ponovna pokopavanja. Preduzeća iz opštine Srebrenica obezbijedila su kamione, opremu za zemljane radove i druge mašine. Pozadinska služba Komande DK-a obezbijedila je gorivo za Bratunačku brigadu tokom te operacije u dva navrata: prvi put pet tona, a onda dvije tone. Pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade, civilne policije iz SJB-a Bratunac i 5. inženjerskog bataljona DK-a učestvovali su u premještanju i ponovnom pokopavanju tijela. Oni koji su bili odabrani da učestvuju u toj operaciji radili su uglavnom noću i ona je potrajala nekoliko dana dok nije završena. Momir Nikolić je svakodnevno izvještavao Popovića o operaciji dok ona nije završena. Dana 16. oktobra 1995., Momir Nikolić se sastao s Blagojevićem, članovima Komande i komandantima bataljona ili njihovim zamjenicima i izvijestio ih da su pripadnici te

brigade angažovani na operaciji ponovnog pokopavanja koja je izvođena pod nazivom "asanacija" ili higijenske mjere i mjere sanacije, čije je izvođenje naredio Glavni štab VRS-a, Za naređivanje i nadziranje ponovnih pokopavanja bio je odgovoran Glavni štab VRS-a, konkretno Beara.

3005. Pretresno vijeće dalje konstatuje da je na području Zvornika za operaciju ponovnog pokopavanja bio odgovoran potporučnik Drago Nikolić, pomoćnik komandanta za bezbjednosne poslove Zvorničke brigade, i da je učestvovao u njoj. Kopija naređenja Glavnog štaba od 14. septembra 1995. za izdavanje goriva, o kojoj je bilo riječi gore u tekstu, prosljeđena je Zvorničkoj brigadi na znanje. U naređenju se konkretno navodi da se traženo gorivo isporuči u kasarnu u preduzeću "Standard" u Zvorniku kapetanu Miloradu Trbiću, zamjeniku načelnika za bezbjednosne poslove Zvorničke brigade koji je bio potčinjen Dragi Nikoliću, te da je Trbić odgovoran za pravilno vođenje evidencije o korištenju inženjerskih mašina i utrošku goriva. Negdje sredinom septembra 1995., Bogićević je, na osnovu naređenja koje je izdao major Jokić, hitno naredio odabranim pripadnicima inženjerske jedinice Zvorničke brigade da ekshumiraju posmrtno ostatke u Orahovcu, zatim u Kozluku i potom na vojnoj ekonomiji Branjevo. Oni koji su bili odabrani, uključujući pripadnike drugih jedinica iz sastava brigade, radili su noću i operacija je trajala oko pet dana. Za prevoz tijela poslije ekshumacije korišteni su veliki, teški kamioni transportnog preduzeća iz Karakaja. Popović i Beara su tokom operacije ponovnog pokopavanja obilazili mjesta pokopavanja u civilnoj odjeći. Popović je doveo i pripadnike Vojne policije DK-a da kontrolišu saobraćaj i obezbijede područja na kojima je vršeno ponovno pokopavanje. Trbić je komandovao operacijom ponovnog pokopavanja u okolini Zvornika, uključujući premještanje posmrtnih ostataka, i pozivao vojnike, među kojima i pripadnike inženjerske jedinice Zvorničke brigade, tražeći od njih da ga informišu o napretku poslije svakog obavljenog posla. Svo gorivo za ovu operaciju ponovnog pokopavanja dolazilo je iz Zvorničke brigade. Dana 14. septembra 1995., dežurni oficir DK-a nazvao je dežurnog oficira Zvorničke brigade da bi ga izvijestio da će Trbiću biti izdato pet tona goriva za neki posao. Jedan oficir Zvorničke brigade, koji je smatrao da je čudno što se tolika količina goriva šalje Trbiću i organu za bezbjednosne poslove, nazvao je dežurnog oficira DK-a, koji je onda rekao da ne zna ništa o tom gorivu. Nekoliko minuta kasnije, Popović je nazvao tog oficira Zvorničke brigade i pitao ga kako zna za gorivo, a kada je dobio odgovor da je izvor te informacije bio dežurni oficir

DK-a, Popović je rekao da su dežurni oficiri nekompetentni i da su sigurno pogriješili. Nakon što je vidio naređenje Glavnog štaba za izdavanje goriva, Pandurević je sljedećeg dana otišao u Komandu DK-a da ispita o čemu se radi. Kada se vratio u brigadu, Pandurević je rekao da je gorivo bilo namijenjeno za inženjersku opremu i kamione koje će koristiti Popović i njegovi ljudi, koji su bili zaduženi za ponovno pokopavanje tijela pogubljenih zatočenika, bosanskih Muslimana. Dana 22. septembra 1995., Mihalić je obavijestio Popovića da mu je nestalo goriva. Nakon što je pitao zna li Trbić za to, Popović je uputio Mihalića da nazove benzinsku stanicu i raspita se da li je gorivo stiglo.

3006. Pretresno vijeće će dalje razmotriti ovaj zaključak u odnosu na UZP vezan za Srebrenicu koji se navodi u Optužnici o kojem se raspravlja u poglavlju 9.6, dolje.

3007. U vezi s brojem žrtava, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno br. 1476, u kojoj se navodi da je sistematski ubijeno 7.000 do 8.000 muškaraca, bosanskih Muslimana. Pretresno vijeće smatra da se ta činjenica o kojoj je presuđeno odnosi na ubijanje muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili odvojeni od žena, djece i starijih osoba, bosanskih Muslimana, u Potočarima i zarobljeni iz kolone poslije zauzimanja Srebrenice u julu 1995. U poglavljima 7.2-7.14 i 8, Pretresno vijeće je za znatan broj tih muškaraca ustanovilo da postoje veze između posmrtnih ostataka pronađenih u primarnim i sekundarnim masovnim grobnicama i incidenata za koje se konkretno tereti u Optužnici. Zaključci Pretresnog vijeća s tim u vezi u skladu su sa činjenicom o kojoj je presuđeno br. 1476, i kad se uzme u obzir pristup koji je ono primijenilo da bi izračunalo broj žrtava, koji je izložen u Prilogu B.¹³⁰⁰⁵

¹³⁰⁰⁵ Za detaljnije objašnjenje pristupa Pretresnog vijeća s tim u vezi, v. diskusiju Pretresnog vijeća u Prilogu B o dokazima koje je iznio Dušan Janc.

8. Pravni zaključci o krivičnim djelima

8.1 Kršenja zakona i običaja ratovanja: opšta obilježja i uslovi za nadležnost

8.1.1 Mjerodavno pravo

3008. Optuženi se u Optužnici tereti po četiri tačke za kršenja zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta. U tački 6 tereti se za ubistvo, na osnovu zajedničkog člana 3(1)(a) četiri Ženevske konvencije iz 1949. U tački 9 tereti se za djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom. U tački 10 tereti se za protivpravne napade na civile. U tački 11 tereti se za uzimanje talaca, na osnovu zajedničkog člana 3(1)(b) četiri Ženevske konvencije iz 1949. Član 3 Statuta predviđa sljedeće: Međunarodni sud je nadležan da krivično goni osobe koje su prekršile zakone ili običaje ratovanja. Uslovi za nadležnost i opšta obilježja analiziraju se dolje u tekstu.

3009. Član 3 Statuta je "rezidualna klauzula" koja Međunarodnom sudu daje nadležnost za sva teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja nisu obuhvaćena članovima 2, 4 ili 5 Statuta.¹³⁰⁰⁶ U članu 3 Statuta daje se nepotpun spisak konkretnih kršenja zakona i običaja ratovanja.¹³⁰⁰⁷ Da bi ušlo u okvir takve rezidualne nadležnosti, krivično djelo mora ispuniti četiri uslova: (i) mora kršiti neko pravilo međunarodnog humanitarnog prava; (ii) pravilo mora biti obavezujuće za strane u vrijeme počinjenja krivičnog djela; (iii) pravilo mora štiti važne vrijednosti i njegovo kršenje mora imati teške posljedice po žrtvu; i (iv) takvo kršenje povlači individualnu krivičnu odgovornost počinioca.¹³⁰⁰⁸

3010. U praksi ovog Suda jasno je utvrđeno da kršenja zajedničkog člana 3 četiri Ženevske konvencije iz 1949. ulaze u djelokrug člana 3 Statuta.¹³⁰⁰⁹ Optužbe za ubistvo prema zajedničkom članu 3(1)(a) i za uzimanje talaca prema zajedničkom članu 3(1)(b) ispunjavaju četiri gore navedena uslova za nadležnost. Pravila sadržana u zajedničkom članu 3 predstavljaju dio međunarodnog običajnog prava, mjerodavnog i za

¹³⁰⁰⁶ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 89-93; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 125, 131, 133.

¹³⁰⁰⁷ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 87.

¹³⁰⁰⁸ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 94, 143.

¹³⁰⁰⁹ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 89; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 125, 133-136; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 68; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 70.

međunarodne i za nemeđunarodne oružane sukobe.¹³⁰¹⁰ Djelima koja su zabranjena zajedničkim članom 3 krše se pravila kojima se štite važne vrijednosti i ona imaju teške posljedice po žrtve. Ona takođe povlače individualnu krivičnu odgovornost.¹³⁰¹¹ Pretresno vijeće, shodno tome, ima nadležnost nad tim kršenjima.

3011. Optužbe za terorisanje i protivpravne napade na civile spadaju u djelokrug člana 3 Statuta. Zabrana ta dva djela sadržana je u članu 51(2) Dopunskog protokola I i članu 13(2) Dopunskog protokola II.¹³⁰¹² Ona je takođe dio običajnog međunarodnog prava koje je mjerodavno kako za unutrašnje, tako i za međunarodne oružane sukobe.¹³⁰¹³ Ta zabranjena djela krše pravila kojima se štite važne vrijednosti i ona imaju teške posljedice po žrtve, te povlače individualnu krivičnu odgovornost.¹³⁰¹⁴ Pretresno vijeće, shodno tome, ima nadležnost nad takvim kršenjima.

3012. Kada se utvrdi nadležnost, da bi član 3 Statuta bio primjenjiv moraju se ispuniti neki opšti uslovi: prvo, mora postojati oružani sukob; drugo, mora postojati neksus između djela za koje se tereti i oružanog sukoba;¹³⁰¹⁵ i treće, za optužbe zasnovane na zajedničkom članu 3, žrtva ne smije aktivno sudjelovati u neprijateljstvima u vrijeme počinjenja krivičnog djela.¹³⁰¹⁶

3013. *Oružani sukob*. Test za utvrđivanje postojanja oružanog sukoba formulisalo je Žalbeno vijeće u Odluci o nadležnosti u predmetu *Tadić*:

[o]ružani sukob postoji svuda gde se pribeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države.¹³⁰¹⁷

¹³⁰¹⁰ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 89, 98; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 138-139, 143, 147; Odluka po žalbi u vezi s tačkom 11 Optužnice u predmetu *Karadžić*, par. 23, 25-26.

¹³⁰¹¹ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 134; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 167, 173-174.

¹³⁰¹² V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 48; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 16-19, 87; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 53.

¹³⁰¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 87-98, 123; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 31-33. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 16, 19

32.
¹³⁰¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 55-68; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 91-98; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 31-33

¹³⁰¹⁵ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 55; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342.

¹³⁰¹⁶ Ženevske konvencije, zajednički član 3(1); Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 420; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 847; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 62.

¹³⁰¹⁷ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 56; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 336.

3014. U presudi u predmetu *Tadić* Žalbeno vijeće je primijetilo da je "neosporno [...] da je sukob međunarodni ako se odvija između dvije ili više država".¹³⁰¹⁸ Žalbeno vijeće je zatim konstatovalo da unutrašnji oružani sukob

može postati međunarodni (ili, zavisno od okolnosti, može biti istovremeno međunarodni i unutrašnji) ako (i) druga država sopstvenim trupama interveniše u sukobu ili, alternativno, ako (ii) neki od učesnika u unutrašnjem oružanom sukobu djeluju u ime te druge države.¹³⁰¹⁹

Žalbeno je vijeće potom formulisalo test primjenom standarda "sveukupne kontrole" u svrhu utvrđivanja kada se može smatrati da neka organizovana naoružana grupa djeluje u ime druge države, čime oružani sukob dobija međunarodni karakter.¹³⁰²⁰ Taj test je zadovoljen kada, između ostalog, država igra ulogu u organizovanju, koordinisanju ili planiranju vojnih akcija organizovane naoružane grupe i ako ta država tu grupu finansira, obučava, oprema ili joj pruža operativnu podršku.¹³⁰²¹ Test zahtijeva ocjenu svih elemenata kontrole uzetih u cjelini i stoga ne sadrži uslov da, na primjer, država koja je treća strana organizovanoj naoružanoj grupi izdaje konkretna uputstva ili naređenja.¹³⁰²²

3015. Oružani sukob proteže se na cijeloj teritoriji zaraćenih država ili, u slučaju unutrašnjih sukoba, na cijeloj teritoriji pod kontrolom strane u sukobu, bez obzira na to da li se na tom mjestu stvarno vode borbe.¹³⁰²³ Oružani sukob prestaje u trenutku zaključenja opšteg mira (u slučaju međunarodnih oružanih sukoba) ili kada se pronađe mirno rješenje (u slučaju oružanih sukoba koji po svom karakteru nisu međunarodni).¹³⁰²⁴

3016. *Nexus*. Zločin za koji se tereti nije se morao dogoditi u vrijeme i na mjestu stvarnih borbi sve dok je postojala "tijesna veza" između postupaka počinioca i neprijateljstava na teritorijima pod kontrolom strana u sukobu.¹³⁰²⁵ Postojanje takve tijesne veze između zločina i oružanog sukoba utvrđeno je onda kada se može pokazati

¹³⁰¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 84.

¹³⁰¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 84.

¹³⁰²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 306.

¹³⁰²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 306, 308.

¹³⁰²² Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 143-146.

¹³⁰²³ *Odluka o nadležnosti u predmetu Tadić*, par. 70.

¹³⁰²⁴ *Odluka o nadležnosti u predmetu Tadić*, par. 70. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 57; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 319.

¹³⁰²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 57; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342.

da je oružani sukob u značajnoj mjeri uticao na sposobnost počinioca da počinio zločin, njegovu odluku da ga počinio, način počinjenja zločina ili cilj s kojim je počinjen.¹³⁰²⁶

3017. *Status žrtava*. Posljednji uslov za postojanje optužbe po članu 3, na temelju zajedničkog člana 3, jeste taj da žrtva nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme kada je djelo počinjeno.¹³⁰²⁷ Žalbena vijeće je objasnilo da aktivno učestvovanje u neprijateljstvima znači učestvovanje u ratnim aktivnostima koje po svojoj prirodi ili svrsi imaju za cilj da nanesu stvarnu štetu ljudstvu ili tehnici neprijateljskih oružanih snaga.¹³⁰²⁸ Zaštićene žrtve uključuju pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i one koji su uslijed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili nekog drugog razloga van borbenog stroja.¹³⁰²⁹ Počinilac je morao ili trebao znati za status žrtava kao osoba koje ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima.¹³⁰³⁰

8.1.2 Zaključci o oružanom sukobu

3018. Pretresno vijeće je razmotrilo izvjestan broj činjenica o kojima su se strane saglasile i činjenica o kojima je presuđeno u vezi s izbijanjem, razvojem i okončanjem oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini.¹³⁰³¹ Pretresnom vijeću su predloženi i dokazi koje je, između ostalih, iznio **Robert Donia**, historičar čija je specijalnost moderna historija Balkana.¹³⁰³²

3019. Pretresno vijeće je, konkretno, uzelo u obzir da su 6. marta 1992. buknuili otvoreni sukobi u Bosni i Hercegovini i da su jedinice JNA, koje su već bile prisutne na njenoj teritoriji, aktivno učestvovala u borbama koje su vođene.¹³⁰³³ U periodu od marta

¹³⁰²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 58.

¹³⁰²⁷ Ženevske konvencije, zajednički član 3(1); Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 420, 424; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 172, 178; Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 66; Odluka po žalbi u vezi s tačkom 11 Optužnice u predmetu *Karadžić*, par. 22-26; Odluka po žalbi u vezi s oslobađajućom presudom za uzimanje talaca u predmetu *Karadžić*, par. 8, 21.

¹³⁰²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 178.

¹³⁰²⁹ Ženevske konvencije, zajednički član 3(1); Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 175.

¹³⁰³⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 66.

¹³⁰³¹ Relevantne činjenice o kojima su se strane saglasile i činjenice o kojima je presuđeno uključuju: Činjenice o kojima su se strane saglasile, činjenica broj 24; Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 36, 51, 81, 103, 249, 269, 286-287, 289-290, 293, 295, 297-301, 306, 312, 314-315, 318, 441, 489, 498-499, 504, 538, 541, 543, 738, 758, 761, 799, 800, 1141, 1211, 1223, 1247; Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenice br. 1270, 1276-1277, 1281, 1302, 1305, 1314-1316, 1363, 1366, 1371, 1375, 1449; Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 1695-1696, 1703-1706, 1709, 1758, 1767, 1922, 1964, 2020, 2024-2025, 2037, 2065, 2844.

¹³⁰³² P1998 (Biografija Roberta Donie, bez datuma), str. 1-6; P1999 (Robert Donia, Izvještaj vještaka pod naslovom "Pozadina, politika i strategija opsade Sarajeva, 1991.-1995.", 2013.), str. 88, 90

¹³⁰³³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 287.

do maja 1992. godine, JNA je napala i zauzela nekoliko područja koja su sačinjavala glavne ulazne tačke u Bosnu ili su se nalazila na glavnim logističkim i komunikacionim linijama, kao što su Bosanski Brod, Derventa, Bijeljina, Kupres, Foča, Zvornik, Višegrad, Bosanski Šamac, Vlasenica, Brčko i Prijedor.¹³⁰³⁴ Nakon što je EZ 6. aprila 1992. priznala nezavisnost Bosne i Hercegovine, ti napadi JNA su postali učestaliji i intenzivniji.¹³⁰³⁵ Pretresnom vijeću su predočeni brojni dokazi o oružanom nasilju između VRS-a i ABiH od 12. maja 1992., od kojih je većina razmotrena u poglavljima 4-7. Sukob u Bosni i Hercegovini okončan je potpisivanjem Dejtonskog sporazuma 14. decembra 1995.¹³⁰³⁶

3020. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je na teritoriji Bosne i Hercegovine postojao oružani sukob koji je uključivao period od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995.

¹³⁰³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 289.

¹³⁰³⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 287.

¹³⁰³⁶ P785 (Rupert Smith, izjava svjedoka, 27. oktobar 2009.), par. 220-222; P1493 (Svjedok RM-322, sporazum o izjašnjanju o krivici, 28. maj 2013.), par. 6; P1504 (Momir Nikolić, aneks zajedničkog prijedloga za razmatranje sporazuma o izjašnjanju o krivici, 6. maj 2003.), str. 2; Petar Škrbić, T.13999.

8.2 Zločini protiv čovječnosti: opšta obilježja i uslov za nadležnost

8.2.1 Mjerodavno pravo

3021. Optuženi se u Optužnici tereti u pet tačaka za zločine protiv čovječnosti po članu 5 Statuta. U tački 3 tereti se za progon po članu 5(h). U tački 4 tereti se za istrebljivanje po članu 5(b). U tački 5 tereti se za ubistvo po članu 5(a). U tački 7 tereti se za deportaciju po članu 5(d). U tački 8 tereti se za nehumana djela (prisilno premještanje) po članu 5(i). Član 5 glasi: "Međunarodni sud je nadležan da krivično goni osobe odgovorne za sljedeća krivična djela kada su počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera, i usmjerena protiv civilnog stanovništva." Uslovi za nadležnost i opšta obilježja analiziraju se dolje u tekstu.

3022. *Djela počinjena u oružanom sukobu.* Krivična djela moraju biti počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog, bilo unutrašnjeg karaktera. Ovaj uslov nije dio definicije zločina protiv čovječnosti po običajnom pravu.¹³⁰³⁷ Riječ je o uslovu za nadležnost,¹³⁰³⁸ koji znači da je potrebno dokazati da je u relevantno vrijeme i na relevantnom mjestu postojao oružani sukob.¹³⁰³⁹ Definicija oružanog sukoba navodi se gore u tekstu, u poglavlju 8.1.1.

3023. *Rasprostranjeni ili sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva.* Opšta obilježja koja su uslov za primjenjivost članka 5 Statuta su sljedeća:

- (i) postojao je napad;
- (ii) napad je bio rasprostranjen ili sistematski;
- (iii) napad je bio usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva;
- (iv) djela počinioca bila su dio tog napada; i
- (v) počinitelj je znao da je u vrijeme njegovih djela postojao rasprostranjeni ili sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva i da njegova djela čine dio tog napada.¹³⁰⁴⁰

¹³⁰³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249.

¹³⁰³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 83.

¹³⁰³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249, 251; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 83.

¹³⁰⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 85.

3024. *Napad*. Napad na civilno stanovništvo je pojam koji je zaseban i različit od pojma oružanog sukoba.¹³⁰⁴¹ Napad nije ograničen na upotrebu sile, nego obuhvata svako zlostavljanje civilnog stanovništva i može prethoditi oružanom sukobu, trajati duže od tog sukoba, odnosno trajati tokom oružanog sukoba.¹³⁰⁴² Napad čine djela nasilja, odnosno vrste zlostavljanja o kojima se govori u članu 5(a) do (i) Statuta.¹³⁰⁴³

3025. *Rasprostranjen ili sistematski*. Izraz "rasprostranjen" ukazuje na široke razmjere napada i broj osoba koje su mu meta.¹³⁰⁴⁴ Izraz "sistematski" ukazuje na "organizovanu prirodu djela nasilja".¹³⁰⁴⁵ Postojanje plana ili politike može predstavljati pokazatelj sistematskog karaktera napada, ali ne predstavlja posebno pravno obilježje.¹³⁰⁴⁶

3026. *Usmjeren protiv civilnog stanovništva*. Izraz "usmjeren protiv" ukazuje na to da je primarni objekt napada civilno stanovništvo.¹³⁰⁴⁷ Napad ne mora biti usmjeren protiv civilnog stanovništva cijelog područja koje je relevantno za optužnicu.¹³⁰⁴⁸ Dovoljno je pokazati da je napad bio usmjeren protiv dovoljnog broja pojedinaca, odnosno da je bio usmjeren protiv njih na takav način da se Pretresno vijeće uvjerilo da je napad za cilj doista imao civilno "stanovništvo", a ne ograničeni i nasumce odabrani broj pojedinaca.¹³⁰⁴⁹

3027. Prema mišljenju Žalbenog vijeća, definicija civila u svrhu člana 5 Statuta odgovara definiciji civila sadržanoj u članu 50 Dopunskog protokola I uz Ženevske konvencije iz 1949.¹³⁰⁵⁰ U Dopunskom protokolu I, "civil" je definisan kao osoba koja nije pripadnik oružanih snaga ili borac u nekom drugom svojstvu.¹³⁰⁵¹ Žalbeno vijeće je

¹³⁰⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 251.

¹³⁰⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 251; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 666.

¹³⁰⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 918.

¹³⁰⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 94; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 94, 666; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 920.

¹³⁰⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 94; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 666; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 920.

¹³⁰⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 98, 101; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 120; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 922.

¹³⁰⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 91.

¹³⁰⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 90.

¹³⁰⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 90; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 105; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 95; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 247.

¹³⁰⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 97; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 144; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 302.

¹³⁰⁵¹ Dopunski protokol I, čl. 50 (1), upoređen sa Ženevskom konvencijom III, čl. 4 (A) (1), (2), (3) i (6) i Dopunski protokol I, čl. 43.

naglasilo da činjenica da napad, u svrhu zločina protiv čovječnosti, mora biti usmjeren protiv civilnog stanovništva ne znači da krivična djela u okviru tog napada moraju biti počinjena isključivo protiv civila.¹³⁰⁵² Osoba koja je izvan bojnog stroja, na primjer zato što je lišena slobode, može takođe postati žrtva djela koje predstavlja zločin protiv čovječnosti ako su ispunjeni svi ostali nužni uslovi, konkretno, ako je to djelo dio rasprostranjenog ili sistematskog napada protiv civilnog stanovništva.¹³⁰⁵³

3028. *Djela počinioaca su dio napada.* Ovaj uslov ne ispunjavaju djela za koja se ne može razumno smatrati da su objektivno bila dio napada.¹³⁰⁵⁴

3029. *Znanje počinioaca.* Počinilac mora znati da postoji rasprostranjeni ili sistematski napad na civilno stanovništvo i da su njegova djela dio tog napada.¹³⁰⁵⁵ Počinilac ne mora biti upoznat s pojedinostima napada ili dijeliti njegov cilj.¹³⁰⁵⁶

8.2.2 Pravni zaključci

3030. Kako je Pretresno vijeće zaključilo u poglavlju 8.1.2, na teritoriji Bosne i Hercegovine postojao je oružani sukob koji je trajao tokom cijelog perioda relevantnog za zločine kojima se tereti u Optužnici. Shodno tome, ovaj uslov za nadležnost nad zločinima protiv čovječnosti je ispunjen. Pretresno vijeće će sada razmotriti opšta obilježja zločina protiv čovječnosti.

3031. Prema Optužnici, sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločini protiv čovječnosti, koje je bilo dio kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo je dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva Sarajeva.¹³⁰⁵⁷ Sve ostalo činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločini protiv čovječnosti bilo je dio rasprostranjenog ili

¹³⁰⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 305; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 27-29, 32; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 58.

¹³⁰⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 421, 570-571, 580; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 313.

¹³⁰⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 100.

¹³⁰⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 124, 126; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 99-100.

¹³⁰⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 248, 252; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 102-103; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 124; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 99.

¹³⁰⁵⁷ Optužnica, par. 87.

sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti.¹³⁰⁵⁸

3032. Prilikom razmatranja da li su opšta obilježja zločina protiv čovječnosti ispunjena, Pretresno vijeće je razmotrilo brojne činjenice o kojima je presuđeno, koje opisuju opštu situaciju u Opštinama i u Srebrenici tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Vijeće je takođe razmotrilo dokaze koji pružaju širu sliku tih dešavanja. Kao što je naznačeno dolje u tekstu, Vijeće je takođe uzelo u obzir i podsjetilo na svoje zaključke u vezi s pojedinačnim tačkama Optužnice.

3033. U vezi s ARK-om, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno. One pokazuju da je Krizni štab ARK-a izdao naređenja da se nesrbi otpuste s ključnih položaja u javnim preduzećima i ustanovama.¹³⁰⁵⁹ U jednoj odluci koja je usvojena 22. juna 1992. i upućena svim opštinskim kriznim štabovima, Krizni štab ARK-a je iznio stav da se na svim mjestima koja imaju značaj za funkcionisanje privrednog subjekta mogu nalaziti isključivo Srbi.¹³⁰⁶⁰ Pored toga, od kadrova iz redova bosanskih Srba se očekivalo da su "svoju pripadnost srpskom narodu potvrdili" plebiscitom i izrazili lojalnost SDS-u.¹³⁰⁶¹ Odluku Kriznog štaba ARK-a od 22. juna 1992. načelnik CSB-a Banjaluka Stojan Župljanin je proslijedio svim stanicama javne bezbjednosti kako bi se ona u ARK-u odmah provela.¹³⁰⁶² U skladu s tom odlukom, u brojnim opštinama su otpušteni nesrpski kadrovi.¹³⁰⁶³ Konačno, krajem 1992. godine, gotovo cjelokupna zajednica bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata otpuštena je s posla, a zamijenili su ih kadrovi iz redova bosanskih Srba, čime je obezbijedena sveukupna kontrola bosanskih Srba nad javnim i privatnim preduzećima i ustanovama širom ARK-a.¹³⁰⁶⁴ Bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima bilo je ograničeno kretanje; od njih se tražilo da potpišu izjavu o lojalnosti vlastima bosanskih Srba.¹³⁰⁶⁵ Pokrenuta je kampanja zastrašivanja, usmjerena konkretno na bosanske Muslimane i bosanske Hrvate.¹³⁰⁶⁶

¹³⁰⁵⁸ Optužnica, par. 87.

¹³⁰⁵⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 424.

¹³⁰⁶⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 425.

¹³⁰⁶¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 425.

¹³⁰⁶² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 426.

¹³⁰⁶³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 426.

¹³⁰⁶⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 426, 447.

¹³⁰⁶⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 447.

¹³⁰⁶⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 447.

3034. Po izvođenju napada na gradove i sela, sakupljani su muškarci, žene i djeca, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, a potom su često razdvajani.¹³⁰⁶⁷ U proljeće 1992. na cijeloj teritoriji Bosanske Krajine osnovani su logori i drugi zatočenički objekti u kasarnama i vojnim kompleksima, fabrikama, školama, sportskim objektima, policijskim stanicama i drugim javnim zgradama.¹³⁰⁶⁸ Te logore i zatočeničke objekte uspostavljale su i kontrolisale vojska bosanskih Srba, civilne vlasti ili policija bosanskih Srba.¹³⁰⁶⁹ Civili nesrbi masovno su hapšeni i zatočavani u tim logorima i zatočeničkim objektima.¹³⁰⁷⁰ S daljim razvojem događaja u Bosanskoj Krajini, vlasti bosanskih Srba su od proljeća 1992. organizovale konvoje autobusa i vozove koji su desetine hiljada muškaraca, žena i djece s teritorija na koje su bosanski Srbi polagali pravo odvozili na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana unutar Bosne i Hercegovine ili u Hrvatsku.¹³⁰⁷¹

3035. Tu politiku preseljenja na području Bosanske Krajine koordinirao je na regionalnom nivou Krizni štab ARK-a.¹³⁰⁷² Dana 12. juna 1992., Krizni štab ARK-a je u Banjaluci osnovao Agenciju za preseljenje stanovništva i razmjenu materijalnih dobara, koja je pomagala u provođenju politike preseljenja, dok su na opštinskom nivou bile osnovane druge agencije.¹³⁰⁷³ Opštinske agencije širom ARK-a, zajedno s drugim nadležnim ustanovama, bile su zadužene za utvrđivanje procedure za preseljenje.¹³⁰⁷⁴ Odlazak nesrba iz ARK-a morale su odobriti te nadležne ustanove.¹³⁰⁷⁵ Da bi dobili dozvolu za odlazak s teritorije ARK-a, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati su obično morali da se "odjave" iz svojih prebivališta i prepisu svu svoju imovinu na republiku bosanskih Srba bez naknade ili, u manjem broju slučajeva, da razmijene svoju imovinu za imovinu koja se nalazila izvan ARK-a.¹³⁰⁷⁶ Štaviše, vlasti bosanskih Srba često su prisiljavale nesrbe da potpišu dokumente kojima se odriču prava na svu imovinu koja ostaje za njima u korist republike bosanskih Srba.¹³⁰⁷⁷ Svrha tih mjera je bila da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su odlazili sa te teritorije odvrte od kasnijeg

¹³⁰⁶⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 443.

¹³⁰⁶⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 445.

¹³⁰⁶⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 445.

¹³⁰⁷⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 445.

¹³⁰⁷¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 446.

¹³⁰⁷² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 433.

¹³⁰⁷³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 434.

¹³⁰⁷⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 435.

¹³⁰⁷⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 435.

¹³⁰⁷⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 436.

¹³⁰⁷⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 438.

povratka.¹³⁰⁷⁸ Istovremeno, neka područja u sjevernoj Bosni s kojih su iseljeni bosanski Muslimani i bosanski Hrvati naseljena su srpskim izbjeglicama koje su pristizale iz Hrvatske.¹³⁰⁷⁹

3036. Što se tiče konkretno Prijedora, jedne od opština u ARK-u, ubijanje tamošnjeg nesrpskog stanovništva bilo je masovnih razmjera.¹³⁰⁸⁰ U periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992., u toj opštini je ubijeno više od 1.500 ljudi.¹³⁰⁸¹ Počevši od 25. maja 1992., pripadnici policije i vojske bosanskih Srba držali su civile, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, u zatočenju u logoru Omarska, logoru Keraterm, logoru Trnopolje, domu mjesne zajednice Miška Glava, na fudbalskom stadionu u Ljubiji, te u zgradi SUP-a i kasarni u Prijedoru - sve do septembra 1992. godine.¹³⁰⁸² Nesrpskom stanovništvu nije dozvoljeno da se nakon napada na grad 24. maja 1992. vrati u Kozarac, te su, uz nekoliko izuzetaka, muškarci odvedeni u zatočeničke logore Keraterm ili Omarsku, a žene i starci u zatočenički logor Trnopolje.¹³⁰⁸³ Krizni štab, čiji je predsjednik bio Milomir Stakić, bio je odgovoran za osnivanje logora Omarska, Keraterm i Trnopolje.¹³⁰⁸⁴ Između Kriznog štaba, kasnije Ratnog predsjedništva, i pripadnika policije i vojske postojala je koordinirana saradnja u upravljanju logorima.¹³⁰⁸⁵ Uloga Kriznog štaba sastojala se u nadgledanju bezbjednosti u logorima, donošenju odluka o produženju pritvora građanima Prijedora, obezbjeđivanju prijevoza (i potrebnog goriva) za premještanje zatvorenika iz logora u logor ili van teritorije pod srpskom kontrolom, te koordiniranju dostave hrane za zatočenike.¹³⁰⁸⁶ Krizni štab je zabranjivao oslobađanje zatočenika iz logora i sprečavao njihov povratak u Prijedor.¹³⁰⁸⁷ U poglavlju 4.10, Pretresno vijeće je detaljno razmotrilo brojne dokaze koji se tiču zločina počinjenih u opštini Prijedor.

3037. U nepotpisanom izvještaju s pečatom "Komanda Operativne grupe Doboj 2" od 22. avgusta 1992., upućenom Operativnoj grupi Prijedor, stoji: "[S]ada svi peru ruke od logora i prihvatnih centara, pokušavajući da odgovornost prebace na nekog drugog za izdavanje naređenja za masovne likvidacije civila u logorima i centrima. Ovo je

¹³⁰⁷⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 438.

¹³⁰⁷⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 438.

¹³⁰⁸⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 872.

¹³⁰⁸¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 873.

¹³⁰⁸² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 935.

¹³⁰⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 936.

¹³⁰⁸⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 938.

¹³⁰⁸⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 939.

¹³⁰⁸⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 940.

¹³⁰⁸⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 941.

posebno izraženo posle posjete stranih novinara Prijedoru, odnosno Omarskoj i Trnopolju. Čak su pojave izrade lažne dokumentacije (antidatirane) o svemu ovome... Sigurno je jedno: nepotrebno prosuta krv Muslimana već počinje da nam se sveti."¹³⁰⁸⁸ Odgovarajući na zahtjev Ministarstva zdravlja, Simo Drljača je 28. avgusta 1992. obavijestio CSB da u Prijedoru nema logora, zatvora ili sabirnih centara, kao i da je 1.335 "ratnih zarobljenika" prebačeno u Manjaču.¹³⁰⁸⁹ Dana 24. septembra 1992. ili približno tog datuma, Milomir Stakić je odgovorio na pritužbe lokalnih Srba u vezi s puštanjem zatočenika iz Keraterma, Omarske i Trnopolja na slobodu objašnjavajući da ih je vlada na Palama odlučila pustiti iz dva razloga: "pritis[ka] svjetskog javnog mnijenja i oficijalne politike i ogromni[h] troškov[a] održavanja zatvora".¹³⁰⁹⁰

3038. Nesrbi u opštini Prijedor, koji nisu bili poslani u zatočeničke logore, morali su nositi bijele trake na rukavima kako bi se mogli razlikovati i stalno su bili izloženi maltretiranju, premlaćivanju i još gorim postupcima, a taktika zastrašivanja bila je uobičajena.¹³⁰⁹¹ Korištena je propaganda kako bi se Srbi koji prethodno nisu iskazivali nacionalističke tendencije podstakli da prihvate politiku diskriminacije usmjerenu protiv nesrba, a oni Srbi koji su odbili da se povinuju srpskoj politici diskriminacije protiv nesrba bili su proglašeni izdajnicima.¹³⁰⁹² Dana 30. maja 1992., **Nusret Sivac** je na radiju čuo radikalne "četničke" pjesme u kojima se pozivalo na ubijanje svih Turaka i drugih ljudi koji nisu bili srpske nacionalnosti.¹³⁰⁹³ Svi Srbi kojima je bilo dodijeljeno oružje podsticani su da brane grad i da unište grupu koju je predvodio čovjek koji se prezivao Ećimović.¹³⁰⁹⁴ Svjedok je tokom dana na radiju čuo saopštenja da nesrpsko stanovništvo treba da izvjesi bijele zastave ispred svojih kuća.¹³⁰⁹⁵ U tim saopštenjima takođe je objavljeno da nesrbima do daljnjeg više neće biti dopušteno da se slobodno kreću po gradu Prijedoru.¹³⁰⁹⁶

¹³⁰⁸⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 942.

¹³⁰⁸⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 943.

¹³⁰⁹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 944.

¹³⁰⁹¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 925.

¹³⁰⁹² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 927.

¹³⁰⁹³ P480 (Nusret Sivac, transkripti iz prethodnih predmeta), transkript iz predmeta *Stakić*, 29.-30. juli 2002., str. 6573

¹³⁰⁹⁴ P480 (Nusret Sivac, transkripti iz prethodnih predmeta), transkript iz predmeta *Stakić*, 29.-30. juli 2002., str. 6573.

¹³⁰⁹⁵ P480 (Nusret Sivac, transkripti iz prethodnih predmeta), transkript iz predmeta *Stakić*, 29.-30. juli 2002., str. 6576.

¹³⁰⁹⁶ P480 (Nusret Sivac, transkripti iz prethodnih predmeta), transkript iz predmeta *Stakić*, 29.-30. juli 2002., str. 6576.

3039. Što se tiče opštine Sanski Most, koja je takođe bila jedna od opština u sastavu ARK-a, srpske snage su u periodu od kraja maja do avgusta 1992. ubile ukupno 88 civila muslimanske nacionalnosti.¹³⁰⁹⁷ S tim u vezi, Pretresno vijeće takođe upućuje na svoje zaključke u vezi s ubistvima i drugim zločinima u opštini Sanski Most, izložene u poglavlju 4.12. Te snage su napale mnoga većinski muslimanska sela i naselja u toj opštini i uništavale džamije, kuće i poslovne objekte Muslimana.¹³⁰⁹⁸ **Svjedok RM-016**, bosanski Srbin iz Banjaluke,¹³⁰⁹⁹ u svom je svjedočenju izjavio da su poslije napada na Mahalu, civili muslimanske i hrvatske nacionalnosti koji su bili tamo zatečeni odvedeni u sabirne centre i evidentirani.¹³¹⁰⁰ Krajem maja 1992., srpske snage su počele da hapse vođe Hrvata i Muslimana.¹³¹⁰¹ Neki, među kojima je bio i sekretar Opštinskog odbora SDA, sudija muslimanske nacionalnosti, i načelnik opštinske policije, ubijeni su.¹³¹⁰² Srpske snage su zatočile više od 1.500 civila, uglavnom muslimanske i hrvatske nacionalnosti, u 18 zatočeničkih objekata u opštini Sanski Most, gdje su ih redovno zlostavljale.¹³¹⁰³

3040. Kad je u pitanju opština Ključ, **Atif Džafić**, bosanski Musliman, koji je od 1991. do 21. ili 22. maja 1992. bio komandir SJB-a Ključ,¹³¹⁰⁴ izjavio je da je ta opština imala nekoliko sabirnih centara, to jest zatočeničkih objekata u kojima su ljude okupljali na nekoliko dana prije nego što bi ih poslali u neki zatočenički objekat, gdje su držani duže vrijeme.¹³¹⁰⁵ On je procijenio da je kroz te sabirne centre okupljeno nekih 10.000 do 12.000 ljudi koji su potom bili poslani u zatočeničke logore.¹³¹⁰⁶ Sabirni centri u Sanici bili su: fiskulturna sala osnovne škole, policijska stanica, željeznička stanica i osnovna škola u Gornjoj Sanici.¹³¹⁰⁷ U gradu Ključu postojali su sljedeći sabirni centri: osnovna škola "Nikola Mačkić", fudbalski stadion i kancelarije preduzeća "Šumatransport".¹³¹⁰⁸ Sabirnih centara je bilo i u manjim selima u opštini.¹³¹⁰⁹ Sabirni centri su generalno bili

¹³⁰⁹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1180.

¹³⁰⁹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1180.

¹³⁰⁹⁹ P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), str. 1, par. 4, 11, 16; svjedok RM-016, T. 17398.

¹³¹⁰⁰ P2375 (Svjedok RM-016, izjava svjedoka, 5. avgust 2013.), par. 67.

¹³¹⁰¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1163.

¹³¹⁰² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1163.

¹³¹⁰³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1206.

¹³¹⁰⁴ P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), str. 1, par. 1, 4, 6; P3395 (Atif Džafić, transkript iz predmeta *Karadžić*, 30. septembar 2011.), str. 19657.

¹³¹⁰⁵ P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 145.

¹³¹⁰⁶ P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 145.

¹³¹⁰⁷ P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 146.

¹³¹⁰⁸ P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 151.

¹³¹⁰⁹ P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 157.

pretrpani i nije bilo pristupa ljekarskoj pomoći.¹³¹¹⁰ Većina zatočenih bili su Muslimani, a neki su bili Hrvati.¹³¹¹¹ Nakon boravka u sabirnim centrima, većina zatočenika je bila premještena u logor Manjača.¹³¹¹²

3041. Činjenice o kojima je presuđeno sličnu sliku daju i u vezi s drugim područjima u Bosni i Hercegovini. U periodu od aprila do septembra 1992., srpske snage u opštini Bijeljina ubile su najmanje 52 osobe, većinom muslimanske nacionalnosti.¹³¹¹³ Plan SDS-a Bijeljina je bio ubiti po jednu muslimansku porodicu na svakoj strani grada i stvoriti atmosferu straha.¹³¹¹⁴ Taj plan je u septembru 1992. provela jedinica specijalne policije Duška Malovića, na podsticaj Drage Vukovića, radnika lokalnog MUP-a i člana Kriznog štaba Bijeljina.¹³¹¹⁵ Krajem jula i početkom avgusta 1992., VRS je granatirao, spalio i zauzeo sela kao što su Ljuta, Jelašica, Jezero, Mjehovina i Daganj u opštini Kalinovik.¹³¹¹⁶ U tim napadima su poginuli mnogi seljani, među njima starci i žene.¹³¹¹⁷ U vezi s opštinom Sokolac, **Milan Tupajić**, koji je od 1991. bio predsjednik Skupštine opštine Sokolac, a od aprila 1992. do 1996. predsjednik Kriznog štaba Sokolac,¹³¹¹⁸ izjavio je da su pripadnici 2. motorizovane romanijske brigade hapsili Muslimane bez ikakve osnove i da su ih, bez podizanja optužnice, držali u, između ostalih mjesta, fabrici u Paležu, u blizini Knežine; jednom restoranu u Knežini; i podrumu zgrade u kojoj se nalazila pošta.¹³¹¹⁹ Pretresno vijeće dalje podsjeća i upućuje na svoje zaključke u vezi sa zločinima u svim Opštinama koje je iznijelo u poglavlju 4.

3042. U vezi sa Srebrenicom, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje opisuju sveukupnu situaciju u toj enklavi. Hiljade muškaraca, bosanskih Muslimana, iz srebreničke enklave pogubljene su i pokopane na raznim lokacijama u opštinama Srebrenica, Bratunac i Zvornik.¹³¹²⁰ Sistematski je ubijeno između 7.000 i 8.000 muškaraca, bosanskih Muslimana.¹³¹²¹ S izuzetkom nekih od ranjenika, svi muškarci, kako oni izdvojeni u Potočarima tako i oni zarobljeni iz

¹³¹¹⁰ P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 149-150, 154-155.

¹³¹¹¹ P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 147-148, 152-153.

¹³¹¹² P3394 (Atif Džafić, izjava svjedoka, 28. septembar 2011.), par. 148, 153.

¹³¹¹³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 504.

¹³¹¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 521.

¹³¹¹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 521.

¹³¹¹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 739.

¹³¹¹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 739.

¹³¹¹⁸ (Milan Tupajić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 28.-29. juni 2005.r 2002.), str. 15321, 15469, 15471; P3182 (Pismo ostavke Milana Tupajića, 9. oktobar 1992.).

¹³¹¹⁹ (Milan Tupajić, transkript iz predmeta *Krajišnik*, 28.-29. juni 2005.r 2002.), str. 15387-15388, 15409-15410.

¹³¹²⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1474.

¹³¹²¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1476.

kolone, bili su pogubljeni, bilo u manjim grupama bilo u pažljivo organizovanim masovnim egzekucijama.¹³¹²² Neke su ubili vojnici koji su ih zarobili, a neki su ubijeni na mjestima na kojima su bili privremeno zatočeni.¹³¹²³ Međutim, većina muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su sistematski ubijeni, pobijena je u pažljivo isplaniranim masovnim egzekucijama, počevši od 13. jula 1995., na području odmah sjeverno od Srebrenice.¹³¹²⁴ Prilikom pogubljenja zarobljenih muškaraca, bosanskih Muslimana, nije preduzeto ništa kako bi se vojnici odvojili od civila.¹³¹²⁵ U svim tim pogubljenjima sistematski su ciljani vojno sposobni muškarci, bosanski Muslimani, bez obzira da li su bili civili ili vojnici.¹³¹²⁶ U grupama bosanskih Muslimana koje je pobio VRS bilo je dječaka i starijih ljudi za koje se normalno smatra da su van kategorije vojno sposobnih osoba.¹³¹²⁷ Neke od žrtava bile su teški invalidi, pa stoga nije vjerovatno da se radilo o borcima.¹³¹²⁸ Onom malom broju osoba koje su preživjele masovna pogubljenja nanesene su teške tjelesne ili duševne povrede.¹³¹²⁹ Masakrirani muškarci činili su približno petinu cjelokupne srebreničke zajednice.¹³¹³⁰

3043. Žene iz srebreničke zajednice bosanskih Muslimana često su bile prisiljene da više godina žive u privremenim sabirnim smještajnim centrima, u kojima je vladao nizak standard života.¹³¹³¹ Velika većina izbjeglih žena, bosanskih Muslimanki, nije uspjela pronaći zaposlenje.¹³¹³² Žene koje su nakon zauzimanja Srebrenice bile prisiljene da postanu glava porodice, imale su poteškoća s njima stranim zadacima vođenja porodičnih poslova u javnoj sferi života.¹³¹³³ Mlađa djeca koja su preživjela zauzimanje Srebrenice imaju probleme u prilagođavanju, kao što su nizak stepen koncentracije, noćne more i ponovno proživljavanje traume.¹³¹³⁴

3044. Kao što je navedeno gore u tekstu, prilikom utvrđivanja da li su opšta obilježja zločina protiv čovječnosti ispunjena, Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze i svoje zaključke u vezi s pojedinačnim tačkama Optužnice. Pregled i analiza tih dokaza

¹³¹²² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1477.

¹³¹²³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1478.

¹³¹²⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1479.

¹³¹²⁵ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1481.

¹³¹²⁶ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1482.

¹³¹²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1483.

¹³¹²⁸ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1484.

¹³¹²⁹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1485.

¹³¹³⁰ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1480.

¹³¹³¹ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1653.

¹³¹³² Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1654.

¹³¹³³ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1654.

¹³¹³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno II, činjenica br. 1656.

izloženi su u poglavljima 4, 5 i 7. Sažeto rečeno, Pretresno vijeće je konstatovalo da je SRK počinio ubistvo civila u Sarajevu tokom perioda od nekoliko godina. Kako se detaljno navodi u poglavljima 4, 7 i 8, Pretresno vijeće je konstatovalo da je više počinilaca, među kojima su bili pripadnici VRS-a i MUP-a, počinilo ubistvo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Opštinama i Srebrenici, kao zločin protiv čovječnosti. Takođe je konstатовano da ti incidenti ubistva predstavljaju djela progona kao zločina protiv čovječnosti. Pretresno vijeće je za razne incidente konstatovalo da predstavljaju istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti. Isti počiniooci su počinili i veliki broj incidenata protivpravnog zatočenja, nehumanih djela, uništavanja i pljačkanja, kao djela progona. Pored toga, kao što je detaljno izloženo u poglavljima 4, 7 i 8, Pretresno vijeće konstatuje da je više počinilaca, među kojima su bili pripadnici VRS-a i MUP-a, počinilo krivična djela deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje) nad velikim brojem bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz Opština i iz Srebrenice. Pretresno vijeće konstatuje da su ta djela počinjena u okviru cijelog geografskog i vremenskog opsega Optužnice.

3045. Kao što se navodi gore u tekstu, djela nasilja počinjena su nad hiljadama žrtava širom republike bosanskih Srba i vršena su tokom višegodišnjeg perioda. Ta su djela zahtijevala određeni, ili u nekim slučajevima visoki, stepen organizacije. To je posebno očigledno u vezi s osnivanjem i vođenjem zatočeničkih objekata u Opštinama i s operacijom u Srebrenici u julu 1995. Shodno tome, na osnovu gore opisanih dokaza, uključujući zaključke u vezi s pojedinačnim tačkama Optužnice, Pretresno vijeće konstatuje van razumne sumnje da je postojao rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva u Bosni i Hercegovini, i to bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući civilno stanovništvo Sarajeva.

3046. U vezi s uslovom da djela počiniooca moraju da budu dio napada, Pretresno vijeće je razmotrilo okolnosti tih djela, a posebno nacionalnu pripadnost žrtava, prirodu djela (na primjer, snajpersko djelovanje, ispaljivanje modifikovanih avio-bombi, silovanje, premlaćivanje), kao i vrijeme i mjesto njihovog počinjenja, te konstatuje van razumne sumnje da su djela koja se navode u poglavljima 4, 5 i 7 bila dio rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva.

3047. U vezi s uslovom da počinilac mora da zna da njegova djela čine dio napada, Pretresno vijeće smatra da su krivična djela počinjena u širokim razmjerama i tokom dugog vremenskog perioda. Pored toga, o zločinima su intenzivno izvještavali

međunarodni i nacionalni mediji, a o njima se izvještavalo i u dopisima i izvještajima unutar VRS-a i MUP-a, kao i drugim internim kanalima u republici bosanskih Srba. Rasprostranjeni karakter i priroda zločina neizbježno su kod glavnih počilaca stvorili svijest o tome da napad, kako je opisan gore u tekstu, postoji i da su njihova djela njegov dio. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje van razumne sumnje da su počinioci znali da su njihova djela dio tog napada.

3048. Nakon što je utvrdilo da su u relevantno vrijeme i na relevantnom mjestu postojali oružani sukob i rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva, Pretresno vijeće će sada ocijeniti pojedinačna djela za koja se optuženi tereti kao za zločin protiv čovječnosti.

8.3 Ubistvo

8.3.1 Mjerodavno pravo

3049. U tački 5 Optužnice, optuženi se tereti za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti, kažnjiv na osnovu člana 5(a) Statuta. U tački 6 Optužnice optuženi se tereti za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja na osnovu člana 3. O opštim obilježjima i uslovu za nadležnost za ova krivična djela raspravljano je u poglavljima 8.1 i 8.2 gore.

3050. Za krivično djelo ubistva potrebno je dokazati sljedeća obilježja:

- (a) nastupila je smrt žrtve;
- (b) smrt žrtve prouzrokovana je djelom ili propustom počinioca; i
- (c) djelo ili propust počinjeni su s namjerom da se žrtva liši života ili da joj se hotimično nanese teške tjelesne povrede za koje je počinitelj razumno trebalo da zna da mogu dovesti do smrti.¹³¹³⁵

8.3.2 Pravni zaključci

3051. U poglavljima 4.1.1, 4.2.1, 4.3.1, 4.5.1, 4.6.1, 4.7.1, 4.8.1, 4.10.1, 4.11.1, 4.12.1, 4.13.1, 4.14.1, 7.2, 7.3, 7.4, 7.5, 7.6, 7.7, 7.8.1, 7.8.2, 7.9, 7.10, 7.11, 7.12, 7.13.1, 7.13.2, 7.14.1, 7.14.2, 7.15, 5.2.2, 5.2.6, 5.2.7, 5.2.8, 5.2.11, 5.3.3, 5.3.4, 5.3.5, 5.3.6, 5.3.7, 5.3.10 i 5.3.11, Pretresno vijeće je odlučilo da sljedeće incidente navodnog ubistva dalje razmotri u skladu s mjerodavnim pravom:

Prilog A

(a) Incident 2.1 iz Priloga A Optužnici - početkom jula 1992., ubijanje deset bosanskih Muslimana iz sela Mješaja/Trošanjski u opštini Foča od strane lokalnih srpskih vojnika koje je predvodio Gojko Janković, čija je jedinica bila potčinjena Marku Kovaču, komandantu Taktičke grupe Foča, među kojima su bili Radomir Kovač, Janko Janjić, Slavo Ivanović, Dragan Zelenović i Vicko Miletić, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.1;

¹³¹³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 261.

(b) Incident 3.3 iz Priloga A Optužnici - dana 10. jula 1992., ubijanje najmanje 189 zatočenika, bosanskih Muslimana, u Biljanima, opština Ključ, od strane vojnika VRS-a među kojima su bili pripadnici Vojne policije i pripadnici rezervnog sastava policije, u kontekstu operacije čišćenja terena koja je izvedena na osnovu naređenja Drage Samardžije, komandanta 17. lake pješadijske brigade VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.6.1;

(c) Incident 4.4 iz Priloga A Optužnici - dana 4. novembra 1992., ubijanje približno 150 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Grabovici od strane 1. katorvaroške brigade i 2. bataljona 22. brigade VRS-a; i, dana 5. novembra 1992., ubijanje jednog ranjenog zatočenika, bosanskog Muslimana, koji je preživio ubijanje u školi u Grabovici i kojeg je ubio Pero Zarić, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.7.1;

(d) Incident 6.1 iz Priloga A Optužnici - u periodu od 24. do približno 27. maja 1992., ubijanje više od 800 stanovnika Kozarca granatiranjem, kao i ubijanje najmanje 80 civila, bosanskih Muslimana, i 10-14 policajaca koji su se predali, takođe bosanskih Muslimana, koje su počinile jedinice VRS-a iz sastava Banjalučkog korpusa, Duško Tadić, srpska policija i pripadnici Andžićeve paravojske po ulasku u selo, te ubijanje 66 ljudi u okolini poligona u Benkovcu koje su počinili naoružani bosanski Srbi, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(e) Incident 6.2 iz Priloga A Optužnici - dana 11. juna 1992., ubijanje jednog nenaoružanog muškarca, bosanskog Muslimana, u Hambarinama od strane srpskog policajca koji se zvao Jevo Masledžija; i dana 1. jula 1992., ubijanje jednog muškarca, bosanskog Muslimana, u Behlićima od strane grupe u kojoj su bila četiri čovjeka, uključujući Mladu Jurišića, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(f) Incident 6.3 iz Priloga A Optužnici - oko 26. maja 1992., ubijanje devet bosanskih Muslimana od strane vojnika, bosanskih Srba, u Kamičanima, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(g) Incident 6.4 iz Priloga A Optužnici - dana 14. juna 1992., ubijanje 19 muškaraca, bosanskih Muslimana, u Jaskićima od strane uniformisanih vojnika koji su bili s Duškom Tadićem, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(h) Incident 6.5 iz Priloga A Optužnici - u periodu od 1. do 23. jula 1992., ubijanje najmanje 21 nenaoružanog civila muslimanske i hrvatske nacionalnosti u Čarakovu od

strane pripadnika vojske i policije bosanskih Srba, kao i od strane Velimira Đurića, Zorana Babića, Dragomira Soldata, Gorana Grubana, Miće Jurišića, Vinka Panića, čovjeka koji se prezivao Stakić i čovjeka s nadimkom "Kojo", kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(i) Incident 6.6 iz Priloga A Optužnici - dana 20. jula 1992., ubijanje pet nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, u selu Bišćani od strane vojnika, bosanskih Srba; istog dana, u blizini Prijedora, ubijanje deset muškaraca, bosanskih Muslimana, iz sela Bišćani koji su bili ukrčani u autobus, a ubio ih je izvjesni "komandir"; istog dana, ubijanje najmanje deset muškaraca, bosanskih Muslimana, od strane istog "komandira" na području zvanom Kratalj; istog dana, ubijanje jednog muškarca, bosanskog Muslimana, u Čemernici od strane vojnika koji se prezivao Gligić; istog dana, ubijanje 30 do 40 muškaraca i djece, bosanskih Muslimana, u Mrkaljima od strane približno 25 vojnika, bosanskih Srba; istog dana, ubijanje dva nenaoružana muškarca, bosanska Muslimana, u Mrkaljima od strane pripadnika bivše JNA, pripadnika policijskih snaga ili paravojnih formacija; i istog dana, ubijanje 12 bosanskih Muslimana u Hegićima od strane vojnika, bosanskih Srba, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(j) Incident 6.7 iz Priloga A Optužnici - oko 25. jula 1992., ubijanje svih, osim dvojice, iz grupe od preko 50 zatočenika, pretežno bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, s fudbalskog stadiona u Ljubiji u rudniku željezne rude zvanom "Kipe", od strane vojnika, bosanskih Srba, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(k) Incident 6.8 iz Priloga A Optužnici - oko 25. jula 1992., ubijanje 15 muškaraca, pretežno bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koji su bili zatočeni na fudbalskom stadionu u Ljubiji, od strane vojnika, među kojima je bio jedan pripadnik Vojne policije VRS-a, i pripadnika policije, među kojima je bio policajac zvani Stiven, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(l) Incident 6.9 iz Priloga A Optužnici - dana 24. i 25. jula 1992., ubijanje granatiranjem najmanje 68 ljudi u Briševu od strane pripadnika snaga VRS-a, koji su stanovnike ubijali prvo granatiranjem, a zatim vatrenim oružjem nakon što su ušli u selo, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(m) Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici - dana 31. maja 1992. ili približno tog datuma, ubijanje najmanje 32 bosanska Muslimana na putu ka mostu u Vrhpolju i na samom mostu, od strane uniformisanih ljudi među kojima su bili Nenad Kaurin, pripadnik

rezervnog sastava policije, i Jadranko Palija, pripadnik 6. krajiške brigade VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.12.1;

(n) Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici - dana 31. maja 1992., ubijanje približno 31 bosanskog Muslimana u Jelečevićima od strane dijela pripadnika 6. krajiške brigade VRS-a ili od strane pripadnika neke paravojne formacije, koji su svi bili pod komandom pukovnika Basare, komandanta 6. krajiške brigade VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.12.1;

(o) Incident 7.3 iz Priloga A Optužnici - oko 27. juna 1992., ubijanje najmanje 17 muškaraca, Muslimana iz Kenjara u Blaževićima, od strane Srba koji su bili potčinjeni komandi 6. krajiške brigade, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.12.1;

(p) Incident 7.4 iz Priloga A Optužnici - dana 1. avgusta 1992., ubijanje 14 muškaraca, Muslimana iz Budima, od strane srpskih vojnika koje je predvodio Mićo Praštalo zvani Kudra, komandant paravojne jedinice iz Lušci Palanke, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.12.1;

(q) Incident 7.5 iz Priloga A Optužnici - dana 2. novembra 1992., ubijanje devet bosanskih Hrvata u šumi Glamošnica u blizini Škrļjevite u opštini Sanski Most, od strane Daniluška Kajteza i Miloša Maksimovića, koji su obojica bili vojnici u 6. krajiškoj brigadi, kao i Tode Vokića i Gorana Vukojevića, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.12.1;

(r) Incident 8.1 iz Priloga A Optužnici - dana 22. septembra 1992., ubijanje 40 do 45 muškaraca, bosanskih Muslimana, i jedne žene, bosanske Muslimanke, u Novoseocima, od strane pripadnika 2. romanijske brigade VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.13.1; i

(s) Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici - dana 2. juna 1992., ubijanje najmanje 20 muškaraca, bosanskih Muslimana, u selu Drum od strane pripadnika Kraljevićeve jedinice, koja je bila pod komandom TO-a, ili od strane pripadnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.14.1.

Prilog B

(a) Incident 1.1 iz Priloga B Optužnici - dana 6. juna 1992., ubijanje u logoru Manjača, opština Banjaluka, šestorice zatočenika, bosanskih Muslimana, koje je iz osnovne škole

"Hasan Kikić" u Sanskom Mostu odvelo nekoliko policajaca iz Sanskog Mosta, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.1.1;

(b) Incident 1.2 iz Priloga B Optužnici - dana 7. jula 1992., ubijanje, od strane pripadnika policije, približno 24 zatočenika, od kojih su većina bili bosanski Muslimani, iz zatočeničkog objekta "Betonirka" u Sanskom Mostu, koji su se ugušili na putu za logor Manjača, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.1.1;

(c) Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici - u periodu od 3. juna do 18. decembra 1992., ubijanje dvojice zatočenih bosanskih Muslimana u logoru Manjača od strane logorskih stražara, pripadnika VRS-a i SJB-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.1.1;

(d) Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici - u periodu od 30. juna do 5. jula 1992., ubijanje jednog zatočenog bosanskog Hrvata u logoru Batković, opština Bijeljina, od strane policajaca koji su bili pod komandom Mirovića, komandira policijskih snaga u Vlasenici, i stražara, pripadnika VRS-a, koji su bili pod komandom Velibora Stojanovića; u periodu od jula 1992. do jula 1993., ubijanje dvojice zatočenih bosanskih Hrvata starije dobi od strane dvojice stražara, pripadnika VRS-a i vojnika s linije fronta kojima su pomenuta dvojica stražara dopustila da uđu u logor, kako je detaljnije izloženo u poglavlju; i približno krajem 1992. i početkom 1993., ubijanje dvojice zatočenika iz logora Batković od strane vojnika iz Krajiškog korpusa, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.2.1.

(e) Incident 5.1 iz Priloga B Optužnici - u junu i julu 1992., ubijanje 36 zatočenih bosanskih Muslimana u KP Domu, opština Foča, od strane logorskih stražara, zaposlenika Ministarstva pravde i pripadnika VRS-a, te pripadnika vojske koji su u KP Dom došli izvana; u drugoj polovini 1992., ubijanje više stotina zatočenika, pretežno bosanskih Muslimana, u KP Domu, od strane stražara, zaposlenika Ministarstva pravde i pripadnika VRS-a, te drugih, među kojima su bili Dragan Zelenović zvani Zelja, Gojko Janković, Predrag Trivun zvani Pedo ili Pedolino, Janko Janjić, Zoran Samardžić, Pero Elez i jedan čovjek iz jedinice Brane Ćosovića, koji su svi predvodili ili bili pripadnici jedinica potčinjenih Marku Kovaču, komandantu Taktičke grupe Foča; i u junu 1993., ubijanje jednog Muslimana nakon što su ga iz KP Doma odveli Predrag Trivun i Zoran Samardžić, obojica potčinjeni Peri Elezu, koji je bio na čelu svoje sopstvene jedinice i potčinjen Marku Kovaču, komandantu Taktičke grupe Foča, i drugi, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.1;

- (f) Incident 7.1 iz Priloga B Optužnici - dana 5. avgusta 1992., ubijanje 23 zatočenika koje su iz skladišta municije u Jalašačkom Polju u Kalinoviku u Ratini, opština Foča, odvela petorica ili šestorica vojnika pod komandom Pere Eleza, koji je bio na čelu svoje sopstvene jedinice i potčinjen Marku Kovaču, komandantu Taktičke grupe Foča, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.1;
- (g) Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici - dana 1. juna 1992., ubijanje najmanje 77 zatočenika u školi u Velagićima, opština Ključ, od strane pripadnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.6.1;
- (h) Incident 10.1 iz Priloga B Optužnici - početkom juna 1992., ubijanje dvojice zatočenika iz cisterni za gorivo u blizini kasarne u Rajlovcu, opština Novi Grad, od strane Žarka Krsmana, poznatog pod nadimkom Šok, i Nikole Stanišića, komandanta specijalne jedinice, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.8.1;
- (i) Incident 10.2 iz Priloga B Optužnici - dana 14. juna 1992., ubijanje najmanje 47 zatočenika iz cisterni za gorivo u blizini kasarne u Rajlovcu u Sokolini, od strane pripadnika Vojne policije VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.8.1;
- (j) Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici - dana 25. jula 1992. ili približno tog datuma, ubijanje 190 do 220 zatočenika, koji su svi ili skoro svi bili bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati, držanih u prostoriji broj 3 u logoru Keraterm, opština Prijedor, od strane pripadnika SJB-a i VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;
- (k) Incident 13.2 iz Priloga B Optužnici - u periodu od 29. maja do avgusta 1992., ubijanje najmanje 50 zatočenika, koji su skoro svi bili bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati, držanih u logoru Omarska, opština Prijedor, od strane logorskih stražara i policije, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;
- (l) Incident 13.3 iz Priloga B Optužnici - dana 5. avgusta 1992., ubijanje najmanje 126 zatočenika, koji su skoro svi isključivo bili bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati, iz logora Omarska i Keraterm, od strane neidentifikovanih bosanskih Srba, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;
- (m) Incident 13.4 iz Priloga B Optužnici - u drugoj polovini jula 1992., ubijanje približno 100 do 180 zatočenika iz logora Omarska, koji su svi ili skoro svi bili bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati, od strane logorskih stražara i policije, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(n) Incident 13.5 iz Priloga B Optužnici – u periodu od 26. maja 1992. do kraja septembra 1992., ubijanje najmanje dvojice zatočenih bosanskih Muslimana ili bosanskih Hrvata držanih u logoru Trnopolje, opština Prijedor, od strane logorskih stražara, pripadnika TO-a i VRS-a; u periodu od 26. maja do sredine avgusta 1992., ubijanje dvojice zatočenih bosanskih Muslimana ili bosanskih Hrvata držanih u logoru Trnopolje, od strane jednog logorskog stražara; oko sredine jula 1992., ubijanje šestorice zatočenih bosanskih Muslimana držanih u logoru Trnopolje, od strane logorskih stražara, pripadnika TO-a i VRS-a; i dana 24. ili 25. avgusta 1992. ili približno tog datuma, ubijanje jedanaest zatočenih bosanskih Muslimana ili bosanskih Hrvata držanih u logoru Trnopolje, od strane srpskih vojnika, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;

(o) Incident 14.1 iz Priloga B Optužnici – u periodu od 19. jula, ili približno tog datuma, do kraja oktobra 1992., ubijanje jednog zatočenog bosanskog Muslimana, držanog u školi "Veljko Vlahović" u opštini Rogatica, od strane Macole, pripadnika jedne paravojne jedinice koja je pripadala arkanovcima, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.11.1;

(p) Incident 14.2 iz Priloga B Optužnici - dana 15. avgusta 1992., ubijanje u Duljevcu, opština Rogatica, 24 zatočenika iz zatočeničkih objekata u Rasadniku, od strane dvojice vojnika i Dragoja Paunovića, komandira jedinice Kozići iz sastava Rogatičke brigade VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.11.1;

(q) Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici - u junu i julu 1992., ubijanje devet zatočenika u logoru Sušica, opština Vlasenica, od strane lokalnih pripadnika policije i Dragana Nikolića i Gorana Tešića, koji su obojica bili pripadnici MUP-a bosanskih Srba i Kraljevićeve jedinice, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.14.1; i

(r) Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici - dana 30. septembra 1992., ubijanje 140 do 150 zatočenika iz logora Sušica od strane pripadnika srpskog MUP-a iz SJB-a Vlasenica, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.14.1.

Prilog C

(a) Incident 9.1 iz Priloga C Optužnici - u avgustu 1992., ubijanje jednog zatočenika u osnovnoj školi u Kalinoviku od strane Boška Govedarice, načelnika policije u SJB-u Kalinovic, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.1;

- (b) Incident 15.3 iz Priloga C Optužnici - tokom noći sa 2. na 3. jula 1992., ubijanje jednog zatočenog bosanskog Hrvata u logoru Keraterm, od strane logorskih stražara, pripadnika SJB-a i VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1;
- (c) Incident 15.5 iz Priloga C Optužnici - krajem jula 1992., ubijanje jednog zatočenog bosanskog Muslimana, držanog u Domu Miška Glava, opština Prijedor, od strane jednog pripadnika TO-a Miška Glava, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.1; i
- (d) Incident 16.3 iz Priloga C Optužnici - u periodu od 5. avgusta 1992. do aprila 1993., ubijanje sedam zatočenih bosanskih Muslimana, držanih u logoru Rasadnik, od strane logorskih stražara, koji su bili pripadnici SJB-a i VRS-a; i, u periodu od decembra 1992. do aprila 1994., ubijanje nekoliko zatočenika, bosanskih Muslimana, u logoru Rasadnik i oko njega, od strane Vinka Bojića, koji je u to vrijeme bio upravnik logora Rasadnik i pripadnik Rogatičke brigade VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.11.1.

Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici

- (a) negdje u rano proljeće 1993., ubijanje tri starije žene, bosanske Muslimanke, u opštini Foča od strane vojnika, po naređenju Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.1; i
- (b) oko 13. juna 1992., ubijanje pet bosanskih Muslimana, starijih stanovnika mjesta Hrváčani, opština Kotor-Varoš, od strane srpskih vojnih snaga; dana 2. jula 1992., ubijanje najmanje 30 bosanskih Muslimana, uključujući 15 njih koji su bili zatočeni u Alagićevom kafiću u Vrbanjcima, opština Kotor-Varoš, od strane vojnih snaga pod komandom Slobodana Župljanina i Saše Petrovića, ili od strane pripadnika Odreda specijalne policije CSB-a Banjaluka, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.7.1.

Prilog E i drugi incidenti

- (a) Incident 1.1 iz Priloga E Optužnici - dana 13. jula 1995., ubijanje 15 zatočenih bosanskih Muslimana muškog pola, među kojima su bili jedan dječak star 14 godina, jedan čovjek koji je nosio civilnu odjeću i jedan čovjek koji je na sebi imao jedan vojni odjevni predmet, na obali rijeke Jadar od strane pripadnika policije ili Vojne policije VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.2;

- (b) Incident 2.1 iz Priloga E Optužnici - dana 17. jula 1995. ili približno tog datuma, ubijanje približno 150 nesrba muškog pola, među kojima je bilo i maloljetnika, od kojih su neki imali tek 14 godina, u Cerskoj dolini od strane "četnika" i pripadnika Odreda specijalne policije i Posebne jedinice policije iz sastava MUP-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.3;
- (c) Incident 3.1 iz Priloga E Optužnici - od 13. do 14. jula 1995., ubijanje približno 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u skladištu u Kravici, od strane pripadnika 2. odreda Specijalne brigade policije iz Šekovića i Bratunačke brigade, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.4;
- (d) Incident 4.1 iz Priloga E Optužnici - dana 13. jula 1995., ubijanje 10-15 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su se predali iz kolone u blizini livade u Sandićima, od strane pripadnika 1. čete Centra za obuku policije na Jahorini, te istog dana, ubijanje jednog ranjenog čovjeka, bosanskog Muslimana, od strane jednog srpskog vojnika, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.5;
- (e) Incident 5.1 iz Priloga E Optužnici - dana 14. jula 1995., ubijanje približno 21 muškarca, bosanskog Muslimana, koji su bili u civilnoj odjeći i zatočeni u školi u Lukama, od strane pripadnika VRS-a na obližnjem pašnjaku na osami, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.6;
- (f) Incident 6.1 iz Priloga E Optužnici - dana 14. jula 1995., ubijanje dvojice muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Grbavcima u selu Orahovac, od strane pripadnika Zvorničke brigade, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.7;
- (g) Incident 6.2 iz Priloga E Optužnici - dana 14. jula 1995., ubijanje najmanje 819 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su prethodno bili zatočeni u školi u Grbavcima, od strane pripadnika Zvorničke brigade na dvjema livadama u blizini Orahovca, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.7;
- (h) Incident 7.1 iz Priloga E Optužnici - dana 14. jula 1995., ubijanje oko 20 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Petkovicima, od strane pripadnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.8.1;
- (i) Incident 7.2 iz Priloga E Optužnici - dana 14. i 15. jula 1995., ubijanje oko 401 muškarca, bosanskog Muslimana, među kojima je bilo i maloljetnika, koji su prethodno bili zatočeni u školi u Petkovicima, od strane pripadnika 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade na brani u Petkovicima, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.8.2;

- (j) Incident 8.1 iz Priloga E Optužnici - dana 14. ili 15. jula 1995., ubijanje najmanje 12 bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Roćeviću, od strane pripadnika Zvorničke brigade, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.9;
- (k) Incident 8.2 iz Priloga E Optužnici - dana 15. jula 1995., ubijanje najmanje 575 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su prethodno bili zatočeni u školi u Roćeviću, od strane pripadnika Zvorničke i Bratunačke brigade, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.9;
- (l) Incident 9.1 iz Priloga E Optužnici - dana 14. ili 15. jula 1995. ili približno tog datuma, ubijanje najmanje osam muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Kuli kod Pilice od strane pripadnika 1. bataljona Zvorničke brigade VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.10;
- (m) Incident 9.2 iz Priloga E Optužnici - dana 16. jula 1995., ubijanje 1.000 do 1.200 zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz škole u Kuli u Pilici na vojnoj ekonomiji Branjevo, od strane vojnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.10;
- (n) Incident 10.1 iz Priloga E Optužnici - dana 16. jula 1995., ubijanje približno 500 muškaraca, bosanskih Muslimana, i dviju žena unutar Doma kulture u Pilici od strane pripadnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.10;
- (o) Incident 12.1 iz Priloga E Optužnici - dana 23. jula 1995., ubijanje 39 muškaraca i dječaka, koji su skoro svi bili bosanski Muslimani, u Bišini od strane pripadnika 10. diverzantskog odreda VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.11;
- (p) Incident 13.1 iz Priloga E Optužnici - u periodu od sredine jula do sredine avgusta 1995., ubijanje šest muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, u blizini grada Trnova, od strane pripadnika jedinice Škorpioni, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.12;
- (q) Incident 14.1 iz Priloga E Optužnici - dana 12. jula 1995. ili približno tog datuma, ubijanje devetorice muškaraca, bosanskih Muslimana, u blizini baze UN-a u Potočarima na strani glavnog puta na kojoj se nalazi selo Budak, od strane pripadnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.13.1;
- (r) Incident 14.2 iz Priloga E Optužnici - dana 13. jula 1995., ubijanje jednog muškarca, bosanskog Muslimana, u blizini bijele kuće od strane vojnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.13.2;

(s) Incident 15.1 iz Priloga E Optužnici - u periodu od 12. do 14. jula 1995., ubijanje više od 50 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje, od strane pripadnika voda Vojne policije Bratunačke brigade VRS-a, pripadnika specijalne policije, pripadnika civilne policije MUP-a bosanskih Srba, pripadnika Vukova sa Drine, te paravojnih formacija, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.14.1;

(t) Incident 15.3 iz Priloga E Optužnici - u večernjim satima 13. jula 1995., ubijanje jednog čovjeka koji je izveden iz autobusa parkiranog ispred osnovne škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu, od strane pripadnika Vojne policije VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.14.2;

(u) Incident koji se ne navodi u priložima Optužnici - tokom noći 13. jula 1995. i u jutarnjim satima 14. jula 1995., ubijanje 15 zatočenih bosanskih Muslimana ispred supermarketa u Kravici od strane vojnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.15;

(v) Incident koji se ne navodi u priložima Optužnici - dana 18. jula 1995. ili približno tog datuma, ubijanje četvorice zarobljenih bosanskih Muslimana od strane vojnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.15; i

(w) Incident koji se ne navodi u priložima Optužnici - dana 23. jula 1995. ili približno tog datuma, ubijanje desetorice povrijeđenih zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su se nalazili u kasarni Zvorničke brigade, od strane vojnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 7.15.

Prilog F i drugi snajperski incidenti

(a) Incident 3 iz Priloga F Optužnici - dana 11. jula 1993., ubijanje Munire Zametice, žene stare 48 godina, dok je uzimala vodu iz rijeke Dobrinje, od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.2;

(b) Incident 11 iz Priloga F Optužnici - dana 8. oktobra 1994., ubijanje jedne osobe tokom niza vatrenih dejstava u kojima su pogođena dva tramvaja, od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.6;

- (c) Incident 12 iz Priloga F Optužnici - dana 18. novembra 1994., ubijanje sedmogodišnjeg dječaka Nermina Divovića u Sarajevu od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.7;
- (d) Incident 13 iz Priloga F Optužnici - dana 23. novembra 1994., ubijanje jednog čovjeka koji se vozio u tramvaju 238 u Sarajevu, od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.8;
- (e) Snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici - dana 31. marta 1993., ubijanje Džeme Parle dok je uzimao vodu sa česme u naselju Sedrenik u Starom Gradu, od strane jednog pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;
- (f) Snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici - dana 27. juna 1993., ubijanje Almase Konjhodžić dok je išla pješke u blizini raskrsnice u Kranjčevićevoj ulici u Sarajevu, od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;
- (g) Snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici - dana 26. septembra 1993., ubijanje Edine Trto u ulici Ivana Krndelja u Sarajevu od strane pripadnika VRS-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;
- (h) Snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici - dana 11. januara 1994., ubijanje Hateme Mukanović dok se nalazila u svom stanu na Hrasnom, od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;
- (i) Snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici - dana 24. oktobra 1994., ubijanje civila Adnana Kasapovića, dječaka starog 14 godina, na Vojničkom Polju, od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11; i
- (j) Snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici - dana 14. maja 1995., ubijanje Jasmine Tabaković u njenom stanu na Dobrinji, od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11.

Prilog G i drugi incidenti granatiranja

- (a) Incident 4 iz Priloga G Optužnici - dana 1. juna 1993., ubijanje više od deset ljudi na Dobrinji na improvizovanom fudbalskom igralištu, granatiranjem od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.3;

- (b) Incident 6 iz Priloga G Optužnici - dana 22. januara 1994., ubijanje šestoro djece u Sarajevu, granatiranjem od strane jednog ili više pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.4;
- (c) Incident 7 iz Priloga G Optužnici - dana 4. februara 1994., ubijanje najmanje osmoro ljudi koji su čekali u redu za humanitarnu pomoć na Dobrinji, granatiranjem od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.5;
- (d) Incident 8 iz Priloga G Optužnici - dana 5. februara 1994., ubijanje više od 60 ljudi na pijaci Markale u Sarajevu, granatiranjem od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.6;
- (e) Incident 10 iz Priloga G Optužnici - dana 7. aprila 1995., ubijanje jednog civila u Hrasnici od strane pripadnika SRK-a koji su lansirali modifikovanu avio-bombu, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.7;
- (f) Incident 18 iz Priloga G Optužnici - dana 28. avgusta 1995., ubijanje najmanje 43 ljudi na pijaci Markale u Sarajevu, granatiranjem od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.10;
- (g) Incident granatiranja koji se ne navodi u prilozima Optužnici – dana 27. maja 1992., ubijanje najmanje deset civila u ulici Vase Miskina u Sarajevu, granatiranjem od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;
- (h) Incident granatiranja koji se ne navodi u prilozima Optužnici – dana 8. novembra 1994., ubijanje najmanje četvoro civila u Sarajevu, granatiranjem od strane pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;
- (i) Incident granatiranja koji se ne navodi u prilozima Optužnici - dana 22. juna 1995., ubijanje dvoje ljudi na Alipašinom Polju od strane jednog ili više pripadnika SRK-a koji su lansirali modifikovanu avio-bombu, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;
- (j) Incident granatiranja koji se ne navodi u prilozima Optužnici – dana 25. juna 1995., ubijanje troje ljudi u Starom Gradu, granatiranjem od strane jednog ili više pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;
- (k) Incident granatiranja koji se ne navodi u prilozima Optužnici - dana 28. juna 1995., ubijanje tri civila u Sarajevu od strane jednog ili više pripadnika SRK-a koji su lansirali modifikovanu avio-bombu, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;

(l) Incident granatiranja koji se ne navodi u prilogima Optužnici – dana 30. juna 1995., ubijanje četvero ljudi u Sarajevu, granatiranjem od strane jednog ili više pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;

(m) Incident granatiranja koji se ne navodi u prilogima Optužnici – dana 1. jula 1995., ubijanje četvero ljudi u Sarajevu, granatiranjem od strane jednog ili više pripadnika SRK-a, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;

(n) Incident granatiranja koji se ne navodi u prilogima Optužnici - dana 23. jula 1995., ubijanje dva civila u Sokolovićima od strane jednog ili više pripadnika SRK-a koji su lansirali modifikovanu avio-bombu, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11; i

(o) Incident granatiranja koji se ne navodi u prilogima Optužnici - dana 22. avgusta 1995., ubijanje jednog civila u Sarajevu od strane jednog ili više pripadnika SRK-a koji su lansirali modifikovanu avio-bombu, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;

3052. *Smrt i uzroci smrti.* U svjetlu činjeničnih zaključaka, Pretresno vijeće konstatuje da je u svim gore navedenim incidentima došlo do smrti žrtava i da je njihova smrt bila uzrokovana djelima počilaca. Uzroci smrti su najvećim dijelom bili hici iz vatrenog oružja, granatiranje ili premlaćivanje. U jednom slučaju, smrt je bila uzrokovana gušenjem.

3053. *Namjera.* Što se tiče većine incidenata iz Priloga A Optužnici, žrtve su bile ciljane ili zatočene prije nego što su ubijene. Pretresno vijeće konstatuje da je u tim incidentima ispunjen uslov postojanja namjere. U jednom od dva preostala incidenta, incidentu 6.1 iz Priloga A Optužnici, u granatiranju Kozarca ubijeno je više od 800 stanovnika tog mjesta. Poslije tog granatiranja uslijedio je prodor tenkova i pješadije, tokom kojeg su paljene kuće i ubijani civili i policajci. Kada je jedan ljekar pokušao da pregovara kako bi obezbijedio evakuaciju jednog teško povrijeđenog dječaka u bolnicu, počinioci su mu odgovorili da će Muslimane ionako pobiti. U drugom preostalom incidentu (incident 6.9 iz Priloga A Optužnici), neke od žrtava su poginule tokom napada granatiranjem. Kao i u Kozarcu, u Briševu je prodor snaga koje su izvele napad poslije granatiranja doveo do ubijanja mnogih stanovnika tog mjesta. Pretresno vijeće konstatuje da, u tim okolnostima, ne postoji razumna sumnja u to da su počinioci granatirali Kozarac i Briševo s namjerom koja je potrebna za krivično djelo ubistva.

3054. U vezi sa svakim od gore navedenih incidenata iz priloga B i C Optužnici i incidenata koji se ne navode u prilogima Optužnici, s obzirom na okolnosti tog ubijanja,

Pretno vijeće konstatuje da su počinioci postupali s traženom namjerom za krivično djelo ubistva.

3055. Incidenti vezani za Srebrenicu koji su navedeni u prilogima Optužnici (Prilog E) i incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, odnose se na ubijanje u okolini Srebrenice. U nekim incidentima, žrtve su prije ubijanja bile postrojene ili su ustrijeljene u leđa. U drugim incidentima, ubijen je veliki broj žrtava, a žrtve su prije nego što su ubijene bile vrijeđane, tučene ili zastrašivane, ili su pak ubijene po jasnom naređenju. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje van razumne sumnje da su počinioci u incidentima vezanim za Srebrenicu postupali s traženom namjerom za krivično djelo ubistva.

3056. *Incidenti iz Priloga F i drugi incidenti* odnose se na snajperska dejstva u Sarajevu. U mnogim incidentima, radilo se o pojedinačnom hicu ili veoma malom broju hitaca kojima su gađane žrtve, ili pak o nizu hitaca koji su uslijedili poslije prvog hica, kojima je svrha bila da spriječe spasioce da pridu žrtvi. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir svoje zaključke o opštim uslovima u Sarajevu, kao što je izloženo u poglavlju 5.1.1. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak taj da su počinioci u tim incidentima postupali s traženom namjerom za krivično djelo ubistva.

3057. *Incidenti iz Priloga G i drugi incidenti* odnose se na granatiranje u Sarajevu. U svim incidentima, granatiranje je pogađalo stambena naselja. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.6 da su počinioci u svim incidentima hotimično za metu granatiranja uzimali civile koji nisu neposredno učestvovali u neprijateljstvima. Pretresno vijeće konstatuje da su u svim tim incidentima počinioci postupali s traženom namjerom za krivično djelo ubistva.

3058. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.1 i 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovima za nadležnost zločina protiv čovječnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja.

3059. *Status žrtava.* Pretresno vijeće se nije oslonilo na zaključke do kojih je došla Ewa Tabeau u vezi sa statusom žrtava, kako je detaljnije objašnjeno u Dodatku B.

3060. U vezi s incidentima koji se navode u Prilogu A, Pretresno vijeće konstatuje da su većina žrtava bili civili. U nekim incidentima (incident 6.1 iz Priloga A Optužnici (dan nakon napada na poligonu za obuku u Benkovcu), incident 6.2 iz Priloga A

Optužnici (Aziz Behlić), incident 6.6 iz Priloga A Optužnici (Hegići) i incident 7.3 iz Priloga A Optužnici), i dalje je nejasno da li su žrtve bile civili ili borci. Međutim, ti ljudi su, u trenutku kad su ubijeni, bili u najmanju ruku zatočeni i, shodno tome, van borbenog stroja. Dakle, oni nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme kad su ubijeni. U vezi s incidentom 2.1 iz Priloga A Optužnici, Izet Čolo je uzvraćao vatru kada je ubijen. Pretresno vijeće stoga konstatuje da je ta žrtva u vrijeme ubijanja bila borac koji je aktivno učestvovao u neprijateljstvima. Shodno tome, ubijanje tog čovjeka neće biti dalje razmatrano u vezi s tačkama 5 i 6 Optužnice.

3061. U vezi s incidentima koji se navode u prilogima B i C Optužnici i incidentima koji se ne navode u prilogima Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća da su skoro sve žrtve bile civili. U slučajevima u kojima i dalje nije jasno da li su žrtve bile civili, one su u trenutku kad su ubijene bile u najmanju ruku zatočene i, shodno tome, van borbenog stroja.

3062. U vezi s incidentima vezanim za Srebrenicu (Prilog E Optužnici), Pretresno vijeće konstatuje da su više žrtava činili civili. U mnogim incidentima, na primjer incidentu 1.1 iz Priloga E Optužnici (većina od 15 žrtava), incidentu 2.1 iz Priloga E Optužnici (tri žrtve bez ikakvih podataka o njihovoj odjeći), incidentu 4.1 iz Priloga E Optužnici, incidentu 6.1 iz Priloga E Optužnici, incidentu 6.2 iz Priloga E Optužnici (neke od žrtava u vojnoj odjeći), incidentu 7.1 iz Priloga E Optužnici, incidentu 7.2 iz Priloga E Optužnici, incidentu 8.1 iz Priloga E Optužnici (neke od žrtava), incidentu 8.2 iz Priloga E Optužnici (neke od žrtava), incidentu 9.2 iz Priloga E Optužnici, incidentu 10.1 (neke od žrtava), incidentima 12.1 i 13.1 iz Priloga E Optužnici i incidentu 15.1 iz Priloga E Optužnici, i dalje je nejasno da li su žrtve bile civili ili borci. Međutim, ti ljudi su, u trenutku kad su ubijeni, bili u najmanju ruku zatočeni i, shodno tome, van borbenog stroja. Pretresno vijeće stoga konstatuje da žrtve u svim incidentima vezanim za Srebrenicu, u trenutku kad su ubijene nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima.

3063. U vezi s incidentima koji se odnose na Priloge F i G Optužnici, Pretresno vijeće konstatuje da su većinu žrtava, među kojima je bilo mnogo djece, činili civili koji nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme kada je na njih otvorena vatra iz vatrenog oružja. Na ljude je otvarana vatra dok su obavljali kupovinu, dok su se igrali, dok su se vozili u tramvaju ili čekali u redu za humanitarnu pomoć. Drugi su pogođeni dok su išli po vodu, ili čak dok su bili u svojim domovima. Žrtve su pogođene u stambenim područjima, ponekad modifikovanim avio-bombama. U vezi s ostalim

žrtvama, u incidentu 4 iz Priloga G Optužnici, Pretresno vijeće je konstatovalo da su granate ispaljene na fudbalski turnir koji se održavao u stambenom naselju. Žrtve su bile civili, koji u vrijeme tog granatiranja nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima, i borci. Iako su borci tada vršili civilnu aktivnost, oni nisu bili van borbenog stroja. Shodno tome, ubijanje nijednog od boraca u incidentu 4 iz Priloga G Optužnici neće biti dalje razmatrano u vezi s tačkama 5 i 6 Optužnice. Isto tako, među žrtvama koje su poginule u incidentima 8 i 18 iz Priloga G Optužnici bio je manji broj boraca. Ni te žrtve neće biti dalje razmatrane u vezi s tačkama 5 i 6 Optužnice.

3064. *Neksus*. Pretresno vijeće podsjeća na to da su se svi gore navedeni incidenti desili tokom perioda u kojem se na teritoriji Bosne i Hercegovine odvijao oružani sukob. Nadalje, Pretresno vijeće, na osnovu načina na koji su ta djela izvršena, konstatuje da je između tih djela i oružanog sukoba postojala bliska veza. Shodno tome, Pretresno vijeće nalazi da je uslov postojanja nekusa ispunjen.

3065. *Zaključak*. Pretresno vijeće konstatuje da sljedeći incidenti predstavljaju ubistvo, kako se tereti u tačkama 5 i 6 Optužnice: incidenti 2.1 (izuzev ubijanja Izeta Čole), 3.3, 4.4, 6.1 – 6.9, 7.1 – 7.5, 8.1 i 9.1 iz Priloga A Optužnici, incidenti 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 5.1, 7.1, 8.1, 10.1, 10.2, 13.1 – 13.5, 14.1, 14.2, 16.1 i 16.2 iz Priloga B Optužnici, incidenti 9.1, 15.3, 15.5 i 16.3 iz Priloga C Optužnici, incidenti 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 5.1, 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.2, 9.1, 9.2, 10.1, 12.1, 13.1, 14.1, 14.2, 15.1 i 15.3 iz Priloga E Optužnici, incidenti 3, 11, 12 i 13 iz Priloga F Optužnici, incidenti 4 (izuzev ubijanja bilo kojeg od boraca), 6, 7, 8 (izuzev ubijanja manjeg broja boraca), 10 i 18 iz Priloga G Optužnici (izuzev ubijanja manjeg broja mogućih boraca), kao i sljedeći incidenti koji se ne navode u prilogima Optužnici: incidenti u opštini Foča, incidenti u opštini Kotor-Varoš, incidenti vezani za Srebrenicu od 13. jula 1995., 18. jula 1995. i 23. jula 1995., snajperski incidenti u Sarajevu od 31. marta 1993., 27. juna 1993., 26. septembra 1993., 11. januara 1994., 24. oktobra 1994. i 14. maja 1995., te incidenti granatiranja u Sarajevu od 27. maja 1992., 8. novembra 1994., 22. juna 1995., 25. juna 1995., 28. juna 1995., 30. juna 1995., 1. jula 1995., 23. jula 1995. i 22. avgusta 1995.

8.4 Istrebljivanje

8.4.1 Mjerodavno pravo

3066. U tački 4 Optužnice, optuženi se tereti za istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti, kažnjiv na osnovu člana 5(b) Statuta. O opštim obilježjima i uslovu za nadležnost za ovo krivično djelo raspravljano je u poglavlju 8.2, gore.

3067. Krivično djelo istrebljivanja obuhvata obilježja ubistva prema članu 5 Statuta.¹³¹³⁶ *Actus reus* istrebljivanja zahtijeva da ubijanja koja predstavljaju ubistvo budu velikih razmjera.¹³¹³⁷ Premda se izraz "velikih razmjera" u prvom redu odnosi na broj ubijenih žrtava, on ne podrazumijeva brojevi minimum.¹³¹³⁸ Relevantni faktori koji se uzimaju u obzir prilikom ocjenjivanja da li su ubijanja bila velikih razmjera obuhvataju vrijeme i mjesto ubijanja, izbor žrtava i način na koji su one ciljane, kao i to da li je lišavanje života bilo usmjereno protiv grupe odnosno zajednice, a ne protiv žrtava kao pojedinaca.¹³¹³⁹ *Actus reus* istrebljivanja može se dokazati putem objedinjavanja zasebnih incidenata ubijanja tamo gdje ti incidenti čine jednu te istu operaciju ubistva.¹³¹⁴⁰ Prilikom utvrđivanja da li se zasebni incidenti mogu objединiti, moraju se u obzir uzeti okolnosti u kojima su se ti incidenti desili, uključujući vrijeme i mjesto lišavanja života, način na koji su ubijanja izvršena i identitet počinitelaca.¹³¹⁴¹ *Mens rea* koja se zahtijeva za istrebljivanje je namjera da se (a) žrtva ubije ili (b) da se hotimično nanese teške tjelesne povrede za koje je počinitelj razumno trebalo da zna da

¹³¹³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 716; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 516; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 260; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 536; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 146; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1021.

¹³¹³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 522, 542; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 259-260; Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora and Nsenyiyumva*, par. 394; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1021.

¹³¹³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 516; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 260; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 537; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1021. U predmetu *Lukić i Lukić*, Žalbena vijeće je konstatovalo da je ubijanje 59 osoba bilo dovoljno velikih razmjera da predstavlja istrebljivanje (Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 543). U predmetu *Akayesu*, Žalbena vijeće MKSR-a je potvrdilo zaključak da ubijanje 16 osoba predstavlja istrebljivanje (v. Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 423-424; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 737-744).

¹³¹³⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 640; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 573; Prvostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1061; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 538; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1022.

¹³¹⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 661-662; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 147; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1022.

¹³¹⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora and Nsenyiyumva*, par. 396; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 149-150; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1022, 1027.

mogu dovesti do smrti, zajedno s dodatnom namjerom da se to izvrši u velikim razmjerama.¹³¹⁴²

8.4.2 Pravni zaključci

3068. U poglavljima 4.1.1, 4.2.1, 4.3.1, 4.4.1, 4.5.1, 4.6.1, 4.7.1, 4.8.1, 4.10.1, 4.11.1, 4.12.1, 4.13.1, 4.14.1, 7.2, 7.3, 7.4, 7.5, 7.6, 7.7, 7.8.1, 7.8.2, 7.9, 7.10, 7.11, 7.12, 7.13.1, 7.13.2, 7.14.1, 7.14.2 i 7.15, Pretresno vijeće je odlučilo da incidente istrebljivanja koji se navode u Optužnici dalje razmotri u skladu s mjerodavnim pravom.

3069. *Actus reus*. Pretresno vijeće podsjeća da krivično djelo istrebljivanja obuhvata obilježja ubistva prema članu 5 Statuta, kao što se navodi u poglavlju 8.4.1, gore. Pretresno vijeće takođe podsjeća da je u poglavlju 8.3.2 konstatovalo da izvjesni incidenti ubijanja predstavljaju ubistvo kao zločin protiv čovječnosti.¹³¹⁴³ Prilikom ocjenjivanja da li je za te incidente ubistva dokazano obilježje masovnosti, Pretresno vijeće je uzelo u obzir broj žrtava u svakom od tih incidenata i okolnosti njihove smrti, uključujući izbor žrtava, vrijeme i mjesto ubijanja, te način na koji su žrtve lišene života.

3070. U vezi s Prilogom A Optužnici, u pogledu uslova velikih razmjera za istrebljivanje Pretresno vijeće je uzelo u obzir konkretne faktore koji slijede u paragrafima dolje u tekstu.

3071. U vezi s incidentom 3.3 iz Priloga A Optužnici, ubijanje najmanje 189 bosanskih Muslimana, uključujući žene, starije muškarce i jednu bebu u Biljanima, od strane vojnika i pripadnika Vojne policije VRS-a i pripadnika rezervnog sastava policije izvršeno je tokom samo jednog dana, 10. jula 1992., u kontekstu "operacije čišćenja terena" koja je provedena shodno naređenju Drage Samardžije, komandanta 17. ključke lake pješadijske brigade VRS-a. Ubijanje je bilo metodično, a počinioci su čitali imena ljudi sa spiskova i odabirali grupe ljudi koji će biti redom pobijeni. Počinioci su neprestano vrijeđali tu grupu žrtava zbog toga što su žrtve po nacionalnosti bile

¹³¹⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 522, 542; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 259-260; Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora and Nsengiyumva*, par. 394; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 536; Drugostepena presuda u predmetu *Štanišić i Župljanin*, par. 1036.

¹³¹⁴³ U vezi s Prilogom A Pretresno vijeće podsjeća da je u poglavlju 8.3.2 konstatovano da je u incidentu 2.1 iz Priloga A Optužnici Izet Čolo bio borac i da se ubijanje tog čovjeka neće dalje razmatrati u vezi s tačkama 5 i 6 Optužnice. Pretresno vijeće to ubijanje neće razmatrati u vezi s tačkom 4 Optužnice.

bosanski Muslimani. U geografskom smislu, ubijanja su takođe vršena u neposrednoj blizini, u školi u Biljanima i oko nje, premda su neki zatočnici bili odvezeni iz škole autobusima, a zatim ubijeni.

3072. U vezi s incidentom 4.4 iz Priloga A Optužnici, radilo se o organizovanom odabiru, prevozu i potom ubijanju približno 150 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, od strane iste grupe počinilaca, to jest pripadnika 1. kotorvaroške lake pješadijske brigade, tokom samo jednog dana, 4. novembra 1992. Ubijanja su izvršena na obližnjim lokacijama (u Dubokoj, Maljavi i fiskulturnoj sali škole u Grabovici), i to nakon što su žrtve bile zajedno zatočene u školi u Grabovici.

3073. U vezi s incidentom 6.1 iz Priloga A Optužnici, u periodu od 24. do približno 26. maja 1992., radilo se o ubijanju granatiranjem više od 800 stanovnika u Kozarcu tokom napada na to većinski muslimansko mjesto i na sela u njegovoj okolini u kojima su živjeli bosanski Muslimani, kao i o ubijanju najmanje 80 civila, bosanskih Muslimana, i 10-14 policajaca, bosanskih Muslimana, koji su se poslije napada predali, od strane jedinica VRS-a iz sastava Banjalučkog korpusa, Duška Tadića, srpske policije i pripadnika Andžićeve paravojne jedinice po njihovom ulasku u selo. U vezi s drugim incidentom 6.1 iz Priloga A Optužnici koji se desio dan nakon tog napada, a koji se odnosi na ubijanje 66 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata od strane bosanskih Srba u raznim vrstama uniformi, ta ubijanja su izvršena u kontekstu hapšenja 100 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata i njihovog prebacivanja na poligon za obuku u Benkovcu. Tih 66 ljudi su izvođeni u grupama i ubijani su tokom tog dana, osim jednog čovjeka koji je imao hrvatski pasoš i koji je ubijen prije prebacivanja u Benkovac.

3074. U vezi s incidentom 6.4 iz Priloga A Optužnici, svih 19 ubijanja izvršeno je 14. juna 1992., a žrtve su bile stanovnici sela Jaskići. Od tih 19 muškaraca, njih 14 su iz Jaskića odveli vojnici i oni su pokopani zajedno u istoj masovnoj grobnici na Jakarinoj kosi, opština Prijedor, a petorica su pronađena u masovnim grobnicama na lokalitetima Kevljani-Sivci i Kevljani-Jaskići, u opštini Prijedor. Shodno tome, ti incidenti ubijanja očigledno čine dio iste operacije ubistva.

3075. U vezi s incidentom 6.5 iz Priloga A Optužnici, ubijanje najmanje 21 nenaoružanog civila, koji su po nacionalnosti bili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, izvršeno je tokom napada na selo Čarakovo u periodu od 1. do 23. jula 1992., koji je bio dio šire vojne operacije na području Brda, a počinio su bili pripadnici vojske i policije bosanskih Srba, od kojih su neki toj grupi žrtava u cjelini upućivali pogrdne komentare

dok su ih ubijali. Najmanje 16 od tog 21 civila ubijeni su u prepadu izvršenom 23. jula i ustrijeljeni su ispred svojih kuća, dok su ostali ustrijeljeni nakon što su bili primorani da skoče s mosta.

3076. U vezi s incidentom 6.6 iz Priloga A Optužnici, ubijanje više ljudi, to jest najmanje 60 bosanskih Muslimana muškog pola, među kojima je bilo i djece, od strane vojnika, bosanskih Srba, s kojima su bili čovjek s nadimkom Zolka; "komandir"; jedan vojnik koji se prezivao Gligić; i pripadnici bivše JNA, pripadnici policijskih snaga ili paravojnih formacija, izvršeno je u selu Bišćani i okolnim zaseocima Kratalj, Čemernica, Mrkalji i Hegići tokom samo jednog dana, 20. jula 1992., u kontekstu napada na područje Brda od strane snaga bosanskih Srba koje su se sastojale od vojske i policije. Pripadnici snaga bosanskih Srba rekli su nekim od žrtava da se okupe na raznim sabirnim mjestima i, zajedno s "komandrom", držali su ih u zatočenju. S obzirom na geografsku blizinu mjesta ubistava, na napad od strane snaga koje su se sastojale od vojske i policije na područje Brda (koje je obuhvatalo sva mjesta ubijanja), te na činjenicu da su napadi izvršeni tokom jednog jedinog dana, ta su ubijanja očigledno činila dio jedne jedinstvene operacije ubistva.

3077. U vezi s incidentom 6.7 iz Priloga A Optužnici i incidentom 6.8 iz Priloga A Optužnici, ubijanja, izvršena oko 25. jula 1992., svih osim dvojice od 50 zatočenika, koji su po nacionalnosti pretežno bili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, u rudniku željezne rude "Kipe", nakon što su bili zatočeni na fudbalskom stadionu u Ljubiji, te 15 muškaraca, većina kojih su bili bosanski Muslimani, zatočenih na fudbalskom stadionu u Ljubiji, izvršena su u blisko povezanim okolnostima; oba incidenta su se desila u neposrednoj geografskoj blizini stadiona, u isto vrijeme, a ciljane su žrtve koje su bile zajedno zatočene kao bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Shodno tome, oba incidenta su činila dio jedne jedinstvene operacije ubistva.

3078. U vezi s incidentom 6.9 iz Priloga A Optužnici, ubijanje najmanje 68 ljudi u selu Briševo, u kojem su pretežno živjeli bosanski Hrvati, izvršeno je tokom jedne jedine večeri, 25. jula 1992., i to u kontekstu napada na to selo od strane VRS-a. VRS je ubijao stanovnike sela, usprkos tome što su oni bili nenaoružani, prvo granatiranjem, a zatim tako što ih je ustrijelio po ulasku u selo.

3079. U vezi s incidentom 7.1 iz Priloga A Optužnici, vojnici VRS-a i pripadnici paravojnih formacija su zarobili, prevezli i zatim ubili 32 muškarca, bosanska Muslimana, na putu ka mostu u Vrhpolju, kao i na tom mostu, tokom jednog jedinog

dana, 31. maja 1992. Neke od žrtava su bile ubijene iz vatrenog oružja nakon što su ih počinioci postrojili, a druge su bile ubijene iz vatrenog oružja nakon što su ih, jednu po jednu, natjerali da skoče s mosta u vodu.

3080. U vezi s incidentom 7.2 iz Priloga A Optužnici, ubijanje približno 31 muškarca, bosanskog Muslimana, iz domaćinstava u Jelečevićima, muslimanskom zaseoku na području Hrustova, izvršeno je u jednom jedinom navratu 31. maja 1992., nakon što su se svi oni sklonili u jednu garažu.

3081. U vezi s incidentom 7.3 iz Priloga A Optužnici, ubijanje najmanje 17 muškaraca, bosanskih Muslimana, približno 27. juna 1992., izvršeno je nakon što su ih počinioci odveli iz Kenjara u jednu kuću u zaseoku Blaževići. Muškarci su ubijeni kao grupa eksplozivom i puščanom paljbom u kući u kojoj su bili zatočeni i oko nje; tijela onih koji su bili ubijeni izvan kuće unešena su natrag u kuću, koja je potom zapaljena.

3082. U vezi s incidentom 8.1 iz Priloga A Optužnici, ubijanje 40-45 muškaraca, bosanskih Muslimana, i jedne žene, bosanske Muslimanke, izvršeno je u samo jednom danu, 22. septembra 1992., kad su počinioci napali selo Novoseoci, gdje su se žrtve nalazile. Ubijanja su izvršena u kontekstu u kojem stanovništvo sela nije pružalo otpor; počinioci su potpuno opkolili selo i izvršili ubijanja istovremeno kao jednu te istu operaciju ubistva.

3083. U vezi s incidentom 9.1 iz Priloga A Optužnici, ubijanje najmanje 20 muškaraca, bosanskih Muslimana, u muslimanskom selu Drum, oko 2. juna 1992., izvršeno je u kontekstu velike vojne operacije u Vlasenici od strane Kraljevićeve jedinice koja je bila dio TO-a ili od strane pripadnika VRS-a koji su dobili instrukcije da očiste tu teritoriju od Muslimana. Žrtve su bile izvučene iz svojih domova i svaka je ustrijeljena u glavu iz automatskog oružja od strane iste grupe počinitelja i u isto vrijeme. Shodno tome, ubijanja su očigledno bila dio jedne jedinstvene operacije ubistva.

3084. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su u gore pomenutim incidentima ubijanja velikih razmjera dokazana.

3085. Pretresno vijeće konstatuje da incidenti 2.1, 6.3, 7.4 i 7.5 iz Priloga A Optužnici ne ispunjavaju uslov velikih razmjera, s obzirom na to da je u svakom od tih incidenata ubijen znatno manji broj ljudi i da ne postoje nikakve druge okolnosti koje bi ukazale na

to da su ta ubijanja bila velikih razmjera.¹³¹⁴⁴ Pretresno vijeće je takođe smatralo da gore navedeni incidenti u pogledu vremena, geografske blizine ili pripadnosti počilaca nisu u dovoljnoj mjeri povezani s drugim incidentima da bi se mogli objediniti s njima u svrhu ocjenjivanja da li je ispunjen uslov velikih razmjera. Shodno tome, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati te incidente ubijanja u vezi s optužbom za istrebljivanje pod tačkom 4 Optužnice.

3086. U vezi s incidentom 6.2 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće konstatuje da je ubijanje dvojice muškarca izvršeno poslije glavnog napada na Hambarine i da nema dovoljnih dokaza koji bi ubijanja te dvojice povezali bilo s glavnim napadom bilo jedno s drugim budući da su ubijanja izvršena na različite datume, na različitim lokacijama, te od strane različitih počilaca. Jedan muškarac je ubijen 11. juna 1992. u Hambarinama od strane srpske policije, a drugi 1. jula 1992. u Behlićima od strane muškaraca koji su opisani kao "četnici". Žrtve su ciljane kao pojedinci, a ne kao zajednica ili grupa, što se vidi iz činjenice da su ubijene pojedinačno i izolovano jedna od druge. Shodno tome, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati taj incident ubijanja u odnosu na optužbu za istrebljivanje pod tačkom 4 Optužnice.

3087. U vezi s incidentima iz Priloga B i Priloga C Optužnici i incidentima koji se ne navode u prilogima Optužnici, u vezi s uslovom velikih razmjera za istrebljivanje, Pretresno vijeće je razmotrilo konkretne faktore koji slijede u paragrafima dolje u tekstu.

3088. U vezi s incidentom 1.2 iz Priloga B Optužnici, približno 24 zatočena bosanska Muslimana, koji su svi bili u jednoj većoj grupi, umrla su od gušenja na putu za logor Manjača zato što su bili prevoženi u uslovima koji su neizbježno doveli do ekstremne dehidracije, nedostatka kisika, a potom i do smrti, kao što pokazuju komentari počilaca, među ostalim: "Vidjećemo koliko će ih stići do Manjače".

3089. U vezi s incidentom 5.1 iz Priloga B Optužnici, ubijanje 36 zatočenih bosanskih Muslimana u junu i julu 1992. i ubijanje više stotina njih u drugoj polovini 1992. u KP Domu bili su bliski po vremenu i lokaciji, obuhvatali su veliki broj zatočenika, a počinioci su bili logorski stražari iste pripadnosti. Shodno tome, ti incidenti ubijanja očigledno čine dio jedne te iste operacije ubistva.

¹³¹⁴⁴ U incidentu 2.1 iz Priloga A Optužnici ubijeno je deset ljudi; u incidentu 6.3 iz Priloga A Optužnici ubijeno je devet ljudi; u incidentu 7.4 iz Priloga A Optužnici ubijeno je 14 ljudi, u incidentu 7.5 iz Priloga A Optužnici ubijeno je devet ljudi.

3090. U vezi s incidentom 7.1 iz Priloga B Optužnici, ubijanje 23 zatočena bosanska Muslimana u Ratini izvršeno je nakon što su svi zajedno prevezeni s vezanim rukama u jednu štalu, gdje su ustrijeljeni po kratkom postupku, a njihova tijela su zapaljena.

3091. U vezi s incidentom 8.1 iz Priloga B Optužnici, ubijanje najmanje 77 zatočenih bosanskih Muslimana koji su držani u školi u Velagićima izvršeno je tako da su oni postrojani, a zatim strijeljani po kratkom postupku. U vezi s incidentom 10.2 iz Priloga B Optužnici, ubijanje najmanje 47 zatočenih bosanskih Muslimana iz cisterni za naftu u blizini kasarne u Rajlovcu izvršeno je koncentrisanom paljbom iz pješadijskog naoružanja i ručnim bombama kojima su gađani autobusi u kojima su svi ti zatočenici bili prevoženi u selo Sokolina.

3092. U vezi s incidentom 13.1 iz Priloga B Optužnici, 190 do 220 zatočenika, koji su svi ili skoro svi bili bosanski Muslimani i/ili bosanski Hrvati i koji su držani u prostoriji broj 3 u logoru Keraterm, ubijeno je tako što su stjerani u jednu prostoriju, zatim je upotrijebljena neka vrsta hemijskog gasa kako bi se među zatočenicima izazvala panika, a onda je iz mitraljeza uperenog ka ulazu u prostoriju otvorena vatra na zatočenike dok su izlazili. U vezi s incidentom 13.3 iz Priloga B Optužnici, ubijanje najmanje 126 zatočenika iz logora Omarska i Keraterm, koji su skoro svi isključivo bili bosanski Muslimani i/ili bosanski Hrvati, izvršeno je nakon što su svi zajedno odvezeni ka Kozarcu i Sanskom Mostu. U vezi s incidentom 13.4 iz Priloga B optužnici, ubijanje u logoru Omarska približno 100 do 180 zatočenika, koji su svi ili skoro svi bili bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati i koji su bili dovedeni s područja Brda, izvršeno je u samo jednom danu, nakon što su ti zatočenici bili selektivno i teško premlaćeni po dolasku u logor.

3093. U vezi s incidentom 14.2 iz Priloga B Optužnici, ubijanje 24 zatočena bosanska Muslimana u Duljevcu izvršeno je u kontekstu u kojem su neki od njih bili korišteni kao živi štit. Osim toga, ruke su im bile vezane iza leđa, postrojani su i zatim strijeljani po kratkom postupku. Počinioci su se vratili na mjesto incidenta da bi ubili dvojicu zatočenika koji su preživjeli prvo strijeljanje. U vezi s incidentom 16.2 iz Priloga B Optužnici, ubijanje 140 do 150 zatočenih bosanskih Muslimana izvršeno je tokom jedne jedine večeri 30. septembra 1992. Službenici MUP-a su sistematski odvodili zatočenike iz logora Sušica, a zatim ih ubijali.

3094. U vezi s incidentom od 2. jula 1992. u opštini Kotor-Varoš koji se ne navodi u priložima Optužnici, ubijanje najmanje 30 bosanskih Muslimana, uključujući njih 15

koji su bili zatočeni u Alagićevom kafiću, počinili su pripadnici vojnih snaga pod komandom Slobodana Župljanina, komandanta 2. pješadijskog bataljona 22. brigade VRS-a, i Saše Petrovića ili pripadnici Specijalnog odreda policije CSB-a Banjaluka, tokom njihovog napada na Vrbanjce, a to ubijanje je izvršeno u znak odmazde za zasjedu koju su snagama VRS-a postavili naoružani Muslimani, što ukazuje na to da su ljudi koji su ubijeni bili ciljani kao grupa.

3095. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su u gore pomenutim incidentima ubijanja velikih razmjera dokazana.

3096. Pretresno vijeće konstatuje da incidenti 1.1, 1.4, 2.1, 5.1 iz Priloga B Optužnici u vezi s ubijanjem u junu 1993., incidenti 10.1, 13.5, 14.1 i 16.1 iz Priloga B Optužnici, incidenti 9.1, 15.3, 15.5 i 16.3 iz Priloga C Optužnici, incident u opštini Foča koji se ne navodi u prilogima Optužnici, te incident u opštini Kotor-Varoš koji se ne navodi u prilogima Optužnici, a koji se odnosi na ubijanja od 13. juna 1992., ne ispunjavaju uslov velikih razmjera, s obzirom na to da je u svakom od tih incidenata ubijen znatno manji broj ljudi i da ne postoje nikakve druge okonosti koje bi ukazivale na to da su ta ubijanja bila velikih razmjera.¹³¹⁴⁵ Pretresno vijeće takođe smatra da gore navedeni incidenti u pogledu vremena, geografske blizine ili pripadnosti počinilaca nisu u dovoljnoj mjeri povezani s drugim incidentima da bi se mogli objediniti s njima u svrhu ocjenjivanja da li je ispunjen uslov velikih razmjera. Shodno tome, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati te incidente ubijanja u vezi s optužbom za istrebljivanje pod tačkom 4 Optužnice.

3097. U vezi s incidentom 13.2 iz Priloga B Optužnici, Pretresno vijeće je smatralo da su ta ubijanja bila suviše različita da bi bila usmjerena protiv jedne grupe odnosno zajednice, premda su izvršena na istom mjestu, u logoru Omarska, i uglavnom od strane počinilaca koji su bili logorski stražari. Ubijanja su izvršena u različitim prilikama tokom relativno dužeg vremenskog perioda, od 29. maja do avgusta 1992. Premda su ubijanja bila okrutna i surova, među njima nije postojao neki obrazac, a počinio su ciljali pojedince ili manje grupe među populacijom koja je bila zatočena u logoru. Pretresno vijeće konstatuje da su ta ubijanja bila orkestrirana kako bi se ubile pojedinačne žrtve, tako da uslov velikih razmjera nije ispunjen. Shodno tome, Pretresno

¹³¹⁴⁵ U tim incidentima, najveći broj ljudi koji je ubijen u jednom incidentu bio je jedanaest (u incidentu 13.5 iz Priloga B Optužnici).

vijeće neće dalje razmatrati taj incident ubijanja u vezi s optužbom za istrebljivanje pod tačkom 4 Optužnice.

3098. U vezi s Prilogom E Optužnici, u pogledu uslova velikih razmjera za istrebljivanje Pretresno vijeće je uzelo u obzir konkretne faktore koji slijede u paragrafima dolje u tekstu.

3099. U vezi s incidentom 1.1 iz Priloga E Optužnici, dana 13. jula 1995., 15 bosanskih Muslimana muškog pola ubijeno je odjednom nakon što su ih izveli iz skladišta u Kravici u kojem su bili zatočeni, postrojili ih i zatim strijeljali. Među ubijenima je bio i jedan dječak star 14 godina. U vezi s incidentom 2.1 iz Priloga E Optužnici, približno 150 bosanskih Muslimana muškog pola, među kojima je bilo i maloljetnika, odvezeno je u konvoju u periodu od 13. do 17. jula 1995., ubijeno iz vatrenog oružja i kasnije pokopano u masovnu grobnicu. U vezi s incidentom 3.1 iz Priloga E Optužnici, u periodu od 13. do 14. jula 1995., približno 1.000 bosanskih Muslimana muškog pola zatočenih u skladištu u Kravici ubijeno je od strane počinitelja koji su, kad se skladište napunilo zatočenicima, u njega bacali ručne bombe i ispaljivali protivtenkovske rakete i metke. Počinioci su ubili i one koji su preživjeli prvo otvaranje vatre i one koji su pokušavali da pobjegnu. U vezi s incidentom 5.1 iz Priloga E Optužnici, dana 14. jula 1995., približno 21 bosanskog Muslimana muškog pola, koji su bili zatočeni u školi u Lukama, odvezli su zajedno iz škole na jedan obližnji pašnjak i ubili ih iz vatrenog oružja.

3100. U vezi s incidentom 6.2 iz Priloga E Optužnici, najmanje 819 bosanskih Muslimana muškog pola, koji su bili zatočeni u školi u Grbavcima, odvezeno je na organizovan način na dvije livade u blizini Orahovca nakon što su prvo bili upućeni u fiskulturnu salu te škole, a zatim u grupama ukrcavani u kamione i odvoženi na livade sve dok se fiskulturna sala nije ispraznila. Žrtve su postrojene na livadama i ubijene u jednom jedinom danu, 14. jula 1995.

3101. U vezi s incidentima 7.1 i 7.2 iz Priloga E Optužnici, približno 20 muškaraca, bosanskih Muslimana zatočenih u školi u Petkovicima, ubijeno je 14. jula 1995. Grupa od približno 401 bosanskog Muslimana muškog pola, uključujući i maloljetnike, koja je bila zatočena u školi u Petkovicima, odvezena je na branu kod Petkovaca i zatim tamo ubijena 14. i 15. jula 1995. To što su žrtve bile zajedno zatočene u istoj školi prije nego što su ubijene, što su ubijanja izvršena 14. jula 1995. ili približno tog datuma i što su počinioci ciljali bosanske Muslimane, pokazuje da su ta ubijanja činila dio jedne

jedinstvene operacije ubistva. Shodno tome, incident 7.1 iz Priloga E Optužnici se objedinjava s incidentom 7.2 iz Priloga E Optužnici u svrhu ocjenjivanja da li je ispunjen uslov velikih razmjera.

3102. U vezi s incidentima 8.1 i 8.2 iz Priloga E Optužnici, dana 14. ili 15. jula 1995., najmanje 12 bosanskih Muslimana ubijeno je iza škole u Roćeviću, nakon što je tamo bilo zatočeno. Dana 15. jula 1995., najmanje 575 bosanskih Muslimana muškog pola, koji su prethodno bili zatočeni u školi u Roćeviću, ubijeni su nakon što su odvezeni na jedno mjesto na kojem su strijeljani po kratkom postupku. To što su žrtve bile zajedno zatočene u istoj školi prije nego što su ubijene, što su ubijanja izvršena 15. jula 1995. ili približno tog datuma od strane istih počinitelja, to jest pripadnika Zvorničke i Bratunačke brigade, i što su počinioci ciljali bosanske Muslimane, pokazuje da su ta ubijanja činila dio jedne jedinstvene operacije ubistva. Shodno tome, incident 8.1 iz Priloga E Optužnici se objedinjava s incidentom 8.2 iz Priloga E Optužnici u svrhu ocjenjivanja da li je ispunjen uslov velikih razmjera.

3103. U vezi s incidentima 9.1 i 9.2 iz Priloga E Optužnici, dana 14. ili 15. jula 1995., najmanje osam muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijeno je u školi u Kuli kod Pilice od strane pripadnika Zvorničke brigade VRS-a, nakon što su tamo bili zatočeni od strane istih počinitelja. Dana 16. jula 1995., 1.000 do 1.200 zatočenih bosanskih Muslimana muškog pola iz škole u Kuli u selu Pilica pogubljeno je po kratkom postupku na vojnoj ekonomiji Branjevo od strane vojnika VRS-a, među kojima su bili pripadnici 10. diverzantskog odreda i jedna grupa vojnika iz Bratunca. To što su žrtve bile zajedno zatočene u istoj školi prije nego što su ubijene, što su ubijanja izvršena 15. i 16. jula 1995. ili približno tih datuma od strane pripadnika VRS-a i što su počinioci ciljali bosanske Muslimane, pokazuje da su ta ubijanja činila dio jedne jedinstvene operacije ubistva. Pretresno vijeće je takođe smatralo da je ubijanje muškaraca u školi u Kuli bilo povezano s kasnijim ubijanjima na vojnoj ekonomiji Branjevo, s obzirom na komentare Komande Zvorničke brigade kada je obaviještena o situaciji u vezi sa zatočenicima u Kuli. Članovi Komande Zvorničke brigade su prokomentarisali: "Što ih ne ubijamo?", i obavijestili su stražare iz redova VRS-a u školi u Kuli prije ubijanja na vojnoj ekonomiji Branjevo da će zatočeni biti "odvedeni". Shodno tome, incident 9.1 iz Priloga E Optužnici se objedinjava s incidentom 9.2 iz Priloga E Optužnici u svrhu ocjenjivanja da li je ispunjen uslov velikih razmjera.

3104. U vezi s incidentom 10.1 iz Priloga E Optužnici, približno 500 muškaraca i žena, bosanskih Muslimana, okupljeno je zajedno u Dom kulture u Pilici i ubijeno u isto vrijeme u samo jednom danu, 16. jula 1995. U vezi s incidentom 12.1 iz Priloga E Optužnici, 39 muškaraca i dječaka, koji su skoro svi bili bosanski Muslimani i prevoženi su zajedno, strijeljani su po kratkom postupku i pokopani zajedno na lokaciji u Bišini 23. jula 1995.

3105. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su u gore pomenutim incidentima ubijanja velikih razmjera dokazana.

3106. Pretresno vijeće konstatuje da incidenti 4.1, 14.1 i 14.2 iz Priloga E Optužnici, kao i incidenti od 13. jula 1995., 18. jula 1995. i 23. jula 1995. koji se ne navode u prilogima Optužnici, svaki za sebe ne ispunjavaju uslov velikih razmjera, s obzirom na to da je u svakom od tih incidenata ubijen znatno manji broj ljudi i da ne postoje nikakve druge okolnosti koje bi ukazivale na to da su ta ubijanja bila velikih razmjera.¹³¹⁴⁶ Pretresno vijeće takođe konstatuje da gore navedeni incidenti u pogledu geografske blizine, načina na koji su žrtve ubijene ili pripadnosti počinitelaca nisu u dovoljnoj mjeri povezani s drugim incidentima da bi se mogli objediniti s njima u svrhu ocjenjivanja da li je ispunjen uslov velikih razmjera.¹³¹⁴⁷ Shodno tome, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati te incidente ubijanja u vezi s optužbom za istrebljivanje pod tačkom 4 Optužnice.

3107. U vezi s incidentom 6.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće konstatuje da ubijanje dvojice zatočenika u školi u Grbavcima u selu Orahovac 14. jula 1995. ne ispunjava uslov velikih razmjera s obzirom na broj žrtava. Premda se Pretresno vijeće uvjerilo da su dvije žrtve u incidentu 6.1 iz Priloga E Optužnici bile zatočene u istom zatočeničkom objektu i da su ubijene istog dana kada su izvršena ubijanja u incidentu 6.2 iz Priloga E Optužnici, te da su sve žrtve po nacionalnosti bile bosanski Muslimani, ono primjećuje da se način na koji su izvršena ubijanja u incidentu 6.1 iz Priloga E Optužnici bitno razlikuje od ubijanja u incidentu 6.2 iz Priloga E Optužnici. Naime, obje žrtve su izvedene iz fiskulturne sale i napolju ubijene iz vatrenog oružja kao

¹³¹⁴⁶ U incidentu 4.1 iz Priloga E Optužnici ubijeno je 16 ljudi, u incidentu 14.1 iz Priloga E Optužnici devetoro ljudi, u incidentu 14.2 iz Priloga E Optužnici jedna osoba, u incidentu od 13. jula 1995. koji se ne navodi u prilogima Optužnici ubijeno je 15 ljudi, u incidentu od 18. jula 1995. koji se ne navodi u prilogima Optužnici ubijeno je četvoro ljudi, a u incidentu od 23. jula 1995. koji se ne navodi u prilogima Optužnici ubijeno je desetoro ljudi.

¹³¹⁴⁷ U vezi s incidentom od 23. jula 1995., koji se ne navodi u prilogima Optužnici, počinioci su bili vojnici Zvorničke brigade VRS-a. Zvornička brigada je izvršila druga ubijanja u Srebrenici, ali su mjesto i vrijeme ovog incidenta bili relativno udaljeni od drugih incidenata ubijanja.

reakcija na konkretne individualne okolnosti, to jest zbog toga što se jedna žrtva obratila stražarima u fiskulturnoj sali, a druga se žalila na uslove u sali. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su ta dva čovjeka ciljani kao pojedinci, a ne kao dio zajednice ili grupe. Shodno tome, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati taj incident ubijanja u vezi s optužbom za istrebljivanje pod tačkom 4 Optužnice.

3108. U vezi s incidentom 13.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće konstatuje da ubijanje šestorice bosanskih Muslimana u Trnovu, negdje u periodu od sredine jula do sredine avgusta 1995., ne ispunjava uslov velikih razmjera, s obzirom na mali broj ubijenih ljudi. Počinioci ubijanja nisu ni u vremenskom ni u geografskom smislu bili u blizini drugih incidenata koji su se desili 13. jula 1995. ili približno tog datuma. Pretresno vijeće takođe konstatuje da okolnosti incidenta 13.1 iz Priloga E Optužnici nisu bile u dovoljnoj mjeri povezane s drugim incidentima iz Priloga E Optužnici, tako da ne može objediniti to ubijanje s drugim incidentima ubijanja iz Priloga E Optužnici. Shodno tome, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati taj incident ubijanja u vezi s optužbom za istrebljivanje pod tačkom 4 Optužnice.

3109. U vezi s incidentom 15.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće napominje da je u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje ubijeno više od 50 muškaraca, bosanskih Muslimana, u kratkom vremenskom periodu, od 12. do 14. jula 1995., što su relevantni faktori koji pomažu da se utvrdi da li se radilo o ubijanjima velikih razmjera. Međutim, ta ubijanja treba posmatrati u kontekstu više hiljada bosanskih Muslimana, civila i vojnika, koji su bili držani u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje, te činjenice da se radilo o velikoj mješavini počinilaca koji su ubijanja vršili sporadično, što ukazuje na to da ubijanja nisu bila grupisana zajedno u brojčanom smislu i da se nije radilo o ubijanjima po obrascu po kojem je ciljani veća grupa držana u osnovnoj školi "Vuk Karadžić". Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su ta ubijanja bila izolovani incidenti koji, premda su bili povezani u širem smislu, ne ispunjavaju uslov velikih razmjera. Shodno tome, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati taj incident ubijanja u vezi s optužbom za istrebljivanje pod tačkom 4 Optužnice.

3110. U vezi s incidentom 15.3 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće se uvjerilo da su ubijanje jednog čovjeka, bosanskog Muslimana koji je imao "mentalnih problema", a koji je izveden iz autobusa parkiranog ispred osnovne škole "Vuk Karadžić" i pogubljen po kratkom postupku u večernjim satima 13. jula 1995., izvršili počinioци iste pripadnosti kao i oni u drugim incidentima iz Priloga E, te da je to ubijanje izvršeno u

isto vrijeme kad i drugi incidenti, to jest 13. jula 1995. ili približno tog datuma. Međutim, Pretresno vijeće konstatuje da to ubijanje nije bilo usmjereno protiv zajednice ili grupe muškaraca, bosanskih Muslimana, kao i da nije bilo dio šire operacije ubistva. Žrtva je ciljana kao pojedinac. Taj čovjek je zaspao u autobusu usprkos tome što je jedan vojni policajac naredio zatočenicima da te noći ne smiju spavati, zatim ga je jedan policajac udario u rame, na šta mu je on uzvratio udarac. Čovjeka su potom izveli iz autobusa i ustrijelili. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da se tu radilo o izolovanom incidentu koji nema neposredne veze s uslovom velikih razmjera. Shodno tome, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati taj incident ubijanja u vezi s optužbom za istrebljivanje pod tačkom 4 Optužnice.

3111. *Mens rea*. Pretresno vijeće podsjeća da je u poglavlju 8.4.1 navedeno da relevantni faktori koji se uzimaju u obzir prilikom ocjenjivanja da li su ubijanja bila velikih razmjera obuhvataju vrijeme i mjesto lišavanja života, izbor žrtava i način na koji su ciljane, kao i to da li je ubijanje bilo usmjereno protiv grupe odnosno zajednice, a ne protiv žrtava kao pojedinaca. U vezi s Prilogom A Optužnici, u odnosu na namjeru za istrebljivanje Pretresno vijeće je uzelo u obzir sljedeće faktore. U vezi s incidentima 4.4, 6.1, 6.6, 6.7 i 6.8 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir veliki broj žrtava ubijanja, organizaciju koja je prethodila ubijanjima kako bi se žrtve okupile zajedno, kao i masovni način na koji su okupljene žrtve ubijene. U vezi s incidentom 6.4 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir pogrdne izraze koje su počinio upućivali dijelu grupe, kao i način na koji su tijela žrtava bila zajedno bačena u masovne grobnice. U vezi s incidentom 6.5 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir pogrdne izraze koje su počinio upućivali pripadnicima grupe dok su ih ubijali, kao i to da su žrtve ubijene tako što su bile neselektivno ustrijeljene. U vezi s incidentom 7.1 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir činjenicu da su žrtve bile sistematski odvođene na most, prisiljavane da skoče u rijeku, a zatim ubijane, kao i to da je počinio rečeno da tog dana ubiju 70 Muslimana zato što su na tom području bila ubijena sedmorica srpskih vojnika. U vezi s incidentom 7.2 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir činjenicu da su se sve žrtve sklonile u jednoj garaži od šire vojne operacije koju je na tom području izvodila ista brigada, da je jedna od žrtava pokušala da pregovara, ali je ubijena, te da su odmah poslije toga uslijedila ubijanja ostalih žrtava. U vezi s incidentom 7.3 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir činjenicu da su žrtve bile zajedno zatočene i da im je rečeno da će ih

odvesti na razmjenu, poslije čega su odvedene u jednu kuću i ubijene. U vezi s incidentima 8.1 i 9.1 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir šire vojne operacije u selima Novoseoci i Drum, u kojima su počinioci na organizovan način izabrali dvije velike grupe muškaraca, a u jednoj od tih grupa bila je i jedna žena, i zatim ih strijeljali po kratkom postupku. U vezi s incidentom 6.9 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir širu vojnu operaciju u selu Briševo, gdje su počinioci prvo granatirali selo u kojem nije bilo borbenih dejstava, a zatim na organizovan način odabrali nenaoružane seljane i izvršili njihovo masovno strijeljanje. S tim u skladu, Pretresno vijeće konstatuje da su sve žrtve u incidentima 4.4, 6.1, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7, 6.8, 6.9, 7.1, 7.2, 7.3, 8.1 i 9.1 iz Priloga A Optužnici umrle uslijed djela počinitelaca koji su namjeravali da izvrše ubijanje velikih razmjera.

3112. U vezi s incidentima iz Priloga B i incidentima koji se ne navode u prilogima Optužnici, u odnosu na namjeru koja je uslov za istrebljivanje Pretresno vijeće je uzelo u obzir sljedeće faktore. U vezi s incidentom 1.2 iz Priloga B Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.1.1 da su se žrtve ugušile dok su bile prevožene u kamionima u kojima je bilo vruće i pretrpano i koji su bili prekriveni ceradom. Počinioci su žrtvama oduzeli boce s vodom i prije prevoza natjerali neke od njih da ližu so, komentarišući kako će "vidje[ti] koliko će ih stići" na namjeravano odredište. Shodno tome, Pretresno vijeće je uzelo u obzir činjenicu da su počinioci u vozilu kojim su prevoženi zatočenici stvorili takve uslove da je jedini razuman zaključak do kojeg se može doći taj da su ti uslovi neizbježno doveli do smrti zatočenika. U vezi s incidentom 5.1 iz Priloga B Optužnici u odnosu na ubijanja u junu i julu i u drugoj polovini 1992., i incidentima 8.1, 10.2, 13.1, 13.3, 13.4, 14.2 i 16.2 iz Priloga B Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir veliki broj žrtava ubijanja, organizaciju koja je prethodila ubijanjima, uključujući odabir zatočenika, te činjenicu da su u svakom od tih incidenata žrtve ubijene na koordinisan način ili kolektivno. Pored toga, kad su pitanju incidenti 10.2 i 14.2 iz Priloga B Optužnici, počinioci su se vratili da bi pobili preživjele. U vezi s incidentom 7.1 iz Priloga B, počinioci su zbili zatočenike u jednu grupu, pobili ih zajedno i zatim zapalili tijela žrtava. U vezi s incidentom 13.1 iz Priloga B Optužnici, počinioci su pjevali pjesme i tokom i nakon ubijanja. U vezi s incidentom od 2. jula 1992. u opštini Kotor-Varoš, koji se ne navodi u prilogima Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da su ubijanja izvršena u znak odmazde za zasjedu koju su snagama VRS-a postavili naoružani Muslimani i da su cilj

tih ubijanja bili Muslimani u kontekstu napada na Vrbanjce. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su sve žrtve u incidentu 1.2 iz Priloga B Optužnici, incidentu 5.1 iz Priloga B Optužnici, u odnosu na ubijanje u junu i julu i u drugoj polovini 1992., te u incidentima 7.1, 8.1, 10.2, 13.1, 13.3, 13.4, 14.2 i 16.2 iz Priloga B Optužnici, kao i incidentu od 2. jula 1992. u opštini Kotor-Varoš koji se ne navodi u prilogima Optužnici, umrle uslijed djela počinitelaca koji su namjeravali da izvrše ubijanje velikih razmjera.

3113. U vezi s Prilogom E Optužnici, u odnosu na namjeru koja je uslov za istrebljivanje Pretresno vijeće je uzelo u obzir sljedeće faktore. U vezi s incidentima 1.1, 2.1, 3.1, 5.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.2, 9.1, 9.2 i 10.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir organizaciju koja je prethodila ubijanjima kako bi se žrtve okupile zajedno, kao i masovni način na koji su okupljene žrtve ubijene. U vezi s incidentima 2.1, 3.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.2, 9.1, 9.2 i 10.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće je konkretno uzelo u obzir značajan broj žrtava koje su ubijene u jednoj te istoj operaciji ubistva.¹³¹⁴⁸ U vezi s incidentima 3.1, 6.2, 7.1 i 7.2 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće je dodatno uzelo u obzir pogrdne komentare koje su počinioci upućivali cijeloj grupi dok su ubijali žrtve, kao i neselektivni način na koji su ih počinioci ustrijelili. U vezi s incidentom 7.2 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće je dodatno uzelo u obzir činjenicu da je jedan počinitelj naredio drugim počiniocima da pregledaju tijela koja su u redovima ležala na zemlji i da svakog zatočenika koji je još uvijek živ ubiju hicem u glavu. Pretresno vijeće je dalje uzelo u obzir činjenicu, u vezi s incidentom 10.1 iz Priloga E Optužnici, da su počinioci na grupu žrtava bacali, pored ostalog, ručne bombe, a u vezi s incidentom 7.1 iz Priloga E Optužnici, da su počinioci pobili žrtve, pored ostalog, neselektivnom vatrom iz pješadijskog naoružanja. U vezi s incidentom 12.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće je u obzir uzelo činjenicu da su zatočenici prevezeni i svi ubijeni po kratkom postupku i potom pokopani u jamu - pri čemu su se na rukama nekoliko tijela ekshumiranih iz grobnice na lokalitetu u Bišini nalazile ligature, a manji broj njih je imao poveze preko očiju. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su sve žrtve u incidentima 1.1, 2.1, 3.1, 5.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.2,

¹³¹⁴⁸ U incidentu 2.1 iz Priloga E Optužnici ubijeno je približno 150 ljudi, u incidentu 6.2 iz Priloga E optužnici ubijeno je najmanje 819 ljudi, u incidentima 7.1 i 7.2 iz Priloga E Optužnici ukupno je ubijeno približno 643 ljudi, u incidentu 10.1 iz Priloga E Optužnici približno 500 ljudi, u incidentima 8.1 i 8.2 iz Priloga E Optužnici ukupno je ubijeno najmanje 575 ljudi, u incidentima 9.1 i 9.2 iz Priloga E Optužnici ukupno je ubijeno između 1.000 i 1.200 ljudi.

9.1, 9.2, 10.1 i 12.1 iz Priloga E Optužnici umrle uslijed djela počinitelaca koji su namjeravali da počine ubijanje velikih razmjera.

3114. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

3115. *Status žrtava.* U vezi s incidentima iz Priloga A i Priloga B Optužnici, incidentima koji se ne navode u prilogima Optužnici, kao i incidentima iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.3.2 u vezi sa statusom žrtava.

3116. *Zaključak.* U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da su ubijanja koja predstavljaju ubistvo izvršena u incidentima 3.3, 4.4, 6.1, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7, 6.8, 6.9, 7.1, 7.2, 7.3, 8.1 i 9.1 iz Priloga A Optužnici, u incidentu 1.2 iz Priloga B Optužnici i incidentu 5.1 iz Priloga B Optužnici u odnosu na ubistva u junu, julu i u drugoj polovini 1992., incidentima 7.1, 8.1, 10.2, 13.1, 13.3, 13.4, 14.2 i 16.2 iz Priloga B Optužnici, incidentu od 2. jula 1992. u opštini Kotor-Varoš koji se ne navodi u prilogima Optužnici, te u incidentima 1.1, 2.1, 3.1, 5.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.2, 9.1, 9.2, 10.1 i 12.1 iz Priloga E Optužnici predstavljaju istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti kažnjiv na osnovu člana 5 Statuta.

8.5 Deportacija i prisilno premještanje

8.5.1 Mjerodavno pravo

3117. U tačkama 7 i 8 Optužnice, optuženi se tereti za deportaciju i prisilno premještanje kao zločine protiv čovječnosti. Kako se navodi u Optužnici, "restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, koji su uvijek bili usmjereni protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Opštinama, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu".¹³¹⁴⁹ Krivično djelo deportacije (tačka 7 Optužnice) navedeno je u članu 5(d) Statuta, dok prisilno premještanje (tačka 8 Optužnice) predstavlja optužbu za "druga nehumana djela" iz člana 5(i). O opštim obilježjima i uslovu za nadležnost za ta krivična djela raspravljano je u poglavlju 8.2, gore.

3118. I deportacija i prisilno premještanje podrazumijevaju prisilno raseljavanje osoba s područja na kojem zakonito borave, bez osnova dopuštenih međunarodnim pravom.¹³¹⁵⁰ Uslov za krivično djelo deportacije jeste da žrtve budu raseljene preko *de jure* državne granice, ili, u određenim okolnostima, preko *de facto* granice.¹³¹⁵¹ Prisilno premještanje podrazumijeva raseljavanje osoba unutar državnih granica.¹³¹⁵²

3119. Prisilno raseljavanje znači da se ljudi preseljavaju protiv njihove volje ili bez stvarne mogućnosti izbora.¹³¹⁵³ Strah od nasilja, prinuda, zatočenje, psihološki pritisak i druge takve okolnosti mogu stvoriti atmosferu u kojoj nema drugog izbora do odlaska, što, prema tome, predstavlja prisilno raseljavanje ljudi.¹³¹⁵⁴ Činjenica da je raseljavanje osoba izvršeno u skladu s nekim sporazumom političkih ili vojnih vođa ili da je provedeno pod pokroviteljstvom MKCK-a ili neke druge neutralne organizacije ne čini nužno to raseljavanje dobrovoljnim.¹³¹⁵⁵

¹³¹⁴⁹ Optužnica, par. 70.

¹³¹⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 317; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304, 308.

¹³¹⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 300; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304.

¹³¹⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317.

¹³¹⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 229, 233; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279.

¹³¹⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 281.

¹³¹⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 286; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 523; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 127; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 724.

3120. Međunarodno humanitarno pravo prihvata da postoji ograničen broj okolnosti pod kojima je raseljavanje civila tokom oružanog sukoba dopušteno, i to u slučaju da se vrši iz razloga bezbjednosti tih osoba ili iz imperativnih vojnih razloga.¹³¹⁵⁶ U takvim slučajevima raseljavanje je privremeno i mora se izvršiti na način koji će osigurati da se raseljene osobe vrate u svoje domove čim to situacija dopusti.¹³¹⁵⁷ Međutim, pitanje da li je neko prisilno premještanje ljudi zakonito ispravnije je riješiti putem razmatranja opštih obilježja zločina protiv čovječnosti.¹³¹⁵⁸

3121. Počinilac deportacije ili prisilnog premještanja mora imati namjeru da prisilno raseli osobe; međutim, on ne mora imati namjeru da ih trajno raseli.¹³¹⁵⁹

8.5.2 Pravni zaključci

3122. U poglavljima 4.1.7, 4.2.7, 4.3.7, 4.4.7, 4.5.7, 4.6.7, 4.7.7, 4.8.7, 4.9.7, 4.10.7, 4.11.7, 4.12.7, 4.13.7, 4.14.7 i 7.17, Pretresno vijeće je odlučilo da sljedeće incidente prisilnog premještanja i deportacije bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji se navode u Optužnici dalje razmotri u skladu s mjerodavnim pravom:

(a) opština Banjaluka - (i) u periodu od maja 1992. do maja 1993., odlazak mnogih bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opštine Banjaluka iz straha, a posebno njihov odlazak u Hrvatsku u julu i avgustu 1992.; njihov strah je 1992. godine pojačan zbog ponašanja civilnih vlasti, uključujući članove Kriznog štaba ARK-a i njegovog predsjednika Radoslava Brđanina, kao i jedne civilne agencije koja je nazvana po Brđaninu; (ii) dana 26. avgusta 1994., odlazak 480 bosanskih Muslimana iz opštine Banjaluka u Tešanj i Tuzlu u organizaciji bosanskih Srba; i (iii) dana 3. septembra 1994., odlazak skoro 500 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opštine Banjaluka u Turbe, u organizaciji bosanskih Srba. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.1.7

¹³¹⁵⁶ Ženevska konvencija III, čl. 19; Ženevska konvencija IV, čl. 49; Dopunski protokol II, čl. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 284-285; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 597-598; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 725; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 308.

¹³¹⁵⁷ Ženevska konvencija IV, čl. 49; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 524; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 599; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 725.

¹³¹⁵⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 167.

¹³¹⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 304-307, 317; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 206; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304.

(b) opština Bijeljina - (i) u periodu od ljeta 1992. do 1995. godine, premještanje na "međuprostor" između linija fronta više hiljada muslimanskih civila iz Bijeljine od strane Vojkana Đurkovića iz SDS-a, u čemu su pomagali Mauzerovi ljudi, dok su drugi Muslimani takođe pobjegli iz Bijeljine u sopstvenoj organizaciji; i (ii) tokom 1992. i 1993. godine, prevoz bosanskih Muslimana preko Srbije do mađarske granice koji je vršila privatna agencija "Evropa", a u kojoj je bilo zaposleno osoblje MUP-a. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.2.7

(c) opština Foča - (i) u periodu od jula do 13. avgusta 1992., odlazak civila, bosanskih Muslimana, opisanih kao "lojalnih", u druge zemlje, koji su omogućile i organizovale srpske civilne i vojne vlasti, po zadatku koji im je izdalo fočansko Ratno povjereništvo; (ii) dana 26. juna 1992., premještanje jedne žene, bosanske Muslimanke zatočene u motelu "Bukovica", u Novi Pazar u Srbiji autobusom i u policijskim automobilima sa "četnicima", dan nakon što su Gojko Janković i Petko Gašević rekli da će ih odvesti iz Foče zbog toga što ne mogu da kontrolišu "bande"; (iii) dana 10. novembra 1992., premještanje jednog bosanskog Muslimana iz KP Doma u Dobro Polje. U Dobrom Polju su mu tri policajca naredila da ide pješice prema Rogaju na teritoriji pod kontrolom ABiH; (iv) dana 8. decembra 1992., premještanje jednog zatočenog bosanskog Muslimana od strane muškaraca u sivomaslinastim uniformama, koji su identifikovani kao "četnici", iz KP Doma u Kalinovik, odakle je on 12. decembra 1992. razmijenjen; (v) dana 24. marta 1993. razmjena jednog zatočenog bosanskog Muslimana na sarajevskom aerodromu. On je iz KP Doma 18. septembra 1992. premješten u policijsku stanicu u Kalinoviku, gdje su mu 21. marta 1993. srpski vojnici, uključujući Zorana Samardžića ili Predraga zvanog Pedo Trifkovića/Trivuna, koji su obojica bili na čelu ili pripadnici jedinica pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, prijetili nožem i puškom i rekli mu da mu je ostalo još 15 minuta života, a zatim ga pustili da ide; (vi) dana 23. oktobra 1992., premještanje autobusom iz Foče u Goražde grupe žena i djece, bosanskih Muslimana, koji su mjesec dana bili zatočeni u sportskoj dvorani "Partizan"; i (vii) dana 15. juna 1994., razmjena jednog bosanskog Muslimana iz opštine Foča koji je do jula 1993. bio zatočen u KP Domu, a zatim u zatvoru Kula. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.3.7

(d) opština Ilidža - odlazak jedne porodice bosanskih Muslimana iz opštine u Sarajevo 25. maja 1992. nakon što je jedan pripadnik Belih orlova zaprijetio da će poklati članove te porodice ukoliko se oni ne povinuju ultimatumu da napuste opštinu ili se ne

prihvate oružja i iskažu lojalnost srpskim vlastima, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.4.7;

(e) opština Kalinovik - odlazak jednog muškarca, bosanskog Muslimana, u Zenicu na teritoriju pod muslimanskom kontrolom, gdje je stigao 20. septembra 1992. nakon što je preživio incident ubijanja u Ratinama 5. avgusta 1992., kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.7;

(f) opština Ključ - odlazak najmanje 14.000 do 15.000 Muslimana, 200 Hrvata i 1.000 Srba iz opštine Ključ u periodu od 27. maja 1992. do maja 1993. godine u konvojima koje su organizovali i štab Civilne zaštite Skupštine opštine Ključ i policija, a koji su na teritoriju pod kontrolom Muslimana i Hrvata generalno išli pod pratnjom policije, pri čemu je najveći dio ljudi koji su odlazili to činio iz straha i zbog nepodnošljivih okolnosti. Među tim konvojima bili su (i) najmanje četiri konvoja s ukupno mnogo više od 2.500 civila, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koji su u periodu od jula do septembra 1992. otišli za Travnik, uključujući konvoj od 1.000 ljudi koje su činili uglavnom žene i djeca, bosanski Muslimani; i (ii) konvoj od približno 2.500 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, od kojih su većina bili žene, djeca i starci, koji je otišao za Travnik 1. oktobra 1992. pod pratnjom bosanskih Srba, dok su pripadnici lokalne policije bosanskih Srba i VRS-a na mjestu polaska tog konvoja na spisku provjeravali ko je platio i potpisao prenos vlasništva nad svojom imovinom, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.6.7;

(g) opština Kotor-Varoš - veliki dijelovi bosanskog muslimanskog i bosanskog hrvatskog stanovništva, uključujući žene i djecu, iz opštine Kotor-Varoš iselili su se iz opštine u periodu od juna do novembra 1992. Njih su u konvojima premjestile snage koje su napale opštinu, među kojima su bile jedinice VRS-a, policija i posebna jedinica policije iz CSB-a Banjaluka. Nekoliko konvoja je prvobitno organizovalo Ratno predsjedništvo, a od 29. juna 1992., agencija koju je osnovao Krizni štab Kotor-Varoša kako bi nadzirala raseljavanje ljudi i koja je organizovala autobuse za premještanje. Oni koji su odlazili činili su to zbog toga što su bili prisiljeni da odu ili zbog životnih uslova. Neki od konvoja su otišli za Travnik, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.7.7;

(h) opština Novi Grad - dana 27. maja 1992. ili približno tog datuma, protjerivanje svih Muslimana koji su preživjeli napad na Ahatoviće, zajedno sa Srbima i Hrvatima u braku s Muslimanima, od strane snaga među kojima su bili "Beli orlovi" i drugi u uniformama JNA, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.8.7;

(i) opština Pale - premještanje više od 2.000 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s Pala u Sarajevo krajem juna i početkom jula 1992. u konvojima koji su vozili pod pratnjom SJB-a Pale, kako što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.9.7;

(j) opština Prijedor - (i) u periodu od kraja maja 1992. do novembra 1992., premještanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz Prijedora u Travnik, Turbe, Doboj, Banjaluku, Tuzlu i Gračanicu u konvojima pod pratnjom Sime Drljače, načelnika SJB-a, kao i policije i vojske bosanskih Srba; (ii) početkom oktobra 1992., premještanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koji su bili zatočeni u Trnopolju, u Hrvatsku ili na granicu s Hrvatskom, koje su izvršili Simo Drljača, načelnik SJB-a, kao i policija i vojska bosanskih Srba, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.7;

(k) opština Rogatica - (i) u maju 1992., odlazak, uslijed pojačanog granatiranja, 1.500 do 2.000 bosanskih Muslimana iz grada Rogatice u selo Vragolovi, gdje se već nalazilo približno 5.000 do 6.000 bosanskih Muslimana, te odlazak u Goražde, do avgusta 1992., skoro svih bosanskih Muslimana koji su se nalazili u Vragolovima, uslijed granatiranja Vragolova od strane srpskih snaga i upozorenja o još jednom srpskom napadu; (ii) odlazak bosanskih Muslimana iz grada Rogatice i sela u toj opštini u Pokrivenik, Kopljeviće i šumu Rudine u periodu od maja do avgusta 1992. uslijed pucnjave i granatiranja grada Rogatice 19. juna 1992., te sve veće nesigurnosti koja je bila djelimično izazvana srpskim napadima na nekoliko muslimanskih sela – Mader, Koziće i Kopljeviće – kao i na druga sela – Borovsko, Kozadre, Kramer Selo i Dobrašinu; (iii) u periodu od kraja maja do jula 1992., premještanje bosanskih Muslimana, među kojima su bili i neki iz grada Rogatice, u Olovo pod pratnjom pripadnika policijske stanice u Sokocu. Konkretno, 27. juna 1992., približno 280 Muslimana, držanih u srednjoj školi "Veljko Vlahović", osim onih koji su bili vojno sposobni, otišlo je u Olovo pod pratnjom stražara u vojnim vozilima. Stražari u logoru su bili Srbi mještani pod komandom Rajka Kušića, pripadnici civilne policije, srpskog TO-a i paravojnih jedinica; (iv) odlazak jednog bosanskog Muslimana iz opštine Rogatica nakon što je u avgustu 1992. pobjegao iz logora Rasadnik u Kopače, gdje je ostao dva mjeseca i na kraju došao u Sarajevo 7. januara 1993., da bi se pridružio svojoj porodici; (v) odlazak, u avgustu ili septembru 1993., jedne porodice bosanskih Muslimana iz grada Rogatice u Crnu Goru vlastitim sredstvima, nakon napada na grad i njihovog zatočenja u srednjoj školi "Veljko Vlahović"; (vi) razmjena zatočenih bosanskih Muslimana iz logora Rasadnik u Sarajevo u periodu od marta 1993. do aprila 1994., po odobrenju Rajka

Kušića. Drugi zatočenici iz logora Rasadnik prevezeni su u Zvornik, uključujući i neke od njih koji su bili u jednom autobusu koji je pratio upravnik logora Rasadnik. Te razmjene su vršili pripadnici VRS-a koji su tokom tog perioda bili zaduženi za logor Rasadnik; (vii) razmjena jednog bosanskog Muslimana iz opštine Rogatica koji je bio zatočen u logoru Batković i kojeg su iz logora 21. jula 1993. razmijenili pripadnici VRS-a koji su bili zaduženi za taj logor. Poslije razmjene, on je uz pomoć Crvenog krsta odveden u Hrvatsku; i (viii) premještanje muslimanskih žena i djece iz Žepe u Sarajevo krajem jula 1995., autobusima koje je obezbijedio VRS, na zahtjev muslimanskih predstavnika i u skladu sa sporazumom koji je postignut na pregovorima između VRS-a i UNPROFOR-a. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.11.7

(1) opština Sanski Most - odlazak skoro svih bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opštine Sanski Most u periodu od 27. maja 1992. do 13. oktobra 1995., pri čemu je velika većina njih otišla prije kraja 1992., konkretno: (i) evakuacija žena, djece, staraca i vojno sposobnih muškaraca, koji su živjeli u muslimanskom naselju Mahala u gradu Sanskom Mostu, od strane 6. krajiške brigade, i to prvo u Pobježje 29. maja 1992., poslije čega su, oko 2. juna 1992., okupljeni i autobusima premješteni u Veliku Kladušu; (ii) odlazak preživjelih stanovnika muslimanskog sela Hrustovo, nakon što su ih počinioci napada na selo Hrustovo protjerali u Doboju, zajedno s još približno 200 stanovnika susjednih sela. U Doboju su im srpski vojnici naredili da sami pronađu put do teritorije koju su držali Muslimani, gdje su kasnije i stigli; (iii) nakon uvođenja mjera diskriminacije, odlazak iz Sanskog Mosta 21. septembra 1992. jednog bosanskog Hrvata koji je dobio dozvolu za odlazak iz opštine. On je zatim u decembru 1992. otišao u Hrvatsku; (iv) prevoz jedne grupe bosanskih Muslimana iz opštine Sanski Most u opštinu Bihać krajem maja 1992. pod pratnjom srpskih vojnika, nakon što je njihov odlazak ranije tog mjeseca organizovao Boško Banjac, koji je bio član Kriznog štaba Sanski Most; (v) u maju 1992., odlazak jednog konvoja u kojem je bilo približno 1.200 žena, djece i staraca, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, iz Mahale u Veliku Kladušu. Oni su otišli protiv svoje volje i pod pratnjom policije bosanskih Srba; (vi) dana 11. juna 1992., odlazak iz opštine Sanski Most u Veliku Kladušu jednog konvoja u kojem je bilo 850 bosanskih Muslimana, koje su stražari pod vođstvom Davidovića, komandanta srpskog Kriznog štaba u Banjaluci, pod prijetnjom oružjem prisilili da se ukrcaju u autobuse; (vii) u periodu od avgusta do septembra 1992., odlazak najmanje 6.100 bosanskih Muslimana iz opštine Sanski Most u Travnik u barem tri konvoja koje

su organizovali Krizni štab i SDS iz Sanskog Mosta. Jedan od tih konvoja otišao je 17. avgusta 1992. i u njemu je bilo najmanje 1.600 ljudi iz grada Sanskog Mosta kojima je tog jutra bilo naređeno da napuste grad; (viii) premještanje jedne žene, bosanske Muslimanke, zajedno s njenom djecom, iz Hrustova u Tominu u julu 1992. Oni su otišli nakon napada na Hrustovo od strane Mitre i još jednog vojnika, koji su im dvije sedmice kasnije rekli da odu pješice na teritoriju koju su držali Muslimani; (ix) svake godine, od kraja 1992. do marta 1995., u Turbetu je obavljana razmjena četiri do pet konvoja iz opštine Sanski Most, od kojih se svaki sastojao od pet do deset autobusa, a tu razmjenu su organizovali Krizni štab i SDS iz Sanskog Mosta. Jedan konvoj je otišao 3. septembra 1994. i u njemu je bilo skoro 500 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata; (x) dana 31. oktobra 1992., uprava logora Manjača je u Travniku razmijenila jednog bosanskog Muslimana iz opštine Sanski Most. On je prethodno bio zatočen u logoru Manjača; (xi) u novembru i decembru 1992., uprava logora Manjača je razmijenila trojicu bosanskih Muslimana iz opštine Sanski Most koji su bili zatočeni u logoru Manjača. Oni su otišli u Karlovac u Hrvatskoj; i (xii) dana 20. jula 1993., uprava logora Batković je u Čelebićima izvršila razmjenu jednog bosanskog Hrvata iz opštine Sanski Most. On je prethodno bio zatočen u logoru Batković. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.12.7

(m) opština Sokolac - (i) odlazak muslimanskog stanovništva grada Sokoca počev od 12. maja 1992. Većina tih ljudi je otišla za Olovo zbog toga što je vjerovala da im prijete nasilje u gradu Sokocu i selu Knežina, kao i zbog nedostatka zaštite opštinskih vlasti, uključujući Krizni štab i njegovog predsjednika Milana Tupajića; (ii) prevoz žena i djece iz muslimanskog sela Novoseoci u Sarajevo autobusom, koji su 22. septembra 1992. izvršili pripadnici 2. romanijske brigade VRS-a, uključujući Momčila Pajića; i (iii) razmjena jednog muškarca, bosanskog Muslimana, koji je 1992. i 1993. bio zatočen u raznim zatočeničkim centrima, obavljena 20. avgusta 1993. na sarajevskom aerodromu. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.13.7

(n) opština Vlasenica - (i) dana 17. maja 1992., premještanje jedne grupe, koja se sastojala od žena, djece i jednog starijeg muškarca, iz Zaklopače, muslimanskog sela u opštini Vlasenica. Premještanje su izvršili Srbi autobusom koji je tu grupu odvezao od zgrade opštine u gradu Vlasenici do jednog mjesta na udaljenosti od približno deset kilometara od Kladnja. Grupa je zatim morala da pješaci do Kladnja. Premještanje je izvršeno poslije napada na Zaklopaču 16. maja, tokom kojeg je ubijeno približno 60 do

80 ljudi; (ii) premještanje žena i djece iz Gradine, Sušice i drugih muslimanskih zaselaka u grad Vlasenicu u maju i junu 1992. od strane voda specijalne policije iz SJB-a Vlasenica, koji je predvodio Kraljević, pod komandom vlaseničkog Kriznog štaba, te uz podršku jedne jedinice VRS-a; (iii) zarobljavanje i potom premještanje, 2. juna 1995., 500 Muslimana iz sela Drum u Gradini na različite lokacije – u logor Sušica, na autobusnu stanicu u Vlasenici, ili na fudbalski teren – od strane Kraljevićeve jedinice, s kojom su bile i snage VRS-a, poslije čega su ti Muslimani odvedeni u Kladanj; (iv) dana 6. juna 1992., prevoz približno 800 žena, bosanskih Muslimanki, autobusima i kamionima u Luke, nakon što je u logoru Sušica bilo izvršeno razdvajanje muškaraca od žena i djece. Kad su stigli u Luke, neke žene su krenule pješice za Kladanj, dok su druge odvedene u Cersku u opštini Vlasenica; (v) u periodu od decembra 1992. do jula 1993., puštanje, u sklopu razmjene, svjedoka RM-004 i svjedoka RM-030, dvojice vlaseničkih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz logora Batković, u kojem su bili zatočeni nakon što su premješteni iz logora Sušica; svjedok RM-030 je razmijenjen u Tuzlu; i (vi) u julu ili avgustu 1992., premještanje velikog broja žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz logora Sušica u Kladanj ili Cersku u tri autobusa, koje je izvršila srpska policija ili vojska. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.14.7;

(o) Srebrenica – prevoz približno 25.000 bosanskih Muslimana, uglavnom žena, djece i staraca, iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana, koji su poslije zauzimanja Srebrenice od strane snaga VRS-a organizovali VRS i MUP 12. i 13. jula 1995. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 7.17.

Prvo obilježje actusa reusa – raseljavanje

3123. Kao prvo, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak taj da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zakonito boravili na područjima koja su kasnije napustili.

3124. *Raseljavanje preko de jure državne granice.* U vezi s raseljavanjem bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u strane zemlje: Hrvatsku, kako je opisano u incidentima (a)(i), (k)(vii), (j)(ii), (l)(iii), (l)(xi); Mađarsku preko Srbije, kako je opisano u incidentu (b)(ii); Crnu Goru, Švedsku i druge zemlje, kako je opisano u incidentu (c)(i); Srbiju, kako je opisano u incidentu (c)(ii); i Crnu Goru, kako je opisano u incidentu (k)(v), Pretresno vijeće konstatuje da su to bili slučajevi raseljavanja preko *de*

jure granice i da je, shodno tome, kod tih incidenata ispunjen uslov postojanja prvog obilježja *actusa reusa* za krivično djelo deportacije.

3125. *Raseljavanje unutar državnih granica.* U vezi s raseljavanjem bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u: Tešanj i Tuzlu, kako je opisano u incidentu (a)(ii); Travnik, Turbe, Doboj, Banjaluku, Tuzlu i Gračanicu, kako je opisano u incidentu (j)(i); Tuzlu, kako je opisano u incidentu (n)(v); Turbe, kako je opisano u incidentima (a)(iii) i (l)(ix); Rogaj, kako je opisano u incidentu (c)(iii); Goražde, kako je opisano u incidentima (c)(vi) i (k)(i); Sarajevo, kako je opisano u incidentima (d), (i), (k)(iv), (k)(viii) i (m)(ii); Zenicu, kako je opisano u incidentu (e); Pokrivenik, Kopljeviće i šumu Rudine, kako je opisano u incidentu (k)(ii); Olovo, kako je opisano u incidentima (k)(iii) i (m)(i); Zvornik, kako je opisano u incidentu (k)(vi); Veliku Kladušu, kako je opisano u incidentima (l)(i) (l)(v), i (l)(vi); na teritoriju koju su držali Muslimani, kako je opisano u incidentima (l)(ii), (l)(viii), (o); u Bihać, kako je opisano u incidentu (l)(iv); Travnik, kako je opisano u incidentima (f)(i), (f)(ii), (l)(vii), (l)(x); Travnik i područje izvan opštine Kotor-Varoš, kako je opisano u incidentu (g);¹³¹⁶⁰ Čelebiće, kako je opisano u incidentu (l)(xii); Kladanj, kako je opisano u incidentima (n)(i) i (n)(iii); Kladanj i Cersku, kako je opisano u incidentima (n)(iv) i (n)(vi); i grad Vlasenicu, kako je opisano u incidentu (n)(ii), Pretresno vijeće napominje da se u tim incidentima radilo o raseljavanju unutar državnih granica i, shodno tome, konstatuje da je kod tih incidenata ispunjen uslov postojanja prvog obilježja *actusa reusa* za krivično djelo nehumanih djela (prisilno premještanje).

3126. Pretresno vijeće je takođe donijelo zaključke u vezi s razmjenama zatočenika u Sarajevu i na sarajevskom aerodromu u incidentima (c)(v), (m)(iii) i (k)(vi) i konstatuje da su te žrtve bile raseljene unutar državnih granica. U vezi s incidentom (c)(iv), Pretresno vijeće je konstatovalo da je jedan bosanski Musliman koji je bio zatočen u KP Domu odveden u Kalinovik i tamo razmijenjen, te, shodno tome, konstatuje da je on bio raseljen unutar državnih granica. Dakle, Pretresno vijeće se uvjerilo da je kod tih incidenata ispunjen uslov postojanja prvog obilježja *actusa reusa* za krivično djelo nehumanih djela (prisilno premještanje).

3127. U vezi s incidentom (b)(i), Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi gdje su Muslimani otišli nakon što su bili premješteni na ničiju zemlju, kao ni gdje su otišli

¹³¹⁶⁰ U vezi s incidentom (g), Pretresno vijeće smatra da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su bili premješteni na druga mjesta izvan opštine Kotor-Varoš takođe bili raseljeni unutar državnih granica.

drugi Muslimani koji su pobjegli iz Bijeljine. U vezi s incidentom (c)(vii), u kojem je razmijenjen jedan bosanski Musliman zatočen u zatvoru Kula, Pretresno vijeće napominje da nema informacija o tome gdje je ta razmjena obavljena i gdje je ta osoba na kraju otišla. U incidentu (h), Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi gdje su Muslimani, kao i Srbi i Hrvati koji su bili u braku s Muslimanima, bili protjerani. Pretresno vijeće, shodno tome, ne može da utvrdi da su ti ljudi prebačeni preko *de jure* ili *de facto* granice, ali se uvjerilo da je ispunjen uslov postojanja prvog obilježja *actusa reusa* za krivično djelo nehumanih djela (prisilno premještanje).

Drugo obilježje actusa reusa – prisila

3128. *Incidenti raseljavanja poslije zatočenja.* U incidentu (c)(ii), Pretresno vijeće je konstatovalo da su žene iz motela "Bukovica", u kojem su bile zatočene, prevezene u Srbiju autobusom i policijskim automobilima. Nakon što je razmotrilo njihovo zatočenje, kao i činjenicu da su bile prevezene autobusom i policijskim automobilima, Pretresno vijeće se uvjerilo da one nisu imale stvarnog izbora nego da odu.

3129. U vezi s razmjenom jednog zatočenika iz KP Doma koji je odveden u Kalinovik, kao što je opisano u incidentu (c)(iv), Pretresno vijeće je razmotrilo uslove zatočenja i zlostavljanje u KP Domu, kao što je opisano u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*. U tim okolnostima, Pretresno vijeće se uvjerilo da on nije imao stvarnog izbora nego da ode. U incidentu (c)(v), zatočenik je prvo premješten iz KP Doma u policijsku stanicu u Kalinoviku, gdje je bio zatočen mjesecima prije nego što je razmijenjen. Nakon što je razmotrilo uslove zatočenja i zlostavljanje u KP Domu, kako je opisano u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*, kao i prisilni rad koji je on morao da obavlja dok je bio zatočen u policijskoj stanici u Kalinoviku (v. poglavlje 4.5.5) i prijetnje koje su mu upućivali srpski vojnici neposredno nakon što je izveden iz policijske stanice (v. poglavlje 4.5.2 *Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici - policijska stanica u Kalinoviku*), Pretresno vijeće konstatuje da on nije imao stvarnog izbora nego da ode.

3130. U vezi s incidentom (c)(iii), Pretresno vijeće napominje da je muškarac, bosanski Musliman, bio zatočen u KP Domu, gdje su uslovi zatočenja bili veoma teški i gdje su mnogi zatočenici bili redovno premlaćivani, kako je opisano u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*. Policajci su ga iz KP Doma odveli u Kalinovik, a zatim u

Dobro Polje, gdje su mu naredili da ide pješice prema Rogaju na teritoriji pod kontrolom ABiH. U svjetlu tih okolnosti, Pretresno vijeće se uvjerilo da on nije imao stvarnog izbora nego da ode.

3131. U vezi s incidentom (c)(vi), Pretresno vijeće je uzelo u obzir da se grupa raseljenih osoba sastojala od žena i djece, koji su mjesec dana bili zatočeni u sportskoj dvorani "Partizan" prije nego što su autobusom premješteni u Goražde, te konstatuje da, s obzirom na njihovo zatočenje i na činjenicu da su bili premješteni autobusom, oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3132. Što se pak tiče incidenta (k)(iii), u onoj mjeri u kojoj se on odnosi na odlazak 280 bosanskih Muslimana koji su bili držani u srednjoj školi "Veljko Vlahović" i pod pratnjom stražara u vojnim vozilima odvezeni u Olovo, Pretresno vijeće je uzelo u obzir svoje zaključke o protivpravnom zatočenju i okrutnom ili nečovječnom postupanju u srednjoj školi "Veljko Vlahović" (v. poglavlje 4.11.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*) i činjenicu da su ti ljudi bili premješteni pod vojnom pratnjom, te konstatuje da oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu. U vezi s incidentom (k)(iii), u onoj mjeri u kojoj se on odnosi na premještanje bosanskih Muslimana iz grada Rogatice u Olovo pod pratnjom pripadnika policijske stanice Sokolac, Pretresno vijeće je uzelo u obzir svoj zaključak da su, približno 26. maja 1992., Srbi objavili da namjeravaju da "očiste" Rogaticu od muslimanskih ekstremista i takozvanih "Zelenih beretki", te da je Živojin Novaković, nakon što su Srbi zauzeli grad Rogaticu, rekao da će grad biti očišćen i da će svako koga nađu u gradu biti ubijen. Na osnovu gore navedenog, kao i činjenice da su ti ljudi bili pod pratnjom pripadnika policijske stanice Sokolac, Pretresno vijeće se uvjerilo da oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3133. U incidentu (j)(ii), Pretresno vijeće napominje da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili zatočeni u Trnopolju prije nego što su premješteni početkom oktobra 1992. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.4 iz Priloga C Optužnici* o uslovima zatočenja i zlostavljanjima u tom logoru do kraja septembra 1992., kao i o ubijanjima u Trnopolju u poglavlju 4.10.1 *Incident 13.5 iz Priloga B Optužnici*. Nakon što je razmotrilo gore navedeno, kao i to da su premještanje u oktobru 1992. organizovali Simo Drljača, načelnik SJB-a, kao i policija i vojska, Pretresno vijeće konstatuje da ti ljudi nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3134. Incident (n)(iv) se odnosi na prevoz autobusima i kamionima žena i djece koji su bili odvojeni od muškaraca u logoru Sušica i od kojih je uprava logora zahtijevala da

potpišu izjave u kojima je stajalo da odlaze po sopstvenoj volji. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak o ubijanjima, uništavanju, oduzimanju i pljačkanju imovine i mjerama diskriminacije u opštini Vlasenica početkom juna 1992., kako je izloženo u poglavljima 4.14.1 *Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici*, 4.14.3, 4.14.4 i 4.14.6, i konstatuje da, u svjetlu tih okolnosti, oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3135. U vezi s incidentom (n)(vi), koji se odnosi na premještanje velikog broja žena, djece i starijih muškaraca iz logora Sušica u julu ili avgustu 1992., Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o ubijanju, protivpravnom zatočenju, zlostavljanju i prisilnom radu koji su počinjeni u logoru Sušica za vrijeme njihovog zatočenja, koji su izloženi u poglavljima 4.14.1 *Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici*, 4.14.2 *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici* i 4.14.5. Nakon što je razmotrilo gore pomenute zaključke, zajedno s činjenicom da su ih prevezle srpska policija ili vojska u autobusima, Pretresno vijeće konstatuje da oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3136. *Razmjene poslije zatočenja.* Što se tiče incidenta (k)(vi), koji se odnosi na razmjenu zatočenika iz logora Rasadnik, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o ubijanju koje je vršeno u tom logoru u poglavlju 4.11.1 *Logor Rasadnik (incident 16.3 iz Priloga C Optužnici)*, kao i na zaključke o uslovima zatočenja i o zlostavljanju kojem su zatočenici bili podvrgnuti, izložene u poglavlju 4.11.2 *Incident 16.3 iz Priloga C Optužnici*. Pored toga, Pretresno vijeće napominje da su te razmjene vršili pripadnici VRS-a koji su u to vrijeme bili zaduženi za upravljanje logorom. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće se uvjerilo da ti zatočenici nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3137. Incident (k)(vii) se odnosi na razmjenu jednog zatočenika iz logora Batković od strane vlasti koje su bile zadužene za logor. Pretresno vijeće je uzelo u obzir svoje zaključke o uslovima zatočenja i zlostavljanju u logoru Batković (v. poglavlje 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*), kao i činjenicu da su razmjenu tog zatočenika izvršili pripadnici VRS-a koji su bili zaduženi za njegovo zatočenje, te se uvjerilo da on nije imao stvarnog izbora nego da ode.

3138. U vezi s incidentom (m)(iii), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da je čovjek bio zatočen od 1992. godine i da je bio premještan u razne zatočeničke centre dok konačno u junu 1993. nije premješten u Kulu radi razmjene (v. poglavlje 4.13.7). Pretresno vijeće napominje da su tokom njihovog premještanja u Kulu, zatočenicima rekli da ih tu dovode radi razmjene. S obzirom na gore navedeno, kao i na dužinu

perioda provedenog u zatočenju, uslove zatočenja, ubistva i zlostavljanje u raznim zatočeničkim centrima u kojima je držan (v. poglavlja 4.1.2 *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici*, 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici* i 4.4.2 *Incident 8.1 iz Priloga C Optužnici*), Pretresno vijeće konstatuje da on nije imao stvarnog izbora nego da ode. U vezi s incidentom (c)(vii), Pretresno vijeće napominje da je svjedok RM-046 prvo bio držan u KP Domu Foča, a zatim zatočen u Kuli, prije nego što je razmijenjen 15. juna 1994., te je uzelo u obzir svoje zaključke o protivpravnom zatočenju i zlostavljanju u oba logora, kao i svoj zaključak o ubijanjima koja su izvršena u KP Domu Foča tokom njegovog zatočenja (v. poglavlja 4.3.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*, 4.3.1 *Incident 5.1 iz Priloga B Optužnici* i 4.4.2 *Incident 8.1 iz Priloga C Optužnici*). U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da svjedok RM-046 nije imao stvarnog izbora nego da ode.

3139. Incidenti (l)(x) i (l)(xi) odnose se na razmjenu zatočenika iz logora Manjača. Nakon što je razmotrilo svoje zaključke o ubistvima (v. poglavlja 4.1.1 *Incident 1.1 iz Priloga B Optužnici* i 4.1.1 *Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici*), protivpravnom zatočenju i okrutnom ili nečovječnom postupanju (v. poglavlje 4.1.2 *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*) u logoru Manjača i činjenicu da je VRS bio zadužen za upravljanje logorom i organizovao te razmjene, Pretresno vijeće se uvjerilo da oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3140. U incidentu (l)(xii), razmijenjen je jedan bosanski Hrvat koji je bio zatočen u logoru Batković. Nakon što je razmotrilo svoje zaključke o uslovima zatočenja i zlostavljanju logoru Batković koji su izloženi u poglavlju 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*, kao i činjenicu da su razmjenu tog zatočenika izvršile vlasti zadužene za upravljanje logorom, Pretresno vijeće se uvjerilo da on nije imao stvarnog izbora nego da ode.

3141. U incidentu (n)(v), dvojica bosanskih Muslimana su prvo bila zatočena u logoru Sušica, a zatim premještena u logor Batković, odakle su razmijenjena u periodu od decembra 1992. do jula 1993. S obzirom na uslove zatočenja, zlostavljanje i ubijanje koje je izvršeno i u logoru Sušica i potom u logoru Batković, kako je izloženo u poglavljima 4.14.2 *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici*, 4.14.1 *Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici*, 4.14.1 *Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici*, 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici* i 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici*, Pretresno vijeće se uvjerilo da oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3142. *Incidenti raseljavanja zbog okolnosti koje su vladale u opštinama.* U vezi s opštinom Banjaluka, odbrana je iznijela argument da su i Srbi i Muslimani dobrovoljno otišli iz te opštine zbog rata.¹³¹⁶¹ U vezi s incidentom (a)(i), Pretresno vijeće podsjeća da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati otišli iz straha i da su odlasci bili pojačani zbog ponašanja civilnih vlasti, uključujući članove Kriznog štaba ARK-a, koji su omogućili odlazak bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opštine Banjaluka 1992. godine; Brđanin je 1992. godine pozvao bosanske Muslimane da napuste Krajinu; dana 29. maja 1992., Krizni štab ARK-a je donio odluku da će dozvoliti Muslimanima i Hrvatima da napuste teritoriju ARK-a pod uslovom da Srbima bude dopušteno da se presele u ARK i republiku bosanskih Srba; Krizni štab je takođe donio odluku da se suprotstavi svim pokušajima vršenja pritiska ili prisile u cilju iseljavanja stanovništva i da takve pokušaje spriječi. Nadalje, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o okolnostima u kojima su se odvijali ti odlasci, kao što su mjere diskriminacije izložene u poglavlju 4.1.6, te činjenice da je Krizni štab ARK-a, počev od 12. maja 1992., izdavao odluke kojima su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili uklanjani s funkcija u javnim preduzećima u Krajini i da su oni koji su ostali bez zaposlenja takođe bili deložirani iz stanova u vlasništvu preduzeća u kojima su ranije bili zaposleni. S obzirom na sve gore navedeno, Pretresno vijeće konstatuje da bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su napustili opštinu Banjaluka nisu imali stvarni izbor nego da odu i odbija argumente koje je s tim u vezi iznijela odbrana, i to zato što su ti ljudi bili otpušteni s posla i deložirani iz svojih stanova, dok bosanski Srbi nisu. Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci tog raseljavanja bile civilne vlasti, uključujući članove Kriznog štaba ARK-a.

3143. Što se tiče opštine Foča, odbrana je iznijela argument da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati otišli dobrovoljno i da su neki ostali na tom području usprkos sukobu.¹³¹⁶² U vezi s incidentom (c)(i), Pretresno vijeće je razmotrilo okolnosti u kojima su bosanski Muslimani otišli iz opštine, kako ih je izložilo u svojim činjeničnim zaključcima u poglavlju 4.3.7, to jest ograničenja kretanja nametnuta bosanskim Muslimanima, dok su Srbi mogli slobodno da se kreću, pljačkanje i paljevinu kuća i stanova u vlasništvu Muslimana, hapšenje seljana muslimanske nacionalnosti, ili zarobljavanje i ponekad premlaćivanje ili ubijanje seljana. Vijeće stoga konstatuje da su bosanski Muslimani otišli iz opštine Foča zbog toga što nisu imali drugog izbora nego

¹³¹⁶¹ Završni podnesak odbrane, par. 832.

¹³¹⁶² Završni podnesak odbrane, par. 1512-1514.

da odu, te odbija argument odbrane s tim u vezi. Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci tog raseljavanja bili pripadnici VRS-a, policije i paravojskih formacija, kao i zaposlenici Ministarstva pravde.

3144. U vezi s opštinom Ilidža, odbrana je iznijela argument da niko nikad nije bio prisilno uklonjen ili premješten iz te opštine, te da su ljudi odlazili dobrovoljno i bez ograničenja.¹³¹⁶³ Pretresno vijeće napominje da je u incidentu (d) jedna porodica bosanskih Muslimana napustila opštinu Ilidža 25. maja 1992., nakon što je jedan pripadnik Belih orlova dao jednom od članova te porodice "izbor da napusti Ilidžu ili se prihvati oružja i iskaže lojalnost srpskim vlastima" i zaprijetio mu da će zaklati i njega i njegovu porodicu ukoliko se ne bude brzo odlučio. Pretresno vijeće konstatuje da je ta porodica otišla odatle iz straha za sopstveni život. Pretresno vijeće stoga konstatuje da oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu i odbija argument odbrane s tim u vezi. Pretresno vijeće konstatuje da je počinioc tog raseljenja bio pripadnik "Belih orlova".

3145. U vezi s opštinom Kalinovik, odbrana je iznijela argument da su stanovnici htjeli da odu iz opštine zbog eskalacije paravojskih aktivnosti.¹³¹⁶⁴ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak o incidentu ubijanja u Ratinama, gdje su srpski vojnici teško premlatili i ubili iz vatrenog oružja 24 zatočenika, kao što je izloženo u poglavlju 4.5.1 *Incident 7.1 iz Priloga B Optužnici*. Pored toga, Vijeće podsjeća da se incident (e) odnosi na odlazak jedinog preživjelog muškarca, bosanskog Muslimana, poslije tih ubijanja. On je bio pogođen u nogu. Pretresno vijeće se uvjerilo da je taj čovjek otišao iz te opštine iz straha za sopstveni život. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da on nije imao stvarnog izbora nego da ode i odbija argument odbrane s tim u vezi. Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci tog raseljenja bili pripadnici jedinice koja je bila potčinjena TG Foča.

3146. U vezi s opštinom Ključ, odbrana je iznijela argument da je Krizni štab ARK-a samo omogućavao kretanje civila koji su odlazili iz zona u kojima su vođeni sukobi, gdje se nisu osjećali sigurno, te da su iz tih zona sukoba bježali ljudi svih nacionalnosti.¹³¹⁶⁵ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.6.7 da je većina bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su napustili opštinu Ključ to učinila iz straha, kao i zbog nepodnošljivih okolnosti. Pored toga, Vijeće podsjeća na

¹³¹⁶³ Završni podnesak odbrane, par. 1308-1309.

¹³¹⁶⁴ Završni podnesak odbrane, par. 1583.

¹³¹⁶⁵ Završni podnesak odbrane, par. 1283, 1289.

svoje zaključke u poglavlju 4.6.6 da su krajem maja 1992. bosanske Muslimane i bosanske Hrvate koji nisu potpisali izjavu o lojalnosti republici bosanskih Srba srpske vlasti otpustile s funkcija u preduzećima i javnim tijelima, uključujući policiju. Ratno predsjedništvo opštine Ključ je 21. jula 1992. takođe donijelo odluku da na svim ključnim položajima u društvenim ustanovama i preduzećima mogu biti samo Srbi lojalni republici bosanskih Srba. Potom je nekoliko bosanskih Muslimana otpušteno s opštinskih funkcija. Na kraju, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u istom poglavlju da su u maju 1992. Krizni štab Ključ i srpska policija strogo ograničili slobodu kretanja bosanskim Muslimanima u opštini. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, koji su napustili opštinu Ključ kako je opisano u incidentima (f)(i) i (f)(ii), nisu imali stvarnog izbora nego da odu i odbija argumente odbrane s tim u vezi. Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci tih raseljavanja bile civilne vlasti i policija.

3147. U vezi s opštinom Kotor-Varoš, odbrana je iznijela argument da su ljudi dobrovoljno odlučivali da odu zbog nestabilnog i opasnog okruženja izazvanog sukobom.¹³¹⁶⁶ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.7.7 da su dijelovi stanovništva muslimanske i hrvatske nacionalnosti, uključujući žene i djecu, bili prisiljeni da napuste opštinu, a da su se drugi prijavili za odlazak zbog uslova života u periodu od juna do novembra 1992. Vijeće takođe podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.7.6 da su od 12. maja 1992. pa nadalje, lokalne vlasti u opštini Kotor-Varoš, uključujući MUP Kotor-Varoša i Krizni štab Kotor-Varoš, nametale bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ograničenja kretanja koja je provodio VRS, te da su im nametale i ograničenja pristupa medicinskoj njezi. Počev od juna 1992., civilne vlasti, uključujući Krizni štab Kotor-Varoš, otpuštale su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s posla. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o incidentima ubijanja u opštini Kotor-Varoš u junu i julu 1992., kako je izloženo u poglavlju 4.7.1 *Prilog C Optužnici i incidenti ubistva koji nisu navedeni u prilogima Optužnici*. Na kraju, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak o protivpravnom zatočenju i okrutnom ili nečovječnom postupanju u poglavlju 4.7.2 *Incidenti zatočenja koji nisu navedeni u prilogima Optužnici – škola u Grabovici*, da su se tokom noći 2. novembra 1992., približno 50 žena i određeni broj djece predali VRS-u kada su pokušali da pobjegnu iz Večića prema Travniku, poslije čega su bili zatočeni u školi u Grabovici.

¹³¹⁶⁶ Završni podnesak odbrane, par. 1144, 1147.

Sljedećeg jutra su ih ukrkali u autobus. Autobusi su se u popodnevnim satima zaustavili u Vrbanjcima, odakle je konvoj od približno 25 ili više autobusa otišao za Travnik. S obzirom na sve to, Pretresno vijeće konstatuje da bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su napustili opštinu Kotor-Varoš kako je opisano u incidentu (g) nisu imali stvarnog izbora nego da odu. Shodno tome, Pretresno vijeće odbija argument odbrane s tim u vezi. Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci tih raseljavanja bili pripadnici MUP-a, Krizni štab i VRS.

3148. U vezi s incidentom (h) u opštini Novi Grad, odbrana je iznijela argument da su mnogi bosanski Muslimani i bosanski Hrvati odlučili da napuste opštinu zbog nemira na tom području i usprkos činjenici da im nisu bile nanesene nikakve povrede ni šteta.¹³¹⁶⁷ Odbrana je dalje ustvrdila da je određeni broj porodica bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata odlučio da ostane u opštini tokom cijelog sukoba.¹³¹⁶⁸ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.8.3 da su skoro sve kuće u selu Ahatovići koje su pripadale Muslimanima bile oštećene ili uništene tokom napada na selo od strane srpskih snaga koje su bile stacionirane u kasarni JNA u okolnim selima dana 27. maja 1992. ili približno tog datuma. Pored toga, nakon što je razmotrilo okolnosti u kojima se odvijao odlazak stanovništva iz Novog Grada, kako je konstatovano u poglavlju 4.8.7, to jest činjenicu da su 27. maja 1992. ili približno tog datuma, tenkovi zauzeli položaje na brdima oko pretežno muslimanskog sela Ahatovići u opštini Novi Grad; da su uz pomoć megafona, seljanima upućivane prijetnje: "Balije, predajte se ili ćemo vam pobiti djecu!"; da su, kada se seljani nisu predali, snage koje je predvodio Jovan Tintor, u čijem sastavu su bili Beli orlovi i drugi u uniformama JNA, napale selo i ušle u njega i da su nakon napada na Ahatoviće i Dobroševiče, svi preživjeli Muslimani u Ahatovićima bili zarobljeni ili protjerani zajedno s nekim Srbima i Hrvatima koji su bili u braku s Muslimanima, Pretresno vijeće konstatuje da oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu, te odbija argumente odbrane.

3149. Što se pak tiče opštine Pale, odbrana je iznijela argument da su početkom rata bosanski Muslimani zahtijevali da odu iz straha od odmazde nakon napada na lokalne Srbe i JNA, te da nije bilo prisilnog protjerivanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.¹³¹⁶⁹ Pretresno vijeće je konstatovalo da su u incidentu (i) bosanski Muslimani i bosanski Hrvati napustili opštinu u konvojima pod pratnjom pripadnika SJB-a Pale i da

¹³¹⁶⁷ Završni podnesak odbrane, par. 1362.

¹³¹⁶⁸ Završni podnesak odbrane, par. 1362. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 1352-1361, 1363.

¹³¹⁶⁹ Završni podnesak odbrane, par. 1386.

su neki pripadnici SJB-a takođe vršili pritisak na bosanske Muslimane da odu iz opštine. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća da je jednoj muslimanskoj delegaciji koja se u maju sastala sa SJB-om rečeno da Srbi više ne žele da žive s Muslimanima i da ne mogu da im garantuju bezbjednost. Pretresno vijeće je, pored toga, razmotrilo dokaze koje je iznio Crnčalo, da ni on ni drugi bosanski Muslimani nisu dobrovoljno napustili Pale, već da su svi bili prinuđeni da to urade kako bi zaštitili svoje porodice. Pretresno vijeće se uvjerilo da bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, stanovnici Pala, nisu imali stvarnog izbora nego da odu, te odbija argumente odbrane s tim u vezi.

3150. Što se tiče opštine Prijedor, odbrana je iznijela argument da su odlasci bili posljedica oružanog sukoba i međunacionalnih napetosti i da su preseljenja pomagali međunarodni akteri kao što su MKCK i UNICEF.¹³¹⁷⁰ Kao prvo, Pretresno vijeće podsjeća da to što se raseljavanje ljudi vrši na osnovu sporazuma između političkih ili vojnih rukovodilaca ili pod pokroviteljstvom neke međunarodne organizacije ne čini nužno to raseljavanje dobrovoljnim. U vezi s incidentom (j)(i), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke da su mnogi bosanski Muslimani i bosanski Hrvati pobjegli iz sela u opštini Prijedor nakon što su njihova sela bila napadnuta i da su se plašili za sopstveni život, v. poglavlje 4.10.7. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoje zaključke o ubijanjima, uništavanju i oduzimanju imovine, kao i pljačkanju u nekoliko sela u opštini Prijedor počev od maja 1992. pa nadalje, kako je izloženo u poglavljima 4.10.1 *Incidenti 6.1-6.6 iz Priloga A Optužnici*, 4.10.1 *Incident 6.9 iz Priloga A Optužnici*, te 4.10.3 i 4.10.4, i podsjeća na to da su konvoji imali pratnju policije ili vojske. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su pobjegli iz Prijedora u periodu od maja do novembra 1992. nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3151. U vezi s opštinom Rogatica, odbrana je iznijela argument da dokazi ne idu u prilog zaključku da je stanovništvo preseljeno protiv svoje volje, već da su oni koji su se preselili to učinili dobrovoljno.¹³¹⁷¹ U vezi s incidentima (k)(i) i (k)(ii), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.11.7 da su bosanski Muslimani otišli iz grada Rogatice u Vragolove, a zatim u Goražde i druga sela zbog granatiranja, pucnjave i sve veće nesigurnosti. Pored toga, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da su približno 26. maja 1992., Srbi objavili da namjeravaju da "očiste" Rogaticu od muslimanskih ekstremista i

¹³¹⁷⁰ Završni podnesak odbrane, par. 1010, 1012.

¹³¹⁷¹ Završni podnesak odbrane, par. 1431. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 1426-1430.

takozvanih "Zelenih beretki" i da je, nakon što su Srbi zauzeli grad Rogaticu, Živojin Novaković iz VRS-a¹³¹⁷² rekao da će grad biti očišćen i da će svako koga nađu u gradu biti ubijen. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće se uvjerilo da su bosanski Muslimani napustili Rogaticu u periodu od maja do avgusta 1992. iz straha koji je bio izazvan prijetnjama i nasiljem u opštini. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu i odbija argument odbrane s tim u vezi. Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci tih raseljavanja bili pripadnici VRS-a.

3152. U vezi s incidentom (k)(viii), Pretresno vijeće napominje da su mu predočeni dokazi koje je iznio Milovan Milutinović, izloženi u poglavlju 4.11.7, da su negdje u julu 1995. održani pregovori između Mladića, muslimanskih predstavnika Žepe i UNPROFOR-a i da je, na zahtjev muslimanskih predstavnika, dogovoreno da se organizuje prevoz i odlazak cjelokupnog stanovništva iz Žepe. Pretresno vijeće podsjeća da to što se raseljavanje ljudi vrši na osnovu sporazuma između političkih ili vojnih rukovodilaca ili pod pokroviteljstvom neke međunarodne organizacije ne čini nužno to raseljavanje dobrovoljnim. Pored toga, s obzirom na okolnosti u kojima je vršeno to raseljavanje i strah koji su izrazili muslimanski predstavnici time što su od VRS-a tražili garancije da civili neće biti ubijani tokom odvoženja iz Žepe, Pretresno vijeće konstatuje da oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3153. U vezi s opštinom Sokolac, odbrana je iznijela argument da su civili bili preseljeni zbog sukoba kako bi se osigurala njihova bezbjednost, i to na njihov sopstveni zahtjev.¹³¹⁷³ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da je u incidentu (m)(i) muslimansko stanovništvo otišlo zbog prijetnji Muslimanima nasiljem i zbog nedostatka zaštite opštinskih vlasti, uključujući i Krizni štab i njegovog predsjednika, te se, shodno tome, Pretresno vijeće uvjerilo da muslimansko stanovništvo nije imalo stvarnog izbora nego da ode i odbija argumente odbrane s tim u vezi. Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci tih raseljavanja bili članovi Kriznog štaba. U vezi s incidentom (m)(ii), muslimanske žene i djeca su ukrcani u autobuse nakon što su njihovo selo opkolili pripadnici 2. romanijske brigade VRS-a, uništili ga i ubili 40 do 45 muslimanskih civila. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće se uvjerilo da su te žene i djeca otišli iz straha za svoj život i da nisu imali stvarnog izbora nego da odu, te odbija argument odbrane s tim u vezi.

¹³¹⁷² V. P309 (Svjedok RM-081, izjava svjedoka, 17. septembar 2011.), par. 43, 46.

¹³¹⁷³ Završni podnesak odbrane, par. 1487.

3154. Što se pak tiče opštine Bijeljina, odbrana je ustvrdila da su preseljenje stanovništva u toj opštini izazvali razni faktori, uključujući međunacionalno nepovjerenje, strah od rata, priliv izbjeglica srpske nacionalnosti i devastiranu privredu, te da je znatan dio stanovništva iz tih razloga otišao prije jula 1992.¹³¹⁷⁴ U vezi s prvim incidentom (b)(i), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.2.7 da je, počev od ljeta 1992. pa do 1995. godine, Vojkan Đurković iz SDS-a uz pomoć Mauzerovih ljudi premjestio više hiljada muslimanskih civila u "međuprostor" između linija fronta; neki su od Đurkovića tražili da ih odveze iz opštine iz straha da će nad njima biti počinjeni nasilni zločini; tokom tog perioda i drugi Muslimani su sami pobjegli iz Bijeljine; u nekim slučajevima, Đurković je prije premještanja usred noći provaljivao u kuće Muslimana i trpao ih u kombije, udarajući i psujući ih, a počinio su tim Muslimanima govorili da "manjine nemaju pravo da žive na 'srpskoj teritoriji'". U vezi s incidentom (b)(ii) konkretno, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.2.4 da su oni koji su otišli iz Bijeljine posredstvom agencije "Evropa" morali da potpišu izjave da svu svoju imovinu ostavljaju agenciji, koja je potom smještala srpske izbjeglice u kuće nesrba. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak da je od 1992. godine pa nadalje, Vojkan Đurković iz bijeljinskog SDS-a uz pomoć Mauzerovih ljudi iznuđivao imovinu od bosanskih Muslimana i otimao im dragocjenosti prije nego što su oni protjerani iz opštine. Đurkovići i Mauzerovi ljudi pljačkali su kuće bosanskih Muslimana. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da bosanski Muslimani i/ili bosanski Hrvati u incidentima (b)(i) i (b)(ii) nisu imali stvarnog izbora nego da odu i odbija argumente odbrane s tim u vezi.

3155. U vezi s opštinom Sanski Most, odbrana je iznijela argument, između ostalog, da su ljudi svih nacionalnosti iskoristili stvarni izbor da privremeno odu iz opštine.¹³¹⁷⁵ U vezi s događajima koji su se desili u opštini Sanski Most, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o ubistvima u poglavljima 4.12.1 *Incidenti 7.1-7.5 iz Priloga A Optužnici*, uništavanju u poglavlju 4.12.3, oduzimanju ili pljački imovine u poglavlju 4.12.4, prisilnom radu i živim štitovima u poglavlju 4.12.5, te nametanju i održavanju mjera ograničavanja i diskriminacije u poglavlju 4.12.6. Pored toga, Pretresno vijeće napominje da je u incidentu (l)(i) evakuaciju stanovništva izvršila 6. krajiška brigada, koja je pokupila ljude i premjestila ih autobusima; u incidentu (l)(ii), srpski vojnici su naredili stanovnicima da sami pronađu put do teritorije koju su držali Muslimani, a

¹³¹⁷⁴ Završni podnesak odbrane, par. 1622-1628.

¹³¹⁷⁵ Završni podnesak odbrane, par. 1232 (i), (j), (k), (l).

protjerali su ih počinioci napada na selo Hrustovo; u incidentu (I)(iv), grupa bosanskih Muslimana je pod pratnjom srpskih vojnika odvezena nakon što je njihov odlazak organizovao jedan član Kriznog štaba Sanski Most; u incidentu (I)(v), grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata imala je pratnju policije bosanskih Srba; u incidentu (I)(vi), u konvoju je bilo 850 bosanskih Muslimana koji su pod prijetnjom oružjem bili prisiljeni da se ukrcaju u autobuse; u incidentu (I)(vii), bosanski Muslimani su otišli u tri konvoja koje su organizovali Krizni štab i SDS Sanski Most, a nekim bosanskim Muslimanima je bilo izričito naređeno da napuste grad; u incidentu (I)(ix), konvoje su organizovali Krizni štab i SDS Sanski Most. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće se uvjerilo da ljudi u incidentima (I)(i), (I)(ii), (I)(iv), (I)(v), (I)(vi), (I)(vii) i (I)(ix) nisu imali stvarnog izbora nego da odu i odbija argumente odbrane s tim u vezi.

3156. Incident (I)(iii) odnosi se na jednog bosanskog Hrvata koji je dobio dozvolu da ode iz opštine nakon što su bile nametnute mjere diskriminacije i nakon što je bilo emitovano saopštenje kojim su bosanski Muslimani i/ili bosanski Hrvati obaviješteni o proceduri koju je trebalo slijediti da bi otišli iz opštine. Taj čovjek je otišao u Hrvatsku u decembru 1992. Premda taj čovjek nije bio fizički prisiljen da napusti opštinu, Pretresno vijeće konstatuje da ukupne okolnosti njegovog raseljenja i situacija u toj opštini, na koju se podsjeća u prethodnom paragrafu, dokazuju da on nije imao stvarnog izbora nego da ode.

3157. U vezi s incidentom (I)(viii), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da su Mitra i još jedan vojnik jednu ženu, bosansku Muslimanku, iz njenog sela Hrustova zajedno s njenom djecom odveli u Tominu, gdje je zatočena. Dvije sedmice kasnije, srpski vojnici su joj rekli da ide pješice na teritoriju koju su držali Muslimani. Uzimajući u obzir svoje zaključke o ubistvima počinjenim u Hrustovu 31. maja 1992. u poglavlju 4.12.1 *Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici*, uništavanju u poglavlju 4.12.3 i pljačkanju u poglavlju 4.12.4, kao i činjenicu da je ta žena bila zatočena zajedno sa svojom djecom prije nego što joj je rečeno da ide pješice na teritoriju koju su držali Muslimani, Pretresno vijeće konstatuje da ona nije imala stvarnog izbora nego da ode.

3158. U vezi s opštinom Vlasenica, odbrana je iznijela argument da je preseljenje stanovništva u toj opštini bilo dobrovoljno i izazvano strahom, panikom i napetostima.¹³¹⁷⁶ Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o ubijanjima (poglavlje 4.14.1 *Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici*), uništavanju (poglavlje 4.14.3), oduzimanju

¹³¹⁷⁶ Završni podnesak odbrane, par. 1678-1679.

ili pljačkanju imovine (poglavlje 4.14.4) i mjerama diskriminacije (4.14.6) u opštini Vlasenica. U incidentu (n)(i), Srbi su autobusom premjestili grupu koja se sastojala od žena i jednog starijeg muškarca; u incidentu (n)(ii), specijalni vod policije iz Vlasenice, uz podršku jedne jedinice VRS-a, premjestio je grupu žena i djece. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da ni jedna ni druga grupa nisu imale stvarnog izbora nego da odu. U vezi s incidentom (n)(iii), to jest zarobljavanjem i potom premještanjem Muslimana od strane specijalnog voda policije SJB-a Vlasenica, uz koji su bile i druge snage VRS-a, Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da oni nisu imali stvarnog izbora nego da odu.

3159. U vezi sa Srebrenicom, odbrana je iznijela argument da su preseljenja bila prirodna posljedica oružanog sukoba koji je bio u toku, te nestabilnosti i nasilja na tom području.¹³¹⁷⁷ Pretresno vijeće podsjeća da su evakuaciju civila, bosanskih Muslimana okupljenih u Potočarima, organizovali VRS i MUP i da se ona, kad je u pitanju samo prvi konvoj, odvijala pod nadzorom i pratnjom UNPROFOR-a. Međutim, Pretresno vijeće podsjeća da to što se raseljavanje ljudi vrši na osnovu sporazuma između političkih ili vojnih rukovodilaca ili pod pokroviteljstvom neke organizacije ne čini nužno to raseljavanje dobrovoljnim. Pretresno vijeće takođe podsjeća na sljedeće: (i) na okolnosti odlaska stanovništva iz Srebrenice u Potočare, uključujući naređenja 10. diverzantskog odreda stanovnicima grada Srebrenice da odu iz grada, granate koje je VRS ispalio na bazu čete Bravo UNPROFOR-a u Srebrenici, minobacačke granate ispaljivane duž puta kojim su se kretali bosanski Muslimani bježeći prema Potočarima; (ii) na situaciju u bazi UNPROFOR-a u Potočarima i njenoj okolini, gdje je stanovništvo potražilo zaklon, to jest pucnjavu i granate koje su ispaljene oko baze, teške uslove života, strah i iscrpljenost bosanskih Muslimana koji su tu potražili zaklon; i (iii) na to da je VRS, uz pomoć jedinica MUP-a, vršio koordinaciju ukrcavanja u autobuse i da je na kraju prisilio žene, djecu i starce da se ukrcaju dok su neke od njih udarali pripadnici MUP-a, te da je pratio te autobuse prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da približno 25.000 bosanskih Muslimana, uglavnom žena, djece i staraca, koji su napustili Potočare da bi otišli na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana, u incidentu (o) nisu imali stvarni izbor nego da odu.

¹³¹⁷⁷ Završni podnesak odbrane, par. 137.

3160. *Negativni zaključci.* U vezi s incidentima (a)(ii) i (a)(iii), Pretresno vijeće napominje da su se oni desili u avgustu i septembru 1994. i da mu nisu predloženi dokazi o okolnostima u kojima su se odvijala ta raseljavanja u to vrijeme, tako da nije u mogućnosti da utvrdi da li su ljudi u tim incidentima imali stvarni izbor nego da odu.

3161. U vezi s incidentom (k)(iv), Pretresno vijeće napominje da se taj incident odnosi na bjekstvo iz logora/zatočeničkog objekta Rasadnik jednog zatočenog bosanskog Muslimana, koji je stigao u Sarajevo dva mjeseca kasnije. S obzirom na vrijeme koje je proteklo od njegovog bjekstva iz logora do dolaska u Sarajevo, Pretresno vijeće ne konstatuje da ga je VRS koji je bio zadužen za upravljanje tim logorom prisilio da ode iz opštine i, shodno tome, neće dalje razmatrati taj incident.

3162. Incident (k)(v) odnosi se na odlazak, u avgustu ili septembru 1993., poslije napada na grad Rogaticu, jedne porodice bosanskih Muslimana koja je prethodno bila zatočena u srednjoj školi "Veljko Vlahović". Pretresno vijeće je uzelo u obzir svoje zaključke o protivpravnom zatočenju i okrutnom ili nečovječnom postupanju u srednjoj školi "Veljko Vlahović" (poglavlje 4.11.2 *Incident 16.1 iz Priloga C Optužnici*). Međutim, Pretresno vijeće je također uzelo u obzir to da je ta porodica u srednjoj školi "Veljko Vlahović" bila zatočena od jula 1992. približno tri i po mjeseca i da je zatim otišla iz škole, te da je iz opštine otišla tek u avgustu ili septembru 1993., i to vlastitim sredstvima. S obzirom na vrijeme koje je proteklo od napada na grad i njihovog zatočenja do trenutka kada su stigli u Crnu Goru, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da su ih vlasti zadužene za školu, to jest komandant logora Rajko Kušić i lokalni Srbi pod njegovom nadležnošću, civilna policija, srpski TO i pripadnici paravojne jedinice koji su stražarili u logoru u periodu od juna do avgusta 1992., prisilili da odu iz te opštine i, shodno tome, neće dalje razmatrati ovaj incident.

3163. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće neće dalje razmatrati incidente (a)(ii), (a)(iii), (k)(iv) i (k)(v).

Okolnosti u kojima bi raseljavanje bilo dopušteno

3164. Kao što je izloženo u mjerodavnom pravu, raseljavanje civila je dopušteno u ograničenim okolnostima. Pretresno vijeće napominje da dokazi koji su mu predloženi ne ukazuju na to da su postojali bilo kakvi imperativni vojni razlozi koji bi opravdali raseljavanje civila iz opština koje su razmatrane. Pored toga, o čemu je također bilo riječi

gore u tekstu, premještanje bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata nije vršeno radi bezbjednosti tih ljudi, već u cilju njihovog premještanja iz određenih opština i, u drugim slučajevima, u druge zemlje. Tome u prilog ide i činjenica da počinioci raseljavanja nisu preduzimali mjere kako bi osigurali da se ta premještanja vrše na human način i u nekim slučajevima su podvrgavali raseljene osobe zlostavljanju. Uz to, nisu preduzimate mjere kako bi se osiguralo da porodice ostanu zajedno, a u nekim slučajevima, porodice su bile namjerno razdvajane. Na kraju, Pretresno vijeće konstatuje da nisu preduzeti koraci kako bi se osigurao povratak osoba koje su raseljene. Neke žrtve se jesu vratile na područja s kojih su bile premještene, ali su to učinile svojom voljom i bez ikakve pomoći od strane onih koji su bili umiješani u njihovo raseljavanje. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da nije bilo okolnosti koje bi, shodno međunarodnom pravu, opravdale raseljavanje osoba iz gore navedenih incidenata.

Mens rea

3165. U vezi s argumentom odbrane da nije bilo namjeravano da premještanje ili deportacija osoba budu trajni,¹³¹⁷⁸ Pretresno vijeće upućuje na praksu Žalbenog vijeća, kao što je izloženo u poglavlju 8.5.1, prema kojoj počinioci krivičnih djela prisilnog premještanja ili deportacije ne moraju da imaju namjeru da rasele osobe na trajnoj osnovi.

3166. *Prisilno premještanje: organizovano i obezbijeđeno od strane počinilaca.* U vezi s djelima opisanim u incidentima (b)(i), (f)(i), (f)(ii), (g), (h), (i), j(i), (k)(viii), (l)(i), (l)(ii), (l)(iv), (l)(v), (l)(vi), (l)(vii), (l)(ix), (m)(ii) i (o), Pretresno vijeće podsjeća da su žrtve bile prisilno raseljene. Pretresno vijeće dalje napominje da su počinioci tih djela organizovali prevoz ili pomagali u obezbijeđenju prevoza bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u druge opštine u Bosni i Hercegovini.¹³¹⁷⁹ Pretresno vijeće, pored toga, dolje u tekstu podsjeća na izvode iz činjeničnih zaključaka u vezi s nekim od tih incidenata, koji su relevantni za utvrđivanje *mens rea* počinilaca tih incidenata. U slučaju incidenta f(i), početkom maja 1992., predsjednik SNO-a rekao je predsjedniku Izvršnog odbora opštine Ključ da će se Srbi, Muslimani i Hrvati koji predstavljaju manjinsko stanovništvo na nekoj teritoriji morati preseliti kako udio manjina u

¹³¹⁷⁸ Završni podnesak odbrane, par. 1232 (h).

¹³¹⁷⁹ Pretresno vijeće je ranije već govorilo o tvrdnji odbrane da su nesrbi bili raseljavani iz bezbjednosnih razloga.

ukupnom stanovništvu na toj teritoriji ne bi bio viši od pet do šest posto. Premda su Pretresnom vijeću predočeni dokazi da je Krizni štab ARK-a 20. maja 1992. donio odluku da ne postoji nijedan razlog da se bilo ko iseli s teritorije ARK-a, te da je tokom narednih dana tu odluku emitovao na radiju, Pretresnom vijeću su predočeni i dokazi da je Krizni štab ARK-a zadržao kontrolu nad modalitetima odlaska Muslimana i Hrvata s teritorije ARK-a, uključujući i kontrolu nad količinom novca koju su oni koji su odlazili mogli da ponesu sa sobom. Vijeću su, pored toga, predočeni dokazi da je Krizni štab ARK-a dozvoljavao Muslimanima i Hrvatima da se iseles s teritorije ARK-a pod uslovom da se Srbi koji su živjeli izvan teritorije usele na teritoriju ARK-a. Nadalje, dana 30. jula 1992., Krizni štab Ključ odlučio je da oni koji napuštaju opštinu moraju da izjave da odlaze trajno i dobrovoljno i da razmijene svoju imovinu ili je predaju na raspolaganje opštini. U slučaju incidenta (f)(ii), od bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata se zahtijevalo da prije odlaska potpišu izjave kojima se odriču sve svoje imovine. U vezi s incidentom (i), odbrana je iznijela argument da su bosanski Srbi učinili sve što je bilo u njihovoj moći da bi uvjerali bosanske Muslimane da ostanu, ali da je Glavni odbor SDS-a na Palama na kraju donio odluku da oni mogu da odu u skladu sa svojim pravom na slobodu kretanja koje im garantuje Ustav.¹³¹⁸⁰ S tim u vezi, Pretresno veće podsjeća na svoju analizu prisilne prirode tih odlazaka. U vezi s incidentom (j)(i), počinioци su jednom prilikom rekli ljudima koje su odvezli iz logora Trnopolje da se iskrcaju iz autobusa i krenu prema obližnjim barikadama; "[d]olje su vaši, čekaju vas Alija i Tuđman". U slučaju incidenta (l)(i), počinioци djela prisilnog premještanja su učestvovali u hvatanju stanovnika Mahale i njihovom premještanju u Veliku Kladušu. Oni su stanovnicima Mahale rekli da ljudi koji ne žele da se bore imaju tri sata da se evakušu iz Mahale prije nego što počne napad na to naselje. U slučaju incidenta (l)(ii), počinioци napada na Hrustovo natjerali su stanovnike, bosanske Muslimane koji su preživjeli napad na Hrustovo i okolna sela, da odu u Doboj, gdje su im srpski vojnici rekli da sami nađu put do teritorije koju su držali Muslimani. U vezi s incidentom (l)(vi), Pretresno vijeće napominje da su 11. maja 1992. stražari koji su postupali po nalogu Davidovića, komandanta srpskog Kriznog štaba u Banjaluci, pod prijetnjom oružjem prisilili bosanske Muslimane da se ukrcaju u autobuse. U vezi s incidentom (l)(vii), bosanskim Muslimanima koji su otišli u jednom od konvoja 17. avgusta 1992. bilo je naređeno da istog jutra napuste grad Sanski Most. U vezi s

¹³¹⁸⁰ Završni podnesak odbrane, par. 1387.

incidentom (o) i tokom pada srebreničke enklave 11. jula 1995., neki od počinitelja napada na enklavu naredili su bosanskim Muslimanima iz grada Srebrenice i okolnih sela da odu u bazu UNPROFOR-a u Potočarima. Premda je Pretresno vijeće konstatovalo da su pripadnici ABiH, kao i Nizozemskog bataljona isto tako rekli ženama i djeci, bosanskim Muslimanima, koji su se okupili u gradu Srebrenici da idu u bazu UNPROFOR-a u Potočarima, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak o okolnostima prisile u kojima su civili, bosanski Muslimani, napustili Srebrenicu. Pored toga, počinioci su organizovali i nadzirali evakuaciju civila, bosanskih Muslimana, u opštinu Kladanj, uključujući obezbjeđenje goriva i autobusa, ukrcavanje bosanskih Muslimana u kamione i autobuse, te pratnju bosanskih Muslimana do ničije zemlje između linija koje su držali bosanski Srbi i bosanski Muslimani, odakle su ti ljudi bili prisiljeni da posljednju etapu svog puta pređu pješke. Shodno tome, za sve incidente koji se pominju u ovom paragrafu Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci imali namjeru da prisilno rasele žrtve.

3167. *Deportacija: organizovana i obezbjeđena od strane počinitelja.* U vezi s djelima deportacije opisanim u incidentima (b)(ii), (c)(i) i (j)(ii), Pretresno vijeće napominje da su počinioci tih djela organizovali prevoz ili pomagali u obezbjeđenju prevoza bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u druge zemlje. U slučaju incidenta (b)(ii), od bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata se zahtijevalo da prije odlaska potpišu izjave kojima svu svoju imovinu ostavljaju počiniocima koji su organizovali njihov prevoz. Pored toga, tokom perioda od godinu i po dana, počinioci su koristili jedan putni pravac kojim su autobusima odvozili ljude s tog područja preko Srbije do granice s Mađarskom. U slučaju incidenta (c)(i), poslije razgovora s predstavnikom vlade bosanskih Srba sredinom juna 1991., Ratno povjereništvo Foče zadužilo je civilne i vojne vlasti da organizuju prevoz i pruže obezbjeđenje onima koji su odlazili iz opštine. Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da su ti ljudi odvedeni u Švedsku i Crnu Goru. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci imali namjeru da prisilno rasele bosanske Muslimane i/ili bosanske Hrvate preko *de jure* granice.

3168. *Prisilno premještanje zatočenika: organizovano i obezbjeđeno od strane počinitelja.* U vezi s djelima prisilnog premještanja opisanim u incidentima (c)(iii), (c)(iv), (c)(v), (c)(vi), (c)(vii), (k)(iii), (k)(vi), (l)(x), (l)(xii), (m)(iii), (n)(i), (n)(ii), (n)(iii), (n)(iv), (n)(v) i (n)(vi), Pretresno vijeće napominje da su počinioci tih djela organizovali premještanje bosanskih Muslimana zatočenih na raznim mjestima u druge

opštine unutar Bosne i Hercegovine. Pretresno vijeće, pored toga, podsjeća na konkretne dokaze koji su mu predloženi, a koji su relevantni za utvrđivanje *mens rea* počinilaca tih incidenata. U slučaju incidenta (c)(iii), počinioци tih djela su naredili jednom bosanskom Muslimanu koji je prevezen u Dobro Polje da ide pješke prema teritoriji koju je pod kontrolom držala ABiH. U vezi s incidentom (k)(iii), dana 22. juna 1992., jedan od počinilaca je prije raseljavanja objavio da će Muslimani zatočeni u srednjoj školi "Veljko Vlahović" koji imaju rodbinu u "slobodnoj zoni" biti prevezeni tamo. U slučaju incidenta (k)(vi), jedan od počinilaca tih djela je odobrio da se u Sarajevu izvrši razmjena nekih bosanskih Muslimana koji su bili zatočeni u logoru Rasadnik. U slučaju incidenta (n)(i), počinioци napada na Zaklopaču organizovali su odlazak i pratnju bosanskih Muslimana u Kladanj. Pored toga, bosanske Muslimanke su prije odlaska morale da potpišu izjave kojima se odriču svojih kuća i imovine u korist Srba. U slučaju incidenta (n)(iv), vlasti koje su upravljale zatočeničkim centrima u kojima su žene, bosanske Muslimanke, bile zatočene naredile su im da potpišu izjave u kojima je stajalo da odlaze svojom slobodnom voljom. U slučaju incidenta (c)(iv), (c)(v), počinioци zatočenja razmijenili su bosanske Muslimane koji su iz Foče prevezeni u Kalinovik i Sarajevo. U slučaju incidenta (m)(iii), počinioци zatočenja razmijenili su na sarajevskom aerodromu jednog bosanskog Muslimana koji je bio zatočen u raznim zatočeničkim centrima 1992. i 1993. godine. U slučaju incidenta (n)(vi), počinioци zatočenja razmijenili su bosanskog Muslimana nakon što je on bio zatočen. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da su počinioци imali namjeru da prisilno rasele žrtve.

3169. *Deportacija: organizovana i obezbijeđena od strane počinilaca.* U vezi s djelima deportacije opisanim u incidentima (c)(ii), (k)(vii) i (l)(xi), Pretresno vijeće napominje da su počinioци tih djela organizovali premještanje bosanskih Muslimana zatočenih na raznim mjestima u druge zemlje. U incidentu (c)(ii), počinioци zatočenja su dan prije odlaska žena, bosanskih Muslimanki, rekli da će ih poslati van Foče. Pretresno vijeće je konstatovalo da su počinioци prevezli te žene autobusom i policijskim automobilima u Novi Pazar u Srbiji. U vezi s incidentom (k)(vii), jedan bosanski Musliman koji je bio zatočen u logoru Batković razmijenjen je u Hrvatskoj. U vezi s incidentom (l)(xi), tri bosanska Muslimana koja su bila zatočena u logoru Manjača premještena su u Karlovac, Hrvatska, u sklopu razmjene. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da su počinioци imali namjeru da prisilno rasele te bosanske Muslimane preko *de jure* granice.

3170. *Drugi incidenti prisilnog premještanja ili deportacije.* U vezi s djelima deportacije opisanim u incidentima (a)(i), Pretresno vijeće napominje da su u maju 1992. počinioci tih djela emitovali saopštenja u kojima su naveli da nema nijednog razloga da se bilo ko iseli iz ARK-a i donijeli odluku da se suprotstave svim pokušajima vršenja pritiska ili prisile u cilju iseljavanja stanovništva i da takve pokušaje spriječe. Međutim, Pretresnom vijeću je predočena i velika količina pouzdanih dokaza koji pokazuju da su u maju 1992. počinioci tih djela takođe izdavali naređenja i odluke iz kojih se vidi da su vršili kontrolu nad odlascima bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opštine. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća da je jedan od tih počinilaca, Radoslav Brđanin, 1992. godine pozvao bosanske Muslimane da napuste Krajinu. Pretresno vijeće takođe podsjeća da su u periodu od 1. aprila 1992. do 31. decembra 1992. nesrbi bili prisiljavani da prepisu vlasništvo nad svojom imovinom ili je razmijene za imovinu u Hrvatskoj. Štaviše, "Brđaninova agencija" je upravljala svim aspektima preseljenja stanovništva i ljudi su svakodnevno autobusima napuštali opštinu i odlazili u Hrvatsku. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su u tom incidentu počinioci djelovali s namjerom da prisilno rasele bosanske Muslimane i bosanske Hrvate preko *de jure* granice.

3171. U vezi s djelima prisilnog premještanja opisanim u incidentu (d), Pretresno vijeće napominje da je porodica bosanskih Muslimana otišla iz opštine Ilidža u Sarajevo nakon što je jedan pripadnik Belih orlova zaprijetio da će ubiti članove te porodice ukoliko se oni ne povinuju ultimatumu da napuste opštinu ili se ne prihvate oružja i postanu lojalni srpskim vlastima. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da je počinilac tog djela djelovao s namjerom da prisilno raseli žrtve.

3172. U vezi s djelima prisilnog premještanja opisanim u incidentu (l)(viii), Pretresno vijeće napominje da su, dvije sedmice poslije napada na Hrustovo u julu 1992., "Mitra" i još jedan vojnik konkretno rekli jednoj bosanskoj Muslimanki i njejoj djeci, koje su bili odveli u Tominu, da idu pješke na teritoriju koju su držali Muslimani. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci tih djela imali namjeru da prisilno rasele žrtve.

3173. U vezi s djelima prisilnog premještanja opisanim u incidentu (k)(i), Pretresno vijeće napominje da su do avgusta 1992., skoro svi bosanski Muslimani koji su se okupili u Vragolovima otišli za Goražde zbog granatiranja od strane srpskih snaga i upozorenja o sljedećem srpskom napadu. U vezi s djelima prisilnog premještanja

opisanim u incidentu (k)(ii), Pretresno vijeće napominje da su u periodu od maja do avgusta 1992., drugi bosanski Muslimani iz opštine Rogatica otišli zbog granatiranja grada Rogatice i srpskih napada na nekoliko drugih muslimanskih sela. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da nije bilo okolnosti koje opravdavaju raseljavanje osoba iz tih incidenata i da granatiranje muslimanskih sela i, u slučaju incidenta (k)(i), upozorenje o sljedećem srpskom napadu, pokazuju da su počinioci tih djela imali namjeru da prisilno rasele žrtve.

3174. U vezi s djelima prisilnog premještanja opisanim u incidentu (m)(i), Pretresno vijeće podsjeća da od maja 1992. opštinske vlasti nisu štatile muslimansko stanovništvo opštine Sokolac i da je predsjednik opštine Sokolac jednom prilikom, kada mu je rečeno da su Muslimani uplašeni i da odlaze iz te opštine, rekao: "Neka idu gdje im je volja. Ako ikad išta pokušate protiv nas, unišćićemo vas." U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da su počinioci tih djela imali namjeru da prisilno rasele žrtve.

3175. U vezi s djelima prisilnog premještanja opisanim u incidentu (e), Pretresno vijeće konstatuje da se taj incident odnosi na bjekstvo jednog bosanskog Muslimana koji je preživio incident ubijanja u opštini Kalinovik i njegov dolazak na teritoriju koju su držali Muslimani.¹³¹⁸¹ U tim okolnostima, Pretresno vijeće nije u mogućnosti da utvrdi da su počinioci u tom incidentu ubijanja namjeravali da prisilno rasele tog bosanskog Muslimana i neće dalje razmatrati incident (e).

3176. U vezi s djelima deportacije opisanim u incidentu (l)(iii), Pretresno vijeće napominje da okolnosti pod kojima je jedan bosanski Hrvat otišao iz opštine Sanski Most u septembru 1992. pokazuju da je Dragan Paštalo bio zadužen za izdavanje posebnih dozvola na osnovu kojih su bosanski Muslimani mogli da napuste opštinu. Međutim, Pretresnom vijeću nisu predloženi dokazi koji dokazuju da je Dragan Paštalo namjeravao da deportuje tog bosanskog Hrvata preko *de jure* granice i neće dalje razmatrati incident (l)(iii).

3177. Izuzev incidenata (e) i (l)(iii), počinioci raseljavanja su posjedovali traženu namjeru.

3178. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.1 i 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

¹³¹⁸¹ V. poglavlje 4.5.1 *Incident 7.1 iz Priloga B Optužnici*.

Status žrtava.

3179. U vezi s djelima prisilnog premještanja ili deportacije opisanim u incidentima (a)(i), (b)(i), (c)(i), (f)(i), (k)(viii), (l)(vi) i (o), Pretresno vijeće konstatuje da su ta djela izvršena nad civilima.

3180. U vezi s djelima prisilnog premještanja ili deportacije opisanim u incidentima (b)(ii), (d), (f)(ii), (g), (h), (i), j(i), (j)(ii), (k)(i), (k)(ii), (l)(i), (l)(ii), (l)(iv), (l)(v), (l)(vii), (l)(viii), (l)(ix), (m)(i), (m)(ii), (n)(i), (n)(ii) i (n)(iii), Pretresno vijeće konstatuje da su ona počinjena nad osobama u stambenim naseljima i da su, u nekim slučajevima, počinjena nakon napada na civile i nad ljudima koji su bili istjerani iz svojih domova; neke od žrtava su bile žene, djeca i starci. U vezi s incidentima j(i) i (j)(ii), Pretresno vijeće napominje da su neke od žrtava u tim incidentima takođe bile žrtve protivpravnog zatočenja (v. poglavlje 4.10.2 *Incident 15.4 iz Priloga C Optužnici*). S obzirom na taj kontekst, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su žrtve tih djela bile pretežno civili.

3181. U vezi s djelima prisilnog premještanja ili deportacije opisanim u incidentima (c)(iii), (c)(iv), (c)(v), (c)(vii), (k)(iii), (k)(vi), (k)(vii), (l)(x), (l)(xi), (l)(xii), (m)(iii), (n)(iv), (n)(v) i (n)(vi), Pretresno vijeće napominje da su žrtve tih incidenata takođe bile žrtve protivpravnog zatočenja (v. poglavlja 4.3.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*, 4.4.2 *Incident 8.1 iz Priloga C Optužnici*, 4.11.2 *Incident 16.1 iz Priloga C Optužnici*, 4.11.2 *Incident 16.3 iz Priloga C Optužnici*, 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*, 4.12.2 *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici* i 4.1.2 *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*). Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o statusu osoba zatočenih u tim zatočeničkim centrima, koje je iznijelo u poglavlju 8.9.2 (d). U KP Domu Foča, logoru Manjača, logoru Batković, zatvoru Kula i logoru Sušica, zatočenici su uglavnom bili civili. U srednjoj školi "Veljko Vlahović" i logoru Rasadnik, zatočenici su bili civili. Pored toga, Pretresno vijeće je konstatovalo da su zatočenici za koje je utvrđeno da nisu civili bili van borbenog stroja uslijed toga što su bili u zatočeništvu. S tim u skladu, djela prisilnog premještanja ili deportacije navedena u ovom paragrafu izvršena su nad istim kategorijama žrtava i, shodno tome, počinjena su nad civilima, ali i nad osobama koje su bile van borbenog stroja u vrijeme kada su raseljene.

3182. U vezi s incidentom (c)(vi), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.4 iz Priloga C Optužnici* da su zatočenici u sportskoj dvorani

"Partizan" bili civili. U vezi s incidentom (c)(ii), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.3 iz Priloga C Optužnici* da su žene bile zatočene u motelu "Bukovica". U vezi s tim incidentom, Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir da je među zatočenicima bilo žena i djece, te da su neki zatočeni bili odvedeni iz svojih domova, a neki iz sportske dvorane "Partizan", gdje su bili prethodno zatočeni. S tim u vezi i s obzirom na zaključak o statusu zatočenika u sportskoj dvorani "Partizan", Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su zatočeni u motelu "Bukovica" bili civili.

Zaključak

3183. Pretresno vijeće konstatuje da sljedeći incidenti predstavljaju deportaciju, kako se tereti u tački 7 Optužnice: (a)(i); (b)(ii); (c)(i); (c)(ii); (j)(ii); (k)(vii); i (l)(xi). Pretresno vijeće dalje konstatuje da sljedeći incidenti predstavljaju prisilno premještanje, kako se tereti u tački 8 Optužnice: (b)(i); (c)(iii); (c)(iv); (c)(v); (c)(vi); (c)(vii); (d); (f)(i); (f)(ii); (g); (h); (i); (j)(i); (k)(i); (k)(ii); (k)(iii); (k)(vi); (k)(viii); (l)(i); (l)(ii); (l)(iv); (l)(v); (l)(vi); (l)(vii); (l)(viii); (l)(ix); (l)(x); (l)(xii); (m)(i); (m)(ii); (m)(iii); (n)(i); (n)(ii); (n)(iii); (n)(iv); (n)(v), (n)(vi), i (o).

8.6 Djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom

8.6.1 Mjerodavno pravo

3184. U tački 9 Optužnice, optuženi se tereti za djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom ("krivično djelo terorisanja"), kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo na osnovu člana 3 Statuta. O opštim obilježjima i uslovu za nadležnost za ovo krivično djelo raspravljano je u poglavlju 8.1, gore.

3185. Odbrana je iznijela argument da Međunarodni sud nije nadležan za krivično djelo terorisanja i da bi, shodno tome, svaka osuda za to krivično djelo predstavljala kršenje načela *nullum crimen sine lege*.¹³¹⁸² Žalbena vijeće je potvrdilo da Međunarodni sud jeste nadležan za to krivično djelo,¹³¹⁸³ a Pretresno vijeće u argumentima odbrane ne nalazi ništa što bi ga navelo da odstupi od ustaljene sudske prakse.

3186. Za krivično djelo terorisanja potrebno je dokazati sljedeća obilježja:

- (a) djela nasilja ili prijetnje nasiljem usmjereni protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima, koji uzrokuju teške posljedice po žrtve;
- b) počinitelj je hotimično uzeo civilno stanovništvo ili civilne osobe koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima za cilj tih djela nasilja ili prijetnji nasiljem;
- i
- c) gore navedena djela nasilja ili prijetnje nasiljem počinjena su s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom.¹³¹⁸⁴

3187. Djela nasilja ili prijetnje nasiljem usmjereni protiv civila nisu ograničeni na direktna djela nasilja ili prijetnje nasiljem protiv civila, već mogu da obuhvate i neselektivna ili nesrazmjerna djela nasilja ili prijetnje nasiljem.¹³¹⁸⁵ Značenje izraza "civilno stanovništvo" dato je u poglavlju 8.2.1, gore.¹³¹⁸⁶ Teške posljedice obuhvataju, ali nisu ograničene na, smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja.¹³¹⁸⁷

¹³¹⁸² Završni podnesak odbrane, par. 146-151.

¹³¹⁸³ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 87-90; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević* par. 30.

¹³¹⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 100-102; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 31-33, 57.

¹³¹⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 102.

¹³¹⁸⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 50-51.

¹³¹⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 33.

3188. *Mens rea* za krivično djelo terorisanja sastoji se od namjere da se civilno stanovništvo ili civilne osobe koje ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima uzmu za cilj djela nasilja ili prijetnji nasiljem, kao i od posebne namjere da se širi teror među civilnim stanovništvom.¹³¹⁸⁸ Postojanje te namjere može se dokazati na osnovu okolnosti tih djela ili prijetnji, odnosno na osnovu njihovog karaktera, načina, vremena i trajanja.¹³¹⁸⁹ Širenje terora mora da bude osnovni cilj djela nasilja ili prijetnji nasiljem, ali ne mora da bude jedini.¹³¹⁹⁰ Žalbeno vijeće je sugerisalo da se teror može definisati kao "ekstreman strah".¹³¹⁹¹

8.6.2 Pravni zaključci

3189. U poglavljima 5.2 i 5.3, Pretresno vijeće je odlučilo da dalje razmotri više incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu koji se navode u Optužnici, u svjetlu mjerodavnog prava. Pregled snajperskih incidenata i incidenata granatiranja u kojima su, kako se navodi, neke od žrtava bile ubijene, izložen je u poglavlju 8.3.2. Ostali incidenti izloženi su dolje u tekstu:

3190. Snajperski incidenti:

(a) incident 1 iz Priloga F Optužnici - dana 13. decembra 1992., pripadnik SRK-a gađao je i ranio Anisu Pitu, trogodišnju djevojčicu, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.1;

(b) incident 4 iz Priloga F Optužnici - dana 3. septembra 1993., pripadnik SRK-a gađao je i ranio Nafu Tarić i njenu osmogodišnju kćerku, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.3;

(c) incident 5 iz Priloga F Optužnici - dana 2. novembra 1993., pripadnik SRK-a gađao je i ranio Ramizu Kundo, bosansku Muslimanku, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.4;

(d) incident 9 iz Priloga F Optužnici - dana 26. juna 1994., pripadnik SRK-a gađao je i ranio 16 godina staru Sanelu Muratović, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.5;

¹³¹⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 104; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37.

¹³¹⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 104; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37.

¹³¹⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 104; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37.

¹³¹⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, fusnota 320.

- (e) incident 15 iz Priloga F Optužnici - dana 3. marta 1995., pripadnik SRK-a ranio je iz vatrenog oružja Azema Agovića i Alena Gičevića, koji su se vozili u tramvaju punom ljudi, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.9;
- (f) incident 16 iz Priloga F Optužnici - dana 6. marta 1995., pripadnik 7. pješadijskog bataljona 1. romanijske pješadijske brigade SRK-a iz vatrenog oružja je teško ranio Tarika Žunića, civila muslimanske nacionalnosti starog 14 godina, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.10;
- (g) snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 25. juna 1993., pripadnik SRK-a ranio je iz vatrenog oružja jednog čovjeka koji je brao salatu u svom povrtnjaku na Kobiljoj Glavi, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;
- (h) snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 24. jula 1994., pripadnik SRK-a ranio je iz vatrenog oružja Mejru Jusović, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;
- (i) snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 5. avgusta 1993., pripadnik SRK-a gađao je i pucao na tri djevojke dok su hodale Starom cestom i ranio jednu od njih, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;
- (j) snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 2. novembra 1993., pripadnik SRK-a gađao je i ranio Ramiza Velića, radnika Javnog komunalnog preduzeća u Sarajevu, dok je on skupljao smeće u ulici braće Ribar u Sarajevu, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;
- (k) snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 9. novembra 1993. ili približno tog datuma, pripadnik SRK-a gađao je i ranio Fatimu Osmanović, ženu staru 44 godine, u ulici Briješko Brdo, dok se vraćala s izvora, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;
- (l) snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 13. juna 1994., pripadnik SRK-a gađao je i pogodio Fatimu Salčin u šaku dok je išla cestom od Alipašinog Polja ka Dobrinji, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;
- (m) snajperski incident koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 9. novembra 1994., pripadnik VRS-a je iz vatrenog oružja ranio petoro ljudi, od kojih su tri osobe bile vojnici, u ulici Zmaja od Bosne u blizini Tehničke škole, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;

(n) snajperski incident koji nije naveden u prilogama Optužnici – dana 22. novembra 1994., pripadnik SRK-a je iz vatrenog oružja teško ranio Sanelu Dedović, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11; i

(o) snajperski incident koji nije naveden u prilogama Optužnici – dana 10. decembra 1994., pripadnik SRK-a je iz vatrenog oružja ranio Dervišu Selmanović, koja je skupljala drva u bašti iza jedne kuće na Sedreniku, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.2.11;

3191. Incidenti granatiranja:

(a) incident 1 iz Priloga G Optužnici – dana 28. i 29. maja 1992., pripadnici VRS-a su ispaljivali artiljerijske i minobacačke granate i rakete na Sarajevo i ranili svjedokinju RM-115 i 16-godišnju Fadilu Tarčin, te nanijeli obimnu štetu zgradama, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.1;

(b) incident 13 iz Priloga G Optužnici - dana 26. maja 1995., pripadnici SRK-a ispalili su modifikovanu avio-bombu i deset projektila na ulicu Safeta Hadžića i uništili gornje spratove jedne stambene zgrade, te ranili najmanje 16 civila, od kojih dvoje teško, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.8; i

(c) incident 15 iz Priloga G Optužnici - dana 16. juna 1995., pripadnik SRK-a ispalio je modifikovanu avio-bombu na stambeno naselje na Alipašinom Polju i ranio sedmoru ljudi, te nanio teška oštećenja na nekoliko zgrada, od kojih je u jednoj bila smještena civilna zaštita/mjesna zajednica, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.9;

(d) incident granatiranja koji nije naveden u prilogama Optužnici – dana 14. maja 1992. ili približno tog datuma, pripadnici SRK-a granatirali su Sarajevo i izazvali materijalnu štetu, te ranili troje ljudi, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;

(e) incident granatiranja koji nije naveden u prilogama Optužnici – dana 6. i 7. septembra 1994., jedan ili više pripadnika SRK-a otvarali su vatru na civile koji su prelazili most na Butmiru, kao i na druge civile i dva vozila UNPROFOR-a koji su se kretali Igmanskom cestom, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;

(f) incident granatiranja koji nije naveden u prilogama Optužnici – dana 21. novembra 1994., pripadnik SRK-a ispalio je raketu iz ručnog bacača raketa M80 na tramvaj na Grbavici i teško ranio Hajrudina Hamidića, civila koji je vozio tramvaj, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;

(g) incident granatiranja koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 16. juna 1995., pripadnik SRK-a je lansirao modificovanu avio-bombu koja je eksplodirala u ulici Čobanija broj 7 i ranila najmanje troje civila, od kojih dvoje teško, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;

(h) incident granatiranja koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 1. jula 1995., pripadnici SRK-a lansirali su dvije modificovane avio-bombe, koje su pale na ulicu Bunički Potok i ulicu Alekse Šantića i ranile trinaestoro civila, od kojih dvoje teško, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11;

(i) incident granatiranja koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 1. jula 1995., jedan ili više pripadnika SRK-a lansirali su modificovanu avio-bombu koja je pala u baštu jedne kuće u stambenoj četvrti, pored zgrade PTT-a, u pravcu istoka, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11; i

(j) incident granatiranja koji nije naveden u prilogima Optužnici – dana 19. jula 1995., jedan ili više pripadnika SRK-a ispalili su minobacačku granatu kalibra 120 mm na naselje Sokolovići i ranili troje ljudi, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 5.3.11.

Djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima, koja uzrokuju teške posljedice po žrtve.

3192. *Djela nasilja.* Svi incidenti se odnose na snajperska dejstva i granatiranje. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da oni predstavljaju djela nasilja.

3193. *Status žrtava.* Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.3.2 da su većina onih koji su poginuli u snajperskim incidentima i incidentima granatiranja bili civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme kad su ubijeni. U vezi s incidentima 4, 8 i 18 iz Priloga G Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća da određeni broj žrtava koje su poginule u ovim incidentima nisu bile civili, te, shodno tome, nije dalje razmatralo te žrtve u odnosu na tačke 9 i 10 Optužnice (v. poglavlje 8.3.2). U vezi s incidentom 4 iz Priloga G Optužnici, među ranjenima je bilo i boraca. Isto tako, Pretresno vijeće konstatuje da su ti borci obavljali civilnu aktivnost, ali da nisu bili van borbenog stroja i da, kao takvi, nisu bili obuhvaćeni zaštitom iz zajedničkog člana 3. Shodno tome, Vijeće neće dalje razmatrati slučajeve ranjavanja osoba koje nisu bile civili u incidentu 4 iz Priloga G Optužnici.

3194. Što se tiče ostalih žrtava, to jest onih koje su bile ranjene u gore navedenim incidentima granatiranja i snajperskim incidentima, izuzev žrtava iz incidenta 4 iz Priloga G Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir faktore kao što su njihova životna dob, pol i izgled u vrijeme kad su se incidenti desili, kao i okolnosti u kojima su se oni desili, kako bi utvrdilo da li su te žrtve bile civili koji nisu učestvovali u neprijateljstvima. Najveći dio žrtava u gore navedenim incidentima bio je, u vrijeme kada su se ti incidenti desili, u civilnoj odjeći i obavljao je svakodnevne civilne poslove, kao što su odlazak po vodu ili prikupljanje drva za ogrjev, šetnja s prijateljima civilima, vožnja tramvajem, povratak iz škole, igranje ili gledanje fudbalskog turnira, čekanje u redu za humanitarnu pomoć, ili se pak jednostavno nalazio u stambenim dijelovima Sarajeva koji nisu bili u blizini bilo kojeg legitimnog vojnog cilja. Najmanje deset žrtava bilo je mlađe od 16 godina.¹³¹⁹² Pored toga, nijedna od tih žrtava nije uzela oružje u ruke niti je učestvovala u bilo kakvim vojnim aktivnostima. Pretresno vijeće, shodno tome, konstatuje da su sve žrtve bile civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.

3195. *Teške posljedice.* Pretresno vijeće podsjeća da su, izuzev incidenta od 1. jula 1995. koji nije naveden u prilogima Optužnici, a u kojem je modifikovana avio-bomba pala u baštu jedne kuće u stambenoj četvrti istočno od zgrade PTT-a, žrtve u gore navedenim snajperskim incidentima i incidentima granatiranja zadobile teške tjelesne povrede¹³¹⁹³ ili su poginule,¹³¹⁹⁴ dok su kuće ili stanovi drugih žrtava bili uništeni ili

¹³¹⁹² **Snajperski incidenti:** incident 1 iz Priloga F Optužnici: Anisa Pita; incident 4 iz Priloga F Optužnici: Elma Tarić; incident 9 iz Priloga F Optužnici: Sanela Muratović; incident 16 iz Priloga F Optužnici: Tarik Žunić. Incidenti koji nisu navedeni prilogima Optužnici: Sanela Dedović (22. novembar 1994.). **Incidenti granatiranja:** incident 6 iz Priloga G Optužnici: ranjeno je petoro djece. U poglavlju 8.3.2, Pretresno vijeće je već utvrdilo da su šestoro poginule djece bili civili.

¹³¹⁹³ **Snajperski incidenti:** incident 1 iz Priloga F Optužnici: Anisa Pita; incident 4 iz Priloga F Optužnici: Nafa and Elma Tarić; incident 5 iz Priloga F Optužnici: Ramiza Kundo; incident 9 iz Priloga F Optužnici: Sanela Muratović; incident 11 iz Priloga F Optužnici: Alma Čutuna; incident 12 iz Priloga F Optužnici: Dženana Sokolović; incident 13 iz Priloga F Optužnici: Afeza Karačić i Sabina Šabanić; incident 15 iz Priloga F Optužnici: Azem Agović i Alen Gičević; incident 16 iz Priloga F Optužnici: Tarik Žunić; incidenti koji nisu navedeni prilogima Optužnici: svjedok RM-126 (20. mart 1993.); Mirsada Parla (31. mart 1993.); čovjek koji je brao salatu (25. juni 1993.); Mejra Jusović (24. juli 1993.); tri djevojke u civilnoj odjeći (5. avgust 1993.); Ramiz Velić (2. novembar 1993.); Fatima Osmanović (9. novembar 1993.); Fatima Salčin (13. juni 1994.); Sanela Dedović (22. novembar 1994.); i Derviša Selmanović (10. decembar 1994.). **Incidenti granatiranja:** incident 4 iz Priloga G Optužnici: oko 100 ljudi; incident 6 iz Priloga G Optužnici: šestoro ljudi, od kojih su petoro bila djeca; incident 7 iz Priloga G Optužnici: najmanje 18 osoba; incident 10 iz Priloga G Optužnici: četvoro civila; incident 13 iz Priloga G Optužnici: 16 civila; incident 15 iz Priloga G Optužnici: sedmoro ljudi.

¹³¹⁹⁴ **Snajperski incidenti:** incident 3 iz Priloga F Optužnici: Munira Zametica; incident 12 iz Priloga F Optužnici: Nermin Divović; incident 15 iz Priloga F Optužnici (dodatak koji nije naveden u prilogima Optužnici) stariji čovjek u tramvaju 238; incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici: Džemo Parla (31. mart 1993.); Almasa Konjhodžić (27. juni 1993.); Edina Trto (26. septembar 1993.); Hatema Mukanović (11. januar 1994.); Adnan Kasapović (24. oktobar 1994.); Jasmina Tabaković (14. maj 1995.).

teško oštećeni.¹³¹⁹⁵ U vezi s incidentom od 1. jula 1995. u kojem je modifikovana avio-bomba pala na baštu kuće, Pretresno vijeće napominje da mu nisu predloženi dokazi koji pokazuju da je taj napad izazvao teške posljedice. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su, izuzev u bombardovanju bašte 1. jula 1995., žrtve u incidentima granatiranja i snajperskim incidentima pretrpjele teške posljedice izazvane djelima nasilja.¹³¹⁹⁶

3196. *Počinitelj je hotimično uzeo civilno stanovništvo ili civilne osobe koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima za cilj tih djela nasilja ili prijetnji nasiljem.* Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke za snajperske incidente 1, 4, 5, 9, 12 i 16 iz Priloga F Optužnici; kao i za snajperske incidente od 27. juna 1993., 5. avgusta 1993., 2. novembra 1993., 9. novembra 1993. i 13. juna 1994. koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, da su pripadnici SRK-a ciljali žrtve tih incidenata. Što se tiče ostalih snajperskih incidenata i incidenata granatiranja, Pretresno vijeće je razmotrilo nekoliko faktora prilikom utvrđivanja da li su bili ciljani civili ili civilno stanovništvo.

3197. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo argumente odbrane da žrtva u incidentu 3 iz Priloga F Optužnici nije bila ciljana od strane pripadnika SRK-a i da je žrtva u incidentu 16 iz Priloga F Optužnici, ukoliko jeste bila ciljana od strane SRK-a, bila razumno pogrešno identifikovana kao borac.¹³¹⁹⁷ U vezi s incidentom 3 iz Priloga F Optužnici, odbrana iznosi argument da su vojnici ABiH bili u neposrednoj blizini žrtve i da je ona najvjerojatnije poginula uslijed borbenih dejstava, i to tako što je pogođena metkom koji je rikošetirao ili rafalom ispaljenim s mnogo manje udaljenosti nego što se navodi. Međutim, Pretresno vijeće podsjeća da se žrtva, Munira Zametica, prije nego što je ubijena, pridružila grupi civila koji su se od snajperskih hitaca sklonili ispod mosta na rijeci Dobrinji. Nakon što je proteklo neko vrijeme bez snajperske vatre, ljudi iz te grupe su odlučili da jedan po jedan odu po vodu. Dok je točila vodu, Munira Zametica je prvo pogođena metkom u desnu stranu grudi, a kada se okrenula, drugi metak ju je pogodio u desnu stranu vrata. Kada je pala pored obale rijeke, počinitelj je, kako se navodi, otvarao vatru prema njoj, sprečavajući spasioce da joj priđu. Pretresno vijeće je

Incidenti granatiranja: incident 4 iz Priloga G Optužnici: više od desetoro ljudi; incident 6 iz Priloga G Optužnici: šestoro djece mlađe od dvanaest godina; incident 7 iz Priloga G Optužnici: najmanje osmoro civila; incident 10 iz Priloga G Optužnici: jedan civil.

¹³¹⁹⁵ **Incidenti granatiranja:** incidenti 10, 13 i 15 iz Priloga G Optužnici: teško je oštećeno nekoliko zgrada, u jednoj od kojih je bila smještena kancelarija Civilne zaštite.

¹³¹⁹⁶ Pretresno vijeće će razmotriti namjeru u tim djelima nasilja dolje u tekstu.

¹³¹⁹⁷ Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o identitetu počinitelja u poglavljima 5.2.2 *Incident 3 iz Priloga F Optužnici* i 5.2.10 *Incident 16. iz Priloga F Optužnici*.

uzelo u obzir (i) da je žrtva bila pogođena s dva metka, u razmaku od nekoliko sekundi; (ii) da je na toj lokaciji bilo snajperskih dejstava nedugo prije nego što je ona pogođena; i (iii) da se pucnjava na nju nastavila i nakon što je pala, kao faktore koji pokazuju da je ona bila gađana i pogođena snajperskim hicem, a ne da je greškom pogođena rikošetiranim metkom ili rafalnom paljbom. Shodno tome, Pretresno vijeće odbacuje sugestiju odbrane da je Munira Zametica mogla poginuti slučajno uslijed borbenih dejstava.

3198. U vezi s incidentom 16 iz Priloga F Optužnici, odbrana iznosi argument da je žrtva mogla biti pogrešno identifikovana kao borac zbog toga što je na sebi imala farmerice i zelenu jaknu, kao i zbog toga što su neki pripadnici ABiH bili odjeveni kao civili. Međutim, Pretresno vijeće podsjeća da je žrtva, Tarik Žunić, imao samo 14 godina, da je u trenutku kad je pogođen nosio plavi ruksak i jaknu koju je opisao kao "Benetton zelenu" jaknu, za šta je Pretresno vijeće smatralo da znači da je jakna bila svijetlozelene boje, za razliku od maslinasto zelene boje, kakve su bile uniforme ABiH. Pretresno vijeće takođe podsjeća da u blizini mjesta gdje je on pogođen nije bilo kasarni, rovova ni drugih vojnih objekata. Pretresno vijeće je smatralo da sugestija odbrane da je civil razumno mogao biti pogrešno identifikovan kao borac zbog toga što su neki pripadnici ABiH nosili civilnu odjeću predstavlja potpuno zanemarivanje temeljnog i čvrsto utemeljenog načela razlikovanja u međunarodnom humanitarnom pravu, koje zaraćenim stranama nameće obavezu da u svakom trenutku prave razliku između civilnog stanovništva i boraca.¹³¹⁹⁸ Iz svih tih razloga, Pretresno vijeće odbacuje argument odbrane da je strijelac razumno mogao pogrešno identifikovati Žunića kao borca.

3199. U vezi sa snajperskim incidentom od 9. novembra 1994., Pretresno vijeće napominje da su od pet žrtava, tri bile vojnici ABiH, a dvije civili koji su bili u neposrednoj blizini tih vojnika u trenutku kad su pogođeni. Iz tog razloga, Pretresno vijeće ne može van razumne sumnje utvrditi da je snajperska paljba bila usmjerena na to dvoje civila, a ne na vojnike ABiH i, shodno tome, nije dalje razmatralo ovaj incident. U vezi s incidentom 4 iz Priloga G Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća da na mjestu incidenta jesu bili prisutni neki vojnici ABiH, ali da su velika većina prisutnih ljudi bili civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima i da minobacačke granate nisu

¹³¹⁹⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 190-191, gdje se upućuje na Prvostepena presuda u predmetu *Galić* par. 44-45; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 53-54.

bile ispaljene na atomsko sklonište koje se nalazilo na 100 metara udaljenosti od dotičnog parkinga, niti na obližnje rovove. Premda Pretresno vijeće ne može da utvrdi da li su počinioci namjeravali da konkretno gađaju civile ili vojnike, ono smatra da se fudbalsko igralište nalazilo na stambenom području, da je fudbalska utakmica koja je bila u toku predstavljala civilnu aktivnost, te da su vojnici predstavljali samo približno 20 do 30 posto od ukupnog broja učesnika. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da je granatiranje koje je opisano u incidentu 4 iz Priloga G bilo i neselektivno i nesrazmjerno i da stoga spada pod definiciju napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. U vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća da nisu sve žrtve bile civili, ali da većina jesu i da su među njima bili žene, djeca i starci koji su bili prisutni na mjestu eksplozije, na pijaci, te da su ti ljudi obavljali tipično civilne aktivnosti. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća da nije bilo prisustva ABiH u blizini mjesta eksplozije. U vezi s incidentom 18 iz Priloga G Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća da je u tom napadu poginuo jedan vojnik ABiH, a da su velika većina poginulih ljudi bili civili. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak gore u tekstu da su žrtve bili civili i da su se nalazile u stambenim područjima u trenutku kad su bile gađane. Pretresno vijeće takođe smatra da je za većinu incidenata konstatovalo da u blizini nije bilo vojnih ciljeva, a da kod preostalih incidenata nema dokaza koji pokazuju da su se žrtve nalazile u blizini legitimnih vojnih ciljeva.¹³¹⁹⁹

3200. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir nepreciznost koja je svojstvena modifikovanim avio-bombama, o čemu je bilo riječi u poglavlju 5.1.2, te činjenicu da njihova upotreba na stambenim ili civilnim područjima predstavlja neselektivne napade na pojedine civile ili na civilno stanovništvo u cjelini. Pretresno vijeće konstatuje da korištenje jednog takvog neselektivnog oružja, kada se njime dejstvuje po pretežno stambenim područjima, ide u prilog zaključku da su gađani civili, bez obzira na to da li je počinilac takođe namjeravao da pogodi neki vojni cilj. U vezi sa snajperskim incidentima, Pretresno vijeće je razmotrilo ulogu snajpera i prirodu snajperskog djelovanja. Vijeće je takođe uzelo u obzir broj, vrijeme i redoslijed ispaljenih hitaca, kao i učestalost kojom su određena područja gađana snajperskom vatrom. Iz svih tih razloga, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak taj da su počinioci gore navedenih snajperskih incidenata i incidenata granatiranja, izuzev snajperskog

¹³¹⁹⁹ U vezi s incidentom 6 iz Priloga G Optužnici i sugestijom Mileta Sladoje da se u blizini mjesta udara nalazila policijska stanica, Pretresno vijeće smatra da je to svjedočenje, bez daljnjih pojedinosti, previše neodređeno da bi se oslonilo na njega.

incidenta od 9. novembra 1994., hotimično uzeli civile koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima za cilj svog snajperskog djelovanja i granatiranja.

3201. *Djela nasilja ili prijetnje nasiljem počinjeni su s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom.* Pretresno vijeće je razmotrilo prirodu, način, vrijeme, lokaciju i trajanje snajperskih i artiljerijskih napada, kao što je izloženo gore u tekstu. Pretresno vijeće je, nadalje, uzelo u obzir to da su mnogi civili bili gađani dok su obavljali svakodnevne civilne aktivnosti ili dok su se nalazili na mjestima koja su bila poznata kao lokacije na kojima su se okupljali civili. Civili su gađani dok su bili na pijaci, dok su stajali u redu za hranu ili dok su išli po vodu ili skupljali drva za ogrjev, dok su bili u svojim domovima ili oko njih, ili u parkovima i bolnicama.¹³²⁰⁰ Civili su često gađani dok su se vozili tramvajem.¹³²⁰¹ Gađana su i djeca dok su bila u školi ili se igrala ili šetala ispred svoje kuće ili na ulici.¹³²⁰² Pored toga, Pretresno vijeće je uzelo u obzir to da su civili bili češće gađani onda kada su okolnosti ukazivale na to da su pucnjava ili granatiranje prestali i da civili mogu bezbjedno nastaviti svoje svakodnevne aktivnosti.¹³²⁰³ Nekoliko snajperskih napada i napada granatiranjem izvršeno je tokom prekida vatre ili tokom perioda zatišja.¹³²⁰⁴ Brojni civili su bili gađani dok su bili u svom domu ili u naseljima u čijoj neposrednoj blizini nije bilo vojnih aktivnosti niti vojnih lica ni opreme.¹³²⁰⁵ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 5.1.1 da su civili u Sarajevu živjeli u neprestanom strahu od toga da će biti pogođeni snajperskim hicem ili artiljerijskom vatrom i da je to neizbježno imalo negativan uticaj na njihovo duševno zdravlje. Pretresno vijeće konstatuje da to, u kombinaciji s teškim uslovima života kojima su civili bili podvrgnuti, kao što je izloženo u poglavlju 5.1.1, pokazuje da je postojala namjera širenja terora. Pored toga, dužina perioda u kojem su vršeni snajperski napadi i napadi granatiranjem, od kraja maja 1992. do novembra 1995., takođe ide u prilog zaključku da su počinioci namjeralo da šire teror. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir neselektivnu prirodu nekih od napada granatiranjem kada je utvrđivalo da li su takvi napadi bili počinjeni s namjerom širenja

¹³²⁰⁰ V. npr. incidenti 1, 3 i 5 iz Priloga F Optužnici, incident 7 iz Priloga G Optužnici, te snajperski incidenti od 31. marta 1993., 24. jula 1993., 5. avgusta 1993., 9. novembra 1993. i 10. decembra 1994., koji nisu navedeni u prilogima Optužnici.

¹³²⁰¹ V. incidente 11, 13 i 15 iz Priloga F Optužnici.

¹³²⁰² V. incidente 1, 11, 12 i 16 iz Priloga F Optužnici, incidente 6 i 7 iz Priloga G Optužnici, te snajperske incidente od 5. avgusta 1993. i 24. oktobra 1994. koji nisu navedeni u prilogima Optužnici.

¹³²⁰³ V. incidente 11, 13 i 15 iz Priloga F Optužnici i incident 6 iz Priloga G Optužnici

¹³²⁰⁴ V. incidente 11, 13 i 15 iz Priloga F Optužnici.

¹³²⁰⁵ V. incidente 1, 4, 5, 11, 12, 15 i 16 iz Priloga F Optužnici, incidente 6, 7 i 10 iz Priloga G Optužnici, te incidente od 27. juna 1993., 26. septembra 1993. i 11. januara 1994.

terora. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 5.1.2 u kojem je konstatovalo da su modifikovane avio-bombe veoma neprecizno oružje. VRS je takve bombe koristio u incidentima 10, 13 i 15 iz Priloga G Optužnici; kao i u incidentima granatiranja od 16. i 22. juna 1995. koji nisu navedeni u prilogima Optužnici; incidentima od 1. i 23. jula 1995.; te u incidentu od 22. avgusta 1995. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir to da je strah koji su proživljavali civili u Sarajevu bio ekstreman i da je prevazilazio strah koji civili generalno osjećaju u oružanom sukobu, posebno kad se uzme u obzir da su civili osjećali da se oni ili njihovi najdraži u svakom trenutku mogu naći na meti i da nigdje u gradu nije bilo bezbjedno. Iz svih gore navedenih razloga, Vijeće konstatuje da su počinioci namjeravali da šire teror među civilnim stanovništvom Sarajeva, te da je jedini razuman zaključak taj da je terorisanje bilo primarna svrha snajperskih incidenata i incidenata granatiranja.

3202. S obzirom na gore navedeno, Pretresno vijeće konstatuje da snajperski incidenti i incidenti granatiranja, izuzev incidenta od 9. novembra 1994., predstavljaju krivično djelo terorisanja.

3203. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.1 u vezi s opštim obilježjima kršenja zakona i običaja ratovanja.

3204. *Status žrtava.* Pretresno vijeće je o ovom obilježju govorilo u vezi s prvim obilježjem krivičnog djela terorisanja gore u tekstu.

3205. *Neksus.* Pretresno vijeće konstatuje da su se svi gore navedeni incidenti desili tokom perioda u kojem se na teritoriji Bosne i Hercegovine odvijao oružani sukob. Pretresno vijeće dalje konstatuje, na osnovu pripadnosti počilaca i načina na koji su djela izvršena, kao što je otvaranje vatre po dijelovima grada koje je kontrolisala ABiH ili po muslimanskim dijelovima grada, da je postojala tijesna veza između djela snajperskog djelovanja i granatiranja i oružanog sukoba. Shodno tome, Pretresno vijeće nalazi da je uslov postojanja nekusa ispunjen.

3206. *Zaključak.* U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da sva djela koja se gore pominju i nabrajaju, izuzev snajperskog incidenta od 9. novembra 1994., te žrtava u incidentima 4, 8 i 18 iz Priloga G Optužnici koje nisu bile civili, predstavljaju krivično djelo terorisanja kao kršenja zakona i običaja ratovanja.

8.7 Protivpravni napadi na civile

8.7.1 Mjerodavno pravo

3207. U tački 10 Optužnice, optuženi se tereti za protivpravne napade na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo na osnovu člana 3 Statuta. O opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za ovo krivično djelo raspravljano je u poglavlju 8.1, gore u tekstu.

3208. Za krivično djelo protivpravnog napada na civile potrebno je dokazati sljedeća obilježja:

- (i) djelo nasilja usmjereno protiv civila koji ne učestvuju direktno u neprijateljstvima;¹³²⁰⁶
- (ii) djelo je izazvalo smrt, tešku povredu tijela ili zdravlja ili bilo koju drugu posljedicu iste težine;¹³²⁰⁷
- (iii) djelo je počinjeno hotimično, to jest s namjerom, odnosno bezobzirno.¹³²⁰⁸

3209. Prilikom utvrđivanja da li se za neko djelo nasilja može smatrati da je bilo "usmjereno" protiv civila koji ne učestvuju direktno u neprijateljstvima, pretresna vijeća mogu u obzir uzeti, između ostalog, sredstva i metode korištene tokom napada (na primjer, vrstu oružja), status žrtava, njihov broj, diskriminatorni karakter napada, prirodu krivičnih djela počinjenih tokom napada, otpor koji je u datom trenutku pružen napadaču, te u kojoj se mjeri može reći da se napadačka sila pridržavala ili pokušala pridržavati predostrožnosti propisanih ratnim pravom.¹³²⁰⁹

8.7.2 Pravni zaključci

3210. U poglavljima 5.2 i 5.3, Pretresno vijeće je odlučilo da dalje razmotri više incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu koji se navode u Optužnici, u svjetlu mjerodavnog prava. O tim incidentima raspravljano je u poglavljima 8.3.2 i 8.6.2.

¹³²⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 132-134; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 270; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 57.

¹³²⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 55-57, 67.

¹³²⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 140; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 270; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 60.

¹³²⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 91; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 132.

3211. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke da su, izuzev snajperskog incidenta od 9. novembra 1994. u kojem su se dva civila nalazila u neposrednoj blizini vojnika ABiH u trenutku kad su pogođena, incidenti granatiranja i snajperski incidenti navedeni u Optužnici bili hotimična djela nasilja usmjerena protiv civila koji nisu učestvovali u neprijateljstvima.¹³²¹⁰ Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da su ti incidenti doveli do teških posljedica.¹³²¹¹ Pretresno vijeće napominje da su te posljedice obuhvatale smrt, teške povrede tijela ili zdravlja ili posljedice iste takve težine. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak da je uslov postojanja nekusa između oružanog sukoba i tih napada ispunjen za incidente granatiranja i snajperske incidente.

3212. U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da sva djela koja se pominju u poglavlju 8.6.2, izuzev snajperskog incidenta od 9. novembra 1994., te žrtava koje nisu bile civili u incidentima 4, 8 i 18 iz Priloga G Optužnici, predstavljaju protivpravne napade na civile.

¹³²¹⁰ V. poglavlje 8.6.2.

¹³²¹¹ V. poglavlje 8.6.2.

8.8 Uzimanje talaca

8.8.1 Mjerodavno pravo

3213. U tački 11 Optužnice, optuženi se tereti za uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo na osnovu člana 3 Statuta. O opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za krivično djelo kršenja zakona i običaja ratovanja raspravljano je u poglavlju 8.1, gore u tekstu.

3214. Žalbeno vijeće je pojasnilo da je krivično djelo uzimanja talaca zabranjeno zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija iz 1949. i da taj član, shodno tome, zabranjuje da se za taoce uzima bilo koja osoba koja ne učestvuje aktivno u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje, kao i one koji su zatočenjem stavljeni van borbenog stroja.¹³²¹²

3215. Za krivično djelo uzimanja talaca potrebno je dokazati sljedeća obilježja:

- a) da je izvršeno protivpravno zatočenje ili lišavanje slobode neke osobe;
- b) da je upućena prijetnja ubistvom, nanošenjem povrede ili daljim zatočenjem osobe; i
- c) da je svrha te prijetnje bila da se iznudi neki ustupak ili ostvari neka korist.¹³²¹³

3216. U vezi s prvim uslovom za ovo krivično djelo, Pretresno vijeće u predmetu *Karadžić*, oslanjajući se na zaključke iz Prvostepene presude u predmetu *Blaškić*, pojasnilo je da pravovaljanost zatočenja ili lišavanja slobode "ne ovisi o okolnostima u kojima je neka osoba dospjela u ruke neprijatelja, nego ovisi o sveukupnim okolnostima vezanim za način i razloge tog lišenja slobode. Prema tome, protivpravnost lišenja slobode odnosi se na ideju da civili ili osobe koje ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima nisu uzeti ili držani kao taoци radi njihove bezbjednosti ili zaštite, nego radi ostvarivanja nekog dobitka ili iznuđivanja nekog ustupka".¹³²¹⁴ Pretresno vijeće u predmetu *Karadžić* smatralo je, pored toga, da postojanje prijetnji ili korištenje nasilja

¹³²¹² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 113; Odluka po žalbi u vezi s tačkom 11 Optužnice u predmetu *Karadžić*, par. 21-26.

¹³²¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 639.

¹³²¹⁴ Odluka po šest preliminaranih podnesaka kojima se osporava nadležnost u predmetu *Karadžić*, 28. april 2009., par. 65. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 708.

nad osobama koje su uzete za taoce predstavljaju druge faktore koje treba uzeti u obzir u svrhu ocjenjivanja pravovaljanosti njihovog zatočenja.¹³²¹⁵

8.8.2 Pravni zaključci

3217. U poglavlju 6, Pretresno vijeće je odlučilo da incidente koji su opisani u tom poglavlju i na koje se podsjeća dolje u tekstu dalje razmotri u skladu s mjerodavnim pravom.

3218. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 6.7 u kojem je utvrdilo da je u periodu od 25. maja 1995. do 24. juna 1995., VRS, uključujući pripadnike Vojne policije, policajce u ljubičastim uniformama, snage redovnog sastava policije, a u nekim slučajevima u prisustvu pripadnika paravojnih formacija, zarobio i zatočio nekoliko vojnih posmatrača UN-a i pripadnika UNPROFOR-a koji su bili stacionirani na Palama i u Banjaluci, te u Sarajevu i Goraždu i njihovoj okolini. Neki od njih su bili zatočeni na svojim posmatračkim položajima. Drugi su odvedeni i zatočeni na strateškim vojnim lokacijama u Bosni i Hercegovini, koje je VRS smatrao potencijalnim ciljevima NATO-a ili koje su prethodno već bile gađane u vazдушnim udarima od strane NATO-a. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 6.7 da je ljudstvo UNPROFOR-a prilikom zarobljavanja bilo razoružano i da je VRS, uključujući pripadnike Vojne policije, saopštio nekim od zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a da ih drži kao "ratne zarobljenike".

3219. Pretresno vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 6.7 da je VRS, uključujući pripadnike Vojne policije, prijetio da će ubiti ili nastaviti da drži u zatočenju pripadnike vojnih posmatrača UN-a i UNPROFOR-a.

3220. Na kraju, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 6.7 da su gore pomenute prijetnje bile upućene kako bi se izvršio pritisak na NATO da obustavi svoje vazdušne udare, kako bi se povratilo srpsko naoružanje pod kontrolom UNPROFOR-a, ili kako bi se obezbijedilo da se pripadnici UNPROFOR-a povinuju naređenju da se predaju onima koji su ih zarobili. Jednom prilikom, prijetnje su upućene kako bi se ishodilo povlačenje vojnika UNPROFOR-a s određenih položaja i obezbijedila razmjena za srpske zarobljenike.

¹³²¹⁵ Odluka po šest preliminarne podnesaka kojima se osporava nadležnost u predmetu *Karadžić*, 28. april 2009., par. 65. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 708.

3221. Na osnovu gore navedenog, te nakon što je razmotrilo okolnosti i način na koji su pripadnici UNPROFOR-a i ljudstvo vojnih posmatrača UN-a bili zarobljeni, zatočeni i izloženi prijetnjama, kao i razloge koji su stajali iza njihovog zatočenja, Pretresno vijeće konstatuje da je ljudstvo UN-a bilo protivpravno zatočeno u svrhu sticanja prednosti, a u nekim slučajevima u svrhu dobijanja ustupka. Shodno tome, Pretresno vijeće se uvjerilo da su tri obilježja za krivično djelo uzimanja talaca.

3222. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.1 u vezi s opštim obilježjima kršenja zakona i običaja ratovanja.

3223. *Nexus*. Pretresno vijeće konstatuje, na osnovu pripadnosti počilaca, te načina i konteksta izvršenja tih djela, da je postojala tijesna veza između uzimanja talaca i oružanog sukoba.

3224. *Status žrtava*. Odbrana je iznijela argument da su pripadnici UN-a u vrijeme sukoba bili borci i da nisu imali pravo na zaštitu koju pruža zajednički član 3.¹³²¹⁶ U vezi sa statusom pripadnika UN-a, Pretresno vijeće podsjeća na mjerodavno pravo u vezi sa zajedničkim članom 3 u poglavlju 8.1.1 i konstatuje da nije relevantno da se utvrdi da li su oni imali status boraca ili civila. U pravu je jasno utvrđeno da se zaštita iz zajedničkog člana 3 primjenjuje na svaku osobu koja u vrijeme kad je krivično djelo počinjeno nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima, što obuhvata i borce koji su stavljeni van borbenog stroja. Bez obzira na to kakav su status imali prije nego što su zatočeni, uključujući i to da su pripadnici UN-a bili u posjedu oružja prije nego što su zarobljeni, oni su prilikom zarobljavanja bili razoružani i zatočenjem su stavljeni van borbenog stroja. Shodno tome, zarobljeno ljudstvo vojnih posmatrača UN-a i UNPROFOR-a potpadalo je pod zaštitu koju garantuje zajednički član 3 Ženevskih konvencija.

3225. Pretresno vijeće će se sada osvrnuti na svoju analizu uslova da je počilac morao ili trebao da zna status žrtava. Pretresno vijeće, podsjećajući na svoje činjenične zaključke u poglavlju 6.7, a posebno na okolnosti lišavanja slobode i komunikaciju između počilaca i Glavnog štaba VRS-a, konstatuje da su počinioci znali da ljudstvo vojnih posmatrača UN-a i UNPROFOR-a nije aktivno učestvovalo u neprijateljstvima u vrijeme kad je to krivično djelo izvršeno.

¹³²¹⁶ Završni podnesak odbrane, par. 172, 175-177, 3308, 3310-3371.

3226. *Zaključak.* Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da djela koja su opisana u poglavlju 6.7 i na koja se podsjeća gore u tekstu, predstavljaju krivično djelo uzimanja talaca, kao kršenje zakona i običaja ratovanja kažnjivo na osnovu člana 3 Statuta.

8.9 Progon

8.9.1 Mjerodavno pravo

Opšta obilježja progona kao zločina protiv čovječnosti

3227. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon kao zločin protiv čovječnosti, kažnjiv na osnovu člana 5(h) Statuta, počinjen nad bosanskim Muslimanima i/ili bosanskim Hrvatima u određenim opštinama, uključujući Srebrenicu. O opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za ovo krivično djelo raspravljano je u poglavlju 8.2, gore.

3228. Krivično djelo progona sastoji se od radnje ili propusta:

- (a) koji predstavljaju *de facto* diskriminaciju i uskraćuju neko temeljno ljudsko pravo definisano međunarodnim pravom; i
- (b) koji su izvršeni s namjerom da se vrši diskriminacija na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.¹³²¹⁷

3229. Djela navedena u drugim stavovima člana 5 Statuta ili u drugim članovima Statuta, kao i djela koja u Statutu nisu izričito pomenuta, mogu se okvalifikovati kao djela u osnovi progona.¹³²¹⁸ To djelo u osnovi samo po sebi ne mora predstavljati krivično djelo u međunarodnom pravu.¹³²¹⁹ Međutim, nije svako uskraćivanje nekog temeljnog ljudskog prava dovoljno teško da bi predstavljalo zločin protiv čovječnosti.¹³²²⁰ Djelo u osnovi počinjeno na diskriminatornoj osnovi, uzeto izolovano ili zajedno s drugim djelima, mora biti jednake težine kao i druga djela nabrojana u članu 5 Statuta.¹³²²¹

¹³²¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 113; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 131; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 101, 671, 674; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 320; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 327; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 177. Shodno toj sudskoj praksi, ova definicija obuhvata i diskriminaciju na osnovu nacionalne pripadnosti.

¹³²¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 219; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 700, 702-703; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 605, 614.

¹³²¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 323; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296.

¹³²²⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 621; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 434; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 735.

¹³²²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 199, 221; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 135; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 102, 671; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 321; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 574; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 177; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296.

Djela u osnovi progona

(a) Ubistvo

3230. U tački 3 Optužnice optuženi se tereti za progon putem ubistva. Ista djela se drugdje u Optužnici optuženom takođe stavljaju na teret kao ubistvo, zločin protiv čovječnosti, prema članu 5 Statuta i kao ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja, prema članu 3 Statuta. O obilježjima krivičnog djela ubistva govori se u poglavlju 8.3.1, gore.

3231. Djelo ubistva, koje je izvršeno na diskriminatornoj osnovi, i za koje su ostvarena opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavlja krivično djelo progona.¹³²²²

(b) Okrutno i nečovječno postupanje

3232. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon putem okrutnog i nečovječnog postupanja. U Optužnici se ta djela okrutnog i nečovječnog postupanja konkretno navode kao: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i u zatočeničkim objektima u opštinama; (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i zatočeničkim objektima u opštinama; (iii) stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova; (iv) terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima; i (v) premlaćivanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja.¹³²²³

3233. Okrutno i nečovječno postupanje zahtijeva da se dokažu sljedeća obilježja:¹³²²⁴

(a) radnjom ili propustom nanesena je teška duševna ili tjelesna patnja ili povreda, odnosno radnja ili propust predstavljaju težak napad na ljudsko dostojanstvo;¹³²²⁵ i

(b) radnja ili propust izvršeni su namjerno, ili alternativno, sa znanjem da će ta radnja ili propust vjerovatno nanijeti tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu,

¹³²²² Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 143; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 143; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 106.

¹³²²³ Optužnica, par. 59.

¹³²²⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 130.

¹³²²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 424; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 595; Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 94.

odnosno da će predstavljati težak napad na ljudsko dostojanstvo, pri čemu počinitelj nije imao nikakvog obzira prema tome hoće li takve posljedice proizaći iz njegove radnje ili propusta.¹³²²⁶

3234. Djelo okrutnog ili nečovječnog postupanja, koje je izvršeno na diskriminatornoj osnovi i kod kojeg su ostvarena opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavlja krivično djelo progona.¹³²²⁷

(c) Deportacija i prisilno premještanje

3235. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon putem "deportacije i prisilnog premještanja". Ista djela se takođe drugdje u Optužnici optuženom stavljaju na teret kao deportacija i prisilno premještanje, zločini protiv čovječnosti, kažnjivi na osnovu člana 5(d) i (i) Statuta. O obilježjima deportacije i prisilnog premještanja govori se u poglavlju 8.5.1, gore.

3236. Djelo prisilnog premještanja ili deportacije, koje je izvršeno na diskriminatornoj osnovi i kod kojeg su ostvarena opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavlja krivično djelo progona.¹³²²⁸

(d) Protivpravno zatočenje

3237. U tački 3 Optužnice optuženi se tereti za progon putem "protivpravnih zatočenja". Protivpravno zatočenje nije konkretno navedeno u Statutu kao krivično djelo, premda se u članu 5(e) Statuta navodi djelo zatvaranja kao zločin protiv čovječnosti. Pretresno vijeće optužbu u paragrafu 59 Optužnice tumači kao optužbu koja se odnosi na zatvaranje.

3238. Izraz zatvaranje u članu 5(e) Statuta podrazumijeva proizvoljno zatvaranje, odnosno lišavanje slobode nekog pojedinca bez redovnog sudskog postupka.¹³²²⁹ Djelo zatvaranja sastoji se od sljedećih obilježja:

¹³²²⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 132; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 236; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 76.

¹³²²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 188; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 143; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 143, 155; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 106-107.

¹³²²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 222; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 153; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 153-154; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 172, 174.

- (1) osoba je lišena slobode;
- (2) lišavanje slobode provedeno je proizvoljno, odnosno za lišavanje slobode ne postoji pravna osnova; i
- (3) počinitelj je djelovao s namjerom da tu osobu proizvoljno liši slobode.¹³²³⁰

3239. Ukoliko za lišavanje slobode postoji pravna osnova, onda ona mora da postoji tokom cijelog perioda zatvaranja, s obzirom da lišavanje slobode postaje proizvoljno čim njegova pravna osnova prestane da postoji.¹³²³¹ Kada se lišavanje slobode opravdava nacionalnim zakonom, onda odredbe tog zakona ne smiju biti u suprotnosti s međunarodnim pravom.¹³²³² Pretresno vijeće podsjeća da se pitanje pravne osnove rješava na primjeren način kada se uzmu u obzir opšta obilježja zločina protiv čovječnosti i kada se razmotri da li je neko djelo bilo izvršeno na diskriminatornim osnovama.¹³²³³

3240. Protivpravno zatočenje, koje je izvršeno na diskriminatornoj osnovi i kod kojeg su ostvarena opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavlja krivično djelo progona.¹³²³⁴

(e) Prisilni rad i korištenje živih štitova

3241. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon putem, između ostalog, "prisilnog rada, uključujući kopanje grobova i rovova i druge oblike prisilnog rada na linijama fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova".¹³²³⁵ Pretresno vijeće je razmotrilo djelokrug ove optužbe u poglavlju 8.2.1.

3242. *Prisilni rad.* Kada utvrđuju da li je rad bio prisilan, pretresna vijeća mogu razmotriti da li su objektivne okolnosti obavljanja tog rada bile toliko prisilne da

¹³²²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 116; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 752; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 87.

¹³²³⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 115; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 64-65; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 752.

¹³²³¹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 114; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 753.

¹³²³² Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 114; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 753.

¹³²³³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 167.

¹³²³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 155; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 714, 717; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 629; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 438; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 641-642; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 754.

¹³²³⁵ Optužnica, par. 59(h).

isključuju svaku mogućnost pristanka.¹³²³⁶ Pretresno vijeće smatra da prisilni rad kao djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti zahtijeva namjeru počinioca da žrtva obavlja zabranjeni rad.¹³²³⁷

3243. Prema međunarodnom humanitarnom pravu, nisu zabranjeni svi vidovi rada, pod uslovom da se rad obavlja uz određene mjere zaštite.¹³²³⁸ Te mjere obuhvataju uslov da se zatočenicima obezbijede odgovarajući uslovi rada, naročito u pogledu smještaja, ishrane, odjeće, opreme i sigurnosti.¹³²³⁹ U vezi s kopanjem grobnica i rovova i drugog prisilnog rada koji je obavljan na linijama fronta, Pretresno vijeće smatra da se rad na linijama fronta, po svojoj prirodi, nikad ne može obavljati u odgovarajućim uslovima rada. Shodno tome, takav rad ne može da spada među bilo koji od legitimnih izuzetaka od zabrane prisilnog rada.

3244. Prisilni rad na linijama fronta, koji je izvršen na diskriminatornoj osnovi i kod kojeg su ostvarena zajednička obilježja krivičnog djela progona, kao i opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavlja krivično djelo progona.¹³²⁴⁰ Drugi prisilni rad, razmotren u vezi s "nizom krivičnih djela koja obuhvataju protivpravno zatočenje i premlaćivanja", koji nije obavljan na linijama fronta, a izvršen je na diskriminatornoj osnovi i kod kojeg su ostvarena zajednička obilježja krivičnog djela progona, kao i opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavlja krivično djelo progona.¹³²⁴¹

3245. *Živi štitovi*. Pretresno vijeće smatra da izraz živi štitovi označava raspoređivanje ili zatočenje ljudi na područja na kojima bi oni mogli biti izloženi borbenim dejstvima, kako bi njihovo prisustvo učinilo određena područja imunim od vojnih operacija ili oružanog napada.¹³²⁴²

3246. Korištenje ljudi kao živih štitova, koje je izvršeno na diskriminatornoj osnovi i kod kojeg su ostvarena zajednička obilježja krivičnog djela progona, kao i opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavlja krivično djelo progona.¹³²⁴³

¹³²³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 194-195.

¹³²³⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 260.

¹³²³⁸ Ženevska konvencija III, čl. 50-52; Ženevska konvencija IV, čl. 51; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 542; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 200; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 253.

¹³²³⁹ Ženevska konvencija III, čl. 51-52; Ženevska konvencija IV, čl. 51.

¹³²⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 154-155; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 107 (gdje se upućuje na kopanje rovova "u neprijateljskim, opasnim i uslovima u kojima se vode borbe").

¹³²⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 199.

¹³²⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 652-654.

¹³²⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 155, 653.

(f) Oduzimanje ili pljačka imovine

3247. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon putem "oduzimanja ili pljačkanja imovine".

3248. Za krivično djelo pljačkanja potrebno je dokazati sljedeća obilježja:

- (a) radnju oduzimanja javne ili privatne imovine;
- (b) oduzimanje je bilo protivpravno; i
- (c) radnja je počinjena s namjerom.¹³²⁴⁴

3249. Što se tiče prvog obilježja *actusa reusa*, svi oblici oduzimanja javne ili privatne imovine predstavljaju djela oduzimanja, uključujući i izolovana djela koja su počinili pojedinačni vojnici radi lične koristi i djela počinjena u sklopu sistematske kampanje privredne eksploatacije nekog ciljanog područja.¹³²⁴⁵

3250. Uslov za ostvarenje drugog obilježja *actusa reusa* jeste to da je oduzimanje moralo biti protivpravno. U određenim okolnostima oduzimanje imovine ne mora se smatrati protivpravnim ako se može opravdati odredbama međunarodnog humanitarnog prava.¹³²⁴⁶ U okviru međunarodnog humanitarnog prava postoji opšta iznimka u odnosu na zabranu oduzimanja imovine kada je to oduzimanje opravdano vojnom nuždom.¹³²⁴⁷ U kontekstu međunarodnog oružanog sukoba, pravo međunarodnih ugovora i međunarodno običajno pravo dopuštaju oduzimanje vojne opreme koja pripada suprotnoj strani kao ratni plijen.¹³²⁴⁸

3251. Treće obilježje se odnosi na uslov *mens rea*, koji je ispunjen kada počinitelj djeluje sa znanjem i namjerom da protivpravno oduzme javnu ili privatnu imovinu.¹³²⁴⁹

¹³²⁴⁴ Statut, čl. 3 (e); Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 79, 84.

¹³²⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 79; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590; Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 48; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 184; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 612; Prvostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 49; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 101, fusnota 188.

¹³²⁴⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 769; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 102.

¹³²⁴⁷ Ženevska konvencija IV, čl. 147; J.-M. Henckaerts, L. Doswald-Beck (eds), *Customary International Humanitarian Law*, Cambridge 2005, Rule 50, str. 175-177. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 769.

¹³²⁴⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 51, 56; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 102.

¹³²⁴⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 131. Pretresno vijeće napominje da se zaključci Pretresnog vijeća u predmetu *Prlić i drugi* odnose na pljačkanje za koje su se optuženi teretili kao za ratni

3252. U vezi s pitanjem da li djela oduzimanja ili pljačkanja imovine treba smatrati djelima koja imaju jednaku težinu kao i ostala krivična djela navedena u članu 5 Statuta, Pretresno vijeće napominje da je Vojni sud SAD-a u predmetu *Flick* zauzeo stav da razmjere oduzimanja imovine nisu od ključnog značaja ako se to djelo razmatra kao zločin protiv čovječnosti. Ono što je od ključne važnosti jesu posljedice oduzimanja imovine po žrtvu.¹³²⁵⁰ Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće smatra da pljačkanje javne i privatne imovine kao djelo u osnovi progona treba shvatiti kao svako namjerno i protivpravno oduzimanje javne ili privatne imovine koje ima ozbiljne posljedice po vlasnika ili korisnika te imovine.¹³²⁵¹

3253. S obzirom na gore navedeno, Pretresno vijeće konstatuje da djelo pljačke koje ima teške posljedice po žrtvu, a koje je izvršeno na diskriminatornoj osnovi i kod kojeg su ostvarena opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavlja krivično djelo progona.¹³²⁵²

3254. Žalbeno vijeće je u predmetu *Kordić i Čerkez* potvrdilo da pljačkanje, zajedno s "lišavanje[m] života, premlaćivanje[m], protivpravni[m] napadi[ma] na civile i civilne objekte, protivpravni[m] zatvaranje[m] civila [i] razaranje[m] civilnih objekata" predstavlja progona.¹³²⁵³ Shodno tome, Pretresno vijeće smatra da djelo pljačkanja koje samo po sebi nema teške posljedice po žrtvu ipak može, ako je izvršeno na diskriminatornoj osnovi i ako su ostvarena opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavljati krivično djelo progona kada se razmatra zajedno s drugim djelima.¹³²⁵⁴

zločin na osnovu člana 2 (d) Statuta. Pretresno vijeće smatra da isti uslov mora biti ispunjen i kada se radi o pljačkanju za koje se tereti kao za djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti na osnovu člana 5(h) Statuta.

¹³²⁵⁰ *United States v. Friedrich Flick et al.*, American Military Tribunal, Vojni sud SAD-a (22. decembar 1947.), u 6 TWC 1187, 1214-1215. "Mogla bi se praviti razlika između industrijske imovine s jedne, i stambenih objekata, kućanskih predmeta i zaliha hrane progonjenog naroda s druge strane. Međutim, u ovom predmetu bavimo se samo industrijskom imovinom ... 'Zvjerstva i krivična djela' koja su nabrojana [u članu 6(c) Povelje], 'ubistvo, istrebljenje', itd., su sve krivična djela protiv osobe. Imovina se ne pominje. Po doktrini *eiusdem generis* mora se smatrati da rezidualni izraz "ostali progoni" obuhvata samo one koji idu na štetu života i slobode potlačenih naroda." Ovo obrazloženje usvojio je Vojni sud SAD-a u predmetu *I.G. Farben* kada je razmatrao razne slučajeve pljačkanja i oduzimanja industrijske imovine na teritoriji pod njemačkom okupacijom (*United States v. Carl Krauch et al.* (Predmet *I.G. Farben*), American Military Tribunal (30. juli 1948.), u 8 TWC 1081, 1129-1130).

¹³²⁵¹ V. Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 766-768.

¹³²⁵² Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 771.

¹³²⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 109, 672-673. V. takode Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 148.

¹³²⁵⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 772.

(g) *Bezobzirno uništavanje privatne imovine*

3255. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon putem "bezobzirno[g] uništavanj[a] privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte".

3256. Krivično djelo bezobzirnog razaranja gradova, naselja ili sela i naseljenih mjesta zahtijeva da se dokažu ista obilježja kao i kod pustošenja koje nije opravdano vojnom nuždom.¹³²⁵⁵ Riječ je o sljedećim obilježjima:

(a) djelo ili propust prouzrokovali su uništavanje imovine širokih razmjera;

(b) uništavanje nije opravdano vojnom nuždom;

(c) djelo ili propust počinjeni su s namjerom da se uništi imovina o kojoj je riječ ili uz bezobzirno zanemarivanje vjerovatnoće da će ona biti uništena.¹³²⁵⁶

3257. Zabrana bezobzirnog uništavanja odnosi se na imovinu koja se nalazi na bilo kojoj teritoriji zahvaćenoj oružanim sukobom.¹³²⁵⁷ Uslov da uništavanje mora biti "širokih razmjera" može biti ispunjen kada je oštećeno ili uništeno mnogo objekata ili kada je vrijednost jednog ili nekoliko uništenih objekata vrlo velika.¹³²⁵⁸ Vojna nužda nikada ne može opravdati napade usmjerene na civilne objekte.¹³²⁵⁹ Civilni objekti definišu se naspram vojnih objekata, koji su ograničeni na one objekte koji po svojoj prirodi, lokaciji, namjeni ili korištenju efektivno doprinose vojnoj akciji i čije potpuno ili djelimično uništenje, zauzimanje ili neutralizacija, u okolnostima koje su vladale u dato vrijeme, pružaju neku definitivnu vojnu prednost.¹³²⁶⁰ U pravilu, uništavanje koje je izvršeno prije početka borbi ili nakon što su borbe prestale ne može se opravdati vojnom nuždom.¹³²⁶¹

¹³²⁵⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 591-593; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 290-297; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 580 (fusnota 1561); Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 91; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 350.

¹³²⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 74.

¹³²⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 74; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 580; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 592; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 582.

¹³²⁵⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 43; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 352.

¹³²⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 54, uz *corrigendum* od 26. januara 2005.; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 130.

¹³²⁶⁰ Dopunski protokol I, čl. 52 (1) i (2).

¹³²⁶¹ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 589; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 588; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 93.

3258. Žalbeno vijeće je pojasnilo da djela uništavanja imovine, "ovisno o prirodi i razmjerima uništenja", može predstavljati progon.¹³²⁶² Kao i u slučaju oduzimanja imovine, odlučujući faktor su posljedice po žrtve.¹³²⁶³ Žalbeno vijeće je zauzelo stav da postoje "određene vrste imovine čije uništenje možda nema dovoljno snažan negativan uticaj na žrtvu da bi to predstavljalo zločin protiv čovječnosti, čak i kada se uništava iz razloga diskriminacije: primjer je palež nečijeg automobila (osim ako je taj automobil nužno potreban i od životne važnosti za vlasnika)".¹³²⁶⁴

3259. Pretresno vijeće smatra da uništavanje privatne imovine kao djelo u osnovi progona treba shvatiti kao svako namjerno uništavanje privatne imovine koje ima teške posljedice po žrtvu i nije opravdano vojnom nuždom.¹³²⁶⁵ Pretresno vijeće smatra da se pitanje da li je razaranje bilo opravdano vojnom nuždom primjereno rješava tako što se u obzir uzmu opšta obilježja zločina protiv čovječnosti i razmotri se da li je djelo izvršeno na diskriminatornoj osnovi.¹³²⁶⁶

3260. Žalbeno vijeće je potvrdilo da "razaranje civilnih objekata", zajedno s "lišavanje[m] života, premlaćivanje[m], protivpravn[im] napadima na civile i civilne objekte, protivpravn[im] zatvaranjem civila, [...] i pljačkanje[m]", predstavlja progon.¹³²⁶⁷

3261. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da djelo uništavanja imovine koje ima teške posljedice po žrtvu, koje je izvršeno na diskriminatornoj osnovi i kod kojeg su ostvarena opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavlja krivično djelo progona.¹³²⁶⁸

3262. Djelo uništavanja imovine koje samo po sebi nema teške posljedice po žrtvu ipak može, ako je izvršeno na diskriminatornoj osnovi i ako su ostvarena opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavljati krivično djelo progona, ako se razmatra zajedno s drugim djelima.¹³²⁶⁹

¹³²⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 149.

¹³²⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 146, 149.

¹³²⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 146 (gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 631).

¹³²⁶⁵ V. Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 774-776.

¹³²⁶⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 167.

¹³²⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 108, 672.

¹³²⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 149.

¹³²⁶⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 779.

(h) *Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije*

3263. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon putem "nametanja i održavanja mjera ograničavanja i diskriminacije".¹³²⁷⁰ Prema Optužnici, navodi o nametanju i održavanju mjera ograničavanja i diskriminacije obuhvataju (i) uskraćivanje slobode kretanja; (ii) uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim državnim institucijama i policiji, kao i opšte otpuštanje s posla; (iii) povredu privatnosti pretresanjem stana bez naloga; (iv) protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili (v) uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.¹³²⁷¹

3264. Jurisprudencija Međunarodnog suda pokazuje da nametanje raznih mjera ograničavanja i diskriminacije može da predstavlja progon. Na primjer, Pretresno vijeće u predmetu *Brđanin* razmotrilo je uskraćivanje slobode kretanja, uskraćivanje prava na zaposlenje i prava na redovni sudski postupak i zaključilo da, u svjetlu okolnosti u tom predmetu, ta djela čine progon zato što, kada se razmatraju kao međusobno povezana, predstavljaju uskraćivanja temeljnih prava i iste su težine kao krivična djela navedena u članu 5 Statuta.¹³²⁷² Taj zaključak je potvrdilo i podržalo Žalbeno vijeće.¹³²⁷³

3265. Pretresna vijeća u predmetima *Krajišnik, Stanišić i Župljanin* i *Karadžić* konstatovala su da, pored one tri mjere ograničavanja i diskriminacije koje su razmotrene u predmetu *Brđanin*, progon predstavljaju i povrede privatnosti putem pretresanja domova bez naloga, protivpravna hapšenja i uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama, kada se razmatraju zajedno s drugim djelima.¹³²⁷⁴ Pretresno vijeće u predmetu *Krajišnik* razmotrilo je Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin* i sudsku praksu shodno Nirnberškoj povelji i Zakonu br. 10 savezničkog Kontrolnog savjeta, uključujući, pored ostalog, predmet *Pravosuđe*.¹³²⁷⁵ S obzirom na tu jurisprudenciju, Pretresno vijeće u predmetu *Krajišnik* zauzelo je stav da uskraćivanje slobode kretanja, uskraćivanje zaposlenja, uskraćivanje prava na sudski postupak, uskraćivanje prava na ravnopravan pristup javnim službama i povrede privatnosti putem pretresanja domova bez naloga mogu da predstavljaju progon samo kada se razmatraju

¹³²⁷⁰ Optužnica, par. 49, 59(k).

¹³²⁷¹ Optužnica, par. 59(k).

¹³²⁷² Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1049.

¹³²⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 292-297.

¹³²⁷⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 736, 738-741; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 91-92; Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 535-536.

¹³²⁷⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 738-739.

zajedno s drugim djelima.¹³²⁷⁶ Pretresno vijeće u predmetu *Krajišnik* na kraju je konstatovalo da te mjere ograničavanja i diskriminacije predstavljaju progon kada se razmatraju zajedno s drugim djelima lišavanja života, proizvoljnih hapšenja, zatočenja, uništavanja imovine, silovanja i pljačkanja.¹³²⁷⁷ Isto tako, Pretresno vijeće u predmetu *Stanišić i Župljanin* konstatovalo je da gore pomenute mjere ograničavanja i diskriminacije predstavljaju progon kad se razmatraju zajedno s drugim djelima, kao što su protivpravno zatočenje, pljačkanje imovine i slično.¹³²⁷⁸ Premda je Pretresno vijeće u predmetu *Karadžić* takođe smatralo da te mjere ograničavanja i diskriminacije mogu da predstavljaju progon i kada se razmatraju izolovano, Vijeće se nije odlučilo na taj pristup.¹³²⁷⁹ Vijeće je, umjesto toga, konstatovalo da te mjere ograničavanja i diskriminacije predstavljaju progon kada se razmatraju zajedno s drugim djelima u osnovi progona koja su u isto vrijeme izvršena nad istom kategorijom žrtava u opštinama, to jest ubijanjem, mučenjem, premlaćivanjima, fizičkim i psihičkim zlostavljanjem, silovanjem i drugim djelima seksualnog nasilja, okrutnim i nehumanim uslovima života, prisilnim raseljavanjem, protivpravnim zatočenjem, prisilnim radom, pljačkanjem i bezobzirnim uništavanjem privatne i javne imovine.¹³²⁸⁰

3266. Shodno tome, Pretresno vijeće smatra da uskraćivanje slobode kretanja, uskraćivanje zaposlenja, povrede privatnosti putem pretresanja domova bez naloga, protivpravna hapšenja, uskraćivanje prava na redovni sudski postupak, te uskraćivanje prava na ravnopravan pristup javnim službama, uz izvršenje na diskriminatornim osnovama i uz ostvarenje opštih obilježja zločina protiv čovječnosti, predstavljaju krivično djelo progona kada se razmatraju zajedno s drugim relevantnim djelima, a posebno zajedno s onim djelima koja su kvalifikovana kao djela u osnovi progona. Te mjere ograničavanja i diskriminacije mogu da predstavljaju krivično djelo progona i kada se razmatraju izolovano.

¹³²⁷⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 738-741; V. Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1049; *United States v. Josef Altstötter et al.* (predmet *Pravosuđe*), American Military Tribunal (4. decembar 1947.), u 3 Trials for War Criminals Before the Nuremberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10, Nürnberg, oktobar 1946. – april 1949. (TWC), str. 954, 1063-4.

¹³²⁷⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 789.

¹³²⁷⁸ V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 283, 348, 492, 701, 815.

¹³²⁷⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 536, 2567.

¹³²⁸⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 2567.

8.9.2 Pravni zaključci

(a) Ubistvo

3267. U poglavljima 4.1.1, 4.2.1, 4.3.1, 4.4.1, 4.5.1, 4.6.1, 4.7.1, 4.8.1, 4.10.1, 4.11.1, 4.12.1, 4.13.1 and 4.14.1, 7.2, 7.3, 7.4, 7.5, 7.6, 7.7, 7.8.1, 7.8.2, 7.9, 7.10, 7.11, 7.12, 7.13.1, 7.13.2, 7.14.1, 7.14.2, 7.15, Pretresno vijeće je odlučilo da nekoliko incidenata ubijanja koji se u Optužnici navode pod optužbom za progon dalje razmotri u skladu s mjerodavnim pravom. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.3.2 da neki od tih incidenata predstavljaju ubistvo kao zločin protiv čovječnosti.¹³²⁸¹

3268. *Diskriminacija.* Pretresno vijeće podsjeća da su sva ubijanja iz Priloga A, Priloga B i Priloga C Optužnici, zatim ubijanja u incidentima koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, kao i ona iz Priloga E Optužnici, a koja predstavljaju ubistvo, bila počinjena nad bosanskim Muslimanima ili bosanskim Hrvatima.

3269. U vezi s Prilogom A Optužnici, Pretresno vijeće je prilikom ocjenjivanja da li su postojale diskriminatorne osnove zbog kojih ta ubijanja predstavljaju ubistvo u obzir uzelo sljedeće konkretne faktore.

3270. U vezi s incidentima 2.1, 3.3, 6.5, 6.7 i 6.8 iz Priloga A Optužnici, počinioci su za žrtve koristili pogrdne izraze, nazivajući ih ustašama ili balijama, ili su ih prisiljavali da pjevaju srpske pjesme neposredno prije nego što su izvršili ubijanja. Počinioci su u nekim slučajevima takođe aludirali na navodne političke i vjerske stavove žrtava u vrijeme kad su ih ubili.¹³²⁸² U vezi s incidentom 4.4 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.7.2 *Incidenti zatočenja koji nisu navedeni u prilogima Optužnici – škola u Grabovici* da su počinioci naredili grupi bosanskih Muslimana da se predaju i da su prijetili da će pobiti balije ukoliko to ne učine. Nakon što se predala, ta grupa bosanskih Muslimana je bila zatočena u školi u Grabovici i kasnije ubijena. U vezi s incidentom 6.4 iz Priloga A Optužnici, počinioci su odvojili osam muškaraca, bosanskih Muslimana, od ostalih ljudi koji su se nalazili u jednoj kući i ubili ih. Počinioci su prije toga, dok su pretresali kuću, prijetili da će vlasnicu kuće i njenu porodicu "poslati u Tursku". Isti počinioci su kasnije ubili jedanaest drugih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz istog sela.

¹³²⁸¹ U vezi s Prilogom A, Pretresno vijeće podsjeća da je u poglavlju 8.3.2 konstatovano da je u incidentu 2.1 iz Priloga A Optužnici Izet Čolo bio borac i da se ubijanje tog čovjeka neće dalje razmatrati u vezi s tačkama 5 i 6 Optužnice. Pretresno vijeće to ubijanje neće dalje razmatrati u vezi s tačkom 3 Optužnice.

¹³²⁸² V. incident 6.7 iz Priloga A Optužnici i incident 6.8 iz Priloga A Optužnici.

3271. U vezi s incidentima 6.3, 6.9, 7.2, 7.3, 8.1 i 9.1 iz Priloga A Optužnici, počinioci su napali pretežno ili isključivo sela i zaseoke bosanskih Hrvata ili bosanskih Muslimana i ciljali nenaoružane stanovnike, bosanske Muslimane ili bosanske Hrvate, koji su ostali na zauzetim područjima. U vezi s incidentom 6.1 iz Priloga A Optužnici, počinioci su napali grad Kozarac u kojem su živjeli pretežno bosanski Muslimani i kao odgovor na zahtjev da se iz Kozarca evakuiše jedan teško povrijeđeni dječak, zaprijetili da će ubiti sve balije, a u Benkovcu su na metu uzeli "Hrvate". U vezi s incidentom 6.6 iz Priloga A Optužnici, počinioci su naredili bosanskim Muslimanima, stanovnicima Biščana, da se okupe na više sabirnih punktova u cijelom selu prije nego što su ih pobili, a jedan počinitelj je upotrijebio izraz "pejgamber" u pogrđnom smislu u odnosu na jednu žrtvu. U vezi s incidentom 7.1 iz Priloga A, počiniocima je naredeno da ubiju 70 bosanskih Muslimana u Kljevcima u znak odmazde za sedam srpskih vojnika, ubijenih na tom području prije nego što su ubijena najmanje 32 muškarca, bosanska Muslimana. U vezi s incidentima 7.4 i 7.5 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke iz poglavlja 4 da su fizički počinioci bili: dio jedinice koju je predvodio Mićo Praštalo, zvani Kudra, a koji je u maju 1992. napao jedno selo u kojem su pretežno živjeli bosanski Muslimani i pobio bosanske Muslimane; ili pripadnici 6. krajiške brigade, koji su od maja 1992. pa nadalje ciljali bosanske Muslimane i bosanske Hrvate i činili zločine nad njima na diskriminatoran način.

3272. Shodno tome, Pretresno vijeće u vezi s incidentima 2.1, 3.3, 4.4, 6.1, 6.3, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7, 6.8, 6.9, 7.1, 7.2, 7.3, 7.4, 7.5, 8.1 i 9.1 iz Priloga A Optužnici konstatuje da su počinioci počinili ubistvo na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3273. U vezi s incidentom 6.2 iz Priloga A Optužnici, Pretresnom vijeću nisu predloženi dokazi koji ukazuju na to da su žrtve bile ciljane na diskriminatoran način ili da su počinioci imali traženu diskriminatornu namjeru. Nije bilo dokaza koji bi ukazivali na to zbog čega su ti bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, za razliku od drugih ljudi na istoj lokaciji, bili identifikovani i ciljani, a kasnije i ubijeni. Na osnovu predloženih dokaza Pretresno vijeće isto tako nije u mogućnosti da konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su počinioci izvršili ubijanje na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, s obzirom na to da su ti incidenti bili previše udaljeni od drugih diskriminatornih incidenata. Shodno tome, ti incidenti ubistva neće biti dalje razmatrani u vezi s optužbom za progon pod tačkom 3 Optužnice.

3274. U vezi s Prilogom B i Prilogom C Optužnici, kao i incidentima koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, Pretresno vijeće je prilikom ocjenjivanja da li su postojale diskriminatorne osnove zbog kojih ubijanja predstavljaju ubistvo u obzir uzelo sljedeće konkretne faktore.

3275. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(d) da su, u vezi s incidentima 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 5.1, 7.1, 8.1, 13.1, 13.2, 13.4, 13.5, 14.1, 14.2, 16.1 i 16.2 iz Priloga B Optužnici, i incidentima 9.1, 15.3, 15.5 i 16.3 iz Priloga C Optužnici, žrtve bile odvedene iz grupa koje su činili isključivo ili pretežno bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati, zatočene u diskriminatornim okolnostima i kasnije ubijene od strane iste grupe počinitelja koja ih je zatočila. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir sljedeće konkretne okolnosti u određenim kontekstima zatočenja. U vezi s incidentima 1.1, 1.2, 2.1, 7.1, 8.1 i 14.2 iz Priloga B Optužnici, počinioci su žrtve nazivali balijama ili ustašama ili su izmišljali druge pogrdne nazive koje su upućivali žrtvama kao grupi.¹³²⁸³ Počinioci su u nekim slučajevima takođe aludirali na navodne političke i vjerske stavove žrtava u vrijeme kad su ih ubili.¹³²⁸⁴ U vezi s incidentom 14.2 iz Priloga B Optužnici, jedan od počinitelja je poslije ubijanja rekao da je pobio balije i to što je rekao protumačeno je u svjetlu okolnosti u kojima su zatočenici bili držani prije ubijanja, kao što je izloženo u poglavlju 4.11.5. U vezi s incidentom 5.1 iz Priloga B Optužnici, počinioci su konkretno ciljali bosanske Muslimane zatočene u KP Domu, za razliku od zatočenih Srba koji su se takođe nalazili u tom logoru. Isto tako, stotine zatočenih bosanskih Muslimana, pobijenih u tom incidentu u drugoj polovini 1992. godine u KP Domu, bile su sistematski obrađene i ubijene pod izgovorom da ih vode na razmjenu. U vezi s incidentom u opštini Foča koji nije naveden u prilogima Optužnici, dvojica počinitelja ubijanja u KP Domu dovela su tri starije žene, bosanske Muslimanke, Marku Kovaču, komandantu Taktičke grupe Foča, poznate i pod nazivom 11. hercegovačka laka pješadijska brigada, koji je žrtve nazvao "ološem" prije nego što je izdao naređenje da se one ubiju. Pretresno vijeće smatra da izraz "ološ" ima diskriminatornu konotaciju, s obzirom na način na koji su te tri bosanske Muslimanke bile zatočene i zatim dovedene pred komandanta Taktičke grupe Foča od strane dvojice počinitelja diskriminatornih ubijanja u KP Domu. U vezi s incidentom 16.2 iz Priloga B Optužnici, počinioci su otišli u logor Sušica upravo zato da bi odatle odveli i pobili sve preostale zatočenike, koji su bili isključivo bosanski Muslimani.

¹³²⁸³ U incidentu 7.1 iz Priloga B Optužnici, žrtve su ponekad bile prisiljavane i da pjevaju srpske pjesme.
¹³²⁸⁴ V. incident 1.2 iz Priloga B Optužnici i incident 8.1 iz Priloga B Optužnici.

3276. U vezi s incidentom 10.2 iz Priloga B Optužnici, žrtve su odvedene iz cisterne u koju su bili dovođeni i tamo zatočeni samo bosanski Muslimani ili nesrbi. U vrijeme njihovog zarobljavanja upućivani su im pogrdni izrazi i svi oni koji su bili zatočeni odvedeni su odatle i pobijeni. U vezi s incidentom 10.1 iz Priloga B Optužnici, jedan zatočeni bosanski Musliman je ubijen dok je bio držan u istoj cisterni iz incidenta 10.2 iz Priloga B Optužnici.

3277. U vezi s incidentom od 13. juna 1992. u opštini Kotor-Varoš koji nije naveden u prilogu Optužnici, počinioci ubijanja u Hrvaćanima napali su i granatirali jedno selo u kojem su pretežno živjeli bosanski Muslimani i uzeli su na metu petoro starijih stanovnika, bosanskih Muslimana, koji su ostali u tom selu poslije napada. Počinioci ubijanja u Vrbanjcima od 2. jula 1992. počinili su to ubijanje u znak odmazde zbog navodnog ubijanja vojnika VRS-a od strane naoružanih Muslimana.

3278. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje, u vezi s incidentima 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 5.1, 7.1, 8.1, 10.1, 10.2, 13.1, 13.2, 13.4, 13.5, 14.1, 14.2, 16.1 i 16.2 iz Priloga B Optužnici, incidentima 9.1, 15.3, 15.5 i 16.3 iz Priloga C Optužnici i incidentima u opštini Foča i opštini Kotor-Varoš koji nisu navedeni u prilogu Optužnici, da su počinioci ta ubistva počinili na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3279. U vezi s incidentom 13.3 iz Priloga B Optužnici, Pretresnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi koji bi ukazivali na to da li su počinioci namjeravali da ubiju te muškarce na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Premda je Pretresno vijeće u poglavlju 8.9.2(d) konstatovalo da su žrtve bile zatočene u diskriminatornim okolnostima, ono nije moglo da utvrdi da su počinioci ubijanja dijelili pripadnost s počiniocima zatočenja. Na osnovu dokaza koji su mu predloženi, Pretresno vijeće isto tako nije u mogućnosti da konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su počinioci izvršili ta ubijanja na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, s obzirom na to da je taj incident bio previše udaljen od drugih diskriminatornih incidenata. Shodno tome, taj incident ubijanja neće biti dalje razmatran u vezi s optužbom za progon pod tačkom 3 Optužnice.

3280. U vezi s Prilogom E Optužnici, Pretresno vijeće je prilikom ocjenjivanja da li su postojale diskriminatorne osnove zbog kojih ta ubijanja predstavljaju ubistvo u obzir uzelo sljedeće konkretne faktore.

3281. U vezi s incidentima 3.1, 4.1, 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 9.2 i 13.1 iz Priloga E Optužnici i incidentima od 18. jula 1995. i 23. jula 1995. koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, počinioci su žrtve, neposredno prije nego što su ih pobili, nazivali balijama ili ustašama, ili ih na drugi način ponižavali zbog njihovog političkog, rasnog ili vjerskog identiteta.¹³²⁸⁵ Počinioci su ponekad takođe aludirali na navodne političke i vjerske stavove žrtava u vrijeme kad su ih ubili.¹³²⁸⁶ U vezi s incidentom 9.1 iz Priloga E Optužnici, žrtve su odvedene iz škole u Kuli kod sela Pilica, gdje su bili dovođeni i zatočeni samo bosanski Muslimani. Najmanje osam žrtava ubijeno je prije više stotina drugih muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Kuli od strane istih počinitelja, kao što je izloženo u incidentu 9.2 iz Priloga E Optužnici. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.4.2 da su ta ubijanja bila dio jedne jedinstvene operacije ubistva. Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz tih činjenica taj da su ubijanja bila konkretno usmjerena protiv žrtava koje su po porijeklu bile bosanski Muslimani. U vezi s incidentom 5.1 iz Priloga E Optužnici, počinitelj koji je identifikovan kao "komandir" rekao je, prije ubijanja, da je došlo vrijeme da žrtve plate za ono što se njemu desilo dok je bio zatočen od strane ABiH. Pretresno vijeće smatra da je taj komandir povezivao bosanske Muslimane s ABiH i, shodno tome, konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je to ubijanje bilo konkretno usmjereno protiv bosanskih Muslimana.

3282. U vezi s drugim incidentima ubijanja u Srebrenici, u incidentima 1.1, 2.1, 8.1, 8.2, 10.1, 14.1, 14.2, 15.1 i 15.3 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da su se ti incidenti desili u neposrednoj međusobnoj geografskoj blizini, zatim činjenicu da su se incidenti ubijanja desili u periodu od 13. jula 1995. do 17. jula 1995. i da su počinioci izvršili ubijanje bosanskih Muslimana u kontekstu šireg napada koji je uslijedio poslije pada Srebrenice 11. jula 1995. U vezi s incidentima 1.1, 8.1 i 8.2 iz Priloga E Optužnici i incidentom ubijanja od 13. jula 1995., počinioci su zatočili i ubili samo muškarce, bosanske Muslimane. Premda je 12 žrtava u incidentu 8.1 iz Priloga E Optužnici ubijeno prije više stotina drugih koji su ubijeni u incidentu 8.2 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.4.2 da su ubijanja bila dio jedne jedinstvene operacije ubistva. Pretresno vijeće takođe podsjeća da je u

¹³²⁸⁵ U incidentu 4.1 iz Priloga E Optužnici, žrtve su ponekad takođe bile prisiljavane i da pjevaju srpske pjesme.

¹³²⁸⁶ V. incident 7.2 iz Priloga E Optužnici, incident 9.2 iz Priloga E Optužnici i incident 5.1 iz Priloga E Optužnici. U vezi s incidentima 7.1 i 7.2 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.4.2 da su ta ubijanja činila dio jedne jedinstvene operacije ubistva.

incidentu od 13. jula 1995. koji nije naveden u prilogima Optužnici Mladić rekao zatočenicima da "ovdje" nije njihova država i da moraju drugdje tražiti svoju državu. U vezi s incidentom 10.1 iz Priloga E Optužnici, ubijanja su izvršena 16. jula 1995., istog dana kada je izvršeno pogubljenje muškaraca, bosanskih Muslimana, na vojnoj ekonomiji Branjevo u incidentu 9.2 iz Priloga E Optužnici, u kojem je jedan potpukovnik VRS-a obavijestio pripadnike 10. diverzantskog odreda na ekonomiji da se u Domu kulture u Pilici nalazi nekih 500 bosanskih Muslimana koji su takođe trebali da budu pogubljeni. Vojnici iz Bratunca otišli su s ekonomije s dotičnim potpukovnikom i učestvovali su u ubijanju u Domu kulture u Pilici. U vezi s incidentom 2.1 iz Priloga E Optužnici, ubijanje, koje se desilo 17. jula 1995., izvršeno je nad velikim brojem muškaraca, bosanskih Muslimana, koje su počinioci prethodno zarobili, a izvršeno je u neposrednoj blizini drugih ubijanja u Srebrenici. U vezi s incidentom 14.1 iz Priloga E Optužnici i incidentom 14.2 iz Priloga E Optužnici, VRS je odvojio muškarce, bosanske Muslimane, od drugih osoba koje su se nalazile u bazi UNPROFOR-a u Potočarima, a pripadnici VRS-a su kasnije te muškarce ubili u blizini baze. U vezi s incidentima 15.1 i 5.3 iz Priloga E Optužnici, u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje ubijeno je više od 50 muškaraca, bosanskih Muslimana, u kratkom vremenskom periodu, od 12. do 14. jula 1995., u kontekstu zatočenja više hiljada civila i vojnika, bosanskih Muslimana, koji su bili držani u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje. U vezi s incidentom 12.1 iz Priloga E Optužnici, žrtve u Bišini ubili su pripadnici 10. diverzantskog odreda 23. jula 1995., samo nekoliko dana nakon što su isti počinioci počinili diskriminatorna ubijanja na drugim mjestima. Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz tih činjenica u vezi s gore navedenim incidentima taj da su ubijanja bila konkretno usmjerena protiv bosanskih Muslimana.

3283. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje, u vezi s incidentima 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 5.1, 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.2, 9.1, 9.2, 10.1, 12.1, 13.1, 14.1, 14.2, 15.1 i 15.3 iz Priloga E Optužnici i incidentima od 13. jula 1995., 18. jula 1995. i 23. jula 1995. koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, da su počinioci počinili ubistva na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3284. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

3285. *Status žrtava.* U vezi s incidentima iz *Priloga A, Priloga B i Priloga C Optužnici, incidentima koji nisu navedeni u prilogima Optužnici,* kao i incidentima iz

Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.3.2 u vezi sa statusom žrtava.

3286. *Zaključak*. U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da incidenti 2.1, 3.3, 4.4, 6.1, 6.3, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7, 6.8, 6.9, 7.1, 7.2, 8.1 i 9.1 iz Priloga A Optužnici, incidenti 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 5.1, 7.1, 8.1, 10.1, 10.2, 13.1, 13.2, 13.4, 13.5, 14.1, 14.2, 16.1 i 16.2 iz Priloga B Optužnici, incidenti 9.1, 15.3, 15.5 i 16.3 iz Priloga C Optužnici, incident u Foči koji nije naveden u prilogima Optužnici, incidenti u Kotor-Varošu koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, incidenti 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 5.1, 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.2, 9.1, 9.2, 10.1, 12.1, 13.1, 14.1, 14.2, 15.1 i 15.3 iz Priloga E Optužnici, te incidenti u Srebrenici koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, predstavljaju progon kao zločin protiv čovječnosti.

(b) Okrutno i nečovječno postupanje

3287. U poglavljima 4.1.2, 4.2.2, 4.3.2, 4.4.2, 4.5.2, 4.6.2, 4.7.2, 4.10.2, 4.11.2, 4.15.2 i 7.16, Pretresno vijeće je odlučilo da sljedeće incidente okrutnog i/ili nečovječnog postupanja koji se navode u Optužnici dalje razmotri u onoj mjeri u kojoj se oni odnose na bosanske Hrvate i bosanske Muslimane:

Opštine

(a) u opštini Banjaluka, u periodu od 3. juna do 18. decembra 1992., pripadnici VRS-a, uključujući 1. KK VRS-a, kao i logorski stražari među kojima su bili pripadnici Vojne policije VRS-a i pripadnici stanica javne bezbjednosti Banjaluka, Ključ, Prijedor i Sanski Most, pod komandom 1. KK-a VRS-a, zlostavljali su zatočenike u logoru Manjača, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.1.2 *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*;

(b) u opštini Bijeljina, u periodu od juna 1992. do 21. jula 1993., VRS i, u jednom slučaju, policajci iz Sremskih Karlovaca, zlostavljali su zatočenike u logoru Batković, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*;¹³²⁸⁷

(c) u opštini Foča: (i) u periodu od 12. maja 1992. do oktobra 1994., pripadnici civilne i Vojne policije koji nisu bili iz KP Doma, kao i stražari u KP Domu, Pero Elez, Janko

¹³²⁸⁷ U poglavlju 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*, Pretresno vijeće je konstatovalo da su zatočenici držani u logoru Batković u periodu od 27. juna 1992. do kraja novembra 1995., te da su ti zatočenici tpjeli zlostavljanje u periodu od 1. juna 1992. do 21. jula 1993.

Tuta Janjić, Dragomir Kunarac zvani Žaga, Zoran Vuković, Dragan Zelja Zelenović, koji su svi bili na čelu ili pripadnici jedinica pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, i Jovo Savić, koji je bio pripadnik IBK-a, zlostavljali su zatočenike u KP Domu Foča, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*; (ii) od početka avgusta 1992., Radovan Stanković, Nikola Brčić, zvani Rođo, Radomir Kovač, Milan Todović i drugi srpski vojnici, kao i Pero Elez i njegovi vojnici, Nedžo Samardžić, i Zoran Samardžić, Dragan Zelenović, Dragoljub Kunarac, Gojko Janković, Dragan Džurević, koji su svi bili na čelu ili pripadnici jedinica pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, i Jovo Savić, koji je bio pripadnik IBK-a, zlostavljali su zatočenike u "Karamanovoj kući", kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici*; (iii) u periodu od avgusta 1992. do jula 1993., jedan srpski vojnik¹³²⁸⁸ je zlostavljao jednog zatočenika u njegovom stanu u Foči, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici*; (iv) od večernjih sati 24. juna 1992., lokalni Srbi s Tjentišta zatočili su jednu ženu u motelu "Bukovica", kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.3 iz Priloga C Optužnici*; (v) početkom jula 1992., Gojko Janković i Dragan Zelenović, koji su obojica bili na čelu ili pripadnici jedinica pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, i drugi vojnici, zlostavljali su zatočenike u radničkim barakama u Buk Bijeloj, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.3 iz Priloga C Optužnici*; (vi) u julu i avgustu 1992., srpski vojnici, među kojima je bio Dragoljub Kunarac zvani Žaga, crnogorski vojnici koji su bili pod njegovom komandom, i Janko Janjić (zvani Tuta), koji su obojica bili na čelu ili pripadnici jedinica pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, kao i Dragan Gagović zvani Gaga, načelnik policije u Foči, zlostavljali su zatočenike u sportskoj dvorani "Partizan" i na raznim drugim mjestima, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.4 iz Priloga C Optužnici*; (vii) u junu i julu 1992., Dragoljub Kunarac, Janko Janjić zvani Tuta, Dragan Zelenović zvani Zeljo, koji su svi bili na čelu ili pripadnici jedinica pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, Slavo Ivanović, Kovač zvani Micko, Miki Živanović, jedan čovjek s nadimkom Saša, Dragan Gagović (načelnik policije u Foči) i drugi, zlostavljali su zatočenike u srednjoj školi u Foči i na drugim mjestima u Foči, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.5 iz Priloga C Optužnici*;

¹³²⁸⁸ Pretresno vijeće upućuje na povjerljivi prilog u Dodatku D u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici* u vezi s identitetom tog "srpskog vojnika".

(d) u opštini Ilidža: (i) u periodu od 12. maja do oktobra 1992., te od 22. ili 23. juna 1993. do oktobra 1994., stražari, koji su bili zaposlenici MUP-a ili Ministarstva pravde, zlostavljali su zatočenike u zatvoru Kula, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.4.2 *Incident 8.1 iz Priloga C Optužnici*; i (ii) dana 21. jula 1992., Vojo Ninković je zlostavljao dva muškarca, bosanska Muslimana, u policijskoj stanici na Ilidži, pri čemu je jedan od ta dva čovjeka premješten iz te policijske stanice 23. oktobra 1992., kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.4.2 *Incidenti zatočenja koji nisu navedeni u priložima Optužnici – policijska stanica MUP-a*;

(e) u opštini Kalinovik: (i) od 25. juna 1992., pripadnici SJB-a Kalinovik i osobe koje su dolazile u školu u Kalinoviku, među kojima su bili Pero Elez, Dragan Kunarac zvani Žaga, Dragan Gagović zvani Gaga (načelnik policije u Foči), i Zoran i Neđo Samardžić, koji su svi bili na čelu ili pripadnici jedinica pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, kao i Boško Govedarica, načelnik policije u SJB-u Kalinovik, jedna žena koja je bila vojnik i koja je pratila Žagu i Gagu, a ime joj je bilo Jadranka zvana Jaca/Jasna, i Marinko Bjelica, zlostavljali su zatočenike u osnovnoj školi u Kalinoviku i na drugim lokacijama, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.2 *Incident 9.1 iz Priloga C Optužnici*; (ii) u periodu od 6. jula 1992. do početka avgusta 1992., stražari koji su bili potčinjeni VRS-u zlostavljali su zatočenike u skladištu municije na Jelašačkom Polju, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.2 *Incident 9.2 iz Priloga C Optužnici*; i (iii) od najkasnije 18. septembra 1992. do 21. marta 1993., srpski vojnici, nazivani "gardisti", te Zoran Samardžić ili Predrag zvani Pedo Trifković/Trivun, koji su obojica bili na čelu ili pripadnici jedinica pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, zlostavljali su zatočenike u policijskoj stanici u Kalinoviku, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.2 *Incidenti zatočenja koji nisu navedeni u priložima Optužnici - policijska stanica u Kalinoviku*;

(f) u opštini Ključ: (i) dana 1. juna 1992., pripadnici VRS-a su zlostavljali zatočenike u osnovnoj školi u Velagićima, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.6.2 *Incident 10.3 iz Priloga C Optužnici*; (ii) dana 1. i 2. juna 1992., pripadnici rezervnog sastava policije i komandir policije u Sanici, Milan Tomić, zlostavljali su zatočenike u školi u Sanici, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.6.2 *Škola u Sanici i škola u Sitnici*; (iii) u periodu od 3. juna do približno 7. juna 1992., policajci iz Ključa, među kojima je bio Duško Pavlović, zlostavljali su zatočenike u školi u Sitnici, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.6.2 *Škola u Sanici i škola u Sitnici*;

(g) u opštini Kotor-Varoš, tokom noćnih sati 2. novembra 1992., 1. kotorvaroška brigada VRS-a, pod komandom Dušana Novakovića, zlostavljala je zatočenike u školi u Grabovici, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.7.2, *Incidenti zatočenja koji nisu navedeni u prilogima Optužnici – škola u Grabovici*;

(h) u opštini Prijedor: (i) u periodu od 27. maja do 16. avgusta 1992., prijedorski Krizni štab, VRS, TO Omarska, SJB, logorski stražari među kojima su bili pripadnici policije, uključujući one iz policijske stanice u Omarskoj, isljednici u mješovitoj grupi pripadnika službi državne, javne i vojne bezbjednosti, kao i osobe izvana, među kojima su bili srpski vojnici s fronta, paravojne jedinice i specijalni odred MUP-a koji je stavljen pod komandu CSB-a Banjaluka, zlostavljali su zatočenike u logoru Omarska, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.2 iz Priloga C Optužnici*; (ii) u periodu od 25. maja do barem 5. avgusta 1992., prijedorski Krizni štab, Vojna policija Banjalučkog korpusa/1. KK-a, SJB Prijedor, CSB Banjaluka, timovi u kojima su bili pripadnici SJB-a, SNB-a i vojne bezbjednosti VRS-a, te paravojne jedinice i civili kojima je bilo dopušteno da ulaze u logor, zlostavljali su zatočenike u logoru Keraterm, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.3 iz Priloga C Optužnici*; (iii) u periodu od najkasnije 26. maja 1992. do kraja septembra 1992., pripadnici prijedorskog TO-a, vojnici VRS-a koji su bili u logoru, kao i oni koji su bili izvan njega, te logorski stražari, zlostavljali su zatočenike u logoru Trnopolje, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.4 iz Priloga C Optužnici*; (iv) približno od 21. jula 1992., pripadnici TO-a iz Miške Glave zlostavljali su zatočenike u Domu Miška Glava, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.5 iz Priloga C Optužnici*;

(i) u opštini Rogatica: (i) u periodu od juna do avgusta 1992., logorski stražari među kojima su bili lokalni Srbi pod nadležnošću Rajka Kušića, komandanta Rogatičke brigade VRS-a, kao i civilna policija, srpski TO iz Rogatice, te pripadnici paravojne jedinice, zlostavljali su zatočenike u srednjoj školi "Veljko Vlahović", kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.11.2 *Incident 16.1 iz Priloga C Optužnici*; (ii) u periodu od avgusta 1992. do aprila 1994., SJB, VRS i stražari zlostavljali su zatočenike u zatočeničkom objektu Rasadnik, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.11.2 *Incident 16.3 iz Priloga C Optužnici*; i (iii) dana 2. septembra 1992., nekoliko policajaca, među kojima su bili Željko Bogdanović i bivši policajac po imenu Anđelko, zlostavljali su jednog zatočenog bosanskog Muslimana iz zatočeničkog objekta

Rasadnik, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.11.2 *Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici - policijska stanica u Rogatici*;

(j) u opštini Vlasenica: (i) u periodu od 31. maja 1992. do 30. septembra 1992., vlasenički Krizni štab i stražari, među kojima su bili pripadnici VRS-a i MUP-a, kao i Dragan Nikolić i logorski stražari, među kojima je bio Goran Tešić zvani Goce, pripadnik MUP-a bosanskih Srba i Kraljevićeve jedinice (v. zaključak Pretresnog vijeća u poglavlju 4.14.1 *Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici*), drugi pripadnici policije, te Goran zvani Vjetar i Đuro, zlostavljali su zatočenike u logoru Sušica, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.15.2 *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici*; i (ii) u periodu od 31. maja 1992. do 8. juna 1992., stražari, među kojima su bili Vojin Grabovica, jedan čovjek koji se zvao Zoran, Milorad Petrović, Dragan Lukić i Veljko Bašić, pripadnik SJB-a Vlasenica, zlostavljali su zatočenike u srednjoj školi u Vlasenici, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.14.2 *Drugi incidenti zatočenja – srednja škola u Vlasenici*;

Srebrenica

(k) (i) dana 11. i 12. jula 1995., jedinice VRS-a zlostavljale su bosanske Muslimane koji su se okupili u Potočarima nakon pada Srebrenice 11. jula 1995., kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 7.16; (ii) od 12. do 14. jula 1995., jedinice VRS-a zlostavljale su bosanske Muslimane koji su bili odvojeni od ostalog stanovništva u Srebrenici, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 7.16; (iii) od 12. do 18. jula 1995., muškarci i dječaci, bosanski Muslimani iz Srebrenice, bili su zlostavljani prije nego što su pogubljeni od strane nekoliko počinitelja: na putu za Konjević Polje i u blizini raskrsnice u Konjević Polju (incident 1.1 iz Priloga E Optužnici), od strane Momira Nikolića i četvorice pripadnika policije ili Vojne policije VRS-a; na livadi u Sandićima (incident 4.1 iz Priloga E Optužnici), od strane jednog vojnika VRS-a; u školi u Lukama (incident 5.1 iz Priloga E Optužnici), od strane 10 do 15 pripadnika specijalnog interventnog voda VRS-a kojim je komandovao Spomenko Garić; u školi u Petkovicima (incident 7.1 iz Priloga E Optužnici), od strane pripadnika VRS-a; u školi u Kuli (incident 9.1 iz Priloga E Optužnici), od strane pripadnika 1. bataljona Zvorničke brigade VRS-a; na vojnoj ekonomiji Branjevo (incident 9.2 iz Priloga E Optužnici), od strane vojnika VRS-a; u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje (incident 15.1 iz Priloga E Optužnici), od strane pripadnika voda Vojne policije Bratunačke brigade VRS-a, specijalne policije,

civilne policije, Vukova sa Drine i paravojnih formacija; i u koloni, od strane pripadnika VRS-a i civilne policije, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 7.16.

3288. Pretresno vijeće će sada razmotriti gore pomenute incidente okrutnog i/ili nečovječnog postupanja navedene u Optužnici u skladu s mjerodavnim pravom.

3289. *Teške duševne ili tjelesne patnje ili povrede, ili težak napad na ljudsko dostojanstvo.* U Optužnici se konkretno navodi da su se navedena djela i propusti koji predstavljaju okrutno i/ili nečovječno postupanje sastojali od: (i) mučenja, premlaćivanja i fizičkog i psihičkog zlostavljanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i u zatočeničkim objektima u opštinama; (ii) silovanja i drugih djela seksualnog nasilja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i zatočeničkim objektima u opštinama; (iii) stvaranja i održavanja nehumanih životnih uslova u zatočeničkim objektima u opštinama, uključujući neobezbjedivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova; (iv) terorisanja i zlostavljanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima; i (v) premlaćivanja muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, prije njihovog pogubljenja.¹³²⁸⁹ Pretresno vijeće podsjeća na incidente (a) do (j) koji su izloženi gore u tekstu. Ti incidenti su se desili u zatočeničkim objektima, tokom zatočenja žrtava koje su ujedno bile i žrtve zatočenja. Pretresno vijeće je razmotrilo karakter i težinu incidenata, uključujući, tamo gdje je to bilo primjenjivo, sljedeće faktore: trajanje i/ili ponavljanje incidenata, fizičke i duševne posljedice po žrtve i lične prilike žrtava, uključujući njihovu starost, pol i zdravstveno stanje.

3290. Za neke incidente Pretresno vijeće je konstatovalo da su zatočenici bili povrijeđeni, da su se razboljevali, te da su neki umrli uslijed načina na koji se s njima postupalo i uslova zatočenja. S tim u vezi, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.1.2 *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*; 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*; 4.3.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*; 4.10.2 *Incidenti 15.2, 15.3 i 15.4 iz Priloga C Optužnici*; i 4.11.2 *Incident 16.1 iz Priloga C Optužnici* u vezi s incidentima (a); (b); (c)(i); (h)(i), (ii), i (iii); i (i)(ii). Zatočenici u logoru Manjača, logoru Batković, KP Domu Foča i logoru Omarska znatno su smršali. Nedovoljne količine hrane dovele su do smrti od neuhranjenosti u logoru Batković, do neuhranjenosti i izgladnelosti u logoru Keraterm, do gubljenja svijesti od gladi u logoru Manjača, te do drugih zdravstvenih tegoba u KP Domu Foča. Nedovoljne količine hrane, nehigijenski i

¹³²⁸⁹ Optužnica, par. 59; v. poglavlje 8.2.

pretrpani uslovi u logoru Trnopolje doveli su do toga da su vaške i šuga bili raširene pojave, kao i dizenterija i niz drugih oboljenja kao što su hepatitis, hronični proliv i groznica. Iako su nekim zatočenicima u logoru Trnopolje rane bile pune crva, medicinska njega im je bila uskraćena. Jedan čovjek koji je patio od epilepsije i kojem je uskraćena medicinska njega, sljedećeg jutra je pronađen mrtav. U logoru Omarska i logoru Keraterm bilo je dizenterije, a u logoru Omarska i dijareje, kožnih oboljenja i problema s probavom. U logoru Manjača i logoru Keraterm vaške su bile rasprostranjena pojava. Pored toga, zatočenički objekt Rasadnik nisu dobijali dovoljno hrane i nisu imali pristup tekućoj vodi, kao ni zahodima. U svakom od tih zatočeničkih objekata zatočenički su bili i premlaćivani; u logoru Manjača i KP Domu to je bilo redovno, u logoru Keraterm svakodnevno, u nekim slučajevima uz korištenje predmeta kao što su mesingani bokseri i željezne šipke, dok su u logoru Batković, logoru Omarska i zatočenički objekt Rasadnik premlaćivanja bila surova. Uslijed toga, zatočenicima u logoru Manjača ponekad su nanošene teške povrede, a počinioci su potom ponovo premlaćivali iste te zatočenike i tako ih sprečavali da traže lječarsku pomoć zbog svojih povreda. Neki zatočenički u logoru Batković i zatočenički objekt Rasadnik zadobili su trajne povrede, kao što je svjedok Mirsad Kuralić, koji je zadobio frakturu lobanje, nosa, vilice i ruke u logoru Batković. Zatočenički u logoru Omarska imali su polomljene noseve i zube. Neki zatočenički su bili bačeni na zapaljane automobilske gume. Jedan zatočenik je bio ustrijeljen u koljeno. U logoru Trnopolje, neki zatočenički su bili nasmrt premlaćeni. Iako su neki zatočenički u logoru Keraterm bili odvedeni u bolnicu kako bi im se ukazala pomoć zbog povreda koje su zadobili tokom premlaćivanja, to ne umanjuje težinu tih povreda.

3291. Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da su, pored ostalih vidova zlostavljanja, zatočenički bili i silovani i podvrgavani drugim vidovima seksualnog nasilja u logoru Batković, KP Domu Foča, logoru Omarska, logoru Keraterm, logoru Trnopolje i zatočenički objekt Rasadnik. Konkretno, u logoru Omarska, logoru Batković i zatočenički objekt Rasadnik zatočenički su bili prisiljavani da jedan drugog siluju i međusobno vrše druge ponižavajuće seksualne radnje. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.3.2 *Incidenti 6.2, 6.3, 6.4 i 6.5 iz Priloga C Optužnici*; 4.5.2 *Incident 9.1 iz Priloga C Optužnici*; 4.11.2 *Incident 16.1 iz Priloga C Optužnici*; 4.14.2 *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici* u vezi s incidentima (c)(ii), (iii), (v), (vi) i (vii); (e)(i); (i)(i); i (j)(i). Žene i djevojčice koje su bile zatočene u

Karamanovoj kući bile su silovane svake noći. Najmlađa djevojčica imala je 12 godina. Jedna žena je bila sama zatočena u stanu jednog srpskog vojnika, koji ju je redovno silovao. U srednjoj školi "Veljko Vlahović", zatočenicima su također bili silovani, uključujući djevojčice koje su imale samo 13 godina. U sportskoj dvorani "Partizan", neke žene su bile silovane više puta u istom danu, od strane mnogih vojnika istovremeno i uzastopno. U radničkim barakama u Buk Bijeloj i srednjoj školi u Foči, žene su bile silovane u više navrata. U osnovnoj školi u Kalinoviku silovano je približno 80 žena. U logoru Sušica, zatočenicima su bili silovani ili prisiljavani da vrše seksualne radnje. Zatočenicima su bili premlaćivani i u osnovnoj školi u Kalinoviku i u srednjoj školi "Veljko Vlahović", a u srednjoj školi u Foči bili su teško premlaćivani i prženi cigaretama. Pored toga, u sportskoj dvorani "Partizan", srednjoj školi u Foči, osnovnoj školi u Kalinoviku i srednjoj školi "Veljko Vlahović" vladali su nehigijenski uslovi i nije bilo dovoljno hrane. U sportskoj dvorani "Partizan" i u srednjoj školi u Foči također nije bila pružana nikakva medicinska njega.

3292. U vezi s incidentima (d)(i); (e)(ii); (f)(i) i (h)(iv), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.4.2 *Incident 8.1 iz Priloga C Optužnici*; 4.5.2 *Incident 9.2 iz Priloga C Optužnici*; 4.10.2 *Incident 15.5 iz Priloga C Optužnici* da su zatočenicima u osnovnoj školi u Velagićima bili premlaćivani, da im je priječeno i da su bili uznemiravani, da su u zatvoru Kula i Domu Miška Glava bili redovno premlaćivani, te da su u skladištu municije na Jelašačkom Polju bili teško premlaćivani. Zatočenicima su također bili držani u lošim uslovima: u jednoj pretrpanoj, maloj prostoriji 100 zatočenika je držano sedmicu dana u zatvoru Kula, u jednoj maloj kafani u kojoj je vladala vrućina 114 zatočenika je držano nekoliko dana u Domu Miška Glava, a 100 zatočenika koji su bili držani u skladištu municije na Jelašačkom Polju nisu imali sanitarija niti dovoljno vode. Zatočenicima u osnovnoj školi u Velagićima premlaćivali su u jednoj prostoriji bez prozora, vrijeđajući ih pritom na nacionalnoj osnovi. U skladištu municije na Jelašačkom Polju i u Domu Miška Glava bile su ograničene i količine hrane. Konkretno, u Domu Miška Glava 114 zatočenika je tokom tri dana moralo da podijeli jednu jedinu veknu kruha i jedan paketić slatkiša.

3293. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su postupanje prema zatočenicima i uslovi zatočenja u incidentima (a); (b); (c)(i), (ii), (iii), (v), (vi) i (vii); (d)(i); (e)(i) and (ii); (h)(i), (ii), (iii) i (iv); (f)(i); (i)(i) i (ii); i (j)(i) uzrokovali teške duševne i tjelesne patnje i povrede i te će incidente dalje razmotriti.

3294. Što se pak tiče incidenata (d)(ii); (f)(ii) i (iii); (i)(iii); i (j)(ii), koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.6.2 *Škola u Sanici i škola u Sitnici*; 4.11.2 *Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici*; i 4.14.2 *Drugi incidenti zatočenja*, o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima. Konkretno, zatočnici u policijskoj stanici na Ilidži držani su u ćeliji bez prozora koja je, s obzirom na broj zatočenika, bila pretrpana. U policijskoj stanici u Kalinoviku i policijskoj stanici u Rogatici, zatočnici su bili teško premlaćivani. Nakon što je bio premlaćen, jedan zatočenik u policijskoj stanici u Kalinoviku držan je u samici deset dana bez ikakve medicinske pomoći. Zatočenik u policijskoj stanici u Rogatici bio je tako teško premlaćen da se 15 dana nije mogao kretati. Zatočnici u školi u Sanici nisu dobijali hranu, a zatočnici u školi u Sitnici su tek četvrtog dana zatočeništva dobili jedan mali sendvič. U školi u Sanici, zatočnici su takođe morali da idu u zahod pod pratnjom koja ih je držala na nišanu. U školi u Sitnici su ih premlaćivali. Zatočnici u srednjoj školi u Vlasenici dnevno su dobijali samo po jednu malu krišku hljeba i malu porciju jaja. Nije bilo dovoljno vode, a stražari su teško premlaćivali zatočnike. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su postupanje prema zatočnicima i uslovi zatočenja u incidentima (d)(ii); (f)(ii) i (iii); (i)(iii); i (j)(ii), uzrokovali teške duševne i tjelesne patnje i povrede i te će incidente dalje razmotriti.

3295. U vezi s incidentom (g), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.7.2 *Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici*, da su zatočnici bili mokri do kože zbog kiše i da im je bilo veoma hladno, te da su žene i djeca noću spavali na podu. Muškarcima su naredili da se postroje i hodaju polako s pognutim glavama i rukama vezanim na leđima. Pretresno vijeće nije moglo da utvrdi prirodu napada, osim što je prosut čaj. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće ne konstatuje da je takvo postupanje izazvalo teške duševne ili tjelesne patnje ili povrede, ili da je predstavljalo težak napad na ljudsko dostojanstvo.

3296. U vezi s incidentom (c)(iv), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.3 iz Priloga C Optužnici* da mu nisu predloženi dokazi o uslovima zatočenja ili o postupanju prema zatočeniku. Shodno tome, Pretresno vijeće ne može utvrditi da li je došlo do teške patnje ili povrede ili teškog napada na ljudsko dostojanstvo i neće dalje razmatrati incident (c)(iv).

3297. U vezi s incidentima (k)(i) i (k)(ii), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.1.6 u vezi sa uslovima kojima su bili podvrgnuti bosanski Muslimani koji su se okupili u Potočarima poslije pada Srebrenice 11. jula 1995. Granatiranje i pucnjava koji su bili u toku, u kombinaciji s hotimičnim uklanjanjem muškaraca, dječaka i djevojaka, te slučajevi seksualnog zlostavljanja, stvorili su atmosferu straha i zastrašivanja u Potočarima. Pretresno vijeće je konstatovalo da su majke i djeca razdvajani jedni od drugih prilikom njihovog premještanja izvan enklave, a da su bebe bolesnih majki bile napuštene. Ljude koji nisu željeli da odu odatle prisilili su da se ukrcaju u autobuse i udarali su ih, zlostavljali i vrijeđali. Vojno sposobni muškarci, bosanski Muslimani, odvojeni su od ostatka stanovništva i njih su tukli, kamenovali, vrijeđali i ponekad ubadali noževima. Muškarce su odveli u bijelu kuću, gdje su ih držali u pretrpanim prostorijama i lošim uslovima, i natjerali ih da predaju svoje lične isprave i predmete. Kasnije su ih tukli dok su se ukrcavali u autobuse koji će ih odvesti u zatočeničke centre u Bratuncu. Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da su djela nasilja i prijetnje nasiljem, izloženi gore u tekstu, konkretno, granatiranje, fizičko i seksualno nasilje, razdvajanje članova porodice i zatočenje muškaraca i dječaka, izazvali paniku i strah među bosanskim Muslimanima u Potočarima, i to u tolikoj mjeri da su neki od njih izvršili samoubistvo ili pokušali da to učine. Iz tih razloga, Pretresno vijeće konstatuje da je postupanje prema bosanskim Muslimanima u Potočarima u incidentima (k)(i) i (k)(ii) izazvalo teške duševne ili tjelesne patnje ili povrede, ili je predstavljalo težak napad na ljudsko dostojanstvo i te će incidente dalje razmotriti.

3298. Što se tiče incidenata navedenih u (k)(iii), Pretresno vijeće je u poglavlju 7.1.6 konstatovalo da su muškarci i dječaci, bosanski Muslimani iz kolone, bili izloženi premlaćivanju prije nego što su pobijeni. Ti incidenti premlaćivanja dešavali su se na više lokacija pogubljenja u Srebrenici i susjednim opštinama, gdje su muškarci i dječaci, bosanski Muslimani, bili zatočeni nakon što su se predali ili bili zarobljeni iz kolone. U nekim incidentima, zatočenike su udarali kundacima pušaka, željeznim šipkama, sjekirama i bičevima. U jednom incidentu u zgradi u blizini raskrsnice u Konjević Polju (incident 1.1 iz Priloga E Optužnici), zatočenicima su naredili da svuku odjeću, a zatim su ih bacili na pod i udarali, mlatili i šutirali u glavu. U školi u Petkovicima (incident 7.1 iz Priloga E Optužnici) i u školi u Kuli (incident 9.1 iz Priloga E Optužnici), zatočenike su redovno premlaćivali, a u školi u Lukama (incident 5.1 iz Priloga E Optužnici) teško su ih uznemiravali i napadali. U osnovnoj školi "Vuk Karadžić" (incident 15.1 iz

Priloga E Optužnici) i na vojnoj ekonomiji Branjevo (incident 9.2 iz Priloga E Optužnici), zatočenike su takođe premlaćivali i ponižavali. S obzirom na gore navedeno, Pretresno vijeće konstatuje da su muškarci i dječaci, bosanski Muslimani iz Srebrenice, bili izloženi užasavajućem zlostavljanju prije nego što su pogubljeni, i shodno tome, smatra da su incidenti navedeni u (k)(iii) izazvali teške duševne ili tjelesne patnje ili povrede, ili su predstavljali težak napad na ljudsko dostojanstvo, i te će incidente dalje razmotriti.

3299. *Mens rea*. Što se tiče incidenata navedenih u (a) do (k), osim incidenata (c)(iv) i (g), nakon što je razmotrilo činjenične okolnosti, Pretresno vijeće se uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su počinioci namjeravali da izazovu teške duševne ili tjelesne patnje ili povrede, ili izvrše težak napad na ljudsko dostojanstvo.

3300. *Diskriminacija*. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.9.2(d) da u vezi s incidentima (d)(ii) i (j)(ii) nije konstatovalo da su zatočenja bila izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Prilikom donošenja ovog zaključka, Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi da se prema tim zatočenicima postupalo drugačije zbog njihove nacionalne pripadnosti. Što se tiče preostalih incidenata navedenih u (a) do (j), osim incidenta (i)(iii) koji se odnosi na policijsku stanicu u Rogatici, Pretresno vijeće je konstatovalo da su ta zatočenja izvršena na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi. Imajući u vidu da se u Optužnici navodi da je u vezi s tim zatočenjima počinjeno okrutno i/ili nečovječno postupanje, Pretresno vijeće, iz istih razloga koji se iznose u poglavlju 8.9.2(d), konstatuje da je, osim incidenata (d)(ii) i (j)(ii), okrutno i/ili nečovječno postupanje koje se navodi u Optužnici izvršeno na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3301. U vezi s incidentom (j)(ii), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.14.2 – *Drugi incidenti zatočenja – srednja škola u Vlasenici*, da su zatočenike premlaćivali kada bi oni odbili da pjevaju pjesme za koje je jedan svjedok rekao da su bile "četničke". S obzirom na tematiku tih pjesama i posljedice koje su zatočenici snosili ako ih nisu pjevali, Pretresno vijeće konstatuje da je incident (j)(ii) izvršen na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3302. U vezi s incidentom (i)(iii) iz Optužnice, okrutno ili nečovječno postupanje izvršeno je nad jednim bosanskim Muslimanom. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir da se taj incident desio u kontekstu šireg diskriminatornog napada usmjerenog

protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata i da je bio povezan s drugim djelima u osnovi progona koja su izvršena u isto vrijeme, kao što je opisano u poglavlju 8.2.1. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je incident (i)(iii) izvršen na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3303. U vezi s incidentima (k)(i) i (k)(ii), Pretresno vijeće je u obzir uzelo konkretne faktore kada je ocjenjivalo da li je okrutno i/ili nečovječno postupanje koje se navodi u Optužnici bilo izvršeno na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Pretresno vijeće je u poglavlju 7.16 konstatovalo da su u granatiranju gađani prostor u blizini baze UNPROFOR-a i okolna područja, gdje su stanovnici, bosanski Muslimani, potražili zaklon poslije pada srebreničke enklave. U kuće civila u Potočarima bacane su ručne bombe. Dok su bosanske Muslimane odvozili iz enklave, vojno sposobni muškarci, bosanski Muslimani, sistematski su odvajani od ostatka stanovništva i kasnije su zatočeni i zlostavljani. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir da su se ti incidenti desili u kontekstu šireg diskriminatornog napada usmjerenog protiv zajednice bosanskih Muslimana u Srebrenici i da su bili povezani s drugim djelima u osnovi progona koja su izvršena u isto vrijeme, kao što je opisano u poglavlju 8.9.2(a) i (c). Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je okrutno i/ili nečovječno postupanje u incidentima (k)(i) i (k)(ii) koje se navodi u Optužnici izvršeno na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3304. U vezi s incidentima premlaćivanja koji su navedeni u (k)(iii), u školi u Petkovicima (incident 7.1 iz Priloga E Optužnici), u školi u Kuli (incident 9.1 iz Priloga E Optužnici), na vojnoj ekonomiji Branjevo (incident 9.2 iz Priloga E Optužnici), i u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje (incident 15.1 iz Priloga E Optužnici), Pretresno vijeće je u poglavlju 7.16 konstatovalo da su počinioci navedenog okrutnog i/ili nečovječnog postupanja u tim incidentima bile iste osobe koje su kasnije izvršile ubijanje. Imajući u vidu da je Pretresno vijeće u poglavlju 8.9.2 (a) gore konstatovalo da su incidenti 7.1, 9.1, 9.2 i 15.1 iz Priloga E Optužnici izvršeni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, Pretresno vijeće, iz istih razloga iznesenih u gore pomenutom poglavlju, konstatuje da je okrutno i/ili nečovječno postupanje koje se navodi u Optužnici takođe izvršeno na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3305. U vezi s preostalim incidentima premlaćivanja navedenim u (k)(iii), Pretresno vijeće je u obzir uzelo konkretne okolnosti kako bi ocijenilo da li je okrutno i/ili nečovječno postupanje koje se navodi u Optužnici bilo izvršeno na političkoj, rasnoj ili

vjerskoj osnovi. U vezi s premlaćivanjima na livadi u Sandićima (incident 4.1 iz Priloga E Optužnici) i u školi u Lukama (incident 5.1 iz Priloga E Optužnici), počinioci su koristili pogrdne izraze kada su se obraćali zatočenicima, nazivajući ih balijama, i aludirali su na navodne političke i vjerske stavove žrtava prije i nakon što su ih premlatili. U vezi s premlaćivanjima u koloni i na livadi u Sandićima (incident 4.1 iz Priloga E Optužnici), počinioci su prisilili zatočenike da pozdravljaju srpskim pozdravom i pjevaju srpske pjesme. U vezi s incidentom na putu za Konjević Polje i u blizini raskrsnice u Konjević Polju (incident 1.1 iz Priloga E Optužnici), Pretresno vijeće je uzelo u obzir to da su počinioci izvršili okrutno i/ili nečovječno postupanje nad muškarcima i dječacima, bosanskim Muslimanima, u kontekstu šireg diskriminatornog napada na bosanske Muslimane poslije pada Srebrenice 11. jula 1995. Taj incident premlaćivanja desio se 13. jula 1995. i počinjen je nad bosanskim Muslimanima muškog pola, među kojima je bio i jedan 14-godišnji dječak. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su svi incidenti koji su navedeni u (k)(iii) bili izvršeni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3306. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da svi incidenti koji su navedeni u (a) do (k), osim incidenata (c)(iv); (d)(ii) i (g), predstavljaju okrutno i/ili nečovječno postupanje.

3307. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovom za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

3308. *Status žrtava.* Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(d), uz napomenu da su žrtve zatočenja takođe bile žrtve okrutnog i/ili nečovječnog postupanja u istim zatočeničkim objektima. U vezi s onim zatočenicima za koje je u poglavlju 8.9.2(d) utvrđeno da nisu bili civili, Pretresno vijeće konstatuje da su oni bili stavljeni van borbenog stroja time što su bili zatočeni.

3309. U vezi s incidentom (j)(i), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.14.2 – *Drugi incidenti zatočenja – srednja škola u Vlasenici*, da su zatočenici koji su bili zatočeni u srednjoj školi u Vlasenici premješteni u logor Sušica. Budući da je Pretresno vijeće konstatovalo da su u logoru Sušica najvećim dijelom držani civili, ono konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su zatočenici u srednjoj školi u Vlasenici takođe najvećim dijelom bili civili.

3310. U vezi s incidentom (i)(iii), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.11.2 *Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici* da je zatočenik iz Rasadnika bio jedina žrtva i da su zatočenici u Rasadniku bili civili. S obzirom na to, Pretresno vijeće konstatuje da je žrtva u incidentu (i)(iii) bila civil.

3311. U vezi s okrutnim i/ili nečovječnim postupanjem opisanim u incidentu (k)(i), Pretresno vijeće konstatuje da su žrtve, uglavnom žene, djeca, starci i povrijeđene osobe, uz veoma mali postotak vojno sposobnih muškaraca, bile civili. U vezi s incidentom (k)(ii), žrtve su bile muškog pola i starosti od 12 do preko 60 godina, od kojih su neke bile nenaoružane, a neke su na sebi imale vojnu odjeću. Premda je i dalje nejasno da li su te žrtve bile civili ili borci, Pretresno vijeće konstatuje da su one bile van borbenog stroja u vrijeme kad je izvršeno njihovo odvajanje od ostatka stanovništva u Potočarima. Što se tiče djela koja su navedena u incidentu (k)(iii), Pretresno vijeće napominje da su neke od žrtava tih premlaćivanja takođe bile žrtve ubistva. Shodno tome, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.3.2 da su u svim incidentima ubistva u Srebrenici žrtve, u trenutku kada su ubijene, bile zatočene i stoga van borbenog stroja. U vezi s onima koji su preživjeli pogubljenja, Pretresno vijeće konstatuje da su oni takođe bili stavljeni van borbenog stroja time što su bili zatočeni.

3312. *Zaključak.* U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da incidenti koji su navedeni u (a) do (k), osim incidenata (c)(iv); (d)(ii); i (g), predstavljaju okrutno i/ili nečovječno postupanje kao djela u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.

(c) Deportacija i prisilno premještanje

3313. U poglavljima 4 i 7 Pretresno vijeće je odlučilo da više incidenata koji se u Optužnici navode kao progon dalje razmotri u skladu s mjerodavnim pravom. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.5.2 da neki od tih incidenata predstavljaju deportaciju ili nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti.

3314. *Diskriminacija.* Pretresno vijeće podsjeća da su svi incidenti koji predstavljaju deportaciju ili prisilno premještanje bili počinjeni nad bosanskim Muslimanima ili bosanskim Hrvatima.

Prisilno premještanje ili deportacija koji su počinjeni u sprezi s drugim diskriminatornim djelima

3315. Pretresno vijeće podsjeća da je konstatovalo da su djela prisilnog premještanja i deportacije, opisana u incidentima (b)(i), (b)(ii), (f)(i), (f)(ii), (g), (h), (j)(i), (j)(ii), (k)(i), (k)(ii), (k)(iii), (k)(vi), (k)(vii), (k)(viii), (m)(i), (m)(ii), (n)(i), (n)(ii), (n)(iii) i (n)(iv), počinjena u sprezi s djelima ubistava, protivpravnog zatočenja, uništavanja, pljačkanja ili oduzimanja imovine, prisilnog rada ili korištenja živih štitova, uz mjere diskriminacije u opštinama Bijeljina, Ključ, Kotor-Varoš, Novi Grad, Prijedor, Rogatica, Sokolac i Vlasenica. Djela prisilnog premještanja opisana u incidentu (o) počinjena su u sprezi s djelima okrutnog ili nečovječnog postupanja kao djela u osnovi krivičnog djela progona. Pored toga, ta djela su činjena za vrijeme i poslije zauzimanja srebreničke enklave od strane VRS-a, tokom kojeg je uništavana javna i privatna imovina bosanskih Muslimana. Pretresno vijeće podsjeća da je konstatovalo da su ta djela diskriminatorne prirode i da su njihovi počinioci djelovali s diskriminatornom namjerom.¹³²⁹⁰ Pretresno vijeće će sada podsjetiti na konkretne izvode iz svojih zaključaka koji su relevantni za utvrđivanje diskriminatorne namjere počinitelaca nekih od tih incidenata. Konkretnije, u slučaju incidenta (k)(ii), oko 26. maja 1992., u jednom srpskom saopštenju objavljeno je da Srbi namjeravaju da "očiste" Rogaticu od muslimanskih ekstremista i takozvanih "Zelenih beretki". Kada su srpske snage zauzele grad Rogaticu, Živojin Novaković je rekao da će grad biti očišćen i da će svako ko bude zatečen u gradu biti ubijen. U vezi s incidentom (k)(iii), prije premještanja bosanskih Muslimana koji su bili zatočeni u srednjoj školi "Veljko Vlahović", jedan od počinitelaca djela prisilnog premještanja, Rajko Kušić, objavio je da će zatočeni Muslimani koji imaju rodbinu u "slobodnoj zoni" biti tamo prevezeni. Što se tiče incidenta (m)(i), Pretresno vijeće napominje da je Milan, nakon što mu je jedan bosanski Musliman rekao da su Muslimani uplašeni i da odlaze iz te opštine, rekao: "Neka idu gdje im je volja. Ako ikad išta pokušate protiv nas, unišćićemo vas." U slučaju incidenta (n)(i), bosanske Muslimanke iz Zaklopače su prije odlaska morale da potpišu izjave kojima se odriču svojih kuća i imovine u korist Srba. U slučaju incidenta (n)(ii), jedan od počinitelaca tih djela prisilnog premještanja naredio je drugome da zapali sve kuće Muslimana kako bi se spriječio povratak njihovih vlasnika. Pretresno vijeće je konstatovalo da su djela ubistva, protivpravnog zatočenja, uništavanja, pljačkanja ili oduzimanja imovine, prisilnog rada ili korištenja živih štitova, kao i mjere diskriminacije u tim opštinama, izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi nad

¹³²⁹⁰ Pretresno vijeće napominje da to ne obuhvata gore pomenuto uništavanje, s obzirom da za njega ne tereti kao za djelo u osnovi krivičnog djela progona u dijelu predmeta koji se odnosi na Srebrenicu.

bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima. Što se tiče incidenta (o), Pretresno vijeće napominje da je čišćenje tog područja od stanovništva muslimanske nacionalnosti bilo jedan od ciljeva operacije "Krivaja 95" od njenog početka. Budući da su najveći dio ljudi za koje je utvrđeno da su bili žrtve prisilnog premještanja ili deportacije u gore navednim incidentima bili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, te s obzirom na okolnosti njihovog premještanja, Pretresno vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili konkretno ciljani, te da su djela prisilnog premještanja ili deportacije izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

Prisilno premještanje ili deportacija zatočenika: organizovani ili obezbijeđeni od strane počinitelaca

3316. U vezi s djelima prisilnog premještanja ili deportacije opisanim u incidentima (c)(ii), (c)(iii), (c)(iv), (c)(v), (c)(vi), (c)(vii), (m)(iii), (n)(v) i (n)(vi), Pretresno vijeće napominje da su raseljavanja počinjena nakon što su ti bosanski Muslimani bili zatočeni i, u slučaju incidenta (c)(vi), da su ih počinili počinioci njihovog zatočenja, za koje je Pretresno vijeće utvrdilo da je bilo diskriminatorne prirode. Pored toga, ta djela su počinjena u kontekstu u kojem su bosanski Muslimani bili premlaćivani, silovani i ubijani u tim zatočeničkim centrima. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da je razumno zaključiti da su djela prisilnog premještanja ili deportacije izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

Drugi incidenti prisilnog premještanja ili deportacije.

3317. U vezi s incidentom (a)(i), Pretresno vijeće podsjeća da je jedan od počinitelaca 1992. godine pozvao bosanske Muslimane da napuste Krajinu. Pored toga, tokom jula i avgusta 1992., bosanskim Muslimanima i/ili bosanskim Hrvatima koji su željeli da ostanu u opštini Banjaluka upućivane su prijetnje ukoliko nisu potpisali izjavu o lojalnosti. Pretresno vijeće se uvjerilo da je, u vezi s incidentom (a)(i), djelo deportacije bilo izvršeno na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3318. U vezi s djelima deportacije opisanim u incidentima (c)(i), Pretresno vijeće napominje da su počionici dozvolili "lojalnim" građanima, to jest Srbima i Muslimanima koji nisu prekršili zakone republike bosanskih Srba ili ugrozili bezbjednost srpskog naroda na tom području, da odu. Premda ta mjera sugerise da nisu odlazili isključivo bosanski Muslimani i/ili bosanski Hrvati, Pretresno vijeće napominje da se taj incident desio u vrijeme kad su nad bosanskim Hrvatima i bosanskim

Muslimanima u opštini Foča vršena ubistva, protivpravno zatočenje i uništavanje i provedene mjere diskriminacije. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak taj da su ta djela deportacije izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3319. U vezi s djelima prisilnog premještanja opisanim u incidentu (d), Pretresno vijeće napominje da je porodica bosanskih Muslimana napustila opštinu Ilidža i otišla u Sarajevo nakon što je jedan pripadnik Belih orlova zaprijetio da će ubiti članove te porodice ukoliko se oni ne povinuju ultimatumu da napuste opštinu ili se ne prihvate oružja i iskažu lojalnost srpskim vlastima. Pretresno vijeće, pored toga, napominje da je ta porodica napustila tu opštinu u maju 1992., u vrijeme kad je nad bosanskim Muslimanima u opštini Ilidža počinjeno protivpravno zatočenje. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da je djelo prisilnog premještanja izvršeno na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3320. Što se tiče djela prisilnog premještanja opisanih u incidentu (i), Pretresno vijeće napominje da su iz opštine Pale raseljavani samo bosanski Muslimani i bosanski Hrvati i, shodno tome, konstatuje su djela prisilnog premještanja izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3321. Što se tiče djela prisilnog premještanja ili deportacije opisanih u incidentima (l)(i) do (l)(ii) i (l)(iv) do (l)(ix), te (l)(x) do (l)(xii), raseljavanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opštine Sanski Most počinjeno je u isto vrijeme kad su nad njima u toj opštini bila počinjena ubistva, protivpravno zatočenje i uništavanje, oduzimanje ili pljačka imovine i provedene mjere diskriminacije. Pretresno vijeće podsjeća da je konstatovalo da su ta djela diskriminatorne prirode i da su njihovi počinioci djelovali s diskriminatornom namjerom. U slučaju incidenta (f)(ii), od bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata se zahtijevalo da prije odlaska potpišu izjave kojima ostavljaju svu svoju imovinu, pozivalo se na odlazak bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su djela prisilnog premještanja ili deportacije izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3322. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.1 i 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

3323. *Status žrtava.* Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.5.2 u vezi sa statusom žrtava.

3324. *Zaključak.* Pretresno vijeće konstatuje da incidenti: (a)(i); (b)(i); (b)(ii); (c)(i); (c)(ii); (c)(iii); (c)(iv); (c)(v); (c)(vi); (c)(vii); (d); (f)(i); (f)(ii); (g); (h); (i); (j)(i); (j)(ii); (k)(i); (k)(ii); (k)(iii); (k)(vi); (k)(vii); (k)(viii); (l)(i); (l)(ii); (l)(iv); (l)(v); (l)(vi); (l)(vii); (l)(viii); (l)(ix); (l)(x); (l)(xi); (l)(xii); (m)(i); (m)(ii); (m)(iii); (n)(i); (n)(ii); (n)(iii); (n)(iv); (n)(v); (n)(vi), i (o) predstavljaju progon kao zločin protiv čovječnosti.

(d) Protivpravno zatočenje

3325. U poglavljima 4.1.2, 4.2.2, 4.3.2, 4.4.2, 4.5.2, 4.6.5, 4.7.2, 4.10.2, 4.11.2 i 4.14.2 Vlasenica, Pretresno vijeće je odlučilo da sljedeće incidente protivpravnog zatočenja koji se navode u Optužnici dalje razmotri u onoj mjeri u kojoj se oni odnose na bosanske Hrvate i bosanske Muslimane:

(a) u opštini Banjaluka, u periodu od 3. juna do 18. decembra 1992., pripadnici 1. KK-a VRS-a su, na osnovu instrukcija koje je izdao Glavni štab VRS-a, u logoru Manjača zatočili pretežno civile, koji su po nacionalnoj pripadnosti bili prvenstveno bosanski Muslimani, zajedno s određenim brojem bosanskih Hrvata, nekoliko bosanskih Srba i najmanje jednom osobom romske nacionalnosti. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.1.2 *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*;

(b) u opštini Bijeljina, u periodu od 27. juna 1992. do kraja novembra 1995., VRS je držao zatočenike, koji su najvećim dijelom bili civili i po nacionalnoj pripadnosti bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, u logoru Batković. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici*;

(c) u opštini Foča: (i) u periodu od 10. aprila 1992. do oktobra 1994., Vojna komanda na čijem je čelu bio Marko Kovač, komandant Taktičke grupe Foča, zatočila je muškarce, civile nesrpske nacionalnosti koji su uglavnom bili bosanski Muslimani, u KP Domu Foča. Muslimanski vojnici su bili zatočeni odvojeno od civilnih zatočenika i od nekoliko Srba zatočenih zbog krivičnih djela vezanih za vojsku ili na osnovu osuda koje su im bile izrečene prije izbijanja sukoba. Ovaj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*; (ii) od početka avgusta 1992., Radovan Stanković je držao nekoliko grupa žena i djevojaka, bosanskih Muslimanki, u "Karamanovoj kući", kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici*; (iii) u periodu od avgusta 1992. do jula 1993., jedan srpski vojnik¹³²⁹¹ je držao u zatočenju jednu ženu, bosansku Muslimanku, koju je jedan pripadnik jedinice Dragoljuba Kunarca odveo iz "Karamanove kuće" i doveo je u stan tog srpskog vojnika, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici*; (iv) od večernjih sati 24. juna 1992., lokalni Srbi s Tjentišta držali su dva dana u zatočenju jednu ženu, bosansku Muslimanku, u motelu "Bukovica", kao

¹³²⁹¹ Pretresno vijeće upućuje na povjerljivi prilog u Dodatku D u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici* u vezi s identitetom "srpskog vojnika".

što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.3 iz Priloga C Optužnici*; (v) početkom jula 1992., žene, bosanske Muslimanke, bile su zatočene u radničkim barakama u Buk Bijeloj, gdje je glavni bio Gojko Janković, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.3 iz Priloga C Optužnici*; (vi) u julu i avgustu 1992., civilni zatočenici, bosanski Muslimani, bili su držani u sportskoj dvorani "Partizan" pod policijskom stražom, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.4 iz Priloga C Optužnici*; (vii) u junu i julu 1992., civilni zatočenici, bosanski Muslimani, bili su držani u srednjoj školi u Foči pod policijskom stražom. Mitar Šipčić, član srpskog Kriznog štaba u Foči, bio je na čelu tih policajaca u junu 1992. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.5 iz Priloga C Optužnici*;

(d) u opštini Ilidža: (i) u periodu od 12. maja do oktobra 1992., civili, bosanski Muslimani svih uzrasta, te u periodu od 22. ili 23. juna 1993. do oktobra 1994., civili, bosanski Muslimani i izvjestan broj bosanskih Hrvata, bili su zatočeni u zatvoru Kula. Tu su bili i ratni zarobljenici, Hrvati, koji su držani odvojeno. Zatvor Kula bio je pod nadležnošću srpskog MUP-a od 12. maja do početka avgusta 1992., poslije čega je, do oktobra 1992., prešao pod nadležnost Ministarstva pravde bosanskih Srba, a zatim, 1993. i 1994., opet pod nadležnost Ministarstva pravde bosanskih Srba. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.4.2 *Incident 8.1 iz Priloga C Optužnici*; a (ii) dana 21. jula 1992., Vojo Ninković je zatočio dva muškarca, bosanska Muslimana, i još šestoricu drugih u policijskoj stanici na Ilidži. Ta šestorica premještena je do sredine avgusta 1992. Jedan od one dvojice bosanskih Muslimana premješten je iz policijske stanice 23. oktobra 1992. ili približno tog datuma. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.4.2 *Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici - policijska stanica MUP-a*;

(e) u opštini Kalinovik: (i) dana 25. juna 1992., približno 60 muškaraca, bosanskih Muslimana koji su bili civili, zatočeno je u osnovnoj školi u Kalinoviku, a kasnije, u periodu od 1. do 5. avgusta 1992., skoro svi preostali civili muslimanske nacionalnosti iz Kalinovika, i žene i muškarci, kao i približno 190 civila iz Gacka, žene, djeca i starci, bili su zatočeni u osnovnoj školi u Kalinoviku, gdje je nad njima stražarila lokalna policija, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.2 *Incident 9.1 iz Priloga C Optužnici*; (ii) u periodu od 6. jula do početka avgusta 1992., Đorđislav Aškraba, koji je u to vrijeme bio privremeno raspoređen u VRS i rukovodio je zatočeničkim objektom na Jelašačkom Polju, i stražari u tom zatočeničkom objektu koji su bili potčinjeni VRS-u, zatočili su približno 100 muškaraca, bosanskih Muslimana, u skladištu municije na

Jelašačkom Polju, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.2 *Incident 9.2 iz Priloga C Optužnici*; i (iii) od najkasnije 18. septembra 1992. do 21. marta 1993., nekoliko ljudi, među kojima su bila najmanje dva muškarca, bosanska Muslimana, bilo je zatočeno u policijskoj stanici u Kalinoviku, koja je bila pod kontrolom načelnika policije u SJB-u Kalinovik, Boška Govedarice, i komandira policije u SJB-u Kalinovik, Neđeljka Zeljaje, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.2 *Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici – policijska stanica u Kalinoviku*;

(f) u opštini Ključ: (i) dana 1. juna 1992., pripadnici VRS-a su zatočili oko 100 muškaraca, bosanskih Muslimana, u osnovnoj školi u Velagićima, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.6.2 *Incident 10.3 iz Priloga C Optužnici*; (ii) između 1. i 2. juna 1992., pripadnici rezervnog sastava policije i Milan Tomić, komandir policije u Sanici, zatočili su 400 nesrba u školi u Sanici. Skoro svi ti zatočeni bili su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.6.2 *Škola u Sanici i škola u Sitnici*; (iii) u periodu od 3. juna do približno 7. juna 1992., policijske snage iz Ključa i Jajca zatočile su u školi u Sitnici 200 do 250 muškaraca, civila, koji su prethodno bili zatočeni u fiskulturnoj sali škole u Sanici. U grupi su bili nesrbi, od kojih su skoro svi bili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, kao i stanovnici sela Sanica, te približno petorica bosanskih Muslimana koji su ranije bili policajci. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.6.2 *Škola u Sanici i škola u Sitnici*;

(g) u opštini Kotor-Varoš, tokom noćnih sati 2. novembra 1992., 1. kotorvaroška brigada VRS-a, kojom je komandovao Dušan Novaković, zatočila je grupu od oko 150 bosanskih Muslimana u školi u Grabovici. U grupi su uglavnom bili muškarci, od kojih su neki razoružani prilikom zarobljavanja, kao i žene i djeca. Njihovo obezbjeđenje je vršio vod Vojne policije iste brigade, pod komandom Slobodana Jošića. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.7.2 *Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici - škola u Grabovici*;

(h) u opštini Prijedor: (i) u periodu od 27. maja do 16. avgusta 1992., prijedorski Krizni štab, VRS, TO Omarska i SJB su zatočili oko 3.300 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u logoru Omarska. Među zatočenicima je bilo starijih osoba, žena i djece, mentalno hendikepiranih i bolesnih osoba, političara i vjerskih vođa. Zatočeni su neslužbeno bili podijeljeni u tri kategorije: intelektualci i političke vođe iz zajednica bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koji su bili predviđeni za likvidaciju; lica koja su se dovodila u vezu s onima iz prve kategorije; i zatočeni koji su, prema mišljenju

vlasti bosanskih Srba, bili najmanje "krivi" i koji su na kraju trebali da budu pušteni na slobodu. Pored toga, u logoru je bilo zatočeno i nekoliko bosanskih Srba jer se za njih govorilo da su na strani Muslimana. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.2 iz Priloga C Optužnici*; (ii) u periodu od 25. maja do barem 5. avgusta 1992., prijedorski Krizni štab, Vojna policija Banjalučkog korpusa/1. KK-a i SJB Prijedor zatočili su približno 4.000 osoba muškog i ženskog pola, uključujući civile. Zatočeni u logoru Keraterm bili su prvenstveno muškarci, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, zajedno s malim brojem Albanaca i barem jednim bosanskim Srbinom kojeg su optužili da nije lojalan Srbin. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.3 iz Priloga C Optužnici*; (iii) u periodu od najkasnije 26. maja 1992. do kraja septembra 1992., prijedorski Krizni štab, pripadnici TO-a Prijedor, VRS, kao i Slobodan Kuruzović, komandant logora, i njegov zamjenik Slavko Puhalić, zatočili su civile, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, uključujući žene i djecu, u logoru Trnopolje. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.4 iz Priloga C Optužnici*; (iv) od približno 21. jula 1992., TO Miška Glava je zatočio 114 muškaraca, pretežno bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, u malom kafiću u Domu Miška, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.5 iz Priloga C Optužnici*;

(i) u opštini Rogatica: (i) u periodu od juna do avgusta 1992., lokalni Srbi pod nadležnošću Rajka Kušića, komandanta Rogatičke brigade VRS-a, kao i pripadnici civilne policije i srpskog TO-a i pripadnici paravojne jedinice zatočili su više stotina civila, među kojima je bilo i starijih osoba, žena i djece, u srednjoj školi "Veljko Vlahović". Skoro svi zatočeni su bili bosanski Muslimani, izuzev jedne srpske porodice i dviju žena srpske nacionalnosti koje su bile udate za bosanske Muslimane. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.11.2 *Incident 16.1 iz Priloga C Optužnici*; (ii) u periodu od najkasnije avgusta 1992. do najranije oktobra 1992., VRS i SJB, a poslije oktobra 1992. do aprila 1994. VRS, zatočili su bosanske Muslimane muškog i ženskog pola i svih uzrasta u zatočeničkom objektu Rasadnik. Srpski vojnici su u tom objektu bili držani odvojeno. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.11.2 *Incident 16.3 iz Priloga C Optužnici*; (iii) negdje poslije 23. juna 1992., Mehmed Agić, koji je tokom rata bio komandant muslimanskog TO-a Rogatice, zatočen je u fabrici "Sladara" u Rogatici po nalogu Rajka Kušića, komandanta Rogatičke brigade VRS-a (u vezi s ovom brigadom, vidi poglavlje 3.1.2). Agiću su najmanje u jednoj

prilici stavili povez preko očiju i zavezali mu ruke; (iv) počev od 28. jula 1995. pa nadalje, 44 Muslimana, uključujući one koje je 1. brdska brigada VRS-a nazivala "ratnim zarobljenicima", držana su u vojnom prihvatnom centru u Rogatici pod nadležnošću 1. brdske brigade VRS-a. Među tim zatočenicima su bili imam i bivši predsjednik Ratnog predsjedništva Žepe, jedan elektroinženjer i bivši predsjednik Izvršnog odbora opštine i jedan inženjer šumarstva i bivši komandant štaba Civilne zaštite. Zatočenci su dobijali hranu tri puta dnevno, imali su medicinsku njegu, mogli su da koriste poljski WC, registrovao ih je MKCK, a imamu je bilo dozvoljeno da obavlja molitve;

(j) u opštini Vlasenica: (i) u periodu od 31. maja 1992. do 30. septembra 1992., vlasenički Krizni štab i stražari, pripadnici VRS-a i MUP-a, zatočili su 2.000 do 2.500 bosanskih Muslimana oba pola i svih uzrasta, uključujući i civile, u logoru Sušica. U junu i julu 1992., približno polovina zatočenih bile su žene. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.15.2 *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici*; i (ii) u periodu od 31. maja 1992. do 8. juna 1992., približno 160 muškaraca, uključujući bosanske Muslimane muškog pola i starosti od 13 do 87 godina iz sela Papraća, bosanske Muslimane iz sela Kusionje, jedan par romske nacionalnosti, kao i bosanske Srbe iz sela Osmaci i Borogovo, bilo je zatočeno u srednjoj školi u Vlasenici. Školom je komandovao Veljko Bašić, a stražari su bili Vojin Grabovica, jedan čovjek po imenu Zoran, Milorad Petrović i Dragan Lukić. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.14.2 *Drugi incidenti zatočenja – srednja škola u Vlasenici*.

3326. Pretresno vijeće će sada gore pomenute incidente protivpravnog zatočenja navedene u Optužnici razmotriti u skladu s mjerodavnim pravom.

3327. *Lišavanje slobode*. S obzirom na činjenične okolnosti svakog od djela zatočenja navedenih u (a) do (j), Pretresno vijeće konstatuje da su osobe držane protiv svoje volje i da su, shodno tome, bile lišene slobode.

3328. *Pravna osnova*. Svako zatočenje koje je izvršeno na diskriminatornim osnovama, uključujući političku, rasnu ili vjersku osnovu, predstavlja proizvoljno zatočenje, za koje ne postoji pravna osnova. Shodno tome, Pretresno vijeće će dolje u tekstu govoriti o legalnosti zatočenja u svjetlu diskriminatornih osnova. Iz tog razloga, analiza Pretresnog vijeća koja se tiče pitanja da li je počinitelj djelovao s namjerom da proizvoljno liši osobu slobode, kreće se u dva pravca: prvo, Pretresno vijeće razmatra da li je počinitelj namjeravao da neku osobu liši slobode; drugo, Pretresno vijeće razmatra

da li je eventualna namjera da se osoba liši slobode bila i namjera da to lišavanje slobode bude proizvoljno, što se razmatra u odnosu na diskriminatorne osnove.

3329. *Namjera.* Pretresno vijeće se, uzevši u obzir činjenične okolnosti svakog od incidenata navedenih u (a) do (j), uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su počinioci djelovali sa znanjem i namjerom da zatočene osobe liše slobode.

3330. *Diskriminacija.* Pretresno vijeće smatra da to što su uz bosanske Muslimane i bosanske Hrvate bile zatočene i osobe različitih nacionalnosti, kao što su bosanski Srbi, Albanci i Romi, samo po sebi ne ukazuje na to da zatočenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata nije bilo izvršeno na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Kada se razmatra da li neki incident predstavlja progon kao zločin protiv čovječnosti, taj incident se treba razmatrati u cjelini. Shodno tome, postoje razne *indicije* koje mogu ukazivati na diskriminaciju. Te *indicije* obuhvataju okolnosti zatočenja, razloge iz kojih su zatočeni pripadnici određenih nacionalnosti, te omjer između zatočenika određenih nacionalnosti naspram drugih, kao i svaku razliku u postupanju prema zatočenicima različitih nacionalnosti.

3331. Za incidente (c)(iv) i (d)(ii), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.3.2 *Incident 6.3 iz Priloga C Optužnici* i 4.4.2 *Incidenti zatočenja koji nisu navedeni u prilogima Optužnici – policijska stanica MUP-a*, odnosno da su zajedno s bosanskim Muslimanima bili zatočeni i ljudi nepoznate nacionalnosti i da je, shodno tome, Pretresno vijeće odlučilo da te incidente dalje razmatra samo u odnosu na zatočene bosanske Muslimane. U incidentu (c)(iv), jedna bosanska Muslimanka bila je zatočena u motelu "Bukovica", ali većina osoba zatočenih s njom bile su žene nepoznate nacionalnosti. U incidentu (d)(ii), dvojica bosanskih Muslimana bila su zatočena u policijskoj stanici na Ilidži, ali s njima je u istim prostorijama bilo zatočeno još šest osoba nepoznate nacionalnosti. Ni za jedan od tih incidenata Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da zaključi koje su nacionalnosti bili ti drugi zatočenici. Pored toga, Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi zbog čega su zatočenici nepoznate nacionalnosti bili zatočeni i, za incident (c)(iv), da li se postupanje prema zatočenicima nepoznate nacionalnosti razlikovalo od postupanja prema zatočenicima koji su po nacionalnosti bili bosanski Muslimani. U incidentu (d)(ii), zatočenici nepoznate nacionalnosti bili su sredinom avgusta premješteni iz policijske stanice na Ilidži na neko nepoznato odredište, dok su bosanski Muslimani bili zatočeni na duži period. Pretresno

vijeće ne smatra da to što su zatočenici nepoznate nacionalnosti ranije premješteni na neko nepoznato odredište ukazuje na to da je razlika u postupanju prema njima bila dovoljno velika da bi Pretresno vijeće moglo da konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su bosanski Muslimani bili zatočeni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3332. Za incident (j)(ii), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.14.2 *Drugi incidenti zatočenja – srednja škola u Vlasenici* da su neki od zatočenika bili bosanski Muslimani, ali da su među zatočenicima bili i jedan par Roma i bosanski Srbi iz sela Borogovo i Osmaci. Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi zbog čega su bosanski Srbi iz tih sela bili zatočeni zajedno s nesrbima. Vijeće isto tako nije bilo u mogućnosti da utvrdi omjer zatočenih bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, kao ni da li se prema zatočenim bosanskim Srbima postupalo drugačije nego prema zatočenim bosanskim Muslimanima.

3333. U tim okolnostima, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da su incidenti (c)(iv); (d)(ii); i (j)(ii) bili izvršeni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi i te incidente neće dalje razmatrati.

3334. Za incident (e)(iii), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.5.2 *Incidenti zatočenja koji nisu navedeni u prilogima Optužnici – policijska stanica u Kalinoviku*, odnosno da su dvojica bosanskih Muslimana bila zatočena u policijskoj stanici u Kalinoviku zajedno s još nekoliko ljudi nepoznate nacionalnosti. Premda su bosanski Muslimani bili u manjini, Pretresno vijeće je konstatovalo da je jedan bosanski Musliman držan u samici oko deset dana bez medicinske pomoći usprkos tome što je zadobio povrede u teškom premlaćivanju, te da su drugom bosanskom Muslimanu prijetili stavivši mu nož pod grlo i uperivši mu pušku u sljepoočnicu i da su ga natjerali da psuje "Aliju" i njegovu kćerku.

3335. U vezi s incidentima (a); (h)(i) i (ii); (i)(i) i (i)(ii), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 4.1.2 *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*; 4.10.2 *Incidenti 15.2 i 15.3 iz Priloga C Optužnici*; i 4.11.2 *Incidenti 16.1 i 16.3 iz Priloga C Optužnici* da su bosanski Srbi i zatočenici drugih nacionalnosti bili zatočeni zajedno s bosanskim Muslimanima u istom zatočeničkom objektu. U incidentu (a), bilo je zatočeno nekoliko Srba i najmanje jedan Rom, ali zatočenici su pretežno bili bosanski Muslimani, a neki su bili bosanski Hrvati. U incidentu (h)(i), zatočenici u logoru Omarska bili su skoro isključivo bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Nekoliko bosanskih Srba bilo je

zatočeno zbog toga što se za njih govorilo da su na strani bosanskih Muslimana. U incidentu (h)(ii), zatočenici muškog pola u logoru Keraterm bili su prvenstveno bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, zajedno s malim brojem Albanaca i najmanje jednim bosanskim Srbinom kojeg su optužili da nije lojalan Srbin. U incidentu (i)(i), zatočenici u srednjoj školi "Veljko Vlahović" bili su bosanski Muslimani, izuzev jedne srpske porodice i dviju žena srpske nacionalnosti koje su bile udate za bosanske Muslimane. U incidentu (i)(ii), zatočenici u zatočeničkom objektu Rasadnik bili su bosanski Muslimani. Tu su držani i srpski vojnici zbog disciplinskih prekršaja. Oni su u tom objektu bili držani odvojeno. Budući da su ljudi koji su bili zatočeni u tim zatočeničkim objektima bili uglavnom bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati, Pretresno vijeće smatra da broj Albanaca, Roma i bosanskih Srba nije značajan u svjetlu činjenice da su veoma veliki broj zatočenika činili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Značajno je i to što je nekoliko bosanskih Srba u incidentima (h)(i) i (ii) i (i)(i) bilo zatočeno zbog svojih veza s bosanskim Muslimanima ili zbog toga što nisu bili lojalni, a među Srbima koji su bili zatočeni u incidentu (i)(ii) bili su vojnici pritvoreni zbog disciplinskih prekršaja i držani su odvojeno od zatočenih bosanskih Muslimana. Pored toga, u svim tim incidentima zatočenim bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima su upućivane uvrede i klevete na nacionalnoj osnovi.

3336. U vezi s incidentom (c)(i), koji se odnosi na zatočenike u KP Domu Foča, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.3.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici* da su zatočenici uglavnom bili bosanski Muslimani, uključujući muslimanske vojnike. U svjetlu zaključka Pretresnog vijeća da su muslimanski vojnici bili držani odvojeno od zatočenih civila, moguće je da su postojali legitimni vojni razlozi za njihovo zatočenje. Shodno tome, Pretresno vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da su muslimanski vojnici u KP Domu Foča bili zatočeni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Pretresno vijeće takođe podsjeća da je u KP Domu Foča bilo i nekoliko zatočenih Srba. Za razliku od zatočenih bosanskih Muslimana, Pretresnom vijeću nisu predloženi dokazi o tome da su i zatočeni Srbi bili podvrgavani zlostavljanju ili vrijeđanju na nacionalnoj osnovi. Osim toga, zatočeni Srbi su prošli kroz redovan sudski proces zbog toga što su počinili krivična djela vezana za vojsku ili što su ih sudovi osudili prije nego što je izbio sukob. S obzirom na to, Pretresno vijeće ne konstatuje da je nekoliko srpskih zatočenika u incidentu (c)(i) bilo zatočeno na političkoj, rasnoj ili

vjerskoj osnovi. Pretresno vijeće će ovaj incident dalje razmotriti u vezi sa zatočenim civilima, bosanskim Muslimanima, dolje u tekstu.

3337. U incidentu (d)(i), zatočenici u zatvoru Kula bili su uglavnom bosanski Muslimani, uz nešto bosanskih Hrvata, uključujući bosanske Hrvate koji su bili ratni zarobljenici. Bosanski Hrvati koji su bili ratni zarobljenici držani su odvojeno od drugih zatočenika i smatrani su ratnim zarobljenicima, tako da su možda postojali legitimni vojni razlozi za njihovo zatočenje. Shodno tome, Pretresno vijeće ne konstatuje da su bosanski Hrvati koji su bili ratni zarobljenici zatočeni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Pored toga, prilikom ocjenjivanja da li je to zatočenje bilo izvršeno na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, Pretresno vijeće je uzelo u obzir broj zatočenika nepoznate nacionalnosti. Nakon što je ovaj incident sagledalo u cjelini, Pretresno vijeće je konstatovalo da taj broj nije značajan kad se uporedi s brojem zatočenih bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Pretresno vijeće će zatočene bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, koji nisu bili ratni zarobljenici, razmotriti dolje u tekstu.

3338. U incidentu (i)(iii), osoba zatočena u fabrici "Sladara" bio je Mehmed Agić, koji je tokom rata bio komandant muslimanskog TO-a u Rogatici. Pretresnom vijeću nisu predloženi dokazi o tome da su s njim bile zatočene i druge osobe i ono smatra da su možda postojali legitimni vojni razlozi za njegovo zatočenje. Shodno tome, Pretresno vijeće ne konstatuje da je taj bosanski Musliman, ratni zarobljenik, bio zatočen na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3339. Isto tako, u incidentima (b) i (h)(iv), zatočenici su pretežno bili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Osim toga, u incidentu (h)(iv) zatočenici su bili prisiljeni da pjevaju pjesme o Velikoj Srbiji, a jedan zatočenik koji je rekao da mu je majka Srkinja bio je odvojen od grupe. U vezi s incidentima (f)(ii) i (iii), skoro svi zatočenici u školama u Sanici i Sitnici bili su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Uzevši te incidente kao cjelinu, Pretresno vijeće je konstatovalo da broj zatočenika nepoznate nacionalnosti nije značajan kad se uporedi s veoma velikim brojem zatočenih bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.

3340. U vezi s incidentima (c)(ii), (iii), (v), (vi) i (vii); (e)(i) i (ii); (f)(i); (g); (i)(iv) i (j)(i), ta djela lišavanja slobode izvršena su samo nad bosanskim Muslimanima. U vezi s incidentom (h)(iii), ta djela lišavanja slobode izvršena su samo nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima. U incidentu (e)(i); (f)(i); (g); (h)(iii); i (j)(i),

zatočenim bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima su takođe upućivane uvrede i klevete na nacionalnoj osnovi.

3341. Iz gore navedenih razloga, Pretresno vijeće konstatuje da su svi incidenti navedeni u (a) do (j), u onoj mjeri u kojoj se odnose na zatočene bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, izuzev incidenata (c)(iv), (d)(ii), (j)(ii), kao i incidenata (c)(i), (d)(i), i (i)(iii), u onoj mjeri u kojoj se oni odnose na muslimanske vojnike odnosno ratne zarobljenike hrvatske nacionalnosti, bili izvršeni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi.

3342. U vezi s pitanjem da li je za ta djela zatočenja postojala ikakva zakonska osnova, Pretresno vijeće konstatuje da ta djela zatočenja, zbog toga što su bila počinjena s diskriminatornom namjerom, jesu proizvoljne prirode. Iz gore navedenih razloga, Pretresno vijeće konstatuje da svi incidenti navedeni u (a) do (j), u onoj mjeri u kojoj se odnose na zatočene bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, izuzev incidenata (c)(iv), (d)(ii), (j)(ii), kao i incidenata (c)(i), (d)(i), i (i)(iii), u onoj mjeri u kojoj se oni odnose na muslimanske vojnike odnosno ratne zarobljenike hrvatske nacionalnosti, predstavljaju protivpravno zatočenje kao djelo u osnovi progona.

3343. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

3344. *Status žrtava.* Za incidente (c)(vi) i (vii); (e)(i); (h)(iii) i (i)(i), Pretresno vijeće, u svjetlu zaključaka u poglavljima 4.3.2 *Incidenti 6.4 i 6.5 iz Priloga C Optužnici*; 4.5.2 *Incident 9.1 iz Priloga C Optužnici* i 4.11.2 *Incident 16.1 iz Priloga C Optužnici*, konstatuje da su zatočenici u sportskoj dvorani "Partizan", srednjoj školi u Foči, osnovnoj školi u Kalinoviku, logoru Trnopolje i srednjoj školi "Veljko Vlahović" bili civili. Za incident (a), Pretresno vijeće, u svjetlu zaključaka u poglavlju 4.1.2 *Incident 1.2 iz Priloga C Optužnici*, konstatuje da su zatočenici bili skoro isključivo civili. U vezi s incidentima (b) i (c)(i), Pretresno vijeće, u svjetlu zaključaka u poglavljima 4.2.2 *Incident 2.1 iz Priloga C Optužnici* i 4.3.2 *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*, konstatuje da su u logoru Batković zatočenici uglavnom bili civili i da su u KP Domu Foča zatočenici nesrpske nacionalnosti bili civili, osim malog broja muslimanskih vojnika koji su bili odvojeni od drugih zatočenika.

3345. Što se pak tiče incidenta (e)(ii), to jest zatočenja u skladištu municije na Jelašačkom Polju, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.5.2 *Incident 9.2 iz Priloga C Optužnici* da su u to skladište premješteni oni koji su bili zatočeni u

osnovnoj školi u Kalinoviku . U vezi s incidentom (c)(iii), zatočenica držana u stanu jednog srpskog vojnika u Foči prethodno je bila zatočena i u osnovnoj školi u Kalinoviku. Na osnovu gore navedenih zaključaka Pretresnog vijeća u vezi s incidentom (e)(i), to jest da su ljudi koji su držani u zatočeništvu u osnovnoj školi u Kalinoviku bili civili, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su zatočenici u incidentima (c)(iii) i (e)(ii) takođe bili civili.

3346. Za incident (e)(iii), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.5.2 *Incidenti koji nisu navedeni u priložima Optužnici – policijska stanica u Kalinoviku* da su dvojica zatočenih bosanskih Muslimana bila premještena u policijsku stanicu u Kalinoviku iz KP Doma Foča. Vijeće dalje podsjeća na svoj zaključak da su zatočenici u KP Domu Foča bili civili. Pretresno vijeće je dalje razmotrilo dokaze koje su iznijela dvojica zatočenika, svjedok RM-012 i svjedok RM-063, koji su opisali svoje lične okolnosti i zanimanja. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su dvojica zatočenih bosanskih Muslimana u incidentu (e)(iii) takođe bili civili.

3347. Pretresno vijeće će status zatočenika u incidentima (f)(ii) i (iii) razmotriti zajedno. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.6.2 *Škola u Sanici i škola u Sitnici* da je u školi u Sitnici bilo zatočeno 200 do 250 osoba koje su bile civili. Ti civili su prethodno bili zatočeni u školi u Sanici u okviru jedne veće grupe od 400 zatočenika, kao što je opisano u incidentu f(iii). Shodno tome, Pretresno vijeće, u svjetlu zaključka u poglavlju 4.6.2 *Škola u Sanici i škola u Sitnici*, konstatuje da su svi zatočenici u incidentu (f)(iii) bili civili, te da su najmanje njih 200 do 250 od 400 zatočenika u incidentu (f)(ii) bili civili.

3348. U vezi s incidentom (h)(i), koji se odnosi na zatočenike u logoru Omarska, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.2 iz Priloga C Optužnici* da su zatočenici u tom logoru bili podijeljeni u tri kategorije: intelektualci i političke vođe iz zajednica bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata; lica koja su se dovodila u vezu s onima iz prve kategorije; i zatočenici koji su, prema mišljenju vlasti bosanskih Srba, bili najmanje "krivi". Pretresno vijeće takođe podsjeća da je među zatočenicima bilo starijih osoba, žena, djece, mentalno hendikepiranih osoba i bolesnih ljudi, kao i nekoliko istaknutih članova lokalnih zajednica bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Pretresno vijeće smatra da ti zaključci ukazuju na to da su zatočenici u logoru Omarska bili civili. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da su zatočenici iz logora Omarska bili premješteni u logor Manjača i logor Trnopolje. S obzirom da su

zatočnici u logoru Manjača bili skoro isključivo civili i da su zatočnici u logoru Trnopolje takođe bili civili, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su zatočnici u logoru Omarska bili skoro isključivo civili.

3349. U vezi s incidentom (h)(ii), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.3 iz Priloga C Optužnici* da su među zatočnicima muškog i ženskog pola u logoru Keraterm bili i civili. Pored toga, zatočnici su bili hapšeni u svojim domovima i na ulici. Svjedok RM-008 je zatočnike uhapšene zajedno s njim opisao kao civile koji nisu učestvovali ni u kakvim borbama. Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da su svi zatočnici iz logora Keraterm na kraju bili premješteni u logore Omarska ili Trnopolje. S tim u vezi, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak naveden gore da su zatočnici u logoru Omarska bili skoro isključivo civili i da su zatočnici u logoru Trnopolje bili civili. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su zatočnici u logoru Keraterm bili skoro isključivo civili.

3350. Za incident (i)(ii), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.11.2 *Incident 16.3 iz Priloga C Optužnici* da su u zatočeničkom objektu Rasadnik bili držani zatočnici svih uzrasta i oba pola, kao i na svoj zaključak u poglavlju 4.11.2 *Incident 16.1 iz Priloga C Optužnici* da su neki od više stotina zatočenika držanih u srednjoj školi "Veljko Vlahović" bili premješteni u zatočenički objekat Rasadnik. Na osnovu gore navedenog, kao i zaključka Pretresnog vijeća u vezi s incidentom (i)(i) da su nekoliko stotina zatočenika u srednjoj školi "Veljko Vlahović" bili civili, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su zatočnici u zatočeničkom objektu Rasadnik takođe bili civili.

3351. Za incident (i)(iv), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.11.2 *Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici* da su među zatočnicima u vojnom prihvatnom centru u Rogatici bili jedan imam i bivši predsjednik Ratnog predsjedništva Žepe, jedan elektroinženjer i bivši predsjednik Izvršnog odbora opštine i jedan inženjer šumarstva i bivši komandant štaba Civilne zaštite. Pretresno vijeće napominje da su ti zatočnici u prepisci VRS-a nazivani "ratnim zarobljenicima". Međutim, uzimajući u obzir dokaze o zanimanju nekih od zatočenika i dokaze razmotrene u poglavlju 4.11.7 o sporazumu koji se odnosio na odvajanje, evidentiranje i smještaj u centar za zadržavanje pod kontrolom VRS-a vojno sposobnog stanovništva Žepe krajem jula 1995., Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su zatočnici

u vojnom prihvatnom centru u Rogatici bili civili ili osobe koje su bile stavljene van borbenog stroja.

3352. U vezi s incidentom (j)(i), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.14.2, *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici* da su u logoru Sušica bile zatočene osobe oba pola i svih uzrasta, uključujući civile. Konkretno, približno polovina zatočenika u junu i julu 1992. bile su žene. Svjedoci Mane Đurić i Milenko Stanić su takođe opisali zatočenike kao civile. Pored toga, Pretresno vijeće je konstatovalo da su mnogi od zatočenika u logoru Sušica bili premješteni u logor Batković, za koji je Pretresno vijeće utvrdilo da su u njemu bili zatočeni uglavnom civili. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su 2.000 do 2.500 bosanskih Muslimana zatočenih u logoru Sušica bili uglavnom civili.

3353. Što se pak tiče incidenta (d)(i), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.4.2 *Incident 8.1 iz Priloga C Optužnici* da su u zatvoru Kula držani civili, bosanski Muslimani i, u svjetlu tog zaključka, konstatuje da su zatočeni bosanski Muslimani bili civili. Kako se navodi gore u tekstu u vezi s diskriminatornom namjerom, u periodu od 22. ili 23. juna 1993. do oktobra 1994., u tom zatvoru je bilo i nekoliko bosanskih Hrvata i hrvatskih ratnih zarobljenika koji su držani odvojeno od drugih zatočenika. Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi da li su bosanski Hrvati, zatočeni u zatvoru Kula, izuzev hrvatskih ratnih zarobljenika koji su držani odvojeno, takođe bili civili ili borci koji nisu držani odvojeno od civila, bosanskih Muslimana. U tim okolnostima, Pretresno vijeće ne konstatuje da su zatočeni bosanski Hrvati bili civili i, shodno tome, neće dalje razmatrati ovaj incident u onoj mjeri u kojoj se on odnosi na bilo kojeg od zatočenih bosanskih Hrvata.

3354. Pretresno vijeće će status zatočenika u incidentima (c)(ii) i (v) razmotriti zajedno. Za incident (c)(ii), koji se odnosi na zatočenje u "Karamanovoj kući", Pretresno vijeće podsjeća da su zatočenici bile žene i djevojčice. U vezi s incidentom (c)(v), koji se odnosi na zatočenje u radničkim barakama u Buk Bijeloj, zatočenici su bile žene. Jedan od zatočenika u incidentima (c)(ii) i (c)(v) bio je zatočen i u sportskoj dvorani "Partizan", u kojoj su držani civili. Jedan drugi zatočenik u incidentu (c)(ii) bio je zatočen i u osnovnoj školi u Kalinoviku, u kojoj su držani civili. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su zatočenici u incidentima (c)(ii) i (c)(v) bili civili.

3355. U vezi s incidentom (g), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.7.2 *Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici* da se zarobljena grupa u školi u Grabovici sastojala od oko 50 žena i više djece, kao i od određenog broja muškaraca, od kojih su neki bili naoružani. Pretresno vijeće konstatuje da su žene i djeca bili civili. Pored toga, s obzirom da je ta grupa bila uhvaćena tokom noći dok je pokušavala da pobjegne iz Večića prema Travniku, nakon što se stanovništvo Večića predalo srpskim snagama, Pretresno vijeće smatra da su muškarci u toj grupi takođe bili civili.

3356. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 4.6.2 *Incident 10.3 iz Priloga C Optužnici* da su zatočenici u osnovnoj školi u Velagićima imali od 18 do 60 godina i da su bili iz sela Vojići, Nežići, Hačići, Častovići i Hadžići. Njima je bilo naređeno da napuste svoja sela i okupe se na kontrolnom punktu, gdje su zatočeni. Približno 30 tih zatočenika prišlo je kontrolnom punktu noseći bijeli čaršaf na štapu. U svjetlu tih okolnosti, Pretresno vijeće konstatuje da su ti zatočenici bili civili.

3357. U vezi s incidentom (h)(iv), Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.10.2 *Incident 15.5 iz Priloga C Optužnici* da su zatočenici, u trenutku kad su zarobljeni, bili nenaoružani i da su se skrivali u šumi nakon što su greškom ušli u jedno srpsko selo. S obzirom na to, Pretresno vijeće konstatuje da su ti zatočenici bili civili.

3358. U zaključku, Pretresno vijeće u vezi s incidentima (c)(ii), (iii), (v), (vi), i (vii); (e)(i), (ii) i (iii); (f)(i) i (iii); (g); (h)(iii) i (iv); (i)(i), (ii), konstatuje da su zatočenici bili civili. U incidentima (a); (h)(i) i (ii), zatočenici su skoro isključivo bili civili. U vezi s incidentima (d)(i), osim zatočenih bosanskih Hrvata, zatočenici su bili civili. U incidentima (b), (j)(i) i (ii), zatočenici su bili uglavnom civili. U incidentu (c)(i), nesrpski zatočenici su bili civili, izuzev muslimanskih vojnika. U incidentu (f)(ii), najmanje 200 do 250 od 400 zatočenika bili su civili. U incidentu (i)(iv), među zatočenicima su bili civili ili osobe koje su bile stavljene van borbenog stroja.

3359. *Zaključak.* U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da incidenti koji su navedeni u (a) do (j), u onoj mjeri u kojoj se odnose na zatočene civile, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, izuzev incidenata (c)(iv), (d)(ii), (i)(iii) i (j)(ii), predstavljaju protivpravno zatočenje kao djelo u osnovi progona kao zločin protiv čovječnosti.

(e) Prisilni rad i korištenje živih štitova

Prisilni rad

3360. U poglavljima 4.1.5, 4.2.5, 4.3.5, 4.4.5, 4.10.5, 4.11.5, 4.12.5 i 4.14.5, Pretresno vijeće je odlučilo da sljedeće incidente prisilnog rada koji se navode u Optužnici dalje razmotri u onoj mjeri u kojoj se oni odnose na bosanske Hrvate i bosanske Muslimane:

(a) u opštini Banjaluka, u periodu od juna do decembra 1992., stražari u logoru Manjača, pripadnici VRS-a i SJB-a, koristili su zatočenike iz logora Manjača za rad na linijama fronta, kopanje rovova, radove na srpskoj pravoslavnoj crkvi i hidroelektrani, kao i za obavljanje poljoprivrednih radova, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.1.5;

(b) u opštini Bijeljina, u periodu od jula 1992. do 30. novembra 1995., stražari u logoru Batković, pripadnici VRS-a, koristili su zatočenike iz logora Batković za obavljanje fizičkih poslova, uključujući kopanje rovova na linijama fronta, kao i sječu stabala, rad u fabrikama i domaćinstvima, te obavljanje poljoprivrednih radova i opravku mehanizacije, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.2.5;

(c) u opštini Foča i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.5: (i) u periodu od 12. maja 1992. do početka jula 1993., Milorad Krnojelac koristio je zatočenike iz KP Doma Foča za kopanje rovova i obavljanje poljoprivrednih, građevinskih i fabričkih radova; u to vrijeme, stražari u KP Domu Foča bili su zaposlenici Ministarstva pravde i pripadnici VRS-a; (ii) u periodu od decembra 1993. do marta 1994., Savo Todović, nadzornik radnika u KP Domu, koristio je 16 zatočenika iz KP Doma Foča za rad u rudniku u Miljevini i obavljanje poljoprivrednih radova; (iii) u periodu od 2. ili 3. avgusta do 30. oktobra 1992., Radovan Stanković je koristio zatočenike u Karamanovoj kući u Miljevini za obavljanje kućnih poslova za vojnike, konkretno, za pranje uniformi i kuhanje hrane;

(d) u opštini Ilidža i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.4.5: (i) stražari, koji su bili pod nadležnošću srpskog MUP-a do početka avgusta 1992., a poslije toga pod nadležnošću Ministarstva pravde, koristili su zatočenike iz zatvora Kula, od kojih su većina bili civil, bosanski Muslimani, a neki su bili bosanski Hrvati, za obavljanje fizičkih poslova kao što su kopanje rovova i grobnica, a, jednom prilikom 31. decembra 1993., zaposlenici Ministarstva pravde koristili su zatočenike za obavljanje fizičkih poslova na jednom mjestu u neposrednoj blizini neprijateljskih rovova; (ii) u periodu od 23. juna do 21. jula 1992., pripadnici MUP-a koristili su jednog zatočenog bosanskog Muslimana da nosi materijal za barikade dok je na njega otvarana vatra; (iii) u periodu od 3. jula 1993. do 20. avgusta 1993., zaposlenici Ministarstva pravde koristili su zatočene bosanske Muslimane i/ili bosanske Hrvate iz zatvora Kula za rad na ekonomiji

i prenošenje stvari iz jednog stana u drugi na Dobrinji; (iv) u periodu od 13. avgusta do 23. oktobra 1992., policajci MUP-a koristili su jednog zatočenog bosanskog Muslimana iz policijske stanice na Ilidži za čišćenje automobila, kuhinja i zahoda i prenošenje municije, kao i za prenošenje stvari iz stanova i skladišta na Ilidži zajedno sa srpskim policajcima; (v) negdje između 20. i 25. avgusta 1992., policajci MUP-a koristili su jednog zatočenog bosanskog Muslimana iz policijske stanice na Ilidži za utovar cijevi i radijatora iz jedne srpske kuće;

(e) u opštini Prijedor i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.5: (i) u julu 1992., pripadnici VRS-a su naredili bosanskim Muslimanima, uključujući zatočene bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s fudbalskog stadiona u Ljubiji, da prikupe približno 300 do 400 ljudskih leševa u opštini Prijedor i da ih utovare u autobuse i vojne kamione; (ii) u periodu od 25. maja do kraja avgusta 1992., stražari su natjerali zatočenike u logoru Omarska da utovaraju leševe u kamione i istovaruju ih iz njih, kao i da čiste bijelu i crvenu kuću nakon što su tamo zatočenici bili pretučeni; (iii) počev od sredine jula 1992., stražari su birali bosanske Muslimane i bosanske Hrvate zatočene u logoru Trnopolje, uključujući žene i djecu, za obavljanje fizičkih poslova, među kojima je bilo pokopavanje leševa na području oko logora; (iv) oko 10. avgusta 1992., stražari su naredili nekim zatočenicima u logoru Trnopolje da uklone žicu s ograde oko logora; (v) dana 25. jula 1992. ili oko tog datuma, stražari su natjerali zatočenike u logoru Keraterm da utovaraju leševe u kamion i istovaruju ih iz njega, da očiste prostoriju broj 3 i okolni prostor gdje su zatočenici bili ubijeni, kao i da operu kamion u kojem su prevoženi leševi.

(f) u opštini Rogatica i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.11.5: (i) u periodu od 9. ili 10. juna do kraja oktobra 1992., zatočenici iz srednje škole "Veljko Vlahović" korišteni su za obavljanje nekoliko vrsta fizičkih poslova, uključujući kopanje rovova, prenošenje municije i uređivanje vreća s pijeskom za mitraljeska gnijezda, pokopavanje leševa i čišćenje ulica i stanova; u to vrijeme, stražari u logoru su bili lokalni Srbi pod komandom Rajka Kušića, komandanta Rogatičke brigade VRS-a, civilni policajci, pripadnici srpskog TO-a i pripadnici paravojne jedinice; (ii) u periodu od jula do oktobra 1992., Rajko Kušić, komandant Rogatičke brigade VRS-a, koristio je četvoricu ili petoricu zatočenih Muslimana iz srednje škole "Veljko Vlahović" za izvlačenje poginulih i ranjenih vojnika; (iii) u periodu od početka avgusta 1992. do sredine septembra 1992., zatočenici iz logora Rasadnik korišteni su za čišćenje stanova i

prenošenje namještaja; (iv) tokom prve dvije sedmice avgusta 1992., Radisav Ljubinac, pripadnik Rogatičke brigade VRS-a, svakodnevno je koristio zatočenike iz zatočeničkog objekta Rasadnik za čišćenje štata od granatiranja; (v) dana 15. avgusta 1992., Radisav Ljubinac, Sinan Ćatić i jedan Srbin zvani Macola, pripadnik paravojne jedinice koja je pripadala arkanovcima, koristili su zatočenike iz zatočeničkog objekta Rasadnik za istovar kamiona u fabrici "Sladara"; (vi) dana 21. marta 1993., stražari iz zatočeničkog objekta Rasadnik, pripadnici VRS-a, koristili su zatočenike iz tog objekta za kopanje rovova u Trnovu; (vii) u periodu od 9. do 11. jula 1993., upravnik zatočeničkog objekta Rasadnik, Vinko Bojić, koji je u to vrijeme bio i upravnik logora Rasadnik i pripadnik Rogatičke brigade VRS-a, koristio je dvanaest zatočenika iz zatočeničkog objekta Rasadnik, među kojima je bio i jedan zarobljeni borac, za izvlačenje leševa 17 srpskih vojnika na miniranom području u Starčićima; (viii) u periodu od 1. do 17. aprila 1994., Vinko Bojić, koji je u to vrijeme bio upravnik logora Rasadnik i pripadnik Rogatičke brigade VRS-a, koristio je više od 100 zatočenih bosanskih Muslimana iz zatočeničkog objekta Rasadnik za nošenje hrane i municije na brdo Trovrh; (ix) u periodu od 17. do 27. aprila 1994., Vinko Bojić, koji je u to vrijeme bio upravnik logora Rasadnik i pripadnik Rogatičke brigade VRS-a, koristio je 10-15 zatočenika iz zatočeničkog objekta Rasadnik za rad u šumi na brdu Gnjila;

(g) u opštini Vlasenica, u periodu od najkasnije sredine juna do kraja septembra 1992., Vojislav Nikolić, Veljko Bašić, Milanko Sargić i Radenko Stanić koristili su zatočenike iz logora Sušica za obavljanje nekoliko vrsta fizičkih poslova, uključujući pokopavanje ljudi koji su bili ubijeni u Drumu, kopanje rovova i nošenje municije na linije fronta i, počev od druge polovine jula pa nadalje, za svakodnevni rad na raznim projektima, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.14.5;

(h) u opštini Sanski Most, u periodu od početka septembra 1993. do barem oktobra 1994., Boro Tadić, komandant 1. bataljona 6. krajiške brigade, odabirao je bosanske Muslimane iz Sanskog Mosta za obavljanje raznih vrsta fizičkih poslova za VRS, uključujući kopanje rovova, nošenje i dostavljanje vode i hrane, te cijepanje drva na linijama fronta, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.12.5.

3361. Pretresno vijeće će sada gore pomenute incidente prisilnog rada navedene u Optužnici razmotriti u skladu s mjerodavnim pravom.

3362. *Prisilna priroda rada.* U vezi s incidentom (e)(i), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.10.5 da je VRS naredio da se rad obavi, te da je rad

obuhvatao prikupljanje približno 300 do 400 ljudskih leševa. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da je taj rad obavljen u okolnostima koje su objektivno bile u tolikoj mjeri prisilne da negiraju svaku mogućnost pristanka.

3363. U vezi s incidentom (h), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.12.5 da je VRS odabirao bosanske Muslimane za obavljanje raznih vrsta fizičkih poslova za VRS, uključujući kopanje rovova, nošenje i dostavljanje vode i hrane, te cijepanje drva na linijama fronta. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da je taj rad obavljan u okolnostima koje su objektivno bile u tolikoj mjeri prisilne da negiraju svaku mogućnost pristanka.

3364. U vezi s preostalim incidentima, rad su obavljali zatočenici tokom svog zatočenja u sljedećim zatočeničkim objektima: logoru Manjača, logoru Batković, KP Domu Foča, Karamanovoj kući, zatvoru Kula, policijskoj stanici Ilidža, logoru Keraterm, logoru Omarska, logoru Trnopolje, srednjoj školi "Veljko Vlahović", zatočeničkom objektu Rasadnik i logoru Sušica. S ovim u vezi, Pretresno vijeće je u poglavlju 8.9.2(b) konstatovalo da su zatočenici u tim zatočeničkim objektima bili izloženi postupanju kao što je premlaćivanje, fizičko i psihičko zlostavljanje, kao i nehumanim uslovima života, što je dovelo do teških duševnih i tjelesnih patnji i povreda. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je rad obavljan u okolnostima koje su objektivno bile u tolikoj mjeri prisilne da negiraju svaku mogućnost pristanka.

3365. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da je rad bio prisilan u svim incidentima navedenim u (a) do (h).

3366. *Uslovi zaštite.* Pretresno vijeće ponavlja, kako je razmotreno gore u tekstu, da su zatočenici koji su obavljali prisilni rad o kojem se govori u incidentima (a) do (d), i (e)(ii) do (g), bili izloženi postupanju koje je dovelo do teških duševnih i tjelesnih patnji i povreda. U incidentu (e)(i), žrtve koje su bile prisiljene da obavljaju rad morale su da prikupe 300 do 400 ljudskih leševa, često golim rukama. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da je rad o kojem je riječ u svakom od tih incidenata bio obavljan bez zaštitnih mjera o kojima se govori u mjerodavnom pravu. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da je, bez obzira na vid prisilnog rada koji su žrtve obavljale, prisilni rad bio zabranjen.

3367. U svakom slučaju, u vezi s incidentima (a), (b), (d)(i) u odnosu na incident od 31. decembra 1993., te (g) i (h), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da su zatočnici, a u slučaju incidenta (h) bosanski Muslimani, obavljali rad na linijama fronta. Na osnovu mjerodavnog prava o kojem se govori u poglavlju 8.9.1(e), rad na linijama fronta ne može da bude jedan od legitimnih izuzetaka od zabrane prisilnog rada.

3368. *Mens rea*. Na osnovu karaktera prisilnog rada, uključujući okolnosti o kojima se govori gore u tekstu, Pretresno vijeće konstatuje da su počinioци namjeravali da prisile žrtve da obavljaju zabranjeni rad.

3369. *Diskriminacija*. U vezi s incidentima (a) do (d)(iii); (e)(ii) do (g), koji se odnose na prisilni rad u i oko logora Manjača, logora Batković, KP Doma Foča, Karamanove kuće, zatvora Kula, logora Keraterm, logora Omarska, logora Trnopolje, srednje škole "Veljko Vlahović", zatočeničkog objekta Rasadnik i logora Sušica, počinioци prisilnog rada su takođe bili među počinioцима protivpravnog zatočenja i/ili okrutnog postupanja u tim zatočeničkim objektima. Za ovo je relevantna konstatacija Pretresnog vijeća u poglavljima 8.9.2(b) i (d) da su počinioци protivpravnog zatočenja i okrutnog i/ili nečovječnog postupanja u tim zatočeničkim objektima postupali na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Pored toga, u vezi s incidentom (f)(iii), istog dana kad su zatočnici iz zatočeničkog objekta Rasadnik obavljali rad, Radisav Ljubinac, Sinan Ćatić i Srbin s nadimkom Macola rekli su tim zatočenicima da izjave svoju lojalnost srpskoj državi. U vezi s incidentima (f)(vii), kada su zatočnici bili prisiljeni da prikupljaju leševe u Starčićima, upravnik zatočeničkog objekta Rasadnik, Vinko Bojić, izrugivao se zatočenicima, nazivajući njihove majke "balijama". Uz to, u svim tim incidentima, ljudi koji su bili prisiljeni da obavljaju fizičke poslove bili su pretežno bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Pretresno vijeće konstatuje da ovaj faktor, sam po sebi i sam za sebe, predstavlja dokaz da je rad bio prisilan na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3370. U vezi s incidentom (h), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.12.5 da je VRS vršio odabir bosanskih Muslimana za obavljanje fizičkih poslova za VRS, uključujući i na linijama fronta. U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da je taj rad bio prisilan na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3371. Iz gore navedenih razloga, Pretresno vijeće konstatuje da su počinioци u svim incidentima navedenim u (a) do (h) prisiljavali ljude na rad na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3372. *Težina prisilnog rada.* U vezi s ovim pitanjem, Pretresno vijeće smatra da je svaki od incidenata prisilnog rada koji se navodi u Optužnici, osim incidenata (d)(iv) i (v); i (e)(i), a koji su se desili na linijama fronta ili u nekom zatočeničkom objektu, izvršen u vezi s nizom djela koja su obuhvatala protivpravno zatočenje i premlaćivanja. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da ti incidenti predstavljaju djela iste težine kao i druga krivična djela navedena u članu 5 Statuta.

3373. U incidentima (d)(iv) i (v), jedan zatočenik je bio držan u ćeliji bez prozora koja je bila tolika da je, s obzirom na broj zatočenika u njoj, bila pretrpana. U poglavlju 8.9.2(b), Pretresno vijeće je smatralo da je takvo postupanje dovelo do teških duševnih i tjelesnih patnji i povreda. U svjetlu tih okolnosti, Pretresno vijeće konstatuje da ti incidenti predstavljaju djela iste težine kao i druga krivična djela navedena u članu 5 Statuta.

3374. U incidentu (e)(i), bosanski Muslimani, uključujući zatočenike na stadionu u Ljubiji, sakupljali su i utovarali ljudske leševe u opštini Prijedor u julu 1992. Premda taj prisilni rad nije bio obavljan u vezi s protivpravnim zatočenjem ili premlaćivanjima, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.10.1 *Incidenti 6.5 i 6.8 iz Priloga A Optužnici* da su zatočenici s fudbalskog stadiona u Ljubiji i bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u opštini Prijedor ubijeni u julu 1992. Žrtve prisilnog rada su morale da sakupljaju i utovaraju leševe onih koji su bili ubijeni u tim incidentima, a ponekad su to morali činiti golim rukama. U svjetlu tih okolnosti, Pretresno vijeće konstatuje da taj incident predstavlja djelo iste težine kao i druga krivična djela nabrojana u članu 5 Statuta.

3375. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

3376. *Status žrtava.* Za incidente (d)(iv) i (v), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.4.5 da je zatočeni bosanski Musliman koji je bio prisiljen da obavlja fizičke poslove u policijskoj stanici Ilidža ranije bio zatočen u zatvoru Kula. U svjetlu zaključka Pretresnog vijeća u poglavlju 8.9.2(d) da su zatočeni bosanski Muslimani u zatvoru Kula bili civili, Pretresno vijeće konstatuje da je zatočeni bosanski Musliman u incidentima (d)(iv) i (v) takođe bio civil.

3377. U vezi s incidentom (e)(i), Pretresno vijeće je razmotrilo okolnosti u kojima je obavljan prisilni rad, uključujući to da su neke od žrtava prisilnog rada bile zatočene, te

da su žrtve bile prisiljene da obavljaju rad nakon što su ubijeni civili u incidentima 6.5 i 6.8 iz Priloga A Optužnici, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 8.3.2. S obzirom na to da su neke žrtve bile zatočene, te s obzirom na bliskost incidenata 6.5 i 6.8 iz Priloga A Optužnici u kojima su ubijeni civili, Pretresno vijeće konstatuje da su u incidentu (e)(i) žrtve koje su bile prisiljene da obavljaju fizičke poslove bile civili ili osobe stavljene van borbenog stroja, a koje u vrijeme kad je prisilni rad obavljan nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima.

3378. U vezi s incidentom (h), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.12.5 da je Boro Tadić birao bosanske Muslimane za koje se smatralo da su "sposobni za razne poslove". Na osnovu gore navedenog i s obzirom na to da su neki od fizičkih poslova koje su ti bosanski Muslimani obavljali uključivao rad na linijama fronta, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su žrtve koje su bile prisiljene da obavljaju fizičke poslove bile civili ili osobe stavljene van borbenog stroja, a koje u vrijeme kad je prisilni rad obavljan nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima.

3379. Što se tiče preostalih incidenata, imajući u vidu da su žrtve prisilnog rada bile i žrtve protivpravnog zatočenja, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.9.2(d) da su zatočnici u logoru Manjača, logoru Keraterm i logoru Omarska bili skoro isključivo civili. U logoru Batković, zatočnici su bili uglavnom civili. U KP Domu Foča, zatočnici su bili civili, izuzev muslimanskih vojnika. U Karamanovoj kući, logoru Trnopolje, srednjoj školi "Veljko Vlahović" i zatočeničkom objektu Rasadnik, zatočnici su bili civili. U zatvoru Kula, osim zatočenih bosanskih Hrvata, zatočnici su bili pretežno civili. U logoru Sušica, među zatočnicima je bilo civila. Pretresno vijeće takođe podsjeća da je u poglavlju 8.9.2(b) konstatovalo da su oni zatočnici za koje je u poglavlju 8.9.2(d) utvrđeno da nisu civili, bili stavljeni van borbenog stroja time što su bili zatočeni. Shodno tome, žrtve u incidentima navedenim u (a) do (h) bile su ili civili ili osobe stavljene van borbenog stroja, a koje u vrijeme kad je prisilni rad obavljan nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima.

3380. U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da svi incidenti navedeni u (a) do (h) gore, u onoj mjeri u kojoj se odnose na bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, predstavljaju prisilni rad kao djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.

Živi štitovi

3381. U poglavljima 4.5.5 and 4.11.5, Pretresno vijeće je odlučilo da sljedeće incidente korištenja živih štitova koji se navode u Optužnici dalje razmotri u onoj mjeri u kojoj se oni odnose na bosanske Hrvate i bosanske Muslimane:

(a) u opštini Kalinovik, negdje u periodu od 18. septembra 1992. do 24. marta 1993., Boško Govedarica, načelnik policije u SJB-u Kalinovik, i komandir policije Neđeljko Zeljaja, ili njihovi potčinjeni, koristili su jednog zatočenog bosanskog Muslimana i još jednog zatočenika nepoznate nacionalnosti iz policijske stanice u Kalinoviku da nekoliko puta voze ispred drugih automobila kako bi otkrili mine, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.5;

(b) u opštini Rogatica, dana 15. avgusta 1992., Dragoje Paunović, komandant jedinice iz Kozića iz sastava Rogatičke brigade VRS-a, natjerao je najmanje 24 muškarca muslimanske nacionalnosti, koji su dovedeni iz zatočeničkog objekta Rasadnik, da hodaju po dvojica niz jednu ulicu na liniji fronta u Duljevcu, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.11.5.

3382. U incidentu (a), zatočenici su bili dovedeni na minirano područje i natjerani da voze ispred drugih automobila. Pretresno vijeće smatra da je područje na kojem su se mine nalazile predstavljalo područje s borbenim dejstvima kojima su zatočenici bili izloženi u svrhu otkrivanja mina. Pretresno vijeće smatra da u takvim okolnostima polaganje mina predstavlja vojna dejstva ili oružani napad. Na osnovu gore navedenog, jedini razuman zaključak koji se može izvesti jeste taj da su zatočenike natjerali da se kreću na takav način kako bi se to područje i/ili aktivnosti onih koji su bili u automobilima, ili pak vojnika, bosanskih Srba koji su poslije toga prolazili tim područjem, učinili bezbjednim kad je riječ o tim vojnim dejstvima ili oružanom napadu.

3383. U incidentu (b) ranjena su najmanje dva zatočenika, srpski vojnici su bili prisutni, a Pretresno vijeće je konstatovalo da su ti zatočenici bili korišteni "kao živi štit". Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su zatočenici bili dovedeni na područje na kojem su bili izloženi borbenim dejstvima. Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su zatočenici bili premješteni na liniju fronta zato da bi se to područje i/ili aktivnosti vojnika, bosanskih Srba koji su se tu nalazili, učinili bezbjednima kad je riječ o vojnim dejstvima ili oružanom napadu.

3384. *Diskriminacija.* Ovi incidenti su se desili u vezi s protivpravnim zatočenjem u policijskoj stanici u Kalinoviku i zatočeničkom objektu Rasadnik. Na osnovu svojih zaključaka u poglavlju 8.9.2(d) da su s ovim povezana protivpravna zatočenja bila diskriminatorne prirode, te da su žrtve u tim incidentima bile skoro isključivo bosanski Muslimani, Pretresno vijeće konstatuje da je incident izvršen na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3385. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

3386. *Status žrtava.* Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u 8.9.2(d) da je svjedok RM-012, bosanski Musliman koji je bio žrtva u incidentu (a), bio civil. Vijeće, pored toga, podsjeća na svoj zaključak da su zatočenici u zatočeničkom objektu Rasadnik, koji su bili korišteni kao živi štit u incidentu (b), takođe bili civili.

3387. U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da gore navedeni incidenti predstavljaju korištenje živih štitova kao djelo u osnovi progona kao zločin protiv čovječnosti.

(f) Oduzimanje ili pljačka imovine

3388. U poglavljima 4.2.4, 4.5.4, 4.6.4, 4.7.4, 4.10.4, 4.11.4, 4.12.4 i 4.14.4, Pretresno vijeće je odlučilo da sljedeće incidente oduzimanja ili pljačke imovine koji se navode u Optužnici dalje razmotri u skladu s mjerodavnim pravom:

(a) u opštini Bijeljina i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.2.4: (i) u periodu od početka 1992. do početka 1993., od mnogih bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su otišli iz opštine posredstvom privatne agencije s nazivom "Europa", čije su osoblje bili pripadnici MUP-a, zahtijevalo se da potpišu izjave da svu svoju imovinu ostavljaju agenciji; (ii) od 1992. godine pa nadalje, Vojkan Đurković iz SDS-a Bijeljina, uz pomoć Mauzerovih ljudi koji su ušli u sastav IBK-a 3. juna 1992., iznuđivao je imovinu od bosanskih Muslimana i oduzimao im dragocjenosti prije nego što su protjerani iz opštine; i (iii) nakon što su bosanski Muslimani protjerani iz opštine, Vojkan Đurković iz SDS-a Bijeljina, uz pomoć Mauzerovih ljudi koji su ušli u sastav IBK-a 3. juna 1992., pljačkao je kuće bosanskih Muslimana;

(b) u opštini Kalinovik i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.4 Kalinovik: (i) dana 5. avgusta 1992., srpski vojnici na čijem je čelu bio Pero Elez, koji je imao svoju

sopstvenu jedinicu pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, oduzeli su dragocjenosti od približno 25 zatočenih bosanskih Muslimana u skladištu municije na Jelašačkom Polju; i (ii) u julu ili avgustu 1992., Ćosini ljudi, ljudi Pere Eleza, Zoran i Nedžo Samardžić, te ljudi Dragana Kunarca, koji su svi bili na čelu ili pripadnici nižih jedinica pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, oduzeli su dragocjenosti od zatočenih bosanskih Muslimana u osnovnoj školi u Kalinoviku;

(c) u opštini Ključ i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.6.4: (i) dana 1. juna 1992., jedan vod Vojne policije i pripadnici interventnog voda iz sastava inženjerske jedinice oduzeli su predmete, uključujući dragocjenosti i novac, od približno 100 civila, bosanskih Muslimana, na kontrolnom punktu u Velagićima; (ii) krajem maja 1992., vojnici, bosanski Srbi i vojnici iz Srbije, opljačkali su kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima u gradu Ključu i sa sobom su odnijeli novac, jedan video-rekorder i jedan televizor; (iii) sredinom 1992., snage bosanskih Srba su opljačkale dragocjenosti, uključujući elektronske uređaje, vozila, namještaj, novac i nakit od stanovnika pretežno muslimanskih ili hrvatskih sela Pudin Han, Prhovo i Crljeni tokom napada na ta sela. Taj napad na Pudin Han izvršili su jedan bataljon VRS-a i druge jedinice u periodu od 28. do 31. maja 1992.;

(d) u opštini Kotor-Varoš i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.7.4: (i) u junu i julu 1992., jedna specijalna jedinica iz CSB-a Banjaluka, koju je predvodio kapetan VRS-a Slobodan Dubočanin, uzela je namještaj, televizore, video-rekordere i zlato iz kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u gradovima i selima u opštini Kotor-Varoš; i (ii) dana 3. novembra 1992., pripadnici VRS-a su oduzeli novac i dragocjenosti od zatočenih bosanskih Muslimana na poljani u blizini Grabovice;

(e) u opštini Prijedor i kako što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.4: (i) sredinom 1992., pripadnici VRS-a, paravojnih formacija i policije opljačkali su kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima, stanovnicima sela Bišćani, Kozaruša, Kamičani, Kevljani, Rakovčani, Čarakovo i Rizvanovići i odnijeli razne stvari, uključujući traktore, automobile, stoku, poljoprivrednu opremu i kućanske predmete; (ii) srpski vojnici su opljačkali imovinu, uključujući dragocjenosti, automobile i traktore, od stanovnika Hambarina muslimanske nacionalnosti nakon što je to selo napadnuto 21. maja 1992.; (iii) dana 9. juna 1992., četiri naoružana muškarca u uniformama JNA opljačkala su robu iz jednog kafića u Hambarinama, čiji je vlasnik bio bosanski

Musliman; (iv) srpski vojnici su opljačkali kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima, stanovnicima grada Kozarca, izvjesno vrijeme nakon što je grad napadnut krajem maja 1992. (v. poglavlje 4.10.3); (v) negdje u periodu od kraja maja do avgusta 1992., Slavko Puhalić, pripadnik 43. motorizovane brigade VRS-a, uzeo je automobil koji je pripadao jednom bosanskom Muslimanu u opštini Prijedor, zajedno s tri kamiona koja su pripadala ocu i bratu tog čovjeka; (vi) od bosanskih Hrvata, stanovnika Briševa, imovina je pljačkana u tri navrata: vojnici, koji su djelovali zajedno s policijom i paravojnim formacijama, pljačkali su kuće 27. maja 1992., grupe "četnika" i redovnih vojnika pljačkale su imovinu, uključujući automobile, poljoprivrednu opremu i elektronske uređaje tokom napada na to selo 25. jula 1992., i grupe "četnika" koje je predvodio Draško Topić svakodnevno su pljačkale to selo u periodu od 25. jula do novembra 1992.; (vii) dana 30. maja 1992., 5. kozaračka brigada, 43. motorizovana brigada, neki pripadnici 6. krajiške brigade i druge jedinice, kako je detaljno izloženo u poglavlju 4.10.3, odnijeli su stvari iz stanova u gradu Prijedoru, čiji su vlasnici bili bosanski Muslimani; (viii) negdje u periodu od 21. do 24. jula 1992., male grupe vojnika su u više navrata uzimali kućanske aparate i dragocjenosti od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, stanovnika Čemernice; (ix) VRS, djelujući zajedno s policijom i paravojnim snagama, prikupljao je novac i nakit od bosanskih Muslimanki i uzimao dragocjenosti iz kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Ljubiji tokom nekoliko dana nakon napada na selo u julu 1992.; (x) zakon koji je donio Krizni štab nalagao je seljanima, bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, da vlasništvo nad svojom imovinom prepisu na ARK ili na republiku bosanskih Srba kada su bili prisiljeni da napuste opštinu Prijedor; (xi) u periodu od maja do avgusta 1992., srpski stražari i policija natjerali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate zatočene u logoru Omarska da im predaju dragocjenosti i novac; (xii) dana 14. juna 1992., srpski vojnici pod komandom Draže Mitrovića natjerali su grupu od 43 zarobljena muškarca, bosanska Muslimana i bosanska Hrvata, da im predaju novac i dragocjenosti prije nego što su bili premješteni u logor Keraterm; (xiii) Duško Sikirica, komandant logora Keraterm, oduzeo je nakit i dragocjenosti od dviju žena, bosanskih Muslimanki, i nekolicine muškaraca, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, po njihovom dolasku u logor Keraterm dana 14. jula 1992.; (xiv) dana 26. maja 1992., logorski stražari iz Kuruzovićeve jedinice oduzeli su dragocjenosti, novac i lične predmete od zatočenika, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, u logoru Trnopolje; (xv) dana 20. jula 1992., logorski stražari, pripadnici TO-a i VRS-a, natjerali su novopridošle zatočenike,

bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, u logoru Trnopolje da im predaju svoje dragocjenosti; (xvi) u nekoliko navrata u periodu od kraja maja do septembra 1992., logorski stražari, pripadnici policije, TO-a i VRS-a, dozvolili su zatočenim bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima iz logora Trnopolje i Omarska da napuste opštinu u konvojima autobusa pod uslovom da predaju svoj novac i dragocjenosti ili potpišu jedan formular u kojem je stajalo da vlasništvo nad svojom nepokretnom i pokretnom imovinom dobrovoljno prenose na srpske vlasti ili na osobe srpske nacionalnosti; i (xvii) tokom istog perioda, dok su bili odvoženi autobusima iz logora Trnopolje i Omarska, zatočeni bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili su prisiljeni da predaju novac i dragocjenosti stražarima u oba logora, srpskim vojnicima, među kojima su bili vojnici specijalnih snaga, zatim jednom čovjeku koji je nosio policijsku uniformu, te Vojnoj policiji;

(f) u opštini Rogatica i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.11.4: (i) od 19. jula 1992. pa nadalje, Radisav Ljubinac, zvani Pjano, pripadnik Rogatičke brigade VRS-a, i Srbin iz Zagreba s nadimkom Macola, pripadnik paravojne jedinice koja je pripadala arkanovcima, oduzimali su u školi "Veljko Vlahović" nakit od zatočenika koji su svi bili bosanski Muslimani, osim od jedne srpske porodice i dviju Srpkinja, udatih za bosanske Muslimane; (ii) dana 15. avgusta 1992., u logoru Rasadnik, Macola je u prisustvu Radisava Ljubinca oduzeo novac, dragocjenosti i druge predmete od zatočenih bosanskih Muslimana koji su bili okupljeni u jednoj prostoriji u pošti u Gračanici; i (iii) u periodu od avgusta do septembra 1992., stražari u logoru Rasadnik, pripadnici SJB-a i VRS-a, natjerali su zatočenike da odnose predmete, uključujući namještaj, iz kuća bosanskih Muslimana u Rogatici, utovare ih u kamione, a zatim ih istovare u kućama i stanovima Srba;

(g) u opštini Sanski Most i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.12.4 Sanski Most: (i) dana 31. maja 1992., snage bosanskih Srba su opljačkale kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima, stanovnicima sela Begići; (ii) istog dana, oko 100 srpskih vojnika u sivomaslinastim i maskirnim uniformama sa crvenim maramama i crnim povezima na rukavima natjerali su 120 seljana, bosanskih Muslimana, koje su prethodno odveli u Kljevce, da im predaju svoj nakit i druge dragocjenosti; i (iii) u maju i junu 1992., lokalna policija i SOS Sanski Most opljačkali su imovinu koja je pripadala bosanskim Muslimanima, stanovnicima naselja Mahala, a neka od tih djela pljačke izvršena su pod komandom podoficira Dobrivoja Ribića iz prve čete 1. bataljona;

(h) u opštini Vlasenica i kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.14.4: (i) dana 17. maja 1992. ili ubrzo poslije tog datuma, opštinske vlasti Vlasenice natjerale su grupu žena, bosanskih Muslimanki, iz Zaklopače da prepisu vlasništvo nad svojim kućama i imovinom na Srbe; (ii) u junu 1992., pripadnici Kraljevićeve jedinice (v. poglavlje 4.15.2 Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici) uzeli su televizore i drugu imovinu iz domova bosanskih Muslimana u gradu Vlasenici, a jedan pripadnik te jedinice je prisvojio kuću jednog bosanskog Muslimana i uselio se u nju; i (iii) početkom juna 1992., u logoru Sušica je od zatočenih bosanskih Muslimana oduzeta imovina shodno naređenju koje je izdao Dragan Nikolić, a stražari u logoru Sušica, pripadnici VRS-a i MUP-a, oduzeli su dragocjenosti od preko 800 žena, bosanskih Muslimanki.

3389. Pretresno vijeće će sada gore pomenute incidente oduzimanja ili pljačke imovine navedene u Optužnici razmotriti u skladu s mjerodavnim pravom.

3390. *Djela oduzimanja privatne ili javne imovine.* U vezi s događajima koji su se dešavali u opštini Bijeljina, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da oni koji su odlazili iz opštine posredstvom agencije "Evropa" nisu imali drugog izbora nego da odu,¹³²⁹² kao i na činjenicu da je ta agencija od mnogih ljudi koji su na taj način odlazili iz opštine zahtijevala da potpišu izjave kojima agenciji ostavljaju svu svoju imovinu, kako je opisano u incidentu (a)(i). Pretresno vijeće konstatuje da to predstavlja oduzimanje privatne imovine.

3391. U vezi s incidentom (e)(x), Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak da oni koji su odlazili iz opštine Prijedor nisu imali drugog izbora nego da odu¹³²⁹³ i da je Krizni štab od njih zahtijevao da prilikom odlaska iz te opštine potpišu izjave kojima svu svoju imovinu ostavljaju ARK-u ili republici bosanskih Srba. Pretresno vijeće konstatuje da to predstavlja oduzimanje privatne imovine. Premda su u vezi s ovim incidentom Pretresnom vijeću predočeni dokazi da su na početku izdane potvrde za nekretnine kako bi se opravdalo njihovo oduzimanje, ta praksa je potom obustavljena. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da ti dokazi ne utiču na njegov zaključak da je oduzimana privatna imovina.

3392. U vezi s incidentom (e)(xvi), Pretresno vijeće podsjeća da je nekim zatočenicima iz logora Trnopolje i Omarska bilo dozvoljeno da odu pod uslovom da predaju novac i dragocjenosti ili da potpišu formular u kojem je stajalo da vlasništvo nad svojom

¹³²⁹² V. poglavlje 8.5.2.

¹³²⁹³ V. poglavlje 8.5.2.

nepokretnom i pokretnom imovinom dobrovoljno prenose na srpske vlasti ili na osobe srpske nacionalnosti. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke o protivpravnom zatočenju i okrutnom i nečovječnom postupanju u logorima Trnopolje i Omarska,¹³²⁹⁴ te smatra da, s obzirom na činjenične okolnosti u kojima su se desili ti incidenti, zatočenici nisu imali drugog izbora osim da se odreknu svoje imovine. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da djela opisana u incidentu (e)(xvi) predstavljaju oduzimanje privatne imovine.

3393. U vezi s incidentom (f)(iii), Pretresno vijeće podsjeća da su stražari u logoru Rasadnik, koji su u periodu od juna do oktobra 1992. bili pripadnici SJB-a i VRS-a (v. poglavlje 4.11.2 *Incident 16.3 iz Priloga C Optužnici*), natjerali zatočenike da odnose imovinu, uključujući namještaj, iz kuća bosanskih Muslimana u Rogatici i da je prenose u kuće i stanove bosanskih Srba. Pretresno vijeće konstatuje da djela opisana u incidentu (f)(iii) predstavljaju oduzimanje privatne imovine od strane stražara u logoru Rasadnik.

3394. U vezi s preostalim incidentima, nakon što je razmotrilo činjenične okolnosti svakog incidenta, Pretresno vijeće se uvjerilo da su počinjena djela oduzimanja privatne imovine.

3395. *Protivpravnost.* Pretresno vijeće podsjeća da se u određenim okolnostima oduzimanje imovine ne mora smatrati protivpravnim ukoliko se može opravdati vojnom nuždom.¹³²⁹⁵ Pitanje da li je neko djelo oduzimanja imovine izvršeno na diskriminatornim osnovama, to jest na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, jeste ono što određuje da li je to djelo oduzimanja istovremeno bilo i protivpravno. Shodno tome, Pretresno vijeće će dolje u tekstu razmotriti protivpravnost svih incidenata navedenih u (a) do (h) kada bude ocjenjivalo da li su ta djela bila izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3396. *Diskriminacija.* Pretresno vijeće podsjeća da su djela oduzimanja imovine, opisana u incidentima (a)(i); (d)(i); (e)(ix), (x), (xi), (xii), (xiii), (xiv), (xv), (xvi) i (xvii), počinjena nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima. Vijeće dalje podsjeća da su djela oduzimanja imovine, opisana u incidentima (a)(ii) i (iii); (b)(i) i (ii); (c)(i) i (ii); (d)(ii); (e)(i), (ii), (iii), (iv), (v), (vii) i (viii); (f)(i), (ii) i (iii); (g)(i), (ii) i (iii); i (h)(i), (ii) i (iii), počinjena nad bosanskim Muslimanima, dok su djela oduzimanja imovine

¹³²⁹⁴ V. poglavlja 4.10.2 Incidenti 15.2 i 15.4 iz Priloga C Optužnici i 8.9.2(d).

¹³²⁹⁵ V. poglavlje 8.9.2.

opisana u incidentu (e)(vi) počinjena nad bosanskim Hrvatima, te da su djela oduzimanja imovine opisana u incidentu (c)(iii) počinjena nad bosanskim Muslimanima ili bosanskim Hrvatima.

3397. Pretresno vijeće takođe podsjeća da su djela oduzimanja imovine, opisana u incidentima (a)(i), (ii) i (iii); (c)(ii) i (c)(iii); (d)(i); (e)(i), (ii), (iii), (iv), (vi), (vii), (ix) i (x); (g)(i), (ii) i (iii); i (h)(i), izvršena u vezi s prisilnim premještanjem i deportacijom, i/ili uništavanjem u opštinama Bijeljina, Ključ, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica.¹³²⁹⁶ Djela oduzimanja imovine, opisana u incidentima (b)(i) i (ii); (e)(xi), (xii), (xiii), (xiv), (xv), (xvi) i (xvii); (f)(i) i (ii); i (h)(iii), izvršena su u vezi s protivpravnim zatočenjem u opštinama Kalinovik, Prijedor, Rogatica i Vlasenica, a oduzimanje imovine opisano u incidentima (c)(i) i (d)(ii) izvršeno je u vezi s ubistvom u opštinama Ključ odnosno Kotor-Varoš.¹³²⁹⁷ Pretresno vijeće je konstatovalo da su djela prisilnog premještanja i deportacije, uništavanja, protivpravnog zatočenja i ubistva u tim opštinama izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima.¹³²⁹⁸ U vezi s incidentom (e)(viii), Pretresno vijeće podsjeća da su djela oduzimanja imovine izvršena tokom istog perioda kao i više ubistava u obližnjim selima u opštini Prijedor, kako je konstatovano u poglavlju 4.10.1.¹³²⁹⁹ U vezi s incidentom (f)(i), Pretresno vijeće takođe podsjeća da su zatočenici u logoru Rasadnik, kojima je oduzet nakit, takođe bili prisiljeni da potpišu izjave u kojima je stajalo da dobrovoljno prelaze na srpsku pravoslavnu vjeroispovijest.¹³³⁰⁰ U vezi s incidentom (f)(iii), Pretresno vijeće podsjeća da su predmeti koji su bili uzeti iz kuća bosanskih Muslimana u Rogatici odneseni u kuće i stanove Srba.¹³³⁰¹ U vezi s incidentom (h)(ii), Pretresno vijeće podsjeća da su počiniooci dobili konkretan nalog da uzimaju imovinu od nesrba.¹³³⁰²

3398. Iz gore navedenih razloga, Pretresno vijeće konstatuje da su svi incidenti koji su navedeni u (a) do (h) izvršeni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi i da su, shodno tome, izvršeni s diskriminatornom namjerom. U vezi s pitanjem da li su ta djela bila protivpravna, Pretresno vijeće konstatuje da su ta djela oduzimanja imovine, zbog toga što su bila počinjena s diskriminatornom namjerom, bila protivpravna.

¹³²⁹⁶ V. poglavlja 8.5.2 i 8.9.2(b).

¹³²⁹⁷ V. poglavlja 8.9.2(a) i (d).

¹³²⁹⁸ V. poglavlja 8.9.2(a), (c), (d), (g).

¹³²⁹⁹ V. poglavlje 8.9.2(a).

¹³³⁰⁰ V. poglavlje 4.11.4.

¹³³⁰¹ V. poglavlje 4.11.4.

¹³³⁰² V. poglavlje 4.14.4.

3399. *Namjera.* S obzirom na činjenične okolnosti u kojima su izvršena djela oduzimanja imovine, opisana gore u (a) do (h), Pretresno vijeće se uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su počinioci djelovali sa znanjem i namjerom da oduzmu privatnu imovinu.

3400. *Pljačka imovine kao djelo u osnovi progona.* U vezi s pitanjem težine nekog djela u osnovi progona i pitanjem da li ono ispunjava standard drugih krivičnih djela iz člana 5 Statuta, Pretresno vijeće smatra da su incident opisan u (e)(i), u onoj mjeri u kojoj se on odnosi na oduzimanje traktora, automobila, stoke i poljoprivredne opreme, kao i incidenti (e)(ii) i (v), u odnosu na pljačkanje traktora, automobila i kamiona, vjerovatno po vlasnike te imovine imali ozbiljne posljedice, s obzirom na ekonomsku vrijednost tih predmeta i činjenicu da su oni predstavljali neophodna sredstva za život žrtava. U vezi s incidentima opisanim u (a)(i) i (ii); (e)(x); i (h)(i), s obzirom na okolnosti u kojima su djela izvršena, odnosno da žrtve nisu imale izbora nego da napuste svoje opštine,¹³³⁰³ Pretresno vijeće takođe smatra da je oduzimanje privatne imovine žrtava, posebno u toku nekog oružanog sukoba,¹³³⁰⁴ moglo ozbiljno na njih uticati. Međutim, Pretresno vijeće napominje da djela oduzimanja imovine navedena u (a) do (h) nisu bila izvršena izolovano, nego su bila povezana s nizom drugih djela koja predstavljaju progon, uključujući prisilno premještanje i deportaciju, protivpravno zatočenje, nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije, te bezobzirno uništavanje privatne i javne imovine, i da su sva ta djela počinjena nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima (v. poglavlje 8.9.2 (c), (d), (g) i (h)). U tim okolnostima, Pretresno vijeće konstatuje da svi ti incidenti predstavljaju djela iste težine kao i druga krivična djela navedena u članu 5 Statuta.

3401. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da svi incidenti koji su navedeni u (a) do (h) predstavljaju pljačkanje kao djelo u osnovi progona.

3402. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

3403. *Status žrtava.* Pretresno vijeće napominje da su djela oduzimanja imovine, opisana u incidentima (a)(i), (ii) i (iii); (e)(i), (ii), (iii), (iv), (vi), (ix) i (x); (g)(i), (ii) i (iii); i (h)(i), izvršena u vezi s prisilnim premještanjem i deportacijom i uništavanjem u

¹³³⁰³ V. poglavlje 8.5.2.

¹³³⁰⁴ V. poglavlje 8.1.2.

opštinama Bijeljina, Ključ, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica.¹³³⁰⁵ Pretresno vijeće napominje da su djela oduzimanja imovine, opisana u incidentima (b)(i) i (ii); (e)(xi), (xii), (xiii), (xiv), (xv), (xvi) i (xvii); (f)(i) i (ii); i (h)(iii), izvršena u vezi s protivpravnim zatočenjem u opštinama Kalinovik, Prijedor, Rogatica i Vlasenica, a da su djela oduzimanja imovine opisana u incidentima (c)(i) i (d)(ii) izvršena u vezi s ubistvom u opštinama Ključ odnosno Kotor-Varoš.¹³³⁰⁶ U poglavlju 9.8.2 (a), (c), (d) i (g), Pretresno vijeće je konstatovalo da su djela prisilnog premještanja i deportacije, uništavanja, protivpravnog zatočenja i ubistva u tim opštinama izvršena nad civilima.¹³³⁰⁷ Pretresno vijeće konstatuje da su djela oduzimanja imovine koja su opisana u gore pomenutim incidentima izvršena nad istim kategorijama žrtava i da su, shodno tome, počinjena nad civilima.

3404. U vezi s incidentima (c)(ii) i (c)(iii); (d)(i); (e)(v), (vii) i (viii); (f)(iii); (h)(i) i (ii), Pretresno vijeće konstatuje da su djela oduzimanja imovine počinjena nad osobama u stambenim područjima i da je, s obzirom na taj kontekst, kao i, u nekim slučajevima, na prirodu oduzetih predmeta, jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su žrtve svakog od tih djela bile pretežno civili.

3405. *Zaključak.* U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da djela koja su navedena u (a) do (h) predstavljaju pljačkanje kao djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.

(g) Bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući kuće i poslovne objekte, i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte

3406. U poglavljima 4.3.3, 4.6.3, 4.7.3, 4.8.3, 4.10.3, 4.11.3, 4.12.3, 4.13.3 i 4.14.3, Pretresno vijeće je odlučilo da sljedeće incidente uništavanja privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte, koji se navode u Optužnici dalje razmotri u skladu s mjerodavnim pravom:

(a) u opštini Foča, (i) uništenje jednog muslimanskog sakralnog objekta u gradu Foči koje su oko 5. avgusta 1992. izvršili "Žagini momci", pri čemu je Žaga bio na čelu svoje sopstvene jedinice koja je bila pod komandom Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča; i (ii) paljenje muslimanskih kuća i stanova poslije napada na opštinu.

¹³³⁰⁵ V. poglavlje 8.9.2(c) i (g).

¹³³⁰⁶ V. poglavlje 8.9.2(a) i (d).

¹³³⁰⁷ V. poglavlje 8.9.2(a), (c), (d) i (g).

Napade su do početka juna 1992. vršile srpske snage, uključujući vojsku, policiju, paravojne snage i ponekad seljane srpske nacionalnosti. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.3.3;

(b) u opštini Ključ, (i) potpuno uništenje ili teška oštećenja približno 3.500 kuća u vlasništvu Muslimana u toj opštini u periodu od juna do sredine jula 1992. od strane srpskih snaga; (ii) uništenje svih kuća u Gornjim Hadžićima, dijelu muslimanskog sela Hadžići, tokom napada na Pudin-Han i Hadžiće u periodu od 28. do 31. maja 1992. od strane jednog bataljona VRS-a i drugih jedinica; (iii) dizanje u vazduh džamije u Pudinom Hanu-Velagićima tokom istih napada, od strane lokalnih Srba i VRS-a; (iv) uništenje četiri muslimanska sakralna objekta 28. maja 1992. ili približno tog datuma, od strane lokalnih Srba i VRS-a; (v) uništenje dva sakralna objekta, katoličke crkve u Ključu i džamije Atik, u gradu Ključu 1992. godine, od strane srpskih snaga; (vi) paljenje kuća i džamije u Biljanima-Džaferagićima, poslije čega su ruševine srušene sa zemljom pomoću eksploziva, 10. jula 1992. ili približno tog datuma, od strane snaga koje je predvodio Drago Samardžija, komandant 17. lake pješadijske brigade VRS-a; i (vii) dizanje u vazduh džamije u Krasuljama i paljenje džamije u Tičevićima, imamove kuće i mekteba 28. maja 1992. ili približno tog datuma, od strane lokalnih Srba i VRS-a. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.6.3;

(c) u opštini Kotor-Varoš, (i) granatiranje i paljenje mnogih kuća nesrba u opštini počev od sredine 1992., od strane snaga bosanskih Srba, uključujući policiju i, u slučaju sela Večići, 1. laku pješadijsku kotorvarošku brigadu VRS-a; (ii), paljenje i miniranje džamije u Hanifićima od strane snaga bosanskih Srba tokom istih napada; (iii) granatiranje džamije u Hrvacanima u maju ili junu 1992. od strane snaga bosanskih Srba; (iv) granatiranje Stare i Nove džamije u Večićima i dizanje u vazduh Turbeta trojice braće u Večićima 1992. godine, od strane 1. lake pješadijske kotorvaroške brigade VRS-a i specijalne jedinice policije iz CSB-a Banjaluka, kao i raznih policijskih snaga iz Kotor-Varoša i Banjaluke; (v) paljenje katoličke crkve u Kotor-Varošu, granatiranje i nanošenje teških oštećenja na katoličkoj crkvi u Vrbanjcima, te paljenje i miniranje džamije u Vrbanjcima od strane VRS-a u junu 1992.; i (vi) uništenje džamije u Šipragama u julu ili avgustu 1993. od strane pripadnika paravojnih formacija. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.7.3;

(d) u opštini Novi Grad, (i) dana 27. maja 1992. ili približno tog datuma, uništenje skoro svih kuća ili nanošenje štete na skoro svim kućama koje su pripadale bosanskim

Muslimanima u selu Ahatovići tokom napada na to selo od strane snaga bosanskih Srba, sastavljenih od Belih orlova i drugih ljudi u uniformama JNA; (ii) uništenje džamije u Ahatovićima 4. juna 1992. od strane snaga TO-a i drugih ljudi u uniformama JNA; i (iii) nanošenje štete na dva rimokatolička sakralna objekta, Franjevačkom samostanu i teološkom sjemeništu u Nedžarićima, uključujući njihovo djelimično paljenje, 8. juna 1992., od strane srpskih vojnika koji su se predstavljali kao "Samostalna četnička formacija". Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.8.3;

(e) u opštini Prijedor: (i)(a) granatiranje i paljenje kuća 23. maja 1992. tokom napada na pretežno muslimansko selo Hambarine, koji je izveo VRS, uključujući 5. kozaračku brigadu, u sadejstvu s policijom i paravojnim grupama; (i)(b) granatiranje stare džamije u Hambarinama 24. maja 1992. tokom napada na selo koji je izveo VRS, uključujući 5. kozaračku brigadu, u sadejstvu s policijom i paravojnim grupama; (ii) paljenje jednog kafića, jedne kuće i jedne garaže u vlasništvu bosanskih Muslimana, u Hambarinama 11. juna 1992., od strane nekoliko grupa ljudi koji su opisani kao "četnici", a među kojima su bili Jevo Masledžija i Mlađo Jurišić; (iii) sredinom 1992., paljenje kuća u pretežno muslimanskom selu Kozaruša od strane snaga bosanskih Srba i, istog dana, uništavanje kuća bosanskih Muslimana u Kozaruši, koje je uz pomoć rovokopača izvršio Radovan Zdjelar na osnovu uputstava dobivenih od Radiše Lješnjaka, člana Kriznog štaba Prijedor; (iv) paljenje džamije u Kozaruši i mekteba u Kozaruši 24. maja 1992. od strane boraca, bosanskih Srba, u uniformama JNA s kapama "titovkama", koje je predvodio Sava Končar, bosanski Srbin iz Kozaruše. U selu su ostale samo srpske kuće, najvećim dijelom netaknute; (v)(a) paljenje svih kuća u pretežno muslimanskom selu Kamičani tokom napada na to selo koji je počeo oko 24. do 26. maja i trajao do početka juna 1992., a koji je izveo VRS u sadejstvu s policijom i paravojnim grupama; (v)(b) paljenje džamije u Kamičanima od strane počinitelaca tog napada; (vi)(a) paljenje kuća bosanskih Muslimana u pretežno muslimanskom selu Biščani tokom napada na to selo koji je izveo VRS u sadejstvu s policijom i paravojnim grupama 20. jula 1992.; (vi)(b) i paljenje džamije u Biščanima od strane počinitelaca tog napada; (vii)(a) paljenje kuća tokom napada na pretežno muslimansko selo Čarakovo od strane VRS-a i Velimira Đurića zvanog Velja, Zorana Babića zvanog Babin i Dragomira Soldata zvanog Čiča, u sadejstvu sa policijom i paravojnim grupama 23. jula 1992.; (vii)(b) paljenje džamije u Čarakovu i dizanje u vazduh njenog minareta istog dana, od strane počinitelaca napada na to selo; (viii)(a) paljenje kuća tokom napada na pretežno muslimansko selo Kevljani od

strane snaga bosanskih Srba sredinom 1992.; (viii)(b) uništenje nove džamije u Kevljanima uz pomoć eksploziva i mina, od strane počinitelja napada na selo; (ix)(a) paljenje kuća tokom silovitog napada na područje Brda 20. jula 1992. u pretežno muslimanskim selima Rakovčani i Rizvanovići, od strane snaga bosanskih Srba koje su se sastojale od vojske i policije; (ix)(b) istog dana, uništenje džamija u Rakovčanima, Rizvanovićima i Ravinama uz pomoć eksploziva, od strane počinitelja tog napada; (x)(a) paljenje Čaršijske džamije u gradu Prijedoru 30. maja 1992. od strane grupe ljudi, među kojima su bili Milenko Milić, pripadnik paravojne jedinice Milana Andžića, njegov komandir Momčilo Radanović zvan Cigo i Milorad Vokić, lični tjelohranitelj Sime Drljače, tokom napada na grad Prijedor od strane 5. kozaračke brigade, kojom je komandovao Pero Colić, 43. motorizovane brigade, kojom su komandovali Arsić i Zeljaja, i nekih pripadnika 6. krajiške brigade, prijedorske policije, koju su predvodili Simo Drljača, Dule Janković i Milutin Čadžo, i grupe pod nazivom Suha rebra, kao i ljudi iz Bosanskog Novog; (x)(b) uništenje stare džamije u Starom gradu, kao i džamije u Zragradu, u dijelu grada Prijedora po imenu Berek, od strane počinitelja tog napada. Poslije uništenja džamije u Zragradu, isti počinioci su njene ruševine, kao i stare muslimanske nišane s groblja uz džamiju, sravnili sa zemljom uz pomoć buldožera i uklonili odatle; (x)(c) sravnjenje sa zemljom arhive i biblioteke Medžlisa Islamske zajednice u gradu Prijedoru, od strane istih počinitelja; (x)(d) paljenje kuća bosanskih Muslimana od strane počinitelja tog napada, pri čemu nijedna srpska kuća nije oštećena; (xi) uništavanje muslimanskih domova u starom dijelu grada Prijedora i na širem području Prijedora, koje je uz pomoć rovokopača izvršio Radovan Zdjelar na osnovu uputstava dobijenih od Radiše Lješnjaka, člana Kriznog štaba Prijedor, ubrzo nakon što je počeo sukob; (xii)(a) uništenje džamije u Donjoj Puharskoj u gradu Prijedoru uz pomoć eksploziva krajem avgusta 1992., od strane bosanskih Srba; (xii)(b) uništenje tri kuće u neposrednoj blizini džamije u Donjoj Puharskoj i nanošenje štete na još tucet drugih kuća, od strane istih Srba koji su uništili džamiju u Donjoj Puharskoj; (xiii) samo nekoliko minuta nakon eksplozije u džamiji u Donjoj Puharskoj, uništenje rimokatoličke crkve u gradu Prijedoru uz pomoć eksploziva, od strane vojnika, bosanskih Srba; (xiv)(a) paljenje kuća u muslimanskim selima i naseljima u pretežno muslimanskim i hrvatskim selima Kozarac i Ljubija i na njihovim okolnim područjima, uključujući Hrniće, Jakupoviće i Končare, u periodu od 24. maja do jula 1992., od strane VRS-a, koji je djelovao u sadejstvu sa policijom i paravojnim snagama, kao i uništenje ambulante u Kozarcu. U Ljubiji je uništeno mnogo kuća. Srpska pješadija je

tokom istog napada sraznila selo Končari sa zemljom. Počinioci tog napada sraznili su sa zemljom i velike dijelove sela Jakupovići. Tokom napada vodilo se računa o tome da se izbjegne nanošenje štete srpskoj imovini, a srpska pravoslavna crkva nije bila napadana; (xiv)(b) uništenje Mutničke džamije u Kozarcu od strane počinitelja tog napada; (xiv)(c) granatiranje džamije u Hrnčićima od strane počinitelja tog napada; (xiv)(d) uništenje džamija u Srednjim i Gornjim Jakupovićima od strane počinitelja tog napada; (xiv)(e) paljenje crkve i džamije u julu 1992. u selu Ljubija, u kojem su živjeli pretežno bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, koje su izvršili počinioci tog napada; (xv)(a) uništenje sela Mujkanovići od strane srpske pješadije; (xv)(b) nanošenje teških oštećenja na džamiji u Mujkanovićima od strane srpske pješadije dana 10. juna 1992. ili približno tog datuma; (xvi)(a) granatiranje i paljenje 68 kuća bosanskih Hrvata u hrvatskom selu Briševo, od strane VRS-a, uključujući vojnike u uniformama JNA s crvenim trakama oko nadlaktica, sa šljemovima i šubarama, u sadejstvu sa policijom, paravojnim grupama, kao i 5. kozaračkom brigadom i 6. krajiškom brigadom, koje su predvodili Basara i Veljko Brajić; (xvi)(b) granatiranje i paljenje rimokatoličke crkve u Briševu od strane počinitelja tog napada; (xvii) uništenje preostalih kuća u Briševu od strane malih grupa ljudi koji su opisani kao "četnici"; i (xviii) uništenje rimokatoličke župne crkve Svetog srca Isusova u Šurkovcu, koje su uz pomoć mina izvršile srpske snage dana 26. decembra 1992. ili približno tog datuma, kao što je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.3;

(f) u opštini Rogatica, (i) paljenje kuća i prodavnica Muslimana u gradu Rogatici u periodu od 21. maja do avgusta 1992., od strane srpskih snaga; (ii) uništenje Čaršijske džamije i džamije Arnaudije približno krajem juna i krajem jula 1992. i još tri džamije na području Vragolova, koje su izvršile srpske snage, a u slučaju džamije Arnaudije, u tome je učestvovao Danko Nerić, vojnik u uniformi JNA; (iii) uništenje džamije u Žepi koje je uz pomoć eksploziva izvršila jedna jedinica pionirske inženjerije VRS-a nakon pada enklave Žepa, u julu 1995.; i (iv) uništenje kuća u muslimanskom selu Kozadre 2. avgusta 1992., od strane srpske pješadije. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.11.3;

(g) u opštini Sanski Most, (i) krajem maja 1992., uništenje, od strane 6. krajiške brigade VRS-a pod komandom Branka Basare, u sadejstvu sa SOS-om, (i)(a) kuća i četiri muslimanska sakralna objekta u muslimanskim selima Vrhpolje i Hrustovo, u saradnji sa paravojnim jedinicama koje su bile potčinjene Branku Basari; (i)(b) džamije u

muslimanskom naselju Mahala, u saradnji sa TO-om; (i)(c) tri muslimanska sakralna objekta i jednog muslimanskog spomenika kulture u muslimanskim selima Lukavice, Okreč i Čirkići; (i)(d) kuća i štala u muslimanskom selu Begići 31. maja 1992.; (ii) uništenje kuća u muslimanskom naselju Mahala krajem maja 1992., od strane lokalne policije i SOS-a, nakon odlaska stanovništva; (iii) uništenje kuća u pretežno muslimanskom selu Pobriježje od strane snaga bosanskih Srba, u čijem je sastavu bio Nikita Dobrijević, 26. maja 1992. i, približno istog datuma, uništenje jednog muslimanskog sakralnog objekta od strane, između ostalih, Nikite Dobrijevića; (iv) uništenje džamija u pretežno muslimanskom selu Čapalj i selu Tomina od strane snaga bosanskih Srba 1992. godine; (v) uništenje nove džamije u Donjem Kamengradu od strane Mladena Majkića i njegove grupe iz TO-a sredinom 1992., u skladu s naredjenjem koje je izdao pukovnik Aničić, član Kriznog štaba Sanskog Mosta i načelnik TO-a; (vi) uništavanje imovine i poslovnih objekata bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u gradu Sanskom Mostu u periodu od proljeća 1992. do kraja maja 1992., od strane pripadnika SOS-a, kojima je komandovao Dušan Šaović zvani Nunja; (vii) uništenje Gradske džamije u Sanskom Mostu od strane Mladena Majkića i njegove jedinice TO-a krajem maja 1992.; (viii) uništenje katoličke crkve u gradu Sanskom Mostu od strane Mladena Majkića i njegove jedinice TO-a 1993. ili 1994. godine, nakon napada na grad; (ix) uništenje kuća koje su pripadale Muslimanima u muslimanskom selu Trnova, zatim dva muslimanska sakralna objekta u Trnovi i u muslimanskom selu Skucani Vakuf, te rimokatoličke crkve u Staroj Rijeci, od strane grupe rezervista u oktobru ili novembru 1992.; i (x) uništenje džamije u Šehovcima od strane Mladena Majkića i njegove jedinice TO-a u oktobru ili novembru 1992., u skladu s naredjenjima pukovnika Aničića. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.12.3;

(h) u opštini Sokolac, uništavanje kuća i pet sakralnih objekata tokom napada na nekoliko muslimanskih sela u toj opštini, koje su paljevinom izvršili pripadnici 2. motorizovane romanijske brigade VRS-a u periodu od kraja jula do kraja septembra 1992. Taj incident je detaljnije izložen u poglavlju 4.13.3;

(i) u opštini Vlasenica, (i) uništenje, putem paljevine, mnogih muslimanskih kuća u Gradini i okolnim selima, kao što su Barice i Piskavice, mješovito srpsko i muslimansko selo, koje su izvršili jedna jedinica VRS-a, djelujući po naredjenju koje je izdao Kraljević, i policajci iz SJB-a Vlasenica, tokom operacija u Gradini krajem maja i početkom juna 1992.; (ii) uništenje, putem paljevine, najvećeg dijela sadržaja stana

jednog Muslimana u Vlasenici u periodu od 18. do 30. juna 1992. Sadržaj tog stana uništiti su zatočenici logora Sušica po naređenju logorskih stražara; i (iii) uništenje Gradske džamije u Vlasenici, koje je jedna jedinica VRS-a u avgustu 1992. izvršila eksplozivom. Ti incidenti su detaljnije izloženi u poglavlju 4.14.3;

3407. *Uništavanje velikih razmjera.* U vezi s uništavanjem privatne imovine, Pretresno vijeće konstatuje da je uništavanje u sljedećim incidentima bilo velikih razmjera iz sljedećih razloga: više objekata je uništeno tokom dužeg vremenskog perioda u incidentima (a)(ii), (b)(ii), (f)(i) i (g)(vi); kuće, kao i ambulanta u slučaju incidenta (e)(xiv)(a), uništene su u više sela u incidentima (c)(i), (e)(xiv)(a), (g)(i)(a), (h) i (i)(i); 3.500 kuća je uništeno u incidentu (b)(i); u nekim selima su uništene sve kuće u incidentima (b)(ii), (e)(v)(a) i (e)(xv)(a); skoro sve kuće su uništene u selima u incidentima (e)(xvi)(a) i (d)(i); i više kuća i jedan poslovni objekat uništeni su u incidentima (e)(i)(a), (e)(ii), (e)(iii), (e)(vi)(a), (e)(vii)(a), (e)(viii)(a), (e)(ix)(a), (e)(x)(d), (e)(xi), (e)(xii)(b), (e)(xvii), (f)(iv), (g)(i)(d), (g)(ii), (g)(iii) i (g)(ix). U vezi s uništavanjem privatne imovine u incidentu (i)(ii), Pretresno vijeće konstatuje da uništenje skoro svih predmeta u jednom stanu, u odsustvu dokaza u vezi s tim o kojim se predmetima radilo, ne predstavlja uništavanje velikih razmjera. Pretresno vijeće stoga neće dalje razmatrati taj incident.

3408. U vezi s preostalim incidentima uništavanja, koji se odnose na muslimanske i rimokatoličke sakralne objekte i jedan muslimanski spomenik kulture, s obzirom na to da je svaki od tih incidenata izazvao teške posljedice po ljude kojima su ti objekti bili važni i da je predstavljao napad na vjerski identitet muslimana i rimokatolika, Pretresno vijeće konstatuje je to uništavanje bilo velikih razmjera.

3409. *Vojna nužda.* U vezi sa svim incidentima osim incidenta (i)(ii), Pretresno vijeće konstatuje da su se ta djela uništavanja odnosila na privatnu imovinu, sakralne objekte i spomenike kulture, od kojih se nijedan ne može okvalifikovati kao vojni objekat čije bi uništenje efektivno doprinijelo vojnoj operaciji ili čije bi uništenje dovelo do neke definitivne vojne prednosti. Pretresno vijeće se, shodno tome, uvjerilo da uništavanje koje je utvrđeno u svim tim incidentima nije bilo opravdano vojnom nuždom.

3410. *Namjera.* U vezi s incidentima (a)(ii); (b)(ii),(iii),(vi); (c)(i),(ii); (d)(i); (e)(i)(a) do (e)(iii); (e)(iv) do (e)(x)(a), (e)(x)(c); (e)(x)(d); (e)(xii)(a) do (e)(xiv)(a); (e)(xiv)(c); (e)(xiv)(e); (e)(xvi)(a), (e)(xvi)(b); (e)(xviii); (f)(i),(ii); (g)(i)(a) to (g)(i)(c); (g)(iv); (h) i (i)(i), fizički počinioci su oštetili ili uništili, eksplozivom ili paljevinom, privatnu

imovinu, kao i sakralne objekte i spomenike kulture tokom napada na gradove i sela. U slučaju incidenata (b)(vi), (e)(x)(b) - samo džamija u Zagradu - i (g)(iii), fizički počinioci su, nakon što su uništili te objekte, njihove ruševine spravili sa zemljom, i to neke od njih eksplozivom. U vezi s incidentom (e)(xi), jedan član Kriznog štaba Prijedora izdao je počiniocima uputstvo da uz pomoć rovokopača unište domove Muslimana u starom dijelu grada Prijedora. U vezi s incidentom (f)(i), fizički počinioci su uzeli na metu i palili, koristeći bacače plamena, privatnu imovinu bosanskih Muslimana u gradu Rogatici. Što se tiče incidenta (i)(i), Pretresnom vijeću su predloženi dokazi da su fizički počinioci djelovali u skladu s naređenjem svog komandanta da unište privatnu imovinu Muslimana kako bi spriječili Muslimane da se vrate svojim domovima.

3411. Uništavanje izvršeno u incidentima (b)(i); (b)(iv) do (b)(v); (c)(iii) do (c)(vi); (d)(ii) do (d)(iii); (e)(x)(b) – stara džamija u Starom Gradu, (e)(xii)(b); (e)(xiv)(b); (e)(xiv)(d); (e)(xv)(a) do (e)(xv)(b); (f)(iii) do (f)(iv); (g)(i)(d); (g)(iii); (g)(v) do (g)(vii); (g)(x); i (i)(iii), odnosi se na privatnu i javnu imovinu. U vezi s tim incidentima, Pretresno vijeće je zaključak o postojanju namjere da se imovina uništi izvelo iz činjenice da su sakralni objekti i spomenici kulture, kao i privatna imovina, bili ciljani ili uništavani raznim sredstvima, uključujući eksploziv ili vatru, te iz opštih okolnosti u kojima su oni bili uništeni. Što se tiče incidenta (b)(i), Pretresno vijeće je uzelo u obzir da je ciljani i uništen veliki broj privatnih objekata u vlasništvu bosanskih Muslimana. U vezi s incidentom (c)(iv), džamija u Večićima bila je ciljani pet puta. Što se tiče incidenta (g)(v), fizički počinioci su djelovali u skladu s naređenjem pukovnika Aničića, člana Kriznog štaba Sanskog Mosta i načelnika TO-a. Što se tiče incidenta (i)(iii), počinitelj je naredio da se uništi jedan sakralni objekat u gradu Vlasenici, nakon što je o tome obavijestio SJB Vlasenica i tražio od stanovništva da napusti to područje.

3412. Što se tiče incidenata o kojima se govori gore u tekstu, Pretresno vijeće konstatuje da su fizički počinioci imali namjeru da unište te objekte.

3413. U vezi s uništavanjem dva muslimanska sakralna objekta i jedne katoličke crkve, pomenutih u incidentima (a)(i); (c)(vi) i (g)(viii), kao i uništavanjem kuća pomenutih u incidentu (e)(xvii), Pretresnom vijeću nisu predloženi dokazi o načinu na koji su ti objekti uništeni, okolnostima njihovog uništenja, naređenjima koja su se odnosila na njihovo uništenje, kao ni bilo koji drugi dokaz koji bi bio koristan da se utvrdi da su

počinioci djelovali s *mens rea* da unište, tako da Vijeće te incidente neće dalje razmatrati.

3414. *Diskriminacija.* U svim incidentima koje Vijeće i dalje razmatra, bezobzirno uništavanje je počinjeno nad imovinom bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, kao i nad spomenicima kulture i sakralnim objektima bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Konkretno, u incidentima (c)(i), (e)(iii), (e)(x)(d), (e)(xiv)(a) i (f)(i), imovina Srba i imovina koja se nalazila na srpskim područjima bila je pošteđena. Za incidente (e)(iii), (e)(x)(d) i (e)(xiv)(a) je relevantno to što su, poslije preuzimanja vlasti u gradu Prijedoru i prije zauzimanja Kozarca, Srbi na radiju neprestalno pominjali uništavanje džamija i sve imovine bosanskih Muslimana, koje su nazivali "balijama". Nesrpska naselja su opkoljena i granatirana, a dok su u njih vršeni upadi, vodilo se računa o tome da se tokom tih napada ne ošteti imovina Srba. U incidentu (i)(i), fizički počinioci su djelovali u skladu s naređenjima svojih komandi da unište što je moguće više imovine Muslimana kako bi se spriječio povratak Muslimana u njihove domove. Pretresno vijeće je uzelo u obzir i to da su incidenti bezobzirnog uništavanja privatne i javne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte, počinjeni zajedno s drugim djelima u osnovi progona koja su se vršila u isto vrijeme, kao što je opisano u poglavlju 4. Iz tih razloga, Pretresno vijeće konstatuje da su svi gore navedeni incidenti izvršeni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3415. *Uništavanje kao djelo u osnovi progona.* U vezi s pitanjem težine nekog incidenta uništavanja imovine i da li on ispunjava standard drugih krivičnih djela iz člana 5 Statuta, Pretresno vijeće smatra da su incidenti uništavanja koje i dalje razmatra izvršeni u vezi s nizom djela koja su obuhvatala ubistvo i deportaciju. Shodno tome, ti incidenti predstavljaju djela iste težine kao i druga krivična djela koja su navedena u članu 5 Statuta. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da svi ti incidenti predstavljaju uništavanje kao djelo u osnovi progona.

3416. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.1 i 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovima za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

3417. *Status žrtava.* S obzirom na to da se uništavanje odnosilo na privatnu i javnu imovinu koja je bila namijenjena za korištenje od strane civila, uključujući sakralne objekte i spomenike kulture, Pretresno vijeće konstatuje da su žrtve bile civili.

3418. *Zaključak.* Pretresno vijeće konstatuje da incidenti bezobzirnog uništavanja, koji su navedeni u prvom paragrafu ovog poglavlja, izuzev incidenata (a)(i), (c)(vi), (e)(xvii), (g)(viii), i (i)(ii), predstavljaju uništavanje kao djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.

(h) Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije

3419. U poglavljima 4.1.6, 4.3.6, 4.5.6, 4.6.6, 4.7.6, 4.10.6, 4.12.6 i 4.14.6, Pretresno vijeće je odlučilo da sljedeće incidente nametanja i održavanja mjera ograničavanja i diskriminacije koji se navode u Optužnici dalje razmotri u onoj mjeri u kojoj se oni odnose na bosanske Hrvate i bosanske Muslimane:

Uskraćivanje slobode kretanja

(a) u vezi s opštinom Foča, u periodu od 12. maja do jula 1992., srpski vojnici i policija ograničavali su kretanje bosanskih Muslimana u toj opštini, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.3.6;

(b) u vezi s opštinom Kalinovik, počev od 12. maja ili nekog kasnijeg datuma u maju 1992., SDS-ov Krizni štab je ograničavao kretanje muslimanskog stanovništva u opštini, a najkasnije od 11. juna 1992. dodatno je pojačao ograničenja kretanja, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.5.6;

(c) u vezi s opštinom Ključ, počev od 12. maja ili nekog kasnijeg datuma u maju 1992., Krizni štab Ključ i srpska policija drastično su ograničavali kretanje bosanskih Muslimana u opštini, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.6.6;

(d) u vezi s opštinom Kotor-Varoš, počev od 12. maja 1992. pa nadalje, VRS i lokalne vlasti u Kotor-Varošu, uključujući MUP i Krizni štab Kotor-Varoš, ograničavali su kretanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštini, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.7.6;

(e) u vezi s opštinom Prijedor, u periodu od kraja maja do kraja juna 1992., Srbi su ograničavali kretanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštini tako što su od njih zahtijevali da prijavljuju svoje kretanje, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.6;

(f) u vezi s opštinom Sanski Most, u periodu od 12. maja do kraja maja 1992. i tokom druge polovine 1992., vojnici 6. krajiške brigade VRS-a; srpski policajci; lokalni Srbi iz

Lukavice i ljudi koji su opisani kao martićevci, koji su, i jedni i drugi, nosili sivomaslinaste ili maslinasto zelene maskirne uniforme; Beli orlovi; i osobe koje su opisane kao Šešeljevi četnici, ograničavali su kretanje bosanskih Muslimana u opštini, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.12.6;

(g) u vezi s opštinom Vlasenica, počev od 19. maja 1992., Krizni štab Vlasenica, na čijem je čelu bio Milenko Stanić, ograničavao je kretanje bosanskih Muslimana u opštini, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.14.6;

Uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim institucijama vlasti i policiji i opšte otpuštanje s posla

(h) u vezi s opštinom Banjaluka, počev od 12. maja 1992. pa tokom ostatka te godine, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati su bili otpušteni iz javnih preduzeća u Krajini na osnovu odluka Kriznog štaba ARK-a od 26. maja i 22. juna 1992., kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.1.6;

(i) u vezi s opštinom Ključ: (i) krajem maja 1992., srpske vlasti su otpustile bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, i jednog Srbina koji je bio oženjen bosanskom Muslimankom, s njihovih radnih mjesta u preduzećima, uključujući fabriku u Sanici, i u javnim organima, uključujući policiju; (ii) dana 21. jula 1992., Ratno predsjedništvo opštine Ključ izdalo je odluku prema kojoj su na svim ključnim položajima u društvenim ustanovama i preduzećima mogli biti samo Srbi lojalni republici bosanskih Srba i naredilo da se nekoliko bosanskih Muslimana otpusti s njihovih opštinskih funkcija, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.6.6;

(j) u vezi s opštinom Kotor-Varoš, počev od juna 1992., civilne vlasti, među kojima je bio i Krizni štab Kotor-Varoš, otpustile su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s njihovih radnih mjesta, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.7.6;

(j) u vezi s opštinom Prijedor, počev od 12. maja 1992., Krizni štab Prijedor je otpustio bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s njihovih radnih mjesta, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.10.6;

(l) u vezi s opštinom Sanski Most, dana 15. maja 1992., Krizni štab Sanski Most je na osnovu odluka Kriznog štaba ARK-a otpustio Muslimane koji su bili zaposleni u Opštinskom sudu u Sanskom Mostu, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.12.6;

(m) u vezi s opštinom Vlasenica, oko 17. ili 18. maja 1992., SJB Vlasenica otpustio je bosanske Muslimane koji su bili zaposleni u policiji, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.14.6;

Uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama

(n) u vezi s opštinom Kotor-Varoš, počev od 12. maja 1992. pa nadalje, lokalne vlasti u gradu Kotor-Varošu, uključujući MUP i Krizni štab Kotor-Varoš, ograničavale su pristup bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata medicinskoj njezi, kako je detaljnije izloženo u poglavlju 4.7.6;

Povreda privatnosti pretresanjem domova bez naloga

3420. U onoj mjeri u kojoj su Pretresnom vijeću predloženi dokazi o povredama privatnosti putem pretresanja domova bez naloga, ono ih je razmotrilo kao dio drugih krivičnih djela koja se navode u Optužnici, uključujući ubistvo, pljačku, prisilno premještanje i deportaciju.

Protivpravno hapšenje

3421. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi o protivpravnom hapšenju i ono će ih razmotriti u poglavlju 8.9.2(d) u sklopu zaključaka o incidentima protivpravnog zatočenja koji se navode u Optužnici.

Uskraćivanje prava na sudski postupak

3422. Pretresno vijeće nije donijelo nijedan nepobitan činjenični zaključak u vezi s uskraćivanjem prava na sudski postupak.

3423. Pretresno vijeće će sada gore pomenute incidente navedene u Optužnici razmotriti u skladu s mjerodavnim pravom.

3424. *Diskriminacija.* Gore navedeni incidenti koji su izloženi u (a) do (n) počinjeni su nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima. Pretresno vijeće podsjeća da su u incidentu (a), bosanskim Muslimanima u opštini Foča bila nametnuta konkretna ograničenja kretanja, uključujući i to da nisu mogli da se međusobno posjećuju, da se okupljaju na ulici u većim grupama ili da sahranjuju svoje mrtve na groblju, dok su Srbi mogli slobodno da se kreću. U incidentima (b) i (g), bosanskim Muslimanima su izdavane propusnice koje su morali da koriste kako bi se kretali po opštinama Kalinovik i Vlasenica ili kako bi odlazili u druge opštine, dok se to nije zahtijevalo od srpskog stanovništva. U incidentu (l), sudije i drugi zaposlenici Opštinskog suda u opštini

Sanski Most koji su bili muslimanske nacionalnosti otpušteni su s radnih mjesta i na njihova mjesta su postavljeni Srbi. U incidentu (m), pripadnici aktivnog i rezervnog sastava policijskih snaga koji su po nacionalnosti bili bosanski Muslimani otpušteni su s posla, dok su policajci i osoblje MUP-a srpske nacionalnosti pozvani natrag na posao.

3425. Pretresno vijeće takođe podsjeća da su mjere opisane u incidentima (a); (e); (h) i (k) uvedene u vezi s protivpravnim zatočenjem, kao i prisilnim premještanjem i deportacijom u opštinama Banjaluka, Foča i Prijedor.¹³³⁰⁸ Mjere opisane u incidentima (d); (f); (g); (j); (l); (m) i (n) uvedene su u vezi s uništavanjem imovine, kao i prisilnim premještanjem i deportacijom u opštinama Kotor-Varoš, Sanski Most i Vlasenica.¹³³⁰⁹ Konačno, incident koji je opisan u (b) desio se u vezi s protivpravnim zatočenjem u opštini Kalinovik, a incidenti opisani u (c) i (i) desili su se u vezi s prisilnim premještanjem i deportacijom u opštini Ključ.¹³³¹⁰ Pretresno vijeće je konstatovalo da su djela prisilnog premještanja i deportacije, uništavanja i protivpravnog zatočenja u tim opštinama izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima.¹³³¹¹

3426. Iz gore navedenih razloga, Pretresno vijeće konstatuje da su svi incidenti koji su navedeni u (a) do (n) bili izvršeni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3427. *Nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije kao djelo u osnovi progona.* U vezi s pitanjem težine nekog djela u osnovi progona i da li ono ispunjava standard drugih krivičnih djela iz člana 5 Statuta, Pretresno vijeće smatra da do gore navedenih incidenata protiv stanovništva muslimanske i hrvatske nacionalnosti nije došlo u izolaciji. Ti incidenti izvršeni su u istom periodu širom opština Banjaluka, Foča, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica. Ti incidenti su takođe bili izvršeni u vezi s drugim djelima u osnovi progona, u isto vrijeme, i nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u tim opštinama. Ta djela obuhvataju prisilno raseljavanje, protivpravno zatočenje, pljačkanje i bezobzirno uništavanje privatne i javne imovine. U tim okolnostima, Pretresno vijeće se uvjerilo da su ti incidenti koji su navedeni u (a) do (n) jednake težine kao i druga krivična djela navedena u članu 5 Statuta.

¹³³⁰⁸ V. poglavlje 8.9.2(c) i (d).

¹³³⁰⁹ V. poglavlje 8.9.2(d) i (g).

¹³³¹⁰ V. poglavlje 8.9.2(c) i (d).

¹³³¹¹ V. poglavlje 8.9.2(c), (d) i (g).

3428. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da svi incidenti koji su nabrojani u (a) do (h) predstavljaju nametanje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije kao djelo u osnovi progona.

3429. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.2 u vezi s opštim obilježjima i uslovom za nadležnost za zločine protiv čovječnosti.

3430. *Status žrtava.* Pretresno vijeće je uzelo u obzir da su se incidenti koji su izloženi u (a) do (n) odnosili na ograničenja kretanja u opštinama Foča, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica, i na ograničenje pristupa medicinskoj njezi u opštini Kotor-Varoš. To je obuhvatalo i otpuštanje s radnih mjesta, uključujući i radna mjesta u javnim organima, u opštinama Banjaluka, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica. S tim u vezi, priroda tih mjera ukazuje na to da su počinioci ciljali bosanske Muslimane i bosanske Hrvate koji su ostali u gradovima i selima u tim opštinama, a ne one koji su se nalazili na linijama fronta. U tom pogledu, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su žrtve tih djela bile bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u pomenutim opštinama i da su, shodno tome, bile uglavnom civili.

3431. *Zaključak.* U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da postupci nametanja i održavanja mjera ograničavanja i diskriminacije koji su navedeni u (a) do (n), u onoj mjeri u kojoj su se odnosili na bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, predstavljaju djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.

8.10 Genocid

8.10.1 Mjerodavno pravo

3432. U tačkama 1 i 2 Optužnice, optuženi se tereti za genocid, kažnjiv na osnovu člana 4(3)(a) Statuta. Optuženi se u tačkama 1 i 2 Optužnice tereti za sljedeće: (a) ubijanje pripadnika grupe; (b) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe; i u tački 1, dodatno, za (c) smišljeno podvrgavanje grupe, tokom zatočeništva, životnim uslovima sračunatim da dovedu do njenog fizičkog uništenja.¹³³¹² Optuženi se, u tački 1, tereti da je ta zabranjena djela počinio nad dijelom nacionalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata kao takvih.¹³³¹³ Optuženi se, u tački 2, tereti da je ta zabranjena djela počinio nad dijelom nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana kao takve.¹³³¹⁴

3433. Genocid je u članu 4(2) Statuta definisan tako da obuhvata bilo koje od određenih zabranjenih djela, počinjeno s namjerom da se u cijelosti ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva.

3434. Zabranjena djela u osnovi ili *actus reus* genocida obuhvataju sljedeća djela koja su navedena u članu 4(2) Statuta: (a) *ubijanje pripadnika te grupe*; (b) *nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima te grupe*; i (c) *smišljeno nametanje pripadnicima te grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja*. U vezi s (a), stvarna obilježja lišavanja života istovjetna su obilježjima ubistva,¹³³¹⁵ o kojima je bilo riječi gore u tekstu, u poglavlju 8.3.1. U vezi s (b), nanescna tjelesna ili duševna povreda mora da bude tako ozbiljne prirode da doprinosi ili da se njome nastoji doprinijeti uništenju grupe.¹³³¹⁶ Djela kojima se izaziva takva povreda mogu da obuhvate mučenje; silovanje; i fizičko nasilje koje nije smrtonosno, a koje uzrokuje unakaženje ili tešku povredu vanjskih ili unutrašnjih organa.¹³³¹⁷ Ta povreda mora da bude nanescna namjerno.¹³³¹⁸ U vezi s (c), djela mogu

¹³³¹² Optužnica, par. 35, 39-40, 46.

¹³³¹³ Optužnica, par. 35, 40.

¹³³¹⁴ Optužnica, par. 35, 40.

¹³³¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 151.

¹³³¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 46; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 203.

¹³³¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 46. Žalbena vijeće u predmetu *Krstić* zauzelo je stav da "prisilno premještanje samo po sebi ne čini genocidno djelo". Međutim, u nekim slučajevima prisilno premještanje može biti djelo u osnovi kojim se nanosi teška tjelesna ili duševna povreda, posebno ako su okolnosti pod kojima se vrši operacija prisilnog premještanja takve da mogu dovesti do smrti cjelokupnog stanovništva koje se raseljava ili jednog njegovog dijela. V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 33; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 123.

da obuhvate: sistematsko protjerivanje iz domova; uskraćivanje medicinskih usluga; i stvaranje uslova koji dovode do polaganog umiranja, kao što su nedostatak odgovarajućih uslova stanovanja, odjeće i higijene ili prekomjerni rad, odnosno fizički napori.¹³³¹⁹ Djela navedena u potparagrafu (c) moraju biti izvršena "smišljeno".

3435. *Mens rea* koja je uslov za genocid jeste posebna namjera da se u cijelosti ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva. Izraz "uništiti" ograničen je na fizičko ili biološko uništenje grupe.¹³³²⁰ Djela koja ne potpadaju pod definiciju zabranjenih djela mogu se smatrati dokazima o posebnoj namjeri počinioaca da fizički uništi grupu.¹³³²¹ Prilikom ocjenjivanja posebne namjere, moraju se razmotriti svi dokazi, uzeti zajedno, umjesto da se odvojeno razmatra da li je optuženi namjeravao da uništi neku zaštićenu grupu putem svakog od zabranjenih genocidnih djela.¹³³²² U vezi s prvom kategorijom UZP-a, ukoliko fizički počinioци (koji nisu učesnici UZP-a) zabranjenih djela u osnovi ne posjeduju traženu posebnu namjeru, onda je dovoljna posebna namjera optuženog i drugih učesnika UZP-a, ako je dokazana.¹³³²³

3436. Nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa, kao zaštićena grupa iz člana 4(2) Statuta, mora biti skupina ljudi koji imaju određeni grupni identitet.¹³³²⁴ Zaštićena grupa mora biti definisana pozitivno i mora da posjeduje jedinstvene karakteristike po kojima se razlikuje od drugih.¹³³²⁵

3437. U slučajevima kada je ciljano samo dio neke zaštićene grupe, onda on mora da čini znatan dio te grupe, koji je dovoljno značajan da utiče na grupu u cjelini.¹³³²⁶ Prilikom utvrđivanja da li se radilo o znatnom dijelu grupe, faktori koji se uzimaju u

¹³³¹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 690; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 645.

¹³³¹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 517; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 691; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 815. Kao što se navodi gore, Žalbeno vijeće u predmetu *Krstić* zauzelo je stav da "prisilno premještanje samo po sebi ne čini genocidno djelo". Međutim, u nekim slučajevima, sistematsko protjerivanje iz domova, koje može da predstavlja prisilno premještanje, može biti potencijalno sredstvo za nametanje uslova života sračunatih da dovedu do uništenja. V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 33; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 123.

¹³³²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 25.

¹³³²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 580; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 230, 254. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 123; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 33, 133.

¹³³²² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 55; Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis u predmetu *Karadžić*, par. 56. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 246–248, 253.

¹³³²³ Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis u predmetu *Karadžić*, par. 79–83.

¹³³²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 20.

¹³³²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 16–28.

¹³³²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 8.

obzir mogu da obuhvataju: relativnu brojčanu veličinu ciljanog dijela grupe, značaj tog dijela grupe u okviru grupe u cjelini, te područje na kojem su počinioci djelovali i koje su držali pod kontrolom.¹³³²⁷

8.10.2 Pravni zaključci

Tačka 1

3438. Kako se navodi u Optužnici, u periodu od 31. marta do 31. decembra 1992., u opštinama Foča, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica, odnosno u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice, kampanja progona uključivala je ili je dosegla takve razmjere da je uključivala ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata kao takve.¹³³²⁸ U Optužnici se dalje navodi da je u tim opštinama za uništenje ciljan značajan dio grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, konkretno njihovo rukovodstvo, kao i znatan broj pripadnika tih dviju grupa.¹³³²⁹ U poglavlju 4, Pretresno vijeće je odlučilo da određeni broj zabranjenih djela koja su prema navodima počinjena nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice dalje razmotri u svjetlu mjerodavnog prava.

3439. U ovom odjeljku Presude, Pretresno vijeće će prvo definisati "zaštićenu grupu" u smislu člana 4(2) Statuta. Pretresno vijeće će potom razmotriti *actus reus* genocida, koji je u članu 4(2) Statuta konkretno definisan kao tri zabranjena djela u osnovi, i to: (a) ubijanje pripadnika grupe; (b) nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe; i (c) smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja.

3440. Pretresno vijeće će zatim ocijeniti uslov *mens rea* za genocid tako što će razmotriti posebnu namjeru fizičkih počinilaca zabranjenih djela. U vezi s

¹³³²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 12-14.

¹³³²⁸ Optužnica, par. 35, 37. Pretresno vijeće napominje da se paragraf 37 Optužnice odnosi na ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera za uništenje u "nekim opštinama" i da se u istom paragrafu navodi da je "[n]amjera da se te grupe djelimično unište manifestirana [...] na najekstremiji način u Bratuncu, Foči, Ključu, Kotor-Varoši, Prijedoru, Sanskom Mostu i Vlasenici". U odsustvu daljnjih konkretnijih detalja u tački 1, Pretresno vijeće smatra da je ovaj navod ograničen na šest pomenutih opština. To se slaže s argumentacijom strana u postupku. Tužilaštvo je u paragrafu 352 svog Završnog podneska i u svojoj završnoj riječi u T. 44470-44471 izjavilo da je "[...] navelo da je ta kombinacija radnji iz člana 4 (*actus reus*) i genocidne namjere (*mens rea*) postojala u šest opština". Odbrana je u paragrafu 26 svog Završnog podneska izjavila da je "[t]ačka 1 ograničena na šest opština koje se po imenu navode u paragrafu 37 Optužnice".

¹³³²⁹ Optužnica, par. 37.

ocjenjivanjem posebne namjere fizičkih počinitelja, Pretresno vijeće podsjeća da se, u slučajevima u kojima nema neposrednih dokaza o posebnoj namjeri, zaključak o postojanju posebne namjere može izvesti iz pratećih činjenica i okolnosti, koje mogu da obuhvate činjenje drugih kažnjivih djela od strane istih fizičkih počinitelja. Te činjenice i okolnosti mogu da obuhvate i veze između fizičkih počinitelja u smislu vremena, lokacije i sastava njihove grupe. Takva analiza će biti izložena dolje u tekstu za fizičke počinitelje zabranjenih djela u vezi sa svakom od zaštićenih grupa, bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima, u svakoj od opština navedenih u tački 1 Optužnice. Konačno, Pretresno vijeće će ocijeniti da li je ciljani dio zaštićene grupe, kako se navodi u Optužnici, činio njen znatan dio u odnosu na posebnu namjeru fizičkih počinitelja.

3441. U poglavlju 9.2.14, Pretresno vijeće će dalje razmotriti eventualnu posebnu namjeru optuženog i/ili drugih navodnih učesnika UZP-a u svjetlu ukupnih dokaza i zaključaka, izvedenih u ovom poglavlju u vezi s posebnom namjerom fizičkih počinitelja.

Zaštićena grupa

3442. Tužilaštvo navodi, za svrhe tačke 1 Optužnice, da su zaštićene grupe nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.¹³³³⁰ Odbrana ne osporava da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zaštićene grupe.¹³³³¹ Pretresno vijeće podsjeća na svoj pregled činjenica o kojima je presuđeno 1, 2, 6 i 12 u poglavlju 9.2.2, shodno kojima se, u periodu od 1945. do 1990. godine, Jugoslavija sastojala od šest republika: Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Crne Gore, Srbije i Slovenije.¹³³³² U nekim republikama živjela je pretežno jedna etnička grupa: na primjer, Srbi u Srbiji i Hrvati u Hrvatskoj.¹³³³³ Poslijeratna vlast maršala Tita suzbijala je etničke podjele i nacionalizam, usredotočivši se na jedinstvo komunističke države.¹³³³⁴ Tako su relativno zatišje i mirni međunacionalni odnosi obilježili razdoblje od 1945. do 1990., iako su različite grupe i dalje bile svjesne svojih posebnih identiteta.¹³³³⁵ Bosna i Hercegovina, više nego ijedna druga republika bivše Jugoslavije, vijekovima je bila

¹³³³⁰ Optužnica, par. 35, 37, 39.

¹³³³¹ V. Završni podnesak odbrane, par. 47, 55, 57.

¹³³³² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1.

¹³³³³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1.

¹³³³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 2.

¹³³³⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 2.

višenacionalna, a najbrojnije nacionalne grupe bili su Srbi, Muslimani i Hrvati.¹³³³⁶ Prema popisu stanovništva iz aprila 1991. godine, 43,7 posto stanovništva Bosne i Hercegovine činili su pripadnici muslimanske nacionalnosti, 32,4 posto Srbi, a 17,3 posto Hrvati.¹³³³⁷ Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili zaštićene grupe u smislu člana 4 Statuta.

Actus reus

3443. Pretresno vijeće podsjeća, kako se navodi u poglavlju 8.10.1, da se krivično djelo genocida sastoji od određenih zabranjenih djela koja se, u odnosu na optužbe iz tačke 1 Optužnice, odnose na ubijanje pripadnika zaštićene grupe, nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima zaštićene grupe i smišljeno nametanje pripadnicima grupe, tokom njihovog zatočeništva, životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog fizičkog uništenja. Pretresno veće će dolje u tekstu razmotriti svaku od tih optužbi.

3444. U vezi s *actusom reusom* tačke 1 Optužnice, tužilaštvo je iznijelo argument da se uništenje neke grupe može provoditi na načine koji ne dovode do smrti velikog broja ljudi, pa čak ni jednog jedinog pripadnika te zaštićene grupe, u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice.¹³³³⁸ Tužilaštvo se u svom Završnom podnesku konkretno usredotočilo na opštinu Prijedor kao primjer za sve opštine navedene u tački 1 Optužnice, naglasivši da je u toj opštini bilo više hiljada ubistava, incidenata nanošenja teške tjelesne ili duševne povrede, kao i izlaganja pripadnika zaštićene grupe uslovima sračunatim da dovedu do njenog uništenja.¹³³³⁹

3445. *Ubijanje pripadnika grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.* Odbrana je ustvrdila, konkretno u vezi s ubijanjem, da tužilaštvo nije uspjelo da dokaže da su zabranjena djela ubijanja u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice bila počinjena kako se navodi u Optužnici.¹³³⁴⁰

3446. U vezi s opštinom Foča, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.3.2 i 4.3.1, *Incidenti 2.1 iz Priloga A i 5.1 iz Priloga B Optužnici*, da je 46

¹³³³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 6.

¹³³³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 12.

¹³³³⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 353.

¹³³³⁹ Završni podnesak odbrane, par. 350, 352-365.

¹³³⁴⁰ Završni podnesak odbrane, par. 57-58, 75-79.

bosanskih Muslimana, kao i stotine zatočenika u KP Domu Foča, pretežno bosanskih Muslimana, ubijeno i da ta ubijanja predstavljaju ubistvo.¹³³⁴¹ U vezi s opštinom Ključ, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.3.2 i 4.6.1, *Incidenti 3.3 iz Priloga A i 8.1 iz Priloga B Optužnici*, da je ubijeno najmanje 266 bosanskih Muslimana i da ta ubijanja predstavljaju ubistvo. U vezi s opštinom Kotor-Varoš, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.3.2 i 4.7.1, *Incidenti 4.4 iz Priloga A Optužnici i incidenti od 13. juna 1992. i 2. jula 1992. koji nisu navedeni u priložima Optužnici*, da je ubijeno najmanje 185 bosanskih Muslimana i da ta ubijanja predstavljaju ubistvo. U vezi s opštinom Prijedor, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.3.2 i 4.10.1, *Incidenti 6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7, 6.8 i 6.9 iz Priloga A, Incidenti 13.1, 13.2, 13.3, 13.4 i 13.5 iz Priloga B, i Incidenti 15.3 i 15.5 iz Priloga C Optužnici*, da su ubijena najmanje 993 bosanska Muslimana, kao i najmanje 536 bosanskih Hrvata, i da ta ubijanja predstavljaju ubistvo. U vezi s opštinom Sanski Most, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.3.2 i 4.12.1, *Incidenti 7.1, 7.2, 7.3, 7.4 i 7.5 iz Priloga A Optužnici*, da su ubijena najmanje 94 bosanska Muslimana i 9 bosanskih Hrvata i da ta ubijanja predstavljaju ubistvo. U opštini Vlasenica, Pretresno vijeće je u poglavljima 8.3.2 i 4.14.1, *Incidenti 9.1 iz Priloga A i 16.1 i 16.2 iz Priloga B Optužnici*, konstatovalo da je ubijeno najmanje 169 bosanskih Muslimana i da ta ubijanja predstavljaju ubistvo.¹³³⁴² S tim u skladu, Pretresno vijeće konstatuje da je nad velikim brojem bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata izvršeno ubistvo u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice. Shodno tome, Pretresno vijeće odbacuje tvrdnju odbrane da tužilaštvo nije uspjelo da dokaže da su zabranjena djela ubijanja u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice bila počinjena kako se navodi u Optužnici.

3447. *Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.* U vezi s drugim zabranjenim djelom u osnovi genocida, Pretresno vijeće podsjeća da nanesena tjelesna ili duševna povreda mora da bude tako

¹³³⁴¹ Pretresno vijeće napominje da ubijanje jednog Muslimana u junu 1993. u incidentu 5.1 iz Priloga B Optužnici i ubijanje tri bosanska Muslimana s početka proljeća 1993. u incidentu koji nije naveden u priložima Optužnici ne ulaze u vremenski okvir tačke 1 Optužnice.

¹³³⁴² Pretresno vijeće napominje da su ove brojke zasnovane na zbrajanju minimalnog broja ubijenih, kako je utvrđeno u poglavlju 8.3.2. Pretresno vijeće primjećuje da zaključci o ubistvu u vezi s nekim konkretnim incidentom mogu: da se odnose na ubijanje i bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata zajedno, bez navođenja bilo kakvih daljnjih pojedinosti; da se odnose na stotine žrtava, bez navođenja bilo kakvih daljnjih pojedinosti; ili da se odnose na najmanji broj žrtava ili numerički raspon broja žrtava. S obzirom na gore navedeno, Pretresno vijeće nije u mogućnosti da navede jedinstvenu preciznu brojku koja bi pokazala nad koliko je tačno bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bilo izvršeno ubistvo u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice.

ozbiljne prirode da doprinosi ili da se njome nastoji doprinijeti uništenju grupe.¹³³⁴³ Odbrana je ustvrdila da tužilaštvo nije uspjelo da dokaže da su djela izvršena u opštinama Foča, Ključ, Prijedor i Vlasenica prijetila uništenjem bilo koje grupe, u cjelini ili djelimično, i konkretnije, da uslovi u zatočeničkim objektima, izloženi u incidentima 6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 10.3, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5 i 19.3 iz Priloga C Optužnici, nisu predstavljali okrutno i/ili nečovječno postupanje.¹³³⁴⁴

3448. U vezi s opštinom Sanski Most, Pretresno vijeće primjećuje da se ni u jednom incidentu u zatočeničkim objektima nije teretilo za nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede. U vezi s opštinom Kotor-Varoš, u poglavlju 8.9.2(b) ni za jedan incident nije utvrđeno da je predstavljao okrutno i nečovječno postupanje.¹³³⁴⁵ U poglavlju 8.9.2(b), za uslove zatočenja ili postupanje prema zatočenim bosanskim Muslimanima u motelu "Bukovica" u opštini Foča nije utvrđeno da su predstavljali okrutno i nečovječno postupanje. Pretresno vijeće neće dalje razmatrati te incidente.

3449. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(b) o okrutnom i nečovječnom postupanju kao djelu u osnovi progona i na svoje činjenične zaključke u poglavlju 4.6.2, *Incident 10.3 iz Priloga C Optužnici, incidenti u školi u Sanici i školi u Sitnici koji nisu navedeni u prilogima Optužnici*.

3450. U vezi s postupanjem prema zatočenicima u opštini Ključ, Pretresno vijeće je konstatovalo da su zatočeni bosanski Muslimani u školi u Sanici bili pod pratnjom koja ih je držala na nišanu i da nisu dobijali hranu. Dana 1. juna 1992. u osnovnoj školi u Velagićima u opštini Ključ, zatočenike su držali u jednoj prostoriji i tukli ih, prijetili im i uznemiravali ih, prije nego što su ih ubili. U školi u Sitnici u opštini Ključ, zatočenike su tukli i ispitivali od 3. do 7. juna 1992., a nakon što su ih četiri dana držali u zatočenju, dali su im samo po jedan mali sendvič. Premda je Pretresno vijeće konstatovalo da su ta djela kod zatočenika izazvala teške tjelesne i duševne patnje i povrede, ono se nije uvjerilo da su ta djela, čak i u sprezi s činjenicom da su zatočenici dobijali ograničene količine hrane, bila tako ozbiljne prirode da su doprinijela ili da se njima nastojalo doprinijeti uništenju zaštićenih grupa. Iz tih razloga, Pretresno vijeće

¹³³⁴³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 46; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 203.

¹³³⁴⁴ Završni podnesak odbrane, par. 57-58, 65-74, 80-82.

¹³³⁴⁵ Pretresno vijeće je u poglavlju 8.9.2 (b) konstatovalo da djelima izvršenim nad bosanskim Muslimanima u incidentu u školi u Grabovici u opštini Kotor-Varoš, koji nije naveden u prilogima Optužnici, nisu nanesene teške tjelesne ili duševne povrede, kao i da ona nisu predstavljala težak napad na ljudsko dostojanstvo.

neće dalje razmatrati incidente u školi u Sanici, školi u Sitnici i osnovnoj školi u svrhu tačke 1 Optužnice.

3451. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(b) i na svoje činjenične zaključke u poglavljima 4.3.2, *Incidenti 6.1, 6.2, 6.3, 6.4 i 6.5 iz Priloga C Optužnici*, i 4.14.2, *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici i incident u srednjoj školi u Vlasenici koji nije naveden u prilogima Optužnici*, da su bosanski Muslimani, zatočeni u opštinama Foča i Vlasenica, konkretnije u KP Domu Foča,¹³³⁴⁶ Janjićevom stanu,¹³³⁴⁷ Karamanovoj kući, radničkim barakama u Buk Bijeloj, sportskoj dvorani "Partizan", srednjoj školi u Foči i na drugim mjestima u Foči, logoru Sušica i srednjoj školi u Vlasenici, bili izloženi djelima kojima su im nanesene teške tjelesne i duševne patnje i povrede. Pretresno vijeće je došlo do istog pravnog zaključka u poglavlju 8.9.2(b) u vezi sa svojim činjeničnim zaključcima u poglavljima 4.6.2, *Incident u školi u Sitnici koji nije naveden u prilogima Optužnici*, i 4.10.2, *Incidenti 15.2, 15.3, 15.4 i 15.5 iz Priloga C Optužnici*, za bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, zatočene u Domu Miška Glava i u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje u opštini Prijedor. Pretresno vijeće smatra da je brutalnost povreda koje su pretrpjeli ti bosanski Muslimani i bosanski Hrvati dovela do trajnih i razornih posljedica po tjelesno i duševno zdravlje preživjelih žrtava, te da su te posljedice pogubno uticale na njihovu sposobnost da vode normalan i konstruktivan život. Druge žrtve, koje su kasnije ubijene, patile su prije nego što su se suočile sa smrću. Uzimajući u obzir postupanje prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, opisano u zaključcima u poglavljima 4.3.2, *Incidenti 6.1, 6.2, 6.3, 6.4 i 6.5 iz Priloga C Optužnici*, 4.6.2, *Incident 10.3 iz Priloga C Optužnici, incident u školi u Sitnici koji nije naveden u prilogima Optužnici*, 4.10.2 *Incidenti 15.2, 15.3, 15.4 i 15.5 iz Priloga C Optužnici*, i 4.15.2 *Incident 19.3 iz Priloga C Optužnici, Incident u srednjoj školi u Vlasenici koji nije naveden u prilogima Optužnici* i pravni zaključak u poglavlju 8.9.2(b), Pretresno vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani u opštinama Foča, Prijedor i Vlasenica i bosanski Hrvati u opštini Prijedor bili izloženi teškim tjelesnim ili duševnim povredama i da su te povrede doprinijele uništenju zaštićenih grupa. Shodno tome, Pretresno vijeće odbacuje argumente odbrane da tužilaštvo nije

¹³³⁴⁶ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.3.2, *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*, da je zlostavljanje vršeno do oktobra 1994. U svrhu tačke 1 Optužnice, Pretresno vijeće nije uzelo u obzir djela počinjena nakon 31. decembra 1992.

¹³³⁴⁷ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.3.2, *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici*, da je jedna bosanska Muslimanka bila silovana u stanu srpskog vojnika od avgusta 1992. do jula 1993. U svrhu tačke 1 Optužnice, Pretresno vijeće nije uzelo u obzir djela počinjena nakon 31. decembra 1992.

uspjelo da dokaže da su zabranjena djela nanošenja teške tjelesne ili duševne povrede u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice bila počinjena kao što se navodi u Optužnici.

3452. *Smišljeno nametanje bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima životnih uslova sračunatih da dovedu do potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja tih grupa.*

Odbrana je iznijela argument da se djela, za koja se u Optužnici tvrdi da su bila dio smišljenog nametanja pripadnicima grupe životnih uslova sračunatih da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja ne mogu dokazati.¹³³⁴⁸ Konkretno, odbrana tvrdi da životni uslovi, sračunati da dovedu do potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, nisu bili nametnuti tim grupama u zatočeničkim objektima navedenim u incidentima 6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 10.3, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5 i 19.3 iz Priloga C Optužnici.¹³³⁴⁹

3453. Pretresno vijeće podsjeća da, kada se za ista zabranjena djela tereti i po članu 4(2)(b) i po članu 4(2)(c), vijeća moraju da razmotre da li ta djela dosežu nivo uslova sračunatih da dovedu do fizičkog uništenja samo u slučaju kada nisu konstatovala da ista djela predstavljaju "nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede".¹³³⁵⁰ Shodno tome, Pretresno vijeće je razmotrilo samo zabranjena djela iz člana 4(2)(c) za koja nije utvrđeno da zadovoljavaju test iz člana 4(2)(b) gore. Pretresno vijeće podsjeća da se član 4(2)(c) odnosi na ona zabranjena djela kojima se pripadnici neke zaštićene grupe ne ubijaju direktno, ali čiji je krajnji cilj njihovo fizičko uništenje.¹³³⁵¹ Takva djela uključuju nametanje nehumanih uslova života, prisilni rad i neobezbjedivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.¹³³⁵²

3454. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(b) i na svoje činjenične zaključke u poglavlju 4.6.2, *Incident 10.3 iz Priloga C Optužnici i incidenti u školi u Sanici i školi u Sitnici koji nisu navedeni u prilogima Optužnici.* Na osnovu predloženih dokaza u vezi s uslovima zatočenja u školi u Sanici, školi u Sitnici i osnovnoj školi u Velagićima, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da uslovi koji su bili nametnuti u tim objektima pokazuju da su počiniooci koji su u tome učestvovali

¹³³⁴⁸ Završni podnesak odbrane, par. 57-58, 66-74, 83-84, 86.

¹³³⁴⁹ Završni podnesak odbrane, par. 84, 86.

¹³³⁵⁰ V. Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 905; Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 2583.

¹³³⁵¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 227-228.

¹³³⁵² V. Optužnica, par. 39(c).

namjeravali da smišljeno nametnu životne uslove sračunate da dovedu do fizičkog uništenja zaštićenih grupa.

3455. U prethodnim paragrafima, Pretresno vijeće je razmotrilo argumente odbrane da životni uslovi sračunati da dovedu do potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata nisu bili nametnuti tim grupama u određenim zatočeničkim objektima, kako se navodi u Optužnici.

Mens rea - faktori koji su razmotreni u vezi s namjerom fizičkih počinitelaca da djelimično unište bosanske Muslimane i bosanske Hrvate kao takve

3456. Tužilaštvo je iznijelo argument da posebnu namjeru počinitelaca otkrivaju, s jedne strane, usklađeni napad putem zabranjenih djela i drugih kažnjivih djela na sami temelj i tkivo zaštićene grupe kako bi se spriječilo njeno daljnje postojanje u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice, i, s druge strane, direktni dokazi o namjeri u izjavama Mladića, Karadžića i drugih učesnika UZP-a koji se navodi u Optužnici.¹³³⁵³ Tužilaštvo je ustvrdilo da u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice broj i priroda zločina, kada se sagledaju zajedno, odražavaju namjeru da se grupe djelimično unište, a ne namjeru da se samo "etnički očiste" bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.¹³³⁵⁴ Odbrana je iznijela argument da je tačka 1 Optužnice manjkava zato što se u njoj "ne pokazuje krivično djelo genocida". Odbrana tvrdi da se u tački 1 Optužnice tereti za diskriminatorni pristup ubijanju, ali da u njoj nema ničega što bi upućivalo na fizičko uništenje "nacionalne grupe", za razliku od njenog kulturnog ili funkcionalnog uništenja.¹³³⁵⁵

3457. Pretresno vijeće podsjeća na praksu Žalbenog vijeća, prema kojoj se, u odsustvu neposrednih dokaza o posebnoj namjeri, zaključak o njenom postojanju može izvesti iz pratećih činjenica i okolnosti koje mogu da obuhvate: opšti kontekst; počinjenje drugih kažnjivih djela koja su sistematski usmjerena protiv iste grupe; razmjere počinjenih zločina; sistematsko ciljanje žrtava zbog njihove pripadnosti nekoj konkretnoj grupi; dokaz o stanju svijesti u vezi s činjenjem djela u osnovi; ponavljanje destruktivnih i diskriminatornih djela; ili postojanje plana ili politike.¹³³⁵⁶ Ukupne razmjere zločina u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice, koji su se sastojali od zabranjenih djela i drugih kažnjivih djela, jesu ogromne. Zabranjena djela počinilo je sijaset fizičkih počinitelaca u svakoj pojedinoj opštini navedenoj u tački 1 Optužnice. Shodno tome, Pretresno vijeće smatra da bi, u cilju izvođenja zaključaka o tome da li su fizički počinioci počinili zabranjena djela s traženom posebnom namjerom, trebalo da pristupi ispitivanju na način kako slijedi. Pretresno vijeće će ocijeniti prateće činjenice i

¹³³⁵³ Završni podnesak tužilaštva, par. 351-353, 366-373.

¹³³⁵⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 350.

¹³³⁵⁵ Završni podnesak odbrane, par. 45, 49-53.

¹³³⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 47-48; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 34; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 55; Drugostepena presuda u predmetu *Hategekimana*, par. 133; Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis u predmetu *Karadžić*, par. 80, 99; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 430, 440, 468; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 246, 248, 253.

okolnosti u odnosu na fizičke počiniocce zabranjenih djela u nekoj opštini. U ovom kontekstu, Pretresno vijeće će razmotriti da li su postojale ikakve veze između fizičkih počinitelaca zabranjenih djela u smislu vremena, mjesta ili njihove pripadnosti nekoj grupi u nekom konkretnom incidentu ili u drugim incidentima u toj opštini, koje su bile takve da se zaključak o postojanju namjere da se uništi neka zaštićena grupa može izvesti iz njihovih zajedničkih zabranjenih djela. Pretresno vijeće će takođe razmotriti da li su fizički počinioci zabranjenih djela učestvovali u drugim kažnjivim djelima koja bi mogla da ukažu na postojanje namjere da se uništi dio zaštićene grupe. Pretresno vijeće će ovo raspraviti prije nego što izloži svoje zaključke o posebnoj namjeri fizičkih počinitelaca, u odnosu na svaku zaštićenu grupu u svakoj od opština navedenih u tački 1 Optužnice. U poglavlju 9.2.14, Pretresno vijeće će razmotriti eventualnu posebnu namjeru optuženog i drugih navodnih učesnika UZP-a u svjetlu ukupnih dokaza i zaključaka koje je donijelo u vezi s posebnom namjerom fizičkih počinitelaca.

3458. *Bosanski Hrvati u opštinama Foča, Ključ, Kotor-Varoš i Vlasenica.* Pretresno vijeće podsjeća da nije utvrdilo da su bosanski Hrvati bili žrtve zabranjenih djela u opštinama Foča, Ključ, Kotor-Varoš i Vlasenica. Pretresno vijeće će, shodno tome, razmotriti prateće činjenice i okolnosti u kojima su bosanski Muslimani u opštinama Foča, Ključ, Kotor-Varoš i Vlasenica bili žrtve zabranjenih djela prije nego što bude govorilo o okolnostima u kojima su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili žrtve zabranjenih djela u opštinama Prijedor i Sanski Most.

3459. *Bosanski Muslimani u opštini Foča.* Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.3.2 i 8.9.2(b) u vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Foča. Pretresno vijeće je u vezi s incidentom 2.1 iz Priloga A Optužnici utvrdilo da su početkom jula 1992. lokalni srpski vojnici, koje je predvodio Gojko Janković i među kojima su bili Radomir Kovač zvan Klamfa, Janko Janjić zvan Tuta, Slavo Ivanović zvan Jazavac, Dragan Zelenović zvan Zelja, i Vicko Miletić ubili deset civila, bosanskih Muslimana, u selu Mješaja/Trošanjski. U poglavljima 8.4.2 i 8.9.2(a), Pretresno vijeće nije moglo da zaključi da su ti počinioci namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera, ali jeste zaključilo da su oni to ubijanje izvršili na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Pretresno vijeće je utvrdilo da su u periodu od juna do avgusta 1992., neki od tih počinitelaca, konkretno, Gojko Janković,¹³³⁵⁷ Radomir Kovač,¹³³⁵⁸ Janko Janjić,¹³³⁵⁹

¹³³⁵⁷ Incidenti 2.1 iz Priloga A, 6.2 i 6.3 iz Priloga C Optužnici u radničkim barakama u Buk Bijeloj.

¹³³⁵⁸ Incidenti 2.1 iz Priloga A i 6.2 iz Priloga C Optužnici.

Slavo Ivanović,¹³³⁶⁰ i Dragan Zelenović,¹³³⁶¹ podvrgavali bosanske Muslimane u raznim zatočeničkim objektima djelima kojima su im nanijeli tešku tjelesnu i duševnu povredu, pri čemu su ta djela u KP Domu Foča nastavljena i poslije 1992. godine. U periodu od juna do avgusta 1992., Dragoljub Kunarac zvani Žaga,¹³³⁶² Dragan Gagović,¹³³⁶³ i Radovan Stanković,¹³³⁶⁴ za koje nije utvrđeno da su učestvovali u ubijanju, podvrgavali su bosanske Muslimane u raznim zatočeničkim objektima uslovima koji predstavljaju tešku tjelesnu i duševnu povredu. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(b) da su ti počinioci podvrgavali bosanske Muslimane okrutnom i/ili nečovječnom postupanju na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi dok su žrtve protivpravno držali u zatočenju, takođe na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3460. Pretresno vijeće upućuje na svoj zaključak u poglavlju 3.1.2 da je Marko Kovač, komandant Taktičke grupe Foča VRS-a, bio pretpostavljeni oficir kojem su sljedeće osobe bile neposredno potčinjene: Gojko Janković i Janko Janjić zvani Tuta, koji su imali svoje sopstvene jedinice; Brane Ćosović, koji je imao svoju sopstvenu jedinicu; i Dragoljub Kunarac, koji je bio na čelu jednog odreda. Radomir Kovač zvani Klamfa i Dragan Zelenović zvani Zelja bili su potčinjeni Janku Janjiću odnosno Branetu Ćosoviću. Odred Dragoljuba Kunarca bio je angažovan u operacijama zajedno s Elezovim bataljonom, poznatim i pod nazivom bataljon Miljevina, kojim je komandovao Pero Elez. Radovan Stanković je bio jedan od Elezovih ljudi.

3461. Pored toga, Pretresno vijeće je utvrdilo, u incidentu 5.1 iz Priloga B Optužnici, da su u drugoj polovini 1992., Gojko Janković, Janko Janjić zvani Tuta, Predrag Trivun zvani Pedo, Nikola Brčić, Neđo Samardžić, Dragan Zelenović zvani Zelja, Pero Elez i Zoran Samardžić, zajedno s drugim počiniocima, ubili stotine bosanskih Muslimana, koji su bili civili ili borci stavljeni van borbenog stroja, u KP Domu Foča. Pretresno vijeće je takođe utvrdilo da je Zoran Samardžić, kao komandant Vojne policije u Miljevini, bio potčinjen Peri Elezu. Predrag Trivun zvani Pedo ili Pedolino, koji je komandovao dijelom bataljona Miljevina, takođe je bio potčinjen Peri Elezu. Pretresno vijeće je utvrdilo da su počinioci tog incidenta namjeravali da izvrše ubijanje velikih

¹³³⁵⁹ Incidenti 2.1 iz Priloga A, 6.1, 6.2, 6.4 i 6.5 iz Priloga C Optužnici.

¹³³⁶⁰ Incidenti 2.1 iz Priloga A i 6.5 iz Priloga C Optužnici.

¹³³⁶¹ Incidenti 2.1 iz Priloga A, 6.2 i 6.3 iz Priloga C Optužnici u radničkim barakama u Buk Bijeloj, i 6.5 iz Priloga C Optužnici.

¹³³⁶² Incidenti 6.2, 6.4 i 6.5 iz Priloga C Optužnici.

¹³³⁶³ Incidenti 6.4 i 6.5 iz Priloga C Optužnici. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Dragan Gagović bio načelnik policije u Foči.

¹³³⁶⁴ Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici.

razmjera u okviru one iste operacije ubistva u kojoj je u junu i julu 1992. ubijeno 36 zatočenih bosanskih Muslimana u incidentu 5.1 iz Priloga B Optužnici, te da su to ubijanje izvršili na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Predrag Trivun i Zoran Samardžić, koji su obojica počinili zabranjena djela u drugoj polovini 1992., ubili su i jednog ljekara, bosanskog Muslimana, u junu 1993., tako što su ga objesili za noge, zapalili mu vatru ispod glave i tukli ga četiri sata dok nije podlegao.¹³³⁶⁵ Pretresno vijeće je dalje utvrdilo da su Pero Elez, Neđo Samardžić, Zoran Samardžić i Radovan Stanković u dva zatočenička objekta podvrgavali bosanske Muslimane okrutnom i nečovječnom postupanju, koje je bilo diskriminatorno.¹³³⁶⁶

3462. Pretresno vijeće je utvrdilo da su u jednom incidentu s početka proljeća 1993. koji nije naveden u prilogama Optužnici, Neđo Samardžić i Nikola Brčić, po naređenju Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča, ubili iz vatrenog oružja tri starije žene, bosanske Muslimanke, u opštini Foča, u Kovačevom prisustvu. Pretresno vijeće podsjeća da je u poglavlju 8.9.2(a) konstatovalo da je to ubijanje izvršeno na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.9.2(b) i 4.3.2, *Incident 6.1 iz Priloga C Optužnici*, da je Marko Kovač bio odgovoran za zatočenja u KP Domu Foča i da je Milorad Krnojelac, pored ostalih, bio odgovoran za uslove u tom objektu, koji su doveli do teške tjelesne ili duševne povrede. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.9.2(b) i 4.3.2, *Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici*, da su od početka avgusta 1992., Neđo Samardžić, Zoran Samardžić, Radovan Stanković i Nikola Brčić, zvani Rođo, silovali žene i djevojke u Karamanovoj kući i podvrgavali ih uslovima koji su predstavljali tešku tjelesnu i duševnu povredu i koji su bili diskriminatorni.

3463. Pretresno vijeće je u poglavlju 4.3.3 utvrdilo da su sela bila napadana do početka juna 1992. i da su srpske snage – vojska, policija, paravojne snage, a ponekad i mještani srpske nacionalnosti – nakon što su stavile ta sela pod kontrolu, spalile muslimanske kuće i stanove. U jednom slučaju, oko 5. avgusta 1992., ljudi Dragoljuba Kunarca zvanog Žaga uništili su jedan muslimanski sakralni objekat u gradu Foči. Pretresno vijeće takođe ima u vidu svoj zaključak gore u tekstu da je Dragoljub Kunarac, zvani Žaga, nanio tešku tjelesnu i duševnu povredu zatočenicima u tri zatočenička

¹³³⁶⁵ Pretresno vijeće napominje da ovaj incident iz juna 1993. izlazi iz vremenskog okvira u kojem su, prema navodima Optužnice, izvršena zabranjena djela, ali da brutalnost tog ubistva i činjenica da su u njemu učestvovali isti počiniooci koji su samo nekoliko mjeseci ranije počinili zabranjena djela predstavljaju relevantne faktore za pitanje njihove posebne namjere.

¹³³⁶⁶ Incidenti 6.1 i 6.2 iz Priloga C Optužnici.

objekta.¹³³⁶⁷ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.9.2(g) da je uništavanje kuća i stanova počinjeno na diskriminatornoj osnovi. Pretresno vijeće je u poglavlju 4.3.7 takođe utvrdilo da su, počev od sredine juna 1992., srpske snage – vojska, policija, paravojne snage, a ponekad i mještani srpske nacionalnosti – učestvovala u nizu djela koja su činila jedan obrazac i obuhvatala paljenje domova bosanskih Muslimana, hvatanje bosanskih Muslimana i njihovo ubijanje, što je preživjele bosanske Muslimane nagnalo da napuste opštinu u periodu od jula do 13. avgusta 1992. Civilne i vojne vlasti, uključujući Ratno povjereništvo Foče, organizovale su prevoz osoba koje su napuštale opštinu. U periodu od 26. juna 1992. do decembra 1992., druge bosanske Muslimane je iz objekata u kojima su bili zatočeni, uključujući KP Dom Foča, u druge dijelove zemlje ili u inostranstvo odvodila nekolicina počinilaca, uključujući "četnike" koji su, shodno uputama Gojka Jankovića i Pedra Gaševića, koristili policijska vozila i "četnike" koji su nosili SMB uniforme. Pretresno vijeće je u poglavlju 8.9.2(c) utvrdilo da su bosanski Muslimani bili prisilno premješteni ili deportovani na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Pretresno vijeće takođe ima u vidu svoj zaključak gore u tekstu da je Gojko Janković ubijao bosanske Muslimane i nanosio im teške tjelesne i duševne povrede u dva zatočenička objekta. Pretresno vijeće je takođe u poglavlju 8.9.2(h) utvrdilo da su srpski vojnici i policija ograničavali kretanje bosanskih Muslimana u opštini u periodu od 12. maja do jula 1992.

3464. Pretresno vijeće primjećuje da su bosanski Muslimani u opštini Foča bili žrtve niza zločina koji su predstavljali zabranjena djela i druga kažnjiva djela, uključujući ubijanja, zatočenje, okrutno i nečovječno postupanje, uništavanje imovine, nehumana djela (prisilno premještanje) i deportaciju. Ta djela nad bosanskim Muslimanima počinjena su uglavnom u periodu od juna do avgusta 1992., a povremeno i poslije avgusta 1992. do decembra 1992. Većina tih ubijanja, okrutnog i nečovječnog postupanja, uništavanja, protivpravnog zatočenja, nehumanih djela (prisilnog premještanja) i deportacija počinjena je na diskriminatornoj osnovi nad bosanskim Muslimanima u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Pretresno vijeće će gore navedene faktore razmotriti dolje u svojim zaključcima o namjeri da se uništi zaštićena grupa.

3465. *Bosanski Muslimani u opštini Ključ.* Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.3.2 u vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Ključ. Početkom juna

¹³³⁶⁷ Incidenti 6.2, 6.4 i 6.5 iz Priloga C Optužnici.

1992., pripadnici VRS-a ubili su najmanje 77 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Velagićima, a 10. jula 1992., vojnici VRS-a, pripadnici Vojne policije i pripadnici rezervnog sastava policije u Biljanima ubili su najmanje 189 zatočenih bosanskih Muslimana, među kojima su bile žene, stariji muškarci i jedna beba. Ubijanje u Biljanima izvršeno je u kontekstu operacije čišćenja terena na osnovu naređenja Drage Samardžije, komandanta 17. lake pješadijske brigade VRS-a. Mile Pešević, srpski vojnik, bio je prisutan prije ubijanja. U poglavljima 8.4.2 i 8.9.2(a), Pretresno vijeće je utvrdilo da su počiniooci u oba incidenta namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera i da su to ubijanje izvršili na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3466. U poglavlju 8.9.2(b), Pretresno vijeće je utvrdilo da su 1. juna 1992. pripadnici VRS-a podvrgli bosanske Muslimane okrutnom i/ili nečovječnom postupanju u osnovnoj školi u Velagićima. Pripadnici Vojne policije, među kojima su bili Mile Petrović i Ratko Samac, pretraživali su i fizički napadali zatočenike po njihovom dolasku u školu. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(b) da su počiniooci izvršili ta djela na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, dok su žrtve protivpravno držali u zatočenju, takođe na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Pored toga, u periodu od 1. juna do približno 7. juna 1992., policajci iz Ključa, među kojima su bili Duško Pavlović, pripadnici rezervnog sastava policije i komandir policije u Sanici, Milan Tomić, protivpravno su zatočili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate u školi u Sitnici i podvrgli ih okrutnom i/ili nečovječnom postupanju na diskriminatoran način. Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi tačnu pripadnost fizičkih počinilaca koji su nanosili teške tjelesne ili duševne povrede.

3467. Pretresno vijeće upućuje na svoje zaključke u poglavlju 4.6.3, odnosno da su (i) srpske snage u periodu od juna do sredine jula 1992. potpuno uništile ili teško oštetile oko 3.500 kuća u vlasništvu Muslimana u toj opštini; (ii) da su u periodu od 28. do 31. maja 1992., tokom napada na Pudin-Han i muslimansko selo Hadžiće od strane jednog bataljona VRS-a i drugih jedinica, uništene sve kuće u Gornjim Hadžićima; (iii) da su tokom istih napada, lokalni Srbi i VRS digli u vazduh jedan muslimanski sakralni objekat, džamiju u Pudinom Hanu-Velagićima; (iv) da su dana 28. maja 1992. ili približno tog datuma, lokalni Srbi i VRS uništili četiri muslimanska sakralna objekta; (v) da su srpske snage 1992. godine u gradu Ključu eksplozivom uništile dva sakralna objekta, katoličku crkvu u Ključu i džamiju Atik; i (vi) da su dana 10. jula 1992. ili približno tog datuma, poslije granatiranja Biljana snage bosanskih Srba zapalile kuće i

spalile jedan muslimanski sakralni objekat, džamiju u Biljanima-Džaferagićima, a da su zatim eksplozivom srušile njene ruševine sa zemljom. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.9.2(g) da su ta djela uništavanja bila počinjena na diskriminatornim osnovama protiv bosanskih Muslimana.

3468. Pretresno vijeće je takođe utvrdilo, u poglavlju 4.6.7, da je većina bosanskih Muslimana napustila opštinu do ljeta 1992. iz straha zbog nepodnošljivih okolnosti. Te okolnosti su obuhvatale provokacije, pljačkanje, krađe, pucnjavu, paljenje imovine i ubijanje. Konvoje u kojima su ljudi odlazili organizovali su i Civilna zaštita Skupštine opštine Ključ i policija i oni su uglavnom pod policijskom pratnjom odvoženi na teritoriju pod kontrolom Muslimana i Hrvata. Na mjestu polaska konvoja, lokalna policija bosanskih Srba i pripadnici VRS-a provjeravali su pomoću spiskova koji su ljudi platili ono što se od njih tražilo i koji su predali svoju imovinu. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.5.2 da su bosanski Muslimani bili prisilno premješteni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Pretresno vijeće je takođe utvrdilo, u poglavlju 8.9.2(h), da su Srbi, srpska policija i Skupština opštine Ključ od 12. maja 1992. ograničavali kretanje bosanskih Muslimana u Ključu i da su srpske vlasti takođe otpuštale bosanske Muslimane s njihovih radnih mjesta, uključujući i radna mjesta u javnim tijelima.

3469. Pretresno vijeće primjećuje da su bosanski Muslimani u opštini Ključ bili žrtve niza zločina koji su predstavljali zabranjena djela i druga kažnjiva djela, uključujući ubijanja, protivpravno zatočenje, okrutno i nečovječno postupanje, uništavanje imovine, nehumana djela (prisilno premještanje) i deportaciju. Zabranjena djela i druga kažnjiva djela nad bosanskim Muslimanima u opštini Ključ počinjena su u relativno kratkom vremenskom periodu, od 12. maja 1992. do sredine jula 1992. Do ljeta 1992., u opštini je ostalo vrlo malo bosanskih Muslimana. Većina tih ubijanja, okrutnog i nečovječnog postupanja, uništavanja, protivpravnog zatočenja, nehumanih djela (prisilnog premještanja) i deportacija bila je počinjena na diskriminatornoj osnovi nad bosanskim Muslimanima u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Pretresno vijeće će gore navedene faktore razmotriti dolje u svojim zaključcima o namjeri da se uništi zaštićena grupa.

3470. *Bosanski Muslimani u opštini Kotor-Varoš.* Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.3.2 u vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Kotor-Varoš. U vezi s incidentom 4.4 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je utvrdilo da su

pripadnici 1. kotorvaroške lake pješadijske brigade VRS-a 4. novembra 1992. ubili približno 150 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Grabovici i da su ti pripadnici tada bili pod komandom Dušana Novakovića, komandanta 1. kotorvaroške lake pješadijske brigade VRS-a. Pretresno vijeće je takođe, u poglavlju 9.2.10, utvrdilo da su, po usmenom naređenju Duška Kerezovića, pripadnici jedinice za asanaciju, uz pomoć 20 vojnika iz jedinica iz Grabovice i Vrbanjaca, kao i Nedeljka Đekanovića, predsjednika Ratnog predsjedništva Kotor-Varoša, uložili napore kako bi se ubistvo u školi u Grabovici sakrilo od međunarodne zajednice.

3471. Pretresno vijeće je takođe utvrdilo da su bosanski Muslimani ubijani u sljedećim slučajevima: dana 13. juna 1992. u Hrvačanima, od strane srpskih vojnih snaga; dana 2. jula 1992., od strane vojnih snaga pod komandom Slobodana Župljanina i Saše Petrovića, ili od strane pripadnika Specijalnog odreda policije CSB-a Banjaluka. Pretresno vijeće je u poglavljima 4.7.1 i 3 utvrdilo da je Slobodan Župljanin bio komandant 2. pješadijskog bataljona 22. brigade VRS-a, koja je bila u sastavu 1. KK-a. Pretresno vijeće je u poglavlju 9.2.10 utvrdilo da su Duško Kerezović, koji je postupao po naređenjima Sretka Majstorovića, ministra rata za Kotor-Varoš, i pripadnici jedinice za asanaciju, uložili napore kako bi ubistvo sakrili od javnosti. U poglavljima 8.4.2 i 8.9.2(a), Pretresno vijeće je utvrdilo da su počinio u incidentima od 13. juna 1992. i 2. jula 1992. namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera i da su to ubijanje izvršili na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. U poglavlju 8.9.2(f), Pretresno vijeće je utvrdilo da je oduzimanje novca i dragocjenosti od zatočenih bosanskih Muslimana, što su izvršili pripadnici VRS-a na jednoj poljani u blizini Grabovice, krivično djelo, izvršeno na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3472. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.7.3 da su sredinom 1992., uključujući i maj i juni 1992., snage bosanskih Srba, među kojima su bili policija, VRS i 1. kotorvaroška laka pješadijska brigada VRS-a, uništili mnogo kuća bosanskih Muslimana, kao i džamije u selima Hanifići i Hrvačani. Godine 1992., 1. kotorvaroška laka brigada i jedinica specijalne policije CSB-a Banjaluka, kao i pripadnici raznih policijskih snaga iz Kotor-Varoša i Banjaluke, uništili su i staru i novu džamiju u Večićima i džamiju u Vrbanjcima i digli u vazduh Turbe trojice braće u Večićima. Pretresno vijeće je u poglavlju 8.9.2(g) utvrdilo da su ta djela uništavanja izvršena na diskriminatornim osnovama protiv bosanskih Muslimana. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.7.7 da su u periodu od juna do novembra

1992., bosanski Muslimani otišli iz opštine u konvojima i da su neki od njih bili prisiljeni da odu, dok su se drugi prijavili za odlazak zbog uslova u kojima su živjeli. Snage koje su napale opštinu sastojale su se od jedinica VRS-a, policije i jedinice specijalne policije CSB-a Banjaluka. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.5.2 da su bosanski Muslimani bili prisilno premješteni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Pretresno vijeće takođe upućuje na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(h) da su VRS i lokalne vlasti u opštini Kotor-Varoš, uključujući MUP i Krizni štab Kotor-Varoša, počev od 12. maja 1992. pa nadalje nametali mjere ograničavanja i diskriminacije bosanskim Muslimanima u Kotor-Varošu.

3473. Pretresno vijeće primjećuje da su bosanski Muslimani u opštini Kotor-Varoš bili žrtve niza zločina koji su predstavljali zabranjena djela i druga kažnjiva djela, uključujući ubijanja, uništavanje imovine, pljačku i oduzimanje imovine, nehumana djela (prisilno premještanje) i deportaciju. Bosanski Muslimani u opštini Kotor-Varoš bili su napadani počev najkasnije od maja do novembra 1992. Većina tih ubijanja, uništavanja, nehumanih djela (prisilnog premještanja) i deportacija počinjena je na diskriminatornoj osnovi nad bosanskim Muslimanima u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Pretresno vijeće će gore navedene faktore razmotriti dolje u tekstu, u svojim zaključcima o namjeri da se uništi zaštićena grupa.

3474. *Bosanski Muslimani u opštini Vlasenica.* Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.3.2 i 8.9.2(b) u vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Vlasenica. U vezi s incidentom 16.1 iz Priloga B Optužnici, Pretresno vijeće je utvrdilo da su u junu i julu 1992., Dragan Nikolić i Goran Tešić, obojica pripadnici MUP-a bosanskih Srba, i vod specijalne policije Miće Kraljevića iz SJB-a Vlasenica, ubili osam bosanskih Muslimana u logoru Sušica, i to ili tako što su ih ustrijelili ili su ih teško zlostavljali. Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je jedna žrtva ubijena od strane tih ljudi ili lokalnih pripadnika policije. U poglavlju 8.9.2(a), Pretresno vijeće je utvrdilo da su fizički počinioci izvršili ta ubijanja na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. I Dragan Nikolić, komandant logora zadužen za bezbjednosna pitanja i svakodnevne poslove, i Goran Tešić, zajedno s drugim počiniocima, u periodu od 31. maja 1992. do 30. septembra 1992., podvrgavali su bosanske Muslimane u logoru Sušica (incident 19.3 iz Priloga C Optužnici), djelima za koja je u ovom poglavlju (gore) utvrđeno da

predstavljaju nanošenje teških tjelesnih i duševnih povreda.¹³³⁶⁸ Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(b) i (d) da su fizički počinioci izvršili ta djela na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, dok su žrtve protivpravno držali u zatočenju, takođe na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Drugi počinioci u logoru Sušica bili su: Veljko Bašić, bivši policajac mobilisan u SJB Vlasenica; Krizni štab Vlasenica i stražari, među kojima su bili pripadnici VRS-a i MUP-a; drugi policajci; Goran zvani Vjetar; i Đuro. Krizni štab Vlasenica bio je umiješan i u druga kažnjiva djela, na što se podsjeća dolje u tekstu.

3475. Pretresno vijeće je u poglavljima 4.14.2, *Drugi incidenti zatočenja – srednja škola u Vlasenici*, i 8.9.2(b) utvrdilo da je Veljko Bašić takođe bio komandant u srednjoj školi u Vlasenici, gdje je, u periodu od 31. maja 1992. do 8. juna 1992., bilo zatočeno 160 muškaraca, bosanskih Muslimana, u uslovima za koje je u ovom poglavlju (gore) utvrđeno da predstavljaju nanošenje teške tjelesne i duševne povrede. Među stražarima u toj školi bili su Vojin Grabovica, jedan čovjek koji se zvao Zoran, Milorad Petrović i Dragan Lukić.

3476. U vezi s incidentom 9.1 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je utvrdilo da su pripadnici Kraljevićeve jedinice, uz podršku pripadnika VRS-a, 2. juna 1992. ubili bosanske Muslimane u selu Drum u kontekstu šire operacije u opštini Vlasenica. Kraljevićeva jedinica bila je formalno pod komandom TO-a, ali u operativnom smislu, u to vrijeme je bila pod komandom SJB-a Vlasenica (do određenog trenutka u junu, kada je i formalno pridodata SJB-u). Za incident 16.2 iz Priloga B Optužnici, Pretresno vijeće je utvrdilo da su pripadnici MUP-a, po naređenju Maneta Đurića, koji je od 20. maja 1992. bio načelnik SJB-a Vlasenica, odveli 140-150 zatočenih bosanskih Muslimana iz logora Sušica i ubili ih 30. septembra 1992. U poglavljima 8.4.2 i 8.9.2(a), Pretresno vijeće je utvrdilo da su počinioci u incidentu 9.1 iz Priloga A Optužnici namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera i da su počinioci u incidentima 9.1 iz Priloga A i 16.2 iz Priloga B Optužnici to ubijanje izvršili na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3477. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.14.3, kako slijedi: (i) dana 30. ili 31. maja 1992. i 2. juna 1992., jedna jedinica VRS-a, djelujući po Kraljevićevom naređenju, i policajci iz SJB-a Vlasenica uništili su kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima tokom dvije operacije na području Gradine. To se

¹³³⁶⁸ Pretresno vijeće podsjeća da je Dragan Nikolić preuzeo dužnost negdje sredinom juna 1992. i da ga je na tu dužnost postavio Mićo Kraljević.

naročito dešavalo u samoj Gradini i njenim okolnim selima kao što su Barice i Piskavice, mješovito srpsko i muslimansko selo; i (ii) u avgustu 1992., jedna jedinica VRS-a uništila je gradsku džamiju u Vlasenici. Pretresno vijeće je u poglavlju 8.9.2(g) utvrdilo da su ta djela uništavanja bila izvršena na diskriminatornim osnovama protiv bosanskih Muslimana. Pretresno vijeće je u poglavlju 4.14.7 utvrdilo da bosanski Muslimani nisu smatrali da im je život u opštini Vlasenica bezbjedan i da su, do avgusta 1992., skoro svi bosanski Muslimani otišli iz opštine. Pretresno vijeće takođe podsjeća da je u maju i junu 1992., Kraljević, pod komandom Kriznog štaba Vlasenica, predvodio vod specijalne policije SJB-a Vlasenica, uz podršku jedne jedinice VRS-a, s ciljem da zauzme Gradinu, Sušicu i druge zaseoke bosanskih Muslimana i da pošalje žene i djecu u grad Vlasenicu. Kraljević je tom vodu specijalne policije iz SJB-a naredio da spali sve kuće bosanskih Muslimana kako bi se njihovi vlasnici spriječili da se vrate. Nakon što su srpske snage 1992. godine zauzele 16 muslimanskih sela u opštini Vlasenica, uključujući Drum, Piskavice, Gradinu, Zaklopaču i Turaliće, u tim selima više nije ostao nijedan stanovnik nesrpske nacionalnosti; oni koji su preživjeli su ili pobjegli ili su odvedeni u logor Sušica. U periodu od juna do avgusta 1992., srpska policija ili vojska premjestile su veliki broj žena, djece i starijih muškaraca iz logora Sušica u Kladanj ili Cersku. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.9.2(c) da su bosanski Muslimani bili prisilno premješteni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3478. Pretresno vijeće je, u poglavlju 8.9.2(h), takođe utvrdilo da su bosanskim Muslimanima u opštini Vlasenica nametnute mjere ograničavanja i diskriminacije, kao djela progona. Među počiniocima tih djela bili su: članovi Kriznog štaba Vlasenica, na čijem je čelu bio Milenko Stanić, koji je bosanskim Muslimanima u toj opštini ograničavao kretanje od 19. maja 1992.; i pripadnici SJB-a Vlasenica koji su približno 17. ili 18. maja 1992. otpustili bosanske Muslimane zaposlene u SJB-u. U poglavlju 8.9.2(f), Pretresno vijeće je utvrdilo kako slijedi: (i) u junu 1992., pripadnici Kraljevićeve jedinice uzeli su televizore i drugu imovinu iz domova bosanskih Muslimana u gradu Vlasenici; i (ii) početkom juna 1992. u logoru Sušica, od zatočenih bosanskih Muslimana oduzeta je imovina shodno naređenju koje je izdao Dragan Nikolić, a stražari su oduzeli dragocjenosti od preko 800 žena, bosanskih Muslimanki. Pretresno vijeće je utvrdilo da su ta djela bila krivična djela i da su izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3479. Pretresno vijeće primjećuje da su bosanski Muslimani u opštini Vlasenica bili žrtve niza zločina koji su predstavljali zabranjena djela i druga kažnjiva djela, uključujući ubijanja, zatočenje, okrutno i nečovječno postupanje, uništavanje imovine, pljačku i oduzimanje imovine, nehumana djela (prisilno premještanje) i deportaciju. Bosanski Muslimani u opštini Vlasenica bili su napadani u periodu od maja do septembra 1992. Većina tih ubijanja, okrutnog i nečovječnog postupanja, uništavanja, protivpravnog zatočenja, nehumanih djela (prisilnog premještanja) i deportacija počinjena je na diskriminatornoj osnovi nad bosanskim Muslimanima u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Pretresno vijeće će gore navedene faktore razmotriti dolje u tekstu, u svojim zaključcima o namjeri da se uništi zaštićena grupa.

3480. *Bosanski Hrvati i bosanski Muslimani u opštini Prijedor.* Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 8.3.2 i 8.9.2(b) u vezi s bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima u opštini Prijedor. U incidentu 6.1 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je utvrdilo da je u periodu od 24. do oko 26. maja 1992., niz počinitelaca granatiranjem i pješadijskim prodorima napao grad Kozarac, u kojem su pretežno živjeli bosanski Muslimani, i okolna sela bosanskih Muslimana, ubijajući bosanske Muslimane tokom tog napada. Među počinocima su bile jedinice VRS-a iz sastava Banjalučkog korpusa, pod Talićevom komandom, uključujući 343. mehanizovanu brigadu, kasnije preimenovanu u 43. motorizovanu brigadu pod komandom Vladimira Arsića i njegovog zamjenika, Radmila Zeljaje. Pored toga, u tom napadu su učestvovali Duško Tadić, Andžićeva paravojna formacija, pripadnici 5. kozaračke brigade, 6. krajiška brigada kojom je komandovao Branko Basara, uključujući i vod pod komandom Macole, kao i interventni vod Crni Đorđe, izviđački vod, vod policije i srpsku policiju iz Prijedora, na čijem je čelu bio Simo Drljača. Pretresno vijeće je utvrdilo da su u maju 1992. za potrebe tog napada sve paravojne jedinice koje su učestvovala u napadu na Kozarac bile dio VRS-a.

3481. U vezi s incidentom 6.2 iz Priloga A Optužnici, Mićo Jurišić i Jevo Masledžija, koji su obojica bili srpski policajci, zajedno s još četvoricom ljudi ubili su dva bosanska Muslimana 1. jula 1992.

3482. U incidentu 6.3 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je utvrdilo da su iste snage koje su krajem maja 1992. napale Kozarac napale i selo Kamičane, u kojem su pretežno živjeli bosanski Muslimani, i ušle u podrum kuće Mehmeda Šahorića, gdje su

ubile devet bosanskih Muslimana koji su se tu skrivali. Od tih žrtava, njih osam je pronađeno u civilnoj odjeći, a njih šest je bilo starije od 60 godina.

3483. U incidentu 6.4 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je utvrdilo da su Duško Tadić i uniformisani vojnici koji su bili s njim ubili bosanske Muslimane 14. juna 1992. u Jaskićima. Pretresno vijeće podsjeća na poglavlje 4.10.1, *Incident 6.4 iz Priloga A Optužnici*, gdje je utvrđeno da je napad na Jaskiće 14. juna 1992. bio dio napada na područje sela Kozarac, Prijedora i Sanskog Mosta. Vijeće dalje podsjeća da su ubijanje u Jaskićima izvršili pripadnici istih snaga koje su krajem maja 1992. napale Kozarac. Pretresno vijeće podsjeća da je u poglavlju 4.10.1, *Incident 6.1 iz Priloga A Optužnici*, utvrđeno da je u februaru ili martu 1992. Radmilo Zeljaja, zamjenik komandanta 43. motorizovane brigade, rekao da će "Kozarac sravniti sa zemljom jer se pripremaju za odbranu". Isto tako, na jednom sastanku sa čelnicima SDA u maju 1992., Zeljaja je zaprijetio da će "sravniti Kozarac sa zemljom" ukoliko oni u roku od 48 sati ne predaju nekoliko hiljada komada oružja. Kada su ga čelnici SDA uvjerali da nemaju toliko oružja za predaju, Zeljaja je odgovorio da je to njihov problem.

3484. U incidentu 6.5 iz Priloga A Optužnici, u periodu od 1. do 23. jula 1992., uključujući tokom i neposredno nakon napada koji su izveli na područje Brda, pripadnici vojske i policije bosanskih Srba, među kojima su bili Velimir Đurić, Zoran Babić, Dragomir Soldat, Goran Gruban, Mićo Jurišić i Vinko Panić, u Čarakovu su ubijali civile, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 3.1.2 da je Goran Gruban bio pripadnik 43. motorizovane brigade. U incidentu 6.6 iz Priloga A Optužnici, dana 20. jula 1992., vojnici, bosanski Srbi, uključujući Gligića, koji je pripadao jednoj grupi kojom je komandovao Rade Bilbija, ubijali su muškarce, bosanske Muslimane, u Bišćanima, Čemernici, Mrkaljima i Hegićima. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze u poglavlju 3.1.2 da je Rade Bilbija bio komandant bataljona 43. motorizovane brigade. Vijeće dalje podsjeća da su pripadnici pozadinskog bataljona 43. motorizovane brigade dobili naređenje da pokupe leševe na području Brda i Bišćana i da izvrše asanaciju terena.

3485. U incidentu 6.9 iz Priloga A Optužnici, dana 24. i 25. jula 1992., snage VRS-a, koje su činili pripadnici 6. krajiške brigade pod komandom pukovnika Basare i 5. kozaračke brigade, ubile su najmanje 68 ljudi koji su uglavnom bili bosanski Hrvati.

3486. U incidentima 6.7 i 6.8 iz Priloga A Optužnici, dana 25. jula 1992., bosanske Muslimane i bosanske Hrvate su ubijali vojnici, bosanski Srbi, među kojima je bio

jedan pripadnik Vojne policije VRS-a, i policajci, među kojima je bio i jedan policajac, pripadnik MUP-a, koji se zvao Stiven. Pretresno vijeće nije moglo da utvrdi kojim su tačno jedinicama ili brigadama ti fizički počinioci pripadali.

3487. U poglavljima 8.4.2 i 8.9.2(a), Pretresno vijeće je utvrdilo da su počinioci u incidentima 6.1, 6.3, 6.4, 6.5 i 6.9 iz Priloga A Optužnici namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera i da su to ubijanje izvršili na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. U incidentu 6.2 iz Priloga A Optužnici, Pretresno vijeće je utvrdilo da počinioci nisu namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera ili na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3488. U incidentima 15.2, 15.3 i 15.4 iz Priloga C Optužnici, Pretresno vijeće je utvrdilo da je Krizni štab Prijedor osnovao logore Trnopolje, Omarska i Keraterm. Pretresno vijeće je takođe utvrdilo da su, pored ostalih, Krizni štab Prijedor, SJB i VRS zatočavali ljude i bili odgovorni za uslove u tim logorima.

3489. U incidentu 15.2 iz Priloga C Optužnici, među počiniocima koji su u Omarskoj nanosili teške tjelesne ili duševne povrede bili su Milutin Popović zvan Pop, Žarko Marmat, Miroslav Zorić, Ranko Mijić, Dušan Knežević zvan Duća, Zoran Žigić, Mirvan, Mlađo Radić zvan Krkan, Momir Gruban zvan Čkalja, Milojica Kos zvan Krle i Miroslav Kvočka. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze u poglavlju 3.1.2 da su Dušan Knežević i Zoran Žigić bili pripadnici izviđačko-diverzantske jedinice u sastavu 43. motorizovane brigade. Mlađo Radić zvan Krkan silovao je i seksualno napastvovao zatočenice.

3490. U incidentu 15.3 iz Priloga C Optužnici, među počiniocima koji su u Keratermu nanosili teške tjelesne ili duševne povrede bio je i Duško Sikirica, na dužnosti komandanta logora. Među ostalim počiniocima bili su pripadnici CSB-a Banjaluka, Banjalučkog korpusa/1. KK-a, Čupo Banović, Dragan Kondić, Zoran Žigić i stražari iz smjene koju su predvodili Kole, Dušan Knežević zvan Duća i Nedeljko Timarac. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze u poglavlju 3.1.2 da su Dušan Knežević i Zoran Žigić bili pripadnici izviđačko-diverzantske jedinice u sastavu 43. motorizovane brigade.

3491. U incidentu 15.4 iz Priloga C Optužnici, među počiniocima koji su u Trnopolju nanosili teške tjelesne ili duševne povrede bili su Slobodan Kuruzović, komandant logora, i Slavko Puhalić, njegov zamjenik. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze opisane

u poglavlju 3.1.2 da su Slobodan Kuruzović i Slavko Puhalić bili pripadnici 43. motorizovane brigade. Među ostalim počiniocima u Trnopolju bili su Darko Mrđa, Mladen Mitrović, Mirijan Mitrović, jedan čovjek koji se prezivao Stojanović zvan Zemunac, Dragoja Čavić, Dragan Škrbić, Stojan Madžar zvan Stole, Branko Topola i vojnici koji su se zvali Mile i Deba, kao i Zoran Žigić. Vojnici VRS-a su uz pomoć Kuruzovića dolazili izvana da siluju i seksualno napastvuju zatočenike. Pretresno vijeće podsjeća na dokaze u poglavlju 3.1.2 da su Zoran Žigić, Dragan Škrbić i Stojan Madžar bili pripadnici izviđačko-diverzantske jedinice u sastavu 43. motorizovane brigade.

3492. U incidentu 15.5 iz Priloga C Optužnici, među počiniocima koji su nanosili teške tjelesne ili duševne povrede bili su pripadnici TO-a Miška Glava. U incidentu 15.3 iz Priloga C Optužnici, pripadnici SJB-a Prijedor, pored ostalih počinitelja, nanosili su teške tjelesne i duševne povrede bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima u logoru Keraterm u periodu od 25. maja do najranije 5. avgusta 1992. U incidentu 15.2 iz Priloga C Optužnici, pripadnici SJB-a nanosili su teške tjelesne i duševne povrede bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima u logoru Omarska u periodu od 27. maja do 16. avgusta 1992., ali Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi da li su ti pripadnici bili iz SJB-a Prijedor ili nekog drugog SJB-a. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(b) da su počinioci, uključujući članove prijedorskog Kriznog štaba, koji su nanosili teške tjelesne ili duševne povrede bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima u zatočeničkim objektima vršili ta djela na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi dok su žrtve protivpravno držali u zatočenju, takođe na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.¹³³⁶⁹

3493. U vezi s ubijanjem u zatočeničkim objektima u opštini Prijedor, Pretresno vijeće je donijelo sljedeće zaključke. U incidentu 13.1 iz Priloga B Optužnici, dana 25. jula 1992. ili približno tog datuma, logorski stražari i vojnici VRS-a ubili su 190 do 220 zatočenika u logoru Keraterm nakon što su ih okupili u prostoriji broj 3. U incidentu 15.3 iz Priloga C Optužnici, tokom noći sa 2. na 3. juli 1992., logorski stražari u Keratermu ubili su jednog zatočenika. U incidentu 13.2 iz Priloga B Optužnici, logorski stražari su ubijali zatočenike u logoru Omarska. U incidentu 13.3 iz Priloga B Optužnici, 5. avgusta 1992., neidentifikovani bosanski Srbi ubili su najmanje 126 zatočenika iz logora Omarska i Keraterm, a u incidentu 13.4 iz Priloga B Optužnici, u drugoj polovini jula 1992., logorski stražari iz Omarske ubili su približno 100 do 180

¹³³⁶⁹ Incidenti 15.2, 15.3, 15.4 i 15.5 iz Priloga C Optužnici.

zatočenika iz logora Omarska. U incidentu 13.5 iz Priloga B Optužnici, logorski stražari i vojnici ubijali su zatočenike u logoru Trnopolje. Pretresno vijeće primjećuje da su logorski stražari koji su počinili ta ubistva bili ista grupa logorskih stražara koja je zatočenicima nanosila teške tjelesne ili duševne povrede. U poglavljima 8.4.2 i 8.9.2 (a), Pretresno vijeće je utvrdilo da su sva ubijanja u zatočeničkim centrima, osim u incidentu 13.3 iz Priloga B Optužnici, izvršena na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Počinioci u incidentima 13.1, 13.3 i 13.4 iz Priloga B Optužnici također su namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera.

3494. Pretresno vijeće je u poglavlju 4.10.3 utvrdilo (i) da je 23. i 26. maja 1992., pa sve do 23. jula 1992., tokom napada na sela Hambarine, Biščani, Čarakovo, Kevljani i Kamičani, u kojima su živjeli pretežno bosanski Muslimani, VRS, uključujući 5. kozaračku brigadu, u sadejstvu s policijom i paravojnim grupama granatirao i palio kuće na tim područjima. Uništili su staru džamiju u Hambarinama, džamiju u Kamičanima, džamiju u Biščanima, džamiju u Čarakovu i novu džamiju u Kevljanima. Među počiniocima su bili Velimir Đurić zvani Velja, Zoran Babić zvani Babin, Goran Gruban i Dragomir Soldat zvani Čiča; (ii) da su sredinom 1992., snage bosanskih Srba palile kuće u selu Kozaruša, u kojem su pretežno živjeli bosanski Muslimani, a istog dana, Radovan Zdjelar je, na osnovu uputstava Radiše Lješnjaka, člana Kriznog štaba, uništio kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima u Kozaruši; (iii) da su dana 24. maja 1992., borci, bosanski Srbi, u uniformama JNA s "kapama titovkama", koje je predvodio Savan Končar, bosanski Srbin iz Kozaruše, zapalili džamiju i mekteb u Kozaruši; (iv) da su dana 20. jula 1992., snage bosanskih Srba, koje su se sastojale od vojske i policije, tokom napada na područje Brda palile kuće u pretežno muslimanskim selima Rakovčani i Rizvanovići i uništile džamije u Rakovčanima, Rizvanovićima i Ravinama; (v) da je dana 30. maja 1992., nekoliko počinitelja zapalilo kuće bosanskih Muslimana, kao i Čaršijsku džamiju u gradu Prijedoru, tokom napada na grad Prijedor koji su izvele 5. kozaračka brigada, kojom je komandovao Pero Colić, 43. motorizovana brigada, kojom su komandovali Arsić i Zeljaja, te neki pripadnici 6. krajiške brigade, prijedorska policija, koju su predvodili Simo Drljača, Dule Janković i Milutin Čadžo, i jedna grupa pod nazivom Suha rebra, kao i ljudi iz Bosanskog Novog. Među počiniocima bila je grupa ljudi u kojoj su bili Milenko Milić, pripadnik paravojne jedinice Milana Andžića, njegov komandir Momčilo Radanović zvani Cigo, te Milorad Vokić, lični tjelohranitelj Sime Drljače. Ti počinioci su uništili i staru džamiju u Starom

Gradu, arhivu i biblioteku Medžlisa Islamske zajednice u gradu Prijedoru, kao i džamiju u Zgradu, u dijelu grada Prijedora koji se zove Berek. Poslije uništenja džamije u Zgradu, isti počinoci su njene ruševine, kao i stare muslimanske nišane s groblja uz džamiju, buldožerom sravnili sa zemljom i uklonili; (vi) da je Radovan Zdjelar, na osnovu uputstava Radiše Lješnjaka, člana Kriznog štaba Prijedor, uništio muslimanske domove u starom dijelu grada Prijedora i na širem području Prijedora, ubrzo nakon što je sukob u Prijedoru počeo; (vii) da su krajem avgusta 1992., Srbi uništili džamiju u Donjoj Puharskoj u gradu Prijedoru i tri kuće u neposrednoj blizini džamije, te nanijeli štetu na još tucet drugih kuća; (viii) da su samo nekoliko minuta nakon uništenja džamije u Donjoj Puharskoj, vojnici, bosanski Srbi, uništili rimokatoličku crkvu u gradu Prijedoru; (ix) da je u periodu od 24. maja do jula 1992., VRS, koji je djelovao u sadejstvu s policijom i paravojnim snagama, palio kuće u muslimanskim selima i naseljima u pretežno muslimanskim i hrvatskim selima Kozarac i Ljubija i na njihovim okolnim područjima, uključujući Hrniće, Jakupoviće i Končare. Počinoci su uništili i ambulantu u Kozarcu, Mutničku džamiju u Kozarcu, džamiju u Hrnićima, džamije u Srednjim i Gornjim Jakupovićima, te crkvu i džamiju u Ljubiji; (x) da je srpska pješadija uništila selo Mujkanovići i nanijela teška oštećenja na džamiji u Mujkanovićima; (xi) da je vojska bosanskih Srba, uključujući vojnike u uniformama JNA s crvenim trakama oko nadlaktica, sa šljemovima i šubarama, u sadejstvu s policijom, paravojnim grupama, kao i 5. kozaračkom brigadom i 6. krajiškom brigadom (koje su predvodili Basara i Veljko Brajić) granatirala i spalila 68 kuća bosanskih Hrvata u selu Briševo, u kojem su pretežno živjeli bosanski Hrvati, i uništila rimokatoličku crkvu u Briševu; i (xii) da su srpske snage dana 26. decembra 1992. ili približno tog datuma uništile rimokatoličku župnu crkvu Svetog srca Isusova u Šurkovcu. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.9.2(g) da je uništavanje kuća, stanova i sakralnih objekata počinjeno na diskriminatornoj osnovi protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.

3495. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 4.10.7 da su, tokom preuzimanja vlasti u opštini od strane SDS-a u periodu od maja do jula 1992., a konkretno poslije napada od strane VRS-a, policije i paravojnih snaga na područja i sela Hambarine, Kozarac, Kamičani, Biščani, Čarakovo, Briševo i Ljubija u kojima su živjeli pretežno bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, mnogi preživjeli pobjegli iz tih sela, potraživši utočište u okolnim šumama. Približno 20.000 nesrba u Hambarinama i

obližnjoj Ljubiji uklonjeno je 20. jula 1992. Do novembra 1992., logor Trnopolje je korišten kao tranzitni objekat za protjerivanje nesrpskog stanovništva iz Bosanske Krajine u Travnik, Turbe, Doboj, Banjaluku, Tuzlu i Gračanicu. Ljudi su iz Trnopolja odvoženi teretnim vozovima i konvojima kamiona i autobusa koje su organizovali i obezbjeđivali Simo Drljača, načelnik SJB-a, kao i policija i vojska bosanskih Srba. Od početka sukoba u aprilu do avgusta 1992., više od 30.000 Muslimana i Hrvata iz Prijedora je ili fizički uklonjeno iz te opštine, ili je napustilo svoje domove zbog nepodnošljivih uslova života koji su im bili nametnuti, ili pak iz straha za svoje živote. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.5.2 da su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate prisilno premještali i deportovali Simo Drljača, načelnik SJB-a, kao i vojska i policija bosanskih Srba. U poglavlju 8.9.2(c) utvrđeno je da su nehumana djela (prisilno premještanje) i deportacija bili diskriminatornog karaktera. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(h) da su bosanskim Muslimanima u Prijedoru nametnute mjere ograničavanja i diskriminacije koje su obuhvatale: ograničavanje kretanja bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u opštini tako što se od njih zahtijevalo da prijavljuju svoje kretanje u periodu od kraja maja do kraja juna 1992., kao i da je Krizni štab Prijedor od 12. maja 1992. pa nadalje otpuštao bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s njihovih radnih mjesta.

3496. Pretresno vijeće primjećuje da su bosanski Muslimani u opštini Prijedor bili žrtve niza zločina koji su predstavljali zabranjena djela i druga kažnjiva djela, uključujući ubijanja, zatočenje, okrutno i nečovječno postupanje, uništavanje imovine, nehumana djela (prisilno premještanje) i deportaciju. U opštini Prijedor, djela protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata počinjena su u periodu od 25. maja do najranije sredine avgusta 1992., pri čemu je najveći dio ubijanja počinjen u junu i julu 1992. Zatočenje u logoru Trnopolje trajalo je do kraja septembra 1992. Većina tih ubijanja, okrutnog i nečovječnog postupanja, uništavanja, protivpravnog zatočenja, nehumanih djela (prisilnog premještanja) i deportacija počinjena je na diskriminatornoj osnovi nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Pretresno vijeće će gore navedene faktore razmotriti dolje u tekstu, u svojim zaključcima o namjeri da se unište zaštićene grupe.

3497. *Bosanski Hrvati i bosanski Muslimani u opštini Sanski Most.* U vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Sanski Most, Pretresno vijeće je u poglavlju 8.3.2 utvrdilo da su

u incidentima 7.1 i 7.2 iz Priloga A Optužnici, 31. maja 1992. bosanske Muslimane ubili počiniooci koji su bili pripadnici 6. krajiške brigade, među kojima je bio Jadranko Palija. Među počinioocima su bili i Nenad Kaurin, pripadnik rezervnog sastava policije, i paravojne formacije koje su se nalazile u Lušci Palanci, Dabru, Kljevcima, Tomini, Kozici, Podlugu i Tramošinji. Svi ti počiniooci bili su pod komandom pukovnika Basare, komandanta 6. krajiške brigade. U poglavljima 8.4.2 i 8.9.2(a), Pretresno vijeće je utvrdilo da su ti počiniooci namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera i na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3498. U incidentu 7.3 iz Priloga A Optužnici, približno 27. juna 1992., bosanske Muslimane su ubili lokalni srpski rezervisti iz Kljevaca pod komandom Milorada Mijatovića, kao i Milutin zvani Mićo, Đukić i Rade Đukić. Milorad Mijatović i njegovi ljudi iz Kljevaca bili su potčinjeni 6. krajiškoj brigadi kojom je komandovao Branko Basara. U incidentu 7.4 iz Priloga A Optužnici, dana 1. avgusta 1992., bosanske Muslimane su ubili srpski vojnici koje je predvodio Mićo Praštalo zvani Kudra, komandant paravojne jedinice iz Lušci Palanke. Pretresno vijeće podsjeća da je paravojna jedinica iz Lušci Palanke učestvovala u napadu na Hrustovo i Vrhpolje pod komandom pukovnika Basare, u incidentu 7.2 iz Priloga A Optužnici. U incidentu 7.5 iz Priloga A Optužnici, dana 2. novembra bosanske Hrvate su ubili Daniluško Kajtez i Miloš Maksimović, pripadnici 6. krajiške brigade, kao i Todo Vokić i Goran Vukojević. Pretresno vijeće je utvrdilo da su počiniooci ubijanja u incidentu 7.3 iz Priloga A Optužnici namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera. Pretresno vijeće nije moglo da utvrdi da su počiniooci ubijanja u incidentima 7.4 i 7.5 iz Priloga A Optužnici namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera. Počiniooci ubijanja u incidentima 7.3, 7.4 i 7.5 iz Priloga A Optužnici namjeravali su da izvrše ubijanje na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3499. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 4.12.3, kako slijedi: (i) krajem maja 1992., 6. krajiška brigada VRS-a, pod komandom Branka Basare, uništila je u sadejstvu sa SOS-om kuće u muslimanskim selima Vrhpolje i Hrustovo, kao i staru džamiju u Kukavicama, džamiju u Keranima, Novu džamiju u Hrustovu-Kukavicama i džamiju u Vrhpolju, zajedno s paravojnim jedinicama koje su bile potčinjene Basari; džamiju u Mahali u sadejstvu sa TO-om; džamiju u Lukavicama, džamiju u Okreću, džamiju u Čirkićima i imamovu kuću; (ii) krajem maja 1992., lokalna policija i SOS su, po odlasku stanovništva, uništili kuće u Mahali; (iii) godine 1992., snage bosanskih

Srba su uništile džamiju u Čapalju i džamiju u Tomini; (iv) u periodu od sredine 1992. do novembra 1992., Mladen Majkić i njegov tim iz TO-a su, na osnovu naređenja pukovnika Aničića, člana Kriznog štaba Sanski Most i načelnika TO-a, uništili Novu džamiju u Donjem Kamengradu i džamiju u Šehovcima; (v) u periodu od proljeća 1992. do kraja maja 1992., pripadnici SOS-a, kojima je komandovao Dušan Šaović zvani Nunja, uništili su imovinu i poslovne objekte bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u gradu Sanskom Mostu; i (vi) krajem maja 1992., Mladen Majkić i njegova jedinica TO-a uništili su Gradsku džamiju u Sanskom Mostu. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.9.2(g) da su ta djela uništavanja bila izvršena na diskriminatornim osnovama protiv bosanskih Muslimana.

3500. Pretresno vijeće je u poglavlju 4.12.7 utvrdilo da je Vrkeš, predsjednik lokalnog SDS-a, zadužen za uklanjanje i razmjenu stanovništva i zarobljenika, izjavio da Muslimani istorijski nisu dio regiona Sanskog Mosta i da ih treba raseliti iz Sanskog Mosta kako bi taj grad postao čisto srpski. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak iz poglavlja 4.12.7 da je od kraja maja 1992. 6. krajiška brigada VRS-a, zajedno s TO-om i paravojnim grupama, uključujući SOS, izvela napade i kampanje granatiranja kako bi "očistila" većinski muslimanska sela i zaseoke, u skladu s politikom Kriznog štaba i SDS-a. Premještanja i evakuacije su izvršili 6. krajiška brigada VRS-a, TO i paravojne formacije. Pored toga, u intenzivnom granatiranju s položaja izvan ciljanih naselja i sela nanesena su teška oštećenja i bilo je poginulih, što je natjeralo stanovnike tih sela na bijeg. Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati otišli su iz opštine Sanski Most poslije provođenja odluka Kriznog štaba i SDS-a i postupaka jedinica VRS-a, TO-a, MUP-a i paravojnih grupa koje su djelovale u toj opštini. Ti postupci su obuhvatali prijetnje, granatiranje, paljenje privatne imovine, ubijanje i hapšenja, kao i premještanje u konvojima. Među počiniocima tih djela, koji su pomagali u prevozu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u konvojima, bili su pripadnici 6. krajiške brigade, Boško Banjac, član Kriznog štaba opštine Sanski Most, i Davidović, komandant srpskog Kriznog štaba u Banjaluci. Većina bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opštine Sanski Most otišla je iz opštine do kraja 1992. Pretresno vijeće je u poglavlju 8.9.2(c) utvrdilo da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili prisilno premješteni ili deportovani na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

3501. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 8.9.2(h) da su bosanskim Muslimanima u opštini Sanski Most bile nametnute mjere ograničavanja i

diskriminacije, i to kako slijedi. U periodu od 12. maja do kraja maja 1992. i tokom druge polovine 1992., vojnici 6. krajiške brigade VRS-a; srpski policajci; lokalni Srbi iz Lukavice i ljudi opisani kao martićevci, koji su, i jedni i drugi, nosili sivomaslinaste ili maslinasto zelene maskirne uniforme; Beli orlovi; i osobe opisane kao Šešeljevi četnici, ograničavali su kretanje bosanskih Muslimana u toj opštini. Dana 15. maja 1992., u skladu s odlukama Kriznog štaba ARK-a Krizni štab Sanski Most je otpustio sudije i druge zaposlenike opštinskog suda koji su po nacionalnosti bili bosanski Muslimani.

3502. Pretresno vijeće primjećuje da su u relativno kratkom vremenskom periodu, prvenstveno krajem maja 1992., kao i tokom perioda do početka avgusta 1992., bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u opštini Sanski Most bili žrtve niza zločina koji su predstavljali zabranjena djela i druga kažnjiva djela, uključujući ubijanja, uništavanje imovine, nehumana djela (prisilno premještanje), deportaciju i mjere ograničavanja i diskriminacije. Djela su počinjena protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata na diskriminatornim osnovama i u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Do ljeta 1992. u opštini je ostalo vrlo malo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Pretresno vijeće će gore navedene faktore razmotriti dolje u tekstu, u svojim zaključcima o namjeri da se unište zaštićene grupe.

Mens rea - ocjena faktora koji se odnose na namjeru fizičkih počinitelaca da djelimično unište bosanske Muslimane i bosanske Hrvate kao takve

3503. Kao što je navedeno gore u tekstu, Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi da su bosanski Hrvati u opštinama Foča, Ključ, Kotor-Varoš i Vlasenica bili podvrgavani bilo kakvim zabranjenim djelima.

3504. Za bosanske Muslimane u opštini Ključ i bosanske Hrvate u opštinama Sanski Most i Prijedor, Pretresno vijeće konstatuje da obrazac i rasprostranjeni karakter djela i propusta ukazuju na težinu i ozbiljnost zločina, ali da dokazi ne dopuštaju da se izvede zaključak da su fizički počinioci zabranjenih djela - kao pojedinci ili kao pripadnici vojnih, policijskih ili drugih jedinica - dijelili namjeru da djelimično unište zaštićene grupe. Zabranjena djela ili propusti fizičkih počinitelaca nekog konkretnog incidenta nisu bili, sami po sebi i za sebe, dovoljni da bi dopustili da se izvede zaključak da su oni posjedovali traženu posebnu namjeru, čak i kad se u obzir uzmu popratne činjenice i okolnosti. Uz ograničeni broj izuzetaka koji se navode u narednim paragrafima, dokazi

ne ukazuju na postojanje dovoljnih veza ili pripadnosti između različitih fizičkih počinitelja i različitih zločina, na osnovu kojih bi se van razumne sumnje mogao izvesti takav zaključak.

3505. Za one slučajeve u kojima je Pretresno vijeće utvrdilo da je fizički počinitelj zabranjenog djela izvršio više od jednog zabranjenog ili nekog drugog kažnjivog djela,¹³³⁷⁰ Pretresno vijeće konstatuje da popratne činjenice i okolnosti ne dopuštaju Pretresnom vijeću da van razumne sumnje izvede zaključak da su ti fizički počinioci posjedovali traženu posebnu namjeru. Te činjenice i okolnosti obuhvataju sljedeće: relativno mali broj žrtava u svakom od zabranjenih djela; dužinu vremena u kojem su zabranjena djela počinjena; razmjere zabranjenih djela izvršenih nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima značajno su se razlikovale ili Pretresnom vijeću nisu predočeni dovoljni dokazi da bi utvrdilo njihove razmjere; i nedostatak dokaza o koordinaciji između dotičnih fizičkih počinitelja. U nekim slučajevima, Pretresnom vijeću nisu predočeni dovoljni dokazi da bi Vijeće fizičke počiniocima moglo da identifikuje konkretnije osim kao službenike MUP-a, lokalne policajce ili pripadnike VRS-a, što je pak onemogućilo daljnju analizu učešća tih pojedinaca u više od jednog zabranjenog djela ili u nekom drugom kažnjivom djelu. Pretresno vijeće će dolje u tekstu govoriti o nekim od tih konkretnih veza.

3506. U vezi s bosanskim Hrvatima u opštini Sanski Most, Pretresno vijeće napominje da su i zabranjena djela i druga kažnjiva djela počinjena nad bosanskim Hrvatima u periodu do kraja novembra 1992. Ta djela su počinili pripadnici 6. krajiške brigade ili paravojne formacije potčinjene 6. krajiškoj brigadi, a do ljeta 1992. godine u opštini je ostalo tek malo bosanskih Hrvata. Međutim, Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o samo nekoliko zabranjenih djela ubijanja koja su počinjena nad bosanskim Hrvatima i nisu mu predočeni dovoljni dokazi da bi utvrdilo razmjere drugih kažnjivih djela koja su isti počinioci počinili nad bosanskim Hrvatima. Iz tih razloga, Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi da su ti fizički počinioci posjedovali traženu posebnu namjeru u odnosu na bosanske Hrvate u opštini Sanski Most.

3507. U vezi s bosanskim Hrvatima u opštini Prijedor, Pretresno vijeće napominje da su nad bosanskim Hrvatima u periodu do sredine avgusta 1992. počinjena i zabranjena djela i druga kažnjiva djela. . Ta djela su počinili pripadnici Banjalučkog korpusa,

¹³³⁷⁰ Osim veza o kojima se govori u zaključcima Pretresnog vijeća, v. npr. Simu Drljaču, koji je bio na čelu SJB-a Prijedor, a bio je umiješan u zabranjena djela i druga kažnjiva djela u opštini Prijedor.

uključujući 43. motorizovanu brigadu i jedinice 6. krajiške brigade. Do 1993. godine, u opštini je ostala približno polovina stanovnika hrvatske nacionalnosti. Međutim, Pretresnom vijeću su predloženi dokazi o samo nekoliko zabranjenih djela ubijanja i nanošenja teških tjelesnih ili duševnih povreda počinjenih nad bosanskim Hrvatima i nisu mu predloženi dovoljni dokazi da bi utvrdilo razmjere drugih kažnjivih djela koja su isti počinioči počinili nad bosanskim Hrvatima. Iz tih razloga, Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da utvrdi da su ti fizički počinioči posjedovali traženu posebnu namjeru u odnosu na bosanske Hrvate u opštini Prijedor.

3508. Međutim, u vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Ključ i bosanskim Hrvatima u opštinama Sanski Most i Prijedor, Pretresno vijeće će u poglavlju 9.2.14 dalje razmotriti da li su okolnosti i kontekst u kojima su zabranjena djela i druga kažnjiva djela počinjena relevantni za ocjenu posebne namjere optuženog i svih drugih učesnika UZP-a koji se navode u optužnici, a koji nisu bili fizički počinioči. U tim okolnostima, Pretresno vijeće će dalje ocijeniti da li su fizički počinioči, koji nisu posjedovali posebnu namjeru, ipak bili sredstvo koje su optuženi i/ili drugi navodni učesnici UZP-a koristili za potrebe sveobuhvatnog UZP-a.

3509. Pretresno vijeće će sada ocijeniti posebnu namjeru fizičkih počinilaca zabranjenih djela u odnosu na bosanske Muslimane u opštini Kotor-Varoš, opštini Sanski Most, opštini Foča, opštini Vlasenica i opštini Prijedor. Ocjena će biti zasnovana na faktorima koji su identifikovani i zaključcima na koje se podsjeća u ovom poglavlju (gore).

3510. *Bosanski Muslimani u opštini Kotor-Varoš.* U vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Kotor-Varoš, Pretresno vijeće primjećuje da je identifikovalo konkretne pojedince iz 1. kotorvaroške lake pješadijske brigade VRS-a koji su izvršili zabranjena ili druga kažnjiva djela u relativno kratkom vremenskom periodu i u okviru iste komandne strukture. Dana 2. jula 1992., snage pod komandom Slobodana Župljanina, komandanta 2. pješadijskog bataljona 22. brigade VRS-a, ubile su najmanje 30 bosanskih Muslimana, uključujući 15 bosanskih Muslimana koji su bili zatočeni u Alagićevom kafiću. Snage pod komandom Dušana Novakovića, komandanta 1. kotorvaroške lake pješadijske brigade VRS-a, zatočile su, odvojile i ubile 150 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Grabovici 4. novembra 1992. Pretresno vijeće je u poglavlju 3.1.2 utvrdilo da su i Novaković i Župljanin direktno odgovarali pukovniku Janku Triviću, koji je komandovao Operativnom grupom Vlašić i

koji je u oktobru 1992. postao komandant 22. lake pješadijske brigade. Zabranjena djela, kako je utvrđeno u poglavljima 8.4.2 i 8.9.2(b), bila su masovnih razmjera, počinjena protiv bosanskih Muslimana na diskriminatornim osnovama i u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Pretresno vijeće podsjeća i na to da su vojnici iz jedinica iz Grabovice i Vrbanjaca, koje su činile dio Operativne grupe Vlašić, učestvovali u prikrivanju ubijanja u školi u Grabovici. Pretresno vijeće takođe podsjeća na to da je 1. kotorvaroška laka pješadijska brigada VRS-a, koja je bila pod Trivićevom komandom, od maja 1992. pa nadalje, izvršila uništavanje mnogih kuća bosanskih Muslimana, džamija i turbeta, isto tako na diskriminatornim osnovama.

3511. Pretresno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Orijeja,¹³³⁷¹ da je, s obzirom na razmjere ubijanja, ulogu Novakovića i Župljanina, koji su bili pod neposrednom Trivićevom komandom, na diskriminatornu prirodu tih djela, te na široku umiješanost jedinica koje su pripadale Triviću u prikrivanje oba ta djela, jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su Novaković i Župljanin imali namjeru da unište dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana kada su vršili zabranjena djela ubijanja.

3512. Međutim, Pretresno vijeće nije u mogućnosti da utvrdi traženu posebnu namjeru drugih fizičkih počinilaca zabranjenih djela u opštini Kotor-Varoš budući da Pretresno vijeće nije bilo u mogućnosti da fizičke počiniocce identifikuje konkretnije od toga da se radilo o pripadnicima srpskih vojnih snaga ili pripadnicima VRS-a, što je onemogućilo daljnju analizu učešća tih pojedinaca u više od jednog zabranjenog djela ili drugog kažnjivog djela. Međutim, Pretresno vijeće će u poglavlju 9.2.14 dalje razmotriti da li su okolnosti i kontekst u kojima su zabranjena djela i druga kažnjiva djela bila počinjena relevantni za ocjenu posebne namjere optuženog i svih drugih učesnika UZP-a koji se navode u optužnici, a koji nisu bili fizički počinioci.

3513. *Bosanski Muslimani u opštini Sanski Most.* U vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Sanski Most, Pretresno vijeće primjećuje da su u relativno kratkom vremenskom periodu, prvenstveno krajem maja 1992., kao i tokom perioda do početka avgusta 1992., bosanski Muslimani u opštini Sanski Most bili žrtve niza zločina koji su predstavljali zabranjena djela i druga kažnjiva djela, uključujući ubijanja, uništavanje imovine, nehumana djela (prisilno premještanje), deportaciju i mjere ograničavanja i diskriminacije. Djela protiv bosanskih Muslimana počinjena su na diskriminatornim

¹³³⁷¹ V. dalje poglavlje 13.

osnovama i u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Do ljeta 1992., u opštini je ostalo vrlo malo bosanskih Muslimana. Pretresno vijeće napominje da su zabranjena djela ubijanja izvršili pripadnici 6. krajiške brigade VRS-a, pod komandom pukovnika Basare, ili pripadnici paravojnih formacija potčinjeni 6. krajiškoj brigadi.¹³³⁷² Ubijanja u incidentima 7.1 i 7.2 iz Priloga A Optužnici počinjena su istovremeno s velikim brojem djela uništavanja vjerskih objekata koja je izvršila 6. krajiška brigada VRS-a, a koja je često radila u sprezi sa SOS-om ili paravojnim jedinicama. Ubijanja u svim relevantnim incidentima iz priloga Optužnici počinjena su istovremeno s djelima nehumanih djela (prisilnog premještanja), deportacije i mjera ograničavanja širom opštine Sanski Most, u njima je u velikoj mjeri učestvovala 6. krajiška brigada, a na metu su uzeti bosanski Muslimani na diskriminirajući način. Pretresno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Orijeja, konstatuje da je, s obzirom na intenzitet napada na opštinu Sanski Most koji je izvela 6. krajiška brigada, rasprostranjenu i diskriminatornu prirodu djela, te na široku umiješanost 6. krajiške brigade u sve zločine, jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su fizički počinioci zabranjenih djela imali namjeru da unište dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana kada su vršili zabranjena djela ubijanja.

3514. *Bosanski Muslimani u opštini Foča.* U vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Foča, Pretresno vijeće primjećuje da su u relativno kratkom vremenskom periodu, od juna do početka avgusta 1992., bosanski Muslimani u opštini Foča bili žrtve niza zločina koji su predstavljali zabranjena djela i druga kažnjiva djela, uključujući ubijanja, zatočenje, uništavanje imovine, nehumana djela (prisilno premještanje), deportaciju i mjere ograničavanja i diskriminacije. Djela protiv bosanskih Muslimana počinjena su na diskriminatornim osnovama i u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Do ljeta 1992. u toj opštini je ostalo vrlo malo bosanskih Muslimana. Pretresno vijeće napominje da su zabranjena djela ubijanja i nanošenja teških tjelesnih i duševnih povreda izvršili počinioci iz Taktičke grupe Foča. Dragan Zelenović zvani Zelja i Radomir Kovač zvani Klanfa nanosili su teške tjelesne i duševne povrede bosanskim Muslimanima u više zatočeničkih objekata u periodu od

¹³³⁷² Izuzev incidenta 7.4 iz Priloga A Optužnici, kada su 1. avgusta 1992. bosanske Muslimane ubili srpski vojnici koje je predvodio Mićo Praštalo zvani Kudra, komandant paravojne jedinice iz Lušci Palanke. Međutim, Pretresno vijeće napominje da je Praštalova jedinica 31. maja 1992., kada je bila umiješana u ubijanje bosanskih Muslimana, bila potčinjena 6. krajiškoj brigadi .

juna do avgusta 1992.¹³³⁷³ Oni su takođe početkom jula 1992. ubili bosanske Muslimane u incidentu 2.1 iz Priloga A Optužnici. I Radovan Stanković je nanosio teške tjelesne i duševne povrede bosanskim Muslimanima u jednom zatočeničkom objektu.¹³³⁷⁴ Radomir Kovač je bio pripadnik jedinice kojom je komandovao Brane Ćosović, a Radovan Stanković jedinice kojom je komandovao Pero Elez; obojica komandanata dobijala su naređenja od Marka Kovača, komandanta Taktičke grupe Foča. Pero Elez, Nikola Brčić, Neđo Samardžić i Zoran Samardžić ubili su više stotina zatočenih bosanskih Muslimana u incidentu 5.1 iz Priloga B Optužnici u drugoj polovini 1992. godine i svi ti počinioci, kao i Radovan Stanković, podvrgavali su bosanske Muslimane okrutnom i nečovječnom postupanju u dva zatočenička objekta.¹³³⁷⁵ To postupanje je obuhvatalo silovanje žena i djevojčica, bosanskih Muslimanki. Dragoljub Kunarac zvani Žaga je u tri zatočenička objekta nanosio teške tjelesne i duševne povrede, koje su obuhvatale silovanje žena i djevojčica, bosanskih Muslimanki.¹³³⁷⁶ U periodu od početka juna 1992. do približno 5. avgusta 1992., Dragoljub Kunarac i njegov odred palili su kuće i stanove bosanskih Muslimana i uništili jedan sakralni objekat bosanskih Muslimana u gradu Foči. Odred Dragoljuba Kunarca bio je jedinica pod kontrolom Fočanske brigade i naređenja je dobijao od Marka Kovača.

3515. Svaki od gore navedenih počinitelja, potčinjenih Marku Kovaču, radili su i s drugima koji su u neposrednoj blizini u geografskom i vremenskom smislu izvršili više od jednog zabranjenog djela. Marko Kovač je naredio Neđi Samardžiću i Nikoli Brčiću da ubiju tri starije žene, bosanske Muslimanke, u opštini Foča u njegovom prisustvu.¹³³⁷⁷ Pored toga, Marko Kovač je, preko svoje Vojne komande, bio odgovoran za zatočenja u KP Domu Foča. Pretresno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Orijeja, da je, s obzirom na intenzitet napada na Foču od početka juna 1992., široku umiješanost Taktičke grupe Foča u mnoga zabranjena djela i druga kažnjiva djela počinjena u neposrednoj geografskoj i vremenskoj blizini, te na sistematsku i

¹³³⁷³ Dragan Zelenović: Incidenti 2.1 iz Priloga A, 6.2 i 6.3 iz Priloga C Optužnici u radničkim barakama u Buk Bijeloi, i 6.5 iz Priloga C Optužnici; Radomir Kovač: Incidenti 2.1 iz Priloga A i 6.2 iz Priloga C Optužnici.

¹³³⁷⁴ Incident 6.2 iz Priloga C Optužnici.

¹³³⁷⁵ Incidenti 6.1 i 6.2 iz Priloga C Optužnici.

¹³³⁷⁶ Radovan Stanković: incident 6.2 iz Priloga C Optužnici; Dragoljub Kunarac zvani Žaga: incidenti 6.2, 6.4 i 6.5 iz Priloga C Optužnici.

¹³³⁷⁷ Pretresno vijeće primjećuje da je to djelo izvršeno 1993. godine i da, shodno tome, spada izvan vremenskog okvira zabranjenih djela iz tačke 1 Optužnice. Shodno tome, Pretresno vijeće nije uzelo to djelo u obzir prilikom utvrđivanja *actusa reusa* i na ove dokaze se oslanja samo u svrhu izvođenja zaključka o posebnoj namjeri fizičkih počinitelja iz popratnih činjenica i okolnosti.

diskriminatornu prirodu svih zabranjenih djela, jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su određeni fizički počinioci zabranjenih djela imali namjeru da unište dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana kada su vršili ta zabranjena djela. Ti fizički počinioci bili su prevashodno Marko Kovač, Dragoljub Kunarac,¹³³⁷⁸ Nikola Brčić, Radomir Kovač, Pero Elez, Neđo Samardžić, Zoran Samardžić i oni fizički počinioci koji su im bili potčinjeni i/ili koji su bili pripadnici SJB-a Foča, a koji su izvršili višestruka zabranjena i/ili druga kažnjiva djela.

3516. *Bosanski Muslimani u opštini Vlasenica.* U vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Vlasenica, Pretresno vijeće primjećuje da su u relativno kratkom vremenskom periodu, od juna do 30. septembra 1992., bosanski Muslimani bili žrtve niza zločina koji su predstavljali zabranjena djela i druga kažnjiva djela, uključujući ubijanja, zatočenje, uništavanje imovine, nehumana djela (prisilno premještanje), deportaciju, pljačku i oduzimanje imovine i mjere ograničavanja i diskriminacije. Djela protiv bosanskih Muslimana počinjena su na diskriminatornim osnovama i u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Do avgusta 1992., skoro svi bosanski Muslimani su napustili opštinu. Pretresno vijeće napominje da su zabranjena djela ubijanja i nanošenja teških tjelesnih i duševnih povreda izvršili počinioci iz SJB-a Vlasenica i da su Mićo Kraljević i njegov vod specijalne policije iz sastava SJB-a Vlasenica odigrali glavnu ulogu u tome.

3517. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.14.1, *Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici* da je Kraljević bio direktno potčinjen Radenku Staniću, komandiru policijske stanice, koji je pak bio potčinjen Manetu Đuriću, načelniku SJB-a Vlasenica od maja 1992. i članu Kriznog štaba. Dana 2. juna 1992., pripadnici Kraljevićeve jedinice kojima su podršku pružali pripadnici VRS-a bili su među počiniocima u incidentu 9.1 iz Priloga A Optužnici. Kraljević je naredio svojoj jedinici da očisti teritoriju - u operaciji koja je pokrivala veliko područje, uključujući muslimansko selo Drum - od bosanskih Muslimana i da ubije ljude koji budu bježali. Kraljevićeve jedinica bila je u to vrijeme operativno pod komandom SJB-a Vlasenica do određenog trenutka u junu, kada je bila i formalno pridodata SJB-u Vlasenica. Dana 30. ili 31. maja 1992. i 2. juna 1992., Kraljevićeve jedinice je uništavala kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima tokom dviju operacija u Gradini. Uništavanje je posebno bilo počinjeno u

¹³³⁷⁸ Pretresno vijeće primjećuje da Dragoljub Kunarac, koji je bio optužen u Presudi u predmetu *Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i drugih*, izrečenoj 22. februara 2001., nije bio optužen za krivično djelo genocida.

samoj Gradini i okolnim selima kao što su Barice i Piskavice, mješovito srpsko i muslimansko selo. U maju i junu 1992., Kraljevićeva jedinica je zauzela Gradinu, Sušicu i druge zaseoke bosanskih Muslimana i poslala žene i djecu u grad Vlasenicu. Ta jedinica je spalila sve kuće bosanskih Muslimana kako bi se njihovi vlasnici spriječili da se vrate. U 16 zauzetih sela nije ostao nijedan stanovnik nesrpske nacionalnosti; oni koji su preživjeli ili su pobjegli ili su odvedeni u logor Sušica. U junu 1992., Kraljevićeva jedinica je oduzimala imovinu iz stanova bosanskih Muslimana u gradu Vlasenici na diskriminatornoj osnovi.

3518. U vezi s logorom Sušica, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.14.1, *Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici*, da su Dragan Nikolić i Goran Tešić bili trajno stacionirani u logoru po Kraljevićevom naređenju u periodu od 15.-18. juna do septembra 1992., kada je logor Sušica zatvoren. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.15.2, *Incident 19.3. iz Priloga C Optužnici*, da je Dragan Nikolić bio direktno odgovoran Kraljeviću i da mu je bio potčinjen. Kraljević mu je izdao uputstva da preduzima sve bezbjednosne mjere koje bude smatrao neophodnim. U junu i julu 1992., Nikolić i Tešić ubili su osam bosanskih Muslimana u logoru Sušica i, do septembra 1992., obojica su podvrgavali bosanske Muslimane djelima koja predstavljaju nanošenje teških tjelesnih i duševnih povreda. Početkom juna 1992. u logoru Sušica, Nikolić je naredio da se od zatočenih bosanskih Muslimana oduzme imovina; stražari su takođe oduzeli dragocjenosti od preko 800 žena, bosanskih Muslimanki. Veljko Bašić, bivši policajac mobilisan u SJB Vlasenica, koji je u logoru Sušica takođe imao ulogu komandanta, bio je komandant i u srednjoj školi u Vlasenici, gdje je, u periodu od 31. maja 1992. do 8. juna 1992., 160 muškaraca, bosanskih Muslimana, izloženo djelima kojima su im nanesene teške tjelesne i duševne povrede. U vezi sa Sušicom, u incidentu 16.2 iz Priloga B Optužnici, Pretresno vijeće je utvrdilo da je Kraljevićev pretpostavljeni, Mane Đurić, naredio pripadnicima MUP-a da uklone 140-150 zatočenih bosanskih Muslimana iz logora Sušica, poslije čega su ih pripadnici MUP-a ubili 30. septembra 1992.

3519. Pretresno vijeće konstatuje da je napad na Vlasenicu krajem maja 1992. bio intenzivan i da su u njemu SJB Vlasenica i, konkretno, Mićo Kraljević, koji je bio neposredno potčinjen Manetu Đuriću, u velikoj mjeri bili umiješani u sva zabranjena djela i druga kažnjiva djela. Ta djela su bila počinjena u neposrednoj blizini u smislu vremena i lokacije. Zabranjena djela su takođe po prirodi bila sistematska i

diskriminatorna. Pretresno vijeće stoga konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Orijeja, da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su određeni fizički počinioci zabranjenih djela imali namjeru da unište dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana kada su vršili ta zabranjena djela. Ti fizički počinioci bili su prevashodno Mane Đurić, Mićo Kraljević, Dragan Nikolić, Goran Tešić, Veljko Bašić i oni fizički počinioci koji su im bili potčinjeni i/ili koji su bili pripadnici SJB-a Vlasenica, a koji su izvršili višestruka zabranjena i/ili druga kažnjiva djela.

3520. *Bosanski Muslimani u opštini Prijedor.* U vezi s bosanskim Muslimanima u opštini Prijedor, Pretresno vijeće primjećuje da su u relativno kratkom vremenskom periodu, prvenstveno krajem maja 1992., kao i tokom perioda do sredine avgusta 1992., bosanski Muslimani u opštini Prijedor bili žrtve niza zločina koji su predstavljali zabranjena djela i druga kažnjiva djela, uključujući ubijanja, nanošenje teških tjelesnih i duševnih povreda, uništavanje imovine, nehumana djela (prisilno premještanje), deportaciju, pljačku i oduzimanje imovine, kao i nametanje mjera ograničavanja i diskriminacije. Skoro sva ubijanja počinjena su u junu i julu 1992. Zabranjena djela počinjena su uglavnom protiv bosanskih Muslimana na diskriminatornim osnovama i u kontekstu rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Do ljeta 1992., u opštini je ostalo vrlo malo bosanskih Muslimana.

3521. Pretresno vijeće primjećuje da su sva zabranjena djela ubijanja pretežno bosanskih Muslimana u incidentima 6.1, 6.2, 6.3 i 6.4 iz Priloga A Optužnici počinili, između ostalih, pripadnici 6. krajiške brigade i 43. motorizovane brigade VRS-a, među kojima su bili Vladimir Arsić i Radmilo Zeljaja. Radmilo Zeljaja iz 43. motorizovane brigade i Duško Tadić su konkretno učestvovali u ubijanjima u incidentima 6.1 i 6.4 iz Priloga A Optužnici. Ubijanja su počinjena u kontekstu šireg napada koji su krajem maja 1992. na područjima sela Kozarac, Prijedora i Sanskog Mosta izvele jedinice VRS-a. U tom napadu je učestvovala 6. krajiška brigada kojom je komandovao Branko Basara. Pretresno vijeće je u ovom poglavlju utvrdilo, uz suprotno mišljenje sudije Orijeja, da su pripadnici 6. krajiške brigade imali namjeru da unište bosanske Muslimane tako što su ih u Sanskom Mostu ciljali počev od juna 1992. pa nadalje. Među drugim jedinicama VRS-a koje su učestvovala u napadu bile su jedinice iz sastava Banjalučkog korpusa, pod Talićevom komandom, uključujući 343. mehanizovanu brigadu, kasnije preimenovanu u 43. motorizovanu brigadu, pod komandom Vladimira Arsića i njegovog zamjenika, Radmila Zeljaje. Te brigade su djelovale zajedno s pripadnicima 5.

kozaračke brigade. Ubijanja pretežno bosanskih Muslimana u julu 1992. u incidentima 6.5 i 6.6 iz Priloga A Optužnici počinjena su u neposrednoj blizini, a naknadni pokušaj čišćenja mjesta tih zločina izvršili su, pored ostalih, pripadnici 43. motorizovane brigade. Među njima su bili Goran Gruban i Rade Bilbija. Ubijanje pretežno bosanskih Hrvata u incidentu 6.9 iz Priloga A Optužnici, dana 24. i 25. jula 1992., počinili su pripadnici 6. krajiške brigade pod komandom pukovnika Basare, i 5. kozaračke brigade, pri čemu su i jedni i drugi učestvovali u drugim zabranjenim djelima. Pretresno vijeće takođe podsjeća da su fizički počinioци ubijanja u incidentima 6.1, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7, 6.8 i 6.9 iz Priloga A Optužnici namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera.

3522. U vezi s teškim tjelesnim i duševnim povredama koje su nanosili počinioци u incidentima 15.2 iz Priloga C Optužnici (Omarska), 15.3 iz Priloga C Optužnici (Keraterm) i 15.4 iz Priloga C Optužnici (Trnopolje), Pretresno vijeće je utvrdilo da je nekolicina fizičkih počinilaca tih zabranjenih djela dijelila zajedničku pripadnost i učestvovala u više zabranjenih djela. Sva ta djela izvršena su na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Dušan Knežević zvani Duća i Zoran Žigić silovali su i seksualno napastvovali zatočenice u Omarskoj i zlostavljali zatočenike u Keratermu. Među ostalim fizičkim počinioциma iz redova VRS-a koji su u Keratermu nanosili teške tjelesne ili duševne povrede bili su pripadnici Banjalučkog korpusa ili 1. KK-a. U Trnopolju su fizički počinioци bili Slobodan Kuruzović, komandant logora, i Slavko Puhalić, zamjenik komandanta, kao i Dragan Škrbić, Stojan Madžar i Zoran Žigić. Slobodan Kuruzović, Dušan Knežević, zvani Duća, i Slavko Puhalić bili su pripadnici 43. motorizovane brigade, a Zoran Žigić, Dragan Škrbić i Stojan Madžar bili su pripadnici izviđačko-diverzantske jedinice u sastavu 43. motorizovane brigade. Pretresno vijeće je takođe utvrdilo da su vojnici VRS-a, dana 25. jula 1992. ili približno tog datuma, bili odgovorni za ubijanje 190 do 220 bosanskih Muslimana u prostoriji broj 3 u Keratermu. Isto tako, u julu ili početkom avgusta 1992., logorski stražari, među kojima su bili pripadnici 43. motorizovane brigade, kao i Banjalučkog korpusa ili 1. KK-a, ubili su zatočenike u incidentima 15.3 iz Priloga C Optužnici i 13.2, 13.4 i 13.5 iz Priloga B Optužnici.

3523. Zabranjena djela u periodu od kraja maja 1992., uključujući i period do sredine avgusta 1992., počinjena su istovremeno s diskriminatornim djelima uništavanja koje je izvršilo više počinilaca, a među njima su, između ostalih, bili pripadnici 5. kozaračke brigade, 43. motorizovane brigade, 6. krajiške brigade i VRS-a, koji su djelovali u

sprezi s policijom i paravojnim snagama. Zabranjena djela su takođe bila počinjena istovremeno s djelima nehumanih djela (prisilnog premještanja), deportacije i mjera ograničavanja, što je, pored ostalih, izvršio VRS, djelujući u sprezi s policijom ili Kriznim štabom Prijedor.

3524. Pretresno vijeće konstatuje da je napad na opštinu Prijedor bio intenzivan, da je izveden u kratkom vremenskom periodu i da je obuhvatao fizičke počiniocima koji su zajedno počinili zločine i bili dio istih jedinica ili brigada, kao što su 43. motorizovana brigada kojom su upravljali Vladimir Arsić i Radmilo Zeljaja, 6. krajiška brigada pod komandom Branka Basare, jedinice Banjalučkog korpusa kojim je komandovao Talić, te pojedinci koji su radili s Duškom Tadićem. S obzirom na rasprostranjenu i diskriminatornu prirodu tih djela, te na široku umiješanost 43. motorizovane brigade u skoro sva zabranjena djela, Pretresno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Orijeja, da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su određeni fizički počinioci zabranjenih djela imali namjeru da unište dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana kada su vršili zabranjena djela ubijanja i nanošenja teških tjelesnih ili duševnih povreda. Među fizičkim počiniocima koji su dijelili namjeru da unište bosanske Muslimane u Prijedoru bili su: jedinice VRS-a iz sastava Banjalučkog korpusa, kojima je komandovao Talić, uključujući 43. motorizovanu brigadu pod komandom Vladimir Arsića zajedno sa Radmilom Zeljajom; jedinice 6. krajiške brigade pod komandom Branka Basare; i Duško Tadić. Među konkretnim pripadnicima 43. motorizovane brigade za koje se zna da su učestvovali u više zabranjenih djela bili su: Goran Gruban, Rade Bilbija, Dušan Knežević zvan Duća, Dragan Škrbić, Stojan Madžar, Zoran Žigić, Slobodan Kuruzović i Slavko Puhalić.

3525. Pretresno vijeće nije u mogućnosti da utvrdi traženu posebnu namjeru drugih fizičkih počinitelja zabranjenih djela u opštini Prijedor, s obzirom na to da ti počinioci nisu navedeni po imenu i/ili njihova pripadnost nije utvrđena. To onemogućuje donošenje bilo kakvog zaključka o obimu i prirodi njihove umiješanosti u zabranjena i/ili druga kažnjiva djela. U vezi s logorima, Pretresno vijeće primjećuje da je Krizni štab Prijedor osnovao Omarsku, Keraterm i Trnopolje, gdje su bosanski Hrvati i bosanski Muslimani bili izloženi teškim tjelesnim i duševnim povredama i ubijanju. Krizni štab Prijedor je takođe bosanskim Muslimanima nametnuo mjere ograničavanja i diskriminacije počev od 12. maja 1992. pa nadalje i vršio je prisilna premještanja i deportacije. Sva zabranjena djela izvršena su na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

Pretno vijeće napominje da je Krizni štab Prijedor prevashodno učestvovao u osnivanju tih logora i u upravljanju njima. Bez daljnjih dokaza o učešću nekog po imenu navedenog počinioca zabranjenog djela koji je pripadao Kriznom štabu Prijedor ne može se izvesti zaključak o posebnoj namjeri. To posebno vrijedi kada se ocjenjuju popratne činjenice i okolnosti u kojima je više fizičkih počinitelja izvršilo zabranjena djela. Izuzeci od toga su poznati članovi Kriznog štaba koji su vršili zabranjena djela, kao što su Radmilo Zeljaja i Slobodan Kuruzović. Iz tih razloga, Pretresno vijeće ne može da izvede zaključak van razumne sumnje da su drugi nepoznati članovi Kriznog štaba Prijedor posjedovali traženu posebnu namjeru. Međutim, Pretresno vijeće će u poglavlju 9.2.14 dalje razmotriti da li su okolnosti i kontekst u kojima su zabranjena i druga kažnjiva djela počinjena relevantni za ocjenu posebne namjere optuženog i/ili svih drugih učesnika UZP-a koji se navode u optužnici, a koji nisu bili fizički počinioci.

3526. U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Orijeja, da su fizički počinioci zabranjenih djela u opštinama Sanski Most, Vlasenica i Foča, kao i određeni po imenu navedeni počinioci u opštinama Kotor-Varoš i Prijedor, namjeravali da bosanske Muslimane u onim opštinama koje se navode u tački 1 Optužnice unište kao dio zaštićene grupe. Pitanje da li je ciljani dio činio znatan dio zaštićene grupe, u onoj mjeri u kojoj se to pitanje odnosi na posebnu namjeru fizičkih počinitelja, biće razmotreno dolje u tekstu.

Mens rea - da li se radilo o znatnom dijelu zaštićenih grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata

3527. Tužilaštvo je iznijelo argument da uništenje "dijela" neke grupe obuhvata ograničena geografska područja, kao što je opština.¹³³⁷⁹ Tužilaštvo tvrdi da "ciljane zajednice" u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice nisu bile nasumične skupine pojedinaca, već da se radilo o "jasno definisanim entitetima", od kojih svaki ima svoju specifičnu istoriju, privrženost i identitet, koji su se razvijali tokom više vijekova.¹³³⁸⁰

Tužilaštvo je iznijelo argument da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u Prijedoru, na primjer – s obzirom na razmjere zabranjenih djela koja su tamo počinjena – bili ciljani za uništenje kako bi to, pored ostalog, ostatku te zaštićene grupe služilo kao uvjerljiv primjer fizičkog nestanka bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, budući da

¹³³⁷⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 383.

¹³³⁸⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 385.

su bili "ranjivi i bespomoćni".¹³³⁸¹ Odbrana je ustvrdila da namjera, kako je opisana u paragrafu 37 Optužnice, jeste namjera za selektivno ubijanje u "nekim opštinama" i da stoga ta namjera ne uzima za cilj neku grupu koja predstavlja "dovoljno znatan dio bosansko-muslimanskog/hrvatskog stanovništva [Bosne i Hercegovine]".¹³³⁸² Odbrana je iznijela argument da se u Optužnici ne navodi kampanja čiji je cilj bio uništenje neke grupe, čak ni djelimično. Odbrana, zapravo, suprotno tome, sugerije da se u Optužnici implicira diskriminatorni pristup ubijanju, što je antiteza namjeri da se fizički unište te grupe.¹³³⁸³ Odbrana je objasnila da je kod ocjenjivanja znatnosti neophodno razmotriti da li je ciljana grupa bila znatna u odnosu na muslimansko ili hrvatsko stanovništvo Bosne i Hercegovine u cjelini.¹³³⁸⁴ Pretresno vijeće će argumente koji se odnose na optuženog i/ili navodne učesnike UZP-a koji nisu bili fizički počinioci dalje razmotriti u poglavlju 9.2.14.

3528. Pretresno vijeće podsjeća, kako se navodi u poglavlju 8.10.1, da prilikom određivanja znatnosti grupe, brojčana veličina ciljanog dijela zaštićene grupe u apsolutnom smislu predstavlja jedan od mnogih faktora. Ostali faktori obuhvataju: brojčanu veličinu dijela u odnosu na ukupnu veličinu grupe; značaj dijela grupe u okviru grupe u cjelini i pitanje da li taj dio simboliše cijelu grupu ili je ključan za njen opstanak; područje djelovanja i kontrole počinilaca; i granice potencijalnog doseg počinilaca. Pretresno vijeće ponavlja da se ovaj odjeljak odnosi na posebnu namjeru fizičkih počinilaca i da se, shodno tome, prilikom utvrđivanja da li je ciljani dio bio znatan, u obzir moraju uzeti, pored ostalog, aktivnosti, *de facto* kontrola i doseg fizičkih počinilaca. Pretresno vijeće s tim u vezi podsjeća na praksu Žalbenog vijeća, shodno kojoj je "[n]amjera počinioca genocida da uništi uvijek [...] ograničena prilikama koje mu se pružaju. Mada ovaj faktor ne može sam za sebe biti pokazatelj toga da li je ciljana grupa znatna, on može - u kombinaciji s drugim faktorima - biti od pomoći prilikom analize."¹³³⁸⁵ Pored toga, Žalbeno vijeće je naglasilo da gore navedni faktori nisu svi faktori koji postoje, niti predstavljaju definitivno rješenje, te da su samo korisne smjernice.¹³³⁸⁶

¹³³⁸¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 350, 352, 385-389.

¹³³⁸² Završni podnesak odbrane, par. 54-55.

¹³³⁸³ Završni podnesak odbrane, par. 52-54.

¹³³⁸⁴ Završni podnesak odbrane, par. 47-48.

¹³³⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par 13-14.

¹³³⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par 13-14.

3529. Broj stanovnika Bosne i Hercegovine 1991. godine iznosio je približno 4,4 miliona.¹³³⁸⁷ Prema popisu stanovništva iz aprila 1991. godine, 43,7 posto stanovnika Bosne i Hercegovine činili su bosanski Muslimani, 32,4 posto su činili bosanski Srbi, a 17,3 posto bosanski Hrvati.¹³³⁸⁸

3530. U vezi s opštinom Sanski Most, prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz aprila 1991. godine, stanovništvo te opštine činilo je 28.136 (47 posto) bosanskih Muslimana, 25.363 (42 posto) bosanskih Srba, 4.322 (7 posto) bosanskih Hrvata, 1.247 Jugoslovena i 1.239 osoba druge ili nepoznate nacionalne pripadnosti.¹³³⁸⁹ Pretresno vijeće konstatuje da je broj bosanskih Muslimana u Sanskom Mostu činio veći udio bosanskih Muslimana u stanovništvu na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo nego što je bio njihov udio u ukupnom stanovništvu Bosne i Hercegovine (približno 1,5 posto), ali da su oni ipak predstavljali relativno mali dio tog stanovništva na prostoru pod djelovanjem i kontrolom bosanskih Srba. Pretresno vijeće napominje da je u poglavlju 4.12.7 utvrdilo da je velika većina bosanskih Muslimana u opštini Sanski Most napustila opštinu do kraja 1992. Kad su u pitanju drugi faktori koji pokazuju koliko je Sanski Most bio važan, Karadžić i Krajišnik su isticali strateški značaj opštine Sanski Most i potrebe da se ona zadrži.¹³³⁹⁰ Na 50. sjednici skupštine bosanskih Srba, Krajišnik je rekao sljedeće: "Simbolika je što smo ovo jubilarno zasjedanje danas organizovali u Sanskom Mostu, ovom lijepom krajiškom gradu. Naše prisustvo ovdje garancija je da je Sanski Most bio srpski i da će i biti neovisno od crtača mapa i onih koji taj posao jalovo rade."¹³³⁹¹ Pretresno vijeće takođe podsjeća na to da je u poglavlju 3.1.2 rečeno da se nadležnost Glavnog štaba VRS-a protezala širom teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo, ali da se nadležnost 6. krajiške brigade VRS-a, pod komandom Branka Basare, koja je bila zadužena za preuzimanje vlasti u opštini Sanski Most, nije protezala izvan teritorije te opštine od početka 1992. godine pa nadalje. Iz perspektive fizičkih počinitelja iz 6. krajiške brigade, bosanski Muslimani Sanskog Mosta bili su jedini dio grupe bosanskih Muslimana u zoni koja je bila pod njihovom kontrolom.

¹³³⁸⁷ P2786 (Izvodi iz transkripta svjedočenja Ewe Tabeau, 25. april 2012.) str.10; Ewa Tabeau, T. 19239.

¹³³⁸⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 12.

¹³³⁸⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1138.

¹³³⁹⁰ P7294 (Izvod iz video-snimka intervjua s Karadžićem u kojem on govori o teritorijalnoj podjeli Bosne i Hercegovine); Nikola Erceg, T. 34091-34092.

¹³³⁹¹ P4583 (Transkript sa 50. sjednice skupštine bosanskih Srba, 16. april 1995.), str. 2.

3531. U vezi s opštinom Foča, prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz aprila 1991. godine, stanovništvo te opštine činilo je 20.790 (51 posto) bosanskih Muslimana, 18.315 (45 posto) bosanskih Srba, 94 bosanska Hrvata, 463 Jugoslovena i 851 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.¹³³⁹² Pretresno vijeće stoga konstatuje da je broj bosanskih Muslimana u Foči činio veći udio bosanskih Muslimana u stanovništvu na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo nego što je bio njihov udio u ukupnom stanovništvu Bosne i Hercegovine (1,08 posto), ali da su oni ipak predstavljali relativno mali dio tog stanovništva na prostoru pod djelovanjem i kontrolom bosanskih Srba. Pretresno vijeće je u poglavlju 4.3.7 utvrdilo da su civili, bosanski Muslimani, u periodu od jula do 13. avgusta 1992. otišli iz opštine Foča u druge zemlje. Kad su u pitanju drugi faktori koji pokazuju koliko je Foča bila važna, u septembru 1992., predsjednik Kriznog štaba i Ratnog povjereništva, Miroslav Stanić, obavijestio je Mladića da je Foča "trebala biti drugi islamski centar Muslimana u Evropi", ali da je sada 99 posto srpska.¹³³⁹³ Tokom rata, vlasti bosanskih Srba su Foču preimenovala u "Srbinje" ili "grad Srba".¹³³⁹⁴ U januaru 1994., Karadžić je objasnio da je Foča "očinj vid" za Muslimane, ali da "više nikad neće biti njihova".¹³³⁹⁵ Vojislav Maksimović, povjerenik republike bosanskih Srba za Foču, zalagao se za to da se "utvrdi da Muslimani i Hrvati ne mogu da se vraćaju na prostore gdje ćemo imati vlast. ... [T]reba da otpadne bilo kakva pomisao da ćemo mi dobiti 500 Muslimana i više koji će biti u okviru naše buduće države."¹³³⁹⁶ U avgustu 1994., Krajišnik je pohvalio bosanske Srbe u Foči zato što su stvorili "pravi srpski grad" i spriječili da ona postane "druga Meka".¹³³⁹⁷ Pretresno vijeće takođe podsjeća da je u poglavlju 3.1.2 rečeno da se nadležnost Glavnog štaba VRS-a protezala širom teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo, ali da se nadležnost Taktičke brigade Foča VRS-a, pod komandom Marka Kovača, koja je bila zadužena za preuzimanje vlasti u opštini Foča, nije protezala izvan teritorije te opštine od početka juna 1992. godine pa nadalje. Iz perspektive fizičkih počinitelaca, od kojih je većina bila dio Taktičke brigade Foča, bosanski Muslimani Foče bili su jedini dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana u zoni njihovog djelovanja i kontrole.

¹³³⁹² P6686 (Izvod iz podataka popisa stanovništva po opštinama u Bosni i Hercegovini, 1995.), str. 3.

¹³³⁹³ P355 (Mladićeva bilježnica, 10.-30. septembar 1992.), str. 66.

¹³³⁹⁴ P2936 (Svjedok RM-050, izjava svjedoka, 15. septembar 2011.), str. 18831-18832.

¹³³⁹⁵ P3076 (Zapisnik sa sjednice skupštine bosanskih Srba, 10. januar 1994.), str. 26.

¹³³⁹⁶ P2001 (Izveštaj Dr Roberta Donie pod naslovom "Bitni izvodi iz rasprava u skupštini bosanskih Srba, relevantni za optužnicu protiv Ratka Mladića, 1991.-1996."), str. 31-32.

¹³³⁹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 728.

3532. U vezi s opštinom Kotor-Varoš, prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, stanovništvo te opštine činilo je 14.056 (38 posto) Srba, 11.090 (30 posto) Muslimana, 10.695 (29 posto) Hrvata, 745 Jugoslovena i 267 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.¹³³⁹⁸ Pretresno vijeće konstatuje da je broj bosanskih Muslimana u Kotor-Varošu činio veći udio bosanskih Muslimana u stanovništvu na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo nego što je bio njihov udio u ukupnom stanovništvu Bosne i Hercegovine (0,57 posto), ali da su oni ipak predstavljali relativno mali dio tog stanovništva na prostoru pod djelovanjem i kontrolom bosanskih Srba. Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 4.7.7 da su u periodu od juna do novembra 1992., veliki dijelovi muslimanskog stanovništva bili iseljeni iz opštine Kotor-Varoš u konvojima od strane snaga koje su napale tu opštinu. Kotor-Varoš je bio, u marginalnoj mjeri, opština s većinskim srpskim stanovništvom i takve opštine, u kojima su Srbi činili većinu, bile su ciljane da postanu dio Republike Srpske.¹³³⁹⁹ Pored toga, Kotor-Varoš je bio od strateškog značaja, s obzirom da se nalazio gotovo na granici između Federacije i Republike Srpske.¹³⁴⁰⁰ Pretresno vijeće takođe podsjeća na to da je u poglavlju 3.1.2 rečeno da su 1. kotorvaroška brigada VRS-a i 22. brigada VRS-a – obje pod komandom pukovnika Janka Trivića, koji je komandovao Operativnom grupom Vlašić – bile zadužene za preuzimanje vlasti u opštini Kotor-Varoš. Od početka juna 1992. pa nadalje, nadležnost tih dviju brigada nije se protezala izvan opštine. Iz perspektive fizičkih počinitelja, koji su bili komandanti 1. kotorvaroške brigade VRS-a i 22. brigade VRS-a, bosanski Muslimani Kotor-Varoša bili su jedini dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana u zoni njihovog djelovanja i kontrole.

3533. U vezi s opštinom Vlasenica, prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, stanovništvo te opštine činilo je 18.727 (55 posto) Muslimana, 14.359 (42 posto) Srba, 39 Hrvata, 340 Jugoslovena i 477 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.¹³⁴⁰¹ Pretresno vijeće konstatuje da je broj bosanskih Muslimana u Vlasenici činio veći udio bosanskih Muslimana u stanovništvu na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo nego što je bio njihov udio u ukupnom stanovništvu Bosne i Hercegovine (0,97 posto), ali da su oni ipak predstavljali relativno mali dio tog stanovništva na prostoru pod djelovanjem i kontrolom bosanskih Srba. Pretresno vijeće

¹³³⁹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 796.

¹³³⁹⁹ P439 (Svjedok RM-802, izjava svjedoka, 25. april 2012.), par. 30.

¹³⁴⁰⁰ P843 (Svjedok RM-009, izjava svjedoka, 23. januar 2003.), par. 16.

¹³⁴⁰¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 1241.

je u poglavlju 4.14.7 utvrdilo da su do avgusta 1992. skoro svi bosanski Muslimani otišli iz opštine. Kad su u pitanju drugi faktori koji pokazuju koliko je opština Vlasenica bila važna, smatralo se da će uspostavljanje kontrole nad Vlasenicom omogućiti ostvarenje prvog i trećeg strateškog cilja.¹³⁴⁰² Prisiljavanjem muslimanskog stanovništva da napusti Vlasenicu otvorio bi se pristup istočnoj Hercegovini.¹³⁴⁰³ Kako je primijetio Mladić: "Ko drži Vlasenicu, drži istočnu Bosnu".¹³⁴⁰⁴ Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak iz poglavlja 4.14.1, *Incident 9.1 iz Priloga A Optužnice*, da je SJB Vlasenice - pod komandom svog načelnika Maneta Đurića od maja 1992., a u okviru kojeg je djelovao vod specijalne policije Miće Kraljevića – bio zadužen za preuzimanje vlasti u opštini Vlasenica. Od početka juna 1992. pa nadalje, nadležnost SJB-a Vlasenica nije se protezala izvan te opštine. Iz perspektive fizičkih počinitelja, od kojih je većina bila dio SJB-a Vlasenica, bosanski Muslimani Vlasenice bili su jedini dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana u zoni njihovog djelovanja i kontrole.

3534. U vezi s opštinom Prijedor, prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, stanovništvo te opštine činilo je 49.700 (44 posto) Muslimana i 40.000 (42,5 posto) Srba, dok su ostali dio od ukupno 112.000 stanovnika činili Hrvati (5,6 posto), Jugosloveni (5,7 posto) i ostali (2,2 posto).¹³⁴⁰⁵ Pretresno vijeće konstatuje da je broj bosanskih Muslimana u Prijedoru činio veći udio bosanskih Muslimana u stanovništvu na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo nego što je bio njihov udio u ukupnom stanovništvu Bosne i Hercegovine (2,2 posto), ali da su oni ipak predstavljali relativno mali dio tog stanovništva na prostoru pod djelovanjem i kontrolom bosanskih Srba. Pretresno vijeće je u poglavlju 4.10.7 utvrdilo da je do 1993. godine ogromna većina bosanskih Muslimana otišla iz te opštine.¹³⁴⁰⁶ Kad su u pitanju drugi faktori koji pokazuju koliko je opština Prijedor bila važna, ona je za bosanske Srbe bila od značaja zbog svoje lokacije, kao dio koridora koji je povezivao područje u hrvatskoj Krajini kojim su dominirali Srbi na zapadu sa Srbijom i Crnom Gorom na istoku i jugu, a za koji se govorilo da je od suštinske važnosti za snabdijevanje jedinica VRS-a, s obzirom da se radilo o jedinjoj kopnenoj vezi između zapadne Bosne i Hercegovine i Srbije.¹³⁴⁰⁷ Istaknute ličnosti na teritoriji na koju su bosanski Srbi

¹³⁴⁰² P431 (Zapisnik sa 16. sjednice skupštine bosanskih Srba, 12. maj 1992.), str. 9.

¹³⁴⁰³ P2095 (Naređenje Komande DK-a, 24. novembar 1992.), str. 1.

¹³⁴⁰⁴ P353 (Mladićeva bilježnica, 10.-30. septembar 1992.), str. 262.

¹³⁴⁰⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 839.

¹³⁴⁰⁶ P182 (Svjedok RM-066, izjava svjedoka, 7. april 2010.), str. 17.

¹³⁴⁰⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 837.

polagali pravo isticale su da Prijedor i bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su tamo živjeli predstavljaju simbole Drugog svjetskog rata u cijeloj toj regiji. Predsjednik Vlade Lukić rekao je u jednom govoru da Prijedor mora biti srpski zato što su Srbi u njemu činili većinu prije "klanja", misleći pritom na Drugi svjetski rat.¹³⁴⁰⁸ Karadžić je 1994. godine i dalje naglašavao potrebu da Srbi i dalje imaju kontrolu nad Prijedorom.¹³⁴⁰⁹ Pored toga, Prijedor je, kao višenacionalno područje, širom područja Jugoslavije bio simbol "bratstva i jedinstva", u tolikoj mjeri da su bosanski Muslimani smatrali da je to "posljednje mjesto u kojem može doći do nacionalnog sukoba".¹³⁴¹⁰ Pretresno vijeće je u poglavlju 4.10.7 utvrdilo da su, nakon što je SDS, uz pomoć vojnih i policijskih snaga, 30. aprila 1992. preuzeo vlast u opštinskim institucijama u gradu Prijedoru, vojnici VRS-a promijenili naziv tog grada u "Srpski Prijedor" i zauzeli sve važne ustanove, kao što su radio-stanica, Dom zdravlja i banka. Na zgradi Skupštine opštine izvješena je srpska zastava. Neko vrijeme prije napada na Prijedor, predsjednik Kriznog štaba ARK-a, Radoslav Brđanin, na televiziji je rekao da "nesrbima ne trebaju drva za zimu", što je među nesrpskim stanovništvom shvaćeno kao prikrivena prijetnja i izazvalo je strah i paniku. Pretresno vijeće takođe podsjeća na to da je u poglavlju 3.1.2 rečeno da su 43. motorizovana brigada i 6. krajiška brigada, pored ostalih, u vrijeme kad su počinjena relevantna zabranjena djela, bile zadužene za preuzimanje vlasti u opštini Prijedor. Nadležnost tih brigada nije se protezala van granica te opštine, izuzev 6. krajiške brigade koja je od početka maja 1992. djelovala i u susjednom Sanskom Mostu. Iz perspektive fizičkih počinitelja, od kojih su većina bili pripadnici 43. motorizovane brigade, bosanski Muslimani Prijedora bili su jedini dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana u zoni koja je bila pod njihovom kontrolom.

3535. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da su bosanske Muslimane u opštinama Sanski Most, Vlasenica, Foča, Kotor-Varoš i Prijedor fizički počinioci zabranjenih djela uzimali na metu uglavnom u svojim opštinama. Pretresno vijeće napominje da su fizički počinioci imali ograničenu geografsku kontrolu ili nadležnost za vršenje svojih djelovanja. Bosanski Muslimani koji su bili ciljani u svakoj pojedinoj

¹³⁴⁰⁸ P7028 (Video-snimak državne televizije bosanskih Srba u vezi s 43. motorizovanom brigadom, juli 1994.); P7294 (Izvod iz video-snimka intervjua s Karadžićem u kojem on govori o teritorijalnoj podjeli Bosne i Hercegovine).

¹³⁴⁰⁹ P7028 (Video-snimak državne televizije bosanskih Srba u vezi s 43. motorizovanom brigadom, juli 1994.); P7294 (Izvod iz video-snimka intervjua s Karadžićem u kojem on govori o teritorijalnoj podjeli Bosne i Hercegovine).

¹³⁴¹⁰ P3271 (Svjedok RM-065, izjave svjedoka, 22. mart 1995. i 28. avgust 2000.), str.15; Slobodan Radulj, T. 35558-35559.

opštini činili su relativno mali dio muslimanskog stanovništva na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo ili u Bosni i Hercegovini u cjelini. Pretresnom vijeću su predloženi nedovoljni dokazi koji ukazuju na razlog iz kojeg su bosanski Muslimani u svakoj od gore navedenih opština ili opština kao takvih imali neki poseban ili simboličan značaj u odnosu na zaštićenu grupu kao cjelinu. Shodno tome, Pretresno vijeće se nije van razumne sumnje uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz popratnih činjenica i okolnosti taj da su fizički počinioci posjedovali namjeru da bosanske Muslimane u opštinama Sanski Most, Foča, Kotor-Varoš, Prijedor i Vlasenica unište kao znatan dio zaštićene grupe.

Zaključak

3536. U zaključku, Pretresno vijeće ne konstatuje van razumne sumnje da su fizički počinioci zabranjenih djela nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ta zabranjena djela u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice počinili s namjerom da unište bosanske Muslimane i bosanske Hrvate kao znatan dio tih zaštićenih grupa u Bosni i Hercegovini. U poglavlju 9.2.14, Pretresno vijeće će razmotriti da li je postojao UZP da se počinjenjem genocida trajno uklone bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice. Pretresno vijeće će razmotriti eventualnu posebnu namjeru navodnih učesnika tog UZP-a u svjetlu ukupnih dokaza.

Tačka 2

3537. U poglavljima 7.2, 7.3, 7.4, 7.5, 7.6, 7.7, 7.8.1, 7.8.2, 7.9, 7.10, 7.11, 7.12, 7.13.1, 7.13.2, 7.14.1, 7.14.2, 7.15, 7.15.3 i 7.16, Pretresno vijeće je odlučilo da određene incidente koji su se desili u Srebrenici i za koje se navodi da predstavljaju genocidna djela dalje razmotri u skladu s mjerodavnim pravom.

3538. *Zaštićena grupa.* Kao što je utvrđeno gore u tekstu, u poglavlju 8.10.2 u vezi s tačkom 1 Optužnice, Vijeće se uvjerilo da su bosanski Muslimani bili zaštićena grupa u smislu člana 4 Statuta.

3539. *Actus reus.* Pretresno vijeće podsjeća, kako se navodi u poglavlju 8.10.1, da se krivično djelo genocida sastoji od određenih zabranjenih djela koja se, u odnosu na optužbe iz tačke 2 Optužnice, odnose na ubijanje pripadnika zaštićene grupe i nanošenje

teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima zaštićene grupe. Pretresno vijeće će dolje u tekstu razmotriti svaku od tih optužbi.

3540. *Ubijanje pripadnika grupe.* Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.3.2, da su poslije pada Srebrenice 11. jula 1995., muškarci i dječaci, bosanski Muslimani, bili ubijani i da su ta ubijanja predstavljala ubistvo. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da je ubijeno više hiljada pripadnika zaštićene grupe. Pretresno vijeće neće u ovom poglavlju dalje razmatrati ubijanje žena u Srebrenici zbog toga što se za to ubijanje ne tereti u tački 2 Optužnice.

3541. *Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe.* Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavljima 7.16 i 8.9.2 da su jedinice VRS-a terorisale i zlostavljale bosanske Muslimane iz Srebrenice koji su se okupili u Potočarima poslije pada Srebrenice 11. jula 1995. i da su ta djela predstavljala okrutno i/ili nečovječno postupanje.

3542. Pretresno vijeće je u poglavljima 7.16 i 8.9.2 utvrdilo da su jedinice VRS-a u Potočarima odvajale muškarce, bosanske Muslimane, posebno one koji su bili vojno sposobni, od žena, djece i staraca, bosanskih Muslimana, te konstatuje da je to izazvalo intenzivan strah, zato što su oni koji su bili zatočeni shvatili koja neizbježna sudbina očekuje te muškarce dok su ih ukrcavali u autobuse i pritom udarali, zlostavljali, tukli i nazivali pogrdnim imenima. VRS je u Potočarima stvorio atmosferu straha i prijetnje tako što je bosanske Muslimane iz Srebrenice zastrašivao u tolikoj mjeri da su neki od njih izvršili samoubistvo.

3543. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavljima 7.16 i 8.9.2 da su pripadnici VRS-a, vojne policije, civilne policije, specijalne policije, Vukova sa Drine i paravojnih formacija tukli muškarce i dječake, bosanske Muslimane, prije pogubljenja i da su ta djela predstavljala okrutno i/ili nečovječno postupanje. Pretresno vijeće je u poglavljima 7.16 i 8.9.2 dalje utvrdilo da su muškarce, bosanske Muslimane, iz kolone i na mjestima pogubljenja psovali, vrijeđali ih i prijetili im ili ih tjerali da pozdravljaju srpskim pozdravom i pjevaju srpske pjesme. Pretresno vijeće podsjeća, kako je utvrđeno u poglavljima 8.3.2, 8.9.2 i 7.16, na okolnosti, uključujući diskriminatorno postupanje, u kojima su se hiljade zatočenih bosanskih Muslimana muškog pola iz Srebrenice suočavale s tim da će uskoro umrijeti na sljedećim lokacijama: Bratunac, Kravica, Tisova kosa, skladište u Kravici (incident 3.1 iz Priloga E Optužnici), livada u Sandićima (incident 4.1 iz Priloga E Optužnici), škola u Lukama kod Tišće (incident 5.1

iz Priloga E Optužnici), škola u Orahovcu (incident 6.1 iz Priloga E Optužnici), škola u Petkovicima (incident 7.1 iz Priloga E Optužnici), škola u Kuli (incident 9.1 iz Priloga E Optužnici), vojna ekonomija Branjevo (E.9.2), Dom kulture u Pilici (incident 10.1 iz Priloga E Optužnici) i osnovna škola "Vuk Karadžić" (incident 15.1 iz Priloga E Optužnici).¹³⁴¹¹ Pretresno vijeće konstatuje da su patnje koje su pretrpjeli bosanski Muslimani iz Srebrenice u periodu prije nego što su ubijeni bile intenzivne, dugotrajne i teške. Mnogi su svoje posljednje trenutke proveli u stanju očaja.

3544. Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće primjećuje da su hiljade bosanskih Muslimana iz Srebrenice bile izložene teškim tjelesnim ili duševnim povredama, što je uključivalo: prijetnje smrću ili postupanje koje je dovelo do njihove smrti ili samoubistva; spoznaju o predstojećoj smrti, do koje su ljudi u mnogim slučajevima došli zbog užasnog načina na koji se s njima postupalo prije nego što su ubijeni; i dugotrajne povrede tjelesnog i duševnog zdravlja. Te povrede koje su počinioci nanijeli žrtvama prethodile su patnjama koje same po sebi predstavljaju dio radnje izvršenja ubijanja. Shodno tome, Pretresno vijeće konstatuje da su teške tjelesne i duševne povrede koje su pretrpjele hiljade bosanskih Muslimana iz Srebrenice uslijed postupaka fizičkih počinitelja doprinijele uništenju te zaštićene grupe .

3545. *Mens rea - namjera da se djelimično uništi zaštićena grupa kao takva.* Pretresno vijeće podsjeća na praksu Žalbenog vijeća, prema kojoj, u odsustvu neposrednih dokaza o posebnoj namjeri, zaključak o njenom postojanju može se izvesti iz pratećih činjenica i okolnosti koje mogu da obuhvate: opšti kontekst; vršenje drugih zabranjenih djela koja su sistematski usmjerena protiv iste grupe; razmjere počinjenih zvjerstava; sistematsko ciljanje žrtava zbog njihove pripadnosti nekoj određenoj grupi; dokaz o stanju svijesti u vezi s činjenjem djela u osnovi; ponavljanje destruktivnih i diskriminatornih djela; ili postojanje nekog plana ili politike.¹³⁴¹²

¹³⁴¹¹ Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 7.16 da su muškarci i dječaci, bosanski Muslimani, bili držani u lošim uslovima i pretrpanim prostorijama u skladištu u Kravici (incident 3.1 iz Priloga E Optužnici), školi u Orahovcu (incident 6.1 iz Priloga E Optužnici), školi u Petkovicima (incident 7.1 iz Priloga E Optužnici), školi u Kuli (incident 9.1 iz Priloga E Optužnici) i osnovnoj školi "Vuk Karadžić" (incident 15.1 iz Priloga E Optužnici). Neki zatočnici su bili ustrijeljeni u noge u skladištu u Kravici (incident 3.1 iz Priloga E Optužnici) i školi u Petkovicima (incident 7.1 iz Priloga E Optužnici), a drugi su bili teško hendikepirani.

¹³⁴¹² Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 47-48; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 34; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 55; Drugostepena presuda u predmetu *Hategekimana*, par. 133; Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis u predmetu *Karadžić*, par. 80, 99; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 430, 440, 468; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 246, 248, 253.

3546. Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 8.3.2, da nijedna od žrtava ubijanja u Srebrenici nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme kad je ubijanje izvršeno. Ubijanje su izvršili pripadnici VRS-a, među kojima su bili vojnici i pripadnici Vojne policije, kao i pripadnici sljedećih grupa: 2. odreda Specijalne brigade policije iz Šekovića, 10. diverzantskog odreda, 1. bataljona Zvorničke brigade i Zvorničke brigade generalno, 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade, voda Vojne policije Bratunačke brigade, 1. čete Centra za obuku policije na Jahorini, Vukova sa Drine, jedinice Škorpioni, paravojsnih formacija, Specijalnog odreda policije, Posebne jedinice policije iz sastava MUP-a i "četnika". Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavlju 8.4.2 da su počinioци u incidentima 1.1, 2.1, 3.1, 5.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.2, 9.1, 9.2, 10.1 i 12.1 iz Priloga E Optužnici namjeravali da izvrše ubijanje masovnih razmjera. Pretresno vijeće podsjeća i na svoj zaključak u poglavlju 8.9.2 da su počinioци u incidentima 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 5.1, 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.2, 9.1, 9.2, 10.1, 12.1, 13.1, 14.1, 14.2, 15.1 i 15.3 iz Priloga E Optužnici i incidentima od 13. jula 1995., 18. jula 1995. i 23. jula 1995. koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, počinili ubijanje bosanskih Muslimana na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Nadalje, Pretresno vijeće podsjeća na svoj zaključak u poglavljima 7.16 i 8.9.2 da su pripadnici VRS-a, Vojne policije, civilne policije, specijalne policije, Vukova sa Drine i paravojsnih formacija prije pogubljenja terorizovali i zlostavljali bosanske Muslimane u Potočarima, maltretirali i tukli muškarce i dječake, bosanske Muslimane, te namjeravali da nanesu teške tjelesne ili duševne povrede bosanskim Muslimanima koji su bili odvojeni ili zatočeni.

3547. Pretresno vijeće ima u vidu razmjere događaja u Srebrenici, među kojima je bilo ubistvo veoma velikog broja muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana. Ubijene su na hiljade bosanskih Muslimana muškog pola. To ubijanje je izvršeno u periodu od približno 12. do 23. jula 1995., pri čemu je velika većina ljudi ubijena tokom samo nekoliko dana, od 12. do 17. jula 1995. Ubijanje je vršeno po obrascu. Žrtve su bili bosanski Muslimani muškog pola koji su prethodno bili zarobljeni i zatočeni.¹³⁴¹³ Mnogi zatočnici su bili prevezeni na druge lokacije prije nego što su odvedeni na mjesta pogubljenja; zatim su ih prije ubijanja postrojili ili su ih samo pobili po kratkom postupku. Često su ih držali u očajnim uslovima.¹³⁴¹⁴ Ubijanje je često bilo praćeno

¹³⁴¹³ U vezi s incidentom 4.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće podsjeća na poglavlje 7.5, gdje je navelo da su se žrtve predale iz kolone u blizini livade i da su ubijene na livadi.

¹³⁴¹⁴ V. npr. da je u vezi s incidentom 9.1 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće u poglavlju 7.10.1 utvrdilo da su neke od žrtava umrle uslijed toga što su bile držane bez hrane ili vode u uslovima u kojima su vladale vrućina i pretrpanost.

uvredama na nacionalnoj osnovi.¹³⁴¹⁵ U vezi s incidentom 10.1 iz Priloga E Optužnici, čulo se kako počinioци jedan drugom govore: "Ne čini genocid. Ako hoćeš da ubijaš, uzmi pušku i čini to na vojnički način", kao i "Počinili smo genocid kao 1941. u Jasenovcu". Pretresno vijeće smatra da ubijanje, kad se u obzir uzme organizovani i sistematski način na koji je izvršeno, demonstrira jasnu namjeru počinilaca da ubiju sve ili znatan dio svih vojno sposobnih bosanskih Muslimana muškog pola iz Srebrenice.

3548. Pored toga, Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 7.1.3 da su, u periodu od 6. do 11. jula 1995., VRS i vojnici identifikovani kao "četnici" uništili kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima u Srebrenici, džamije u Srebrenici i zgradu u kojoj su bile smještene arhiva i biblioteka Medžlisa Islamske zajednice Srebrenica. Ta djela uništavanja takođe su bila počinjena u danima koji su neposredno prethodili ubijanju i od strane istih onih počinilaca koji su počinili ubistvo i okrutno i nečovječno postupanje. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavlju 8.5.2 i 8.9.2(b) da su pored ubistva, terorisanja i zlostavljanja, maltretiranja i uništavanja imovine koje su pretrpjeli bosanski Muslimani u Srebrenici, svi ili znatan dio svih preostalih bosanskih Muslimana u Srebrenici bili prisilno premješteni iz Potočara od strane VRS-a i MUP-a.

3549. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su fizički počinioци zabranjenih djela namjeravali da unište bosanske Muslimane u Srebrenici, kao dio zaštićene grupe. Pitanje da li je ciljani dio činio znatan dio zaštićene grupe, u onoj mjeri u kojoj se to pitanje odnosi na posebnu namjeru fizičkih počinilaca, biće razmotreno dolje u tekstu.

3550. *Mens rea - da li se radilo o znatnom dijelu zaštićene grupe.* Pretresno vijeće podsjeća, kako se napominje u poglavlju 8.10.1, da prilikom određivanja znatnosti grupe, brojčana veličina u apsolutnom smislu predstavlja jedan od mnogih faktora. Ostali faktori obuhvataju: brojčanu veličinu tog dijela u odnosu na ukupnu veličinu grupe; značaj tog dijela grupe u okviru grupe u cjelini i pitanje da li on simboliše cijelu grupu ili je ključan za njen opstanak; područje na kojem su počinioци djelovali i koje su držali pod kontrolom; i granice potencijalnog dosegа počinilaca.

¹³⁴¹⁵ U vezi s incidentima 3.1, 4.1, 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 9.2 i 13.1 iz Priloga E Optužnici, i incidentima od 18. jula i 23. jula 1995. koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, Pretresno vijeće je u poglavlju 8.9.2(a) utvrdilo da su počinioци žrtve nazivali balijama ili ustašama, ili da su prema njima postupali na diskriminatoran način zbog vjerskih, rasnih ili političkih stavova žrtava.

3551. Pretresno vijeće napominje da je broj stanovnika Bosne i Hercegovine 1991. godine iznosio približno 4,4 miliona.¹³⁴¹⁶ Prema popisu stanovništva iz aprila 1991. godine, 43,7 posto stanovnika Bosne i Hercegovine bili su bosanski Muslimani, 32,4 posto su bili bosanski Srbi, a 17,3 posto bosanski Hrvati.¹³⁴¹⁷ Pretresno vijeće podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 7.1.1 da je 1991. godine opština Srebrenica imala 37.000 stanovnika, od kojih su 73 posto bili Muslimani, a 25 posto Srbi. Vijeće takođe podsjeća da je u aprilu 1993. u gradu Srebrenici živjelo približno 20.000-28.000 ljudi koji su bili raseljena lica iz okolnih sela i 8.000-10.000 mještana, koji su uglavnom bili bosanski Muslimani. Broj stanovnika grada Srebrenice, bosanskih Muslimana, povremeno bi se zbog raseljavanja ljudi iz okolnih sela popeo na 50.000 do 60.000, a u jednom trenutku u aprilu 1993. u enklavi je bilo 70.000 ljudi. Shodno tome, Pretresno vijeće smatra da su bosanski Muslimani, stanovnici Srebrenice, činili manje od dva posto bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini u cjelini.

3552. Pretresno vijeće dalje podsjeća na dokaze razmotrene u poglavljima 7.1.3 i 9.7.7 u vezi s Mladićevim izjavama koje su se odnosile na Srebrenicu. U jednom intervjuu objavljenom 1994. godine, Mladić je izjavio da je do početka rata Srebrenica bila veliko "islamsko i tursko" uporište i da, iako su oni tamo bili većinsko stanovništvo, naslijeđe ne pripada "Turcima". Ustvrdio je da je Drina sinonim za dominaciju nad Srbima, još od vremena moćnog turskog carstva. Mladić je zahtijevao da predstavnik jedne humanitarne organizacije snima kamerom područje Srebrenice i rekao: "Neka vide naši Srbi šta smo im uradili, kako smo Turke sredili." Mladić je takođe rekao da bi, da bosanske Muslimane nisu čuvali Nizozemci, "davno [...] njih nestalo na ovom prostoru". Po dolasku u Srebrenicu 11. jula 1995., Mladić je kazao: "Evo nas, 11. jula 1995. godine, u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog velikoga praznika srpskoga, poklanjamo srpskome narodu ovaj grad. I napokon, došao je trenutak da se, posle bune protiv dahija, Turcima osvetimo na ovom prostoru".

3553. Pretresno vijeće podsjeća i na svoje zaključke u poglavljima 7.1.3, 7.17 i 8.3.2(a) koji se odnose na ubistvo više hiljada bosanskih Muslimana muškog pola, uništavanje političkih ili vjerskih spomenika i domova, kao i na prisilno premještanje žena, djece i staraca, bosanskih Muslimana. Fizički počionici tih djela izvršili su ih znajući da će time pokazati kakva će na kraju biti sudbina Muslimana u Bosni i Hercegovini. Ovakvo

¹³⁴¹⁶ P2786 (Izvodi iz transkripta svjedočenja Ewe Tabeau, 25. april 2012.) str.10; Ewa Tabeau, T. 19239.

¹³⁴¹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 12.

demonstrativno dejstvo poticalo je od simboličnog karaktera kakav su imali ubistvo bosanskih Muslimana na području proglašenom zaštićenom zonom, uništavanje jednog broja vjerskih objekata i domova bosanskih Muslimana na tom području, kao i prisilno premještanje svih ili praktički svih stanovnika muslimanske nacionalnosti. Taj simbolični učinak bio je još značajniji kad se imaju u vidu razmjere djelovanja VRS-a i njegove kontrole nad ovom opštinom na teritoriji koja je tada bila jedna od rijetkih teritorija nastanjenih pretežno bosanskim Muslimanima na području koje je proglašeno republikom bosanskih Srba.

3554. U svjetlu gore navedenog, Pretresno vijeće konstatuje da je enklava Srebrenica bila od velikog strateškog značaja za rukovodstvo bosanskih Srba tokom sukoba zato što je to rukovodstvo teško moglo da tvrdi da je ta zemlja po prirodi srpska dok su većinsko stanovništvo na njoj činili bosanski Muslimani. Rukovodstvo bosanskih Srba je, konkretno, pridavalo značaj Srebrenici zbog toga što se ona nalazi u neposrednoj geografskoj blizini Srbije i što mu je, shodno tome, ona bila potrebna kako bi obezbijedilo da granično područje povezano sa Srbijom bude nastanjeno Srbima. Tokom rata, Srebrenica je takođe postala utočište bosanskim Muslimanima iz regije, posebno kada je proglašena zaštićenom zonom UN-a. Shodno tome, Pretresno vijeće se uvjerilo da su bosanski Muslimani u Srebrenici predstavljali znatan dio muslimanskog stanovništva Bosne i Hercegovine.

3555. *Zaključak.* U zaključku, Pretresno vijeće konstatuje da su zabranjena djela u osnovi, koja se navode u poglavljima 7.2, 7.3, 7.4, 7.5, 7.6, 7.7, 7.8.1, 7.8.2, 7.9, 7.10, 7.11, 7.12, 7.13.1, 7.13.2, 7.14.1, 7.14.2, 7.15 i 7.16, fizički počinioci počinili s namjerom da unište bosanske Muslimane u Srebrenici, kao znatan dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini i, u skladu s tim, da to predstavlja genocid, kažnjiv na osnovu člana 4(3)(a) Statuta.